قۇرئان كەرىم تەپسىرى

(تەپسىرى ئىبنى كەسىر)

ئىمام ئىسمائىل ئىبنى ئۆمەر ئىبنى كەسىر
(الله رەھمەت قىلسۇن!)
سۇرە مەريەمدىن ـ سۇرە سەجدىغىچە

المصباح المنير
في تهذيب
تفسير ابن كثير

All ¢Þø KÏõ Øª Àªª Øª ÖŒÏÀSÙ ÿÀ¡Rô

4

ئۇيغۇر تەرجىمە مەركىزى

تەرجىمە قىلغۇچىلار: ئابدۇلغەنى ئابدۇلئەزىز
مۇھەممەد ئابدۇللاھ قارىم
مۆمىنجان سىدىق

تەرجىمىگە قاتناشقۇچىلار: ئابدۇلئەزىز رەھمىتۇللاھ
يۈسۈف قارىم
مۇھەممەت ئۆمەر
ئابلىمىت قارىھاجى

تەرجىمە تەھرىرلىرى: مۇنەۋۋەر نىياز
ئابدۇسالام مۇسا
سابىرجان

رىياسەتچى: ف. ئەل ئابدۇسسالام

تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچىلەر: ئابدۇلمەجىد قارىھاجىم
پروفېسسور. ئابدۇررەھىم قەشقىرى

كومپىيوتېرغا ئالغۇچىلار: ئا. روزى توختى
مۇساجان ئابدۇقادىر (بايتاش)

المترجم:

ÂʌÂĤöl Æɢʒ ŧ8öl Æɢʒ
ɃøÅę ₄ll Æɢʒ ÆŧƮ
ĘʌÆÒ ɹÅDZ ɗɳ˛ű˛

المشاركون في الترجمة:

₄ll Ğƥø ÂʌÂĤöl Æɢʒ
ɃøÅę Ƶèʒʌ
ÀŧƷ ÆŧƮ
ʊDZÅǵ ɃøÅę ÆĒŧƩl Æɢʒ

التحرير:

àÅĒ℗ Ǩ₳ǂ ǥǿʒʌ˛
ʔèʒɳ ÿƳÊöl Æɢʒ
ɹÅDZÀǂÅÒ

الإشراف: ÿƳÊöl ÆɢĤöl .8

المراقب: ɃåÅǂɆl ȧåÅÒ ÆĒÖl Æɢʒ ÑĒÎöl
ɃÀÖÎÖöl ĻĒǵÀöl Æɢʒ .å.Ů

الحاسوب الآلي: Ǥɳʒǩ ʔàŞø .ţ
(êÅǫʌÅǂ) øåÅÖöl Æɢʒ ɹÅDZ ʔèʒɳ

ئومۇمىي مۇندەرىجە

19 - سۈرە مەريەم 1

20 - سۈرە تاھا 47

21 - سۈرە ئەنبىيا 101

22 - سۈرە ھەج 155

23 - سۈرە مۇئمىنۇن 223

24 - سۈرە نۇر 269

25 - سۈرە فۇرقان 343

26 - سۈرە شۇئەرا 389

27 - سۈرە نەمل 445

28 - سۈرە قەسەس 489

29 - سۈرە ئەنكەبۇت 539

30 - سۈرە رۇم 577

31 - سۈرە لوقمان 611

32 - سۈرە سەجدە 633

مۇندەرىجە 649

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە مەريەم | 98 ئايەت

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق تارىخ كىتابىدا ئۇممۇسەلىمە، ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل، ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن (مۇسۇلمانلارنىڭ) مەككىدىن ھەبەشىستان (ئېفئوفىيە) غا ھىجرەت قىلغانلىقىغا ئائىت قىسسىسىدە جەئفەر ئىبنى ئەبۇتالىبنىڭ بۇ سۈرىنىڭ بېشىدىكى ئايەتلەرنى نەجاشى ۋە ئۇنىڭ يېنىدىكى ئادەملىرىگە ئوقۇپ بەرگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

كٓهيعٓصٓ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُۥ زَكَرِيَّآ ﴿٢﴾ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ نِدَآءً خَفِيًّا ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى
وَهَنَ ٱلْعَظْمُ مِنِّى وَٱشْتَعَلَ ٱلرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنۢ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَإِنِّى خِفْتُ ٱلْمَوَٰلِىَ مِن وَرَآءِى
وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُنِى وَيَرِثُ مِنْ ءَالِ يَعْقُوبَ ۖ وَٱجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

كاف، ھا، يا، ئەين، ساد[1]. بۇ، پەرۋەردىگارىڭنىڭ بەندىسى زەكەرىياغا قىلغان مەرھەمىتىنىڭ بايانىدۇر[2]. ئۇ ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىغا پەس ئاۋازدا مۇناجات قىلدى[3]. ئۇ ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن كۈچ-قۇۋۋىتىمدىن كەتتىم، چېچىم ئاقاردى. پەرۋەردىگارىم! ساڭا دۇئا قىلىپ ئۇمىدسىز بولۇپ قالغىنىم يوق[4]. مەن تاغىلىرىمنىڭ بالىلىرىنىڭ ئورنۇمنى باسالماسلىقىدىن (يەنى دىننى قوللىدىن بېرىپ قويۇشلىرىدىن) ھەقىقەتەن ئەنسىرەيمەن، مېنىڭ ئايالىم تۇغماستۇر، (پەزلىدىن) ماڭا بىر (ياخشى) پەرزەنت ئاتا قىلغىن[5]. ئۇ ماڭا ۋارىس بولغاي ۋە يەئقۇب ئەۋلادىغا ۋارىس بولغاي، پەرۋەردىگارىم! ئۇنى سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىدىغان قىلغىن»[6].

زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭ بالا تەلەپ قىلغان دۇئاسى توغرىسىدا

سۈرىلەرنىڭ بېشىدىكى ئۇزۇپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا سۆزلىنىپ بولغان ئىدى.

﴿**بۇ، پەرۋەردىگارىڭنىڭ بەندىسى زەكەرىياغا قىلغان مەرھەمىتىنىڭ بايانىدۇر**﴾ زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل ئەۋلادىغا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىچىدىكى كاتتا بىر پەيغەمبەردۇر. سەھھاك بۇخارىدا مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىنىدۇ: «زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام ياغاچچى ئىدى. ئۇ ياغاچچىلىق قىلىپ تاپقان پۇلى بىلەن تۇرمۇش كەچۈرەتتى».

﴿**ئۇ ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىغا پەس ئاۋازدا مۇناجات قىلدى**﴾ يەنى ئۇ مۇناجاتنى (دۇئانى) پەس ئاۋازدا قىلدى. چۈنكى، پەس ئاۋازدا قىلىنغان دۇئانى الله تائالا ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ. قەتادە بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېدى: الله تائالا شەكسىز قورقىدىغان دىلنى بىلىدۇ ۋە پەس ئاۋازنى ئاڭلايدۇ.

﴿**ئۇ ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن كۈچ - قۇۋۋىتىمدىن كەتتىم، چېچىم ئاقاردى**﴾ بۇنداق دېيىشتىكى مەقسەت ئۇ ئۆزىنىڭ ئاجىزلىشىپ، قېرىپ قالغانلىقىدىن، قېرىلىقىنىڭ بارلىق

www.munber.org

ئالامەتلىرىدىن خەۋەر بەرگەنلىكىدۇر. ﴿**پەرۋەردىگارىم! ساڭا دۇئا قىلىپ ئۈمىدسىز بولۇپ قالغىنىم يوق**﴾ يەنى سەن مېنىڭ تىلەكلىرىمنى پەقەت قۇرۇق قول قايتۇرمىدىڭ.

﴿**مەن تاغلىرىمنىڭ بالىلىرىنىڭ ئورنۇمنى باسالماسلىقلىرىدىن (يەنى دىننى قوبۇل قىلىپ ھېرىپ قويۇشلىرىدىن) ھەقىقەتەن ئەنسىرەيمەن**﴾ يەنى زەكەرىيا تاغلىرى ۋە ئۇلارنىڭ بالىلىرىنىڭ ئۆزىدىن كېيىن كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا يامان ئىش قىلىپ قويۇشىدىن ئەنسىرەپ، اللە تائالادىن كىشىلەرگە پەيغەمبەر بولىدىغان بىر بالا تىلىدى. ئاندىن (اللە تائالا) ئۇنىڭ تىلىكىنى ئىجابەت قىلدى. (زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ اللە تائالادىن بالا تىلىشى) تاغلىرى ۋە ئۇلارنىڭ بالىلىرىنىڭ ئۇنىڭ مال - مۈلكىگە مىراس بولۇۋېلىشىدىن قورقىنلىقىدىن ئەمەستۇر.

(ئۇنىڭ ئۇلارنىڭ مىراسخور بولۇۋېلىشىدىن قورقۇپ تىلىمىگەنلىكى) بىرىنچىدىن پەيغەمبەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ ئۆزىگە مىراسخور بولۇشىنى يامان كۆرۈپ، مىراسخور بولۇش ئۇچۇنلا (اللە تائالادىن) بالا تىلىگۈدەك دەرىجىدە مال - مۈلكىدىن ئەنسىرەپ كېتىشى ئۇنىڭغا ھەرگىز لايىق ئەمەس.

ئىككىنچىدىن: ئۇنىڭ باي كىشى ياكى ئەمەسلىگىمۇ بايان قىلىنمىدى. بەلكى ئۇ ئۆز ئەمگىكىدىن پۇل تېپىپ تۇرمۇش كەچۈرىدىغان بىر ياغاچچى ئىدى، دەپ بايان قىلىنىدى. بۇنىڭدەك كىشىلەر (باشقىلارنىڭ ئۆزىگە مىراسخور بولۇۋېلىشىدىن قورقمىدۇ) مال - مۈلۈك يىغىپ كەتمەيدۇ. بۇلۇپمۇ پەيغەمبەرلەر شۇنداق. چۈنكى، ئۇلار بۇ دۇنيادا مال - مۈلۈك يىغىشتىن ۋازكەچكەن كىشىلەردۇر.

ئۇچىنچىدىن: ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىز پەيغەمبەرلەر مىراسخور قالمىنايمىز (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان ۋە بالا - چاقىلىرى ئۇنىڭ مال - مۈلكىلىرىگە مىراسخور بولالمايدۇ). بىز قالدۇرۇپ كەتكەن مال - مۈلۈك سەدىقە بولىدۇ».

تىرمىزىنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىنىدى: «بىز پەيغەمبەرلەر گۇرۇھى مىراسخور قالمىنايمىز (يەنى بىزنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان، بالا - چاقىلىرىمىز بىزگە مىراسخور بولالمايدۇ)».

بۇنىڭغا ئاساسەن زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ: ﴿**(پەزلىگىدىن) ماڭا بىر (ياخشى) پەرزەنت ئاتا قىلغىن. ئۇ ماڭا ۋارىس بولغاي**﴾ دېگەن سۆزىدىن ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە مىراسخورلۇق بولۇشىنى تىلىگەنلىكى مەقسەت قىلىنىدۇ.

شۇڭا زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿**ۋە يەئقۇب ئەۋلادىغا ۋارىس بولغاي، پەرۋەردىگارىم! ئۇنى سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىدىغان قىلغىن**﴾». اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سۆلايمان (پەيغەمبەرلىكتە، ئىلىمدە، پادىشاھلىقتا ئاتىسى) داۋۇدقا ۋارىسلىق قىلدى﴾[1].

ئەگەر مال - مۈلۈكتىكى مىراسخورلۇقنى كۆزدە تۇتقان بولسا، زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام بالىسى يەھيانى ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى ئىچىدىن مىراسخورلۇققا تەيىنلىمەيتتى ۋە ئۇنىڭ مىراسخور بولىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىشنىڭ ئەھمىيىتى بولمايتتى. چۈنكى، ھەممە دىندا بالىنىڭ دادىغا ۋارىسلىق قىلىشى مۇقەررەردۇر. ئەگەر ئۇ مىراسخورلۇق خۇسۇسىي مىراسخورلۇق (يەنى ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە بولىدىغان مىراسخورلۇق) بولمايدىغان بولسا، ئۇ مىراسخورلۇق توغرىسىدا خەۋەر بېرىلمەيتتى.

[1] سۈرە نەمل 16 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بىز پەيغەمبەرلەر گۈرۈھى مىراسخور قىلىنمايمىز، بىز قالدۇرۇپ كەتكەن مال - مۈلۈكلەر سەدىقەدۇر» دېگەن سۆزى مىراسخورلۇقنىڭ (ئۇنىڭ مال - مۈلكىگە ئەمەس بەلكى) پەيغەمبەرلىكىگە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

﴿**ئۇ ماڭا ۋارىس بولغاي ۋە يەئقۇب ئەۋلادىغا ۋارىس بولغاي**﴾ الله تائالانىڭ بۇ سۆزى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: ئۇنىڭ مىراسخورلىقى (ئۇنىڭ) بىلىمىگە قارىتىلغاندۇر. زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام، يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇق - ئەۋلادىدىندۇر.

ھۇشەيم مۇنداق دېدى: بىز بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىسمائىل ئىبنى ئەبۇخالىد، ئەبۇسالىھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدۇق: يەھيا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئاتا - بوۋىلىرى پەيغەمبەر بولغىنىدەك پەيغەمبەر بولىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىم! ئۇنى سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىدىغان قىلغىن**»﴾ يەنى سەن ئۇنى ياخشى كۆرىدىغان ۋە ئۇنى دىندا ۋە ئەخلاقىدا سېنىڭ مەخلۇقاتلىرىڭنى ياخشى كۆرىدىغان قىلغىن.

* * * * * * *

يَٰزَكَرِيَّآ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَٰمٍ ٱسْمُهُۥ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَل لَّهُۥ مِن قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

(الله ئېيتتىكى) «ئى زەكەرىيا! بىز ھەقىقەتەن ساڭا (پەرىشتىلەر ئارقىلىق) يەھيا ئىسىملىك بىر ئوغۇل بىلەن خۇش خەۋەر بېرىمىز، ئىلگىرى ھېچ ئادەمنى ئۇنىڭغا ئىسىمداش قىلمىدۇق» [7].

زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنىڭ ئىجابەت بولغانلىقى توغرىسىدا

دۇئاسىدا تىلەنگەن تىلەكلەر ئىجابەت قىلىنغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا مۇنداق دېيىلدى: ﴿**«ئى زەكەرىيا! بىز ھەقىقەتەن ساڭا (پەرىشتىلەر ئارقىلىق) يەھيا ئىسىملىك بىر ئوغۇل بىلەن خۇش خەۋەر بېرىمىز**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇ ۋاقىتتا (يەنى مەريەمنىڭ كارامىتىنى كۆرگەن چاغدا) زەكەرىيا پەرۋەردىگارىغا دۇئا قىلىپ: «ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئۆز دەرگاھىڭدىن بىر ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلغىن، ھەقىقەتەن دۇئانى ئىشتكۈچىسەن» دېدى. ئۇ ئىبادەتگاھىدا نامازغا ئوقۇۋاتقاندا پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا: «ساڭا الله نىڭ كەلىمىسى (يەنى ئىسا) نى تەستىق قىلغۇچى، سەييىد، پەرھىزكار ۋە ياخشىلاردىن بولغان يەھيا ئىسىملىك بىر پەيغەمبەر بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدۇ» دەپ ندا قىلدى﴾[1].

﴿**ئىلگىرى ھېچ ئادەمنى ئۇنىڭغا ئىسىمداش قىلمىدۇق**»﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە، ئىبنى جۇرەيج ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: ئۇنىڭدىن ئىلگىرى تېخى بىر كىشى يەھيا دېگەن ئىسىم بىلەن ئاتىلىپ باقمىغان ئىدى. ئىبنى جەرىر بۇ سۆزنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى تەكىتلىدى.

* * * * * * *

قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِى غُلَٰمٌ وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ ٱلْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾

قَالَ كَذَٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِن قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾

[1] سۈرە ئال ئىمران 38 – 39 - ئايەتلەر.

www.munber.org

زەكەرىيا ئېيتتى: «ئايالىم تۇغماس تۇرسا، مەن قېرىپ مۈكچىيىپ كەتكەن تۇرسام، مېنىڭ قانداقمۇ ئوغلۇم بولسۇن؟» [8]. ***(نىدا قىلغان پەرىشتە) ئېيتتى: «ئىش ئەنە شۇنداقتۇر، پەرۋەردىگارىڭ ئېيتتى: بۇ مەن ئۈچۈن ئاساندۇر، سېنى مەن ياراتتىم، ھالبۇكى سەن بۇرۇن يوق ئىدىڭ (يەنى سېنى يوقتىن بار قىلغاندەك، يەھيانى ئىككىڭلاردىن تۇرەلدۇرۇشكە قادىرمەن)»*** [9].

زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ قىلغان دۇئاسىنىڭ ئىجابەت بولغانلىقىغا ھەيران قالغانلىقى توغرىسىدا

بۇ، زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىگەن دۇئاسى ئىجابەت قىلىنغان ۋە ئۇنىڭغا پەرزەنت بىلەن خۇش بېشارەت بېرىلگەن ۋاقتىدا، ھەيران قېلىپ ۋە قاتتىق خۇشاللىنىپ، ئايالىنىڭ ئۆمۈر بويى تۇغمىغان بىر تۇغماس ئايال تۇرۇقلۇق ۋە ئۆزىنىڭ تەنلىرى ئاجىزلاپ ۋە جىنسىي مۇناسىۋەتتىن قېلىپ قالغان، بىر ياشانغان كىشى تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭ قانداق قىلىپ پەرزەنتلىك بولالايدىغانلىقى ھەققىدە سوئال سورىغانلىقىدۇر.

﴿**زەكەرىيا ئېيتتى: «ئايالىم تۇغماس تۇرسا، مەن قېرىپ مۈكچىيىپ كەتكەن تۇرسام، مېنىڭ قانداقمۇ ئوغلۇم بولسۇن؟»**﴾ ئۇنىڭغا پەرىشتە جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئىش ئەنە شۇنداقتۇر، پەرۋەردىگارىڭ ئېيتتى: بۇ مەن ئۈچۈن ئاساندۇر**﴾.

ئاندىن الله تائالا ئۇنىڭغا تېخىمۇ ھەيران قالارلىق نەرسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**سېنى مەن ياراتتىم، ھالبۇكى سەن بۇرۇن يوق ئىدىڭ (يەنى سېنى يوقتىن بار قىلغانىدەك، يەھيانى ئىككىڭلاردىن تۇرەلدۇرۇشكە قادىرمەن)»**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىنسان (ئانىنىڭ قورسىقىدا) بىر مۇددەتنى ئۆتكۈزدى، ئۇ (ئەرزىمىگەنلىكتىن) تىلغا ئېلىنىدىغان نەرسە بولمىدى﴾ [1].

* * * * * * *

قَالَ رَبِّ ٱجۡعَل لِّيٓ ءَايَةٗۚ قَالَ ءَايَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ ٱلنَّاسَ ثَلَٰثَ لَيَالٖ سَوِيّٗا ۝١٠ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوۡمِهِۦ مِنَ ٱلۡمِحۡرَابِ فَأَوۡحَىٰٓ إِلَيۡهِمۡ أَن سَبِّحُواْ بُكۡرَةٗ وَعَشِيّٗا ۝١١

زەكەرىيا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! (ئايالىمنىڭ ھامىلدار بولغانلىقىغا) ماڭا بىر ئالامەت قىلىپ بەرسەڭ». الله ئېيتتى: «سېنىڭ ئالامىتىڭ (شۇكى) ساق تۇرۇپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز كىشىلەرگە سۆز قىلالمايسەن» [10]. ***زەكەرىيا نامازگاھىدىن قەۋمىنىڭ ئالدىغا چىقىپ، ئۇلارنى ئەتىگەن - ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى*** [11].

ھامىلدار بولغانلىقىنىڭ ئالامىتى توغرىسىدا

الله تائالا (بۇ ئايەتتە) زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى خەۋەر بەردى: ﴿**زەكەرىيا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! (ئايالىمنىڭ ھامىلدار بولغانلىقىغا) ماڭا بىر ئالامەت قىلىپ بەرسەڭ»**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، ئىكرىمە، ۋەھب، سۇددى، قەتادە

[1] سۈرە ئىنسان 1 – ئايەت.

www.munber.org

ۋە ئۇلاردىن باشقىلار مۇنداق دېدى: زەكەرىيا كېسەل بولماي تۇرۇپمۇ ئۇنىڭ تىلى (گەپ قىلىشتىن) توختاپ قالدى.

ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم مۇنداق دېدى: ئۇ ئوقۇيالايتتى، الله تائالاغا تەسبىھ ئېيتالايتتى. لېكىن، ئادەملەرگە پەقەت ئىشارەت بىلەنلا سۆز قىلاتتى.

﴿**ئۈچ كېچە - كۈندۈز كىشىلەرگە سۆز قىلالمايسەن**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفي، ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى كىشىلەرگە تولۇق ئۈچ كېچە - كۈندۈز سۆز قىلالمايسەن.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ: « پەرۋەردىگارىم! ماڭا (ئايالمىنىڭ ھامىلدار بولغانلىقىغا) بىر نىشانە ئاتا قىلغىن » دېدى. الله: « ساڭا بولىدىغان نىشانە شۇكى، ئۈچ كۈنگىچە كىشىلەرگە سۆز قىلالمايسەن (يەنى زىكرى تەسبىھ ئېيتىشتىن باشقا سۆزگە تىلىڭ كەلمەيدۇ). پەقەت ئىشارەتلا قىلىسەن، (نېمىتىمگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن)پەرۋەردىگارىڭنى كۆپ ياد ئەت، كەچتە، ئەتىگەندە تەسبىھ ئېيت » دېدى﴾[1] بۇ ئۇنىڭ مۇشۇ ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئىچىدە كىشىلەرگە ئىشارەت قىلغاندىن باشقا سۆز قىلمىغانلىقىنىڭ پاكىتىدۇر.

﴿**زەكەرىيا نامازگاھىدىن قەۋمىنىڭ ئالدىغا چىقىپ، ئۇلارنى ئەتىگەن - ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: يەنى ئۇ (ئۇلارغا) ئىشارەت قىلدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ۋەھب ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

* * * * * * *

يَٰيَحۡيَىٰ خُذِ ٱلۡكِتَٰبَ بِقُوَّةٖۖ وَءَاتَيۡنَٰهُ ٱلۡحُكۡمَ صَبِيّٗا ١٢ وَحَنَانٗا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَوٰةٗۖ وَكَانَ تَقِيّٗا ١٣ وَبَرَّۢا بِوَٰلِدَيۡهِ وَلَمۡ يَكُن جَبَّارًا عَصِيّٗا ١٤ وَسَلَٰمٌ عَلَيۡهِ يَوۡمَ وُلِدَ وَيَوۡمَ يَمُوتُ وَيَوۡمَ يُبۡعَثُ حَيّٗا ١٥

(يەھيا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغاندا ئۇنىڭغا) «ئى يەھيا! كىتابنى (يەنى تەۋراتنى) تىرىشىپ ئوقۇغىن» (دېدۇق). ئۇنىڭغا بالىلىق چېغىدىلا ئەقىل - پاراسەت ئاتا قىلدۇق[12]. بىز ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىش ۋە ئۇنى (ناچار خىسلەتلەردىن) پاك قىلىش يۈزىسىدىن (شۇنداق قىلدۇق)، يەھيا تەقۋادار ئىدى[13]. ئۇنى ئاتا - ئانىسىغا كۆيۈمچان (قىلدۇق)، ئۇ مۇتەكەببىر (يەنى ئاتا - ئانىسىنى قاخشاتقۇچى)، (پەرۋەردىگارىغا) ئاسىيلىق قىلغۇچى بولمىدى[14]. ئۇ تۇغۇلغان كۈنىدە، ۋاپات بولغان كۈنىدە، تىرىلىپ (قەبرىدىن) تۇرغۇزۇلغان كۈنىدە (الله تائالا تەرىپىدىن بولغان) ئامانلىققا ئېرىشىدۇ[15].

بالىنىڭ تۇغۇلۇشى ۋە ئۇنىڭ سۆيۈتلىرى توغرىسىدا

خۇش بىشارەت بېرىلگەن بۇ بالا دۇنياغا كۆز ئاچتى، ئۇ بولىسىمۇ يەھيا ئەلەيھىسسالام ئىدى. الله تائالا ئۇنىڭغا يەھۇدىيلار ئۆز ئارىسىدا ئۆگىنىۋاتقان ۋە (الله تائالانىڭ ھۆكمىگە) بويسۇنغان پەيغەمبەرلەر، (يەھۇدىيلارنىڭ) زاھىتلىرى ۋە ئۆلۈمالىرى يەھۇدىيلار ئارىسىدا ھۆكۈم قىلىدىغان تەۋراتنى

[1] سۈرە ئال ئىمران 41 - ئايەت

www.munber.org

بىلدۇردى. ئۇچاغدا ئۇ تېخى كىچىك ئىدى. شۇڭا اللە تائالا ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىغا بېرىلگەن ئىنئامنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(يەھيا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغاندا ئۇنىڭغا) «ئى يەھيا! كىتابنى (يەنى تەۋراتنى) تىرىشىپ ئوقۇغىن» (دېدۇق)**﴾.

﴿**ئۇنىڭغا باللىق چېغىدىلا ئەقىل - پاراسەت ئاتا قىلدۇق**﴾ يەنى بىز ئۇنىڭغا باللىق چېغىدىلا چۈشەنچە، بىلىم، ئىراده، ياخشىلىققا يۈزلىنىش ۋە تىرىشچانلىقنى ئاتا قىلدۇق.

﴿**بىز ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىش ۋە ئۇنى (ناچار خىسلەتلەردىن) پاك قىلىش يۈزىسىدىن (شۇنداق قىلدۇق)**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىده ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز ئۇنى، (ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىغا) بىزنىڭ تەرىپىمىزدىن بىر رەھمەت قىلدۇق. ئىكرىمە، قەتاده ۋە زەھھاك قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. زەھھاك يۇقىرىدىكى سۆزگە: بىزدىن باشقا بىرسى قادىر بولالمايدىغان، دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويدى.

قەتاده: اللە تائالا ئۇ رەھمەت بىلەن زەكەرىياغا رەھمەت قىلسۇن، دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويدى. مۇجاھىد مۇنداق دېدى: (بىز ئۇنى) پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئۇنىڭغا مېھرىبانلىق قىلىش يۈزىسىدىن شۇنداق قىلدۇق، دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويدى.

ئايەتنىڭ باش - ئايىغىدىن چىقىدىغان مەنىسى، شۇكى اللە تائالانىڭ: ﴿**بىز ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىش ۋە ئۇنى (ناچار خىسلەتلەردىن) پاك قىلىش يۈزىسىدىن (شۇنداق قىلدۇق)**﴾ دېگەن ئايىتى ئۇنىڭ: ﴿**يەھيا تەقۋادار ئىدى**﴾ دېگەن ئايىتىگە مۇناسىۋەتلىكتۇر. (ئۇ چاغدا ئايەتنىڭ مەنىسى مۇنداق بولىدۇ) يەنى بىز ئۇنىڭغا باللىق چېغىدىلا چۈشەنچە ۋە بىلىم ئاتا قىلدۇق. شۇنداقلا ئۇنى (دىلى يۇمشاق) مېھرىبان قىلدۇق.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىده ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى (بىز ئۇنى) بەرىكەتلىك (قىلدۇق).

﴿**يەھيا تەقۋادار ئىدى**﴾ يەنى ئۇ بىر گۇناھ قىلىشنى ئويلىمايدىغان، پاك، تەقۋادار ئىدى.

﴿**ئۇنى ئاتا - ئانىسىغا كۆيۈمچان (قىلدۇق)، ئۇ مۇتەكەببىر (يەنى ئاتا - ئانىسىنى قاخشاتقۇچى)، (پەرۋەردىگارىغا) ئاسىيلىق قىلغۇچى بولمىدى**﴾ اللە تائالا يۇقىرىدا يەھيانىڭ ئۆزىنىڭ پەرۋەردىگارىغا بويسۇنىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ مېھرىبان ۋە پاك ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان ئىدى. بۇ يەردە يەنە ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىغا بويسۇنىدىغان، ياخشىلىق قىلىدىغان، سۆز ياكى ھەرىكەتتە (ئۇلارنىڭ) بۇيرۇغان ئىشى ياكى توسقان ئىشىدا، ئۇ ئىككىسىگە ئاسىيلىق قىلىشتىن ساقلىنىدىغان قىلىپ ئۆستۈرگەنلىكىنى بايان قىلىپ كەلتۈردى.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(پەرۋەردىگارىغا) ئاسىيلىق قىلغۇچى بولمىدى**﴾ اللە تائالا ئۇنىڭدىكى بۇ ياخشى خۇلۇقلارنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان مۇكاپاتلار ھەققىده مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ تۇغۇلغان كۈنىده، ۋاپات بولغان كۈنىده، تىرىلىپ (قەبرىدىن) تۇرغۇزۇلغان كۈنىده (اللە تائالا تەرىپىدىن بولغان) ئامانلىققا ئېرىشىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭغا مۇشۇ ئۈچ ئەھۋالدا خاتىرجەملىك بار.

سۇفيان ئىبنى ئۇيەينە مۇنداق دېدى: ئىنسان مۇنداق ئۈچ ئىشتىن بەك قورقىدۇ. بىرىنچى: تۇغۇلغان كۈنى ئۇ ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى ئورنىدىن باشقا بىر دۇنياغا كېلىپ قالغانلىقىنى كۆرگىنىده قورقىدۇ. ئىككىنچى: ئۆلگەن كۈنى ئۇ بۇرۇن كۆرمىگەن كىشىلەرنى كۆرگەنده قورقىدۇ. ئۈچىنچى: قەبرىدىن تىرىلىپ

www.munber.org

تـۈرغان كـۈنـى، ئـۇ ئـۆزىـنـى كـاتـتـا بـىـر يـىـغـلـىـشـتـا كـۆرگـەنـدە قـورقـىـدۇ. الله تـائـالا يـەھـيـاغـا بـۇ ئـوچ ئـورۇنـدا مەرھەمەت قىلىپ ئۇنى (بۇ ئورۇنلاردا) خاتىرجەم قىلىدىغانلىقىغا خۇش بېشارەت بەردى.

* * * * * * *

وَٱذْكُرْ فِى ٱلْكِتَـٰبِ مَرْيَمَ إِذِ ٱنتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَٱتَّخَذَتْ مِن دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّىٓ أَعُوذُ بِٱلرَّحْمَـٰنِ مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَآ أَنَا۠ رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَـٰمًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِى غُلَـٰمٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ ۖ وَلِنَجْعَلَهُۥٓ ءَايَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾

(ئۇلارغا) قۇرئاندا مەريەم (قىسسىسى) نى بايان قىلغىن، ئەينى زاماندا ئۇ ئائىلىسىدىن ئايرىلىپ شەرق تەرەپتىكى بىر جايغا باردى[16]. ئۇ پەردە تارتىپ كىشىلەردىن يوشۇرۇندى، ئۇنىڭغا بىزنىڭ روھىمىزنى (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى) ئەۋەتتۇق، ئۇ مەريەمگە بىجىرىم ئادەم سۈرىتىدە كۆرۈندى[17]. مەريەم ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك الله غا سېغىنىپ سېنىڭ چېقىلىشىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، ئەگەر سەن تەقۋادار بولساڭ (ماڭا چېقىلمىغىن)» [18]. جىبرىئىل ئېيتتى: «مەن ساڭا بىر پاك ئوغۇل بېرىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىسىمەن» [19]. مەريەم ئېيتتى: «ماڭا كىشى يېقىنلاشمىغان تۇرسا، مەن پاھىشە قىلمىغان تۇرسام، قانداقمۇ مېنىڭ ئوغۇل بالام بولسۇن؟» [20]. جىبرىئىل ئېيتتى: «ئەمەلىيەت سەن دېگەندەكتۇر، (لېكىن پەرۋەردىگارىڭ ئېيتتى: ئۇ ماڭا ئاساندۇر. ئۇنى كىشىلەرگە قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل ۋە بىز تەرەپتىن بولغان مەرھەمەت قىلىدۇق، بۇ تەقدىر قىلىنىپ بولغان ئىشتۇر» [21].

ھەزرىتى مەريەم ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا (يۇقىرىدىكى ئايەتلەردە) زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى ۋە ئۇنىڭ ياشىنىپ قالغان ئايالى تۇغماس ھالىتىدە بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن پاكىزە ۋە بەرىكەتلىك بىر بالىنى (دۇنياغا) كەلتۈرگەنلىكىنى بايان قىلىپ، ئۇنىڭغا ئەگەشتۈرۈپلا ھەزرىتى مەريەمنىڭ بالىسى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭدىن دادىسىز ياراتقانلىقىنى بايان قىلدى. بۇنداق قىلىشتىكى سەۋەب، بۇ ئىككى قىسسىدە ئۆزئارا مۇناسىۋەت ۋە ئوخشاشلىق باردۇر. شۇڭا الله تائالا بۇ ئىككى قىسسىنى ئال ئىمران سۈرىسىدە ۋە بۇ يەردە بايان قىلدى. الله تائالا بەندىلىرىگە ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى، كۈچىنىڭ كاتتىلىقىنى ۋە خالىغان ئىشنى قىلالايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن، ھەم بۇ ئىككى قىسسە مەزمۇن جەھەتتە ئۆزئارا يېقىن بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ئىككى قىسسىنى ئەنبىيا سۈرىسىدە يەنە بىر قېتىم بايان قىلىپ كەلتۈردى.

(الله تائالا بۇ قىسسىنى بۇ يەردە بايان قىلىپ) مۇنداق دېدى: ﴿**(ئۇلارغا) قۇرئاندا مەريەم (قىسسىسى) نى بايان قىلغىن**﴾ ئۇ بولسا داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن بولغان ئىمرانىنىڭ قىزى مەريەمدۇر. ئۇ ئىسرائىل ئەۋلادى ئىچىدىكى ھەممە جەھەتتىن پاك بولغان بىر ئائىلىدە دۇنياغا كەلدى. الله تائالا مەريەمنىڭ ئانىسىنىڭ ئۇنى تۇغقانلىقىغا ئائىت قىسسىنى ئال ئىمران سۈرىسىدە بايان قىلغان

www.munber.org

ئىدى. مەريەمنىڭ ئانىسى مەريەمنى بەيتۇل مۇقەددەسنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن نەزىر قىلغان ئىدى. ئۇلار بۇ ئىشى بىلەن (اللە تائالاغا) يېقىنلىششىنلا ئىستىگەن ئىدى.

مەريەم ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئىچىدە ناھايىتى ئېسىل چوڭ بولدى. ئۇ ئىبادەت ۋە زاھىتلىق بىلەن تونۇلغان ئايالالارنىڭ بىرى ئىدى. ئۇ شۇ چاغدىكى ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ پەيغەمبىرى ۋە ئۇلارنىڭ دىنىي ئىشلاردىكى كاتتىسى بولغان، بىر تۇغقىنىنىڭ (ھامما ئاچىسى دېگۈچىلەرمۇ بار) ئېرى بولغان زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھمايىسىدە ئىدى. زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدا كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان چوڭ كارامەتلەرنى كۆردى.

اللە تائالا بۇنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنى پەرۋەردىگارى چىرايلىقچە قوبۇل قىلدى، ئۇنى ئوبدان ئۆستۈردى،ئۇنىڭغا زەكەرىيانى كېپىل قىلدى (يەنى ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا زەكەرىيانى قويدى). زەكەرىيا ھەر قېتىم (ئۇنىڭ)ئىبادەتگاھىغا ئۇنى كۆرگىلى كىرسە ئۇنىڭ يېنىدا بىرەر يېمەكلىك ئۈچرىتاتتى. ئۇ: «ئى مەريەم! بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟» دەيتتى، مەريەم: «بۇ اللە تەرىپىدىن كەلدى» دەيتتى. اللە ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمگە (جاپا مۇشەققەتسىزلا) ھېسابسىز رىزق بېرىدۇ﴾[1]. سۈرە ئال ئىمراندا بايان قىلىپ ئۆتۈلگىنىدەك زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام مەريەمنىڭ قېشىدا يازدا قىشنىڭ، قىشتا يازنىڭ مېۋىسى تۇرغانلىقىنى كۆرەتتى.

اللە تائالا بىر ھېكمەتنىڭ سەۋەبىدىن مەريەمدىن بەندىسى ۋە ئىرادىلىك كاتتا بەش پەيغەمبەرنىڭ بىرى بولغان ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇنياغا كېلىشىنى ئىرادە قىلغاندا، ھەزرىتى مەريەم ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن ئايرىلىپ چىقىپ، بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ شەرق تەرىپىدىكى بىر ئورۇنغا بېرىپ (شۇ يەردە) تۇردى.

﴿**ئەينى زاماندا ئۇ ئائىلىسىدىن ئايرىلىپ شەرق تەرەپتىكى بىر جايغا باردى**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندى: خرىستىئانلارنىڭ نېمە ئۈچۈن شەرق تەرەپنى (ئۆزلىرىنىڭ) قىبلىسى قىلىۋالغانلىقىنى باشقىلارغا قارىغاندا مەن ھەقىقەتەن ياخشى بىلىمەن. ئۇلار اللە تائالانىڭ: ﴿**ئەينى زاماندا ئۇ ئائىلىسىدىن ئايرىلىپ شەرق تەرەپتىكى بىر جايغا باردى**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ سەۋەبىدىن شۇنداق قىلدى. يەنى ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغان يېرىنى ئۆزلىرىنىڭ قىبلىسى قىلىۋالدى.

﴿**ئۇ پەردە تارتىپ كىشىلەردىن يوشۇرۇندى، ئۇنىڭغا بىزنىڭ روھىمىزنى (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى) ئەۋەتتۇق، ئۇ مەريەمگە بىجىرىم ئادەم سۈرىتىدە كۆرۈندى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، زەھھاك، قەتادە، ئىبنى جۇرەيج، ۋەھب ئىبنى مۇنەببەھ ۋە سۇددى قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: ھەزرىتى مەريەمنىڭ قېشىغا ئەۋەتىلگىنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامدۇر.

ھەزرىتى مەريەم ئۆزى يالغۇز بىر ئورۇندا ئادەم سۈرىتىگە ئايلانغان جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەندە، ئۇنىڭ بىر يامان نىيىتى بار ئوخشايدۇ، دەپ گۇمان قىلىپ ئۇنىڭدىن قورقۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**«مەن ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك اللە غا سېغىنىپ سېنىڭ چېقىلىشىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، ئەگەر سەن تەقۋادار بولساڭ (ماڭا چېقىلمىغىن)»**﴾.

ئىبنى جەرىر، ئاسمىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇئائىل، ھەزرىتى مەريەمنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىپ، مەريەم: ﴿**«مەن ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك اللە غا سېغىنىپ سېنىڭ**

[1] سۈرە ئال ئىمران37 – ئايەت.

www.munber.org

چېقىلىشىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، ئەگەر سەن تەقۋادار بولساڭ (ماڭا چېقىلمىغىن)» دېسە تەقۋادار كىشى ئەقىل - ھوشىنى تېپىۋالىدۇ دەپ بىلدى، دېدى.

﴿**جىبرىئىل ئېيتتى: «مەن ساڭا بىر پاك ئوغۇل بېرىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىسىمەن»**﴾ يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا (ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى قورقۇنچنى كۆتۈرۈۋېتىش ئۈچۈن): مەن سەن گۇمان قىلغان (ياماندىن كىشىلەردىن) ئەمەسمەن، بەلكى مەن، الله تائالانىڭ ساڭا ئەۋەتكەن ئەلچىسىدۇرمەن، دېدى.

ھەزرىتى مەريەم "ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك الله تائالاغا سېغىنىپ" دەپ الله تائالانى تىلغا ئالغان ۋاقىتىدا، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام تىترەپ كېتىپ ئۆزىنىڭ (ئەسلى) شەكلىگە قايتتى ۋە: ﴿**«مەن ساڭا بىر پاك ئوغۇل بېرىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىسىمەن»**﴾ دەپ كەتتى، دەپ بايان قىلىنىدى.

ئاندىن ھەزرىتى مەريەم بۇ ئىشتىن ھەيران قېلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**مەريەم ئېيتتى: «ماڭا كىشى يېقىنلاشمىغان تۇرسا، مەن پاھىشە قىلمىغان تۇرسام، قانداقمۇ مېنىڭ ئوغۇل بالام بولسۇن؟»**﴾.

﴿**جىبرىئىل ئېيتتى: «ئەمەلىيەت سەن دېگەندەكتۇر، (لېكىن پەرۋەردىگارىڭ ئېيتتى: ئۇ ماڭا ئاساندۇر. ئۇنى كىشىلەرگە قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل ۋە بىز تەرەپتىن بولغان مەرھەمەت قىلدۇق، بۇ تەقدىر قىلىنىپ بولغان ئىشتۇر»**﴾ يەنى ھەقىقەتەن الله تائالا مۇنداق دېدى: سېنىڭ ئېرىڭ بولمىسىمۇ ۋە سەندىن پاھىشىگە ئوخشاش يامان ئىش كۆرۈلمىگەن بولسىمۇ، الله تائالا شەكسىز) سەندىن بىر بالىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرىدۇ. ھەقىقەتەن ئۇ خالىغانىنى قىلىشقا قۇدرىتى يەتكۈچىدۇر. بىز ئۇنى كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ ياراتقۇچىسىنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەت ۋە دەلىل قىلىمىز. الله تائالا ئۇلارنىڭ دادىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ئەر ۋە ئايالسىز ياراتتى، ھاۋانى ئايالسىز ئەردىنلا ياراتتى ۋە ئىسادىن باشقا (ئادەمنىڭ) قالغان بالىلىرى (يەنى كىشىلەرنى) ئەر بىلەن ئايالدىن ياراتتى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئەرسىز ئايالدىنلا ياراتتى، شۇنىڭ بىلەن الله تائالا قۇدرىتىنىڭ كاتتىلىقىنى كۆرسىتىدىغان تۆت خىل يارىتىش تولۇقلاندى. ئۇنىڭدىن باشقا ئىبادەتكە لايىق بىر زات ۋە پەرۋەردىگار يوق. بىز ئۇ بالىنى الله تائالا تەرىپىدىن بولغان بىر رەھمەت قىلىمىز. يەنى الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا ۋە ئۇنى بىر دەپ بىلىدىغان ئەقىدىگە چاقىرىدىغان پەيغەمبەر قىلىمىز.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇزۇاقتىدا پەرىشتىلەر ئېيتتى: «ئى مەريەم! الله ساڭا (ئاتىنىڭ ۋاستىسىز) الله نىڭ بىر كەلىمىسى (دىن تۆرەلگەن بىر بۇۋاق) بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدۇكى، ئۇنىڭ ئىسمى مەسىھ مەريەم ئوغلى ئىسادۇر،ئۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئابرۇيلۇق ۋە الله غا يېقىنلاردىن بولىدۇ. ئۇ بۆشۈكتىمۇ (يەنى بوۋاقلىق چېغىدىمۇ)، ئوتتۇرا ياش بولغاندىمۇ كىشىلەرگە (پەيغەمبەرلەرنىڭ سۆزىنى) سۆزلەيدۇ ۋە (تەقۋادارلىقتا كامىل) ياخشى ئادەملەردىن بولىدۇ»﴾[1].

﴿**بۇ تەقدىر قىلىنىپ بولغان ئىشتۇر»**﴾ بۇ جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەزرىتى مەريەمگە قىلغان سۆزىنىڭ ئاخىرىسىدۇر. جىبرىئىل ئۇنىڭغا بۇنىڭ الله تائالانىڭ تەقدىرىدە بېكىتىلىپ بولغان ئىش ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دېدى: ھەقىقەتەن الله تائالا ئۇنى شۇنداق يارىتىشنى ئىراده قىلدى، ئۇنىڭ يارىتىلىشى چوقۇمدۇر.

* * * * * * *

[1] سۈرە ئال ئىمران45 – 46 - ئايەتلەر.

www.munber.org

۞ فَحَمَلَتْهُ فَٱنتَبَذَتْ بِهِۦ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَأَجَآءَهَا ٱلْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ ٱلنَّخْلَةِ قَالَتْ يَٰلَيْتَنِى مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا مَّنسِيًّا ﴿٢٣﴾

مەريەم ھامىلدار بولدى، (ئائىلىسىدىن) يىراق بىر جايغا كەتتى[22]. تولغاقنىڭ قاتتىقلىقى ئۇنى (يۆلىنىۋېلىش ئۈچۈن) بىر خورما دەرىخىنىڭ يېنىغا كېلىۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى. مەريەم ئېيتتى: «كاشكى مەن بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسامچۇ! كىشىلەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كەتكەن (ئەرزىمەس) نەرسىگە ئايلىنىپ كەتسەمچۇ!»[23].

ھەزرىتى مەريەمنىڭ ھامىلدار بولۇپ، ئاندىن تۇغقانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەزرىتى مەريەمگە اللە تائالانىڭ دېگەن سۆزلىرىنى يەتكۈزگەن ۋاقتىدا، ئۇنىڭ اللە تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا بويسۇنغانلىقىنى خەۋەر بەردى. كۆپلىگەن سەلەپ ئالىملىرى مۇنداق دەپ بايان قىلدى: ئۇ ۋاقتىدا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىدىن پۈۋلىدى، ئاندىن پۈۋلەنلىگەن روھ چۈشۈپ ئۇنىڭ بالا ياتقۇسىغا كىردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ اللە تائالانىڭ ئىزنى بىلەن ھامىلدار بولدى.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دېدى: ئۇ ھامىلدار بولغاندا ئۇنىڭدىن ھەيز توختاپ قالدى ۋە قۇسىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئادەتتە ھامىلدار ئاياللاردا بولىدىغان ئالامەتلەرگە ئوخشاش ئۆزىنى ھارغىن ھېس قىلىدىغان بولدى ۋە سېزىك بولۇپ قالدى. ھەمدە رەڭگىرويى ئۆزگىرىپ ھەتتا تىلى يېرىلىپ كەتتى. زەكەرىيانىڭ ئائىلىسىگە كەلگەن بۇ ئىش باشقا بىر ئائىلىگە كېلىپ باقمىغان ئىدى. ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئىچىدە: ئۇنىڭ بىلەن يۈسۈف دېگەن كىشىنىڭ چاتىقى بار، چېركاۋدا ئۇ كىشىدىن باشقا بىرسى ئۇنىڭ بىلەن بىللە تۇرمىغان دېگەن گەپ ـ سۆزلەر تاراپ كەتتى. ئۇ پەردە تارتىپ كىشىلەردىن يوشۇرۇندى، ھېچكىم ئۇنى كۆرمىدى، ئۇمۇ ھېچكىمنى كۆرمىدى.

﴿**تولغاقنىڭ قاتتىقلىقى ئۇنى (يۆلىنىۋېلىش ئۈچۈن) بىر خورما دەرىخىنىڭ يېنىغا كېلىۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى**﴾ يەنى تولغاقنىڭ قاتتىقلىقى ئۇنى ئۇ كىشىلەردىن يوشۇرۇنۇپ تۇرغان يەردىكى بىر خورما دەرىخىنىڭ يېنىغا كېلىۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى. ئالىملار ئۇ ئورۇننىڭ قەيەرده ئىكەنلىكى ھەققىده ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى.

سۇددى: ئۇ ئورۇن بەيتۇل مۇقەددەستىكى نامىاز ئوقۇيدىغان يەرنىڭ شەرق تەرىپىده ئىدى، دېدى. ۋەھب ئىبنى مۇنەببە: ئۇ ئەسلىده قېچىپ ماڭغان ئىدى، ئۇ شام بىلەن مىسىرنىڭ ئارىلىقىدىكى بىر يەرگە كەلگەن ۋاقتىدا ئۇنى تولغاق تۇتتى، دېدى. ۋەھب يەنە بىر رىۋايەتتە: ئۇ ئورۇن بەيتۇل مۇقەددەستىن 8 مىل يىراقلىقتىكى بەيتۇللەھمى دەيدىغان بىر كەنتته ئىدى، دېدى.

نەسەئىنىڭ، ئەنەستىن ۋە بەيھەقى شاددات ئىبنى ئەۋستىن ئىسرا توغرىسىدا رىۋايەت قىلغان ھەدىسلىرىده ئۇ ئورۇننىڭ بەيتۇلەھمى دېگەن (كەنتته) ئىكەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. بۇنىڭ شۇ يەرده ئىكەنلىكى كىشىلەرنىڭ يىر ـ بىرىدىن قوبۇل قىلىپ كەلگەن مەشھۇر پاكىتنىڭ بىرسىدۇر. ھەتتا خرىستىئانلارمۇ بۇ ئورۇننىڭ شۇ يەرده ئىكەنلىكىده شەك قىلمايدۇ. بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسمۇ باردۇر.

﴿**مەريەم ئېيتتى: «كاشكى مەن بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسامچۇ! كىشىلەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كەتكەن (ئەرزىمەس) نەرسىگە ئايلىنىپ كەتسەمچۇ!**»﴾ بۇ ئايەتته پىتنە ـ پاساتقا چۈشۈپ قالغانىدا، ئۇلۇمنى ئارزۇ قىلىشنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكىگە پاكىت باردۇر. كىشىلەرنىڭ ئىشنى تۇغرا

www.munber.org

چۈشەنمەيدىغانلىقى، ئۆز - ئۆزىنى ئاقلاپ دېگەن سۆزلىرىگە ھېچكىمنىڭ ئىشەنمەيدىغانلىقى ۋە ئۆزىنىڭ تۆغۈلۈش ئالدىدا تۇرغان بۇ بالا بىلەن سىنىلىدىغانلىقىنى شەكسىز تونۇپ يەتتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئىبادەت قىلغۇچى تەقۋادار ئايال دەپ تونۇلۇپ بولغان ئىدى، ئەمدى ئۇلارنىڭ گۇمانىچە يامان ئىش قىلىدىغان پاھىشە ئايالغا ئايلىنىپ قالىدىغان بولدى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: يەنى مەن يارىتىلمىغان ۋە ئەڭ ئاددىي بىر نەرسىمۇ بولمىغان بولسامچۇ!

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە مۇنداق دېدى: يەنى مەن كىشىلەر تەرىپىدىن تۇنۇلمايدىغان ۋە ئېغىزغا ئېلىنىپ باقمىغان بىر نەرسە بولۇپ قالسامچۇ! ۋە مېنىڭ كىملىكىمنى ھېچكىم بىلمىگەن بولسىچۇ!

* * * * * * *

فَنَادَىٰهَا مِن تَحْتِهَآ أَلَّا تَحْزَنِى قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّىٓ إِلَيْكِ بِجِذْعِ ٱلنَّخْلَةِ تُسَٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾ فَكُلِى وَٱشْرَبِى وَقَرِّى عَيْنًا ۖ فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ ٱلْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِىٓ إِنِّى نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ ٱلْيَوْمَ إِنسِيًّا ﴿٢٦﴾

جىبرىئىل ئۇنىڭغا خورما دەرىخىنىڭ ئاستىدىن ندا قىلدى: «غەم قىلمىغىن، پەرۋەردىگارىڭ سېنىڭ ئاستىڭدىن (ئېقىپ تۇرىدىغان) بىر ئېرىقنى پەيدا قىلدى»[24]. خورما دەرىخىنى ئۆز تەرىپىڭگە ئىرغىتقىن، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار تۆكۈلىدۇ»[25]. (بۇ شېرىن خورمىدىن يېگىن، (بۇ تاتلىق سۈدىن) ئىچكىن ۋە خۇرسەن بولغىن، بىرەر ئادەمنى كۆرسەڭ (ئۇ بالا تۇغرۇلۇق سورىسا): مەن ھەققەتەن مەرھەمەتلىك الله غا ۋەدە بەردىم، بۈگۈن ھېچ ئادەمگە سۆز قىلمايمەن، دېگىن»[26].

بالا تۇغۇلۇپ بولغاندىن كېيىن ھەزرىتى مەريەمگە دېيىلگەن سۆز تۇغرىسىدا

﴿**جىبرىئىل ئۇنىڭغا خورما دەرىخىنىڭ ئاستىدىن ندا قىلدى**﴾ تەپسىرشۇناس ئالىملار خورما دەرىخىنىڭ ئاستىدىن چاقىرغان كىشىنىڭ كىملىكى توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى. ئەۋفىي ۋە ئۇنىڭدىن باشقىلار ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: (ئۇ كىشى) جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئىدى، مەريەم ئىسانى تاكى ئادەملىرىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلگەنگە قەدەر، ئىسا ھېچ قانداق گەپ قىلمىغان، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. شۇنىڭدەك سەئىد ئىبنى جۇبەير، زەھھاك، ئەمرى ئىبنى مەيمۇن، سۇددى ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ: (چاقىرغان ئۇ كىشى) جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامدۇر. ئۇ ئۇنى جىلغىنىڭ ئاستىنقى تەرىپىدىن چاقىردى، دېدى.

مۇجاھىد (چاقىرغان كىشى) مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا، دېدى. سەئىد ئىبنى جۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندى: شەكسىز ئۇ (يەنى چاقىرغان ئۇ كىشى) ئۇنىڭ ئوغلى (ئىسادۇر). سەن الله تائالانىڭ: ﴿مەريەم بوۋاقنى كۆرسەتتى﴾[1] دېگەنلىكىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ دېدى. ئىبنى زەيد ۋە ئىبنى جەرىر بۇنى توغرا پىكىر دەپ قارىدى.

[1] سۈرە مەريەم 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿«غەم قىلمىغىن، پەرۋەردىگارىڭ سېنىڭ ئاستىڭدىن (ئېقىپ تۇرىدىغان) بىر ئېرىقنى پەيدا قىلدى﴾ سۆزىيان سەۋرى ۋە شەئبى قاتارلىقلار ئىبنى ئازىبنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەرۋەردىگارىڭ سېنىڭ ئاستىڭدىن بىر ئېرىقنى پەيدا قىلدى. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭمۇ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

بۇ ھەقتە ئەمرى ئىبنى مەيمۇن مۇنداق دېدى: مەريەم ئۇچۇن سۇ ئىچىدىغان بىر ئېرىقنى پەيدا قىلدى. مۇجاھىد ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەيرىلەرمۇ شۇنداق دېدى.

باشقىلار مۇنداق دېدى: اللە تائالا مەريەمنىڭ ئاستىغا پەيدا قىلغان ئېرىق ئادەتتىكى ئېرىق ئەمەس، بەلكى ئىسا ئەلەيھىسسالام كۆزدە تۇتۇلغاندۇر، دېدى. بۇنداق دېگۈچىلەر، ھەسەن، رەبىئ ئىبنى ئەنەس، مۇھەممەد ئىبنى ئۇبباد ئىبنى جەئفەر، قەتادە ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم قاتارلىقلاردۇر.

اللە تائالا ھەزرىتى مەريەمنىڭ ئاستىغا پەيدا قىلغان ئېرىق ئادەتتىكى ئېرىقتۇر دېگەن سۆز كۆچلۈكتۇر، شۇڭا اللە تائالا ئۇ ئايەتنىڭ كەيىندىن مۇنداق دېدى: ﴿**خورما دەرىخىنى ئۆز تەرىپىڭگە ئىرغىتقىن، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار تۆكۈلىدۇ. (بۇ شېرىن خورمىدىن) يېگىن، (بۇ تاتلىق سۈدىن)ئىچكىن ۋە خۇرسەن بولغىن**﴾ شۇڭا ئەمرى ئىبنى مەيمۇن: نىپاسدار ئاياللارغا يېڭى پىشقان خورمىدىن پايدىلىق نەرسە يوق، دەپ بۇ ئايەتنى ئوقۇدى.

﴿**بىرەر ئادەمنى كۆرسەڭ (ئۇ بالا توغرۇلۇق سورىسا): مەن ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك اللە غا ۋەدە بەردىم، بۈگۈن ھېچ ئادەمگە سۆز قىلمايمەن، دېگىن**﴾ يەنى بۇ ئايەتتىكى: ”سۆز قىلمايمەن“ دېگىن دېگەن سۆزنىدىن پەقەت ئىشارەت قىلىش كۆزدە تۇتۇلغاندۇر[1].

ئەنەس ئىبنى مالىك بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: يەنى (مەن ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك اللە تائالاغا) سۆز قىلماي جىم تۇرۇشقا (ۋەدە بەردىم). بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە زەھھاك قاتارلىقلارمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى. ئۇلارنىڭ شەرئىتىدە روزا تۇتقانلارغا تاماق يېيىش ۋە سۇ ئىچىش ھارامدۇر.

ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد مۇنداق دېدى: ئىسا ئەلەيھىسسالام ئانىسى ھەزرىتى مەريەمگە: ﴿**غەم قىلمىغىن**﴾ دېگەندە، مەريەم مۇنداق دېدى: مەن يا كىشىلەرنىڭ قولىدا ئىشلەيدىغان چۆرە بولمىسام، سەن مېنىڭ قېشىمدا بولغاچقا مەن قانداق غەم قىلماي تۇرالايمەن؟ مېنىڭ ئېرىم بولسا كىشىلەر بۇ بالىنى ئېرىدىن تۇغدى، دەيتتى. ياكى مەن كىشىلەرنىڭ قولىدا ئىشلەيدىغان چۆرە بولغان بولسام كىشىلەر بۇ بالىنى ئۆزىنىڭ خوجايىنىدىن تۇغدى، دەيتتى. مەندە بۇ ئىككى ئىشنىڭ بىرىمۇ بولماي سېنى تۇغقاچقا قانداقمۇ غەم قىلماي تۇرالايمەن؟ مەن كىشىلەرگە (بۇ ئىشنى) قانداق چۈشەندۈرىمەن؟ ﴿**«كاشكى مەن بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسامچۇ! كىشىلەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كەتكەن (ئەرزىمەس) نەرسىگە ئايلىنىپ كەتسەمچۇ!**»﴾.

ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: كىشىلەرگە نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى ماڭا قويغىن، مەن (ئۇلارغا) سېنىڭ ئورنۇڭدا جاۋاب بېرىمەن دەپ، ئانىسىغا: ﴿**بىرەر ئادەمنى كۆرسەڭ (ئۇ بالا توغرۇلۇق سورىسا): مەن ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك اللە غا ۋەدە بەردىم، بۈگۈن ھېچ ئادەمگە سۆز قىلمايمەن، دېگىن**»﴾ دېدى.

[1] يەنى ئۇ چاغدا ئايەتنىڭ مەنىسى: مەن ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك اللە تائالاغا ۋەدە بەردىم، بۈگۈن ھېچ ئادەمگە سۆز قىلمايمەن، دەپ ئىشارەت قىلغىن! دېگەنلىك بولىدۇ.

www.munber.org

ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد بۇ سۆزلەرنى ھەزرىتى مەريەمگە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئەمەس بەلكى ئىسا ئەلەيھىسسالام قىلغان، دېدى. بۇ ھەقتە ۋەھبمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى.

* * * * * * *

فَأَتَتْ بِهِۦ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُۥ ۖ قَالُوا۟ يَٰمَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يَٰٓأُخْتَ هَٰرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ ٱمْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۖ قَالُوا۟ كَيْفَ نُكَلِّمُ مَن كَانَ فِى ٱلْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ إِنِّى عَبْدُ ٱللَّهِ ءَاتَىٰنِىَ ٱلْكِتَٰبَ وَجَعَلَنِى نَبِيًّا ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَىٰنِى بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱلزَّكَوٰةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَبَرًّۢا بِوَٰلِدَتِى وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَٱلسَّلَٰمُ عَلَىَّ يَوْمَ وُلِدتُّ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

مەريەم بوۋاقنى (يەنى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى) كۆتۈرۈپ قەۋمىنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئۇلار ئېيتتى: «ئى مەريەم! سەن ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش قىلدىڭ[27]. ئى ھارۇننىڭ ھەمشىرىسى! سېنىڭ ئاتاڭ يامان ئادەم ئەمەس ئىدى، ئاناڭمۇ يولدىن چىققان خوتۇن ئەمەس ئىدى»[28]. مەريەم بوۋاقنى كۆرسەتتى، ئۇلار: «بۆشۈكتىكى بوۋاققا قانداق سۆزلەيمىز» دېدى[29]. بوۋاق ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن اللە نىڭ بەندىسىمەن، ماڭا كىتابنى بەردى (يەنى ئىنجىلنى بېرىدۇ) ۋە مېنى پەيغەمبەر قىلدى (يەنى قىلىدۇ)[30]. قەيەردە بولاي مېنى بەرىكەتلىك قىلدى، ھايات بولىدىكەنمەن، ماڭا نامازنى، زاكاتنى ئادا قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى[31]. مېنى ئانامغا كۆيۈمچان قىلدى، مېنى مۇتەكەببىر، شەقى قىلمىدى[32]. مەن تۇغۇلغان كۈنۈمدە، ۋاپات بولغان كۈنۈمدە، تىرىلىپ قەبرەمدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنۈمدە (اللە تائالا تەرىپىدىن بولغان) ئامانلىققا ئېرىشىمەن»[33].

ھەزرىتى مەريەم ئىسا ئەلەيھىسسالامنى كىشىلەرنىڭ ئالدىغا كۆتۈرۈپ كەلگەندە ئۇلارنىڭ ئۇنى ئەيىبلىگەنلىكى ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا رەددىيە بەرگەنلىكى توغرىسىدا

مۇجاھىد، قەتادە، سۇددى ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ھەزرىتى مەريەمنىڭ ھېچبىر كىشىگە سۆز قىلماي جىم تۇرۇشقا بۇيرۇلغان ۋاقتىدىكى ئەھۋالىدىن خەۋەر بەردى. اللە تائالا ئۇنىڭ ئىشىغا (ئۇزىنىڭ كۈپايە قىلىدىغانلىقىنى دېدى). ئۇ اللە تائالانىڭ بۇيرۇقىغا ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشىغا بويسۇندى. ئۇ بالىسىنى كۆتۈرۈپ كىشىلەرنىڭ قېشىغا كەلدى، ئۇلار ئۇنىڭ بالا كۆتۈرۈپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ قىلمىشىنى (يەنى ئەرسىز تۇرۇپ تۇغقانلىقىنى) قاتتىق ئەيىبلەپ: ﴿**«ئى مەريەم! سەن ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش قىلدىڭ**﴾ دېدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، نەۋف بۇكالىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كىشىلەر مەريەمنى ئىزدەپ چىقتى، ئۇ پەيغەمبەر ۋە شەرەپلىك ئائىلىدىن ئىدى. ئۇلار ئۇنىڭدىن ھېچقانداق بىر نەرسىنى سەزمىگەن ئىدى. ئاندىن ئۇلار كالا باقىدىغان بىر پادىچىغا ئۇچراپ ئۇنىڭدىن: مۇنداق، مۇنداق سۇپەتتىكى بىر قىزنى كۆردۇڭمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇ: ياق، لېكىن مەن كېچىدىن باشلاپ كالامدىن بۇرۇن پەقەت كۆرۈپ باقمىغان بىر ئىشنى كۆردۇم، دەپ جاۋاب بەردى. ئۇلار: نېمىنى كۆردۇڭ؟ دەپ سورىدى. ئۇ: مەن كېچىدىن باشلاپ كالامنىڭ مۇشۇ جىلغا تەرەپكە قاراپ سەجدە قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردۇم، دېدى.

www.munber.org

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇزىياد مۇنداق دېدى: مەن كالا باقىدىغان پادىچىنىڭ ئۆرلىگەن بىر نۇرنى كۆرگەن ئىدىم، دېگەنلىكىنى سايىيار دېگەن كىشىدىن ئاڭلىغان ئىدىم - ئاندىن ئۇلار ئۇ دېگەن كالا سەجدە قىلغان ياكى نۇر ئۆرلىگەن تەرەپكە قاراپ ماڭدى. (يولدا) مەريەم ئۇلارغا ئۇچرىدى، ئۇ ئۇلارنى كۆرۈپ بالىسىنى قۇچىقىدا تۇتۇپ ئولتۇردى. ئاندىن ئۇلار (ئۇنىڭ قېشىغا) كېلىپ، ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۇرۇشۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى مەريەم! سەن ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش قىلدىڭ»**﴾.

﴿**ئى ھارۇننىڭ ھەمشىرىسى!**﴾ يەنى ئى ئىبادەت قىلىشتا ھارۇنغا ئوخشىشىپ كەتكۈچى (مەريەم): ﴿**سېنىڭ ئاتاڭ ياماڭ ئادەم ئەمەس ئىدى، ئاناڭمۇ يولدىن چىققان خوتۇن ئەمەس ئىدى»**﴾ يەنى سەن تەقۋادارلىق، ئىبادەت ۋە زاھىتلىق بىلەن تونۇلغان ئائىلىدىن تۇرساڭ، بۇ ئىش قانداق بولۇپ سەندىن سادىر بولدى؟!

﴿**ئى ھارۇننىڭ ھەمشىرىسى!**﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ۋە سۇددى مۇنداق دېدى: بۇ ھارۇن، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىندىشى (ھارۇن ئەلەيھىسسالام) دۇر. مەريەم ئۇنىڭ نەسلىدىن ئىدى.

ھارۇن (مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىندىشى ھارۇن ئەلەيھىسسالام ئەمەس)، بەلكى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى تەقۋادار بىر كىشىنىڭ ئىسمى، مەريەم ئىبادەت قىلىش ۋە تەقۋادارلىقتا ئۇنىڭغا ئوخشىشىپ كېتەتتى، (شۇڭا مەريەم ئۇ كىشىگە) نىسبەت بېرىلىپ: ئى ھارۇننىڭ ھەمشىرىسى دەپ چاقىردى، دېيىلگەن كۆز قاراشلارمۇ بار.

﴿**مەريەم بوۋاقنى كۆرسەتتى، ئۇلار: «بۆشۈكتىكى بوۋاقتا قانداق سۆزلەيمىز» دېدى**﴾ يەنى ئۇلار ئۇنىڭ ئىشىدا شەكلىنىپ، ئۇنىڭغا بوھتان چاپلىماقچى بولۇپ يۇقىرىقىدەك سۆزلەرنى دېگەندە، دەل شۇ كۈنى ئۇنىڭ ھېچكىمگە سۆز قىلماسلىققا ۋەدە بەرگەن كۈنى بولغاچقا ئۇ گەپ قىلىشنى ئىساغا ئۆتۈنۈپ، ئۇلارنى ئۇنىڭغا گەپ قىلىشقا ئىشارەت قىلدى.

ئاندىن ئۇلار: مەريەم بىزنى مەسخىرە قىلىپ ئويناۋاتىدۇ دەپ گۇمان قىلىپ، مۇنداق دېدى: ﴿**«بۆشۈكتىكى بوۋاقتا قانداق سۆزلەيمىز»**﴾.

﴿**مەريەم بوۋاقنى كۆرسەتتى**﴾ مەيمۇن ئىبنى مەھران مۇنداق دېدى: يەنى مەريەم ئۇلارغا: ئۇنىڭغا گەپ قىلىڭلار، دەپ ئىشارەت قىلدى. ئۇلار: بۇ ئەقىللىقلىقىدىن بىزنى بۆشۈكتىكى بوۋاق بالىغا سۆزلەشكە بۇيرۇدى، دېدى.

سۇددى مۇنداق دېدى: ئۇ ئۇلارغا گەپ قىلىشقا ئىشارەت قىلغاندا، ئۇلار ئاچچىقلىنىپ: ئۇنىڭ بىزنى مازاق قىلىپ بۇ بوۋاقتا گەپ قىلىشقا بۇيرۇغانلىقى، ئۇنىڭ پاھىشە قىلغانلىقىدىنمۇ بىزگە ئېغىر تۇيۇلدۇ. بۆشۈكتىكى بۇ بوۋاق قانداق سۆزلىيەلەيدۇ؟ دېدى.

﴿**بوۋاق ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن اللە نىڭ بەندىسىمەن**﴾ يەنى ئىسانىڭ بىرىنچى بولۇپ سۆزلىگەن سۆزى، پەرۋەردىگارىنى (ھەممە ئەيىب، نۇقساندىن ۋە ئۇنىڭ) بالىسى بارلىقىنى پاك دەپ بىلىش ۋە ئۇنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ بەندىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاشتىن ئىبارەت بولدى.

﴿**ماڭا كىتابنى بەردى (يەنى ئىنجىلنى بېرىدۇ) ۋە مېنى پەيغەمبەر قىلدى (يەنى قىلىدۇ)**﴾ يەنى ئۇ ئانىسىنى ئۇلارنىڭ بوھتانىدىن ئاقلىدى.

نەۋفىبۇكالى دېگەن كىشى مۇنداق دېدى: ئۇلار ئۇنىڭ ئانىسى مەريەمگە يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش گەپلەرنى قىلغاندا ئۇ ئانىسىنى ئېمۇاتاتتى، ئۇ ئاغزىدىن ئەمچەكنى چىقىرىۋېتىپ سول تەرىپىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**«مەن ھەقىقەتەن اللە نىڭ بەندىسىمەن، ماڭا كىتابنى بەردى (يەنى ئىنجىلنى**

www.munber.org

بېرىدۇ) ۋە مېنى پەيغەمبەر قىلىدى (يەنى قىلىدۇ). قەيەردە بولاي مېنى بەرىكەتلىك قىلدى، ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ماڭا نامازنى، زاكاتنى ئادا قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى﴾.

بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىد، ئەمرى ئىبنى قەيس ۋە سەۋرى قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: الله تائالا مېنى ياخشىلىقنى ئۆگەتكۈچى قىلدى. مۇجاھىد يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېدى: مېنى كىشىلەرگە ئەڭ كۆپ پايدا يەتكۈزىدىغان كىشى قىلدى.

ئىبنى جەرىر، مەخزۇم جەمەتىنىڭ ئازات قىلىۋەتكەن ئازاتگەردىسى ۋەھب ئىبنى ۋەرەدىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئالىم بىلمىدە ئۇنىڭدىن يۇقىرى يەنە بىر ئالىمغا ئۇچرىشىپ ئۇنىڭدىن: الله تائالا ساڭا رەھمەت قىلسۇن! مەن قىلغان قايسى ئىش كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا تارالدى؟ دەپ سورىدى. بىلىمدا يۇقىرى ئالىم: ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلاردىن توسقىنىڭ دەپ جاۋاب بەردى. شەك - شۇبھىسىزكى، ياخشىلىققا بۇيرۇش، يامانلىقتىن توسۇش الله تائالانىڭ پەيغەمبەرلىرىنى بەندىلىرىگە ئەۋەتىشتىكى چوڭ بىر مەقسىتىدۇر. فىقھى ئالىملىرى: ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرىكىتى نېمە؟ دەپ سورالغان سوئالغا: ئۇنىڭ بەرىكىتى ئىسا ئەلەيھىسسالام قەيەردە بولسۇن ياخشىلىققا بۇيرۇپ، يامانلىقتىن توسقانلىقىدۇر، دەپ بېرىلگەن جاۋابنىڭ توغرىلىقىغا بىرلىككە كەلدى.

﴿**ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ماڭا نامازنى، زاكاتنى ئادا قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن ئۆزەڭگە ئۆلۈم كەلگەنگە (يەنى ئەجىلىڭ يەتكەنگە) قەدەر پەرۋەردىگارىڭغا ئىبادەت قىلغىن﴾[1].

﴿**مېنى ئانامغا كۆيۈمچان قىلدى**﴾ بۇ سۆز الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ كەينىدىنلا كەلتۈرۈلدى. چۈنكى، الله تائالا كۆپ ھاللاردا ئۆزىگە ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇغان سۆزى بىلەن ئاتا - ئانىغا بويسۇنۇش توغرىسىدىكى تەۋسىيەسىنى بىر يەردە كەلتۈرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى﴾[2] ﴿ئۆز ۋاقتىدا لوقمان (ھەكىم) ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ: «ئى ئوغۇلچىقىم، الله غا شېرىك كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر» دېدى. ئىنساننى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق﴾[3].

﴿**مەن تۇغۇلغان كۈنۈمدە، ۋاپات بولغان كۈنۈمدە، تىرىلىپ قەبرەمدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنۈمدە (الله تائالا تەرىپىدىن بولغان) ئامانلىققا ئېرىشىمەن**»﴾ يەنى بۇ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ الله تائالانىڭ بەندىسى ئىكەنلىكىنى، يەنى باشقىلارغا ئوخشاش تىرىلىدىغانلىقى، ئۆلۈدىغانلىقى ۋە قەبرىدىن تۇرغۇزۇلىدىغانلىقىنى ئىسپاتلىغانلىقىدۇر. لېكىن، ئۇنىڭ باشقىلاردىن پەرقلىنىدىغان يېرى ھەممە بەندىلەرگە ئەڭ تەس بولىدىغان بۇ ھالەتلەردە (يەنى تىرىلىش، ئۆلۈش ۋە قەبرىدىن تۇرغۇزۇلۇش ھالەتلىرىدە) ئۇنىڭغا ئامانلىق ۋە خاتىرجەملىك بولىدۇ (الله تائالانىڭ رەھمىتى ۋە سالامى ئۇنىڭغا بولسۇن!)

* * * * * * *

[1] سۈرە ھىجر 99 - ئايەت.
[2] سۈرە ئىسرا 23 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[3] سۈرە لوقمان 13 — 14 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ذَٰلِكَ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَۚ قَوۡلَ ٱلۡحَقِّ ٱلَّذِي فِيهِ يَمۡتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٖۖ سُبۡحَٰنَهُۥٓۚ إِذَا قَضَىٰٓ أَمۡرٗا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمۡ فَٱعۡبُدُوهُۚ هَٰذَا صِرَٰطٞ مُّسۡتَقِيمٞ ﴿٣٦﴾ فَٱخۡتَلَفَ ٱلۡأَحۡزَابُ مِنۢ بَيۡنِهِمۡۖ فَوَيۡلٞ لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن مَّشۡهَدِ يَوۡمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾

ئەنە شۇ ئىسا ئىبنى مەريەمنىڭ (قىسسىسىدۇر). ئىسا ئۇلار دەتالاش قىلىۋاتقان ئۆزىنىڭ ئىشىنىڭ (ھەقىقىتى) ئۇستىدە ھەق گەپنى قىلدى[34]. «ئاللە ئىنكە شەنىگە بالىسى بولۇش لايىق ئەمەس، ئاللە (بالىدىن، شېرىكتىن) پاكتۇر، ئاللە بىرەر ئىش قىلىشنى ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا، ئۇجۇتقا كەل، دەيدۇ-دە، ئۇ ئۇجۇتقا كېلىدۇ[35]. ئاللە ھەقىقەتەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر، سىلەرنىڭمۇ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىڭلار، بۇ توغرا يولدۇر»[36]. ئىسانىڭ ئىشى توغرىسىدا ئۇلار (يەنى ئەھلى كىتاب) ئارىسىدىكى پىرقىلەر ئىختىلاپ قىلىشتى، بۇيۇك كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) كەلگەن چاغدا، كاپىرلارغا ۋاي![37].

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللە تائالانىڭ بەندىسى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئاللە تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەنە شۇ ئىسا ئىبنى مەريەمنىڭ (قىسسىسىدۇر)**﴾ ئاللە تائالا (يۇقىرىدا) ئىسا ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر بولىدىغان بىر بەندە قىلىپ ياراتقانلىقىنى بايان قىلغان بولسا، بۇ يەردە ئۇنىڭ ئۇلۇغ زات ئىكەنلىكىنى، ئازغۇنلۇقتىكى كىشىلەر دېگەن (ھەممە كەمچىلىكلەردىن) پاك ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئىسا ئۇلار دەتالاش قىلىۋاتقان ئۇنىڭ ئىشىنىڭ (ھەقىقىتى) ئۇستىدە ھەق گەپنى قىلدى**﴾.

ئاللە تائالا بۇ ھەقتە (يەنى بىر ئىشنى ئۇجۇدقا كەل دېسە ئۇجۇدقا كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا) مۇنداق دېدى: ﴿شۇبھىسىزكى، ئاللە نىڭ نەزىرىدە ئىسانىڭ مىسالى (ئۇ ئاتىسىز يارىتىلغانلىقتىن) ئادەمنىڭ (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ) مىسالىغا ئوخشايدۇ. ئادەمنى ئاللە (ئاتا - ئانىسىز) تۇپراقتىن يارىتتى، ئاندىن ئۇنىڭغا: «ئۇجۇتقا كەل» دېدى - دە، ئۇئۇجۇتقا كەلدى (ئىسانىڭ ئىشى ئادەمنىڭ ئىشىدىن ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس). (ئىسا ھەققىدىكى بۇسۇز) ئاللە تەرىپىدىن نازىل بولغان ھەقىقەتتۇر، سەن شەك قىلغۇچىلاردىن بولمىغىن﴾[1].

ئىسانىڭ ئاللە تائالانى بىر دەپ تونۇش ئەقىدىسىگە بۇيرۇغانلىقى، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭدىن كېيىن ئىختىلاپ قىلىشىپ قالغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئاللە ھەقىقەتەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر، سىلەرنىڭمۇ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىڭلار، بۇ توغرا يولدۇر»**﴾ يەنى ئىسا بۇشۇكتىكى چاغدا ئۆزىنىڭ ئادەملىرىگە ئاللە تائالانىڭ شەكسىز ئۇنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكى توغرىسىدا خەۋەر بېرىپ، ئۇلارنى ئاللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇيدۇ.

﴿**ئىسانىڭ ئىشى توغرىسىدا ئۇلار (يەنى ئەھلى كىتاب) ئارىسىدىكى پىرقىلەر ئىختىلاپ قىلىشتى**﴾ يەنى ئىسانىڭ ئاللە تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى، ئۇنىڭ ئاللە تائالانىڭ مەريەمگە تاشلىغان (ۋۇجۇدقا

[1] سۈرە ئال ئىمران 59 – 60 ئايەتلەر.

www.munber.org

كەل) دېگەن سۆزىدىن ئاتىسىز ۋۇجۇدقا كەلگەنلىكى ۋە الله تائالا تەرىپىدىن كەلگەن بىر روھ ئىكەنلىكى ئوچۇق بولۇپ بولغاندىن كېيىن، ئەھلى كىتابلار ئىسا ھەققىدە ئىخىتلاپ قىلىشىپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن يەھۇدىيلاردىن بولغان كۆپ سانلىق ئىگەللىگۈچى بىر گۇرۇھ - ئۇلارغا الله تائالانىڭ لەنەتلىرى بولسۇن - ئىسا ھارامدىن بولغان دېگەن قاراشتا بولدى، ئۇنىڭ بۆشۈكتە تۇرۇپ كىشىلەرگە سۆزلىگەنلىكى بولسا سېھىردۇر دېدى.

باشقا بىر گۇرۇھ: سۆزلىگىنى ئىسا ئەمەس، الله تائالادۇر، دېدى. بىر گۇرۇھ: بەلكى ئۇ الله تائالانىڭ ئوغلىدۇر، دېدى. بىر گۇرۇھ: ئۇ (الله تائالا، ئىسا، مەريەمدىن ئىبارەت) ئۈچتىن تەركىب تاپقان ئىلاھنىڭ ئۈچىنچىسى، دېدى. بىر گۇرۇھ: بەلكى ئۇ الله تائالانىڭ بەندىسى ۋە ئۇنىڭ ئەلچىسىدۇر، ئۇ الله تائالا مۆمىنلەرگە ئەۋەتكەن ھەق سۆزنى سۆزلىگۈچىدۇر، دېدى. ئەمرى ئىبنى مەيمۇن، ئىبنى جۇرەيج، قەتادە، نۇرغۇنلىغان سەلەپ ۋە خەلەپ ئالىملىرىدىن يۇقىرىدىكى سۆزلەر رىۋايەت قىلىندى.

﴿**بۇيۇك كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) كەلگەن چاغدا، كاپىرلارغا ۋاي!**﴾ بۇ الله تائالاغا بوھتان چاپلىغان ۋە ئۇنىڭ بالىسى بار دەپ گۇمان قىلغان كىشىلەر ئۈچۈن قاتتىق بىر تەھدىتتۇر. لېكىن، الله تائالا ئۇلارنى ئازابلاشقا قۇدرىتى يېتىپ تۇرۇپ، ئۇلارنى جازالاشنى قىيامەت كۈنىگە كېچىكتۈردى. الله تائالا ھەقىقەتەن ئۆزىگە ئاسىيلىق قىلغان كىشىنى (ئازابلاشقا) ئالدىرىمايدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ھەقىقەتەن الله تائالا زالىمنى (ئازابلاشقا) ئالدىرىمايدۇ، الله تائالا ئۇنى (ئازابلاش ئۈچۈن) تۇتقان ۋاقتىدا ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايدۇ» دەپ، ئاندىن: ﴿پەرۋەردىگارىڭ زالىم يۇرتلار (ئاھالىسى) نى ھالاك قىلسا، ئەنە شۇنداق ھالاك قىلىدۇ، الله نىڭ ئازابى ھەقىقەتەن تولىمۇ قاتتىقتۇر﴾[1] دېگەن ئايەتنى ئوقۇغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ ھەدىسىدە يەنە يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندى: «ھېچكىم ئاڭلىغان ئەزىيەتلەرگە الله تائالادەك سەۋر قىلالمايدۇ. الله تائالا بەندىلىرىگە رىزىق بېرىپ ۋە ئۇلارنىڭ تېنىنى ساغلام قىلىپ تۇرىۋاتسىمۇ، ئۇلار: ئىسا الله تائالانىڭ ئوغلى دەپ الله تائالاغا بالا نىسبەت بېرىدۇ».

الله تائالا زالىملارنى ئازابلاشقا ئالدىرمايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم تۇرۇقلۇق، ئۇلارغا مەن مۆھلەت بەردىم (ئۇلار بۇ مۆھلەتكە مەغرۇر بولۇپ كەتتى)، ئاندىن (يەنى ئۇلارغا ئۇزاق مۇددەت مۆھلەت بەرگىنىمدىن كېيىن) ئۇلارنى جازالىدىم، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر (يەنى ئاخىر ھەممىسى ماڭا كېلىدۇ)﴾[2] ﴿زالىملارنىڭ قىلمىشلىرىدىن الله نى بىخەۋەر دەپ ئويلىمىغىن، الله ئۇلارنى جازالاشنى (شۇ كۈننىڭ دەھشىتىدىن) كۆزلەر چەكچىيىپ قالىدىغان كۈنگىچە (يەنى قىيامەت كۈنىگىچە) كېچىكتۈرىدۇ﴾[3].

ھەدىستە يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندى: «كىمكى شېرىكى يوق الله تائالادىن باشقا ئىبادەتكە لايىق بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى ۋە ئۇنىڭ ھەزرىتى مەريەمگە تاشلىغان (ۋۇجۇدقا كەل دېگەن) سۆزى ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كەلگەن بىر بەندىسى ئىكەنلىكىگە، ئۇنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن بولغان بىر روھ ئىكەنلىكىگە جەننەت ۋە دوزاخنىڭ شەكسىز

---

[1] سۈرە ھۇد 102 – ئايەت.
[2] سۈرە ھەج 48 – ئايەت.
[3] سۈرە ئىبراھىم 42 – ئايەت.

www.munber.org

ھەق ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بەرسە، الله تائالا ئۇنى قىلغان ئەمەل - ئىبادىتىگە قاراپ جەننەتكە كىرگۈزىدۇ» بۇ ھەدىسنى ھەم ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَٰكِنِ ٱلظَّٰلِمُونَ ٱلْيَوْمَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْحَسْرَةِ إِذْ قُضِىَ ٱلْأَمْرُ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ ٱلْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا كەلگەن كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) قۇلاقلىرى تازا ئاڭلايدىغان، كۆزلىرى تازا كۆرىدىغان بولىدۇ، لېكىن زالىملار بۈگۈن (يەنى بۇ دۇنيادا) روشەن گۇمراھلىقتىدۇر[38]. ئۇلارنى (يەنى خالايىقنى) ھەسرەت كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى)دىن ئاگاھلاندۇرغىن، ئۇ چاغدا ھەممە ئىش بىر تەرەپ قىلىنغان بولىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار غەپلەتتىدۇر، (قىيامەتنى) ئىنكار قىلماقتىدۇر[39]. زېمىنغا ۋە زېمىن ئۈستىدىكى بارچىگە چوقۇم بىز ۋارىسلىق قىلىمىز. ئۇلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلىدۇ[40].

كاپىرلارنى ھەسرەتلىك كۈن بولغان قىيامەت كۈنىدىن قورقۇتۇش توغرىسىدا

الله تائالا كاپىرلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى ئەھۋالىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: شەكسىز ئۇلار قىيامەت كۈنى بەك ئاڭلايدىغان ۋە بەك كۆرىدىغان بولىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ ئەگەر سەن گۇناھكارلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغانلىقىنى كۆرىدىغان بولساڭ (ئەلۋەتتە قورقۇنچلۇق ھالەتنى كۆرگەن بولاتتىڭ)، ئۇلار ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! (ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى) كۆردۇق، ئاڭلىدۇق. بىزنى ياخشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن (دۇنياغا) قايتۇرغىن﴾[1] يەنى ئۇلار بۇ سۆزنى ھېچقانداق نەرسە ئۇلارغا پايدا يەتكۈزەلمەيدىغان چاغدا دەيدۇ. ئەگەر ئۇلار بۇ سۆزنى ئازابنى كۆرۈشتىن بۇرۇن دېگەن بولسا، ئەلۋەتتە ئۇ سۆز ئۇلارغا پايدا يەتكۈزگەن ۋە الله تائالانىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرغان بولاتتى.

﴿**ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا كەلگەن كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) قۇلاقلىرى تازا ئاڭلايدىغان، كۆزلىرى تازا كۆرىدىغان بولىدۇ، لېكىن زالىملار بۈگۈن (يەنى بۇ دۇنيادا) روشەن گۇمراھلىقتىدۇر**﴾ يەنى ئۇلار بۇ دۇنيادا ئاڭلىيالمايدۇ، كۆرەلمەيدۇ ۋە ئويلىيالمايدۇ. ئۇلارنىڭ تۇغرا يولغا كىرىشى تەلەپ قىلىنغاندا، ئۇلار تۇغرا يولغا كىرمىدى. ئۇلار ئۆزلىرىگە ھېچقانداق نەرسە پايدا يەتكۈزەلمەيدىغان قىيامەت كۈنىدە الله تائالاغا بويسۇنىدىغان بولۇپ قالىدۇ.

﴿**ئۇلارنى (يەنى خالايىقنى) ھەسرەت كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى)دىن ئاگاھلاندۇرغىن، ئۇ چاغدا ھەممە ئىش بىر تەرەپ قىلىنغان بولىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار غەپلەتتىدۇر، (قىيامەتنى) ئىنكار قىلماقتىدۇر**﴾ ئىمام ئەھمەد، ئەبۇسەئىددىن يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەتكە كىرىدىغانلار جەننەتكە، دوزاخقا كىرىدىغانلار دوزاخقا كىرىپ بولغان ۋاقتىدا ئۆلۈم كەلتۈرۈلىدۇ، ئۇ خۇددى (رەڭگى) ئاق - قارا ئارىلاش بولغان قوشقارغا ئوخشايدۇ. ئاندىن ئۇ جەننەت بىلەن

[1] سۈرە سەجدە 12 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

دوزاخنىڭ ئارىلىقىدىكى يەرگە ئېلىپ كېلىنىپ تۇرغۇزۇپ قويۇلىدۇ. ئاندىن جەننەتكە كىرگەنلەردىن: ئى جەننەتكە كىرگەنلەر! بۇنى تونۇمسىلەر؟ دەپ سورىلىدۇ. ئۇلار بويۇنلىرىنى سوزۇپ (ئۇنىڭغا) قاراپ: ھەئە، (تونۇيمىز)، بۇ بولسا ئۆلۈم، دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئاندىن دوزاخقا كىرگەنلەردىن: ئى دوزاخقا كىرگەنلەر! بۇنى تونۇمسىلەر؟ دەپ سورىلىدۇ، ئاندىن ئۇلار بويۇنلىرىنى سوزۇپ (ئۇنىڭغا) قاراپ: ھەئە، تونۇيمىز، بۇ ئۆلۈم، دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئاندىن ئۇنى (بۇغۇزلاشقا) بۇيرۇق قىلىنىپ بوغۇزلىنىدۇ. (جەننەتتىكىلەرگە): ئى جەننەتكە كىرگەنلەر! (سىلەر جەننەتتە) مەڭگۈ قالىسىلەر (بۇنىڭدىن كېيىن) ئۆلۈش يوقتۇر. (دوزاختىكىلەرگە): ئى دوزاخقا كىرگەنلەر! (سىلەر دوزاختا) مەڭگۈ قالىسىلەر (بۇنىڭدىن كېيىن) ئۆلۈش يوقتۇر، دەپ جاكارلىنىدۇ». ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئايەتنى ئوقۇدى: ﴿**ئۇلارنى (يەنى خالايىقنى) ھەسرەت كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن ئاگاھلاندۇرغىن، ئۇ چاغدا ھەممە ئىش بىر تەرەپ قىلىنغان بولىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار غەپلەتتىدۇر، (قىيامەتنى) ئىنكار قىلماقتىدۇر**﴾ ۋە قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ: «دۇنيادىكى كىشىلەر دۇنيانىڭ غېمىدا» دېدى.

ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر قىسىنى بايان قىلىۋېتىپ مۇنداق دېدى: قىيامەت كۈنى ھەر قانداق بىر كىشى ئۆزىنىڭ جەننەتتىكى ۋە دوزاختىكى ئورنىغا قارايدۇ، ئاندىن دوزاختىكى كىشىلەر ئەگەر ئىمان ئېيتقان بولسا، اللە تائالا تەرىپىدىن ئۇلارغا تەييارلاپ قويۇلغان (جەننەتتىكى) ئورنىنى كۆرىدۇ. ئاندىن ئۇلارغا ئەگەر سىلەر ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلغان بولساڭلار سىلەر كۆرگەن جەننەتتىكى بۇ ئورۇن سىلەرنىڭ بولاتتى، دېيىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھەسرەتلىنىپ كېتىدۇ. ئاندىن جەننەت ئەھلىگە: ئەگەر اللە تائالا سىلەرگە (جەننەتنى) بەرمىگەن بولسا (سىلەر كۆرگەن دوزاختىكى ئورۇنغا كىرتتىڭلار)، دېيىلىدۇ.

﴿**زېمىنغا ۋە زېمىن ئۈستىدىكى بارچىگە چوقۇم بىز ۋارىسلىق قىلىمىز. ئۇلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلىدۇ**﴾ ئىبنى ئەبۇھاتەم، ھەزىم ئىبنى ئەبۇھەزىم قەتئىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر ئىبنى ئابدىل ئەزىز كۈفىنىڭ مەسئۇلى بولغان ئابدۇل ھەمىد ئىبنى ئابدۇراھمانغا مۇنداق دەپ خەت يازدى: (اللە تائالاغا ھەمدۇسانا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن) اللە تائالا ھەقىقەتەن مەخلۇقاتلارنى ياراتقان ۋاقتىدىلا ئۇلارغا ئۆلۈمنى پۈتۈۋەتكەن. اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قايتىش ئورنىنى ئۆزىنىڭ دەرگاھى قىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بىلىمى بىلەن ساقلىغان ۋە پەرىشتىلەر ئۈنىڭ نوقسانسىزلىقىغا گۇۋاھلىق بەرگەن راستچىل كىتاب بولغان (قۇرئاندا) زېمىنغا ۋە زېمىن ئۈستىدىكى بارلىق نەرسىلەرگە چوقۇم ئۆزىنىڭ ۋارىسلىق قىلىدىغانلىقىنى، ئۇلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدىغانلىقىنى، دېدى.

* * * * * * *

وَٱذْكُرْ فِى ٱلْكِتَٰبِ إِبْرَٰهِيمَ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَٰٓأَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى عَنكَ شَيْـًٔا ﴿٤٢﴾ يَٰٓأَبَتِ إِنِّى قَدْ جَآءَنِى مِنَ ٱلْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَٱتَّبِعْنِىٓ أَهْدِكَ صِرَٰطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَٰٓأَبَتِ لَا تَعْبُدِ ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَٰٓأَبَتِ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَٰنِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

www.munber.org

(ئى مۇھەممەد!) كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) ئىبراھىم (قىسسىسى) نى بايان قىلغىن، ئۇ ھەقىقەتەن تولىمۇ راستچىل پەيغەمبەر ئىدى[41]. ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم ئاتىسىغا ئېيتتى: «ئى ئاتا! نېمىشقا ئاڭلىمايدىغان، كۆرمەيدىغان ۋە ساڭا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنىسەن[42]. ئى ئاتا! ماڭا سەن بىلمەيدىغان ئىلىملەر نازىل بولدى، ماڭا ئەگەشكىن، سېنى توغرا يولغا باشلايمەن[43]. ئى ئاتا! شەيتانغا چوقۇنمىغىن، شەيتان مەرھەمەتلىك اللە غا ھەقىقەتەن ئاسىيلىق قىلدى[44]. ئى ئاتا! سېنىڭ مەرھەمەتلىك اللە نىڭ ئازابىغا قېلىشىڭدىن، شەيتانىنىڭ ھەمراھىغا ئايلىنىپ قېلىشىڭدىن قورقىمەن»[45].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دادىسىغا قىلغان نەسىھىتى توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: سەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسىلىدىن بولغان ۋە ئۆزلىرىنى ئۇنىڭ دىنىدا دەپ دەۋا قىلىدىغان ئادەملىرىڭگە بۇتلارغا چوقۇنىدىغان ھېلىقى كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى دەپ بەرگىن ۋە ئۇلارغا اللە تائالانىڭ دوستى، راستچىل پەيغەمبەر بولغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دادىسى بىلەن بولغان مۇنازىرىسىنى ۋە ئۇنى بۇتقا چوقۇنۇشتىن قانداق توسقانلىقىنى سۆزلەپ بەرگىن. ئۇ (دادىسىنى بۇتقا چوقۇنۇشتىن توسۇپ) مۇنداق دېدى: ﴿**ئى ئاتا! شەيتانغا چوقۇنمىغىن، شەيتان مەرھەمەتلىك اللە غا ھەقىقەتەن ئاسىيلىق قىلدى**﴾.

اللە تائالا بۇ ھەقتە (يەنى شەيتانغا ئىبادەت قىلماسلىق توغرىسىدا) مۇنداق دېدى: ﴿سىلەرگە (پەيغەمبەرلىرىم ئارقىلىق): «ئى ئادەم بالىلىرى! شەيتانغا چوقۇنماڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن سىلەرگە ئاشكارا دۈشمەندۇر، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار، بۇ توغرا يولدۇر» دەپ تەۋسىيە قىلمىدىممۇ؟﴾[1] ﴿ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) اللە نى قويۇپ، پەقەت (ئۆزلىرى) چىشى (ناملار بىلەن ئاتىۋالغان) بۇتلارغا ئىبادەت قىلىدۇ، پەقەت اللە نىڭ ئىبادىتىدىن باش تارتقان شەيتانغا ئىبادەت قىلىدۇ﴾[2].

﴿**ئى ئاتا! سېنىڭ مەرھەمەتلىك اللە نىڭ ئازابىغا قېلىشىڭدىن، شەيتاننىڭ ھەمراھىغا ئايلىنىپ قېلىشىڭدىن قورقىمەن**»﴾ يەنى پەقەت شەيتانلا سېنىڭ ھەمراھىڭ ۋە يارىدەمچىڭ بولىدۇ. ھېچقانداق ئىش شەيتاننىڭ ياكى ئۇنىڭدىن باشقىسىنىڭ ئىختىيارىدا ئەمەس، بەلكى سېنىڭ ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلىكىڭ سېنىڭ ئازابقا قېلىشىڭغا سەۋەبچى بولىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە (يەنى شەيتانغا ئەگەشكەن كىشىنىڭ قاتتىق ئازابقا قالىدىغانلىقى ھەققىدە) مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد!) اللە نامى بىلەن قەسەمكى، سەندىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرگە ھەقىقەتەن (پەيغەمبەرلەر) ئەۋەتتۇق، شەيتان ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى ئۆزلىرىگە چىرايلىق كۆرسەتتى، شەيتان بۈگۈن ئۇلارنىڭ يارىدەمچىسىدۇر. ئۇلار ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾[3].

* * * * * * *

[1] سۈرە ياسىن 60 – ئايەت.
[2] - سۈرە نىسا 117 – ئەيەت.
[3] سۈرە نەھل 63 – ئايەت.

www.munber.org

قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ عَنْ ءَالِهَتِى يَـٰٓإِبْرَٰهِيمُ ۖ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ ۖ وَٱهْجُرْنِى مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ سَلَـٰمٌ عَلَيْكَ ۖ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّىٓ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ بِى حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَأَدْعُوا۟ رَبِّى عَسَىٰٓ أَلَّآ أَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّى شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

ئۇ (يەنى ئازەر) ئېيتتى: «ئى ئىبراھىم! سەن مېنىڭ ئىلاھلىرىمدىن يۈز ئۆرۈمەكچىمۇسەن، ئەگەر سەن (مۇنداق قىلىشتىن) يانمىساڭ، چوقۇم سېنى تاش ـ كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمەن، ئۇزاق زامان مەندىن يىراق تۇرغىن» [46]. ئىبراھىم ئېيتتى: «ساڭا ئامانلىق بولسۇن، پەرۋەردىگارىمدىن ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، ئۇ ماڭا ھەقىقەتەن مېھرىباندۇر [47]. سىلەردىن ۋە سىلەر ئاللاھ نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان نەرسىلەردىن يىراق بولىمەن، پەرۋەردىگارىمغا ئىبادەت قىلىمەن، پەرۋەردىگارىمنىڭ ئىبادىتىدىن مەھرۇم بولۇپ قالماسلىقنى ئۈمىد قىلىمەن» [48].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىنىڭ بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىنىڭ ئۆز ئوغلى ئىبراھىمنىڭ دېگەن گەپلىرىگە مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ: ﴿**«ئى ئىبراھىم! سەن مېنىڭ ئىلاھلىرىمدىن يۈز ئۆرۈمەكچىمۇسەن**﴾ يەنى ئەگەر سەن ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشنى خالىمىساڭ ئۇنى تىللاشتىن ۋە ئەيىبلەشتىن يانغىن.

﴿**ئەگەر سەن (مۇنداق قىلىشتىن) يانمىساڭ، چوقۇم سېنى تاش ـ كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمەن**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس، سۇددى، ئىبنى جۇرەيج، زەھھاك ۋە ئۇلاردىن باشقىلار مۇنداق دېدى: ئىبراھىمنىڭ دادىسى ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ئەگەر سەن ئۇنى تىللاشتىن يانمىساڭ، مەن سەندىن قىساس ئېلىپ سېنى تىللايمەن ۋە ئەيىبلەيمەن.

﴿**ئۇزاق زامان مەندىن يىراق تۇرغىن**»﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: (سەن مەندىن) بىر مەزگىل (يىراق تۇرغىن). ھەسەن بەسرى مۇنداق دېدى: (سەن مەندىن) مەڭگۈ يىراق تۇرغىن.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ۋە ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مېنىڭ سېنى جازالىشىمدىن بۇرۇن سەن مېنى ئۆز مەيلىمگە قويغىن. بۇ ھەقتە زەھھاك، قەتادە، ئەتىيە جەدەلى، مالىك ۋە ئۇلاردىن باشقىلارمۇ يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش دېدى. ئىبنى جەرىر بۇنى توغرا دەپ قارىدى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىغا بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا

(ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا دادىسى يۇقىرىدىكى سۆزلەرنى) قىلغان ۋاقتىدا ئۇ دادىسىغا مۇنداق دېدى: ﴿**«ساڭا ئامانلىق بولسۇن**﴾.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە (يەنى بۇ ياخشىلارنىڭ نادانلارغا دەيدىغان سۆزى ئىكەنلىكى توغرىسىدا) مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمىز» دەيدۇ

www.munber.org

(يەنى گۈناھ بولمايدىغان سۆزلەرنى قىلىدۇ)﴾[1] ﴿ئۇلار بىھۇدە سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ (يەنى قۇلاق سالماي): «بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈن، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈن، سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، بىز نادانلاردىن دوستلۇق تىلىمەيمىز» دەيدۇ﴾[2].

﴿**پەرۋەردىگارىمدىن ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن**﴾ يەنى ئاتا - بالىلىقنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن مەندىن ساڭا ھېچقانداق بىر يامانلىق كەلمەيدۇ ۋە مەن الله تائالادىن سېنى توغرا يولغا باشلاشنى ۋە سېنىڭ گۇناھىڭنى كەچۈرۈۋېتىشىنى تىلەيمەن.

﴿**الله ماڭا ھەقىقەتەن مېھرىباندۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە ئۇنىڭدىن باشقىلار مۇنداق دېدى: الله تائالا ھەقىقەتەن ماڭا مېھرىباندۇر، يەنى ئۇ مېنى ئۆزىگە ئىبادەت قىلىش ۋە ئىخلاس قىلىشقا يېتەكلىدى.

سۈددى ئۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇ مېنىڭ ئىشىمغا كۆڭۈل بۆلگۈچى دېگەن بولىدۇ، دېدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام شامغا ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن تارتىپ تاكى ھەرەمنىڭ مەسچىتى كەبىنى سېلىپ بولغان، ئىسمائىل ۋە ئىسھاق ئەلەيھىسسالاملار تۇغۇلۇپ بولغاندىن كېيىنمۇ ئۇزۇن بىر مەزگىلگىچە دادىسىنىڭ گۇناھىنىڭ كەچۈرۈم بولۇشىنى تىلىدى.

ئىبراھىم دادىسىنىڭ گۇناھىنىڭ كەچۈرۈلۈشىنى تىلەپ مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! ھېساب ئالىدىغان كۈندە(يەنى قىيامەت كۈنىدە) ماڭا، ئاتا - ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن»﴾[3].

مۇسۇلمانلار بۇ ئىشتا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ ئۆزلىرىنىڭ مۇشرىك ئۇرۇق - تۇغقان، خوتۇن، بالا - چاقىلىرىنىڭ گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈلۈشىنى تاكى الله تائالانىڭ: ﴿ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ بىللە بولغان (مۆمىنلەر) سىلەرگە ھەقىقەتەن ئوبدان نەمۇنىدۇر، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار قەۋمىگە: «ھەقىقەتەن بىز سىلەردىن ۋە سىلەر الله نى قويۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلىرىڭلاردىن ئادا - جۇدامىز، بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئاداۋەت ۋە ئۆچمەنلىك تاكى سىلەر يالغۇز بىر الله غا ئىمان ئېيتقىنىڭلارغا قەدەر ئەبەدىي ساقلىنىپ قالىدۇ» دېدى. پەقەت ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا ئېيتقان «ئەلۋەتتە ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، الله نىڭ ئازابىدىن ھېچ نەرسىنى سەندىن دەپئى قىلالمايمەن» دېگەن سۆزىنى سىلەرنىڭ نەمۇنە قىلىشىڭلارغا بولمايدۇ﴾[4] دېگەن ئايىتى چۈشكىچە تىلىدى. يەنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دادىسىغا ئېيتقان: «ئەلۋەتتە ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، الله تائالانىڭ ئازابىدىن ھېچ نەرسىنى سەندىن تۇسۇپ قالالمايمەن» دېگەن مۇشۇ سۆزىنىڭلا ئەگەشمەڭلار (يەنى سىلە مۇشرىك ئۇرۇق - تۇغقان، خوتۇن - بالا چاقىلىرىنىڭ گۇناھىنىڭ كەچۈرۈلۈشىنى تىلىمەڭلار). ئاندىن الله تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇنداق تىلەشتىن يانغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿پەيغەمبەرگە ۋە مۆمىنلەرگە مۇشرىكلارنىڭ ئەھلى دوزاخ ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، مۇشرىكلار ئۈلارنىڭ تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى دۇرۇس ئەمەس. ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى ئۇنىڭغا ئىلگىرى قىلغان ۋەدىسىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئىدى. ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ الله نىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئاتىسى بىلەن ئادا - جۇدا بولدى. ئىبراھىم بولسا ھەقىقەتەن كۆپ ئاھ چەككۈچى (يەنى كۆڭلى يۇمشاق)، (يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) چىداملىق ئىدى﴾[5] ﴿**سىلەردىن ۋە سىلەر الله**

---

[1] سۈرە فۇرقان 63 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[2] - سۈرە قەسەس 55 – ئايەت.
[3] سۈرە ئىبراھىم 41 - ئايەت.
[4] سۈرە مۇمتەھىنە 4 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[5] سۈرە تەۋبە 113 – 114 ئايەتلەر.

www.munber.org

نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان نەرسىلەردىن يىراق بولمەن، پەرۋەردىگارىمغا ئىبادەت قىلمەن، پەرۋەردىگارىمنىڭ ئىبادىتىدىن مەھرۇم بولۇپ قالماسلىقنى ئۈمىد قىلمەن»﴾.

* * * * * * *

فَلَمَّا ٱعۡتَزَلَهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَهَبۡنَا لَهُۥٓ إِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَۖ وَكُلّٗا جَعَلۡنَا نَبِيّٗا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبۡنَا لَهُم مِّن رَّحۡمَتِنَا وَجَعَلۡنَا لَهُمۡ لِسَانَ صِدۡقٍ عَلِيّٗا ﴿٥٠﴾

ئۇ ئۇلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ اللە نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان نەرسىلىرىدىن يىراقلاشتى، ئۇنىڭغا بىز ئىسھاق بىلەن يەئقۇبنى ئاتا قىلدۇق، ئۇ ئىككىسىنىڭ ھەر بىرىنى پەيغەمبەر قىلدۇق﴿49﴾. ئۇلارغا بىزنىڭ رەھمىتىمىزنى ئاتا قىلدۇق، ئۇلارنىڭ نامىنى بىلەن ۋە يۇقىرى قىلدۇق﴿50﴾.

اللە تائالانىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىسھاق ۋە يەئقۇب ئەلەيھىسسالاملارنى ئاتا قىلغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دېدى: اللە تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام اللە تائالانىڭ يولىدا ئۆزىنىڭ دادىسى ۋە قەۋمىدىن ئايرىلىپ چىققان ئىدى. اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئورنىغا ئۇلاردىن ياخشىراق كىشىلەرنى بەردى. ئۇنىڭغا ئوغلى ئىسھاق ۋە ئىسھاقنىڭ ئوغلى يەئقۇبنى ئاتا قىلدى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز ئۇنىڭغا (يەنى ئىبراھىمغا) ئىسھاقنى بەردۇق، (ئۇ پەرۋەردىگارىدىن سورىمىسىمۇ) يەئقۇبنى ئوشۇق بەردۇق (يەنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنى نەۋرە قىلىپ ياكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلۈىدىن زىيادە قىلىپ بەردۇق)﴾[1] ﴿بىز ئۇنىڭغا (يەنى سارەگە) ئىسھاق (ئاتلىق بالىسى بولىدىغانلىقى بىلەن ۋە ئىسھاقتىن كېيىن كېلىدىغان يەئقۇب (ئاتلىق نەۋرىسى بولىدىغانلىقى) بىلەن خۇش خەۋەر بەردۇق﴾[2].

ئىسھاقنىڭ يەئقۇبنىڭ دادىسى ئىكەنلىكىدە ھېچقانداق ئىختىلاپ يوق. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿يەئقۇب جان ئۈزۈۋاتقان ۋاقتىدا سىلەر يېنىدا بارمىدىڭلار؟ شۇ چاغدا يەئقۇب ئوغۇللىرىدىن: «مەن ئۆلگەندىن كېيىن سىلەر كىمگە ئىبادەت قىلىسىلەر؟» دەپ سورىدى. ئۇلار: «سېنىڭ ئىلاھىڭ ۋە ئاتا-بوۋىلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاقلارنىڭ ئىلاھى بولغان بىر اللە غا ئىبادەت قىلىمىز، بىز ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىمىز» دېدى﴾[3] شۇڭا اللە تائالا بۇ يەردە ئىسھاق بىلەن يەئقۇبنى بىر يەردە كەلتۈردى. يەنى بىز يەئقۇبنى ئەجدادىدىن تارتىپ پەيغەمبەر قىلدۇق. اللە تائالا يەئقۇبنىڭ پەيغەمبەر بولىدىغانلىقىنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا بېكىتۈەتكەن، شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ئۇ ئىككىسىنىڭ ھەر بىرىنى پەيغەمبەر قىلدۇق﴾. **﴿ئۇ ئىككىسىنىڭ ھەر بىرىنى پەيغەمبەر قىلدۇق﴾**.

ئەگەر يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا پەيغەمبەرلىككە تەيىنلەنمىگەن بولسا، ئۇنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئوغلى يۈسۈفنىڭ ئىسمى بۇ يەردە كەلتۈرۈلمەيتتى. ھەقىقەتەن يۈسۈپ ئەلەيھىسسالاممۇ پەيغەمبەردۇر.

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 72 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[2] سۈرە ھود 71 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[3] سۈرە بەقەرە 133 – ئايەت.

www.munber.org

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ ياخشى كىشىلەرنىڭ كىملەر ئىكەنلىكىدىن سورالغاندا مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەقىقەتەن ھۆرمەتلىك ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسھاق ئەلەيھىسسالام، ھۆرمەتلىك ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى يەئقۇب ئەلەيھىسسالام، ھۆرمەتلىك يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ھۆرمەتلىك يۈسۈف ئەلەيھىسسالامدۇر».

﴿**ئۇلارغا بىزنىڭ رەھمىتىمىزنى ئاتا قىلدۇق، ئۇلارنىڭ نامىنى بەلەن ۋە يۇقىرى قىلدۇق**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى تەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز ئۇلارنىڭ نامىنى گۈزەل، چىرايلىق قىلدۇق. سۈددى ۋە مالىك ئىبنى ئەنەسمۇ بۇ ھەقتە شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى.

ئىبنى جەرىر مۇنداق دېدى. الله تائالا ھەقىقەتەن: بىز ئۇلارنىڭ نامىنى گۈزەل، چىرايلىق قىلدۇق، دېدى. چۈنكى، ھەممە دىندىكى (ئىسلام، يەھۇدىي ۋە خرىستىئان) دىندىكى كىشىلەر ئۇلارنىڭ ياخشى گەپلىرىنى قىلىدۇ ۋە ئۇلارنى ماختايدۇ.

* * * * * * *

وَٱذۡكُرۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ مُوسَىٰٓۚ إِنَّهُۥ كَانَ مُخۡلَصٗا وَكَانَ رَسُولٗا نَّبِيّٗا ﴿٥١﴾ وَنَٰدَيۡنَٰهُ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ ٱلۡأَيۡمَنِ وَقَرَّبۡنَٰهُ نَجِيّٗا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبۡنَا لَهُۥ مِن رَّحۡمَتِنَآ أَخَاهُ هَٰرُونَ نَبِيّٗا ﴿٥٣﴾

كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) مۇسا(قىسسىسى)نى بايان قىلغىن، شۇبھىسىزكى، ئۇ الله ئىبادىتىدىكە خاس قىلغان ھەم رەسۇل (يەنى ئەلچى)، ھەم پەيغەمبەر ئىدى[51]. ئۇنىڭغا بىز تۇر تەغىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن ندا قىلدۇق، ئۇنى بىز مۇناجات ئۈچۈن (دەرگاھىمىزغا) يېقىنلاشتۇردۇق[52]. ئۇنىڭغا بىز مەرھەمەت قىلىپ قېرىندىشى ھارۇننى پەيغەمبەر قىلىپ بەردۇق[53].

مۇسا ۋە ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ خەۋىرىنى بايان قىلىپ ۋە ئۇنى ماختاپ بولۇپ، ئارقىدىنلا الله تائالا بىلەن سۆزلەشكەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىشنى باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) مۇسا(قىسسىسى) نى بايان قىلغىن، شۇبھىسىزكى، ئۇ الله ئىبادىتىدىكە خاس قىلغان**﴾.

سەۋرى، ئابدۇلئەزىز ئىبنى رەفئىدىن ئەبۇلۇبابىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ) يارەمچىلىرى: ئى الله تەرىپىدىن بولغان روھ! (يەنى ئى ئىسا!) سەن بىزگە قانداق كىشىنىڭ الله تائالاغا ئىخلاسمەن كىشى ئىكەنلىكىنى دەپ بەرگىن! دەپ سورىدى. ئۇ: ئىخلاسمەن كىشى بولسا، الله تائالاغا ئىبادەت قىلىدىغان، كىشىلەرنىڭ ئۆزىنى ماختىشىنى ياخشى كۆرمەيدىغان كىشىدۇر، دەپ جاۋاب بەردى. بەزىلەر: «ئىخلاسمەن كىشى بولسا، پەيغەمبەرلىككە تاللانغان كىشىلەردۇر» دېدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله ئېيتتى: «ئى مۇسا! مەن ھەقىقەتەن سېنى (زامانىڭدىكى) كىشىلەر ئارىسىدىن پەيغەمبەرلىككە ۋە مەن بىلەن (بىۋاستە) سۆزلىشىشكە تاللىدىم﴾[1].

﴿**ھەم رەسۇل (يەنى ئەلچى)، ھەم پەيغەمبەر ئىدى**﴾ يەنى الله تائالا ئۇنىڭدا ئەلچى ۋە پەيغەمبەردىن ئىبارەت ئىككى سۈپەتنى قىلدى. ئۇ ئىككى سۈپەت ئىگىلىرى: نۇھ، ئىبراھىم، مۇسا، ئىسا

[1] سۈرە ئەئراپ 144 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاملاردىن ئىبارەت ئىرادىلىك كاتتا پەيغەمبەرلەردۇر. الله تائالانىڭ رەھمىتى ۋە سالىمى ئۇلارغا ۋە باشقا پەيغەمبەرلەرگە بولسۇن!

﴿**ئۇنىڭغا بىز تۇر تېغىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن نىدا قىلدۇق، ئۇنى بىز مۇناجات ئۇچۇن (دەرگاھىمىزغا) يېقىنلاشتۇردۇق**﴾ يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالام يىراقتىن پىللىداپ كۆرۈنگەن ئوتنى ئائىلىسىگە ئىلىپ كېلىش ئۇچۇن تاغنىڭ باغرىغا كەلگەندە، تۇر تېغىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن يەنى غەرب تەرىپىدىن بىر ئاۋاز كەلدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئۇنىڭغا سۆز قىلىپ، ئۆزى تەرەپكە يېقىنلاشتۇردى ۋە سۆزلەشتى...

﴿**ئۇنىڭغا بىز مەرھەمەت قىلىپ قېرىندىشى ھارۇننى پەيغەمبەر قىلىپ بەردۇق**﴾ يەنى بىز ئۇنىڭ: مېنىڭ قېرىندىشىم ھارۇننى پەيغەمبەر قىلىپ بەرگىن! دېگەن تىلىگىنى ئىجابەت قىلىپ ئۇنى پەيغەمبەر قىلدۇق.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿قېرىندىشىم ھارۇننىڭ تىلى مېنىڭدىن راۋانىدۇر، ئۇنى مەن بىلەن (پەيغەمبەرلىكىمنى) تەستىقلايدىغان يارەمچى قىلىپ ئەۋەتكىن، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن قورقىمەن»﴾[1] ﴿الله ئېيتتى: «ئى مۇسا! سېنىڭ سورىغان نەرسىلىرىڭ ساڭا بېرىلدى﴾[2] ﴿الله سىلەرگە دىنىدىن نۇھقا تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى، ساڭا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىز ۋەھيى قىلغان نەرسىنى، ئىبراھىمغا، مۇساغا ۋە ئىساغا بىز تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى بايان قىلدى. سىلەر دىنىنى بەرپا قىلىڭلار، دىندا تەپرىقچىلىك قىلماڭلار، مۇشرىكلارغا سەن ئۇلارنى دەۋەت قىلغان نەرسە (يەنى تەۋھىد) ئېغىر كەلدى، الله تەۋھىدكە خالىغان ئادەمنى تاللايدۇ، الله نىڭ (تائىتىگە) قايتىدىغان ئادەمنى تەۋھىدكە باشلايدۇ. (يەھۇدىي، ناسارا قاتارلىقلار) ئۇلارغا ئىلىم كەلگەندىن كېيىن (يەنى ئۇلار رەسۇلۇللانىڭ ھەق پەيغەمبەرلىكىنى بىلگەندىن كېيىن)، ئاندىن ئۆزئارا ھەسەت قىلىشىپ پىرقىلەرگە بۆلۈندى. ئەگەر پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى جازالاشنى) قىيامەتكىچە تەخىر قىلىشتىن ئىبارەت سۆزى بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىلىپ بولغان بولاتتى (يەنى ئۇلار تېز ھالاك قىلىنغان بولاتتى). ئۇلاردىن كېيىن كىتابقا ۋارىسلىق قىلغانلار (يەنى رەسۇلۇللا بىلەن زاماندىش بولغان ئەھلى كىتاب) (كىتاب ھەققىدە) قاتتىق دەرگۇمانىدىدۇر﴾[3]. شۇڭا بەزى سەلەپ ئالىملىرى مۇنداق دېدى: بىر كىشى دۇنيادا مۇسا ئەلەيھىسسالام قېرىندىشى ھارۇننىڭ پەيغەمبەر بولۇشىغا شاپائەت قىلغاندىن كاتتىراق شاپائەت قىلىپ باقمىدى.

* * * * * * *

وَٱذْكُرْ فِى ٱلْكِتَٰبِ إِسْمَٰعِيلَ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ صَادِقَ ٱلْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُۥ بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱلزَّكَوٰةِ وَكَانَ عِندَ رَبِّهِۦ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

(ئى مۇھەممەد!) كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) ئىسمائىل (نىڭ قىسسىسى) نى بايان قىلغىن، ئۇھەقىقەتەن ۋەدىسىدە راستچىل، ھەم رەسۇل، ھەم پەيغەمبەرئىدى﴾[54]. ئۇ ئائىلىسىدىكىلەرنى نامازغا ئوقۇشقا، زاكات بېرىشكە بۇيرۇيتتى، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشكەن ئىدى﴾[55].

---

[1] سۈرە قەسەس 34 - ئايەت
[2] سۈرە تاھا 36 - ئايەت
[3] سۈرە شۇرا 13 – 14 ئايەتلەر

www.munber.org

ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

اللە تائالانىڭ: ﴿**ئۇ ھەقىقەتەن ۋەدىسىدە راستچىل**﴾ ئىدى، دېگەن سۆزى اللە تائالانىڭ ئۆزىنىڭ دوستى ئىبراھىمنىڭ ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى ماختىغانلىقىدۇر. ئەرەبىستاندىكى ئەرەبلەرنىڭ ئەسلى نەسلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامدىن باشلانغاندۇر.

ئىبنى جۈرەيج مۇنداق دېدى: ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگارىغا قىلغان بىر نەچچە تۇرلۇك ۋەدىسىنىڭ ھەممىسىنى ئورۇنلىدى. يەنى ئۇ بىر ئىبادەتنى قىلىشقا ۋەدە قىلغان بولسا، ئۇ ئىبادەتنى تولۇق ئادا قىلدى.

بەزى ئالىملار مۇنداق دېدى: يەنى ئۇ ﴿**ئۇھەقىقەتەن ۋەدىسىدە راستچىل**﴾ دەپ ئاتالدى، چۈنكى، ئۇ دادىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: ﴿خۇدا خالىسا (ئۇنىڭغا) مېنى سەۋر قىلغۇچى تاپىسەن﴾[1] يەنى ئۇ بۇ سۆزدە دېگەندەك قىلدى. ۋەدىگە خىلاپلىق قىلىش ناچار سۈپەتلەردىن بولسا، ۋەدىدە تۇرۇش ياخشى سۈپەتلەرنىڭ قاتارىدىندۇر. اللە تائالا ناچار سۈپەتلەرنى ئەيىبلەپ مۇنداق دېدى: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر نېمە ئۈچۈن قىلمايدىغان ئىشنى قىلىمىز دەيسىلەر؟ (يەنى ئەمەلدە سىلەر قىلمايدىغان ياخشى ئىشلارنى نېمە ئۈچۈن ئاغزىڭلاردا قىلىمىز دەيسىلەر؟). سىلەرنىڭ قىلمايدىغان ئىشنى (قىلىمىز) دېيىشىڭلار اللە نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ئۆچ (كۆرۈلىدىغان نەرسىدۇر)﴾[2].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «مۇناپىقلارنىڭ ئالامىتى ئۈچ تۇرلۈك بولىدۇ. سۆزلىسە يالغان سۆزلەيدۇ، ۋەدە قىلسا خىلاپلىق قىلىدۇ ۋە ئامانەت قويۇلسا خىيانەت قىلىدۇ». شۇڭا اللە تائالا بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى قىلغان ۋەدىسىدە راستچىل دەپ ماختىدى، شۇنىڭدەك ھەم پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاممۇ قىلغان ۋەدىسىدە راستچىل ئىدى، ئۇ بىرسىگە بىر ئىش توغرۇلۇق ۋەدە قىلسا ۋەدىگە ۋاپا قىلاتتى. ئەبۇئاس ئىبنى رەبىئىنىڭ قىزى زەينەب ئۆزىنىڭ ئېرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ماختاپ مۇنداق دېدى: سۆزلىسە راست سۆزلەيتتى، ۋەدە قىلسا ۋاپا قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندا ئەبۇبەكرى مۇنداق دېدى: ھەر قانداق بىر كىشىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن (بىرەر ئىش توغرۇلۇق قىلىشقان) ۋەدىسى ياكى ئېلىشى بولسا، ئۇ كىشى مېنىڭ قېشىمغا كەلسۇن. مەن ئۇنى ئورۇنلايمەن. ئاندىن (ئۇنىڭ قېشىغا) جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «ئەگەر بەھرەينىدىن كېلىدىغان مال كەلسە، مەن ساڭا (ئۇنىڭدىن) مۇنچىلىك، مۇنچىلىك ۋە مۇنچىلىك بېرىمەن (يەنى ئۇچۇمۇڭ توشقۇدەك بېرىمەن)» دەپ ۋەدە بەرگەن، دېدى. ئاندىن بەھرەينىدىكى كېلىدىغان مال كەلگەندە ئەبۇبەكرى جابىرنى مالدىن ئۇچۇملاشقا بۇيرۇدى، ئاندىن ئۇنى ساناشقا بويرۇدى، ئۇ بەش يۈز دەرھەم چىقتى، ئاندىن ئەبۇبەكرى ئۇنىڭغا ئۇنىڭ بىلەن قوشۇپ يەنە ئىككى ھەسسە مال بەردى (يەنى ئۇنىڭغا **1500** دەرھەم بەردى).

﴿**ھەم رەسۇل، ھەم پەيغەمبەرئىدى**﴾ بۇ ئايەت ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۆرمەتىنىڭ قېرىندىشى ئىسھاق ئەلەيھىسسالامدىن يۇقىرى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى، ئىسھاق ئەلەيھىسسالام پەقەت پەيغەمبەر دېگەن سۈپەت بىلەنلا سۈپەتلەندى. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ۋە ئەلچى دېگەن ئىككى خىل سۈپەت بىلەن سۈپەتلەندى.

---

[1] سۈرە سەففات 102 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

[2] سۈرە سەف 2 — 3 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەقىقەتەن الله تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلىرى ئىچىدىن ئىسمائىلنى تاللىدى» بۇ ھەدىس يۇقىرىدا دېيىلگەن سۆزنىڭ توغرىلىقىنى كۆچلەندۈرىدۇ.

﴿**ئۇ ئائىلىسىدىكىلەرنى نامار ئوقۇشقا، زاكات بېرىشكە بۇيرۇيتتى، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشكەن ئىدى**﴾ بۇمۇ ھەم ئۇنىڭ گۈزەل سۈپەت ۋە ئېسىل ئەخلاقلىرىدىندۇر. الله تائالا بىر كىشىنىڭ بالا - چاقىلىرىنى نامار ئوقۇشقا ۋە زاكات بېرىشكە بۇيرۇشى ھەققىدە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۇممىتىڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزەڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن﴾[1] ﴿ئى مۆمىنلەر! ئۆزەڭلارنى ۋە بالا - چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار، ئۇ پەرىشتىلەر الله نىڭ بۇيرۇقىدىن چىقمايدۇ، نېمىگە بۇيرۇلسا شۇنى ئىجرا قىلىدۇ﴾[2].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر - بىرىنى ياخشىلىققا بۇيرۇش توغرىسىدا مۇنداق دېدى: «كېچىسى قوپۇپ نامار ئوقۇغان ۋە ئايالىنى (نامار ئوقۇش ئۈچۈن) ئويغاتقان، ئەگەر ئۇ ئويغانغىلى ئۇنۇمسا، ئۇنىڭ يۈزگە سۇ چاچقان ئەرگە الله تائالا رەھمەت قىلسۇن! كېچىسى قوپۇپ نامار ئوقۇغان ۋە ئىرىنى (نامار ئوقۇش ئۈچۈن) ئويغاتقان، ئەگەر ئۇ ئويغانغىلى ئۇنۇمسا، ئۇنىڭ يۈزىگە سۇ چاچقان ئايالغا الله رەھمەت قىلسۇن!». بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

وَٱذۡكُرۡ فِي ٱلۡكِتَٰبِ إِدۡرِيسَۚ إِنَّهُۥ كَانَ صِدِّيقٗا نَّبِيّٗا ٥٦ وَرَفَعۡنَٰهُ مَكَانًا عَلِيّٗا ٥٧

كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) ئىدرىس (قىسسىسى)نى بايان قىلغىن، ئۇ ھەقىقەتەن راستچىل پەيغەمبەر ئىدى﴿56﴾. ئۇنى بىز يۇقىرى ئورۇنغا كۆتۈردۇق﴿57﴾.

ئىدرىس ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا ئىدرىس ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى﴿**ئۇ ھەقىقەتەن راستچىل پەيغەمبەر ئىدى. ئۇنى بىز يۇقىرى ئورۇنغا كۆتۈردۇق**﴾ دەپ، ئۇنى ماختاش بىلەن باشلىدى. ئىسرا كېچىسى ھەققىدە كەلگەن ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆتىنچى ئاسماندا ئۇنىڭ قېشىدىن ئۆتكەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. سۇفيان، مەنسۇردىن مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**ئۇنى بىز يۇقىرى ئورۇنغا كۆتۈردۇق**﴾ يەنى تۆتىنچى ئاسماندا قىلدۇق. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ھەسەن ۋە ئۇنىڭدىن باشقىلار مۇنداق دېدى: يەنى الله تائالا ئۇنى جەننەتتە قىلدى.

* * * * * * *

[1] سۈرە تاھا 132 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
[2] سۈرە تەھرىم 6 - ئايەت

www.munber.org

أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِن ذُرِّيَّةِ ءَادَمَ وَمِمَّنۡ حَمَلۡنَا مَعَ نُوحٖ وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡرَٰٓءِيلَ وَمِمَّنۡ هَدَيۡنَا وَٱجۡتَبَيۡنَآۚ إِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتُ ٱلرَّحۡمَٰنِ خَرُّواْ سُجَّدٗا وَبُكِيّٗا ۩ ﴿٥٨﴾

الله نىڭ نېمەتىگە ئېرىشكەن ئەنە شۇ پەيغەمبەرلەر ئادەم (ئەلەيهىسسالام)نىڭ نەسلىدىندۇر، بىز نۇھ بىلەن بىللە كېمىگە سالغانلارنىڭ نەسلىدىندۇر، ئىبراھىمنىڭ نەسلىدىندۇر، ئىسرائىل (يەنى يەئقۇب ئەلەيهىسسالام) نىڭ نەسلىدىندۇر، بىز (ئىمانغا) ھىدايەت قىلغان، (پەيغەمبەرلىككە) تاللىغانلاردىندۇر، ئۇلارغا مەرھەمەتلىك الله نىڭ ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا سەجدە قىلغان ۋە يىغلىغان ھالدا (زېمىنغا) يىقىلىدۇ[58].

كىشىلەرنىڭ ئېچىدىن پەيغەمبەرلىككە تاللانغانلار توغرىسىدا

﴿**الله نىڭ نېمەتىگە ئېرىشكەن ئەنە شۇ پەيغەمبەرلەر ئادەم (ئەلەيهىسسالام) نىڭ نەسلىدىندۇر**﴾ بۇ ئايەتتىن يۇقىرىدا بايان قىلىنغان پەيغەمبەرلەرلا كۆزدە تۇتۇلماي، بەلكى پۈتۈن پەيغەمبەرلەر كۆزدە تۇتۇلغانىدۇر. سۈددى ۋە ئىبنى جەرىر قاتارلىقلار بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ئادەم ئەلەيهىسسالامنىڭ نەسلىدىكى پەيغەمبەردىن ئىدرىس ئەلەيهىسسالام، نۇھ بىلەن بىللە كېمىگە سالغانلارنىڭ نەسلىدىكى پەيغەمبەردىن ئىبراھىم ئەلەيهىسسالام، ئىبراھىم ئەلەيهىسسالامنىڭ نەسلىدىكى پەيغەمبەردىن ئىسھاق، يەئقۇب ۋە ئىسمائىل ئەلەيهىسسالام قاتارلىقلار ۋە ئىسرائىل نەسلىدىكى پەيغەمبەردىن مۇسا، ھارۇن، زەكەرىيا، يەھيا ۋە مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيهىسسالام قاتارلىقلار مەقسەت قىلىنىدۇ.

ئىبنى جەرىر مۇنداق دېدى: ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاتىلىرى ئادەم ئەلەيهىسسالام بولسىمۇ، الله تائالا ئۇلارنىڭ نەسىللىرىنى ئايرىپ كەلتۈردى. چۈنكى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە نۇھ ئەلەيهىسسالام بىلەن بىللە كېمىدە بار كىشىلەرنىڭ نەسىللىرىدىن بولمىغان پەيغەمبەرمۇ بار، ئۇ بولسىمۇ، ئىدرىس ئەلەيهىسسالامدۇر. ئۇ نۇھ ئەلەيهىسسالامنىڭ چوڭ دادىسىدۇر، بۇنىڭدىن ئىدرىس ئەلەيهىسسالامنىڭ نۇھ ئەلەيهىسسالامنىڭ نەسلىنىڭ ئاساسى ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. بۇ ئايەتتىن (يۇقىرىدا قىسسىلىرى بايان قىلىنغان پەيغەمبەرلەرلا ئەمەس) بەلكى بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ مەقسەت قىلىندىغانلىقىنى تۇڭۇندىكى ئايەتنىڭ مەزمۇنىمۇ كۆچلەندۈرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇز قەۋمىگە رەددىيە بېرىش ئۈچۈن ئىبراھىمغا بەرگەن دەلىلىمىز ئەنە شۇدۇر، خالىغان كىشىمىزنى بىر قانچە دەرىجە كۆتۈرىمىز، پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر، ھەممىنى بىلگۈچىدۇر. بىز ئىبراھىمغا ئىسھاقنى، يەئقۇبنى ئاتا قىلدۇق. ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنى ھىدايەت قىلدۇق. (ئىبراھىمدىن) ئىلگىرى نۇھنى ھىدايەت قىلدۇق، ئىبراھىمنىڭ ئەۋلادىدىن داۋۇد، سۇلايمان، ئەييۇب، يۈسۈف، مۇسا، ھارۇنلارنى ھىدايەت قىلدۇق، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى مۇشۇنداق مۇكاپاتلايمىز. زەكەرىيا، يەھيا، ئىسا ۋە ئىلياسلارنى ھىدايەت قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ياخشىلاردىندۇر. ئىسمائىل،ئىلىيەسە، يۇنۇس ۋە لۇتلارنى ھىدايەت قىلدۇق، ئۇلارنى (ئۇز زامانىدىكى) تامامى جاھان ئەھلىدىن ئۈستۈن قىلدۇق. ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىدىن، ئەۋلاتلىرىدىن، قېرىنداشلىرىدىن بەزىلىرىنى ھىدايەت قىلدۇق، ئۇلارنى تاللىدۇق، ئۇلارنى توغرا يولغا يېتەكلىدۇق. الله نىڭ توغرا يولى ئەنە شۇدۇر، الله بەندىلىرىدىن خالىغان كىشىلەرنى شۇ يولغا باشلايدۇ. ئەگەر ئۇلار (يەنى شۇ پەيغەمبەرلەر) شېرىك كەلتۈرسە ئىدى، ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرى، ئەلۋەتتە، بىكار بولۇپ كېتەتتى. ئۇلارغا كىتابنى، ھېكمەتنى ۋە پەيغەمبەرلىكنى ئاتا قىلدۇق، ئەگەر بۇ

www.munber.org

مۇشرىكلار ئۇلارنى (يەنى كىتاب، ھېكمەت ۋە پەيغەمبەرلىكنى) ئىنكار قىلسا، ئۇلارنى ئىنكار قىلمايدىغان باشقا بىر قەۋمگە تاپشۇرىمىز. ئەنە شۇلار (يەنى مەزكۇر پەيغەمبەرلەر) الله ھىدايەت قىلغان كىشىلەردۇر، ئۇلارنىڭ يولىغا ئەگەشكىن، (ئى مۇھەممەد! قەۋمىڭگە) ئېيتقىنكى، «قۇرئاننى تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچ قانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن، قۇرئان پەقەت پۈتۈن جاھان ئەھلى ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەتتۇر»﴿1﴾ ﴿سەندىن ئىلگىرى بىز ھەقىقەتەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ساڭا بايان قىلىپ بەرگەنلىرىمىزمۇ، بايان قىلىپ بەرمىگەنلىرىمىزمۇ بار، ھېچقانداق پەيغەمبەر الله نىڭ ئىزنىسىز بىرەر مۆجىزە كەلتۈرەلمەيدۇ﴾﴿2﴾.

ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق دەپ كەلدى: مۇجاھىد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن ساد سۈرىسىدە سەجدە ئايىتى بارمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇ: ھەئە، دەپ جاۋاب بېرىپ بۇ ئايەتنى ئوقۇدى: ﴿ئەنە شۇلار (يەنى مەزكۇر پەيغەمبەرلەر) الله ھىدايەت قىلغان كىشىلەردۇر، ئۇلارنىڭ يولىغا ئەگەشكىن﴾﴿3﴾ سىلەرنىڭ پەيغەمبىرىڭلار (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ئۇلارغا ئەگىشىشكە بۇيرۇلغان كىشىلەردىندۇر. داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ قاتارىدىندۇر (يەنى ساد سۈرىسىدىكى الله تائالانىڭ: ﴿داۋۇد بىزنىڭ ئۇنى سىنىغانلىقىمىزنى بىلدى. پەرۋەردىگارىدىن مەغپىرەت تەلەپ قىلدى، سەجدىگە باردى. (الله غا) تەۋبە قىلدى﴾﴿4﴾ دېگەن بۇ ئايىتىدە داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ سەجدە قىلغانلىقى بايان قىلىندى.

يۇقىرىدىكى ئايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىدىن ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشىشكە بۇيرۇلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ، داۋۇد ئەلەيھىسسالام سەجدە قىلغان يەردە سەجدە قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايەت سەجدە ئايىتىگە ئايلىنىپ قالدى.

﴿**ئۇلارغا مەرھەمەتلىك الله نىڭ ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا سەجدە قىلغان ۋە يىغلىغان ھالدا (زېمىنغا) يىقىلىدۇ**﴾ شۇنىڭ ئۈچۈن ئالىملار: ئۇلارغا ئەگىشىش ئۈچۈن بۇ يەردىمۇ سەجدە قىلىشنىڭ لازىملىقىغا بىردەك پىكىرگە كەلدى.

* * * * * * *

۞ فَخَلَفَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡ خَلۡفٌ أَضَاعُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَٱتَّبَعُواْ ٱلشَّهَوَٰتِۖ فَسَوۡفَ يَلۡقَوۡنَ غَيّٗا ٥٩ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ شَيۡـٔٗا ٦٠

ئۇلار كەتكەندىن كېيىن (ئۇلارنىڭ) ئورنىنى باسقان ئورۇنباسارلار نامازنى تەرك ئەتتى، نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشتى، ئۇلار (قىيامەتتە) گۇمراھلىقنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ﴾﴿59﴾. تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان، ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا، ئەنە شۇلارلا جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلارنىڭ (ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىدىن) ھېچ نەرسە كېمەيتىلمەيدۇ﴾﴿60﴾.

ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن ياخشى - يامان كىشىلەر توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتلەردە پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەن، الله تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلىغان، الله تائالانىڭ پەرزلىرىنى ئادا قىلغان، ئۇنىڭ توسقان ئىشلىرىدىن يانغانلاردىن ئىبارەت

---

(1) سۈرە ئەنئام 83 — 90 ئايەتنىڭ بىرقىسمى
(2) سۈرە غافىر 78 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
(3) سۈرە ئەنئام 90 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە ساد 24 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

(دۇنيا - ئاخىرەتنىڭ) بەختى - سائادىتىگە ئېرىشكەن بىر گۇرۇھنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ بولۇپ، كەينىدىنلا نامازدىن باشقا پەرزلەرنى ئادا قىلمايدىغان، دۇنيانىڭ ئەيش - ئىشرەتلىرىگە بېرىلىپ، دۇنيانىڭ تېرىكچىلىكى بىلەن بەھرىمەن بولۇشقا رازى بولۇپ ۋە ئۇنىڭ بىلەن خۇرسەن بولغان، ئاندىن قىيامەت كۈنى زىيان تارتىدىغان بىر گۇرۇھ كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىشنى باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار كەتكەندىن كېيىن (ئۇلارنىڭ) ئورنىنى باسقان ئورۇنباسارلار نامازنى تەرك ئەتتى**﴾ نامازنى ئوقۇمىغان يەردە ئۇنىڭدىن باشقا پەرزلەرنى ئەلۋەتتە قىلمايدۇ، چۈنكى، نامار ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىدۇر.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋزائى، مۇسا ئىبنى سۇلايماندىن قاسىم ئىبنى مۇخەيمىرەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى ئۇلار (نامازنى پەقەت ئوقۇمىدى ئەمەس بەلكى نامازنى ئوقۇدى ۋەلېكىن) ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇمىدى، ئەگەر ئۇلار نامازنى پەقەتلا ئوقۇمىغان بولسا، بۇ كۆپۈرلۈق ھېسابلىنىدۇ.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: الله تائالانىڭ قۇرئاندا ﴿شۇنداق نامار ئوقۇغۇچىلارغا ۋايكى، ئۇلار نامازنى غەپلەت بىلەن ئوقۇيدۇ﴾[1] ﴿ئۇلار نامازغا ھەمىشە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر﴾[2] ﴿ئۇلار نامازلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىدۇ﴾[3] دەپ نامازغا ئائىت سۆزنى كۆپ بايان قىلغانلىقى ھەققىدە سورالدى. ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: (بۇ ئايەتلەرنىڭ ھەممىسىدىن) نامازنىڭ ۋاقتلىرى مەقسەت قىلىنىدۇ. (يەنى بىر قىسىم كىشىلەر نامازلىرىنىڭ ۋاقتلىرىدىن غاپىل، بىر قىسىم كىشىلەر نامازنىڭ ۋاقتىغا ھەمىشە رىئايە قىلغۇچىدۇر ۋە ئۇلار نامازنى ئۆز ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلغۇچىدۇر دېگەنلىك بولىدۇ)، دەپ جاۋاب بەردى. ئۇلار مۇنداق دېدى: بىز بۇنى نامازنى پەقەت ئوقۇماسلىقنى كۆزدە تۇتىدۇ، دەپ قارايتتۇق. ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: نامازنى پەقەت ئوقۇماسلىق كۆپۈرلۈق ھېسابلىنىدۇ، دېدى. مەسرۇق: بىر كىشى بەش ۋاخ نامازنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇمىسا ئۇ غاپىللارنىڭ قاتارىدىن يېزىلىدۇ، بەش ۋاخ نامازنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇماسلىق ھالاكەتكە ئىلىپ بارىدۇ، دېدى.

ئەۋزائى، ئىبراھىم ئىبنى يەزىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر ئىبنى ئابدىل ئەزىز ﴿**ئۇلار كەتكەندىن كېيىن (ئۇلارنىڭ) ئورنىنى باسقان ئورۇنباسارلار نامازنى تەرك ئەتتى، نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشتى، ئۇلار (قىيامەتتە) گۇمراھلىقنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ مۇنداق دېدى: ئۇلار نامازنى پەقەت تاشلىۋەتمىدى، لېكىن ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇمىدى.

﴿**ئۇلار (قىيامەتتە) گۇمراھلىقنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ**﴾ بۇ ھەقتە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار قىيامەتتە گۇمراھلىقنىڭ زىيىنىنى تارتىدۇ. قەتادە مۇنداق دېدى: ئۇلار قىيامەتتە گۇمراھلىقنىڭ يامان ئاقىۋىتىگە قالىدۇ. سۇفيان سەۋرى، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار قىيامەتتە جەھەننەمدىكى تېگى چوڭقۇر، سېسىق پۇراقلىق بىر ئوڭكوركە تاشلىنىدۇ.

ئەئمەش، زىيادتىن ئەبۇئىيازنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار جەھەننەمدىكى قان - يىرىڭ بىلەن توشۇپ كەتكەن بىر ئوڭكوركە تاشلىنىدۇ.

﴿**تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا**﴾ نامازنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇماسلىقتىن ۋە نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگىشىشتىن تەۋبە قىلىپ يانغانلارنىڭ تەۋبىسىنى الله

---

[1] سۈرە مائۇن 5 - ئايەت
[2] سۈرە مائارىج 23 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
[3] سۈرە ئەنئام 92 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

تائالا قوبۇل قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئاقىۋىتىنى ياخشى قىلىپ، ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزگەنلارنىڭ قاتارىدىن قىلىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەنە شۇلارلا جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلارنىڭ (ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىدىن) ھېچ نەرسە كېمەيتىلمەيدۇ**﴾ ئۇنداق بولۇشىدىكى سەۋەب قىلىنغان تەۋبە تەۋبىدىن ئىلگىرى بولغان (گۇناھ يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى) يۇيۇپ تازىلايدۇ. ھەدىستە مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىنىدۇ: «گۇناھىدىن تەۋبە قىلغان كىشى گۇناھ قىلمىغان كىشىگە ئوخشاشتۇر» بۇنى ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

جَنَّٰتِ عَدۡنٍ ٱلَّتِي وَعَدَ ٱلرَّحۡمَٰنُ عِبَادَهُۥ بِٱلۡغَيۡبِۚ إِنَّهُۥ كَانَ وَعۡدُهُۥ مَأۡتِيّٗا ﴿٦١﴾ لَّا يَسۡمَعُونَ فِيهَا لَغۡوًا إِلَّا سَلَٰمٗاۖ وَلَهُمۡ رِزۡقُهُمۡ فِيهَا بُكۡرَةٗ وَعَشِيّٗا ﴿٦٢﴾ تِلۡكَ ٱلۡجَنَّةُ ٱلَّتِي نُورِثُ مِنۡ عِبَادِنَا مَن كَانَ تَقِيّٗا ﴿٦٣﴾

ئۇ دائىمىي تۇرالغۇ بولغان، مەرھەمەتلىك الله بەندىلىرىگە ۋەدە قىلغان، ئۇلار كۆرمەي تۇرۇپ (ئىشەنگەن) جەننەتلەردۇر، الله نىڭ (جەننەت بىلەن قىلغان) ۋەدىسى چوقۇم ئىشقا ئاشىدۇ[61]. ئۇلار جەننەتتە بىھۇدە سۆز ئاڭلىمايدۇ، پەقەت (پەرىشتىلەرنىڭ ئۇلارغا بەرگەن) سالامنىلا ئاڭلايدۇ، ئۇلار جەننەتتە ئەتىگەن - ئاخشامدا (كۆڭلى تارتقان يېمەك - ئىچمەكلەردىن) رىزىقلىق ئىگە بولۇپ تۇرىدۇ[62]. بەندىلىرىمىز ئىچىدىكى تەقۋادارلارغا بىز مىراس قىلىپ بېرىدىغان جەننەت ئەنە شۇ[63].

ھەقىقىي تەۋبە قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان جەننەتنىڭ سۈپىتى توغرىسىدا

الله تائالا گۇناھلىرىدىن تەۋبە قىلغان كىشىلەر كىرىدىغان جەننەتلەرنى سۈپەتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ دائىمىي تۇرالغۇ بولغان، مەرھەمەتلىك الله بەندىلىرىگە ۋەدە قىلغان، ئۇلار كۆرمەي تۇرۇپ (ئىشەنگەن) جەننەتلەردۇر، الله نىڭ (جەننەت بىلەن قىلغان) ۋەدىسى چوقۇم ئىشقا ئاشىدۇ**﴾ بۇ (ئۇلارنىڭ جەننەتكە) كىرىدىغانلىقىنى تېخىمۇ كۈچلەندۈرۈشتۇر. الله تائالا ھەقىقەتەن قىلغان ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله نىڭ ۋەدىسى چوقۇم ئەمەلگە ئاشىدۇ (چۈنكى، الله ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ)﴾[1].

﴿**ئۇلار جەننەتتە بىھۇدە سۆز ئاڭلىمايدۇ، پەقەت (پەرىشتىلەرنىڭ ئۇلارغا بەرگەن) سالامنىلا ئاڭلايدۇ**﴾ يەنى جەننەتتە دۇنيادىكىگە ئوخشاش بىھۇدە گەپ - سۆز يوقتۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار جەننەتتە بىھۇدە ۋە يالغان سۆزلەرنى ئاڭلىمايدۇ، پەقەت «سالام! سالام!» سۆزىنىلا ئاڭلايدۇ﴾[2].

﴿**ئۇلار جەننەتتە ئەتىگەن - ئاخشامدا (كۆڭلى تارتقان يېمەك - ئىچمەكلەردىن) رىزىقلىق ئىگە بولۇپ تۇرىدۇ**﴾ بۇ ئايەتتىن جەننەتتىمۇ بۇ دۇنيادىكىگە ئوخشاش كېچە - كۈندۈز بار دېگەنلىك چىقمايدۇ، (ئۇ يەردە كېچە - كۈندۈز دەيدىغان ئىش يوق). جەننەتكە كىرگەنلەر ۋاقتىنىڭ ئۆتكەنلىكىنى پەقەت نۇرلار ئارقىلىقلا بىلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەتكە تۇنجى بولۇپ كىرىدىغان كىشىلەرنىڭ سۈرەتلىرى نۇرلۇقلۇقتا

---

[1] سۈرە مۇزەممىل 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ۋاقىئە 25 – 26 - ئايەتلەر

www.munber.org

خۇددى 14 كۈنلۈك تولۇن ئايغا ئوخشايدۇ. ئۇلار (جەننەتتە) تۈكۈرۈدىغان، مىشقىرىدىغان ۋە ھاجەت قىلىدىغان ئىشلارنى قىلمايدۇ. ئۇلارنىڭ قاچىلىرى ۋە تاغاقلىرى ئالتۇن - كۈمۈشتىن بولىدۇ، ئۇلارنىڭ ئىسرىق قاچىسىغا پۇراق چىقىرىش ئۈچۈن سىلىندىغان نەرسىلىرى پۇرىقى مەززىلىك بولغان ياغاچتۇر. ئۇلاردىن چىققان تەر ئىپارىدۇر. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەر بىر ئەر كىشىگە ئىككىدىن ئايال بېرىلىدۇ[1]. ئۇ ئاياللارنىڭ چىرايلىقلىقىدىن ئۇلارنىڭ پاچىقىنىڭ يىلىكى گۆشىنىڭ ئۈستىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۆچ - ئاداۋەت ۋە دۈشمەنلىك بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ دىللىرى بىركىشىنىڭ دىلىدەك بولىدۇ، ئۇلار ئەتىگىنى - ئاخشىمى الله تائالاغا تەسبىھ ئېيتىدۇ».

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شېھىتلەرگە جەننەتنىڭ دەرۋازىلىرى ئالدىدىكى يېشىل گۈمبەز ئىچىدە ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭ بولىدۇ. ئۇلارنىڭ رىزىقلىرى ئەتىگەن ۋە كەچلەردە جەننەتتىن چىقىرىلىپ تۇرۇلىدۇ».

﴿بەندىلىرىمىز ئىچىدىكى تەقۋادارلارغا بىز مىراس قىلىپ بېرىدىغان جەننەت ئەنە شۇ﴾ يەنى بىز مۇشۇ كاتتا سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلىگەن جەننەتنى كەڭچىلىكتىمۇ ۋە قىينچىلىقتىمۇ الله تائالاغا بويسۇنغان، ئاچچىقلىرىنى ئىچىگە يۇتالىغان ۋە كىشىلەرنىڭ خاتالىقلىرىنى كەچۈرگەن تەقۋادار بەندىلىرىگە مىراس قىلىپ بېرىدىغان جەننەتتۇر. الله تائالا جەننەتنى مۆمىن، تەقۋادار بەندىلىرىگە مىراس قىلىپ بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى. (شۇنداق مۆمىنلەركى) ئۇلار نامازلىرىدا (الله نىڭ ئۇلۇغلۇقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن) ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر... ئەنە شۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە مۆمىنلەر نازۇنېمەتلىك جەننەتنىڭ ۋارىسلىرىدۇر. ئۇلار (يۇقىرى دەرىجىلىك جەننەت) فىردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىدۇ، فىردەۋستە مەڭگۈ قالىدۇ﴾[2].

* * * * * * *

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ۖ لَهُۥ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾ رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَٱعْبُدْهُ وَٱصْطَبِرْ لِعِبَٰدَتِهِۦ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُۥ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

بىز (دۇنياغا) پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەمرى بىلەن چۈشىمىز، بىزنىڭ ئالدىمىزدىكى، ئارقىمىزدىكى ۋە ئالدى - كەينىمىز ئارىسىدىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ ئىلكىدىدۇر، پەرۋەردىگارىڭ (بەندىلىرىنىڭ ئەمەللىرىدىن ھېچ نەرسىنى) ئۇنتۇمايدۇ[64]. ئۇ ئاسمانلارنىڭ، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شەيئىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلغىن، الله نىڭ ئىبادىتىدىكە چىداملىق بولغىن، سەن ئۇنىڭ شېرىكى بارلىقىنى بىلەمسەن؟[65].

[1] بۇ ئاياللار دۇنيادا ياشاپ جەننەتكە كىرگەن ئاياللاردىندۇر.
[2] سۈرە مۇئمىنۇن 1 — 11 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

پەرىشتىلەرنىڭ الله تائالانىڭ بۇيرۇقى بىلەن چۈشىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامغا: «سەن نېمە سەۋەبتىن بىزنى ھازىرقىدىنمۇ كۆپرەك زىيارەت قىلمايسەن؟» دېدى. ئاندىن ﴿**بىز (دۇنياغا) پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەمرى بىلەن چۈشىمىز، بىزنىڭ ئالدىمىزدىكى، ئارقىمىزدىكى ۋە ئالدى - كەينىمىز ئارىسىدىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ ئىلكىدىدۇر، پەرۋەردىگارىڭ (بەندىلىرىنىڭ ئەمەللىرىدىن ھېچ نەرسىنى) ئۇنتۇمايدۇ**﴾ دېگەن ئايەت چۈشتى.

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىشتىن توختاپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەمكىن بولدى، ئاندىن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ (ئۇنىڭغا): ئى مۇھەممەد! دەپ يۇقىرىدىكى ئايەتنى ئوقۇدى.

﴿**بىزنىڭ ئالدىمىزدىكى، ئارقىمىزدىكى ۋە ئالدى - كەينىمىز ئارىسىدىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ ئىلكىدىدۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەبۇئالىيە، ئىكرىمە، مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير، قەتادە، سۇددى ۋە رەبىئ ئىبنى ئەنەس قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: دۇنيا - ئاخىرەت ۋە ئىككى سۇرنىڭ ئارىلىقىدىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى الله تائالانىڭ ئىلكىدىدۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېيىلدى: ئالدىمىزدا كېلىدىغان ئاخىرەتنىڭ، ئۆتۈپ كەتكەن بۇ دۇنيانىڭ ۋە ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسى الله تائالانىڭ ئىلكىدىدۇر.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، سەئىد ئىبنى جۇبەير، زەھھاك، قەتادە، ئىبنى جۇرەيج ۋە سەۋرى قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش سۆزلەر رىۋايەت قىلىندى. ئىبنى جەرىر بۇنى توغرا دەپ قارىدى.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ (بەندىلىرىنىڭ ئەمەللىرىدىن ھېچ نەرسىنى) ئۇنتۇمايدۇ**﴾ مۇجاھىد: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ سېنى ئۇنتۇپ قالمىدى دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿**ئۇ ئاسمانلارنىڭ، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شەيئىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلغىن، الله ئۈچۈن ئىبادەتتىدىگە چىداملىق بولغىن، سەن ئۇنىڭ شېرىكى بارلىقىنى بىلەمسەن؟**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سەن پەرۋەردىگارىڭغا ئوخشايدىغان بىر زاتنى بىلەمسەن؟ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير، قەتادە، ئىبنى جۇرەيج ۋە باشقىلاردىنمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش سۆزلەر رىۋايەت قىلىندى.

ئىكرىمە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كىشى الله تائالانىڭ ئىسمى بىلەن باشقا بىرسىنى ئاتىسا (چاقىرسا) بولمايدۇ.

* * * * * * *

وَيَقُولُ ٱلْإِنسَٰنُ أَءِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوَلَا يَذْكُرُ ٱلْإِنسَٰنُ أَنَّا خَلَقْنَٰهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَٱلشَّيَٰطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ

www.munber.org

لَنَنزِعَنَّ مِن كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى ٱلرَّحْمَٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِٱلَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

ئىنسان (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشىگە ئېتقاد قىلمايدىغان كاپىر): «مەن ئۆلگەندىن كېيىن چوقۇم تىرىلەمدىم؟» دەيدۇ[66]. ئىنسان بىز ئۇنى ئىلگىرى يوقتىن بار قىلغانلىقىمىزنى ئەسلىمەمدۇ؟[67]. پەرۋەردىگارىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلارنى ئەلۋەتتە (ئۇلارنى ئازدۇرغان) شەيتانلار بىلەن قوشۇپ يىغىمىز، ئاندىن ئۇلارنى جەھەننەمنىڭ چۆرىسىدە تىزلاندۇرۇپ ئولتۇرغۇزغان هالدا ئەلۋەتتە هازىر قىلىمىز[68]. ئاندىن هەربىر گۇرۇهنىڭ ئىچىدىن مەرهەمەتلىك اللە غا ئەڭ ئاسىي بولغانلىرىنى تارتىپ چىقىرىمىز[69]. ئاندىن بىز دوزاخ ئازابىغا ئەڭ لايىق بولغانلارنى ئەلۋەتتە ئوبدان بىلىمىز[70].

ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە هەيران قالغانلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنسانلارنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدىغانلىقىغا هەيران قالغانلىقى ۋە ئۇنى تىرىلدۈرۈش مۇمكىن ئەمەس دەپ قارىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. اللە تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇهەممەد!) ئەگەر (بىرەر نەرسىدىن) ئەجەبلىنىدىغان بولساڭ، ئۇلارنىڭ (يەنى كۇففارلارنىڭ): «بىز (ئۆلۈپ) توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن قايتا تىرىلەمدۇق؟» دېگەن سۆزى ئەجەبلىنىشكە لايىقتۇر﴾[1] ﴿ئىنسان بىلمەمدۇكى، بىز هەقىقەتەن ئۇنى ئابىمەنىدىن ياراتتۇق. ئەمدى ئۇ (پەرۋەردىگارىغا) ئاشكارا خۇسۇمەتچى بولۇپ قالدى. ئۇ بىزگە (ئىنسانىنىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق ساناپ، چىرىگەن سۆڭەكلەرنى) مىسال قىلىپ كۆرسەتتى. ئۆزىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى بولسا ئۇنتۇدى، ئۇ: «چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ؟» دېدى. ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئەڭ دەسلەپتە ياراتقان زات تىرىلدۈرىدۇ، ئۇ هەر بىر مەخلۇقنى بىلگۈچىدۇر»﴾[2].

﴿**ئىنسان (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە ئېتقاد قىلمايدىغان كاپىر): «مەن ئۆلگەندىن كېيىن چوقۇم تىرىلەمدىم؟» دەيدۇ. ئىنسان بىز ئۇنى ئىلگىرى يوقتىن بار قىلغانلىقىمىزنى ئەسلىمەمدۇ؟**﴾ اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنسانلارنى ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ ئۇ ئىنساننى بۇرۇن يوق يەردىن ياراتقانلىقىنى پاكىت قىلىپ كەلتۈرۈپ شۇنىڭسىز اللە تائالا ئىنساننى يوق يەردىن ياراتتى. ئۇنى ياراتقان اللە تائالا ئۇ يارىتىلىپ ئۇنىڭغا ئۇستىخان ۋە پەي ـ گۆشلەر قوراشتۇرۇلۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى قايتا يارىتىشقا كۆچى يەتمەمدۇ؟ دېدى.

اللە تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دېدى: ﴿مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان اللە ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) اللە غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴾[3].

هەدىس قۇددۇسىدا مۇنداق دەپ كەلدى: «اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئادەم بالىسى مېنى يالغانچىغا چىقارىدى. ئۇنىڭ مېنى يالغانچىغا چىقىرىشى ئۇنىڭغا لايىق ئەمەس ئىدى، ئادەم بالىسى ماڭا ئەزىيەت بەردى، ئۇنىڭ ماڭا ئەزىيەت بېرىشى ئۇنىڭغا لايىق ئەمەس ئىدى. ئەمما ئۇنىڭ مېنى يالغانچىغا چىقىرىشى، ئۇنىڭ: اللە تائالا مېنى بۇرۇن يوق يەردىن ياراتقانغا ئوخشاش (ئۆلگەندىن كېيىن ئىككىنچى

---

[1] سۈرە رەئد 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ياسىن 77 — 79 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە رۇم 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قېتىم) ھەرگىز تىرىلدۈرەلمەيدۇ، دېگەن سۆزىدۇر. ئۇنى (يوق يەردىن) تۇنجى قېتىم يارىتىش ئۇنى ئۆلگەندىن كېيىن ئىككىنچى قېتىم يارىتىشتىن ئۆتۈي ئەمەس. ماڭا ئۇنى ئىككىنچى قېتىم يارىتىش بىرىنچى قېتىم ياراتقاندىن ئوڭاي. ئەمما ئۇنىڭ ماڭا ئەزىيەت بەرگەنلىكى، ئۇنىڭ: الله تائالانىڭ بالىسى بار، دەپ ماڭا بالىنى نىسبەت بېرىشىدۇر. مەن يالغۇزدۇرمەن، ھەممىسى ماڭا موھتاجدۇر. مەن بالا تاپقانمۇ ۋە تۇغۇلغانمۇ ئەمەسمەن. مەن ھېچ كىشى ماڭا تەڭداش بولالمايدىغان (بىر زاتتۇرمەن)».

﴿پەرۋەردىگارىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلارنى ئەلۋەتتە (ئۇلارنى ئازدۇرغان) شەيتانلار بىلەن قوشۇپ يىغىمىز، ئاندىن ئۇلارنى جەھەننەمنىڭ چۆرىسىدە تىزلاندۇرۇپ ئولتۇرغۇزغان ھالدا ئەلۋەتتە ھازىر قىلىمىز﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (ئاندىن بىز ئۇلارنى جەھەننەمنىڭ چۆرىسىدە) تىزلاندۇرۇپ ئولتۇرغۇزغان ھالەتتە كەلتۈرىمىز.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ھەر ئۈممەتنى (قورقۇنچىنىڭ قاتتىقلىقىدىن) تىزلانغان ھالدا كۆرىسەن﴾[1] سۆزىدى مۇنداق دېدى: (ئاندىن بىز ئۇلارنى جەھەننەمنىڭ چۆرىسىدە) ئۆرە تۇرغۇزغان ھالەتتە كەلتۈرىمىز. بىر قېتىم ئىبنى مەسئۇدتىنمۇ بۇنىڭغا ئوخشاش سۆز رىۋايەت قىلىنىدى.

﴿ئاندىن ھەربىر گۇرۇھنىڭ ئىچىدىن مەرھەمەتلىك الله غا ئەڭ ئاسىي بولغانلىرىنى تارتىپ چىقىرىمىز﴾ مۇجاھىد: ھەر بىر ئۈممەتتىن تارتىپ چىقىرىمىز دېگەنلىكتۇر، دېدى.

سەۋرى، ئەلى ئىبنى ئەقمەردىن ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىرىنچى سەپتە ماڭغانلار كەينىدىكى سەپتىكىلەر كېلىپ بولغىچە توختىتىلىپ تۇرۇلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئالدى - كەينى كېلىپ ئۇلارنىڭ ھەممىسى تولۇق يىغىلىپ بولغاندا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىراقلا (جەھەننەمگە) ئېلىپ كېلىنىدۇ. ئاندىن جەھەننەمگە كىرگۈزۈلۈش جىنايەتلىرى ئەڭ ئېغىرلىرىدىن باشلىنىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله: «ھەممىگە ئىككى ھەسسە ئازاب بېرىلىدۇ، لېكىن سىلەر (ئازابنىڭ دەھشىتىنى بىلمەيسىلەر» دەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىلگىرىكىلەر كېيىنكىلەرگە: «سىلەرنىڭ بىزدىن ھېچقانداق ئارتۇقچىلىقىڭلار يوق (يەنى گۇمراھلىقتا ۋە ئازابقا تېگىشلىك بولۇشتا بىر - بىرىمىزگە ئوخشاشمىز)، قىلمىشلىرىڭلار تۈپەيلىدىن ئازابنى تېتىڭلار» دەيدۇ﴾[2].

﴿ئاندىن بىز دوزاخ ئازابىغا ئەڭ لايىق بولغانلارنى ئەلۋەتتە ئوبدان بىلىمىز﴾ الله تائالا جەھەننەمگە كىمنىڭ لايىق ئىكەنلىكىنى بىلىدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿الله: «ھەممىگە ئىككى ھەسسە ئازاب بېرىلىدۇ، لېكىن سىلەر (ئازابنىڭ دەھشىتىنى بىلمەيسىلەر» دەيدۇ﴾[3].

* * * * * * *

وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن دوزاخقا بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ،بۇ پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئۆزگەرمەس ھۆكمىدۇر﴾[71]. ئاندىن ئەڭ تەقۋادارلارنى (جەھەننەمدىن) قۇتقۇزىمىز، زالىملارنى جەھەننەمدە تىزلىنىپ ئولتۇرغان ھالدا قويىمىز﴾[72].

---

[1] سۈرە جاسىيە 28 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

[2] سۈرە ئەئراپ 38 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى ۋە 39 - ئايەت

[3] سۈرە ئەئراپ 38 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

ھەر بىر ئىنساننىڭ جەھەننەمنىڭ قېشىغا بىر قېتىم كېلىدىغانلىقى، ئاندىن تەقۋادارلارنىڭ ئۇنىڭدىن قوتۇلۇپ قالىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن دوزاخقا بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىر ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: جەھەننەمنىڭ ئۈستىدىكى كۆۋرۈك قىلىچنىڭ بىسىغا ئوخشاشتۇر، ئۇنىڭدىن بىرىنچى گۇرۇھ چاقماق تېزلىكىدە، ئىككىنچى گۇرۇھ شامالنىڭ تېزلىگىدەك، ئۈچىنچى گۇرۇھ ئارغىماقنىڭ تېزلىكىدە ۋە تۆتىنچى گۇرۇھ (ئارغىماقتىن باشقا ھايۋانلارنىڭ) ئەڭ تېز يۈگۈرۈشىدەك ئۆتىدۇ، ئۇلار ئۆتۈۋاتقاندا پەرىشتىلەر (يولدا تۇرۇپ): «ئى اللە! (ئۇلارغا) خاتىرجەملىك ئاتا قىلساڭ! (ئۇلارغا) خاتىرجەملىك ئاتا قىلساڭ» دەپ تىلەپ تۇرىدۇ.

ئىمام ئەھمەد يەنە زەيد ئىبنى ھارىسەنىڭ ئايالى ئۇممۇبەشىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەفسىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇپ: «بەدرى ئۇرۇشىغا ۋە ھۇدەيبىيەدىكى توختامغا قاتناشقان كىشى دوزاخقا كىرمەيدۇ» دېدى. ھەفسە: اللە تائالا ﴿سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن دوزاخقا بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ﴾ دېمىدىمۇ؟ دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە تائالا: ﴿ئاندىن ئەڭ تەقۋادارلارنى (جەھەننەمدىن) قۇتقۇزىمىز، زالىملارنى جەھەننەمدە تىزلىنىپ ئولتۇرغان ھالدا قويىمىز﴾ دېدى» دېدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇسۇلمان بىر كىشىنىڭ ئۈچ بالىسى ئۆلۈپ قالغان بولسا، (دوزاخنىڭ) ئوتى ئۇ كىشىنى پەقەت قەسەمنى بۇزغانچىلىك مۇددەت كۆيدۈرىدۇ»[1].

﴿سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن دوزاخقا بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم مۇنداق دېدى: مۇسۇلمانلارنىڭ (دوزاخقا) بارغانلىقى ئۇنىڭ ئۇستىگە قويۇلغان كۆۋرۈكتىن ئۆتكەنلىكىدۇر، مۇشرىكلارنىڭ (دوزاخقا) بارغانلىقى ئۇنىڭغا كىرگەنلىكىدۇر.

﴿ئاندىن ئەڭ تەقۋادارلارنى (جەھەننەمدىن) قۇتقۇزىمىز﴾ كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دوزاخنىڭ ئۇستىدىن ئۆتكەن ۋاقتىدا كاپىرلار ۋە اللە تائالاغا ئاسىيلىق قىلغان كىشىلەر ئۇنىڭغا چۈشۈپ كېتىدۇ اللە تائالا مۇمىن، تەقۋادار كىشىلەرنى ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە قاراپ قۇتقۇزۇۋالىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆۋرۈكتىن تېز (ياكى ئاستا) ئۆتۈشى ئۇلارنىڭ دۇنيادا قىلغان ئەمەلىگە بېقىپ بولىدۇ. ئاندىن مۇمىنلەرنىڭ ئىچىدىن چوڭ جىنايەت قىلىپ (دوزاخقا كىرىپ قالغان) كىشىلەرگە شاپائەت قىلىنىدۇ. (ئۇلارغا) پەرىشتىلەر، پەيغەمبەرلەر ۋە (باشقا) مۇمىنلەرنىڭ ھەممىسى اللە تائالانىڭ ئىزنى بىلەن شاپائەت قىلىدۇ. ئاندىن ئوت پەقەت سەجدە قىلغان ئورۇنلىرىنىڭ دائىرىسىدىن باشقا ئەزالىرىنىڭ ھەممىسىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىغان نۇرغۇنلىغان كىشىلەر (دوزاختىن) چىقىرىلىدۇ. بىرىنچى قېتىمدا دىلدا دىنارچە ئىمانى بار كىشىلەر چىقىرىلىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭدىن ئازراقى، ئاندىن ئۇنىڭدىن ئازراقى ھەتتا دوزاختىن دىلدا زەررىدىن نەچچە ھەسسە ئاز ئىمانى بار كىشىلەرمۇ چىقىدۇ. اللە تائالا ئاخىرىدا ياخشىلىق قىلمىسىمۇ ھاياتىدا بىر قېتىم "لائىلاھە ئىللەللا" دېگەن كىشىنى دوزاختىن چىقىرىدۇ. دوزاختا پەقەت (دوزاختا)

[1] يەنى بىر كىشى سۇ ئىچمەيمەن دەپ قەسەم قىلغان بولسا، ئۇ كىشى سۇنى ئاغزىغا ئاپىرىپ بىر يۇتۇم ئىچىشى ھامان قەسىمى بۇزۇلۇپ كەتكەندەك، ئۇ كىشىمۇ دوزاختا شۇنداق ئاز مۇددەت قالىدۇ دېمەكچى.

www.munber.org

مەڭگۈلۈك تۇرۇش پۈتۈلۈپ كەتكەن كىشىلەرلا قالىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسمۇ بار.

* * * * * * *

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَىُّ ٱلْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَٰثًا وَرِءْيًا ﴿٧٤﴾

ئۇلارغا بىزنىڭ روشەن ئايەتلىرىمىز تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا، كاپىرلار مۆمىنلەرگە: «ئىككى گۇرۇھتىن قايسىسىنىڭ ئورنى ياخشى، سورۇنى گۈزەل؟» دېدى[73]. ئۇلاردىن بۇرۇن (بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان) نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق، بۇلار مەيلى مال - مۈلۈك جەھەتتىن بولسۇن، مەيلى تاشقى كۆرۈنۈش جەھەتتىن بولسۇن، ئۇلاردىن ئارتۇق ئىدى[74].

كاپىرلارنىڭ دۇنيالىقىنىڭ ياخشى بولغانلىقىدىن پەخىرلىنىشى توغرىسىدا

﴿**ئۇلارغا بىزنىڭ روشەن ئايەتلىرىمىز تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا، كاپىرلار مۆمىنلەرگە: «ئىككى گۇرۇھتىن قايسىسىنىڭ ئورنى ياخشى، سورۇنى گۈزەل؟» دېدى**﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، كاپىرلارغا پاكىتى ئوچۇق بولغان ئايەتلىرى ئوقۇپ بېرىلگەن ۋاقىتدا، ئۇلار ئۇ ئايەتتىن قەتئىي يۈز ئۆرۈپ، پەخىرلىنىپ تۇرۇپ ئۆزلىرىنىڭ خاتا دىنىنىڭ (ۋە ماڭغان خاتا يول ۋە ناھەق قانۇنلىرىنىڭ) توغرىلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن مۆمىنلەرگە ئۆيلىرىمىز چىرايلىق، قورولىرىمىز، بىنالىرىمىز كاتتا ۋە يېغلىپ ئولتۇرىدىغان سورۇن ۋە زاللىرىمىز ھەشەمەتلىك، بىز مۇشۇنداق تەرەققىياتنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ بىزنىڭ تۇتقان يولىمىز قانداقمۇ خاتا بولسۇن؟ دەيدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

اللە تائالا (كاپىرلار ئۆزلىرىنىڭ تەرەققى قىلغانلىقى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقىدا قالغانلىقى ۋە ئىسلام دىنىغا ئەگەشكەن كىشىلەرنىڭ ھەممە تەرەپتىن ئاجىز ئىكەنلىكى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ تۇتقان خاتا يوللىرىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىگە پاكىت كەلتۈرىدىغانلىقى توغرىسىدا) مۇنداق دېدى: ﴿كاپىرلار مۆمىنلەرگە: «ئەگەر (قۇرئان بىلەن ئىسلام دىنى) ياخشى بولىدىغان بولسا ئىدى، ئۇلار (يەنى ئاجىز مۇسۇلمانلار) ئۇنىڭغا بىزدىن بۇرۇن ئىشەنمىگەن بولاتتى» دېدى﴾[1].

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئادەملىرى نۇھ ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «(ئى نۇھ!) ساڭا تۆۋەن تەبىقىدىكى ئادەملەر ئەگەشكەن تۇرسا، ساڭا بىز ئىمان ئېيتامدۇق؟» دېدى﴾[2] ۋە اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ: «اللە ئارىمىزدىن (ھىدايەت قىلىش بىلەن) ئىنئام قىلغان كىشىلەر مۇشۇلارمۇ؟» دېيىشلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنى بىر - بىرى بىلەن مۇشۇنداق سىنىدۇق (يەنى پېقىر، ئاجىز كىشىلەرنى ئىمان ئېيتقۇزۇش بىلەن، باي-چوڭ كىشىلەرنى سىنىدۇق). اللە شۈكۈر قىلغۇچىلارنى ئوبدان بىلىدۇ ئەمەسمۇ؟ (يەنى شۈكۈر قىلغۇچىلارنى اللە ھىدايەت قىلىدۇ)﴾[3].

شۇڭا اللە تائالا ئۇلارنىڭ بۇ گۇمانىغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلاردىن بۇرۇن (بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان) نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى اللە تائالانىڭ پىرئەۋننىڭ ئادەملىرىنى ھالاك قىلغانىدا ۋە ئۇلارنىڭ ئەھۋاللىرىنى قۇرئاندا ھىكايە قىلغان ۋاقىتدا

---

[1] سۈرە ئەھقاف 11 – ئايەتنىڭ برقىسمى

[2] سۈرە شۇئەرا 111 - ئايەت.

[3] سۈرە ئەنئام 53 - ئايەت.

www.munber.org

دېگەن بۇ سۆزىنىڭ مەنىسىگە ئوخشاشتۇر: ﴿ئۇلار (غەرق بولۇپ) نۇرغۇن باغلارنى، بۇلاقلارنى، زىرائەتلەرنى، چىرايلىق جايلارنى قالدۇردى﴾[1].

* * * * * * *

قُلۡ مَن كَانَ فِي ٱلضَّلَٰلَةِ فَلۡيَمۡدُدۡ لَهُ ٱلرَّحۡمَٰنُ مَدًّاۚ حَتَّىٰٓ إِذَا رَأَوۡاْ مَا يُوعَدُونَ إِمَّا ٱلۡعَذَابَ وَإِمَّا ٱلسَّاعَةَ فَسَيَعۡلَمُونَ مَنۡ هُوَ شَرّٞ مَّكَانٗا وَأَضۡعَفُ جُندٗا ﴿٧٥﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «كىمكى گۇمراھلىقتا بولىدىكەن، مەرھەمەتلىك اللە ئۇنىڭغا مۆھلەت بېرىدۇ، تاكى ئۇلار ئازاب ياكى قىيامەتتىن ئىبارەت اللە ئۇلارغا ۋەدە قىلغان نەرسىلەرنى كۆرگەندە ئاندىن كىمنىڭ ئورنى يامان ۋە كىمنىڭ لەشكىرى ئاجىز ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ» [75].

ئازغۇنلۇقتىكى كىشىلەرگە مۆھلەت بېرىلىدىغانلىقى ۋە ئۇلاردىن ھېساب ئېلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ئى مۇھەممەد! سەن ئۆزلىرىنىڭ پەرۋەردىگارىغا شېرىك كەلتۈرگەن، ئۆزلىرىنى ھەقىقەتنىڭ ئۈستىدە ۋە سىلەرنى خاتا يولنىڭ ئۈستىدە دەپ دەۋا قىلغان مۇشرىكلارغا مۇنداق دېگىن: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «كىمكى گۇمراھلىقتا بولىدىكەن، مەرھەمەتلىك اللە ئۇنىڭغا مۆھلەت بېرىدۇ، تاكى ئۇلار ئازاب ياكى قىيامەتتىن ئىبارەت اللە ئۇلارغا ۋەدە قىلغان نەرسىلەرنى كۆرگەندە ئاندىن كىمنىڭ ئورنى يامان ۋە كىمنىڭ لەشكىرى ئاجىز ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ»**﴾ بۇ ئۆزلىرىنى توغرا يولدا دەپ گۇمان قىلغان مۇشرىكلارغا (اللە تائالانىڭ) لەنىتىنى تىلەشتۇر. شۇنىڭدەك اللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەھۇدىيلارغا (اللە تائالانىڭ لەنىتىنىڭ) چۈشۈشىنى تىلەپ قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد!)ئېيتقىنكى، «ئى يەھۇدىيلار! ئەگەر سىلەر باشقىلارنى ئەمەس، پەقەت ئۆزۈڭلارنىلا اللە نىڭ دوستلىرى دەپ دەۋا قىلىدىغان بولساڭلار، (ئاخىرەتنىڭ راھىتىگە تېزرەك يېتىش ئۈچۈن)ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ بېقىڭلار، ئەگەر (بۇ دەۋايىڭلاردا) راستچىل بولساڭلار»﴾[2].

ئۇلار ئۇنداق قىلىشتىن باش تارتتى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خرىستىئانلار بىلەن لەنەت ئېيتىشقانلىقىنى ئۆزىنىڭ بۇ ئايىتىدە بايان قىلدى: ﴿سەن ئىسا توغرۇلۇق ھەقىقىي مەلۇماتقا ئىگە بولغىنىڭدىن كېيىن، كىملەركى سەن بىلەن مۇنازىرىلەشسە، سەن ئۇلارغا: «كېلىڭلار، ئوغۇللىرىمىزنى ۋەئوغۇللىرىڭلارنى، ئاياللىرىمىزنى ۋە ئاياللىرىڭلارنى، ئۆزلىرىمىزنى ۋە ئۆزلىرىڭلارنى يىغىپ، اللە نىڭ لەنىتى يالغانچىلارغا بولسۇن، دەپ اللە غا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلايلى» دېگىن﴾[3] يەنى بۇلارمۇ باش تارتتى (دېگەنلىكتۇر).

* * * * * * *

[1] سۈرە دۇخان 25 — 26 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە جۇمە 6 – ئايەت.
[3] سۈرە ئال ئىمران61 - ئايەت

www.munber.org

وَيَزِيدُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ٱهۡتَدَوۡاْ هُدٗىۗ وَٱلۡبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيۡرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابٗا وَخَيۡرٞ مَّرَدّٗا ﴿٧٦﴾

ئاللاھ ھىدايەت تاپقۇچىلارنىڭ ھىدايىتىنى زىيادە قىلىدۇ، باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەر ساۋاب جەھەتتىن ۋە ئاقىۋەت جەھەتتىن پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا ئارتۇقتۇر﴿76﴾.

ئاللاھ تائالانىڭ توغرا يولدا ماڭغانلارغا ھىدايىتىنى تېخىمۇ ئارتۇق قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتلەردە گۇمراھلىقتىكى كىشىلەرنى تېخىمۇ گۇمراھلىققا باشلايدىغانلىقىنى بايان قىلغان بولسا، بۇ ئايەتتە توغرا يولدا ماڭغانلارنىڭ ھىدايىتىنى تېخىمۇ ئارتۇق قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(قۇرئاندىن) بىرەر سۈرە نازىل قىلىنسا، ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) نىڭ ئارىسىدا (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «بۇ (يەنى سۈرە) قايسىڭلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى» دەيدىغانلار بار، مۇمىنلەرگە كېلىدىغان بولسا، (ھەر سۈرىدە يېڭى دەلىل - ئىسپاتلار بولغانلىقى ئۈچۈن) بۇ (يەنى سۈرە) ئۇلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى، ئۇلار (سۈرىنىڭ نازىل بولۇشىدىن خۇشال بولىدۇ. دىللىرىدا كېسەل بارلار (يەنى مۇناپىقلار) غا كېلىدىغان بولسا، بۇ (سۈرە) ئۇلارنىڭ كۇفرىغا كۇفرى قوشتى (يەنى ئۇلار مۇناپىقلىقتا تېخىمۇ ئەزۇەيلىدى، تېخىمۇ گۇمراھلاشتى)، ئۇلار كاپىر پېتى ئۆلدى﴾[1].

﴿**باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەر ساۋاب جەھەتتىن ۋە ئاقىۋەت جەھەتتىن پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا ئارتۇقتۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىگە مۇناسىۋەتلىك ھەدىسلەر ۋە بايانلار سۈرە كەھفىدە سۆزلەنگەن ئىدى.

* * * * * * *

أَفَرَءَيۡتَ ٱلَّذِي كَفَرَ بِـَٔايَٰتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالٗا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ ٱلۡغَيۡبَ أَمِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحۡمَٰنِ عَهۡدٗا ﴿٧٨﴾ كَلَّاۚ سَنَكۡتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُۥ مِنَ ٱلۡعَذَابِ مَدّٗا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُۥ مَا يَقُولُ وَيَأۡتِينَا فَرۡدٗا ﴿٨٠﴾

بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان ۋە ماڭا (ئاخىرەتتە) ئەلۋەتتە مال - مۈلۈك، ئەۋلاد بېرىلىدۇ دېگەن ئادەمنى كۆردۈڭمۇ؟﴿77﴾. ئۇ غەيبنى بىلگەنمۇ؟ ياكى مەرھەمەتلىك ئاللاھ نىڭ ئەھدىسىگە ئېرىشكەنمۇ؟﴿78﴾. ھەرگىز ئۇنداق بولغان ئەمەس، ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى خاتىرىلەپ قويىمىز، ئۇنىڭغا بېرىدىغان ئازابنى كۆچەيتىمىز﴿79﴾. ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى (يەنى مېلىنى ۋە ئەۋلادىنى) باشقىلارغا مىراس قىلىپ قالدۇرىمىز، ئۇ ئالدىمىزغا تەنھا كېلىدۇ﴿80﴾.

[1] سۈرە تەۋبە 125 - ئايەت

www.munber.org

ئاخىرەتتە بىزگە مال - مۈلۈك ۋە بالا بېرىلىدۇ دەپ گۇمان قىلغان كاپىرلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، خەببات ئىبنى ئىرتتىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن تۆمۈرچى ئىدىم، مېنىڭ ئاس ئىبنى ۋائىلدىن ئالىدىغان ئېلىشىم بار ئىدى. مەن ئۇنىڭ قېشىغا قەرز سۈيلەپ كەلدىم، ئۇ ماڭا الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ھەتتا سەن مۇھەممەدنى ئىنكار قىلمىغۇچە مەن سېنىڭ ئېلىشىڭنى قايتۇرۇپ بەرمەيمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭغا: ياق، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى ھەتتا سەن ئۆلۈپ ئاندىن تىرىلمىگۈچە مەن مۇھەممەدتىن تانمايمەن، دېدىم. ئۇ: مەن ھەقىقەتەن ئۆلۈپ ئاندىن تىرىلگەن ۋاقتىمدا، مېنىڭ مال - مۈلكۈم ۋە بالام بولىدۇ. (شۇ چاغدا) مېنىڭ قېشىمغا كەلگىن، ئاندىن ئېلىشىڭنى بېرىۋېتەي، دېدى. ئاندىن الله تائالا يۇقىرىقى ئايەتلەرنى نازىل قىلدى.

ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق دەپ بايان قىلىنىدى: مەن مەككىدە تۆمۈرچىلىك قىلىدىغان كىشى ئىدىم. مەن ئاس ئىبنى ۋائىلغا بىر قىلىچ سوقۇپ بېرىپ، ئۇنىڭدىن قىلىچنىڭ پۇلىنى ئالغىلى باردىم (ۋەقەلىكىنىڭ قالغان يېرى يۇقىرىدا بايان قىلىنغاندەك).

﴿**ئۇ غەيبنى بىلگەنمۇ؟**﴾ بۇ يۇقىرىدىكى سۆزنى قىلغۇچىنى تېخىمۇ ئەيىبلەشتۈر. ﴿**ھەرگىز ئۇنداق بولغان ئەمەس، ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى خاتىرىلەپ قويىمىز، ئۇنىڭغا بېرىدىغان ئازابنى كۆچەيتىمىز**﴾ يەنى دۇنيادا ئېيتقان ھېلىقى سۆزى ۋە الله تائالادىن تانغانلىقى ئۈچۈن ئاخىرەتتە ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان ئازابنى كۆچەيتىمىز.

﴿**ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى (يەنى مېلىنى ۋە ئەۋلادىنى) باشقىلارغا مىراس قىلىپ قالدۇرىمىز**﴾ شۇنداقلا ئاخىرەتتە ئۇنى ئۇنىڭ دۇنيادىكى پۈتۈن نەرسىلىرىدىن ئايرىۋېتىمىز (ئۇ الله تائالانىڭ ئالدىغا تەنھا كېلىدۇ) شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ ئالدىمىزغا تەنھا كېلىدۇ**﴾.

* * * * * * *

وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ ءَالِهَةً لِّيَكُونُواْ لَهُمۡ عِزّٗا ٨١ كَلَّاۚ سَيَكۡفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمۡ وَيَكُونُونَ عَلَيۡهِمۡ ضِدّٗا ٨٢ أَلَمۡ تَرَ أَنَّآ أَرۡسَلۡنَا ٱلشَّيَٰطِينَ عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ تَؤُزُّهُمۡ أَزّٗا ٨٣ فَلَا تَعۡجَلۡ عَلَيۡهِمۡۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمۡ عَدّٗا ٨٤

ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) ئىززەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن (يەنى بۇتلىرىنىڭ شاپائىتى بىلەن الله نىڭ ئالدىدا ئىززەتلىك بولۇشلىرى ئۈچۈن)، الله نى قويۇپ ئىلاھلار (يەنى بۇتلار) غا چوقۇندى[81]. ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس (يەنى بۇتلىرى ئۇلارنىڭ الله ئالدىدا ئىززەت تېپىشلىرىنىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ)، ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشىنى ئىنكار قىلىدۇ، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ دۈشمىنىكە ئايلىنىدۇ[82]. بىزنىڭ شەيتانلارنى كاپىرلارغا ئەۋەتكەنلىكىمىزنى (يەنى مۇسەللەت قىلغانلىقىمىزنى) بىلمەمسەن؟ شەيتانلار ئۇلارنى (گۇناھلارغا) قىزىقتۇرىدۇ[83]. ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا ئالدىراپ كەتمىگىن، (ئۇلارنىڭ كۈنى ئاز قالغان بولۇپ) ئۇنى بىز ساناپ تۇرىمىز[84].

www.munber.org

مۇشرىكلارنىڭ چوقۇنغان بۇتلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە ئىبادەت قىلىنغانلىقىغا ئىنكار قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) ئىززەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن (يەنى بۇتلىرىنىڭ شاپائىتى بىلەن اللە نىڭ ئالدىدا ئىززەتلىك بولۇشلىرى ئۈچۈن)، اللە نى قويۇپ ئىلاھلار (يەنى بۇتلار) غا چوقۇندى**﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، پەرۋەردىگارىدىن تانغان كاپىرلارنىڭ (بۇتلىرىنىڭ شاپائىتى بىلەن اللە تائالانىڭ ئالدىدا ئىززەتلىك بولۇشى ۋە ئۇنىڭدىن يارەدەم تەلەپ قىلىشى ئۈچۈن) اللە تائالانى قويۇپ بۇتلارنى ئىلاھ تۇتقانلىقىنى بايان قىلىش بىلەن بىرگە، ئەمەلىيەتتە ئىشىنىڭ ئۇلار گۇمان قىلغانىدەك ۋە ئۇلار ئارزۇ قىلغاندەك بولمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس (يەنى بۇتلىرى ئۇلارنىڭ اللە ئالدىدا ئىززەت تېپىشلىرىنىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ)، ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشىنى ئىنكار قىلىدۇ، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ دۈشمىنىگە ئايلىنىدۇ**﴾.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللە نى قويۇپ قىيامەتكىچە دۇئانى ئىجابەت قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان بۇتلارغا چوقۇنىدىغان ئادەمدىنمۇ گۇمراھ ئادەم بارمۇ؟ بۇتلار ئۇلارنىڭ دۇئاسىدىن غاپىلدۇر. (قىيامەت كۈنى) ئىنسانلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توپلانغان چاغدا، بۇتلار ئۇلارغا (يەنى بۇتپەرەسلەرگە) دۈشمەن بولىدۇ، ئۇلار تەرىپىدىن ئىبادەت قىلىنغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ﴾[1].

﴿**ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس (يەنى بۇتلىرى ئۇلارنىڭ اللە ئالدىدا ئىززەت تېپىشلىرىنىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ)، ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشىنى ئىنكار قىلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سۈددى مۇنداق دەيدۇ: يەنى (كاپىرلار ئۆزلىرىنىڭ) بۇتلارغا ئىبادەت قىلغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ.

﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ دۈشمىنىگە ئايلىنىدۇ**﴾ يەنى (بۇتلار ئۇلارنىڭ) قاتتىق ئاداۋەتچىسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ.

كاپىرلارغا شەيتانلارنىڭ ھۆكۈمدار ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**بىزنىڭ شەيتانلارنى كاپىرلارغا ئەۋەتكەنلىكىمىزنى (يەنى مۇسەللەت قىلغانلىقىمىزنى) بىلمەمسەن؟ شەيتانلار ئۇلارنى (گۇناھلارغا) قىزىقتۇرىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (شەيتانلار) كاپىرلارنى قاتتىق ئازدۇرىدۇ.

ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: شەيتانلار ئۇلارنى مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىغا قارشى چىقىشقا قىزىقتۇرىدۇ. قەتادە مۇنداق دېدى: شەيتانلار ئۇلارنى اللە تائالا گۇناھ دەپ كۆرسەتكەن ئىشلارنى قىلىشقا قىزىقتۇرىدۇ.

ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى اللە تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ دېدى: ﴿كىمكى مېھرىبان اللە نى ياد ئېتىشتىن (يەنى قۇرئاندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىز ئۇنىڭغا شەيتاننى مۇسەللەت قىلىمىز (شەيتان ئۇنى ۋەسۋەسە قىلىدۇ)، شەيتان ئۇنىڭغا ھەمىشە ھەمراھ بولىدۇ﴾[2].

---

[1] سۈرە ئەھقاف 5 — 6 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە زۇخرۇف 36 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا ئالدىراپ كەتمىگىن﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سەن ئۇلارغا ئازابنىڭ چۈشۈشىگە ئالدىراپ كەتمىگىن ﴿(ئۇلارنىڭ كۈنى ئاز قالغان بولۇپ) ئۇنى بىز ساناپ تۇرىمىز﴾ يەنى ھەقىقەتەن بىز ئۇلارغا (كېلىدىغان ئازابنى) ساناقلىق بىر مۇددەتكىچىلىك كېچىكتۈرىمىز، ئۇلار چوقۇم الله تائالانىڭ ئازابىنى تېتىيدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿زالىملارنىڭ قىلمىشلىرىدىن الله نى بىخەۋەر دەپ ئويلىمىغىن﴾[1] ﴿(ئى مۇھەممەد!) كاپىرلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا ئالدىرىمىغىن، ئۇلارغا ئازراق مۆھلەت بەرگىن (ئۇزاققا قالماي ئۇلارغا قانداق قىلىدىغانلىقىمنى كۆرىسەن﴾[2] ﴿ئۇلارغا مۆھلەت بېرىشىمىز (ۋە ئەجىلىنى كېچىكتۈرۈشىمىز) پەقەت ئۇلارنىڭ گۇناھىنىڭ كۆپىيىشى ئۈچۈندۇر﴾[3] ﴿ئۇلارنى (دۇنيادىن) ئازغىنا (مۇددەت) بەھرىمەن قىلىمىز، ئاندىن ئۇلارنى قاتتىق ئازابنى (تېتىشقا) مەجبۇرلايمىز﴾[4] ﴿ئۇلارغا: «(دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) بەھرىمەن بولدۇڭلار، شۇبھىسىزكى، سىلەرنىڭ باردىغان جايىڭلار دوزاختۇر» دېگىن﴾[5].

﴿(ئۇلارنىڭ كۈنى ئاز قالغان بولۇپ) ئۇنى بىز ساناپ تۇرىمىز﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سۈددى مۇنداق دېدى: يەنى بىز ھەقىقەتەن يىللاپ، ئايلاپ، كۈنلەپ ۋە سائەتلەپ ساناپ تۇرىمىز.

* * * * * * *

يَوْمَ نَحْشُرُ ٱلْمُتَّقِينَ إِلَى ٱلرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ ٱلْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَّا يَمْلِكُونَ ٱلشَّفَٰعَةَ إِلَّا مَنِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) تەقۋادارلارنى مەرھەمەتلىك پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا ئىززەت - ئىكرام بىلەن يىغىمىز[85]. گۇناھكارلارنى ئۇلار چاڭقىغان ھالدا جەھەننەمگە ھەيدەيمىز[86]. مەرھەمەتلىك الله ئىلگە ئەھدىگە ئېرىشكەنلەردىن باشقىلار شاپائەت قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ[87].

تەقۋادارلار ۋە گۇناھكارلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى ئەھۋالى توغرىسىدا

﴿شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) تەقۋادارلارنى مەرھەمەتلىك پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا ئىززەت - ئىكرام بىلەن يىغىمىز. گۇناھكارلارنى ئۇلار چاڭقىغان ھالدا جەھەننەمگە ھەيدەيمىز﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەتا، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، ھەسەن، قەتادە ۋە ئۇلاردىن باشقىلار مۇنداق دېدى: الله تائالا (بۇ ئايەتتە)، بۇ دۇنيادا ئۆزىدىن قورققان، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئەگەشكەن، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۇلارغا يەتكۈزگەن خەۋەرلىرىگە ئىشەنگەن، ئۇلار بۇيرۇغان ئىشلارنى ئۇلارغا بويسۇنغان ۋە ئۇلار توسقان ئىشلاردىن يانغان تەقۋادار بەندىلىرىنىڭ قىيامەت كۈنى جەننەتكە (مەخسۇس) شۇلار ئۈچۈن تەييارلانغان ئەڭ كاتتا بىر نۇرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ كېلىدىغانلىقىدىن، ئەمما پەيغەمبەرلەرگە ئىشەنمىگەن ۋە ئۇلارغا قارشىلىق قىلغان گۇناھكارلار بولسا ئۇسساپ چاڭقاپ كەتكەن ھالدا دوزاخقا

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 42 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
[2] سۈرە تارىق 17 - ئايەت
[3] سۈرە ئال ئىمران 178 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە لوقمان 24 - ئايەت.
[5] سۈرە ئىبراھىم 30 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مەجبۇرىي ھەيدىلدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. بۇ چاغدا ئۇلارغا مۇنداق دېيىلدۇ: ﴿كاپىرلار مۇمىنلەرگە: «ئىككى گۇرۇھتىن قايسىسىنىڭ ئورنى ياخشى، سورۇنى گۈزەل؟» دېدى﴾[1].

﴿**شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) تەقۋادارلارنى مەرھەمەتلىك پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا ئىززەت - ئىكرام بىلەن يىغىمىز**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئىبنى مەردۇۋىيە قاتارلىقلار مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇمىن قەبرىسىدىن چىققان ۋاقتىدا تېنى خۇشبۇي پۇرايدىغان، ناھايىتى چىرايلىق بىر كىشىنى كۆرىدۇ. ئاندىن مۇمىن ئۇنىڭغا قاراپ: سەن كىم بولىسەن؟ دەيدۇ. ئۇ: مېنى تونۇمىدىڭمۇ؟ دەيدۇ. مۇمىن: ياق ۋە لېكىن ئاللا ھەققىتەن پۇرىقىڭنى خۇشبۇي، چىرايىڭنى گۈزەل قىلىپتۇ، دەيدۇ. ئۇ: مەن سېنىڭ دۇنيادا قىلغان ياخشى ئەمەللىرىڭ، سەن دۇنيادا مۇشۇنىڭدەك گۈزەل ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلغان ئىدىڭ، مەن دۇنيادا سېنىڭ ئۇستۇڭگە مىنگەن ئىدىم، ئەمدى سەن مېنىڭ ئۇستۇمگە مىنگىن، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن مۇمىن ئۇنىڭغا مىنىپ مەرھەمەتلىك پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا بارىدۇ.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (يەنى بىز قىيامەت كۈنىدە تەقۋادارلارنى مەرھەمەتلىك ئاللا تائالانىڭ دەرگاھىغا بىر نەرسىنىڭ ئۇستىگە) مىندۇرۇپ ئېلىپ بارىمىز.

﴿**گۇناھكارلارنى ئۇلار چاڭقىغان ھالدا جەھەننەمگە ھەيدەيمىز**﴾ يەنى بىز گۇناھكارلارنى جەھەننەمگە چاڭقىغان ھالىتىدە ھەيدەيمىز. مۇمىننىڭ بەزىسى - بەزىسگە ئاللا تائالانىڭ ئىزنى بىلەن شاپائەت قىلىدۇ. لېكىن گۇناھكارلارنىڭ ئىچىدە ئۇلارغا شاپائەت قىلىدىغان بىرمۇ كىشى چىقمايدۇ. ئاللا تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇنىڭ ئۈچۈن بىزگە شاپائەت قىلغۇچىلار يوق ۋە يېقىن دوستمۇ يوق﴾[2].

﴿**مەرھەمەتلىك ئاللا نىڭ ئەھدىگە ئېرىشكەنلەردىن باشقىلار شاپائەت قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ**﴾ بۇ ئايەتتىكى ئاللا تائالانىڭ ئەھدىسى توغرىسىدا ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەتتىكى ئاللا تائالانىڭ ئەھدىسى دېگەن سۆزدىن ئاللا تائالادىن باشقا ھېچقانداق ئىبادەتكە لايىق بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىغا گۇۋاھلىق بېرىش، كۆچ - قۇۋۋەت ئىگىسى دەپ قارىغان باشقا ھەر قانداق نەرسىدىن ئادا - جۇدا بولۇپ (ئاللا تائالاغىلا ئېسىلىش) ۋە پەقەت ئاللا تائالادىنلا ئۈمىد قىلىش مەقسەت قىلىنىدۇ (يەنى مۇشۇنداق قىلغان كىشىلەرلا شاپائەت قىلىشقا قادىر بولالايدۇ).

* * * * * * *

وَقَالُواْ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَلَدٗا ٨٨ لَّقَدۡ جِئۡتُمۡ شَيۡـًٔا إِدّٗا ٨٩ تَكَادُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرۡنَ مِنۡهُ وَتَنشَقُّ ٱلۡأَرۡضُ وَتَخِرُّ ٱلۡجِبَالُ هَدًّا ٩٠ أَن دَعَوۡاْ لِلرَّحۡمَٰنِ وَلَدٗا ٩١ وَمَا يَنۢبَغِي لِلرَّحۡمَٰنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا ٩٢ إِن كُلُّ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ إِلَّآ ءَاتِي ٱلرَّحۡمَٰنِ عَبۡدٗا ٩٣ لَّقَدۡ أَحۡصَىٰهُمۡ وَعَدَّهُمۡ عَدّٗا ٩٤ وَكُلُّهُمۡ ءَاتِيهِ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَرۡدًا ٩٥

[1] سۈرە مەريەم 73 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[2] سۈرە شۇئەرا 100 — 101 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئۇلار: «الله نىڭ بالىسى بار» دېيىشتى[88]. سىلەر شەك - شۈبھىسىز قەبىھ بىر سۆزنى قىلدىڭلار[89]. بۇ سۆزنىڭ (ياماناتلىقىدىن) ئاسمانلار پارچىلىنىپ كەتكىلى، يەر يېرىلىپ كەتكىلى، تاغلار گۇمران بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى[90]. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار الله نىڭ بالىسى بار دەپ دەۋا قىلدى[91]. بالىسى بولۇش الله غا لايىق ئەمەستۇر[92]. ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا الله غا بەندە بولۇپ بويسۇنمايدىغان ھېچ مەخلۇق يوقتۇر[93]. شەك - شۈبھىسىزكى، الله ئۇلارنى تۇلۇق ئىگەللىدى ۋە سانىنى مۇكەممەل بىلدى[94]. قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ھەممىسى الله نىڭ دەرگاھىغا تەنھا كېلىدۇ[95].

الله تائالاغا بالا نىسبەت بەرگەنلەرنىڭ قاتتىق ئەيىبلەنگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ سۈرىنىڭ بېشىدا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ (خرىستىئانلار دېگەندەك ئىلاھ ياكى الله تائالانىڭ ئوغلى ئەمەس بەلكى، الله تائالانىڭ بەندىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىغان ۋە ئۇنىڭ مەريەمدىن دادىسىز يارىتىلغانلىقىنى بايان قىلغان بولسا، بۇ يەردە الله تائالانىڭ بالىسى بار، دەپ گۇمان قىلغانلارنى ئەيىبلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار: «الله نىڭ بالىسى بار» دېيىشتى. سىلەر شەك - شۈبھىسىز قەبىھ بىر سۆزنى قىلدىڭلار**﴾.

﴿**قەبىھ بىر سۆزنى قىلدىڭلار**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، قەتادە ۋە مالىك قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: يەنى سىلەر (الله تائالانىڭ بالىسى بار دېيىش بىلەن) گۇناھى ناھايىتى قاتتىق بىر ئىشنى قىلدىڭلار.

﴿**بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار الله نىڭ بالىسى بار دەپ دەۋا قىلدى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ، ئىنسان ۋە جىنلاردىن باشقا ئاسمان - زېمىن، تاغلار ۋە ھەممە مەخلۇقاتلار (الله تائالاغا كەلتۈرۈلگەن) بۇ شېرىكتىن ھەقىقەتەن قورقۇپ كەتتى. ئۇلار الله تائالانى ئۇلۇغلاپ، (ئۇنىڭغا كەلتۈرۈلگەن) شېرىكىنىڭ سەۋەبى بىلەن ئورۇنلىرىدىن قوزغىلىپ كەتكىلى تاسلا قالدى. الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشىلىقلىرى مەنپەئەت قىلمايدۇ، بىز الله تائالانىڭ "لائىلاھە ئىللەللا" دېگەن سۆزنى دېيىش ئارقىلىق الله تائالانى بىر دەپ ئېتىراپ قىلغان مۆمىنلەرنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرۈۋېتىشىنى ئارزۇ قىلمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: « سىلەر ئۆزەڭلەرنىڭ ئىچىڭلاردىكى ئۆلۈش ئالدىدا تۇرغان كىشىلەرنىڭ ئاغزىغا "لائىلاھە ئىللەللا" دېگەن سۆزنى سىلىپ بېرىڭلار، كىمكى ئۇ سۆزنى ئۆلۈش ئالدىدا دېسە، ئۇنىڭغا جەننەتكە كىرىش ۋاجىب بولىدۇ » ئاندىن ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئۇ سۆزنى ساق ۋاقتىدا دېگەن كىشىگىچۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « بۇ (سۆزنى ساق ۋاقتىدا دېيىش كېسەل ۋاقتىدا دېگەندىن) بەكرەك (جەننەتكە كىرىشنى) ۋاجىب قىلىدۇ » ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: « مېنىڭ جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم كى، ئەگەر ئاسمانلار، زېمىنلار، زېمىنلارنىڭ ئىچىدىكى، ئۇنىڭ ئارىسىدىكى ۋە ئۇنىڭ تېگىدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى تارازىنىڭ بىر تەرىپىگە قويسا ۋە "لائىلاھە ئىللەللا" دېگەن سۆزنى ئۇنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە قويسا، ئەلۋەتتە، بۇ سۆزنىڭ ئېغىرلىقى تارازىنى بېسىپ كېتىدۇ ».

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇمۇسادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « الله تائالادىن باشقىسى ئاڭلىغان ئەزىيەتكە سەۋر قىلالمايدۇ. ئۇ، كىشىلەرگە سالامەتلىك ئاتا قىلىپ، ئۇلاردىن (ھەر خىل بالالارنى) قايتۇرۇپ ۋە ئۇلارغا رىزىق بېرىپ تۇرسىمۇ (ئۇلار) ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرىدۇ ۋە ئۇنىڭ بالىسى بار دەيدۇ ».

www.munber.org

﴿بالىسى بولۇش الله غا لايىق ئەمەستۇر﴾ يەنى مەخلۇقاتلىرىنىڭ ئىچىدىن ئۇنىڭغا تەڭ كېلىدىغىنى يوق، چۈنكى، ھەممە مەخلۇقاتلار ئۇنىڭ بەندىسىدۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا الله غا بەندە بولۇپ بويسۇنمايدىغان ھېچ مەخلۇق يوقتۇر. شەك - شۈبھىسىزكى، الله ئۇلارنى تولۇق ئىگەللىدى ۋە سانىنى مۇكەممەل بىلدى. قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ھەممىسى الله نىڭ دەرگاھىغا تەنھا كېلىدۇ﴾.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَيَجۡعَلُ لَهُمُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وُدّٗا ٩٦ فَإِنَّمَا يَسَّرۡنَٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ ٱلۡمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِۦ قَوۡمٗا لُّدّٗا ٩٧ وَكَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّن قَرۡنٍ هَلۡ تُحِسُّ مِنۡهُم مِّنۡ أَحَدٍ أَوۡ تَسۡمَعُ لَهُمۡ رِكۡزًا ٩٨

ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ئۈچۈن الله ھەقىقەتەن (ئۇلارنىڭ دىللىرىدا) مۇھەببەت پەيدا قىلىدۇ[96]. (ئى مۇھەممەد!) تەقۋادارلارغا خۇش خەۋەر بېرىشىڭ ۋە سەركەش قەۋمنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، بىز قۇرئاننى سېنىڭ تىلىڭ بىلەن چۈشىنىشلىك قىلىپ نازىل قىلدۇق[97]. ئۇلاردىن ئىلگىرى نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلاردىن بىرەر ئەھەدنى كۆرەلەمسەن؟ ياكى ئۇلاردىن بىرەر پەس ئاۋاز ئاڭلىيالامسەن؟ (يەنى ئۇلار شۇنداق تەلتۆكۈس ھالاك قىلىنىدىكى، ئۇلاردىن كۆرگىلى ۋە ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى ھېچ ئەھەدى قالمىدى)[98].

الله تائالانىڭ كىشىلەرنىڭ دىللىرىغا تەقۋادار كىشىلەرنى ياخشى كۆرۈشنى سالىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، الله تائالانى رازى قىلىدىغان، ياخشى ئىشلارنى قىلغان (ياخشى) بەندىلىرىنى ياخشى كۆرۈشنى باشقا تەقۋادار، ياخشى بەندىلىرىنىڭ دىللىرىغا سالىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدى. مۇشۇنداق بولۇشى چوقۇمدۇر.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەر كەلدى. (بۇ ھەدىسلەرنىڭ ئىچىدىن) ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالا بىر بەندىنى ياخشى كۆرۈپ قالسا، جىبرىئىلنى چاقىرىپ: ئى جىبرىئىل! مەن پالانىنى ياخشى كۆردۈم، سەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرگىن، دەيدۇ. ئاندىن جىبرىئىل ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇ ئاسماندىكىلەرگە: الله تائالا پالانىنى ياخشى كۆرىدۇ، سىلەرمۇ ئۇنى ياخشى كۆرۈڭلار، دەپ جاكارلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاسماندىكىلەرمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ. ياخشى كۆرۈش زېمىنغا تاشلىنىدۇ (زېمىندىكىلەر ئۇنى) قوبۇل قىلىپ (ئۇ كىشىنى ياخشى كۆرىدۇ). الله تائالا بىر بەندىنى يامان كۆرۈپ قالسا جىبرىئىلنى چاقىرىپ: ئى جىبرىئىل! مەن پالانىنى يامان كۆرىمەن، سەنمۇ يامان كۆرگىن، دەيدۇ. ئاندىن جىبرىئىل ئۇنى يامان كۆرىدۇ. ئاندىن ئاسماندىكىلەرگە: الله تائالا پالانىنى يامان كۆرىدۇ، سىلەرمۇ ئۇنى يامان كۆرۈڭلار، دەپ جاكارلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاسماندىكىلەر ئۇنى يامان كۆرىدۇ. يامان كۆرۈش زېمىنغا تاشلىنىدۇ، (شۇنىڭ بىلەن زېمىندىكى كىشىلەرمۇ ئۇنى يامان كۆرىدۇ)».

www.munber.org

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەبۇھۇرەيرىدىن يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدى: «الله تائالا بىر بەندىنى ياخشى كۆرسە، جىبرىئىلنى چاقىرىپ: (ئۇنىڭغا) ھەققەتەن پالانىنى ياخشى كۆردۈم، سەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرگىن، دەيدۇ. ئاندىن ئۇ ئاسماندىكىلەرگە ئېلان قىلىدۇ، (ئاسماندىكىلەر ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ). ئاندىن ياخشى كۆرۈش زېمىنىدىكى كىشىلەرگە چۈشۈرۈلىدۇ، (ئاندىن زېمىنىدىكى كىشىلەر ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ). بۇ، الله تائالانىڭ بۇ سۆزىنىڭ مەنىسىدۇر: ﴿**ئۇلاردىن ئىلگىرى نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلاردىن بىرەر ئەھەدنى كۆرەلەمسەن؟ ياكى ئۇلاردىن بىرەر پەس ئاۋاز ئاڭلىيالامسەن؟ (يەنى ئۇلار شۇنداق تەلتۆكۈس ھالاك قىلىنىدىكى، ئۇلاردىن كۆرگىلى ۋە ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى ھېچ ئەھەدى قالمىدى)**﴾».

الله تائالا ئاخىرىدا قۇرئاننىڭ خۇش بېشارەت ۋە ئاگاھلاندۇرۇش ئۇچۇن چۈشۈرۈلگەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلاردىن ئىلگىرى نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلاردىن بىرەر ئەھەدنى كۆرەلەمسەن؟ ياكى ئۇلاردىن بىرەر پەس ئاۋاز ئاڭلىيالامسەن؟ (يەنى ئۇلار شۇنداق تەلتۆكۈس ھالاك قىلىنىدىكى، ئۇلاردىن كۆرگىلى ۋە ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى ھېچ ئەھەدى قالمىدى)**﴾.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە مەريەمنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. پۈتۈن ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله تائالاغا خاستۇر!

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان سۈرە تاھا 135 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

طه ﴿١﴾ مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لِتَشْقَىٰٓ ﴿٢﴾ إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٣﴾ تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ ٱلْأَرْضَ وَٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلْعُلَى ﴿٤﴾ ٱلرَّحْمَٰنُ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ ﴿٥﴾ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ ٱلثَّرَىٰ ﴿٦﴾ وَإِن تَجْهَرْ بِٱلْقَوْلِ فَإِنَّهُۥ يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

تاھا (يەنى ئى مۇھەممەد!)[1]***. قۇرئاننى ساڭا سېنى جاپاغا سېلىش ئۈچۈن ئەمەس***[2]***. پەقەت (اللە دىن) قورقىدىغانلارغا ۋەز ـ نەسىھەت قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلدۇق***[3]***. ئۇ زېمىننى ۋە (كىمنىڭ) ئېگىز ئاسمانلارنى يارالتقان زات تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان***[4]***. مەرھەمەتلىك اللە ئەرش ئۈستىدە (ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە) قارار ئالدى***[5]***. ئاسمانلاردىكى، زېمىنداكى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى اللە نىڭدۇر (يەنى اللە نىڭ مۈلكىدۇر، اللە نىڭ مەخلۇقاتىدۇر، اللە نىڭ تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر)***[6]***. ئەگەر سەن ئاشكارا سۆزلىسەڭ (ياكى يوشۇرۇن سۆزلىسەڭ، اللە نىڭ نەزىرىدە ئوخشاشتۇر)، چۈنكى، ئۇ سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىيرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ***[7]***. اللە دىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، اللە نىڭ گۈزەل ئىسملىرى بار***[8]***.**

قۇرئان كەرىمنىڭ اللە تائالا تەرىپىدىن ۋەز ـ نەسىھەت ئۈچۈن چۈشۈرۈلگەنلىكى توغرىسىدا

سۈرىنىڭ بېشىدا كېلىدىغان ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا سۆزلەپ ئۆتكەن ئىدۇق. بۇ يەردە قايتا توختالمايمىز.

﴿**قۇرئاننى ساڭا سېنى جاپاغا سېلىش ئۈچۈن ئەمەس**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە جۇۋەيبىر، زەھھاكنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا قۇرئاننى پەيغەمبىرىگە چۈشۈرگەندە، ئۇ ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى ئۇنىڭ (ھۆكۈملىرىنى) يۈرگۈزدى. ئاندىن قۇرەيشلىك مۇشرىكلار: بۇ قۇرئان مۇھەممەدنى جاپاغا سېلىش ئۈچۈن چۈشۈپتۇ، دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن اللە تائالا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿**تاھا (يەنى ئى مۇھەممەد!). قۇرئاننى ساڭا سېنى جاپاغا سېلىش ئۈچۈن ئەمەس. پەقەت (اللە دىن) قورقىدىغانلارغا ۋەز ـ نەسىھەت قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلدۇق**﴾ يەنى ئىش گۈمراھلىقتىكى ھېلىقى كىشىلەر گۈمان قىلغاندەك ئەمەس، بەلكى اللە تائالا بىر كىشىگە بىلىم ئاتا قىلسا شەكسىز ئۇ ئۇنىڭغا كۆپ ياخشىلىقنى ئاتا قىلغان بولىدۇ.

www.munber.org

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «الله تائالا كىمگە ياخشىلىقنى ئىراده قىلسا، ئۇنى دىنىدا ئالىم قىلىدۇ» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان.

﴿**قۇرئاننى ساڭا سېنى جاپاغا سېلىش ئۈچۈن ئەمەس**﴾ مۇجاھىد مۇنداق دېدى: الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭدىن (يەنى تەھەججۇد نامىزىدىن) قولاي بولغانىنى ئوقۇڭلار﴾[1] ساھابىلار نامازنى كۆپ ئوقۇپ چارچىغانلىقىدىن يىقىلىپ چۈشمەسلىكى ئۈچۈن، ئارغامچا بىلەن ئىككى قولتۇقىدىن ئۆتكۈزۈپ باغلاپ، ئۆره تۇراتتى. ئاندىن بۇ ئايەت بۇنداق قىلىشنى چەكلەپ نازىل بولدى.

﴿**قۇرئاننى ساڭا سېنى جاپاغا سېلىش ئۈچۈن ئەمەس**﴾ قەتاده بۇ ئايەت ھەققىده مۇنداق دېدى: يەنى ئۇنداق ئەمەس، الله تائالا ئۇنى جاپالىق قىلىپ چۈشۈرمىدى. بەلكى، ئۇنى رەھمەت، نۇر ۋە جەننەتكە يول باشلىغۇچى قىلىپ چۈشۈردى.

﴿**پەقەت (الله دىن) قورقىدىغانلارغا ۋەز - نەسىھەت قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلدۇق**﴾ شۇبھىسىزكى، الله تائالانىڭ كىتابىنى چۈشۈرۈشى ۋە پەيغەمبىرىنى ئەۋەتىشى بەندىلەرنىڭ ئۇنىڭدىن ۋەز - نەسىھەت ئېلىشى ۋە پايدىلىنىشى ئۈچۈندۇر. قۇرئان كەرىم بولسا، الله تائالا ئۇنىڭدا ھالال - ھارامنى بايان قىلىپ چۈشۈرگەن ۋەز - نەسىھەتتۇر.

﴿**ئۇ زېمىننى ۋە (كەڭ) ئېگىز ئاسمانلارنى ياراتقان زات تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان**﴾ يەنى، ئى مۇھەممەد! بۇ سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ۋە ھەممە نەرسىنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ساڭا چۈشۈرۈلگەن قۇرئان كەرىمدۇر.

﴿**مەرھەمەتلىك الله ئەرش ئۈستىده (ئۆزىگە لايىق رەۋىشته) قارار ئالدى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى سۈره ئەئرافتا بايان قىلىندى. شۇڭا بۇ يەرده قايتا توختالمايمىز. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىده سەلەپ ئالىملىرىنىڭ دېگەن سۆزى ۋە ئۇلارنىڭ تۇتقان يولى ئەڭ توغرىدۇر.

﴿**ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى الله نىڭدۇر (يەنى الله نىڭ مۈلكىدۇر، الله نىڭ مەخلۇقاتىدۇر، الله نىڭ تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر)**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىده مۇھەممەد ئىبنى كەئب مۇنداق دېدى: يەنى يەتتىنچى قات زېمىننىڭ تېگىدىكى نەرسىمۇ الله تائالانىڭ بىلىشىدىن خالىي ئەمەس.

﴿**ئەگەر سەن ئاشكارا سۆزلىسەڭ (ياكى يوشۇرۇن سۆزلىسەڭ، الله نىڭ نەزىرىده ئوخشاشتۇر)، چۈنكى، ئۇ سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىيرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى بۇ قۇرئاننى چۈشۈرگەن، يەتتە قات زېمىننى ۋە كەڭ ئېگىز ئاسمانىنى ياراتقان زات سىرلارنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىيرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىرنى بىلىپ تۇرىدىغان الله نازىل قىلدى، الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (بەندىلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر»﴾[2].

﴿**چۈنكى، ئۇ سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىيرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىده ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت

[1] سۈره مۇزەممىل 20 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
[2] سۈره فۇرقان 6 - ئايەت

www.munber.org

قىلىدۇ: سىر دېگەن ئىنسان ئۆزىنىڭ كۆڭلىدە يوشۇرغان نەرسىسىدۇر. مەخپىي دېگەن باشقىلاردىن يوشۇرۇن تۇتقان، قىلماقچى بولغىنىنى يوشۇرغان ئىشتۇر. الله تائالا ئىنسان ئۆز كۆڭلىدە يوشۇرغان، باشقىلاردىن يوشۇرۇن تۇتقان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. الله تائالا ئۆتۈپ كەتكەن بۇرۇنقى ئىشلارنى ۋە كەلگۈسىدە بولىدىغان ئىشلارنى ئوخشاشلا بىلىپ تۇرىدۇ. ھەممە مەخلۇقاتلارنى بىلىش، الله تائالانىڭ بىلىمى ئالدىدا خۇددى بىر كىشىنىڭ ئەھۋالىنى بىلگەندەكلا ئاددىيدۇر، (يەنى ئۇ ئۇلارنى بىر كىشىنى بىلگەندەك بىلىدۇ).

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە) يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر﴾[1].

﴿**الله دىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، الله نىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار**﴾ يەنى ساڭا قۇرئانى كەرىمنى چۈشۈرۈپ بەرگەن بىر الله تائالادىن باشقا گۈزەل ئىسىم ـ سۈپەتلەرگە ئىگە زات يوقتۇر.

* * * * * * *

وَهَلۡ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰٓ ۝٩ إِذۡ رَءَا نَارٗا فَقَالَ لِأَهۡلِهِ ٱمۡكُثُوٓاْ إِنِّيٓ ءَانَسۡتُ نَارٗا لَّعَلِّيٓ ءَاتِيكُم مِّنۡهَا بِقَبَسٍ أَوۡ أَجِدُ عَلَى ٱلنَّارِ هُدٗى ۝١٠

مۇسانىڭ قىسسىسىدىن خەۋىرىڭ بارمۇ؟[9]. ***ئۆز ۋاقتىدا مۇسا (بىر جايدا) ئوتنىڭ يورۇقىنى كۆردى. ئۇ ئائىلىسىدىكىلەرگە: «تۇرۇپ تۇرۇڭلار، مەن ئوتنىڭ يورۇقىنى كۆردۈم، مەن (بېرىپ) ئۇنىڭدىن بىرەر پارچە چوغ ئېلىپ كېلىشىم ياكى ئوت بار يەردە بىرەر يول باشلىغۇچىنى ئۇچرىتىشىم مۇمكىن» دېدى***[10].

مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئۇلۇغ ۋەزىپىگە دائىر قىسسە توغرىسىدا

بۇ يەردىن باشلاپ الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى، ئۇنىڭغا ۋەھىينىڭ قانداق باشلانغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭغا قانداق سۆزلىگەنلىكىنى بايان قىلىشقا باشلىدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى مۇسا ئەلەيھىسسالام قېيناتىسى (شۇئەيب ئەلەيھىسسالام) نىڭ قويىنى بېقىپ بېرىپ (ئۇنىڭ بەدىلىگە ئۇنىڭ قىزىنى ئالماقچى بولغان سەككىز يىل ياكى ئون يىل) مۇددەتنى توشقۇزۇپ بولغاندىن كېيىن بولغان ئىشلاردۇر. ئۇ مىسىرنىڭ زېمىنىدىن ئون يىلدىن ئارتۇقراق ئايرىلىپ كەتكەندىن كېيىن ئايالىنى ئېلىپ مىسىرغا قاراپ ماڭغان ئىدى. ئۇ يولدىن ئېزىپ كەتتى، ئۇ قىشنىڭ بىر كېچىسى ئىدى. ئۇ قاتتىق سوغۇق، بۇلۇتلۇق ۋە قاراڭغۇ بىر كېچىدە جىلغا بىلەن تاغنىڭ ئارىلىقىدىكى بىر يەرگە كېلىپ چۈشتى ۋە ئادەتى بويىچە ئوت قالاش ئۈچۈن قولىدىكى چاقمىقىنى يېقىشقا باشلىدى. بىراق ئۇنىڭدىن ئوت چىقمىدى، شۇ پەيتتە تاسادىپىي ئوڭ تەرىپىدىكى تاغنىڭ يېنىدا ئوت كۆرۈندى (ئۇ ئەمەلىيەتتە ئوت ئەمەس الله تائالانىڭ نۇرى ئىدى)، ئاندىن بالا ـ چاقلىرىغا خۇش بىشارەت بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«تۇرۇپ تۇرۇڭلار، مەن ئوتنىڭ يورۇقىنى كۆردۈم، مەن (بېرىپ) ئۇنىڭدىن بىرەر پارچە چوغ ئېلىپ كېلىشىم ياكى ئوت بار يەردە بىرەر يول باشلىغۇچىنى ئۇچرىتىشىم مۇمكىن»**﴾.

[1] سۈرە لۇقمان 28 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دەپ كەلدى: ﴿يا سلەرنىڭ ئىسسىنىشىڭلار ئۈچۈن ئوتتىن بىر پارچە چوغ ئېلىپ كېلەي﴾[1].

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەۋرى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (مۇسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى): مەن ئوت بار يەردە بىر يول باشلىغۇچىنى ئۈچرىتىشىم ياكى ئوت تۇتاشتۇرۇشۇڭلار ئۈچۈن بىر پارچە چوغ ئېلىپ كېلىشىم مۇمكىن.

* * * * * * *

فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِيَ يَٰمُوسَىٰٓ ﴿١١﴾ إِنِّيٓ أَنَا۠ رَبُّكَ فَٱخۡلَعۡ نَعۡلَيۡكَۖ إِنَّكَ بِٱلۡوَادِ ٱلۡمُقَدَّسِ طُوٗىٰ ﴿١٢﴾ وَأَنَا ٱخۡتَرۡتُكَ فَٱسۡتَمِعۡ لِمَا يُوحَىٰٓ ﴿١٣﴾ إِنَّنِيٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدۡنِي وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكۡرِيٓ ﴿١٤﴾ إِنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخۡفِيهَا لِتُجۡزَىٰ كُلُّ نَفۡسِۭ بِمَا تَسۡعَىٰ ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنۡهَا مَن لَّا يُؤۡمِنُ بِهَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ فَتَرۡدَىٰ ﴿١٦﴾

مۇسا ئوتنىڭ يېنىغا كەلگەندە نىدا قىلىندىكى، «ئى مۇسا!»[11]. مەن ھەقىقەتەن سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭدۇرمەن، كەشىڭنى سالغىن، سەن ھەقىقەتەن مۇقەددەس ۋادى بولغان تۇۋادا سەن[12]. مەن سېنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدىم، سەن ۋەھىيگە قۇلاق سالغىن[13]. مەن ھەقىقەتەن (ئىبادەتكە لايىق) اللە دۇرمەن، مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوق، (يالغۇز) ماڭا ئىبادەت قىلغىن، مېنى زىكرى قىلىش ئۈچۈن نامازنى ئوقۇغىن[14]. قىيامەتنىڭ بولۇشى مۇھەققەقتۇر، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ ئەمەلىگە يارىشا مۇكاپاتلىنىشى ئۈچۈن، ئۇنى (يەنى ئۇنىڭ قاچان بولۇشىنى) مەخپىي تۇتتۇم[15]. قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغان ۋە نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشكەن ئادەم سېنى ئۇنىڭدىن (يەنى قىيامەتكە تەييارلىق قىلىشتىن ۋە ئۇنى تەستىق قىلىشتىن) توسمىسۇن، ئۇنداقتا ئۆزەڭ ھالاك بولىسەن (چۈنكى، ئاخىرەتنىن غاپىل بولۇش، ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ)[16].

مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تۇنجى قېتىم كەلگەن ۋەھيي توغرىسىدا

﴿**مۇسا ئوتنىڭ يېنىغا كەلگەندە نىدا قىلىندىكى، «ئى مۇسا!**﴾ باشقا بىر ئايەتتە مۇنداق كەلدى: ﴿مۇسا ئوتنىڭ يېنىغا كەلگەندە ۋادىنىڭ ئوڭ تەرىپىنىڭ گىرۋىكىگە تۇغرا كېلىدىغان مۇبارەك جايدىكى دەرەخ تەرەپتىن (مۇنداق) نىدا ئاڭلاندى: «ئى مۇسا، (ساڭا سۆز قىلىۋاتقان) مەن، ھەقىقەتەن، ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە دۇرمەن﴾[2].

﴿**مەن ھەقىقەتەن سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭدۇرمەن**﴾ يەنى مەن ھەقىقەتەن ساڭا سۆزلىگەن، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ بولىمەن، ﴿**كەشىڭنى سالغىن**﴾ بۇ يەردە ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب، ئەبۇزەر، ئەبۇئەييۇب ۋە ئۇلاردىن باشقا سەلەپ ئالىملىرى مۇنداق دېدى: ئۇنىڭ ئايىغى ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ئېشەكنىڭ تېرىسىدىن تىكىلگەن ئىدى. شۇڭلاشقا، تۇرۇۋاتقان ئورۇننى ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن ئۇنى ئايىغىنى سېلىشقا بۇيرۇدى.

﴿**سەن ھەقىقەتەن مۇقەددەس ۋادى بولغان تۇۋادا سەن**﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (تۇۋا) دېگەن بىر جىلغىنىڭ ئىسمىدۇر. اللە

---

[1] سۈرە قەسەس 29 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

[2] سۈرە قەسەس 30 – ئايەت.

www.munber.org

تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇنى پەرۋەردىگارى تۇۋا نامىلق مۇقەددەس ۋادىدا (مۇنداق دەپ) چاقىردى﴾[1].

﴿مەن سېنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدىم، سەن ۋەھىيگە قۇلاق سالغىن﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿«ئى مۇسا! مەن ھەقىقەتەن سېنى (زامانىڭدىكى) كىشىلەر ئارىسىدىن پەيغەمبەرلىككە ۋە مەن بىلەن (بىۋاستە) سۆزلىشىشكە تاللىدىم﴾[2].

ئېيتىلىشلارغا قارىغاندا الله تائالا (مۇسادىن): ئى مۇسا! مېنىڭ نېمە ئۈچۈن سېنى كىشىلەرنىڭ ئارىسىدىن مەن بىلەن سۆزلىشىشكە تاللىغانلىقىمنى بىلەمسەن؟ دەپ سورىدى. ئۇ: ياق، دەپ جاۋاب بەردى. الله تائالا مۇنداق دېدى: چۈنكى، ھېچبىر كىشى ماڭا سەن كەمتەرلىك قىلغاندەك كەمتەرلىك قىلمىغان ئىدى.

﴿مەن ھەقىقەتەن (ئىبادەتكە لايىق) الله دۇرمەن، مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوق﴾ يەنى شېرىكى يوق الله تائالادىن باشقا ئىبادەتكە لايىق ئىلاھ يوق دەپ ئېتىقاد قىلىش ئىمان ئېيتماقچى بولغان كىشىلەرگە قويۇلىدىغان ئالدىنقى شەرتتۇر.

﴿(يالغۇز) ماڭا ئىبادەت قىلغىن﴾ يەنى ماڭا شېرىك كەلتۈرمەستىن، ئىبادەتنى ماڭىلا قىلغىن ﴿مېنى زىكرى قىلىش ئۈچۈن نامىاز ئوقۇغىن﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: مېنى زىكرى قىلىش (ئەسلەش) ئۈچۈن نامىاز ئوقۇغىن، دېگەنلىك بولىدۇ، دېيىلدى. ئۇنىڭ يەنە بىر مەنىسى: مېنى ئەسلىگەن ۋاقتىدا نامىاز ئوقۇغىن دېگەنلىك بولىدۇ، دېيىلدى.

بۇ ئايەتنىڭ ئىككىنچى مەنىسىنى ئىمام ئەھمەدنىڭ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان بۇ ھەدىسى كۆچلەندۈرىدۇ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار نامىاز (ئوقۇماي) ئۇخلاپ قالغان بولسا، ياكى ئۇنى ئۇنتۇپ قالغان بولسا ئۇنى ئېسىگە ئالغان ۋاقتىدا ئوقۇسا بولىدۇ. چۈنكى، الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿مېنى زىكرى قىلىش ئۈچۈن نامىاز ئوقۇغىن﴾».

ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى نامىاز ۋاقتىدا ئۇخلاپ قالغان بولسا ياكى ئۇنى ئوقۇشنى ئۇنتۇپ قالغان بولسا، بۇ خاتالىقنى يۇيۇدىغان ئىش ئۇنى ئېسىگە كەلگەندە دەرھال ئوقۇشتۇر. بۇنىڭدىن باشقا بۇ خاتالىقنى يۇيۇدىغان نەرسە يوقتۇر».

﴿قىيامەتنىڭ بولۇشى مۇھەققەقتۇر، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ ئەمەلىگە يارىشا مۇكاپاتلىنىشى ئۈچۈن، ئۇنى (يەنى ئۇنىڭ قاچان بولۇشىنى) مەخپىي تۇتتۇم﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى ئۆزەمدىن باشقىسىغا بىلدۈرمەيمەن.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿قىيامەت ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ (ئەھلىگە) ئېغىر (ۋەقەدۇر). ئۇ سىلەرگە تۇيۇقسىز كېلىدۇ»﴾[3].

﴿ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ ئەمەلىگە يارىشا مۇكاپاتلىنىشى ئۈچۈن، ئۇنى (يەنى ئۇنىڭ قاچان بولۇشىنى) مەخپىي تۇتتۇم﴾ الله تائالا (ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ ئەمەلىگە يارىشا مۇكاپاتلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا) مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى زەررىچىلىك ياخشى ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى كۆرىدۇ.

[1] سۈرە نازىئات 16 - ئايەت
[2] سۈرە ئەئراف 144 – ئايەتنىڭ برقىسمى
[3] سۈرە ئەئراف 187 – ئايەتنىڭ برقىسمى.

www.munber.org

كىمكى زەررىچىلىك يامان ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ﴾[1] ﴿سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارنىڭ جازاسىنى تارتىسىلەر﴾[2].

﴿قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغان ۋە نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشكەن ئادەم سېنى ئۇنىڭدىن (يەنى قىيامەتكە تەييارلىق قىلىشتىن ۋە ئۇنى تەستىق قىلىشتىن) توسمىسۇن، ئۇنداقتا ئۆزەڭ ھالاك بولىسەن (چۈنكى، ئاخىرەتتىن غاپىل بولۇش، ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ)﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ (دوزاخقا) تاشلانغان چاغدا، ئۇنىڭ مېلى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ﴾[3].

* * * * * * *

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُاْ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَـَٔارِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾ قَالَ أَلْقِهَا يَٰمُوسَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَلْقَىٰهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ ۖ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا ٱلْأُولَىٰ ﴿٢١﴾

ئى مۇسا! ئوڭ قولۇڭدىكى نېمە ئۇ؟»[17]. مۇسا ئېيتتى: «ئۇ مېنىڭ ھاسام، ئۇنىڭغا تايىنىمەن، ئۇنىڭ بىلەن قويلىرىمغا غازاڭ قېقىپ بېرىمەن، مېنىڭ يەنە باشقا ئېھتىياجلىرىمۇ بار»[18]. الله: «ئى مۇسا! ئۇنى (يەرگە) تاشلىغىن» دېدى[19]. مۇسا ئۇنى تاشلىۋىدى، ئۇ ناگاھان مېڭىۋاتقان بىر يىلانغا ئايلاندى[20]. الله ئېيتتى: «ئۇنى تۇتۇۋالغىن، قورقمىغىن، ئۇنى دەسلەپكى (يەنى ھاسىلىق) ھالىتىگە قايتۇرىمىز»[21].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسىسىنىڭ يىلانغا ئۆزگەرگەنلىكى توغرىسىدا

بۇ الله تائالانىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن پاكىتى ۋە كاتتا مۆجىزىسىدۇر، الله تائالانىڭ قۇدرىتىنىڭ چەكسىز ئىكەنلىكىنى ۋە بۇ مۆجىزىنى كەلتۈرگەن كىشىنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان ئادەتتىن تاشقىرى بىر پاكىتتۇر. ﴿ئى مۇسا! ئوڭ قولۇڭدىكى نېمە ئۇ؟»﴾

﴿مۇسا ئېيتتى: «ئۇ مېنىڭ ھاسام، ئۇنىڭغا تايىنىمەن، ئۇنىڭ بىلەن قويلىرىمغا غازاڭ قېقىپ بېرىمەن، مېنىڭ يەنە باشقا ئېھتىياجلىرىمۇ بار»﴾ يەنى ئۇنىڭ بىلەن قويلىرىمغا غازاڭ ئىرغىتىپ بېرىمەن ﴿الله: «ئى مۇسا! ئۇنى (يەرگە) تاشلىغىن» دېدى. مۇسا ئۇنى تاشلىۋىدى، ئۇ ناگاھان مېڭىۋاتقان بىر يىلانغا ئايلاندى﴾ يەنى ئۇ ھاسا ناھايىتى تېز ھەرىكەت قىلىدىغان جىنغا ئوخشاش يىلانغا ئايلاندى. ﴿الله ئېيتتى: «ئۇنى تۇتۇۋالغىن، قورقمىغىن، ئۇنى دەسلەپكى (يەنى ھاسىلىق) ھالىتىگە قايتۇرىمىز﴾.

* * * * * * *

وَٱضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ ءَايَةً أُخْرَىٰ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ ءَايَٰتِنَا ٱلْكُبْرَى ﴿٢٣﴾ ٱذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ ٱشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِيٓ أَمْرِي

---

[1] سۈرە زىلزىلە 7 – 8 ئايەتلەر.
[2] سۈرە تەھرىم 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە لەيل 11 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ وَٱحۡلُلۡ عُقۡدَةٗ مِّن لِّسَانِي ﴿٢٧﴾ يَفۡقَهُواْ قَوۡلِي ﴿٢٨﴾ وَٱجۡعَل لِّي وَزِيرٗا مِّنۡ أَهۡلِي ﴿٢٩﴾ هَٰرُونَ أَخِي ﴿٣٠﴾ ٱشۡدُدۡ بِهِۦٓ أَزۡرِي ﴿٣١﴾ وَأَشۡرِكۡهُ فِيٓ أَمۡرِي ﴿٣٢﴾ كَيۡ نُسَبِّحَكَ كَثِيرٗا ﴿٣٣﴾ وَنَذۡكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ كُنتَ بِنَا بَصِيرٗا ﴿٣٥﴾

قولۇڭنى قولتۇقۇڭنىڭ ئاستىغا سالغىن (ئاندىن چىقارغىن)، ئۇ ھېچقانداق ئەيىب - نۇقسانسىز ھالدا ئاپئاق (نۇرلۇق بولۇپ) چىقسۇن، (بۇ) ئىككىنچى مۆجىزىدۇر[22]. ساڭا چوڭ مۆجىزىلىرىمىزدىن بەزىسىنى كۆرسىتىمىز[23]. پىرئەۋنىگە بارغىن، ئۇ ھەقىقەتەن ھەددىدىن ئاشتى»[24]. مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ قەلبىمنى كەڭ قىلغىن، (يەنى ئىمان بىلەن ۋە پەيغەمبەرلىك بىلەن نۇرلاندۇرغىن)[25]. مېنىڭ ئىشىمنى ئاسانلاشتۇرغىن[26]. تىلىمدىن كېكەچىلىكنى كۆتۈرۈۋەتكىن[27]. ئۇلار مېنىڭ سۆزۈمنى چۈشەنسۇن[28]. ماڭا ئائىلەمدىن قېرىندىشىم ھارۇننى يارەمچى قىلىپ بەرگىن[29]. ئۇنىڭ بىلەن مېنى تېخىمۇ كۈچەيتكىن[30 - 31]. مېنىڭ ئىشىمغا ئۇنى شېرىك قىلغىن[32]. بۇنىڭ بىلەن بىز ساڭا كۆپ تەسبىھ ئېيتقايمىز[33]. ساڭا كۆپ زىكرى ئېيتقايمىز[34]. سەن ھەقىقەتەن بىزنى كۆرۈپ تۇرغۇچىسەن»[35].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىنىڭ ئۆزىنىڭ قولتۇقىدىن نۇقسانسىز ئاپئاق نۇرلۇق بولۇپ چىققانلىقى توغرىسىدا

بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئىككىنچى مۆجىزىدۇر. ئۇ مۆجىزە بولسا، الله تائالانىڭ ئۆزىنىڭ قولىنى قولتۇقىغا سېلىشقا بۇيرۇشى، قولىنىڭ قولتۇقىنىڭ ئاستىدىن ئاپئاق نۇرلۇق بولۇپ چىقىشىدۇر.

﴿**قولۇڭنى قولتۇقۇڭنىڭ ئاستىغا سالغىن (ئاندىن چىقارغىن)**﴾ الله تائالا باشقا بىر ئايەتتە مۇنداق دېدى: ﴿قولۇڭنى قوينۇڭغا سالغىن، ئۇ ھېچقانداق ئىللەتسىز (بىر پارچە ئايدەك پارلاپ) ئاپئاق بولۇپ چىقىدۇ، قورقۇنچنى دەپئى قىلىش ئۈچۈن، قولۇڭنى يېغىۋالغىن (يەنى قوينۇڭغا سېلىۋالغىن)، بۇ ئىككىسى پىرئەۋنگە (ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ) چوڭلىرىغا پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن كەلگەن پاكىتتۇر﴾[1].

﴿**قولۇڭنى قولتۇقۇڭنىڭ ئاستىغا سالغىن (ئاندىن چىقارغىن)**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: سەن ئالقىنىڭنى قولتۇقۇڭنىڭ ئاستىغا سالغىن، ئۇنىڭ ئۇنداق قىلىشقا بۇيرۇلۇشى، مۇسا ئەلەيھىسسالام قولىنى قولتۇقىنىڭ ئىچىگە سېلىپ چىقارسا، ئۇ قول ھەقىقەتەن ئايدەك نۇرلۇق ھالىتىدە چىقاتتى.

﴿**ئۇ ھېچقانداق ئەيىب - نۇقسانسىز ھالدا ئاپئاق (نۇرلۇق بولۇپ) چىقىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، قەتادە، زەھھاك، سۇددى ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىنىڭ قولتۇقىدىن ئاپئاق چىقىشى ئاق كېسەل ياكى باشقا بىر كېسەللىكتىن ئەمەستۇر.

ھەسەنبەسرى مۇنداق دېدى: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مۇسا قولىنى قوينىدىن خۇددى چىراغدەك نۇر چېچىپ تۇرغان ھالەتتە چىقاردى، شۇنىڭ بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام ھەقىقەتەن ئۆزىنىڭ

---

(1) سۈرە قەسەس 32 - ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

پەرۋەردىگارىغا ئۈچراشقانلىقىنى بىلدى، شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ساڭا چوڭ مۆجىزىلىرىمىزدىن بەزىسىنى كۆرسىتىمىز**﴾.

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋننى دىنغا چاقىرىش ئۈچۈن ئۇنىڭ قېشىغا بېرىشقا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا

﴿**پىرئەۋنگە بارغىن، ئۇ ھەقىقەتەن ھەددىدىن ئاشتى**﴾ يەنى سەن، ئۆزەڭ قېچىپ چىققان شەھەر - مىسىرنىڭ پادىشاھى بولغان پىرئەۋننىڭ قېشىغا بارغىن، سەن ئۇنى شېرىكى يوق يالغۇز الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرغىن، ئۇنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا ياخشىلىق قىلىشقا ۋە ئۇلارنى قىينىماسلىققا بۇيرۇغىن، ھەقىقەتەن ئۇ ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى ۋە (خۇدالىق دەۋاسى قىلدى) دۇنيانى دوست تۇتتى ۋە ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىنى ئۇنتۇدى.

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالادىن تىلىگەن تىلەكلىرى توغرىسىدا

﴿**مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ قەلبىمنى كەڭ قىلغىن، (يەنى ئىمان بىلەن ۋە پەيغەمبەرلىك بىلەن نۇرلاندۇرغىن) مېنىڭ ئىشىمنى ئاسانلاشتۇرغىن**﴾ بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ پەرۋەردىگارىدىن دىلىنى ئىمان ۋە پەيغەمبەرلىك نۇرى بىلەن نۇرلاندۇرۇشىنى سورىشىدۇر. چۈنكى، الله تائالا ئۇنى مەسئۇلىيىتى ناھايىتى چوڭ بىر ئىشقا بۇيرۇدى. الله تائالا ئۇنى الله تائالانى ئىنكار قىلىشتا ئەڭ ئۈچچىغا چىققان، ئەسكىرى ئەڭ كۆپ، پادىشاھلىقىنىڭ ئۆمرى ئەڭ ئۇزۇن ۋە ھەددىدىن ئېشىپ ئۆزىنىڭ ھەقىقەتەن الله تائالانى تونۇمايدىغانلىقىنى ۋە خەلقلىرىگە ئۆزىدىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى دەۋا قىلىدىغان دەرىجىگە يەتكەن، شۇ زامانىدىكى يەر يۈزىدىكى ئەڭ چوڭ پادىشاھ (پىرئەۋننىڭ) قېشىغا ئەۋەتتى. مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋننىڭ تەربىيىسىدىكى كىچىك ۋاقتىدا، پىرئەۋننىڭ ئادەملىرىنىڭ قېشىدا تۇرغان ئىدى. ئۇ ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرسىنى ئۆلتۈرۈپ قويدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىدىن قورقۇپ ئون يىلدىن ئارتۇقراق مۇددەت ئۇلاردىن قېچىپ يۈردى. الله تائالا ئۇنى ئۇلارغا ئاگاھلاندۇرغۇچى ۋە ئۇلارنى شېرىكى يوق بىرلا الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتى، شۇڭا مۇسا ئەلەيھىسسالام يۇقىرىقىدەك دېدى. يەنى ئەگەر مېنىڭ ئىشىمغا سەن ياردەم بەرمىسەڭ ۋە سەن ماڭا ياردەمدە بولمىساڭ، مەن بۇ ئىشنى ئورۇنلىيالمايمەن.

﴿**تىلىمدىن كېكەچلىكنى كۆتۈرۈۋەتكىن. ئۇلار مېنىڭ سۆزۈمنى چۈشەنسۇن**﴾ يەنى ئۇنىڭ كىچىك ۋاقتىدا ئالدىغا خورما بىلەن چوغ قويۇلغان ۋاقتىدا چوغنى ئاغزىغا سالغانلىقى سەۋەبى بىلەن ئۇ، كېكەچ بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇ الله تائالادىن كېكەچلىكنىڭ ھەممىسىنى يوقىتىۋېتىشىنى سورىمىدى. بەلكى پەقەت كىشىلەر ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنگىدەك سۆزلىيەلەيدىغان ھالەتكە كېلىشىنىلا سورىدى. ئەگەر ئۇ الله تائالادىن ئۇنىڭ ھەممىسىنى يوقىتىۋېتىشىنى تىلىگەن بولسا، ئەلۋەتتە الله تائالا ئۇنىڭ ھەممىسىنى يوقىتىۋېتەتتى ۋە لېكىن پەيغەمبەرلەر (الله تائالادىن ھەر قانداق نەرسىنى) تىلىسە ئەدەب يۈزىسىدىن پەقەت ئۆزلىرىنىڭ ھاجىتىگە چۈشلۈق تىلەيدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ كېكەچلىكى (پەقەت يوقلىپ كەتمەي) ئازراق قېلىپ قالدى.

www.munber.org

الله تائالا بۇ ھەقتە پىرئەۋننىڭ (ئادەملىرىگە) دېگەن سۆزىنى خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿بەلكى مەن ئوچۇق گەپ قىلالمايدىغان بۇ ئەرزىمەس ئادەمدىن (يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن) ياخشىمەن﴾[1].

﴿ماڭا ئائىلەمدىن قېرىندىشىم ھارۇننى يارەمچى قىلىپ بەرگىن﴾ بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ (الله تائالادىن) ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي ئىشىدىن باشقا بىر نەرسىنى تىلىگەنلىكىدۇر. ئۇ بولسىمۇ بىر تۇغقىنى ھارۇننىڭ (كىشىلەرگە الله تائالانىڭ دىنىنى يەتكۈزۈش ئىشلىرىدا) ئۇنىڭغا يارەملىشىپ بېرىشىنى سورىشىدۇر.

سەۋرى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇسا ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك بېرىلگەن سائەتتىنىڭ ئۆزىدىلا، ھارۇن ئەلەيھىسسالامغىمۇ پەيغەمبەرلىك بېرىلدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلدى: ئائىشە ئۆمرە ھەج قىلىش ئۈچۈن مېڭىپ، بەزى سەھرالىق كىشىلەر ئولتۇراقلاشقان جايغا كېلىپ چۈشتى. ئاندىن ئۇ بىر كىشىنىڭ (باشقا كىشىلەردىن): دۇنيادا قايسى بىر قېرىندىڭ ئۆزىنىڭ بىر قېرىندىشىغا بەك پايدا يەتكۈزگەن؟ دەپ سوريغانلىقىنى ئاڭلىدى. ئۇنىڭغا ئۇلار: بىز بىلمەيمىز، دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ كىشى: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن بىلىمەن دېدى. ئائىشە مۇنداق دېدى: ئاندىن مەن كۆڭلۈمدە ئۇ ئىككىلەنمەي قەسەم قىلغانغا قارىغاندا، ئۇ ھەقىقەتەن دۇنيادا قايسى بىر قېرىندىشىنىڭ ئۆزىنىڭ قېرىندىشىغا بەك پايدا يەتكۈزگەنلىكىنى بىلىدىكەن، دەپ ئويلىدىم. ئۇ كىشى: مۇسا ئەلەيھىسسالام الله تائالادىن قېرىندىشى (ھارۇن ئەلەيھىسسالامنى) پەيغەمبەر قىلىپ بېرىشنى تىلىگەن ۋاقتىدا ھارۇنغا بەك پايدا يەتكۈزگەن ئىدى، دېدى. ئاندىن مەن: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇ كىشى راست ئېيتتى، دېدىم.

شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنى ماختاپ مۇنداق دېدى: ﴿ مۇسا الله نىڭ دەرگاھىدا ئابرۇيلۇق ئىدى﴾[2].

﴿ئۇنىڭ بىلەن مېنى تېخىمۇ كۈچەيتكىن﴾ بۇ ئايەتتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: قېرىندىشىم ھارۇن بىلەن مېنى تېخىمۇ كۈچەيتكىن.

﴿مېنىڭ ئىشىمغا ئۇنى شېرىك قىلغىن. بۇنىڭ بىلەن بىز ساڭا كۆپ تەسبىھ ئېيتقايمىز. ساڭا كۆپ زىكرى ئېيتقايمىز﴾ مۇجاھىد مۇنداق دېدى: بىر بەندە الله تائالانى ئۆرە تۇرغان، ئولتۇرغان ۋە يېنىچە ياتقان ۋاقتىدا زىكرى قىلمىغۇچە ئۇ، الله تائالانى كۆپ زىكرى قىلغۇچىلارنىڭ قاتاردىدن بولالمايدۇ.

﴿سەن ھەقىقەتەن بىزنى كۆرۈپ تۇرغۇچىسەن﴾ يەنى بىز سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى بىزگە بەرگەنلىكىڭگە ۋە بىزنى دۈشمىنىمىز پىرئەۋنگە ئەۋەتكەنلىكىڭگە ساڭا ھەمدۈسانالار ئېيتىمىز.

* * * * * * *

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰٓ ﴿٣٧﴾ إِذْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّكَ
مَا يُوحَىٰٓ ﴿٣٨﴾ أَنِ ٱقْذِفِيهِ فِى ٱلتَّابُوتِ فَٱقْذِفِيهِ فِى ٱلْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ ٱلْيَمُّ بِٱلسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّى
وَعَدُوٌّ لَّهُۥ ۚ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّى وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِىٓ ﴿٣٩﴾ إِذْ تَمْشِىٓ أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ

[1] سۈرە زۇخرۇف 52 - ئايەت
[2] سۈرە ئەھزاب 69 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

عَلَىٰ مَن يَكۡفُلُهُۥۖ فَرَجَعۡنَٰكَ إِلَىٰٓ أُمِّكَ كَيۡ تَقَرَّ عَيۡنُهَا وَلَا تَحۡزَنَۚ وَقَتَلۡتَ نَفۡسٗا فَنَجَّيۡنَٰكَ مِنَ ٱلۡغَمِّ وَفَتَنَّٰكَ فُتُونٗاۚ

ئاللە تەبىيتتى: «ئى مۇسا! سېنىڭ سورىغان نەرسىلىرىڭ ساڭا بېرىلدى[36]. (بۇنىڭدىن باشقا) ساڭا يەنە بىر قېتىم ئىنئام قىلغان ئىدۇق[37]. ئۆز ۋاقتىدا ئانالىڭنىڭ كۆڭلىگە پەقەت ۋەھيى ئارقىلىق بىلىنىدىغان نەرسىلەرنى سالدۇق»[38]. (ئەبىيتتۇقكى) «ئۇنى (يەنى بالىنى) ساندۇققا سالغىن، ئاندىن ئۇنى (ساندۇق بىلەن) دەرياغا تاشلىغىن، دەريا ئۇنى قىرغاققا تاشلىسۇن، ئۇنى مېنىڭ دۈشمىنىم ۋە ئۇنىڭ دۈشمىنى بولغان (پىرئەۋن) ئېلىپ (باقسۇن)». مېنىڭ قوغدىشىم ئاستىدا تەربىيىلىنىشىڭ ئۈچۈن، ساڭا مەن تەرەپتىن بولغان مۇھەببەتنى سالدىم[39]. ئۆز ۋاقتىدا سېنىڭ ھەمشىرەڭ (پىرئەۋننىڭ ئائىلىسىگە) بېرىپ: «سىلەرگە ئۇنى باقىدىغان بىر كىشىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟» دېدى. بىز سېنىڭ ئانانىڭنى خۇش بولسۇن، قايغۇرمىسۇن دەپ سېنى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەردۇق، سەن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ قويدۇڭ، سېنى بىز غەمدىن خالاس قىلدۇق، سېنى تۈرلۈك بالالار بىلەن سىنىدۇق.

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىگەن تىلەكلىرىنىڭ قوبۇل بولغانلىقىغا خۇش بېشارەت بېرىلگەنلىكى ۋە بۇرۇنقى ئىنئاملارنىڭ ئەسلىتىلىپ ئۆتۈلگەنلىكى توغرىسىدا

بۇ، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىگەن تىلەكلىرىنى ئاللە تائالانىڭ ئىجابەت قىلىشىدۇر. ئانىسى ئۇنى ئېمىتۈاتقان، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىنىڭ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىدىن قورقۇپ تۇرغان ۋاقتىدا ئاللە تائالانىڭ ئۇنىڭغا قىلغان نېمەتلىرىنى ئەسلىتىشتۇر. ئانىسىنىڭ قورقۇشىدىكى سەۋەب شۇكى، ئۇ ئىسرائىل ئەۋلادىدىن تۇغۇلغان كىچىك بالىلارنى ئۆلتۈرۈۋاتقان يىللاردا تۇغۇلغان ئىدى. ئاندىن ئۇنىڭ ئانىسى ساندۇقتىن بىرنى ياسىدى، ئۇنى ئېمىتىپ بولۇپ ساندۇققا سېلىپ، ساندۇقنى ئارغامچا بىلەن باغلاپ نىل دەرياسىغا قويۇپ بېرەتتى، ئارغامچىنىڭ بىر ئۇچى ئۆيىنىڭ بىر يېرىگە باغلاپ قويۇقلۇق ئىدى (بالىنى ئېمىتىدىغان ۋاقتىدا ساندۇقنى ئارغامچا بىلەن تارتىپ كېلىپ ئۇنى ئېمىتىپ بولۇپ يەنە دەرياغا قويۇپ بېرەتتى). بىر قېتىم ئۇ (ساندۇقنى) باغلاي دەپ تۇرغاندا ئارغامچا ئۇنىڭ قولىدىن چىقىپ كېتىپ دەريا ئۇنى ئېقىتىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەنسىرەشكە باشلىدى.

ئاللە تائالا ئۇنىڭ ئەنسىرىگەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿مۇسانىڭ ئانىسى (مۇسانىڭ پىرئەۋننىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپ) ئەس - ھوشىنى يوقاتتى، (ئۇنىڭ ئاللە نىڭ بالىنى قايتۇرۇش ۋەدىسىگە) ئىشەنگۈچىلەردىن بولۇشى ئۈچۈن، ئۇنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلمىغان بولساق، ئۇ بالىنى ئاشكارىلاپ قويغىلى تاس قالغان ئىدى﴾[1].

دەريا ئۇنى ئېقىتىپ ئاپىرىپ پىرئەۋننىڭ ھويلىسىغا تاشلىدى (پىرئەۋننىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئۇنى دەريادىن سۇزۇۋالدى) ئاللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پىرئەۋننىڭ ئائىلىسىدىكىلەر مۇسانى ئاقۇۋەت ئۆزلىرىگە دۈشمەن، ۋە خاپىلىق (نىڭ مەنبەسى) قىلىش ئۈچۈن (نىل دەرياسىدىن) سۇزۇۋالدى﴾[2] يەنى ئۇلار مۇسانىڭ چېقىپ قېلىشىدىن قورقۇپ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن تۇغۇلغان كىچىك بالىلارنىڭ

---

[1] سۈرە قەسەس 10 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

[2] سۈرە قەسەس 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ھەممىسىنى ئۆلتۈرۈۋاتقان ۋاقتىتا، الله تائالا (ھەممە كۈچ - قۇدرەت ئۇنىڭ ئىلكىدىدۇر)، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئايالىنىڭ مۇسانى ياخشى كۆرۈشى بىلەن مۇسا پىرئەۋننىڭ ئائىلىسىدە ئۇنىڭ تەمىقنى يەپ، سۈيىنى ئىچىپ ئۇلارنىڭ تەربىيىسىدە بولۇشىنى تەقدىر قىلىپ پۈتۈۋەتتى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇنى مېنىڭ دۈشمىنىم ۋە ئۇنىڭ دۈشمىنى بولغان (پىرئەۋن) ئېلىپ (باقسۇن)**﴾. **مېنىڭ قوغدىشىم ئاستىدا تەربىيىلىنىشىڭ ئۈچۈن، ساڭا مەن تەرەپتىن بولغان مۇھەببەتنى سالدىم**﴾.

﴿**ساڭا مەن تەرەپتىن بولغان مۇھەببەتنى سالدىم**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەلەمە ئىبنى كۇھەيىل مۇنداق دېدى: يەنى مەن سېنى بەندىلىرىمگە ياخشى كۆرسەتتىم.

﴿**مېنىڭ قوغدىشىم ئاستىدا تەربىيىلىنىشىڭ ئۈچۈن**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەبۇئىمران جۇنى مۇنداق دېدى: يەنى سەن الله تائالانىڭ كۆز ئالدىدا تەربىيىلىنىشىڭ ئۈچۈن مەن سېنى بەندىلىرىمگە ياخشى كۆرسەتتىم. پىرئەۋننىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئۇنى دەريادىن سۇزۇپ ئالغاندىن كېيىن ئۇنى ئېمىتىش ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان ئېنىك ئانىلارنى چاقىرىپ كەلسىمۇ، ئۇ ئۇلارنىڭ بىرسىنمۇ ئەمگىلى ئۇنىمىدى (ئەمەلىيەتتە بۇ الله تائالانىڭ بىر ئورۇنلاشتۇرۇشى ئىدى).

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئۆز ئانىسى كېلىشتىن) ئىلگىرى مۇسانى سۈت ئەمگۈزگۈچى ئاياللارنىڭ ئېمىتىشىدىن توستۇق﴾[1] ئاندىن ئۇنىڭ ھەمشىرىسى ئۇلارنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۆزىنىڭ ئۇنى باقىدىغان بىر كىشىنى ئۇلارغا كۆرسىتىپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿مۇسانىڭ ھەمشىرىسى: «سىلەرگە مۇسانى باقىدىغان ئوبدان بىر ئائىلىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ ئۇلار مۇسانى ئېخلاس بىلەن باقىدۇ» دېدى﴾[2] يەنى مەن سىلەرنى پۈل ئېلىپ ئېمىتىپ بېرىدىغان بىر كىشىنىڭ قېشىغا باشلاپ بارايمۇ؟ دېدى. ئاندىن ئۇ ئۇلار بىلەن مۇسانى ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ قېشىغا ئېلىپ باردى، ئانىسى ئۇنىڭغا ئەمچىكىنى تەڭلىۋىدى ئۇ ئەمچەكنى ئاغزىغا سالدى. ئۇلار مۇسانىڭ ئەمچەكنى ئاغزىغا سالغانلىقىدىن ناھايىتى خۇش بولۇشتى. ئۇلار مۇسانى ئېمىتىپ بېرىدىغانغا ئۇنىڭ بىلەن پۈتۈشتى، شۇنىڭ بىلەن مۇسانىڭ ئانىسى دۇنيادا بەخت - سائادەت ۋە ئالىي تۇرمۇشقا ۋە ئاخىرەتتە كاتتا ئەجرىگە ئېرىشتى. الله تائالا بۇ ئىشنى (مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئايان قىلىپ بېرىپ) مۇنداق دېدى: ﴿**بىز سېنىڭ ئاناڭنى خۇش بولسۇن، قايغۇرمىسۇن دەپ سېنى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەردۇق**﴾.

﴿**سەن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ قويدۇڭ، سېنى بىز غەمدىن خالاس قىلدۇق**﴾ يەنى پىرئەۋننىڭ ئادەملىرىنىڭ ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ قالغانلىقى ئۇنىڭ مىسىرلىقتىن بىرنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكى ئۇچۇندۇر. ئاندىن ئۇ ئۇلاردىن قېچىپ مەدىيەندىكى بىر بۇلاقنىڭ قېشىغا كەلدى، ئۇنىڭغا ھېلىقى ياخشى كىشى (يەنى شۇئەيب ئەلەيھىسسالام) مۇنداق دېدى: ﴿ شۇئەيب: «قورقمىغىن، زالىم قەۋمىدىن قۇتۇلدۇڭ» دېدى﴾[3].

* * * * * * *

[1] سۈرە قەسەس 12 – ئايەتنىڭ برقسمى
[2] سۈرە قەسەس 12 – ئايەتنىڭ برقسمى
[3] سۈرە قەسەس 25 – ئايەتنىڭ برقسمى.

www.munber.org

فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِيٓ أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَٰمُوسَىٰ ﴿٤٠﴾ وَٱصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِى ﴿٤١﴾
ٱذْهَبْ أَنتَ وَأَخُوكَ بِـَٔايَٰتِى وَلَا تَنِيَا فِى ذِكْرِى ﴿٤٢﴾ ٱذْهَبَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾ فَقُولَا لَهُۥ
قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُۥ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿٤٤﴾

سەن مەدىيەنلىكلەر ئارىسىدا كۆپ يىللار تۇردۇڭ، ئاندىن، ئى مۇسا! تەقدىر بىلەن (بۇ يەرگە) كەلدىڭ[40]. سېنى مەن مېنىڭ مۇھەببىتىمگە (يەنى پەيغەمبەر قىلىپ ۋەھيى نازىل قىلىشىمغا) تاللىدىم[41]. (ئى مۇسا!) سەن ۋە سېنىڭ قېرىندىشىڭ (ھارۇن) مېنىڭ مۆجىزىلىرىمنى ئېلىپ بېرىڭلار، مېنىڭ زىكرىمگە سۇسلۇق قىلىپ قالماڭلار[42]. پىرئەۋنىنىڭ يېنىغا بېرىڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن ھەددىدىن ئاشتى[43]. ئۇنىڭغا يۇمشاق سۆز قىلىڭلار، ئۇ ئۆز - نەسىھەتنى قوبۇل قىلىشى، ياكى (ھەددىدىن ئاشقانلىقىنىڭ ئاقىۋىتىدىن) قورقۇشى مۇمكىن[44].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىككە تاللانغانلىقى ۋە ئۇنىڭ پىرئەۋنىنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا يۇمشاق سۆزلەرنى قىلىپ، دىنغا چاقىرىشقا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**سېنى تۇرلۇك بالالار بىلەن سىنىدۇق، سەن مەدىيەنلىكلەر ئارىسىدا كۆپ يىللار تۇردۇڭ، ئاندىن، ئى مۇسا! تەقدىر بىلەن (بۇ يەرگە) كەلدىڭ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: يەنى (ئاندىن سەن ئى مۇسا!) ۋەدە بىلەن (بۇ يەرگە كەلدىڭ). بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئابدۇرازاق مۇئەممەردىن قەتادىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئى مۇسا! بۇ يەرگە پەيغەمبەر بولۇشۇڭغا تەقدىر قىلىنغان ۋاقىتدا كەلدىڭ.

﴿**سېنى مەن مېنىڭ مۇھەببىتىمگە (يەنى پەيغەمبەر قىلىپ ۋەھيى نازىل قىلىشىمغا) تاللىدىم**﴾ ئىمام بۇخارى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆچراشتى. مۇسا ئەلەيھىسسالام (ئادەم ئەلەيھىسسالامغا): پۈتۈن كىشىلەرنى بەختسىز قىلغان ۋە ئۇلارنى جەننەتتىن چىقارغان كىشىسەن دېدى. ئادەم ئەلەيھىسسالام (مۇسا ئەلەيھىسسالامغا): سەن، الله تائالاغا سېنى (پەيغەمبەرلىكتىن ئىبارەت) ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ ۋەزىپىسىگە ۋە ۋەھيىسگە تاللىغان تەۋراتنى، چۈشۈرگەن كىشى بولامسەن؟ دېدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ھەئە، دەپ جاۋاب بەردى. ئادەم ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: سەن (الله تائالا) مېنى يارىتىشتىن ئىلگىرى بۇ ئىشنىڭ ماڭا يېزىلىپ كەتكەنلىكىنى (تەۋراتتىن) بىلگەنسەن، دېدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ھەئە، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئادەم ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامنى پاكىتتا يېڭىۋالدى».

﴿**(ئى مۇسا!) سەن ۋە سېنىڭ قېرىندىشىڭ (ھارۇن) مېنىڭ مۆجىزىلىرىمنى ئېلىپ بېرىڭلار، مېنىڭ زىكرىمگە سۇسلۇق قىلىپ قالماڭلار**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سىلەر مېنى زىكرى قىلىشنى كېچىكتۈرمەڭلەر.

بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىد يەنە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سىلەر مېنى زىكرى قىلىشتا بوشىشىپ قالماڭلار. بۇ ئايەتتىكى مەقسەت: ئۇ ئىككىسىنىڭ

www.munber.org

الله تائالانى زىكرى قىلىشتا بوشاپ كەتمەسلىكى ۋە سەل قارىماسلىقى ئۈچۈندۇر. الله تائالانى زىكرى قىلىشنىڭ ئۇ ئىككىسىگە ياردەم ۋە پىرئەۋننىڭ (چوڭلۇقىنى يەرگە) ئۇرىدىغان بىرخۇچ بولۇشى ئۈچۈن پىرئەۋن بىلەن كۆرۈشكەن ۋاقىتىدىمۇ ئۇ ئىككىسىنىڭ الله تائالانى زىكرى قىلىشى لازىمدۇر.

﴿**پىرئەۋننىڭ يېنىغا بېرىڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن ھەددىدىن ئاشتى. ئۇنىڭغا يۇمشاق سۆز قىلىڭلار، ئۇ ۋەز ـ نەسىھەتنى قوبۇل قىلىشى، ياكى (ھەددىدىن ئاشقانلىقىنىڭ ئاقىۋىتىدىن) قورقۇشى مۇمكىن**﴾ بۇ ئايەتتە ناھايىتى كاتتا ئىبرەت باردۇر. بۇ ئىبرەت، پىرئەۋن ھەقىقەتەن بويۇنتاۋلۇق ۋە چوڭلۇق قىلىشتا ئەڭ ئۇچىغا چىققانىدۇر. مۇسا ئەلەيھىسسالام الله تائالانىڭ شۇ ۋاقىتىدىكى مەخلۇقاتلىرىنىڭ ئىچىدىن تاللانغان ئەڭ ئىلغار كىشىدۇر، شۇنداق تۇرۇپ قىلىنغان دەۋەتنىڭ غەلىبىلىك بولۇشى ئۈچۈن الله تائالا ئۇنى پىرئەۋنگە مۇلايىم ۋە يۇمشاق سۆزلەر بىلەن دەۋەت قىلىشقا بۇيرۇدى.

الله تائالا دەۋەتنى يۇمشاق سۆزلەر ۋە ياخشى ئۇسلۇب بىلەن قىلىش توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ يولىغا (يەنى ئىسلام دىنىغا) ھېكمەتلىك ئۇسلۇبتا ياخشى ۋەز ـ نەسىھەت بىلەن دەۋەت قىلغىن، ئۇلار (يەنى مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن﴾[1].

* * * * * * *

قَالَا رَبَّنَآ إِنَّنَا نَخَافُ أَن يَفۡرُطَ عَلَيۡنَآ أَوۡ أَن يَطۡغَىٰ ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَآۖ إِنَّنِي مَعَكُمَآ أَسۡمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٤٦﴾ فَأۡتِيَاهُ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرۡسِلۡ مَعَنَا بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ وَلَا تُعَذِّبۡهُمۡۖ قَدۡ جِئۡنَٰكَ بِـَٔايَةٖ مِّن رَّبِّكَۖ وَٱلسَّلَٰمُ عَلَىٰ مَنِ ٱتَّبَعَ ٱلۡهُدَىٰٓ ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡنَآ أَنَّ ٱلۡعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾

ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن ئۇنىڭ بىزنى ئالدىراپ جازالىشىدىن ياكى تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىشىدىن قورقىمىز» دېيىشتى[45]. الله ئېيتتى: «سىلەر قورقماڭلار، مەن ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن بىللە (ئۇنىڭ سىلەرگە بەرگەن جاۋابىنى) ئاڭلاپ تۇرىمەن، (ئۇنىڭ سىلەرگە قىلىدىغانلىرىنى) كۆرۈپ تۇرىمەن[46]. سىلەر پىرئەۋننىڭ يېنىغا بېرىپ،"بىز ئىككىمىز پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىسى بولىمىز، ئىسرائىل ئەۋلادىنى قويۇۋەتكىن، بىز بىلەن كەتسۇن، ئۇلارنى قىينىمىغىن. ساڭا بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ مۆجىزىسىنى ئېلىپ كەلدۇق، تۇغرا يولغا ئەگەشكەن ئادەم (الله نىڭ ئازابىدىن) ئامان قالىدۇ[47]. بىزگە شەك ـ شۈبھىسىز ۋەھىي قىلىنىدىكى، (الله نىڭ پەيغەمبەرلىرىنى) ئىنكار قىلغان، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەن ئادەم (قاتتىق) ئازابقا دۇچار بولىدۇ" دەڭلار»[48].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋندىن قورقىنالىقى ۋە الله تائالانىڭ ئۇنى خاتىرجەم قىلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇسا ۋە ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارنىڭ الله تائالادىن ئۆزلىرىنى ساقلىشىنى تەلەپ قىلىپ ۋە ئۇنىڭغا شىكايەت قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى خەۋەر بېرىدى: ﴿**ئۇلار:**

---

[1] سۈرە نەھل 125 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

«پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن ئۇنىڭ بىزنى ئالدىراپ جازالىشىدىن ياكى تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىشىدىن قورقىمىز» دەيىشتى﴾.

﴿**اللە ئېيتتى: «سىلەر قورقماڭلار، مەن ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن بىللە (ئۇنىڭ سىلەرگە بەرگەن جاۋابىنى) ئاڭلاپ تۇرىمەن، (ئۇنىڭ سىلەرگە قىلىدىغانلىرىنى) كۆرۈپ تۇرىمەن**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە زەھھاك، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى ماڭا سىلەرنىڭ ئىشلىرىڭلاردىن كىچىككىنىمۇ بىر نەرسە يوشۇرۇن بولمايدۇ، سىلەر ئۇنىڭ تىزگىنىنىڭ مېنىڭ قولۇمدا ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالماڭلار. ئۇ مېنىڭ رۇخسىتىمسىز ۋە بۇيرۇقۇمسىز سۆز قىلالمايدۇ، نەپەس ئالالمايدۇ ۋە قېيناش ئۇچۇن سىلەرنى تۇتالمايدۇ، مېنىڭ ياردىمىم سىلەر بىلەن بىللىدۇر.

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋنگە قىلغان نەسىھىتى توغرىسىدا

﴿**ساڭا بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ مۆجىزىسىنى ئېلىپ كەلدۇق، توغرا يولغا ئەگەشكەن ئادەم (اللە نىڭ ئازابىدىن) ئامان قالىدۇ**﴾ يەنى ئەگەر سەن توغرا يولغا ئەگەشسەڭ ئامان بولىسەن، شۇنىڭ ئۈچۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇمنىڭ كاتتىسى ھىرەقلىگە ئەۋەتكەن خېتىدە مۇنداق يېزىلغان: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە تائالانىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن. (بۇ خەت) اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەدتىن رۇمنىڭ كاتتىسى ھىرەقلىگىدۇر. توغرا يولغا ئەگەشكەن كىشى ئامان بولىدۇ. مەقسەت مەن ھەقىقەتەن سېنى ئىسلامغا چاقىرىمەن، مۇسۇلمان بولغىن ئامان بولىسەن، اللە تائالا ساڭا ئەجرىڭنى قوش بېرىدۇ».

شۇڭا بۇ يەردە مۇسا ۋە ھارۇن ئەلەيھىسسالاملار پىرئەۋنگە مۇنداق دېدى: ﴿**بىز ئىككىمىز پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىسى بولىمىز، ئىسرائىل ئەۋلادىنى قويۇۋەتكىن، بىز بىلەن كەتسۇن، ئۇلارنى قىينىمىغىن. ساڭا بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ مۆجىزىسىنى ئېلىپ كەلدۇق، توغرا يولغا ئەگەشكەن ئادەم (اللە نىڭ ئازابىدىن) ئامان قالىدۇ. بىزگە شەك - شۈبھىسىز ۋەھيى قىلىندىكى، (اللە نىڭ پەيغەمبەرلىرىنى) ئىنكار قىلغان، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەن ئادەم (قاتتىق) ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى (كۇفرىدا، گۇناھتا) چېكىدىن ئاشسىدىكەن. دۇنيا تىرىكچىلىكىنى (ئاخىرەتتىن) ئارتۇق كۆرىدىكەن. ئۇنىڭ جايى ھەقىقەتەن جەھەننەم بولىدۇ﴾[1] ﴿سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم. ئۇنىڭغا پەقەت (ھەقنى) ئىنكار قىلغان، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەن ئادەملا كىرىدۇ﴾[2] ﴿(كاپىر قۇرئانغا) ئىشەنمىدى، نامراز ئوقۇمىدى. لېكىن ئۇ (قۇرئاننى) ئىنكار قىلدى ۋە (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى﴾[3].

* * * * * * *

قَالَ فَمَن رَّبُّكُمَا يَٰمُوسَىٰ ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا ٱلَّذِيٓ أَعۡطَىٰ كُلَّ شَيۡءٍ خَلۡقَهُۥ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ ٱلۡقُرُونِ ٱلۡأُولَىٰ ﴿٥١﴾ قَالَ عِلۡمُهَا عِندَ رَبِّي فِي كِتَٰبٖۖ لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ﴿٥٢﴾

---

[1] سۈرە نازىئات 37 — 39 - ئايەتكىچە
[2] سۈرە لەيل 14 — 16 - ئايەتكىچە
[3] سۈرە قىيامەت 31 – 32 - ئايەتلەر

www.munber.org

(ئۇلار پىرئەۋنگە كېلىپ الله تائالا تەرىپىدىن ۋەھيى قىلىنغان نەرسىلەرنى يەتكۈزگەندىن كېيىن) پىرئەۋن: «ئى مۇسا، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار كىم؟» دېدى[49]. مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىمىز شۇنداق زاتتۇركى، هەممە نەرسىگە (ئۆزىگە مۇناسىب) شەكىل ئاتا قىلدى، (ئاندىن ئۇلارغا ياشاش يوللىرىنى، پايدىلىنىدىغان نەرسىلىرىنى) كۆرسەتتى»[50]. پىرئەۋن ئېيتتى: «ئۆتمۈش كەتكەن ئۈممەتلەرنىڭ هالى قانداق؟ (يەنى قانداق بولغان؟)»[51]. مۇسا ئېيتتى: «ئۇلار تۇغرىسىدىكى مەلۇمات پەرۋەردىگارىمنىڭ دەرگاهىدا لەۋھۇلمەهپۇزدا (خاتىرىلەكلىكتۇر)، پەرۋەردىگارىم هەم خاتالاشمايدۇ هەم ئۇنتۇمايدۇ»[52].

مۇسا ئەلەيهىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ ئۆزئارا قىلىشقان مۇنازىرىسى توغرىسىدا

الله تائالا پىرئەۋننىڭ هەممە نەرسىنىڭ ئىلاهى، پەرۋەردىگارى ۋە ئىگىسى بولغان الله تائالانىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلىپ، مۇسا ئەلەيهىسسالامغا دېگەن سۆزلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئۇلار پىرئەۋنگە كېلىپ الله تائالا تەرىپىدىن ۋەھيى قىلىنغان نەرسىلەرنى يەتكۈزگەندىن كېيىن) پىرئەۋن: «ئى مۇسا، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار كىم؟» دېدى**﴾ يەنى (پىرئەۋن مۇنداق دېدى): سىلەرنى (ماڭا) (ئەلچى قىلىپ ئەۋەتكەن) پەرۋەردىگارىڭلار كىم؟ هەقىقەتەن مەن ئۇنى تونۇمايدىكەنمەن ۋە سىلەرنىڭ مەندىن باشقا ئىلاهىڭلارنىڭ بارلىقىنى بىلمەيدىكەنمەن.

﴿**مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىمىز شۇنداق زاتتۇركى، هەممە نەرسىگە (ئۆزىگە مۇناسىب) شەكىل ئاتا قىلدى، (ئاندىن ئۇلارغا ياشاش يوللىرىنى، پايدىلىنىدىغان نەرسىلىرىنى) كۆرسەتتى»**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى هەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلهە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى هەممە نەرسىگە ئۇنىڭ جۈپتىنى ياراتتى.

زەهھاك يەنە ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىنساننى ئىنسان، ئېشەكنى ئېشەك ۋە قوينى قوي قىلدى.

لەيس ئىبنى ئەبۇسۇلەيم مۇجاهىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: هەممە نەرسىنى ئۇنىڭغا مۇناسىپ كېلىدىغان سۈرەتكە كىرگۈزدى. ئىبنى ئەبۇنەجىيە، مۇجاهىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: هەممە جانۋارنى (ئۆزىگە مۇناسىپ كېلىدىغان شەكىلدە) ياراتتى.

سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دېدى: هەممە مەخلۇقاتلارغا ئۇنىڭغا مۇناسىپ كېلىدىغان تەن قۇرۇلۇش بەردى، ئىنسانغا ئۇلاغلارنىڭ، ئۇلارغلارغا ئىتنىڭ ۋە ئىتقا قوينىڭ تەن قۇرۇلۇش شەكلىنى بەرمىدى، هەممە مەخلۇقاتلارغا ئۆزلىرىگە لايىق نەسىللىنىش يوللىرىنى بەردى ۋە نەرسىلەرنى شۇنىڭغا مۇناسىپ كېلىدىغان قىلىپ ئورۇنلاشتۇردى. مەخلۇقاتلارنىڭ بىرسىنىڭ يارىتىلىش، رىزىق تېپىپ يېيىش ۋە نەسىللىنىش ئىشلىرى بىر - بىرىگە ئوخشمايدۇ.

الله تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەخلۇقاتقا پايدىلىق ئىشلارنى (تەقدىر قىلدى، ئۇلارغا پايدىلىنىش يوللىرىنى) كۆرسەتتى﴾[1] يەنى ئۇ (بارلىق مەخلۇقاتلارنىڭ) نېمە ئىش قىلىشىنى (ئۇلارنىڭ) ئەجەللىرىنى ۋە رىزىقلىرىنى تەقدىر قىلىپ پۈتۈۋەتتى. بارلىق مەخلۇقاتلار شۇ بويىچە ماڭغۇچىدۇر. بىرسىمۇ ئۇنىڭدىن چىقىپ كېتىشكە قادىر بولالمايدۇ.

﴿**پىرئەۋن ئېيتتى: «ئۆتمۈش كەتكەن ئۈممەتلەرنىڭ هالى قانداق؟ (يەنى قانداق بولغان؟)»**﴾ يەنى مۇسا ئەلەيهىسسالام ئۆزىنى ئەۋەتكەن زاتنىڭ هەممە نەرسىنى ياراتقان، (ئۇلارغا) رىزىق بەرگەن ۋە

[1] سۈرە ئەئلا 3 – ئايەت.

www.munber.org

(ھەممە نەرسىنى) تەقدىر قىلىپ يازغان پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىنى پىرئەۋنگە خەۋەر بەرگەندە، پىرئەۋن الله تائالاغا ئىبادەت قىلماي ئۆتۈپ كەتكەن ئۈممەتلەرنىڭ ھالىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا پاكىت كەلتۈرۈشكە باشلىدى، يەنى ئىش سەن دېگەندەك بولىدىغان بولسا سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭغا ئىبادەت قىلماي بەلكى ئۇنىڭ باشقىسىغا ئىبادەت قىلىپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ ئەھۋالى قانداق بولىدۇ؟ مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋنىڭ بۇ سوئالىغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئۇلار توغرىسىدىكى مەلۇمات پەرۋەردىگارىمنىڭ دەرگاھىدا لەۋھۇلمەھپۇزدا (خاتىرىلەكلىكتۇر)، پەرۋەردىگارىم ھەم خاتالاشمايدۇ ھەم ئۇنتۇمايدۇ**﴾.

* * * * * * *

ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿٥٣﴾ كُلُوا۟ وَٱرْعَوْا۟ أَنْعَٰمَكُمْ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلنُّهَىٰ ﴿٥٤﴾ ۞ مِنْهَا خَلَقْنَٰكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿٥٥﴾ وَلَقَدْ أَرَيْنَٰهُ ءَايَٰتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿٥٦﴾

ئۇ زېمىننى سىلەرگە بىسات قىلىپ بەردى، سىلەر ئۈچۈن نۇرغۇن يوللارنى ئېچىپ بەردى، بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى، ئۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈرۈپ بەردى»[53]. (ئۇلاردىن) يەتتىلار ۋە مال چارۋىلىرىڭلارنى بېقىڭلار، ئۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن (الله نىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار[54]. سىلەرنى زېمىندىن خەلق قىلتۇق، (ئۆلگىنىڭلاردىن كېيىن) سىلەرنى يەنە زېمىنغا قايتۇرىمىز (توپىغا ئايلىنىسىلەر)، سىلەرنى (ھېساب ئېلىش ئۈچۈن) يەنە بىر قېتىم زېمىندىن چىقىرىمىز[55]. شەك - شۇبھىسىزكى، ئۇنىڭغا بىزنىڭ ھەممە مۆجىزىلىرىمىزنى كۆرسەتتۇق. ئۇ ئىنكار قىلدى ۋە (ئىمان ئېيتىشتىن) باش تارتتى[56].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋنگە بەرگەن جاۋابىنىڭ داۋامى توغرىسىدا

پىرئەۋن مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن يۇقىرىدىكى سوئالنى سورىغان ۋاقىتدا ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ پەرۋەردىگارىنى سۈپەتلەپ بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿«پەرۋەردىگارىمىز شۇنداق زاتتۇركى، ھەممە نەرسىگە (ئۆزىگە مۇناسىب) شەكىل ئاتا قىلدى، (ئاندىن ئۇلارغا ياشاش يوللىرىنى، پايدىلىنىدىغان نەرسىلىرىنى) كۆرسەتتى»﴾[1].

﴿**ئۇ زېمىننى سىلەرگە بىسات قىلىپ بەردى**﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭ ئۈستىدە تەۋرىنىپ كەتمەي تۇرىسىلەر، ئۇخلايسىلەر ۋە سەپەر قىلىسىلەر.

﴿**سىلەر ئۈچۈن نۇرغۇن يوللارنى ئېچىپ بەردى**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى (سەپەردە) كۆزلىگەن مەقسەتلىرىگە يېتىۋالسۇن دەپ، تاغلاردا كەڭ يوللارنى ياراتتۇق﴾[2].

﴿**بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى، ئۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈرۈپ بەردى. (ئۇلاردىن) يەتتىلار ۋە مال چارۋىلىرىڭلارنى بېقىڭلار، ئۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن (الله نىڭ**

---

[1] سۈرە تاھا 50 - ئايەت

[2] سۈرە ئەنبىيا 31 – ئايەتنىڭ برقىسمى

www.munber.org

بارلىقى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار.سىلەرنى زېمىندىن خەلق قىلىش، (ئۆلگىنىڭلاردىن كېيىن) سىلەرنى يەنە زېمىنغا قايتۇرىمىز (توپىغا ئايلىنىسىلەر)، سىلەرنى (ھېساب ئېلىش ئۈچۈن) يەنە بىر قېتىم زېمىندىن چىقىرىمىز﴾ يەنى سىلەرنىڭ باشلىنىشىڭلار زېمىندۇر. سىلەرنىڭ داداڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالام توپىدىن يارىتىلغان، سىلەر ئۆلگەن ۋاقىتىدا سىلەرنى توپىغا قايتا كىرگۈزىمىز ۋە (ھېساب ئېلىش ئۈچۈن) ئۇنىڭدىن يەنە قايتا بىر قېتىم چىقىرىمىز.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇ كۈنىدە الله سىلەرنى چاقىرىدۇ، سىلەر ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتىپ ئجابەت قىلىسىلەر ۋە (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا تۇرغاندەك ئويلايسىلەر﴾[1] ﴿ئېيتتى: «يەر يۈزىدە ياشايسىلەر، يەر يۈزىدە ئۆلۈسىلەر، (قىيامەت كۈنى) يەنە يەر ئاستىدىن چىقىرىلىسىلەر»﴾[2].

الله تائالا پىرئەۋنگە پۈتۈن پاكىتلارنى كۆرسەتكەن، بولسمۇ ئۇنىڭ ئىمان كەلتۈرمىگەنلىكى توغرىسىدا

﴿**شەك - شۇبھىسىزكى، ئۇنىڭغا بىزنىڭ ھەممە مۆجىزىلىرىمىزنى كۆرسەتتۇق. ئۇ ئىنكار قىلدى ۋە (ئىمان ئېيتىشتىن) باش تارتتى**﴾ الله تائالا (كاپىرلارنىڭ ئۆزىنىڭ مۆجىزىلىرىنى ئىنكار قىلىدىغانلىقى) توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئۇ ئايەتلەرنى ئىچىدە ئېتىراپ قىلدى، لېكىن ئۇلار ئۇنى زۇلۇم ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىش يۈزىسىدىن ئىنكار قىلدى. بۇزغۇنچىلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا قارىغىن﴾[3].

* * * * * * *

قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِّثْلِهِۦ فَٱجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَّا نُخْلِفُهُۥ نَحْنُ وَلَآ أَنتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ ٱلزِّينَةِ وَأَن يُحْشَرَ ٱلنَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

پىر ئەۋن ئېيتتى: «ئى مۇسا! سېھرىڭ بىلەن بىزنى زېمىنىمىز (مىسىر) دىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن كەلدىڭمۇ؟»[57]. ساڭا بىز شۇنىڭغا ئوخشاش سېھىر بىلەن تاقابىل تۇرىمىز، سەن بىزگە ئۆز ئارا يېغىلىدىغان ۋاقىتنى ۋە مۇئەييەن جاينى بەلگىلەپ بەرگىن، سەنمۇ، بىزمۇ ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلمايلى»[58]. مۇسا ئېيتتى: «سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان چاغ بايرام كۈنى بولۇپ، كىشىلەر چاشكا ۋاقتىدا يېغىلسۇن»[59].

پىرئەۋنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ كەلتۈرگەن مۆجىزىلىرىنى سېھىر دەۋېلىشى ۋە ئۇنىڭغا قارشىلىق قىلىشقا بىرلىشىشى توغرىسىدا

الله تائالا، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋنىڭ ئالدىدا ھاسىنى تاشلاپ ئۇنى ناھايىتى چوڭ بىر يىلانغا ئايلاندۇرغانلىقىدىن ۋە قولىنى قولتۇقىغا تىقىپ، ئۇنى ئاپئاق نۇرلۇق ھالدا چىقارغانلىقىدىن

---

[1] سۈرە ئىسرا 52 - ئايەت

[2] سۈرە ئەئراف 25- ئايەت.

[3] سۈرە نەمل 14- ئايەت.

www.munber.org

ئىبارەت چوڭ بىر مۆجىزىنى كۆرسەتكەن ۋاقتىدا، پىرئەۋننىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بۇ سېنىڭ بىزنى سېھىرلەش، كىشىلەرنى ئۆزەڭگە ئەگەشتۈرۈپ، سانىڭنى ئاۋۇتۇپ، ئۇلار بىلەن بىزدىن غالىب كېلىش ئۈچۈن كەلتۈرگەن سېھىرىڭدۇر، بۇ ئىش (سەن ئويلىغاندەك) بولمايدۇ، بىزنىڭمۇ سېنىڭكىدەك سېھىرىمىز بار، سەن سېھىرىڭغا بەك ئىشىنىپ كەتمە، دېگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سەن بىزگە ئۆز ئارا يىغىلىدىغان ۋاقىتنى ۋە مۇئەييەن جايىنى بەلگىلەپ بەرگىن، سەنمۇ، بىزمۇ ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلمايلى**﴾.

﴿**مۇسا ئېيتتى: «سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان چاغ بايرام كۈنى بولۇپ، كىشىلەر چاشكا ۋاقتىدا يىغىلسۇن**»﴾ يەنى ئۇ كۈن ھەممە كىشىلەرنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئىشلىرىدىن بىكار بولىدىغان كۈندۇر. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇ كۈننى تاللىشى ھەممە كىشىلەر بىلەن اللە تائالانىڭ خالىغىنىنى قىلالايدىغانلىقىنى، پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىنى ۋە (پىرئەۋننىڭ) سېھىرگەرلىرىنىڭ (مۇسا ئەلەيھىسسالامغا) بىلدۈرگەن قارشىلىقىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرۈشى ئۈچۈندۇر.

﴿**كىشىلەر چاشكا ۋاقتىدا يىغىلسۇن**﴾ ئۇنىڭ چاشگا ۋاقتىنى تاللىشى كىشىلەر بولۇۋاتقان ئىشنى ناھايىتى ئېنىق كۆرسۇن دېگەنلىكى ئۈچۈندۇر. پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممە ئىشلىرى داۋاملىق شۇنىڭدەك ئاشكارا بولىدۇ. شۇڭا ئۇ (كىشىلەرنى) كېچىسى يىغىلسۇن دېمەي، كۈندۈزى چاشكاھ ۋاقتىدا يىغىلسۇن، دېدى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: ئۇلارنىڭ يىغىلىشقا ۋەدە قىلىشقان كۈنى مۇھەررەم ئېيىنىڭ ئونىنچى كۈنىدۇر. سۈددى، قەتادە ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: ئۇلار ۋەدە قىلىشقان كۈن ئۇلارنىڭ بايرام كۈنى ئىدى.

سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دېدى: ئۇ كۈن ئۇلارنىڭ بازار كۈنىدۇر. بۇ سۆزلەرنىڭ ئارىلىقىدا ھېچ قانداق زىتلىق يوقتۇر. ھەدىستە، مۇشۇ كۈننىڭ ئۆزىدە اللە تائالا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرىنى (نىل دەرياسىدا) ھالاك قىلغانلىقى كەلدى.

* * * * * * *

فَتَوَلَّىٰ فِرۡعَوۡنُ فَجَمَعَ كَيۡدَهُۥ ثُمَّ أَتَىٰ ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ وَيۡلَكُمۡ لَا تَفۡتَرُواْ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا فَيُسۡحِتَكُم بِعَذَابٖۖ وَقَدۡ خَابَ مَنِ ٱفۡتَرَىٰ ﴿٦١﴾ فَتَنَٰزَعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡ وَأَسَرُّواْ ٱلنَّجۡوَىٰ ﴿٦٢﴾ قَالُوٓاْ إِنۡ هَٰذَٰنِ لَسَٰحِرَانِ يُرِيدَانِ أَن يُخۡرِجَاكُم مِّنۡ أَرۡضِكُم بِسِحۡرِهِمَا وَيَذۡهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ ٱلۡمُثۡلَىٰ ﴿٦٣﴾ فَأَجۡمِعُواْ كَيۡدَكُمۡ ثُمَّ ٱئۡتُواْ صَفّٗاۚ وَقَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡيَوۡمَ مَنِ ٱسۡتَعۡلَىٰ ﴿٦٤﴾

پىرئەۋن قايتىپ كېتىپ ھىيلە - مىكرىنى (يەنى سېھىرىگەرلەرنى) توپلىدى. ئاندىن ئۇ (سېھىرگەرلەرنى ۋە سېھىرىدە ئىشلىنىدىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ ۋەدىلەشكەن ۋاقىتتا) كەلدى[60]. مۇسا ئۇلارغا ئېيتتى: «سىلەرگە ۋاي! اللە غا يالغاننى چاپلىماڭلار (يەنى سېھىرنى ئارقىلىق مۆجىزىلىرىمگە تاقابىل تۇرۇشنى دەۋا قىلماڭلار)، اللە سىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن ھالاك قىلىدۇ، اللە غا بوھتان چاپلىغان ئادەم مەغلۇب بولىدۇ»[61]. ئۇلار ئۆز ئىشى (يەنى مۇسا ۋە ھارۇننىڭ ئىشى) ئۈستىدە دەتالاش قىلىشتى، قىلغان دەتالاشنى يوشۇرۇشتى[62]. ئۇلار ئېيتتى: «بۇ ئىككىسى راستلا سېھىرىگەر بولۇپ، سېھىر بىلەن سىلەرنى زېمىنىڭلاردىن چىقىرىۋەتمەكچى ۋە تۇغرا دىنىڭلارنى

www.munber.org

يوقاتماقچى بولىدۇ[63]. ھىيلەگىلارنىڭ ھەممىسىنى جەملەگىلار (يەنى پۈتۈن چارە - تەدبىرلىرىگىلارنى بىر نۇقتىغا يىغىپ بىر ياقىدىن باش چىقىرىگىلار)، ئاندىن (قارىغۇچىلارغا ھەيۋەتلىك كۆرۈنۈش ئۈچۈن مەيدانغا) سەپ تارتىپ كېلىگىلار، بۈگۈن ئۇستۈنلۈك قازانغان ئادەم راستلا مەقسەتكە ئېرىشىدۇ»[64].

ئىككى تەرەپنىڭ يىغىلىشى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى ۋە سېھىرگەرلەرنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، پىرئەۋننىڭ، مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇئمىنلىرىنى ۋاقىت ۋە مۇئمىنلەرنى بىر ئورۇندا كۆرۈشۈشكە ۋەدىلەشكەندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ دۆلىتىنىڭ ھەرقايسى شەھەرلىرىدىن شۇ زامانىدا سېھىرگەرلىكنى بىلىدۇ، دەپ قارالغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى يىغىشقا باشلىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. ئۇ زامانىدا سېھىرگەرلەر ناھايىتى كۆپ ئىدى. ﴿پىرئەۋن: «مېنىڭ ئالدىمغا بارلىق ئۇستا سېھىرگەرلەرنى ئېلىپ كېلىڭلار» دېدى﴾[1].

ئاندىن كىشىلەر شۇ كۈندە يىغىلدى. پىرئەۋن تەختكە چىقىپ ئولتۇردى، دۆلەت كاتتىباشلىرىمۇ ئۇنىڭ قېشىدا، خەلقىلەر ئۇنىڭ ئوڭ - سول تەرىپىدە تىزىلىشىپ تۇرۇشتى. مۇسا ئەلەيھىسسالام بىر تۈغقىنى ھارۇن ئەلەيھىسسالام بىلەن ھاسسىغا تايىنىپ كەلدى، سېھىرگەرلەرنىڭ ھەممىسى پىرئەۋننىڭ ئالدىدا قاتار سەپ بولۇپ تىزىلىپ تۇردى. ئۇ كۈنى پىرئەۋن ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ ھۈنەرلىرىنى تازا كۆرسىتىشكە قىزىقتۇردى. ئۇلار ئەگەر (ئۇ كۈنى غەلىبە قىلسا پىرئەۋننىڭ ئۆزلىرىنى مۇكاپاتلىشىنى) تەلەپ قىلدى. پىرئەۋن ئۇلارنىڭ تەلىپىنى ئورۇنلايدىغانلىقىغا ۋەدە بەردى.

اللە تائالا بۇ ئىشنى ھىكايە قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿سېھىرگەرلەر پىرئەۋننىڭ قېشىغا يېتىپ كەلگەندە، ئۇلار پىرئەۋنگە: «ئەگەر غەلىبە قىلساق بىزگە چوقۇم مۇكاپات بېرىلەمدۇ؟» دېدى. پىرئەۋن: «ھەئە، ئۇ چاغدا (سىلەرگە مۇكاپات بېرىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە) سىلەر چوقۇم مېنىڭ يېقىن ئادەملىرىمدىن بولۇپ قالىسىلەر» دېدى﴾[2].

﴿مۇسا ئۇلارغا ئېيتتى: «سىلەرگە ۋاي! اللە غا يالغاننى چاپلىماڭلار (يەنى سېھىرنى ئارقىلىق مۆجىزىلىرىمگە تاقابىل تۇرۇشنى دەۋا قىلماڭلار)، اللە سىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن ھالاك قىلىدۇ، اللە غا بوھتان چاپلىغان ئادەم مەغلۇب بولىدۇ». ئۇلار ئۆز ئىشى (يەنى مۇسا ۋە ھارۇننىڭ ئىشى) ئۈستىدە دەتالاش قىلىشتى﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىچىدە: بۇ سېھىرگەرنىڭ سۆزى ئەمەس، شەكسىز ئۇ يېيغەمبەرنىڭ سۆزى دېگەنلەرمۇ، (بۇ يېيغەمبەرنىڭ سۆزى ئەمەس) بەلكى سېھىرگەرنىڭ سۆزى دېگەنلەرمۇ بولدى.

﴿قىلغان دەتالاشنى يوشۇرۇشتى﴾ يەنى ئۆزئارا پىچىرلاشتى. **﴿ئۇلار ئېيتتى: «بۇ ئىككىسى راستلا سېھىرگەر بولۇپ، سېھىر بىلەن سىلەرنى زېمىنىڭلاردىن چىقىرىۋەتمەكچى ۋە تۇغرا دىنىڭلارنى يوقاتماقچى بولىدۇ﴾** يەنى ئۇلار مۇشۇ سېھىرنىڭ سەۋەبى بىلەن ھوقۇقتا ۋە مال - دۇنياغا ئېرىشمەكچى، سىلەردىن ھوقۇقنى تارتىۋالماقچى، دېيىشتى.

ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئۇلار سىلەر ئىشلەتكەن يول بىلەن سىلەردىن ھوقۇقۇڭلارنى تارتىۋالماقچى دېيىشتى، دېدى.

---

[1] سۈرە يۇنۇس 79 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇئەرا 41 – 42 ئايەتلەر

www.munber.org

﴿هىيلەڭلارنىڭ هەممىسىنى جەملەڭلار (يەنى پۈتۈن چارە - تەدبىرلىرىڭلارنى بىر نۇقتىغا يىغىپ بىر ياقىدىن باش چىقىرىڭلار)، ئاندىن (قارىغۇچىلارغا هەيۋەتلىك كۆرۈنۈش ئۈچۈن مەيدانغا) سەپ تارتىپ كېلىڭلار﴾ يەنى هەممىڭلار بىر سەپ بولۇپ يىغىلىڭلار. مۇسا ۋە هارۇن ئۇستىدىن غەلبە قىلىش، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى باغلاش ئۈچۈن قولۇڭلاردىكى نەرسىلەرنى بىرلا ۋاقىتتا تاشلاڭلار!

﴿بۈگۈن ئۇستۈنلۈك قازانغان ئادەم راستلا مەقسەتكە ئېرىشىدۇ»﴾ يەنى بىز ئۇستۈنلۈككە ئېرىشسەك، بىزگە مال - مۈلۈك بېرىشنى ۋەدە قىلدى. ئەمما مۇسا بىلەن هارۇن ئۇستۈنلۈككە ئېرىشىپ قالسا، پادىشاهلىققا ئېرىشىدۇ.

* * * * * * *

قَالُواْ يَٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلۡقِيَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنۡ أَلۡقَىٰ ٦٥ قَالَ بَلۡ أَلۡقُواْۖ فَإِذَا حِبَالُهُمۡ وَعِصِيُّهُمۡ يُخَيَّلُ إِلَيۡهِ مِن سِحۡرِهِمۡ أَنَّهَا تَسۡعَىٰ ٦٦ فَأَوۡجَسَ فِي نَفۡسِهِۦ خِيفَةٗ مُّوسَىٰ ٦٧ قُلۡنَا لَا تَخَفۡ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡأَعۡلَىٰ ٦٨ وَأَلۡقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلۡقَفۡ مَا صَنَعُوٓاْۖ إِنَّمَا صَنَعُواْ كَيۡدُ سَٰحِرٖۖ وَلَا يُفۡلِحُ ٱلسَّاحِرُ حَيۡثُ أَتَىٰ ٦٩ فَأُلۡقِيَ ٱلسَّحَرَةُ سُجَّدٗا قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِرَبِّ هَٰرُونَ وَمُوسَىٰ ٧٠

ئۇلار ئېيتتى: «ئى مۇسا! (هاساڭنى) سەن ئاۋال تاشلامسەن؟ ياكى (ئارغامچا - هاسىلىرىمىزنى) بىز ئاۋال تاشلامدۇق؟»[65]. مۇسا: «بەلكى سىلەر ئاۋال تاشلاڭلار!» دېدى. (ئۇلار تاشلىغان ئىدى) ناگاهان ئۇلارنىڭ ئارغامچىلىرى، هاسىلىرى ئۇلارنىڭ سېهرىدىن (يەنى سېهرنىڭ تەسىرىدىن) ئۇنىڭغا هەرىكەتلىنىپ مېڭىۋاتقاندەك تۇيۇلدى[66]. (بۇنىڭدىن) مۇسا ئۆزىدە قورقۇنچ هېس قىلدى[67]. بىز (ئۇنىڭغا) ئېيتتۇقكى، «قورقمىغىن، سەن چوقۇم ئۈستۈنلۈك قازىنىسەن[68]. قولۇڭدىكىنى تاشلىغىن، ئۇ ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېهرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋېتىدۇ، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكىنى سېهرگەرلەرنىڭ هىيلىسىدۇر، سېهرگەرلەر قەيەرگە بارسا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ»[69]. (مۇسا هاسىسىنى تاشلىۋىدى، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېهرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋەتتى) شۇنىڭ بىلەن سېهرگەرلەر (سەجدە قىلغان هالدا يىقىلىپ): «هارۇن بىلەن مۇسانىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىمان ئېيتتۇق» دېيىشتى[70].

مۇسا ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۇتقانلىقى ۋە سېهرگەرلەرنىڭ ئىمان كەلتۈرگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا سېهرگەرلەر مۇسا ئەلەيهىسسالام بىلەن كېلىشكەندىن كېيىن، سېهرگەرلەرنىڭ مۇسا ئەلەيهىسسالامغا دېگەن سۆزىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار ئېيتتى: «ئى مۇسا! (هاساڭنى) سەن ئاۋال تاشلامسەن؟ ياكى (ئارغامچا - هاسىلىرىمىزنى) بىز ئاۋال تاشلامدۇق؟». مۇسا: «بەلكى سىلەر ئاۋال تاشلاڭلار!» دېدى. (ئۇلار تاشلىغان ئىدى) ناگاهان ئۇلارنىڭ ئارغامچىلىرى، هاسىلىرى ئۇلارنىڭ سېهرىدىن (يەنى سېهرنىڭ تەسىرىدىن) ئۇنىڭغا هەرىكەتلىنىپ مېڭىۋاتقاندەك تۇيۇلدى**﴾.

www.munber.org

يەنە بىر ئايەتتە ئۇلار ھاسىنى تاشلىغان ۋاقتىدا مۇنداق دېگەنلىكى بايان قىلىندى: ﴿ئۇلار: «پىرئەۋننىڭ كاتتىلىقى بىلەن قەسەمكى، بىز شەك - شۇبھىسىز غەلىبە قىلىمىز» دېدى﴾[1] اللە تائالا يەنە بىر ئايەتتە (ئۇلار قوللىرىدىكى ئارغامچا ۋە ھاسىلارنى تاشلىغاندا بولغان ھالەتنى بايان قىلىپ) مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ھاسا، ئارغامچىلارنى تاشلاپ كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىنى باغلىدى، ئۇلارنى (يەنى كىشىلەرنى) قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى، ئۇلار (كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىگە) چوڭ (كۆرۈنىدىغان) سېھىرنى كۆرسەتتى﴾[2].

﴿**(بۇنىڭدىن) مۇسا ئۆزىدە قورقۇنچ ھېس قىلدى**﴾ يەنى ئۇ قولىدىكى ھاسىنى تاشلاشتىن بۇرۇن كىشىلەرنىڭ سېھىرگەرلەرنىڭ كەلتۈرگەن سېھىرلىرىگە گوللىنىپ، ئىزىپ كېتىشىدىن قورقتى. شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا اللە تائالا ئۇنىڭغا قولىدىكى ھاسىنى تاشلاشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**قولۇڭدىكىنى تاشلىغىن، ئۇ ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋېتىدۇ**﴾ ئۇنداق بولۇشى (مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ) ھاسىسى ھەقىقەتەن تۆت پۇتلۇق، بوينى ئۇزۇن، بېشى يوغان ۋە مەرگەن چىشلىق، ناھايىتى يوغان بىر ھايۋانغا ئايلاندى. ئاندىن ئۇ (سېھىرگەرلەرنىڭ) ھېلىقى ئارغامچا ۋە ھاسىلىرىنى قوغلاپ يۇرۇپ، ئۇلارنىڭ بىرىنمۇ قويماي ھەممىسىنى يۇتۇۋەتتى، سېھىرگەرلەر ۋە (ئۇ يەرگە يىغىلغان) كىشىلەر بۇ ئىشلارنى كۆپ - كۈندۈزدە ئۆز كۆزلىرى بىلەن ئوچۇق كۆرۈشتى. شۇنىڭ بىلەن مۆجىزە ۋە پاكىتلار ئىسپاتلىنىپ، ھەقنىڭ ھەق ئىكەنلىكى ۋە سېھىرگەرلەرنىڭ يالغانچىلىقى ئاشكارىلاندى.

﴿**ئۇلارنىڭ كۆرسەتكىنى سېھىرگەرلەرنىڭ ھىيلىسىدۇر، سېھىرگەرلەر قەيەرگە بارسا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ**﴾ شۇڭا ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە ئۇبەيدە ئىبنى ئۇمەير مۇنداق دېدى: سېھىرگەرلەر ئەتىگەندە سېھىر قىلىدىغان كىشىلەر ئىدى، كەچقۇرۇندا شېھىتلارغا ئايلاندى.

سېھىرگەرلەرنىڭ سانى توغرىسىدا

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سېھىرگەرلەر 70 كىشى ئىدى، ئۇلار ئەتىگىنى سېھىرگەر ئىدى، كەچقۇرۇنى شېھىتلارغا ئايلاندى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەۋزائىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سېھىرگەرلەر سەجدە قىلغان ھالىتىدە يىقىلغانىدا ئۇلارغا جەننەت كۆرسىتىلدى، ھەتتا ئۇلار (جەننەتنى) ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆردى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، سەئىد ئىبنى جۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**شۇنىڭ بىلەن سېھىرگەرلەر (سەجدە قىلغان ھالدا يىقىلىپ): «ھارۇن بىلەن مۇسانىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىمان ئېيتتۇق» دېيىشتى**﴾ يەنى ئۇلار سەجدە قىلغان ھالىتىدە تۇرۇپ ئۆزلىرىنىڭ (ئاخىرەتتىكى) ئورۇنلىرىنى كۆردى. بۇ ھەقتە ئىكرىمە ۋە قاسىم ئىبنى ئەبۇبەززەھ قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

* * * * * * *

قَالَ ءَامَنتُمْ لَهُۥ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِى عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحْرَ ۖ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَٰفٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِى جُذُوعِ ٱلنَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَآ أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾ قَالُوا۟ لَن نُّؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَآءَنَا مِنَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلَّذِى فَطَرَنَا ۖ فَٱقْضِ مَآ أَنتَ قَاضٍ ۖ إِنَّمَا تَقْضِى

[1] سۈرە شۇئەرا 44 – ئايەتنىڭ برقىسمى.
[2] سۈرە ئەئراق116 – ئايەتنىڭ برقىسمى.

www.munber.org

هَٰذِهِ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَآ ٧٢ إِنَّآ ءَامَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغۡفِرَ لَنَا خَطَٰيَٰنَا وَمَآ أَكۡرَهۡتَنَا عَلَيۡهِ مِنَ ٱلسِّحۡرِۗ وَٱللَّهُ خَيۡرٞ وَأَبۡقَىٰٓ ٧٣

پىرئەۋن ئېيتتى: «سىلەرگە مەن رۇخسەت بېرىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتتىڭلار، شۇبھىسىزكى، ئۇ چوقۇم سىلەرگە سېھرنى ئۆگەتكەن چوڭىڭلار ئىكەن، مەن چوقۇم سىلەرنىڭ قوللىرىڭلارنى، پۇتلىرىڭلارنى ئوڭ - چەپ قىلىپ (يەنى ئوڭ قول بىلەن سول پۇتنى، ئوڭ پۇت بىلەن سول قولنى) كېسىپ تاشلايمەن، سىلەرنى چوقۇم خورما دەرەخلىرىگە ئاسىمەن، سىلەر قايسىمىزنىڭ (يەنى مېنىڭ ياكى مۇسانىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ) ئازابىنىڭ ئەڭ قاتتىق ۋە ئەڭ ئۇزۇن ئىكەنلىكىنى چوقۇم بىلىسىلەر»[71]. ئۇلار ئېيتتى: «سېنى (يەنى ساڭا ئەگىشىشنى) ئىختىيار قىلىپ، بىزگە كەلگەن (مۇسانىڭ راستلىقىنى كۆرسىتىدىغان) روشەن دەلىللەرنى ۋە بىزنى خەلق ئەتكەن ئاللا نى ھەرگىز تاشلىمايمىز. (بىزنىڭ ھەققىمىزدە) نېمىنى ھۆكۈم قىلساڭ، شۇنى ھۆكۈم قىلغىن، سېنىڭ ھۆكمىڭ پەقەت بۇ دۇنيادىلا ئۆتىدۇ[72]. بىزنىڭ خاتالىقلىرىمىزنى، سېنىڭ مەجبۇرلىشىڭ ئارقىسىدا بىزنىڭ سېھىر كۆرسەتكەنلىكىمىزدىن ئىبارەت گۇناھىمىزنى مەغپىرەت قىلسۇن دەپ بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزغا ئىمان ئېيتتۇق، ئاللا نىڭ (ساۋابى سېنىڭ مۇكاپاتىڭدىن)ئارتۇقتۇر؛ ئاللا نىڭ (ئازابى سېنىڭ جازايىڭدىن) دائىمىيدۇر»[73].

پىرئەۋننىڭ سېھىرگەرلىرىگە قارشىلىق بىلدۈرۈپ، ئۇلارغا تەھدىت سېلىشى ۋە سېھىرگەرلىرىنىڭ پىرئەۋنگە قايتۇرغان جاۋابى توغرىسىدا

ئاللا تائالا بۇ ئايەتتە، پىرئەۋننىڭ كاتتا مۆجىزىنى، ئاللا تائالانىڭ بارلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئوچۇق پاكىتلارنى ۋە ئۆزى يارىدەم تەلەپ قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ كەلگەن سېھىرگەرلەرنىڭ نەخ مەيدانىدا، ھەممە كىشىلەرنىڭ ئالدىدىلا ئىمان كەلتۈرگەنلىكىنى كۆرگەن ۋاقىتىدا (ئاللا تائالانى) ئىنكار قىلىپ ھەددىدىن ئاشقانلىقى ۋە چوڭلۇق قىلىپ ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈگەنلىكىدىن، (ھەممە كىشىنىڭ ئالدىدا) مات بولۇپ تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىشقا ۋە سېھىرگەرلەرگە ئۆزىنىڭ ھوقۇقىنى ئىشلىتىشكە باشلاپ، ئۇلارغا: ﴿**«سىلەرگە مەن رۇخسەت بېرىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتتىڭلار، شۇبھىسىزكى، ئۇ چوقۇم سىلەرگە سېھىرنى ئۆگەتكەن چوڭىڭلار ئىكەن**﴾ دېيىش بىلەن تەھدىت سالغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. يەنى سىلەر ئۇنىڭ بىلەن مۇسانى مەشھۇر قىلىشقا، ماڭا ۋە مېنىڭ قەۋمىمگە قارشى چىقىشقا ۋە ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ تۇرۇۋاتقان يۇرتىدىن چىقىرىشقا بىرلەشتىڭلار.

ئاللا تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بۇ چوقۇم سىلەرنىڭ شەھەر (يەنى مىسىر) دىكى چېغىڭلاردا ئاھالىنى شەھەردىن ھەيدەپ چىقىرىش ئۈچۈن (مۇسا بىلەن بىرلىشىپ) ئالدىن پىلانلىغان ھىيلەڭلاردۇر، (سىلەرنى قانداق جازالايدىغانلىقىنى) ئۆزاققا قالماي بىلىسىلەر﴾[1].

ئاندىن پىرئەۋن سېھىرگەرلەرگە تەھدىت سېلىشقا باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**مەن چوقۇم سىلەرنىڭ قوللىرىڭلارنى، پۇتلىرىڭلارنى ئوڭ - چەپ قىلىپ (يەنى ئوڭ قول بىلەن سول پۇتنى، ئوڭ پۇت بىلەن سول قولنى) كېسىپ تاشلايمەن، سىلەرنى چوقۇم خورما دەرەخلىرىگە ئاسىمەن، سىلەر قايسىمىزنىڭ**

[1] سۈرە ئەئرافى 123 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

(يەنى مېنىڭ ياكى مۇسانىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ) ئازابىنىڭ ئەڭ قاتتىق ۋە ئەڭ ئۇزۇن ئىكەنلىكىنى چوقۇم بىلىسىلەر»﴾.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: پىرئەۋن مۇشۇنداق ئازاب بىلەن ئادەم قىينىغان بىرىنچى كىشىدۇر.

سېھىرگەرلەر پىرئەۋنگە مۇنداق دەپ جاۋاب بەردى: ﴿**ئۇلار ئېيتتى: «سېنى (يەنى ساڭا ئەگىشىشنى) ئىختىيار قىلىپ، بىزگە كەلگەن (مۇسانىڭ راستلىقىنى كۆرسىتىدىغان) روشەن دەلىللەرنى ۋە بىزنى خالىق ئەتكەن اللە نى ھەرگىز تاشلىمايمىز. (بىزنىڭ ھەققىمىزدە) نېمىنى ھۆكۈم قىلساڭ، شۇنى ھۆكۈم قىلغىن، سېنىڭ ھۆكمىڭ پەقەت بۇ دۇنيادىلا ئۆتىدۇ. بىزنىڭ خاتالىقلىرىمىزنى، سېنىڭ مەجبۇرلىشىڭ ئارقىسىدا بىزنىڭ سېھىر كۆرسەتكەنلىكىمىزدىن ئىبارەت گۇناھىمىزنى مەغپىرەت قىلسۇن دەپ بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزغا ئىمان ئېيتتۇق، اللە نىڭ (ساۋابى سېنىڭ مۇكاپاتىڭدىن) ئارتۇقتۇر؛ اللە نىڭ (ئازابى سېنىڭ جازايىڭدىن) دائىمىيدۇر»﴾.**

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى پىرئەۋن ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئىچىدىن 40 يالىنى تاللىدى، ئۇلارغا فەرامۇا دېگەن يەردە سېھىر ئۆگىتىشنى بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: بۇ يالىلارغا يەر يۈزىدە ھېچكىم بىلمەيدىغان سېھىرنى ئۆگىتىڭلار.

ئىبنى ئابباس مۇنداق دېدى: ئەنە شۇ قىرىق يالا مۇساغا ئىمان ئېيتقان ﴿**بىزنىڭ خاتالىقلىرىمىزنى، سېنىڭ مەجبۇرلىشىڭ ئارقىسىدا بىزنىڭ سېھىر كۆرسەتكەنلىكىمىزدىن ئىبارەت گۇناھىمىزنى مەغپىرەت قىلسۇن دەپ بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزغا ئىمان ئېيتتۇق﴾** دېگەن سېھىرگەرلەردۇر.

﴿**اللە نىڭ (ساۋابى سېنىڭ مۇكاپاتىڭدىن)ئارتۇقتۇر؛ اللە نىڭ (ئازابى سېنىڭ جازايىڭدىن) دائىمىيدۇر»﴾** يەنى بىزگە نىسبەتەن اللە تائالا سەندىن ياخشىدۇر. ئۇنىڭ بېرىدىغان مۇكاپاتى سەن بىزگە ۋەدە قىلغان نەرسىلىرىڭدىن دائىمىيلىقتۇر. پىرئەۋننىڭ سېھىرگەرلەرنى ئۆزى دېگەن ئۇسۇل بىلەن جازالىغانلىقى ناھايىتى ئېنىقتۇر. ئۇلارنىڭ شۇنداق جازالىنىشى اللە تائالانىڭ ئۇلارغا ئاتا قىلغان بىر رەھمىتىدۇر. شۇڭا ئىبنى ئابباس ۋە باشقا سەلەپ ئالىملىرى: سېھىرگەرلەر ئەتىگىنى سېھىرگەر ئىدى، كەچتە شېھىتلەردىن بولدى، دېدى.

* * * * * * *

إِنَّهُۥ مَن يَأۡتِ رَبَّهُۥ مُجۡرِمٗا فَإِنَّ لَهُۥ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحۡيَىٰ ٧٤ وَمَن يَأۡتِهِۦ مُؤۡمِنٗا قَدۡ عَمِلَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلدَّرَجَٰتُ ٱلۡعُلَىٰ ٧٥ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُاْ مَن تَزَكَّىٰ ٧٦

كىمكى گۇناھكار ھالدا اللە غا مۇلاقات بولىدىكەن، ئۇ دوزاختا كىرىدۇ، دوزاختا ئۇ ئۆلمەيدۇ ۋە (ئوبدان) ياشىمايدۇ[74]. كىمكى مۆمىن بولۇپ، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ھالدا اللە غا مۇلاقات بولىدىكەن، ئۇ (اللە نىڭ دەرگاھىدا) يۇقىرى دەرىجىلەرگە ئېرىشىدۇ[75]. ئۇ (دەرىجىلەر) دائىمى تۇرالغۇ بولغان جەننەتلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدۇ، ئۇ يەرلەردە ئۇ مەڭگۈ قالىدۇ، ئەنە شۇ (كۇفرىدىن ۋە گۇناھلاردىن) پاك بولغان ئادەمكە بېرىلىدىغان مۇكاپاتتۇر[76].

www.munber.org

سېھىرگەرلەرنىڭ پىرئەۋننىڭ ئالدىدا تۇرۇپ قىلغان نەسىھىتى توغرىسىدا

سېھىرگەرلەر پىرئەۋننى الله تائالانىڭ مەڭگۈلۈك ئازابىدىن ئاگاھلاندۇرۇش ۋە جەننىتىگە قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا قىلىۋاتقان نەسىھىتىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىمكى گۇناھكار هالدا الله غا مۇلاقات بولىدىكەن، ئۇ دوزاخقا كىرىدۇ، دوزاختا ئۇ ئۆلمەيدۇ ۋە (ئوبدان) ياشىمايدۇ**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كاپىرلار دوزاخ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆلۈپ (ئارام تېپىپ قالماسلىقى ئۈچۈن) جانلىرى ئېلىنمايدۇ، ئۇلاردىن ئازابمۇ يېنىكلىتىلمەيدۇ، كۇفرىدا ھەددىدىن ئاشقان ھەر ئىنسانىنى ئەنە شۇنداق جازالايمىز﴾[1] ﴿ئەڭ شەقى ئادەم ۋەز ـ نەسىھەتتىن قاچىدۇ. ئۇ كاتتا ئوتقا (يەنى دوزاخقا) كىرىدۇ. ئاندىن ئۇ ئوتتا ئۆلمەيدۇ ۋە (ئوبدان) ياشىمايدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار (يەنى كۇففارلار) (دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىگە): «ئى مالىك! پەرۋەردىگارىڭ بىزگە ئۆلۈم ھۆكۈم قىلسۇن» دەپ توۋلايدۇ. مالىك: «سىلەر ئازابتا چوقۇم قالىسىلەر» دەيدۇ﴾[3].

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇسەئىد خۇدرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «(كاپىر ۋە مۇناپىقلاردىن ئىبارەت) مەڭگۈلۈك دوزىخى بولۇپ كەتكەن كىشىلەر دوزاختا (ئازابتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن) ئۆلۈپ كېتەلمەيدۇ، ياكى (ئۇلارغا پايدىلىق) باشقا بىر ھاياتقا ئېرىشەلمەيدۇ، ئەمما بەزى بىر گۇناھلار بىلەن دوزاخقا كىرىپ قالغان كىشىلەر، گۇناھىغا چۈشلۈق ئازابلىنىپ بولغاندىن كېيىن بىر مۇددەت ئۆلۈكنىڭ ھالىتىدە تۇرىدۇ، ئۇلار قارا كۆمۈرگە ئايلانغان ۋاقتىدا، ئۇلارغا شاپائەت قىلىشقا رۇخسەت بېرىلىدۇ، ئاندىن ئۇلار (دوزاختىن چىقىرىلىپ) گۈرۈھ ـ گۈرۈھ ھالىتىدە كەلتۈرۈلۈپ جەننەتنىڭ ئوستەڭلىرىگە تارقىتىلىدۇ، جەننەتتىكى كىشىلەرگە سىلەر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (ئوستەڭلەردىكى سۇدىن) قۇيۇڭلار، دېيىلىدۇ. ئاندىن ئۇلا رئېرىق ـ ئوستەڭلەرنىڭ قىرغىقىدا ئوسكەن مايىسىدەك (ناھايىتى ئاجىز ۋە ساپ ـ سېرىق) ھالەتتە تېرىلىدۇ». ساھابىلارنىڭ ئېچىدىن بىر كىشى مۇنداق دېدى: (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى) خۇددى ئۇ سەھرادا تېرىقچىلىق قىلىپ باققانىدەكلا قىلدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**كىمكى مۆمىن بولۇپ، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان هالدا الله غا مۇلاقات بولىدىكەن**﴾ ئىمام ئەھمەد، ئۇبادە ئىبنى سامىتتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەتتە يۈز دەرىجە باردۇر، ھەر ئىككى دەرىجىنىڭ ئارىلىقى ئاسمان ـ زېمىننىڭ ئارىلىقىدەك كېلىدۇ. پىردەۋس جەننىتى جەننەتلەرنىڭ ئېچىدىكى دەرىجىسى ئەڭ يۇقىرى بولغان جەننەتتۇر. (جەننەتلەرنىڭ ئېچىدە) ئاقىدىغان تۆت ئوستەڭ پىردەۋستىن چىقىدۇ، ئەرشىمۇ ئۇنىڭ ئۈستىدە. سىلەر الله تائالادىن (جەننەتنى) تىلىگەن ۋاقتىڭلاردا پىردەۋس دېگەن جەننەتنى تىلەڭلار». بۇنى تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدى: «دەرىجىسى ئوخشاش بولمىغانلىقتىن جەننەتكە كىرگەنلەر ئۆزلىرىنىڭ ئۈستىدىكى كىشىلەرنى خۇددى سىلەر ئاسماننىڭ قەھرىدىكى ئەڭ يىراق يۇلتۇزنى كۆرگىنىڭلاردەك كۆرەلەيدۇ». ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئورنى ئەمەسمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق، جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى ئۇ (ھەم) الله تائالاغا ئىشەنگەن ۋە پەيغەمبەرلەرگە ئەگەشكەن كىشىلەرنىڭمۇ (ئورنىدۇر)» دېدى.

---

[1] سۈرە فاتىر 36 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئەئلا 11 ـــ 13 ئايەتكىچە
[3] سۈرە زۇخرۇف 77 ـ ئايەت

www.munber.org

يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق كەلدى: «ئەبۇبەكرى ۋە ئۆمەر شەكسىز ئۇلارنىڭ قاتاردىدىنىدۇر. ئۇ ئىككىسى ئۇنىڭغا ھەقلىقتۇر».

﴿ئۇ (الله نىڭ دەرگاھىدا) يۇقىرى دەرىجىلەرگە ئېرىشىدۇ. ئەنە شۇ (كۇفرىدىن ۋە گۇناھلاردىن) پاك بولغان ئادەمگە بېرىلىدىغان مۇكاپاتتۇر﴾ ئەنە شۇ كۇفرىدىن، شېرىكتىن ۋە گۇناھلاردىن پاك بولغان، شېرىكى يوق بىر الله تائالاغا ئىبادەت قىلغان ۋە پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن تۇغرا يولغا ئەگەشكەن كىشىلەرگە بېرىلگەن مۇكاپاتتۇر.

* * * * * * *

وَلَقَدۡ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنۡ أَسۡرِ بِعِبَادِي فَٱضۡرِبۡ لَهُمۡ طَرِيقٗا فِي ٱلۡبَحۡرِ يَبَسٗا لَّا تَخَٰفُ دَرَكٗا وَلَا تَخۡشَىٰ ٧٧ فَأَتۡبَعَهُمۡ فِرۡعَوۡنُ بِجُنُودِهِۦ فَغَشِيَهُم مِّنَ ٱلۡيَمِّ مَا غَشِيَهُمۡ ٧٨ وَأَضَلَّ فِرۡعَوۡنُ قَوۡمَهُۥ وَمَا هَدَىٰ ٧٩

بىز شەك ـ شۇبھىسىز مۇساغا ۋەھىي قىلىدۇقكى، «سەن مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە (مىسىردىن) ئېلىپ چىقىپ كەت، سەن (ھاساڭنى) دېڭىزغا ئۇرۇپ ئۇلارغا بىر قۇرۇق يول ئېچىپ بەرگىن، (پىرئەۋننىڭ ئارقاڭدىن قوغلاپ) يېتىۋېلىشىدىن قورقمىغىن، (دېڭىزدا غەرق بولۇپ كېتىشتىنمۇ) قورقمىغىن»[77]. پىرئەۋن لەشكەرلىرى بىلەن قوغلىدى، ئۇلارنى (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ لەشكىرىنى) دېڭىزدا دەھشەتلىك ھالەت ئورىۋالدى (يەنى ئۇلار دېڭىزدا غەرق بولدى)[78]. پىرئەۋن ئۆز قەۋمىنى ئازدۇردى، (ئۇلارنى) توغرا يولغا باشلىمىدى[79].

ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ مىسىردىن چىقىپ كېتىشى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پىرئەۋن ئىسرائىل ئەۋلادىنى مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە كېتىشكە قويۇپ بەرمىگەن ۋاقىتتا الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنى، ئۇلارنى پىرئەۋندىن قۇتۇلدۇرۇپ كېچىدە ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە بۇيرۇغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن بىر كىشىنمۇ قويماي ھەممىسىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى. بۇ ئىشتىن پىرئەۋن ناھايىتى قاتتىق غەزەپلەندى، پۈتۈن مىسىرنىڭ شەھەر ۋە يېزىلىرىغا ئەسكەر توپلاش ئۈچۈن ئادەملەر ئەۋەتتى. پىرئەۋن ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿«بۇ كىشىلەر ھەقىقەتەن بىر ئوچۇم ئادەملەردۇر. ئۇلار ھەقىقەتەن بىزنىڭ ئاچچىقىمىزنى كەلتۈرۈپ قويدى﴾[1].

ئەسكەر توپلىنىپ بولغاندىن كېيىن، پىرئەۋن ئەسكەرلىرى بىلەن ئىسرائىل ئەۋلادىنى ئىزدەپ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ ماڭدى. الله تائالا بۇ ئىشنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ قوشۇنى) ئۇلارنى كۈن چىققان چاغدا قوغلاپ چىقتى.ئىككى توپ (يەنى پىرئەۋن توپى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ توپى) بىر ـ بىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشقان چاغدا، مۇسانىڭ ئادەملىرى: «ئۇلار: (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنى) بىزگە چوقۇم يېتىشىۋالىدىغان بولدى» دېدى. مۇسا ئېيتتى: «ئۇنداق بولمايدۇ (يەنى ھەرگىز يېتىشەلمەيدۇ) پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە، مېنى (قۇتۇلۇش يولىغا) باشلايدۇ﴾[2].

---

[1] سۈرە شۇئەرا 54 – 55 ئايەتلەر

[2] سۈرە شۇئەرا 60 — 62 ئايەتكىچە

www.munber.org

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل ئەۋلادىنى بىر يەرگە ئەكىلىپ توختاتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا دېڭىز، كەينىدە پىرئەۋن بار ئىدى. ئۇلار شۇ ھالىتىدە تۇرغان ۋاقتىدا الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەپ ۋەھيي قىلدى: ﴿**بىز شەك - شۇبھىسىز مۇساغا ۋەھيي قىلدۇقكى، «سەن مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە (مىسىردىن) ئېلىپ چىقىپ كەت، سەن (ھاساڭنى) دېڭىزغا ئۇرۇپ ئۇلارغا بىر قۇرۇق يول ئېچىپ بەرگىن، (پىرئەۋننىڭ ئارقاڭدىن قوغلاپ) يېتىۋېلىشىدىن قورقمىغىن، (دېڭىزدا غەرق بولۇپ كېتىشتىنمۇ) قورقمىغىن»**﴾ مۇسا ئەلەيھىسسالام ھاسىسى بىلەن دېڭىزغا ئۇرۇپ: "الله تائالانىڭ بۇيرۇقى بىلەن يېرىلغىن" دېدى. دېڭىز يېرىلدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز مۇساغا: «ھاساڭ بىلەن دەريانى ئۇرغىن» دەپ ۋەھيي قىلدۇق، (مۇسا ھاسىسى بىلەن ئۇرۇۋېدى) دەريا يېرىلدى، (ھەر بىر يېرىلغان) قىسمى چوڭ تاغدەك بولۇپ قالدى﴾[1] ئاندىن الله تائالا دېڭىزنىڭ يېرىلغان يېرىگە شامال ئەۋەتتى ۋە ئۇ يەرنى قىزىتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەر خۇددى زېمىندىكى قۇرۇق ھالەتكە كەلدى.

﴿**پىرئەۋن لەشكەرلىرى بىلەن قوغلىدى، ئۇلارنى (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ لەشكىرىنى) دېڭىزدا دەھشەتلىك ھالەت ئورىۋالدى (يەنى ئۇلار دېڭىزدا غەرق بولدى. پىرئەۋن ئۆز قەۋمىنى ئازدۇردى، (ئۇلارنى) توغرا يولغا باشلىمىدى**﴾ پىرئەۋن ئادەملىرىنى بۇ دۇنيادا توغرا يولغا باشلىماي ئازدۇرۇۋەتكىنىگە ئوخشاش، قىيامەت كۈنىمۇ ئۇلارنى دوزاخقا باشلاپ كىرىدۇ، الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پىرئەۋن قىيامەت كۈنى باشلامچىلىق بىلەن ئۆز قەۋمىنى دوزاخقا باشلاپ كىرىدۇ، ئۇ جاي نېمىدېگەن يامان!﴾[2].

* * * * * * *

يَٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ قَدۡ أَنجَيۡنَٰكُم مِّنۡ عَدُوِّكُمۡ وَوَٰعَدۡنَٰكُمۡ جَانِبَ ٱلطُّورِ ٱلۡأَيۡمَنَ وَنَزَّلۡنَا عَلَيۡكُمُ ٱلۡمَنَّ وَٱلسَّلۡوَىٰ ﴿٨٠﴾ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقۡنَٰكُمۡ وَلَا تَطۡغَوۡاْ فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيۡكُمۡ غَضَبِي ۖ وَمَن يَحۡلِلۡ عَلَيۡهِ غَضَبِي فَقَدۡ هَوَىٰ ﴿٨١﴾ وَإِنِّي لَغَفَّارٞ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا ثُمَّ ٱهۡتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

ئى ئىسرائىل ئەۋلادى! سىلەرنى ھەقىقەتەن دۈشمىنىڭلاردىن قۇتقۇزدۇق، (مۇناجات ئۈچۈن ۋە مۇساغا تەۋراتنى نازىل قىلىش ئۈچۈن) سىلەرگە (تۇرسىنا) تىك ئوڭ تەرىپىنى ۋەدە قىلدۇق، سىلەرگە تەرەنجىبىن بىلەن بۆدۈنىنى چۈشۈرۈپ بەردۇق[80]. (ئېيتتۇقكى) «بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن پاك - ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار، بۇ ھەقتە چەكتىن ئاشماڭلار، (ئۇنداق قىلساڭلار) سىلەرگە غەزىپىم نازىل بولىدۇ، كىمكە مېنىڭ غەزىپىم نازىل بولىدىكەن، ئۇ چوقۇم ھالاك بولىدۇ[81]. تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، ئاندىن توغرا يولدا ماڭغان ئادەمنى مەن ئەلۋەتتە ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىمەن»[82].

الله تائالانىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىغا بەرگەن نېمەتلىرىنى ئەسلەتكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىغا بەرگەن كاتتا نېمەتلىرىنى ئەسلىتىدۇ، الله تائالا ئۇلارنى دۈشمىنى پىرئەۋندىن قۇتۇلدۇردى. الله تائالا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ بىرىنمۇ قويماي

[1] سۈرە شۇئەرا 63 - ئايەت
[2] سۈرە ھۇد 98 - ئايەت

www.munber.org

ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا سۇغا غەرق قىلىۋېتىپ، ئۇلارنى خاتىرجەم قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پىرئەۋن گۈرۈھىنى كۆز ئالدىڭلاردا غەرق قىلدۇق﴾[1].

ئىمام بۇخارى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەندە، يەھۇدىيلارنىڭ مۇھەررەم ئېيىنىڭ ئونىنچى كۈنى روزا تۇتۇۋاتقانلىقىنى كۆردى ۋە ئۇلاردىن (نېمە ئۈچۈن بۇ كۈنده روزا تۇتۇدىغانلىقىنى) سورىدى، ئۇلار بۇ الله تائالا مۇسانى پىرئەۋندىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغان كۈندۇر، دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «بىز مۇساغا ئەڭ يېقىن كىشىلەردۇرمىز، سىلەرمۇ بۇ كۈنده روزا تۇتۇڭلار». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىمۇ رىۋايەت قىلغان.

الله تائالا پىرئەۋننى يوقىتىپ بولغاندىن كېيىن، مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئىسرائىل ئەۋلادىغا ئۇلار بىلەن تۇر تېغىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئۇچرىشىشقا ۋەدە بەردى. بۇ، الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا سۆزلىگەن، مۇسا ئەلەيھىسسالام الله تائالانى كۆرۈشنى تەلەپ قىلغان ۋە الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تەۋراتنى بەرگەن ئورۇندۇر. مۇسا ئەلەيھىسسالام الله تائالا بىلەن سۆزلەشكىلى كەتكەن ئارىلىقتا ئىسرائىل ئەۋلادى موزايغا ئىبادەت قىلدى. بۇ ھەقتىكى قىسسە تۆۋەندە بايان قىلىنىدۇ.

﴿**سىلەرگە تەرەنجىبىن بىلەن بۆدۈنىنى چۈشۈرۈپ بەردۇق**﴾ الله تائالا ئۇلارغا رەھمەت قىلىش يۈزىسىدىن ئاسماندىن ئۇلارغا يېمەكلىكلەرنى چۈشۈرۈپ بېرەتتى، ئۇلار بۇ يېمەكلىكلەردىن كۆپ ئالماي ئەتىسىگە يەتكۈدەك ئېلىۋالاتتى.

﴿**(ئېيتتۇقكى) «بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن پاك ـ ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار، بۇ ھەقتە چەكتىن ئاشماڭلار، (ئۇنداق قىلساڭلار) سىلەرگە غەزىپىم نازىل بولىدۇ**﴾ يەنى سىلەر مەن سىلەرگە ئاتا قىلىپ بەرگەن بۇ رىزىقلاردىن يەڭلار، بۇ ھەقتە چەكتىن ئېشىپ ھەددىدىن ئارتۇق ئېلىۋالماڭلار، ئۇنداق قىلساڭلار مېنىڭ بۇيرۇقۇمغا قارشى چىققان بولىسىلەر، ئاندىن سىلەرگە غەزىپىم چۈشىدۇ.

﴿**كىمگە مېنىڭ غەزىپىم نازىل بولىدىكەن، ئۇ چوقۇم ھالاك بولىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (الله تائالانىڭ غەزىپى چۈشكەن كىشى دۇنيا ـ ئاخىرەتتە) بەختسىز بولىدۇ.

﴿**تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، ئاندىن توغرا يولدا ماڭغان ئادەمنى مەن ئەلۋەتتە ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىمەن**﴾» ھەتتا الله تائالا ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئىچىدىن موزايغا ئىبادەت قىلغانلارنىڭمۇ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ﴿**ئاندىن توغرا يولدا ماڭغان**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، ئاندىن شەك قىلمىغانلاردۇر.

قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: تاكى ۋاپات بولغۇچە ئىسلام دىنىدا چىڭ تۇرغان. بۇ ۋاقىتتا ئايەتنىڭ مەنىسى مۇنداق بولىدۇ: تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ئاندىن تاكى ۋاپات بولغۇچە دىنىدا چىڭ تۇرغان.

* * * * * * *

[1] سۈرە بەقەر 50 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

۞ وَمَآ أَعۡجَلَكَ عَن قَوۡمِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمۡ أُوْلَآءِ عَلَىٰٓ أَثَرِي وَعَجِلۡتُ إِلَيۡكَ رَبِّ لِتَرۡضَىٰ ﴿٨٤﴾ قَالَ فَإِنَّا قَدۡ فَتَنَّا قَوۡمَكَ مِنۢ بَعۡدِكَ وَأَضَلَّهُمُ ٱلسَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوۡمِهِۦ غَضۡبَٰنَ أَسِفٗاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ أَلَمۡ يَعِدۡكُمۡ رَبُّكُمۡ وَعۡدًا حَسَنًاۚ أَفَطَالَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡعَهۡدُ أَمۡ أَرَدتُّمۡ أَن يَحِلَّ عَلَيۡكُمۡ غَضَبٞ مِّن رَّبِّكُمۡ فَأَخۡلَفۡتُم مَّوۡعِدِي ﴿٨٦﴾ قَالُواْ مَآ أَخۡلَفۡنَا مَوۡعِدَكَ بِمَلۡكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلۡنَآ أَوۡزَارٗا مِّن زِينَةِ ٱلۡقَوۡمِ فَقَذَفۡنَٰهَا فَكَذَٰلِكَ أَلۡقَى ٱلسَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾ فَأَخۡرَجَ لَهُمۡ عِجۡلٗا جَسَدٗا لَّهُۥ خُوَارٞ فَقَالُواْ هَٰذَآ إِلَٰهُكُمۡ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوۡنَ أَلَّا يَرۡجِعُ إِلَيۡهِمۡ قَوۡلٗا وَلَا يَمۡلِكُ لَهُمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا ﴿٨٩﴾

«ئى مۇسا! ئالدىراپ (تۇرسىناغا) قەۋمىڭدىن ئىلگىرى كېلىشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟» دېدۇق[83]. مۇسا ئېيتتى: «ئۇلار ئىزىمنى قوغلىشىپ كېلىۋاتىدۇ، پەرۋەردىگارىم! سېنى رازى بولسۇن دەپ بۇ يەرگە ئالدىراپ كەلدىم»[84]. اللە ئېيتتى: «سەندىن (يەنى سەن كەتكەندىن) كېيىن قەۋمىڭنى ھەقىقەتەن سىنىدۇق، ئۇلارنى سامىرى ئازدۇردى»[85]. مۇسا قەۋمىگە غەزەپلەنگەن ھالدا خاپا قايتتى، ئۇ ئېيتتى: «سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار چىرايلىق ۋەدە قىلمىغانمىدى؟ (سىلەر ئەھدىنى ئۇنتۇغۇدەك) ۋاقىت شۇنچە ئۇزۇن بولۇپ كەتتىمۇ؟ ياكى سىلەر ئۆزەڭلارغا پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ غەزىپى چۈشۈشىنى ئىرادە قىلدىڭلارمۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەرنىڭ ماڭا بەرگەن ۋەدەڭلارغا خىلاپلىق قىلدىڭلارمۇ؟»[86]. ئۇلار ئېيتتى: «ساڭا بەرگەن ۋەدىمىز ئۆزلىكىمىزدىن خىلاپلىق قىلغىنىمىز يوق، لېكىن بىز (پىرئەۋن قەۋمىنىڭ زىننەتلىرىدىن نۇرغۇن ئېغىر چىققان ئىدۇق، (سامىرىنىڭ بۇيرۇقى بويىچە) ئۇلارنى (ئوتقا) تاشلىدۇق، سامىرىمۇ (ئۆزى ئېغىر چىققان زىبۇ زىننەتلىرىنى) تاشلىدى»[87]. سامىرى (ئېرىتىلگەن زىبۇ زىننەتلەردىن) ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى، ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى، ئۇلار (يەنى سامىرى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرى) ئېيتتى: «بۇ سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلاردۇر ۋە مۇسانىڭ ئىلاھىدۇر، مۇسا (ئىلاھىنى بۇ يەردە) ئۇنتۇپ قېلىپ (ئۇنى ئىزدەپ تۇرسىناغا كەتتى)»[88]. ئۇ موزاينىڭ ئۇلارنىڭ سۆزىگە جاۋاب بېرەلمەيدىغانلىقىنى، ئۇلارغا پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟[89].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ اللە تائالاغا ۋەدە بەرگەن يەرگە كېتىشى ۋە ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ موزايغا ئىبادەت قىلغانلىقى توغرىسىدا

پىرئەۋن سۇغا چۆكتۈرۈلۈپ يوقىتىلغاندىن كېيىن، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل ئەۋلادىنى ئېلىپ كېتىۋېتىپ، بۇتقا چوقۇنۇۋاتقان بىر ئۇچۇم ئادەملەرنىڭ يېنىدىن ئۆتىدۇ. ئىسرائىل ئەۋلادى مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن: بىزگىمۇ ئۇلارنىڭ بۇتلىرىدەك بۇت ياساپ بەرگىن، دەپ تەلەپ قىلىدۇ.

اللە تائالا بۇ قىسسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئىسرائىل ئەۋلادىنى بىز (قۇلزۇم) دېڭىزىدىن ئۆتكۈزۈۋەتتۇق، ئۇلار بۇتلىرىغا چوقۇنۇۋاتقان بىر قەۋمنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە: «ئى مۇسا! بىزگىمۇ

www.munber.org

ئۇلارنىڭ بۇتلىرىغا ئوخشاش بۇت ئورنىتىپ بەرگىن» دېدى. مۇسا: «سىلەر ھەقىقەتەن نادان قەۋم ئىكەنسىلەر» دېدى. شۇبھىسىزكى، ئاشۇ كىشىلەرنىڭ باتىل دىنلىرى گۇمران بولغۇسىدۇر، ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرى بىكاردۇر﴾[1] اللە تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا 30 كۈننى ۋەدە بەردى، ئاندىن ئۇنىڭغا 10 كۈننى قوشۇپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن 40 كۈن تولۇق توشتى، مۇسا ئەلەيھىسسالام بۇ كۈنلەردە روزا تۇتتى، مۇسا ئەلەيھىسسالام 40 كۈن توشقاندىن كېيىن قالغان ئىسرائىل ئەۋلادىغا مەسئۇل بولۇپ تۇرۇشى ئۈچۈن ئۆز ئورنىغا قېرىندىشى ھارۇن ئەلەيھىسسالامنى قويۇپ، ئۆزى تۇر تېغىغا (اللە تائالا بىلەن ئۇچرىشىش ئۈچۈن ئاەملىرىدىن بۇرۇن) ئالدىراپ ماڭدى.

شۇڭا اللە تائالا ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى مۇسا! ئالدىراپ (تۇرسىناغا) قەۋمىڭدىن ئىلگىرى كېلىشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟» دېدۇق. مۇسا ئېيتتى: «ئۇلار ئىزمىنى قوغلىشىپ كېلىۋاتىدۇ، پەرۋەردىگارىم! سېنى رازى بولسۇن دەپ بۇ يەرگە ئالدىراپ كەلدىم»**﴾.

﴿**اللە ئېيتتى: «سەندىن (يەنى سەن كەتكەندىن) كېيىن قەۋمىڭنى ھەقىقەتەن سىنىدۇق، ئۇلارنى سامىرى ئازدۇردى»**﴾ يەنى اللە تائالا پەيغەمبىرى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇسا ئەلەيھىسسالام يوق مەزگىلدە ئىسرائىل ئەۋلادى ئىچىدە يۈز بەرگەن، ئۇلارنىڭ سامىرى ياساپ بەرگەن بۇتقا ئىبادەت قىلغانلىقىدەك ئىشىدىن خەۋەر بەردى. اللە تائالا بۇ مۇددەت ئىچىدە مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تەۋراتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر تاختىنى چۈشۈرۈپ بەردى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز ئۇنىڭ ئۈچۈن (تەۋرات) تاختىلىرىغا (ئىسرائىل ئەۋلادى دىنىدا موھتاج بولغان) ۋەز ـ نەسىھەت، (دىنىي) ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى تەپسىلىي يازدۇق. (ئى مۇسا) ئۇنى (يەنى تەۋراتنى) مەھكەم تۇتقىن ھەمدە قەۋمىڭنى ئۇنىڭدىكى ئەڭ گۈزەل ئەھكاملارغا ئەمەل قىلىشقا بۇيرۇغىن، سىلەرگە پاسىقلار (يەنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمى) نىڭ دىيارىنى كۆرسىتىمەن﴾[2].

اللە تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ قېشىدىن كەتكەندىن كېيىن سامىرى ياساپ بەرگەن موزايغا ئۇلارنىڭ ئىبادەت قىلغانلىقىنى خەۋەر بېرىدۇ، مۇسا ئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلاپ ئۆزىنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، ئۇلارنىڭ شەرىپى بولغان ۋە شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تەۋراتنى تاپشۇرۇۋالغىلى كەتكەندە، ئۇلارنىڭ اللە تائالادىن باشقا بىر نەرسىگە ئىبادەت قىلغانلىقىدىن ناھايىتى قاتتىق غەزەپلىنىپ ئۇلارنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿**مۇسا قەۋمىگە غەزەپلەنگەن ھالدا خاپا قايتتى**﴾.

مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: (مۇسا ئاەملىرىنىڭ قېشىغا) غەزەپلەنگەن ھالدا غەمكىن قايتتى. قەتادە بىلەن سۇددى بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېدى: مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاەملىرىنىڭ موزايغا ئىبادەت قىلغانلىقىغا خاپا، غەمكىن ھالەتتە قايتتى.

﴿**ئۇ ئېيتتى: «سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار چىرايلىق ۋەدە قىلمىغانمىدى؟**﴾ يەنى پەرۋەردىگارىڭلار مەن ئارقىلىق سىلەرگە دۇنيا ـ ئاخىرەتتىكى ھەممە ياخشى ئىشلارنى ۋە كەلگۈسىنىڭ ياخشى بولىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلمىغانمىدى؟ ھەم سىلەرمۇ ئۇنىڭ دۇشمەنلىرىڭلار ئۈستىدىن سىلەرگە ياردەم قىلغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئۇنىڭ نۇرغۇنلىغان نېمەتلىرىنى ئۆز كۆزۈڭلار بىلەن كۆرمىدىڭلارمۇ؟

﴿**(سىلەر ئاەھدىنى ئۇنتۇغۇدەك) ۋاقىت شۇنچە ئۇزۇن بولۇپ كەتتىمۇ؟ ياكى سىلەر ئۆزەڭلارغا پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ غەزىپى چۈشۈشىنى ئىرادە قىلدىڭلارمۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەرنىڭ ماڭا بەرگەن**

---

[1] سۈرە ئەئراف 138 – 139 ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەئراف 145 – ئايەت.

www.munber.org

ۋەدەڭلارغا خىلاپلىق قىلدىڭلارمۇ؟»﴾ ئاندىن ئۇلار بۇ ئىشنىڭ ئۆز ئىختىيارى بىلەن بولمىغانلىقىنى، ئۇلار مىسىردىن قايتىپ چىققاندا قوللىرىدىكى مىسىرلىقلىتىن ئارىيەتكە ئېلىپ چىققان زىبۇزىننەتلەرنى ئىشلىتىشىنى راۋا كۆرمەي، ئېرىتىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر يەرگە توپلىغانلىقىدىن بۇ ئىشنىڭ كېلىپ چىققانلىقىنى باھانە قىلىشىپ مۇنداق دېيىشتى: ﴿**ئۇلار ئېيتتى: «ساڭا بەرگەن ۋەدىگە ئۆزلىكىمىزدىن خىلاپلىق قىلغىنىمىز يوق، لېكىن بىز (پىرئەۋن) قەۋمىنىڭ زىننەتلىرىدىن نۇرغۇن ئېلىپ چىققان ئىدۇق، (سامىرىنىڭ بۇيرۇقى بويىچە) ئۇلارنى (ئوتقا) تاشلىدۇق، سامىرىمۇ (ئۆزى ئېلىپ چىققان زىبۇ زىننەتلىرىنى) تاشلىدى»**﴾.

سۈددى ئەبۇمالىكتىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھارۇن ئەلەيھىسسالام: بۇ زىبۇزىننەتلەر ھەققىدە مۇسا قايتىپ كېلىپ بىر نەرسە دېسۇن، دەپ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىر پارچە كېسەك ئالتۇن قىلىشنى كۆزلەپ، ئۇلارنى بىر ئورەككە يىغقان ئىدى. ئاندىن سامىرى كېلىپ ئۇنىڭغا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىزىدىن ئېلىۋالغان بىر ئۆچۈم توپىنى چاچتى. سامىرى ھارۇن ئەلەيھىسسالامدىن اللە تائالانىڭ ئۆزىنىڭ تەلەپ قىلغان دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشنى ئۈتۈنۈپ اللە تائالاغا دۇئا قىلىپ ببرىشنى سورىدى.

ھارۇن ئەلەيھىسسالام سامىرىنىڭ نېمە كۆزلەۋاتقانلىقىنى بىلمەيلا اللە تائالادىن ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشنى تىلىدى. اللە تائالا ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلماقچى بولدى، شۇ ۋاقىتدا سامىرى مەن اللە تائالادىن بۇ زىبۇزىننەتلەرنىڭ موزايغا ئايلىنىشىنى تىلەيمەن، دېدى. اللە تائالا ئۇلارنى سىناش ئۈچۈن زىبۇزىننەتلەرنى ئاۋازلىق بىر موزايغا ئايلاندۇرۇپ بەردى.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**سامىرىمۇ (ئۆزى ئېلىپ چىققان زىبۇ زىننەتلىرىنى) تاشلىدى». سامىرى (ئېرىتىلگەن زىبۇ زىننەتلەردىن) ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى، ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى**﴾.

﴿**ئۇلار (يەنى سامىرى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرى) ئېيتتى: «بۇ سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلاردۇر ۋە مۇسانىڭ ئىلاھىدۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىسرائىل ئەۋلادلىرى موزايغا ناھايىتى بەك چوقۇنىدى ۋە ئۇنى تەڭدىشى يوق دەرىجىدە ياخشى كۆردى.

﴿**مۇسا (ئىلاھىنى بۇ يەردە) ئۇنتۇپ قېلىپ (ئۇنى ئىزدەپ تۇرسىناغا كەتتى)»**﴾ يەنى سامىرى ئۆزىنىڭ دىنىنى ئۇنتۇدى.

اللە تائالا ئۇلارغا رەددىيە بېرىپ، ئەسكىلىكلىرىنى ئېچىپ ۋە ئەقلىسىز ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ موزاينىڭ ئۇلارنىڭ سۆزىگە جاۋاب بېرەلمەيدىغانلىقىنى، ئۇلارغا پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟**﴾ يەنى ئۇلار ئۇ موزايغا گەپ قىلغاندا ۋە ئۇنىڭدىن سوئال سورىغاندا موزاينىڭ ئۇلارغا جاۋاب بېرەلمەيدىغانلىقىنى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئۇلارغا پايدا - زىيان كەلتۈرەلمەيدىغانلىقىنى ئۇقمامدۇ؟

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى موزاينىڭ ئاۋازى ئادەتتىكى موزايلاردا بولىدىغان تەبىئى ئاۋاز ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ قوڭدىن كىرگەن شامالنىڭ ئاغزىدىن چىققاندا ئاڭلانغان ئاۋازىدۇر.

ھەسەنبەسرىدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە بۇ موزاينىڭ "بەھموت" دېگەن ئىسىم بىلەن ئاتالغانلىقى بايان قىلىندى. بۇ ئەخمەقلەرنىڭ كۆرسەتكەن باھانىسىنىڭ خۇلاسىسى. ئۇلار مىسرلىقلاردىن

www.munber.org

ۋاقىتلىق، دەپ تۇرۇپ ئېلىۋالغان زىبۇزىننەتلىرىنى ئىشلىتىشنى ماقۇل كۆرمەي، ئۇلارنى تاقىماي، موزاي ياساپ، موزايغا ئىبادەت قىلدى. يەنى ئۇلار كېچەك گۈناھ قىلىشتىن ساقلىنىمىز دەپ چوڭ جىنايەت ئۆتكۈزدى.

مۇشۇ مەزمۇندا ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىندى: ئىراقلىق بىر كىشى پاشىنىڭ قېنى كىيىمگە يۇقۇپ قالسا، ئۇ كىيىمدە نامازغا ئوقۇغىلى بولامدۇ يا كېيى بولمامدۇ؟ دەپ ئىبنى ئۆمەردىن سورايدۇ. ئىبنى ئۆمەر: ماۋۇ ئىراقلىقتا قاراڭلار، بۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى ھۈسەيىننى (ئىككىلەنمەيلا) ئۆلتۈرۈۋېتىكەن ئىدى. ئەمدىلىكتە كېلىپ كىيىمگە يۇقۇپ قالغان كېچەكنە پاشىنىڭ قېنى توغرىسىدا پەتۋا سوراۋاتىدۇ، دېدى.

* * * * * * *

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَٰرُونُ مِن قَبْلُ يَٰقَوْمِ إِنَّمَا فُتِنتُم بِهِۦ ۖ وَإِنَّ رَبَّكُمُ ٱلرَّحْمَٰنُ فَٱتَّبِعُونِى وَأَطِيعُوٓا۟ أَمْرِى ﴿٩٠﴾ قَالُوا۟ لَن نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَٰكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ﴿٩١﴾

شەك - شۇبھىسىزكى، ھارۇن ئۇلارغا (مۇسا قايتىپ كېلىشتىن) بۇرۇن: «ئى قەۋمىم! سىلەر موزاي بىلەن قايمۇقتۇرۇلدۇڭلار، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار مەرھەمەتلىك الله دۇر، ماڭا بوي سۇنۇڭلار، (موزايغا چوقۇنۇشنى تەرك ئېتىش بىلەن) بۇيرۇقۇمغا ئىتائەت قىلىڭلار!» دېدى[90]. ئۇلار: «مۇسا قايتىپ كەلگەنگە قەدەر ئۇنىڭغا چوقۇنۇۋېرىمىز» دېيىشتى[91].

ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنى موزايغا ئىبادەت قىلىشتىن توسقانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادەت قىلمىز دەپ چىڭ تۇرۇۋالغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنى موزايغا ئىبادەت قىلىشتىن توسۇپ، ئۇلارغا: بۇ سىلەرنى قايمۇقتۇرۇشتۇر ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ھەممە نەرسىنى يارىتىپ ئۇنى ناھايىتى ئىنچىكە ئورۇنلاشتۇرغان، كاتتا ئەرشنىڭ ئىگىسى بولغان ۋە خالىغانىنى قىلىدىغان زاتتۇر، دېگەنلىكىدىن خەۋەر بەردى.

﴿**ماڭا بوي سۇنۇڭلار، (موزايغا چوقۇنۇشنى تەرك ئېتىش بىلەن) بۇيرۇقۇمغا ئىتائەت قىلىڭلار!**﴾ يەنى بۇ ھەقتە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغىچە ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشنى تاشلىمايمىز، دېدى. ھارۇن ئەلەيھىسسالام بىلەن قارشىلاشتى ۋە جېدەللەشتى. ھەتتا ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتكىلى تاسلا قالدى.

* * * * * * *

قَالَ يَٰهَٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا۟ ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِى وَلَا بِرَأْسِىٓ ۖ إِنِّى خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِى ﴿٩٤﴾

مۇسا ئېيتتى: «ئى ھارۇن! ئۇلارنىڭ ئازغانلىقىنى كۆرگەن چېغىڭدا (خۇدالىق ئۇچۇن غەزەپلىنىشتە) ماڭا ئەگىشىشتىن ساڭا نېمە توسالغۇ بولدى؟ مېنىڭ بۇيرۇقۇمغا خىلاپلىق قىلدىڭمۇ؟»[92 - 93]. ھارۇن ئېيتتى: «ئى قېرىندىشىم! مېنىڭ ساقلىمنى ۋە چېچىمنى تارتمىغىن،

www.munber.org

مەن ھەقىقەتەن سېنىڭ، ئىسرائىل ئەۋلادىنى بۆلۈۋېتىپسەن، سۆزۈمگە دىققەت قىلماپسەن، دېيىشىڭدىن قورقتۇم» [94].

مۇسا ئەلەيھىسسالام قايتقاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىسىدىكى مۇنازىرە توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە مۇسا ئەلەيھىسسالام تۇر تېغىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلەن ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىلىقىدىكى بولغان ئىشتىن خەۋەر بەردى: مۇسا ئەلەيھىسسالام ئادەملىرىنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلدى، ئۇ ئۇلارنىڭ ئېچىدە پەيدا بولغان ئەپسۇسلىنارلىق ئىشنى كۆرۈپ ناھايىتى ئاچچىقلاندى، قولىدىكى الله تائالا تەرىپىدىن بېرىلگەن تەۋرات بار تاختىنى تاشلىۋەتتى ۋە قېرىندىشىنىڭ چېچىدىن قاتتىق تارتىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى ھارۇن! ئۇلارنىڭ ئازغانلىقىنى كۆرگەن چېغىڭدا (خۇدالىق ئۈچۈن غەزەپلىنىشتە) ماڭا ئەگىشىشتىن ساقلىدىڭ، مېنىڭ بۇيرۇقىمغا خىلاپلىق قىلدىڭمۇ؟»**﴾.

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھارۇن ئەلەيھىسسالامغا قىلغان بۇيرۇقى الله تائالانىڭ ماۋۇ سۆزىدە بەرگەن بۇيرۇقىدۇر: ﴿مۇسا قېرىندىشى ھارۇنغا: «(مەن قايتىپ كەلگىنگە قەدەر) قەۋمىمگە مېنىڭ ئورۇنباسارىم بولۇپ تۇرغىن، (ئۇلارنىڭ ئىشىنى) تۈزىگىن، بۇزۇقچىلىق قىلغۇچىلارنىڭ يولىدا ماڭمىغىن» دېدى﴾[1].

ھارۇن ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئۆزىنىڭ مېھرىبانلىقىنى ئىزھار قىلىش يۈزىسىدىن گەپىنى (ئى قېرىندىشىم!) دېيىش ئارقىلىق باشلاپ، ئۆزىنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ موزايغا ئىبادەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ۋاقىتىدا، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ خەۋەر قىلمىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى قېرىندىشىم! مېنىڭ ساقلىمنى ۋە چېچىمنى تارتمىغىن، مەن ھەقىقەتەن سېنىڭ، ئىسرائىل ئەۋلادىنى بۆلۈۋېتىپسەن، سۆزۈمگە دىققەت قىلماپسەن، دېيىشىڭدىن قورقتۇم»**﴾ يەنى مەن بۇ ئىشتىن خەۋەر بېرىش ئۈچۈن سېنىڭ قېشىڭغا كەتسەم، سەن ماڭا نېمىشقا ئۇلارنى تاشلاپ قويۇپ كەلدىڭ، نېمىشقا ئۇلارنى بۆلۈۋەتتىڭ؟ سېنى مەن ئۇلارغا مەسئۇل قىلىپ قالدۇرغىنىمدا ساڭا دېگەن بۇيرۇق سۆزۈمنى نېمىشقا ئاڭلىمىدىڭ؟ دېيىشىڭدىن قورقتۇم. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: ھارۇن ئەلەيھىسسالام (مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ گېپىدىن چىقىپ كېتىشتىن) قورقاتتى ۋە ئۇنىڭغا بويسۇناتتى.

بىز بۇ قىسسىنى سۈرە ئەئرافنىڭ 150 - 151 - ئايەتلىرىدە تەپسىلي بايان قىلىپ ۋە «ئاڭلىغاندىن كۆرگەن ئەلا» دېگەن ھەدىسنى كەلتۈردۇق.

* * * * * * *

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَٰسَٰمِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُواْ بِهِۦ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ ٱلرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتْ لِى نَفْسِى ﴿٩٦﴾ قَالَ فَٱذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِى ٱلْحَيَوٰةِ أَن تَقُولَ

[1] سۈرە ئەئرافنىڭ 142 - ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

لَا مِسَاسَ ۖ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّن تُخْلَفَهُۥ ۖ وَٱنظُرْ إِلَىٰٓ إِلَٰهِكَ ٱلَّذِى ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا ۖ لَّنُحَرِّقَنَّهُۥ ثُمَّ لَنَنسِفَنَّهُۥ فِى ٱلْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ إِنَّمَآ إِلَٰهُكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَسِعَ كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

مۇسا ئېيتتى: «ئى سامىرى! سەن نېمە بولدۇڭ؟ (يەنى مۇنداق يامان ئىشنى قىلىشىڭدىن غەرىزىڭ نېمە؟)» [95]. سامىرى ئېيتتى: «مەن ئۇلار كۆرمىگەننى كۆردۈم، ئەلچى (يەنى جىبرىئىل) نىڭ ئىزىدىن بىر چاڭگال توپىنى ئالدىم - دە، ئۇنى (موزايغا) چاچتىم، (شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقتى)، شۇنىڭدەك (بۇنى) ماڭا نەپسىم چىرايلىق كۆرسەتتى» [96]. مۇسا (سامىرىغا) ئېيتتى: «سەن بارغىن! سەن ئۆمۈرۈڭدە (كۆرگەنلا كىشىگە) ماڭا يېقىنلاشماڭلار! دېگەيسەن (يەنى سېنىڭ كىشىگە يېقىنلاشماسلىقىڭ، كىشىنىڭ ساڭا يېقىنلاشماسلىقى بۇ دۇنيادا ساڭا بېرىلگەن جازادۇر)، شۇبھىسىزكى (ئاخىرەتتە جازالىنىدىغان) مۇئەييەن بىر ۋاقتىڭ بار، ئاللاھ ساڭا قىلغان بۇ ۋەدىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ، سەن ھامان چوقۇنۇپ كېلىۋاتقان ئىلاھىڭغا قارىغىن، بىز ئۇنى چوقۇم (ئوتتا) كۆيدۈرىمىز، ئاندىن ئۇنىڭ (كۈلىنى) دېڭىزغا چېچىۋېتىمىز» [97]. سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئاللاھ دۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئۇ ھەر نەرسىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر [98].

سامىرىنىڭ موزاينى قانداق ياساپ چىققانلىقى توغرىسىدا

مۇسا ئەلەيھىسسالام سامىرىغا: ساڭا بۇ ئىشنى قىلىشقا نېمە سەۋەبچى بولدى؟ ۋە قايسى ئىش ساڭا تۇرتكە بولۇپ بۇ ئىشنى قىلدىڭ؟ دېدى. مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سامىرى باجارما دېگەن يەرلىك ئادەم ئىدى، ئۇ بۇرۇن كالىغا چوقۇنىدىغان كىشى ئىدى، ئۇنىڭ دىلىدا كالىغا چوقۇنۇشنىڭ ئىشتىياقى تېخىچە بار ئىدى. ئۇ ئىسرائىل ئەۋلادى بىلەن بىللە (مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىلىپ كەلگەن) دىنغا كىرگەن ئىدى. ئۇنىڭ ئىسمى مۇسا ئىبنى زۇفەر ئىدى. قەتادە: ئۇ سامىرا دېگەن كەنتلىك كىشى ئىدى، دېدى.

﴿**سامىرى ئېيتتى: مەن ئۇلار كۆرمىگەننى كۆردۈم**﴾ يەنى مەن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پىرئەۋنىنى يوقىتىش ئۈچۈن كەلگەندە ئۇنى كۆردۈم ۋە ﴿**ئەلچى (يەنى جىبرىئىل) نىڭ ئىزىدىن بىر چاڭگال توپىنى ئالدىم - دە، ئۇنى (موزايغا) چاچتىم، (شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقتى)**﴾ يەنى بىر چاڭگال توپىنى ئاتنىڭ ئىزىدىن ئالغانلىقى كۆپ ساندىكى تەپسىرشۇناس ئالىملارنىڭ كۆز قارىشىدۇر.

مۇجاھىد بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: سامىرى قولىدىكى توپىنى ئىسرائىل ئەۋلادى بىر ئورەككە توپلىغان زىبۇزىننەتلىرىنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ نەرسىلەردىن خۇددى موزاينىڭ مۆرىشىدەك ئاۋاز چىقىرىدىغان موزاينىڭ ھەيكىلى ياسالدى.

﴿**شۇنىڭدەك (بۇنى) ماڭا نەپسىم چىرايلىق كۆرسەتتى**﴾ يەنى نەپسى خاھىشى ئۇنىڭغا شۇنداق قىلىشنى چىرايلىق كۆرسەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ شۇنداق قىلدى.

سامىرىغا بېرىلگەن جازا ۋە موزاينىڭ كۆيدۈرۈۋېتىلگەنلىكى توغرىسىدا

مۇسا ئەلەيھىسسالام سامىرىغا مۇنداق دېدى: ﴿**«سەن بارغىن! سەن ئۆمۈرۈڭدە (كۆرگەنلا كىشىگە) ماڭا يېقىنلاشماڭلار! دېگەيسەن (يەنى سېنىڭ كىشىگە يېقىنلاشماسلىقىڭ، كىشىنىڭ ساڭا**

www.munber.org

يېقىنلاشماسلىقى بۇ دۇنيادا ساڭا بېرىلگەن جازادۇر)، شۇبھىسىزكى (ئاخىرەتتە جازالىنىدىغان) مۇئمىنلەرنىڭ بىر ۋاقىتلىق بار، الله ساڭا قىلغان بۇ ۋەدىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ، سەن ھامان چوقۇنۇپ كېلىۋاتقان ئىلاھىڭغا قارىغىن، بىز ئۇنى چوقۇم (ئوتتا) كۆيدۈرىمىز، ئاندىن ئۇنىڭ (كۈلىنى) دېڭىزغا چېچىۋېتىمىز »﴾.

ئاندىن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر الله دۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئۇ ھەر نەرسىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر**﴾ يەنى بۇ سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار ئەمەستۇر. سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بولسا، ئۆزىدىن باشقا ئىلاھ بولمىغان يالغۇز الله دۇر. ئىبادەت قىلىش پەقەت ئۇنىڭغىلا خاستۇر، ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا موھتاجدۇر ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنغۇچىدۇر ﴿**ئۇ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(سىلەرگە بۇنى بىلدۈرۈشۈم) الله نىڭ ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىنى ۋە الله نىڭ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلىدىغانلىقىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈندۇر﴾[1] ﴿الله ئۇلارنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر، ھەر شەيئىنىڭ سانىنى تولۇق ئىگەللىگۈچىدۇر »﴾[2] ﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىنىدىكى زەررە چاغلىق نەرسە الله دىن يىراق ئەمەستۇر﴾[3] ﴿قۇرۇقلۇقتىكى، دېڭىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى الله بىلىدۇ، (دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن الله بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسە بولسۇن، ھەممىسى (الله غا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر﴾[4] ﴿يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى الله (مەرھەمىت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان، الله ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ۋە (ئۆلگەندىن كېيىن) كۆمۈلىدىغان جايىنى بىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى روشەن كىتابقا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزغا) يېزىلغاندۇر ﴾[5] بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ ءَاتَيْنَٰكَ مِن لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَّنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُۥ يَحْمِلُ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خَٰلِدِينَ فِيهِ ۖ وَسَآءَ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾

***(ئى مۇھەممەد!) شۇنىڭدەك، ساڭا ئۆتكەنلەرنىڭ بەزى خەۋەرلىرىنى بايان قىلىمىز، ساڭا ئۆز تەرىپىمىزدىن قۇرئاننى ئاتا قىلدۇق﴾[99]. كىمكى قۇرئاندىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇنىڭغا قىيامەت كۈنى چوڭ گۇناھتىن ئىبغىر يۈك يۈكلىنىدۇ﴾[100]. ئۇ گۇناھى ئۈچۈن بېرىلگەن ئازابنى مەڭگۈ تارتىدۇ) قىيامەت كۈنى ئۇلارغا يۈكلەنگەن بۇ يۈك نېمىدېگەن ياماندۇ!﴾[101].**

---

[1] سۈرە تالاق 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە جىن 28 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
[3] سۈرە سەبەئ 3 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
[4] سۈرە ئەنئام 59 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[5] سۈرە ھۇد 6- ئايەت.

www.munber.org

قۇرئان الله تائالانىڭ مۇكەممەل كىتابى ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىنىڭ جازاسى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) شۇنىڭدەك، ساڭا ئۆتكەنلەرنىڭ بەزى خەۋەرلىرىنى بايان قىلىمىز**﴾ يەنى بىز ساڭا مۇسانىڭ خەۋەرلىرىنى، ئۇنىڭ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى بىلەن بولغان ئىشلىرىنى ناھايىتى ئېنىق قىسسە قىلىپ بەرگىنىمىزدەك، بۇرۇن ئۆتۈپ كەتكەن خەۋەرلەرنى كەم - زىيادە قىلماي قىسسە قىلىپ سۆزلەپ بېرىمىز.

﴿**ساڭا ئۆز تەرىپىمىزدىن قۇرئاننى ئاتا قىلدۇق**﴾ الله تائالا قۇرئاننى بۇ سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلىدى: ﴿ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يۇزلەنمەيدۇ، ئۇ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانلىقتۇر﴾[1] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن باشقا ھېچبىر پەيغەمبەرگە، بۇرۇن ئۆتۈپ كەتكەن ۋە ئالدىمىزدا كېلىدىغان ئىشلارنىڭ خەۋەرلىرىنى تولۇق ئۆز ئىچىگە ئالغان ۋە كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ئادىل، كەسكىن ھۆكۈم چىقىرىدىغان، قۇرئانغا ئوخشاش ھەممە تەرەپتىن مۇكەممەل بىر كىتاب بېرىلمىدى.

شۇڭا الله تائالا، قۇرئانغا ئەگىشىشتىن يۈز ئۆرۈپ، توغرا يولنى ئۇنىڭدىن باشقا بىر كىتابتىن ئىزدىمەكچى بولغان كىشىگە تەھدىت سېلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىمكى قۇرئاندىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇنىڭغا قىيامەت كۈنى چوڭ گۇناھتىن ئېغىر يۈك يۈكلىنىدۇ**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿**(كۇففار) جامائىلىرىدىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان جاي دوزاختۇر**﴾ بۇ ئايەت، ئەرەب ياكى ئەرەبتىن باشقا مىللەت بولسۇن، قۇرئان يېتىپ ئۇنىڭغا ئەگەشمىگەن، ھەقىقەتنى ئۇنىڭدىن باشقا بىر كىتابتىن ئىزدىمەكچى بولغان كىشىنىڭ دۇنيادا مەڭگۈ خار، بەختسىز ياشايدىغانلىقىدىن، ئاخىرەتتە ئۇنىڭ جايىنىڭ دوزاخ بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا قۇرئان كەرىمنى پۈتۈن ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن چۈشۈرگەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿بۇ قۇرئان ماڭا سىلەرنى ۋە (قىيامەتكىچە) قۇرئان يەتكەن كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ۋەھىي قىلىندى﴾[2].

ئۇلارنىڭ جايىنىڭ دوزاخ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**كىمكى قۇرئاندىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇنىڭغا قىيامەت كۈنى چوڭ گۇناھتىن ئېغىر يۈك يۈكلىنىدۇ. ئۇ گۇناھى ئۈچۈن ھېرىلگەن ئازابنى مەڭگۈ تارتىدۇ) قىيامەت كۈنى ئۇلارغا يۈكلەنگەن بۇ يۈك نېمىدېگەن ياماندۇ!**﴾.

* * * * * * *

يَوْمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ ۚ وَنَحْشُرُ ٱلْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَـٰفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

بۇ سۇر چىلىنىدىغان كۈندۇر، بۇ كۈندە (شەكلى ئۆزگەرگەن) كۆك كۆزلۈك (قارا يۈزلۈك) گۇناھكارلارنى يىغىمىز[102]. (قىيامەتنىڭ دەھشىتىنى كۆرۈپ دۇنيادا تۇرغان ۋاقتى قىسقا بىلىنگەنلىكتىن) (ئۇلار) «(دۇنيادا) بەقەت ئون كۈن تۇردۇڭلار» دەپىشىپ پىچىرلىشىدۇ[103].

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 42 – ئايەت.

[2] سۈرە ئەنئام 19- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇلارنىڭ دەيدىغانلىرىنى بىز ئوبدان بىلىمىز، ئەينى زامانىدا ئۇلارنىڭ ئەڭ توغرا سۆزلەيدىغىنى: «سىلەر پەقەت بىر كۈن تۇردۇڭلار» دەيدۇ[104].

سۇرىنىڭ چۈشەنچىسى ۋە قىيامەت كۈنىدىكى ئەھۋاللار توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ سۇر چىلىنىدىغان كۈندۇر**﴾. ھەدىسته مۇنداق دەپ كەلدى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سۇرنىڭ نېمە ئىكەنلىكى توغرىسىدا سوئال سورالدى. ئۇ: «(سۇر دېگەن) پۈۋلىنىدىغان مۆڭگۈزدۇر» دەپ جاۋاب بەردى.

ئەبۇھۇرەيرەدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسته سۇر توغرىسىدا مۇنداق دەپ كەلدى: ئۇ ناھايىتى چوڭ بىر مۆڭگۈزدۇر. ئۇنىڭ ئىچىنىڭ ئاسمان - زېمىننىڭ ئارىلىقىدەك ياردۇر. ئۇنى ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام چالىدۇ.

يەنە بىر ھەدىسته مۇنداق دەپ كەلدى: «مەن قانداقمۇ خۇشال - خۇرام يۈرەلەيمەن؟ ھالبۇكى سۇرنىڭ ئېگىسى (يەنى ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام) سۇرنى چىلىش ئۈچۈن ئاغزىغا ئېلىپ، پەسكە قاراپ رۇخسەت بېرىلىشىنىلا كۈتۈپ تۇرىۋاتىدۇ» دېدى. ئاندىن ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز نېمە دەيمىز؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله بىزگە يېتەرلىكتۇر، ئۇ نېمىدېگەن ياخشى ئېگە بولغۇچى. بىز الله تائالاغا ھەممە ئىشىمىزنى تاپشۇردۇق، دەڭلار» دەپ جاۋاب بەردى.

﴿**بۇ كۈنده (شەكلى ئۆزگەرگەن) كۆك كۆزلۈك (قارا يۈزلۈك) گۇناھكارلارنى يىغىمىز**﴾ قىيامەتنىڭ دەھشىتىنىڭ قورقۇنچىسىدىن ئۇلارنىڭ كۆزلىرى كۆكىرىپ كېتىدۇ.

﴿**(قىيامەتنىڭ دەھشىتىنى كۆرۈپ دۇنيادا تۇرغان ۋاقتى قىسقا بىلىنگەنلىكتىن) (ئۇلار) «(دۇنيادا) پەقەت ئون كۈن تۇردۇڭلار» دېيىشىپ پىچىرلىشىدۇ**﴾ يەنى سىلەرنىڭ دۇنيادا تۇرغان ۋاقتىڭلار قىسقا بولۇپ، 10 كۈن ياكى شۇ ئەتراپقا توغرا كېلەتتى.

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنىڭ دەيدىغانلىرىنى بىز ئوبدان بىلىمىز، ئەينى زامانىدا ئۇلارنىڭ ئەڭ توغرا سۆزلەيدىغىنى: «سىلەر پەقەت بىر كۈن تۇردۇڭلار» دەيدۇ**﴾ قىيامەت كۈنى ئۇلار كۆڭۈللىرىدە دۇنيانىڭ مۇددىتىنىڭ ناھايىتى قىسقا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشقاندا، شۇ قىسقا مۇددەتنى بىكار ئۆتكۈزۈۋەتكەنلىكىگە پۇشايمان قىلىشىپ بۇ سۆزنى دېيىشىدۇ. چۈنكى، دۇنيا ھەپتىلەرنىڭ ئىچىدىكى كۈنلەر، كۈنلەرنىڭ ئىچىدىكى ۋاقىتلار، كېچە - كۈندۈز ۋە سائەتلەر نۆۋەتلىشىپ ئارقا - ئارقىدىن كەلسىمۇ، ئۇ خۇددى بىر كۈنگىلا ئوخشاشتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن كاپىرلار قىيامەت كۈنى دۇنيانىڭ ناھايىتى قىسقا ئىكەنلىكىنى بىلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇنداق دېيىشتىكى مەقسىتى دۇنيادا تۇرغان ۋاقىتلىرىنىڭ قىسقىلىقىنى باھانا قىلىپ قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىنىڭ قارشىسىغا تۇرغۇزۇلغان پاكىتلارنى يوققا چىقىرىشتۇر.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿قىيامەت قايىم بولغان كۈنده مۇشرىكلار (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا ۋاقىت تۇرغانلىقىغا قەسەم قىلىدۇ، ئۇلار دۇنيادىكى چاغلىرىدىمۇ مۇشۇنداق يالغانچىلىق قىلاتتى.ئىلمى بار، ئىمانى بار ئادەملەر ئېيتتى: «سىلەر الله نىڭ تەقدىرى بويىچە (دۇنيادا ۋە قەبرىلەردە) قىيامەت كۈنگىچە قالدىڭلار، مانا بۇ قىيامەت كۈنىدۇر، لېكىن سىلەر بىلمەيتتىڭلار (يەنى قىيامەتنىڭ ھەقلىقىغا ئىشەنمەيتتىڭلار)»﴾[1] ﴿ئۇلار دوزاختا: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى چىقىرىۋەتسەڭ (دۇنيادىكى ۋاقتىتا) قىلغان ئەمەللىرىمىزدىن باشقا ئەمەللەرنى قىلساق» دەپ يالۋۇرۇپ توۋلايدۇ. (الله ئېيتىدۇ) «سىلەرگە

[1] سۈرە رۇم 55 – 56 - ئايەتلەر

www.munber.org

ئـۆمرۈڭلارنى ئـۆزۈن قىلىـپ، ۋەز ـ نەسـىھەت ئالـدىغان ئـادەم ۋەز ـ نەسـىھەت ئالالىغـۇدەك ۋاقـت بەرمىدىمۇ؟ سىلەرگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) كەلدىغۇ، ئەمدى ئازابنى تېتىڭلار، زالىملارغا ھېچقانداق يارىدەم بەرگۈچى يوق»﴾[1] ﴿ئالله (ئۇلارغا): «زېمىندا قانچە يىل تۇردۇڭلار؟» دەيدۇ. ئۇلار: «بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز تۇردۇق، (ئاي ـ كۈنلەرنى) ھېسابلىغۇچى (پەرىشتە) دىن سورىغىن» دەيدۇ (ئۇلار دوزاختا چېكىۋاتقان ئازاب تۈپەيلىدىن، زېمىندا قانچىلىك تۇرغانلىقلىرىنى ئۇنتۇيدۇ). الله «ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا تۇردۇڭلار» دەيدۇ﴾[2] يەنى سىلەر دۇنيادا ئازغىنا ۋاقىت تۇردۇڭلار، ئەگەر سىلەر (بۇنى) بىلگەن بولساڭلار، مەڭگۈلۈك ياشاش ئورنى بولغان ئاخىرەتنى، ئاخىرىدا يوقلىپ تۈگەيدىغان دۇنيادىن ئەلا كۆرەتتىڭلار! لېكىن سىلەر ئۇنداق قىلمىدىڭلار، سىلەر ئالدىڭلاردىكى تۆت كۈنلۈك دۇنيانى مەڭگۈلۈك بەخت ـ سائادەت ئورنى بولغان ئاخىرەتتىن ئەلا بىلدىڭلار!

* * * * * * *

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ ۖ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

ئۇلار سەندىن تاغلار توغرۇلۇق (يەنى تاغنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى توغرۇلۇق) سورايدۇ، ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم ئۇلارنى كۆكۈم تالقان قىلىپ (ئاندىن شامالنى ئەۋەتىپ ئۇنى سورۇيدۇ)﴾[105]. ئۇلارنى تۈزلەڭلىككە ئايلاندۇرىدۇ﴾[106]. ئۇ يەرلەردە نە چوڭقۇرلۇقنى، نە ئېگىزلىكنى كۆرمەيسەن»﴾[107]. بۇ كۈندە (كىشىلەر الله نىڭ مەھشەرگاھقا) دەۋەت قىلغۇچىسىغا ئەگىشىدۇ، قىڭغىر كەتمەيدۇ، مەرھەمەتلىك الله نىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھەيۋىتىدىن قورقۇپ، بارلىق ئاۋازلار بېسىقىدۇ، پىچىرلاشقاندىن باشقىنى ئاڭلىمايسەن﴾[108].

تاغلارنىڭ كۆكۈم تالقان بولىدىغانلىقى ۋە زېمىننىڭ تۆپتۈز بىر تۈزلەڭلىككە ئايلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار سەندىن تاغلار توغرۇلۇق (يەنى تاغنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى توغرۇلۇق) سورايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار سەندىن قىيامەت كۈنى تاغلار ئۆز پېتى قېلىپ قالامدۇ ياكى يوقلىپ كېتەمدۇ؟ دەپ سورايدۇ.

﴿**ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم ئۇلارنى كۆكۈم تالقان قىلىپ (ئاندىن شامالنى ئەۋەتىپ ئۇنى سورۇيدۇ). ئۇلارنى تۈزلەڭلىككە ئايلاندۇرىدۇ**﴾ يەنى تاغلارنى كۆكۈم ـ تالقان قىلىپ توزۇتۇپ، زېمىن بىلەن قوشۇپ تەكشى تۈزلەڭلىككە ئايلاندۇرىدۇ.

﴿**ئۇ يەرلەردە نە چوڭقۇرلۇقنى، نە ئېگىزلىكنى كۆرمەيسەن**»﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ئىكرىمە، مۇجاھىد، ھەسەنبەسرى، زەھھاك، قەتادە ۋە ئۇلاردىن باشقا

---

[1] سۈرە فاتىر 37 ـ ئايەت

[2] سۈرە مۇئمىنۇن 112 ــ 114 ــ ئايەتكىچە

www.munber.org

ئالىملار مۇنداق دېدى: سەن ئۇ كۈنى زېمىندا نە جىلغا، نە ئېگىز دۆڭ، نە ئويمان، ئېگىز ـ پەس يەرلەرنى كۆرمەيسەن.

كىشىلەرنىڭ بىر يەرگە يىغىلىش ئۈچۈن چاقىرغۇچىغا ئەگىشىپ ماڭىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**بۇ كۈنىدە (كىشىلەر اللە نىڭ مەھشەرگاھقا) دەۋەت قىلغۇچىسىغا ئەگىشىدۇ، قىڭغىر كەتمەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار مۇشۇ قورقۇنچلۇق ئەھۋالنى كۆرگەندە چاقىرغۇچىغا تېز ئەگىشىپ، بۈيرۇلغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئورۇنلاشقا ئالدىرىشىدۇ. ئەگەر ئۇلار دۇنيادا ھەق يولغا، چاقىرغۇچىغا ئەگەشكەن بولسا ئىدى، بۇ ئۇلار ئۈچۈن ناھايىتى پايدىلىق بولغان بولاتتى. لېكىن ھازىر ئۇلارنىڭ چاقىرغۇچىغا ئەگەشكەنلىكى ئۇلارغا ھېچقانداق پايدا ئېلىپ كەلمەيدۇ.

اللە تائالا، كاپىرلارنىڭ قىيامەت كۈنى قورقۇنچلۇق ئەھۋاللارنى كۆرگەن ۋاقتىدا چاقىرغۇچىنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سالىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا تېزلا ئەگىشىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا كەلگەن كۈنىدە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) قۇلاقلىرى تازا ئاڭلايدىغان، كۆزلىرى تازا كۆرىدىغان بولىدۇ﴾[1] ﴿ئۇلار چاقىرغۇچىنىڭ ئالدىغا بويۇنلىرىنى سوزغان ھالدا يۈگرەيدۇ﴾[2].

﴿**مەرھەمەتلىك اللە نىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھەيۋىتىدىن قورقۇپ، بارلىق ئاۋازلار بېسىقىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە سۈددىلارمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى.

﴿**پىچىرلاشقاندىن باشقىنى ئاڭلمايسەن**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى سەن ئايىغ تېۋىشلىرىدىن باشقىنى ئاڭلمايسەن.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىكرىمە، مۇجاھىد، زەھھاك، رەبىئ ئىبنى ئەنەس، قەتادە، ئىبنى زەيد ۋە ئۇلاردىن باشقىلارمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پىچىرلاشقان ئاۋازدىن باشقىنى ئاڭلمايسەن. بۇمۇ ئىكرىمە ۋە زەھھاكتىن قىلىنغان بىر رىۋايەتتۇر.

سەئىد ئىبنى جۇبەير بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: سەن پىچىرلاشقان ۋە قەدەملەرنىڭ شىپىرلىغان ئاۋازىدىن باشقىنى ئاڭلمايسەن.

* * * * * * *

يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَرَضِىَ لَهُۥ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلْمًا ﴿١١٠﴾ ۞ وَعَنَتِ ٱلْوُجُوهُ لِلْحَىِّ ٱلْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

بۇ كۈنىدە مەرھەمەتلىك اللە ئىزنى بەرگەن ۋە سۆزىدىن اللە رازى بولغان ئادەمنىڭ شاپائىتىدىن باشقا ھېچقانداق شاپائەت پايدا بەرمەيدۇ[109]. اللە ئۇلارنىڭ ئالدىدىكىنى ۋە كەينىدىكىنى بىلىدۇ، ئۇلار بولسا ئۇنى بىلمەيدۇ[110]. ئۇناھكارلار مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى (مەڭگۈ) ھايات اللە غا ئېگىلىدۇ، اللە غا شېرىك كەلتۈرگەنلەر شەكسىز زىيان تارتىدۇ[111]. مۆمىن تۇرۇپ ياخشى

---

[1] سۈرە مەريەم 38 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[2] سۈرە قەمەر 8 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

ئەمەللەرنى قىلغانلار ياماناتلىقلىرىنىڭ ئېشىپ كېتىشىدىن ۋە ياخشىلىقلىرىنىڭ كېمىيىپ كېتىشىدىن قورقمايدۇ﴾[112].

شاپائەت ۋە مۇكاپات توغرىسىدا

﴿بۇ كۈندە مەرھەمەتلىك اللە ئىزنى بەرگەن ۋە سۆزىدىن اللە رازى بولغان ئادەمنىڭ شاپائىتىدىن باشقا ھېچقانداق شاپائەت پايدا بەرمەيدۇ﴾ اللە تائالا ئۆزىنىڭ رۇخسىتىسىز ھېچكىمنىڭ شاپائەت قىلالمايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿اللە نىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ اللە نىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن﴾[1] ﴿ئاسمانلاردا نۇرغۇن پەرىشتىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ شاپائىتى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ، پەقەت اللە ئۆزى خالىغان ۋە رازى بولغان ئادەمگە شاپائەت قىلىشقا رۇخسەت قىلسىلا (ئاندىن) ئۇلارنىڭ شاپائىتى ئەسقاتىدۇ﴾[2] ﴿اللە ئۇلارنىڭ قىلغانلىرىنى ۋە قىلماقچى بولغانلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ، ئۇلار اللە رازى بولغانلارغىلا شاپائەت قىلىدۇ، اللە نىڭ ھەيۋىسىدىن تىترەپ تۇرىدۇ﴾[3] ﴿اللە ئىزنى بەرگەن ئادەمدىن باشقىغا اللە نىڭ دەرگاھىدا شاپائەت پايدا بەرمەيدۇ﴾[4] ﴿جىبرىئىل ۋە پەرىشتىلەر سەپ بولۇپ تۇرۇپ كېتىدىغان كۈنده (يەنى قىيامەتتە)، ئۇلار(نىڭ ئارىسىدا) مېھرىبان اللە نىڭ ئىزنىگە ئېرىشكەن ۋە توغرا سۆزنى قىلغانلاردىن باشقا ھېچ ئەھەدىنىڭ سۆز قىلىشىغا بولمايدۇ﴾[5].

ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلىرى ئىچىدىن اللە تائالانىڭ ئالدىدا ئەڭ ھۆرمەتلىكى بولغان پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىنىدۇ: «مەن (قىيامەت كۈنى) ئەرشىنىڭ ئاستىغا كېلىپ، اللە تائالاغا سەجدە قىلغان پېتى (يەرگە) يېقىلىمەن، (ئۇ چاغدا) ئېغىزىمغا نۇرغۇنلىغان ھەمدۇسانالار كېلىدۇ. (مەن ئۇلار بىلەن اللە تائالاغا ھەمدۇسانا ئېيتىمەن) ھازىر مەن ئۇنى ساناپ بولالمايمەن، اللە تائالا مېنى (سەجدىدە) ئۆزى خالىغان بىر مۇددەتكىچە تۇرغۇزىدۇ. ئاندىن: ئى مۇھەممەد! بېشىڭنى كۆتەرگىن، تىلىگىڭ، ئىجابەت قىلىنىدۇ، شاپائەت قىلغىن، قىلغان شاپائىتىڭ قوبۇل قىلىنىدۇ، دېيىلىدۇ. ئاندىن ماڭا (كىشىلەرنى جەننەتكە كىرگۈزۈشۈم ئۈچۈن) مەلۇم سانغىچە چەك قويۇپ بېرىلىدۇ. مەن ئۇلارنى جەننەتكە كىرگۈزىمەن. ئاندىن مەن يەنە اللە تائالادىن قايتا تىلەيمەن» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ قايتا - قايتا تۆت قېتىم تىلەيدىغانلىقىنى بايان قىلدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

يەنە بىر ھەدىس قۇددىسىدا مۇنداق دەپ كەلدى: «اللە تائالا پەرىشتىلەرگە: دىلىدا بىر دانچىلىك ئىمانى بار كىشىلەرنى دوزاختىن چىقىرىڭلار، دەپ بۇيرۇق قىلىدۇ. ئاندىن ئۇلار جىق كىشىلەرنى (دوزاختىن) چىقىرىدۇ. ئاندىن اللە تائالا يەنە پەرىشتىلەرگە: دىلىدا داندىن كىچىك زەررىدەك ۋە زەررىدىن كىچىك ئىمانى بار كىشىلەرنى دوزاختىن چىقىرىڭلار دەپ بۇيرۇيدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.

﴿اللە ئۇلارنىڭ ئالدىدىكىنى ۋە كەينىدىكىنى بىلىدۇ﴾ يەنى اللە پۈتۈن مەخلۇقاتلارنى بىلىدۇ. **﴿ئۇلار بولسا، ئۇنى بىلمەيدۇ﴾** اللە تائالا ئۇلارنىڭ اللە تائالانى بىلمەيدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى:

---

[1] سۈرە بەقەرە 255 – ئايەتنىڭ برقسمى.
[2] سۈرە نەجم 26 - ئايەت
[3] سۈرە ئەنبىيا 28 - ئايەت
[4] سۈرە سەبەئ 23 – ئايەتنىڭ برقسمى
[5] سۈرە نەبە 38 - ئايەت

www.munber.org

﴿ئۇلار الله نىڭ مەلۇماتىدىن (الله) ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى خالىغان نەرسىلەردىن (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق بىلدۈرگەن نەرسىلەردىن) باشقا ھېچ نەرسىنى بىلمەيدۇ﴾[1].

﴿**گۈناھكارلار مەخلۇقاتنى ئىداره قىلىپ تۇرغۇچى (مەڭگۈ) هايات الله غا ئېگىلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: پۈتۈن خالايىقلار ئۇخلاپ قالمايدىغان ۋە مەڭگۈ ھايات بولغان الله غا بويسۇنىدۇ. ئۇ ھەممە نەرسىنى ئىداره قىلىپ باشقۇرغۇچىدۇر ۋە ساقلىغۇچىدۇر. ئۇنىڭ ھېچنەرسىگە ئېھتىياجى يوقتۇر. ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا موھتاجدۇر. ئۇنىڭسىز ھېچقانداق نەرسە مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمايدۇ.

﴿**الله غا شېرىك كەلتۈرگەنلەر شەكسىز زىيان تارتىدۇ**﴾ قىيامەت كۈنى الله تائالا ھەممە ھەقنى ئۆز ئىگىسىگە قايتۇرىدۇ، ھەتتا مۆڭگۈزى يوق قويغا مۆڭگۈزى بار قويدىن قىساس ئېلىپ بېرىلىدۇ.

ھەدىس قۇدسىدا مۇنداق دەپ كەلدى: «الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: مەن ئۆزەمنىڭ كاتتىلىقى ۋە ئۇلۇغلۇقۇم بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، بۇگۈن مەندىن بىر زالىمنىڭ قىلغان كىچىككىنە زۇلمىمۇ (ھېسابسىز) ئۆتۈپ كەتمەيدۇ».

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق كەلدى: «سىلەر زۇلۇم قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، چۈنكى، (دۇنيادا قىلىنغان) بىر زۇلۇم قىيامەت كۈنى نۇرغۇنلىغان ئازابلارنى ئېلىپ كېلىدۇ».

الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن ئادەم قىيامەت كۈنى قاتتىق زىيان تارتىدۇ. چۈنكى، شېرىك دېگەن چوڭ گۇناھتۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر﴾[2].

الله تائالا يۇقىرىدا زالىملارنى ۋە ئۇلارغا قىلىنغان تەھدىتنى بايان قىلىپ بولۇپلا ئۇنىڭ كەيىنىدىن ياخشى كىشىلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ ھۆكۈملىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**مۇمىن تۇرۇپ ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار يامانلىقلىرىنىڭ ئېشىپ كېتىشىدىن ۋە ياخشىلىقلىرىنىڭ كېمىيىپ كېتىشىدىن قورقمايدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، زەھھاك، ھەسەن، قەتادە ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: ياخشى، تەقۋادار كىشىلەرنىڭ يامانلىقلىرىغا ھېچبىر يامانلىق قوشۇپ قويۇلمايدۇ ياكى ئۇلارنىڭ ياخشىلىقلىرىدىن ھېچبىر نەرسە كېمەيتىلمەيدۇ.

* * * * * * *

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ ٱلْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۗ وَلَا تَعْجَلْ بِٱلْقُرْءَانِ مِن قَبْلِ أَن يُقْضَىٰٓ إِلَيْكَ وَحْيُهُۥ ۖ وَقُل رَّبِّ زِدْنِى عِلْمًا ﴿١١٤﴾

ئۇلارنىڭ تەقۋادار بولۇشلىرى ئۈچۈن ياكى ئۇلارنى ۋەز - نەسىھەتكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن، ساڭا ئەرەبچە قۇرئاننى نازىل قىلدۇق ۋە ئۇنىڭدا تۈرلۈك ئاگاھلاندۇرۇشلارنى بايان قىلدۇق﴿113﴾. الله (زاتى، سۈپىتى جەھەتتە پۈتۈن مەخلۇقاتتىن) ئۈستۈندۇر، ھەق پادىشاھتۇر، (ئى مۇھەممەد!) ساڭا قۇرئاننىڭ ۋەھيىسى تامامىلىنىشتىن بۇرۇن ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمىگىن، (يەنى جىبرىئىل ساڭا قۇرئاننى ئوقۇپ بېرىۋاتقاندا، بىللە ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمەي، ئۇ تىلاۋەتتىن فارىغ بولغۇچە تىڭشاپ تۇرغىن). «ئى پەرۋەردىگارىم! ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن!» دېگىن﴿114﴾.

---

[1] سۈرە بەقەرە 255 – ئايەتنىڭ برقىسمى

[2] سۈرە لۇقمان 13 – ئايەتنىڭ برقىسمى

www.munber.org

قۇرئاننىڭ كىشىلەرنىڭ تەقۋادار بولۇشى ۋە ۋەز ـ نەسىھەت قوبۇل قىلىشى ئۈچۈن نازىل قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئۇلارنىڭ تەقۋادار بولۇشلىرى ئۈچۈن ياكى ئۇلارنى ۋەز ـ نەسىھەتكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن، ساڭا ئەرەبچە قۇرئاننى نازىل قىلدۇق**﴾ يەنى قىيامەتنىڭ بولۇشى (ئۇ كۈندە ياخشى ئىش قىلغانلارنى) مۇكاپاتلاش، (يامان ئىش قىلغانلارنى) جازالاش شەكسىز بىر ھەقىقەتتۇر. (شۇنىڭ ئۈچۈن) بىز قۇرئاننى خۇش بىشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئىپادىلەش ۋە بايان قىلىش ئۇسلۇبى ئەڭ يۇقىرى بولغان ئەرەب تىلى بىلەن نازىل قىلدۇق.

﴿**ۋە ئۇنىڭدا تۇرلۇك ئاگاھلاندۇرۇشلارنى بايان قىلدۇق**﴾ يەنى كىشىلەرنىڭ گۇناھ، ھارام ۋە يامان ئىشلارنى قىلىشتىن ساقلىنىشى ياكى الله غا بويسۇنۇشى ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭدا تۇرلۇك ئاگاھلاندۇرۇشلارنى بايان قىلدۇق.

﴿**الله (زاتى، سۈپىتى جەھەتتە پۈتۈن مەخلۇقاتتىن) ئۈستۈندۇر، ھەق پادىشاھتۇر**﴾ يەنى ھەق بولغان الله ھەممە ئەيىب نوقسانلاردىن پاكتۇر. ئۇنىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر، تەھدىتىمۇ ھەقتۇر، پەيغەمبەرلىرىمۇ ھەقتۇر، جەننەت ـ دوزاخ ھەقتۇر، ئۇنىڭ تەرىپىدىن بولغان ھەممە ئىشلار ھەقتۇر. الله تائالا ئادەللىقى بىلەن ئاگاھلاندۇرماي ۋە پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ بىر كىشىنى ئازابلىمايدۇ. ئۇ بەندىلىرىنىڭ قىيامەت كۈنى، بىز ئۇقماپتىكەنمىز دەپ باناھ ـ سەۋەب كۆرسەتمىسۇن، دەپ ئۇلارنى ئالدىنئالا ئاگاھلاندۇرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئان چۈشكەن ۋاقىتدا ئۇنى ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمەي تىڭشاشقا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) ساڭا قۇرئاننىڭ ۋەھيىسى تاماملىنىشتىن بۇرۇن ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمىگىن، (يەنى جىبرىئىل ساڭا قۇرئاننى ئوقۇپ بېرىۋاتقاندا، بىللە ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمەي، ئۇ تىلاۋەتتىدىن فارىغ بولغۇچە تىڭشاپ تۇرغىن)**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېدى: ﴿(ساڭا جىبرىئىل ئارقىلىق ۋەھى نازىل بولۇۋاتقاندا، ئۇنى ئېسىڭغا ئېلىۋېلىش ئۈچۈن) ئالدىراپ تىلىڭنى مىدىرلاتما. ئۇنى توپلاش ۋە ئوقۇپ بېرىش بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىزدۇر. ساڭا ئۇنى ئوقۇپ بەرگىنىمىزدە (يەنى جىبرىئىل ساڭا ئوقۇپ بەرگەندە) ئۇنىڭ ئوقۇشىغا ئەگىشىڭ. ئاندىن ئۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىش بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىزدۇر﴾[1].

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەقىقەتەن ۋەھيىنى يادا ئېلىۋېلىشقا قاتتىق تىرىشاتتى. ئۇ (ۋەھيىنى يادا ئېلىۋېلىش ئۈچۈن) تىلىنى مىدىرلىتاتتى. ئاندىن الله تائالا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى. يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيىنى ئېلىپ چۈشكەن ۋاقىتدا، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام بىر ئايەت ئوقۇسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە شۇ ئايەتنى ئوقۇيتتى. ئاندىن الله تائالا ئۇنى قىينىلىپ قالمىسۇن دەپ، ئاسان ۋە يەڭگىل يولغا باشلاپ يۇقىرىدىكىدەك دېدى.

---

[1] سۈرە قىيامەت 16 ـــــ 19 ئايەتكىچە

www.munber.org

﴿(ئى مۇھەممەد!) ساڭا قۇرئاننىڭ ۋەھيسى تاماملىنىشتىن بۇرۇن ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمىگىن، (يەنى جىبرىئىل ساڭا قۇرئاننى ئوقۇپ بېرىۋاتقاندا، بىللە ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمەي، ئۇ تىلاۋىتىدىن فارىغ بولغۇچە تىڭشاپ تۇرغىن)﴾ يەنى سەن ئالدىراپ كەتمەي تىڭشاپ شۇك تۇرغىن، پەرىشتە ئېلىپ چۈشكەن ۋەھيىنى ساڭا ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن ئۇنى ئوقۇغىن.

﴿«ئى پەرۋەردىگارىم! ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن!» دېگىن﴾ ئىبنى ئۇيەينە مۇنداق دېدى: اللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋاپات قىلدۇرغانغا قەدەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلمى (كۆندىن - كۈنگە) زىيادە بولۇپ تۇردى.

* * * * * * *

وَلَقَدْ عَهِدْنَآ إِلَىٰٓ ءَادَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُۥ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يَٰٓـَٔادَمُ إِنَّ هَٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ ٱلْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰٓ ﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا۟ فِيهَا وَلَا تَضْحَىٰ ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ ٱلشَّيْطَٰنُ قَالَ يَٰٓـَٔادَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ شَجَرَةِ ٱلْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَىٰ ﴿١٢٠﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْءَٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ ٱلْجَنَّةِ ۚ وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾ ثُمَّ ٱجْتَبَٰهُ رَبُّهُۥ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ﴿١٢٢﴾

بىز ئىلگىرى ئادەمگە (دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېمەسلىكنى) تەۋسىيە قىلدۇق، ئۇ (بۇ تەۋسىيىنى) يادىدىن چىقاردى، ئۇنىڭدا ھېچقانداق چىڭ ئىراده كۆرمىدۇق[115]. ئۇز ۋاقتىدا بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا) سەجده قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقىسى سەجده قىلدى، ئۇ (سەجده قىلىشتىن) باش تارتتى[116]. بىز دېدۇق: «ئى ئادەم! بۇ ھەقىقەتەن سېنىڭ دۈشمىنىڭدۇر، خوتۇنىڭنىڭ دۈشمىنىدۇر، ئۇ سىلەر ئىككىڭلارنىڭ جەننەتتىن چىقىپ كېتىشىڭلارغا سەۋەبچى بولۇپ قالمىسۇن، (ئۇ چاغدا) سىلەر جاپا مۇشەققەتتە قالىسىلەر[117]. جەننەتتە سەن ھەقىقەتەن ئاچ قالمايسەن ۋە يالىڭاچ قالمايسەن[118]. ھەمدە ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن ئۇسساپ كەتمەيسەن، ئىسسىپ كەتمەيسەن»[119]. شەيتان ئۇنىڭغا ۋەسۋەسە قىلىپ: «ئى ئادەم! ساڭا مەن (يېگەن ئادەم) ئۆلمەيدىغان دەرەخنى ۋە زاۋال تاپماس پادىشاھلىقنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟» دېدى[120]. ئۇلار ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرى ئېچىلىپ قالدى، ئۇلار جەننەت (دەرەخلىرىنىڭ) يوپۇرماقلىرى بىلەن سەتىرى ئەۋرەت قىلىشقا كىرىشتى، ئادەم پەرۋەردىگارىنىڭ (ئەمرىگە) خىلاپلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئازدى[121]. ئاندىن پەرۋەردىگارى ئۇنى تاللىدى، ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنى ھىدايەت قىلدى[122].

ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىبلىسنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

﴿بىز ئىلگىرى ئادەمگە (دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېمەسلىكنى) تەۋسىيە قىلدۇق، ئۇ (بۇ تەۋسىيىنى) يادىدىن چىقاردى، ئۇنىڭدا ھېچقانداق چىڭ ئىراده كۆرمىدۇق﴾ ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئىبنى

www.munber.org

ئاببـاس رەزىيەللاھـۇ ئەنھـۇمانىڭ مۇنـداق دېگـەنلىكىنى رىۋايـەت قىلـدۇ: ئىنسـان ئۆزىگـە قىلىنغـان تەۋسىيەنى ئۇنتۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئىنسان (يەنى ئۇنتۇغاق) دەپ ئاتالدى. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھەدىنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش سۆز رىۋايەت قىلىندى.

﴿**ئۆز ۋاقتىدا بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا) سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق**﴾ اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۆرمىتىنى، ئۇنىڭ ئۈلۈغلۇقىنى ۋە ئۇنى ھەممە مەخلۇقاتلاردىن ئۈستۈن قىلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. بۇ قىسسىگە ئائىت سۆزلەر بەقەرە، ئەئراف، ھىجر ۋە كەھف سۈرىلىرىدە بايان قىلىندى. ئالدىمىزدا سۈرە سادتا يەنە بايان قىلىنىدۇ.

اللە ئۇ سۈرىدە ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ياراتقانلىقىنى، ئۇنى ئۈلۈغلاپ پەرىشتىلەرنى ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇغانلىقىنى، ئادەم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ بالىلىرىغا ئىبلىسنىڭ دۈشمەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئىبلىستىن باشقىسى سەجدە قىلدى، ئۇ (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى**﴾ يەنى سەن شەيتانىنىڭ سېنى جەننەتتىن چىقىرىۋېتىشكە ئۇرۇنىشىدىن ساقلانغىن. ئەگەر سەن جەننەتتىن چىقىپ كېتىپ قالساڭ، تۇرمۇشۇڭنى قامداش ئۈچۈن رىزىق تەلەپ قىلىش يولىدا، جاپا - مۇشەققەتكە قالىسەن. سەن بۇ يەردە ناھايىتى راھەت - پاراغەتلىك تۇرمۇشتا ياشاۋاتىسەن.

﴿**بىز دېدۇق: «ئى ئادەم! بۇ ھەقىقەتەن سېنىڭ دۈشمىنىڭدۇر، خوتۇنىڭنىڭ دۈشمىنىدۇر، ئۇ سىلەر ئىككىڭلارنىڭ جەننەتتىن چىقىپ كېتىشىڭلارغا سەۋەبچى بولۇپ قالمىسۇن، (ئۇ چاغدا) سىلەر جاپا مۇشەققەتتە قالىسىلەر**﴾ ﴿**جەننەتتە سەن ھەقىقەتەن ئاچ قالمايسەن ۋە يالىڭاچ قالمايسەن. ھەمدە ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن ئۇسساپ كەتمەيسەن، ئىسسىپ كەتمەيسەن**»﴾ اللە تائالا ھەقىقەتەن بۇ ئايەتتە، ئاچلىق بىلەن يالىڭاچلىقنى بىر يەردە كەلتۈردى. چۈنكى، ئاچلىق دېگەن ئىچكى خارلىقنىڭ ئالامىتىدۇر. يالىڭاچلىق دېگەن ئاشكارا خارلىقنىڭ ئالامىتىدۇر. شۇنىڭدەك ئۇسسۇزلۇق بىلەن ئىسسىپ كېتىشنى بىر يەردە كەلتۈردى. چۈنكى، ئۇسسۇزلۇق دېگەن ئىچى قىزىشنىڭ ئالامىتىدۇر. ئىسسىپ كېتىش دېگەن تېشى قىزىپ كېتىشنىڭ ئالامىتىدۇر.

﴿**شەيتان ئۇنىڭغا ۋەسۋەسە قىلىپ: «ئى ئادەم! ساڭا مەن (يېگەن ئادەم) ئۆلمەيدىغان دەرەخنى ۋە زاۋال تاپماس پادىشاھلىقنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟» دېدى. ئۇلار ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرى ئېچىلىپ قالدى، ئۇلار جەننەت (دەرەخلىرىنىڭ) يوپۇرماقلىرى بىلەن سەتىرى ئەۋرەت قىلىشقا كىرىشتى، ئادەم پەرۋەردىگارىنىڭ (ئەمرىگە) خىلاپلىق قىلدى، شۇ نىڭ بىلەن ئۇ ئازدى**﴾ شەيتان ئۇلارغا قەسەم ئىچىپ، ئالدامچىلىق يوللىرى بىلەن ئۇلارنى گوللىدى.

اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇنىڭدەك ئۇلارغا: «مەن چوقۇم سىلەرگە سادىقمەن» دەپ قەسەم ئىچىپ بەردى. ئالدامچىلىق ئۇسۇللىرى ئارقىلىق ئۇلارنى (يۇقىرى مەرتىۋىدىن تۆۋەن مەرتىۋىگە) چۈشۈردى﴾[1].

بىز يۇقىرىدا اللە تائالانىڭ ئادەم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئايالىغا جەننەتتىكى بارلىق مېۋىلەردىن يېيىشكە ۋە مەلۇم بىر تۈپ دەرەخنىڭ يېنىغا كەلمەسلىككە تەۋسىيە قىلغانلىقىنى، شەيتانىنىڭ ئۇ ئىككىسىنى ئازدۇرۇشى بىلەن ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىدىن يېگەنلىكىنى ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگەن كىشى مەڭگۈ ھايات تۇرىدىغان بىر دەرەخ ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ ئوتتۇق.

[1] سۈرە ئەئراف 20 — 21 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بۇ دەرەخ توغرىسىدا ئەبۇداۋۇد تەيالىسى ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەتتە بىر تۇپ دەرەخ بار. ئۇلاغ مىنىپ يۈز يىل ماڭغان كىشى ئۇنىڭ سايىسىدىن كېسىپ ئۆتۈپ بولالمايدۇ. ئۇ بولسىمۇ مېۋىسىنى يېگەن ئادەم مەڭگۈ ئۆلمەيدىغان دەرەختۇر».

﴿ئۇلار ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرى ئېچىلىپ قالدى﴾ ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئۇبەي ئىبنى كەئبىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا ھەقىقەتەن ئادەم ئەلەيھىسسالامنى چاچلىرى قويۇق، بويى ئېگىز قىلىپ ياراتتى. ئۇنىڭ چېچى قويۇق ھەم جىقلىقىدىن خۇددى سەھۇق دېگەن يەرنىڭ خورمازارلىقىغا ئوخشاپ كېتەتتى. ئۇ (جەننەتتىكى چەكلەنگەن) دەرەخنى تېتىشى هامانلا ئۇنىڭ كىيىمى ئۇچىسىدىن سېلىنىپ كەتتى. بىرىنچى بولۇپ ئەۋرەت جايى ئېچىلىپ قالدى. ئۇ ئەۋرىتىنىڭ ئوچۇق قالغانلىقىنى كۆرۈپ (ئۆزىنى دالدىغا ئېلىش ئۈچۈن) جەننەتنىڭ ئېچىدە يۈگۈرەشكە باشلىغاندا، ئۇنىڭ چاچلىرىنى دەرەخلەر ئىلىۋالدى، ئۇ چاچلىرىنى دەرەختىن تارتتى. ئاندىن اللە تائالا ئۇنى: ئى ئادەم! مەندىن قاچامسەن؟ دەپ چاقىردى. ئۇ اللە تائالانىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ: ئۇنداق ئەمەس پەرۋەردىگارىم، لېكىن (ئالدىڭدا يالىڭاچ تۇرۇشتىن) هايا قىلىپ (قېچىۋاتىمەن)، دەپ جاۋاب بەردى ۋە يەنە ئۇ: ئەگەر مەن ئۆتكۈزگەن گۇناهىمغا تەۋبە قىلىپ، خاتالىقىمدىن يانسام مېنى جەننەتكە قايتىدىن كىرگۈزەمسەن؟ دەپ سوردى. اللە تائالا شۇنداق قىلىمەن، دەپ جاۋاب بەردى».

مانا بۇ، اللە تائالانىڭ تۆۋەندىكى سۆزىنىڭ مەزمۇنىدۇر. ﴿ئادەم پەرۋەردىگاردىن بىر قانچە سۆز تەلىم ئالدى (يەنى گۇناهىنىڭ كەچۈرۈلۈشى ئۈچۈن ئوقۇيدىغان دۇئا ئۇنىڭغا ئىلهام ئارقىلىق بىلدۈرۈلدى)، اللە ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. اللە ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇر (بەندىلىرىگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾[1].

﴿ئۇلار جەننەت (دەرەخلىرىنىڭ) يوپۇرماقلىرى بىلەن سەترى ئەۋرەت قىلىشقا كىرىشتى﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، قەتادە ۋە سۇددى قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەۋۋا (جەننەتنىڭ دەرەخلىرىنىڭ يۇپۇرماقلىرى بىلەن) كىيىمگە ئوخشاش بىر يۆگەنچە نەرسە قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى.

﴿ئادەم پەرۋەردىگارىنىڭ (ئەمرىگە) خىلاپلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئازدى. ئاندىن پەرۋەردىگارى ئۇنى تاللىدى، ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنى ھىدايەت قىلدى﴾ ئىمام بۇخارى، ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ئادەم ئەلەيھىسسالام مۇنازىلىشىپ قالدى، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: سەن خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويۇپ كىشىلەرنى جەننەتتىن چىقىرىپ، بەختسىز قىلغان كىشىدۇرسەن، دېدى. ئادەم ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: سەن اللە تائالا ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ ۋەزىپىسىگە ۋە ئۆزى بىلەن سۆزلىشىشكە تاللىغان كىشى تۇرۇپ، اللە تائالا مېنى يارىتىشتىن بۇرۇن ماڭا پۈتۈۋەتكەن بىر ئىش ئۈچۈن ماڭا مالامەت قىلامسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئادەم ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامنى مۇنازىرىدە ئۇتۇۋالدى» دېدى.

* * * * * * *

[1] سۈرە بەقەرە 37 - ئايەت

www.munber.org

قَالَ ٱهۡبِطَا مِنۡهَا جَمِيعَۢاۖ بَعۡضُكُمۡ لِبَعۡضٍ عَدُوّٞۖ فَإِمَّا يَأۡتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدٗى فَمَنِ ٱتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشۡقَىٰ ١٢٣ وَمَنۡ أَعۡرَضَ عَن ذِكۡرِي فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةٗ ضَنكٗا وَنَحۡشُرُهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ أَعۡمَىٰ ١٢٤ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرۡتَنِيٓ أَعۡمَىٰ وَقَدۡ كُنتُ بَصِيرٗا ١٢٥ قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتۡكَ ءَايَٰتُنَا فَنَسِيتَهَاۖ وَكَذَٰلِكَ ٱلۡيَوۡمَ تُنسَىٰ ١٢٦

الله (ئادەم بىلەن ھەۋۋاغا) ئېيتتى: «سىلەر ھەممىڭلار جەننەتتىن بەزىڭلار بەزىڭلارغا دۈشمەن بولغان ھالدا چۈشۈڭلار، ئەگەر سىلەرگە مېنىڭ تەرىپىمدىن ھىدايەت كەلسە، كىمكى مېنىڭ ھىدايىتىمگە ئەگەشسە، ئۇ ئازمايدۇ ۋە ئاخىرەتتە شەقى بولمايدۇ[123]. كىمكى مېنىڭ زىكرىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇنىڭ ھاياتى تار (يەنى خاتىرجەمسىز) بولىدۇ، قىيامەت كۈنى ئۇنى بىز كور قىلىپ قوپۇرىمىز»[124]. ئۇ: «ئى پەرۋەردىگارىم! نېمىشقا مېنى كور قىلىپ قوپۇردۇڭ، ۋاھالەنكى، (دۇنيادىكى چاغدا) مېنىڭ كۆزۈم كۆرەتتىغۇ؟» دەيدۇ[125]. الله ئېيتىدۇ: «شۇنىڭدەك ساڭا (روشەن) ئايەتلىرىمىز كەلدى، سەن ئۇلارنى تەرك ئەتتىڭ، سەن بۈگۈن شۇنىڭغا ئوخشاش تەرك ئېتىلىسەن»[126].

ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ زېمىنغا چۈشۈرۈلگەنلىكى، توغرا يولدا ماڭغان كىشىنىڭ مۇكاپاتلىنىش، يامان يولدا ماڭغان كىشىنىڭ جازالىنىشىغا ۋەدە قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا ئادەم، ھەۋۋا ۋە ئىبلىسقا: سىلەر ھەممىڭلار جەننەتتىن زېمىنغا چۈشۈڭلار دەپ، مۇنداق دېدى: ﴿**الله (ئادەم بىلەن ھەۋۋاغا) ئېيتتى: «سىلەر ھەممىڭلار جەننەتتىن بەزىڭلار بەزىڭلارغا دۈشمەن بولغان ھالدا چۈشۈڭلار**﴾ يەنى ئادەم ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى بىلەن ئىبلىس ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى بىر - بىرىڭلارغا ئۆزئارا دۈشمەن بولغان ھالدا چۈشۈڭلار. بۇ قىسسە سۈرە بەقەرەدە تەپسىلىي بايان قىلىنغان ئىدى.

﴿**ئەگەر سىلەرگە مېنىڭ تەرىپىمدىن ھىدايەت كەلسە**﴾ ئەبۇئالىيە: بۇ ھىدايەتتىن پەيغەمبەر ۋە ئوچۇق چۈشەنچە مەقسەت قىلىنىدۇ، دېدى. ﴿**كىمكى مېنىڭ ھىدايىتىمگە ئەگەشسە، ئۇ ئازمايدۇ ۋە ئاخىرەتتە شەقى بولمايدۇ**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: دۇنيادا ئازمايدۇ، ئاخىرەتتە دوزاخقا كىرمىدىغانلاردىن بولمايدۇ.

﴿**كىمكى مېنىڭ زىكرىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇنىڭ ھاياتى تار (يەنى خاتىرجەمسىز) بولىدۇ**﴾ يەنى كىمكى مېنىڭ بۇيرۇقۇمغا ۋە پەيغەمبەرلىرىمگە چۈشۈرگەن دىنغا خىلاپلىق قىلىپ، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ، تۇغرا يولنى باشقا بىر يەردىن ئىزدىسە، دۇنيادا ئۇنىڭغا پەقەت خاتىرجەملىك ۋە خۇشاللىق بولمايدۇ. گەرچە ئۇ كۆرۈنۈشتە خالىغانىنى كېيىپ، خالىغانىنى يەپ ۋە خالىغان ياخشى ئۆيلەردە ئولتۇرغانىدەك قىلسىمۇ، تۇغرا يولدا بولمىغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇنىڭ ھاياتى قايمۇقۇش، كۆڭلى خۇشال بولماسلىق ۋە ئىچى سقىلىش بىلەنلا ئۆتىدۇ.

﴿**قىيامەت كۈنى ئۇنى بىز كور قوپۇرىمىز**»﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، ئەبۇسالىھ ۋە سۇددى قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: (قىيامەت كۈنى ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن) ھېچقانداق پاكىت تاپالمايدۇ. بۇ ئايەت ھەققىدە ئىكرىمە مۇنداق دېدى: ئۇنىڭ كۆزىگە جەھەننەمدىن باشقىسى كۆرۈنمەيدۇ (يەنى ئۇنىڭ

www.munber.org

ئورنى جەھەننەم بولىدۇ). ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿قىيامەت كۈنى ئۇلارنى دۈم ياتقۇزۇپ (سۆرەلگەن) كور، گاچا، گاس ھالدا يىغىمىز﴾[1].

شۇڭا ئۇ كور مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ: «ئى پەرۋەردىگارىم! نېمىشقا مېنى كور قوپقۇزدۇڭ، ۋاھالەنكى، (دۇنيادىكى چاغدا) مېنىڭ كۆزۈم كۆرەتتىغۇ؟» دەيدۇ**﴾ ئاللاھ ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئاللاھ ئېيتىدۇ: «شۇنىڭدەك ساڭا (روشەن) ئايەتلىرىمىز كەلدى، سەن ئۇلارنى تەرك ئەتتىڭ، سەن بۈگۈن شۇنىڭغا ئوخشاش تەرك ئېتىلىسەن»**﴾ يەنى سەن ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن يۈز ئۆرۈگەنلىكىڭ، ئۇنىڭغا خۇددى ئۇنى ئونتۇپ قالغان كىشىنىڭ مۇئامىلىسىنى قىلىپ، ئۇنى ئېسىڭدىن چىقىرىپ تاشلۇۋەتكىنىڭدەك، بۈگۈن سەنمۇ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئونتۇلۇپ تاشلۇۋېتىلىسەن (يەنى دوزاختا قالىسەن).

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ بۈگۈنكى كۈنگە مۇلاقات بولۇشنى ئونتۇغانلىقلىرى ۋە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلىقلىرىغا ئوخشاش، بىز بۈگۈن ئۇلارنى ئونتۇيمىز (يەنى ئۇلارنى دوزاختا قالدۇرىمىز)﴾[2]. چۈنكى، بېرىلىدىغان جازا قىلغان گۇناھ ئىشنىڭ ئوز تېپىدىن بولىدۇ. قۇرئاننى يادا ئېلىپ، ئۇنى ئونتۇپ قالماسلىقتىن توسۇپ ۋە ئونتۇپ قالغان ئادەمگە قاتتىق جازا بېرىلىدىغانلىقىنى ئاگاھلاندۇرغان ھەدىسلەر كەلگەن بولسىمۇ، قۇرئاننىڭ ئايىتىنى ئونتۇپ قېلىپ، لېكىن ئۇنىڭ مەنىسىنى ئونتۇپ قالمىغان ۋە شۇ ئايەتنىڭ كۆرسەتمىسىگە ئەمەل قىلغان كىشى يۇقىرىدىكى ئايەتتە بايان قىلىنغان تەھدىتنىڭ ئىچىگە كىرمەيدۇ.

* * * * * * *

وَكَذَٰلِكَ نَجۡزِي مَنۡ أَسۡرَفَ وَلَمۡ يُؤۡمِنۢ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦۚ وَلَعَذَابُ ٱلۡأٓخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبۡقَىٰٓ ١٢٧

ھەددىدىن ئاشقان ۋە پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرىگە ئىمان كېيتمىغانلارغا شۇنىڭغا ئوخشاش جازا بېرىمىز، ئاخىرەتنىڭ ئازابى تېخىمۇ قاتتىقتۇر، تېخىمۇ باقىدۇر﴾[127].

ھەددىدىن ئاشقانلارغا قاتتىق ئازابنىڭ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا ھەددىدىن ئېشىپ ئۆزىنىڭ ئايەتلىرىگە ئىمان كەلتۈرمىگەن، ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلىشتىن باش تارتقانلارغا قاتتىق ئازاب بولىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿**ھەددىدىن ئاشقان ۋە پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرىگە ئىمان كېيتمىغانلارغا شۇنىڭغا ئوخشاش جازا بېرىمىز، ئاخىرەتنىڭ ئازابى تېخىمۇ قاتتىقتۇر، تېخىمۇ باقىدۇر**﴾.

ئاللاھ تائالا ئاخىرەتنىڭ ئازابىنىڭ ناھايىتى قاتتىق بولىدىغانلىقى ۋە مەڭگۈ داۋاملىشىدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿(پەرىشتىلەر ئۇ دۇنيادا) «سەۋزىنى دوست تۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكىنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان!» دەيدۇ﴾[3].

﴿**ئاخىرەتنىڭ ئازابى تېخىمۇ قاتتىقتۇر، تېخىمۇ باقىدۇر**﴾ يەنى ئاخىرەتنىڭ ئازابى دۇنيانىڭ ئازابىدىن قاتتىقتۇر ۋە مەڭگۈلۈكتۇر. ئۇ ئازابقا چۈشۈپ قالغانلار شۇ ئازابتا مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر - بىرىگە لەنەت ئېيتىشقان بىر جۇپ ئەر - خوتۇنغا مۇنداق دېدى: «دۇنيانىڭ ئازابى ھەقىقەتەن ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا قارىغاندا بەك يەڭگىلدۇر».

---

[1] سۈرە ئىسرا 97 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

[2] سۈرە ئەئراف1 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

[3] سۈرە رەئد 24 - ئايەت.

www.munber.org

* * * * * * *

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ ٱلْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَٰكِنِهِمْ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلنُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾ فَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ٱلشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ ءَانَآئِ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ ٱلنَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ﴿١٣٠﴾

ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەن (پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان) نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلغانلىقىمىزنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟ ئۇلار شۇ ئۈممەتلەرنىڭ ماكانلىرىدا مېڭىپ يۈرىدۇ، ئەگەر ئىگىلىرى ئۈچۈن ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار[128]. ئەگەر پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئازابنى ئۇلاردىن كېچىكتۈرۈشكە) قىلىۋەتكەن ھۆكمى ۋە ئالدىنئالا بەلگىلەپ قويغان ۋاقتى بولمىسا ئىدى، ئۇ چاغدا (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشى) چوقۇم ئىدى[129]. ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە سەۋر قىلغىن، مەمنۇن بولۇشۇڭ ئۈچۈن، كۈن چىقىشتىن ئىلگىرى، كۈن پېتىشتىن بۇرۇن، كېچە ۋاقىتلىرىدا ۋە كۈندۈزنىڭ دەسلەپكى ۋە ئاخىرقى ۋاقىتلىرىدا پەرۋەردىگارىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن (يەنى نامازغا ئوقۇغىن) ۋە ھەمدە ئېيتقىن[130].

الله تائالانىڭ بۇرۇنقى ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلىپ يوقىتىۋېتىشىدە ۋەز - نەسىھەت قوبۇل قىلمىغان كىشىلەر ئۈچۈن بىر ئىبرەتنىڭ بار ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى ئىنكار قىلغانلار توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەن (پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان) نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلغانلىقىمىزنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟ ئۇلار شۇ ئۈممەتلەرنىڭ ماكانلىرىدا مېڭىپ يۈرىدۇ**﴾ يەنى، ئى مۇھەممەد! سەن ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى ئىنكار قىلغان بۇ كاپىرلار ئۇلاردىن ئىلگىرى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان نۇرغۇنلىغان ئۈممەتلەرنى بىزنىڭ ھالاك قىلغانلىقىمىزنى ئۇقمامدۇ؟ شۇنىڭ بىلەن بۇ كاپىرلار ئۇلاردىن قېلىپ قالغان جايلاردا ياشاپ تۇرۇپ، كۆرۈۋاتقانلىرىدەك ئۇ ئۈممەتلەردىن ھېچقانداق ئىز كۆرۈپ قالمىدى.

﴿**ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار زېمىندا سەير قىلمىدىمۇ؟ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار (يەنى سەير قىلىپ) چۈشىنىدىغان دىللارغا، ياكى ئاڭلايدىغان قۇلاقلارغا ئىگە بولمىدىمۇ؟ ھەقىقەتەن كۆزلەرلا كور بولمايدۇ، لېكىن كۆكرەكلەردىكى قەلبلەر كور بولىدۇ (يەنى ھەقىقىي كورلۇق كۆزنىڭ كورلۇقى ئەمەس، دىلنىڭ كورلۇقىدۇر، كور ئادەم ئىبرەت ئالمايدۇ ۋە چۈشەنمەيدۇ﴾[1] ﴿ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەن قانچىلىغان ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلغانلىقىمىزنى ئۇلار بىلمەمدۇ؟ ئۇلار (يەنى مەككىلىكلەر) ئۇلار (يەنى ھالاك بولغانلار)نىڭ يۇرتىدىن ئۆتۈپ تۇرىدۇ﴾[2].

---

[1] سۈرە ھەج 46 – ئايەت.
[2] سۈرە سەجدە 26 – ئايەتنىڭ برقىسمى

www.munber.org

ئاندىن اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئازابىنى ئۇلاردىن كېچىكتۈرۈشكە) قىلىۋەتكەن ھۆكمى ۋە ئالدىنئالا بەلگىلەپ قويغان ۋاقتى بولمىسا ئىدى، ئۇ چاغدا (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشى) چوقۇم ئىدى**﴾ يەنى اللە تائالانىڭ بىر كىشىنى ئۇنىڭغا پاكىت تۈرغۈزۈپ بولغاندىن كېيىن ئازابلايمەن دېگەن ھۆكمى ۋە ئىنكار قىلغۇچىلارغا بەلگىلەپ بەرگەن بىر مۇددىتى بولمىسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئازاب ئۇلارغا تۈيۈقسىز كېلەتتى.

سەۋر قىلىشقا ۋە بەش ۋاخ نامازنى ئوقۇشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا

كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى ئىنكار قىلىپ، ئۇنىڭغا ھەرخىل سۆز قىلغانلىقى ئۈچۈن، اللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەسەللىي بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە سەۋر قىلغىن، مەمنۇن بولۇشۇڭ ئۈچۈن، كۈن چىقىشتىن ئىلگىرى، كۈن پېتىشتىن بۇرۇن، كېچە ۋاقىتلىرىدا ۋە كۈندۈزنىڭ دەسلەپكى ۋە ئاخىرقى ۋاقىتلىرىدا پەرۋەردىگارىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن (يەنى نامازئوقۇغىن)**﴾ يەنى بامدات نامىزى بىلەن ئەسر نامىزىنى ئوقۇغىن.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، جەرىر ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز بىر كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا ئولتۇراتتۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئون تۆتىنچى كېچىسى تولۇق توشۇپ چىققان ئايغا قاراپ مۇنداق دېدى: «سىلەر يېقىندا (يەنى قىيامەت كۈنىدە) پەرۋەردىگارىڭلارنى مۇشۇ ئايىنى كۆرگەندەك شەكسىز كۆرىسىلەر، ئۇنى كۆرۈشتە ھېچقانداق توسالغۇغا ئۇچرىمايسىلەر، چەكلىنىپ قالمايسىلەر. ئەگەر سىلەر كۈن ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن نامار (يەنى بامدات بىلەن ئەسر نامىزىنى) ئوقۇشقا قادىر بولالىساڭلار، نامار ئوقۇڭلار» دەپ بۇ ئايەتنى ئوقۇدى.

ئىمام ئەھمەد، ئەممار ئىبنى رۇزەيبەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كۈن چىقىشتىن ۋە كىرىپ كېتىشتىن بۇرۇن نامار (يەنى بامدات بىلەن ئەسر نامىزىنى) ئوقۇغان كىشى ھەرگىز دوزاخقا كىرمەيدۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

﴿**كېچە ۋاقىتلىرىدا ۋە كۈندۈزنىڭ دەسلەپكى ۋە ئاخىرقى ۋاقىتلىرىدا پەرۋەردىگارىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن (يەنى نامازئوقۇغىن)**﴾ يەنى سەن كېچىدە تەھەججۇد نامىزىنى ئوقۇغىن! بەزى ئالىملار: بۇ ئايەتتىن شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزى كۆزدە تۇتۇلغاندۇر، دېدى.

اللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەمنۇن قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿(شۇ كېچە تەقدىر قىلىنغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى) بىزنىڭ دەرگاھىمىزدىن بولغان ئىشتۇر، بىز ھەقىقەتەن (ئىنسانلارغا پەيغەمبەرلەرنى) ئەۋەتكۈچى بولدۇق﴾[1].

ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «اللە تائالا (جەننەتكە كىرگەنلەرنى) ئى جەننەتتىكىلەر! دەپ چاقىرىدۇ. ئۇلار: بۇيرۇقىڭغا بىز تەييار! دەپ جاۋاب بېرىدۇ. اللە تائالا ئۇلاردىن (سىلەرگە بەرگەن بۇ نېمەتلەردىن) خۇرسەن بولدۇڭلارمۇ؟ دەپ سورايدۇ. ئۇلار: ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ھېچ كىشىگە بەرمىگەن نېمەتلەرنى بەرگەن تۇرساڭ، بىز نېمە دەپ خۇرسەن بولمىغۇدەكمىز، دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئاندىن اللە تائالا (ئۇلارغا): مەن سىلەرگە بۇنىڭدىنمۇ ياخشىراق بىر نەرسىنى بېرىمەن، دەيدۇ. ئۇلار اللە تائالادىن: بۇنىڭدىن ياخشىراق قانداق نەرسە ئۇ؟ دەپ سورايدۇ. اللە تائالا (ئۇلارغا): (ئۇ بولسىمۇ مېنىڭ

[1] سۈرە دۇخان 5 - ئايەت.

www.munber.org

رازىلىقىمدۇر) رازىلىقىمنى سىلەرگە بېرىمەن، (سىلەردىن غەزىپىم كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ) مەن سىلەرگە بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىز غەزەپ قىلمايمەن، دەيدۇ».

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «(الله تائالا جەننەتتىكىلەرگە): ئى جەننەتكە كىرگەنلەر! مەن سىلەرگە قىلغان ۋەدەمنى ھازىر ئورۇنلىماقچى، دەيدۇ. ئاندىن ئۇلار: الله تائالا يۈزلىرىمىزنى ئاق قىلدى (جەننەتكە كىرگەنلەردىن قىلدى) تارازا - مىزانلىرىمىزنى ئېغىر قىلدى، دوزاختىن ساقلاپ قېلىپ جەننەتكە كىرگۈزدى، ئۇنىڭدىن باشقا ئەمدى قايسى ۋەدىدۇر؟ دېيىشىدۇ. (شۇ ۋاقىتدا) پەردە كۆتۈرۈلىدۇ، ئۇلار الله تائالانىڭ جامالىنى كۆرىدۇ. الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، الله تائالا ئۇلارغا ئۆزىنى كۆرۈۋېلىشتىن ياخشىراق بىر نېمەتنى بەرمىدى. ئۇ يۇقىرىدىكى نېمەتلەرگە قوشۇپ بېرىلگەن نېمەتتۇر».

* * * * * * *

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٣١﴾ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿١٣٢﴾

بىز (كۇففارلاردىن) تۈرلۈك جامائەنى بەھرىمەن قىلغان دۇنيانىڭ نېمەتلىرى ۋە زىبۇ زىننەتلىرىگە كۆز سالمىغىن، بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى سىنايمىز، پەرۋەردىگارىڭنىڭ رىزقى (يەنى ساۋابى بۇ پانىي نېمەتتىن) ياخشىدۇر ۋە ئەڭ باقىدۇر[131]. (ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۆزەڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزەڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن، سەندىن بىز رىزىق تەلەپ قىلمايمىز. ساڭا بىز رىزىق بېرىمىز، ياخشى ئاقىۋەت پەقەت تەقۋادارلارغا خاستۇر[132].

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بايلار بەھرىمەن بولۇۋاتقان نېمەتلەرگە كۆز سالماسلىقتا ۋە الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش جەريانىدا كەلگەن جاپا - مۇشەققەتلەرگە سەۋر قىلىشقا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بايلارغا ئۇلارنى سىناش ئۈچۈن بېرىلگەن نېمەتلەرگە كۆز - قىرىنى سالماسلىقتا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**بىز (كۇففارلاردىن) تۈرلۈك جامائەنى بەھرىمەن قىلغان دۇنيانىڭ نېمەتلىرى ۋە زىبۇ زىننەتلىرىگە كۆز سالمىغىن، بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى سىنايمىز**﴾ چۈنكى، الله تائالا ساڭا بۇلارغا بەرگەن نەرسىدىن كۆپ ياخشى بولغان نەرسىنى بەردى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(نامازدا) تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان يەتتە ئايەتنى (يەنى سۈرە فاتىھەنى) ۋە ئۇلۇغ قۇرئاننى ھەقىقەتەن ساڭا ئاتا قىلدۇق. بەزى كاپىرلارنىڭ بىز بەھرىمەن قىلغان نەرسىلىرىگە كۆز سالمىغىن، ئۇلار (نىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن) قايغۇرمىغىن، مۆمىنلەرگە كەمتەر بولغىن﴾[1].

شۇنىڭدەك الله تائالا ئاخىرەتتە پەيغەمبىرىگە تەييارلاپ قويغان نەرسىنىڭ چەك - چېگرىسى يوقتۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭ ساڭا (ئاخىرەتتە ساۋاب، ھۆرمەت ۋە شاپائەت

---

[1] سۈرە ھىجر 87 – 88 ئايەتلەر.

www.munber.org

قاتارلىقلارنى) ئاتا قىلىدۇ، سەن مەمنۇن بولسەن﴾[1] شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ رىزقى (يەنى ساۋابى بۇ پانىي نېمەتتىن) ياخشىدۇر ۋە ئەڭ باقىيدۇر﴾.

ئىمام بۇخارى مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەسەل يېگەنلىكى سەۋەبى بىلەن چىققان جېدەلگە ئالاقىدار ئىش ئۈچۈن ئايالىرىنىڭ قېشىغا بىر ئاي بارماسلىققا قەسەم ئىچىپ، ئايالىرىدىن ئايرىلىپ تۇرغان ئىشى توغرۇلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىگە كىرگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىچىگە خورما دەرىخىنىڭ يۇمشاق قوۋزاقلىرى تىقىلغان بىر ياستۇقنى بېشىغا قويۇپ، بىر پارچە بورىنىڭ ئۈستىدە ياتقانلىقىنى كۆردى. (بۇرا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك بەدەنلىرىگە پېتىپ كەتكەن ئىدى). ئۆينىڭ ئىچىدە (تېرە ئاشلاشتا دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان بىر ئۇچۇم كەلگۈدەك بىر خىل ئۆسۈملۈك ۋە تامغا ئېسىقلىق بىر پارچە تېرىلا بار ئىدى. بۇلارنى كۆرۈپ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «ئى ئۆمەر! نېمىگە يىغلايسەن؟» دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! كىسرا بىلەن قەيسەر بايلىقىدا تۇرمۇشتا ياشاۋاتىدۇ. سەن الله نىڭ مەخلۇقاتلىرىنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ھۆرمەتلىك كىشى تۇرۇقلۇق مۇشۇنداق تۇرمۇشتا ياشامسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئۆمەر! سەن شەكلىنىۋاتامسەن؟ ئۇلار بولسا، بايلىقاتچىلىقلىرى پەقەت مۇشۇ دۇنيادىلا بېرىلىدىغان كىشىلەردۇر» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇنياغا ئېرىشەي دېسىلا، ئېرىشەلەيدىغان تۇرۇپ، دۇنيادىكى كىشىلەر ئىچىدە دۇنيانى ئەڭ سۆيمەيدىغان كىشى ئىدى. ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىغا، مال ـ مۈلۈك كەلسە باشقىلارغا كەڭ قوللۇق بىلەن بۆلۈپ بېرىپ، ئۆزىنىڭ ئەتىسى ئۈچۈن ھېچنېمە ئېلىپ قالمايتتى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەبۇسەئىدتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەرنىڭ ئېزىپ كېتىشىڭلاردىن مېنى ئەڭ قورقۇتىدىغان نەرسە، الله تائالانىڭ سىلەرگە ئېچىپ بېرىدىغان زىبۇزىننەتلىرىدۇر». ساھابىلار ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇ زىبۇزىننەتلىرى نېمە؟ دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «زېمىننىڭ بەرىكەتلىرىدۇر» دەپ جاۋاب بەردى.

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۇممىتىڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزەڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن﴾ يەنى سەن ئۇلارنى نامازغا ئوقۇتۇش ئارقىلىق الله تائالانىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغىن. الله تائالا ئەرلەرنى ئۆزىنىڭ خوتۇن، بالا ـ چاقىلىرىنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿ئى مۆمىنلەر! ئۆزەڭلارنى ۋە بالا ـ چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار﴾[2].

ئىبنى ئەبۇھاتەم، زەيد ئىبنى ئەسلەمەنىڭ دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن بەزى كېچىلىرى ئۆمەرنىڭ قېشىدا قونۇپ قالاتتىم، ئۇ بەزى كېچىسى قوپۇپ نامازغا ئوقۇيتتى، بەزى كېچىسى قوپمايتتى. قوپمىغان كېچىلىرى بىز ئۇنى بۇرۇنقى ئادىتىگە ئوخشاش قوپماپتۇ، دەيتتۇق. ئۇ ئۇيقۇسىدىن ئويغانغان ۋاقتىدا بالا ـ چاقىلىرىنىمۇ ئويغىتىپ ئاندىن بۇ ئايەتنى ئوقۇيتتى: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۇممىتىڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزەڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن﴾.

---

[1] سۈرە زۇمەر 5 ـ ئايەت.
[2] سۈرە تەھرىم 6 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

﴿سەندىن بىز رىزىق تەلەپ قىلمايمىز. ساڭا بىز رىزىق بېرىمىز﴾ يەنى سەن نامازغا ئوقۇساڭ، ئويلىمىغان يەردىن ساڭا رىزىق بېرىمىز.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ ئىددىتى توشقان چاغدا، ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە يېنىشىڭلار ياكى ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە ئۈزلىشىپ كېتىڭلار، (يېنىشقان، ئاجراشقان چېغىڭلاردا) ئاراڭلاردىن ئىككى ئادىل گۇۋاھچىنى گۇۋاھ قىلىڭلار، خۇدالىق ئۈچۈن (توغرا) گۇۋاھ بولۇڭلار، بۇنىڭ بىلەن (يەنى بۇ ھۆكۈم بىلەن) الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان كىشىگە ۋەز ـ نەسىھەت قىلىنىدۇ، كىمكى الله دىن قورقىدىكەن، الله ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ. الله ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزىق بېرىدۇ﴾[1] ﴿جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا يارىتتىم. ئۇلاردىن مەن رىزىق تىلىمەيمەن ۋە ئۇلارنىڭ مېنى ئوزۇقلاندۇرۇشىنى تىلىمەيمەن.الله ھەقىقەتەن ھەممىگە رىزىق بەرگۈچىدۇر، قۇدرەتلىكتۇر، (الله نىڭ) قۇۋۋىتى ئارتۇقتۇر﴾[2].

شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**سەندىن بىز رىزىق تەلەپ قىلمايمىز. ساڭا بىز رىزىق بېرىمىز**﴾ تىرمىزى بىلەن ئىبنى ماجەلەر ئەبۇھۇرەيرەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىس قۇددىسىدا مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى ئادەم بالىسى! سەن ماڭا ئىبادەت قىلىش بىلەن بولغىن، مەن سېنى قانائەتچان قىلىمەن. ئېھتىياجىڭنى مەن قاندۇرىمەن، ئەگەر ئۇنداق قىلمىساڭ، دىلىڭنى ئارزۇ ـ ئىستەكلەرگە ئېرىشىش كويىغا سالىمەن، ئېھتىياجىڭنى بولسا، قاندۇرمايمەن».

ئىبنى ماجە، زەيد ئىبنى سابىتتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر كىشىنىڭ نىشانى ئەگەر دۇنياغا ئېرىشىش بولۇپ قالسا، الله تائالا ئۇنىڭ ئىشىنى رېتىمسىز قىلىپ، پېقىرلىقىنى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا كۆرىنىپ تۇرىدىغان قىلىپ قويىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھەرقانچە تېرىشسىمۇ ئۇنىڭغا دۇنيادىن ئەسلىدە پۈتۈلۈپ كەتكىنىدىن باشقىسى بېرىلمەيدۇ. ئەمما بىر كىشىنىڭ نىشانى ئاخىرەت بولسا، الله تائالا ئۇنىڭ ئىشىنى رېتىملىك قىلىدۇ. دىلىنى قانائەتچانلىق بىلەن تولدۇرىدۇ. دۇنيا ئۇنىڭغا ئۇنىڭ خالىمىغىنىغا قارىماي تۆكۈلۈپ كېتىدۇ».

﴿**ياخشى ئاقىۋەت پەقەت تەقۋادارلارغا خاستۇر**﴾ يەنى دۇنيا ئاخىرەتنىڭ ياخشى ئاقىۋىتى بولغان جەننەت تەقۋادارلارغا خاستۇر. ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى بايان قىلىنىدۇ: «مەن كېچىدە مۇنداق بىر چۈش كۆرۈپتىمەن (چۈشۈمدە) بىز رافىئىنىڭ ئوغلى ئۇقبەنىڭ ھويلىسىدا ئىكەنمىز، بىزگە ئىبنى تابىنىڭ ھۆل خورمىلىرىدىن كەلتۈرۈلۈپتۇ، مەن بىزگە بۇ چۈشتە ئىشارەت قىلىنغانىدەك ئاخىرەتنىڭ ياخشى ئاقىۋىتى بېرىلىدىكەن، بىزنىڭ دىنىمىزنىڭ ھۆكۈملىرى تولۇق ئورۇنلىنىپتۇ دەپ، تەبىر بەردىم». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

وَقَالُواْ لَوۡلَا يَأۡتِينَا بِـَٔايَةٖ مِّن رَّبِّهِۦٓۚ أَوَلَمۡ تَأۡتِهِم بَيِّنَةُ مَا فِي ٱلصُّحُفِ ٱلۡأُولَىٰ ١٣٣ وَلَوۡ أَنَّآ أَهۡلَكۡنَٰهُم بِعَذَابٖ مِّن قَبۡلِهِۦ لَقَالُواْ رَبَّنَا لَوۡلَآ أَرۡسَلۡتَ إِلَيۡنَا رَسُولٗا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ مِن قَبۡلِ أَن

[1] سۈرە تالاق 2 ـ 3 ئايەتلەرنىڭ بىرقىسمى
[2] سۈرە زارىيات 56 ~ 58 ئايەتكىچە

www.munber.org

نَّذِلَّ وَنَخۡزَىٰ ١٣٤ قُلۡ كُلّٞ مُّتَرَبِّصٞ فَتَرَبَّصُواْۖ فَسَتَعۡلَمُونَ مَنۡ أَصۡحَٰبُ ٱلصِّرَٰطِ ٱلسَّوِيِّ وَمَنِ ٱهۡتَدَىٰ ١٣٥

ئۇلار (يەنى مۇشىركلار): «(مۇھەممەد) پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بىزگە بىرەر مۆجىزە كەلتۈرسىچۇ!» دەيدۇ، ئۇلارغا بۇرۇنقى ئۈممەتلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرئان كەلمىدىمۇ؟[133]. ئەگەر بىز ئۇلارنى ئۇنىڭدىن (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئەۋەتمىشتىن) ئىلگىرى ھالاك قىلغان بولساق، ئۇلار چوقۇم: «نېمىشقا بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىڭ؟ بىز خار ۋە رەسۋا بولۇشتىن ئىلگىرى سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق» دەيتتى[134]. ئېيتقىنكى، ھەممە (سىلەرنىڭ ۋە بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۈتەمكتە. سىلەرمۇ كۈتۈڭلار، كىملەرنىڭ توغرا يول ئىگىلىرى ئىكەنلىكىنى ۋە كىملەرنىڭ ھىدايەت تاپقانلىقىنى (ئۆزلىقىدا قالماي) بىلىسىلەر»[135].

قۇرئان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە دالالەت قىلغان ئوچۇق ئالامەت بولسىمۇ، مۇشرىكلارنىڭ يەنە ئۇنىڭ راستچىل پەيغەمبەرلىكىگە دالالەت قىلىدىغان ئالامەتلەرنى تەلەپ قىلغانلىقى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا، كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەنلىكىگە ھەقىقىي پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىت كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار (يەنى مۇشىركلار): «(مۇھەممەد) پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بىزگە بىرەر مۆجىزە كەلتۈرسىچۇ!» دەيدۇ**﴾.

ئاللاھ تائالا ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارغا بۇرۇنقى ئۈممەتلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرئان كەلمىدىمۇ؟**﴾ قۇرئان بۇرۇنقى كىتابلاردا بايان قىلىنغان خەۋەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ كەلدى. قۇرئان بۇرۇنقى ئۈممەتلەرنىڭ كىتابلىرى ئۈچۈن بىر كۆزەتچى بولۇپ، ئۇ كىتابلارنىڭ توغرا يەرلىرىنى ئېتىراپ قىلىدۇ، قەستەن ئۆزگەرتىۋېتىلگەن يەرلىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «نېمىشقا ئۇنىڭغا پەرۋەردىگاردىن مۆجىزىلەر نازىل قىلىنمايدۇ» دېدى. ئېيتقىنكى، «مۆجىزىلەر ھەقىقەتەن ئاللاھ نىڭ دەرگاھىدىدۇر (مېنىڭ قولۇمدا ئەمەستۇر)، مەن پەقەت بىر ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن». بىزنىڭ ساڭا ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىنىپ تۇرىدىغان كىتابنى نازىل قىلغانلىقىمىز ئۇلارغا (مۆجىزە بولۇشقا) كۇپايە قىلمىدىمۇ؟ بۇ كىتابتا ئىمان ئېيتقان قەۋم ئۈچۈن شەك - شۈبھىسىز رەھمەت ۋە ۋەز - نەسىھەت بار﴾[1].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر قانداق بىر پەيغەمبەرگە كىشىلەر ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتىدىغان مۆجىزىلەردىن بېرىلدى، ماڭا بېرىلگەن مۆجىزە ئاللاھ تائالا ماڭا ۋەھىي قىلغان قۇرئان بولدى. قىيامەت كۈنى مەن ماڭا ئەگەشكەن كىشىنىڭ ئەڭ كۆپ بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمەن». پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستە ئۆزىگە بېرىلگەن مۆجىزىلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 50 – 51 ئايەتلەر.

www.munber.org

كاتتىسى بولغان قۇرئان كەرىمنىلا بايان قىلدى. ئەگەر بايان قىلاي دېسە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرئاندىن باشقا سان ـ ساناقسىز مۆجىزىلەر بېرىلگەن ئىدى.

﴿**ئەگەر بىز ئۇلارنى ئۇنىڭدىن (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئەۋەتىشتىن) ئىلگىرى ھالاك قىلغان بولساق، ئۇلار چوقۇم: «نېمىشقا بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىڭ؟ بىز خار ۋە رەسۋا بولۇشتىن ئىلگىرى سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق» دەيتتى**﴾ الله تائالا بۇ يالغانچىلارنى ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرى ۋە ئايەتلىرى كەلسىمۇ ئۇلارغا ئەگەشمەيدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ). (ھالاك بولغان شەھەرلەر ئاھالىلىرى ئىچىدە) يۇنۇس قەۋمىدىن باشقىسىغا (ئازابنىڭ ئالامىتىنى كۆرۈپ) ئېيتقان ئىماننىڭ پايدىسى بولغىنى يوق، يۇنۇس قەۋمى ئىمان ئېيتقاندا، دۇنيا ھاياتىدا رەسۋا قىلىدىغان ئازابنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن كۆتۈرۈۋەتتۇق، ئۇلارنى مەلۇم ۋاقىتقىچە (يەنى ئەجىلى يەتكەنگە قەدەر دۇنيادىكى شەيئىلەردىن) بەھرىمەن قىلدۇق﴾[1].

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بۇ بىز نازىل قىلغان (قۇرئان) مۇبارەك كىتابتۇر، الله نىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلغۇچىلاردىن بولۇش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار، (ئۇنىڭغا مۇخالىپەتچىلىك قىلىشتىن) ساقلىنىڭلار. (مېنىڭ قۇرئان نازىل قىلىشىم) سىلەرنىڭ، پەقەت بىزدىن ئىلگىرىكى ئىككى تائىپىگىلا (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالارغىلا) كىتاب نازىل قىلىنغان، ئۇلارنىڭ ئوقۇغان كىتابلىرىدىن بىزنىڭ زادىلا خەۋىرىمىز يوق، دېمەسلىكىڭلار ئۈچۈندۇر. ياكى سىلەرنىڭ، ئەگەر بىزگە كىتاب نازىل قىلىنغان بولسا، بىز ئەلۋەتتە ئۇلاردىن ئارتۇق ھىدايەت تاپقان بولاتتۇق، دېمەسلىكىڭلار ئۈچۈندۇر. سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن ھەقىقەتەن پاكىت، ھىدايەت ۋە رەھمەت نازىل بولدى، الله نىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنى ئۇلارنىڭ يۈز ئۆرۈگەنلىكلىرى ئۈچۈن قاتتىق ئازاب بىلەن جازالايمىز﴾[2] ﴿ئۇلار ئۆزلىرىگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) كەلسە، ھەر قانداق ئۈممەتكە قارىغاندا ئەڭ ھىدايەت تاپقۇچى بولىدىغانلىقلىرى بىلەن قاتتىق قەسەم ئىچىشتى. ئۇلارغا ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلگەن چاغدا (ھىدايەتتىن) تېخىمۇ يىراق بولۇشتى﴾[3] ﴿ئەگەر ئۇلارغا بىرەر مۆجىزە كەلسە، ئۇنىڭغا چوقۇم ئىشىنىدىغانلىقلىرىنى (بىلدۈرۈپ) الله نىڭ نامى بىلەن قاتتىق قەسەم ئىچىشىدۇ. (ئى مۇھەممەد!) مۆجىزىلەر (مېنىڭ ئەمەس)، الله نىڭ دەرگاھىدىكى ئىش، دېگىن. (ئى مۆمىنلەر!) سىلەر نېمىنى بىلىسىلەر؟ مۆجىزىلەر كەلسە ئۇلار ئېھتىمال، ئۇنىڭغا ئىشەنمەسلىكلىرى مۇمكىن. ئۇلارنىڭ دىللىرىنى، كۆزلىرىنى ھەق (نى چۈشىنىش ۋە كۆرۈش) تىن بۇرىۋېتىمىز، ئۇلار دەسلەپتە مۆجىزىلەرگە ئىشەنمىگىنىدەك (يەنە ئىشەنمەيدۇ)، ئۇلارنى گۇمراھلىقلىرىدا تېخىرقاپ يۈرۈشكە قويۇۋېتىمىز﴾[4].

ئاندىن الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، ئۇنىڭغا قارشىلىق قىلغان، ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەن ۋە كۆپۈرلۈقىدا داۋاملىشىۋەرگەن كاپىرلارغا مۇنداق دېيىشىگە بۇيرۇدى: ﴿**ئېيتقىنكى، ھەممە (سىلەرنىڭ ۋە بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۆتمەكتە. سىلەرمۇ كۈتۈڭلار، كىملەرنىڭ توغرا يول ئىگىلىرى ئىكەنلىكىنى ۋە كىملەرنىڭ ھىدايەت تاپقانلىقىنى (ئۆزاققا قالماي) بىلىسىلەر**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە

---

[1] سۈرە يۇنۇس 96 — 97 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەنئام 155 — 157- ئايەتكىچە.
[3] سۈرە فاتىر 42 – ئايەت.
[4] سۈرە ئەنئام 109 — 110 ئايەتلەر.

www.munber.org

مۇنداق دېدى: ﴿كىمنىڭ يولىنى ئەڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئۇلار (ئاخىرەتتە) ئازابنى كۆرگەن چاغدا بىلىدۇ﴾[1] ﴿ئۇلار ئەتە (يەنى ئاخىرەتتە) كىمنىڭ يالغانچى، مۇتەكەببىر ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ﴾[2].

شۇنىڭ بىلەن سۈرە تاھانىڭ تەپسىرى تۈگىدى. الله تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن!

www.munber.org

[1] سۈرە فۇرقان 42 - ئايەتنىڭ يىر قىسمى.
[2] سۈرە قەمەر 26 - ئايەت.

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە ئەنبىيا | 112 ئايەت

بۇ سۈرىنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى، ئابدۇراھمان ئىبنى يەزىدتىن ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىسرا، كەھف، مەريەم، تاھا ۋە ئەنبىيا سۈرىلىرى ئۇلۇغلۇقتا ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان، مەن ئەڭ ئاۋال ئۆگەنگەن سۈرىلەردۇر.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ﴿١﴾ مَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّن رَّبِّهِم مُّحْدَثٍ
إِلَّا ٱسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ ۗ وَأَسَرُّوا ٱلنَّجْوَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَٰذَآ إِلَّا بَشَرٌ
مِّثْلُكُمْ ۖ أَفَتَأْتُونَ ٱلسِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّى يَعْلَمُ ٱلْقَوْلَ فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۖ
وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُوٓا أَضْغَٰثُ أَحْلَٰمٍ بَلِ ٱفْتَرَىٰهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِـَٔايَةٍ كَمَآ
أُرْسِلَ ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٥﴾ مَآ ءَامَنَتْ قَبْلَهُم مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَٰهَآ ۖ أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ (ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىنىدىغان ۋاقىت (يەنى قىيامەت) يېقىنلاشتى، ھالبۇكى، ئۇلار غەپلەتتىدۇر، (قىيامەت توغرۇلۇق ئويلىنىشتىن) يۈز ئۆرۈمەكتىدۇر[1]. ئۇلارغا پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن (قۇرئاندا) يېڭى ۋەز - نەسىھەت نازىل بولسىلا، ئۇلار ئۇنىڭغا مەسخىرە قىلغان ھالدا قۇلاق سېلىشىدۇ[2]. ئۇلارنىڭ دىللىرى (اللە نىڭ كالامىدىن) غەپلەتتىدۇر، كاپىرلار ئۆز ئارا: «بۇ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) پەقەت سىلەرگە ئوخشاش (ئادەتى) بىر ئىنسان، سىلەر سېھرىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئۇنى قوبۇل قىلامسىلەر؟» دەپ يوشۇرۇن سۆزلىشىدۇ[3]. (پەيغەمبەر) ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم ئاسمان، زېمىندا ئېيتىلغان سۆزلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ، اللە (سۆزلىرىنىڭلارنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەھۋالىڭلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر»[4]. (كاپىرلار قۇرئان سېھىردۇر دەپلا قالماستىن) «بەلكى ئۇ (مۇھەممەدنىڭ) قالايمىقان چۈشلىرىدۇر، بەلكى ئۇنى ئۆزى ئويدۇرۇپ چىقارغاندۇر، بەلكى ئۇ شائىردۇر، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاش بىزگە بىرەر مۆجىزە كەلتۈرسۇن» دەيىشتى[5]. ئۇلاردىن ئىلگىرى، بىز ھالاك قىلغان شەھەرلەردىن (يەنى ئاھالىسىدىن) ھېچقايسىسى ئىمان ئېيتمىغان تۇرسا، (مۆجىزىلەرنى كۆرسەتسەك) ئۇلار ئىمان ئېيتامدۇ؟[6].

www.munber.org

قىيامەتنىڭ ناھايىتى يېقىنلىشىپ قالغانلىقى، لېكىن كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭدىن بىخەۋەر يۈرۈۋاتقانلىقى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا، قىيامەت كۈنىنىڭ ناھايىتى يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنى، لېكىن كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ ئۈچۈن تەييارلىقسىز بىخەۋەر يۈرۈۋاتقانلىقىدىن ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ (ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىنىدىغان ۋاقىت (يەنى قىيامەت) يېقىنلاشتى، ھالبۇكى، ئۇلار غەپلەتتىدۇر، (قىيامەت توغرۇلۇق ئويلىنىشتىن) يۈز ئۆرۈمەكتىدۇر**﴾.

ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**(قىيامەت توغرۇلۇق ئويلىنىشتىن) يۈز ئۆرۈمەكتىدۇر**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە نەسەئى، ئەبۇسەئىدتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۇلار بۇ دۇنيادا قىيامەت كۈنىگە تەييارلىق قىلىشتىن بىخەۋەر يۈرگۈچىلەردۇر. ھەم ئۇ ھەقتە ئويلىنىشتىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەردۇر».

ئاللاھ تائالا قىيامەتنىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ئاللاھ نىڭ پەرمانى (يەنى قىيامەت) چوقۇم كېلىدۇ، ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار﴾[1] ﴿قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى. (قۇرەيش كۇففارلىرى) بىرەر مۆجىزىنى كۆرسىلا (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈپ، بۇ «داۋاملاشقۇچى سېھىردۇر» دەيدىغۇ﴾[2].

ئاندىن ئاللاھ تائالا قۇرەيش ۋە باشقا كاپىرلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ پەيغەمبىرگە چۈشۈرگەن ۋەھيىسىگە يەنى قۇرئانغا قۇلاق سالمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارغا پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن (قۇرئاندا) يېڭى ۋەز - نەسىھەت نازىل بولسىلا، ئۇلار ئۇنىڭغا مەسخىرە قىلغان ھالدا قۇلاق سېلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ دىللىرى (ئاللاھ نىڭ كالامىدىن) غەپلەتتىدۇر**﴾.

قۇرئاننىڭ يېڭى ۋەز - نەسىھەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر كىتاب ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: ئەھلى كىتابلارنىڭ قوللىرىدىكى كىتابلار كەم - زىيادە قىلىنىپ، ئۆزگەرتىلىپ كەتكەن تۇرسا، سىلەر نېمىشقا ھۆكۈم سورايسىلەر؟ سىلەرنىڭ كىتابىڭلار قۇرئان يېڭى ۋەز - نەسىھەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، ئاللاھ تائالانىڭ كىتابلىرى ئىچىدە ئەڭ يېقىندا چۈشۈرۈلگەن كىتابتۇر. سىلەر ئۇنى ھېچ قانداق ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلمىگەن ھالىتىدە ئوقۇيسىلەر. بۇنى ئىمام بۇخارىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلدى.

﴿**كاپىرلار ئۆز ئارا: «بۇ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) پەقەت سىلەرگە ئوخشاش (ئاددى) بىر ئىنسان، سىلەر سېھىرنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئۇنى قوبۇل قىلامسىلەر؟» دەپ يوشۇرۇن سۆزلىشىدۇ**﴾ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزلىرىگە ئوخشاش ئادەم بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار: بىزگە كەلمىگەن ۋەھيى قانداق بولۇپ بۇنىڭغا كېلىپ قالدى، دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقىقىي پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە شەك قىلىشتى، شۇڭا ئۇلار بۇنى بىر سېھىرگەرلىك دەپ ئويلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەر سېھىرنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئۇنى قوبۇل قىلامسىلەر؟**﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭغا ئەگىشەمسىلەر؟ سېھىر قىلغان كىشى بىلەن ئوخشاش بولامسىلەر؟

ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب مۇنداق بولدى: ﴿**(پەيغەمبەر) ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم ئاسمان، زېمىندا ئېيتىلغان سۆزلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى ھېچقانداق نەرسە ئۇنىڭغا يوشۇرۇن بولمايدىغان زات اللە

---

[1] سۈرە نەھل 1 – ئايەتنىڭ برقىسمى
[2] سۈرە قەمەر 1 – 2 ئايەتلەر

www.munber.org

ئاسمان زېمىنىدىكى ھەر قانداق سۆزنى بىلىپ تۇرىدۇ. اللە بۇرۇنقى ۋە كېيىنكىلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بۇ قۇرئاننى چۈشۈردى. اللە دىن باشقا بىرسى بۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرەلمەيدۇ ﴿**اللە (سۆزلىرىڭلارنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەھۋالىڭلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ بۇ ئۇلارغا سېلىنغان قاتتىق بىر تەھدىتتۇر.

كاپىرلارنىڭ قۇرئان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا دېگەنلىرى، ئۇلارنىڭ مۆجىزىلەرنى تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اللە تائالا كاپىرلارنىڭ قۇرئاننى گاھى سېھىر، گاھى شېئىر، گاھى مۇھەممەدنىڭ قالايمىقان چۈشلىرى، گاھى ئۇنىڭ تەرىپىدىن توقۇپ چىقىرىلغان بىر كىتاب دەپ، بۇ ھەقتە قايمۇقۇپ، ئۇنىڭغا بەرگەن باھالىرىدا ئىختىلاپ قىلىشىپ قالغانلىقىدىن ۋە ئۇلارنىڭ تەرسالىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(كاپىرلار قۇرئان سېھىردۇر دەپلا قالماستىن) «بەلكى ئۇ (مۇھەممەدنىڭ) قالايمىقان چۈشلىرىدۇر، بەلكى ئۇنى ئۆزى ئويدۇرۇپ چىقارغاندۇر، بەلكى ئۇ شائىردۇر**﴾.

اللە تائالا ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە بۇ سۆزلەرنى قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ سېنىڭ توغرىڭدا (بىردەم سېھىرگەر، بىردەم شائىر ۋە بىردەم مەجنۇن دېگەندەك) نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈرگەنلىكىگە قارىغىن، ئۇلار (مۇشۇنداق بوھتانلارنى چاپلاش بىلەن) ئازدى ، ئۇلار(ھىدايەتكە) يول تاپالمايدۇ﴾[1].

ئاندىن ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سالىھ، مۇسا ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاملارنىڭ مۆجىزىلىرىگە ئوخشاش بىر مۆجىزە كەلتۈرۈشىنى تەلەپ قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاش بىزگە بىرەر مۆجىزە كەلتۈرسۇن**﴾.

اللە تائالا ئۇلارنىڭ تەلەپ قىلغان مۆجىزىلىرىنى كەلتۈرمىگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿(قۇرەيش مۇشرىكلىرى تەلەپ قىلغان) مۆجىزىلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەسلىكىمىز پەقەت بۇرۇنقىلار (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ) مۆجىزىلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈندۇر﴾[2].

بۇلارمۇ بۇرۇنقىلارغا ئوخشاش مۆجىزىنى تەلەپ قىلغان، ئۇنى كەلتۈرۈپ بەرسە، ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتمايدىغانلىقى ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلاردىن ئىلگىرى، بىز ھالاك قىلغان شەھەرلەردىن (يەنى ئاھالىسىدىن) ھېچقايسىسى ئىمان ئېيتمىغان تۇرسا، (مۆجىزىلەرنى كۆرسەتسەك) ئۇلار ئىمان ئېيتامدۇ؟**﴾ يەنى بىز پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتكەن شەھەرلەردىن بىرەر شەھەرگە ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلىرى ئارقىلىق بىرەر مۆجىزىنى بەرسەك، ئۇلار ئۇ مۆجىزىگە ئىشەنمەستىن ئۇنى ئىنكار قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئۇلارنىڭ مۇشۇنداق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق. ئۇلار ئىمان ئېيتمىغان يەردە بۇلار مۆجىزىلەرنى كۆرگەن تەقدىردىمۇ ھەرگىز ئىمان ئېيتمايدۇ. بەلكى سەن ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەرنى كۆرسەتكەن تەقدىردىمۇ قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە ئۇلار ھەرگىز ئىمان ئېيتمايدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[3] يەنى ئۇلار بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرگە بېرىلگەن مۆجىزىلەردىن كاتتا، ئوچۇق، روشەن ۋە

---

[1] سۈرە ئىسرا 48 - ئايەت
[2] سۈرە ئىسرائىل 59 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
[3] سۈرە يۇنۇس 96 – 97 ئايەتلەر

www.munber.org

كەسكىن مۆجىزىلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا كۆرگەن تەقدىردىمۇ ھەتتا ئازابنى كۆرمىگىچە ئىمان ئېيتمايدۇ.

* * * * * * *

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا قَبۡلَكَ إِلَّا رِجَالٗا نُّوحِيٓ إِلَيۡهِمۡۖ فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ٧ وَمَا جَعَلۡنَٰهُمۡ جَسَدٗا لَّا يَأۡكُلُونَ ٱلطَّعَامَ وَمَا كَانُواْ خَٰلِدِينَ ٨ ثُمَّ صَدَقۡنَٰهُمُ ٱلۡوَعۡدَ فَأَنجَيۡنَٰهُمۡ وَمَن نَّشَآءُ وَأَهۡلَكۡنَا ٱلۡمُسۡرِفِينَ ٩

(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئىلگىرى (پەرىشتىلەرنى ئەمەس) پەقەت ئىنسانلارنىلا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق، ئەگەر (بۇنى) بىلمىسەڭلار، ئەھلى ئىلىمدىن (يەنى تەۋرات، ئىنجىللارنى بىلىدىغانلاردىن) سوراڭلار[7]. پەيغەمبەرلەرنى تاماق يېمەيدىغان جەسەت قىلغىنىمىز يوق (يەنى ئۇلار بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش يەيدۇ، ئىچىدۇ) ھەمدە ئۇلار (دۇنيادا ئۆلمەي) مەڭگۈ قالىدىغان بولغىنى يوق (يەنى ئۇلارمۇ بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش ۋاپات بولىدۇ)[8]. ئاندىن ئۇلارغا (ئۇلارغا ياردەم بېرىش، ئۇلارنى ئىنكار قىلغانلارنى ھالاك قىلىشتىن ئىبارەت) ۋەدىمىزنى راست قىلىپ بەردۇق، ئۇلارنى ۋە بىز خالىغانلارنى قۇتقۇزدۇرۇق، (كۇفرىدا ۋە گۇمراھلىقتا) ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنى ھالاك قىلدۇق[9].

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىنسانلاردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئادەم بالىلىرى ئىچىدىن ئەۋەتىلىدىغانلىقىنى ئىنكار قىلغانلارغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿بىز سەندىن ئىلگىرى پەقەت شەھەر ئاھالىسىدىن بولغان ئەرلەرنى پەيغەمبەر قىلىپ، ئۇلارغا ۋەھيى قىلدۇق﴾[1] الله تائالا بۇ توغرىسىدا يەنە مۇنداق دېدى: ﴿ئېيتقىنكى، «مەن (الله ئىنسانلارنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن) تۇنجى پەيغەمبەر ئەمەسمەن﴾[2].

الله تائالا ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ ئىنسانلاردىن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «ئىنسان بىزنى ھىدايەت قىلالامدۇ؟» دېدى﴾[3].

﴿**ئەگەر (بۇنى) بىلمىسەڭلار، ئەھلى ئىلىمدىن (يەنى تەۋرات، ئىنجىللارنى بىلىدىغانلاردىن) سوراڭلار**﴾ يەنى سىلەر يەھۇدىي، خرىستىئان ۋە باشقا تائىپىلەرنىڭ ئىچىدىكى بىلىملىك ئادەملەردىن پەيغەمبەرلەر ئىنسانلار ئىچىدىن ئەۋەتىلگەنمۇ ياكى پەرىشتىلەر ئىچىدىن ئەۋەتىلگەنمۇ؟ دەپ سوراڭلار. ئەمەلىيەتتە پەيغەمبەرلەر ئىنسانلاردىندۇر. پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىنسانلاردىن بولۇشى الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە بەرگەن بىر نېمىتىدۇر. چۈنكى، كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ تېپىدىن بولغان پەيغەمبەرلەردىن مەسىلىلەرنى سوراپ، ھۆكۈملەرنى ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشەلەيدۇ.

﴿**پەيغەمبەرلەرنى تاماق يېمەيدىغان جەسەت قىلغىنىمىز يوق (يەنى ئۇلار بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش يەيدۇ، ئىچىدۇ)**﴾ الله تائالا پەيغەمبەرلەرنىڭ باشقا ئىنسانلارغا ئوخشاش يەپ ئىچىدىغانلىقى، بازارلارغا كىرىپ بىر نەرسە سېتىۋالىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿بىز سەندىن

---

[1] سۈرە يۈسۈف 109- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەھقاف 9 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[3] سۈرە تاغابۇن 6– ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

ئىلگىرى ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىلا ئەلۋەتتە تاماق يەيتتى، بازارلاردا مېڭىپ يۈرەتتى﴾[1] پەيغەمبەرلەرنىڭ يەپ ـ ئىچىشى، الله تائالانىڭ ﴿«بازارلاردا (بىز تاماق يېگەندەك) تاماق يەيدىغان، (بىز ماڭغاندەك) مېڭىپ يۈرىدىغان بۇ قانداق پەيغەمبەر؟ ئۇنىڭ بىللەن بىللە ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇش ئۈچۈن الله ئۇنىڭغا نېمىشقا بىر پەرىشتە ئەۋەتمىدى. يا ئۇنىڭغا بىر خەزىنە بېرىلمىدى، يا ئۇنىڭغا مېۋىلىرىنى يەيدىغان بىر باغ بېرىلمىدى؟» زالىملار (يەنى كاپىرلار): «سىلەر پەقەت سېھىرلەنگەن بىر ئادەمگە ئەگىشىۋاتىسىلەر»﴾[2] دېگەن ئايىتىدىكى كاپىرلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك پەيغەمبەرلەرگە ھېچقانداق بىر دەخلىسى بولمايدۇ.

﴿**ھەمدە ئۇلار (دۇنيادا ئۆلمەي) مەڭگۈ قالىدىغان بولغىنى يوق (يەنى ئۇلارمۇ بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش ۋاپات بولىدۇ)**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئىلگىرى (ئىنسانلاردىن) ھېچ كىشىنى مەڭگۈ ياشاتقىنىمىز يوق﴾[3] يەنى سەندىن ئىلگىرى كەلگەن پەيغەمبەرلەرنى مەڭگۈ ياشاتقىنىمىز يوق. ئۇلارنىڭ ۋەزىپىسى پەقەت پەرىشتىلەرنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن ئۆزلىرىگە ئېلىپ چۈشكەن ھۆكۈم بىلەن كىشىلەر ئارىسىدا ھۆكۈم قىلىپ، كىشىلەرنى ياخشى ئىشقا بۇيرۇپ، يامان ئىشتىن توسۇشتىن ئىبارەتتۇر.

﴿**ئاندىن ئۇلارغا (ئۇلارغا ياردەم بېرىش، ئۇلارنى ئىنكار قىلغانلارنى ھالاك قىلىشتىن ئىبارەت ۋەدىمىزنى راست قىلىپ بەردۇق**﴾ شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنى ۋە بىز خالىغانلارنى قۇتقۇزدۇرۇق**﴾ يەنى پەيغەمبەرلەرگە ئەگەشكەن مۇمىنلەرنى قۇتقۇزدۇق. ﴿**(كۇفرىدا ۋە گۇمراھلىقتا) ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنى ھالاك قىلدۇق**﴾ يەنى پەيغەمبەر ئېلىپ كەلگەن ھەقنى ئىنكار قىلغۇچىلارنى ھالاك قىلدۇق.

* * * * * * *

لَقَدْ أَنزَلْنَآ إِلَيْكُمْ كِتَٰبًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾ وَكَمْ قَصَمْنَا مِن قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا ءَاخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّآ أَحَسُّوا۟ بَأْسَنَآ إِذَا هُم مِّنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا۟ وَٱرْجِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَآ أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَٰكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا۟ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَت تِّلْكَ دَعْوَىٰهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَٰهُمْ حَصِيدًا خَٰمِدِينَ ﴿١٥﴾

سىلەرنىڭ شان ـ شەرىپىڭلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) سىلەرگە ھەقىقەتەن نازىل قىلىپ بەردۇق. (بۇنى) چۈشەنمەمسىلەر؟[10]. بىز (ئاھالىسى) كۆففار بولغان نۇرغۇن شەھەرلەرنى ھالاك قىلدۇق. ئۇلاردىن كېيىن (ئورنىغا) باشقا قەۋمنى پەيدا قىلدۇق[11]. ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ (كەلگەنلىكىنى) ھېس قىلغان چاغدا ئۇشتۇمتۇت قاچىدۇ[12]. (پەرىشتىلەر ئۇلارغا مەسخىرە قىلىپ ئېيتتى) «قاچماڭلار، بايا‌شات تۇرمۇشۇڭلارغا، تۇرالغۇ جايىڭلارغا قايتىڭلار، سىلەردىن (مۇھىم ئىشلاردا مەسلىھەت) سورىلىشى مۇمكىن»[13]. ئۇلار: «ۋاي ئىستا! ھەقىقەتەن بىز زالىم بولۇپتۇق»

---

[1] سۈرە قۇرقان 20- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە فۇرقان 7 ــ 8 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنبىيا 34 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

دېيىشتى﴿14﴾. ئۇلارنى ئورۇلغان زىرائەتتەك ھالاك قىلىپ، جانلىرىنى ئالغىنىمىزغا قەدەر، ئۇلار يۇقىرىقى پەريادىنى تەكرارلاپ تۇردى﴿15﴾.

قۇرئاننىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

الله تائالا قۇرئاننىڭ شەرەپلىك بىر كىتاب ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىپ ۋە ئۇنىڭ قەدرىنى چۈشىنىشكە رىغبەتلەندۈرۈپ مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەرنىڭ شان - شەرىپىڭلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) سىلەرگە ھەقىقەتەن نازىل قىلىپ بەردۇق**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمامۇ يۇقىرىقىغا ئوخشاش دېدى.

﴿**(بۇنى) چۈشەنمەمسىلەر؟**﴾ يەنى بۇ نېمەتنى چۈشىنىپ ئۇنى قوبۇل قىلمامسىلەر؟ الله تائالا قۇرئاننىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئۈممىتى ئۈچۈن شەرەپ ئىكەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿قۇرئان ساڭا ۋە سېنىڭ قەۋمىڭگە ئەلۋەتتە (ئۇلۇغ) شەرەپتۇر، سىلەر كەلگۈسىدە (بۇ نېمەت ئۈستىدە) سورىلىسىلەر﴾[1].

زالىملارنىڭ قانداق ھالاك قىلىنىپ يوقىتىلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇرۇن ئىمان كەلتۈرگىلى ئۇنىمىغان نۇرغۇنلىغان ئاھالىلەرنى ھالاك قىلىپ يوقىتىۋەتكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بىز (ئاھالىسى) كۈففار بولغان نۇرغۇن شەھەرلەرنى ھالاك قىلدۇق**﴾ ﴿نۇھتىن كېيىن (پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان) نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق﴾[2] ﴿نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم بولغانلىقلىرى ئۈچۈن (شەھەرنىڭ ئۆيلىرىنىڭ) ئۆگزىلىرى ئۆرۈلۈپ، ئۇستىگە تاملىرى يىقىلغان نۇرغۇن تاشلاندۇق قۇدۇقلار ۋە ئېگىز ئىمارەتلەر (ئاھالىسىز) قالغان﴾[3].

﴿**ئۇلاردىن كېيىن (ئورنىغا) باشقا قەۋمنى پەيدا قىلدۇق**﴾ يەنى ئۇلار پەيغەمبەرلەر ئۇلارغا ۋەدە قىلغىنىدەك، ئۇلارغا ئازابنىڭ چوقۇم كېلىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن ۋاقىتدا ئۇشتۇمتۇت قاچىدۇ.

﴿**(پەرىشتىلەر ئۇلارغا مەسخىرە قىلىپ ئېيتتى) «قاچماڭلار، بايىاشات تۇرمۇشۇڭلارغا، تۇرالغۇ جايىڭلارغا قايتىڭلار**﴾ يەنى ئۇلارنى مەسخىرە قىلىپ، كەمىستىش يۈزىسىدىن، ئۇلارغا: ئازابنىڭ چۈشۈشىدىن قاچماڭلار! سىلەر بۇرۇنقى بايىاشات، كۆڭۈللۈك تۇرمۇشۇڭلارغا ۋە ئېسىل تۇرالغۇ جايلىرىڭلارغا قايتىڭلار، دېيىلدۇ.

﴿**سىلەردىن (مۇھىم ئىشلاردا مەسلىھەت) سورىلىشى مۇمكىن»**﴾ يەنى سىلەر بېرىلگەن نېمەتلەرگە شۈكۈر قىلغان - قىلمىغانلىقىڭلاردىن سورىلىشىڭلار مۇمكىن.

﴿**ئۇلار: «ۋاي ئىستا! ھەقىقەتەن بىز زالىم بولۇپتۇق» دېيىشتى**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە ھېچ نەرسە پايدا ئېلىپ كېلەلمەيدىغان ۋاقىتتا ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى تونۇشتى، ﴿**ئۇلارنى ئورۇلغان زىرائەتتەك ھالاك قىلىپ، جانلىرىنى ئالغىنىمىزغا قەدەر، ئۇلار يۇقىرىقى پەريادىنى تەكرارلاپ تۇردى**﴾ يەنى ھەتتا بىز ئۇلارنى ئورۇپ ياتقۇزۇۋېتىلگەن زىرائەتتەك ھالاك قىلىپ، ئۇلارنىڭ ھەركىتى ۋە ئاۋازلىرى

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 44 - ئايەت.
[2] سۈرە ئىسرا 17 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[3] سۈرە ھەج 45 – ئايەت.

www.munber.org

توختىغانغا قەدەر، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلىشقان يۇقىرىدىكى پەريادىنى تەكرارلاپ تۇردى.

* * * * * * *

وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَآءَ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَآ أَن نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّٱتَّخَذْنَٰهُ مِن لَّدُنَّآ إِن كُنَّا فَٰعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِٱلْحَقِّ عَلَى ٱلْبَٰطِلِ فَيَدْمَغُهُۥ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ ۚ وَلَكُمُ ٱلْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَلَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَمَنْ عِندَهُۥ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

بىز ئاسمانىنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئويناپ ياراتقىنىمىز يوق (يەنى ئۇلارنى بىكار ياراتماستىن، قۇدرىتىمىزنىڭ ئالامەتلىرى سۈپىتىدە ياراتتۇق)[16]. ئەگەر بىز ئېچ پۇشۇقى قىلماقچى بولساق، قېشىمىزدىكى نەرسىلەر بىلەن قىلاتتۇق، ئەگەر (شۇنى) ئىرادە قىلغان بولساق (لېكىن بۇ ئۇلۇغ زاتىمىزغا مۇھال بولغانلىقتىن ئۇنداق قىلمىدۇق)[17]. بىز ھەق ئارقىلىق باتىلغا ھۇجۇم قىلىمىز، ھەق باتىلنى يوقىتىدۇ، باتىل ناگاھان يوقىلىدۇ، (ئى كۇففارلار جامائەسى! الله نى بالىسى بار، خوتۇنى بار دەپ) سۈپەتلىگەن سۆزۈڭلاردىن سىلەرگە ۋاي![18]. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكىلەرنىڭ ھەممىسى الله نىڭ ئىلكىدىدۇر، الله نىڭ دەرگاھىدىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر) الله نىڭ ئىبادىتىدىن تەكەببۇرلۇق قىلىپ باش تارتمايدۇ ۋە ھېرىپمۇ قالمايدۇ[19]. ئۇلار كېچە - كۈندۈز تەسبىھ ئېيتىدۇ، بوشاشمايدۇ[20].

دۇنيانىڭ بىر ھېكمەت ئۈچۈن يارىتىلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا ئاسمان - زېمىننى يامان ئىشلارنى قىلغانلارنى جازالاش ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلغانلارنى مۇكاپاتلاش ئۈچۈن ياراتقانلىقىنى، ئۇنى بىكاردىن، مەقسەتسىز ياراتمىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بىز ئاسمانىنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئويناپ ياراتقىنىمىز يوق (يەنى ئۇلارنى بىكار ياراتماستىن، قۇدرىتىمىزنىڭ ئالامەتلىرى سۈپىتىدە ياراتتۇق)**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانىنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شەيئىلەرنى بىكار ياراتمىدۇق، ئۇ (يەنى ئۇلارنى بىكار يارىتىلغان دەپ قاراش) كاپىرلارنىڭ گۇمانىدۇر، كاپىرلارغا دوزاختىن ۋاي!﴾[1].

﴿**ئەگەر بىز ئېچ پۇشۇقى قىلماقچى بولساق، قېشىمىزدىكى نەرسىلەر بىلەن قىلاتتۇق، ئەگەر (شۇنى) ئىرادە قىلغان بولساق (لېكىن بۇ ئۇلۇغ زاتىمىزغا مۇھال بولغانلىقتىن ئۇنداق قىلمىدۇق)**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەبۇنەجىيھ، مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (ئەگەر ئېچ پۇشۇقى قىلماقچى بولساق قېشىمىزدىكى نەرسىلەر بىلەن قىلاتتۇق) جەننەت، دوزاخ، ئۇلۇش، تىرىلىش، ھېساب مەيدانىغا يىغىلىش ۋە ھېساب ئېلىش دېگەن نەرسىلەرنى ياراتمىغان بولاتتۇق.

[1] سۈرە ساد 27 – ئايەت.

www.munber.org

﴿ئەگەر (شۇنى) ئىراده قىلغان بولساق (لېكىن بۇ ئۇلۇغ زاتىمىزغا مۇھال بولغانلىقتىن ئۇنداق قىلمىشنى ئىراده قىلمىدۇق)﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىده قەتاده، سۇددى، ئىبراھىم نەخەئىي ۋە مۇغىيره ئىبنى مۇقسىم قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: بىز ئۇنداق قىلمىدۇق.

﴿بىز ھەق ئارقىلىق باتىلغا ھۇجۇم قىلىمىز﴾ يەنى ھەقنى ئوچۇق بايان قىلىمىز، شۇنىڭ بىلەن ناھەق ئۆزلىكىدىن يوقىلىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿بىز ھەق ئارقىلىق باتىلغا ھۇجۇم قىلىمىز، ھەق باتىلنى يوقىتىدۇ، باتىل ناگاھان يوقىلىدۇ. (ئى كۇففارلار جامائەسى! الله نى بالىسى بار، خوتۇنى بار دەپ) سۇپەتلىگەن سۆزۈڭلاردىن سىلەرگە ۋاي!﴾.

ئاندىن الله تائالا، پەرىشتىلەرنىڭ الله تائالانىڭ بەندىسى ئىكەنلىكىدىن، ئۇلارنىڭ كېچە ـ كۈندۈزنىڭ ھەممە ۋاقىتلىرىدا پەقەت الله غىلا ئىبادەت قىلىش بىلەنلا بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەسىھمۇ، (الله غا) يېقىن پەرىشتىلەرمۇ الله غا بەندە بولۇشتىن ھەرگىز باش تارتمايدۇ، كىملەركى الله غا بەندىچىلىك قىلىشتىن باش تارتىدىكەن ۋە كۆرەڭلەپ كېتىدىكەن، (بىلسۇنكى) الله ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى (قىيامەت كۈنى ھېساب ئېلىش ۋە جازالاش ئۈچۈن) ئۆز دەرگاھىغا توپلايدۇ﴾[1].

ھەممە نەرسىنىڭ الله تائالانىڭ ئىگىدارچىلىقىدا ئىكەنلىكى ۋە الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكىلەرنىڭ ھەممىسى الله نىڭ ئىلكىدىدۇر، الله نىڭ دەرگاھىدىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر) الله نىڭ ئىبادىتىدىن تەكەببۇرلۇق قىلىپ باش تارتمايدۇ ۋە ھېرىپمۇ قالمايدۇ﴾ پەرىشتىلەرنىڭ الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن باش تارتمايدىغانلىقى توغرىسىدا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز تەسبىھ ئېيتىدۇ، بوشاشمايدۇ﴾ يەنى ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش بىلەن بولىدۇ، بارلىق ئىشلاردا ئۇنىڭغا بويسۇنىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ پەرىشتىلەر الله نىڭ بۇيرۇقىدىن چىقمايدۇ، نېمىگە بۇيرۇلسا شۇنى ئىجرا قىلىدۇ﴾[2].

* * * * * * *

أَمِ ٱتَّخَذُوٓاْ ءَالِهَةً مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ هُمۡ يُنشِرُونَ ٢١ لَوۡ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَاۚ فَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلۡعَرۡشِ عَمَّا يَصِفُونَ ٢٢ لَا يُسۡـَٔلُ عَمَّا يَفۡعَلُ وَهُمۡ يُسۡـَٔلُونَ ٢٣

ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) زېمىندىكى نەرسىلەرنى ئىلاھ قىلىۋالدى، ئۇلار (يەنى بۇ نەرسىلەر) ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەمدۇ؟[21]. ئەگەر ئاسمان ـ زېمىندا الله دىن باشقا ئىلاھلار بولسا ئىدى، (كائىناتنىڭ تەرتىپى) ئەلۋەتتە بۇزۇلاتتى، ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى الله ئۇلارنىڭ سۈپەتلىكەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر[22]. الله نىڭ قىلغانلىرىدىن سوئال ـ سوراق قىلىنمايدۇ، ئۇلاردىن سوئال ـ سوراق قىلىنىدۇ[23].

---

[1] سۈرە نىسا 172 ـ ئايەت.
[2] سۈرە تەھرىم 6 ـ ئايەتنىڭ برقىسمى

www.munber.org

يالغان ئىلاھلارغا رەددىيە بېرىش توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا ئۆزىدىن باشقا بىر نەرسىلەرنى ئىلاھ قىلىۋالغانلارنى ئەيىبلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) زېمىندىكى نەرسىلەرنى ئىلاھ قىلىۋالدى، ئۇلار (يەنى بۇ نەرسىلەر) ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەمدۇ؟**﴾ ئۇلار ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە ھەرگىز قادىر ئەمەس، ئۇنداق بولسا ئۇلار قانداقلارچە ئۇ نەرسىلەرنى ئاللاھ تائالاغا ئوخشاش ئىلاھ قىلىپ، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشىدۇ؟ ئاندىن ئاللاھ تائالا، ئەگەر پۈتۈن كائىناتتا ئاللاھ تائالادىن باشقا ئىلاھ بولىدىغان بولسا، ئاسمان - زېمىنلەرنىڭ تەرتىپى بۇزۇلۇپ، پۈتۈن كائىنات ۋەيران بولۇپ كېتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر ئاسمان - زېمىندا ئاللاھ دىن باشقا ئىلاھلار بولسا ئىدى، (كائىناتنىڭ تەرتىپى) ئەلۋەتتە بۇزۇلاتتى**﴾.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئاللاھ نىڭ بالىسى يوق، ئۇنىڭغا باراۋەر باشقا بىر ئىلاھمۇ يوق، ئەگەر بۇنداق بولسا ئىدى، ئۇ چاغدا ھەر ئىلاھ ئۆزى ياراتقان مەخلۇقنى يالغۇز ئىگىلەلەيتتى، بەزىسى - بەزىسىدىن غالىب كېلەتتى، ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئاللاھ غا نىسبەت بەرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر﴾[1].

﴿**ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ ئۇلارنىڭ سۈپەتلىگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر**﴾ يەنى ئەرشنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالا، ئۇلارنىڭ ئاللاھ نىڭ بالىسى بار ۋە شېرىكى بار دەپ ئاللاھ تائالاغا چاپلىغان بوھتانلىرىدىن پاكتۇر.

﴿**ئاللاھ نىڭ قىلغانلىرىدىن سوئال - سوراق قىلىنمايدۇ، ئۇلاردىن سوئال - سوراق قىلىنىدۇ**﴾ يەنى ئاللاھ تائالا كاتتا، ئۇلۇغ، بىلىملىك، ھېكمەت ئىگىسى، ئادىل، مېھرىبان زات بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ھۆكمىگە ھېچبىر كىشى قارشى تۇرالمايدۇ ۋە بويسۇنماي قالمايدۇ. ئاللاھ ئىنسانلارنىڭ قىلغان ئىشلىرىدىن ھېساب ئالغۇچىدۇر.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلار (يەنى خالايىق) نىڭ ھەممىسىنىڭ (بۇ دۇنيادا) قىلغان ئىشلىرىنى چوقۇم سورايمىز﴾[2] ﴿ئېيتقىنكى، «ھەممە شەيئىنىڭ پادىشاھلىقى كىمنىڭ قولىدا؟ (ئىلتىجا قىلغانلارغا) پاناھ بولالايدىغان ۋە ئۇنىڭغا قارشى ھېچ نەرسە پاناھ بولالمايدىغان كىم؟ ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (ماڭا بۇنى ئېيتىپ بېرىڭلار)»﴾[3].

* * * * * * *

أَمِ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً ۖ قُلْ هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ ۖ هَٰذَا ذِكْرُ مَن مَّعِىَ وَذِكْرُ مَن قَبْلِى ۗ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ٱلْحَقَّ ۖ فَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِىٓ إِلَيْهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

ئۇلار ئاللاھ نى قويۇپ، باشقا مەبۇدلارنى ئىلاھ قىلىۋالدىمۇ؟ ئېيتقىنكى: «(بۇنىڭغا) دەلىلىڭلارنى كۆرسىتىڭلار، مانا بۇ مەن بىلەن بىللە بولغانلارنىڭ كىتابى (يەنى قۇرئان) دۇر ۋە مەندىن ئىلگىرىكىلەرنىڭ (تەۋرات، ئىنجىل قاتارلىق) كىتابىدۇر، ئۇلارنىڭ تولىسى ھەقنى ئۇقمايدۇ، ئۇلار (تەۋھىد) تىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەردۇر»﴾[24]. (ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن

---

[1] سۈرە مۇئمىنۇن 91 - ئايەت

[2] سۈرە ھىجر 92 – 93 ئايەتلەر

[3] سۈرە مۆئمىنۇن 88 - ئايەت.

www.munber.org

پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە: «مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ماڭا ئىبادەت قىلىڭلار» دەپ ۋەھيى قىلدۇق[25].

﴿**ئۇلار الله نى قويۇپ، باشقا مەبۇدلارنى ئىلاھ قىلىۋالدىمۇ؟**﴾ الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇدى: ﴿**ئېيتقىنكى: «(بۇنىڭغا) دەلىللىڭلارنى كۆرسىتىڭلار، مانا بۇ مەن بىلەن بىللە بولغانلارنىڭ كىتابى (يەنى قۇرئان) دۇر ۋە مەندىن ئىلگىرىكىلەرنىڭ (تەۋرات، ئىنجىل قاتارلىق) كىتابىدۇر، ئۇلارنىڭ تولىسى ھەقنى ئۇقمايدۇ، ئۇلار (تەۋھىد) تىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەردۇر»**﴾ يەنى قۇرئان، تەۋرات ۋە ئىنجىللار مېنىڭ سۆزۈمنى كۆچلەندۈرىدۇ. بۇ كىتابلارنىڭ ھەممىسى الله تائالادىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى ئىسپاتلىغۇچىدۇر ۋە شۇنى تەشۋىق قىلغۇچىدۇر. لېكىن، ئى مۇشرىكلار! سىلەر ھەقىقەتنى بىلمەيسىلەر، شۇڭا ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيسىلەر.

الله تائالانىڭ ھەممە پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيي قىلغان سۆزى الله تائالادىن باشقا ئىبادەتكە لايىق ئىلاھ يوق دېگەن سۆزدىن ئىبارەت بولغانلىقى ئۈچۈن بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿**ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە: «مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ماڭا ئىبادەت قىلىڭلار» دەپ ۋەھيى قىلدۇق**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سەندىن بۇرۇن بىز ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىرىمىزدىن سوراپ باققىنكى، مېھرىبان الله دىن باشقا ئىبادەت قىلىنىدىغان ئىلاھلارنى بەلگىلىدۇقمۇ؟ (پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىچىدە الله دىن غەيرىيگە ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلغىنى بارمۇ؟)﴾[1] ﴿بىز ھەقىقەتەن ھەر بىر ئۈممەتكە: «الله غا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن (يەنى شەيتانغا، بۇتلارغا، كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا ئىبادەت قىلىشتىن) يىراق بولۇڭلار» دەپ پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق﴾[2] يەنى الله تائالا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ھەر بىر پەيغەمبەر شېرىكى يوق، يالغۇز، بىرلا الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىدۇ، ئىنسانىنىڭ تەبىئىتىمۇ ھەم شۇنىڭ گۇۋاھچىسىدۇر. مۇشرىكلارنىڭ دېگەن سۆزلىرىدە ھېچ قانداق پاكىت يوقتۇر، ئۇلارنىڭ كەلتۈرگەن پاكىتى الله تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنمايدۇ، ئۇلارغا الله تائالانىڭ غەزىپى ۋە قاتتىق ئازابى باردۇر.

* * * * * * *

وَقَالُواْ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَلَدٗاۗ سُبۡحَٰنَهُۥۚ بَلۡ عِبَادٞ مُّكۡرَمُونَ ٢٦ لَا يَسۡبِقُونَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ وَهُم بِأَمۡرِهِۦ يَعۡمَلُونَ ٢٧ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ وَهُم مِّنۡ خَشۡيَتِهِۦ مُشۡفِقُونَ ٢٨ ۞ وَمَن يَقُلۡ مِنۡهُمۡ إِنِّيٓ إِلَٰهٞ مِّن دُونِهِۦ فَذَٰلِكَ نَجۡزِيهِ جَهَنَّمَۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلظَّٰلِمِينَ ٢٩

ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار): «الله نىڭ (پەرىشتىلەردىن) بالىسى بار» دېيىشتى، ئۇنداق ئەمەس. الله (بۇنىڭدىن) پاكتۇر، (پەرىشتىلەر الله نىڭ) ھۆرمەتلىك بەندىلىرىدۇر[26]***. ئۇلار الله غا ئالدى بىلەن سۆز قىلىشقا پېتىنالمايدۇ، ئۇلار الله نىڭ ئەمرى بويىچە ئىش قىلىدۇ***[27]***. الله ئۇلارنىڭ قىلغانلىرىنى ۋە قىلماقچى بولغانلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ، ئۇلار الله رازى بولغانلارغىلا شاپائەت قىلىدۇ، الله نىڭ ھەيۋىسىدىن***

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 45 - ئايەت

[2] سۈرە نەھل 36 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

تىترەپ تۇرىدۇ[28]. ئۇلاردىن كىمكى، مەن الله دىن باشقا ئىلاھمەن، دەيدىكەن، ئۇنى دوزاخ بىلەن جازالايمىز، زالىملارنى شۇنداق جازالايمىز[29].

پەرىشتىلەرنى الله تائالانىڭ قىزلىرى دەپ گۇمان قىلغانلارغا رەددىيە بېرىش ۋە پەرىشتىلەرلەرنىڭ ۋەزىپىلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

بالا تۇتۇشتىن پاك بولغان الله تائالا، الله تائالانىڭ پەرىشتىلەردىن بالىسى بار دەپ بوھتان چاپلىغان مۇشرىكلارغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇنداق ئەمەس. الله (بۇنىڭدىن) پاكتۇر، (پەرىشتىلەر الله نىڭ) ھۆرمەتلىك بەندىلىرىدۇر**﴾.

﴿**ئۇلار الله غا ئالدى بىلەن سۆز قىلىشقا پېتىنالمايدۇ، ئۇلار الله نىڭ ئەمرى بويىچە ئىش قىلىدۇ.الله ئۇلارنىڭ قىلغانلىرىنى ۋە قىلماقچى بولغانلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى پەرىشتىلەر الله تائالانىڭ دەرگاھىدا مەرتىبىسى يۇقىرى، ھۆرمەتلىك بەندىلىرىدۇر. ئۇلار ھەرقانداق سۆز ۋە ئىش - ھەرىكەتلىرىدە الله تائالاغا بويسۇنىدۇ. الله تائالانىڭ ئالدىدا سۆز ياكى بىرەر ئىشنى قىلىشقا پېتىنالمايدۇ، الله تائالانىڭ بۇيرۇقىغا خىلاپلىق قىلمايلا قالماستىن، بەلكى بۇيرۇقنى ئۆز ۋاقتىدا ئورۇنلايدۇ. الله تائالا ئۇلارنىڭ ھەممە ئىش - ھەرىكەتلىرىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ئۇلارنىڭ بىرسىمۇ الله تائالادىن ئۆزىنى يوشۇرالمايدۇ.

﴿**ئۇلار الله رازى بولغانلارغىلا شاپائەت قىلىدۇ، الله نىڭ ھەيۋىسىدىن تىترەپ تۇرىدۇ**﴾ الله تائالا شاپائەتنىڭ ئۆزى رازى بولىدىغان كىشىلەرگىلا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿الله نىڭ رۇخسىتىسىز كىمنىڭ الله نىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن﴾[1] ﴿الله ئىزنى بەرگەن ئادەمدىن باشقىغا الله نىڭ دەرگاھىدا شاپائەت پايدا بەرمەيدۇ﴾[2].

﴿**ئۇلاردىن كىمكى، مەن الله دىن باشقا ئىلاھمەن، دەيدىكەن**﴾ يەنى شۇنى داۋا قىلىدىكەن ﴿**ئۇنى دوزاخ بىلەن جازالايمىز، زالىملارنى شۇنداق جازالايمىز**﴾ يەنى مۇشۇنداق دېگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى شۇنداق جازالايمىز.

* * * * * * *

أَوَلَمْ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَٰهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ ٱلْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِى ٱلْأَرْضِ رَوَٰسِىَ أَن تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا ٱلسَّمَآءَ سَقْفًا مَّحْفُوظًا ۖ وَهُمْ عَنْ ءَايَٰتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ ۖ كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾

كاپىرلار بىلمەمدۇكى، ئاسمانلاربىلەن زېمىن بىر - بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق، ھەممە جانلىق مەۋجۇداتنى سۇدىن ياراتتۇق، ئۇلار (الله نىڭ قۇدرىتىگە) ئىشەنمەمدۇ؟[30]. يەر تەۋرەپ ئۇلارنىڭ خاتىرجەمسىز بولماسلىقى ئۈچۈن، بىز زېمىندا تاغلارنى ياراتتۇق، ئۇلارنى (سەپەردە) كۆزلىگەن مەقسەتلىرىگە يېتىۋالسۇن دەپ، تاغلاردا كەڭ يوللارنى ياراتتۇق[31]. ئاسماننى بىز بىخەتەر ئۆگزە قىلدۇق،

---

[1] سۈرە بەقەرە 255 – ئايەتنىڭ بىرقىسى

[2] سۈرە سەبەئ 23 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

ھالبۇكى، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) ئاسماندىكى (كۈن، ئاي، يۇلتۇزلارغا ئوخشاش الله نىڭ بارلىقىنى ۋە ئۇنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلەردىن غەپلەتتىدۇر[32]. الله كېچىنى ۋە كۈندۈزنى، كۈننى ھەم ئاينى ياراتتى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى (ئۆزىگە خاس) پەلەكتە سەير قىلىدۇ[33].

ئاسمان - زېمىن ۋە كېچە - كۈندۈزنىڭ الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىگە دالالەت قىلىدىغان ئالامەتلەردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا پۈتۈن كائىناتنى يارىتىپ، ئۇلارنى ناھايىتى ئىنچىكە ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۇلارنى ئۆزىگە بويسۇندۇرۇۋاتقان كاتتا قۇدرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ مۇنداق دېدى: ﴿**كاپىرلار بىلمەمدۇكى، ئاسمانلاربىلەن زېمىن بىر - بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق**﴾ يەنى الله تائالانىڭ ئىلاھلىق سۈپىتىنى ئىنكار قىلغان، ئۇنىڭغا قوشۇپ باشقىسىغا ئىبادەت قىلغان كاپىرلار بارلىق نەرسىلەرنى الله تائالانىڭ ئۆزى يالغۇز يارىتقانلىقىنى ۋە ئۇ نەرسىلەرنى ئۆزىنىڭ باشقۇرۇپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلمەمدۇ؟ ئۇنداق بولغان ئىكەن الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈش قانداقمۇ لايىق بولسۇن. ئۇلار كۆرمەمدۇ؟ ئاسمان - زېمىن ئەسلىدە بىر - بىرىگە تۇتاش ئىدى. الله تائالا ئۇنى ئايرىپ، ئاسمان - زېمىننى يەتتە قەۋەتتىن قىلدى، ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئارىلىقىدا ھاۋانى پەيدا قىلدى. زېمىننى يامغۇر بىلەن كۆكەرتتى.

﴿**ھەممە جانلىق مەۋجۇداتنى سۇدىن ياراتتۇق، ئۇلار (الله نىڭ قۇدرىتىگە) ئىشەنمەمدۇ؟**﴾ بۇلارنىڭ ھەممىسى خالىغانىنى قىلىدىغان بىر ياراتقۇچىنىڭ بارلىقىغا كەسكىن پاكىتتۇر.

ھەر بىر شەيئىدە باردۇر ئۇنىڭ ئالامىتى،
بىر ئىلاھلىق ئۇلۇغ سۈپەت كارامىتى.

سۇفيان سەۋرى دادىسىدىن ئىكرىمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن كېچە بۇرۇنمىدى ياكى كۈندۈزمۇ؟ دەپ سورالدى. ئۇ: ئاسمان - زېمىن بىر - بىرىگە تۇتاش ۋاقتىدا ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدا قاراڭغۇدىن باشقا بىر نەرسىنىڭ يوقلۇقىنى بىلمەمسىلەر؟ بۇ كېچىنىڭ كۈندۈزدىن بۇرۇن ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئىبنى ئۆمەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كىشى ئىبنى ئۆمەرنىڭ قېشىغا الله تائالانىڭ: ﴿**ئاسمانلاربىلەن زېمىن بىر - بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى توغرۇلۇق سوراپ كېلىدۇ. ئىبنى ئۆمەر ئۇ كىشىگە: سەن ئاۋۋال ئىبنى ئابباسنىڭ قېشىغا بېرىپ بۇ توغرۇلۇق سورىغىن، ئاندىن ئۇنىڭ ساڭا بەرگەن جاۋابىنى ماڭا يەتكۈزگىن، دېدى. ئۇ كىشى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇ سوئالنى سورىدى. ئىبنى ئابباس ئۇنىڭغا: شۇنداق، ئاسمان - زېمىن بىر - بىرىگە تۇتاش بولۇپ ئاسماندىن يامغۇر ياغمايتتى، زېمىندىن ئوت - چۆپلەر ئۇنمەيتتى، الله تائالا زېمىننىڭ ئۈستىدە ياشايدىغان مەخلۇقاتلارنى ياراتقان ۋاقتىدا ئاسمانىنى يامغۇر ياغدىغان، زېمىننى ئوت - چۆپ ئۇنىدىغان قىلىپ بىر - بىرىدىن ئايرىۋەتتى، دەپ جاۋاب بەردى. ھېلىقى كىشى ئىبنى ئۆمەرنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بەرگەن جاۋابىنى يەتكۈزدى. ئىبنى ئۆمەر مەن ئىبنى ئابباسنىڭ قۇرئان توغرىسىدا ھەقىقىي ئىلىم ئىگىسى ئىكەنلىكىنى بىلدىم، ئۇ راست دەپتۇ (ئاسمان - زېمىن) بۇرۇن شۇنداق ئىدى، دېدى. ئۇ يەنە: بۇرۇن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ قۇرئانغا قورقماي مەنە ئېيتىشى ماڭا بەك ياقمايتتى، ھازىر ئۇنىڭ قۇرئان توغرىسىدا ھەقىقىي بىلىم ئىگىسى ئىكەنلىكىگە ئىشەندىم، دېدى.

www.munber.org

سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دېدى: ئاسمان ـ زېمىن بىر ـ بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئاسمان كۆتۈرۈلگەندە زېمىن ئۇنىڭدىن ئايرىۋېلىندى. مانا بۇ، الله تائالا قۇرئاندا دېگەن ئايرىۋېلىشتۇر.

ھەسەن بىلە قەتادە مۇنداق دېدى: ئاسمان بىلەن زېمىن بىر - بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئاندىن الله تائالا ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىنى ھاۋا بىلەن ئايرىدى.

﴿**ھەممە جانلىق مەۋجۇداتنى سۇدىن ياراتتۇق، ئۇلار (الله نىڭ قۇدرىتىگە) ئىشەنمەمدۇ؟ يەر تەۋرەپ ئۇلارنىڭ خاتىرجەمسىز بولماسلىقى ئۈچۈن، بىز زېمىندا تاغلارنى ياراتتۇق، ئۇلارنى (سەپەردە) كۆزلىگەن مەقسەتلىرىگە يېتىۋالسۇن دەپ، تاغلاردا كەڭ يوللارنى ياراتتۇق**﴾ يەنى پۈتۈن جانلىق نەرسىنىڭ كېلىش مەنبەسى سۇدۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن سېنى كۆرگەن ۋاقتىمدا ھەقىقەتەن خۇش بولۇپ يايراپ كېتىمەن، سەن ماڭا ھەممە نەرسىنىڭ كېلىش مەنبەسىدىن خەۋەر بەرسەڭ، دېدىم. ئۇ: «ھەممە نەرسە سۇدىن يارىتىلدى» دەپ جاۋاب بەردى. مەن يەنە: مەن قىلسام جەننەتكە كىرىدىغان بىر ئىشتىن خەۋەر بەرسەڭ، دېدىم. ئۇ: «سالامنى ئومۇملاشتۇرغىن، (ئاجىز ـ پېقىرلارغا) تاماق بەرگىن، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭغا تۇغقاندارچىلىقنى يەتكۈزگىن! كېچىدە كىشىلەر ئۇخلاۋاتقان ۋاقتىدا سەن قوپۇپ نامىز ئوقۇغىن! ئاندىن جەننەتكە سالامەت كىرەلەيسەن» دەپ جاۋاب بەردى.

﴿**يەر تەۋرەپ ئۇلارنىڭ خاتىرجەمسىز بولماسلىقى ئۈچۈن، بىز زېمىندا تاغلارنى ياراتتۇق**﴾ يەنى زېمىننىڭ تۆتتىن ئۈچ قىسمى سۇ بىلەن ئورىلىپ تۇرغانلىقى ئۈچۈن، زېمىن تەۋرەپ ئۇنىڭ ئۈستىدە ھايات كەچۈرۈش ئىمكانىيىتى بولماي قالماسلىقى، زېمىننىڭ مەخلۇقاتلارنى تەۋرىتىۋەتمەسلىكى ئۈچۈن تاغلارنى زېمىننى تۆتۈپ تۇرغۇچى قوزۇق قىلدى. الله تائالا بەندىلىرىنى الله تائالانىڭ ئاسمان ۋە ئۇنىڭ ئىچىدىكى مۆجىزاتلىرىنى كۆرۈشى ئۈچۈن زېمىننىڭ تۆتتىن بىرىنى كۇن نۇرى ۋە ھاۋا بىلەن تولدۇرۇلغان قۇرۇغلۇق قىلدى.

﴿**ئۇلارنى (سەپەردە) كۆزلىگەن مەقسەتلىرىگە يېتىۋالسۇن دەپ، تاغلاردا كەڭ يوللارنى ياراتتۇق**﴾ يەنى بىر شەھەردىن يەنە بىر شەھەرگە، بىر قىتئەدىن يەنە بىر قىتئەگە ئۆتۈش ئۈچۈن تاغلاردا يوللار قىلىندى، تاغلار شەھەرلەرنىڭ ئارىلىقىدىكى بىر توسالغۇدۇر، ئاندىن الله تائالا كىشىلەرنىڭ بىر يەردىن يەنە بىر يەرگە يۆتكىلىشى ئۈچۈن تاغلاردا يوللارنى قىلىپ بەردى.

﴿**ئاسمانىنى بىز بىخەتەر ئۆگزە قىلدۇق**﴾ يەنى ئاسمان - زېمىننىڭ شەكلى گۈمبەزگە ئوخشاش بولغان ئۆگزىسىدۇر.

الله تائالا ئاسمانىنى بەرپا قىلغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ئاسمانىنى قۇدرەت بىلەن بەرپا قىلدۇق، بىز ھەقىقەتەن قۇدرەتلىكمىز﴾[1] ﴿ئاسمان بىلەن ۋە ئۇنى بىنا قىلغان زات بىلەن قەسەمكى﴾[2] ﴿ئۇلار ئاسمانىنى قانداق (تۇۋرۇكسىز) بەرپا قىلغانلىقىمىزغا، ئۇنى (يۇلتۇزلار بىلەن) بېزىگەنلىكىمىزگە، ئۇنىڭدا ھېچقانداق يوچۇق يوقلۇقىغا قارىمامدۇ؟﴾[3] بۇ ئايەتلەردىكى "بەرپا قىلدۇق" دېگەن سۆز ئاسمانىنى گۈمبەزدەك قىلىپ تىكلىدۇق، دېگەنلىكتۇر.

---

[1] سۈرە زارىيات 47 – ئايەت.
[2] سۈرە شەمس 5 – ئايەت.
[3] سۈرە قاف 6 – ئايەت.

www.munber.org

﴿ئاسماننى بىز بىخەتەر ئۆگزە قىلدۇق﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: بىز ئاسماننى ئېگىز ئۆگزە قىلدۇق.

﴿ھالبۇكى، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) ئاسماندىكى (كۈن، ئاي، يۇلتۇزلارغا ئوخشاش الله نىڭ بارلىقىنى ۋە ئۇنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلەردىن غەپلەتتىدۇر﴾ الله تائالا، مۇشرىكلارنىڭ بۇ بىپايان زېمىن، بۇ ئېگىزلىكتىكى ئاسمان ۋە ئۇنىڭ ئىچىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇلغان، جىم تۇرىدىغان، الله تائالادىن باشقىسى بىلمەيدىغان، تېز سۈرئەتتە مېڭىپ بىر كېچە - كۈندۈزدە پۈتۈن كائىناتنى ئايلىنىپ چىقالايدىغان كۈننىڭ ئەتراپىدا كېچە - كۈندۈز ئايلىنىپ تۇرىدىغان يۇلتۇزلار ھەققىدە ئويلانمايدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭدىن غەپلەتتە ئىكەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا (الله نىڭ قۇدرىتىنىڭ) نۇرغۇن ئالامەتلىرى بارىكى، ئۇلار ئۇنىڭ يېنىدىن دەققەت قىلماستىن ئۆتۈپ كېتىدۇ﴾[1].

الله تائالا ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان بەزى ئالامەتلەرنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿الله كېچىنى ۋە كۈندۈزنى، كۈننى ھەم ئاينى يارىتتى﴾ يەنى كېچىنى قاراڭغۇلۇق ۋە تېنچلىق، كۈندۈزنى يورۇقلۇق ۋە كۆڭۈللۈك قىلدى. كېچە بىلەن كۈندۈز ئۆزۈن - قىسقىلىقتا ئالمىشىپ تۇرىدۇ، ھەر بىرسىنىڭ ئۆز ئالدىغا ئوربېتىسى ۋە توختىتىلىپ بېرىلگەن ۋاقتى باردۇر. ﴿ئۇلارنىڭ ھەر بىرى (ئۆزىگە خاس) پەلەكتە سەير قىلىدۇ﴾ ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ئۆز ئوربېتىسىدا ئايلىنىدۇ. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: ئۇلار يىپ چاقىدا چۆرگىلەۋاتقان موكىدەك چۆرگىلەپ تۇرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله سۇبھىنى (قاراڭغۇدىن) يېرىپ چىقارغۇچىدۇر (يەنى تاڭنى يورۇتقۇچىدۇر)، الله كېچىنى (سىلەر ئۇچۇن) ئىستىراھەت قىلىپ يارىتتى، (سىلەرنىڭ) ۋاقىت ھېسابلىشىڭلار ئۈچۈن قۇياش بىلەن ئاينى يارىتتى﴾[2].

* * * * * * *

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ ۖ أَفَإِين مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ ۗ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئىلگىرى (ئىنسانلاردىن) ھېچ كىشىنى مەڭگۈ ياشاتقىنىمىز يوق، سەن ئۆلسەڭ، ئۇلار مەڭگۈ ياشامدۇ؟ (بۇنداق بولۇشى ھەرگىزمۇ ئۇلارغا مۇيەسسەر بولمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆلىدۇ)[34]. ھەر بىر جان ئۆلۈمنىڭ تەمىنى تېتىغۇچىدۇر. سىلەرنى بىز يامانلىققا مۇپتىلا قىلىش، ياخشىلىق بېرىش ئارقىلىق سىنايمىز. سىلەر بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىسىلەر (ئەمەلىڭلارغا ياريشا جازالايمىز)[35].

ھېچبىر كىشىنىڭ دۇنيادا مەڭگۈ ياشمايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئىلگىرى (ئىنسانلاردىن) ھېچ كىشىنى مەڭگۈ ياشاتقىنىمىز يوق﴾ قۇدرەتلىك الله تائالا دۇنيادا ئۆزىدىن باشقا ھەممىسىنىڭ يوقلىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿زېمىنىنىڭ ئۈستىدىكى ھەممە يوقلىدۇ. ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ زاتى مەڭگۈ قالىدۇ﴾[3].

---

[1] سۈرە يۈسۈپ 105 – ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 96 - ئايەت.
[3] سۈرە راھمان 26 – 27 - ئايەتلەر

www.munber.org

﴿سەن ئۆلسەڭ، ئۇلار مەڭگۈ ياشامدۇ؟ (بۇنداق بولۇش ھەرگىزمۇ ئۇلارغا مۇيەسسەر بولمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆلىدۇ)﴾ شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ھەر بىر جان ئۆلۈمنىڭ تەمىنى تېتىغۇچىدۇر﴾.

﴿سىلەرنى بىز يامانلىققا مۇپتىلا قىلىش، ياخشىلىق بېرىش ئارقىلىق سىنايمىز﴾ ئاندىن بىز كىمنىڭ ياخشىلىققا شۈكرى ئېيتىدىغانلىقىغا، كىمنىڭ ئۇنىڭدا تانىدىغانلىقىغا، كىمنىڭ سەۋر قىلىدىغانلىقىغا ۋە كىمنىڭ نائۈمىد بولىدىغانلىقىغا قارايمىز.

﴿سىلەر بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىسىلەر (ئەمەلىڭلارغا يارىشا جازالايمىز)﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز سىلەرنى قاتتىقچىلىق ۋە كەڭچىلىك، ساقلىق ۋە كېسەللىك، بايلىق ۋە پېقىرلىق، ھالال ۋە ھارام، بويسۇنۇش ۋە بويسۇنماسلىق، توغرا يول ۋە خاتا يوللار بىلەن سىنايمىز. ئاندىن سىلەرنى قىلغان ئىشلىڭلارغا قاراپ مۇكاپاتلايمىز ياكى جازالايمىز.

* * * * * * *

وَإِذَا رَءَاكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا ٱلَّذِى يَذْكُرُ ءَالِهَتَكُمْ وَهُم بِذِكْرِ ٱلرَّحْمَٰنِ هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ ٱلْإِنسَٰنُ مِنْ عَجَلٍ ۚ سَأُوْرِيكُمْ ءَايَٰتِى فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾

كاپىرلار سېنى كۆرگەن چاغدا: «سىلەرنىڭ مەبۇدلىرىڭلارنى ئەيىبلەيدىغان ئادەم مۇشۇمۇ؟» (دېيىشىپ) سېنى مەسخىرە قىلىشىدۇ، ھالبۇكى، ئۇلار مەرھەمەتلىك الله تەرىپىدىن نازىل بولغان قۇرئاننى ئىنكار قىلىشىدۇ[36]. ئىنسان ئالدىراقچۇ يارىتىلغان، سىلەرگە ئالامەتلىرىمنى (يەنى ماڭا ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالىيالايدىغانلىقىمنى) كۆرسىتىمەن. (ئۇنىڭ ۋاقتى سائىتىدىن بۇرۇن) مېنى ئالدىرىتىپ كەتمەڭلار[37].

مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مازاق قىلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿كاپىرلار سېنى كۆرگەن چاغدا﴾ يەنى ئىبۇجەھىل ۋە ئۇنىڭ تەڭتۇشلىرى بولغان قۇرەيشنىڭ كاپىرلىرى سېنى كۆرگەن چاغدا ﴿«سىلەرنىڭ مەبۇدلىرىڭلارنى ئەيىبلەيدىغان ئادەم مۇشۇمۇ؟» (دېيىشىپ) سېنى مەسخىرە قىلىشىدۇ﴾ يەنى سىلەرنىڭ ئىلاھلىرىڭلارنى تىللايدىغان ۋە ئاتا - بوۋاڭلارنى نادانلاردىن دەپ ھېسابلايدىغان كىشى بۇ كىشىدۇر، دېيىشىدۇ. ﴿ھالبۇكى، ئۇلار مەرھەمەتلىك الله تەرىپىدىن نازىل بولغان قۇرئاننى ئىنكار قىلىشىدۇ﴾ يەنى ئۇلار الله تائالاغا ئىشەنمىگۈچىلەردۇر، شۇنداق تۇرۇپمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مازاق قىلىشىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار سېنى كۆرسە پەقەت مەسخىرە قىلىشىپلا: «الله پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن مۇشۇمۇ؟ ئەگەر دىنىمىزدا چىڭ تۇرمىساق (مۇھەممەد) بىزنى ئىلاھلىرىمىزدىن ئازدۇرۇۋەتكىلى تاس قالاتتى» (دېدى). كىمنىڭ يولىنىڭ ئەڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئۇلار (ئاخىرەتتە) ئازابنى كۆرگەن چاغدا بىلىدۇ﴾[1].

---

[1] سۈرە فۇرقان 41 – 42 ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿**ئىنسان ئالدىراڭغۇ يارىتىلغان**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىنسان ئالدىراڭغۇدۇر﴾[1] بۇ يەردە ئىنسانلارنىڭ ئالدىراڭغۇلىقىنى بايان قىلىشتىكى ھېكمەت شۇكى، الله تائالا يۇقىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مازاق قىلغان كاپىرلارنى بايان قىلغاندا، ساھابىلارنىڭ كۆڭۈللىرىگە ئۇلاردىن تېزلا ئۆچ ئېلىش ئىستىكى كەلگەن ۋە ئۇلار بۇنىڭغا ئالدىراپ كېتىشكەن ئىدى. شۇڭا الله تائالا بۇ يەردە ئىنسانىنىڭ ئالدىراڭغۇلىقىنى بايان قىلدى. چۈنكى، الله تائالا زالىملارنى تېزلا جازالىمايدۇ ئۇلارغا بىر مۇددەتكىچە پۇرسەت بېرىپ، جازالايدىغان ۋاقتى كەلگۈچە كېچىكتۈرىدۇ. ۋاقتى كەلگەن ھامان ئۇلارنى دەرھال قاتتىق تۇتىدۇ. ئۇلارنى ھەرگىز ۋاقتى ـ سائىتىدىن ئۆتكۈزۈۋەتمەيدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەرگە ئالامەتلىرىمنى (يەنى ماڭا ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالىيالايدىغانلىقىمنى) كۆرسىتىمەن. (ئۇنىڭ ۋاقتى سائىتىدىن بۇرۇن) مېنى ئالدىرىتىپ كەتمەڭلار**﴾.

* * * * * * *

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَن وُجُوهِهِمُ ٱلنَّارَ وَلَا عَن ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِم بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٤٠﴾

ئۇلار: «(سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، بۇ ۋەدە (يەنى بىزگە ۋەدە قىلىنغان ئازابنىڭ يۈز بېرىدىغان ۋاقتى) قاچان؟» دەيسىلەر[38]. ئەگەر كاپىرلار ئۇ چاغدا يۈزلىرىدىن، دۈمبىلىرىدىن ئازابنى دەپئى قىلالمايدىغانلىقىنى ۋە ھېچقانداق يارەمگە ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى بىلسە ئىدى (ئازابنىڭ بالدۇر يۈز بېرىشىنى تەلەپ قىلمايتتى)[39]. لېكىن قىيامەت ئۇلارغا تۇيۇقسىز كېلىدۇ ـ دە، ئۇلارنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ، ئۇلار قىيامەتكە قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدۇ، ئۇلارغا (تەۋبە قىلىۋېلىش ۋە ئۆزرە بايان قىلىش ئۈچۈن) مۆھلەتمۇ بېرىلمەيدۇ[40].

مۇشرىكلارنىڭ ئازابنىڭ چۈشۈشىگە ئالدىراپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا مۇشرىكلارنىڭ ئازابنىڭ كېلىشىنى ئىنكار قىلىپ ۋە ئۇنى كەلمەيدۇ دەپ ئويلاپ، ئەگەر ئازاب كەلمەكچى بولسا كېلىپ باقسۇن دەپ، ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تەلەپ قىلىشقانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار: «(سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، بۇ ۋەدە (يەنى بىزگە ۋەدە قىلىنغان ئازابنىڭ يۈز بېرىدىغان ۋاقتى) قاچان؟» دەيسىلەر**﴾.

الله تائالا ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر كاپىرلار ئۇ چاغدا يۈزلىرىدىن، دۈمبىلىرىدىن ئازابنى دەپئى قىلالمايدىغانلىقىنى ۋە ھېچقانداق يارەمگە ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى بىلسە ئىدى (ئازابنىڭ بالدۇر يۈز بېرىشىنى تەلەپ قىلمايتتى)**﴾ الله ئازابنىڭ ئۇلارنى ئاستىدىن ۋە ئۈستىدىن قورشايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى ئۈستىدىنمۇ قاتمۇقات ئوت، ئاستىدىنمۇ قاتمۇقات ئوت ئورىۋالىدۇ﴾[2] ﴿دوزاختا ئۇلارنىڭ ئاستىغا سالىدىغان كۆرپىسىمۇ ئوتتىن، ئۈستىگە يېپىنىدىغان يوتقىنىمۇ ئوتتىن

[1] سۈرە ئىسرا 11 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە زۈمەر 16 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

بولىدۇ﴾[1] ﴿ئۇلارنىڭ كۆڭلىكى قارامايدىن بولىدۇ، ئوت ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى ئورىۋالىدۇ﴾[2] الله يەنە ئۇلارغا ھېچ قانداق يارەدەم كەلمەيدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى الله نىڭ ئازابىدىن ساقلىغۇچى بولمايدۇ﴾[3].

﴿**لېكىن قىيامەت ئۇلارغا تۇيۇقسىز كېلىدۇ - دە، ئۇلارنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارغا دوزاخنىڭ ئوتى تۇيۇقسىز كېلىدۇ - دە، ئۇلار ئۇنىڭغا تېخىرقاپ قىلىپ، نېمە قىلىشلىرىنى بىلەلمەيلا قالىدۇ ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنىدۇ.

﴿**ئۇلار قىيامەتكە قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دوزاخنىڭ ئوتىنى ئۆزلىرىدىن قايتۇرۇش ئۇچۇن تەدبىرلىرى يوقتۇر. ﴿**ئۇلارغا (تەۋبە قىلىۋېلىش ۋە ئۆزرە بايان قىلىش ئۇچۇن) مۆھلەتمۇ بېرىلمەيدۇ**﴾ يەنى ئازاب ئۇلاردىن كېچىكتۈرۈلمەيدۇ.

* * * * * * *

وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِٱلَّذِينَ سَخِرُوا۟ مِنْهُم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ مَن يَكْلَؤُكُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ مِنَ ٱلرَّحْمَٰنِ ۚ بَلْ هُمْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ لَهُمْ ءَالِهَةٌ تَمْنَعُهُم مِّن دُونِنَا ۚ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنفُسِهِمْ وَلَا هُم مِّنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾

سەندىن ئىلگىرى ھەقىقەتەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر مەسخىرە قىلىندى، ئۇلارنى مەسخىرە قىلغۇچىلارغا مەسخىرە قىلغانلىقىنىڭ جازاسى بولغان ئازاب نازىل بولدى[41]. (ئى مۇھەممەد! مەسخىرە قىلغۇچىلارغا) «سىلەرنى كېچىدە ۋە كۈندۈزدە مەرھەمەتلىك الله نىڭ ئازابىدىن كىم ساقلايدۇ؟» دېگىن. بەلكى ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ كالامىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەردۇر[42]. ئۇلارنىڭ بىزدىن باشقا ئۆزلىرىنى (قوغدايدىغان) مەبۇدلىرى بارمۇ؟ ئۇلارنىڭ (چوقۇنۇۋاتقان) مەبۇدلىرى ئۆزلىرىنى قوغداشقىمۇ قادىر بولالمايدۇ، بىزنىڭ ياردىمىمىزگىمۇ ئېرىشەلمەيدۇ[43].

ئىلگىرى مازاق قىلىنغان پەيغەمبەرلەردىن ئىبرەت ئېلىش ۋە تەسەللى تېپىش توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇشرىكلارنىڭ مازاق قىلىش ۋە ئىشەنمەسلىكىدىن كەلگەن ئەزىيىتىگە تەسەللى بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**سەندىن ئىلگىرى ھەقىقەتەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر مەسخىرە قىلىندى، ئۇلارنى مەسخىرە قىلغۇچىلارغا مەسخىرە قىلغانلىقىنىڭ جازاسى بولغان ئازاب نازىل بولدى**﴾ يەنى چۈشۈشنى يىراق دەپ سانىغان ئازاب ئۇلارغا چۈشتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە يەنە مۇنداق دېدى: ﴿سەندىن بۇرۇن ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرمۇ ئىنكار قىلىندى، ئۇلار ئىنكار قىلىنغانلىقىغا ۋە ئۆزلىرىگە يەتكەن ئەزىيەتلەرگە سەۋر قىلدى، ئاخىر ئۇلار بىزنىڭ ياردىمىمىزگە ئېرىشتى، الله نىڭ سۆزلىرىنى ھەرقانداق ئادەم ئۆزگەرتەلمەيدۇ، شۇبھىسىزكى، پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرى ساڭا نازىل بولدى﴾[4].

---

[1] سۈرە ئەئراف 41 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىبراھىم 50 - ئايەت.
[3] سۈرە رەئد 34 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
[4] سۈرە ئەنئام 34 - ئايەت

www.munber.org

ئاندىن الله تائالا بەندىلىرىگە ئۆزىنىڭ ئۇلارنى كېچىسى ۋە كۈندۈزى ساقلاۋاتقان بۇ نېمىتىنى ئەسلىتىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇھەممەد! مەسخىرە قىلغۇچىلارغا) «سىلەرنى كېچىدە ۋە كۈندۈزدە مەرھەمەتلىك الله نىڭ ئازابىدىن كىم ساقلايدۇ؟» دېگىن بەلكى ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ كالامىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەردۇر**﴾ (ئى مۇھەممەد! كىشىلەرگە) «سىلەرنى كېچىدە ۋە كۈندۈزدە مەرھەمەتلىك الله تائالادىن باشقا كىم ساقلايدۇ؟ دېگىن. بەلكى ئۇلار، الله تائالانىڭ ئۆزلىرىگە قىلغان نېمەت ۋە ياخشىلىقلىرىنى تونۇمايۋاتىدۇ، ئۇنىڭ ئايەتلىرىدىن ۋە نېمەتلىرىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىدۇر. ﴿**ئۇلارنىڭ بىزدىن باشقا ئۆزلىرىنى (قوغدايدىغان) مەبۇدلىرى بارمۇ**﴾ يەنى بىزدىن باشقا ئۇلارنى ساقلايدىغان ئىلاھلىرى بارمۇ؟

ئىش ئۇلار گۇمان قىلغانىدەك ۋە ئويلىغانىدەك ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنىڭ (چوقۇنۇۋاتقان) مەبۇدلىرى ئۆزلىرىنى قوغداشقىمۇ قادىر بولالمايدۇ**﴾. ئەۋفي، ئىبنى ئاببابس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ﴿**بىزنىڭ ياردىمىمىزگىمۇ ئېرىشەلمەيدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى توغرىسىدا: ئۇلار بىزگە ھەمراھ بولالمايدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

بَلۡ مَتَّعۡنَا هَٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمۡ حَتَّىٰ طَالَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡعُمُرُۗ أَفَلَا يَرَوۡنَ أَنَّا نَأۡتِي ٱلۡأَرۡضَ نَنقُصُهَا مِنۡ أَطۡرَافِهَآۚ أَفَهُمُ ٱلۡغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾ قُلۡ إِنَّمَآ أُنذِرُكُم بِٱلۡوَحۡيِۚ وَلَا يَسۡمَعُ ٱلصُّمُّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِن مَّسَّتۡهُمۡ نَفۡحَةٞ مِّنۡ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَٰوَيۡلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾

بۇلارنى (يەنى مۇشرىكلارنى) ۋە ئۇلارنىڭ ئەجداتلىرىنى (دۇنيانىڭ مال - مۈلكىدىن) بەھرىمەن قىلدۇق، ھەتتا (شۇ نېمەت ئىچىدە) ئۇلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولدى. ئۇلارنىڭ زېمىنىنىڭ ئەتراپىنى (مۇسۇلمانلارغا ئىگەللىتىش بىلەن) قەدەممۇ - قەدەم تارايتىپ بېرىۋاتقانلىقىمىزنى ئۇلارمۇ بىلمەمدۇ؟ (ئەھۋال مۇشۇنداق ئىكەن) ئۇلار غالىب ھېسابلىنامدۇ؟ (مەغلۇپ ھېسابلىنامدۇ؟)[44]. (ئى مۇھەممەد!) «مەن سىلەرنى پەقەت ۋەھيى ئارقىلىق ئاگاھلاندۇرىمەن» دېگىن. كاسلار ئاگاھلاندۇرۇلغان چاغدا دەۋەتنى ئاڭلىمايدۇ (ئى مۇشرىكلار! سىلەر سەركەشلىكىڭلارنىڭ قاتتىقلىقىدىن خۇددى كاسقا ئوخشاش دەۋەتنى ئاڭلىمايسىلەر، ۋەز - نەسىھەتنى قوبۇل قىلمايسىلەر)[45]. ئەگەر ئۇلار پەرۋەردىگارىڭدىن ئازغىنا ئازاب يەتسىلا، ئۇلار چوقۇم: «ۋاي ئىستا! (الله نىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلىپ) ھەقىقەتەن (ئۆزىمىزگە) زۇلۇم قىلىپتۇق» دەيدۇ[46]. قىيامەت كۈنى بىز (ئەمەللەر تارتىلىدىغان) ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز، ھېچ ئادەمكە قىلچە ئۆڭۈل قىلىنمايدۇ (يەنى ياخشى ئادەمنىڭ ياخشىلىقى كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ، يامان ئادەمنىڭ يامانلىقى ئاشۇرۇۋېتىلمەيدۇ) ئەگەر ئۇنىڭ قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ، ئۇنى ھازىر قىلىمىز، (بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىشقا بىز يېتەرلىكمىز[47].

www.munber.org

مۇشرىكلارنىڭ دۇنيادىن ئۆزۈن ۋاقىت بەھرىمەن بولغانلىقى ئۈچۈن گوللىنىپ كەتكەنلىكى ۋە ئۇلارغا ھەقىقەتنى بايان قىلىپ قويۇش توغرىسىدا

الله تائالا: مۇشرىكلارنىڭ ئازغۇنلۇقىغا پېتىپ كېتىشىگە، ئۇلارنىڭ دۇنيانىڭ نازۇ - نېمەتلىرىدىن بەھرىمەن بولۇشى ۋە ئۇ نازۇ - نېمەتلەرنىڭ ئىچىدە ئۆزۈن مۇددەت ياشاپ ئۆزلىرىنى ھەقنىڭ ئۈستىدە دەپ گۇمان قىلىشىنىڭ، ئۇلارنى گوللاپ كەتكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بۇلارنى (يەنى مۇشرىكلارنى) ۋە ئۇلارنىڭ ئەجداتلىرىنى (دۇنيانىڭ مال - مۈلكىدىن) بەھرىمەن قىلدۇق، ھەتتا (شۇ نېمەت ئىچىدە) ئۇلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولدى**﴾.

ئاندىن الله تائالا ئۇلارغا نەسىھەت قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنىڭ زېمىنىنىڭ ئەتراپىنى (مۇسۇلمانلارغا ئىگەللىتىش بىلەن) قەدەمۇ - قەدەم تارايتىپ بېرىۋاتقانلىقىمىزنى ئۇلارمۇ بىلمەمدۇ؟**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مەككە ئاھالىسى!) بىز ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئەتراپىڭلاردىكى شەھەرلەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنى (كۇفرىدىن) يانسۇن دەپ ئايەتلەرنى تەكرار بايان قىلدۇق﴾[1].

ھەسەنبەسرى: بۇ ئايەتتىن ئىسلام دىنىنىڭ كۇپۇر ئۇستىدىن غەلبە قىلىدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. يەنى كاپىرلار الله تائالانىڭ ئۆزىنىڭ يېقىن بەندىلىرىگە ئۆزىنىڭ دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غەلبە ئاتا قىلغانلىقى، بۇرۇنقى ئىشەنمىگەن ئۈممەتلەرنى ۋە ئادەملىرى زالىم شەھەرلەرنى ھالاك قىلىپ، مۆمىن بەندىلىرىنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغانلىقىدىن ئىبرەت ئالمامدۇ؟

شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(ئەھۋال مۇشۇنداق ئىكەن) ئۇلار غالىب ھېسابلىنامدۇ؟ (مەغلۇپ ھېسابلىنامدۇ؟)**﴾ بەلكى ئۇلار ئەڭ زىيان تارتقان ۋە قاتتىق مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغۇچىلاردۇر.

﴿**(ئى مۇھەممەد!) «مەن سىلەرنى پەقەت ۋەھيى ئارقىلىق ئاگاھلاندۇرىمەن» دېگىن**﴾ يەنى ھەقىقەتەن مەن الله تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن، سىلەرنى ئازابتىن ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن. بۇ، الله تائالانىڭ ماڭا ۋەھيي قىلىشى ئارقىلىق بولىدۇ. لېكىن، الله تائالا كۆزى، قۇلىقى ۋە دىلىنى پېچەتلىۋەتكەن كىشىگە بۇ ئاگاھلاندۇرۇش ھېچقانداق پايدا بەرمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**گاسلار ئاگاھلاندۇرۇلغان چاغدا دەۋەتنى ئاڭلمايدۇ (ئى مۇشرىكلار! سىلەر سەركەشلىكىڭلارنىڭ قاتتىقلىقىدىن خۇددى گاسقا ئوخشاش دەۋەتنى ئاڭلمايسىلەر، ۋەز - نەسىھەتنى قوبۇل قىلمايسىلەر)**﴾.

﴿**ئەگەر ئۇلار پەرۋەردىگارىڭدىن ئازغىنا ئازاب يەتسىلا، ئۇلار چوقۇم: «ۋاي ئىسىت! (الله نىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلىپ) ھەقىقەتەن (ئۆزىمىزگە) زۇلۇم قىلىپتۇق» دەيدۇ**﴾ يەنى شۇ ئىنكار قىلغۇچىلارغا الله تائالانىڭ ئازابىدىن كىچىككىنە بىر ئازاب يەتسە، ئەلۋەتتە، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىنى ۋە دۇنيادا ئۆزلىرىگە ئۆزلىرىنىڭ ئۇۋال قىلغانلىقلىرىنى تونۇپ يېتىدۇ.

﴿**قىيامەت كۈنى بىز (ئەمەللەر تارتىلىدىغان) ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز، ھېچ ئادەمگە قىلچە ئۇۋال قىلىنمايدۇ (يەنى ياخشى ئادەمنىڭ ياخشىلىقى كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ، يامان ئادەمنىڭ يامانلىقى ئاشۇرۇۋېتىلمەيدۇ) ئەگەر ئۇنىڭ قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ، ئۇنى ھازىر قىلىمىز، (بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىشقا بىز يېتەرلىكمىز**﴾. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە زۇلۇم قىلمايدۇ﴾[2] ﴿الله ھەقىقەتەن زەررىچە زۇلۇم قىلمايدۇ. ئەگەر كىشىنىڭ زەررىچە ياخشىلىقى بولسا، الله ئۇنى ھەسسىلەپ زىيادە قىلىدۇ، ئۆز دەرگاھىدىن بۇيۇك ئەجر (يەنى جەننەت) ئاتا

---

[1] سۈرە ئەھقاف 27 - ئايەت.
[2] سۈرە كەھف 49 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

قىلدۇ﴾[1] لوقمان بالىسىغا مۇنداق دېدى: ﴿(لوقمان ئېيتتى) «ئى ئوغۇلچىقىم! قىلمىشىڭ قىچا چاغلىق نەرسە بولۇپ، ئۇ ئۈيۈل تاشنىڭ ئىچىدە (يەنى ئەڭ مەخپىي جايدا) يا ئاسمانلارنىڭ قېتىدا ياكى زېمىننىڭ ئاستىدا بولسىمۇ، الله ئۇنى ھازىر قىلىدۇ (ئۇنىڭ ھېسابىنى ئالىدۇ). الله ھەقىقەتەن ئىنچىكە كۆزەتكۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەردارىدۇر﴾[2].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «تىلغا يەڭگىل، ئەمما تارازا ـ مىزاندا ئېغىر، الله تائالاغا سۆيۈملۈك ئىككى سۆز بار. ئۇ بولسىمۇ: "سۇبھانەللاھى ۋەبىھەمدىھى سۇبھانەللاھىل ئەزىيم"[3] دۇر».

ئىمام ئەھمەد، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ھەقىقەتەن قۇللىرىم ماڭا ۋاپاسىزلىق، خىيانەت ۋە ئاسىيلىق قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇلارنى ئۇرۇپ ـ تىللايمەن، بۇنىڭ ھۆكمى قانداق بولىدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلارنىڭ ساڭا خىيانەت، ئاسىيلىق ۋە ۋاپاسىزلىق قىلغانلىقىدىن، سېنىڭ ئۇلارنى جازالىغانلىرىڭنىڭ ھەممىسىدىن ھېساب ئېلىنىدۇ. ئەگەر سېنىڭ ئۇلارغا بەرگەن جازايىڭ ئۇنىڭ گۇناھىغا چۈشلۈق بولسا، تەڭمۇ تەڭ بولۇپ ساڭا ياخشىلىق ياكى يامانلىق بولمايدۇ. ئەگەر ئۇلارغا بەرگەن جازايىڭ ئۇنىڭ گۇناھىغا قارىغاندا يەڭگىل بولسا، بۇ سەن ئۈچۈن بىر ياخشىلىق بولىدۇ. ئەگەر ئۇلارغا بەرگەن جازايىڭ ئۇلارنىڭ گۇناھىغا قارىغاندا ئېغىر بولسا، قىساس يۈزىسىدىن سېنىڭ ياخشىلىقلىرىڭ ئۇلارغا ئېلىپ بېرىلىدۇ» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ بۇقۇلداپ يىغلاشقا باشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قۇرئاندىكى ﴿**قىيامەت كۈنى بىز (ئەمەللەر تارتىلىدىغان) ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز، ھېچ ئادەمگە قىلچە ئۇۋال قىلىنمايدۇ (يەنى ياخشى ئادەمنىڭ ياخشىلىقى كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ، يامان ئادەمنىڭ يامانلىقى ئاشۇرۇۋېتىلمەيدۇ) ئەگەر ئۇنىڭ قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ، ئۇنى ھازىر قىلىمىز، (بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىشقا بىز يېتەرلىكمىز**﴾ دېگەن ئايەتنى ئۇ نېمىشقا ئوقۇمايدۇ؟» دېدى. ئاندىن ھېلىقى كىشى: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ماڭا قۇللىرىمنى ئازاد قىلىۋېتىشتىن باشقا بىر ياخشى يول يوق ئوخشايدۇ، شەك ـ شۇبھىسىزكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئازاد بولغانلىقىغا سېنى گۇۋاھچى قىلىمەن، دېدى.

* * * * * * *

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ٱلْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِٱلْغَيْبِ وَهُم مِّنَ ٱلسَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهَٰذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَٰهُ ۚ أَفَأَنتُمْ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٠﴾

بىز ھەقىقەتەن مۇسا بىلەن ھارۇنغا فۇرقاننى (يەنى ھەق بىلەن باتىلنى، ھالال بىلەن ھارامنى، ھىدايەت بىلەن گۇمراھلىقنى ئايرىغۇچى تەۋراتنى)، نۇرنى، تەقۋادارلارغا (پايدىلىنىدىغان) ۋەز ـ نەسىھەتنى بەردۇق﴾[48]. تەقۋادارلار پەرۋەردىگارىنى كۆرمەي تۇرۇپ، ئۇنىڭدىن قورقىدۇ ھەمدە ئۇلار قىيامەتنىڭ (دەھشىتىدىن) تىترىكۈچىلەردۇر﴾[49]. بۇ بىز (سىلەرنىڭ تىلىڭلاردا) نازىل قىلغان مۇبارەك قۇرئاندۇر. (ئى ئەرەب جامائەسى! ئۇ شۇنچە روشەن تۇرسىمۇ) سىلەر ئۇنى ئىنكار قىلامسىلەر؟﴾[50].

---

[1] سۈرە نىسا 40 - ئايەت.

[2] سۈرە لوقمان 16 – ئايەت.

[3] بىز الله تائالانى بارلىق كەمچىلىكتىن پاك دەپ بىلىمىز ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇسانا ئېيتىمىز، بىز كاتتا الله تائالانى پاك دەپ ئۇلۇغلايمىز.

www.munber.org

تەۋرات ۋە قۇرئاننىڭ نازىل قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

يۇقىرىدا دېيىلگەندەك، الله تائالا كۆپىنچە ۋاقىتتا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى، تەۋرات بىلەن قۇرئاننى بىر يەردە كەلتۈرىدۇ، بۇ يەردىمۇ شۇنداق كەلتۈرۈپ، مۇنداق دېدى: ﴿**بىز ھەقىقەتەن مۇسا بىلەن ھارۇنغا فۇرقاننى (يەنى ھەق بىلەن باتىلنى، ھالال بىلەن ھارامنى، ھىدايەت بىلەن گۇمراھلىقنى ئايرىغۇچى تەۋراتنى)، نۇرنى، تەقۋادارلارغا (پايدىلىنىدىغان) ۋەز - نەسىھەتنى بەردۇق**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: (بىز ھەقىقەتەن مۇسا بىلەن ھارۇنغا) كىتابنى بەردۇق.

ئەبۇسالىھ مۇنداق دېدى: تەۋراتنى بەردۇق. قەتادە مۇنداق دېدى: ھالال بىلەن ھارامنى، ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىيدىغان تەۋراتنى بەردۇق. يۇقىرىقى سۆزلەرنى يېغىنچاقلىغاندا، ئاسماندىن نازىل قىلىنغان ھەممە كىتابلار ھەق بىلەن ناھەق، تۇغرا يول بىلەن خاتا يول، تۇغرا بىلەن خاتا، ھالال بىلەن ھارامنى ئايرىپ، دىللارنى نۇرلاندۇرۇپ، تۇغرا يولغا باشلاپ، خاتا يولدىن ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇر ۋە تەقۋادار كىشىلەرگە ۋەز - نەسىھەتتۇر.

ئاندىن الله تائالا تەقۋادارلارنى سۈيەتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**تەقۋادارلار پەرۋەردىگارىنى كۆرمەي تۇرۇپ، ئۇنىڭدىن قورقىدۇ ھەمدە ئۇلار قىيامەتنىڭ (دەھشىتىدىن) تىترىگۈچىلەردۇر**﴾ الله تائالا، تەقۋادارلارنىڭ الله تائالانى كۆرمەي تۇرۇپ ئۇنىڭدىن قورقىدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى مېھرىبان الله نى كۆرمەي تۇرۇپ، ئۇنىڭدىن قورقسا ۋە تەۋبە قىلغۇچى قەلب بىلەن كەلسە (ئۇلارغا) «جەننەتكە ئامانلىق بىلەن كىرىڭلار، بۇ مەڭگۈ قېلىش كۈنىدۇر» (دېيىلىدۇ)﴾[1] ﴿پەرۋەردىگاردىن كۆرمەي تۇرۇپ قورققانلار مەغپىرەتكە ۋە كاتتا ساۋابقا ئېرىشىدۇ﴾[2].

ئاندىن الله تائالا قۇرئاننى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ بىز (سىلەرنىڭ تىلىڭلاردا) نازىل قىلغان مۇبارەك قۇرئاندۇر**﴾ ئۇ، ئۇنىڭ ئالدى - كەينىدىن ھېچ قانداق ناھەق يۇزلەنمەيدىغان قۇرئاندۇر. ئۇ، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانلىقىدۇر ﴿**ئى ئەرەب جامائەسى! ئۇ شۇنچە روشەن تۇرسىمۇ) سىلەر ئۇنى ئىنكار قىلامسىلەر؟**﴾

* * * * * * *

۞ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَآ إِبْرَٰهِيمَ رُشْدَهُۥ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِۦ عَٰلِمِينَ ﴿٥١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَا هَٰذِهِ ٱلتَّمَاثِيلُ ٱلَّتِىٓ أَنتُمْ لَهَا عَٰكِفُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا۟ وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا لَهَا عَٰبِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمْ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوٓا۟ أَجِئْتَنَا بِٱلْحَقِّ أَمْ أَنتَ مِنَ ٱللَّٰعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلَّذِى فَطَرَهُنَّ وَأَنَا۠ عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٥٦﴾

(مۇسا، ھارۇنلاردىن بۇرۇن) بىز ئىبراھىمغا ھەققەتەن (دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىق يوللىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ھىدايەت ئاتا قىلغان ئىدۇق، بىز ئۇنىڭ (پەيغەمبەرلىكىنىڭ ئەھلى) ئىكەنلىكىنى بىلەتتۇق﴾[51]. ئۇز ۋاقتىدا ئىبراھىم (كۆففارلار چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارنى مەنسىتمەي) ئاتىسىغا ۋە قەۋمىگە:

---

[1] سۈرە قاف 33 – 34 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە مۇلۇك 12 – ئايەت.

www.munber.org

سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇ بۇتلار نېمە؟ (يەنى نېمە ئۈچۈن بۇ بۇتلارغا چوقۇنىسىلەر؟)» دېدى[52]. ئۇلار: «ئاتا- بوۋىلىرىمىزنىڭ ئۇلارغا ئىبادەت قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلىمىز (يەنى ئۇلارغا ئاتا - بوۋىلىرىمىزغا تەقلىد قىلىپ چوقۇنىمىز)» دېدى[53]. ئىبراھىم: «سىلەرمۇ، ئاتا - بوۋاڭلارمۇ (پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان، ئاڭلىمايدىغان جانسىز بۇتلارغا چوقۇنغانلىقىڭلار ئۈچۈن) ھەقىقەتەن روشەن گۇمراھلىقتا سىلەر» دېدى[54]. ئۇلار: «سەن راست دەۋاتامسەن؟ ياكى چاقچاق قىلىۋاتامسەن؟» دېدى[55]. ئىبراھىم ئېيتتى: «ئۇنداق ئەمەس، سىلەرنىڭ (ئىبادەت قىلىشىڭلارغا لايىق) پەرۋەردىگارىڭلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، ئۇلارنى ئۇ ياراتقان، مەنمۇ ئۇنىڭغا (قەتئى دەلىللەر بىلەن) گۇۋاھلىق قىلغۇچىلاردىنمەن[56]».

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ھەقىقەتنى بۇرۇنلا تونۇتقانلىقىنى يەنى ئۇنىڭغا كىچىكىدىن باشلاپ ئۆزىنىڭ قەۋمى بىلەن مۇنازىرىلىشىشى ئۈچۈن ھۆججەت - پاكىتلارنى بەرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(مۇسا، ھارۇنلاردىن بۇرۇن) بىز ئىبراھىمغا ھەقىقەتەن (دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىق يوللىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ھىدايەت ئاتا قىلغان ئىدۇق**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز قەۋمىگە رەددىيە بېرىش ئۈچۈن ئىبراھىمغا بەرگەن دەلىللىمىز ئەنە شۇدۇر﴾[1].

﴿**بىز ئۇنىڭ (پەيغەمبەرلىكىنىڭ ئەھلى) ئىكەنلىكىنى بىلەتتۇق**﴾ ئىبراھىم بۇ ھۆججەت - پاكىتلارغا ئېرىشىشكە لايىق ئىدى.

﴿**ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم (كۆففارلار چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارنى مەنسىتمەي) ئاتىسىغا ۋە قەۋمىگە: سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇ بۇتلار نېمە؟ (يەنى نېمە ئۈچۈن بۇ بۇتلارغا چوقۇنىسىلەر؟)» دېدى**﴾ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالانى قويۇپ بۇتقا ئىبادەت قىلغان قەۋمىنى ئىنكار قىلىشى ئۇنىڭغا كىچىكىدىن باشلاپ تونۇتۇلغان ھەقتۇر.

﴿**ئۇلار: «ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ ئۇلارغا ئىبادەت قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلىمىز (يەنى ئۇلارغا ئاتا - بوۋىلىرىمىزغا تەقلىد قىلىپ چوقۇنىمىز)» دېدى**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ چوقۇنغانلىقىدىن باشقا ھېچ قانداق بانا - سەۋەب كۆرسىتەلمىدى، شۇڭا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ﴿**«سىلەرمۇ، ئاتا - بوۋاڭلارمۇ (پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان، ئاڭلىمايدىغان جانسىز بۇتلارغا چوقۇنغانلىقىڭلار ئۈچۈن) ھەقىقەتەن روشەن گۇمراھلىقتا سىلەر» دېدى**﴾.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىنى ئەخمەققە چىقىرىپ، ئۇلارنىڭ ئىلاھلىرىنى ھاقارەتلىگەندە ئۇلار مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار: «سەن راست دەۋاتامسەن؟ ياكى چاقچاق قىلىۋاتامسەن؟» دېدى**﴾ يەنى سەن بۇ سۆزنى چاقچاق قىلىپ دەۋاتامسەن؟ ياكى راست دەۋاتامسەن. چۈنكى، بىز سېنىڭدىن بۇرۇن ھېچ بىر كىشىدىن بۇنداق سۆزنى ئاڭلاپ باقمىغان.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿**«ئۇنداق ئەمەس، سىلەرنىڭ (ئىبادەت قىلىشىڭلارغا لايىق) پەرۋەردىگارىڭلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، ئۇلارنى ئۇ ياراتقان، مەنمۇ ئۇنىڭغا (قەتئى دەلىللەر بىلەن) گۇۋاھلىق قىلغۇچىلاردىنمەن**﴾ يەنى مەنمۇ ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ ۋە پەرۋەردىگارنىڭ يوقلۇقىغا گۇۋاھلىق بېرىمەن.

---

[1] سۈرە ئەنئام 83 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

* * * * * * *

وَتَٱللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَٰمَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَٰذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا۟ مَن فَعَلَ هَٰذَا بِـَٔالِهَتِنَآ إِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا۟ سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُۥٓ إِبْرَٰهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا۟ فَأْتُوا۟ بِهِۦ عَلَىٰٓ أَعْيُنِ ٱلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوٓا۟ ءَأَنتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِـَٔالِهَتِنَا يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُۥ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ إِن كَانُوا۟ يَنطِقُونَ ﴿٦٣﴾

الله بىلەن قەسەمكى، سىلەر قايتىپ كەتكەندىن كېيىن چوقۇم بۇتلىرىڭلارنى (چېقىۋېتىشىڭلا ئامالىنى قىلىمەن»[57]. ئىبراھىم بۇتلارنى چېقىپ پارچە - پارچە قىلىۋەتتى، ئۇلارنىڭ قايتىپ كېلىپ (بۇتلارنى كىمنىڭ چاقچاقلىقىنى سورىشى ئۈچۈن) پەقەت چوڭ بۇتنى (چاقماي) قالدۇردى[58]. (ئۇلار بايرەمدىن قايتىپ كېلىپ بۇتلىرىنىڭ چېقىۋېتىلگەنلىكىنى كۆرۈپ) «بۇتلىرىمىزنى مۇنداق قىلغان كىم؟ ئۇ ھەقىقەتەن زالىم ئىكەن» دېدى[59]. (ئۇلارنىڭ بەزىسى) ئىبراھىم ئاتلىق بىر يىگىتنىڭ ئۇلارنى ئەيىبلىگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدۇق (يەنى شۇ قىلغان بولۇشى مۇمكىن)» دېدى[60]. ئۇلار (يەنى نەمرۇد ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرى): «ئىبراھىمنى كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىڭلار، (ئىبراھىمنىڭ بۇتلارنى ئەيىبلىگەنلىكىگە) ئۇلار گۇۋاھلىق بەرسۇن» دېدى[61]. ئۇلار: «ئى ئىبراھىم! بۇتلىرىمىزنى مۇشۇنداق قىلغان سەنمۇ؟» دېدى[62]. (ئىبراھىم: «(ياق) بەلكى ئۇلارنىڭ مۇنۇ چوڭى شۇنداق قىلدى، ئەگەر ئۇلار سۆزلىيەلسە، (كىمنىڭ چاقچاقلىقىنى) ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدىن سوراپ بېقىڭلار!» دېدى[63].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇتلارنى چېقىۋەتكەنلىكى توغرىسىدا

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇتلىرىنى چېقىۋەتمەكچى بولۇپ، قەسەم ئىچىپ مۇنداق دېدى: ﴿**الله بىلەن قەسەمكى، سىلەر قايتىپ كەتكەندىن كېيىن چوقۇم بۇتلىرىڭلارنى (چېقىۋېتىشىڭلا) ئامالىنى قىلىمەن**» ﴾ يەنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام قەۋمى ئۆزلىرىنىڭ بايرەمغا كەتكەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ بۇتلىرىنى چېقىۋېتىشكە قەسەم ئىچتى، ئۇلارنىڭ بەزىسى ئۇنىڭ قەسىمىنى ئاڭلاپ قالدى.

ئەبۇئىسھاق، ئەبۇئەھۋەستىن ئابىدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى بايرامغا مېڭىشقاندا، ئىبراھىمنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ، ئۇنىڭغا: ھەي ئىبراھىم! بىز بىلەن بىللە بايرامغا بارمامسەن؟ دېدى. ئىبراھىم: مەن كېسەل بولۇپ قالدىم، شۇڭلاشقا بارالمايمەن، دەپ مۇنداق قەسەم ئىچتى: ﴿**الله بىلەن قەسەمكى، سىلەر قايتىپ كەتكەندىن كېيىن چوقۇم بۇتلىرىڭلارنى (چېقىۋېتىشىڭلا) ئامالىنى قىلىمەن**» ﴾ ئۇنىڭ قەسىمىنى ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئاڭلاپ قالدى.

﴿**ئىبراھىم بۇتلارنى چېقىپ پارچە - پارچە قىلىۋەتتى، ئۇلارنىڭ قايتىپ كېلىپ (بۇتلارنى كىمنىڭ چاقچاقلىقىنى سورىشى ئۈچۈن) پەقەت چوڭ بۇتنى (چاقماي) قالدۇردى**﴾ الله تائالا ئىبراھىمنىڭ بۇتلارنى

www.munber.org

چاققانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئاندىن ئۇلارغا يۈزلىنىپ ئوك قولى بىلەن ئۇرۇپ پاچاقلاشقا كىرىشتى﴾[1].

ئالىملار، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭ بۇت كېچىك بۇتلارنىڭ ئۆزىگە ئوخشاش ئىبادەت قىلىنىشىغا قىزغىنىپ، ئۇلارنى چېقىۋەتكەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ قېلىشى ئۇچۇن، بۇتلارنى چاققان پالتىنى چوڭ بۇتنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. ئۇنىڭ قەۋمى بايرام قىلغان جايدىن قايتىپ، بۇتلىرىنىڭ ھەقىقي ئىلاھلىق سالاھىيىتى يوق بىر نەرسە ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭغا چاققۇنغۇچىلارنىڭ ئەقىلسىز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىشىنى مەقسەت قىلغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇتلارغا قىلغان بۇ ئاھانىتىنى كۆرۈپ، مۇنداق دېدى: ﴿**(ئۇلار بايرىمىدىن قايتىپ كېلىپ بۇتلىرىنىڭ چېقىۋېتىلگەنلىكىنى كۆرۈپ) «بۇتلىرىمىزنى مۇنداق قىلغان كىم؟ ئۇ ھەقىقەتەن زالىم ئىكەن»**﴾ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ: مەن بۇتلارنى چاقىمەن، دەپ ئېچىكەن قەسىمىنى ئاڭلاپ قالغانلار: ﴿**(ئۇلارنىڭ بەزىسى) ئىبراھىم ئاتلىق بىر يىگىتنىڭ ئۇلارنى ئەيىبلىگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدۇق (يەنى شۇ قىلغان بولۇشى مۇمكىن)» دېدى**﴾.

﴿**ئۇلار (يەنى نەمرۇد ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرى): «ئىبراھىمنى كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىڭلار، (ئىبراھىمنىڭ بۇتلارنى ئەيىبلىگەنلىكىگە) ئۇلار گۇۋاھلىق بەرسۇن» دېدى**﴾ مانا بۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كۆزلىگەن چوڭ بىر مەقسەتتۇر، ئۇنىڭ مەقسىتى يىغىلغان شۇ كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئۆزلىرىگە ھېچ پايدا - زىيان كەلتۈرەلمەيدىغان بۇتلاردىن پايدا تەلەپ قىلىپ ئۇنىڭغا چوقۇنغانلىقىنىڭ نەقەدەر ئەقىلسىزلىق ۋە ئەخمەقلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشتۇر.

﴿**ئۇلار: «ئى ئىبراھىم! بۇتلىرىمىزنى مۇشۇنداق قىلغان سەنمۇ؟» دېدى. (ئىبراھىم: «(ياق) بەلكى ئۇلارنىڭ مۇنۇ چوڭى شۇنداق قىلدى، ئەگەر ئۇلار سۆزلىيەلسە، (كىمنىڭ چاققانلىقىنى) ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدىن سوراپ بېقىڭلار!» دېدى**﴾ ھەقىقەتەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇتلارنىڭ سۆزلىيەلمەيدىغانلىقىنى ۋە بۇتلار جانسىز بولغانلىقى ئۈچۇن ئىشنى ئۇلارنىڭ قىلالمايدىغانلىقىنى تونۇپ يېتەرمىكىن، دېگەننى كۆزدە تۇتۇپ بۇ سۆزنى قىلدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۈمرىدە پەقەت ئۈچ قېتىملا يالغان سۆزلەپ باققان ئىدى. ئۇ ئۈچ قېتىملىق يالغانىنىڭ ئىككىسى اللە تائالا ئۈچۈن بولغان ئىدى، ئۇ ئىككىسى بولسا ئىبراھىمنىڭ: ﴿**«(ياق) بەلكى ئۇلارنىڭ مۇنۇ چوڭى شۇنداق قىلدى**﴾ ۋە ﴿ئاندىن: «مەن ھەقىقەتەن كېسەل بولۇپ قالىمەن» دېدى﴾[2] دېگەن سۆزىدۇر ۋە بىرسى بولسا سارەنىڭ ھەققىدە قىلغان يالغانچىلىقىدۇر. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سارە بىلەن بىر زالىم پادىشاھنىڭ زېمىنىدا كېتىۋېتىپ بىر يەرگە كېلىپ چۈشتى، ھېلىقى زالىمنىڭ قېشىغا بىركىشى كېلىپ، ئۇنىڭغا: سېنىڭ زېمىنىڭغا تەۋەسىدە بولغان پالانى يەرگە قېشىدا ناھايىتى چىرايلىق ئايال بار بىر كىشى كېلىپ چۈشتى، دەپ خەۋەر قىلدى. زالىم پادىشاھ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئادەم ئەۋەتىپ، ئۇنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭدىن: سەن بىلەن بىللە كەلگەن ئايال سېنىڭ نېمەڭ بولىدۇ؟ دەپ سوردى. ئىبراھىم: ئۇ مېنىڭ قېرىندىشىم بولىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى، زالىم پادىشاھ: سەن بېرىپ ئۇنى قېشىمغا ئەۋەتكىن، دېدى.

---

[1] سۈرە سەففات 93 ـ ئايەت.
[2] سۈرە سەففات 89 - ئايەت.

www.munber.org

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سارەنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا: بۇ زالىم مەندىن سېنى سورىدى، مەن ئۇنىڭغا سېنى مېنىڭ قېرىندىشىم، دېدىم. سەن مېنى ئۇنىڭ ئالدىدا يالغانچى قىلما، سەن ھەقىقەتەن مېنىڭ دىنىي قېرىندىشىم، بۇ يەردە مەن ۋە سەندىن باشقا بىرمۇ مۇسۇلمان يوق، دەپ ئۇنى ئېلىپ ماڭدى. ئۇ يەرگە يېتىپ بارغاندا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام (سىرتتا) ناماز ئوقۇپ قالدى، سارە زالىمنىڭ قېشىغا كىردى. زالىم ئۇنى كۆرۈپلا ئۇنى تۇتماقچى بولۇپ قول ئۇزارتۇپدى، قولى قېتىپ قالدى. زالىم. سارەگە: سەن الله تائالاغا مەن ئۇچۇن دۇئا قىلغىن، مەن ساڭا چېقىلماي، دېدى. سارە ئۇنىڭ ئۇچۇن دۇئا قىلدى، ئۇنىڭ قولى ئوڭشالدى. ئاندىن زالىم ئۇنى تۇتماقچى بولۇپ يەنە قول ئۇزارتتى، قولى بۇرۇنقىدەك ياكى ئۇنىڭدىن بەكرەك قېتىپ قالدى (ئاندىن ئۇ سارەگە: ماڭا دۇئا قىلساڭ، دەپ يالۋۇردى. سارە ئۇنىڭ ئۇچۇن دۇئا قىلدى، ئۇنىڭ قولى يەنە ئوڭشالدى) ئاندىن زالىم بۇ ئىشنى ئۇچىنچى قېتىم قىلدى، بۇ قېتىمدىمۇ ئۇنىڭ قولى قېتىپ قالدى، ئۇ بۇرۇنقى ئىككى قېتىمغا ئوخشاش سارەگە الله تائالاغا دۇئا قىلساڭ، مەن ساڭا چېقىلماي، دەپ يالۋۇردى. سارە ئۇنىڭ ئۇچۇن دۇئا قىلدى. ئۇنىڭ قولى ئوڭشالدى، ئۇ يېنىدىكى خىزمەتكارىنى چاقىرىپ: ھەقىقەتەن سەن ماڭا ئىنسان ئەمەس، شەيتان ئېلىپ كېلىپسەن، ئۇنى قېشىمدىن چىقىرىۋەت، خىزمىتى ئۇچۇن ھاجەرنى ئۇنىڭغا بەرگىن، دېدى. سارە ھاجەرنى ئېلىپ، زالىمنىڭ قېشىدىن چىقىپ ئىبراھىمنىڭ قېشىغا كەلدى، ئىبراھىم ئۇنىڭ كەلگەنلىكىنى سېزىپ ناماز ئوقۇشتىن توختاپ ئۇنىڭدىن: ئەھۋالىڭ قانداق؟ دەپ سورىدى. ئۇ: الله تائالا بۇزۇق كاپىرنىڭ سۇيىقەستىدىن مېنى ساقلىدى ۋە خىزمىتىمگە ھاجەرنى ئاتا قىلدى، دەپ جاۋاب بەردى». مۇھەممەد ئىبنى سىرىن: ئەبۇھۇرەيرە بۇ ھەدىسنى سۆزلەپ بەرگەن ۋاقتىدا: ئى ئەرەبلەر! بۇھاجەر سىلەرنىڭ ئاناڭلار دەيتتى، دېدى.

* * * * * * *

فَرَجَعُوٓاْ إِلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ فَقَالُوٓاْ إِنَّكُمۡ أَنتُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُواْ عَلَىٰ رُءُوسِهِمۡ لَقَدۡ عَلِمۡتَ مَا هَٰٓؤُلَآءِ يَنطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ أَفَتَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمۡ شَيۡـٔٗا وَلَا يَضُرُّكُمۡ ﴿٦٦﴾ أُفّٖ لَّكُمۡ وَلِمَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِۖ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ﴿٦٧﴾

ئۇلار بىر - بىرىنى ئەيىبلەپ: «(سىلەر بۇتلارغا چوقۇنۇشتا) ھەقىقەتەن زالىمسىلەر» دېدى[64]. ئاندىن ئۇلار (خىجالەتچىلىكتىن) باشلىرىنى تۆۋەن سېلىپ: «ئۇلارنىڭ گەپ قىلالمايدىغانلىقىنى سەن ئوبدان بىلىسەنغۇ؟» دېدى[65]. ئىبراھىم ئېيتتى: «سىلەر الله نى قويۇپ سىلەرگە ھېچ پايدا يەتكۈزەلمەيدىغان ۋە زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنامسىلەر؟[66]. سىلەرگە ۋە الله نى قويۇپ سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا تۇفى! سىلەر چۈشەنمەمسىلەر؟»[67].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ بۇتتىن ئىبارەت ئۆزلىرىنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئېتىراپ قىلغانلىقى ۋە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا ۋەز - نەسىھەت قىلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمىگە يۇقىرىدىكى سۆزنى قىلغان ۋاقتىدا، قەۋمىدە پەيدا بولغان ھالەتتىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار بىر - بىرىنى ئەيىبلەپ: «(سىلەر بۇتلارغا**

www.munber.org

چوقۇنۇشتا) ھەقىقەتەن زالىمسىلەر» دېدى﴾ ئۇلار بىر - بىرىگە مالامەت قىلىپ: سىلەر بۇتلارنى ساقلايدىغان ئادەملەرنى ئورۇنلاشتۇرماي، ئۇنى تاشلاپ قويۇشۇڭلاردا ھەقىقەتەن زالىمسىلەر، دېدى.

﴿ئاندىن ئۇلار (خىجالەتچىلىكتىن) باشلىرىنى تۆۋەن سېلىپ: «ئۇلارنىڭ گەپ قىلالمايدىغانلىقىنى سەن ئوبدان بىلىسەنغۇ؟» دېدى﴾ قەتادە مۇنداق دېدى: ئىبراھىمنىڭ قەۋمى ناھايىتى ھەيران بولغان ھالدا مۇنداق دەۋەتتى: **﴿«ئۇلارنىڭ گەپ قىلالمايدىغانلىقىنى سەن ئوبدان بىلىسەنغۇ؟»﴾** يەنى سەن ئۇلارنىڭ سۆزلىيەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، سېنىڭ بىزگە: ئەگەر ئۇلار سۆزلىيەلىسە (كىمنىڭ چاقىرىقىنى) ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدىن سوراپ بېقىڭلار دېگىنىڭ نېمىسى؟!

بۇ ۋاقىتتا **﴿ئىبراھىم ئېيتتى: «سىلەر ئاللاھ نى قويۇپ سىلەرگە ھېچ پايدا يەتكۈزەلمەيدىغان ۋە زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنامسىلەر؟ سىلەرگە ۋە ئاللاھ نى قويۇپ سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا تۆۋىلا! سىلەر چۈشەنمەمسىلەر؟»﴾** يەنى سىلەر ئۆزلىرىڭلارنىڭ ھەددىدىن ئاشقان، تەرسا، زالىملارغىلا يارىشىدىغان ئازغۇنلۇقتا ئىكەنلىكىڭلارنى ئويلاپ باقمامسىلەر؟

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا پاكىت كۆرسىتىپ، ئۇلارنى پاكىت ئارقىلىق يەڭدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇز قەۋمىگە رەددىيە بېرىش ئۈچۈن ئىبراھىمغا بەرگەن دەلىلىمىز ئەنە شۇدۇر، خالىغان كىشىمىزنى بىر قانچە دەرىجە كۆتۈرىمىز، پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر، ھەممىنى بىلگۈچىدۇر﴾[1].

* * * * * * *

قَالُواْ حَرِّقُوهُ وَٱنصُرُوٓاْ ءَالِهَتَكُمۡ إِن كُنتُمۡ فَٰعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلۡنَا يَٰنَارُ كُونِي بَرۡدٗا وَسَلَٰمًا عَلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَأَرَادُواْ بِهِۦ كَيۡدٗا فَجَعَلۡنَٰهُمُ ٱلۡأَخۡسَرِينَ ﴿٧٠﴾

ئۇلار ئېيتتى: «ئىبراھىمنى كۆيدۈرۈڭلار، ئىلاھلىرىڭلارغا ياردەم بېرىڭلار، ئەگەر ئۇلارغا ھەقىقىي ياردەم بەرمەكچى بولساڭلار» [68]. ***بىز ئوتقا: «ئى ئوت! ئىبراھىمغا سالقىن ۋە ئامانلىق (بەخش ئېتىدىغان) بولۇپ بەرگىن» دېدۇق*** [69]. ***ئۇلار ئىبراھىمغا زىيانكەشلىك قىلماقچى بولدى، بىز ئۇلارنى ئەڭ زىيان تارتقۇچى قىلدۇق*** [70].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوتقا تاشلانغانلىقى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ كۆرسەتكەن مۆجىزىسى توغرىسىدا

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئۆزلىرىنىڭ كەلتۈرگەن پاكىتلىرىنىڭ باتىللىقى ئىسپاتلىنىپ، ئاجىزلىقى ئاشكارىلىنىپ، باتىل يوقىلىپ، ھەقىقەت غەلبە قىلغاندا، ئىبراھىمنى كۆچ بىلەن يېڭىشكە ئۆتۈپ مۇنداق دېدى: **﴿«ئىبراھىمنى كۆيدۈرۈڭلار، ئىلاھلىرىڭلارغا ياردەم بېرىڭلار، ئەگەر ئۇلارغا ھەقىقىي ياردەم بەرمەكچى بولساڭلار»﴾** ئۇلار ناھايىتى جىق ئوتۇن يىغدى.

سۇددى مۇنداق دېدى: ھەتتا كېسەل ياتقان بىر ئايال ئەگەر ساقايسا ئىبراھىمنى كۆيدۈرۈش ئۈچۈن ئوتۇن يىغىدىغانلىقىغا ۋەدە قىلدى. ئۇلار ئوتۇننى چوڭ بىر خەندەككە يىغىپ ئۇنىڭغا ئوت ياقتى، ئوتۇن كۆيۈپ، ئوت مىسلى كۆرۈلۈپ باقمىغان دەرىجىدە لاۋۇلداپ تۇرىدىغان ناھايىتى چوڭ بىر ئوت دېڭىزىغا

[1] سۈرە ئەنئام 83 - ئايەت

www.munber.org

ئايلانغاندا، كورد مىللىتىدىن بولغان بىر كىشىنىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى مەنچەناقتا سالدى.

شۇئەيب جۇبايى بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ئۇ كىشىنىڭ ئىسمى ھىزەن ئىدى، الله تائالا ئۇ كىشىنى يەرگە يۇتقۇزۇۋەتتى. ئۇ كىشى قىيامەت كۈنىگىچە يەرنىڭ ئاستىدا ئېسىلىپ قالغان ھالەتتە ئۇرۇلۇپ سوقۇلۇپ يۇرىدۇ. ئۇلار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئوتقا تاشلىغاندا، ئۇ: "مېنى ساقلاشقا الله تائالا يېتەرلىك، الله تائالا نېمە دېگەن ياخشى ساقلىغۇچى"[1] دېدى.

ئىمام بۇخارى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوتقا تاشلانغان ۋاقتىدا، يۇقىرىقى دۇئانى ئوقۇغان ئىدى. كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ﴿(مۇشرىكلار تەرەپدارى بولغان) ئادەملەر ئۇلارغا: «شەك - شۈبھىسىزكى، كىشىلەر (يەنى قۇرەيشلەر) سىلەرگە قارشى قوشۇن توپلىدى، ئۇلاردىن قورقۇڭلار»﴾[2] دېگەن ۋاقتىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلەر ﴿«بىزگە الله كۇپايە، الله نېمىدېگەن ياخشى ھامىي!»﴾[3] دېدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دېدى: ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ يەنە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوتقا تاشلانغان ۋاقتىدا يامغۇرغا مەسئۇل پەرىشتە، مەن قاچانكى يامغۇر ياغدۇرۇشقا بۇيرۇلسام شۇ ۋاقتىنىڭ ئۆزىدىلا يامغۇر ئەۋەتىمەن، دېدى. لېكىن الله تائالانىڭ بۇيرۇقى ئۇنىڭ بۇيرۇقىدىن تېز بولۇپ، الله تائالا ئوتقا مۇنداق بۇيرۇق بەردى: ﴿**«ئى ئوت! ئىبراھىمغا سالقىن ۋە ئامانلىق (بەخش ئېتىدىغان) بولۇپ بەرگىن»**﴾ يەنى يەر يۈزىدە كىچىككىنىمۇ ئوت قالماي، ھەممىسى ئۆچۈپ كەتتى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بىلەن ئەبۇئالىيە مۇنداق دېدى: ئەگەر الله تائالا ﴿**ئامانلىق (بەخش ئېتىدىغان) بولۇپ بەرگىن**﴾ دېمىگەن بولسا، ئوت ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى چوقۇم تۇتۇلتۇپ قويغان بولاتتى.

قەتادە مۇنداق دېدى: شۇ كۈنى كەلگەن پاتمىچۇقتىن باشقا ھەر بىر جانۋار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن ئۆتىنى ئۆچۈردى. زۆھرى مۇنداق دېدى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پاتمىچۇقنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇدى ۋە ئۇنى (ھايۋانلارنىڭ) ئەڭ ئەسكىسى دەپ ئاتىدى.

﴿**ئۇلار ئىبراھىمغا زىيانكەشلىك قىلماقچى بولدى، بىز ئۇلارنى ئەڭ زىيان تارتقۇچى قىلدۇق**﴾ چۈنكى، ئۇلار الله تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە زىيانكەشلىك قىلماقچى بولدى. الله تائالا ئۇلارنى زىيان تارتقۇزۇپ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئوتتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدى، ئاخىرقى ھېسابتا ئۇلار يېڭىلدى.

* * * * * * *

وَنَجَّيْنَٰهُ وَلُوطًا إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا لِلْعَٰلَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَٰلِحِينَ ﴿٧٢﴾ وَجَعَلْنَٰهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِمْ فِعْلَ ٱلْخَيْرَٰتِ وَإِقَامَ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءَ ٱلزَّكَوٰةِ ۖ وَكَانُوا۟ لَنَا عَٰبِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَلُوطًا ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَٰهُ

[1] ھەسبىيەللاھۇ ۋە نىئمەلۋەكىيل.
[2] سۈرە ئال ئىمران 173 - ئايەت.
[3] سۈرە ئال ئىمران 173 - ئايەت.

www.munber.org

مِنَ ٱلۡقَرۡيَةِ ٱلَّتِي كَانَت تَّعۡمَلُ ٱلۡخَبَٰٓئِثَۗ إِنَّهُمۡ كَانُواْ قَوۡمَ سَوۡءٖ فَٰسِقِينَ ٧٤ وَأَدۡخَلۡنَٰهُ فِي رَحۡمَتِنَآۖ إِنَّهُۥ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ٧٥

بىز ئىبراھىم بىلەن لۇتنى قۇتقۇزدۇق، ئۇلارنى بىز ئەھلى جاھان ئۈچۈن بەرىكەتلىك قىلغان زېمىنغا كۆچۈردۈق[71]. بىز ئۇنىڭغا (يەنى ئىبراھىمغا) ئىسھاقنى بەردۇق، (ئۇ پەرزەندىكاربدىن سورىمىسىمۇ) يەئقۇبنى ئوشۇق بەردۇق (يەنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنى نەۋرە قىلىپ ياكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلئۇبدىن زىيادە قىلىپ بەردۇق)، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ياخشى ئادەملەر قىلدۇق[72]. ئۇلارنى بىزنىڭ ئەمرىمىز بويىچە (كىشىلەرنى بىزنىڭ دىنىمىزغا) يېتەكلەيدىغان پېشۋالار (يەنى پەيغەمبەرلەر) قىلدۇق، ئۇلارغا بىز ياخشى ئىشلارنى قىلىشنى، نامازنى ئوقۇشنى، زاكات بېرىشنى ۋەھيى قىلدۇق، ئۇلار بىزگە خالىس ئىبادەت قىلاتتى[73]. لۇتقا پەيغەمبەرلىكنى ۋە ئىلىمنى ئاتا قىلدۇق (لۇت ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان، ئەگەشكەن ۋە ئۇنىڭ بىلەن ھىجرەت قىلغان ئىدى)، ئۇنى (ئاھالىسى بەچچىۋازلىق، قاراقچىلىق قاتارلىق) يامان قىلمىقلارنى قىلىدىغان شەھەردىن قۇتقۇزدۇق، ھەقىقەتەن ئۇلار يامان، پاسىق قەۋم ئىدى[74]. بىز ئۇنى رەھمىتىمىز دائىرىسىگە كىرگۈزدۈق، ئۇ ھەقىقەتەن ياخشىلاردىن ئىدى[75].

الله تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۆزى بىلەن بىللە لۇت ئەلەيھىسسالامنى ئېلىپ شامغا كۆچۈپ كەلگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭ قەۋمى ياقتان ئوتتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغانلىقىنى ۋە ئۇنى قەۋمىنىڭ ئىچىدىن ئېلىپ چىقىپ، شام شەھىرىگە ئانىدىن پاك زېمىن بولغان (پەلەستىنگە) كۆچۈرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بىز ئىبراھىم بىلەن لۇتنى قۇتقۇزدۇق، ئۇلارنى بىز ئەھلى جاھان ئۈچۈن بەرىكەتلىك قىلغان زېمىنغا كۆچۈردۈق**﴾.

﴿**بىز ئۇنىڭغا (يەنى ئىبراھىمغا) ئىسھاقنى بەردۇق، (ئۇ پەرزەندىكاربدىن سورىمىسىمۇ) يەئقۇبنى ئوشۇق بەردۇق (يەنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنى نەۋرە قىلىپ ياكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلئۇبدىن زىيادە قىلىپ بەردۇق)**﴾ ئەتا بىلەن مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: بىز ئىبراھىمغا ئىسھاقنى بەردۇق، يەئقۇبنى (ئۆزىنىڭ تىلىكىدىن) ئارتۇق بەردۇق.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، قەتادە ۋە ھەكەم ئىبنى ئۇيەينە مۇنداق دېدى: بىز ئىبراھىمغا ئىسھاقنى بەردۇق، يەئقۇبنى نەۋرە قىلىپ بەردۇق.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز ئۇنىڭغا (يەنى سارەگە) ئىسھاق (ئاتىلىق بالىسى بولىدىغانلىقى) بىلەن ۋە ئىسھاقتىن كېيىن كېلىدىغان يەئقۇب (ئاتىلىق نەۋرىسى بولىدىغانلىقى) بىلەن خۇش خەۋەر بەردۇق﴾[1].

ئابىدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم مۇنداق دېدى: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام الله تائالادىن: ﴿پەرۋەردىگارىم! ماڭا بىر ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلغىن﴾[2] دەپ بىر بالا تىلىگەن ئىدى. الله تائالا ئۇنىڭغا ئىسھاقنى بەردى ۋە يەئقۇبنى تىلىگىنىدىن ئارتۇق بەردى.

---

[1] سۈرە ھۇد 71 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ساففات 100 - ئايەت

www.munber.org

﴿ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ياخشى ئادەملەر قىلدۇق. ئۇلارنى بىزنىڭ ئەمرىمىز بويىچە (كىشىلەرنى بىزنىڭ دىنىمىزغا) يېتەكلەيدىغان پېشۋالار (يەنى پەيغەمبەرلەر) قىلدۇق﴾ شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارغا بىز ياخشى ئىشلارنى قىلىشنى، نامازنى ئوقۇشنى، زاكات بېرىشنى ۋەھيى قىلدۇق، ئۇلار بىزگە خالىس ئىبادەت قىلاتتى﴾ يەنى ئۇلار باشقىلارنى قىلىشقا بۇيرۇغان شۇ ئىشلارنى ئۆزلىرىمۇ قىلاتتى.

لۇت ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا

الله تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسىسىنى بايان قىلىپ بولۇپ، ئۇنىڭغا ئەگەشتۇرۇپلا لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسىسىنى بايان قىلدى. لۇت ئازەرنىڭ ئوغلى بولغان ھارانىنىڭ ئوغلىدۇر. ئۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭغا ئەگەشتى ۋە ئۇنىڭ بىلەن (شامغا ئاندىن پەلەستىنگە) بىللە كۆچتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿لۇت ئىبراھىمغا ئىمان ئېيتتى. ئىبراھىم ئېيتتى: «مەن چوقۇم پەرۋەردىگارىم تەرىپىگە ھىجرەت قىلىمەن (يەنى الله نىڭ رازىلىقىنى ئىزدەش يۈزىسىدىن ۋەتىنىمنى تەرك ئېتىپ، الله ئەمر قىلغان جايغا ھىجرەت قىلىپ بارىمەن)﴾[1].

الله تائالا ئۇنىڭ قىسىسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**لۇتقا پەيغەمبەرلىكنى ۋە ئىلىمنى ئاتا قىلدۇق (لۇت ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان، ئەگەشكەن ۋە ئۇنىڭ بىلەن ھىجرەت قىلغان ئىدى)**﴾ الله تائالا ئۇنى سەدۇم ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىكىدىكى يەرلەرگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى، ئۇ يەردىكى كىشىلەر ئۇنىڭغا قارشىلىق قىلىپ ئىشەنمىدى، ئاندىن الله تائالا ئۇلارنىڭ بىرىنىمۇ قويماي يوقىتىپ، لۇت ئەلەيھىسسالامنى ئۇلاردىن قۇتۇلدۇردى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇنى (ئاھالىسى بەچچىۋازلىق، قاراقچىلىق قاتارلىق) يامان قىلىقلارنى قىلىدىغان شەھەردىن قۇتقۇزدۇق، ھەقىقەتەن ئۇلار يامان، پاسىق قەۋم ئىدى. بىز ئۇنى رەھمىتىمىز دائىرىسىگە كىرگۈزدۇق، ئۇ ھەقىقەتەن ياخشىلاردىن ئىدى**﴾.

* * * * * * *

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِن قَبْلُ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَنَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥ مِنَ ٱلْكَرْبِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

وَنَصَرْنَٰهُ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

***نۇھنىڭ (قىسىسىنى بايان قىلغىن). ئۇنۇ ئۇقتىدا ئۇ (مەزكۇر پەيغەمبەرلەردىن) بۇرۇن (قەۋمىگە، پەرۋەردىگارىم يەر يۈزىدە كۇففارلاردىن بىرىنىمۇ قويمىغىن، دەپ بەتدۇئا قىلغان ئىدى)، بىزئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنى ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرنى (ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەرنى) بۇيۇك بالادىن (يەنى توپان بالاسىدا غەرق بولۇشتىن) قۇتقۇزدۇق (يەنى نۇھنى قەۋمىنىڭ شەررىدىن قۇتقۇزۇپ، ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق)﴾[76]. ***بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان قەۋمگە قارشى ئۇنىڭغا ياردەم بەردۇق، ئۇلار ھەقىقەتەن يامان قەۋم ئىدى. ئۇلارنىڭ (بىرىنىمۇ قويماي) ھەممىسىنى غەرق قىلدۇق﴾[77].

---

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 26 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى

www.munber.org

نۇھ ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا: ﴿«ھەقىقەتەن مەن بوزەك قىلىندىم، ياردەم قىلغىن»﴾[1] ﴿«پەرۋەردىگارىم يەر يۈزىدە كاپىرلارنىڭ بىرىنمۇ قويمىغىن. ئەگەر ئۇلارنى قويساڭ، شۇبھىسىزكى، بەندىلىرىڭنى ئازدۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ تاپقان بالىلىرىمۇ پەقەت فاجىر، كاپىر بولىدۇ﴾[2] دەپ بەتدۇئا قىلغان ۋاقتىدا، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**نۇھنىڭ (قىسسىسىنى بايان قىلغىن). ئۇنۇ ۋاقتىدا ئۇ (مەزكۇر پەيغەمبەرلەردىن) بۇرۇن (قەۋمىگە، پەرۋەردىگارىم يەر يۈزىدە كۇففارلاردىن بىرىنمۇ قويمىغىن، دەپ بەتدۇئا قىلغان ئىدى)، بىزئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنى ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرنى (ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەرنى) بۇيۇك بالادىن (يەنى توپان بالاسىدا غەرق بولۇشتىن) قۇتقۇزدۇق (يەنى نۇھنى قەۋمىنىڭ شەررىدىن قۇتقۇزۇپ، ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق)**﴾.

ئاللاھ تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان بىر قىسىم ئازغىنا كىشىلەردىن باشقىسىنى ھالاك قىلىۋەتكەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(توپان بالاسى توغرىسىدىكى) بۇيرىقىمىز يېتىپ كەلگەن ۋە يەر يۈزىدىن سۇ ئېتىلىپ چىققان چاغدا: «كېمىگە ھايۋانلاتلاردىن (ئەركەك چىشى بولۇپ) بىر جۈپتىن ئېلىۋالغىن، ئائىلەڭدىكىلەر بىلەن ھالاك بولۇشى ھۆكۈم قىلىنغانلار (يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ۋەئىلە بىلەن ئوغلى كەنئان) بۇنىڭ سىرتىدا - ۋە ئىمان ئېيتقانلار بىلەن كېمىگە چىققىن» دېدۇق، ئۇنىڭ بىلەن پەقەت ئازغىنا كىشىلەر ئىمان ئېيتتى﴾[3].

نۇھ ئەلەيھىسسالام قەۋمىنى ئاللاھ تائالاغا ئىمان ئېيتىشقا **950** يىل چاقىردى، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن پەقەت ئازلا بىرقىسمى ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈردى. ئۇلار بالا - چاقىلىرىغا ئەسرىمۇ ئەسىر، ئەۋلادىمۇ ئەۋلاد لۇت ئەلەيھىسسالامغا ئەزىيەت بېرىشكە ۋە قارشى چىقىشقا ۋەسىيەت قىلىشاتتى.

﴿**بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان قەۋمگە قارشى ئۇنىڭغا ياردەم بەردۇق، ئۇلار ھەقىقەتەن ياماندىن قەۋم ئىدى. ئۇلارنىڭ (بىرىنمۇ قويماي) ھەممىسىنى غەرق قىلدۇق**﴾ يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالام دۇئادا تىلىگەندەك يەر يۈزىدە ئۇلاردىن بىر كىشىمۇ ھايات قالمىدى.

* * * * * * *

وَدَاوُۥدَ وَسُلَيۡمَٰنَ إِذۡ يَحۡكُمَانِ فِي ٱلۡحَرۡثِ إِذۡ نَفَشَتۡ فِيهِ غَنَمُ ٱلۡقَوۡمِ وَكُنَّا لِحُكۡمِهِمۡ شَٰهِدِينَ ٧٨ فَفَهَّمۡنَٰهَا سُلَيۡمَٰنَۚ وَكُلًّا ءَاتَيۡنَا حُكۡمٗا وَعِلۡمٗاۚ وَسَخَّرۡنَا مَعَ دَاوُۥدَ ٱلۡجِبَالَ يُسَبِّحۡنَ وَٱلطَّيۡرَۚ وَكُنَّا فَٰعِلِينَ ٧٩ وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ٨٠ وَلِسُلَيۡمَٰنَ ٱلرِّيحَ عَاصِفَةٗ تَجۡرِي بِأَمۡرِهِۦٓ إِلَى ٱلۡأَرۡضِ ٱلَّتِي بَٰرَكۡنَا فِيهَاۚ

---

[1] سۈرە قەمەر 10 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى.
[2] سۈرە نۇھ 26 – 27 ئايەتلەر.
[3] سۈرە ھۇد 40 - ئايەت.

www.munber.org

وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَٰلِمِينَ ﴿٨١﴾ وَمِنَ ٱلشَّيَٰطِينِ مَن يَغُوصُونَ لَهُۥ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَكُنَّا لَهُمْ حَٰفِظِينَ ﴿٨٢﴾

داۋۇت بىلەن سۇلايماننىڭ (قىسسىسىنى بايان قىلغىن). ئۇز ۋاقتىدا بىر قەۋمنىڭ قويى كېچىسى زىرائەتنى يەپ (بۇزۇۋەتكەندە)، ئۇ ئىككىسى زىرائەت توغرىسىدا ھۆكۈم چىقارغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ھۆكمىگە بىز شاھىد ئىدۇق[78]. قانداق ھۆكۈم قىلىشنى بىز سۇلايمانغا بىلدۈردۇق، ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە ھېكمەتنى ۋە ئىلمنى ئاتا قىلدۇق، تاغلارنى، قۇشلارنى داۋۇد بىلەن تەسبىھ ئېيتىشقا مۇسەخخەر قىلدۇق، (شۇنداق قىلىشقا) بىز قادىر ئىدۇق[79]. جەڭلەردە سىلەرنى (ياردەم بولۇشتىن) ساقلاش مەقسىتىدە، داۋۇدقا سىلەر ئۈچۈن ساۋۇت ياساشنى ئۆگەتتۇق، سىلەر (بۇنىڭغا) شۈكۈر قىلامسىلەر؟ (يەنى شۈكۈر قىلىڭلار ۋە نېمەتنىڭ قەدرىنى بىلىڭلار)[80]. سۇلايمانغا قاتتىق چىقىدىغان شامالنى مۇسەخخەر قىلىپ بەردۇق، شامال سۇلايماننىڭ ئەمرى بويىچە، بىز بەرىكەتلىك قىلغان زېمىنغا (يەنى شامغا) باراتتى، بىز ھەممىنى بىلكۇچىمىز[81]. سۇلايمانغا يەنە بىر قىسىم شەيتانلارنى مۇسەخخەر قىلىپ بەردۇق، ئۇلار دېڭىزلارغا چۆكۈپ ئۇنىڭغا ئۇنچە - مارجان (گۆھەرلەرنى سۇزۇپ چىقاتتى)، ئۇلار يەنە (شەھەرلەرنى، ئېگىز سارايلارنى سېلىشتەك) باشقا ئىشلارنىمۇ قىلاتتى، بىز ئۇلارنى (سۇلايماننىڭ ئىتائىتىدىن چىقىشتىن) ساقلايتتۇق[82].

داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن سۇلايمان ئەلەيھىسسالاملارغا بېرىلگەن ئالامەتلەر ۋە كېچىسى زىرائەتنى يەپ قويغان قوينىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

﴿داۋۇت بىلەن سۇلايماننىڭ (قىسسىسىنى بايان قىلغىن). ئۇز ۋاقتىدا بىر قەۋمنىڭ قويى كېچىسى زىرائەتنى يەپ (بۇزۇۋەتكەندە)، ئۇ ئىككىسى زىرائەت توغرىسىدا ھۆكۈم چىقارغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ھۆكمىگە بىز شاھىد ئىدۇق﴾ ئەبۇئىسھاق، مۇررىدىن ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ زىرائەت ساپاقلىرى تازا توشقان ئۈزۈملۈك باغ ئىدى. بۇ ھەقتە شۇرەيھەمۇ شۇنداق دېدى.

ئىبنى جەرىر، ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ ساپاقلىرىغا توشقان ئۈزۈملۈك باغ ئىدى. قوي ئۇ ئۈزۈملۈكنى چەيلەپ ۋەيران قىلىۋەتتى، داۋۇد ئەلەيھىسسالام قوينى ئۈزۈملۈكنىڭ ئىگىسىگە بۇيرۇپ بەردى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام: ئى اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى! دەپ ئۈزىنىڭ بۇ مەسلىگە باشقىچىرەك قارايدىغانلىقىنى بىلدۈردى. داۋۇد ئەلەيھىسسالام سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا: قارىشىڭنى دەپ باقمامسەن؟ دېدى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ئۈزۈملۈك باغ قوينىڭ ئىگىسىگە بېرىلىدۇ، قوينىڭ ئىگىسى ئۇنى بۇرۇنقىدەك ئوڭشاپ بېرىدۇ، قوي ئۈزۈملۈك باغنىڭ ئىگىسىگە بېرىلىدۇ. ئۈزۈملۈك باغنىڭ ئىگىسى ئۈزۈملۈك باغ بۇرۇنقىدەك ئەسلىگە كېلىپ بولغىچە ئۇ قويدىن پايدىلىنىپ تۇرىدۇ. كېيىن ئۈزۈملۈك باغمۇ، قويمۇ ئۆز ئىگىلىرىگە قايتۇرۇلىدۇ. مانا بۇ اللە تائالانىڭ **﴿قانداق ھۆكۈم قىلىشنى بىز سۇلايمانغا بىلدۈردۇق﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىدۇر. بۇ ھەقتە ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭمۇ يۇقىرىقىغا ئوخشاش دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئىياس ئىبنى مۇئاۋىيەنىڭ قازى بولۇپ بېرىشى تەلەپ قىلىنغاندا، ئۇنىڭ قېشىغا ھەسەنبەسرى كېلىدۇ. ئۇ ھەسەننى كۆرۈپ يىغلاپ كېتىدۇ، ھەسەن ئۇنىڭدىن:

www.munber.org

نېمىگە يىغلايسەن؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ: ھەي سەئىدنىڭ دادىسى! (يەنى ھەسەن) مەن، قازى بولغانلاردىن توغرا ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن تىرىشىپ خاتا كەتكەن كىشىنىڭ ۋە ھۆكۈم چىقارغاندا خاھىشىغا ئەگىشىپ كەتكەن كىشىنىڭ دوزاختا بولىدىغانلىقىنى، توغرا ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن تىرىشقان ھەم توغرا ھۆكۈم چىقارغان كىشىنىڭلا جەننەتتە بولىدىغانلىقىنى ئاڭلىغان ئىدىم. (مەن شۇنىڭ ئۈچۈن يىغلاۋاتىمەن)، دەپ جاۋاب بەردى. ئاندىن ھەسەن ئۇنىڭغا: ھەقىقەتەن اللە تائالانىڭ داۋۇد، سۇلايمان ۋە باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ ھۆكۈم چىقارغانلىقى توغرىسىدىكى بايان قىلغان قىسسىلىرى بۇ سۆزنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

اللە تائالا: ﴿**داۋۇت بىلەن سۇلايماننىڭ (قىسسىسىنى بايان قىلغىن). ئۆز ۋاقتىدا بىر قەۋمنىڭ قويى كېچىسى زىرائەتنى يەپ (بۇزۇۋەتكەنده)، ئۇ ئىككىسى زىرائەت توغرىسىدا ھۆكۈم چىقارغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ھۆكمىگە بىز شاھىد ئىدۇق**﴾ دېدى. يەنى اللە تائالا، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنى توغرا ھۆكۈم چىقارغانلىقى ئۈچۈن ماختىدى، داۋۇد ئەلەيھىسسالام ھۆكۈمده خاتا كەتسىمۇ ئۇنى ھېچقانداق ئەيىبلىمىدى. ھەقىقەتەن اللە تائالا كىشىلەر ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىدىغانلارغا، ئۇلار مەيلى قازى بولسۇن ياكى باشقا بىرسى بولسۇن، ھۆكۈم چىقارغاندا پۈلغا سېتىلىپ كەتمەسلىك، خاھىشىغا ئەگىشىپ كەتمەسلىك ۋە بىرسىدىن قورقماسلىقتىن ئىبارەت ئۈچ ئىشنىڭ تېپىلىشىنى شەرت قىلدى دەپ، ئاندىن مۇشۇ توغرىسىدا كەلگەن بۇ ئايەتلەرنى ئوقۇدى: ﴿ئى داۋۇد! سېنى بىز ھەقىقەتەن يەر يۈزىده خەلىپە قىلدۇق، كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقارغىن، نەپسى خاھىشىغا ئەگەشمىگىنكى، ئۇ سېنى اللە نىڭ يولىدىن ئازدۇرىدۇ﴾[1] ﴿(ئى يەھۇدىيلارنىڭ ئۆلىمالىرى!) كىشىلەردىن قورقماڭلار، مەندىن قورقۇڭلار. مېنىڭ ئايەتلىرىمنى ئاز پۇلغا تېگەشمەڭلار (يەنى پۇل - مال، مەنسەپ ۋە پارا ئۈچۈن ئايەتلىرىمنىڭ ھۆكمىنى ئۆزگەرتىۋەتمەڭلار)﴾[2].

ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىككى ئايال بىللە تۇرۇۋاتاتتى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ يىنىدا بىردىن بالىسى ئۇلار بىلەن بىللە ئىدى. تۇساتتىن بىر بۆرە كېلىپ ئۇ ئىككى بالىنىڭ بىرسىنى ئېلىپ كەتتى. ئاندىن ئۇ ئىككى ئايال قالغان بالا توغرىسىدا دەۋالىشىپ داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدى. داۋۇد ئەلەيھىسسالام قالغان ئۇ بالىنى چوڭ ئايالغا بۇيرۇپ بەردى، ئۇ ئىككى ئايال چىقىپ كېتىۋاتقاندا، سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى توختىتىپ قولىغا پىچاق ئېلىپ كېلىپلا: مەن ئۇ بالىنى ئىككى پارچە قىلىپ ئىككىڭلارغا بىر پارچىدىن بۆلۈپ بېرىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن كىچىك ئايال: اللە تائالا ساڭا رەھىم قىلسۇن! ئۇنى ئىككى پارچە قىلمىغىن! ئۇ بۇ ئايالنىڭ بالىسى، دېدى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام (بۇ بالىنىڭ ھەقىقىي ئانىسىنىڭ چوڭ ئايال ئەمەس، بەلكى بۇ كىچىك ئايال ئىكەنلىكىنى بىلىپ) ئۇ بالىنى كىچىك ئايالغا بۇيرۇپ بەردى» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**تاغلارنى، قۇشلارنى داۋۇد بىلەن تەسبىھ ئېيتىشقا مۇسەخخەر قىلدۇق، (شۇنداق قىلىشقا) بىز قادىر ئىدۇق**﴾ بۇ، داۋۇد ئەلەيھىسسالام زەبۇرنى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق قىلىنغان، داۋۇد ئەلەيھىسسالام زەبۇرنى مۇڭلۇق ئوقۇغان ۋاقتىدا ھاۋادا ئۇچۇپ يۈرگەن قۇشلار مەھلىيا بولۇپ بىرگە تەسبىھ ئېيتاتتى. تاغلار ئەكس - سادا قايتۇراتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەبۇمۇسا ئەشئەرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ چىرايلىق قۇرئان ئوقۇۋاتقان بىر كىچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ،

[1] سۈرە ساد 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مائىدە 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇنىڭ ئوقۇغان قۇرئانىنى تىڭشاپ تۇرۇپ: «ھەقىقەتەن بۇنىڭغا داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېقىملىق ئاۋازىدىن بېرىلىپتۇ» دېدى. ئەبۇمۇسا ئەشئەرى: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئەگەر مەن سېنىڭ قىرائىتىمنى تىڭشىغانلىقىڭنى بىلگەن بولسام، ئەلۋەتتە ساڭا تېخىمۇ چىرايلىق قىلىپ ئوقۇپ بېرەتتىم، دېدى.

﴿جەڭلەردە سىلەرنى (ياردار بولۇشتىن) ساقلاش مەقسىتىدە، داۋۇدقا سىلەر ئۈچۈن ساۋۇت ياساشنى ئۆگەتتۇق﴾ قەتادە مۇنداق دېدى: ھەقىقەتەن داۋۇد ئەلەيھىسسالامدىن ئىلگىرى جەڭلەردە ئىشلىتىدىغان ساۋۇت ھالقىسىز ھالەتتە ئىدى. داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىرىنچى بولۇپ ساۋۇتنى تەكشى ھالقىلىق قىلىپ ياسىغان كىشىدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز داۋۇدقا دەرگاھىمىزدىن ھەقىقەتەن پەزل (يەنى پەيغەمبەرلىك، زەبۇر، تاغلارنىڭ ۋە قۇشلارنىڭ بويسۇنۇشى، تۆمۈرنىڭ يۇمشاق بولۇپ بېرىشى، ساۋۇت ياساشنى بىلدۇرۇشلەر) ئاتا قىلدۇق. «ئى تاغلار! ئى قۇشلار! داۋۇت بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتىڭلار» (دېدۇق). تۆمۈرنى داۋۇدقا يۇمشاق قىلىپ بەردۇق.(بىز ئۇنىڭغا ئېيتتۇق) «مۇكەممەل ساۋۇتلارنى ياسىغىن، ساۋۇتلارنى ياساشتا (ھالقىلىرىنى بىر - بىرىگە) تەكشى قىلغىن﴾[1].

سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ تەڭداشسىز پادىشاھلىقى توغرىسىدا

﴿سۇلايمانغا قاتتىق چىقىدىغان شامالنى مۇسەخخەر قىلىپ بەردۇق، شامال سۇلايمانىنىڭ ئەمرى بويىچە، بىز بەرىكەتلىك قىلغان زېمىنغا (يەنى شامغا) باراتتى، بىز ھەممىنى بىلگۈچىمىز﴾ يەنى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ چوڭ بىر تاختىدىن ياسالغان سېلىنچىسى بار ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاتلار، تۆگىلەر، چېدىرلار، ئەسكەرلەر ۋە دۆلەت ئىشلىرىدا ئېھتىياجلىق بولغان ھەممە نەرسىلەر قويۇلاتتى. ئاندىن سۇلايمان شامالنى بۇيرۇيتتى، شامال بۇ سېلىنچىنى ئۇچۇرۇپ ئۇ خالىغان يەرگە ئاپىراتتى، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنى كۈن نۇرىدىن ساقلاش ئۈچۈن ئۇچار قۇشلار سايە تاشلاپ ماڭاتتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز سۇلايمانغا شامالنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق. شامال سۇلايمانىنىڭ بۇيرۇقى بويىچە ئۇ خالىغان تەرەپكە لەرزان ماڭاتتى﴾[2] ﴿سۇلايمانغا شامالنى (بويسۇندۇرۇپ بەردۇق)، شامال چۈشتىن ئىلگىرى بىر ئايلىق مۇساپىنى، چۈشتىن كېيىن بىر ئايلىق مۇساپىنى باساتتى﴾[3].

﴿سۇلايمانغا يەنە بىر قىسىم شەيتانلارنى مۇسەخخەر قىلىپ بەردۇق، ئۇلار دېڭىزلارغا چۆكۈپ ئۇنىڭغا ئۇنچە - مارجان (گۆھەرلەرنى سۈزۈپ چىقاتتى)، ئۇلار يەنە (شەھەرلەرنى، ئېگىز سارايلارنى سىلىشتەك) باشقا ئىشلارنىمۇ قىلاتتى﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ھەمدە ئۇنىڭغا (كاتتا بىنالارنى سالالايدىغان) قۇرغۇچى ۋە (دېڭىزلارغا چۆكۈپ ئۇنچە - مارجانلارنى ئېلىپ چىقالايدىغان) غەۋۋاس شەيتانلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق. يەنە نۇرغۇن شەيتانلارغا ئىشكەل سېلىنغاندۇر﴾[4] يەنى الله تائالا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنى شەيتانلارنىڭ زىيان يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن ساقلايدۇ. ھەممە شەيتانلار ئۇنىڭ قول ئاستىدا بولۇپ، ئۇلاردىن بىرسىمۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا چېقىلىشقا پېتىنالمايدۇ. ئەكسىچە سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئۆزى خالىغانچە باشقۇرىدۇ. ئەگەر خالىسا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن

---

[1] سۈرە سەبەئ 10 – 11 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ساد 36 – ئايەت.
[3] سۈرە سەبەئ 12 – ئايەتنىڭ بىرقىسمى
[4] سۈرە ساد 37 – 38 ئايەتلەر

www.munber.org

خالىغانىنى قويۇپ بېرىپ، خالىغانىنى باغلاپ قويىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ يەنە نۇرغۇن شەيتانلارغا ئىشكەل سېلىنغاندۇر﴾[1].

* * * * * * *

﴿ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَسَّنِىَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَكَشَفْنَا مَا بِهِۦ مِن ضُرٍّ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَٰبِدِينَ ﴿٨٤﴾

(ئەييۇبنىڭ قىسسىنى بايان قىلغىن). ئۆز ۋاقتىدا ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مېنى بالا (يەنى قاتتىق كېسەل) ئورىۋالدى، سەن ئەڭ مەرھەمەتلىكسەن» دەپ دۇئا قىلدى[83]. ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن بالانى كۆتۈرۈۋەتتۇق، ئۇنىڭغا رەھىم قىلغانلىقىمىز، ئىبادەت قىلغۇچىلارغا ئىبرەت قىلغانلىقىمىز ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئائىلىسىنى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش بىر باراۋەرنى زىيادە ئاتا قىلدۇق (يەنى ئۇنىڭ ئۆلگەن بالىلىرىنىڭ ۋە يوقالغان مالىلىرىنىڭ ئورنىغا بىر ھەسسە كۆپ بالا، بىر ھەسسە كۆپ مال بەردۇق)[84].

ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

﴿(ئەييۇبنىڭ قىسسىنى بايان قىلغىن). ئۆز ۋاقتىدا ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مېنى بالا (يەنى قاتتىق كېسەل) ئورىۋالدى، سەن ئەڭ مەرھەمەتلىكسەن» دەپ دۇئا قىلدى﴾ الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ مال ـ مۈلكىگە، بالا ـ چاقلىرىغا ۋە ئۆزىگە كەلگەن سىناقلارنى بايان قىلىدۇ. ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ قوي، كالا، ئات، تۆگە ۋە زىرائەت بولۇپ نۇرغۇنلىغان مال ـ مۈلكى ۋە ئېسىل ئۆي زېمىنلىرى بار ئىدى. بالا ـ چاقلىرىمۇ كۆپ ئىدى. ئەييۇب ئەلەيھىسسالام بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن ئايرىۋېتىلىپ سىنالدى. ئاخىرى سىناق ئۇنىڭ بەدىنىدە باشلاندى. ئۇ شەھەردىن ئايرىلىپ بىر چەت يەرگە كەتتى، كىشىلەر ئىچىدە ئايالىدىن باشقا ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلىدىغان بىر كىشىمۇ قالمىدى. رىۋايەتلەردە: ئايالى ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنى بېقىش ئۈچۈن كىشىلەرگە خىزمەتكار بولۇپ ئىشلىدى، دېيىلىدۇ.

يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «كىشىلەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ قاتتىق سىنىلىدىغانلار يەيغەمبەرلەردۇر، ئاندىن قالسا، سالىھ تەقۋادار كىشىلەردۇر. ئاندىن قالسا ياخشى كىشىلەردۇر. ئاندىن قالسا ئۇنىڭدىن تۆۋەنرەك تۇرىدىغان ياخشى كىشىلەردۇر».

يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېدى: «بىر كىشى ئىمانىغا قاراپ سىنىلىدۇ، ئىمانى كۆچلۈك بولسا، سىناق چوڭ بولىدۇ» ئەييۇب ئەلەيھىسسالام سەۋر قىلىشتا ئەڭ چېكىگە يەتكەن ئىدى. شۇڭا ئۇ سەۋر قىلغۇچىلار ئۈچۈن مىسال قىلىندى.

يەزىد ئىبنى مەيسەرە مۇنداق دېدى: الله تائالا ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ بالا ـ چاقلىرى ۋە مال ـ مۈلكىدىن بىرنىمۇ قويماي ھەممىسىنى ئېلىپ كېتىپ سىنىغان ۋاقتىدا، ئەييۇب ئەلەيھىسسالام الله تائالانى ناھايىتى كۆپ ياد ئېتىپ: ئى ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگارى! مەن ساڭا ھەمدۇسانا ئېيتىمەن، سەن ماڭا ياخشى نېمەتلەرنى بەردىڭ، مال ـ مۈلۈك ۋە بالا ـ چاقلارنى بەردىڭ، ئۇ نەرسىلەرنىڭ مۇھەببىتى قەلبىمنىڭ كىچىككىنىمۇ يېرىنى قويماي، ھەممە يېرىگە ئورنىشىپ كەتكەن ئىدى. سەن ئۇنىڭ بىرنىمۇ قويماي ئېلىپ كېتىپ دىلىمنى (مال ـ دۇنيا ۋە خوتۇن ـ بالىلىرىمنىڭ مېھرىدىن) بوش قىلىپ قويدۇڭ،

[1] سۈرە ساد 38- ئايەت.

www.munber.org

شۇنىڭ بىلەن ھازىر سېنىڭ بىلەن مېنىڭ ئارىلىقىمدا ھېچ توسالغۇ قالمىدى. ئەگەر دۈشمىنىم بولغان ئىبلىس سېنىڭ ماڭا قىلغان بۇ ئىشىڭنى بىلسە ماڭا چوقۇم ھەسەت قىلغان بولاتتى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئىبلىس ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتۈن مال ـ مۈلكىدىن ئايرىلىپ، اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىش بىلەنلا بولۇۋاتقانلىقىنى بىلىپ، ناھايىتى بىئارام بولدى.

يەزىد ئىبنى مەيسەرە يەنە مۇنداق دېدى، ئەييۇب ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم! ھەقىقەتەن سەن ماڭا مال ـ مۈلۈك ۋە بالا ـ چاقىلارنى بەردىڭ، تا ھازىرغىچە مېنىڭ ئىشىكىم ئالدىغا بىرەر كىشى كېلىپ: سەن ماڭا مۇنداق زۇلۇم قىلغان دەپ باقمىنى يوق. سەن بۇلارنى ياخشى بىلسەن، ماڭا ياتقىلى ئورۇن تەييارلاپ بېرىلسە، ئۇنى تاشلايتتىم ـ دە، ئۆزەمگە: ھەي ئەييۇب! سەن بۇ ئورۇندا يېتىش ئۈچۈن يارىتىلمىغان دەيتتىم. مېنىڭ ئورۇنىنى تاشلاپ، ئۇنىڭدا ياتماسلىقىم پەقەت سېنىڭ رازىلىقىڭنى ئىزدەش ئۈچۈن ئىدى، دېدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەبۇھۇرەيرىدىن يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنى ساقايتقان ۋاقىتدا ئۇنىڭغا ئالتۇندىن بولغان چېكەتكىلەرنى چۈشۈرۈپ بەردى. ئۇ چېكەتكىلەرنى كىيىملىرىنىڭ ئىچىگە سېلىشقا باشلىدى، ئۇنىڭغا: ئى ئەييۇب! تويمىدىڭمۇ؟ دېيىلدى، ئۇ: ئى پەرۋەردىگارىم! سېنىڭ رەھمىتىڭگە كىمۇ تويىدۇ، دېدى.

﴿ئۇنىڭغا رەھىم قىلغانلىقىمىز، ئىبادەت قىلغۇچىلارغا ئىبرەت قىلغانلىقىمىز ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئائىلىسىنى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش بىر باراۋەرنى زىيادە ئاتا قىلدۇق (يەنى ئۇنىڭ ئۆلگەن بالىلىرىنىڭ ۋە يوقالغان مالىلىرىنىڭ ئورنىغا بىر ھەسسە كۆپ بالا، بىر ھەسسە كۆپ مال بەردۇق)﴾ بۇ ئايەت توغرىسىدا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدى: ئەييۇب ئەلەيھىسسالامغا بالا ـ چاقىلىرىنىڭ ئۆزى قايتۇرۇلۇپ بېرىلدى. ئەۋفىيمۇ ھەم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئىبنى مەسئۇد، مۇجاھىد، ھەسەن ۋە قەتادە قاتارلىقلارنىڭمۇ بۇ ھەقتە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغا ئوخشاش دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندى.

مۇجاھىد يەنە بىر رىۋايىتىدە مۇنداق دېدى: ئەييۇب ئەلەيھىسسالامغا: ئى ئەييۇب! سېنىڭ بالا ـ چاقىلىرىڭ ھازىر جەننەتتە، ئەگەر خالىساڭ بىز ئۇلارنى ساڭا قايتۇرۇپ بېرىمىز، خالىساڭ ئۇلارنى جەننەتتە ساڭا ساقلاپ قويىمىز. ئۇلارنىڭ ئورنىغا ساڭا ئۇلارنىڭ ئوخشىشىنى بېرىمىز، دېيىلدى. ئەييۇب ئەلەيھىسسالام: ئۇلارنى ماڭا قايتۇرۇپ بەرمەي جەننەتتە مەن ئۈچۈن ساقلاپ قويغىن دېدى. اللە تائالا ئۇلارنى ئەييۇب ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن جەننەتتە قويۇپ، ئۇلارنىڭ ئورنىغا دۇنيادا ئۇلارنىڭ ئوخشىشىنى بەردى.

اللە تائالا بۇلارنى ئەييۇب ئەلەيھىسسالامغا رەھمەت قىلىش يۈزىسىدىن، شۇنداقلا اللە تائالانىڭ خاھىشچە ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇلغان مۇسىبەتلەر يېتىدىغان بەندىلەرنىڭ سەۋر قىلىشىدا ئۇنى ئۆزىگە ئۈلگە قىلىشى ۋە ئۇلارنىڭ: بۇ مۇسىبەتلەرنىڭ بىزگە يېتىشى اللە تائالانىڭ بىزنى خار كۆرگەنلىكى ئۈچۈن بېرىلگەن ئوخشايدۇ، دەپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنى شۇنداق قىلدى. اللە تائالانىڭ بۇنداق قىلىشىدا چوڭ بىر ھېكمەت باردۇر.

* * * * * * *

www.munber.org

وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٨٥﴾ وَأَدْخَلْنَٰهُمْ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ إِنَّهُم مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٦﴾

ئىسمائىل، ئىدرىس ۋە زۇلكىفللارنىڭ (قىسىسىنى بايان قىلغىن). (ئۇلارنىڭ) ھەممىسى سەۋرلىك ئىدى (يەنى اللە غا ئىبادەت قىلىشتا چىداملىق ئىدى ۋە گۇناھلار ئالدىدا ئۆزلىرىنى تۇتۇۋالاتتى)[85]. ئۇلارنى رەھمىتىمىز داۋاملىرىسىكە كىرگۈزدۇق، ئۇلار ھەقىقەتەن ياخشىلاردىن ئىدى[86].

ئىسمائىل، ئىدرىس ۋە زۇلكىفللارنىڭ قىسىسىسى توغرىسىدا

ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بولسا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىسىدۇر. بۇنىڭ قىسىسىسى سۈرە مەريەمدە سۆزلىنىپ بولدى، شۇنىڭدەك ئىدرىس ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسىسىسىمۇ سۆزلىنىپ بولدى، ئەمما زۇلكىفلنىڭ باشقا پەيغەمبەرلەر بىلەن بىر يەردە كەلگەنلىكىگە قارىغاندا بۇنىڭ پەيغەمبەرلىكى چىقىپ تۇرىدۇ. بەزى ئالىملار: زۇلكىفل (پەيغەمبەر ئەمەس) ياخشى، تەقۋادار ۋە ئادىل بىر پادىشاھ ئىدى، دېدى.

* * * * * * *

وَذَا ٱلنُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَٰضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِى ٱلظُّلُمَٰتِ أَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبْحَٰنَكَ إِنِّى كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ وَنَجَّيْنَٰهُ مِنَ ٱلْغَمِّ ۚ وَكَذَٰلِكَ نُنجِى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

يۇنۇسنىڭ (قىسىسىنى بايان قىلغىن) ئۆز ۋاقتىدا ئۇ (قەۋمىنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن) خاپا بولۇپ (شەھىرىدىن) چىقىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ بىزنى (بېلىقنىڭ قارنىدا) ئۆزىنى قىسمايدۇ دەپ ئويلىدى، ئۇ قاراڭغۇلۇقتا (يەنى بېلىقنىڭ قارنىدا): «(پەرۋەردىگارىم) سەندىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلىكلەردىن) پاكتۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم» دەپ نىدا قىلدى[87]. ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنى (بېلىق يۇتقان چاغدىكى) غەمدىن خالاس قىلدۇق، شۇنىڭدەك مۆمىنلەرنى (ئېغىرچىلىقلاردىن) خالاس تاپقۇزىمىز[88].

يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسىسىسى توغرىسىدا

بۇ قىسسە بىر نەچچە سۈرىلەردە سۆزلەنگەن بولۇپ، اللە تائالا يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنى (ئېراقنىڭ "مۇسۇل" دېگەن يېرىنىڭ "نىنۋا" كەنتىدىكى كىشىلەرگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. يۇنۇس ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى اللە تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈشكە چاقىردى. ئۇلار ئۇنىڭ چاقىرىقىغا ئۇنۇماي ئۆزلىرىنىڭ كۆپ ئۇرلىقىدا داۋاملىشىۋەردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خاپا بولۇپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ كەتكۈچە، ئۇنىڭ كۈندىن كېيىن ئۇلارغا بىر ئازابنىڭ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى، ئۇلار يەيغەمبەرنىڭ يالغان ئېيتمايدىغانلىقىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇ ئازابنىڭ ئۆزلىرىگە چوقۇم كېلىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى - دە، ئۆزلىرىنىڭ بالىلىرىنى تۆگە ۋە كالىلىرىنى، قوي ۋە ئۆچكىلىرىنى ئېلىپ چۆل - باياۋانغا چىقىپ ئانىلار بىلەن بالىلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋېتىپ، دۇئا قىلىپ اللە تائالاغا يېلىندى. تۆگە، كالا ۋە قويلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ

www.munber.org

بوتىلاق، موزايلىرى ۋە پاقالانلىرى بىلەن مۆرەپ - مەرىشىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئۇلاردىن ئازابنى كۆتۈرۈۋەتتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ھالاك بولغان شەھەرلەر ئاھالىلىرى ئىچىدە) يۇنۇس قەۋمىدىن باشقىسىغا (ئازابنىڭ ئالامىتىنى كۆرۈپ) ئېيتقان ئىمانىنىڭ پايدىسى بولغىنى يوق، يۇنۇس قەۋمى ئىمان ئېيتقانىدا، دۇنيا ھاياتىدا رەسۋا قىلىدىغان ئازابنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن كۆتۈرۈۋەتتۇق، ئۇلارنى مەلۇم ۋاقىتقىچە (يەنى ئەجىلى يەتكەنگە قەدەر دۇنيادىكى شەيئىلەردىن) بەھرىمەن قىلدۇق﴾[1].

ئەمما يۇنۇس ئەلەيھىسسالام ئادەملىرىنىڭ ئىچىدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، بېرىپ بىر تۈركۈم كىشىلەر بىلەن كېمىگە چىقىدۇ - دە، كېمە ئۇلارنى تەۋرىتىشكە باشلايدۇ. ئۇلار دېڭىزغا چۆكۈپ كېتىشتىن قورقۇپ، كېمىنىڭ يۈكىنى يەڭگىللىتىش ئۈچۈن چەك تاشلاپ، چەك چىققان كىشىنى دېڭىزغا تاشلىماقچى بولىدۇ. چەك يۇنۇس ئەلەيھىسسالامغا چىقىدۇ، ئۇلار يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنى (دېڭىزغا) تاشلۇۋېتىشكە رازى بولماي، چەكنى قايتا - قايتا بىر نەچچە قېتىم تاشلىسىمۇ چەك ھەر قېتىمدا يۇنۇس ئەلەيھىسسالامغىلا چىقىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿**كېمىدىكىلەر چەك چىققان ئادەمنى دېڭىزغا تاشلاپ كېمىنىڭ يۈكىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن) چەك تاشلاشتى، يۇنۇس (چەكتە) مەغلۇب بولغانلاردىن بولۇپ (دېڭىزغا تاشلاندى)**﴾ شۇنىڭ بىلەن يۇنۇس ئەلەيھىسسالام كېيىملىرىنى سېلىپ ئۆزىنى دېڭىزغا تاشلايدۇ.

ئىبنى مەسئۇدنىڭ قىلغان رىۋايىتىدە مۇنداق دەپ كەلدى: الله تائالا يېشىل دېڭىزدىن چوڭ بىر بېلىقنى ئەۋەتىدۇ. بېلىق دېڭىزنى يېرىپ ئۇزۇپ يېتىپ كېلىدۇ - دە، يۇنۇس ئەلەيھىسسالام ئۆزى دېڭىزغا تاشلىغان ھامان ئۇنى يۇتۇۋالىدۇ. الله تائالا ئۇ بېلىققا: «يۇنۇسنىڭ گۆشىنى يېمە، ئۇنىڭ سۆڭىكىنى سۇندۇرۇۋەتمە، يۇنۇس سېنىڭ رىزقىڭ ئەمەس، قورسىقىڭ ئۇنىڭ ئۈچۈن پەقەتلا بىر تۇرمىدۇر» دەيدۇ.

﴿**يۇنۇسنىڭ (قىسسىنى بايان قىلغىن) ئۈز ۋاقتىدا ئۇ (قەۋمىنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن) خاپا بولۇپ (شەھىردىن) چىقىپ كەتكەن ئىدى**﴾ زەھھاك بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: (يۇنۇس ئەلەيھىسسالام ئۈز ۋاقتىدا قەۋمىنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلاردىن خاپا بولۇپ (ئۇلارنىڭ ئىچىدىن چىقىپ كەتكەن ئىدى) ﴿**ئۇ بىزنى (بېلىقنىڭ قارنىدا) ئۇزىنى قىسمايدۇ دەپ ئويلىدى**﴾ بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، زەھھاك ۋە باشقىلاردىنمۇ يۇقىرىغا ئوخشاش رىۋايەت قىلىندى.

ئىبنى جەرىر بۇ مەنىنى ئەڭ توغرا دەپ قارىدى. ﴿**ئۇ قاراڭغۇلۇقتا (يەنى بېلىقنىڭ قارنىدا): «(پەرۋەردىگارىم) سەندىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلىكلەردىن) پاكتۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم» دەپ نىدا قىلدى**﴾. ئىبنى مەسئۇد بۇ قاراڭغۇلۇق بولسا بېلىقنىڭ قورسىقىنىڭ ئىچىنىڭ، دېڭىزنىڭ ۋە كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدۇر، دېدى.

ئىبنى ئابباس، ئەمرى مەيمۇن، سەئىد ئىبنى جۇبەير، مۇھەممەد ئىبنى كەئب، زەھھاك، ھەسەن ۋە قەتادەلەردىنمۇ ئىبنى مەسئۇدنىڭ رىۋايىتىدەك رىۋايەت بايان قىلىندى. بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سالىم ئىبنى ئەبۇجەئىد مۇنداق دېدى: ئۇقاراڭغۇلۇق بولسا دېڭىزنىڭ قاراڭغۇلۇقىنىڭ ئىچىدىكى بېلىقنىڭ قورسىقىدىكى يەنە بىر بېلىقنىڭ قورسىقىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدۇر.

[1] سۈرە يۇنۇس 98 – ئايەت.

www.munber.org

ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئابباس ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: بېلىق يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنى دېڭىزنىڭ ئەڭ تېگىگە ئېلىپ باردۇ، ئۇ دېڭىزنىڭ تېگىدىكى ئۇششاق شېغىل تاشلارنىڭ (الله غا) تەسبىھ ئېيتقانلىقىنى ئاڭلايدۇ - ده، شۇيەرنىڭ ئۆزىدىلا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«(پەرۋەردىگارىم) سەندىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلىكلەردىن) پاكتۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم»**﴾.

ئەۋفىي ئەئرابىي مۇنداق دەيدۇ: يۇنۇس ئەلەيھىسسالام ئۆزىنى بېلىقنىڭ قورسىقىدا ئۆلدۇم، دەپ ئويلايدۇ. ئاندىن ئاستا پۈتلىرىنى مىدىرلىتىپ باقىدۇ. پۈتى مىدىرلىغاندىن كېيىن ئورنىدا تۇرۇپلا الله تائالاغا سەجدە قىلىپ تۇرۇپ: ئى پەرۋەردىگارىم! ھېچ بىر كىشى كېلىپ باقمايدىغان بىر يەردە ساڭا سەجدە قىلدىم، دەيدۇ.

﴿**ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنى (بېلىق يۇتقان چاغدىكى) غەمدىن خالاس قىلدۇق**﴾ يەنى: بىز ئۇنى بېلىقنىڭ قورسىقىدىن ۋە ھېلىقى قاراڭغۇلۇقلاردىن قۇتۇلدۇردۇق.

﴿**شۇنىڭدەك مۆمىنلەرنى (ئېغىرچىلىقلاردىن) خالاس تاپقۇزىمىز**﴾ يەنى ئۇلارغا مۇسىبەت كەلگەندە، ئۇلار گۇناھلىرىغا تەۋبە قىلىپ بىزگە دۇئا قىلسا، بولۇپمۇ ﴿**پەرۋەردىگارىم) سەندىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلىكلەردىن) پاكتۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم**﴾ دەپ دۇئا قىلسا (بىز ئۇلارنى ئۇلارغا كەلگەن مۇسىبەتتىن قۇتۇلدۇرۇمىز).

پەيغەمبەرلەرنىڭ كاتتىسى بۇلغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇئا قىلغاندا مۇشۇ دۇئانى قىلىشقا رىغبەتلەندۇرەتتى.

ئىمام ئەھمەد، سەئىد ئىبنى ئەبۇۋاققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئوسمان رەزىيەللاھۇئەنھۇ مەسچىتتە ئولتۇرغان ئىكەن، مەن ئۇنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭغا سالام قىلدىم. ئۇسمان ماڭا زەن سېلىپ قارىدى، ئەمما سالىمىنى قايتۇرمىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن: ئى مۆمىنلەرنىڭ باشلىقى! ئىسلامدا يېڭى بىر ئىش پەيدا بولدىمۇ؟ دەپ ئىككى قېتىم سوردىم، ئۆمەر: ياق، نېمە ئىش بولدى؟ دېدى. مەن: ھېچ ئىشقۇ بولمىدى، لېكىن بايا مەن مەسچىتتە ئۇسمانىنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئۇنىڭغا سالام قىلسام، ئوسمان ماڭا ئوبدان بىر زەن سېلىپ قارىدى. ئەمما سالىمىنى قايتۇرمىدى، دېدىم.

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ئوسمانىنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭدىن: سېنىڭ بۇ قېرىندىشىڭنىڭ سالىمىنى قايتۇرماسلىقىڭغا نېمە توسالغۇ بولدى؟ دەپ سوردى. ئوسمان: مەن ئۇنىڭ سالىمىنى قايتۇرمىغان يېرىم يوق، دېدى. مەن: شۇنداق قىلدىم، دېدىم. ھەتتا بىز قەسەم ئىچىشتۇق. كېيىن ئوسمان ئىشنى ئېسىگە ئېلىپ، بەلكى شۇنداق بولغاندۇ. مەن الله تائالادىن گۇناھىمنى كەچۈرۈشنى تىلەيمەن ۋە الله تائالاغا تەۋبە قىلىمەن. سەن بايام قېشىمدىن ئۆتكەندە مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغان مۇنداق بىر سۆزنى ئويلاپ ئولتۇراتتىم. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن ئۇ سۆزنى ئويلاپ تولۇق ئېسىمگە ئېلىپ بولغۇچە كۆزۈم (بىر نېمىنى) كۆرمەس، دىلىم (بىركىشىنى) تونۇماس بولۇپ قالدى. ئۇ سۆزنى مەن ساڭا سۆزلەپ بېرەي: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (بىركۈنى) بىزگە تۇنجى دۇئا ھەققىدە سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى، يېزىلىق بىر ئەرەب كېلىپ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۆھبىتىگە كاشىلا قىلدى. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوپۇپ (ئۆيىگە) ماڭدى. مەنمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن ماڭدىم، مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا يېتىشىۋالغىچە ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كېتىپ قېلىشىدىن قورقۇپ پۈتۈمنى يەرگە قاتتىق ئۇردۇم، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ماڭا قاراپ «بۇكىم؟ ھە، ئىسھاقنىڭ دادىسىمۇ» (يەنى سەئىد ئىبنى

www.munber.org

ئەبۇئاققاسمۇ؟) دېدى، مەن: ھە، ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بولدى، ماڭمايلى قال» دېدى. مەن: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى سەن بىزگە تۇنجى دۇئا ھەققىدە سۆزلەپ بېرىۋاتقان ئىدىڭ، يېزىلىق بۇ ئەرەب كىلىپ سېنىڭ سۆزلىشىڭگە كاشىلا قىلدى، دېدىم، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەئە، ئۇ دۇئا بولسا يۇنۇس ئەلەيھىسسالام بېلىقنىڭ قورسىقىدا قىلغان: ﴿**پەرۋەردىگارىم) سەندىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلىكلەردىن) پاكتۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم**﴾[1] دېگەن دۇئادۇر. ھەر قانداق بىر مۇسۇلمان بۇ دۇئا بىلەن بىرەر ئىش توغرىسىدا الله تائالاغا دۇئا قىلسا، الله تائالا ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ» دېدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم سەئىددىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى يۇنۇس ئەلەيھىسسالام قىلغان بۇ دۇئا بىلەن دۇئا قىلسا دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ».

ئەبۇسەئىد مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇ سۆزى بىلەن الله تائالانىڭ ﴿**شۇنىڭدەك مۆمىنلەرنى (ئېغىرچىلىقلاردىن) خالاس تاپقۇزىمىز**﴾ دېگەن ئايىتىنى كۆزدە تۇتقاندۇر.

وَزَكَرِيَّآ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ رَبِّ لَا تَذَرْنِى فَرْدًا وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٨٩﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ وَوَهَبْنَا لَهُۥ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُۥ زَوْجَهُۥٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْخَيْرَٰتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا۟ لَنَا خَٰشِعِينَ ﴿٩٠﴾

زەكەرىيانىڭ (قىسسىنى بايان قىلغىن). ئۆز ۋاقتىدا ئۇ: «ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى (بالىسىز، ۋارىسسىز) يالغۇز قويمىساڭ، سەن ئەڭ ياخشى ۋارىستۇرسەن (يەنى ھەممە ئادەم ئۆلىدۇ، سەنلا باقىي قالىسەن)» دەپ نىدا قىلدى[89]. بىز ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنىڭغا يەھيانى ئاتا قىلدۇق، ئۇنىڭغا خوتۇنىنى ئۆزگەرتىپ بەردۇق (يەنى تۇغىدىغان قىلىپ بەردۇق). (يۇقىرىقى پەيغەمبەرلەرنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشىمىز) شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىرايتتى، (رەھمىتىمىزنى) ئۈمىد قىلىپ، (ئازابىمىزدىن) قورقۇپ بىزگە دۇئا قىلاتتى، بىزگە كەمتەرلىك بىلەن ئىبادەت قىلاتتى[90].

زەكەرىيا ۋە يەھيا ئەلەيھىسسالاملارنىڭ قىسسىلىرى توغرىسىدا

زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى سۈرە مەريەمنىڭ بېشىدا ۋە سۈرە ئال ئىمراندا تەپسىلىي بايان قىلىندى. بۇ سۈرىدە بولسا، الله تائالا بەندىسى زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالادىن ئۆزىگە ۋارىسلىق قىلىدىغان بىر بالىنى تىلىگەنلىكى ھەققىدىكى قىسسىسىنى قىسقىلا بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**زەكەرىيانىڭ (قىسسىنى بايان قىلغىن). ئۆز ۋاقتىدا ئۇ: «ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى (بالىسىز، ۋارىسسىز) يالغۇز قويمىساڭ**﴾ يەنى كىشىلەرگە مېنىڭ ئورۇنباسارىم بولۇپ تۇرىدىغان ۋارىستىن مېنى قۇرۇق قويمىساڭ.

[1] لائىلاھە ئىللا ئەنتە سۇبھانەكە ئىننى كۇنتۇ مىنەززالىمىين.

www.munber.org

﴿سەن ئەڭ ياخشى ۋاربستۇرسەن (يەنى ھەممە ئادەم ئۆلىدۇ، سەنلا باقي قالىسەن)» دەپ نىدا قىلدى﴾ بۇ مەدھىيە (زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ) يۇقىرىدىكى ۋارىس بولىدىغان بالا تىلىگەن دۇئاسىغا بەك مۇناسىپ كەلگەن مەدھىيەدۇر.

﴿بىز ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنىڭغا يەھيانى ئاتا قىلدۇق، ئۇنىڭغا خوتۇنىنى ئۆزگەرتىپ بەردۇق﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دېدى: (زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ) ئايالى تۇغماس ئىدى، تۇغىدىغان بولدى.

﴿(يۇقىرىقى پەيغەمبەرلەرنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشىمىز) شۇنىڭ ئۈچۈن ئىدىكى، ئۇلار ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىرايتتى، (رەھمىتىمىزنى) ئۈمىد قىلىپ، (ئازابىمىزدىن) قورقۇپ بىزگە دۇئا قىلاتتى﴾ سەۋرى بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: پەيغەمبەرلەر رەھمىتىمىزگە قىزىقىپ ۋە ئازابىمىزدىن قورقۇپ بىزگە دۇئا قىلىدۇ.

﴿بىزگە كەمتەرلىك بىلەن ئىبادەت قىلاتتى﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرلەر اللە تائالانىڭ چۈشۈرگەن كىتابلىرىغا ئىشىنەتتى.

مۇجاھىد بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: پەيغەمبەرلەر ھەقىقىي مۆمىنلەر ئىدى. ئەبۇئالىيە مۇنداق دېدى: پەيغەمبەرلەر اللە تائالادىن قورقاتتى. ئەبۇسىنان مۇنداق دېدى: ئۇلارنىڭ دىللىرىدىن اللە تائالادىن قورقۇش ھېچ ئايرىلىپ قالمايتتى.

مۇجاھىد بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: پەيغەمبەرلەر كەمتەر ئىدى. ھەسەن، قەتادە ۋە زەھھاك قاتارلىقلار بولسا: پەيغەمبەرلەر ئۆزلىرىنى اللە تائالانىڭ ئالدىدا ناھايىتى تۆۋەن تۇتاتتى، دېدى. بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە دېيىلگەن سۆز ۋە كۆز - قاراشلار مەزمۇن جەھەتتە يىر - يىرىگە يېقىندۇر.

* * * * * * *

وَٱلَّتِيٓ أَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا فَنَفَخۡنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلۡنَٰهَا وَٱبۡنَهَآ ءَايَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ٩١

نۇمۇسىنى ساقلىغان ئايالنىڭ (يەنى مەريەمنىڭ قىسسىنى بايان قىلغىن). ئۇنىڭغا (يەنى كىيىمنىڭ ئىچىگە) بىزنىڭ تەرىپىمىزدىن بولغان روھنى پۈۋلىدۇق (پۈۋلەنگەن روھ ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ، ئۇ ئىساغا ھامىلدار بولدى)، ئۇنى ۋە ئوغلىنى (يەنى ئىسا بىلەن مەريەمنى) ئەھلى جاھان ئۈچۈن (بىزنىڭ قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل قىلدۇق[91].

راستچىل ئايال ھەزرىتى مەريەم ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنىڭ بايانى توغرىسىدا

اللە تائالا مەريەم ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاملارنىڭ قىسسىسىنى خۇددى باشقا يەردە كەلتۈرگەندەك، بۇ يەردىمۇ زەكەرىيا ۋە ئوغلى يەھيا ئەلەيھىسسالاملارنىڭ قىسسىسى بىلەن بىر يەردە كەلتۈردى. اللە تائالا بۇ ئايەتنىڭ بېشىدا زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلدى. كەينىدىن ھەزرىتى مەريەمنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلدى. چۈنكى، بۇئىككى قىسسىنىڭ بىرى يەنە بىرىگە مۇناسىۋەت جەھەتتە ناھايىتى يېقىن بولۇپ، (اللە تائالا زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىدە) ياشىنىپ قالغان بىر ئادەم بىلەن ياش ۋاقتىدا تۇغمىغان (تۇغماس) قېرى بىر مومايىنىڭ ئارىلىقىدىن بالا يارىتقانلىقىنى بايان قىلدۇ. ئاندىن كېيىن ھەزرىتى مەريەمنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلدۇ.

www.munber.org

ھەزرىتى مەريەمنىڭ قىسسىسى زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىدىنمۇ ھەيران قالارلىقتۇر، چۈنكى، اللە تائالا بۇ قىسسىدە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەرگە تەگمىگەن ئايالدىن تۇغۇلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. بۇئىككى قىسسە ئال ئىمران، مەريەم ۋە بۇ سۈرىدە بولۇپ ئۇچ ئورۇندا بىر يەردە كەلدى.

اللە تائالا بۇ يەردە ھەزرىتى مەريەمنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**نۇمۇسىنى ساقلىغان ئايالنىڭ (يەنى مەريەمنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلغىن). ئۇنىڭغا (يەنى كىيىمنىڭ ئىچىگە) بىزنىڭ تەرىپىمىزدىن بولغان روھنى پۈۋلىدۇق (پۈۋلەنگەن روھ ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ، ئۇ ئىساغا ھامىلدار بولدى**﴾ اللە تائالا بۇ قىسسىنى سۈرە تەھرىمدە مۇنداق بايان قىلىدۇ: ﴿ھەمدە ئىمرانىنىڭ قىزى مەريەمنى مىسال قىلىپ كۆرسەتتى، ئۇ نۇمۇسىنى ساقلىدى، ئۇنىڭغا بىزنىڭ تەرىپىمىزدىن بولغان روھنى پۈۋلىدۇق (دەم ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ، ئىساغا ھامىلدار بولدى﴾[1].

﴿**ئۇنى ۋە ئوغلىنى (يەنى ئىسا بىلەن مەريەمنى) ئەھلى جاھان ئۈچۈن (بىزنىڭ قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل قىلدۇق**﴾ اللە تائالا نىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئەرگە تەگمىگەن ئايالدىن يارىتىشى ئۆزىنىڭ ھەممە نەرسىگە قۇدرىتىنىڭ يېتىدىغانلىقى ۋە (بىرنەرسە ياراتماقچى بولسا) ﴿**ئۇنىڭغا «ۋۇجۇدقا كەل»**﴾ دېيىش بىلەن خالىغىنىنى يارىتىدىغانلىقىغا پاكىت قىلىش ئۈچۈندۇر. بۇھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنى كىشىلەرگە قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل قىلدۇق﴾[2].

* * * * * * *

إِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَأَنَا۠ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوٓا۟ أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ ۖ كُلٌّ إِلَيْنَا رَٰجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِۦ ۖ وَإِنَّا لَهُۥ كَٰتِبُونَ ﴿٩٤﴾

(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ دىنىڭلار ھەقىقەتەن بىر دىندۇر. مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇرمەن، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار[92]. ئۇلار (دىندا) ئىختىلاپ قىلىشىپ) پىرقە - پىرقىلەرگە بۆلۈنۈپ كەتتى، ھەممىسى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىقۇچىلاردۇر[93]. كىمكى مۆمىن بولۇپ ياخشى ئەمەللەرنى قىلىدىكەن، ئۇنىڭ ئەمەلىنىڭ (ساۋابى) زايا كەتمەيدۇ. ئۇنىڭ ئەمەلىنى (يەنى نامە - ئەمالىنى) چوقۇم خاتىرىلەپ قويىمىز[94].

ھەممە ئىنسانلارنىڭ بىر ئۈممەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئى ئىنسانلار! سىلەرنىڭ دىنىڭلار ھەقىقەتەن بىر دىندۇر**﴾ بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، سەئىدئىبنى جۇبەير، قەتادە ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: سىلەرنىڭ دىنىڭلار بىردۇر.

ھەسەنبەسرى بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: (اللە تائالا بۇئايەتتە) ئىنسانلارغا ئۇلارنىڭ نېمىنى قىلىپ، نېمىنى قىلمايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ بەردى. (يەنى ئى ئىنسانلار! پەيغەمبەرلەر سىلەرگە ئوخشاشمىغان شەرىئەت ھۆكۈملىرىنى ئېلىپ كەلسىمۇ، لېكىن، بۇ شەرىئەت ھۆكۈملىرىنىڭ مەقسىتى بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ ئىبادەتنى ھېچ شېرىكى يوق بىر اللە غىلا قىلىشتۇر).

---

[1] سۈرە تەھرىم 21 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مەريەم 21 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئالله تائالا بۇھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى پەيغەمبەرلەر! ھالال نەرسىلەرنى يەڭلار، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىڭلار، مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ قىلغان ئەمەللىرىڭلارنى ئوبدان بىلىمەن (ئى پەيغەمبەرلەر جامائەسى!) سىلەرنىڭ دىنىڭلار ھەقىقەتەن بىر دىندۇر، مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇرمەن، (مېنىڭ ئازابىمدىن) قورقۇڭلار﴾[1] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «بىز پەيغەمبەرلەرنىڭ گۈزۈھى ئانىلىرىمىز باشقا باشقا بولغان، بىر ئاتىنىڭ بالىلىرىدۇرمىز، بىزنىڭ دىنىمىز بىردۇر» يەنى بىز پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن شەرىئەت ھۆكۈملىرى باشقا ـ باشقا بولسىمۇ، لېكىن، ئۇ شەرىئەت ھۆكۈملىرىنىڭ ئەسلى مەقسىتى بىردۇر.

ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ ئېلىپ كەلگەن شەرىئەت ھۆكۈملىرىنىڭ باشقا ـ باشقا ئىكەنلىكى ھەققىدە ئالله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿(ئى ئۈممەتلەر!) سىلەرنىڭ ھەر بىرىڭلارغا بىر خىل شەرىئەت ۋە ئوچۇق يول تەيىن قىلدۇق﴾[2].

﴿**ئۇلار (دىندا ئىختىلاپ قىلىشىپ) پىرقە ـ پىرقىلەرگە بۆلۈنۈپ كەتتى**﴾ يەنى ئۈممەتلەرنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە تۇتقان پوزىتسىيەسى ئوخشاش بولمىدى، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن پەيغەمبەرلىرىگە ئىشەنگەنلەرمۇ، ئىشەنمىگەنلەرمۇ بولدى. قىيامەت كۈنى ﴿**ھەممىسى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتقۇچىلاردۇر**﴾ ئاندىن ئالله تائالا ھەر بىرىنىڭ قىلغان ئىشىنىڭ ياخشى ياكى يامانلىقىغا قاراپ مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ. ئەگەر قىلغان ئىشى ياخشى بولسا، ئۇنىڭدىن كىچىككىنىمۇ كېمەيتىۋەتمەي مۇكاپاتىنى تولۇق بېرىدۇ.

ئالله تائالا بۇھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿**كىمكى مۆمىن بولۇپ ياخشى ئەمەللەرنى قىلىدىكەن، ئۇنىڭ ئەمەلىنىڭ (ساۋابى) زايا كەتمەيدۇ**﴾ ئالله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا كېلىدىغان بولساق، بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىنى ھەقىقەتەن يوققا چىقىرىۋەتمەيمىز﴾[3].

شۇڭا ئالله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇنىڭ ئەمەلىنى (يەنى نامە ـ ئەمالىنى) چوقۇم خاتىرىلەپ قويىمىز**﴾ يەنى ئۇنىڭ قىلغان ھەممە ئىشلىرى يېزىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كىچىككىنىمۇ يوقاپ كەتمەيدۇ.

* * * * * * *

وَحَرَٰمٌ عَلَىٰ قَرۡيَةٍ أَهۡلَكۡنَٰهَآ أَنَّهُمۡ لَا يَرۡجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَٱقۡتَرَبَ ٱلۡوَعۡدُ ٱلۡحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَٰخِصَةٌ أَبۡصَٰرُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَٰوَيۡلَنَا قَدۡ كُنَّا فِي غَفۡلَةٖ مِّنۡ هَٰذَا بَلۡ كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٩٧﴾

بىز ھالاك قىلغان شەھەر (ئاھالىسى) نىڭ دۇنياغا قايتىشى مۇمكىن ئەمەس[95]. يەجۇج ـ مەجۇج (توسمىسى) ئېچىۋېتىلگەندە، ئۇلار زېمىننىڭ ھەر بىر تۆپىلىكلىرىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېلىدۇ[96]. راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كاپىرلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ، (ئۇلار) «ۋاي ئىسىت! بۇنىڭدىن بىز غەپلەتتە قېلىپتۇق، بەلكى بىز ئۆزىمىزگە زۇلۇم قىلىپتۇق» دەيىشىدۇ[97].

---

[1] سۈرە غافىر 51 ـــ 52 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە مائىدە 48 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە كەھف 30 ـ ئايەت.

www.munber.org

بىز ھالاك قىلغان شەھەر ئاھالىسىنىڭ دۇنياغا ھەرگىز قايتۇرۇلمايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**بىز ھالاك قىلغان شەھەر (ئاھالىسى) نىڭ دۇنياغا قايتىشى مۇمكىن ئەمەس**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس مۇنداق دېدى: ھالاك قىلىنغان كىشىلەرنىڭ قىيامەت بولۇشىدىن بۇرۇن دۇنياغا قايتىمايدىغانلىقى پۈتۈلۈپ كەتتى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى ئەبۇجەئفەر باقىر، قەتادە ۋە باشقىلارمۇ ئىبنى ئابباسقا ئوخشاش بايان قىلدى.

يەجۇج - مەجۇج توغرىسىدا

﴿**يەجۇج - مەجۇجنىڭ (توسمىسى) ئېچىۋېتىلگەندە**﴾ بىز يۇقىرىدا يەجۇج ۋە مەجۇجلارنىڭمۇ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن، بەلكى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ئېچىدىكى تۈركىلەرنىڭ ئاتىسى بولغان يافەسنىڭ نەسلىدىن ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئىسكەندەر زۇلقەرنەين سالغان سېپىلنىڭ ئارقىسىدا قېلىپ قالغانلىقىنى بايان قىلغان ئىدۇق.

ئىسكەندەر (شۇ سېپىلنى سېلىپ بولۇپ بۇ، الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە قىلغان نېمىتىدۇر دېگەن سۆزىنى) الله تائالا: ﴿**زۇلقەرنەين ئېيتتى: «بۇ (يەنى توسمىنىڭ بەرپا قىلىنىشى) پەرۋەردىگارىمنىڭ نېمىتىدۇر، پەرۋەردىگارىمنىڭ ۋەدىسى ئىشقا ئاشقاندا، ئۇ ئۇنى تۆپتۈز قىلىۋېتىدۇ، پەرۋەردىگارىمنىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر» ئۇ كۈنىدە (يەنى قىيامەت كۈنىدە، قىستاڭچىلىقتىن) كىشىلەرنى بىر - بىرىگە گىرەلەشتۈرۈۋېتىمىز، سۇر چېلىنىدۇ، ئۇلارنى (ھېساب ئۈچۈن) يىغىمىز**﴾ دېگەن ئايىتىدە ھىكايە قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق.

الله تائالا بۇيەردە يەجۇج ۋە مەجۇجلارنىڭ ۋاقتى - سائىتى كەلگەندە سېپىلنىڭ ئېچىدىن قانداق چىقىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**يەجۇج - مەجۇج (توسمىسى) ئېچىۋېتىلگەندە، ئۇلار زېمىننىڭ ھەر بىر تۆپلىكلىرىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس، ئىكرىمە، ئەبۇسالىم، سەۋرى ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: يەجۇج - مەجۇج زېمىندا بۇزغۇنچىلىق قىلىپ بېرىشقا ئالدىرىشىپ، ھەممە تۆپلىكلەردىن ئالدىرىشىپ كېلىدۇ.

بۇ ئۇلارنىڭ سېپىلدىن چىققان ۋاقتىدىكى سۈپەتلىرىدۇر. ﴿**ساڭگاھەممىدىن خەۋەردار زاتتەك (يەنى الله دەك) ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ**﴾ بۇ ئۆزىدىن باشقا ئىبادەتكە لايىق بىرى يوق، ئاسمان - زېمىندىكى يوشۇرۇن ئىشلارنى بىلگۈچى زات الله تائالانىڭ بۇرۇن بولغان ئىشلاردىن ۋە بولماقچى بولغان ئىشلاردىن خەۋەر بېرىشىدۇر.

ئىبنى جەرىر ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى ئەبۇيەزىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى ئابباس كېچىك بالىلارنىڭ بىرى يەنە بىرىنىڭ ئوستىدىن ئارتىلىپ ئويناۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، يەجۇج - مەجۇج مۇشۇ شەكىلدە چىقىدۇ، دېدى.

يەجۇج - مەجۇجنىڭ چىقىشى تۆۋەندىكى ھەدىسلەردىمۇ بايان قىلىنىپ كەلدى:

ئىمام ئەھمەد ئەبۇسەئىد خۇدرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: «يەجۇج - مەجۇج (سېپىل) ئېچىلغاندا، الله تائالا بۇيايتىدە ﴿**ئۇلار زېمىننىڭ ھەر بىر تۆپلىكلىرىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېلىدۇ**﴾ دېگىنىدەك سېپىلدىن چىقىپ كىشىلەرنى قورشىۋالىدۇ. مۇسۇلمانلار ماللىرىنى ئېلىپ، شەھەر ۋە سېپىللىرىنىڭ ئىچىلىرىگە كىرىۋالىدۇ. يەجۇج - مەجۇج زېمىننىڭ سۇلىرىنى ئىچىدۇ، ھەتتا ئۇلاردىن بەزىسى بىر ئۆستەڭدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭ سۇيىنى ئىچىپ ئۆستەڭنى قۇرۇتىۋېتىدۇ. ئاندىن ئۇلارنىڭ كەينىدىن كەلگەن يەنە بىر توپى بۇ

www.munber.org

يەردىن ئۆتكەندە بىر چاغلاردا بۇ ئۆستەڭدە سۇ بار ئىدى، دېيىشىدۇ. (يەر يۈزىدە) شەھەر ياكى سېپىلىنىڭ ئىچىگە كىرىۋالغان كىشىلەردىن باشقا بىرسى قالمىغاندا يەجۇج - مەجۇجلار يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسىدىن خالاس بولدۇق، ئەمدى ئاسماندىكىلەر قالدى، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرى نەيزىسىنى ئاسمانغا قارىتىپ ئاتىدۇ. ئۇلارنىڭ سىنلىشى ئۈچۈن نەيزە ئاسماندىن قانغا بويالغان ھالىتىدە قايتىپ چۈشىدۇ. ئۇلار شۇنداق تۇرغان بىر مەزگىلدە اللە تائالا ئۇلارنىڭ بوينىغا چېكەتكىنىڭ گەدىنىگە چۈشىدىغان قۇرتتەك قۇرتنى ئەۋەتىدۇ - دە، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھېچ بىر شەپسىزلا ئۆلىدۇ. ئاندىن مۇسۇلمانلار: ئىچىمىزدىن بىر كىشى ئۆزىنى بىز ئۈچۈن پىدا قىلىپ، بۇ دۈشمەنلەرنىڭ نېمە قىلۋاتقانلىقىنى بىر قاراپ باقسۇن، دېيىشىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرى ئۆزىنى ئۆلۈمگە ئاتاپلا (شەھەردىن ياكى سېپىلدىن سىرتقا) چىقىدۇ - دە، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى كۆرىدۇ. مۇسۇلمانلار بىر - بىرىنى: ئى مۇسۇلمانلار گۇرۇھى! خۇش بېشارەت بولسۇن! قۇدرەتلىك اللە تائالا ھەقىقەتەن سىلەرنى دۈشمەنلىرىڭلاردىن ساقلاپ قېلىپتۇ، دەپ چاقىرىدۇ. ئاندىن ئۇلار شەھەر ۋە سېپىللاردىن چىقىدۇ ۋە چارۋا - مالىلىرىنى (يايلاقلاردا) باقىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىشلىرى پەقەت مالىلىرىدىن خەۋەر ئېلىشلا بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ مالىلىرى ئوت - چۆپىكە ئېرىشكەنلىكىدىن ناھايىتى سەمىرىپ كېتىدۇ.

ئىمام ئەھمەد نۇۋاس ئىبنى سەمئاننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئەتىگىنى دەججالنىڭ گېپىنى قىلىپ، ئۇنى بىر ھاقارەتلەپ ۋە بىر گەۋدىلەندۇرۇپ، ئۇنىڭ سۈپىتىنى بايان قىلىپ بەردى. بىز دەججالنى خورما زارلىقتىمكىن دەپ گۇمان قىلدۇق ۋە ئۇ يەرگە بارىدۇق. بىزنىڭ ئۇ يەرگە بارغانلىقىمىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلىپ قېلىپ: «نېمە قىلۋاتىسىلەر؟» دەپ سورىدى. بىز: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بىر ئەتىگىنى سەن بىزگە دەججالنىڭ گېپىنى قىلىپ ئۇنى بىر ھاقارەتلەپ بىر گەۋدىلەندۇرۇپ، ئۇنىڭ سۈپىتىنى بايان قىلىپ بەرگەن ئىدىڭ، بىز ئۇنى خورما زارلىقتىمكىن دەپ گۇمان قىلدۇق، دەپ جاۋاب بەردۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن سىلەرگە دەججالنىڭ پىتنىسىدىن باشقا پىتنىنىڭ يېتىپ قېلىشىدىن بەك قورقىمەن. ئەگەر دەججال چىققاندا، مەن سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردا بولسام ئۇنىڭغا ئۆزۈم تېتىيمەن، ئەگەر ئىچىڭلاردا بولمىسام ھەممە كىشى ئۆزى - ئۆزىنى قوغدىسۇن. اللە تائالا مېنىڭ ئورنۇمدا ھەممە مۇسۇلمانلارنى دەججالنىڭ پىتنىسىدىن ساقلايدۇ. دەججال قويۇق بۇدۇر چاچلىق، كۆزى تېشىغا پولتىيىپ چىقىپ قالغان بىر يىگىتتۇر. ئۇ شام بىلەن ئىراقنىڭ ئارىلىقىدىكى بىر يولدىن چىقىدۇ. ۋە ئوڭ - سول تەرەپ بولۇپ ھەممە يەردە پاساتچىلىق تېرىيدۇ. ئى اللە نىڭ بەندىلىرى! ئىمانىڭلاردا مەھكەم تۇرۇڭلار» دېدى. بىز: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇ زېمىندا قانچە ئۆزۈن تۇرىدۇ؟ دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قىرىق كۈن تۇرىدۇ، ئۇ قىرىق كۈننىڭ بىر كۈنى بىر يىلدەك، بىر كۈنى بىر ئايدەك، يەنە بىر كۈنى بىر ھەپتىدەك، قالغان كۈنلىرى سىلەرنىڭ مۇشۇ كۈنۈڭلاردەك بولىدۇ» دېدى. بىز: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ھېلىقى بىر يىلدەك بولىدىغان ئۆزۈن كۈندە بىر كۈنلۈكىنىڭ نامىزىنى ئوقۇساق بولامدۇ؟ دەپ سورىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق، سىلەر ئۇ كۈننى ئۆلچەپ (بىر كۈنگە توغرىلاپ) بىر كۈنلۈك نامىزىڭلارنى ئوقۇڭلار» دېدى. بىز: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنىڭ مېڭىش سۈرئىتى قانداق بولىدۇ؟ دەپ سورىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ سۈرئىتى شامال ئىتتەرگەن كەلكۈندەك بولىدۇ. ئۇ بىر كىشىلەرنىڭ قېشىغا كېلىدۇكى، ئۇلارنى ئۆزىگە ئىشىنىشكە چاقىرىدۇ. ئۇلار ئۇنىڭغا ئىشىنىپ بويسۇنىدۇ. ئاندىن ئۇ ئاسماننى يامغۇر ياغدۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ، ئاسماندىن يامغۇر ياغىدۇ. زېمىننى بۇيرۇيدۇ، زېمىندىن ئۆسۈملۈكلەر ئۇنىدۇ. ئۇ

www.munber.org

كىشىلەرنىڭ ئوتلىغىلى كەتكەن چارۋىلىرى كەچتە سېمىز، يېلىنلىرى سۈتكە تولغان، توقلىقىدىن بېقىنلىرى چىقىپ كەتكەن هالدا قايتىپ كېلىدۇ.

ئاندىن ئۇ باشقا بىر كىشىلەرنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇلارنى ئۆزىگە ئىشىنىشكە چاقىرىدۇكى، ئۇلار ئۇنىڭغا ئىشەنمەي سۆزىنى رەت قىلىدۇ. (ئۇ ئۇلارنىڭ قېشىدىن قايتىپ كېتىدۇ). ئۇنىڭغا ئۇلارنىڭ ماللىرىمۇ ئەگىشىپ كېتىدۇ. (يەنى ئۇلارغا قەھەتچىلىك كېلىدۇ). شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ قوللىرىدا ھېچ قانداق مال - مۈلكى قالمايدۇ. ئۇ بىر خارابىلىقتىن ئۆتۈپ ئۇنىڭغا: ئېچىڭدىكى بايلىقلارنى چىقارغىن دەيدۇ. ئۇنىڭ ئېچىدىكى بايلىقلار ھەسەل ھەرىسى ئۇۋۇسىدىن چىققاندەك ئارقىمۇ ئارقا چىقىشقا باشلايدۇ. ئاندىن ئۇ تازا ياشلىق قۇرامىغا يەتكەن بىر كىشىنى چاقىرىپ ئەكېلىپ، ئۇنى قىلىچ بىلەن ئۇرۇپ ئىككى پارچە قىلىۋېتىپ، ئۇ كىشىنى قايتا چاقىرىدۇ. ئۇ تىرىلىپ خۇشال كۈلگەن قىياپەتتە ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ. شۇ پەيتنىڭ ئۆزىدە الله تائالا ھەزرىتى مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئەۋەتىدۇ.

ئىسا ئەلەيھىسسالام دەمەشقنىڭ شەرق تەرىپىدىكى ئاق مۇنارغا، بويالغان ئىككى كىيىم كەيگەن، ئىككى قولىنى ئىككى پەرىشتىنىڭ قاناتلىرىغا قويغان ھالتىدە چۈشىدۇ. ئاندىن ئىسا ئەلەيھىسسالام دەججالنى ئىزدەپ، ئۇنى پەلەستىنگە يېقىن بىر شەھەرنىڭ شەرق تەرىپىدىكى ئىشىكنىڭ قېشىدا تېپىپ ئۆلتۈرىدۇ. شۇ چاغدا توساتتىن الله تائالا ئىسا ئەلەيھىسسالامغا: ھەقىقەتەن مەن ھېچبىر كىشى سوقۇشۇشقا كۈچى يەتمەيدىغان بىر تۈركۈم بەندىلىرىمنى چىقاردىم. مەن دەججالنىڭ پىتنىسىدىن ساقلاپ قالغان بەندىلىرىمنى سەن تۇر تېغىغا ئېلىپ چىقىپ كەت! دەپ ۋەھىي قىلىدۇ. الله تائالا يەجۈج - مەجۈجنى ئەۋەتىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار زېمىننىڭ ھەر بىر تۆپىلىكلىرىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېلىدۇ**﴾ (ئۇلارنىڭ ئالدىدا كەلگەنلىرى تەبەرسە كۆلىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ، ئۇنىڭ ھەممە سۈيىنى ئىچىپ بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئاخىرقىلىرى ئۆتكەنده: بۇ كۆلده بىر چاغلاردا سۇ بار ئىدى، دېيىشىدۇ. الله نىڭ پەيغەمبىرى ئىسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى (تۇر تېغىدا) قورشاۋدا قالىدۇ. ھەتتا ئۇلارنىڭ بىرسى ئۆچۈن كالىنىڭ بىر تال بېشى سىلەرنىڭ بۈگۈنكى كۈنۈڭلاردىكى يۈز تىللادىن ئەلا بولۇپ قالىدۇ). ئىسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇلارنىڭ ھەمراھلىرى الله تائالاغا دۇئا قىلىدۇ. الله تائالا يەجۈج - مەجۈجلەرنىڭ گەدىنىگە قۇرتلارنى ئەۋەتىش بىلەن ئۇلار بىر كىشى ئۆلگەندەك تەڭلا ئۆلىدۇ. ئاندىن ئىسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى (تۇر تېغىدىن) زېمىنغا چۈشىدۇ. ئۇلار زېمىندا بىرمۇ ئۆي قالماي يەجۈج - مەجۈجنىڭ جەسەتلىرىنىڭ سېسىق پۇراقلىرى بىلەن توشۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرىدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى الله تائالاغا دۇئا قىلىدۇ. الله تائالا تۆگىلەرنىڭ بوينىغا ئوخشاش قۇشلارنى ئەۋەتىدۇ. ئۇ قۇشلار ئۇلارنىڭ جەسەتلىرىنى كۆتۈرۈپ الله خالىغان يەرلەرگە ئاپىرىپ تاشلايدۇ.

ئىبنى جابىر، ئاتا ئىبنى يەزىتتىن كەبىنىڭ: قۇشلار ئۇلارنىڭ جەسەتلىرىنى ئېلىپ بېرىپ شەرققە تاشلۇۋېتىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. «الله تائالا 40 كۈن يامغۇر ياغدۇرىدۇ، يامغۇر بىرەر ئۆي ۋە ياكى بىرەر چېدىرنىمۇ قويماي ھەممىسىنى تازىلاپ، زېمىننى يۇيۇپ، ئەينەكتەك قىلىپ قويىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن زېمىنغا: مېۋىلىرىڭنى ئۆستۈرۈپ، بۇرۇنقى بەركەتلىرىڭنى قايتۇر! دېيىلىدۇ. شۇ كۈنلەردە كىشىلەر ئانارنى يەپ ئۇنىڭ شۇپەكلىرى بىلەن سايىدىلىنىدۇ. سۈتلەرگە بەركەت بېرىلىپ، ھەتتا بىر تۆگىنىڭ سۈتى نۇرغۇن كىشىلەرگە، بىر كالىنىڭ سۈتى بىر قەبىلە كىشىلىرىگە، بىر قوينىڭ سۈتى بىر جەمەت كىشىلىرىگە يېتىدۇ. ئۇلار شۇنداق ياشاۋاتقان چاغدا الله تائالا تۇيۇقسىزلا مەيىن بىر شامالنى ئەۋەتىدۇ. شامال ئۇلارنىڭ قولتۇقلىرىنىڭ ئاستىدىن ئۆتۈپ مۆمىن ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ بىرىنمۇ قويماي

www.munber.org

ھەممىسىنىڭ جەننىتى ئالىدۇ. ئۇلاردىن كېيىن (يەر يۈزىدە) ئېشەكلەردەك ئاشكارا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزىدىغان ئەڭ ئەسكى ئادەملەر قالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا قىيامەت بولىدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار رىۋايەت قىلدى.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ھەرمەلەنىڭ ھاممىچىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قېتىم چايان چېقىۋالغانلىقتىن بارمىقىنى تېخىپ قويغان ھالىتىدە سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: «سىلەر ئۆزلىرىمزىنىڭ دۈشمەنلىرى يوق دەيسىلەر، سىلەر دۈشمەنلىرىڭلار بىلەن ئۇرۇش قىلىپ تۇرغان ۋاقتىڭلاردا يۈزلىرى تۆپتۈز قىلىنغان، قالقاندەك كەڭرى، كۆزلىرى كىچىك، چېچىنىڭ رەڭگى ساغۇچ بولغان يەجۈج - مەجۈجلار ھەممە تۆپىلىكلەردىن ئالدىراش چۈشۈپ كېلىدۇ».

ھەدىستە ھەزرىتى مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەج قىلىدىغانلىقى بايان قىلىنىدۇ: بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد، ئەبۇسەئىدتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «يەجۈج - مەجۈجلار چىقىپ بولغاندىن كېيىنمۇ بۇ ئۆيدە (يەنى ھەرەمدە) ھەج ۋە ئۆمرە قىلىنىدۇ».

﴿**راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى**﴾ يەنى مۇشۇ قورقۇنچلۇق ئەھۋاللار ۋە يەرلەرنىڭ تەۋرىنىشلىرى بولسا، قىيامەت بولۇشىنىڭ يېقىنلاشقانلىقىدۇر. مۇشۇ ئىشلار بولغاندا كاپىرلار: بۇ قاتتىق بىر كۈن بولدى، دېيىشىدۇ.

﴿**ئۇ كۈندە كاپىرلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ، (ئۇلار) «ۋاي ئىسىت! بۇنىڭدىن بىز غەپلەتتە قېلىپتۇق، بەلكى بىز ئۆزىمىزگە زۇلۇم قىلىپتۇق» (دېيىشىدۇ)**﴾ يەنى ئۇلار پايدا بەرمەيدىغان بىر ۋاقىتتا ئۆزلىرىنىڭ ئازغۇنلۇق ئىچىدە ئۆتكەنلىكىنى تونۇپ يېتىشىدۇ.

* * * * * * *

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَٰرِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَٰٓؤُلَآءِ ءَالِهَةً مَّا وَرَدُوهَا ۖ وَكُلٌّ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا ٱلْحُسْنَىٰٓ أُوْلَٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۖ وَهُمْ فِى مَا ٱشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَٰلِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ ٱلْفَزَعُ ٱلْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ هَٰذَا يَوْمُكُمُ ٱلَّذِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

(ئى مۇشرىكلار!) ھەقىقەتەن سىلەر ئاللاھ نى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسىلەر بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر، سىلەر دوزاخقا كىرىسىلەر[98]. ئەگەر سىلەر ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلار ئىلاھلار بولىدىغان بولسا، دوزاخقا كىرمىگەن بولاتتى (ئىبادەت قىلغۇچى ۋە ئىبادەت قىلىنغۇچىلارنىڭ) ھەممىسى دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ[99]. ئۇلار دوزاختا ھەمىشە پەرياد چېكىدۇ، (ئازابنىڭ قاتتىقلىقىدىن) ئۇلار دوزاختا ھېچ نەرسىنى ئاڭلىمايدۇ[100]. بىز تەرەپتىن بىرىلگەن بەخت - سائادەتكە تېگىشلىك بولغانلار (يەنى تائەت - ئىبادەتكە تەۋپىق بېرىلىپ تۇغرا يولدا ئىبادەت قىلغان سائادەتمەن بەندىلەر) دوزاختىن يىراق قىلىنىدۇ[101]. ئۇلار دوزاخنىڭ شەپسىنى ئاڭلىمايدۇ، كۆڭلى تارتقان نازۇ نېمەتلەر ئىچىدە مەڭگۈ

www.munber.org

قالىدۇ﴿102﴾. چوڭ قورقۇنچ (يەنى قىيامەتنىڭ دەھشىتى) ئۇلارنى قايغۇغا سالمايدۇ، پەرىشتىلەر: «اللە سىلەرگە ۋەدە قىلغان كۈن مۇشۇ» (دەپ)، ئۇلارنى (جەننەتنىڭ دەرۋازىلىرى ئالدىدا) قارشى ئالىدۇ﴿103﴾.

مۇشرىكلار ۋە ئۇلارنىڭ چوقۇنغان نەرسىلىرىنىڭ جەھەننەمنىڭ ئوتونى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا مەككىلىك قۇرەيشنىڭ مۇشرىكلىرىگە ھەمدە شۇلارنىڭ دىنىدىكى بۈتپەرەسلەرگە مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇشرىكلار!) ھەقىقەتەن سىلەر اللە نى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسەڭلار بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: يەنى جەھەننەمنىڭ يېقىلغۇسى بولۇسىلەر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇمىنلەر! ئۆزەڭلارنى ۋە بالا-چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار﴾[1].

يەنە بىر رىۋايەتتە ئىبنى ئابباس مۇنداق دېدى: «ئۇلار جەھەننەمنىڭ ئوتۇنى بولىدۇ». بۇئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، ئىكرىمە ۋە قەتادە قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: «ئۇلار جەھەننەمنىڭ ئوتۇنلىرى بولىدۇ».

زەھھاك ۋە باشقىلار بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: «ئۇلار (دوزاختا قالىنىش ئۈچۈن) ئۇنىڭغا تاشلىنىدىغان نەرسىلەر بولىدۇ» ﴿**سىلەر دوزاخقا كىرىسىلەر**﴾.

﴿**ئەگەر سىلەر ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلار ئىلاھلار بولىدىغان بولسا، دوزاخقا كىرمىگەن بولاتتى**﴾ يەنى سىلەر اللە تائالانى قويۇپ ئىبادەت قىلغان بۇتلار توغرا ۋە ھەقىقىي ئىلاھ بولىدىغان بولسا، ھەرگىز دوزاخقا كىرمىگەن بولاتتى.

﴿**(ئىبادەت قىلغۇچى ۋە ئىبادەت قىلىنغۇچىلارنىڭ) ھەممىسى دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ، ئۇلار دوزاختا ھەمىشە پەرياد چېكىدۇ، (ئازابنىڭ قاتتىقلىقىدىن) ئۇلار دوزاختا ھېچ نەرسىنى ئاڭلىمايدۇ**﴾ دوزاختا كىرگەنلەرنىڭ نالە - پەرياد چېكىدىغانلىقى ھەققىدە اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿بەتبەختىلەرگە كەلسەك، ئۇلار دوزاختا كىرىدۇ، ئۇلار دوزاختا (ئېشەك ھاڭرىغاندەك) توۋلاپ نالە - پەرياد چېكىدۇ﴾[2]

ئىمان ئېيتىش ئارقىلىق بەخت - سائادەتكە ئېرىشكەنلەرنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا

اللە تائالا يۇقىرىدا دوزاختا كىرىدىغان كىشىلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى بايان قىلغان ئىدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا اللە تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىشىنىپ، بەخت - سائادەتكە ئېرىشكەن مۇمىنلەرنىڭ بايانىنى كەلتۈردى، بۇلار بولسا اللە تائالا تەرىپىدىن بېرىلگەن، بەخت - سائادەتكە تېگىشلىك بولغان ۋە دۇنيادا ياخشى ئىشلارنى قىلغان كىشىلەردۇر.

(دۇنيادا ياخشى ئىش قىلغانلارغا ئاخىرەتتە ياخشى مۇكاپات بېرىلىدىغانلىقى ھەققىدە) اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ياخشى ئىش قىلغانلار جەننەتكە ۋە اللە نىڭ جامالىنى كۆرۈشكە نائىل بولىدۇ﴾[3]

---

[1] سۈرە تەھرىم 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھۇد 106 - ئايەت.
[3] سۈرە يۇنۇس 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ياخشى ئىش قىلغۇچى پەقەت ياخشى مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ﴾[1] يەنى ئۇلار دۇنيادا ياخشى ئەمەل ئىبادەتلەرنى قىلغىنىدەك، الله تائالامۇ ئاخىرەتتە ئۇلارنى ئەڭ ئېسىل ئورۇن بولغان جەننەت بىلەن مۇكاپاتلايدۇ، ئەجرىلىرىنى تولۇق بېرىدۇ ۋە دوزاخ ئازابىدىن ساقلاپ قالىدۇ.

﴿**دوزاختىن يىراق قىلىنىدۇ، ئۇلار دوزاخنىڭ شەپسىنى ئاڭلىمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار دوزاخنىڭ گۈركىرەپ كۆيگەن ئوت يالقۇنىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىمايدۇ. ﴿**كۆڭلى تارتقان نازۇ نېمەتلەر ئىچىدە مەڭگۈ قالىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا جەننەتكە كىرگەنلەرنى ئۇلار ياقتۇرمايدىغان ۋە قورقۇنچلۇق ئىشلاردىن ساقلايدۇ. ئۇلارغا خالىغان ۋە ياخشى كۆرگەن نەرسىلىرى تەييار قىلىنىدۇ.

ھەججاج ئىبنى مۇھەممەد، ئەئۇەر ئىبنى ئاباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالانىڭ ﴿**بىز تەرەپتىن بېرىلگەن بەخت - سائادەتكە تېگىشلىك بولغانلار (يەنى تائەت - ئىبادەتكە تەۋپىق بېرىلىپ تۇغرا يولدا ئىبادەت قىلغان سائادەتمەن بەندىلەر**﴾ دېگەن ئايىتى ئۇنىڭ ﴿**(ئى مۇشرىكلار!) ھەقىقەتەن سىلەر الله نى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسەڭلار بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر، سىلەر دوزاخقا كىرىسىلەر**﴾ دېگەن ئايىتىدە سۆزلەنگەن ئىلاھ سۈپىتىدە ئىبادەت قىلىنىپ دوزاخقا يېقىلغۇ بولىدىغان نەرسىلەر نېگە قاتارىغا ئىسا ئەلەيھىسسالام، ئۇزەيرە ئەلەيھىسسالام ۋە پەرىشتىلەردەك كىشىلەر تەرىپىدىن ئىبادەت قىلىنغان بەزى نەرسىلەرنىڭ كىرمەيدىغانلىقىنى بايان قىلىپ كەلدى». بۇ ھەقتە ئىكرىمە، ھەسەن ۋە ئىبنى جۇرەيجلەرمۇ ئىبنى ئاباباسقا ئوخشاش بايان قىلدى.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: رىۋايەت قىلىنىشچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى مەسچىتتە ۋەلىد ئىبنى مۇغىيرە بىلەن ئولتۇردى، ئاندىن مەسچىتكە نەزىر ئىبنى ھارىس كىرىپ كېلىپ، ئۇمۇ ئۇلار بىلەن ئولتۇردى، مەسچىتتە يەنە باشقا قۇرەيشلىكلەرمۇ بارئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزىنى باشلىۋېدى، ئۇنىڭغا نەزىر ئىبنى ھارىسە ئېتىراز بىلدۈردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىلغان سۆزىگە پاكىت كەلتۈرۈش ئارقىلىق ئۇنى جىم قىلىپ قويدى ۋە ئۇلارغا بۇ ئايەتنى ئوقۇپ بەردى: ﴿**(ئى مۇشرىكلار!) ھەقىقەتەن سىلەر الله نى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسەڭلار بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر، سىلەر دوزاخقا كىرىسىلەر، ئەگەر سىلەر ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلار ئىلاھلار بولىدىغان بولسا، دوزاخقا كىرمىگەن بولاتتى (ئىبادەت قىلغۇچى ۋە ئىبادەت قىلىنغۇچىلارنىڭ) ھەممىسى دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ، ئۇلار دوزاختا ھەمىشە پەرياد چېكىدۇ، (ئازابنىڭ قاتتىقلىقىدىن) ئۇلار دوزاختا ھېچ نەرسىنى ئاڭلىمايدۇ**﴾ ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ سورۇنىدىن قوپۇپ كەتتى، سورۇنغا ئابدۇللاھ ئىبنى زەبئەرى كېلىپ ئولتۇردى.

ۋەلىيد ئىبنى مۇغىيرە، ئابدۇللاھ ئىبنى زەبئەرىگە: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، بايام نەزىر ئىبنى ھارىس ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ ئوغلىغا (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا) ھېچقانداق جاۋاب بېرەلمەي قالدى، مۇھەممەد بىز ۋە ئىبادەت قىلۇاتقان بۇتلارنىڭ دوزاخنىڭ يېقىلغۇسى بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى، دېدى، ئابدۇللاھ ئىبنى زەبئەرى: بىلىپ قويۇڭلاركى، ئەگەر مەن مۇھەممەدنى ئۇچراتسام ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلىشىمەن. سىلەر مۇھەممەدتىن: الله نى قويۇپ ئىبادەت قىلىنغان نەرسىلەر ئىبادەت قىلغۇچىسى بىلەن دوزاخنىڭ يېقىلغۇسى بولىدىغان بولسا، بىز پەرىشتىلەرگە، يەھۇدىيلەر ئۇزەير ئەلەيھىسسالامغا ۋە خرىستىئانلار مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسائەلەيھىسسالامغا ئىبادەت قىلىدۇ. (ئۇلارمۇ دوزاخنىڭ يېقىلغۇسى بولامدىكەن؟) دەپ سوراپ بېقىڭلار، دېدى. ۋەلىيد ۋە سورۇندىكى كىشىلەر ئابدۇللاھ ئىبنى زەبئەرنىڭ بۇ سۆزىدىن ھەيران قېلىشتى ۋە ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

[1] سۈرە رەھمان 60 - ئايەت.

www.munber.org

بىلەن مۇنازىرىلىشىلەيدىكەن دەپ قاراشتى. ئابدۇللاھ ئىبنى زەبئەرىنىڭ بۇ سۆزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۆزلەپ بېرىلۈىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى كىشىلەرنىڭ اللە نى قويۇپ ئۆزىگە ئىبادەت قىلىشنى خالىسا، ئۇ كىشى ئۆزىگە ئىبادەت قىلغانلار بىلەن بىللە (دوزاختا) بولىدۇ، چۈنكى، ئۇلار ئۇكىشىگە ئىبادەت قىلغاندا شايتانغىمۇ ئىبادەت قىلىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى ۋە اللە تائالامۇ بۇ توغرىلىق تۆۋەندىكى ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿**بىز تەرەپتىن بېرىلگەن بەخت - سائادەتكە تېگىشلىك بولغانلار (يەنى تائەت ئىبادەتكە تەۋپىق بېرىلىپ توغرا يولدا ئىبادەت قىلغان سائادەتمەن بەندىلەر) دوزاختىن يىراق قىلىنىدۇ ئۇلار دوزاخنىڭ شەپسىنى ئاڭلىمايدۇ، كۆڭلى تارتقان نازۇ نېمەتلەر ئىچىدە مەڭگۇ قالىدۇ**﴾ يەنى دوزاختىن يىراق قىلىنىدىغان بۇ كىشىلەر بولسا ئىسا، ئۇزەيىر ئەلەيھىسسالاملاردۇر. گەرچە ئۆزلىرى اللە تائالانىڭ ئىبادىتىدە بولغان ياخشى كىشىلەر بولسىمۇ ئازغۇنلۇق يولىدىكى كىشىلەر تەرىپىدىن ئىلاھ تۇتۇلۇپ، اللە تائالانى قويۇپ ئىبادەت قىلىنغان، يەھۇدىيلار ۋە خرىستىئانلارنىڭ دىنىي رەھبەرلىرى ۋە ئالىملىرىدۇر.

مۇشرىكلارنىڭ: بىز پەرىشتىلەرگە ئىبادەت قىلىمىز ۋە ئۇلارنى اللە تائالانىڭ قىزلىرى دەپ قارايمىز، دېيىشكەنلىكى ھەققىدە اللە تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى. ﴿ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار): «اللە نىڭ (پەرىشتىلەردىن) بالىسى بار» دېيىشتى، ئۇنداق ئەمەس. اللە (بۇنىڭدىن) پاكتۇر، (پەرىشتىلەر اللە نىڭ) ھۆرمەتلىك بەندىلىرىدۇر. ئۇلار اللە غا ئالدى بىلەن سۆز قىلىشقا پېتىنالمايدۇ، ئۇلار اللە نىڭ ئەمرى بويىچە ئىش قىلىدۇ. اللە ئۇلارنىڭ قىلغانلىرىنى ۋە قىلماقچى بولغانلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ، ئۇلار اللە رازى بولغانلارغىلا شاپائەت قىلىدۇ، اللە نىڭ ھەيۋىسىدىن تىترەپ تۇرىدۇ، ئۇلاردىن كىمكى، مەن اللە دىن باشقا ئىلاھمەن، دەيدىكەن، ئۇنى دوزاخ بىلەن جازالايمىز، زالىملارنى شۇنداق جازالايمىز﴾[1].

مۇشرىكلارنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلاھ تۇتۇلغانلىقىنى دېيىشكەنلىكى ھەققىدە بۇ ئايەت چۈشتى: ﴿(قۇرئاندا) مەريەمنىڭ ئوغلى (يەنى ئىسا ئەلەيھىسسالام) مىسال كەلتۈرۈلسە، ناگاھان سېنىڭ قەۋمىڭ (خۇشاللىقتىن) سۈرەن سېلىشىپ كېتىدۇ. ئۇلار: «بىزنىڭ ئىلاھلىرىمىز ياخشىمۇ ياكى ئىسامۇ؟» دېدى. ئۇلار بۇ مىسالنى پەقەت خۇسۇمەت قىلىش ئۈچۈنلا كەلتۈردى، بەلكى ئۇلار جېدەلخور قەۋمىدۇر. ئۇ (يەنى ئىسا) (ناسارالار گۇمان قىلغانىدەك ئىلاھ ياكى ئىلاھنىڭ ئوغلى ئەمەس) پەقەت پەيغەمبەرلىك نېمىتىمىزگە ئېرىشكەن بىر بەندىدۇر، ئۇنى بىز ئىسرائىل ئەۋلادىغا (اللە نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) بىر دەلىل قىلدۇق. ئەگەر بىز خالىساق، ئەلۋەتتە سىلەرگە زېمىندا ئورۇنباسار بولىدىغان پەرىشتىلەرنى ۋۈجۇتقا كەلتۈرەتتۇق. ئىسا ئەلۋەتتە قىيامەت (يېقىنلاشقانلىقنىڭ) ئالامىتىدۇر، ئۇنىڭغا (يەنى قىيامەتكە) شەك كەلتۈرمەڭلار. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا ئېيتقىنكى) «ماڭا ئەگىشىڭلار، بۇ (مېنىڭ دەۋەت قىلغىنىم) توغرا يولدۇر﴾[2] ئەسلىدە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلۇكلىرىنى تىرىلدۈرۈپ ۋە كېسەللەرنى ساقايتىشلەردەك مۆجىزىلەر بىلەن پەيغەمبەر بولۇپ كېلىشى قىيامەتنىڭ يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ (يەنى ئىسا) ئەلۋەتتە قىيامەت (يېقىنلاشقانلىقنىڭ) ئالامىتىدۇر، ئۇنىڭغا (يەنى قىيامەتكە) شەك كەلتۈرمەڭلار. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا ئېيتقىنكى) «ماڭا ئەگىشىڭلار، بۇ (مېنىڭ دەۋەت قىلغىنىم) توغرا يولدۇر﴾[3].

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 26 — 29 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە زۇخرۇف 57 – 61 - ئايەت.
[3] سۈرە زۇخرۇف 61 - ئايەت.

www.munber.org

ئابدۇللاھ ئىبنى زەبئەرىنىڭ بۇ سۆزى قاتتىق خاتادۇر. چۈنكى، بۇ ئايەت تاشلاردىن ياسالغان جانسىز ۋە ئەقلسىز بۇتلارغا ئىبادەت قىلغان مەككىلىك مۇشرىكلارنى ئەيىبلەش ۋە مات قىلىش ئۈچۈن چۈشكەندۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇشرىكلار!) ھەقىقەتەن سىلەر الله نى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسەڭلار بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر، سىلەر دوزاخقا كىرىسىلەر**﴾ ئىسا ۋە ئۇزەيرە ئەلەيھىسسالاملار ۋە بۇ ئىككىسىدەك ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلغان، باشقىلارنىڭ ئۆزلىرىگە ئىبادەت قىلىشلىرىغا رازى بولمىغان كىشىلەر قانداقمۇ بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىنىڭ ئىچىگە كىرسۇن؟

﴿**چوڭ قورقۇنچ (يەنى قىيامەتنىڭ دەھشىتى) ئۇلارنى قايغۇغا سالمايدۇ**﴾ ئابدۇرازاق، ياھيا ئىبنى رەبىئەدىن ئەتائىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئايەتتىكى چوڭ قورقۇنچتىن ئۆلۈم كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئەۋفىي ۋە ئەبۇسىنان ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئايەتتىكى چوڭ قورقۇنچتىن (قىيامەت قايىم بولغاندا) چىلىنىدىغان سۇر مەقسەت قىلىنىدۇ. بۇقاراشىنى ئىبنى جەرىر توغرا دەپ قارىدى.

ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلغانلار قەبرىلىرىدىن تىرىلىپ چىققاندا پەرىشتىلەر ئۇلارنى قارشى ئالىدۇ، بۇ توغرىسىدا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**پەرىشتىلەر: «الله سىلەرگە ۋەدە قىلغان كۈن مۇشۇ» (دەپ)، ئۇلارنى (جەننەتنىڭ دەرۋازىلىرى ئالدىدا) قارشى ئالىدۇ**﴾.

* * * * * * *

يَوْمَ نَطْوِى ٱلسَّمَآءَ كَطَىِّ ٱلسِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَآ أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُۥ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَآ ۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

ئۇ كۈندە ئاسمانىنى (پۈتۈكچى) نەرسە يېزىلغان قەغەزنى يۆگىگەندەك يۆگەيمىز. مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە قانداق يارىتقان بولساق، شۇ ھالىتىدە ئەسلىگە قايتۇرىمىز. (بۇ) بىز ئۈستىمىزگە ئالغان ۋەدىدۇر، (ئۇنى) چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىمىز[104]

قىيامەت كۈنى ئاسمانىنىڭ يۆگىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا قىيامەت كۈنى ئاسمانىنى يۆگەيدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ كۈندە ئاسمانىنى (پۈتۈكچى) نەرسە يېزىلغان قەغەزنى يۆگىگەندەك يۆگەيمىز**﴾. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار الله نى ھەقىقىي رەۋىشتە تونۇمىدى. قىيامەت كۈنى زېمىن پۈتۈنلەي الله نىڭ چاڭگىلىدا بولىدۇ، ئاسمانلار الله نىڭ ئوڭ قولىدا قاتلىنىپ تۇرىدۇ، الله ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر ۋە ئۇستۈندۇر﴾[1]. بۇھەقتە ئىمام بۇخارى ئىبنى ئۆمەردىن پەيغەمبىرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى الله تائالا ھەقىقەتەن زېمىنلارنى چاڭگىلىغا ئالىدۇ، ئاسمانلار ئۇنىڭ ئوڭ قولىدا بولىدۇ».

﴿**مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە قانداق يارىتقان بولساق، شۇ ھالىتىدە ئەسلىگە قايتۇرىمىز. (بۇ) بىز ئۈستىمىزگە ئالغان ۋەدىدۇر، (ئۇنى) چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىمىز**﴾ يەنى بۇ، الله تائالا مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە قانداق يارىتقان بولسا، شۇ ھالىتىدە قايتا يارىتىدىغان بۇ كۈنە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) شەكسىز يۈز بەرگۈچىدۇر. چۈنكى، بۇ، الله تائالا قىلىشقا ۋەدە قىلغان ئىشلارنىڭ قاتارىدىنىدۇر. الله

[1] سۈرە زۇمەر 67 - ئايەت.

www.munber.org

تائالانىڭ ۋەدىسى ئۆزگىرىپمۇ قالمايدۇ ۋە ۋاقىتىدىن كېچىكىپمۇ قالمايدۇ. الله تائالا شۇنداق قىلىشقا قادىردۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿(ئۇنى) چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىمىز﴾.

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىزگە ۋەز ـ نەسىھەت قىلىپ مۇنداق دېدى: «(الله تائالا) مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولساق، شۇ هالىتىدە ئەسلىگە قايتۇرىمىز. (بۇ) بىز ئۈستىمىزگە ئالغان ۋەدىدۇر، (ئۇنى) چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىمىز. (دېگەندەك) سىلەر هەقىقەتەن الله تائالا تەرىپىگە يالاڭئاياق، كىيىمسىز ۋە خەتنە قىلىنمىغان هالەتتە يىغىلىسىلەر».

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي ٱلزَّبُورِ مِنۢ بَعْدِ ٱلذِّكْرِ أَنَّ ٱلْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ ٱلصَّٰلِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَٰغًا لِّقَوْمٍ عَٰبِدِينَ ﴿١٠٦﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٧﴾

بىز لەۋھۇلمەھپۇزدا (ئەزەلدە) يازغاندىن كېيىن، (داۋۇدقا نازىل قىلىنغان) زەبۇردا زېمىنغا (يەنى جەننەت زېمىنغا) ھەقىقەتەن مېنىڭ ياخشى بەندىلىرىم ۋارىسلىق قىلىدۇ دەپ يازدۇق[105]. بۇ (قۇرئان) دا الله غا ئىبادەت قىلغۇچى قەۋم ئۈچۈن (خەۋەرلەر، ۋەز ـ نەسىھەتلەردىن) ئىلۋەتتە يېتەرلىك بار[106]. (ئى مۇھەممەد!) سېنى بىز پۈتۈن ئەھلى جاھان ئۈچۈن پەقەت رەھمەت قىلىپلا ئەۋەتتۇق[107].

زېمىنغا ياخشى بەندىلەرنىڭ ۋارىسلىق قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ياخشى بەندىلىرىگە دۇنيا ـ ئاخىرەتنىڭ بەخت ـ سائادىتىنى بېرىدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ دۇنيا ـ ئاخىرەت زېمىنغا ۋارىسلىق قىلىدىغانلىقىنى پۈتۈەتكەنلىكىدىن خەۋەر بەردى. بۇ توغرىسىدا الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە دېگەن سۆزىنى هېكايە قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿مۇسا ئۆز قەۋمىگە: «الله دىن مەدەت تىلەڭلار، سەۋر قىلىڭلار،يەر يۈزى هەقىقەتەن الله نىڭ مۇلكىدۇر، (الله) ئۇنىڭغا بەندىلىرىدىن ئۆزى خالىغان كىشىلەرنى ۋارىس قىلىدۇ؛ ياخشى ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا مەنسۇپ» دېدى﴾[1].

﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز پەيغەمبىرىمىزگە، مۆمىنلەرگە هاياتىي دۇنيادا ۋە (پەرىشتە، پەيغەمبەر ۋە مۆمىنلەردىن بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھ بولىدىغان) گۇۋاھچىلار هازىر بولىدىغان كۈندە ئەلۋەتتە ياردەم بېرىمىز﴾[2] ﴿الله ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشىنى، ئۇلار ئۈچۈن تاللىغان دىنىنى چوقۇم مۇستەھكەم قىلىپ بېرىشنى ۋە ئۇلارنىڭ قورقۇنچىسىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىشنى ۋەدە قىلدى﴾[3] الله تائالا بۇ ئىشنىڭ ئۆزى تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن كىتابلاردا ۋە لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىلىپ كەتكەنلىكىدىن ۋە بۇنىڭ شۇنداق بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بىز لەۋھۇلمەھپۇزدا (ئەزەلدە) يازغاندىن كېيىن، (داۋۇدقا نازىل قىلىنغان) زەبۇردا زېمىنغا (يەنى جەننەت زېمىنغا) ھەقىقەتەن مېنىڭ ياخشى بەندىلىرىم ۋارىسلىق قىلىدۇ دەپ يازدۇق**﴾ ئەئمەش مۇنداق دېدى: مەن سەئىد ئىبنى جۇبەيىردىن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ قويۇشنى سورىدىم، جۇبەير ئايەتنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ: ئايەتتىكى زەبۇردىن تەۋرات، ئىنجىل ۋە قۇرئان كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

---

[1] سۈرە ئەئراف 128 ـ ئايەت

[2] سۈرە مۆمىن 51 ـ ئايەت.

[3] سۈرە نۇر 55 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇجاھىد بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ئايەتتىكى زەبۇردىن اللە تائالا تەرىپىدىن چۈشكەن بارلىق كىتابلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ ﴿**بۇ (قۇرئان) دا اللە غا ئىبادەت قىلغۇچى قەۋم ئۈچۈن (خەۋەرلەر، ۋەز ـ نەسىھەتلەردىن) ئەلۋەتتە يېتەرلىك بار**﴾ يەنى اللە تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن بۇ قۇرئاندا اللە تائالا ئۆزى ياخشى كۆرۈپ ۋە رازى بولۇپ يولغا قويۇپ بەرگەن شەرىئىتىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە اللە تائالاغا ئىبادەت قىلغان، شەيتان ۋە ئۆز خاھىشلىرىغا بويسۇنۇشتىن اللە تائالاغا بويسۇنۇشنى ئەلا كۆرگەن كىشىلەر ئۈچۈن خەۋەرلەر، ۋەز ـ نەسىھەتلەر ۋە پايدىلىق نەرسىلەردىن ئەلۋەتتە يېتەرلىك بار.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتكۈل ئالەمگە رەھمەت قىلىنىپ ئەۋەتىلگەنلىكى توغرىسىدا

﴿**(ئى مۇھەممەد!) سېنى بىز پۈتۈن ئەھلى جاھان ئۈچۈن پەقەت رەھمەت قىلىپلا ئەۋەتتۇق**﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پۈتۈن جاھان ئەھلىگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. شۇڭا كىمكى بۇ رەھمەتنى قوبۇل قىلسا ۋە بۇ نېمەتكە شۈكرى قىلسا، دۇنيا ـ ئاخىرەتتە بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشىدۇ. كىمكى بۇ رەھمەتنى قوبۇل قىلمىسا ۋە بۇ نېمەتكە شۈكرى قىلمىسا، دۇنيا ـ ئاخىرەتتە زىيان تارتىدۇ. بۇ توغرىسىدا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿اللە نىڭ بەرگەن نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلغان ۋە ئۆز قەۋمىنى (ئازدۇرۇش بىلەن) ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويغانلارنى كۆرمىدىڭمۇ؟ (ھالاكەت مەۋقەسى) جەھەننەمدۇركى، ئۇلار جەھەننەمگە كىرىدۇ، ئۇ نېمىدېگەن يامان جاي!﴾[1].

قۇرئاننى سۈپەتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگە) شىپادۇر، ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى قۇرئاننىڭ دەۋتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)، قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھىدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)، ئەنە شۇلار يىراقتىن نىدا قىلىنغۇچىلاردۇر (يەنى ئۇلار ھەقنى قوبۇل قىلماسلىقتا ئىمانغا يىراقتىن چاقىرىلغان، مۇساپىنىڭ يىراقلىقىدىن چاقىرىقنى ئاڭلىمىغان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ)﴾[2].

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مۇشرىكلارغا لەنەت تىلەپ بەتدۇئا قىلمامسەن؟ دېيىلگەندە، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «مەن لەنەت تىلەپ بەتدۇئا قىلىدىغان قىلىنىپ ئەۋەتىلمىدىم. بەلكى رەھمەت قىلىنىپ ئەۋەتىلدىم» دېدى.

ئىمام ئەھمەد ئەمرى ئىبنى ئەبۇقۇرە كىندىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھۇزەيفە شەھەرلەردە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىنى كىشىلەرگە ئەسلىتىپ تۇراتتى، (بىر كۈنى) ھۇزەيفە سالماننىڭ قېشىغا كەلدى. سالمان ھۇزەيفىگە: ئى ھۇزەيفە! پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام (بەزىدە) ئاچچىقى كېلىپ قالغان بولسىمۇ سۆز قىلاتتى، مەن بىر قېتىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ تەبلىغ قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: «مەن ئۇممىتىمدىن قايسى بىر كىشىنى ئاچچىقىمدا تىللاپ سالسام ياكى لەنەت ئېيتىپ سالسام، مەنمۇ ئىنسان، مېنىڭمۇ سىلەردەك ئاچچىقىم كېلىدۇ. اللە تائالا بولسا، مېنى بارلىق

[1] سۈرە ئىبراھىم 28 ــ 29 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە فۇسسىلەت 44 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

جاھان ئەھلىگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتكەن. شۇڭا، ئى اللە! ئۇ تىلىنى ياكى ئۇ لەنەتنى قىيامەت كۈنى ئۇ كىشىگە بولىدىغان بىر رەھمەت قىلىپ بەرگىن!».

ئۇنىڭغا (يەنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بارلىق جاھان ئەھلىگە رەھمەت قىلىنىپ ئەۋەتىلىشىگە) ئىشەنمىگەن كاپىرلارغا ئۇنىڭ قانداق پايدىسى بار؟ دەپ سوئال قويۇلسا، بۇنىڭغا اللە تائالانىڭ: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) سېنى بىز پۈتۈن ئەھلى جاھان ئۈچۈن پەقەت رەھمەت قىلىپلا ئەۋەتتۇق**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىر رىۋايەت قىلغان ئىبنى ئابباسنىڭ: كىمكى اللە تائالاغا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشەنسە، دۇنيا - ئاخىرەتتە ئۇنىڭغا رەھمەت يېزىلىپ كەتكەن بولىدۇ. كىمكى اللە تائالاغا ۋە پەيغەمبىرىگە ئىشەنمەي كاپىر بولسا، (پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بارلىق جاھان ئەھلىگە رەھمەت قىلىنىپ ئەۋەتىلگەنلىكىنىڭ سەۋەبى بىلەن) ئۇ كاپىر ئىلگىرىكى كاپىر ئۈممەتلەرگە كەلگەن يەر يۈتۈش ۋە ھالاكەت قىلىنىپ كېتىشتەك ئىشلاردىن ساقلىنىپ قالىدۇ، دېگەن سۆزى جاۋاب بولىدۇ.

* * * * * * *

قُلۡ إِنَّمَا يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّسۡلِمُونَ ١٠٨ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقُلۡ ءَاذَنتُكُمۡ عَلَىٰ سَوَآءٖۖ وَإِنۡ أَدۡرِيٓ أَقَرِيبٌ أَم بَعِيدٞ مَّا تُوعَدُونَ ١٠٩ إِنَّهُۥ يَعۡلَمُ ٱلۡجَهۡرَ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ وَيَعۡلَمُ مَا تَكۡتُمُونَ ١١٠ وَإِنۡ أَدۡرِي لَعَلَّهُۥ فِتۡنَةٞ لَّكُمۡ وَمَتَٰعٌ إِلَىٰ حِينٖ ١١١ قَٰلَ رَبِّ ٱحۡكُم بِٱلۡحَقِّۗ وَرَبُّنَا ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلۡمُسۡتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ١١٢

(ئى مۇھەممەد! مۇشىركلارغا) «ماڭا ۋەھيى قىلىندىكى، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىرئىلاھتۇر،سىلەربويسۇنامسىلەر؟» دېگىن[108]. ئەگەر ئۇلار (ئىسلامدىن) يۈز ئۆرۈسە، ئېيتقىنكى، «مەن سىلەرگە (ھەقىقەتنى ھېچ كىشىنى ئايرىماستىن) ئوخشاش ئۇقتۇردۇم، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان (ئازاب) يېقىنمۇ، يىراقمۇ؟ ئۇقمايمەن[109]. اللە ھەقىقەتەن ئاشكارا سۆزنىمۇ، سىلەرنىڭ يوشۇرغانلىرىڭلارنىمۇبىلىپ تۇرىدۇ. بىلمەمسەنكى، ئۇ (يەنى سىلەرگە ببرىلىدىغان جازانىڭ كېچىكىشى) سىلەر ئۈچۈن سىناق ۋە ۋاقىتلىق پايدىلىنىش بولۇشى مۇمكىن»[111]. (پەيغەمبەر ئېيتتى) «پەرۋەردىگارىم! (مېنىڭ بىلەن مەككە كۇففارلىرىنىڭ ئارىسىدا) ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقارغىن، بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز مەرھەمەتلىك اللە دۇر، سىلەرنىڭ بوھتان سۆزلىرىڭلارغا قارشى اللە دىن ياردەم تىلەيمەن»[112].

ۋەھيىنىڭ غايىسىنىڭ اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى مۇشىركلارغا مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد! مۇشىركلارغا) «ماڭا ۋەھيى قىلىندىكى، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، سىلەر بويسۇنامسىلەر؟» دېگىن**﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭغا ئەگىشەمسىلەر ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنامسىلەر؟ دېگىن. ﴿**ئەگەر ئۇلار (ئىسلامدىن) يۈز ئۆرۈسە، ئېيتقىنكى، «مەن سىلەرگە (ھەقىقەتنى ھېچ كىشىنى ئايرىماستىن) ئوخشاش ئۇقتۇردۇم**﴾ يەنى خۇددى سىلەر ماڭا جەڭ ئېلان قىلغانىدەك ۋە مەندىن ئادا - جۇدا بولغانىدەك، مەنمۇ سىلەرگە جەڭ ئېلان قىلماقچى ۋە سىلەردىن ئادا - جۇدا بولماقچى بولغانلىقىمنى ئوقتۇردۇم، دېگىن.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇلار سېنى يالغانچى قىلىشتا چاڭ تۇرسا: «مېنىڭ ئەمەلىم ئۆزۈم ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلارمۇ ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر، مېنىڭ ئەمەلىمدىن سىلەر ئادا - جۇدا سىلەر، سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن مەنمۇ ئادا - جۇدامەن (يەنى بىراۋ يەنە بىر بىراۋنىڭ قىلغان

www.munber.org

گـۇناھىغا جاۋابكـار ئەمـەس)» دېگـەن﴾[1] ﴿ئەگەرسـەن (مۇئاھـدە تۈزگـەن) قەۋمـدىن خيانـەت (ئالامەتلىرىنى) سەزسەڭ، مۇئاھىدىسىنى ئۇلارغا ئوچۇق - يورۇقلۇق بىلەن تاشلاپ بەرگىن (يەنى سەن بىلەن مۇئاھىدە تۈزۈشكەن قەۋمدىن خيانەت شەپىسى كۆرۈلسە، ئۇلارغا تۈيۈقسىز ھۇجۇم قىلماستىن، مۇئاھىدىنىڭ ئەمەلدىن قالغانلىقىنى ئالدى بىلەن ئۇلارغا ئۇقتۇرۇپ قويغىن). الله ھەقىقەتەن خائىنلارنى دوست تۇتمايدۇ﴾[2]. يەنى تۈزۈلگەن سۈلھىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىدىن سېنىڭمۇ ۋە ئۇلارنىڭمۇ ئوخشاش خەۋىرى بولۇپ قالسۇن.

﴿**ئەگەرئۇلار (ئىسلامدىن) يۈز ئۆرۈسە، ئېيتقىنكى، «مەن سىلەرگە (ھەقىقەتنى ھېچ كىشىنى ئايرىماستىن) ئوخشاش ئۇقتۇردۇم**﴾ يەنى مەن سىلەرنىڭ مەندىن ئادا - جۇدا بولىدىغانلىقىڭلارنى بىلگەچكە مېنىڭمۇ سىلەردىن ئادا - جۇدا بولىدىغانلىقىمنى ئۇقتۇردۇم.

قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى پەقەت الله تائالانىڭلا بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان (ئازاب) يېقىنمۇ، يىراقمۇ؟ ئۇقمايمەن**﴾ يەنى (قىيامەت كۈنى بولىدىغان) ئۇ ئازاب چوقۇم يۈز بېرىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ ۋاقتى يېقىنمۇ ياكى يىراقمۇ بىلمەيمەن. ﴿**الله ھەقىقەتەن ئاشكارا سۆزنىمۇ، سىلەرنىڭ يوشۇرغانلىرىڭلارنىمۇ بىلىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا ھەقىقەتەن ھەممە يوشۇرۇن ئىشلارنى، بەندىلەرنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن قىلغان ئىشلىرىنى، كۆرۈنىشتە نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى ۋە ئاستىرىتتىن نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. قىلغان ئىش مەيلى ئاز ياكى كۆپ بولسۇن، ياخشى بولسىلا مۇكاپاتىنى، يامان بولسا جازاسىنى بېرىدۇ.

﴿**بىلمەمسەنكى، ئۇ (يەنى سىلەرگە بېرىلىدىغان جازانىڭ كېچىكىشى) سىلەر ئۈچۈن سىناق ۋە ۋاقىتلىق پايدىلىنىش بولۇشى مۇمكىن**﴾ ﴿**(پەيغەمبەر ئېيتتى) «پەرۋەردىگارىم! (مېنىڭ بىلەن مەككە كۇففارلىرىنىڭ ئارىسىدا) ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقارغىن**﴾ يەنى مېنىڭ بىلەن مېنى يالغانچى دېگۈچى قەۋمىمنىڭ ئارىسىنى ئادىللىق بىلەن ئايرىغىن.

بۇ توغرىسىدا قەتادە مۇنداق دېدى: بارلىق پەيغەمبەرلەر: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! بىز بىلەن قەۋمىمىزنىڭ ئارىسىدا ھەق ھۆكۈم چىقارغىن، سەن ھۆكۈم چىقارغۇچىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇرسەن»﴾[3] دەيتتى. الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىمۇ شۇنداق دېيىشكە بۇيرۇدى.

بۇ توغرىسىدا مالىك زەيد ئىبنى ئەسلەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام جەڭ مەيدانىغا كەلگەندە: «﴿**پەرۋەردىگارىم! (مېنىڭ بىلەن مەككە كۇففارلىرىنىڭ ئارىسىدا) ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقارغىن**﴾ دەيتتى». ﴿**بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز مەرھەمەتلىك الله دۇر، سىلەرنىڭ بوھتان سۆزلىرىڭلارغا قارشى الله دىن ياردەم تىلەيمەن**»﴾ يەنى سىلەرنىڭ خىلمۇ خىل بوھتان ۋە يالغان سۆزلىرىڭلارغا قارشى الله تائالادىن ياردەم تىلەيمەن. الله تائالا ماڭا ياردەم بەرگۈچىدۇر.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە ئەنبىيانىڭ تەپسىرى تۈگىدى. كەرەملىك الله تائالانىڭ قىيامەت كۈنىنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىدىن ساقلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز!

---

[1] سۈرە يۇنۇس 41 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنفال 58 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەئرافى 89 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مەدىنىدە نازىل بولغان | سۈرە ھەج | 78 ئايەت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمۡۚ إِنَّ زَلۡزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيۡءٌ عَظِيمٞ ۝١ يَوۡمَ تَرَوۡنَهَا تَذۡهَلُ كُلُّ مُرۡضِعَةٍ عَمَّآ أَرۡضَعَتۡ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمۡلٍ حَمۡلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٞ ۝٢

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئى ئىنسانلار! پەرۋەردىگارىڭلاردىن (يەنى ئازابىدىن) قورقۇڭلار، قىيامەتنىڭ زىلزىلىسى ھەقىقەتەن چوڭ ئىشتۇر[1]. ئۇ كۈندە ھەر بىر سۈت ئېمىتىۋاتقان ئايال (قاتتىق قورقۇنچتىن تېڭىرقاپ قېلىش بىلەن) ئېمىتىۋاتقان بوۋىقىنى ئۇنتۇيدۇ، ھەر بىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدۇ، ئىنسانلارنى مەس كۆرىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار (ھەقىقەتتە) مەس ئەمەس (دېمەك، قىيامەتنىڭ دەھشىتى ئۇلارنى ئەس - ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن)، لېكىن اللە نىڭ ئازابى قاتتىقتۇر[2].

قىيامەت ۋاقتىدا بولىدىغان قورقۇنچلۇق ئەھۋاللار توغرىسىدا

اللە تائالا بەندىلىرىنى ئۆزىدىن قورقۇشقا بۇيرۇيدۇ ۋە ئۇلارغا يېقىندا كېلىدىغان قىيامەتنىڭ قورقۇنچلۇق ئەھۋاللىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿زېمىن قاتتىق تەۋرىتىلگەندە زېمىن (قوينىدىكى) يۈكلىرىنى (يەنى مەدەنلەر، ئوتلار، ئۆلۈكلەرنى) چىقارغاندا ئىنسان (يەنى كاپىر) ئۇنىڭغا (يەنى زېمىنغا): «نېمە بولدى؟» دېگەندە بۇ كۈندە زېمىن ئۆزىنىڭ خەۋەرلىرىنى (يەنى ئۇنىڭ ئۈستىدە ئىشلەنگەن ياخشى - يامان ئىشلارنى) مەلۇم قىلىدۇ﴾[1] ﴿زېمىن ۋە تاغلار (ئورۇنلىرىدىن) كۆتىرىلىپ (بىر - بىرىگە) ئۇرۇلۇپ (ئۇۋۇلىپ كەتكەن) چاغدا بۇ كۈندە چوڭ ئىش (يەنى قىيامەت) يۈز بېرىدۇ﴾[2] ﴿زېمىن قاتتىق تەۋرىتىلگەن، تاغلار پارچىلىنىپ توزانىدەك توزۇپ كەتكەن چاغدا، قىيامەت (بەزىلەرنى دوزاخقا كىرگۈزۈش بىلەن دەرىجىسىنى) چۈشۈرىدۇ (بەزىلەرنى جەننەتكە كىرگۈزۈش بىلەن دەرىجىسىنى) كۆتۈرىدۇ﴾[3].

بەزىلەر: زېمىننىڭ بۇ تەۋرىتىلىشى دۇنيانىڭ ئۆمرى ئاخىرلىشىپ قىيامەت بولۇش باشلانغان ۋاقتىدا بولىدۇ، دېدى.

---

[1] سۈرە زەلزەلە 1 — 4 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ھاققە 14 — 15 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ۋاقىئە 3 — 6 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

﴿**قىيامەتنىڭ زىلزىلىسى ھەقىقەتەن چوڭ ئىشتۇر**﴾ ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلقەمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قىيامەتنىڭ بۇ زىلزىلىسى (تەۋرىنىشى) قىيامەت بولۇشتىن بۇرۇن بولىدۇ.

بەزىلەر: بۇ قورقۇنچلۇق ئەھۋاللار قىيامەت قايىم بولغاندىن كېيىن، قەبرىدىن تىرىلىدۇرۇلۇپ توپلىنىدىغان مەيدان (يەنى مەھشەرگاھ) غا يىغىلغاندىن كېيىن بولىدۇ، دېدى. بۇ قاراشنى ئىبنى جەرىر توغرا دەپ قارىدى ۋە تۆۋەندىكى ھەدىسلارنى ئۇنىڭغا پاكىت قىلىپ كەلتۈردى:

ئىمام ئەھمەد، ئىمران ئىبنى ھۈسەيىننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر سەپەردە ساھابىلەر (بەزىلىرى ئۆزئارا پاراڭلىشىپ) مېڭىپ كېتىۋاتاتتى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: ﴿**ئى ئىنسانلار! پەرۋەردىگارىڭلاردىن (يەنى ئازابىدىن) قورقۇڭلار، قىيامەتنىڭ زىلزىلىسى ھەقىقەتەن چوڭ ئىشتۇر. ئۇ كۈنده ھەر بىر سۈت ئېمىتىۋاتقان ئايال (قاتتىق قورقۇنچتىن تېڭىرقاپ قېلىش بىلەن) ئېمىتىۋاتقان بوۋىقىنى ئۇنتۇيدۇ، ھەر بىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدۇ، ئىنسانلارنى مەس كۆرىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار (ھەقىقەتتە) مەس ئەمەس (دېمەك، قىيامەتنىڭ دەھشىتى ئۇلارنى ئەس - ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن)، لېكىن اللە نىڭ ئازابى قاتتىقتۇر**﴾ دېگەن ئايەتلەرنى يۇقىرى ئاۋازدا ئوقۇدى. ساھابىلەر بۇنى ئاڭلاپ مېڭىشىنى تېزلەتتى ۋە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بىر نەرسە دەيدىغانلىقىنى پەرەز قىلىپ ئۇنىڭ ئەتراپىغا توپلاندى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «شۇ كۈنىنىڭ قايسى كۈن ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟ ئۇ ئادەم ئەلەيھىسسالام چاقىرىلىدىغان (قىيامەت) كۈنىدۇر. ئۇلۇغ اللە تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى چاقىرتىپ ئۇنىڭغا: ئى ئادەم! دوزاخقا ئەۋەتىلمەكچى بولغانلارنى ئايرىغىن، دەيدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم! قانچىلىك ئادەم دوزاخقا ئايرىلىدۇ؟ دەيدۇ. اللە تائالا ھەر 1000 كىشىدىن 999 ى دوزاختا ۋە بىرى جەننەتتە بولىدۇ، دەيدۇ» دېدى. بۇنى ئاڭلاپ ساھابىلەر جىم بولۇشۇپ كەتتى. ھەتتا ئۇلارنىڭ ئاغزى گەپكىمۇ بارمىدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇنى كۆرۈپ: «خۇش بىشارەت ئىلىڭلار ۋە ئەمەل - ئىبادەت قىلىڭلار، جېنىم ئىلكىدە بولغان زات اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىلەر ھەققىتەنمۇ يەجۇج - مەجۇج ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن شەيتاننىڭ بالىلىرىنىڭ[1] ئىچىدىن (يامان ئىشلارنى قىلغانلىقى سەۋەبىدىن) ھالاك قىلىنىپ كەتكەنلەردىن ئىبارەت چوڭ ئىككى گۇرۇھ بىلەن بىللە بولىسىلەر، بۇ ئىككى گۇرۇھ قېتىلغاندا، كىشىلەرنىڭ سانى بەك كۆپىيىدۇ»[2] دېدى. ساھابىلەر بىر ئاز ئەسلىگە كەلدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام يەنە: «ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلىڭلار ۋە خۇش - بىشارەت ئىلىڭلار، جېنىم ئىلكىدە بولغان زات اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىلەر باشقا ئۈممەتلەرگە قارىغاندا تۆگىنىڭ بېقىنىدىكى ياكى ئۇلاغنىڭ پۇتىدىكى (تەڭگىچە) قارىغا ئوخشايسىلەر» دېدى. بۇ ھەدىسنى تىرمىزى ۋە نەسەئىمۇ رىۋايەت قىلغان.

بۇ ھەدىسنىڭ يەنە بىر خىل بايانىدا مۇنداق دەپ كەلدى: ئىمام تىرمىزى، ئىمران ئىبنى ھۈسەيىننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالانىڭ ﴿**ئى ئىنسانلار! پەرۋەردىگارىڭلاردىن (يەنى ئازابىدىن) قورقۇڭلار، قىيامەتنىڭ زىلزىلىسى ھەقىقەتەن چوڭ ئىشتۇر. ئۇ كۈنده ھەر بىر سۈت ئېمىتىۋاتقان ئايال (قاتتىق قورقۇنچتىن تېڭىرقاپ قېلىش بىلەن) ئېمىتىۋاتقان بوۋىقىنى ئۇنتۇيدۇ، ھەر بىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدۇ، ئىنسانلارنى مەست كۆرىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار**

---

[1] ئىبلىسنىڭ بالىلىرىدىن مەقسەت جىنلار بولۇشى مۆمكىن، چۈنكى جىنلارمۇ بىزگە ئوخشاش ئىمان ئېيتىشقا بويرۇلغاندۇر، ئۇلارنىڭ ئىچىدىمۇ ئىمان ئېيتىپ، ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلغانلار ۋە ئىمان ئېيتمايى، يامان ئىشلارنى قىلغانلارمۇ بار.

[2] يەنى بۇ ئىككى گۇرۇھنىڭ سانى بەك كۆپ بولغاچقا دوزاختا كىرىدىغان ھەر 1000 دىن 999 نى ئۇلار ئىگەللەيدۇ، سىلەر جەننەتكە كىرىدىغان بىر پىرسەنتكە كىرىسىلەر، دېگەنلىك بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىن.

www.munber.org

(ھەقىقەتتە) مەس ئەمەس (دېمەك، قىيامەتنىڭ دەھشىتى ئۇلارنى ئەس - ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن)، لېكىن اللە نىڭ ئازابى قاتتىقتۇر﴾ دېگەن ئايەتى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا سەپەر ئۈستىدىكى چاغدا چۈشتى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ساھابىلەردىن: «شۇ كۈننىڭ قايسى كۈن ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟ دەپ سورىدى. ساھابىلەر: اللە ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئۇ شۇنداق بىر كۈنكى اللە تائالا ئۇ كۈندە ئادەم ئەلەيھىسسالامغا: ئى ئادەم! دوزاخقا ئەۋەتىلەمكچى بولغانلارنى ئايرىغىن، دەيدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم! قانچىلىك ئادەم دوزاخقا ئايرىلىدۇ؟ دەيدۇ. اللە تائالا: ھەر 1000 كىشىدىن 999 ى دوزاختا ۋە بىرى جەننەتتە بولىدۇ، دەيدۇ» دېدى. بۇنى ئاڭلاپ ساھابىلەر يىغلىشىپ كەتتى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇنى كۆرۈپ: «اللە تائالاغا يېقىنلىشىڭلار ۋە توغرا يولدا بولۇڭلار، بىر پەيغەمبەر پەيغەمبەر بولۇپ كېلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ ئادەملىرىنىڭ ئىچىدىن ئازغۇنلۇقتا ياشىغان نۇرغۇنلىغان كىشىلەر ئۆتكەن، دوزاخقا كىرىدىغان (ھەربىر 1000 كىشىدىن 999) كىشى شۇلاردىن ئېلىنىدۇ، ئەگەر بۇلارمۇ يېتىشمىسە كېمى مۇناپىقلاردىن ئېلىنىدۇ، سىلەر بىلەن باشقا ئۈممەتنىڭ مىسالى ئۇلاغنىڭ پۇتىدىكى ياكى تۆگىنىڭ بېقىنىدىكى (تەنگىچەك) قارىغا ئوخشاش» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ: «ھەقىقەتەن مەن سىلەرنىڭ جەننەتكە كىرىشكە لايىق بولغانلارنىڭ تۆتتىن بىرى بولۇشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى. بۇنى ئاڭلاپ ساھابىلەر (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىشىپ كەتتى. ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەقىقەتەن مەن سىلەرنىڭ جەننەتكە كىرىشكە لايىق بولغانلارنىڭ ئۈچتىن بىرى بولۇشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ساھابىلەر (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىشىپ كەتتى. ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەقىقەتەن مەن سىلەرنىڭ جەننەتكە كىرىشكە لايىق بولغانلارنىڭ يېرىمى بولۇشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى، ساھابىلەر يەنە (اللە ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىشىپ كەتتى. ئىمران ئىبنى ھۈسەين: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «ھەقىقەتەن مەن سىلەرنىڭ جەننەتكە كىرىشكە لايىق بولغانلارنىڭ ئۈچىنىڭ ئىككىسى بولۇشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن» دېگەن ياكى دېمىگەنلىكىنى بىلمەيمەن، دېدى.

ئىمام بۇخارى بۇ يەردە ئەبۇسەئىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «قىيامەت كۈنى اللە تائالا ئى ئادەم! دەيدۇ، ئادەم ئەلەيھىسسالام: خوش پەرۋەردىگارىم! دەيدۇ، ئاندىن ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن چاقىرىلىپ: اللە تائالا سېنى باللىرىڭدىن بىر بۆلۈكىنى دوزاخقا ئايرىشقا بويرۇيدۇ، دېيىلىدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم! قانچىلىك ئادەم دوزاخقا ئايرىلىدۇ؟ دەيدۇ. اللە تائالا: ھەر 1000 كىشىدىن 999 ى دوزاخقا ئايرىلىدۇ، دەيدۇ. بۇنى ئاڭلاپ ھەر بىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ھامىلىسى ئاجراپ كېتىدۇ، ياشلار قېرىپ كېتىدۇ، (كىشىلەرنىڭ ھالى اللە تائالا) **﴿ئىنسانلارنى مەست كۆرىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار (ھەقىقەتتە) مەست ئەمەس (دېمەك، قىيامەتنىڭ دەھشىتى ئۇلارنى ئەس - ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن)، لېكىن اللە نىڭ ئازابى قاتتىقتۇر﴾** (دېگەن ئايىتىدە بايان قىلغاندەك بولۇپ كېتىدۇ) دېدى.

بۇ ساھابىلەرگە بەك ئېغىر كەلدى، ھەتتا ئۇلارنىڭ چىرايلىرى ئۆڭۈپ كەتتى. بۇنى كۆرۈپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «(دوزاخقا ئايرىلىدىغان ھەر 1000 كىشىدىن) 999 ى يەجۈج - مەجۈجدىن ۋە (جەننەتكە كىرىدىغان) بىرى سىلەردىن بولىدۇ، سىلەر باشقا ئۈممەتلەرگە قارىغاندا ئاق ئۆكۈزنىڭ بېقىنىدىكى قارا تۈك ياكى قارا ئۆكۈزنىڭ بېقىنىدىكى ئاق تۈكىگە ئوخشايسىلەر. ھەقىقەتەن مەن سىلەرنىڭ جەننەتكە كىرىشكە لايىق بولغانلارنىڭ تۆتتىن بىرى بولۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى. بىز بۇنى ئاڭلاپ (اللە ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىشىپ كەتتۇق. ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەقىقەتەن مەن سىلەرنىڭ

www.munber.org

جەننەتكە كىرىشكە لايىق بولغانلارنىڭ ئۇچتىن بىرى بولۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى. شۇنىڭ بىلەن بىز (الله ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىشىپ كەتتۇق. ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەقىقەتەن مەن سىلەرنىڭ جەننەتكە كىرىشكە لايىق بولغانلارنىڭ يېرىمى بولۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى، بىز يەنە (الله ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىشىپ كەتتۇق.

قىيامەت كۈنىنىڭ قورقۇنچلۇق ئەھۋاللىرىنى بايان قىلىپ كەلگەن ھەدىس ۋە ئەسەر ناھايىتى كۆپتۇر، الله تائالا خالىسا بۇلارنى باشقا يەرلەردە كەلتۈرىمىز.

قىيامەت كۈنىنىڭ ئەھۋاللىرى قورقۇنچلۇق بولغانلىقى ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**قىيامەتنىڭ زىلزىلىسى ھەقىقەتەن چوڭ ئىشتۇر**﴾ يەنى بۇ كاتتا ۋە ئاجايىب بىر ئىشتۇر. قىيامەتنىڭ زىلزىلىسى (يەنى تەۋرىنىشى) بولسا قىيامەت كۈنى دىللارغا پەيدا بولىدىغان قورقۇنچلاردۇر.

﴿**ئۇ كۈنىدە ھەر بىر سۈت ئېمىتۈاتقان ئايال (قاتتىق قورقۇنچتىن تېڭىرقاپ قېلىش بىلەن) ئېمىتۈاتقان بوۋىقىنى ئۇنتۇيىدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنىنىڭ قورقۇنچى بىلەن بولۇپ كەتكەنلىكتىن، بىر بوۋاق ئۇچۇن ئەڭ مېھرىبان كىشى بولغان ئانا ئەڭ سۆيۈملۈك بوۋىقىنىڭ ئاغزىغا ئەمچىكىنى سېلىپ تۇرۇقلۇقمۇ ئۇنى ئۇنتۇيىدۇ.

﴿**ھەر بىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار بەك قورقۇپ كەتكەنلىكتىن تۇغۇش ۋاقتى كېلىشتىن بۇرۇن تۇغۇپ قويىدۇ. ﴿**ئىنسانلارنى مەست كۆرىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار (ھەقىقەتتە) مەست ئەمەس (دېمەك، قىيامەتنىڭ دەھشىتى ئۇلارنى ئەس - ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن)، لېكىن الله نىڭ ئازابى قاتتىقتۇر**﴾.

* * * * * * *

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِى ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَٰنٍ مَّرِيدٍ ۝ كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُۥ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُۥ يُضِلُّهُۥ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ۝

بەزى كىشىلەر الله (نىڭ قۇدرىتى ۋە سۈپەتلىرى) ئۈستىدە ھېچقانداق دەلىلسىز مۇنازىرىلىشىدۇ، ھەر بىر سەركەش شەيتانغا (يەنى ھەقتىن توسقۇچى كۇففارلارنىڭ كاتتىباشلىرىغا) ئەگىشىدۇ[3]. الله ھۆكۈم قىلىدۇكى، كىمكى شەيتانغا ئەگىشىدىكەن، شەيتان ئۇنى ئازدۇرىدۇ ۋە جەھەننەمنىڭ ئازابىغا سۈرەيدۇ[4].

شەيتانغا ئەگەشكۈچىلەرنى ئەيىبلەش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبەرلىرىگە چۈشۈرگەن ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈپ، سۆز ۋە ئىش - ھەرىكەتلىرىدە ئىنسان ۋە جىنلاردىن بولغان سەركەش شەيتانغا ئەگىشىپ، (قىيامەت كۈنى ئۆلۈكلەرنىڭ قەبرىدىن) قايتا تىرىلىدىغانلىقىغا ئىشەنمىگەن ۋە الله تائالانىڭ ئۆلۈكلەرنى قايتا تىرىلدۈرەلەيدىغان قۇدرىتىنى ئىنكار قىلغۇچىلارنى قاتتىق ئەيىبلىدى. مانا بۇ توغرا يولدىن يۈز ئۆرۈپ خاتا يولغا ماڭغان، ئىسلام دىنىغا دىن نامى بىلەن ئۆزگەرتىش كىرگۈزگۈچىلەرنىڭ (يەنى بىدئەتخورلارنىڭ) ۋە ئازغۇنلۇقتىكى كىشىلەرنىڭ ھالىدۇر. بۇلار الله تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە چۈشۈرگەن ھەقىقەتنى تاشلاپ ھاۋايى - ھەۋەس ۋە خاھىشىغا ئاساسلىنىپ، دىن نامى بىلەن دىنىنىڭ ئاھكاملىرىغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزىدىغان پېشقەدەملىرىنىڭ سۆزلىرىگە ئەگىشىدۇ. شۇڭا الله تائالا بۇخىل كىشىلەر ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿**بەزى كىشىلەر الله (نىڭ قۇدرىتى ۋە سۈپەتلىرى) ئۈستىدە ھېچقانداق دەلىلسىز مۇنازىرىلىشىدۇ، ھەر بىر**

www.munber.org

سەركەش شەيتانغا (يەنى ھەقتىن توسقۇچى كۈففارلارنىڭ كاتتىباشلىرىغا) ئەگىشىدۇ﴾. ﴿الله ھۆكۈم قىلىدۇكى، كىمكى شەيتانغا ئەگىشىدىكەن، شەيتان ئۇنى ئازدۇرىدۇ ۋە جەھەننەمنىڭ ئازابىغا سۈرەيدۇ﴾ يەنى شەيتان ئۇنى دۇنيادا ئازدۇرۇپ، ئاخىرەتتە نادامەت چەكتۈرگۈچى ئازاب بولغان جەھەننەمنىڭ ئازابىغا باشلايدۇ.

سۈددى ئەبۇمالىكنىڭ: بۇ ئايەت نەزرى ئىبنى ھارىس ھەققىدە چۈشتى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئىبنى جۈرەيجمۇ شۇنداق دېدى.

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمۡ فِي رَيۡبٖ مِّنَ ٱلۡبَعۡثِ فَإِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن تُرَابٖ ثُمَّ مِن نُّطۡفَةٖ ثُمَّ مِنۡ عَلَقَةٖ ثُمَّ مِن مُّضۡغَةٖ مُّخَلَّقَةٖ وَغَيۡرِ مُخَلَّقَةٖ لِّنُبَيِّنَ لَكُمۡۚ وَنُقِرُّ فِي ٱلۡأَرۡحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى ثُمَّ نُخۡرِجُكُمۡ طِفۡلٗا ثُمَّ لِتَبۡلُغُوٓاْ أَشُدَّكُمۡۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرۡذَلِ ٱلۡعُمُرِ لِكَيۡلَا يَعۡلَمَ مِنۢ بَعۡدِ عِلۡمٖ شَيۡـٔٗاۚ وَتَرَى ٱلۡأَرۡضَ هَامِدَةً فَإِذَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡهَا ٱلۡمَآءَ ٱهۡتَزَّتۡ وَرَبَتۡ وَأَنۢبَتَتۡ مِن كُلِّ زَوۡجِۭ بَهِيجٖ ۝٥ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ۝٦ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٞ لَّا رَيۡبَ فِيهَا وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبۡعَثُ مَن فِي ٱلۡقُبُورِ ۝٧

ئى ئىنسانلار! ئەگەر سىلەر قايتا تىرىلىشتىن شەكلەنسەڭلار (گۇمانىڭلارنىڭ تۈگىشى ئۈچۈن ئەسلىدىكى يارىتىلىشىڭلارغا قاراڭلار)، بىز سىلەرگە (الله نىڭ قۇدرىتىنى بايان قىلىش ئۈچۈن ئاتاڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) تۆپراقتىن، ئۇنىڭ ئەۋلادىنى (ئالدى بىلەن) ئابىمەنىدىن، ئاندىن لەختە قاندىن، ئاندىن شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن ۋە كىرگۈزۈلمىگەن پارچە گۆشتىن يارىتتۇق. بىز خالىغان ئادەمنى بەچچىدانىدا مۇئەييەن مۇددەتكىچە قالدۇرىمىز، ئاندىن سىلەرنى (ئاناڭلارنىڭ قارنىدىن) بوۋاقلىق ھالىتىڭلاردا چىقىرىمىز (ئاندىن سىلەرنى ئاستا - ئاستا كۈچ - قۇۋۋەتكە تولدۇرىمىز)، سىلەر (كامالەت يېشى) قىران ۋاقتىڭلارغا يېتىسىلەر، بەزىلىرىڭلار ياشلىقىڭلاردا ۋاپات بولۇپ كېتىسىلەر، بەزىلىرىڭلار، (ئىلگىرى) بىلگەندىن كېيىن ھېچ نەرسىنى بىلمەس ھالىتىڭلارغا قايتۇرۇلۇشىڭلار ئۈچۈن، ناھايىتى قېرىپ كەتكۈچە (ھايات) قالدۇرۇلىسىلەر، (الله تائالانىڭ ئۆلگەنلەرنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان يەنە بىر دەلىل شۇكى) سەن زېمىننى قاقاس كۆرىسەن، ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ، تۈرلۈك چىرايلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ[5]. بۇ (يەنى الله تائالانىڭ ئىنسانىنى ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى يوقىرىقىدەك يارىتىشى)، الله نىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى، ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىنى ۋە ھەر نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى سىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر[6]. شۇنداقلا قىيامەتنىڭ شەكسىز بولىدىغانلىقىنى، قەبرىلەردىكى ئۆلۈكلەرنى (ئۆلۈك زېمىننى ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈش بىلەن تىرىلدۈرگەندەك) الله نىڭ تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر[7].

www.munber.org

ئىنسانلار ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يوقلۇقتىن بارلىققا كېلىشى قىيامەت كۈنى قەبرىدىن قايتا تىرىلىپ قوپۇشنىڭ ھەقلىقىنىڭ پاكىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا يۇقىرىدا، قەبرىدىن قايتا تىرىلىپ قوپۇشقا قارشى چىققان ۋە ئۇنى ئىنكار قىلىدىغانلارنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدى. بۇ يەردە، قىيامەت كۈنى ئۆلۈكلەرنى قايتا تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ھېسسىي پاكىتلارنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئى ئىنسانلار! ئەگەر سىلەر قايتا تىرىلىشتىن شەكلەنسەڭلار (گۆمانىڭلارنىڭ تۈگىشى ئۈچۈن ئەسلىدىكى يارىتىلىشىڭلارغا قارىڭلار)، بىز سىلەرگە (ئاللاھ نىڭ قۇدرىتىنى بايان قىلىش ئۈچۈن ئاتاڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) تۆپراقتىن، ئۇنىڭ ئەۋلادىنى (ئالدى بىلەن) ئابىمەنىدىن، ئاندىن لەختە قاندىن، ئاندىن شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن ۋە كىرگۈزۈلمىگەن پارچە گۆشتىن ياراتتۇق**﴾.

ئىسپېرمىنىڭ ۋە بالىنىڭ بالىياتقۇدا تەرەققى قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

بىرتامچە ئىسپېرما بالىياتقۇغا چۈشكەندىن كېيىن ئۇ يەردە 40 كۈن تۇرىدۇ، ئۇنىڭغا مۇشۇ مۇددەت ئىچىدە چۈشكەن ئىسپېرمىلارمۇ قوشۇلۇپ تۇرىدۇ، ئاندىن ئۇ ئىسپېرما اللە تائالانىڭ خاھىشى بىلەن قىزىل لەختە قانغا ئايلىنىدۇ، بۇ قىزىل لەختە قان 40 كۈن تۇرغاندىن كېيىن شەكىلگە كىرگۈزۈلمىگەن بىر پارچە گۆشكە ئايلىنىدۇ، ئاندىن بۇ گۆشنى ئاستا ئاستا شەكىلگە كىرگۈزۈش باشلىنىپ، ئۇنىڭدا باش، ئىككى قول، كۆكرەك، قورساق، ئىككى يوتا، ئىككى پۇت ۋە باشقا ئەزالار پەيدا بولىدۇ. بەزىدە بۇ گۆش شەكىلگە كىرىشتىن بۇرۇن چۈشۈپ كېتىدۇ، بەزىدە شەكىلگە كىرىپ بولغاندىن كېيىن چۈشۈپ كېتىدۇ. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئاندىن شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن ۋە كىرگۈزۈلمىگەن پارچە گۆشتىن ياراتتۇق**﴾.

﴿**بىز خالىغان ئادەمنى بەچچىداندا مۇئەييەن مۇددەتكىچە قالدۇرىمىز**﴾ يەنى ئۇئادەم (تۇغۇلىدىغان ۋاقتى - سائىتى كېلىپ بولغىچە) بالىياتقۇدىن چۈشۈپ كەتمەي تۇرىدۇ. شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن ئۇ گۆش بالىياتقۇدا قىرىق كۈن تۇرغاندىن كېيىن، اللە تائالا ئۇنىڭغا بىر پەرىشتىنى ئەۋەتىدۇ، پەرىشتە ئۇنىڭغا روھ پۈۋلەيدۇ، ئۇنى اللە تائالانىڭ خاھىشچە چىرايلىق ياكى سەت، ئوغۇل ياكى قىز شەكىلگە كىرگۈزىدۇ ۋە ئۇنىڭ رىزقىنى، ئەجىلىنى ۋە بەختلىك (ياخشى كىشى) ياكى بەتبەخت بولىدىغانلىقىنى يازىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم بۇ تۇغرىسىدا ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: راست سۆزلىگۈچى ۋە راست سۆزلەنگۈچى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە ھەدىس سۆزلەپ بېرىپ: «ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ يارىتىلىشى مۇنداقتۇر: ئۇ ئانىسىنىڭ قورسىقىدا قىرىق كۈن ئىسپېرما ھالىتىدە توپلىنىدۇ. ئاندىن قىرىق كۈن لەختە قان ھالىتىدە تۇرىدۇ، ئاندىن قىرىق كۈن بىر چىشلەم گۆش ھالىتىدە تۇرىدۇ، ئاندىن بىر پەرىشتە ئەۋەتىلىپ رىزقىنى، ئەجىلىنى، ئەمەلىنى ۋە بەختلىك ياكى بەختسىز بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت تۆت سۆزنى يېزىشقا بۇيرۇلىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا جان كىرگۈزىدۇ» دېدى.

ئىنسان تېنىنىڭ بالىلىقتىن قېرىغىچە ئۆزگىرىپ تۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئاندىن سىلەرنى (ئاناڭلارنىڭ قارنىدىن) بوۋاقلىق ھالىتىڭلاردا چىقىرىمىز**﴾ يەنى ئۇنى (ئانىسىنىڭ قارنىدىن) بەدىنى، ئاڭلاش، كۆرۈش، سېزىش، تۇتۇش ۋە ئويلاش ئىقتىدارلىرى ئاجىز بولغان

www.munber.org

ھالەتتە چىقىرىمىز، ئاندىن الله تائالا ئۇنىڭغا ئازـ ئازدىن كۈچ - قۇۋۋەت بېرىدۇ ۋە ئاتا - ئانىسىنى ئۇنىڭغا داۋاملىق كۆيۈنىدىغان قىلىپ بېرىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئاندىن سىلەرنى ئاستا - ئاستا كۈچ - قۇۋۋەتكە تولدۇرىمىز)، سىلەر (كامالەت يېشى) قىران ۋاقتىڭلارغا يېتىسىلەر**﴾.

﴿**بەزىلىرىڭلار ياشلىقىڭلاردا ۋاپات بولۇپ كېتىسىلەر، بەزىلىرىڭلار، (ئىلگىرى) بىلگەندىن كېيىن ھېچ نەرسىنى بىلمەس ھالىتىڭلارغا قايتۇرۇلۇشىڭلار ئۈچۈن، ناھايىتى قېرىپ كەتكۈچە (ھايات) قالدۇرۇلىسىلەر**﴾ يەنى قېرىپ كۈچ - قۇۋۋەتتىن كەتكەندىن كېيىن، ئويلاش ۋە چۈشىنىش ئىقتىدارىدىن ئاجىزلاپ كەتكىچە (ھايات قالدۇرۇلىسىلەر). الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله سىلەرنى ئاجىز ياراتتى، ئاندىن سىلەرنى ئاجىزلىقتىن كۈچلۈك قىلدى، ئاندىن (سىلەرنى) كۈچلۈكلۈكتىن ئاجىز قىلدى ۋە (سىلەرگە) قېرىلىقنى يەتكۈزدى، الله نېمىنى خالىسا شۇنى يارىتىدۇ، ئۇ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر﴾[1].

الله تائالانىڭ قىيامەت كۈنى ئۆلۈكلەرنى قايتا تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ كەلتۈرگەن مىسالى توغرىسىدا

﴿**(الله تائالانىڭ ئۆلگەنلەرنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان يەنە بىر دەلىل شۇكى) سەن زېمىننى قاقاس كۆرىسەن**﴾ الله تائالانىڭ بۇ خۇددى ھېچ نېمە ئۇنداۋرمەيدىغان زېمىننى قايتا تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىدەك، قىيامەت كۈنى ئۆلۈكلەرنىمۇ قايتا تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان يەنە بىر پاكىتىدۇر.

﴿**ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ، تۇرلۈك چىرايلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا ئۇ قاقاس زېمىنغا يامغۇر ياغدۇرسا زېمىن جانلىنىپ ياشىرىدۇ، ئاندىن رەڭلىرى، تەملىرى، خۇش پۇراقلىرى، شەكىللىرى ۋە يەتكۈزىدىغان مەنپەئەتلىرى ئوخشاش بولمىغان خىلمۇ - خىل مېۋىلەر، زىرائەتلەر ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**تۇرلۈك چىرايلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ**﴾.

﴿**بۇ (يەنى الله تائالانىڭ ئىنسانىنى ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى يوقىرىقىدەك يارىتىشى)، الله نىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى، ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىنى ۋە ھەر نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى سىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر**﴾ يەنى الله تائالانىڭ ئىنسانىنى ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى يوقىرىدا بايان قىلغانىدەك يارىتىشى ئۆزىنىڭ ھەممە نەرسىنى ياراتقان، ئۇنى تەرتىپكە سالغان ۋە خالىغانىنى قىلىدىغان زات ئىكەنلىكىنى ۋە ئۆسۈملۈكتىن ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرۈپ ئۇنىڭدىن ھەرخىل ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرگىنىدەك قىيامەت كۈنى ئۆلۈكلەرنى قايتا تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇبھىسىزكى، زېمىننى تىرىلدۈرگەن زات ئۆلۈكلەرنى ئەلۋەتتە تىرىلدۈرگۈچىدۇر، ئۇ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر﴾[2] ﴿الله بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇتقا كەل» دەيدۇ - دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ﴾[3].

﴿**شۇنداقلا قىيامەتنىڭ شەكسىز بولىدىغانلىقىنى، قەبرىلەردىكى ئۆلۈكلەرنى (ئۆلۈك زېمىننى ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈش بىلەن تىرىلدۈرگەندەك) الله نىڭ تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر**﴾

---

[1] سۈرە رۇم 54 - ئايەت.
[2] سۈرە فۇسسىلەت 39 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ياسىن - 82 - ئايەت.

www.munber.org

يەنى ئۆلۈكلەر قەبرىلىرىدە چىرىپ تۇگەشكەن بولسىمۇ، ئۇنى قايتا تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ بىزگە (ئىنسانىنىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق ساناپ، چىرىگەن سۆڭەكلەرنى) مىسال قىلىپ كۆرسەتتى. ئۆزىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى بولسا ئۇنتۇدى، ئۇ: «چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ؟» دېدى. ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئەڭ دەسلەپتە ياراتقان زات تىرىلدۈرىدۇ، ئۇ ھەر بىر مەخلۇقنى بىلگۈچىدۇر». الله سىلەر ئۈچۈن يېشىل دەرەختىن ئوت پەيدا قىلدى. سىلەر ئۇنىڭ بىلەن ئوت ياقىسىلەر﴾[1].

* * * * * * *

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٖ وَلَا هُدٗى وَلَا كِتَٰبٖ مُّنِيرٖ ۝٨ ثَانِيَ عِطۡفِهِۦ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۖ لَهُۥ فِي ٱلدُّنۡيَا خِزۡيٞۖ وَنُذِيقُهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ عَذَابَ ٱلۡحَرِيقِ ۝٩ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ يَدَاكَ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ۝١٠

بەزىلەر (توغرا تونۇشقا ئېلىپ بارىدىغان) ھېچقانداق ھەقىقىي ئىلىمسىز، ھىدايەتسىز ۋە نۇرلۇق كىتابسىز ھالدا الله توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىدۇ. (ئۇنىڭ مۇنازىرىلىشىشى نوقۇل نەپسى خاھىشى ۋە تەرسالىقىدىندۇر)﴾[8]. ئۇ (كىشىلەرنى) الله نىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن مەغرۇرانە يۈرىدۇ، ئۇ دۇنيادا خارلىققا دۇچار بولىدۇ، ئاخىرەتتە ئۇنىڭغا كۆيدۈرگۈچى (ئوتنىڭ) ئازابىنى تېتىتىمىز﴾[9]. (ئۇنىڭغا): «(خارلىق بىلەن ئازاب) سېنىڭ قىلمىشىڭغا (يەنى كۇفرىڭ بىلەن گۇمراھلىقىڭ) تۆپەيلىدىندۇر، الله بەندىلىرىگە ھەرگىز زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر» (دېيىلىدۇ)﴾[10].

دىن نامىدىن دىنغا كىرگۈزۈش، كىرگۈزگۈچىلەرنىڭ ۋە ئازغۇنلۇقتىكىلەرنىڭ كاتتىباشلىرىنىڭ ھالى توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا نادان، ئەگەشكۈچى ئازغۇنلارنىڭ ھالىنى ئۆزىنىڭ: ﴿بەزى كىشىلەر الله (نىڭ قۇدرىتى ۋە سۈپەتلىرى) ئۈستىدە ھېچقانداق دەللىسىز مۇنازىرىلىشىدۇ، ھەر بىر سەركەش شەيتانغا (يەنى ھەقتىن توسقۇچى كۇففارلارنىڭ كاتتىباشلىرىغا) ئەگىشىدۇ﴾[2] دېگەن ئايىتىدە بايان قىلىپ ئۆتكەنىدى بۇ يەردە ئازغۇنلۇقتا چاقىرىدىغان ئازغۇنلۇقتىكىلەر ۋە دىن نامىدىن دىنغا يېڭىلىق كىرگۈزگۈچىلەرنىڭ (يەنى بىدئەتخورلارنىڭ) ھالىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بەزىلەر (توغرا تونۇشقا ئېلىپ بارىدىغان) ھېچقانداق ھەقىقىي ئىلىمسىز، ھىدايەتسىز ۋە نۇرلۇق كىتابسىز ھالدا الله توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىدۇ. (ئۇنىڭ مۇنازىرىلىشىشى نوقۇل نەپسى خاھىشى ۋە تەرسالىقىدىندۇر)**﴾.

﴿**ئۇ (كىشىلەرنى) الله نىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن مەغرۇرانە يۈرىدۇ**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇ ھەقىقەتكە چاقىرىلسا ھەقىقەتنى قوبۇل قىلىشقا چوڭلۇق قىلىدۇ، دېگەنلىكتۇر دېدى.

مۇجاھىد، قەتادە ۋە مالىك قاتارلىقلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە زەيد ئىبنى ئەسلەمنىڭ: ئۇ، ھەقىقەتكە چاقىرىلسا چوڭلۇق قىلىپ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيدىغان كىشىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

---

[1] سۈرە ياسىن - 78 - 80 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ھەج 3 - ئايەت.

www.munber.org

ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿مۇسانىڭ (قىسسىسىدىمۇ) بىر تۈرلۈك ئالامەت بار، ئۆز ۋاقتىدا ئۇنى بىز پىرئەۋنگە روشەن دەلىل بىلەن ئەۋەتتۇق. پىرئەۋن ئۆز قوشۇنى بىلەن (ئىماندىن) يۈز ئۆرىدى، ئۇ: «(مۇسا) سېھىرگەردۇر ياكى مەجنۇندۇر» دېدى﴾[1].

﴿ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) غا: «ﷲ نازىل قىلغان كىتاب تەرەپكە ۋە پەيغەمبەر تەرەپكە كېلىڭلار» دېيىلسە، مۇناپىقلارنىڭ سەندىن قاتتىق يۈز ئۆرۈگەنلىكىنى كۆرىسەن﴾[2] ﴿ئۇلارغا ئۆزرە ئېيتىپ: «كېلىڭلار، رەسۇلۇللاھ سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيدۇ» دېيىلسە، (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) باشلىرىنى سىلكىيدۇ، ئۇلارنىڭ تەكەببۇرلۇق قىلغان ھالىدا (دەۋەت قىلىنغان نەرسىدىن) يۈز ئۆرۈگەنلىكىنى كۆرىسەن﴾[3] ﴿ئەگەر ئۇنىڭغا بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز (يەنى قۇرئان ئايەتلىرى) ئوقۇپ بېرىلسە، گويا ئۇنى ئاڭلىمىغاندەك، ئىككى قۇلىقى ئېغىرلىشىپ قالغاندەك (ﷲ نىڭ ئايەتلىرىگە قۇلاق سېلىشتىن) تەكەببۇرلۇق بىلەن يۈز ئۆرۈيدۇ، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنىڭغا قاتتىق ئازاب بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن﴾[4].

﴿**ئۇ دۇنيادا خارلىققا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇ چوڭلۇق قىلىپ ﷲ تائالانىڭ ئايەتلىرىدىن يۈزئۆرۈگەن ئىدى، ﷲ تائالا ئۇنى دۇنيادىلا خارلىققا دۇچار قىلىش بىلەن جازالىدى. (دۇنيادا چوڭچىلىق قىلىش) ئۇنىڭ بىردىن بىر مەقسىتى ۋە نىشانى بولغانلىقى ئۈچۈن ﷲ تائالا (ئۇنىڭ ئۇ نىشانىنىڭ پۈتۈنلەي ئەكسىچە) ئۇنى دۇنيادىلا خارلىققا دۇچار قىلىش بىلەن جازالىدى.

﴿**ئاخىرەتتە ئۇنىڭغا كۆيدۈرگۈچى (ئوتنىڭ) ئازابىنى تېتىتىمىز (ئۇنىڭغا): «(خارلىق بىلەن ئازاب) سېنىڭ قىلمىشلىرىڭ (يەنى كۇفرىڭ بىلەن گۇمراھلىقىڭ) تۈپەيلىدىندۇر، ﷲ بەندىلىرىگە ھەرگىز زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر» (دېيىلىدۇ)**﴾ بۇ ئايەت ﷲ تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايىتىگە ئوخشايدۇ: ﴿(دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەرگە) «ئۇنى تۇتۇپ سۆرەپ دوزاخنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ بېرىڭلار، ئاندىن ئۇنىڭ بېشىغا قاينىقسۇ قويۇپ ئازابلاڭلار» دېيىلىدۇ. (ئۇنىڭغا خارلاش ۋە مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) «(بۇ ئازابنى) تېتىغىن، سەن ھەقىقەتەن ئىززەتلىك ئۇلۇغ زات ئىدىڭ. بۇ (ئازاب) ھەقىقەتەن (ھايات ۋاقتىڭلاردا) سىلەر شەكلەنگەن نەرسىدۇر» دېيىلىدۇ﴾[5].

* * * * * * *

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَعۡبُدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ حَرۡفٖۖ فَإِنۡ أَصَابَهُۥ خَيۡرٌ ٱطۡمَأَنَّ بِهِۦۖ وَإِنۡ أَصَابَتۡهُ فِتۡنَةٌ ٱنقَلَبَ عَلَىٰ وَجۡهِهِۦ خَسِرَ ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةَۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡخُسۡرَانُ ٱلۡمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدۡعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُۥ وَمَا لَا يَنفَعُهُۥۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلۡبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدۡعُواْ لَمَن ضَرُّهُۥٓ أَقۡرَبُ مِن نَّفۡعِهِۦۚ لَبِئۡسَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَلَبِئۡسَ ٱلۡعَشِيرُ ﴿١٣﴾

بەزىلەر ﷲ غا شەك - شۈبھە بىلەن (يەنى تۇراقسىز ھالدا) ئىبادەت قىلىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭغا ياخشىلىق يەتسە دىنىدا تۇرىدۇ (مۇنداق ئادەم مۇناپىق بولۇپ، ﷲ غا دىلى بىلەن ئەمەس، پەقەت تىلى

---

[1] سۈرە زارىيان 38 — 39 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە نسا 61 - ئايەت.
[3] سۈرە مۇنافىقۇن 5 - ئايەت.
[4] سۈرە لوقمان 7 - ئايەت.
[5] سۈرە دۇخان 47 — 50 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

بىلەن ئىبادەت قىلىدۇ)، ئەگەر ئۇنىڭغا بەختسىزلىك يەتسە دىنىدىن يېنىۋالىدۇ، ئۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتىدۇ، بۇ روشەن زىياندۇر[11]. ئۇ اللە نى قويۇپ پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بۇتقا چوقۇنىدۇ، بۇ چوڭقۇر گۇمراھلىقتۇر[12]. ئۇ (مۇشرىكلارنىڭ قارىشى بويىچە بۇت قىيامەت كۈنى شاپائەت قىلىدۇ دېگەندەك) ئەلۋەتتە زىيىنى پايدىسىدىن يېقىن بولغان نەرسىگە چوقۇنىدۇ، (ئۇ بۇت) راستلا يامان مەدەتكاردۇر، راستلا يامان ھەمراھتۇر[13].

تۇراقسىز ھالدا ئىبادەت قىلىش دېگەن سۆزنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**بەزىلەر اللە غا شەك - شۈبھە بىلەن (يەنى تۇراقسىز ھالدا) ئىبادەت قىلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە بەزى ئالىملار: بەزى كىشىلەر دىنىنى قوبۇل قىلغاندا دىنىنىڭ بىر قىسمىنى قوبۇل قىلىدۇ، ئەگەر دىندا ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان نەرسىلەرنى كۆرسە دىندا تۇرىدۇ، ئەگەر ئۇنداق بولمىسا دىندىن يېنىۋالىدۇ، دېدى.

ئىمام بۇخارى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: ئۇلار (مۇنافىقلار) دىن بىرى مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كېلەتتى، ئەگەر ئۇنىڭ ئايالى ئوغۇل تۇغسا، ئېتى قۇلۇنلىسا بۇ ياخشى دىن ئىكەن دەيتتى، ئەگەر ئۇنداق قىلمىسا بۇ يامان دىن ئىكەن دەيتتى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

﴿**ئەگەر ئۇنىڭغا ياخشىلىق يەتسە دىندا تۇرىدۇ (مۇنداق ئادەم مۇناپىق بولۇپ، اللە غا دىلى بىلەن ئەمەس، پەقەت تىلى بىلەن ئىبادەت قىلىدۇ)، ئەگەر ئۇنىڭغا بەختسىزلىك يەتسە دىنىدىن يېنىۋالىدۇ**﴾ ئەۋفىي بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: ئۇلار بىرەرسى مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كېلەتتى، مەدىنىگە كەلگەندىن كېيىن تېنى ساغلام تۇرسا، ئېتى چىرايلىق تايدىن بىرنى قۇلۇنلىسا، ئايالى ئوغۇل تۇغسا دىندىن رازى بولىدۇ ۋە دىندىن كۆڭلى سوۋۇنۇپ: مەن بۇ دىنغا كىرگەندىن بېرى مۇشۇ ياخشىلىقلارنى كۆرۈپتىمەن، دەيدۇ. مەدىنىگە كەلگەندىن كېيىن بىرەر كىسەلگە يولۇقسا، ئايالى قىز تۇغسا، ئۇنىڭغا كىلىدىغان سەدىقە كېچىكسە، شەيتان ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سەن بۇ دىنغا كىرگەندىن بېرى پەقەت يامانلىق كۆرۈپ كېلىۋاتىسەن دەپ ۋەسۋەسە سالىدۇ، (شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشى دىندىن يېنىۋالىدۇ) دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە، زەھھاك، ئىبنى جۈرەيج ۋە باشقا سەلەپ ئالىملىرىمۇ شۇنداق، دېدى.

﴿**ئۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتىدۇ**﴾ يەنى ئۇ كىشى دۇنيالىقتىمۇ ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمىدى. ئەمما، ئۇ ئاخىرەتتە بولسا ئۇلۇغ اللە تائالاغا كاپىر بولغانلىقى ئۈچۈن ئەڭ بەتبەخت ۋە خار ھالىتىدە بولىدۇ.

﴿**بۇ روشەن زىياندۇر**﴾ يەنى چوڭ ۋە روشەن زىياندۇر.

﴿**ئۇ اللە نى قويۇپ پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بۇتقا چوقۇنىدۇ**﴾ يەنى ئۇ پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بۇتلاردىن ياردەم سورايدۇ ۋە رىزىق تەلەپ قىلىدۇ. ﴿**بۇ چوڭقۇر گۇمراھلىقتۇر**﴾.

﴿**ئۇ (مۇشرىكلارنىڭ قارىشى بويىچە بۇت قىيامەت كۈنى شاپائەت قىلىدۇ دېگەندەك) ئەلۋەتتە زىيىنى پايدىسىدىن يېقىن بولغان نەرسىگە چوقۇنىدۇ**﴾ يەنى بۇتىنىڭ ئاخىرەتتە ئېلىپ كېلىدىغان زىيىنىدىن باشقا، ئۇنىڭ دۇنيادىكى زىيىنى پايدىسىنىڭ كېلىشىدىن يېقىندۇر، ئەمما، ئاخىرەتتە ئۇنىڭ زىيان كەلتۈرىدىغانلىقى چوقۇمدۇر. ﴿**(ئۇ بۇت) راستلا يامان مەدەتكاردۇر، راستلا يامان ھەمراھتۇر**﴾.

* * * * * * *

www.munber.org

إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يُرِيدُ ١٤

شۈبھىسىزكى، اللە ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، اللە ھەقىقەتەن خالىغىنىنى قىلىدۇ (يەنى خالىغان ئادەمگە ساۋاب بېرىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئازاب قىلىدۇ) [14].

ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلغانلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپات توغرىسىدا

اللە تائالا يۇقىرىدا ئازغۇنلۇقتىكىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ ئۆتكەنىدى. بۇ يەردە ئۇنىڭغا ئەگەشتۇرۇپلا چىن دىلىدىن ئىمان ئېيتقان، ئىمانىنىڭ راستلىقىنى ئەمەل - ئىبادىتى ئارقىلىق ئىسپاتلاپ نۇرغۇن ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلغان ۋە يامان ئىشلاردىن يانغانلارنىڭ ئەھۋالىنى سۆزلەشكە باشلاپ، ئۇلارنىڭ قىلغان بۇ ئەمەل - ئىبادەتلىرى ئۇلارنى جەننەتكە مىراسخور قىلىدۇ، دەپ بايان قىلدى. اللە تائالا كاپىرلارنى توغرا يولدا قىلمىغانلىقىنى ۋە مۆمىنلەرنى توغرا يولدا قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿**اللە ھەقىقەتەن خالىغىنىنى قىلىدۇ (يەنى خالىغان ئادەمگە ساۋاب بېرىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئازاب قىلىدۇ)**﴾.

* * * * * * *

مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ ٱللَّهُ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ فَلۡيَمۡدُدۡ بِسَبَبٍ إِلَى ٱلسَّمَآءِ ثُمَّ لۡيَقۡطَعۡ فَلۡيَنظُرۡ هَلۡ يُذۡهِبَنَّ كَيۡدُهُۥ مَا يَغِيظُ ١٥ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلۡنَٰهُ ءَايَٰتِۭ بَيِّنَٰتٖ وَأَنَّ ٱللَّهَ يَهۡدِي مَن يُرِيدُ ١٦

كىمكى اللە پەيغەمبىرىگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھەرگىز ياردەم بەرمەيدۇ دەپ گۇمان قىلىدىكەن، ئۇ تورۇسقا ئارغامچا سېلىپ بوغۇلۇپ ئالسۇن، قارىسۇنكى، ئۇنىڭ (بۇ) تەدبىرى غەزىپىنى باسالامدۇ؟ (يەنى اللە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ياردەم بەرمەيدۇ دەپ ئويلايدىكەن، ئۇ ئېسىلىپ ئۆلۈۋالسۇن، ئەگەر بۇ ئۇنىڭ خاپىلىقىنى باسالايدىغان بولسا، چۈنكى، اللە پەيغەمبىرىگە چوقۇم ياردەم بېرىدۇ) [15]. ***شۇنىڭغا ئوخشاش (يەنى ئىلگىرىكى كىتابلارنى نازىل قىلغىنىمىزغا ئوخشاش)، قۇرئاننى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) روشەن ئايەتلەر قىلىپ نازىل قىلدۇق، اللە خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ (يەنى اللە دىن باشقا ھېچ ھىدايەت قىلغۇچى يوق، اللە خالىغان ئادەمنى توغرا يولغا باشلايدۇ)*** [16].

اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە چوقۇم ياردەم قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**كىمكى اللە پەيغەمبىرىگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھەرگىز ياردەم بەرمەيدۇ دەپ گۇمان قىلىدىكەن، ئۇ تورۇسقا ئارغامچا سېلىپ بوغۇلۇپ ئالسۇن، قارىسۇنكى، ئۇنىڭ (بۇ) تەدبىرى غەزىپىنى باسالامدۇ؟**﴾ يەنى كىمكى اللە تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، كىتابى قۇرئان كەرىمگە ۋە دىنىغا ياردەم قىلمايدۇ، دەپ گۇمان قىلسا، ئەگەر ئاچچىغى چىقىدىغان ئىش بولىدىغان بولسا، بېرىپ ئېسىلىپ ئۆلۈۋالسۇن. اللە تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ۋە مۆمىنلەرگە ياردەم قىلىدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿شەك - شۈبھىسىزكى، بىز پەيغەمبىرىمىزگە، مۆمىنلەرگە ھاياتىي دۇنيادا ۋە (پەرىشتە، پەيغەمبەر

www.munber.org

ۋە مۆمىنلەردىن بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھ بولىدىغان) گۇۋاھچىلار ھازىر بولىدىغان كۈندە ئەلۋەتتە ياردەم بېرىمىز﴾[1].

﴿**شۇنىڭغا ئوخشاش (يەنى ئىلگىرىكى كىتابلارنى نازىل قىلغىنىمىزغا ئوخشاش)، قۇرئاننى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) روشەن ئايەتلەر قىلىپ نازىل قىلدۇق**﴾ يەنى قۇرئاننىڭ سۆزى ۋە مەنىسى روشەندۇر، ئۇ كىشىلەرگە اللە تائالا تەرىپىدىن كەلگەن بىر پاكىتتۇر.

﴿**اللە خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ (يەنى اللە دىن باشقا ھېچ ھىدايەت قىلغۇچى يوق، اللە خالىغان ئادەمنى توغرا يولغا باشلايدۇ)**﴾ يەنى اللە تائالا بىر ھېكمەت ئۈچۈن خالىغان كىشىنى ئازدۇرىدۇ ۋە خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ. بۇ ئىشتا اللە تائالانىڭ خالىغىنى بولىدۇ، اللە تائالانىڭ شۇنداق قىلىشى شۇ ئىشتا اللە تائالانىڭ بىر ھېكمىتى، رەھمىتى، ئادىللىقى، يامان ئىشقا ئاچچىقلىنىشى ۋە بىلىمى بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. اللە تائالانىڭ ھۆكمىگە ھېچ كىشى قارشى تۇرالمايدۇ. ئۇ تېزھېساب ئالغۇچىدۇر. اللە تائالا ئۆزىنىڭ قىلمىشى ئۈچۈن سۇئال قىلىنمايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿اللە نىڭ قىلغانلىرىدىن سۇئال - سوراق قىلىنمايدۇ، ئۇلاردىن سۇئال - سوراق قىلىنىدۇ﴾[2].

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَٱلَّذِينَ هَادُواْ وَٱلصَّٰبِـُٔونَ وَٱلنَّصَٰرَىٰ وَٱلْمَجُوسَ وَٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

مۆمىنلەر، يەھۇدىيلار، يۇلتۇزلارغا چوقۇنغۇچىلار، ناسارالار، مەجۇسىيلەر (يەنى ئاتەشپەرەسلەر) ۋە مۇشرىكلار ئۈچۈن قىيامەت كۈنى اللە ھەقىقەتەن ھۆكۈم چىقىرىدۇ (يەنى اللە تائالا مۆمىنلەر بىلەن مەزكۇر بەش پىرقە ئارىسىدا توغرا ھۆكۈم چىقىرىپ، مۆمىنلەرنى جەننەتكە، كۇففارلارنى دوزاخقا كىرگۈزىدۇ)، اللە ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾[17].

اللە تائالانىڭ قىيامەت كۈنى دىنىي گۇرۇھلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىدىغانلىقى توغرىسىدا

يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، مۆمىنلەر، يەھۇدىيلەر، پەرىشتىلەر ۋە يۇلتۇزلارغا چوقۇنغۇچىلار، خرىستىئانلار، ئاتەش پەرەسلەر ۋە مۇشرىكلاردىن ئىبارەت خىلمۇ - خىل دىنىي گۇرۇھلارنىڭ ئارىسىدا قىيامەت كۈنى ئۆزىنىڭ ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىپ، ئۆزىنىڭ ئۇلارنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىگە ۋە گەپ - سۆزلىرىگە گۇۋاھچى ئىكەنلىكى ۋە ئىچ - سىرلىرىنى بىلىدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇ گۇرۇھلارنىڭ ئىچىدىن پەقەت مۆمىنلەرنىلا جەننەتكە، كاپىرلارنى دوزاخقا كىرگۈزىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَسْجُدُ لَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ وَٱلنُّجُومُ وَٱلْجِبَالُ وَٱلشَّجَرُ وَٱلدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ ٱلْعَذَابُ ۗ وَمَن يُهِنِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ۩ ﴿١٨﴾

---

[1] سۈرە مۇمىن 51 - ئايەت.
[2] سۈرە مۇئمىنۇن 23 - ئايەت.

www.munber.org

بىلمەمسەنكى، ئاسماندىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر)، زېمىندىكىلەر (يەنى ئىنسانلار، جىنلار ۋە زېمىندا ياشايدىغان بارلىق مەخلۇقاتلار)، كۈن، ئاي، يۇلتۇزلار، تاغلار، دەرەخلەر، ھايۋاناتلار(الله غا بويسۇنۇپ، الله نىڭ تەسەررۇپ قىلىشى بويىچە ھەركەت قىلىدۇ) ۋە نۇرغۇن كىشىلەر الله غا سەجدە قىلىدۇ، نۇرغۇن كىشىلەر (كۇفرى سەۋەبلىك) ئازابقا دۇچار بولدى، الله نىڭ خارلىشىغا ئۇچرىغان ئادەمكە ھۇرمەتلىگۈچى چىقمايدۇ، الله ھەقىقەتەن خالىغىنىنى قىلىدۇ (يەنى ئازاب قىلىش، رەھىم قىلىش، ئەزىز قىلىش، خار قىلىش، باي قىلىش، كەمبەغەل قىلىش الله نىڭ خاھىشىدىكى ئىش بولۇپ، الله غا ھېچ كىشى تەئەررۇز قىلالمايدۇ)﴿18﴾.

بارلىق نەرسىلەرنىڭ الله تائالاغا سەجدە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە ئۆزىنىڭ شېرىك كەلتۈرۈلمەي ئىبادەت قىلىنىشقا لايىق ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. چۈنكى، الله تائالانىڭ كائىناتقا بارلىق نەرسىلەر ئىختىيارى ياكى ئىختىيارسىز ھالدا سەجدە قىلىدۇ. ھەممە نەرسىلەرنىڭ سەجدە قىلىش شەكلى شۇ نەرسىنىڭ ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە بولىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار الله يارىتقان شەيئىلەرنىڭ سايىلىرىنىڭ بويسۇنغان ھالدا الله غا سەجدە قىلىش يۈزىسىدىن ئوڭ - سولغا مايىل بولۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟﴾[1] ﴿يەتتە ئاسمان - زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار الله نى پاك دەپ بىلىدۇ، (كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، الله نى پاك دەپ مەدھىيىلەيدۇ (يەنى الله نىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ)، لېكىن سىلەر (تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ مەدھىيىسىنى سەزمەيسىلەر﴾[2].

﴿**بىلمەمسەنكى، ئاسماندىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر)، زېمىندىكىلەر (يەنى ئىنسانلار، جىنلار ۋە زېمىندا ياشايدىغان بارلىق مەخلۇقاتلار)، كۈن، ئاي، يۇلتۇزلار، تاغلار، دەرەخلەر، ھايۋاناتلار (الله غا بويسۇنۇپ، الله نىڭ تەسەررۇپ قىلىشى بويىچە ھەركەت قىلىدۇ)**﴾ يەنى الله تائالانىڭ بۇ ئايەتتە: ﴿**كۈن، ئاي، يۇلتۇزلار**﴾ دەپ ئالاھىدە كەلتۈرۈشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، الله تائالانى قويۇپ بۇ نەرسىلەرگە ئىبادەت قىلىنىدىغان بۇ نەرسىلەرنىڭمۇ ئەمەلىيەتتە ئۆزلىرىنىڭ ياراتقۇچىسى بولغان الله تائالاغا سەجدە قىلىدىغانلىقىنى ۋە الله تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە ھەركەت قىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىش ئۈچۈندۇر.

(بۇ نەرسىلەرنىڭ ياراتقۇچىسى الله تائالا بولغاچقا، الله تائالا سەجدىنى بۇ نەرسىلەرگە ئەمەس، بەلكى بۇ نەرسىلەرنى ياراتقان الله تائالاغا قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى): ﴿كېچە بىلەن كۈندۈز، كۈن بىلەن ئاي الله نىڭ (بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، قۇياشقا سەجدە قىلماڭلار، ئايغىمۇ سەجدە قىلماڭلار، ئۇلارنى ياراتقان الله غا سەجدە قىلىڭلار﴾[3].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ماڭا «كۈننىڭ قەيەرگە كېتىدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟» دېدى، مەن: الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «كۈن ئەرشىنىڭ ئاستىدا (الله تائالاغا سەجدە قىلغىلى كېتىدۇ، ئاندىن بۇيرۇق كۈتىدۇ. كۈنگە كەلگەن تەرىپىدىن قايتقىن دېيىلىدىغانغا ئازقالدى»[4] دېدى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدى: بىر كىشى

---

[1] سۈرە نەھل 48 - ئايەت.
[2] سۈرە ئىسرا 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە فۇسسىلەت 37 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] يەنى كۈننىڭ كۈن پېتىش تەرەپتىن چىقىشقا بۇيرۇلىدىغانغا ئاز قالدى، كۈن ئۇ تەرەپتىن چىققاندا قىيامەت قايىم بولىدۇ.

www.munber.org

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن كېچە چۈشۈمدە بىر دەرەخنىڭ ئارقىسىدا نامىز ئوقۇپ، سەجدىگە بارغانمىشىمەن، دەرەخمۇ مەندەك سەجدىگە بېرىپ: ئى الله! بۇ سەجدەم ئۈچۈن ماڭا بىر ئەجرى يازساڭ، مەندىن بىر گۇناھنى ئۆچۈرىۋەتسەڭ، ئۇنى مەن ئۈچۈن دەرگاھىڭدا ساقلاپ قويساڭ ۋە مەندىن ئۇنى خۇددى بەندەڭ داۋۇدتىن قوبۇل قىلغاندەك قوبۇل قىلساڭ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغۇدەكمىشىمەن، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام سەجدە ئايىتىدىن بىرنى ئوقۇپ سەجدە قىلدى[1]، مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭمۇ (سەجدىدە تۇرۇپ) ھېلىقى كىشى سۆزلەپ بەرگەن دەرەخ قىلغان دۇئانى قىلغانلىقىنى ئاڭلىدىم.

ئىمام ئەھمەد ھايۋانلار ھەققىدە مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھايۋانلارنى ئۇستىدىن چۈشمەي ئولتۇرىدىغان ئورۇندۇقتەك بىر نەرسە قىلۋېلىشتىن توسۇپ مۇنداق دېدى: «نۇرغۇنلىغان مىنىلىدىغان ھايۋانلار بارکى، بۇلار ئۇستىگە مىنگەن كىشىدىن كۆپ ياخشىدۇر ۋە الله تائالانى كۆپ زىكرى قىلغۇچىدۇر».

﴿**ۋە نۇرغۇن كىشىلەر الله غا سەجدە قىلىدۇ**﴾ يەنى نۇرغۇنلىغان كىشىلەر الله تائالاغا بويسۇنۇش ۋە ئىبادەت قىلىش يۈزىسىدىن ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن سەجدە قىلىدۇ.

﴿**نۇرغۇن كىشىلەر (كۇفرى سەۋەبلىك) ئازابقا دۇچار بولدى**﴾ يەنى الله تائالاغا سەجدە قىلغىلى ئۇنىمىغانلار ۋە سەجدە قىلىشتىن باش تارتقانلار (ئازابقا دۇچار بولدى).

﴿**الله نىڭ خارلىشىغا ئۇچرىغان ئادەمگە ھۆرمەتلىگۈچى چىقمايدۇ، الله ھەقىقەتەن خالىغىنىنى قىلىدۇ (يەنى ئازاب قىلىش، رەھىم قىلىش، ئەزىز قىلىش، خار قىلىش، باي قىلىش، كەمبەغەل قىلىش الله نىڭ خاھىشىدىكى ئىش بولۇپ، الله غا ھېچ كىشى تەئەررۇز قىلالمايدۇ)**﴾

ئىمام مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئىنسان سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ۋاقتىدا شەيتان يىغلىغان پېتى يىراقلىشىپ، ۋاي ئېسىت ئىنسان سەجدە قىلىشقا بۇيرۇلدى، سەجدە قىلدى، ئۇنىڭغا جەننەت بېرىلدى، مەن سەجدە قىلىشقا بۇيرۇلدۇم، سەجدە قىلمىدىم، ماڭا دوزاخ بېرىلدى، دەيدۇ».

ئىمام ئەھمەد، ئۇقبە ئىبنى ئامىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! سۈرە ھەج، ئىچىدە ئىككى سەجدە ئايىتى كەلگەنلىكى ئۈچۈن قۇرئاننىڭ باشقا سۈرىلىرىدىن ئارتۇق قىلىنغانمۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەئە شۇنداق، كىمكى ئۇ ئىككى ئايەتكە كەلگەندە سەجدە قىلماي دېسە، ئۇ ئىككى ئايەتنى ئوقۇمىسۇن» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەبۇداۋۇد، خالىد ئىبنى مەئداندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سۈرە ھەج، ئۇنىڭدا ئىككى سەجدە ئايىتى كەلگەنلىكى ئۈچۈن قۇرئاننىڭ باشقا سۈرىلىرىدىن ئارتۇق قىلىندى». ئەبۇبەكرى، ئىسمائىل ئەبۇجەھمىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جابىيە دېگەن يەردە سۈرە ھەجدىكى ئىككى سەجدە ئايىتىنى ئوقۇپ، سەجدە قىلىپ: بۇ سۈرە مۇشۇ ئىككى سەجدە ئايىتى بىلەن ئارتۇق قىلىندى، دېدى.

---

[1] ئوقۇغۇچى ۋە تىڭشىغۇچىغا سەجدە قىلىش لازىم بولىدىغان ئايەتلەر. ئەئراف، رەئد، نەھل، ئىسرا، مەريەم، ھەج، فۇرقان، نەمل، سەجدە، ساد، فۇسسىلەت، نەجم، ئىنشىقاق، ئەلەق قاتارلىق سۈرىلەردە بار

www.munber.org

ئىمام ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجە، ئەمرى ئىبنى ئاسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مېنى قۇرئاننىڭ ئىچىدىكى ئون بەش سەجدە ئايىتىنى ئوقۇتتى، بۇ ئايەتلەرنىڭ ئۈچى كىچىك سۈرىلەردە، ئىككىسى سۈرە سەجدىدۇر.

* * * * * * *

﴿ هَٰذَانِ خَصۡمَانِ ٱخۡتَصَمُواْ فِي رَبِّهِمۡۖ فَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ قُطِّعَتۡ لَهُمۡ ثِيَابٞ مِّن نَّارٖ يُصَبُّ مِن فَوۡقِ رُءُوسِهِمُ ٱلۡحَمِيمُ ١٩ يُصۡهَرُ بِهِۦ مَا فِي بُطُونِهِمۡ وَٱلۡجُلُودُ ٢٠ وَلَهُم مَّقَٰمِعُ مِنۡ حَدِيدٖ ٢١ كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا مِنۡ غَمٍّ أُعِيدُواْ فِيهَا وَذُوقُواْ عَذَابَ ٱلۡحَرِيقِ ٢٢ ﴾

(مۆمىنلەر ۋە كۇففارلاردىن ئىبارەت) بۇ ئىككى (پىرقە) پەرۋەردىگارى توغرىسىدا مۇنازىرىلەشتى (يەنى مۆمىنلەر بىلەن كۇففارلار ئاللاھ نىڭ دىنى ئۈستىدە بەس - مۇنازىرە قىلىشىپ، مۆمىنلەر ئاللاھ نىڭ دىنىغا يارىدەم بەرمەكچى بولدى، كۇففارلار ئاللاھ نىڭ نۇرىنى ئۆچۈرمەكچى بولدى)، كاپىرلارغا ئوتتىن كىيىملەر پىچىلىدۇ، ئۇلارنىڭ باشلىرى ئۈستىدىن يۇقىرى ھارارەتلىك قاينىقسۇ قۇيۇلىدۇ[19]. ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچ - باغرى ۋە تېرىلىرى ئېرىتىلىدۇ[20]. ئۇلار تۆمۈر توقماقلار بىلەن ئۇرۇلىدۇ[21]. ھەر قاچان ئۇلار (يېتىۋاتقان) غەم - قايغۇنىڭ قاتتىقلىقىدىن دوزاختىن چىقماقچى بولسا، ئۇلار دوزاختا قايتۇرۇلىدۇ، (ئۇلارغا) كۆيدۈرگۈچى (دوزاخ) ئازابىنى تېتىڭلار (دېيىلىدۇ)[22].

بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇزەرنىڭ قەسەم ئىچىپ تۇرۇپ: ئاللاھ تائالانىڭ ﴿**(مۆمىنلەر ۋە كۇففارلاردىن ئىبارەت) بۇ ئىككى (پىرقە) پەرۋەردىگارى توغرىسىدا مۇنازىرىلەشتى**﴾ دېگەن ئايىتى بەدرى كۈنى (قىلىچ بىلەن) ئۇرۇشۇش ئۈچۈن (مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن) مەيدانغا چۈشكەن ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋە ئۇنىڭ ئىككى سەپدىشى بىلەن (كاپىرلار تەرىپىدىن) مەيدانغا چۈشكەن ئۈتبە ۋە ئۇنىڭ ئىككى سەپدىشى توغرىسىدا چۈشكەن دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قىيامەت كۈنى مەن بىرىنچى بولۇپ ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا (كاپىرلار بىلەن) مۇنازىرىلىشىش ئۈچۈن تىزلىنىپ ئولتۇرىمەن. قىيس مۇنداق دېدى: بەدرە كۈنى قىلىچ بىلەن ئېلىشىش ئۈچۈن ئىككى تەرەپتىن مەيدانغا چۈشكەنلەر توغرىسىدا ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**(مۆمىنلەر ۋە كۇففارلاردىن ئىبارەت) بۇ ئىككى (پىرقە) پەرۋەردىگارى توغرىسىدا مۇنازىرىلەشتى**﴾ دېگەن ئايىتى چۈشتى. ئۇلار مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن ئەلى، ھەمزە ۋە ئۇبەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملار، كاپىرلار تەرىپىدىن شەيبە ئىبنى رەبىيئە، ئۈتبە ئىبنى رەبىيئە ۋە ۋەلىد ئىبنى ئۈتبە قاتارلىقلاردۇر.

﴿**(مۆمىنلەر ۋە كۇففارلاردىن ئىبارەت) بۇ ئىككى (پىرقە) پەرۋەردىگارى توغرىسىدا مۇنازىرىلەشتى**﴾ ئىبنى ئەبۇنەجىيھ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت قىيامەت كۈنى قەبرىدىن قايتا تىرىلىشكە ئوخشاش ئىشلاردا مۇنازىرىلەشكەن كاپىرلار ۋە مۆمىنلەرنىمۇ ئۆزئىچىگە ئالىدۇ.

مۇجاھىد ۋە ئەتا يەنە مۇنداق دېدى: بۇ ئايەت ھەممە مۆمىن ۋە كاپىرلارنى ئۆزئىچىگە ئالىدۇ. يەنى بەدرە كۈنىدىكى يەكى ئۇنىڭدىن باشقا ئىش بولسۇن، مۇسۇلمانلار بىلەن كاپىرلار ئارىسىدا بولغان

www.munber.org

ھەرقانداق بىر ئىش ۋە مۇنازىرىنى ئۆزئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى، مۆمىنلەر الله تائالانىڭ دىنىغا يارىدەم بېرىشنى، كاپىرلار بولسا ئىماننىڭ نۇرىنى ئۆچۈرۈشنى، ھەقىقەتنى يارىدەمچىسىز قويۇشنى ۋە ھەر خىل ھەقسىزلىكنىڭ مەيدانغا چىقىشىنى مەقسەت قىلىدۇ. بۇ سۆزگە ئىبنى جەرىر ياخشى باھا بەردى.

كاپىرلارنىڭ جازاسى توغرىسىدا

﴿**كاپىرلارغا ئوتتىن كىيىملەر پىچىلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دېدى: كاپىرلارغا تۇچتىن كىيىم پىچىلىدۇ. چۈنكى، تۇچ دېگەن قىزىغان ۋاقتىدا قاتتىق كۆيدۈرىدىغان ماددىدۇر.

﴿**ئۇلارنىڭ باشلىرى ئۈستىدىن يۇقىرى ھارارەتلىك قايناقسۇ قۇيۇلىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچ - باغرى ۋە تىرىلىرى ئېرىتىلىدۇ**﴾ ئىبنى جەرىر ئەبۇھۇرەيرەرەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قاتتىق قىزىتىلغان قايناقسۇ كاپىرلارنىڭ باشلىرى ئۈستىدىن قويۇلىدۇ، ئاندىن ئۇ سۇ باشنىڭ سۆڭەكلىرىدىن ئۆتۈپ قورساقتا كېلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن قورساقتىن باشلاپ ئىككى پۇتقىچە بولغان پۈتۈن ئەزالارنى ئېرىتىپ تاشلايدۇ. ئاندىن كاپىر قايتىدىن ئەسلىگە قايتۇرۇلىدۇ». بۇ ھەدىسنى تىرمىزى ۋە ئىبنى ئەبۇھاتەممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئابدۇللاھ ئىبنى سىرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەرىشتە بىر قاچا قاينىقسۇنى ئۇنىڭ بەك قىزىقلىقىدىن ئىككى قىسقۇچ بىلەن كۆتۈرۈپ كاپىرنىڭ قېشىغا كېلىدۇ. پەرىشتە قاچىنى كاپىرنىڭ يۈزىگە يېقىن ئەكەلسە، كاپىر ئۇنى يامان كۆرگەندەك قىلىدۇ. ئاندىن پەرىشتىنىڭ يېنىدىكى تۆمۈر توقماق بىلەن كاپىرنىڭ بېشىغا بىرنى سېلىشى بىلەن ئۇنىڭ مېڭىسى چاچراپ چىقىپ كېتىدۇ. ئاندىن پەرىشتە قاينىق سۇنى ئۇنىڭ باش تەرىپىدىن قۇيىدۇ، سۇ ئۇنىڭ قورسىقىغچە كېلىدۇ. مانا بۇ الله تائالانىڭ: ﴿**ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچ - باغرى ۋە تىرىلىرى ئېرىتىلىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىدۇر.

﴿**ئۇلار تۆمۈر توقماقلار بىلەن ئۇرۇلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: كاپىرلار تۆمۈر توقماقلار بىلەن ئۇرۇلىدۇ، توقماق ئۇلارنىڭ ھەممە ئەزالىرىغا تەكشى چۈشىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆلۈمنى تىلىگىلى تۇرىدۇ.

﴿**ھەر قاچان ئۇلار (يېتىۋاتقان) غەم - قايغۇنىڭ قاتتىقلىقىدىن دوزاختىن چىقماقچى بولسا، ئۇلار دوزاختا قايتۇرۇلىدۇ**﴾ ئەئمەش ئەبۇزابياندىن سەلمانىنىڭ: دوزاخ بولسا بەك قاراڭغۇدۇر، دوزاخ ئوتىنىڭ يالقۇنلىرى ۋە چوغلىرى ئۇنىڭغا يورۇقلۇق تاشلىيالمايدۇ دەپ، (سۆزىنى دەللىلىگەن ئاساستا) يۇقىرىدىكى ئايەتنى ئوقۇغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

﴿**(ئۇلارغا) كۆيدۈرگۈچى (دوزاخ) ئازابىنى تېتىڭلار (دەيىلىدۇ)**﴾، الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارغا: «سىلەر ئىنكار قىلغان دوزاخنىڭ ئازابىنى تېتىڭلار» دەيىلىدۇ﴾[1] يەنى كاپىرلارغا جىسمانىي ۋە روھىي ئازاب بېرىلىدۇ.

* * * * * * *

[1] سۈرە سەجدە 20 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ يُحَلَّوۡنَ فِيهَا مِنۡ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٖ وَلُؤۡلُؤٗاۖ وَلِبَاسُهُمۡ فِيهَا حَرِيرٞ ٢٣ وَهُدُوٓاْ إِلَى ٱلطَّيِّبِ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ وَهُدُوٓاْ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلۡحَمِيدِ ٢٤

الله ھەقىقەتەن مۆمىنلەرنى ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇلار جەننەتلەردە ئالتۇن بىلەيزۈكلەرنى ۋە مەرۋايىتلارنى زىننەت بۇيۇملىرى قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ كىيىمى يىپەكتىن بولىدۇ[23]. ئۇلار ياخشى سۆزگە (يەنى كەلىمە تەۋھىدكە) ھىدايەت قىلىندى. الله نىڭ يولىغا ھىدايەت قىلىندى[24].

مۆمىنلەرنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا دوزاخقا كىرىدىغانلارنىڭ ھالىدىن، ئۇلارغا دوزاختا بولىدىغان ھەر تۈرلۈك ئازاب ۋە ئوتتىن تەييارلاپ قويۇلغان كىيىملەردىن خەۋەر بېرىپ ئۆتكەن ئىدى. الله تائالا بىزنىڭمۇ ئۇلاردەك بولۇپ قېلىشىمىزدىن ساقلىسۇن! بۇيەردە جەننەتكە كىرىدىغانلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**الله ھەقىقەتەن مۆمىنلەرنى ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ**﴾ يەنى ئۇ ئۆستەڭلارنىڭ سۈلىرى جەننەتنىڭ ھەممە يەرلىرىگە، ھەتتا بولۇڭ پۇشقاقلىرىغچە ئېقىپ بارىدۇ، جەننەتنىڭ دەرەخلىرى ۋە قەسىرلىرىنىڭ ئاستىلىرىدىن ئېقىپ تۇرىدۇ، جەننەتتىكىلەر ئۆستەڭنىڭ سۈلىرىنى ئۆزلىرى خالىغان يەرلىرىگە باشلاپ بارالايدۇ.

﴿**ئۇلار جەننەتلەردە ئالتۇن بىلەيزۈكلەرنى ۋە مەرۋايىتلارنى زىننەت بۇيۇملىرى قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار بۇ زىننەت بۇيۇملىرىنى ئۆزلىرىنىڭ قوللىرىغا تاقايدۇ.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «(قىيامەت كۈنى) مۆئمىنىنىڭ زىننەتلىنىدىغان يەرلىرى (دۇنيادا تاھارەت ئالغاندا) تاھارەت سۇيى يەتكەن يەرلەردۇر».

﴿**ئۇلارنىڭ كىيىمى يىپەكتىن بولىدۇ**﴾ يەنى ئوتتىن كىيىم پېچىلگەن دوزىخلارنىڭ دەل ئەكسىچە جەننىتىكىلەرنىڭ كىيىملىرى يۇپقا ۋە قېلىن يىپەكلەردىن بولىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ ئۈچىسىدا يۇپقا يىپەك ۋە قېلىن يىپەكتىن (تەييارلانغان) يېشىل كىيىملەر بولىدۇ، (ئۇلار) كۆمۈش ئۈزۈكلەرنى تاقايدۇ، پەرۋەردىگارى ئۇلارنى پاك شاراب بىلەن سۇغىرىدۇ. شۇبھىسىزكى، بۇ سىلەرگە بېرىلگەن مۇكاپاتتۇر، سىلەرنىڭ مېھنىتىڭلار قوبۇل بولدى﴾[1].

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەر دۇنيادا يىپەكنى ۋە تاۋارنى كىيمەڭلار. چۈنكى، دۇنيادا ئۇنى كىيگەن كىشى ئاخىرەتتە كىيەلمەيدۇ».

ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير: يىپەكنى ئاخىرەتتە كىيەلمىدى دېگەنلىك جەننەتكە كىرەلمىدى دېگەنلىكتۇر. چۈنكى، الله تائالا: ﴿**ئۇلارنىڭ كىيىمى يىپەكتىن بولىدۇ**﴾ دېدى، دەيدۇ.

﴿**ئۇلار ياخشى سۆزگە ھىدايەت قىلىندى. الله نىڭ يولىغا ھىدايەت قىلىندى**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن، ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرىدۇ، ئۇ جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، (پەرىشتىلەر ئۇلارنى

[1] سۈرە ئەنبىيا 21 - 22 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ھۆرمەتلەپ) سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، دەپ سالام بېرىدۇ﴾[1] ﴿پەرىشتىلەر ئۇلارنى (مۇبارەكلەش ئۈچۈن جەننەتنىڭ) ھەربىر دەرۋازىسىدىن كىرىدۇ (پەرىشتىلەر ئۇ دۇنيادا) «سەۋرنى دوست تۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكىنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان!» دەيدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار جەننەتتە بىھۇدە ۋە يالغان سۆزلەرنى ئاڭلىمايدۇ، پەقەت «سالام! سالام!» سۆزىنىلا ئاڭلايدۇ﴾[3] ﴿ئەنە شۇلار سەۋرلىك بولغانلىقى ئۈچۈن جەننەت بىلەن مۇكاپاتلىنىدۇ، ئۇلار جەننەتتە (پەرىشتىلەر تەرىپىدىن قىلىنغان) دۇئا ۋە سالام بىلەن قارشى ئېلىنىدۇ﴾[4] يەنى جەننەتتىكىلەر خۇددى دوزاختىكىلەر: ﴿**كۆيدۈرگۈچى (دوزاخ) ئازابىنى تېتىڭلار**﴾ دېيىلىپ مەنىۋي ئازاب ۋە مەسخىرىگە دۇچار بولغىنىدەك مەنىۋي ئازابقا دۇچار بولماستىن، بەلكى ياخشى سۆز ۋە سالاملارنى ئاڭلايدىغان يەرلەرگە باشلىنىدۇ.

﴿**اللە نىڭ يولىغا ھىدايەت قىلىندى**﴾ يەنى پەرۋەردىگارى ئۇلارغا ياخشى جاي ئاتا قىلغانلىقى ۋە ياخشى نېمەتلەرنى بەرگەنلىكى ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىغا ھەمدۇسانا ئېيتىدىغان ئورۇن جەننەتكە باشلاپ قويىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەتتىكىلەرنىڭ كۆڭۈللىرىگە تەسبىھ ۋە ھەمدۇسانا ئېيتىش خۇددى ئۇلارنىڭ نەپەس ئېلىشى ئۈچۈن تىنىق ئاتا قىلىنغاندەك ئاتا قىلىنىدۇ».

﴿**ئۇلار ياخشى سۆزگە ھىدايەت قىلىندى**﴾ بەزى تەپسىرشۇناس ئالىملار ئايەتتىكى اللە تائالانىڭ: ﴿**ياخشى سۆزگە**﴾ دېگەن ئايەتتىن قۇرئان كەرىم كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دەيدۇ. بۇ ئايەتتىن (لائىلاھە ئىللەللاھۇ) دېگەن تەۋھىد كەلىمىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ دېگەن كۆزقاراشمۇ بار، ئىسلام دىنىدا يولغا قويۇلغان دۇئالار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. دېگەن كۆزقاراشمۇ بار.

﴿**اللە نىڭ يولىغا ھىدايەت قىلىندى**﴾ بەزى ئالىملار: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، بۇ دۇنيادا توغرا يولغا ھىدايەت قىلىندى دېگەنلىك بولىدۇ، دەيدۇ. بۇ ئايەتلەرگە بېرىلگەن مەنىلەرنىڭ ئارىلىقىدا ھېچقانداق زىتلىق يوقتۇر. اللە راستىنى بىلگۈچىدۇر.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ ٱلَّذِي جَعَلۡنَٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً ٱلۡعَٰكِفُ فِيهِ وَٱلۡبَادِۚ وَمَن يُرِدۡ فِيهِ بِإِلۡحَادِۭ بِظُلۡمٖ نُّذِقۡهُ مِنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ ٢٥

كاپىرلارغا، (كىشىلەرنى) اللە نىڭ يولىدىن توسقۇچىلارغا، - ئۇ ئولتۇرۇشلۇق بولسۇن ياكى سىرتتىن كەلگەن بولسۇن - بىز كىشىلەرگە مۇبادەتكاھ قىلغان مەسچىتى ھەرامدىن توسقۇچىلارغا (يەنى ھەج پەرزىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن مەسچىتى ھەرامغا كەلگەن مۆمىنلەرنى توسقۇچىلارغا) (قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز)، كىمكى مەسچىتى ھەرامدا زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولىدىكەن، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز[25].

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 23 - ئايەت.
[2] سۈرە رەئىد 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى ۋە 24 - ئايەت.
[3] سۈرە ۋاقىئە 25 - 26 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە فۇرقان 75 - ئايەت.

www.munber.org

كىشىلەرنى الله نىڭ يولىدىن ۋە ھەرەم مەسچىتىدىن توسقانلارغا قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۆمىنلەرنى ھەرەم مەسچىتىدىن توسۇپ، ئۇ يەردە ئۇلارلىرىنىڭ ھەج پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىشتىن چەكلەپ، ئۆزلىرىنى ھەرەم مەسچىتىنىڭ ئىگىلىرى دەپ دەۋا قىلىۋالغان كاپىرلارنى ئەيىبلىدى. بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا قارىغاندا بۇ سۈرىنىڭ مەدىنىدە چۈشكەنلىك ئېھتىمالىمۇ بار[1]. ئەمەلىيەتتە بولسا ئۇلار ھەرەم مەسچىتىنىڭ ئىگىلىرى ئەمەستۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار (باشقىلارنىڭ) مەسچىتى ھەرامغا كىرىشىنى توسۇۋاتسا، الله ئۇلارغا نېمىشقا ئازاب قىلمىسۇن؟ ئۇلار مەسچىتى ھەرامنىڭ ئىگىلىرى ئەمەس، مەسچىتى ھەرامنىڭ ئىگىلىرى تەقۋادارلاردىن باشقىلار ئەمەستۇر، لېكىن (بۇنى) ئۇلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ﴾[2].

﴿كاپىرلارغا، (كىشىلەرنى) الله نىڭ يولىدىن توسقۇچىلارغا، - ئۇ ئولتۇرۇشلۇق بولسۇن ياكى سىرتتىن كەلگەن بولسۇن - بىز كىشىلەرگە ئىبادەتگاھ قىلغان مەسچىتى ھەرامدىن توسقۇچىلارغا (يەنى ھەج پەرزىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن مەسچىتى ھەرامغا كەلگەن مۆمىنلەرنى توسقۇچىلارغا) (قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز)﴾ يەنى كاپىرلار كاپىر بولغانلىقىنىڭ ئۈستىگە ئەمەلىيەتتە ھەرەم مەسچىتىگە ئەڭ لايىق بولغان مۆمىنلەرنى ھەرەم مەسچىتىگە كىرىشتىن توسىدۇ.

مەككىنىڭ ئۆيلىرىنى ئىجارىگە قويۇش مەسلىسى توغرىسىدا

﴿كاپىرلارغا، (كىشىلەرنى) الله نىڭ يولىدىن توسقۇچىلارغا، - ئۇ ئولتۇرۇشلۇق بولسۇن ياكى سىرتتىن كەلگەن بولسۇن - بىز كىشىلەرگە ئىبادەتگاھ قىلغان مەسچىتى ھەرامدىن توسقۇچىلارغا (يەنى ھەج پەرزىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن مەسچىتى ھەرامغا كەلگەن مۆمىنلەرنى توسقۇچىلارغا) (قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز)﴾ يەنى كىشىلەر مەيلى ئۇلار مەككىدە ئولتۇرۇشلۇق ياكى سىرتتىن كەلگەن بولسۇن، ھەرەم مەسچىتىدە ئىبادەت قىلىشتا تەڭ ھەقلىق بولغىنىدەك مەككە زېمىنىدا ئولتۇراقلىشىش ۋە ئۆي تۇتۇش ئىشىدىمۇ تەڭ ھوقۇقلۇقتۇر.

بۇ ھەقتە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ يۇقىرىدىكى ئايەتنىڭ مەنىسىگە ئاساسەن: (كىشىلەر مەيلى) مەككىلىك بولسۇن ياكى سىرتتىن كەلگەن بولسۇن، ھەرەم مەسچىتى ئەتراپىدا يەرلىشىلەيدۇ دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىگە ئاساسەن مۇجاھىد: مەككىلىك ياكى سىرتتىن كەلگەنلەر بولسۇن، كىشىلەر ھەرەم مەسچىتى ئەتراپىدا ئۆي تۇتۇپ ئورۇنلىشىشتا تەڭ ھوقۇقلۇقتۇر، دېدى.

ئەبۇسالىھ بۇ ھەقتە ، ئابدۇراھمان ئىبنى سابىت ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. ئابدۇرازاق مۇئەممەردىن قەتادەنىڭ بۇ ھەقتە شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

بۇ ئىمام شافىئىي ۋە ئىسھاق ئىبنى راھۇيە خېنى مەسچىتىدە ئولتۇرۇپ تالىشىپ قالغان بىر مەسىلىدۇر. بۇ تالاش - تارتىشتا ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلمۇ بار ئىدى. بۇ تالاش - تارتىشتا ئىمام شافىئىي: (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) (كىشىلەر) مەككىنىڭ ئۆيلىرىنى (سېتىۋالغانغا ئوخشاش ھەق يول

---

[1] چۈنكى بۇ ئايەت مۆمىنلەرنى ھەرەم مەسچىتىدىن توسقان كاپىرلارنى ئەيىبلەپ كەلدى، كاپىرلارنىڭ مۆمىنلەرنى ھەرەم مەسچىتىدىن توسۇشى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كېلىپ بولغاندىن كېيىن بولغان ئىشتۇر، بۇ سۈرە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مەدىنىدىكى چېغىدا يۈز بەرگەن بىر ئىش توغرىسىدا چۈشكەن.

[2] سۈرە ئەنفال 34 - ئايەت.

www.munber.org

بىلەن) شەخسىي مۈلۈك قىلالايدۇ، مىراس قىلىپ قالدۇرالايدۇ ۋە ئىجارىگە قويالايدۇ، دېگەن كۆزقاراشقا كەلدى ۋە بۇ كۆزقاراشقا ئۇسامە ئىبنى زەيد رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسنى دەلىل قىلىپ كەلتۈردى.

ئۇسامە ئىبنى زەيد مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! سەن ئەتە مەككىدىكى ئۆيۈڭگە چۈشەمسەن؟ دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئۇقەيل بىزگە بىرەر ئۇي قويۇپ قويدىمۇ؟»[1] دەپ «كاپىر مۇسۇلمانغا، مۇسۇلمان كاپىرغا مىراسخور بولالمايدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

ئىمام شافىئىي كۆزقارىشىنى يەنە ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ تۆۋەندىكى ئىشى بىلەن دەللىلىدى، رىۋايەت قىلىنىشچە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەككىدە سافۋان ئىبنى ئۇمەييەدىن بىر ئۆينى تۆت مىڭ دەرھەم كۈمۈشكە سېتىۋېلىپ تۇرمە قىلغان. شۇڭا تاۋۇس ۋە ئەمرى ئىبنى دىنارمۇ مۇشۇ كۆزقاراشقا كەلدى.

ئەمما ئىسھاق ئىبنى راھۇيە مەككىنىڭ ئۆيلىرى مىراس قىلىپ قالدۇرۇلمايدۇ ۋە ئىجارىگە قويۇلمايدۇ، دېگەن كۆزقاراشقا كەلدى. بۇ بىر تۈركۈم سەلەپ ئالىملىرىنىڭ قارشىدۇر. بۇ ھەقتە مۇجاھىد ۋە ئەتا شۇنداق دېدى. ئىسھاق ئىبنى راھۇيە ئۆزىنىڭ كۆزقارىشىغا ئىبنى ماجە ئەلقەمە ئىبنى نەزلەدىن رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسنى دەلىل قىلىپ كەلتۈردى.

ئەلقەمە ئىبنى نەزلە مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام، ئەبۇبەكرى ۋە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلار ۋاپات بولۇپ كەتكەن چاغلاردا مەككىنىڭ ئۆيلىرى ئىگىسىز ئۆيلەر دەپ قارىلاتتى. (قولىدا بىرەر ئۇي بار كىشى) ئۆيگە ئېھتىياجى بولسا كىرىپ ئولتۇراتتى، ئېھتىياجى بولمىسا باشقىلارغا بىكارلاپ بېرەتتى.

ئابدۇرازاق ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەككىنىڭ ئۆيلىرىنى سېتىش ۋە ئۇلارنى ئىجارىگە بېرىش ھالال ئەمەس. ئابدۇرازاق ئىبنى جەرىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەتا ھەرەمدە ئىجارە بېرىشتىن توستى. ئاڭلىشىمچە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سىرتتىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ مەككىدىكى ئۆيلەرنىڭ قورولىرىغا چۈشۈشى ئۈچۈن ئۇ ئۆيلەرگە ئىشىك بىكىتۈبلىشتىن توستى، قورۇسىغا ئەڭ ئاۋۋال ئىشىك ئورناتقان كىشى سۇھەيل ئىبنى ئەمرى بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئىش ھەققىدە ئۇنىڭغا ئادەم ئەۋەتتى، سۇھەيل ئىبنى ئەمرى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: ئى مۆمىنلەرنىڭ باشلىقى! مېنىڭ ئەھۋالىمنى ئوبدان ئويلاپ باقسىڭ، مەن تىجارەت قىلىدىغان ئادەممەن، مەن مالىلىرىمنى ساقلاش ئۈچۈنلا ئۆيۈمگە ئىككى ئىشىك ئورناتتىم، دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا: ئۇنداق بولسا مەيلى، دېدى.

ئابدۇرازاق مۇجاھىدتىن ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئى مەككىلىكلەر! سىرتتىن ھەجگە كەلگەن كىشىلەرنىڭ خالىغان ئۆيگە چۈشۈشى ئۈچۈن سىلەر ئۆيلىرىڭلارغا ئىشىك بېكىتمەڭلار. مۇئەممەر ئەتائىنىڭ اللە تائالانىڭ: ﴿**ئۇ ئولتۇرۇشلۇق بولسۇن ياكى سىرتتىن كەلگەن بولسۇن**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ھەجگە سىرتتىن كەلگەنلەر (مەككىنىڭ ئۆيلىرىگە) خالىغانچە چۈشەلەيدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

---

[1] ئۇقەيل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىمان ئېيتمىغان ئۇرۇق - تۇغقانلىرىدىن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىجرەت قىلىپ مەككىنى تاشلاپ كەتكەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىكى ئۆيىگە ئىگە بولۇۋېلىپ ئۇنى سېتىۋەتكەن، پەتھى بولۇشتىن بىر كۈن بۇرۇن ئۇسامە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يۇقىرىدىكى سۆزنى قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇقەيل بىزگە بىرەر ئۆينى ساتماي تاشلاپ قويغانمۇ؟» دېگەن جاۋابنى بېرىدۇ.

www.munber.org

ئىمام دارقۇتنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كىمكى مەككىنىڭ ئۆيلىرىنى ئىجارىگە قويۇپ ئۇنىڭ پۇلىنى يېسە، ئوتنى يېگەن بولىدۇ. ئەمما ئىمام ئەھمەد ئىككى تەرەپنىڭ دەلىل - پاكىتلىرىنى بىرلەشتۈرۈش ئۈچۈن ئوتتۇرا ھال يول تۇتۇپ مەككىنىڭ ئۆيلىرى شەخسىي مۈلۈك قىلىنىدۇ ۋە مىراس قويۇلىدۇ، لېكىن ئىجارىگە قويۇلمايدۇ، دېدى. اللە توغرىسىنى بىلگۈچىدۇر.

ھەرەمدە قەستەن گۇناھ ئىشلارنى قىلماقچى بولغان كىشىلەرگە قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا

﴿**كىمكى مەسچىتى ھەرامدا زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولىدىكەن، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز**﴾ يەنى كىمكى ھەرەمدە چوڭ گۇناھتىن بىرنى قەستەن قىلماقچى بولىدىكەن (ئۇنىڭغا اللە تائالانىڭ قاتتىق ئازابى بولىدۇ).

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: اللە تائالانىڭ ﴿**زۇلۇم بىلەن**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈش بىلەن دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئايەتنىڭ مەنىسى مۇنداق بولىدۇ: (كىمكى ھەرەم مەسچىتىدە شېرىك كەلتۈرۈش بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولىدىكەن، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز).

اللە تائالانىڭ :﴿**زۇلۇم بىلەن**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفىي ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ يەنە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئىش بىر كىشىنىڭ بىرەر كىشىگە ئەزىيەت بېرىش ياكى ئۇنىڭ بىلەن جېدەللىشىشتەك اللە تائالا ھەرەمدە ھارام قىلىپ چەكلىگەن ئىشلارنى ھالال ساناپ، زۇلۇم قىلمىغان كىشىگە زۇلۇم قىلىشى ياكى جېدەللەشمىگەن كىشى بىلەن جېدەللىشىشتەك قىلمىشلاردۇر. كىمكى شۇنداق ئىشلارنى قىلسا ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىش پۈتىلىپ كەتكەن بولىدۇ.

مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: بۇ ئايەت ھەرەمدە ياماں ئىش قىلغان كىشىنى كۆزدە تۇتقاندۇر، ھەرەمنىڭ ھەرەمدە قەستەن ياماں ئىش قىلماقچى بولغان كىشىنى گەرچە ئۇ كىشى ئۇ ئىشنى قىلمىسىمۇ جازالىشى ئۆزىگە خاس بىر ئالاھىدىلىكىدۇر.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ اللە تائالانىڭ: ﴿**كىمكى مەسچىتى ھەرامدا زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولىدىكەن، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەگەر بىرەر كىشى گەرچە ئۇ ئەدەن ئەبىيەن دېگەن[1] يەردە بولسىمۇ، ھەرەمدە قەستەن بىر گۇناھ ئىشنى قىلماقچى بولىدىكەن، ئەلۋەتتە اللە تائالا ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىدۇ. بۇنى ئىمام ئەھمەدمۇ رىۋايەت قىلغان.

سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دېدى: ھەرەمدە ئىشلەيدىغان ئىشچىلارنى (ئەك ئاددىيسى) تىللاش، ئېغىر بولغاندا ئۇنىڭدىن چوڭ ئىشلارنى قىلىش (ھەرەمدە زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ).

ھەبىب ئەبۇسابىت بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ھەرەمدە زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولغان كىشى بۇغداي قۇناق قاتارلىق ئاشلىقلارنى ساقلاپ قويۇپ، كېيىنچە قىممەت باھادا سېتىش مەقسىتىدە توپلىغان كىشىدۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە بەزى ئالىملارمۇ شۇنداق دېدى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە يەنە مۇنداق دېدى: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇنەيسنى بىر مۇھاجىر ۋە بىر ئەنسارىلىق كىشى بىلەن بىر يەرگە ئەۋەتىدۇ. ئاندىن ئۇلار ئۆزئارا ئۆزلىرىنىڭ نەسەبلىرى بىلەن پەخىرلىنىشكە باشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇنەيس ئاچچىقىدا ئەنسارىلىقنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. ئاندىن ئۇ ئىسلام دىنىدىن يېنىۋېلىپ

[1] ئۇ يەمەندىكى بىر شەھەردۇر.

www.munber.org

مەككىگە قېچىپ كېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ئۇنىڭ توغرىسىدا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿**كىمكى مەسچىتى ھەرامدا زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولسىدىكەن**﴾ يەنى كىمكى ئىسلامدىن يېنىۋېلىپ ھەرەمگە كىرىۋالسا ﴿**ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز**﴾.

يۇقىرىدا كەلگەن ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسى يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئىشلارنىڭ گۇناھ ئىشلار ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ كەلگەن بولسىمۇ لېكىن، بۇ ئايەت ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ ئىشلانى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭا پىل ئىگىلىرى بولغان ھەبەشلەر كەبىنى ئۆرۈۋېتمەكچى بولۇپ كەلگەندە، اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ ـ توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ فىل ئىگىلىرىنى قانداق قىلغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ئۇ ئۇلارنىڭ ھىيلە ـ مىكرىنى بەربات قىلمىدىمۇ؟ ئۇ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ ـ توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى. قۇشلارئۇلارغا ساپال تاشلارنى ئېتىپ ئۇلارنى چاينىۋېتىلگەن سامانەك قىلىۋەتتى﴾[1] يەنى اللە تائالا ئۇلارنى تىتما ـ تىتما قىلىپ يوقتىپ، كەبىگە يامانلىق قىلماقچى بولغان ھەرقانداق بىر كىشى ئۈچۈن ئىبرەت قىلدى.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «كەبىگە ئۇرۇش ئاچماقچى بولۇپ كەلگەن بىر قوشۇن بەيدا دېگەن يەرگە كەلگەندە، ئۇلاردىن بىرىمۇ قالدۇرۇلماي زېمىنغا يۇتقۇزۇۋېتىلدۇ».

* * * * * * *

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَٰهِيمَ مَكَانَ ٱلْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَأَذِّن فِى ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

ئۇز ۋاقتىدا ئىبراھىمغا بەيتۇللاھنىڭ ئورنىنى تەينىلەپ بەردۇق، (ئۇنىڭغا ئېيتتۇقكى) «ماڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمىگىن، تاۋاپ قىلغۇچىلارغا، قىيام قىلغۇچىلارغا، رۇكۇ قىلغۇچىلارغا، سەجدە قىلغۇچىلارغا مېنىڭ ئۆيۈمنى پاك قىلغىن»[26]. كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا (ئۇلارنى) ھەجگە چاقىرىپ ئىدا قىلغىن، ئۇلار پىيادە ۋە ئورۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ، ئورۇق تۆگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ»[27].

كەبىنىڭ سېلىنغانلىقى ۋە كىشىلەرنىڭ ھەجگە چاقىرىلغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئۇز ۋاقتىدا ئىبراھىمغا بەيتۇللاھنىڭ ئورنىنى تەينىلەپ بەردۇق، (ئۇنىڭغا ئېيتتۇقكى) «ماڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمىگىن، تاۋاپ قىلغۇچىلارغا، قىيام قىلغۇچىلارغا، رۇكۇ قىلغۇچىلارغا، سەجدە قىلغۇچىلارغا مېنىڭ ئۆيۈمنى پاك قىلغىن**﴾ اللە تائالا بۇ ئايەتتە، بىرىنچى كۈنىدىن باشلاپلا اللە تائالانى بىر دەپ بىلىش ئەقىدىسى ۋە شېرىكى يوق بىر اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىش ئۈستىگە قۇرۇلغان پاك بىر زېمىنىدا اللە تائالادىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلىپ، اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەنلەرنى ئەيىبلىدى ۋە تەنقىتلىدى. ئاندىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ (كەبىنى سېلىشى ئۈچۈن) ئۇنىڭغا كەبىنىڭ ئورنىنى

[1] سۈرە فىل 1 — 5 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

كۆرسىتىپ قويغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭغا كەبىنى سېلىش ئىشىنى تاپشۇرۇپ، كەبىنى سېلىشقا رۇخسەت بەرگەنلىكىنى بايان قىلدى.

كەبىنى ئەڭ ئاۋۋال سالغان كىشى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدۇر، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن كەبە سېلىنمىغان ئىدى دەيدىغان كۆپ ساندىكى ئالىملار كەبىنى ئەڭ ئاۋۋال سالغان كىشىنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىگە يۇقىرىدىكى ئايەتنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن: ئى اللە نېمە پەيغەمبىرى! قايسى مەسچىت ئەڭ ئاۋۋال سېلىنغان؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەرەم مەسچىتى ئاۋۋال سېلىنغان» دەپ جاۋاب بەردى. مەن: ئاندىن قايسى (مەسچىت سېلىنغان؟) دەپ سورىدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئەقسا مەسچىتى» دەپ جاۋاب بەردى. مەن: ئۇ ئىككى مەسچىتنىڭ ئارىلىقىدا قانچىلىك ۋاقىت بار؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدا 40 يىل بار (يەنى ئەقسا مەسچىتى ھەرەم مەسچىتىدىن 40 يىل كېيىن سېلىنغان)» دەپ جاۋاب بەردى.

اللە تائالا يەر يۈزىدىكى مەسچىتلەرنىڭ ئىچىدە ھەرەم مەسچىتىنىڭ ئەڭ ئاۋۋال سېلىنغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا (ئىبادەت ئۈچۈن) تۇنجى سېلىنغان ئۆي (يەنى بەيتۇللاھ) مەككىدىدۇر، مۇبارەكتۇر، جاھان ئەھلىگە ھىدايەتتۇر. ئۇنىڭدا ئوچۇق ئالامەتلەر بارىكى، مەقامى ئىبراھىم شۇلارنىڭ بىرى، بەيتۇللاھقا كىرگەن ئادەم ئەمىن بولىدۇ. قادىر بولالىغان كىشىلەرنىڭ اللە ئۈچۈن كەبىنى زىيارەت قىلىشى ئۇلارغا پەرز قىلىندى. كىمكى ئىنكار قىلىدىكەن (يەنى ھەجنى تەرك ئېتىدىكەن، زىيىنى ئۆزىگە)، شۈبھىسىزكى، اللە ئەھلى جاھانىدىن (يەنى ئۇلارنىڭ ئىبادىتىدىن) بىھاجەتتۇر﴾[1] ﴿ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىلغا ئۆيۈمنى (يەنى كەبەمنى) تاۋاپ قىلغۇچىلار، ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچىلار، رۇكۇ قىلغۇچىلار، سەجدە قىلغۇچىلار ئۈچۈن پاك تۇتۇشنى بۇيرۇدۇق﴾[2].

﴿**ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىمغا بەيتۇللاھنىڭ ئورنىنى تەيىنلەپ بەردۇق، (ئۇنىڭغا ئېيتتۇقكى) «ماڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمىگىن**﴾ يەنى سەن كەبىنى (ئى ئىبراھىم) مېنىڭ نامىمغىلا قۇرغىن.

﴿**مېنىڭ ئۆيۈمنى پاك قىلغىن**﴾ قەتادە ۋە مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: مېنىڭ ئۆيۈمنى شېرىكتىن پاك قىلغىن دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿**تاۋاپ قىلغۇچىلارغا، قىيام قىلغۇچىلارغا، رۇكۇ قىلغۇچىلارغا، سەجدە قىلغۇچىلارغا مېنىڭ ئۆيۈمنى پاك قىلغىن**﴾ يەنى سەن مېنىڭ ئۆيۈمنى شېرىكى يوق بىر اللە غىلا ئىبادەت قىلىدىغان كىشىلەرگىلا شېرىكتەك نەرسىلەردىن پاك قىلغىن. تاۋاپ بولسا ھەممىگە مەلۇم بولغان بىر ئىبادەتتۇر. بۇ، يەنى ئىبادەتلەرنىڭ ئىچىدە كەبىنىڭ قېشىدىن باشقا يەردە قىلغىلى بولمايدىغان بىر ئىبادەتتۇر. ئايەتتىكى ﴿**قىيام قىلغۇچىلارغا**﴾ دېگەن سۆزدىن نامازنىڭ قىيامىدا تۇرغۇچىلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، شۇڭا اللە تائالا ئۇنىڭ كەيىنىدىنلا: ﴿**رۇكۇ قىلغۇچىلارغا، سەجدە قىلغۇچىلارغا**﴾ دەپ بايان قىلدى.

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، تاۋاپ قىلىش بىلەن نامازغا ئوقۇشنى بىر يەردە كەلتۈردى. چۈنكى، بۇ ئىككى ئىبادەتنىڭ ئادا قىلىنىشى كەبە بىلەن باغلىنىشلىقتۇر. يەنى تاۋاپ كەبىنىڭ قېشىدىن باشقا يەردە ئادا قىلىنمايدۇ، ئەمما نامازغا كەلسەك قىبلىنىڭ قايسى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى بىلەلمىگەن چاغدا ئوقۇغان ياكى ئۇرۇش قىلىۋاتقان چاغدا ئوقۇغان نامازلارنى ۋە ياكى سەپەردە كېتىۋېتىپ ئوقۇغان نەپىلە نامازلارنى

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 96 - 97 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە بەقەر 125 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ھېسابقا ئالمىغاندا[1] نامىاز ئوقۇغاندا چوقۇم قىبلىگە يۈزكەلتۈرۈش لازىمدۇر. ئەگەر نامىاز ئوقۇغاندا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈلمىسە نامىاز ئادا قىلىنغان بولمايدۇ.

﴿**كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا (ئۈلارنى) ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن**﴾ يەنى مەن سېنى سېلىشقا بۈيرۈغان بۇ كەبىنى ھەج قىلىشقا كىشىلەرنى بۈيرۈپ، ئۈلارنىڭ ئارىسىدا چاقىرىق ئېلىپ بارغىن، رىۋايەت قىلىنىشچە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم! ئاۋازىم ھەممە كىشىلەرگە يەتمىسە كىشىلەرگە بۇ چاقىرىقىمنى قانداق يەتكۈزىمەن؟ دەيدۇ. اللە تائالا: سەن چاقىرغىن، ئۇنى يەتكۈزۈش بىزنىڭ ئۈستىمىزگە، دەيدۇ. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئورنىدا تۇرۇپلا: ئى ئىنسانلار! پەرۋەردىگارىڭلار ھەققىتەن (ئىبادەت ئۈچۈن) بىر ئۆي سالدۇردى، سىلەر ئۇ ئۆينى ھەج قىلىش ئۈچۈن كېلىڭلار، دەپ تۇۋلىدى. شۇنىڭ بىلەن تاغلار پەسلىتىلىپ بېرىلدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاۋازى زېمىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىگە ياڭراپ كەتتى. ھەتتا ئانىلىرىنىڭ قورسىقىدىكى تېخى تۇغۇلمىغان تۆرەلمىلەر ۋە ئاتىلىرىنىڭ پۈشتىدىكى ئىنسانىنىڭ نەسىللىرىمۇ بۇ ئاۋازنى ئاڭلىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ چاقىرىقىنى ئاڭلىغان بارلىق تاغلار، تاشلار، چالما - كېسەكلەر، سېغىز، توپىلار، دەل - دەرەخلەر ۋە اللە تائالا ھەج قىلىدۇ دەپ قىيامەت كۈنىگىچە يېزىۋاتقان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى: "لەببەيكەللاھۇممە لەببەيك"[2] دەپ جاۋاب قايتۇردى. بۇ، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە باشقا سەلەپ ئالىملاردىن مۇشۇ توغرىسىدا قىلىنغان رىۋايەتلەرنىڭ مەزمۇنىدۇر.

﴿**ئۈلار پىيادە ۋە ئورۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ**﴾ ئالىملارنىڭ ئېچىدىن: قادىر بولالايدىغان كىشى ئۈچۈن ھەجگە پىيادە كېلىش ئۈلاغقا مىنىپ كەلگەندىن ياخشى دەپ قارايدىغان ئالىملار ئۆزلىرىنىڭ بۇ قارىشىغا بۇ ئايەتنى دەلىل قىلىپ كەلتۈردى. چۈنكى، اللە تائالا ئايەتتە ھەجگە پىيادە كەلگۈچىنى ئورۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كەلگۈچىدىن بۇرۇن كەلتۈردى. بۇ ھەجگە پىيادە بېرىشنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ، دەيدۇ.

ئەبۇھەلھەلە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: مەن ھەجنى مېڭىپ بېرىپ قىلمىغىنىمغا پۇشايمان قىلغاندەك بىرەر نەرسىگە پۇشايمان قىلمىدىم. چۈنكى، اللە تائالا: ﴿**ئۈلار پىيادە كېلىدۇ**﴾ دېدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. لېكىن كۆپ ساندىكى ئالىملار: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش يۈزىسىدىن ھەجگە ئۈلاغقا مىنىپ كېلىش ياخشىدۇر. چۈنكى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھەجگە پىيادە كېلىشكە قادىر تۇرۇقلۇقمۇ ئۈلاغقا مىنىپ كەلگەن، دەيدۇ.

﴿**ئورۇق تۆگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى اللە تائالانىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىگەن دۇئاسىدىن خەۋەر بەرگەن بۇ ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشاشتۇر: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ دىللىرىنى ئۈلارغا مايىل قىلغىن﴾[3] شۇڭا ھەر بىر

---

[1] قىبلىنىڭ قايسى تەرىپىتە ئىكەنلىكىنى بىلەلمىگەن چاغدا، ياخشى ئويلانغاندىن كېيىن گۇمانىچە بۇ تەرەپ قىبلە دەپ پەرەز كۆچلۈك بولغان تەرەپكە قاراپ نامىاز ئوقۇسا (گەرچە قىبلە ئۇ تەرەپ بولمىسىمۇ) ئوقۇغان نامىزى ئادا بولىدۇ. ئۇرۇشتا قىبلە تەرەپكە قاراپ نامىاز ئوقۇسا دۈشمەن ئارقا تەرەپتىن كېلىپ قىرىۋېتىدىغان ۋەياكى جەڭ تازا قىزىپ كەتكەنلىكتىن قىبلە تەرەپكە يۈز كەلتۈرگىلى بولمايدىغان ھالەت شەكىللەنسە، مەيلى ئۇ قايسى تەرەپكە قارىغان بولسۇن ياكى ئۇ مېڭىپ كېتىۋاتقان بولسۇن، ياكى ئۈلاغقا مىنگەن بولسۇن ۋە ياكى تانكا، ئايروپىلانلارنىڭ ئۈستىدە بولسۇن، نامىاز ئوقۇغانلا بولسا، ئۇقۇغان نامىزى ئادا بولىدۇ. سەپەر ئۈستىدە كېتىۋاتقان بىر كىشى ئۇ مەيلى ھارۋا، ئېشەك ۋە ماشىنىڭ ئۈستىدە بولسۇن، مەيلى ئايروپىلاندا بولسۇن نەپىلە نامىاز ئۇقۇغاچ ماڭاي دەپ (نەپىلە) نامىاز ئوقۇغان بولسا، كېتىۋاتقان يولنىڭ يۇنۇلىنىشى قىبلە تەرەپكە توغرا كەلمەي باشقا تەرەپكە قاراپ نامىاز ئوقۇغان بولسىمۇ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇس بولىدۇ.

[2] ئى اللە! بۇيرۇقىڭغا ھازىردۇرمىز!

[3] سۈرە ئىبراھىم 37 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇسۇلمانلىقنى بىردىنبىر ئارزۇسى كەبىنى كۆرۈش ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىنى تاۋاپ قىلىشتۇر ۋە شۇڭا كەبىگە كىشىلەر دۇنيانىڭ ھەممە جايلىرىدىن كېلىشىدۇ.

* * * * * * *

لِّيَشْهَدُواْ مَنَٰفِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُواْ ٱسْمَ ٱللَّهِ فِيٓ أَيَّامٍ مَّعْلُومَٰتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۖ فَكُلُواْ مِنْهَا وَأَطْعِمُواْ ٱلْبَآئِسَ ٱلْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُواْ تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُواْ نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُواْ بِٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

كىشىلەر ئۆزلىرىگە تېگىشلىك بولغان (دىنىي ۋە دۇنياۋى) مەنپەئەتلەرنى كۆرسۇن، بەلگىلەنگەن كۈنلەردە (يەنى قۇربانلىق كۈنلىرىدە) الله ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن چارۋا ماللارنى (يەنى تۆگە، قوي، ئۆچكىلەرنى الله نىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن) الله نىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ قۇربانلىق قىلسۇن». سىلەر قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، موھتاجقا، پېقىرغا بېرىڭلار[28]. ئاندىن ئۇلار كىرلىرىنى تازىلىسۇن (يەنى ئىھرامدىن چىققاندىن كېيىن چاچلىرىنى، تىرناقلىرىنى ئالسۇن)، ئۆز ئۇستىگە ئالغان ئىبادەتلىرىنى ئادا قىلسۇن، قەدىمىي بەيت (يەنى بەيتۇللاھ)نى تاۋاپ قىلسۇن[29].

ھەجدە دۇنيا ۋە ئاخىرەت مەنپەئەتلىرىنىڭ بارلىقى توغرىسىدا

﴿**كىشىلەر ئۆزلىرىگە تېگىشلىك بولغان (دىنىي ۋە دۇنياۋى) مەنپەئەتلەرنى كۆرسۇن**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: بۇ مەنپەئەتلەردىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ مەنپەئەتلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئاخىرەتنىڭ مەنپەئەتلىرى بولسا، (ھەج قىلغان كىشىنىڭ) الله تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشىدۇر، ئەمما دۇنيانىڭ مەنپەئەتلىرى بولسا، ھاجىلارنىڭ ھەرەمدە قۇربانلىق قىلىنغان تۆگە، كالا ۋە قويلارنىڭ گۆشلىرىدىن يېيىشلىرى ۋە تىجارەت قىلىپ پۇل تېپىشلىرىدۇر. مۇجاھىد ۋە باشقىلارمۇ: ئۇ مەنپەئەتلەردىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ مەنپەئەتلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

الله تائالا ھەرەمگە ھەج قىلغىلى بارغان كىشىنىڭ ھەرەمدە تىجارەت قىلىشىنى نىيەت قىلسا، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭلاردىن (ھەج مەۋسۇمىدە تىجارەت ۋە باشقا ئوقەت ئارقىلىق) رىزىق تەلەپ قىلساڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ﴾[1].

﴿**بەلگىلەنگەن كۈنلەردە (يەنى قۇربانلىق كۈنلىرىدە) الله ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن چارۋا ماللارنى (يەنى تۆگە، قوي، ئۆچكىلەرنى الله نىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن) الله نىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ قۇربانلىق قىلسۇن**»﴾ شەئبى ۋە ھاشىم، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بەلگىلەنگەن كۈنلەر بولسا (زۇلھەجى ئېيىنىڭ) ئاۋۋالقى ئون كۈنىدۇر. بەلگىلەنگەن كۈنلەرنىڭ شۇ كۈنلەر ئىكەنلىكىنى ئىمام بۇخارى جەزملەشتۈردى. بۇ ھەقتە ئەبۇمۇسا ئەشئەرى، مۇجاھىد، قەتادە، ئەتا، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ھەسەن، زەھھاك، ئەتا خۇراسان ۋە ئىبراھىم نەخەئىي قاتارلىقلاردىنمۇ شۇنىڭدەك رىۋايەت قىلىنىدى.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام «باشقا كۈنلەردە قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇ كۈنلەردە قىلغان ئەمەل -

[1] سۈرە بەقەر 198 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىبادەتلەردىن ئارتۇق تۇرالمايدۇ» دېدى. ساھابىلەر: الله تائالانىڭ يولىدا قىلغان جىھادىمۇ ئارتۇق تۇرالمامدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «الله تائالانىڭ يولىدا قىلغان جىھادىمۇ ئارتۇق تۇرالمايدۇ. لېكىن جىھادقا چىقىپ ئۆزى شېھىت قىلىنغان، ئېتىمۇ ئۆلتۈرۈلگەن ۋە ھەممە نەرسىسىنى جىھاد يولىدا يوقاتقان كىشىنىڭ قىلغان جىھادى (ئۇ كۈنلەردە قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلەردىن ئارتۇق تۇرىدۇ)» دېدى.

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كۈنلەرنىڭ ئىچىدە الله تائالانىڭ دەرگاھىدا ئەمەل - ئىبادەتلەر ئارتۇق تۇرىدىغان ۋە مۇشۇ ئون كۈندىن باشقا ياخشى كۆرىنىدىغان كۈنلەر يوق، شۇڭا ئۇ كۈنلەردە "لائىلاھە ئىللەللاھۇ، ئەللاھۇ ئەكبەر ۋە ئەلھەمدۇ لىللاھى" لارنى كۆپ دەڭلار».

ئىمام بۇخارى مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: (زۇلھەج ئېيىنىڭ ئاۋۋالقى) ئون كۈنلىرىدە ئىبنى ئۆمەر بىلەن ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بازارغا چىقىپ "ئەللاھۇ ئەكبەر" دەپ تەكبىر ئېيتاتتى. باشقا كىشىلەرمۇ ئۇ ئىككىسىنىڭ تەكبىرىگە ئەگىشىپ تەكبىر ئېيتىشاتتى.

بۇ ئون كۈننىڭ ئىچىگە ئەرەفات كۈنىمۇ كىرىدۇ، ئەرەفات كۈنى توغرىسىدا ئىمام مۇسلىم ئەبۇقەتادەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ئەرەفات كۈنىدە روزا تۇتۇشنىڭ ھۆكمى توغرۇلۇق سورالغاندا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «الله تائالا روزا تۇتقۇچىنىڭ (ئۇ كۈندە روزا تۇتقانلىقى ئۈچۈن) ئۆتكەن بىر يىلىنىڭ ۋە كېلىدىغان يەنە بىر يىلىنىڭ (كىچىك گۇناھلىرىنى) كەچۈرۈپتىدۇ دەپ ئويلايمەن» دېدى. ئۇ ئون كۈننىڭ ئىچىگە ھەجنىڭ ئەڭ چوڭ كۈنى ھېسابلىنىدىغان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنىمۇ كىرىدۇ. بۇ كۈن توغرىسىدا ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىندى: ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى الله نىڭ دەرگاھىدىكى ئەڭ ئۈلۈغ كۈندۇر.

﴿**سىلەر قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، موھتاجلارغا بېرىڭلار**﴾ بۇ ھەقتە ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىندى: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن (ھەجگە) ئېلىپ كەلگەن مېلىنى ئۆلتۈرگەن چاغدا، ھەر بىر تۆگىدىن بىرەر پارچىدىن گۆش پىشۇرۇشقا بۇيرۇيتتى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇ گۆشتىن يەيتتى ۋە شورپىسىدىن ئىچەتتى.

ھۆشەيم ھۈسەيندىن مۇجاھىدنىڭ الله تائالانىڭ: ﴿**سىلەر قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىدىن يەڭلار**﴾ دېگەن ئايىتىدىكى ﴿**يەڭلار**﴾ دېگەن بۇيرۇقى خۇددى الله تائالانىڭ ﴿ئىھرامىدىن چىققان چېغىڭلاردا شىكار قىلساڭلار بولىدۇ﴾[1] ۋە ﴿ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا (يەنى نامازدىن پاراغ بولغىنىڭلاردىن كېيىن) زېمىنغا تارىلىپ﴾[2] دېگەن ئايەتلەردىكى ﴿شىكار قىلساڭلار بولىدۇ﴾ دەپ كەلگەن بۇيرۇقلارغا ئوخشاشتۇر[3] دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئىبنى جەرىر بۇ رىۋايەتنى توغرا دەپ قارىدى.

﴿**موھتاجلارغا، بېقىرغا بېرىڭلار**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىكرىمە مۇنداق دېدى: ئۇ بېقىرلىقى كۆرۈلۈپ تۇرىدىغان ھاجەتمەن كىشىدۇر ۋە ئېپىپەتلىك بېقىردۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: مۇجاھىد مۇنداق دېدى: ئۇ (گەرچە بېقىر بولسىمۇ بىر نەرسە تىلەپ) قولىنى تەڭلىمەيدىغان كىشىدۇر.

﴿**ئاندىن ئۇلار كىرلىرىنى تازىلىسۇن (يەنى ئېھرامدىن چىققاندىن كېيىن چاچلىرىنى، تىرناقلىرىنى ئالسۇن)**﴾ **ئەلى** ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت

---

[1] سۈرە مائىدە 2 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] سۈرە جۇمە 10 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[3] - ئەسلىدىكى قائىدە بويىچە بۇيرۇق بۇيرۇلغان ئىشنى قىلىشنىڭ لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ. بەزىدە بۇيرۇق بەزى قائىدىلەرگە ئاساسەن بىر ئىشنى قىلىشنىڭ لازىملىقىنى ئەمەس، بەلكى بۇ ئىشنى قىلسا ھېچ گۇناھ يوق، بۇ ئىشنى قىلىش رۇخسەت مەنىسى ئوقۇرۇپ كېلىدۇ، يۇقىرىدىكى ئۈچ ئايەتتە كەلگەن بۇيرۇقلار مانا مۇشۇ خىلدىكى بۇيرۇقلاردىندۇر.

www.munber.org

قىلىدۇ: كىرلىرىنى تازىلاش بولسا ئىھرامدىن چىقىش، چېچىنى ئالدۇرۇش، كىيىملىرىنى كىيىش، تىرناقلىرىنى ئېلىش ۋە ئەتىر چېچىشتەك ئىشلاردىن ئىبارەتدۇر. بۇ ھەقتە ئەتا، مۇجاھىد، ئىكرىمە ۋە مۇھەممەد ئىبنى كەئب قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

﴿ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئىبادەتلىرىنى ئادا قىلسۇن﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بۇ ئايەتتە ھەجگە بارغۇچى قۇربانلىق قىلىش يۈزىسىدىن نەزىر قىلىشقا ئاتىغان تۆگۈنى ئۆلتۈرۈش كۆزدە تۇتىلىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

﴿قەدىمي بەيت (يەنى بەيتۇللاھ) نى تاۋاپ قىلسۇن﴾ مۇ جاھىد مۇنداق دېدى: بۇ تاۋاپتىن (ھېيت كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغاندىن كېيىن) ھېيت كۈنلىرىدە قىلىنىدىغان پەرز تاۋاپ كۆزدە تۇتىلىدۇ.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئەبۇھەمزەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ماڭا: سەن سۈرە ھەجنى ئوقامسەن؟ اللە تائالا بۇ سۈرىدە: ﴿قەدىمي بەيت (يەنى بەيتۇللاھ)نى تاۋاپ قىلسۇن﴾ دېدى. شۇڭا ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا قىلىنىدىغىنى كەبىنى تاۋاپ قىلىشتۇر، دېدى. مەن: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالاممۇ شۇنداق قىلغان، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام (ئەرەفات تېغىدىن) ھېيت كۈنى مىنا تېغىغا قايتىپ كەلگەندە (ئۇ يەردە قىلىدىغان ھەجنىڭ پائالىيىتىنى) شەيتانغا تاش ئېتىشتىن باشلاپ، شەيتانغا يەتتە دانە تاش ئاتتى، ئاندىن قۇربانلىقىنى بۇغۇزلاپ چېچىنى چۈشۈردى، ئاندىن ھەرەمگە قايتىپ چۈشۈپ كەبىنى تاۋاپ قىلدى، دېدىم.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى ئۇلارنىڭ ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرى كەبىنى تاۋاپ قىلىش بولۇشىنى بۇيرۇتتى. لېكىن ئۇ ھەيزدار ئاياللارغا يەڭگىللىتىپ بەردى»[1] كەبىنى تاۋاپ قىلغاندا كەبىنىڭ ېقىنىدىكى (ھەتىم) دەپ ئاتىلىدىغان بىرەر مېتىر ئېگىزلىكتە قوپۇرۇلغان تامنىمۇ بىللە تاۋاپ قىلىش لازىمدۇر. چۈنكى، ئۇ تامنىڭ ئىچىمۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سالغان كەبىنىڭ ئىچىدە بار ئىدى، (كېيىنكى دەۋرلەردە قۇرەيشىلەر كەبىنى قايتا سالغاندا) ئۇلارنىڭ كەبىنى سېلىشقا يۇلى يېتىشمىگەنلىكتىن، كەبىدىن تامغىچە بولغان ئارىلىقىنى كەبىدىن چىقىرىۋېتىپ سالغان، شۇڭا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامۇ كەبىنى تاۋاپ قىلغاندا شۇ تامنىڭ تېشىدىن تاۋاپ قىلىپ: «بۇ تامدىن تارتىپ كەبىگىچە بولغان ئارىلىقمۇ كەبىنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ» دېگەن. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام شام تەرەپتىكى كەبىنىڭ ئىككى قىرنىنى سىلىمىدى، چۈنكى، ئۇ ئىككى قىر ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قائىدىسى بويىچە سېلىنمىغان ئىدى[2].

قەتادە ھەسەنبەسرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (كەبە قەدىمى بەيت دەپ ئاتالدى) چۈنكى، ئۇ كىشىلەرنىڭ ئىبادەت قىلىشى ئۈچۈن تۇنچى سېلىنغان ئۆيدۇر. بۇ ھەقتە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەممۇ شۇنداق دېدى.

ئىكرىمە: كەبە شۇنداق دەپ ئاتالدى، چۈنكى، ئۇ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا بولغان تۇپان بالاسىدىن قۇتۇلۇپ قالغان، دېدى.

---

[1] يەنى ئۇلار ھەيزى ئاخىرلاشقىچە ھەمراھلىرىدىن ئايرىلىپ قالىدىغان ھالەت شەكىللەنسە، بۇ چاغدا كەبىنى تاۋاپ قىلماي كەتسىمۇ بولىدۇ.

[2] كەبىنىڭ شام تەرەپتىكى ئىككى قىرى ئادەم بويى قوپۇرۇلغان تام تەرەپتە بولۇپ، تام بىلەن كەبىنىڭ ئارىلىقىدىكى يەر ئەسلى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سالغان كەبىنىڭ ئىچىدىن چىقىرىۋېتىلگەن. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ يەرنى سىلىمىغان.

www.munber.org

خۇسەيىن: كەبە شۇنداق دەپ ئاتالدى، چۈنكى، ھېچبىر زومىگەر ئۇنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلالمىغان، دېدى.

* * * * * * *

ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَٰتِ ٱللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُۥ عِندَ رَبِّهِۦ ۗ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ ٱلْأَنْعَٰمُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ۖ فَٱجْتَنِبُوا۟ ٱلرِّجْسَ مِنَ ٱلْأَوْثَٰنِ وَٱجْتَنِبُوا۟ قَوْلَ ٱلزُّورِ ﴿٣٠﴾ حُنَفَآءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

(ھەج ئىبادىتى) ئەنە شۇدۇر، كىمكى ئاللا ئىك دىنىنىڭ ئەھكاملىرىنى ئۇلۇغلىسا (يەنى ھەج جەريانىدا ئاللا ئىك بۇيرۇغانلىرىنى بەجا كەلتۈرۈپ، مەنئى قىلغان ئىشلىرىدىن چەكلەنسە)، بۇ، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ئۇنىڭ (دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكى) ئۈچۈن ياخشىدۇر، سىلەرگە چاھارپايلاردىن قۇرئاندا (ھاراملىقى) بايان قىلىنغانلىرىدىن باشقىلىرى ھالال قىلىندى. سىلەر بۇتلاردىن ئىبارەت نىجىستىن ساقلىنىڭلار، يالغان گۇۋاھلىق بېرىشتىن ساقلىنىڭلار[30]. (ئاللا غا خالىس ئىبادەت قىلىڭلار، ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرمەڭلار، كىمكى ئاللا غا شېرىك كەلتۈرىدىكەن، ئۇ گويا ئاسماندىن تاشلىنىپ، قۇشلار ئۇنى ئېلىپ قاچقاندەك، ياكى بوران ئۇنى ئېلىپ بېرىپ يىراق جايغا تاشلىۋەتكەندەك بولۇپ قالىدۇ[31].

ياماق ئىشلاردىن ساقلانغانلار ئۈچۈن بېرىلىدىغان ئەجر توغرىسىدا

﴿**(ھەج ئىبادىتى) ئەنە شۇدۇر**﴾ يەنى مانا بۇ ھەج پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن قىلىشقا بۇيرۇغان ئىشلار ۋە ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان كاتتا ئەجرلەردۇر.

﴿**كىمكى ئاللا ئىك دىنىنىڭ ئەھكاملىرىنى ئۇلۇغلىسا**﴾ يەنى كىمكى ئاللا تائالاغا ئاسىي بولىدىغان، ئاللا تائالا قىلىشنى چەكلىگەن ۋە قىلسا گۇناھ بولىدىغان ئىشلارنى قىلىشتىن ساقلانسا ﴿**بۇ، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ئۇنىڭ (دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكى) ئۈچۈن ياخشىدۇر**﴾ يەنى ئۇ كىشىنىڭ شۇ ئىشلارنى قىلىشتىن ساقلانغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا كۆپ ياخشىلىق ۋە كۆپ ئەجر بار. خۇددى ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى قىلغانلىقى ئۈچۈن كۆپ ساۋاب ۋە ئەجر بولغىنىدەك، ھارام قىلىنغان ۋە چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلمىغانلىقى ئۈچۈنمۇ كۆپ ساۋاب ۋە ئەجر بولىدۇ.

﴿**سىلەرگە چاھارپايلاردىن**﴾ مەيلى بۇلار ئۆز ۋاقتىدا ئەرەبلەر ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ھارام قىلىۋالغان ۋە ﴿بەھىرە (سەككىزنى تۇغقان، بەشىنچىسىنى ئەركەك تۇغقان تۆگە بولۇپ، جاھىلىيەت ئەرەبلىرى بۇ تۆگىنىڭ قۇلىقىنى يىرىپ قويۇپ ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرەتتى، مىنمەيتتى، يۈك ئارتمايتتى)، سائىبە (چىشىدىن ئوننى تۇغقان تۆگە بولۇپ، مىنىلمەيتتى، قىرقىلمايتتى، سۈتى مۇساپىرلارغىلا بېرىلەتتى)، ۋەسىلە (بىرىنچىنى ۋە ئىككىنچىنى چىشى تۇغقان، بۇنلار ئۇچۈن ئۆزمەيلىگە قويۇپتىلگەن تۆگە)، ھام (ئون تۆگىگە ئاتا بولغان بۇغرا تۆگە بولۇپ، ئۇلار ئۇنى مىنمەي، يىمەك ئىچمەكتە ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرەتتى) لارغا ئاللا (يۇقىرىقىدەك قىلىشنى يوق﴾[1] دېگەن ئايەتتە بايان قىلىنىپ كەلگەن چاھار پايلار بولسۇن، ﴿**قۇرئاندا (ھاراملىقى) بايان قىلىنغانلىرىدىن باشقىلىرى ھالال قىلىندى**﴾.

[1] سۈرە مائىدەنىڭ 103 - ئايىتىنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قۇرئاندا ھارامليقى بايان قىلىنغان تۆت پۈتلۈق ھايۋانلارنى الله تائالا تۆۋەندىكى ئايەتتە بايان قىلغاندۇر: ﴿سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، قان، چوشقا گۆشى، الله دىن غەيرىينىڭ (يەنى بۇتلارنىڭ) نامى تىلغا ئېلىنىپ بوغۇزلانغان ھايۋان، بوغۇپ ئۆلتۈرۈلگەن ھايۋان، ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلگەن ھايۋان، (ئېگىزدىن) يىقىلىپ ئۆلگەن ھايۋان، ھايۋانلار (تەرىپىدىن ئۈسۈپ) ئۆلتۈرۈلگەن ھايۋان، يىرتقۇچ ھايۋانلار يېرىپ ئۆلتۈرۈپ يېگەن ھايۋان (نىڭ گۆشىنى يېيىش) ھارام قىلىندى﴾[1] بۇ ھەقتە ئىبنى جەرىرمۇ شۇنداق دېدى ۋە قەتادىنىڭمۇ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

الله تائالانىڭ بەندىلەرنى شېرىك كەلتۈرۈش ۋە يالغان سۆزلەشتىن يىراق بولۇشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا

﴿**سىلەر بۇتلاردىن ئىبارەت نىجىستىن ساقلىنىڭلار، يالغان گۇۋاھلىق بېرىشتىن ساقلىنىڭلار**﴾ الله تائالا بۇ ئايەتتە، الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈلدىغان نەرسە (بۇت) بىلەن يالغان گۇۋاھلىق بېرىشنى بىر يەردە كەلتۈردى، بۇ ئىككىسىنى تۆۋەندىكى بۇ ئايىتىدىمۇ بىر يەردە كەلتۈرگەن: ﴿ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا (ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى، گۇناھلارنى، (كىشىلەرگە) ناھەق چېقىلىشنى، (الله نىڭ شېرىكى بولۇشقا) الله ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرمىگەن نەرسىلەرنى الله غا شېرىك كەلتۈرۈشنى، ئۆزەڭلار بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى الله نامىدىن قالايمىقان سۆزلەشنى ھارام قىلدى»﴾[2].

الله تائالانىڭ: ﴿**الله نامىدىن قالايمىقان سۆزلەشنى ھارام قىلدى**»﴾ دېگەن ئايىتىدىن يالغان گۇۋاھلىق بېرىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. يالغان گۇۋاھلىق توغرىسىدا ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇبەكرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام «ئاگاھ بولۇڭلار! مەن سىلەرگە ئەڭ چوڭ گۇناھلاردىن خەۋەر بېرەيمۇ؟» دېدى. بىز: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! شۇنداق قىلغىن دېدۇق. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «(ئۇ چوڭ گۇناھلار بولسا) الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈش ۋە ئاتا - ئانىغا ئاسىيلىق قىلىشتۇر» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزلەرنى قىلىۋاتقاندا يۆلىنىپ ئولتۇرغان ئىدى. كېيىن بىردىنلا رۇسلىنىپ ئولتۇرۇپ: «بىلىپ قويۇڭلاركى، يالغان گۇۋاھلىق بېرىش، بىلىپ قويۇڭلاركى، يالغان گۇۋاھلىق بېرىش» دېدى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى تەكرارلاۋەرگەنلىكتىن بىز ھەتتا: كاشكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام سۆزىدىن توختاپ قالسا ئىكەن، دەپ كەتتۇق.

ئىمام ئەھمەد خۇرەيم ئىبنى پاتىك ئەسەدىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام (بىر كۈنى) بامدات نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، قوپۇپ: «يالغان گۇۋاھلىق بېرىشنىڭ (گۇناھى) الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەنلىكنىڭ (گۇناھى) بىلەن باراۋەردۇر» دېدى ۋە بۇ سۆزنى دەللىلەپ ﴿**سىلەر بۇتلاردىن ئىبارەت نىجىستىن ساقلىنىڭلار، يالغان گۇۋاھلىق بېرىشتىن ساقلىنىڭلار**، الله غا خالىس ئىبادەت قىلىڭلار، ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرمەڭلار﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى.

﴿**الله غا خالىس ئىبادەت قىلىڭلار**﴾ يەنى ناھەقتىن يىراق بولغان ۋە ھەقنى كۆزلىگەن ھالدا الله تائالاغا خالىس ئىبادەت قىلىڭلار. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرمەڭلار**﴾ ئاندىن الله تائالا مۇشرىكنىڭ ئۆزىنىڭ ئازغۇنلىقىدا، ھالاكەتلىكىدە ۋە توغرا يولدىن يىراقلاپ كېتىشىدە قانداق ھالەتتە بولىدىغانلىقىغا بىر مىسال كەلتۈرۈپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىمكى الله غا شېرىك كەلتۈرىدىكەن، ئۇ**

---

[1] سۈرە مائىدە 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەئراف 33 - ئايەت.

www.munber.org

گويا ئاسماندىن تاشلىنىپ، قۇشلار ئۇنى ئېلىپ قاچقاندەك، ياكى بوران ئۇنى ئېلىپ بېرىپ يىراق جايغا تاشلىۋەتكەندەك بولۇپ قالىدۇ﴾.

شۇڭا بەرا مۇنداق دېدى: پەرىشتىلەر كاپىرنىڭ جېنىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ روھىنى ئاسمانغا ئېلىپ چىققاندا، ئۇنىڭ روھى ئۇچۇن ئاسمانىنىڭ ئىشىكلىرى ئېچىلىپ بېرىلمەيدۇ، (شۇنىڭ بىلەن) ئۇنىڭ روھى ئاسماندىن تاشلىۋېتىلىدۇ، دېدى ۋە بۇ سۆزىنى دەللىلەپ يۇقىرىدىكى ئايەتنى ئوقۇدى. بۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ھەدىس سۈرە ئىبراھىمنىڭ 27 - ئايىتىنىڭ تەپسىرىدە سۆزلىنىپ ئۆتۈلدى.

اللە تائالا مۇشرىكلار ئۈچۇن: ﴿(ئى مۇھەممەد!ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، بىز اللە نى قويۇپ بىزگە پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بۇتلارغا ئىبادەت قىلامدۇق؟ بىزنى اللە ھىدايەت قىلغاندىن كېيىن، ئارقىمىزغا چېكىنەمدۇق؟ (يەنى مۇرتەد بولامدۇق؟) (مۇبادا بىز شۇنداق قىلىدىغان بولساق، مۇنداق) بىر ئادەمگە: شەيتانلار ئۇنى بىر چۆلگە باشلاپ بارغان، (چۆلدە ئۇ) تېخىرقاپ قالغان، دوستلىرى ئۇنى بېرى كەل دەپ توغرا يولغا چاقىرىۋاتقان، (ئۇ چاقىرىقنى قوبۇل قىلماي، ئاخىر ھالاك بولغان ئادەمگە) ئوخشاپ قالىمىز﴾[1] دېگەن ئايىتىدە بىر مىسال كەلتۈرگەن ئىدى.

* * * * * * *

ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى ٱلْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ فِيهَا مَنَٰفِعُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ إِلَى ٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

ئىش مانا شۇنداق، كىمكى دىنىي ئىشلارنى (جۈملىدىن ھەجنىڭ ئەمەللىرىنى قۇربانلىقلارنى) ئۇلۇغلايدىكەن، بۇ، دىللارنىڭ تەقۋادارلىقىدىندۇر﴿32﴾. مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى بوغۇزلايدىغان ۋاقىتقىچە) قۇربانلىق مالليرىدىن (سېغىپ، نەسىللەندۈرۈپ، مىنىپ) پايدىلىنىسىلەر، ئاندىن ئۇنى بۇغۇزلاشقا تېگىشلىك جاي بەيتۇللاھنىڭ يېنىدۇر (يەنى ھەرەمدۇر)﴿33﴾.

قۇربانلىقنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿ئىش مانا شۇنداق، كىمكى دىنىي ئىشلارنى (جۈملىدىن ھەجنىڭ ئەمەللىرىنى قۇربانلىقلارنى) ئۇلۇغلايدىكەن﴾ يەنى اللە تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىنى (ئۇلۇغلايدىكەن) **﴿بۇ، دىللارنىڭ تەقۋادارلىقىدىندۇر﴾.**

قۇربانلىق قىلىش ئۈچۇن باققان قوي - كالا ۋە تۆگىلەرنى ئۇلۇغلاشمۇ اللە تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئۇلۇغلاشنىڭ قاتارىدىندۇر. ھەكەم بۇ ھەقتە مۇقەسسەمدىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (قۇربانلىق قىلىش ئۈچۇن مالالارنى) ئۇلۇغلاش بولسا، ئۇ مالالارنى ياخشى سەمرىتىش ۋە چىرايلىق بېقىشتۇر. بۇ ھەقتە ئەبۇئۇمامە ئىبنى سەھل مۇنداق دېدى: بىز مەدىنىدە قۇربانلىق قىلىش ئۈچۇن باققان مالالارنى سەمرىتىپ يەيتتۇق، (يەنى) مۇسۇلمانلار (قۇربانلىق قىلىش ئۈچۇن باققان مالالارنى) سېمىز باقاتتى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى ماجە ئەبۇرافىئىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام چوڭ، سېمىز، مۆڭگۈزلۈك، قارىغا مايىل ئېقىش رەڭلىك ئىككى ئېرىكنى قۇربانلىق قىلدى. شۇنىڭدەك ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجە جابىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۆڭگۈزلۈك، قارىغا مايىل ئېقىش رەڭلىك ئىككى ئېرىكنى قۇربانلىق قىلدى.

---

[1] سۈرە ئەنئام 71 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىزنى (قۇربانلىق قىلماقچى بولغان مالالارنىڭ) كۆز ۋە قۇلاقلىرىغا قاراپ بېقىشىمىزغا، ھەمدە قۇلاقلىرىنىڭ ئۇچى ياكى ئۇنىڭ تۈۋىدىن كېسۈۋېتىلگەن ياكى قۇلۇقى ئۇزۇنىغا تىلۈۋېتىلگەن ۋەياكى يۇمۇلاق تېشۈۋېتىلگەن مالالارنى قۇربانلىق قىلماسلىقىمىزغا بۇيرۇدى، دېدى.

بەرا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قۇربانلىق قىلىش دۈرۈس بولمايدىغان تۆت خىل مال بار، (ئۇلار بولسا): كۆزى ئالغاي، كېسەل، تۈكۈر ۋە (بەرەر ئۈستىخىنى) سۈنۈق مالالاردۇر». بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى، ئىبنى ماجە، ئەبۇداۋۇد ۋە نەسەئى قاتارلىقلار رىۋايەت قىلدى.

قۇربانلىق قىلىشقا ئاتىغان مالالاردىن پايدىلىنىشقا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى بوغۇزلايدىغان ۋاقىتقىچە) قۇربانلىق مالالىرىدىن (سېغىپ، نەسىللەندۈرۈپ، مىنىپ) پايدىلىنىسىلەر**﴾ يەنى (قۇربانلىق قىلىدىغان ۋاقىت كېلىپ بولغۇچە) سىلەر قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن تەييارلىغان مالالارنىڭ سۈتىدىن، يۇڭىدىن، تۇغۇتىدىن پايدىلىنىسىلەر ۋە ئۇنىڭغا مىنىش بىلەن پايدىلىنىسىلەر. مۇقەسسەم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: سىلەر (قوي - كالىدەك) مالالارنى قۇربانلىققا ئاتىمىغانلا بولساڭلار، ئۇلاردىن پايدىلىنالايسىلەر دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئۇ مالالارنى قۇربانلىققا ئاتاپ بولغان بولسىمۇ، ئەگەر ئۇلارغا ئېھتىياجى چۈشۈپ قالغان بولسا ئۇلاردىن پايدىلانسا بولىدۇ، دېگەن كۆز قاراشتىكىلەرمۇ بار. بۇلارنىڭ دەلىلى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان بۇ ھەدىستۇر: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىر تۆگىنى ھەيدەپ مېڭىۋاتقان بىر كىشىنى كۆرۈپ، ئۇ كىشىگە: «ئۇنىڭغا مىنگىن» دېدى، ئۇ كىشى: بۇ قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن ئاتالغان تۆگە ئىدى، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئىككىنچى ياكى ئۈچىنچى قېتىمدا: «ۋاي ساڭا! ئۇنىڭغا مىنگىن» دېدى. ئىمام مۇسلىم بىر رىۋايەتتە جابىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام (ئۇ كىشىگە): «ئەگەر ئۇنىڭغا (مىنىشكە) ئېھتىياجىڭ چۈشۈپ قالسا، ئۇنىڭغا ئادەتتە مىنگەندەك مىنگىن» دېدى.

﴿**ئاندىن ئۇنى بۇغۇزلاشقا تېگىشلىك جاي بەيتۇللاھنىڭ يېنىدۇر (يەنى ھەرەمدۇر)**﴾ ھەجگە ماڭغان كىشى قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ ماڭغان مالالىرىنى بوغۇزلايدىغان جاي ھەرەمدۇر. ئۇ جاينىڭ ھەرەم ئىكەنلىكىنى اللە تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىدىنمۇ كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئۇۋلىغان ھايۋانلارنى ئېھرامدا ياكى ھەرەمدە تۇرۇپ ئۆلتۈرمەڭلار. سىلەردىن كىمكى ئۇنى قەستەن ئۆلتۈرىدىكەن، ئىشنىڭ ۋابالىنى تېتىشى ئۈچۈن، ئۇنىڭ جازاسى ئىككى ئادىل كىشىنىڭ باھالىشى بويىچە ھېلىقى ئۆلتۈرۈلگەن ئۇۋغا ئوخشاش ئۇي ھايۋانلىرىدىن بىرىنى كەبىگە ئېلىپ بېرىپ قۇربانلىق قىلىشتۇر﴾[1] ﴿ئۇلار كاپىر بولدى، سىلەرنى مەسچىتى ھەرامدىن ۋە تۇتۇپ تۇرۇلغان قۇربانلىقنىڭ ئۆز جايىغا يېتىشىدىن توستى﴾[2].

* * * * * * *

[1] سۈرە مائىدە 95 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە فەتھ 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَلَهُۥٓ أَسْلِمُوا۟ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَٱلصَّٰبِرِينَ عَلَىٰ مَآ أَصَابَهُمْ وَٱلْمُقِيمِى ٱلصَّلَوٰةِ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٥﴾

ھەر ئۈممەت اللە ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن چارۋىلارنى (شۇكۇر قىلىش يۈزىسىدىن قۇربانلىق قىلغانلىرىدا) اللە نىڭ ئىسمىنى ئېيتسۇن دەپ، ئۇلارغا قۇربانلىقنى بەلگىلىدۇق، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، ئۇنىڭغا بويسۇنۇڭلار، ئىتائەتمەنلەرگە خۇش خەۋەر بەرگىن[34]. ئۇلار شۇنداق كىشىلەركى اللە ياد ئېتىلسە، ئۇلارنىڭ دىللىرى قورقۇپ (تىترەيدۇ)، ئۆزلىرىگە يېتكەن ئەزىيەتلەرگە سەۋر قىلىدۇ، نامازنى ئۆتەيدۇ، ئۇلارغا بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سېرىدۇ[35].

قۇربانلىق قىلىشنىڭ بارلىق قەۋملەردە يولغا قويۇلغان ئىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ھەر ئۈممەت اللە ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن چارۋىلارنى (شۇكۇر قىلىش يۈزىسىدىن قۇربانلىق قىلغانلىرىدا) اللە نىڭ ئىسمىنى ئېيتسۇن دەپ، ئۇلارغا قۇربانلىقنى بەلگىلىدۇق**﴾ اللە تائالا بۇ ئايەتتە، قۇربانلىق قىلغاندا ۋە مال ئۆلتۈرگەندە اللە تائالانىڭ ئىسمىنى ئاتاشنىڭ ھەممە قەۋمنىڭ ئىچىدە يولغا قويۇلۇپ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر بەردى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: اللە تائالانىڭ ﴿**ئۇلارغا قۇربانلىقنى بەلگىلىدۇق**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى، (ئۇلارغا) بايرام كۈنىنى بەلگىلىدۇق دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

ئىكرىمە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: (ئۇلارنىڭ قۇربانلىق قىلىشقا ئېلىپ بارغان ماللىرىنى ئۆلتۈرۈشى ئۈچۈن) مەككىنى (بەلگىلىدۇق) دېگەنلىكتۇر. چۈنكى، اللە تائالا ھېچبىر قەۋمگە مەككىدىن باشقا بىر يەرنى (قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان مالنى ئۆلتۈرىدىغان) جاي قىلمىدى، دېدى.

ماللارنى ئۆلتۈرگەندە اللە تائالانىڭ ئىسمىنى ئاتاپ ئۆلتۈرىدىغانلىقى توغرىسىدا ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام قارىغا مايىل ۋە مۆڭگۈزلۈك ئىككى قوينى ئېلىپ كېلىپ، اللە تائالانىڭ ئىسمىنى ئاتاپ، تەكبىر ئېيتىپ ۋە پۇتىنى قوينىڭ بىر تەرىپىدە قويۇپ (ئۆلتۈردى).

﴿**سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، ئۇنىڭغا بويسۇنۇڭلار**﴾ يەنى ھەممىڭلارنىڭ ئىبادەت قىلىدىغان ئىلاھى بىردۇر، بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ ئېلىپ كەلگەن شەرىئەتلىرى باشقا - باشقا بولسىمۇ ۋە شۇنداقلا بەزى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئېلىپ كەلگەن شەرىئتى بەزىسىنىڭكىنىڭ شەرىئىتىنىڭ ھۆكمىنى ئەمەلدىن قالدۇرسىمۇ، ئۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى شېرىكى يوق بىر اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى مۇھەممەد!﴾ سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە: «مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ماڭا ئىبادەت قىلىڭلار» دەپ ۋەھىي قىلدۇق﴾[1].

﴿**ئۇنىڭغا بويسۇنۇڭلار**﴾ يەنى ئىخلاسمەنلىك قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭ ھۆكمىگە بويسۇنۇڭلار.

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 25 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ئىتائەتمەنلەرگە خۇش خەۋەر بەرگىن﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەۋرى مۇنداق دېدى: الله تائالانىڭ ھۆكمىگە رازى بولغان ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنغان ئىتائەتمەنلەرگە (خۇش بېشارەت بەرگىن). الله تائالا ئۇ ئىتائەتمەنلەرنىڭ قانداق كىشىلەر ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار شۇنداق كىشىلەركى الله ياد ئېتىلسە، ئۇلارنىڭ دىللىرى قورقۇپ (تىترەيدۇ)، ئۆزلىرىگە يەتكەن ئەزىيەتلەرگە سەۋر قىلىدۇ، نامازنى ئۆتەيدۇ، ئۇلارغا بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) بېرىدۇ﴾ يەنى ئۇلار الله تائالا رىزىق قىلىپ بەرگەن ھالال مال-مۈلۈكلەردىن ئۆزلىرىنىڭ خوتۇن - بالىۋاقىلىرىغا، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا، پېقىر ۋە ئېھتىياجلىق كىشىلەرگە بېرىدۇ ۋە الله تائالانىڭ بەلگىلىمىلىرىگە رىئايە قىلىش بىلەن بىرگە ھەممە مەخلۇقاتلارغا ياخشىلىق قىلىدۇ. ئەمما مۇناپىقلارنىڭ سۈپەتلىرى مۇنداق ئەمەستۇر، بىز مۇناپىقلارنىڭ سۈپەتلىرىنى سۈرە تەۋبىدە بايان قىلىپ ئۆتتۇق.

* * * * * * *

وَٱلْبُدْنَ جَعَلْنَٰهَا لَكُم مِّن شَعَٰٓئِرِ ٱللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَٱذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ ۖ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا۟ مِنْهَا وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْقَانِعَ وَٱلْمُعْتَرَّ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

(كەبىگە ئېلىپ بېرىلىدىغان) تۆگىنى الله نىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىن (يەنى ھەجنىڭ ئەھكاملىرىدىن) قىلدۇق، ئۇلاردا سىلەرگە نۇرغۇن پايدا بار، ئۇلارنى قاتار قىلىپ تۇرغۇزۇپ (يەنى ئۇلارنىڭ ئالدى سول پۇتىنى باغلاپ، ئوچ پۇت بىلەن تۇرغۇزۇپ بوغۇزلىغىنىڭلاردا) الله نىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىڭلار (يەنى بىسمىللا دەڭلار)، ئۇلار بوغۇزلىنىپ جېنى چىققاندا، ئۇلارنى يەڭلار، قانائەتچان موھتاجلارغا ۋە سائىللارغا بېرىڭلار، سىلەرنى شۈكۈر قىلسۇن دەپ ئۇ تۆگىلەرنى سىلەرگەبويسۇندۇرۇپ بەردۇق[36].

قۇربانلىق ئۈچۈن ئاتىغان تۆگىنى بوغۇزلاشتا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿(كەبىگە ئېلىپ بېرىلىدىغان) تۆگىنى الله نىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىن (يەنى ھەجنىڭ ئەھكاملىرىدىن) قىلدۇق﴾ الله تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىلىرىگە قۇربانلىق ئۈچۈن نېمەت قىلىپ تۆگىنى يارىتىپ بەرگەنلىكىنى، ئۇنى ئۆزىنىڭ دىنىنىڭ ئالامەتلىرىدىن قىلغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ قۇربانلىق قىلىنىشى ئۈچۈن كەبىگە ئېلىپ بېرىلىدىغانلىقىنى، ھەمدە ئۇنىڭ كەبىگە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئەڭ ياخشى قۇربانلىق ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. الله تائالانىڭ تۆگە ۋە كالىغا ئوخشاش مالالارنى قۇربانلىق ئۈچۈن كەبىگە ئېلىپ بېرىلىدىغان مالالار قىلغانلىقىنى تۆۋەندىكى ئايەتتىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! الله نىڭ دىنىنىڭ ئالامەتلىرىنى (يەنى ھەجدە تائەتنىڭ بەلگىسى ھېسابلانغان ئىشلارنى) (تەرك ئېتىش بىلەن) شەھرى ھەرام (دائۇرۇش قىلىش) نى، ھەدىينى (يەنى كەبىگە ئاتالغان قۇربانلىققا دەخلى - تەرۇز قىلىشنى)، قەلادە (يەنى ھەجدە قۇربانلىق قىلىنىدىغان مال ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ھايۋانغا ئېسىپ قويۇلغان نەرسە) لەرگە (چېقىلىشنى) پەرۋەردىگارىنىڭ پەزلىنى ۋە رازىلىقىنى تىلەپ بەيتۇللاھقا (ھەج ئۈچۈن ياكى ئۆمرە ئۈچۈن) كەلگۈچىلەرگە (چېقىلىشنى) ھالال سانىمىڭلار﴾[1].

---

[1] سۈرە مائىدە 2 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿(كەبىگە ئېلىپ بېرىلىدىغان) تۆگىنى الله نىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىن (يەنى ھەجنىڭ ئەھكاملىرىدىن) قىلدۇق﴾ ئەتا، ئىبنى ئۆمەر، سەئىد ئىبنى مۇسەييەب، ھەسەنبەسرى ۋە مۇجاھىدلار: (قۇربانلىق ئۇچۇن كەبىگە ئېلىپ بېرىلىدىغان تۆگە ۋە قويدەك ماللارنىڭ ئىچىگە) كالىمۇ كىرىدۇ، دېدى.

كۆپلىگەن ئالىملارنىڭ كۆز قارىشىچە بىر كالىغا يەتتە كىشى شېرىكلەشسە بولىدۇ. بۇ توغرىسىدا جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ ۋە باشقىلارنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىزنى قۇربانلىق ماللارنىڭ ئىچىدىن تۆگە ۋە كالىغا يەتتە كىشىنىڭ شېرىكلىشىمىزگە بۇيرۇيتتى.

﴿ئۇلاردا سىلەرگە نۇرغۇن پايدا بار﴾ يەنى ئاخىرەتتە نۇرغۇن ساۋابلار بار. ﴿ئۇلارنى قاتار قىلىپ تۇرغۇزۇپ (يەنى ئۇلارنىڭ ئالدى سول پۇتىنى باغلاپ، ئۇچ پۇت بىلەن تۇرغۇزۇپ بوغۇزلىغىنىڭلاردا) الله نىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىڭلار (يەنى بىسمىللا دەڭلار)﴾ بۇ ھەقتە مۇتەللىب ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ھەنتەب، جابىر ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن قۇربان ھېيت كۈنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە نامازغا ئوقۇدۇم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام نامازدىن قايتىپ بىر قوشقارنى ئېلىپ كېلىپ: «بىسمىللاھى، ۋاللاھۇ ئەكبەر، ئى الله! بۇ مەن ۋە ئۈممىتىمنىڭ ئىچىدىن قۇربانلىق قىلالمىغانلار ئۈچۈندۇر» دەپ ئۇ قوشقارنى بوغۇزلىدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزى قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھېيت كۈنى ئىككى قوشقار بوغۇزلىدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككى قوشقارنى ياتقۇزغاندا: «مەن ھەقىقەتەن باتىل دىنلاردىن ھەق دىنغا بۇرۇلۇپ، ئاسمانلارنى، زېمىننى ياراتقان زاتقا يۈزلەندىم، مەن مۇشرىكلاردىن ئەمەسمەن، مېنىڭ نامىزىم ، قۇربانلىقىم، دۇنيادا قىلغان ياخشىلىقلىرىم ۋە تائەت ـ ئىبادەتلىرىم ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله ئۈچۈندۇر. الله تائالانىڭ شېرىكى يوقتۇر، مەن مۇشۇنىڭغا (يەنى يالغۇز الله غىلاخالىس ئىبادەت قىلىشقا) بۇيرۇلدۇم، مەن مۇسۇلمانلارنىڭ ئاۋۋىلىمەن، ئى الله! (بۇ نېمەت بىزگە) سەن تەرەپتىن بېرىلدى، بۇ مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ ئۈممىتى ئۈچۈن (ساڭا قىلىنغان قۇربانلىقتۇر)» دېدى، ئاندىن: بىسمىللاھى، ۋاللاھۇ ئەكبەر دەپ، مالنى بوغۇزلىدى.

ئەلى ئىبنى ھۈسەين ئەبۇرافىئنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھېيت كۈنى سېمىز، مۆڭگۈزلۈك، قارىغا مايىل ئېقىش كەلگەن ئىككى قوشقارنى سېتىۋالدى، ھېيت نامىزىنى ئوقۇدى ۋە (نامازدىن كېيىن ئوقۇيدىغان) خۇتبىنى ئوقۇپ بولۇپ قوشقارنىڭ بىرىنى نامىز ئوقۇغان مەيداندىلا ئۆزى بوغۇزلىدى، ۋە: «ئى الله! بۇ، سېنى بىردەپ تونۇپ ساڭا گۈۋاھلىق ئېيتقان ۋە مېنىڭ ئۆز ۋەزىپەمنى يەتكۈزگەنلىكىمگە گۈۋاھلىق ئېيتقان بارلىق ئۈممەتلىرىم ئۈچۈندۇر» دېدى، ئاندىن يەنە بىرنى ئېلىپ كېلىپ، ئۇنىمۇ ئۆزى بوغۇزلاپ: «بۇ، مەھەممەد ۋە ئۇنىڭ خوتۇن، بالا ـ چاقىلىرى ئۈچۈندۇر» دېدى، ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككى قوشقارنىڭ گۆشلىرىدىن پېقىر ـ مىسكىنلەرگىمۇ بەردى ۋە ئۆزىمۇ خوتۇن، بالا ـ چاقىلىرى بىلەن يېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان.

﴿ئۇلارنى قاتار قىلىپ تۇرغۇزۇپ (يەنى ئۇلارنىڭ ئالدى سول پۇتىنى باغلاپ، ئۇچ پۇت بىلەن تۇرغۇزۇپ بوغۇزلىغىنىڭلاردا) الله نىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىڭلار (يەنى بىسمىللا دەڭلار)﴾ بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تۆگىسىنى چۆكتۈرۈپ قويۇپ بوغۇزلىماقچى بولۇۋاتقان بىر كىشىنىڭ قېشىغا كېلىپ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئەمەل قىلىپ ئۇنىڭ بىر پۇتىنى باغلاپ، ئۇچ پۇت بىلەن تۇرغۇزۇپ (ئۆلتۈرگىن) دېدى.

www.munber.org

﴿ئۇلار بوغۇزلىنىپ جېنى چىققاندا﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئەبۇنەجىيە مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار بوغۇزلىنىپ يەرگە يىقىلغاندا. بۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنغان بىر كۆزقاراشتۇر.

بۇ ھەقتە مۇتاتىل ئىبنى ھاييانمۇ شۇنداق دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم مۇنداق دېدى: ئۇلار بوغۇزلىنىپ جېنى چىققاندا. بۇ ئايەتكە بېرىلگەن بۇ مەنە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە مۇجاھىدلار قوللايدىغان مەنىدۇر. چۈنكى، تۆگە بوغۇزلىنىپ ھەتتا ئۇنىڭ جېنى چىقىپ ھەربىكەتتىن پۈتۈنلەي توختىمىغىچە، ئۇنى يېيىش دۇرۇس ئەمەس. ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «سەلەر (ماللارنىڭ) جېنى چىقىپ بولغۇچە ئالدىراپ كەتمەڭلەر» بۇ ھەدىسنى سەۋرى ئۆمەر ئىبنى خەتتابتىن رىۋايەت قىلدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم شاددات ئىبنى ئەۋستىن رىۋايەت قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىس كۆچلەندۈرىدۇ: «اللە تائالا ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىگە ياخشىلىق قىلىشنى يازدى، ئەگەر سەلەر (بىرەر مال) ئۆلتۈرسەڭلار، چىرايلىق ئۆلتۈرۈڭلار، ئەگەر سەلەر بىر نەرسە بوغۇزلىساڭلار چىرايلىق بوغۇزلاڭلار، (مال ئۆلتۈرمەكچى بولغان) كىشى پىچىقىنى ياخشى بىلسۇن ۋە مالنى قىينىماي ئۆلتۈرسۇن».

ئەبۇۋائىلدى لەيسى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «تىرىك ھايۋاندىن كېسىۋالغان بىرەر پارچە گۆش ياكى ئۇستىخان ئۆلۈك ھېسابلىنىدۇ» بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزى قاتارلىقلار رىۋايەت قىلدى.

﴿ئۇلارنى يەڭلار، قانائەتچان موھتاجلارغا ۋە سائىللارغا بېرىڭلار﴾ بۇ ئايەتتە كەلگەن: ﴿يەڭلار ۋە بېرىڭلار﴾ دېگەن بۇيرۇقلار كەسكىن بۇيرۇق بولماستىن، بەلكى شۇنداق قىلىشنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ كەلگەن بۇيرۇقلاردۇر.

بۇ ئايەتنى ئالىملارنىڭ ئېچىدىن: قۇربانلىق گۆش ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنۈپ، بىر قىسمىنى قۇربانلىق قىلغۇچى يەيدۇ، بىر قىسمىنى مېھمانلارغا قويىدۇ ۋە بىر قىسمىنى پېقىرلارغا بېرىدۇ دەيدىغان ئالىملار ئۆزلىرىنىڭ كۆز قاراشلىرىغا دەلىل قىلىپ كەلتۈردى. چۈنكى، اللە تائالا: ﴿ئۇلارنى يەڭلار، قانائەتچان موھتاجلارغا ۋە سائىللارغا بېرىڭلار﴾ دېدى. ۋە ھەدىستە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىگە مۇنداق دېگەنلىكى بايان قىلىندى: «ھەقىقەتەن مەن سىلەرنى قۇربانلىقنىڭ گۆشىنى ئۈچ كۈندىن ئارتۇق ساقلاشتىن توسقان ئىدىم، ئەمدى سىلەر ئۇنىڭ گۆشىدىن يەڭلار ۋە ساقلىغىنىڭلارچە ساقلاڭلار».

بىر رىۋايەتتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «ئۇنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، ساقلاڭلار ۋە سەدىقە قىلىڭلار» يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېدى: «ئۇنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، (باشقىلارغا) يېگۈزۈڭلار ۋە سەدىقە قىلىڭلار».

ئەمما قۇربانلىقنىڭ تىرىسى توغرۇلۇق ئىمام ئەھمەد قەتادە ئىبنى نۇئماندىن مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلدى: «ئۇنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، سەدىقە قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭ تېرىسىدىن پايدىنىڭلار، لېكىن ساتماڭلار»[1].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم بەرا ئىبنى ئازىبدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىزنىڭ بۇ كۈنى بىرىنچى بولۇپ قىلىدىغىنىمىز ھېيت نامىزىنى ئوقۇشتۇر. ئاندىن (نامازدىن) قايتىپ قۇربانلىق قىلمىز، كىمكى مۇشۇنداق قىلسا بىزنىڭ سۈننىتىمىزنى ئادا قىلغان

[1] قۇربانلىقنىڭ تېرىسىنى ساتماي ئۆزى ئۈيدە پايدىلانسا بولىدۇ.

www.munber.org

بولىدۇ، كىمكى ھېيت ناماىزنى ئوقۇشتىن بۇرۇن قۇربانلىق قىلىدىكەن ئۇ قۇربانلىق ھېسابلانماستىن، بەلكى خوتۇن، بالا - چاقىلىرىغا سويۇپ بېرىلگەن گۆش ھېسابلىنىدۇ».

ئىمان مۇسلىم قىلغان رىۋايەتتە مۇنداق دەپ كەلدى: سىلەر قۇربانلىقلىرىڭلارنى (مۇسۇلمانلارنىڭ) باشلىقى قۇربانلىقىنى ئۆلتۈرمىگۈچە ئۆلتۈرمەڭلار.

قۇربانلىقلار ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئۈچ كۈن ئىچىدە ئۆلتۈرۈلسە بولىدۇ. بۇنىڭ دەلىل - پاكىتى جۇبەير ئىبنى مەنئەم رىۋايەت قىلغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆۋەندىكى سۆزى ئۇنىڭ دەلىلى بولۇپ، ئۇنى جۇبەير ئىبنى مەنئەم رىۋايەت قىلغان: «(ھېيت كۈنىدىن كېيىنكى) ئۈچ كۈننىڭ ھەممىسى قۇربانلىق قىلىنسا بولىدىغان كۈنلەردۇر» بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد ۋە ئىبنى ھىببان رىۋايەت قىلغان.

﴿**سىلەرنى شۈكۈر قىلسۇن دەپ ئۇ تۆگىلەرنى سىلەرگەبويسۇندۇرۇپ بەردۇق**﴾ يەنى ئۇ تۆگىلەرنى سىلەرگە بويسۇندىغان قىلىپ بەردۇق، ئەگەر سىلەر خالىساڭلار ئۇنىڭغا مىنىسىلەر، خالىساڭلار ئۇنى سېغىپ ئىچىسىلەر ۋە خالىساڭلار ئۇنى ئۆلتۈرۈپ يەيسىلەر.

ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار بىلمەمدۇكى، ئۇلار ئۇچۇن ھايۋانلارنى (قۇدرەت) قولىمىز بىلەن خەلق ئەتتۇق، ئۇلار ھايۋانلارنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچىلاردۇر، ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ، بەزىسىنى يەيدۇ، ئۇلار شۇ ھايۋانلاردىن پايدىلىنىدۇ ۋە سۈتلىرىنى ئىچىدۇ، ئۇلار (پەرۋەردىگارىنىڭ بۇ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلمامدۇ؟﴾[1] ﷲ تائالا بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەرنى شۈكۈر قىلسۇن دەپ ئۇ تۆگىلەرنى سىلەرگەبويسۇندۇرۇپ بەردۇق**﴾.

* * * * * * *

لَن يَنَالَ ٱللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقۡوَىٰ مِنكُمۡۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمۡ لِتُكَبِّرُواْ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمۡۗ وَبَشِّرِ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ٣٧

ﷲ غا ئۇلارنىڭ گۆشلىرى ۋە قانلىرى يېتىپ بارمايدۇ، ﷲ غا يېتىدىغىنى پەقەت سىلەرنىڭ تەقۋادارلىقىڭلاردۇر، ﷲ نىڭ سىلەرنى ئۆزىنىڭ ئەھكاملىرىغا يېتەكلىگەنلىكىنى ئۈلۈغلىشىڭلار ئۈچۈن، ﷲ ئۇلارنى سىلەرگە ئاشۇنداق بويسۇندۇرۇپ بەردى. ياخشى ئىش قىلغۇچىلارغا (ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگىن[37].

ﷲ تائالانىڭ دەرگاھىدا قۇربانلىقتىن مەقسەت قىلىنىدىغىنى بەندىنىڭ ئىخلاس ۋە تەقۋادارلىق قىلىشى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ﷲ غا ئۇلارنىڭ گۆشلىرى ۋە قانلىرى يېتىپ بارمايدۇ، ﷲ غا يېتىدىغىنى پەقەت سىلەرنىڭ تەقۋادارلىقىڭلاردۇر**﴾ يەنى ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، سىلەر ماللارنى ئۆلتۈرگەندە ﷲ تائالانى ياد ئېتىشىڭلار ئۈچۈن، ھەجدە ئۆلتۈرۈشكە ۋە قۇربانلىق قىلىشقا تەييارلىغان ماللارنى ئۆلتۈرۈشۈڭلارنى يولغا قويۇپ بەردى، دەيدۇ. چۈنكى، ﷲ تائالا ھەممە نەرسىلەرنى ياراتقۇچىدۇر ۋە ھەممە نەرسىگە رىزق بەرگۈچىدۇر. ئۇنىڭغا ئۇ قۇربانلىقلارنىڭ گۆشلىرىدىن ۋە قانلىرىدىن كېچىككىنىمۇ بىر نەرسە يېتىپ بارمايدۇ. چۈنكى، ﷲ تائالا بارلىق نەرسىلەردىن بىھاجەتتۇر، ئەرەبلەر ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى زامانىدا ئۆزلىرىنىڭ

[1] سۈرە ياسىن 71 — 73 - ئايەتكىچە

www.munber.org

ئىلاھلىرىغا ئاتاپ قۇربانلىق قىلسا، ئىلاھلىرىنىڭ قېشىغا ئۇ قۇربانلىقلارنىڭ گۆشلىرىدىن قويۇپ قويساتتى ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە قۇربانلىقلارنىڭ قانلىرىدىن چاچاتتى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئىبنى جۇرەيجنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇن كىشىلەر كەبىگە (ئىلاھلىرىغا ئاتاپ بوغۇزلىغان) تۆگىلىرىنىڭ قانلىرىنى چاچاتتى ۋە (ئۇنىڭ قېشىدا) گۆشلىرىدىن قويۇپ قويساتتى، (ئىسلام كەلگەندىن كېيىن) ساھابىلەر: (كەبىگە قۇربانلىقنىڭ قېنىنى) چېچىشقا بىز ھەقلىقتۇرمىز، دېدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى: ﴿**الله غا ئۇلارنىڭ گۆشلىرى ۋە قانلىرى يېتىپ بارمايدۇ، الله غا يېتىدىغىنى پەقەت سىلەرنىڭ تەقۋادارلىقىڭلاردۇر**﴾ يەنى الله تائالا سىلەرنىڭ تەقۋالىقىڭلارنى قوبۇل قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا مۇكاپات بېرىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: «الله تائالا ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ قىياپىتىڭلارغا ۋە رەڭگى - رويىڭلارغا قارىمايدۇ. بەلكى سىلەرنىڭ دىللىرىڭلارغا ۋە ئەمەل - ئىبادەتلىرىڭلارغا قارايدۇ».

﴿**الله نىڭ سىلەرنى ئۆزىنىڭ ئەھكاملىرىغا يېتەكلىگەنلىكىنى ئۇلۇغلىشىڭلار ئۈچۈن، الله ئۇلارنى سىلەرگە ئاشۇنداق بويسۇندۇرۇپ بەردى**﴾ يەنى الله تائالا سىلەرنى ئۆزىنىڭ دىنىغا يېتەكلىگەنلىكىنى، سىلەرگە ئۆزى ياقتۇرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ئىشلارنى يولغا قويۇپ بەرگەنلىكىنى، سىلەرنى ئۆزى ياقتۇرمايدىغان ۋە رازى بولمايدىغان ئىشلاردىن توسقانلىقىنى ئۇلۇغلىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەرگە قوي - كالا ۋە تۆگىلەرنى بويسۇندۇرۇپ بەردى.

﴿**ياخشى ئىش قىلغۇچىلارغا (ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگىن**﴾ ئى مۇھەممەد! ئۆزلىرىنىڭ ئەمەل - ئىبادەتلىرىدە ياخشى بولغان، الله تائالانىڭ بەلگىلىمىلىرىدىن چىقىپ كەتمىگەن، الله تائالا يولغا قويغان ئىشلارغا ئەگەشكەن، پەيغەمبەر ئۆزلىرىگە يەتكۈزگەن ئىشلارغا ۋە الله تائالا تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن دىنغا ئىشەنگەن كىشىلەرگە خۇش - بىشارەت بەرگىن!

قۇربانلىق قىلىش سۈننەتتۇر، بىر ئائىلىدىكى ھەممە كىشىلەرگە بىر قوي يېتەرلىكتۇر. ئىمام تىرمىزى ئىبنى ئۆمەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئون يىل قۇربانلىق قىلدى. ئەبۇئەييۇب مۇنداق دېدى: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام زامانىسىدا بىرى بىر قوينى ئۆزىنىڭ نامىدىن ۋە خوتۇن، بالا - چاقىلىرىنىڭ نامىدىن قۇربانلىق قىلىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزلىرى يەيتتى ۋە مېھمانغا قويساتتى، كېيىن كىشىلەر (قۇربانلىق قىلىشتا) مەنمەنچىلىك قىلىشىپ، ئىش ھازىر سەن كۆرۈپ تۇرغان ھالەتكە كەلدى. بۇ ھەدىسنى تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلدى. ئابدۇللاھ ئىبنى ھىشام ئۆزى ۋە خوتۇن، بالا - چاقىلىرىنىڭ نامىدىن ئاتاپ بىر قوينى قۇربانلىق قىلاتتى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.

ئەمما قۇربانلىق قىلىنىدىغان مالنىڭ قانچە ياش ئەتراپىدا بولۇشى توغرىسىدا ئىمام مۇسلىم جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «تېپىش قېيىن بولمىسا (ئەگە كىچىك بولغاندا) بىر ياشقا كىرگەن قوينى ئۆلتۈرۈڭلار، (ئەگەر تېپىش قېيىن بولسا، ئەگە كىچىك بولغاندا) سەككىز ئايلىق بولغان ئۆچكىنى ئۆلتۈرسەڭلارمۇ بولىدۇ».

* * * * * * *

۞ إِنَّ ٱللَّهَ يُدَٰفِعُ عَنِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٖ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

الله مۆمىنلەرنى چوقۇم قوغدايدۇ، الله ھەر قانداق خىيانەتچى، ناشۇكۇر بەندىنى دوست تۇتمايدۇ﴿38﴾.

www.munber.org

مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن قوغدىلىدىغانلىقى بىلەن خۇش بېشارەت بېرىش توغرىسىدا

﴿**الله مۆمىنلەرنى چوقۇم قوغدايدۇ**﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئىشلىرىنى ئۆزىگە تاپشۇرغان ۋە ئۆزى تەرەپكە قايتقان مۆمىن بەندىلىرىنى ئەسكى ئادەملەرنىڭ يامانلىقىدىن ۋە يامان يولدىكىلەرنىڭ ھىيلە - مىكرىدىن قوغدايدىغانلىقىدىن، ئۇلارنى ساقلايدىغانلىقىدىن ۋە ئۇلارغا يارەم بېرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله بەندىسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى قوغداشقا ۋە ئۇنىڭغا يارەم بېرىشكە) يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟﴾[1] ﴿كىمكى الله غا تەۋەككۈل قىلسا، الله ئۇنىڭغا كۇپايە قىلىدۇ، الله ھەقىقەتەن مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ، الله ھەقىقەتەن ھەر بىر نەرسە ئۈچۈن مۇئەييەن مىقدار، مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىدى﴾[2].

﴿**الله ھەر قانداق خىيانەتچى، ناشۇكۇر بەندىنى دوست تۇتمايدۇ**﴾ يەنى الله تائالا بەندىلىرى ئىچىدىن مۇشۇنداق كىشىلەرنى ياخشى كۆرمەيدۇ. ئۇنداق كىشىلەرنىڭ سۈيەتلىرىدۇر. ۋەدە ۋە كېلىشىمگە خىيانەت قىلىش ۋە دېگەن گېپىدە تۇرماسلىق، الله تائالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىدىن تېنىش ۋە ئۇنى ئېتىراپ قىلماسلىق.

* * * * * * *

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَٰتَلُونَ بِأَنَّهُمۡ ظُلِمُواْۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصۡرِهِمۡ لَقَدِيرٌ ۝٣٩ ٱلَّذِينَ أُخۡرِجُواْ مِن دِيَٰرِهِم بِغَيۡرِ حَقٍّ إِلَّآ أَن يَقُولُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُۗ وَلَوۡلَا دَفۡعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعۡضَهُم بِبَعۡضٖ لَّهُدِّمَتۡ صَوَٰمِعُ وَبِيَعٞ وَصَلَوَٰتٞ وَمَسَٰجِدُ يُذۡكَرُ فِيهَا ٱسۡمُ ٱللَّهِ كَثِيرٗاۗ وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۝٤٠

ھۇجۇم قىلىنغۇچىلارغا، زۇلۇمغا ئۇچرىغانلىقلىرى ئۈچۈن، (قارشىلىق كۆرسىتىشكە) رۇخسەت قىلىندى، الله ئۇلارغا يارەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر[39]. (ئۇلار) يەقەت پەرۋەردىگارىمىز الله دېگەنلىكلىرى ئۈچۈنلا ئۆز يۇرتلىرىدىن ناھەق ھەيدەپ چىقىرىلدى، ئەگەر الله ئىنسانلارنى بىر - بىرىگە قارشىلىق كۆرسەتكۈزمىگەن بولسا، راھىبلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى، چېركاۋلار، يەھۇدىيلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى ۋە الله نىڭ نامى كۆپ يادلىنىدىغان مەسچىتلەر ئەلۋەتتە ۋەيران قىلىناتتى، كىمكى الله نىڭ دىنىغا يارەم بېرىدىكەن، ئەلۋەتتە الله ئۇنىڭغا يارەم بېرىدۇ، الله ئەلۋەتتە كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر[40].

ئۇرۇش قىلىشقا بېرىلگەن رۇخسەت ۋە بۇ رۇخسەت ھەققىدە ئېلىپ چۈشكەن ئايەتنىڭ جىھاد ھەققىدە چۈشكەن ئايەتلەرنىڭ دەسلەپكىسى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ھۇجۇم قىلىنغۇچىلارغا، زۇلۇمغا ئۇچرىغانلىقلىرى ئۈچۈن، (قارشىلىق كۆرسىتىشكە) رۇخسەت قىلىندى، الله ئۇلارغا يارەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر**﴾ ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ

---

[1] سۈرە زۇمەر 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تالاق 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى مەككىدىن چىقىرىۋېتىلگەن ۋاقتىدا ئۇلار ھەققىدە چۈشكەن.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ئۆرۈشە ئىبنى زۇبەير، زەيد ئىبنى ئەسلەم، مۇقاتىل ئىبنى ھاييان، قەتادەلەردەك سەلەپ ئالىملىرى، مۇجاھىد ۋە زەھھاك قاتارلىقلار: بۇ ئايەت جىھاد ھەققىدە چۈشكەن تۇنجى ئايەتتۇر، دېدى.

ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مەككىدىن چىقىرىلغان ۋاقتىدا، ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ﴿«بىز ئەلۋەتتە ئاللاھ نىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز (يەنى ئاللاھ نىڭ بەندىلىرىمىز)، چوقۇم ئاللاھ نىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز»﴾[1] دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى، ئاندىن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبىرىنى چىقىرىۋەتكەنلىكى ئۈچۈن شەكسىز ھالاك قىلىنىدۇ، دېدى. ئاندىن ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى: ﴿**ھۇجۇم قىلىنغۇچىلارغا، زۇلۇمغا ئۇچرىغانلىقلىرى ئۈچۈن، (قارشىلىق كۆرسىتىشكە) رۇخسەت قىلىندى، ئاللاھ ئۇلارغا ياردەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر**﴾ ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: مەن ئۇزاققا قالماي بىر ئۇرۇشنىڭ بولىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتتىم، دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بۇ ئايەت جىھاد ھەققىدە چۈشكەن تۇنجى ئايەتتۇر، دېگەنلىكىنى قوشۇپ قويىدى. بۇ ھەدىسنى تىرمىزى ۋە نەسەئىمۇ رىۋايەت قىلدى.

﴿**ئاللاھ ئۇلارغا ياردەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر**﴾ يەنى ئاللاھ تائالا مۆمىن بەندىلىرىگە (ئۇلارنى) جىھاد قىلدۇرماستىن ياردەم بېرىشكە قادىردۇر. لېكىن، ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنىڭ ئۆزىنىڭ يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىنى خالايدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەر كۇففارلارغا (جەڭ مەيدانىدا) ئۇچراشقان چېغىڭلاردا، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈڭلار، سىلەر ئۇلارنى قىرىپ (مەغلۇپ قىلىپ، ئۇلاردا سىلەرگە قارشىلىق كۆرسىتىدىغان كۈچ قالمىغان چاغدا ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشتىن توختاپ)، ئۇلارنى ئەسىر ئېلىڭلار، ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار، تاكى ئۇرۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر (يەنى ئۇرۇش توختىغانغا قەدەر) ئىش مانا شۇنداقتۇر. ئەگەر ئاللاھ خالىسا ئەلۋەتتە (سىلەرنى ئۇرۇشقا تەكلىپ قىلماستىنلا) ئۇلارنى جازالىغان بولاتتى، لېكىن ئاللاھ بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىناش ئۈچۈن (يەنى ئىمانىڭلارنى سىناش ئۈچۈن جىھادقا ئەمىر قىلدى)، ئاللاھ نىڭ يولىدا ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ (يەنى شېھىتلەرنىڭ) ئەمەللىرىنى ئاللاھ بىكار قىلىۋەتمەيدۇ، ئاللاھ ئۇلارنى ھىدايەت قىلىدۇ ۋە ھالىنى ياخشىلايدۇ، ئاللاھ ئۇلارنى جەننەتكە كىرگۈزىدۇ، ئاللاھ ئۇنى ئۇلارغا تونۇتتى (يەنى جەننەتكە كىرگەن ئادەم ئۆزىنىڭ ئۇ يەردىكى جايىنى ئىلگىرى كۆرگەندەكلا بىلىدۇ)﴾[2] ﴿ئۇلارغا ئۇرۇش ئېچىڭلار، ئاللاھ ئۇلارنى سىلەرنىڭ قولۇڭلار بىلەن جازالايدۇ. ئاللاھ ئۇلارنى خار قىلىدۇ، ئاللاھ سىلەرنى ئۇلار ئۈستىدىن غالىب قىلىدۇ. (ئىسلام دىنىنى ئۈستۈن قىلىپ، كاپىرلارنى جازالاپ) مۆمىن قەۋمىنىڭ كۆڭلىگە شىپالىق (يەنى تەسەللىي) بېرىدۇ، ھەم ئۇلارنى دىللىرىدىكى ئاچچىقتىن خالاس قىلىدۇ. ئاللاھ خالىغان ئادەمنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلىدۇ. ئاللاھ ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[3] ﴿بىز سىلەرنى ئەلۋەتتە (جىھادقا ئەمىر قىلىش ۋە مۇشەققەتلىك ئىشلارغا تەكلىپ قىلىش بىلەن) سىنايمىز،

---

[1] سۈرە بەقەر 156 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇھەممەد 4 - 5 - 6 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە تەۋبە 14 - 15 - ئايەتلەر.

www.munber.org

تاكى سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن (اللە نىڭ يولىدا) جىھاد قىلغۇچىلارنى ۋە (جىھادنىڭ مۇشەققەتلىرىگە) چىداشلىق بەرگۈچىلەرنى بىلگەنگە، سىرلىرىڭلاردىن ۋاقىپ بولغانغا قەدەر﴾[1] بۇلاردىن باشقا بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

شۇڭا اللە تائالانىڭ: ﴿**اللە ئۇلارغا ياردەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: اللە تائالا ھەقىقەتەن شۇنداق قىلدى، دېدى.

اللە تائالا جىھاد قىلىشنى (مۇسۇلمانلار مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىن يولغا قويىدى) جىھاد ھەقىقەتەن ئەڭ مۇناسىپ ۋاقىتتا يولغا قويۇلدى. چۈنكى، مۇسۇلمانلار مەككىدىكى چېغىدا مۇشرىكلەرنىڭ سانى ئۇلاردىن خېلىلا كۆپ ئىدى، مەككىلىكلەرنىڭ سانىنىڭ ئوننىڭ بىر پىرسەنتىنمۇ ئىگەللىمەيدىغان مۇسۇلمانلار قالغان توققۇز پىرسەنتتىن ئارتۇق كاپىرلار بىلەن جىھاد قىلىشقا بۇيرۇلسا ئۇلارغا ھەقىقەتەن ئېغىر كېلەتتى. شۇڭا سانى 80 دىن ئاشىدىغان مەدىنىلىكلەر پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلغان كېچىسى: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مىنادىكى كاپىرلارغا ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېتەيلىمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «مەن تېخى بۇنداق قىلىشقا بۇيرۇلمىدىم» دېدى. مۇشرىكلەر ھەددىدىن ئېشىپ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى ئۆز ئىچىدىن چىقىرىۋەتتى. ئۇنى ئۆلتۈرۈشمەكچى بولدى ۋە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىنى بىرنەچچە يەرگە بۆلۈۋەتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىر قىسىملىرى ھەبەشىستانغا كەتتى ۋە بىر قىسىملىرى مەدىنىگە كەتتى. مەدىنىگە كەتكەنلەر ئۇ يەردە يەرلىشىپ بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامۇ ئۇلارنىڭ قېشىغا يېتىپ بارىدى. ساھابىلەر پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا يىغىلدى ۋە ئۇنىڭ ياردىمىدە بولدى. شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلارغا ئىسلام دۆلتى ۋە ئۆزلىرىنى قوغدىيالايدىغان بىر ئورۇن ھازىرلاندى. شۇندىن كېيىن اللە تائالا كاپىر بىلەن جىھاد قىلىشنى يولغا قويۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**ھۇجۇم قىلىنغۇچىلارغا، زۇلۇمغا ئۇچرىغانلىقىلىرى ئۈچۈن، (قارشىلىق كۆرسەتمىسىكە) رۇخسەت قىلىندى، اللە ئۇلارغا ياردەم بېرىشكە ئەلۋەتتە قادىر، (ئۇلار) پەقەت پەرۋەردىگارىمىز اللە دېگەنلىكلىرى ئۈچۈنلا ئۆز يۇرتلىرىدىن ناھەق ھەيدەپ چىقىرىلدى**﴾. بۇ ئايەت بۇ توغرىسىدا چۈشكەن تۇنجى ئايەتتۇر.

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: ناھەق مەككىدىن مەدىنىگە ھەيدەپ چىقىرىۋېتىلگەنلەر بولسا مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ئۇلار ئۆز قەۋملىرىگە ھېچقانداق ئەسكىلىك قىلمىغان ئىدى ۋە ئۇلارنىڭ اللە نى بىر دەپ تونىغانلىدىن ۋە شېرىكى يوق بىر اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلغانلىدىن باشقا ھېچقانداق گۇناھى يوق ئىدى، لېكىن بۇ مۇشرىكلارنىڭ ئالدىدا ئەڭ چوڭ گۇناھ ھېسابلاندى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار پەرۋەردىگارىمىز اللە غا ئىمان ئېيتقانلىقلار ئۈچۈن پەيغەمبەرنى ۋە سىلەرنى يۇرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقاردى﴾[2].

﴿**ئەگەر اللە ئىنسانلارنى بىر - بىرىگە قارشىلىق كۆرسەتكۈزمىگەن بولسا**﴾ يەنى ئەگەر اللە تائالا بىر قەۋمنى يەنە بىر قەۋم بىلەن قوغدىمىغان بولسا ۋە بىرەر ئىنسانىنىڭ يامانلىقىنى يەنە ئىنساندا ياراتقان كۈچ - قۇدرەت ۋە ئەقىل - پاراسەتلىك بولۇشى سەۋەبلىرى بىلەن توسمىغان بولسا، ئەلۋەتتە زېمىن ئەسكىلىك بىلەن توشۇپ كېتەتتى ۋە كۇچلۇكلەر ئاجىزلارنى يەپ كەتكەن بولاتتى.

---

[1] سۈرە مۇھەممەد 31 - ئايەت.

[2] سۈرە مۇمتەھىنە 1 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**راھىبلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى**﴾ قەتادە: بۇ سائىبلەرنىڭ ئىبادەتخانىلىرىدۇر ۋە يەنە بىر رىۋايەتتە ئوتپەرەسلەرنىڭ ئىبادەتخانىلىرىدۇر، دېدى. مۇقاتىل ئىبنى ھاييان: بۇ، (ئىبادەت ئۈچۈن) يول ئۈستىگە سېلىنغان ئۆيلەردۇر، دېدى.

﴿**چېركاۋلار**﴾ يەنى بۇ ئىبادەتخانىدىن چوڭراقتۇر، بۇنىڭدا ئىبادەت قىلىدىغانلارنىڭ سانى بۇرۇنقىسىدىن كۆپەرەكتۇر، دېدى. ئەبۇ ئالىيە، قەتادە، زەھھاك، ئىبنى سەخرى، مۇقاتىل ئىبنى ھاييان، خۇسەيپ ۋە باشقىلارنىڭ قارىشىچە، بۇمۇ خرىستىئانلارنىڭ ئىبادەتخانىسىدۇر. ئىبنى جەرىر مۇجاھىد ۋە بىر قىسىم ئالىملارنىڭ: بۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئىبادەتخانىسىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

﴿**يەھۇدىيلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى**﴾ ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بۇ چېركاۋلاردۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئەبۇئالىيە ۋە بىر قىسىم ئالىملارنىڭ: بۇ سائىبلارنىڭ ئىبادەتخانىسىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئىبنى ئەبۇنەجىيھ مۇجاھىدنىڭ: بۇ، كىتاب بېرىلگەن كىشىلەر ۋە مۇسۇلمانلار ئۈچۈن يول ئۈستىدە سېلىنغان ئىبادەتخانىلاردۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

﴿**ۋە اللە نىڭ نامى كۆپ يادلىنىدىغان مەسچىتلەر ئەلۋەتتە ۋەيران قىلىناتتى**﴾ يەنى بۇ مۇسۇلمانلار ئۈچۈندۇر. بەزى ئالىملار مۇنداق دېدى: بۇ ئاددىيدىن يۇقىرىغا ئۆرلەش ئۇسلۇبىدۇر، (اللە تائالا ئىبادەت ئۈچۈن تەييارلانغان يەرلەرنىڭ بايانىنى ئاددىيسى بولغان راھىبلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرىدىن باشلاپ) ئەڭ ئاۋات، توغرا كۆز قاراشقا ئىگە كىشىلەر ئىبادەت قىلىدىغان ۋە ئىبادەت قىلغۇچىلارنىڭ سانى ئەڭ كۆپ بولغان مەسچىتكە كېلىپ توختىدى.

﴿**كىمكى اللە نىڭ دىنىغا ياردەم بېرىدىكەن، ئەلۋەتتە اللە ئۇنىڭغا ياردەم بېرىدۇ، اللە ئەلۋەتتە كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر اللە غا (يەنى اللە نىڭ دىنىغا) ياردەم بەرسەڭلار، اللە سىلەرگە (دۈشمىنىڭلارغا قارشى ياردەم بېرىدۇ، قەدىمىڭلارنى (ئۇرۇش مەيدانلىرىدا) بەرقارار قىلىدۇ، كاپىرلارنى اللە ھالاك قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ (ياخشى) ئەمەللىرىنى بىكار قىلىدۇ﴾[1].

﴿**ئەلۋەتتە اللە ئۇنىڭغا ياردەم بېرىدۇ، اللە ئەلۋەتتە كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر**﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنى كۈچلۈك ۋە غالىب دەپ سۈپەتلىدى. اللە تائالا ئۆزىنىڭ كۈچلۈكلۈكى بىلەن ھەممە نەرسىنى ياراتتى ۋە ئۇ نەرسىلەرگە ئۆزلىرىگە مۇناسىب ۋەزىپە ۋە تۈزۈملەرنى بېكىتتى. اللە تائالا غالىب بولغاچقا ھېچ بىر نەرسە ئۇنى تىزگىنلىيەلمەيدۇ ۋە يېڭەلمەيدۇ، ئەكسىچە ھەممە نەرسە ئۇنىڭ ئالدىدا باش ئەگكۈچىدۇر ۋە ئۇنىڭغا ئېھتىياجلىقتۇر. كۈچلۈك ۋە غالىب بولغان اللە تائالا كىمگە ياردەم بەرسە، ئەلۋەتتە ئۇ كىشى غەلىبە قىلغۇچىدۇر، ئۇنىڭ دۈشمىنى بولسا مەغلۇب بولغۇچىدۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىزنىڭ يەيغەمبەر بەندىلىرىمىز ھەققىدىكى سۆزلىرىمىز ئالدىنئالا ئېيتىلغان، ئۇلار چوقۇم نۇسرەت تاپقۇچىلاردۇر، بىزنىڭ قوشۇنىمىز چوقۇم غەلىبە قىلغۇچىلاردۇر﴾[2] ﴿اللە (لەۋھۇلمەھپۇزغا): «مەن ۋە مېنىڭ يەيغەمبەرلىرىم چوقۇم غەلىبە قىلىمىز» دەپ يازدى، اللە ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾[3].

* * * * * * *

[1] سۈرە مۇھەممەد 7 - 8 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە سەففات 171 – 173 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە مۇجادىلە 21 - ئايەت.

www.munber.org

ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ﴿٤١﴾

(الله نىڭ ياردىمىگە ئېرىشىشكە ھەقلىق بولغانلار) شۇنداق كىشىلەردۇركى، ئەگەر ئۇلارنى يەر يۈزىدە ئۇستۇنلۇككە ئىگە قىلساق، نامازنى ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ.ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى الله غا مەنسۇپتۇر (يەنى ھەممە ئىشلار ئاخىرەتتە الله غا قايتىدۇ)﴿41﴾.

مۇسۇلمانلارنىڭ الله تائالانىڭ ھۆكۈملىرىنى تۇرغۇزۇش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشكەندە قانداق مەجبۇرىيەتلەرنى ئۆتىشى كېرەكلىكى توغرىسىدا

﴿(الله نىڭ ياردىمىگە ئېرىشىشكە ھەقلىق بولغانلار) شۇنداق كىشىلەردۇركى، ئەگەر ئۇلارنى يەر يۈزىدە ئۇستۇنلۇككە ئىگە قىلساق، نامازنى ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ﴾ ئىبنى ئەبۇھاتەم ئوسمان ئىبنى ئەففاننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت بىزنىڭ ھەققىمىزدە چۈشكەن، بىز پەقەت « پەرۋەردىگارىم الله دۈر » دېگەنلىكىمىز ئۈچۈنلا يۇرتلىرىمىزدىن قوغلاپ چىقىرىلدۇق، شۇنىڭ بىلەن باشقا يەرلەرگە بېرىپ ئورۇنلاشتۇق، بىز ئۇ يەرلەردە نامازنى ئادا قىلدۇق، زاكات بەردۇق، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇدۇق ۋە يامان ئىشلاردىن توستۇق، ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى الله تائالاغا مەنسۇپتۇر، بۇ ئايەت مەن ۋە باشقا سەبداشلىرىم ئۈچۈندۇر.

ئەبۇئالىيە: (ئايەتتە بايان قىلىنغان كىشىلەردىن) پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ساباھ ئىبنى سۇۋاد كىندى ئۆمەر ئىبنى ئابدۇل ئەزىزنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىلىڭلارکى، بۇ ئايەتتە بۇيرۇلغانلارنى قىلىش پەقەت مۇسۇلمانلارنىڭ باشلىقىنىڭلا مەسئۇلىيىتى ئەمەستۇر. بەلكى، پۈتكۈل مۇسۇلمانلارنىڭ ئورتاق مەسئۇلىيىتىدۇر. بىلىڭلارکى، مەن سىلەرگە باشلىقنىڭ قانداق مەسئۇلىيىتى بارلىقىنى ۋە سىلەرنىڭ قانداق مەسئۇلىيىتىڭلارنىڭ بارلىقىنى سۆزلەپ بېرىمەن، باشلىقنىڭ مەسئۇلىيىتى بولسا سىلەر ئۆز ئۈستۈڭلاردىكى الله نىڭ ھوقۇقلىرىنى (ئادا قىلمىساڭلار) سىلەرنى جازالاش، بىرىڭلارنىڭ يەنە بىرىڭلارنىڭ ئۈستىدىكى ھەققىنى ئېلىپ بېرىش ۋە سىلەرنى كۆچىنىڭ يېتىشچە توغرا يولغا باشلاشتۇر. سىلەرنىڭ مەسئۇلىيىتىڭلار بولسا زورلانماستىن، مەجبۇرلانماستىن ۋە مۇناپىقلىق قىلماستىن چىڭ كۆڭلۈڭلار بىلەن بويسۇنۇشتۇر ».

دىققەت ئەتىبە ئەۋفىي: الله تائالانىڭ **﴿(الله نىڭ ياردىمىگە ئېرىشىشكە ھەقلىق بولغانلار) شۇنداق كىشىلەردۇركى، ئەگەر ئۇلارنى يەر يۈزىدە ئۇستۇنلۇككە ئىگە قىلساق، نامازنى ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ.ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى الله غا مەنسۇپتۇر (يەنى ھەممە ئىشلار ئاخىرەتتە الله غا قايتىدۇ)﴾** الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى، ئۇلار ئۈچۈن تاللىغان دىنىنى چوقۇم مۇستەھكەم قىلىپ بېرىشنى ۋە ئۇلارنىڭ قورقۇنچىسىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىشنى ۋەدە قىلدى، ئۇلار ماڭا ئىبادەت

www.munber.org

قىلىدۇ، ماڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەيدۇ، شۇ ۋەدىدىن كېيىن كاپىر بولغانلار الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر[1].

﴿ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى الله غا مەنسۇپتۇر (يەنى ھەممە ئىشلار ئاخىرەتتە الله غا قايتىدۇ)﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياخشى ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا مەنسۇپ﴾[2] زەيد ئىبنى ئەسلەم الله تائالانىڭ: ﴿ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى الله غا مەنسۇپتۇر (يەنى ھەممە ئىشلار ئاخىرەتتە الله غا قايتىدۇ)﴾ ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە: كىشىلەرنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلىرىنىڭ ساۋابى الله تائالانىڭ دەرگاھىدىدۇر دېگەنلىكتۇر، دېدى.

* * * * * * *

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَٰبُ مَدْيَنَ ۖ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَٰفِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَٰهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ فَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ أَوْ ءَاذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۖ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى ٱلْأَبْصَٰرُ وَلَٰكِن تَعْمَى ٱلْقُلُوبُ ٱلَّتِى فِى ٱلصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

ئەگەر (مەككە مۇشرىكلىرى) سېنى ئىنكار قىلسا (سەن تۇنجى ئىنكار قىلىنغۇچى پەيغەمبەر ئەمەسسەن، سەندىن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر ئىنكار قىلىنىپ سەۋر قىلىشقان)، ئۇلاردىن بۇرۇن نۇھنىڭ قەۋمى ئاد (خەلقى)، سەمۇد (خەلقى)، ئىبراھىمنىڭ قەۋمى، لۇتنىڭ قەۋمى، مەدىيەن ئاھالىسى (پەيغەمبەرلىرىنى) ئىنكار قىلغان، مۇساغۇ ئىنكار قىلىنغان، كاپىرلارغا مۆھلەت بەردىم، ئاندىن ئۇلارنى جازالىدىم، مېنىڭ (ئۇلارغا بەرگەن) جازايىم قانداق ئىكەن؟﴿42 - 44﴾. نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم بولغانلىقىدىن ئۆچۈن (شەھەرنىڭ ئۆيلىرىنىڭ) ئۆگزىلىرى ئۆرۈلۈپ، ئۇستىكە تاملىرى يىقىلغان نۇرغۇن تاشلاندۇق قۇدۇقلار ۋە ئېگىز ئىمارەتلەر (ئاھالىسىز) قالغان﴿45﴾. ئۇلار زېمىندا سەير قىلمىدىمۇ؟ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار (يەنى سەير قىلىپ) چۈشىنىدىغان دىللارغا، ياكى ئاڭلايدىغان قۇلاقلارغا ئىگە بولمىدىمۇ؟ ھەقىقەتەن كۆزلەرلا كور بولمايدۇ، لېكىن كۆكرەكلەردىكى قەلبلەر كور بولىدۇ (يەنى ھەقىقىي كورلۇق كۆزنىڭ كورلۇقى ئەمەس، دىلنىڭ كورلۇقىدۇر، كور ئادەم ئىبرەت ئالمايدۇ ۋە چۈشەنمەيدۇ)﴾[46].

ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋملىرىدىن قارشىلىق كۆرسەتكۈچىلەر پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن، الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ بېرىش بىلەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا تەسەللىي بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر (مەككە مۇشرىكلىرى) سېنى ئىنكار قىلسا (سەن تۇنجى ئىنكار قىلىنغۇچى پەيغەمبەر ئەمەسسەن، سەندىن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر ئىنكار قىلىنىپ سەۋر قىلىشقان)، ئۇلاردىن بۇرۇن نۇھنىڭ قەۋمى ئاد**

---

[1] سۈرە نۇر 55 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەئراف 125 - ئايەت.

www.munber.org

(خەلقى)، سەمۇد (خەلقى)، ئىبراھىمنىڭ قەۋمى، لۇتنىڭ قەۋمى، مەدىيەن ئاھالىسى (پەيغەمبەرلىرىنى) ئىنكار قىلغان، مۇسامۇ ئىنكار قىلىنغان، كاپىرلارغا مۆھلەت بەردىم، ئاندىن ئۇلارنى جازالىدىم، مېنىڭ (ئۇلارغا بەرگەن) جازايىم قانداق ئىكەن؟﴾.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇمۇسانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام «ھەقىقەتەن اللە تائالا زالىمغا مۆھلەت بېرىدۇ، اللە تائالا زالىمنى ھالاك قىلغان ۋاقىتتا زالىم اللە تائالانىڭ ھالاك قىلىشىدىن قۇتۇلالمايدۇ» دەپ، ئاندىن اللە تائالانىڭ: ﴿پەرۋەردىگارىڭ زالىم يۇرتلار (ئاھالىسى) نى ھالاك قىلسا، ئەنە شۇنداق ھالاك قىلىدۇ، اللە نىڭ ئازابى ھەقىقەتەن تولىمۇ قاتتىقتۇر﴾[1] دېگەن ئايىتىنى ئوقۇدى.

﴿**نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم بولغانلىقلىرى ئۈچۈن**﴾ يەنى ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن، ﴿**(شەھەرنىڭ ئۆيلىرىنىڭ) ئۆگزىلىرى ئۆرۈلۈپ، ئۇستىگە تاملىرى يىقىلغان**﴾ يەنى ئۇ شەھەر كىشىلىرىنىڭ ئۆيلىرى خارابىلىققا ئايلاندى ۋە ئۇ شەھەر قۇرۇلۇشى بۇزۇلۇپ كەتتى.

﴿**نۇرغۇن تاشلاندۇق قۇدۇقلار**﴾ يەنى ئەسلىدە (سۇغا كەلگۈچىلەرنىڭ كۆپلىكىدىن) كىشىلەر قىستا - قىستاڭدا كېلىپ سۇ ئالىدىغان ئۇ قۇدۇقلارغا ھازىر بىرەر كىشىمۇ سۇ ئالغىلى كەلمەيدىغان بولدى.

﴿**ۋە ئېگىز ئىمارەتلەر (ئاھالىسىز) قالغان**﴾ ئىكرىمە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: گەج بىلەن ئاقارتىلغان (ئىمارەتلەر ئاھالىسىز قالغان) دېگەنلىكتۇر، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب، مۇجاھىد، ئەتا، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئەبۇمەلىھ ۋە زەھھاك قاتارلىقلارمۇ شۇنىڭدەك دېدى. بەزى ئالىملار: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ئېگىز ئىمارەتلەر (ئاھالىسىز قالغان) دېگەنلىكتۇر، دېدى. يەنە بەزى ئالىملار: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ناھايىتى پۇختا ۋە مۇستەھكەم ئىمارەتلەر (ئاھالىسىز قالغان) دېگەنلىكتۇر، دېدى. بۇ قاراشلار مەنا جەھەتتە بىرى بىرىگە يېقىن بولۇپ، بۇلارنىڭ ئارىلىقىدا ھېچقانداق زىتلىق يوقتۇر. چۈنكى، ئۇ ئىمارەتلەرنىڭ چىڭلىقى، ئېگىزلىكى، مۇستەھكەملىكى ۋە پۇختىلىقى اللە تائالانىڭ ئازابىنى ئۆزلىرىنىڭ ئاھالىلىرىگە چۈشۈشىدىن ساقلاپ قالالمىدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿قەيەردە بولماڭلار (ئەجەل كەلگەندە) ئۆلۈم سىلەرنى تاپىدۇ، سىلەر مۇستەھكەم قەلئەلەردە بولغان تەقدىردىمۇ﴾[2].

﴿**ئۇلار زېمىندا سەير قىلمىدىمۇ؟**﴾ يەنى ئۇلار تەنلىرى ۋە پىكىرلىرى بىلەن (زېمىندا ساياھەت قىلىپ يۈرمىدىمۇ)، بۇنداق قىلىش خۇددى ئىبنى ئەبۇدۇنيا دېگەندەك (كىشىلەرنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشى ئۈچۈن) يېتەرلىكتۇر.

بەزى ھېكمەت ئىگىلىرى مۇنداق دېدى: سەن دىلىڭنى ۋەز - نەسىھەت بىلەن تىرىلدۈرگىن، پىكىر يۈرگۈزۈش بىلەن نۇرلاندۇرغىن، مال - دۇنيانى سۆيمەسلىك بىلەن چېنىقتۇرغىن، ئىشەنچ بىلەن كۆچلەندۈرگىن، ئۆلۈمنى ياد ئېتىش بىلەن باش ئەگدۈرگىن، (اللە تائالا ئۈچۈن) ئەس ھوشۇڭنى (يەنى خۇدۇڭنى) يوقتىتىش بىلەن ئۇنى دەڭسەپ باققىن، ئۇنىڭغا دۇنيانىڭ پاجىئەلىرىنى كۆرسەتكىن، زامانىنىڭ ئۇستۇن كېلىپ قېلىشىدىن ئۇنى ئاگاھلاندۇرغىن، ئۇنىڭغا ھەمىشە خالىغىنىنى قىلىشنى يامان كۆرسەتكىن، ئۆتكەنكىلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى بىلدۈرگىن، بۇرۇنقىلارغا كەلگەن كەلگۈلۈكلەرنى ئەسلەتكىن. ئۇنى ئۇلارنىڭ يۇرتلىرىدا ساياھەت قىلدۇرغىن، ئۇلاردىن قالغان ئىش ئىزلىرىغا قاراتقىن ۋە ئۇنىڭغا بۇرۇن ئۆتكەن ئىنكارقىلغۇچى ئۈممەتلەرگە كەلگەن ئازاب ۋە غەزەبلەرنى كۆرسەتكىن».

---

[1] سۈرە ھۇد 102 - ئايەت.

[2] سۈرە نىسا 78 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿شۇنىڭ بىلەن ئۇلار (يەنى سەير قىلىپ) چۈشىنىدىغان دىللارغا، ياكى ئاڭلايدىغان قۇلاقلارغا ئىگە بولمىدىمۇ؟ ھەقىقەتەن كۆزلەرلا كور بولمايدۇ، لېكىن كۆكرەكلەردىكى قەلبلەر كور بولىدۇ (يەنى ھەقىقىي كورلۇق كۆزنىڭ كورلۇقى ئەمەس، دىلنىڭ كورلۇقىدۇر، كور ئادەم ئىبرەت ئالمايدۇ ۋە چۈشەنمەيدۇ)﴾ يەنى (ھەقىقىي كورلۇق كۆزنىڭ كورلۇقى ئەمەس، بەلكى دىلنىڭ كورلۇقىدۇر، (دىل كور بولۇپ) كۆزنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتى ھەرقانچە ساغلام بولغان تەقدىردىمۇ يەنە ۋەز - نەسىھەت ۋە چۈشەنچە قوبۇل قىلالمايدۇ. بۇ ھەقتە ھىجرىيەنىڭ 517 - يىلى ۋاپات بولغان ئەندەلۇسلىق ئەبۇمۇھەممەد ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى سارە تۆۋەندىكى گۈزەل شېئىرىنى ئوقۇدى:

گۈمراھلىقتا قۇلاق سېلىپ ياشايدىغان ئى ئىنسان!
قېرىلىقىڭ، ئاق چاچلىرىڭ چاقىرىدۇ ئۆلۈمنى.
تىڭشىمىساڭ، ئەگەردە سەن پايدىلىق ۋەز - نەسىھەت،
نە پايدىدۇر قۇلاق بىلەن كۆزلىرىڭنىڭ بولغىنى؟
كىمنىڭكى گەر كۆزلىرى كۆرمىسە شۇ ھەقنى ھەم،
شۇ دۇر ئۇنىڭ ھاياتلىقتا خاتا يولنى تۇتقىنى.
گۈمراھلىقتا ياشاپ ئۆتەر ئاشۇ كىشى تا ئەبەد،
گاس ئەمەستۇر، كور ئەمەستۇر توغرا يولدا تۇرغىنى.
زامان، دۇنيا، پەلەكلەر ھەرگىز مەڭگۈ تۇرمايدۇ،
قۇياش بىلەن ئايدەك ھەم يورۇقلۇقلار بەرگىنى.
كېلەر ئۆلۈم ھەممىگە خاھىشلارغا باقماستىن،
ئۆچ كۆرسىمۇ ئۆلۈمدە تاشلاشقا ئۆز يۇرتىنى.

* * * * * * *

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن سەندىن ئازابنىڭ تېز نازىل بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ (ئازاب چوقۇم نازىل بولىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ نازىل بولۇشىنىڭ مۇئەييەن ۋاقتى - سائىتى بولىدۇ)، ئاللاھ ۋەدىسىگە ھەرگىز خىلاپلىق قىلمايدۇ (ئاللاھ بەندىلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدىكى بىر كۈن سىلەر سانايدىغان مىڭ يىلچىلىكتۇر[47]. (نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم تۇرۇقلۇق، ئۇلارغا مەن مۆھلەت بەردىم (ئۇلار بۇ مۆھلەتكە مەغرۇر بولۇپ كەتتى)، ئاندىن (يەنى ئۇلارغا ئۇزاق مۇددەت مۆھلەت بەرگىنىمدىن كېيىن) ئۇلارنى جازالىدىم، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر (يەنى ئاخىر ھەممىسى ماڭا كېلىدۇ)[48].

كاپىرلارنىڭ ئازابنىڭ كېلىشىنى تەلەپ قىلىشلىرى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن سەندىن ئازابنىڭ تېز نازىل بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ (ئازاب چوقۇم نازىل بولىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ نازىل بولۇشىنىڭ مۇئەييەن ۋاقتى - سائىتى بولىدۇ)﴾ يەنى ئاللاھ

www.munber.org

تائالانى، كىتابىنى، پەيغەمبىرىنى ۋە قىيامەت كۈنىنى ئىنكار قىلغۇچى ئاشۇ كاپىرلار (سەندىن ئازابىنىڭ تېزرەك كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ).

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «ئەگەر بۇ (يەنى قۇرئان) سېنىڭ تەرىپىڭدىن نازىل بولغان ھەقىقەت بولىدىغان بولسا، ئاسماندىن ئۈستىمىزگە تاش ياغدۇرغىن، ياكى بىزنى قاتتىق ئازاب بىلەن جازالىغىن!» دېدى﴾[1] ﴿ئۇلار (مەسخىرە قىلىش يولى بىلەن): «پەرۋەردىگارىمىز! (سەن بىزگە ئازابتىن ۋەدە قىلغان) نېسىۋىمىزنى بىزگە بالدۇرراق - قىيامەت كۈنىدىن ئىلگىرى بەرگىن» دېيىشتى﴾[2].

﴿**الله ۋەدىسىگە ھەرگىز خىلاپلىق قىلمايدۇ**﴾ يەنى الله تائالا قىيامەتنى مەيدانغا كەلتۈرۈش، دۈشمەنلىرىدىن ئىنتىقام ئېلىش ۋە يېقىن بەندىلىرىنى ئىززەتلەشكە قىلغان ۋەدىسىگە (ھەرگىز خىلاپلىق قىلمايدۇ).

﴿**ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ ھەرگاھىدىكى بىر كۈن سىلەر سانايدىغان مىڭ يىلچىلىكتۇر**﴾ يەنى الله تائالا ئۆزىنىڭ ئىنتىقام ئېلىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى ۋە ھەرقانچە كېچىكتۈرسىمۇ ۋە مۆھلەت بەرسىمۇ (ئازابقا تېگىشلىك بولغانلارنىڭ ئۆزىنىڭ تۇتۇشىدىن) قۇتۇلۇپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلگەچكە، مەخلۇقاتلىرىنىڭ سانىشچە بولغان مىڭ يىل الله تائالانىڭ ھۆكمىگە نىسبەتەن بىر كۈندەكتۇر.

﴿**نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم تۇرۇقلۇق، ئۇلارغا مەن مۆھلەت بەردىم (ئۇلار بۇ مۆھلەتكە مەغرۇر بولۇپ كەتتى)، ئاندىن (يەنى ئۇلارغا ئۆزاق مۇددەت مۆھلەت بەرگىنىمدىن كېيىن) ئۇلارنى جازالىدىم، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ ھەرگاھىمدۇر (يەنى ئاخىر ھەممىسى ماڭا كېلىدۇ)**﴾ ئىبنى ئەبۇھاتەم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇسۇلمانلارنىڭ بېقىرلىرى بايلىرىدىن جەننەتكە يېرىم كۈن (يەنى 500 يىل) بۇرۇن كىرىدۇ».

ئەبۇداۋۇد سەئىد ئىبنى ۋاققاستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ھەقىقەتەن مەن ئۈممەتلىرىم ئىچىدىكى (بايلارنىڭ) الله تائالانىڭ ئۇلارنى (ھېساب ئېلىش ئۈچۈن پېقىرلاردىن) كېچىكتۈرۈپ قويغانلىقى بىلەن پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا (ئاخىرەتنىڭ كۈنلىرىدىن) يېرىم كۈن (سەۋر قىلىپ تۇرۇشتىن) ئاجىز كېلىپ قالماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. سەئىدتىن: يېرىم كۈن قانچىلىك ۋاقىتقا تۇغرا كېلىدۇ؟ دەپ سورالغاندا، سەئىد: (ھازىرقى كۈنلەرنىڭ) 500 يىلغا تۇغرا كېلىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى.

* * * * * * *

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَآ أَنَا۠ لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَٱلَّذِينَ سَعَوْ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥١﴾

(ئى مۇھەممەد! الله نىڭ ئازابىنىڭ تېز نازىل بولۇشىنى تەلەپ قىلغۇچىلارغا) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار! سىلەرگە مەن ھەقىقەتەن ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن»﴿49﴾. ئىمان ئېيتقانلار ۋە ياخشى

---

[1] سۈرە ئەنفال 32 - ئايەت.
[2] سۈرە ساد 16 - ئايەت.

www.munber.org

ئەمەللەرنى قىلغانلار مەغپىرەتكە ۋە ئېسىل رىزىققا (يەنى جەننەتكە) ئېرىشىدۇ[50]. بىزنى ئاجىز بىلىپ ئايەتلىرىمىزنى يوققا چىقىرىش ئۈچۈن تىرىشقۇچىلار - ئەنە شۇلار ئەھلى دوزاختۇر[51].

ياخشى كىشىلەرنىڭ مۇكاپاتى ۋە يامان كىشىلەرنىڭ جازاسى توغرىسىدا

كاپىرلار مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ئازابنىڭ تېز چۈشۈشىنى تەلەپ قىلغاندا ﴿**(ئى مۇھەممەد! اللە نىڭ ئازابىنىڭ تېز نازىل بولۇشىنى تەلەپ قىلغۇچىلارغا) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار! سىلەرگە مەن ھەقىقەتەن ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن»**﴾ يەنى اللە تائالا مېنى سىلەرگە قاتتىق بىر ئازابنىڭ ئالدىدىكى ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتى، سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن ماڭا ھېچ بىر مەسئۇلىيەت يۈكلەنمەيدۇ. ئىشلىرىڭلار اللە تائالاغا تاپشۇرۇلغاندۇر. ئەگەر اللە تائالا خالىسا سىلەرگە ئازابنى بۇرۇنلا چۈشۈرىدۇ، خالىسا كېچىكتۈرىدۇ، خالىسا تەۋبە قىلغان كىشىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ، خالىسا بەتبەختلىك يېزىلىپ كەتكەن كىشىنى ئازدۇرۇۋېتىدۇ. ئۇ خالىغانىنى قىلىدىغان زاتتۇر (ئۇنىڭغا ھېچ كىشى قارشى چىقالمايدۇر). اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللە نىڭ ھۆكمىگە ھېچ كىشى قارشى تۇرالمايدۇ. اللە تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر﴾[1].

﴿**ئىمان ئېيتقانلار ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار**﴾ يەنى چىن دىلىدىن ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلىش ئارقىلىق ئىمانىنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلىغانلار ﴿**مەغپىرەتكە ۋە ئېسىل رىزىققا (يەنى جەننەتكە) ئېرىشىدۇ**﴾ يەنى ئىلگىرى قىلغان گۇناھلىرى ئۈچۈن مەغپىرەتكە، ئاز بولسىمۇ قىلغان ياخشى ئىش - ئەمەلى ئۈچۈن مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ.

﴿**بىزنى ئاجىز بىلىپ ئايەتلىرىمىزنى يوققا چىقىرىش ئۈچۈن تىرىشقۇچىلار**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: كىشىلەرنىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىشىگە توسالغۇ بولۇپ ﴿**ئايەتلىرىمىزنى يوققا چىقىرىش ئۈچۈن تىرىشقۇچىلار**﴾ دېگەنلىكتۇر، دېدى. (بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە) ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرمۇ شۇنداق دېدى.

﴿**ئەنە شۇلار ئەھلى دوزاختۇر**﴾ يەنى ئۇلار ئازابى، قىيىن - قىستىقى قاتتىق بولغان كۆيدۈرگۈچى ئوتقا كىرگۈچىلەردۇر. اللە تائالا بىزنى ئۇ ئوتتىن ساقلىسۇن! اللە تائالا كاپىرلارنى قاتتىق ئازابلايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿كاپىر بولغانلارغا ۋە (كىشىلەرنى) اللە نىڭ يولىدىن (يەنى دىنىدىن) توسقانلارغا ئۇلارنىڭ قىلغان بۇزغۇنچىلىقلىرى ئۈچۈن ئازاب ئوستىگە ئازاب قوشۇپ، زىيادە ئازاب قىلىمىز﴾[2].

* * * * * * *

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٖ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰٓ أَلۡقَى ٱلشَّيۡطَٰنُ فِيٓ أُمۡنِيَّتِهِۦ فَيَنسَخُ ٱللَّهُ مَا يُلۡقِي ٱلشَّيۡطَٰنُ ثُمَّ يُحۡكِمُ ٱللَّهُ ءَايَٰتِهِۦۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ٥٢ لِّيَجۡعَلَ مَا يُلۡقِي ٱلشَّيۡطَٰنُ فِتۡنَةٗ لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ وَٱلۡقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمۡۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَفِي شِقَاقِۭ بَعِيدٖ ٥٣ وَلِيَعۡلَمَ

---

[1] سۈرە رەئىد 41 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەھل 88 - ئايەت.

www.munber.org

ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤۡمِنُواْ بِهِۦ فَتُخۡبِتَ لَهُۥ قُلُوبُهُمۡۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهَادِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٥٤﴾

بىز سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتكەن قايسىبىر رەسۇل، قايسىبىر پەيغەمبەر بولمىسۇن، ئۇ (اللە نازىل قىلغان ئايەتلەرنى) ئوقۇغان چاغدا، شەيتان ھامان ئۇنىڭ قىرائىتىگە (شۇبھە) سالىدۇ. اللە شەيتاننىڭ سالغان شۇبھىسىنى بەربات قىلغاندىن كېيىن ، ئۆزىنىڭ ئايەتلىرىنى مۇستەھكەم قىلىدۇ. اللە ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴿52﴾. (اللە تائالانىڭ مۇنداق قىلىشى) دىللىرىدا (مۇناپىقلىق) ئىللىتى بارلارنى، دىللىرى قەساۋەتلىشىپ كەتكەنلەرنى (يەنى ئەبۇجەھل، نەزر، ئۆتبەگە ئوخشاش اللە نىڭ زىكرىگە دىلى ئېرىمەس كۇففارلارنى) شەيتاننىڭ سالغان شۇبھىسى بىلەن سىناش ئۈچۈندۇر، زالىملار (يەنى يۇقىرىدىكى مۇناپىقلار، مۇشرىكلار) ھەقىقەتەن (اللە غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە) قاتتىق ئاداۋەتتىدۇر﴿53﴾. (اللە تائالانىڭ مۇنداق قىلىشى) ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ قۇرئاننىڭ پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى، شۇنىڭ بىلەن ئىمان ئېيتىشلىرى، دىللىرىنىڭ قۇرئانغا بويسۇنۇشى ئۈچۈندۇر. اللە مۆمىنلەرنى ھەقىقەتەن توغرا يولغا باشلىغۇچىدۇر﴿54﴾.

شەيتاننىڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ قىرائىتىگە ئارىلىشىدىغانلىقى ۋە اللە تائالانىڭ ئۇنى بىكار قىلىۋېتىدىغانلىقى توغرىسىدا

كۆپلىگەن تەپسىر شۇناس ئالىملار: بۇ يەردە بۇتلارنىڭ ھېكايىسىنى[1] ۋە ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلىپ بارغان مۇسۇلمانلارنىڭ كۆپ قىسمى قۇرەيشنىڭ مۇشرىكلىرى ئىمان ئېيتتى دەپ گۇمان قىلىپ ھەبەشىستاندىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. لېكىن، تەپسىرشۇناسلارنىڭ بايان قىلغان بۇ ھېكايىسى توغرىلىق دەرىجىسىگە يەتمىگەن بىر باياندىن ئىبارەتتۇر.

﴿بىز سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتكەن قايسىبىر رەسۇل، قايسىبىر پەيغەمبەر بولمىسۇن، ئۇ (اللە نازىل قىلغان ئايەتلەرنى) ئوقۇغان چاغدا، شەيتان ھامان ئۇنىڭ قىرائىتىگە (شۇبھە) سالىدۇ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سۈزلىسە شەيتان ئۇنىڭ سۆزىگە شۇبھە سالىدۇ، ئاندىن اللە تائالا شەيتان سالغان شۇبھىنى يوقىتىۋېتىدۇ.

﴿ئۆزىنىڭ ئايەتلىرىنى مۇستەھكەم قىلىدۇ﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە اللە تائالانىڭ **﴿ئۇ (اللە نازىل قىلغان ئايەتلەرنى) ئوقۇغان چاغدا، شەيتان ھامان ئۇنىڭ قىرائىتىگە (شۇبھە) سالىدۇ﴾** دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سۆزلىسە شەيتان ئۇنىڭ سۆزىگە شۇبھە تاشلايدۇ. مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى:

---

[1] يەنى كۆپلىگەن تەپسىرشۇناس ئالىملار: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەرەم مەسجىدىدە كاپىرلار بىلەن بىللە ئولتۇرغان ئىدى، اللە ئۇنىڭغا سۈرە نەجمىنى چۈشۈردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۈرىنى كاپىرلارغا ئوقۇپ بېرىپ، اللە تائالانىڭ: **﴿ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! لات، ئۇززا ۋە ئۈچىنچىسى بولغان مانات (اللەتائالادەك كۈچ - قۇۋۋىتىگە ئىگەمۇ؟)﴾** دېگەن ئايىتىگە كەلگەندە، شەيتان: ئۇلار اللە تائالانىڭ دارگاھىدا شاپائەتلىرى قوبۇل قىلىنىدىغان بۇتلاردۇر، دېگەن سۆزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىغا سېلىپ قويىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۈرىگە شۇ سۆزنى قوشۇپ ئوقۇيدۇ. كاپىرلار: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇتلىرىمىزنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلدى. دەپ ئويلاپ (خوشال بولۇپ)، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈرىنىڭ ئايىغىدىكى سەجدە ئايىتىنى ئوقۇپ سەجدە قىلغاندا، كاپىرلارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە سەجدە قىلىدۇ، بۇنى ئاڭلىغان ھەبەشىستاندىكى مۇسۇلمانلار كاپىرلارنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمان بولۇپتۇ، دەپ ھەبەشىستاندىن قايتىپ كەلگەن، دەپ بايان قىلىدۇ.

www.munber.org

پەيغەمبەر گەپ قىلسا (شەيتان ئۇنىڭ گېپىگە شۈبھە تاشلايدۇ). بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە بەغەۋى ۋە كۆپلىگەن تەپسىرشۇناس ئالىملار مۇنداق دېدى: پەيغەمبەر (ئۆزىگە چۈشۈرۈلگەن كىتابنى) ئوقۇغاندا شەيتان ئۇنىڭ ئوقۇشىغا شۈبھە تاشلايدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە زەھھاكمۇ شۇنداق دېدى.

ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: پەيغەمبەر الله تائالانىڭ كىتابنى ئوقۇسا (شەيتان ئۇنىڭ گېپىگە شۈبھە تاشلايدۇ) دېگەن بولىدۇ، دەيدۇ. ﴿**الله شەيتاننىڭ سالغان شۈبھىسىنى بەربات قىلغاندىن كېيىن**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۈتەلھە ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا شەيتان تاشلىغان شۈبھىنى يوق قىلىدۇ.

﴿**الله ھەممىنى بىلگۈچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا كەلگۈسىدە بولىدىغان بارلىق ئىشلارنى ۋە ھادىسىلەرنى بىلىدۇ، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە يوشۇرۇن بولمايدۇ.

﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا ئۆزىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشلىرىدا، يارىتىشىدا، بۇيرۇقلىرىدا ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

﴿**(الله تائالانىڭ مۇنداق قىلىشى) دىللىرىدا (مۇناپىقلىق) ئىللىتى بارلارنى**﴾ يەنى دىللىرىدا شەك، شىبرىك، كۇپرلۇق ۋە مۇناپىقلىق بارلارنى ﴿**دىللىرى قەساۋەتلىشىپ كەتكەنلەرنى (يەنى ئەبۇجەھل، نەزر، ئۇتبەگە ئوخشاش الله نىڭ زىكرىگە دىلى ئېرىمەس كۇففارلارنى) شەيتاننىڭ سالغان شۈبھىسى بىلەن سىناش ئۈچۈندۇر**﴾.

ئىبنى جەرىر الله تائالانىڭ: ﴿**(الله تائالانىڭ مۇنداق قىلىشى) دىللىرىدا (مۇناپىقلىق) ئىللىتى بارلارنى**﴾ دېگەن ئايىتىدىن مۇناپىقلار، ﴿**دىللىرى قەساۋەتلىشىپ كەتكەنلەرنى (يەنى ئەبۇجەھل، نەزر، ئۇتبەگە ئوخشاش الله نىڭ زىكرىگە دىلى ئېرىمەس كۇففارلارنى)**﴾ دېگەن ئايىتىدىن بولسا مۇشرىكلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دەيدۇ.

﴿**زالىملار (يەنى يۇقىرىدىكى مۇناپىقلار، مۇشرىكلار) ھەققىتەن (الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە) قاتتىق ئاداۋەتتىدۇر**﴾ يەنى (زالىملار) قاتتىق گۇمراھلىقتىدۇر، قارشىلىق كۆرسەتكۈچىدۇر، ھەقىقەتتىن ۋە توغرىدىن بەك يىراق بولغان تەرسالىق ئىچىدىدۇر.

﴿**(الله تائالانىڭ مۇنداق قىلىشى) ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ قۇرئاننىڭ پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى، شۇنىڭ بىلەن ئىمان ئېيتىشلىرى، دىللىرىنىڭ قۇرئانغا بويسۇنۇشى ئۈچۈندۇر**﴾ ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىيالايدىغان، پايدىلىق ئىلىم بېرىلگەن كىشىلەرنى، الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنى، ساڭا ۋەھىي قىلغان نەرسىمىزنىڭ پەرۋەردىگارىڭ الله تائالا تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن بىر ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى بىلسۇن دېگەنلىكىمىز ئۈچۈندۇر، پەرۋەردىگارىڭ ئۇ ھەقىقەتنى ئۆز ئىلمى بىلەن چۈشۈردى ۋە ئۇنى باشقا بىرنەرسىنىڭ ئۇنىڭغا ئارىلىشىپ قېلىشىدىن ساقلىدى ۋە قوغدىدى.

بەلكى ئۇ، الله تائالا تۆۋەندىكى ئايىتىدە سۆيەتلىگەن ئۇلۇغ بىر كىتابتۇر. ﴿ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يوزلەنمەيدۇ، ئۇ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر﴾[1].

﴿**الله مۆمىنلەرنى ھەقىقەتەن توغرا يولغا باشلىغۇچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە توغرا يولغا باشلايدۇ. ئەمما الله تائالانىڭ ئۇلارنى دۇنيادا توغرا يولغا باشلىشى بولسا، الله تائالا ئۇلارنى ھەقكە ئەگىشىشكە باشلايدۇ. ناھەقچىلىككە قارشى تۇرۇش ۋە ئۇنىڭدىن ساقلىنىشتا ئۇتۇق ئاتا قىلىدۇ.

[1] سۈرە فۇسسىلەت 42 ئايەت.

www.munber.org

الله تائالانىڭ ئۇلارنى ئاخىرەتتە توغرا يولغا باشلىشى بولسا، الله تائالا ئۇلارنى ئاخىرەتتە جەننەتلەرنىڭ ئالىي ئورۇنلىرىغا يەتكۈزىدىغان، قاتتىق ئازابتىن ۋە جەھەننەمدىن ساقلاپ قالىدىغان يوللارغا باشلايدىغانلىقىدۇر.

* * * * * * *

وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾ ٱلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا فَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥٧﴾

كاپىرلار تاكى ئۇلارغا قىيامەت ئۇشتۇمتۇت كەلگۈچە ياكى ئۇلارغا قىيامەت كۈنىنىڭ ئازابى يەتكۈچە قۇرئاندىن ھامان شەكلىنىدۇ[55]. بۇ كۈندە پادىشاھلىق (يالغۇز) الله غا خاستۇر، الله بەندىلەر ئارىسىدا (ئادىل) ھۆكۈم چىقىرىدۇ، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار (تۈرلۈك) نازۇ نېمەتلەر بار جەننەتلەردە بولىدۇ[56]. كاپىرلار ۋە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلار (دوزاختا) خار قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ[57].

مۇشرىكلارنىڭ داۋاملىق تۇرده شەكلىنىش ۋە ئىككىلىنىش ئۈستىده ياشايدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا كاپىرلارنىڭ قۇرئاندىن شەكلىنىپلا يۈرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**كاپىرلار تاكى ئۇلارغا قىيامەت ئۇشتۇمتۇت كەلگۈچە**﴾ بۇ يەرده مۇجاھىد مۇنداق دېدى: الله تائالا كىشىلەرنى پەقەت ئۇلار سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندا ياكى غەپلەتته قالغاندا ۋە ياكى بايىاشات ياشاۋاتقاندا ئۇشتۇمتۇت تۇتىدۇ، شۇڭا سىلەر (سىلەر نىڭ يامان قىلمىشلىرىڭلار ئۈچۈن) الله تائالانىڭ (دەرھال تۇتمىغانلىقىغا) ئالدىنىپ كەتمەڭلار، الله تائالانىڭ (دەرھال تۇتمىغانلىقىغا) پەقەت دىندىن يىراقلىشىپ كەتكەن كىشىلەرلا گوللىنىپ كېتىدۇ.

﴿**ياكى ئۇلارغا قىيامەت كۈنىنىڭ ئازابى يەتكۈچە قۇرئاندىن ھامان شەكلىنىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىده مۇجاھىد ئۇبەي ئىبنى كەبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (ئۇلارغا ئازابى كېلىدىغان كۈن) دېگىنىدىن بەدرى كۈنى كۆزده تۇتۇلغاندۇر.

ئىكرىمە ۋە مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىده: ئۇ كۈندىن قىيامەت كۈنى كۆزده تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىده زەھھاك ۋە ھەسەنبەسرىمۇ شۇنداق دېدى.

﴿**بۇ كۈندە پادىشاھلىق (يالغۇز) الله غا خاستۇر، الله بەندىلەر ئارىسىدا (ئادىل) ھۆكۈم چىقىرىدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبانىدۇر، قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر﴾[1] ﴿پادىشاھلىق بۇ كۈندە مەرھەمەتلىك الله غا خاستۇر، بۇ كۈن كاپىرلارغا قىيىندۇر﴾[2].

﴿**ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار (تۈرلۈك) نازۇ نېمەتلەر بار جەننەتلەردە بولىدۇ**﴾ يەنى چىن دىلىدىن ئىمان ئېيتىپ الله تائالا ۋە پەيغەمبىرىگە ئىشەنگەن، بىلگىنىگە ئەمەل قىلغان ۋە دىلى بىلەن تىلى بىر بولغان ۋە بۇنداق بولغانلىقى ئەمەللىرىده ئىپادىلەنگەن كىشىلەر ئۈچۈن نازۇنېمەتلىرى مەڭگۈ ۋە يوقاپ كەتمەيدىغان جەننەتلەر باردۇر.

---

[1] سۈرە فاتىھە 3 ــ 4 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە فۇرقان 26 - ئايەت .

www.munber.org

﴿كاپىرلار ۋە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلار (دوزاختا) خار قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾ يەنى دىللىرى بىلەن ھەققە كۆز يۇمغان، ئۇنىڭدىن تانغان، ئۇنى ئىنكار قىلغان، پەيغەمبەرلەرگە قارشىلىق قىلغان ۋە ئۇلارغا ئەگىشىشتىن چوڭلۇق قىلغانلارغا (ئۇلارنىڭ ھەقتەكە ئەگىشىشتىن چوڭلۇق قىلىپ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلىكىنىڭ جازاسى ئۈچۈن (خارلىغۇچى ئازاب باردۇر). اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇبھىسىزكى، مېنىڭ ئىبادىتىمدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتىدىغانلار خار ھالدا جەھەننەمگە كىرىدۇ﴾[1].

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوٓاْ أَوۡ مَاتُواْ لَيَرۡزُقَنَّهُمُ ٱللَّهُ رِزۡقًا حَسَنًاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدۡخِلَنَّهُم مُّدۡخَلٗا يَرۡضَوۡنَهُۥۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٞ ﴿٥٩﴾ ۞ ذَٰلِكَ وَمَنۡ عَاقَبَ بِمِثۡلِ مَا عُوقِبَ بِهِۦ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيۡهِ لَيَنصُرَنَّهُ ٱللَّهُۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٞ ﴿٦٠﴾

اللە نىڭ يولىدا ھىجرەت قىلغانلارغا، ئاندىن (جىھاد قىلىپ) ئۆلتۈرۈلگەنلەرگە ياكى (كېسەل بىلەن) ئۆلگەنلەرگە اللە چوقۇم ياخشى رىزىق (يەنى جەننەتنىڭ مەڭگۈلۈك نېمەتلىرىنى) ئاتا قىلىدۇ. رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى ھەقىقەتەن يالغۇز اللە دۇر﴿58﴾. اللە ئۇلارنى ئەلۋەتتە ئۇلار مەمنۇن بولىدىغان جايغا (يەنى جەننەتكە) كىرگۈزىدۇ، اللە ھەقىقەتەن (ئۇلارنى مەمنۇن قىلىدىغان نەرسىلەرنى) بىلگۈچىدۇر، ھەلىمدۇر (يەنى ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ﴿59﴾. ئىش مانا شۇنداق، كىمكى قانچىلىك زۇلۇمغا ئۇچراپ شۇنچىلىك ئىنتىقامىنى ئالغان بولسا، ئاندىن يەنە زۇلۇمغا ئۇچرىسا، اللە ئۇنىڭغا چوقۇم ياردەم بېرىدۇ، اللە ھەقىقەتەن ناھايىتى ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴿60﴾.

اللە تائالانىڭ يولىدا ھىجرەت قىلىپ چىققان كىشى ئۈچۈن كاتتا ئەجر بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿اللە نىڭ يولىدا ھىجرەت قىلغانلارغا، ئاندىن (جىھاد قىلىپ) ئۆلتۈرۈلگەنلەرگە ياكى (كېسەل بىلەن) ئۆلگەنلەرگە اللە چوقۇم ياخشى رىزىق (يەنى جەننەتنىڭ مەڭگۈلۈك نېمەتلىرىنى) ئاتا قىلىدۇ﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، اللە تائالانىڭ رازىلىقىنى ۋە ئۇنىڭ دەرگاھىدىكى كاتتا ئەجرىلەرنى ئىزدەپ اللە تائالانىڭ يولىدا ھىجرەت قىلىپ، ۋەتىنىنى، خوتۇن، بالا - چاقىلىرىنى ۋە دوست - بۇرادەرلىرىنى تاشلاپ چىققىپ، اللە تائالاغا، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ئۇنىڭ دىنىغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن ئۆز شەھىرىدىن ئايرىلىپ جىھاد قىلىپ ياكى جىھاد قىلماي ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ كۆپ ئەجرىگە ۋە ياخشى ماختاشلارغا ئېرىشىدىغانلىقىدىن ۋە اللە تائالانىڭ ئۇلارغا ئۇلارنى خۇرسەن قىلىدىغان جەننەتنىڭ نازۇنېمەتلىرىنى بېرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

[1] سۈرە غافىر 60 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى الله يولىدا ھىجرەت قىلىدىكەن، ئۇ زېمىندا چىقىش يولى ۋە كەڭچىلىك تاپىدۇ. كىمكى ئۆيىدىن الله نىڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ تەرىپىگە ھىجرەت قىلىپ چىقسا، ئاندىن يولدا ئۆلسە، ئۇنىڭ ئەجرىنى چوقۇم الله بېرىدۇ﴾[1].

﴿رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى ھەقىقەتەن يالغۇز الله دۇر، الله ئۇلارنى ئەلۋەتتە ئۇلار مەمنۇن بولىدىغان جايغا (يەنى جەننەتكە) كىرگۈزىدۇ﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر ئۇ مېيىت مۇقەررەبلەردىن (يەنى تائەت - ئىبادەت ۋە ياخشى ئىشلارنى ئەڭ ئالدىدا قىلغۇچىلاردىن) بولىدىغان بولسا، (ئۇنىڭ مۇكاپاتى) راھەت - پاراغەت، ياخشى رىزىق ۋە نازۇنېمەتلىك جەننەت بولىدۇ﴾[2] يەنى الله تائالا **﴿الله چوقۇم ياخشى رىزىق (يەنى جەننەتنىڭ مەڭگۈلۈك نېمەتلىرىنى) ئاتا قىلىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىدە خەۋەر بەرگەندەك، بۇ ئايىتىدىمۇ ئۇلارغا راھەت - پاراغەت، ياخشى رىزىق ۋە نازۇنېمەتلىك جەننەتنىڭ بارلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

﴿الله ئۇلارنى ئەلۋەتتە ئۇلار مەمنۇن بولىدىغان جايغا (يەنى جەننەتكە) كىرگۈزىدۇ، الله ھەقىقەتەن بىلگۈچىدۇر﴾ يەنى الله تائالا ئۆزىنىڭ يولىدا ھىجرەت قىلغان ۋە جىھاد قىلغانلارنى ۋە ئۇنىڭغا كىمنىڭ لايىق ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلگۈچىدۇر. **﴿ھەلىمدۇر﴾** يەنى ئۇلارنىڭ ھىجرەت قىلغانلىقى ۋە الله تائالاغا ئۆزلىرىنى تاپشۇرغانلىقى ئۈچۈن (ئۇلارنىڭ ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرى ئۈچۈن ئۇلارنى جازالاشقا ئالدىرىمايدۇ، ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرىدۇ. مەيلى ھىجرەت قىلغان ياكى قىلمىغان بولسۇن، الله تائالانىڭ يولىدا جىھاد قىلىپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشى تىرىك ھېسابلىنىپ، الله تائالانىڭ دەرگاھىدىكى ياخشى رىزىقلاردىن بەھرىمەن بولىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله نىڭ يولىدا شېھىت بولغانلارنى ئۆلۈك دەپ گۇمان قىلمىغىن، بەلكى ئۇلار تىرىك بولۇپ، الله نىڭ دەرگاھىدىكى رىزىقتىن بەھرىمەن قىلىنىدۇ (يەنى جەننەتنىڭ نېمەتلىرىدىن ئەتىگەن - ئاخشامدا مەڭگۈلۈك رىزىقلاندۇرۇپ تۇرۇلىدۇ)﴾[3].

بىز يۇقىرىدا بايان قىلغىنىمىزدەك، بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەر ناھايىتىمۇ كۆپتۇر. مەيلى ھىجرەت قىلسۇن ياكى قىلمىسۇن، الله تائالانىڭ يولىدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشىگە الله تائالانىڭ ياخشى رىزىق ۋە كاتتا ئەجر بېرىدىغانلىقىنى يۇقىرىدىكى ئايەتتە بايان قىلىپ ئۆتتۇق.

بۇ ھەقتە ئىبنى ئەبۇھاتەم شۇرھەبىل ئىبنى سەمىتنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز رۇمنىڭ زېمىنىدىكى بىر سېپىلى قورشاپ ئۇزۇن تۇرۇپ كەتتۇق، (بىر كۈنى) قېشىمىزدىن سالمان پارىسى ئۆتۈپ كېتىۋاتىپ مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى چىگرا قوغداپ تۇرۇۋاتىپ ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، الله تائالا ئۇنىڭغا (ئۇ، ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىنمۇ) شۇنداق قىلغانلىقىنىڭ ئەجرىنى، ياخشى رىزىقلارنى يەتكۈزۈپ تۇرىدۇ ۋە ئازدۇرغۇچىلاردىن خاتىرجەم قىلىدۇ. ئەگەر خالىساڭلار الله تائالانىڭ **﴿الله نىڭ يولىدا ھىجرەت قىلغانلارغا، ئاندىن (جىھاد قىلىپ) ئۆلتۈرۈلگەنلەرگە ياكى (كېسەل بىلەن) ئۆلگەنلەرگە الله چوقۇم ياخشى رىزىق (يەنى جەننەتنىڭ مەڭگۈلۈك نېمەتلىرىنى) ئاتا قىلىدۇ. رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى ھەقىقەتەن يالغۇز الله دۇر، الله ئۇلارنى ئەلۋەتتە ئۇلار مەمنۇن بولىدىغان جايغا (يەنى جەننەتكە) كىرگۈزىدۇ، الله ھەقىقەتەن (ئۇلارنى مەمنۇن قىلىدىغان نەرسىلەرنى)**

---

[1] سۈرە نىسا 100 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ۋاقىئە 88 — 89 - ئايەت.
[3] سۈرە ئال ئىمران 169 - ئايەت.

www.munber.org

بىلگۈچىدۇر، ھەلىمدۇر (يەنى ئۇلارنىڭ دۇشمەنلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ) دېگەن ئايەتنى ئۇقۇڭلار » دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى.

بۇ ھەقتە يەنە ئابدۇراھمان ئىبنى جەھدەم خۇلانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدى: پۈزالە ئىبنى ئۇبەيد بەھرى دېگەن يەردە بىرى مەنچاناقتىن ئېتىلغان نەرسە تېگىپ شېھىت بولۇپ كەتكەن، يەنە بىرى ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن ئىككى كىشىنىڭ جىنازىسىغا قاتناشتى. ئاندىن پۈزالە ئىبنى ئۇبەيد ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ قەبرىسىنىڭ قېشىغا بېرىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭغا: سەن شېھىتنىڭ (قەبرىسىنى) تاشلاپ قويۇپ نېمىشقا بۇنىڭ قەبرىسىنىڭ قېشىدا ئولتۇرىسەن؟ دېيىلدى. ئۇ: مەن (قىيامەت كۈنى) ئۇ ئىككىسىنىڭ قەبرىسىدىن قايسى بىرىنىڭ قەبرىسىگە ئوخشاش قەبرىدىن قايتا تۇرغۇزۇلىشىمغا پەرۋا قىلمايمەن. چۈنكى، الله تائالا: **﴿الله نىڭ يولىدا ھىجرەت قىلغانلارغا، ئاندىن (جىھاد قىلىپ) ئۆلتۈرۈلگەنلەرگە ياكى (كېسەل بىلەن) ئۆلگەنلەرگە الله چوقۇم ياخشى رىزىق (يەنى جەننەتنىڭ مەڭگۈلۈك نېمەتلىرىنى) ئاتا قىلىدۇ. رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى ھەقىقەتەن يالغۇز الله دۇر، الله ئۇلارنى ئەلۋەتتە ئۇلار مەمنۇن بولىدىغان جايغا (يەنى جەننەتكە) كىرگۈزىدۇ، الله ھەقىقەتەن (ئۇلارنى مەمنۇن قىلىدىغان نەرسىلەرنى) بىلگۈچىدۇر، ھەلىمدۇر (يەنى ئۇلارنىڭ دۇشمەنلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)﴾** دېدى ئەمەسمۇ، ئى الله نىڭ بەندىسى! سەن ئۆزەڭ رازى بولىدىغان ئورۇنغا (يەنى جەننەتكە) كىرگۈزۈلسەڭ ۋە ياخشى رىزىقتىن بەھرىمان قىلىنساڭ، يەنە نېمىنى ئارزۇ قىلاتتىڭ؟ شۇڭا الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى مەن (قىيامەت كۈنى) ئۇ ئىككىسىدىن قايسى بىرىنىڭ قەبرىسىدىن قايتا چىقىشىمغا پەرۋا قىلمايمەن[1] دېدى.

﴿ئىش مانا شۇنداق، كىمكى قانچىلىك زۇلۇمغا ئۇچراپ شۇنچىلىك ئىنتىقامىنى ئالغان بولسا، ئاندىن يەنە زۇلۇمغا ئۇچرىسا، الله ئۇنىڭغا چوقۇم ياردەم بېرىدۇ﴾ مۇقاتىل ئىبنى ھاييان ۋە ئىبنى جەرىر: بۇ ئايەت ئۇرۇش چەكلەنگەن ئايدا مۇشرىكلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى تىختىكلاپ بېقىش ئۈچۈن چىقىپ مۇشرىكلارنىڭ قوشۇنىغا يولۇققۇپ قالغان بىر تۈركۈم ساھابىلەر توغرىسىدا چۈشكەن، ساھابىلەر مۇشرىكلاردىن ئۇرۇش چەكلەنگەن ئايدا ئۇرۇشماسلىقنى الله نىڭ نامى بىلەن ئۆتۈنۈپ سورايدۇ. مۇشرىكلەر بۇنىڭغا ئۇنماي ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن ساھابىلارنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ كېلىدۇ. ئاندىن ساھابىلارمۇ ئۇرۇشقا كىرىدۇ، الله تائالا مۇشرىكلارغا قارشى ساھابىلارگە ياردەم بېرىدۇ. **﴿الله ھەقىقەتەن ناھايىتى ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾**.

* * * * * * *

ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ يُولِجُ ٱلَّيۡلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيۡلِ وَأَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ بَصِيرٞ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلۡبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

(شۇ نەرسە الله نىڭ قۇدرىتىنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇركى) الله كېچىنى كۈندۈزگە، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ (شۇنىڭ بىلەن كېچە - كۈندۈزنىڭ ئۇزۇن - قىسقا بولۇشى پەسىللەر بويىچە نۆۋەتلىشىپ تۇرىدۇ)، الله (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەھۋالىنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴿61﴾. بۇ

---

[1] يەنى مەن جەننەتكە كىرسەم ۋە الله تائالانىڭ ياخشى نېمەتلىرىگە ئېرىشسەم، مەيلى شېھىد بولغانلارنىڭ ياكى ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەنلەرنىڭ قاتارىدا تىرىلدۈرۈلەي، مەن بۇنىڭغا پەرۋا قىلمايمەن.

www.munber.org

(قۇدرەت) شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، اللە ھەقتۇر، (مۇشىركلارنىڭ) اللە نى قويۇپ ئىبادەت قىلىدىغان نەرسىلىرى (يەنى بۇتلىرى) باتىلدۇر، اللە (ھەممە نەرسىدىن) ئۈستۈندۇر، بۇيۇكتۇر﴿62﴾.

اللە تائالانىڭ دۇنيانى ياراتقان ۋە ئۇنىڭدا خالىغىنىنى قىلىدىغان زات ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ يەردە ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتلارنى ياراتقۇچى ۋە ئۇلاردا ئۆزىنىڭ خالىغىنىنى قىلغۇچى زات ئىكەنلىكىگە بىر ئەسكەرتىش بەردى، اللە تائالا ئۆزىنىڭ شۇنداق زات ئىكەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئېيتقىنكى، «پادىشاھلىقىنىڭ ئىگىسى بولغان ئى اللە! خالىغان ئادەمگە پادىشاھلىقنى بېرىسەن، خالىغان ئادەمدىن پادىشاھلىقنى تارتىپ ئالسەن؛ خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلسەن؛ ھەممە ياخشىلىق (نىڭ خەزىنىسى يالغۇز) سېنىڭ قولۇڭدىدۇر. سەن ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىرسەن، كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىسەن، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىسەن، (شۇنىڭ بىلەن كېچە - كۈندۈزنىڭ ئۇزۇن - قىسقا بولۇشى پەسىللەر بويىچە نۆۋەتلىشىپ تۇرىدۇ)؛ جانلىقنى (يەنى تىرىك بولغان ئىنسانىنى، ھايۋانىنى) جانسىزدىن (يەنى جانسىز بولغان ئابىمەنىدىن) چىقىرىسەن، جانسىزنى (يەنى جانسىز بولغان ئابىمەنىينى) جانلىقتىن (يەنى جانلىق بولغان ئىنساندىن، ھايۋاندىن) چىقىرىسەن؛ ئۆزەڭ خالىغان كىشىگە ھېسابسىز رىزىق بېرىسەن »﴾[1] يەنى اللە تائالا كېچىنى كۈندۈزگە، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزۈش ئارقىلىق قىش پەسلىدە كېچىنى ئۇزۇن كۈندۈزنى قىسقا، ياز پەسلىدە كېچىنى قىسقا كۈندۈزنى ئۇزۇن قىلىدۇ.

﴿**اللە (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەھۋالىنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى اللە تائالا بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ئۇلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. بەندىلىرىنىڭ ئەھۋالى، ئۇلارنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرى ۋە ھەرىكەتسىز تۇرۇشلىرىدىن ھېچقانداق بىر نەرسە اللە تائالادىن مەخپىي ئەمەستۇر.

اللە تائالا يۇقىرىدا ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتلىرىدا خالىغانىنى قىلىدىغان زات ۋە ئۇلار توغرىسىدا چىقارغان ھۆكمىگە ھېچ كىشى قارشى تۇرالمايدىغان ھاكىم ئىكەنلىكىنى بايان قىلغاندى، بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ (قۇدرەت) شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، اللە ھەقتۇر**﴾ يەنى ئۇنىڭدىن باشقا ئىبادەتكە لايىق ھەق ئىلاھ يوقتۇر. چۈنكى، ئۇ، خالىغىنى بولىدىغان، خالىمىغىنى بولمايدىغان، ھەممە نەرسىلەر ئۇنىڭغا ئېھتىياجلىق ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنغۇچى بولغان كاتتا ھۆكۈمران ئىگىسى اللە دۇر.

﴿**(مۇشىركلارنىڭ) اللە نى قويۇپ ئىبادەت قىلىدىغان نەرسىلىرى (يەنى بۇتلىرى) باتىلدۇر**﴾ يەنى مۇشىركلارنىڭ چو قۇنغان بۇتلىرى، اللە تائالانىڭ ئوخشاشلىرى دەپ قارىغان نەرسىلىرى ۋە اللە تائالانى قويۇپ ئىبادەت قىلغان بارلىق نەرسىلىرى ھەق ئەمەستۇر. چۈنكى، ئۇ نەرسىلەر بىرەر زىيان كەلتۈرۈشكە ۋە ياكى بىرەر پايدا يەتكۈزۈشكە ئىگە ئەمەستۇر.

﴿**اللە (ھەممە نەرسىدىن) ئۈستۈندۇر، بۇيۇكتۇر**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللە ئۈستۈندۇر، كاتتىدۇر﴾[2] ﴿اللە مەخپىي ۋە ئاشكارا ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن بۇيۇكتۇر، ھەممىدىن ئۈستۈندۇر﴾[3] يەنى ھەممە نەرسىلەر اللە تائالانىڭ تېزگىنلىشى، ھۆكۈمرانلىقى ۋە كاتتىلىقى ئاستىدىدۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ، پەرۋەردىگار يوقتۇر. چۈنكى، ئۇ بىر كاتتا زاتتۇركى

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 36 ـــ 37 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە شۇرا 4 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە رەئد 9 - ئايەت.

www.munber.org

ئۇنىڭدىن كاتتىسى يوقتۇر. بىر ئالىي زاتتۇركى، ئۇنىڭدىن ئالىيسى يوقتۇر ۋە بىر چوڭ زاتتۇركى، ئۇنىڭدىن چوڭى يوقتۇر. الله تائالا، ھەددىدىن ئېشىپ ئۆزلىرىگە ئۇۋال قىلغۇچىلارنىڭ چاپلىغان بوھتانلىرىدىن ناھايىتى پاكتۇر.

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَتُصْبِحُ ٱلْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ وَٱلْفُلْكَ تَجْرِى فِى ٱلْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦ وَيُمْسِكُ ٱلسَّمَآءَ أَن تَقَعَ عَلَى ٱلْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِۦٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۗ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

الله نىڭ بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ يېرىدىغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن زېمىننى يېشىلزارلىقتا ئايلاندۇرىدىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مېھرىباندۇر، ھەممىدىن خەۋەردارىدۇر[63]. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى الله نىڭدۇر (يەنى الله نىڭ مۈلكىدۇر، الله نىڭ مەخلۇقاتىدۇر، الله نىڭ تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر)، الله ھەقىقەتەن ھەممىدىن بىھاجەتتۇر، ھەمدۇسانا غا لايىقتۇر[64]. الله نىڭ يەر يۈزىدىكى نەرسىلەرنى، ئۆزىنىڭ ئەمرى بويىچە دېڭىزدا يۈرۈۋاتقان كېمىلەرنى سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ (ئاسمانىنىڭ) زېمىنغا چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، الله ئاسمانىنى توختىتىپ تۇرىدۇ، پەقەت الله نىڭ ئىزنى بىلەن (ئاسمانىنىڭ قىيامەت بولغان چاغدا) چۈشۈپ كېتىشىگە بۇنىڭدىن مۇستەسنا. الله ئىنسانلارغا ھەقىقەتەن ناھايىتى شەپقەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[65]. الله سىلەرگە ھاياتلىق بېرىدۇ، ئاندىن سىلەرنىڭ جېنىڭلارنى ئالىدۇ، ئاندىن سىلەرنى تىرىلدۈرىدۇ، ئىنسان ھەقىقەتەن (الله نىڭ نېمەتلىرىگە) ناشۇكۇرلۇك قىلغۇچىدۇر[66].

الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان دەلىللەر توغرىسىدا

﴿**الله نىڭ بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ يېرىدىغانلىقىنى**﴾ بۇ، الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنىڭ كاتتىلىقىنى كۆرسىتىدىغان پاكىتلاردىندۇر. چۈنكى، الله تائالا شامالالارنى ئەۋەتىپ بۇلۇتنى قوزغايدۇ، ئاندىن بۇلۇتنى قۇرۇق، قاقاس، چۆلدەرەپ كەتكەن، ھېچ ئۆسۈملۈك ئۆسمىگەن بىر زېمىنىنىڭ ئۈستىگە ئاپىرىپ يامغۇر ياغدۇرىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سەن زېمىننى قاقاس كۆرىسەن، ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپىشىدۇر، تۈرلۈك چىرايلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ﴾[1].

﴿**شۇنىڭ بىلەن زېمىننى يېشىلزارلىقتا ئايلاندۇرىدىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟**﴾ يەنى ئۇ زېمىن ھېچ نەرسە ئۈندۈرمەيدىغان. قۇرۇق قاقاسلىقتىن كېيىن ياپ - يېشىللىقتا ئايلىنىدۇ. بەزى ھەجازلىق

[1] سۈرە ھەج 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئالىملارنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: زېمىن يامغۇردىن كېيىنلا يېشىلچىلىققا ئايلىنىدۇ. الله راستىنى بىلگۈچىدۇر.

﴿**الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مېھرىبانىدۇر، ھەممىدىن خەۋەردارىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا زېمىننىڭ بۇرجەكلىرىدىكى، ئەتراپلىرىدىكى ۋە ئىچلىرىدىكى ئەڭ كىچىك دانچىنمۇ بىلگۈچىدۇر، ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە مەخپىي ئەمەستۇر، شۇڭا الله تائالا ھەربىر نەرسىگە سۈدىن بولغان يېتەرلىك نېسىۋىسىنى يەتكۈزۈپ بېرىپ، ئۇنى ياشارتىدۇ.

الله تائالانىڭ ھەممە نەرسىلەردىن خەۋەردار ئىكەنلىكىنى لوقمان ھەكىمنىڭ بالىسىغا قىلغان نەسىھىتىنى بايان قىلىپ كەلگەن بۇ ئايەت ۋە تۆۋەندىكى ئايەتلەردىنمۇ كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ: ﴿(لوقمان ئېيتتى) «ئى ئوغۇلچىقىم! قىلمىشىڭ قىچا چاغلىق نەرسە بولۇپ، ئۇ ئۈيۈل تاشنىڭ ئىچىدە (يەنى ئەڭ مەخپىي جايدا) يا ئاسمانلارنىڭ قېتىدا ياكى زېمىننىڭ ئاستىدا بولسىمۇ، الله ئۇنى ھازىر قىلىدۇ (ئۇنىڭ ھېسابىنى ئالىدۇ). الله ھەقىقەتەن ئىنچىكە كۆزەتكۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەردارىدۇر﴾[1] ﴿ئۇلار ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىنىدىكى سىرلارنى ئاشكارىلىغۇچى، سىلەرنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرغۇچى الله غا سەجدە قىلمايدۇ﴾[2] ﴿(دەرھەتتىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن الله بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسە بولسۇن، ھەممىسى (الله غا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر﴾[3] ﴿ئاسمان - زېمىنىدىكى زەررە چاغلىق نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچقايسىسى الله نىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى لەۋھۇلمەھپۇزدا خاتىرىلەنگەندۇر﴾[4].

﴿**ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىنىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى الله نىڭدۇر (يەنى الله نىڭ مۇلكىدۇر، الله نىڭ مەخلۇقاتىدۇر، الله نىڭ تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر)، الله ھەقىقەتەن ھەممىدىن بىھاجەتتۇر، ھەمدۇسانا ئاغا لايىقتۇر**﴾ يەنى ھەممە نەرسە ئۇنىڭ مۇلكىدۇر، ئۇ ئۇنىدىن باشقا نەرسىدىن بىھاجەتتۇر، بارلىق نەرسىلەر ئۇنىڭغا ئېھتىياجلىقتۇر ۋە ئۇنىڭغا باش ئەگكۈچىدۇر.

﴿**الله نىڭ يەر يۈزىدىكى نەرسىلەرنى سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟**﴾ يەنى جانلىق، جانسىز، زىرائەت ۋە مېۋىلەردىن ئىبارەت ھەممە (نەرسىلەرنى بويسۇندۇرۇپ بەرمىدىمۇ؟).

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىنىدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى (كامالى) پەزلىدىن سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەردى، بۇنىڭدا ھەقىقەتەن (قۇدرىتى ئىلاھىيىنى) تەپەككۇر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن (الله نىڭ قۇدرىتى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) (روشەن) دەلىللەر بار﴾[5]

﴿**ئۇنىڭ ئەمرى بويىچە دېڭىزدا يۈرۈۋاتقان كېمىلەرنى سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟**﴾ يەنى الله تائالانىڭ كېمىنى تۇمانلىق دېڭىز ۋە چايقىلىپ تۇرغان دولقۇنلارنىڭ ئىچىدە بويسۇندۇرۇپ بېرىشى ۋە كېمە كىشىلەرنى كۆتۈرۈپ مەيىن ۋە ئىللىق شامالنىڭ ھەيدىشى بىلەن دېڭىزدا ماڭىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر كېمىدە مەيلى تىجارەت ئۈچۈن بولسۇن ياكى باشقا ئىش ئۈچۈن بولسۇن، ئۆزلىرى خالىغان، پايدىلىق بولغان نەرسىلەرنى بۇ شەھەردىن ئۇ شەھەرگە، بۇ دۆلەتتىن ئۇ دۆلەتكە

---

[1] سۈرە لۇقمان 16 - ئايەت.
[2] سۈرە نەملى 25 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە يۇنۇس 61 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە جاسىيە 13 - ئايەت.

www.munber.org

يۆتكەيدۇ. ئاندىن ئۇلار ئۆزلىرى ئېھتىياجلىق بولغان ۋە خالىغان نەرسىلەرنى ئىككىنچى دۆلەتتىن ئۆزلىرىنىڭ دۆلىتىگە يۆتكەپ كېلىدۇ.

﴿(ئاسمانىنىڭ) زېمىنغا چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، اللە ئاسمانىنى توختىتىپ تۇرىدۇ، پەقەت اللە نىڭ ئىزنى بىلەن (ئاسمانىنىڭ قىيامەت بولغان چاغدا) چۈشۈپ كېتىشى بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾ يەنى مۇبادا اللە تائالا ئاسمانغا رۇخسەت قىلسا، ئاسمان زېمىن ئۈستىگە چۈشۈپ، زېمىندىكى ھەممە نەرسىلەرنى ھالاك قىلىۋەتكەن بولاتتى. لېكىن مېھرىبان، رەھىم دىل، قۇدرەتلىك اللە تائالا (قىيامەت كۈنى بولۇپ) ئۆزىنىڭ ئىزنى بېرىشى بىلەن (ئاسمانىنىڭ چۈشۈپ كېتىدىغان ۋاقتى بولغۇچە) ئاسمانىنىڭ زېمىنغا چۈشۈپ كېتىشىنى توختىتىپ تۇرىدۇ.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ئىنسانلار ئۆزلىرىگە ئۇۋال قىلىدىغان كىشىلەر بولسىمۇ لېكىن، ﴿اللە ئىنسانلارغا ھەقىقەتەن ناھايىتى شەپقەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىنسانلار زۇلۇم قىلسىمۇ، پەرۋەردىگارىنىڭ ھەقىقەتەن ئۇلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ. پەرۋەردىگارىنىڭ (گۇناھلارغا چۆمۈپ تەۋبە قىلمىغانلارنى) شەك - شۇبھىسىز قاتتىق جازالايدۇ﴾[1].

﴿اللە سىلەرگە ھاياتلىق بېرىدۇ، ئاندىن سىلەرنىڭ جېنىڭلارنى ئالىدۇ، ئاندىن سىلەرنى تىرىلدۈرىدۇ، ئىنسان ھەقىقەتەن (اللە نىڭ نېمەتلىرىگە) ناشۇكۇرلۇك قىلغۇچىدۇر﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە نى قانداقمۇ ئىنكار قىلىسىلەركى، جانسىز ئىدىڭلار، اللە سىلەرگە جان بەردى (يەنى ئاتاڭلارنىڭ پۈشتىدا، ئاناڭلارنىڭ قارنىدا ئابىمەنى ئىدىڭلار)، كېيىن (ئەجىلىڭلار توشقاندا) اللە جېنىڭلارنى ئالىدۇ، ئاندىن كېيىن تىرىلدۈرىدۇ، ئاندىن كېيىن اللە نىڭ دەرگاھىغا (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) قايتۇرۇلىسىلەر﴾[2] ﴿(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «اللە سىلەرنى تىرىلدۈرەلەيدۇ، ئاندىن (ئەجىلىڭلار پۈتكەندە) ۋاپات قىلدۇرالايدۇ، ئاندىن شەك - شۇبھىسىز قىيامەت كۈنىدە سىلەرنى يىغىدۇ، لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (اللە نىڭ قۇدرىتىنى) بىلمەي (قايتا تىرىلىشىنى ئىنكار قىلدى)»﴾[3] ﴿ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ئىككى قېتىم ئۆلتۈرۈپ، ئىككى قېتىم تىرىلدۈردۈڭ، بىز گۇناھىمىزغا ئىقرار قىلدۇق﴾[4] يەنى اللە تائالا مەخلۇقاتلارنى يارىتىش، ئۇلارغا رىزىق بېرىش ۋە ئۇلانى باشقۇرۇش ئىشلىرىنى پەقەت ئۆزى يالغۇزلا قىلغان تۇرسا، قانداق قىلىپ سىلەر ئۇنىڭغا تەڭتۇش تۇتىۋالىدىڭلار؟ قانداقمۇ ئۇنىڭغا باشقىسىنى قوشۇپ ئىبادەت قىلىسىلەر؟ ھالبۇكى ئۇ سىلەرنى يوق يەردىن پەيدا قىلىپ ياراتقان تۇرسا.

﴿ئاندىن سىلەرنىڭ جېنىڭلارنى ئالىدۇ﴾. قىيامەت كۈنى ﴿ئاندىن سىلەرنى تىرىلدۈرىدۇ ئىنسان ھەقىقەتەن (اللە نىڭ نېمەتلىرىگە) ناشۇكۇرلۇك قىلغۇچىدۇر﴾ يەنى تانغۇچىدۇر.

* * * * * * *

[1] سۈرە رەئىد 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەر 28 - ئايەت.
[3] سۈرە جاسىيە 26 - ئايەت.
[4] سۈرە مۆمىن 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

لِّكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِن جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

ھەر ئۈممەت ئۈچۈن بىر شەرىئەت بېكىتتۇق، ئۇلار شۇ شەرىئەتكە ئەمەل قىلىدۇ، (مۇشىركلار) شەرىئەت ئۇشبۇ سەن بىلەن جېدەللەشمىسۇن، كىشىلەرنى پەرۋەردىگارىڭغا (ئىبادەتكە) دەۋەت قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن شەكسىز توغرا يولدىدۇرسەن[67]. ئەگەر ئۇلار سەن بىلەن جېدەللەشسە، ئېيتقىنكى، «اللە سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلارنى ئوبدان بىلىدۇ[68]. اللە قىيامەت كۈنى سىلەر ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلەر ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ»[69].

ھەر بىر ئۈممەت ئۈچۈن بىر شەرىئەتنىڭ يولغا قويۇلۇپ بېرىلگەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ھەر ئۈممەت ئۈچۈن بىر شەرىئەت بېكىتتۇق**﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ھەر بىر ئۈممەت ئۈچۈن بىر شەرىئەت قىلىپ بەرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ ئۈممىتىگە ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن كېلىدىغان بىر ئورۇننى قىلدۇق دېگەنلىكتۇر، دېدى. مۇبادا بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى (ئىبنى جەرىر دېگەندەك) "ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ ئۈممىتىگە ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن كېلىدىغان بىر ئورۇننى قىلدۇق" دېگەنلىك بولسا، اللە تائالانىڭ: ﴿**(مۇشىركلار) شەرىئەت ئۇشبۇ سەن بىلەن جېدەللەشمىسۇن**﴾ دېگەن ئايىتىدىن كۆزدە تۇتۇلىدىغان مەنە: ئۇ مۇشىركلار سەن بىلەن بۇ ئىش توغرىسىدا جېدەللەشمىسۇن، دېگەنلىك بولىدۇ. اللە تائالا ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ ئۈممىتىنىڭ ئىبادەت قىلىدىغان بىر ئورۇنىنىڭ بولۇشىنى تەقدىرە شۇنداق بېكىتكەندۇر. (يەنى اللە تائالا ھەر بىر ئۈممەتكە سەن بۇ يەردە ئىبادەت قىل، دەپ مۇئەييەن بىر يەرنى كۆرسىتىپ بەرمەستىن، بەلكى ھەر بىر ئۈممەتنىڭ تەقدىرىگە بۇ ئۈممەت بىر ئورۇننى تۇتۇپ ئىبادەت قىلىدۇ، دەپ يازغاندۇر). بۇ خۇددى اللە تائالا: ﴿ھەر (ئۈممەت) نىڭ يۈز كەلتۈرىدىغان تەرىپى (يەنى قىبلىسى) بار﴾[1] دېگەن ئايىتىدە بايان قىلغان ھەرئۈممەتنىڭ يۈز كەلتۈرىدىغان قىبلىسىنى تەقدىرە پۈتۈەتكىنىگە ئوخشاش بىر ئىشتۇر.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار شۇ شەرىئەتكە ئەمەل قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇ ئۈممەتلەر شۇ ئىشنى اللە تائالانىڭ پۈتۈەتشى ۋە ئىرادىسى بىلەن قىلغۇچىدۇر. شۇڭا مۇشىركلارنىڭ بۇ ئىش توغرىسىدا سەن بىلەن قىلغان جېدىلى ساڭا تەسىر قىلمىسۇن ۋە سېنى ھەق يولۇڭدىن قايتۇرمىسۇن.

﴿**«كىشىلەرنى پەرۋەردىگارىڭغا (ئىبادەتكە) دەۋەت قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن شەكسىز توغرا يولدىدۇرسەن**﴾ يەنى سەن نىجاتلىققا ئېلىپ بارىدىغان روشەن ۋە توغرا يول ئۈستىدىدۇرسەن. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ساڭا اللە نىڭ ئايەتلىرى نازىل قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇ ئايەتلەرگە (ئەمەل قىلىش)تىن كاپىرلار سېنى توسمىسۇن، پەرۋەردىگارىڭغا (يەنى ئۇنى بىردەپ بىلىشكە ۋە ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشقا) دەۋەت قىلغىن، ھەرگىزمۇ مۇشىركلاردىن بولمىغىن (يەنى ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ماسلاشمىغىن﴾[2].

---

[1] سۈرە بەقەر 148 - ئايەت.
[2] سۈرە قەسەس 87 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ئەگەر ئۇلار سەن بىلەن جېدەللەشسە، ئېيتقىنكى، «اللە سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلارنى ئوبدان بىلىدۇ﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇلار سېنى يالغانچى قىلىشتا چىڭ تۇرسا: «مېنىڭ ئەمەلىم ئۆزۈم ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر، مېنىڭ ئەمەلىمدىن سىلەر ئادا - جۇدا سىلەر، سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن مەنمۇ ئادا - جۇدامەن (يەنى بىراۋ يەنە بىر بىراۋنىڭ قىلغان گۇناھىغا جاۋابكار ئەمەس)» دېگىن﴾[1].

اللە تائالا نىڭ: ﴿اللە سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلارنى ئوبدان بىلىدۇ﴾ دېگەن ئايىتى (مۇشرىكلار ئۈچۈن قىلىنغان) قاتتىق تەھدىت ۋە قورقۇتۇشتۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەرنىڭ قۇرئان توغرىسىدىكى تۆھمەتلىرىڭلارنى اللە ئوبدان بىلىدۇ، اللە مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا گۇۋاھ بولۇشقا يېتەرلىكتۇر (يەنى مېنىڭ راستچىللىقىمغا ۋە سىلەرنىڭ يالغانچىلىقىڭلارغا گۇۋاھ بولىدۇ)﴾[2].

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿اللە قىيامەت كۈنى سىلەر ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلەر ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ»﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇنىڭ ئۈچۈن (يەنى دىندا ئىختىلاپ قىلىشقانلىقى ئۈچۈن) (ئى مۇھەممەد! بارلىق ئىنسانلارنى توغرا دىن ئاساسىدا ئىتتىپاق بولۇشقا) چاقىرغىن، بۇيرۇلغىنىڭ بويىچە توغرا يولدا چىڭ تۇرغىن، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ نەپسى - خاھىشلىرىغا ئەگەشمىگەن ۋە ئېيتقىن: «اللە نازىل قىلغان (بارلىق) كىتابلارغا ئىمان ئېيتتىم، ئاراڭلاردا ئادىل بولۇشقا بۇيرۇلدۇم، اللە بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىزدۇر، سىلەرنىڭمۇ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزلىرىڭلار ئۈچۈندۇر، سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا جېدەللىشىشكە (ئورۇن) يوق (چۈنكى، ھەقىقەت ئاشكارىدۇر)، اللە (قىيامەت كۈنى) بىزنى (ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن) يىغىدۇ، ئاخىر قايتىدىغان جاي اللە نىڭ دەرگاھىدۇر»﴾[3].

* * * * * * *

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِى كِتَٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

***بىلمەمسەنكى، اللە ئاسمان، زېمىنىدىكى شەيئىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ، بۇ ھەقىقەتەن لەۋھۇلمەھپۇزدا (يېزىلغان)، بۇ (يەنى بىلىش) ھەقىقەتەن اللە غا ئاسان﴾**[70].

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتلىرىنىڭ ئەھۋالىنى تولۇق بىلىپ تۇرىدىغانلىقىدىن ۋە ئاسمان - زېمىنىدىكى نەرسىلەرنى (ئىلمى بىلەن) قورشاپ تۇرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئاسمان - زېمىنىدىكى زەررە چاغلىق نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچقايسىسى اللە نىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ، اللە تائالا ھەممە نەرسىلەرنى ئۇلار بارلىققا كېلىشتىن بۇرۇن بىلىپ بولغاندۇر ۋە ئۇلارنى ھەممە نەرسىلەر خاتىرىلىنىپ ساقلىنىدىغان تاختىغا (يەنى لەۋھۇل مەھپۇزغا) يازغاندۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمىردىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىدۇ: «شۇبھىسىزكى، اللە تائالا بارلىق مەخلۇقاتلارنىڭ تەقدىرىنى ئاسمان ۋە زېمىنلارنى يارىتىشتىن ئەللىك مىڭ يىل بۇرۇن بېكىتىۋەتكەن، (ئۇ چاغدا) اللە تائالانىڭ ئەرشى سۇنىڭ ئۈستىدە ئىدى».

ھەدىس كىتابلىرىدا بىر تۈركۈم ساھابىلەردىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىنىدۇ: اللە تائالا تۇنجى بولۇپ يارالتقان نەرسە قەلەمدۇر، اللە تائالا قەلەمگە: ياز، دېدى. قەلەم:

---

[1] سۈرە يۇنۇس 41 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەھقاف 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە شۇرا 15 - ئايەت.

www.munber.org

نېمىنى يازىمەن؟ دېدى. الله تائالا: (بۇنىڭدىن كېيىن) بولماقچى بولغان بارلىق نەرسىلەرنى يازغىن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن قەلەم تاكى قىيامەتكىچە بولماقچى بولغان نەرسىلەر ۋە ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى يازدى. ﴿**بۇ ھەقىقەتەن لەۋھۇلمەھپۇزدا (يېزىلغان)، بۇ (يەنى بىلىش) ھەقىقەتەن الله غا ئاسان**﴾.

* * * * * * *

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ سُلْطَٰنًا وَمَا لَيْسَ لَهُم بِهِۦ عِلْمٌ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْمُنكَرَ ۖ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِٱلَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا ۗ قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ ۗ ٱلنَّارُ وَعَدَهَا ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

ئۇلار (يەنى قۇرەيش كۇففارلىرى) الله نى قويۇپ، (ئىبادەت قىلىشنىڭ دۇرۇسلىقىغا) الله ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرمىگەن نەرسىلەرگە ۋە ئۆزلىرى بىلمەيدىغان نەرسىلەرگە (يەنى بۇتلارغا) چوقۇنىدۇ، زالىملارغا ھېچقانداق مەدەتكار يوق[71]. كاپىرلارغا بىزنىڭ روشەن ئايەتلىرىمىز ئوقۇپ بېرىلسە، ئۇلارنىڭ چېھرىلىرىدە (قوشۇمىسى تۇرۇلگەنلىكتىن) ئىنكار قىلغانلىقىنى كۆرىسەن، ئۇلارنىڭ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئوقۇپ بەرگۈچىلەرگە ھۇجۇم قىلغىلى تاس قىلغانلىقىنى كۆرىسەن، ئېيتقىنكى، «سىلەرگە مەن بۇنىڭدىنمۇ يامانراقنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟ ئۇ دوزاختۇر. الله ئۇنى كاپىرلارغا ۋەدە قىلدى، ئۇلار قايتىپ بارىدىغان جاي نېمىدېگەن يامان!» [72].

مۇشرىكلارنىڭ الله تائالادىن باشقىغا ئىبادەت قىلىشى ۋە ئۇلارنىڭ الله تائالانىڭ ئايەتلىرىنى قاتتىق ئىنكار قىلىشى توغرىسىدا

﴿**ئۇلار (يەنى قۇرەيش كۇففارلىرى) الله نى قويۇپ، (ئىبادەت قىلىشنىڭ دۇرۇسلىقىغا) الله ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرمىگەن نەرسىلەرگە ۋە ئۆزلىرى بىلمەيدىغان نەرسىلەرگە (يەنى بۇتلارغا) چوقۇنىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارنىڭ نادانلىقىدىن، ئۇلارنىڭ كۆپۈرلۈق قىلغانلىقىدىن ۋە ھېچقانداق پاكىت چۈشۈرمىگەنلىكى ھالدا الله تائالانى قويۇپ باشقا نەرسىلەرگە ئىبادەت قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى ھېچقانداق دەلىلى بولمىغان ھالدا الله غا قوشۇپ يەنە بىر مەبۇدقا ئىبادەت قىلىدىكەن، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ھېساب بېرىدۇ، كاپىرلار ھەقىقەتەن نىجات تاپمايدۇ﴾[1].

﴿**ئۇلار (يەنى قۇرەيش كۇففارلىرى) الله نى قويۇپ، (ئىبادەت قىلىشنىڭ دۇرۇسلىقىغا) الله ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرمىگەن نەرسىلەرگە ۋە ئۆزلىرى بىلمەيدىغان نەرسىلەرگە (يەنى بۇتلارغا) چوقۇنىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار توقۇپ ۋە ياساپ پەيدا قىلغان بۇ ئىشلار توغرىسىدا ئۆزلىرى ھېچقانداق بىر بىلىمگە ئىگە ئەمەستۇر. بۇ پەقەت ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىدىن ۋە ئەجدادلىرىدىن دەلىل -

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 117 - ئايەت.

www.munber.org

پاكىتسىزلا قوبۇل قىلىپ ئالغان ئىشتۇر، بۇ ئەسلىدە شەيتان ئۇلارنى قىلىشقا قىزىقتۇرغان ۋە چىرايلىق كۆرسەتكەن ئىشتۇر.

شۇڭا الله تائالا ئۇلارغا مۇنداق تەھدىت سالدى: ﴿**زالىملارغا ھېچقانداق مەدەتكار يوق**﴾ يەنى ئۇلارغا ياردەم بېرىپ، الله تائالانىڭ ئۇلارغا بەرگەن ئازابىدىن ۋە قىينىشلىرىدىن ئۇلارنى قۇتقۇزۇۋالىدىغان ھېچقانداق ياردەمچى يوقتۇر.

﴿**كاپىرلارغا بىزنىڭ روشەن ئايەتلىرىمىز ئوقۇپ بېرىلسە**﴾ يەنى ئۇلارغا قۇرئاننىڭ ئايەتلىرى ئوقۇپ بېرىلسە ۋە الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى، الله تائالادىن باشقا ئىبادەتكە لايىق بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى ۋە الله تائالانىڭ ھۆرمەتلىك پەيغەمبەرلىرىنىڭ ھەق ۋە راستچىل ئىكەنلىكىنى ئوقتۇرىدىغان پاكىت ـ ئىسپاتلار ئۇلارغا بايان قىلىنىپ بېرىلسە ﴿**ئۇلارنىڭ چېھرىلىرىدە (قوشۇمسى تۇرۇلگەنلىكتىن) ئىنكار قىلغانلىقىنى كۆرسەن، ئۇلارنىڭ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئوقۇپ بەرگۈچىلەرگە ھۇجۇم قىلغىلى تاس قىلغانلىقىنى كۆرسەن**﴾ دېگەن ئايەتتە بايان قىلىنغاندەك قىلىدۇ. يەنى ئۇلار قۇرئاندىن توغرا پاكىتلارنى كەلتۈرگەن كىشىلەرگە ھۇجۇم قىلغىلى ۋە يامانلىق قىلىش ئۈچۈن قول ۋە تىللىرىنى ئىشقا سالغىلى تاسلا قالىدۇ.

﴿**ئېيتقىنكى، «سىلەرگە مەن بۇنىڭدىنمۇ يامانراقنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟ ئۇ دوزاختۇر. الله ئۇنى كاپىرلارغا ۋەدە قىلدى**﴾ يەنى دوزاخنىڭ ئازابى ۋە قىيىن ـ قىستاقلىرى ئۇلارنىڭ دۇنيادا الله تائالانىڭ يېقىن بەندىلىرى بولغان مۆمىنلەرگە سالغان تەھدىتىدىن قاتتىق ۋە ئېغىردۇر. ئاخىرەتنىڭ ئازابى ئۇلارنىڭ گۇمانىچە مۆمىنلەرگە قىلىۋالغان يامانلىقلىرىدىن تېخىمۇ چوڭدۇر.

﴿**ئۇلار قايتىپ باردىغان جاي نېمىدېگەن يامان!**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ جايى، قايتىش يىرى ۋە تۇرۇش ئورنى بولغان دوزاخ نېمىدېگەن يامان! الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿جەھەننەم ھەقىقەتەن يامان قارارگاھتۇر، يامان جايدۇر﴾[1].

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُواْ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُواْ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُواْ لَهُۥ ۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾

ئى ئىنسانلار!(يەنى مۇشرىكلار جامائەسى!) بىر مىسال كەلتۈرۈلدى، ئۇنىڭغا قۇلاق سېلىڭلار، شۇبھىسىزكى، سىلەر الله نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارنىڭ ھەممىسى يىغىلغان تەقدىردىمۇ بىر چۈۋىنى يارىتالمايدۇ (ئەقلى بار ئادەم قانداقمۇ مۇشۇنداق بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋېلىپ ئۇلارغا چوقۇنىدۇ!)، چۈۋىن ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن بىر نەرسىنى (يەنى بۇتقا سۈركەپ قويۇلغان خۇش پۇراق بىر نەرسىنى) ئېلىپ قاچسا، ئۇنى چۈۋىندىن تارتىپ ئالالمايدۇ، بۇتمۇ ۋە (ئۇنىڭغا) چوقۇنغۇچىمۇ ئاجىزدۇر[73]. ئۇلار (ئەرزىمەس بۇتلارنى الله غا شېرىك قىلىۋېلىپ) الله نى تېكىشلىك رەۋىشتە ئۇلۇغلاشمىدى، شۇبھىسىزكى، الله ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر[74].

---

[1] سۈرە فۇرقان 66 - ئايەت.

www.munber.org

بۇتلارنىڭ ئاجىزلىقى ۋە ئۇلارغا ئىبادەت قىلغۇچىلارنىڭ ئەخمەقلىقى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا بۇتلارنىڭ ئاجىزلىقىنى ۋە ئۇلارغا ئىبادەت قىلىدىغانلارنىڭ ئەقىلسىزلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئى ئىنسانلار! (يەنى مۇشرىكلار جامائەسى!) بىر مىسال كەلتۈرۈلدى**﴾ يەنى ئى ئاللاھ تائالانى تونىمىغانلار ۋە ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرگەنلەر! سىلەر ئىبادەت قىلغان بۇتلار ئۈچۈن (بىر مىسال كەلتۈرۈلدى).

﴿**ئۇنىڭغا قۇلاق سالمىغلار**﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭغا قۇلاق سېلىڭلار ۋە ئۇنى ئوبدان چۈشىنىڭلار.

﴿**شۇبھىسىزكى، سىلەر ئاللاھ نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارنىڭ ھەممىسى يىغىلغان تەقدىردىمۇ بىر چۈشىنى يارىتالمايدۇ (ئەقلى بار ئادەم قانداقمۇ مۇشۇنداق بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋېلىپ ئۇلارغا چوقۇنىدۇ!)**﴾ يەنى سىلەر ئىبادەت قىلغان بۇتلار ۋە ئاللاھ تائالانىڭ تەڭتۇشلىرى قىلۇالغان نەرسىلىرىڭلارنىڭ ھەممىسى بىر چۈشىنى يارىتىش ئۈچۈن بىر يەرگە توپلانغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار ئۇ چۈشىنى يارىتالمايدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ئەبۇھۇرەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (ئاللاھ تائالا ھەدىس قۇددۇسىدا مۇنداق دەيدۇ) مەن ياراتقانىدەك بىر نەرسە ياراتماقچى بولغان كىشىدىنمۇ ئۆزىگە ئۇۋال قىلغۇچى بارمۇ؟ (ئەگەر ئۇ بىر نەرسە يارىتالايدىغان بولسا) مەن ياراتقانىدەك زەررە ياكى چۈشى ۋە ياكى دان يارىتىپ باقسۇن. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «(ھەدىسى قۇدۇسىدا) ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى، مەن ياراتقانىدەك بىر نەرسە ياراتماقچى بولغان كىشىدىنمۇ ئۆزىگە ئۇۋال قىلغۇچى بارمۇ؟ (ئەگەر ئۇ بىر نەرسە يارىتالايدىغان بولسا) زەررە ياراتسۇن ۋە دان ياراتسۇن».

ئاندىن ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**چۈنكى ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن بىر نەرسىنى (يەنى بۇتقا سۈركەپ قويۇلغان خۇش پۇراق بىر نەرسىنى) ئېلىپ قاچسا، ئۇنى چۈشىدىن تارتىپ ئالالمايدۇ**﴾ يەنى ئۇ بۇتلار بىرداىنە چۈشىنىمۇ يارىتىشقا ئاجىزدۇر، بەلكى ئۇلار ئاللاھ مەخلۇقاتلىرى ئىچىدە ئەڭ ئاجىز ۋە ئەڭ ئاددىي بولغان چۈشىن ئۆزلىرىگە سۈركەپ قويۇلغان خۇش - پۇراقلاردىن كىچىككىنە ئېلىپ قاچماقچى بولسا، ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇش، ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قوغداش ۋە ئېلىپ قاچقان نەرسىنى چۈشىدىن تارتىۋېلىشقا ئاجىزدۇر.

﴿**بۇتمۇ ۋە (ئۇنىڭغا) چوقۇنغۇچىمۇ ئاجىزدۇر**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بۇتمۇ ۋە چۈشىنمۇ ئاجىزدۇر دېگەنلىكتۇر، دېدى. ئايەتكە بېرىلگەن بۇ مەنىنى ئىبنى جەرىر توغرا، دەپ قارىدى. چۈنكى، بۇ ئايەت چۈشىن بىلەن بۇتنىڭ ۋەقەلىكىنى بايان قىلغان ئايەتتۇر.

﴿**ئۇلار (ئەرزىمەس بۇتلارنى ئاللاھ غا شېرىك قىلىۋېلىپ) ئاللاھ نى تېگىشلىك رەۋىشتە ئۇلۇغلاشمىدى**﴾ يەنى ئۇلار ئاللاھ تائالاغا قىلىدىغان ئىبادەتنى ئاجىزلىقىدىن بىر چۈشىنگىمۇ قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدىغان نەرسىلەرگىمۇ قىلىپ، ئاللاھ تائالانىڭ قۇدرىتىنى ۋە كاتتىلىقىنى ھەقىقىي رەۋىشتە تونۇمىدى.

﴿**شۇبھىسىزكى، ئاللاھ ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر**﴾ يەنى ئاللاھ تائالا كۈچلۈك زاتتۇر، شۇڭا ھەممە مەخلۇقاتلارنى يارىتتى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان ئاللاھ ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) ئاللاھ غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴾[1] ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ

[1] سۈرە رۇم 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

جازاسى شەك - شۇبھىسىز قاتتىقتۇر، الله (خالايىقنى) ھەقىقەتەن يوقتىن بار قىلىدۇ (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن ئۇلارنى) تىرىلدۈرىدۇ﴾[1] ﴿الله ھەقىقەتەن ھەممىگە رىزىق بەرگۈچىدۇر، قۇدرەتلىكتۇر، (الله نىڭ) قۇۋۋىتى ئارتۇقتۇر﴾[2].

﴿ **شۇبھىسىزكى، الله غالىبتۇر**﴾ يەنى ھەممە نەرسىنى باش ئەگدۈردى، تىزگىنلىدى ۋە بويسۇندۇردى، ئۇنىڭ كاتتىلىقىغا ۋە ھۆكۈمرانلىقىغا ھېچ كىشى قارشى تۇرالمايدۇ، ئۇ ھەممە نەرسىلەرنى تىزگىنلىگۈچى زاتتۇر.

* * * * * * *

ٱللَّهُ يَصْطَفِى مِنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ ٱلنَّاسِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٧٦﴾

***الله پەرىشتىلەردىنمۇ (پەيغەمبەرلىرىگە ۋەھيى يەتكۈزۈش ئۈچۈن)، ئىنسانلاردىنمۇ (شەرىئەتنى بەندىلەرگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن) ئەلچىلەرنى تاللايدۇ، الله ھەقىقەتەن (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (قىلمىشلىرىنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾[75]. الله ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى نەرسىلەرنى (يەنى ئۇلارنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى ۋە كەلگۈسىدىكى ئىشلىرىنى) بىلىدۇ، (بەندىلەرنىڭ) ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى الله غا قايتۇرۇلىدۇ (الله ئۇلارغا يا مۇكاپات، يا جازا بېرىدۇ)﴾[76].**

الله تائالانىڭ ئەلچىلەرنى پەرىشتىلەردىن ۋە ئىنسانلاردىن تاللىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**(الله پەرىشتىلەردىنمۇ (پەيغەمبەرلىرىگە ۋەھيى يەتكۈزۈش ئۈچۈن)، ئىنسانلاردىنمۇ(شەرىئەتنى بەندىلەرگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن) ئەلچىلەرنى تاللايدۇ**﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ شەرىئىتىنى ۋە پۈتۈۋتكەنلىرىنى (پەيغەمبەرلەرگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن) پەرىشتىلەردىن ئەلچىلەرنى تاللايدىغانلىقى ۋە (ئىنسانلارغا) الله تائالانىڭ دىنىنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئىنسانلاردىن ئەلچىلەر (يەنى پەيغەمبەرلەر)نى تاللايدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

﴿**الله ھەقىقەتەن (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (قىلمىشلىرىنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ئۇلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كىمنىڭ ئەلچىلىككە لايىق بولىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى قەيەرگە ئورنىتىشنى (يەنى كىمنىڭ ئۇنىڭ ئەھلى بولىدىغانلىقىنى) ئوبدان بىلىدۇ﴾[3].

﴿**الله ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى نەرسىلەرنى (يەنى ئۇلارنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى ۋە كەلگۈسىدىكى ئىشلىرىنى) بىلىدۇ، (بەندىلەرنىڭ) ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى الله غا قايتۇرۇلىدۇ (الله ئۇلارغا يا مۇكاپات، يا جازا بېرىدۇ)**﴾ يەنى الله تائالا ۋەزىپە بىلەن ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىرىنىڭ قانداق ئىشلارغا يولۇقىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ.

الله تائالا ئۇلارنىڭ ئىشلىرىدىن كىچىككىنىمۇ خەۋەرسىز قالمايدۇ. الله تائالا ئۆزىنىڭ ھەممە نەرسىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿الله غەيبنى بىلگۈچىدۇر، ئۆزىنىڭ غەيبىدىن

---

[1] سۈرە بۇرۇج 12 - 13 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە زارىيات 58 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 124 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ھېچبىر ئادەمنى خەۋەردار قىلمايدۇ، پەقەت الله ئۆزى مەمنۇن بولغان پەيغەمبىرىگىلا (بەزى غەيبنى بىلدۇرىدۇ)، ئۇنىڭ ئالدىغا ۋە ئارقىسىغا كۆزەتچى (پەرىشتە) سېلىپ قويىدۇ، (بۇ الله نىڭ) ئۇنىڭ (يەنى پەيغەمبەرنىڭ) الله نىڭ ئەلچىلىكىنى يەتكۈزگەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇشى ئۈچۈندۇر. الله ئۇلارنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر، ھەر شەيئىنىڭ سانىنى تولۇق ئىگەللىگۈچىدۇر»﴾[1]. يەنى الله تائالا ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر، ئۇلارغا دېيىلگەن كەپ - سۆزلەرگە گۇۋاھچىدۇر، ئۇلارنى ساقلىغۇچىدۇر ۋە ئۇلارغا ياردەم بەرگۈچىدۇر.

الله تائالا ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ساقلايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملار نىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ، الله تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن. الله سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ. الله ھەقىقەتەن كاپىر قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴾[2].

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرۡكَعُواْ وَٱسۡجُدُواْ وَٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمۡ وَٱفۡعَلُواْ ٱلۡخَيۡرَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۩ ﴿٧٧﴾ وَجَٰهِدُواْ فِي ٱللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِۦۚ هُوَ ٱجۡتَبَىٰكُمۡ وَمَا جَعَلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلدِّينِ مِنۡ حَرَجٖۚ مِّلَّةَ أَبِيكُمۡ إِبۡرَٰهِيمَۚ هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ مِن قَبۡلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ ٱلرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيۡكُمۡ وَتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِۚ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱعۡتَصِمُواْ بِٱللَّهِ هُوَ مَوۡلَىٰكُمۡۖ فَنِعۡمَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَنِعۡمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ركوئ قىلىڭلار، سەجدە قىلىڭلار (يەنى تەزەررۇ بىلەن نامار ئوقۇڭلار)، (يالغۇز) پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار، ياخشى ئىشلارنى (يەنى خىش - ئەقرىبالارغا سىلە - رەھىم قىلىش، يېتىم - يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلاش، كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئوتەش قاتارلىق ئىشلارنى) قىلىڭلار[77]. الله نىڭ يولىدا (پۈل - مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن) تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشچە جىھاد قىلىڭلار، الله (دىنغا ياردەم بېرىشكە ئۈممەتلەر ئارىسىدىن) سىلەرنى تاللىدى (ئەڭ مۇكەممەل شەرىئەت ۋە ئۇلۇغ پەيغەمبەرنى سىلەرگە خاس قىلدى). سىلەرگە دىندا ھېچقانداق مۇشكۈللۈكنى قىلمىدى (سىلەرنى سىلەر تاقەت قىلالمايدىغان ئىشلارنى قىلىشقا تەكلىپ قىلمىدى). (بۇ) ئاتاڭلار ئىبراھىمنىڭ دىنىدۇر (بۇ توغرا دىن بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى مەھكەم ئۇچلاڭلار)، الله سىلەرنى ئىلگىرى (يەنى قۇرئاندىن ئىلگىرىكى كىتابلاردا) مۇسۇلمان دەپ ئاتىدى. قۇرئاندىمۇ شۇنداق ئاتىدى. (الله) پەيغەمبەرنى سىلەرگە گۇۋاھ بولۇشقا ۋە سىلەرنى كىشىلەرگە گۇۋاھ بولۇشقا (تاللىدى)، نامار ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار، الله غا يېپىشىڭلار، الله سىلەرنىڭ ئىگەڭلاردۇر، الله نېمىدېگەن ياخشى ئىگە! نېمىدېگەن ياخشى مەدەتكار![78].

---

[1] سۈرە جىن 29 — 28 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە مائىدە 67 - ئايەت.

www.munber.org

ئىبادەت قىلىشقا ۋە جىھاد قىلىشقا بېرىلگەن بۇيرۇق توغرىسىدا

ئۇقبە ئىبنى ئامىر پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سۈرە ھەج (يەنى بۇ سۈرە ئۆزىدە كەلگەن ئىككى) سەجدە ئايىتى بىلەن ئارتۇق قىلىندى، كىمكى ئۇ ئىككى سەجدە ئايىتىدە سەجدە قىلمايمەن دەيدىكەن، ئۇ ئىككى ئايەتنى ئوقۇمىسۇن».

﴿**اللە نېمە يولىدا (پۇل - مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن) تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە جىھاد قىلىڭلار**﴾ بۇ ئايەت اللە تائالاغا كۆچىنىڭ يېتىشىچە بويسۇنۇشقا بۇيرۇش جەھەتتىن تۆۋەندىكى ئايەتكە ئوخشاپ كېتىدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! اللە غا لايىق رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلىڭلار﴾[1].

﴿**اللە (دىنغا ياردەم بېرىشكە ئۈممەتلەر ئارىسىدىن) سىلەرنى تاللىدى (ئەڭ مۆكەممەل شەرىئەت ۋە ئۇلۇغ پەيغەمبەرنى سىلەرگە خاس قىلدى)**﴾ يەنى اللە تائالا باشقا ئۈممەتلەرنىڭ ئىچىدىن سىلەرنى تاللىدى، ئەڭ ھۆرمەتلىك پەيغەمبەرنى ۋە ئەڭ مۆكەممەل شەرىئەتنى سىلەرگە بەردى.

﴿**سىلەرگە دىندا ھېچقانداق مۇشكۈللۈكنى قىلمىدى (سىلەرنى سىلەر تاقەت قىلالمايدىغان ئىشلارنى قىلىشقا تەكلىپ قىلمىدى)**﴾ مۇبادا اللە تائالا سىلەرنى سىلەرگە ئېغىر ۋە قىيىن كېلىپ قالىدىغان بىرەر ئىشقا بۇيرۇسا، ئۇ ئىشتا سىلەرگە بىر چىقىش يولىنى قىلدى. مەسىلەن: نامىاز، اللە تائالاغا ۋە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرۈش يۈزىسىدىن ئېيتىدىغان گۈۋاھلىقتىن قالسىلا ئىسلام دىنىنىڭ پرىنسىپلىرىنىڭ ئەڭ چوڭى ھېسابلىنىدۇ. نامىاز سەپەرگە چىقمىغاندا تۆت رەكەت ئوقۇلىدۇ، سەپەر ئۈستىدە ئىككى رەكەت ئوقۇلىدۇ. (ئۇرۇش مەيدانىدا بولۇپ دۈشمەنلەرنىڭ ھۇجۇم قىلىپ قېلىشىدىن قورقۇپ تۇرغاندا، بەزى ئالىملارنىڭ كۆزقارىشىچە ھەتتا بىر رەكەت ئوقۇلىدۇ. بۇ چاغدا نامازنى مېڭىپ كېتىپ بېرىپ ياكى ئۇلاغ ئۈستىدە كېتىپ بېرىپ، (مۇمكىن بولسا) قىبلە تەرەپكە قاراپ (ئەگەر مۇمكىن بولمىسا) باشقا تەرەپكە قاراپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. شۇنىڭدەك سەپەر ئۈستىدە ئوقۇغان نەپىلە نامازدىمۇ (ئەگەر قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش مۇمكىن بولسا) قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈپ ئوقۇيدۇ، (مۇبادا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش مۇمكىن بولمىسا) باشقا تەرەپكە قاراپ ئوقۇيدۇ. كېسەل سەۋەبى بىلەن نامازدا ئۆرە تۇرالمىسا ئۆرە تۇرمىسىمۇ بولىدۇ. مەسىلەن: كېسەل كىشى نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇيدۇ، ئەگەر ئۇنداق قىلالمىسا يېنىچە يېتىپ تۇرۇپ ئوقۇيدۇ. شۇنىڭدەك تەسلىكتە ۋە قىينىچىلىقتا بېرىلگەن چىقىش يولى ۋە ئاسانلىق بېرىش ئىسلام دىنىنىڭ باشقا پەرز ۋە ۋاجىب ئەمەللىرىدىمۇ باردۇر.

شۇڭا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «مەن ھەق تەراپدار ۋە يەڭگىل بولغان دىن بىلەن پەيغەمبەر قىلىنىپ ئەۋەتىلدىم». پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇئاز بىلەن ئەبۇمۇسانى يەمەنگە باشلىق قىلىپ ئەۋەتكەن ۋاقتىدا ئۇ ئىككىسىگە مۇنداق دېگەن: «خۇش بېشارەت بېرىڭلار، قاچۇرىۋەتمەڭلار، ئاسانلاشتۇرۇڭلار، تەسلەشتۇرۇۋاتمەڭلار». بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەر ناھايىتىمۇ كۆپتۇر.

﴿**سىلەرگە دىندا ھېچقانداق مۇشكۈللۈكنى قىلمىدى**﴾ شۇڭا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە:(يەنى بىر قىينىچىلىقتىن) چىقىش يولى قىلدى، دېدى.

﴿**(بۇ) ئاتاڭلار ئىبراھىمنىڭ دىنىدۇر (بۇ توغرا دىن بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى مەھكەم ئۇچلاڭلار)**﴾ ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ بەزى گىراماتىكىلىق رولىغا ئاساسەن: (اللە تائالا بۇ دىندا) ھېچ تەسلىكنى قىلمىدى، بەلكى بۇ دىنىنى ئاتاڭلار ئىبراھىمنىڭ دىنىدەك كەڭ دائىرىلىك ۋە يەڭگىل قىلدى. دېگەن مەنىنى بېرىشىمۇ مۇمكىن. يەنە بەزى گىراماتىكىلىق رولىغا ئاساسەن: سىلەر ئاتاڭلار ئىبراھىمنىڭ دىنىنى چىڭ

[1] سۈرە ئال ئىمران 102 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

تۇتۇۋالار دېگەن مەنىنى بېرىشىمۇ مۇمكىن، دېدى. ئەگەر بۇ ئايەت مۇشۇ مەنىنى بەرسە، ئۇ چاغدا بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى تۆۋەندىكى ئايەتنىڭ مەنىسىگە ئوخشاش بولىدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد! بۇ مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم مېنى توغرا يولغا يەنى توغرا دىنغا، باتىل دىنلاردىن توغرا دىنغا بۇرالغان ئىبراھىمنىڭ دىنىغا باشلىدى، ئىبراھىم مۇشرىكلاردىن ئەمەس ئىدى﴾[1].

﴿**اللە سىلەرنى ئىلگىرى (يەنى قۇرئاندىن ئىلگىرىكى كىتابلاردا) مۇسۇلمان دەپ ئاتىدى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: اللە تائالا سىلەرنى قۇرئاندىن بۇرۇنقى كىتابلاردا، ھەممە نەرسىلەر خاتىرىلىنىپ ساقلىنىدىغان تاختىدا (يەنى لەۋھۇل مەھپۇزدا) ۋە قۇرئاندا مۇسۇلمان، دەپ ئاتىدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى.

چۈنكى، اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿اللە (دىنغا ياردەم بېرىشكە ئۈممەتلەر ئارىسىدىن) سىلەرنى تاللىدى (ئۇنىڭ مۇكەممەل شەرىئىتى ۋە ئۇلۇغ پەيغەمبەرنى سىلەرگە خاس قىلدى). سىلەرگە دىندا ھېچقانداق مۇشكۈللۈكنى قىلمىدى (سىلەرنى سىلەر تاقەت قىلالمايدىغان ئىشلارنى قىلىشقا تەكلىپ قىلمىدى)﴾ ئاندىن ئۇلارنى: ئۇ بولسا ئاتاڭلار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى دەپ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۈلارغا ئېلىپ كەلگەن دىنغا ئەگىشىشكە رىغبەتلەندۈردى.

ئاندىن كىتاب بېرىلگەنلەرنىڭ دىنىي ئالىملىرىغا ۋە دىنىي يول باشچىلىرىغا ئوقۇپ بېرىلىدىغان پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرىدا بۇرۇنقى زامانىدىن تارتىپ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىنىڭ شۆھرىتىنى يايغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ياخشى گېپىنى قىلغانلىقىدىن ئىبارەت ئۇ ئۈممەتكە قىلغان نېمىتىنى ئەسلىتىپ مۇنداق دېدى: ﴿**اللە سىلەرنى ئىلگىرى (يەنى قۇرئاندىن ئىلگىرىكى كىتابلاردا) مۇسۇلمان دەپ ئاتىدى. قۇرئاندىمۇ شۇنداق ئاتىدى**﴾.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىمام نەسەئى ھارىس ئەشئەرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى (بىر كىشىنى) ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى نام ئاتالغۇلىرى بىلەن چاقىرسا، شەكسىز ئۇ دوزاخنىڭ ئەتراپىدا تىزلىنىپ ئولتۇرىدىغانلاردىن (دوزاخقا كىرىدىغانلاردىن) بولىدۇ» دېدى. بىر كىشى: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئەگەر ئۇ كىشى روزا تۇتسىمۇ ۋە نامىز ئوقۇسىمۇ (دوزاخقا كىرىدىغانلاردىن بولامدۇ؟) دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەئە روزا تۇتسىمۇ ۋە نامىز ئوقۇسىمۇ شۇنداق بولىدۇ، اللە تائالا سىلەرنى مۇسۇلمان ۋە مۆمىن دەپ ئاتىدى، ئى اللە تائالانىڭ بەندىلىرى! (بىرەرسىنى چاقىرماقچى بولساڭلار) اللە تائالا ئاتىغان شۇ نام بىلەن ئاتاڭلار» دېدى.

﴿**(اللە) پەيغەمبەرنى سىلەرگە گۇۋاھ بولۇشقا ۋە سىلەرنى كىشىلەرگە گۇۋاھ بولۇشقا (تاللىدى)**﴾ يەنى سىلەرنىڭ قىيامەت كۈنى باشقا ئۈممەتلەرگە گۇۋاھچى بولۇشىڭلار ئۈچۈن بىز سىلەرنى مۇشۇنداق ياخشى، ئادالەتلىك ۋە ئادالەتلىكىڭلارغا ھەممە ئۈممۇتلەر گۇۋاھ بەرگەن بىر ئۈممەت قىلدۇق. چۈنكى، قىيامەت كۈنى ھەممە ئۈممەتلەر بۇ ئۈممەتنىڭ بارلىق ئۈممەتلەردىن ئارتۇق ۋە ھۆرمەتلىك ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىدۇ. شۇڭا بۇ ئۈممەتنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى باشقا ئۈممەتلەر ئۈستىدىن ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلىرى اللە تائالا تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۇلارغا يەتكۈزدى، دەپ بەرگەن گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ ۋە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈزىنىڭ پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى بۇ ئۈممەتكە يەتكۈزگەنلىكى توغرىسىدا بۇ ئۈممەت ئۈستىدىن بەرگەن گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ.

﴿**نامازنى ئۇقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار**﴾ يەنى سىلەر سىلەرگە بېرىلگەن بۇ چوڭ نېمەت ئۈچۈن شۈكرى قىلىش يۈزىسىدىن اللە تائالانىڭ پەرزلىرىنى ئادا قىلىش، بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنۇش ۋە توسقان ئىشلىرىدىن

[1] سۈرە ئەنئام 161 - ئايەت.

www.munber.org

يېنىشتىن ئىبارەت الله تائالانىڭ ئۇستۈڭلاردىكى ھەققىنى ئادا قىلىڭلار. بۇ ئىشلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ مۇھىمى نامازنى ئادا قىلىش ۋە بايلارنىڭ يىلدا بىر قېتىم مېلىنىڭ زاكىتىنى پېقىر، ئاجىز، ۋە يوقسۇل كىشىلەرگە بېرىشىدۇر. زاكات توغرىسىدا بىز يۇقىرىدا تەپسىلىي توختىلىپ ئۆتتۇق.

﴿**الله غا يېپىشىڭلار**﴾ يەنى سىلەر ئۆزەڭلارنى الله تائالا بىلەن كۈچلەندۈرۈڭلار، ئۇنىڭدىن ياردەم تەلەپ قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭغا ئۆزەڭلارنى تاپشۇرۇڭلار. ﴿**الله سىلەرنىڭ ئىگەڭلاردۇر**﴾ يەنى الله تائالا سىلەرنى ساقلىغۇچى ۋە دۈشمىنىڭلارغا قارشى سىلەرگە ياردەم بەرگۈچى زاتتۇر. ﴿**الله نېمىدېگەن ياخشى ئىگە! نېمىدېگەن ياخشى مەدەتكار**﴾ يەنى دۈشمەنگە قارشى نېمىدېگەن ياخشى ياردەم بەرگۈچى زاتتۇر.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە ھەجنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. الله تائالاغا مىڭلارچە شۈكۈرلەر بولسۇن!

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە مۆمىنۇن | 118 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قَدْ أَفْلَحَ ٱلْمُؤْمِنُونَ ۝١ ٱلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَٰشِعُونَ ۝٢ وَٱلَّذِينَ هُمْ عَنِ ٱللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ۝٣ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَوٰةِ فَٰعِلُونَ ۝٤ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَٰفِظُونَ ۝٥ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزْوَٰجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝٦ فَمَنِ ٱبْتَغَىٰ وَرَآءَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْعَادُونَ ۝٧ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِأَمَٰنَٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَٰعُونَ ۝٨ وَٱلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَٰتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝٩ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْوَٰرِثُونَ ۝١٠ ٱلَّذِينَ يَرِثُونَ ٱلْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ۝١١

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى[1]. (شۇنداق مۆمىنلەرکى) ئۇلار نامازلىرىدا (اللەنىڭ ئۇلۇغلۇقىدىن سۇر بېسىپ كەتكەنلىكتىن) ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر[2]. ئۇلار بىھۇدە سۆز، بىھۇدە ئىشتىن يىراق بولغۇچىلاردۇر[3]. ئۇلار زاكات بەرگۈچىلەردۇر[4]. ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى (ھارامدىن) ساقلىغۇچىلاردۇر[5]. (يەنى ئەۋرەتلىرىنى پەقەت خوتۇنلىرىدىن، چۆرىلىرىدىن باشقىلاردىن ساقلىغۇچىلاردۇر (بۇلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغۇچىلار مالامەت قىلىنمايدۇ)[6]. بۇنىڭ سىرتىدىن (جىنسىي تەلەپنى قاندۇرۇشنى) تەلەپ قىلغۇچىلار ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردۇر[7]. ئۇلار (يەنى مۆمىنلەر) ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ۋەدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر[8]. ئۇلار نامازلىرىنى (ۋاقتىدا تەئدىل ئەركان بىلەن) ئادا قىلغۇچىلاردۇر[9]. ئەنە شۇلار (يەنى يۇقىرقى سۈپەتلەرگە ئىگە مۆمىنلەر نازۇنېمەتلىك جەننەتنىڭ) ۋارىسلىرىدۇر[10]. ئۇلار (يۇقىرى دەرىجىلىك جەننەت) فىردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىدۇ، فىردەۋستە مەڭگۈ قالىدۇ[11].

نىجاتلىقنىڭ مۆمىنلەرگە بولىدىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى**﴾ يەنى مۆمىنلەر ھەقىقەتەن نىجاتلىق ۋە بەختكە ئېرىشتى. نىجاتلىققا ئېرىشكەنلەر بولسا تۆۋەندىكى سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەنگەن كىشىلەردۇر، ﴿**(شۇنداق مۆمىنلەرکى) ئۇلار نامازلىرىدا (اللەنىڭ ئۇلۇغلۇقىدىن سۇر بېسىپ كەتكەنلىكتىن) ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر**﴾.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار نامازلىرىدا (الله تائالا دىن) قورقىدىغان ۋە(مىدىرـ سىدىر قىلماي)

www.munber.org

شۈك تۇرغۇچىدۇر. مۇجاھىد، ھەسەن، قەتادە ۋە زۆھرى قاتارلىقلارمۇ: بۇئايەتنىڭ مەنىسى شۇنداق بولىدۇ، دېدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بۇ يەردىكى قورقۇشتىن دىلى بىلەن قورقۇپ تۇرغانلىق كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ ھەقتە ئىبراھىم نەخەئىمۇ شۇنداق دېدى.

ھەسەنبەسرى: نامازدا تۇرغاندا پەيدا بولىدىغان قورقۇنچ ئۇلارنىڭ دىللىرىدا بولۇپ، ئۇلار بۇنىڭ تەسىرى بىلەن كۆزلىرىنى يەرگە قاراتقان ھالەتتە، (نامازدا) پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن كەمتەرلىك بىلەن تۇرىدۇ، دېدى.

نامازغا كىرگەندە دىلدا پەيدا بولىدىغان قورقۇنچ نامازدا تۇرغاندا، دىلىنى پەقەت نامازغىلا قاراتقان، ئۇنىڭ باشقىسىنى ئويلىمايدىغان ۋە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن نامازغا يۈزلەنگەن كىشىدىلا بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا نامازئۇ كىشىگە كۆڭۈل راھەتلىكى ۋە ھۇزۇر ئېلىپ كېلىدۇ.

نامازنىڭ كۆڭۈل ھۇزۇرى ئىكەنلىكى ھەققىدە ئىمام ئەھمەد ۋە نەسەئى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «خۇش - پۇراق نەرسىلەر ۋە ئاياللار ماڭا سۆيۈملۈك قىلىنىپ بېرىلدى. مېنىڭ شاتلىقىم نامازدىدۇر».

﴿**ئۇلار بىھۇدە سۆز، بىھۇدە ئىشتىن يىراق بولغۇچىلاردۇر**﴾ بىھۇدە سۆز ۋە ئىشلار بولسا، اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشنى، گۇناھ ئىشلار، پايدىسىز سۆز ۋە قىلمىشلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مۆمىنلەرنىڭ مۇشۇنداق ئىشلاردىن يىراق بولىدىغانلىقى توغرىسىدا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار (يەنى اللە ياخشى كۆرىدىغان بەندىلەر) يالغان گۇۋاھلىق بەرمەيدۇ، يامان سۆزنى ئاڭلاپ قالغان چاغدا ئالىيجانابلىق بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ﴾[1].

قەتادە: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، اللە تائالا تەرىپىدىن (بىھۇدە ئىشلار بىلەن) شۇغۇللىنىدىغان كىشىلەرگە ئۇلارنى شۇ ئىشلاردىن قايتۇرىدىغان بويرۇق كەلدى، دېدى.

﴿**ئۇلار زاكات بەرگۈچىلەردۇر**﴾ بۇ ئايەت مەككىدە چۈشكەن. زاكات مەدىنىدە ھىجرىيەنىڭ 2 - يىلى پەرز بولغان بولسىمۇ، لېكىن كۆپلىگەن ئالىملار: بۇ ئايەتتىكى زاكاتتىن مال - دۇنيانىڭ پەرز زاكىتى كۆزدە تۇتىلىدۇ، دېدى. بۇ مەسىلىگە بولغان ئەسلى (تۇغرا) قاراش مۇنداق: زاكات ئەسلىدە مەككىدە پەرز بولغان، ئەممما مال - مۈلك قانچىگە يەتكەندە زاكات بېرىلىدۇ؟ قانچىلىك بېرىلىدۇ؟... دېگەندەك زاكاتقا ئالاقىدار مەسىلىلەر مەدىنىدە پەرز قىلىنغان. زاكاتنىڭ ئەسلى مەككىدە پەرز بولغانلىقىنىمۇ اللە تائالانىڭ مەككىدە چۈشكەن: ﴿مېۋە(نىڭ ھوسۇلى)نى يىغقان كۈندە(يەنى يىغقان ۋاقىتتا)،ئۇنىڭ ئۆشرىنى ئادا قىلىڭلار﴾[2] دېگەن بۇ ئايىتىدىنمۇ كۆرۈۋالايمىز.

يۇقىرىدىكى ئايەتتىكى "زاكات" دېگەن سۆزدىن كۆڭۈلنى شېرىك ۋە يامان ئىشلاردىن پاكىزلاش دېگەنلىكىنىڭ كۆزدە تۇتۇلۇش ئېھتىمالىمۇ بار. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿روھىنى پاك قىلغان ئادەم چوقۇم مۇرادىغا يېتىدۇ، نەپسىنى (كۇفرى ۋە پىسىق - فۇجۇر بىلەن) كەمستكەن ئادەم چوقۇم نائۇمىد بولىدۇ﴾[3].

يۇقىرىقى ئايەتتىكى "زاكات" دېگەن سۆزدىن مال - مۈلۈكنىڭ زاكىتىنى بېرىش ۋە كۆڭۈللەرنى پاكىزلاشتىن ئىبارەت ھەر ئىككى خىل مەنە كۆزدە تۇتۇلۇشمۇ مۇمكىن. چۈنكى، مالالارنىڭ زاكىتىنى بېرىش

---

[1] سۈرە فۇرقان 72 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 141 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە شەمس 9 - 10 - ئايەتلەر.

www.munber.org

كۆڭۈللەرنى پاكىزلاشنىڭ قاتاردىندۇر. كامىل مۆمىن بۇ ئىككى ئىشنىڭ ھەر ئىككىلىسىنى قىلىدۇ. الله توغرىسىنى بىلگۈچىدۇر.

﴿ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى (ھارامدىن) ساقلىغۇچىلاردۇر، (يەنى ئەۋرەتلىرىنى) پەقەت خوتۇنلىرىدىن، چۆرلىرىدىن باشقىلاردىن ساقلىغۇچىلاردۇر (بۇلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغۇچىلار مالامەت قىلىنمايدۇ)﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنى ھارامدىن ساقلىغۇچىلاردۇر. الله تائالا توسقان پاھىشىۋازلىق ۋە بەچچىۋازلىق قاتارلىق يامان ئىشلارنى قىلمايدۇ. الله تائالا ھالال قىلىپ بەرگەن ئايالىلىرى ۋە ياكى چۆرلىرىدىن باشقىسى بىلەن بىر يەردە بولمايدۇ. كىمكى الله تائالا ھالال قىلىپ بەرگەن ئىشلارنى قىلسا، ئۇ ھېچ قانداق تاپا - تەنىگە قالمايدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿(بۇلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغۇچىلار مالامەت قىلىنمايدۇ)﴾.

﴿بۇنىڭ سىرتىدىن﴾ يەنى ئايالىرى ۋە ياكى چۆرلىرىدىن باشقا بىرسى بىلەن ﴿(جىنسىي تەلەپنى قاندۇرۇشنى) تەلەپ قىلغۇچىلار ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردۇر﴾.

﴿ئۇلار (يەنى مۆمىنلەر) ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر﴾ يەنى ئۇلار ئامانەتلەرگە خىيانەت قىلمايدۇ. ئەكسىچە ئۇنى ئۆز ئىگىلىرىگە تاپشۇرىدۇ. ۋەدە قىلىشىدا ياكى كېلىشىم تۈزۈشىدە ئۇنىڭغا ۋاپا قىلىدۇ. ئۇلار سۈپەتلىرى جەھەتتە ھەرگىزمۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «مۇناپىقنىڭ ئالامىتى ئۈچتۇر: سۆزلىسە يالغان سۆزلەيدۇ، ۋەدە قىلسا ۋەدىسىدە تۇرمايدۇ ۋە ئامانەت قويۇلسا خىيانەت قىلىدۇ» دەپ سۈپەتلەپ كەلگەن مۇناپىقلارنىڭ سۈپەتلىرىگە ئوخشاپ قالمايدۇ.

﴿ئۇلار نامازلىرىنى (ۋاقتىدا تەئدىل ئەركان بىلەن) ئادا قىلغۇچىلاردۇر﴾ يەنى ئۇلار نامازلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا ئادا قىلىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! قايسى ئەمەل - ئىبادەت الله تائالاغا بەك ياخشى كۆرۈنىدۇ؟ دەپ سوردىدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇلغان نامازدۇر» دەپ جاۋاب بەردى. مەن: ئاندىن قايسى؟ دەپ، سوردىدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش» دەپ جاۋاب بەردى. مەن: ئاندىن قالسىچۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «الله تائالا يولىدا قىلغان جىھاد» دەپ جاۋاب بەردى.

قەتادە: الله تائالانىڭ ﴿ئۇلار نامازلىرىنى (ۋاقتىدا تەئدىل ئەركان بىلەن) ئادا قىلغۇچىلاردۇر﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇلار نامازلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا، رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىگە رىئايە قىلغان ھالىتىدە ئادا قىلغۇچىلاردۇر دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

الله تائالانىڭ بەختكە ئېرىشكۈچىلەرنىڭ بۇ ياخشى سۈپەتلىرىنى باشلىغاندا ئۇلار ﴿(شۇنداق مۆمىنلەركى) ئۇلار نامازلىرىدا (اللەنىڭ ئۇلۇغلۇقىدىن سۆر بېسىپ ەتكەنلىكتىن) ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر﴾ دەپ، نامازىنى بىلەن باشلاپ، تۈگەتكەندىمۇ ﴿ئۇلار نامازلىرىنى (ۋاقتىدا تەئدىل ئەركان بىلەن) ئادا قىلغۇچىلاردۇر﴾ دەپ نامازىنى بىلەن ئايىقلاشتۇرغانلىقى نامازنىڭ ئۇلۇغ ئىبادەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «توغرا يولىدا مېڭىڭلار. توغرا يولىدا ماڭغانىنىڭ قەدرىنى ھەرگىزمۇ بىلىپ بولالمايسىلەر. بىلىڭلاركى، ئەمەل - ئىبادەتلىرىڭلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى ئىبادەت نامازدۇر. پەقەت مۆمىن كىشىلا دائىم تاھارەت بىلەن يۈرىدۇ».

www.munber.org

اللە تائالا ئۇلارنى مۇشۇنداق ئېسىل سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلىگەندىن كېيىن ۋە ئۇلارنى يۇقىرىدىكى شۇ ياخشى ئىشلارنى قىلىدۇ دەپ بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، مۇنداق دېدى: ﴿**ئەنە شۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە مۆمىنلەر نازۇنېمەتلىك جەننەتنىكى) ۋارىسلىرىدۇر، ئۇلار (يۇقىرى دەرىجىلىك جەننەت) فىردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىدۇ، فىردەۋستە مەڭگۈ قالىدۇ**﴾.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « سىلەر اللە تائالادىن جەننەت سورىساڭلار، فىردەۋس جەننىتىنى سوراڭلار. چۈنكى، فىردەۋس جەننەتلەرنىڭ ئەڭ ئالىيسى ۋە ئېسىلىدۇر. جەننەتلەرنىڭ ئۆستەڭلىرى ئۇنىڭدىن ئېتىلىپ چىقىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدە اللە تائالانىڭ ئەرشى باردۇر ».

ئىبنى ئەبۇھاتىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « سىلەرنىڭ ھەر بىرىڭلارنىڭ جەننەتتە بىر ئورنى ۋە دوزاختا بىر ئورنى بولۇپ، (ئېچىڭلاردىن بىرسى) ئۆلۈپ دوزاختا كىرسە، ئۇنىڭ (جەننەتتىكى) ئورنىغا جەننەتكە كىرگەنلەر مىراسخورلۇق قىلىدۇ. مانا بۇ، اللە تائالانىڭ: ﴿**ئەنە شۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە مۆمىنلەر نازۇنېمەتلىك جەننەتنىكى) ۋارىسلىرىدۇر**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىدۇر ».

﴿**ئەنە شۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە مۆمىنلەر نازۇنېمەتلىك جەننەتنىكى) ۋارىسلىرىدۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىر لەيستىن مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۆمىنلەر كاپىرلارنىڭ ئورۇنلىرىغا مىراسخورلۇق قىلىدۇ. ئەسلىدە بارلىق بەندىلەر شېرىكى يوق بىر اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن يارىتىلغاندۇر. مۆمىنلەر ئۆزلىرىنىڭ ئۈستىدىكى قىلىشقا تېگىشلىك بولغان ئىبادەتلەرنى ئادا قىلىپ، يارىتىلىشنىڭ مەقسىتى بولغان ئىبادەتنى تاشلىۋەتكەن كاپىرلارنىڭ ئەسلىدە ئۇلار اللە تائالاغا بويسۇنغان بولسىلا ئېرىشىدىغان جەننەتتىن ئىبارەت نېسىۋىسىنى ئىگەللىۋالدى.

يۇقىرىقىدەك بەنمۇ بەك خۇشاللىق ئېلىپ كېلىدىغىنى تۆۋەندىكى ھەدىستۇر. ئىمام مۇسلىم ئەبۇبۇردىدىن، ئەبۇبۇردە بولسا دادىسىدىن، دادىسى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « قىيامەت كۈنى بىر تۈركۈم مۇسۇلمانلار تاغدەك گۇناھلار بىلەن كېلىدۇ. ئاندىن اللە تائالا گۇناھلارنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن ئېلىپ يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارنىڭ ئۈستىلىرىگە يۈكلەپ قويىدۇ ».

يەنە بىر رىۋايەتتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: « قىيامەت كۈنى اللە تائالا ھەر بىر مۇسۇلمانغا بىر يەھۇدىي ۋە ياكى بىر خرىستىئانىنى بېرىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا (مانا بۇ سېنىڭ گۇناھىڭنى ئۈستىگە ئېلىپ ئورنۇڭدا دوزاختا كىرىپ) سېنى دوزاختىن قوتۇلدۇرۇدىغان كىشى دېيىلدۇ ».

ئۈمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز، ئەبۇبۇردىنىڭ دادىسى بۇ ھەدىسنى ئەبۇبۇردىغا سۆزلەپ بەرگەندە، دادىسىنىڭ بۇ ھەدىسنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ھەقىقىي ئاڭلىغانلىقىنى دېگەن ياكى دېمىگەنلىكى ھەققىدە ئەبۇبۇردىنىڭ ئۇچ قېتىم اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم ئىچىشىنى تەلەپ قىلغان ئىدى. ئەبۇبۇردى (دادىسىنىڭ بۇ ھەدىسنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ھەقىقىي ئاڭلاپ ئاندىن ئەبۇبۇردىغا سۆزلەپ بەرگەنلىكى ھەققىدە) ئۈمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىزگە قەسەم ئىچىپ بەردى.

ياخشى مۆمىنلەرنىڭ جەننەتلەرگە مىراسخور بولىدىغانلىقى ھەققىدە اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿بەندىلىرىمىز ئىچىدىكى تەقۋادارلارغا بىز مىراس قىلىپ بېرىدىغان جەننەت ئەنە شۇ﴾[1] ﴿ئۇلار: « جىمى ھەمدۇسانا بىزنى بۇ (نېمەتلەرنى) ھاسىل قىلىشقا يېتەكلىگەن اللە غا بولسۇنكى، اللە بىزنى

[1] سۈرە مەريەم 63 - ئايەت.

www.munber.org

يېتەكلىمىگەن بولسا، تۇغرا يول تاپمىغان بولاتتۇق، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ پەيغەمبەرلىرى بىزگە ھەقنى ئېلىپ كەلدى» دەيدۇ، ئۇلارغا: «قىلغان ئەملىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە بېرىلگەن جەننەت مانا مۇشۇ» دەپ ئىدا قىلىنىدۇ (يەنى پەرىشتىلەر شۇنداق دەپ ئىدا قىلىدۇ)﴾[1].

* * * * * * *

وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِن سُلَٰلَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَٰهُ نُطْفَةً فِى قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا ٱلنُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا ٱلْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا ٱلْمُضْغَةَ عِظَٰمًا فَكَسَوْنَا ٱلْعِظَٰمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَٰهُ خَلْقًا ءَاخَرَ ۚ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ أَحْسَنُ ٱلْخَٰلِقِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

بىز ئىنسانىنى ھەقىقەتەن لاينىڭ جەۋھىرىدىن ياراتتۇق[12]. ئاندىن ئۇنى بىر پۇختا قارارگاھ (يەنى بەچىدان) دا (جايلاشقان) ئابىمەنى قىلدۇق[13]. ئاندىن ئابىمەننى لەختە قانغا ئايلاندۇردۇق، ئاندىن لەختە قاننى پارچە گۆشكە ئايلاندۇردۇق، ئاندىن پارچە گۆشنى سۆڭەككە ئايلاندۇردۇق، ئاندىن سۆڭەككە گۆش قوندۇردۇق، ئاندىن ئۇنى (جان كىرگۈزۈپ) باشقا مەخلۇققا ئايلاندۇردۇق، ئەڭ ماھىر ياراتقۇچى الله (ھېكمەت ۋە قۇدرەت جەھەتتىن) ئۇلۇغدۇر[14]. ئاندىن سىلەر چوقۇم ئۆلۈسىلەر[15]. ئاندىن سىلەر ھەقىقەتەن قىيامەت كۈنى (قەبرەڭلاردىن) تۇرغۇزۇلىسىلەر[16].

الله تائالانىڭ ئادەم ئەلەيھىسسالامنى تۇپراقتىن ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان ئىنسانلارنى بىر تامچە سۇدىن باسقۇچمۇ باسقۇچ تەرەققى قىلدۇرۇپ يارىتىشنى ئۆزىنىڭ بارلىقىغا بىر پاكىت قىلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنسانىنى قانداق ياراتقانلىقى ھەققىدە سۆز باشلاپ، ئىنسانلارنىڭ دادىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى قارا لايدىن ياسىلىپ شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن قۇرۇق لايدىن ياراتقانلىقىنى بايان قىلدۇ. ئىبنى جەرىر: ئادەم ئەلەيھىسسالام لايدىن يارىتىلغانلىقى ئۈچۈن "لاي" دەپ ئاتالدى، دېدى. قەتادە: ئادەم ئەلەيھىسسالام لايدىن ياسىلىپ چىقىلدى، دېدى. بۇ، ئايەتنىڭ ئاشكارا مەنىسىدۇر ۋە شۇنداقلا ئايەتنىڭ باش - ئايىغىغا بېرىلگەن مۇناسىپ مەنىدۇر. چۈنكى، ئادەم ئەلەيھىسسالام قارا لايدىن ياسىلىپ شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن قۇرۇق لايدىن يارىتىلدى. لاينىڭ ئەسلى ماددىسى تۇپراقتۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله نىڭ سىلەرنى تۇپراقتىن ياراتقانلىقى، ئاندىن سىلەرنىڭ ئىنسان بولۇپ زېمىنىدا تارىلىپ يۈرۈشۈڭلار الله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر﴾[2].

ئىمام ئەھمەد ئەبۇمۇسادىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك شۇبھىسىزكى، الله تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى زېمىنىنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن يىغىپ ئالغان بىر سىقىم توپىدىن ياراتتى. شۇڭا ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادىنىڭ ئىچىدە ئۇلارنىڭ توپىسى ئېلىنغان

---

[1] سۈرە ئەئراف 43 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە رۇم 20 - ئايەت.

www.munber.org

زېمىنغا قارىتا تەنلىرىنىڭ رەڭلىرى قىزىل، ئاق، قارا ۋە ياكى بۇلارنىڭ بىرىسىگە مايىل، (تەبىئىتى) ئەسكى ياكى ياخشى ۋە يا بۇ ئىككىسىنىڭ بىرىنى تارتقان كېلىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزىمۇ شۇنىڭدەك رىۋايەت قىلدى.

﴿**ئاندىن ئۇنى بىر پۈختا قارارگاھ (يەنى بەچچىدان) دا (جايلاشقان) ئابىمەنى قىلدۇق**﴾ بۇ ئايەتتىكى "ئۇنى" دېگەن ئالماش مۇئەييەن بىر ئىنسانىنى كۆرسەتمەستىن، بەلكى ئىنسان جىنسىنى كۆرسىتىدۇ. الله تائالا ئىنسانىنى يارىتىشنى لايىدىن باشلىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿دەسلەپتە ئىنسانىنى (يەنى ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) لايىدىن ياراتتى. ئاندىن ئۇنىڭ نەسلىنى ئەرزىمەس سۇنىڭ جەۋھىرى (يەنى مەنى)دىن ياراتتى﴾[1] يەنى ئۇنىڭ نەسلىنى ئاجىز مەنىيدىن ياراتتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەرنى بىز ئاجىز مەنىدىن ياراتمىدۇقمۇ؟ ئۇنى بىز مەلۇم ۋاقىتقىچە (يەنى تۇغۇلغىچە) پۈختا ئارامگاھ (يەنى بەچچىدان)دا قىلدۇق، بىز (ئۇنى ئابىمەنىدىن يارىتىشقا) قادىر بولدۇق، بىز (ئۇنى ئەڭ چىرايلىق شەكىلدە يارىتىشقا) نېمىدېگەن ياخشى قادىر بولغۇچىمىز!﴾[2] يەنى مەنىي بىر ھالەتتىن يەنە بىر ھالەتكە ۋە بىر شەكىلدىن يەنە بىر شەكىلگە يۆتكىلىپ مۇستەھكەم بىر ئىنسان قىلىنىپ بولغىچە بىز ئۇنى ئۇنىڭغا تاييارلانغان (ئانىنىڭ) بالا ياتقۇسىدا قىلدۇق.

﴿**ئاندىن ئابىمەنىنى لەختە قانغا ئايلاندۇردۇق**﴾ ئابىمەنى بولسا ئەرلەرنىڭ ئۇمۇرتقا سۆڭىكى ۋە ئاياللارنىڭ كۆكسىدىكى سۆڭەكلىرىنىڭ ئارىسىدىن كۈچ بىلەن ئېتىلىپ چىقىدىغان سۇدۇر. بۇ سۇ قىزىل بىر لەختە قانىنىڭ شەكلىگە ئايلىنىدۇ. ئىكرىمە: قىزىل بىر قانغا ئايلىنىدۇ، دېدى.

﴿**ئاندىن لەختە قانىنى پارچە گۆشكە ئايلاندۇردۇق**﴾ يەنى ئۇن ھېچ قانداق شەكىلگە كىرمىگەن بىر پارچە گۆشكە ئايلىنىدۇ.

﴿**ئاندىن پارچە گۆشنى سۆڭەككە ئايلاندۇردۇق**﴾ يەنى بىز ئۇنى باش، قول، پۇت، سۆڭەك، يەي ۋە تومۇرلىرى بار شەكىلگە كىرگۈزدۇق.

﴿**ئاندىن سۆڭەككە گۆش قوندۇردۇق**﴾ يەنى سۆڭەك، يەي ۋە تومۇرلارنى يېپىش ۋە ئۇلانى چىڭىتىش ئۈچۈن ئۇ شەكىلگە گۆشنى قوندۇردۇق. ﴿**ئاندىن ئۇنى (جان كىرگۈزۈپ) باشقا مەخلۇققا ئايلاندۇردۇق**﴾ يەنى ئاندىن بىز ئۇنىڭغا روھنى پۈۋلىدۇق. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاڭلاش، كۆرۈش، بىلىش ۋە ھەرىكەت قىلىش ئىقتىدارى بار بىر مەخلۇققا ئايلاندى. ﴿**ئەڭ ماھىر ياراتقۇچى الله (ھېكمەت ۋە قۇدرەت جەھەتتىن ئۈلۈغدۇر)**﴾.

﴿**ئاندىن ئۇنى (جان كىرگۈزۈپ) باشقا مەخلۇققا ئايلاندۇردۇق**﴾ ئەۋفىي ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىز مەنىنى تاكى ئۇ بالا بولۇپ تۇغۇلغانداۋا قەدەر بىر ھالەتتىن يەنە بىر ھالەتگە يۆتكەيمىز، ئۇ تۇغۇلغانداۋا بۇۋاق ھالىتىدە تۇغۇلىدۇ، ئاندىن كىچىك بالا ھالىتىگە تەرەققىي قىلىدۇ، ئاندىن بالاغەتكە يېتىدۇ، ئاندىن ياشلىق دەۋرىگە كىرىدۇ، ئاندىن ياش ـ قۇرامىغا تولىدۇ، ئاندىن قېرىشقا باشلايدۇ، ئاندىن ناھايىتى قېرىلىق ھالىتىگە كىرىدۇ، دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: «ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ يارىتىلىشى

---

[1] سۈرە سەجدە 7 ــ 8 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە مۇرسەلات 20 ــ 23 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

مۇنداقتۇر: ئۇ، ئانسىنىڭ قورسىقىدا قىرىق كۈن ئىسپىرما هالىتىده تۇرغۇزىلىدۇ. ئاندىن قىرىق كۈن لەخته قان هالىتىده تۇرىدۇ. ئاندىن قىرىق كۈن بىر چىشلەم گۆش هالىتىده تۇرىدۇ. ئاندىن بىر پەرىشته ئەۋەتىلىپ ئۇنىڭغا جان كىرگۈزىدۇ، رىزقىنى، ئەجىلىنى، ئەمەلىنى ۋە بەختلىك ياكى بەختسىز بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت تۆت سۆزنى يېزىشقا بۇيرۇلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ بولمىغان زات الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئەھلى جەننەتنىڭ ئەمەلىنى قىلىپ هەتتا ئۇنىڭ بىلەن جەننەتنىڭ ئارىلىقى بىر گەز قالغاندا، ئۇنىڭغا پۈتۈلگىنى ئىلگىرى كېلىپ، ئەھلى دوزاخنىڭ ئەمەلىنى قىلىدۇ - ده، دوزاخقا كىرىدۇ. سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئەھلى دوزىخنىڭ ئەمەلىنى قىلىپ، هەتتا ئۇنىڭغا بىرگەز قالغاندا، ئۇنىڭغا پۈتۈلگىنى ئىلگىرى كېلىپ، ئەھلى جەننىتنىڭ ئەمەلىنى قىلىدۇ - ده، جەننەتكە كىرىدۇ» دېدى

﴿ **ئەڭ ماهىر ياراتقۇچى الله (هېكمەت ۋە قۇدرەت جەهەتتىن) ئۈلۈغدۇر**﴾ يەنى الله تائالا ئاجىز بىر سۇنى بىر هالەتتىن يەنە بىر هالەتكە، بىر شەكىلدىن يەنە بىر شەكىلگە ئايلاندۇرۇپ ئۇنىڭدىن بېجىرىم، مۇكەممەل بىر ئادەم ياراتقانلىقىنى بايان قىلىپ بولۇپ، يۇقىرىدىكى سۆز بىلەن ئۆزىگە ئۆزى مەدهىيە ئوقۇدى.

﴿**ئاندىن سىلەر چوقۇم ئۆلۈسىلەر**﴾ يەنى يوق يەردىن يارىتىلىپ تۇغۇلغاندىن كېيىن يەنە ئۆلۈسىلەر. ﴿**ئاندىن سىلەر هەقىقەتەن قىيامەت كۈنى (قەبرەڭلاردىن) تۇرغۇزۇلىسىلەر**﴾ يەنى يەنە بىر قېتىم بارلىققا كەلتۈرۈلىسىلەر.

الله تائالا بۇ هەقته مۇنداق دېدى: ﴿ئاندىن الله ئۈلارنى (قىيامەتته) قايتا پەيدا قىلىدۇ﴾[1] يەنى بۇ قايتا پەيدا قىلىنىش بارلىق روهلار تەنلىرىگە قايتىدىغان كۈن قىيامەت كۈنىده بولىدۇ. ئۇ كۈنده هەممە ئىنسانلاردىن هېساب ئېلىنىپ، هەر بىر كىشىگە ئۇنىڭ قىلمىشلىرىغا قاراپ، ئەگەر قىلمىشلىرى ياخشى بولسا تولۇق مۇكاپات، يامان بولسا تولۇق جازا بېرىلىدۇ.

* * * * * * *

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ ٱلْخَلْقِ غَٰفِلِينَ ﴿١٧﴾

بىز هەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردا يەتته قەۋەت ئاسمانىنى ياراتتۇق، بىز مەخلۇقاتتىن غاپىل ئەمەسمىز[17].

الله تائالانىڭ ئاسمانلارنى ياراتقانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا ئىنسانلارنى ياراتقانلىقىنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا يەتته ئاسمانىنى ياراتقانلىقىنى بايان قىلىشقا باشلىدى. الله تائالا كۆپىنچە هاللاردا يەتته ئاسمان ۋە زېمىننى ياراتقانلىقى بىلەن ئىنسانلارنى ياراتقانلىقىنى بىر يەردە كەلتۈرۈلۈپ بايان قىلىدۇ. الله تائالا تۆۋەندىكى ئايەتتىمۇ شۇنداق بايان قىلىپ كەلتۈردى: ﴿ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىش ئەلۋەتته ئىنسانلارنى يارىتىشتىن كۆپ قىينىدۇر ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ كۆپىچىلىكى (بۇنى) ئۇقمايدۇ﴾[2] پەيغەمبەرئەلەيهىسسالامنىڭ هەر جۈمە كۈنى بامدات نامىزىدا ئوقۇيدىغان سۈرىسى بولغان سۈره سەجدىدىمۇ شۇنىڭدەك بايان قىلىنىپ كەلدى. الله تائالا بۇ سۈرىنىڭ بېشىدا ئاسمان - زېمىنلارنى

---

[1] سۈره ئەنكەبۇت 20 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈره غافىر 57 - ئايەت.

www.munber.org

ياراتقانلىقىنى ئاندىن ئىنسانلارنىڭ دادىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى لايدىن ياراتقانلىقىنى، بايان قىلىدۇ. بۇ سۈرىدە يەنە ئۇلاردىن باشقا قىيامەت كۈنىنىڭ ئەھۋاللىرى ۋە ئۇ كۈندە بولىدىغان مۇكاپات - جازالار بايان قىلىنغاندۇر.

﴿**بىز ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردا يەتتە قەۋەت ئاسمانىنى ياراتتۇق**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿يەتتە ئاسمان - زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار اللەنى پاك دەپ بىلىدۇ﴾[1] ﴿سىلەر كۆرمىدىڭلارمىكىن، الله قانداق قىلىپ يەتتە ئاسمانىنى بىرىنىڭ ئۈستىدە بىرىنى قىلىپ ياراتتى﴾[2] ﴿الله يەتتە ئاسمانىنى ياراتتى، زېمىننىمۇ ئاسمانلارغا ئوخشاش (يەنى يەتتە قىلىپ) ياراتتى، اللەنىڭ ئەمرى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جارى بولۇپ تۇرىدۇ، (سىلەرگە بۇنى بىلدۈرۈشۈم) اللەنىڭ ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىنى ۋە اللەنىڭ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلىدىغانلىقىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈندۇر﴾[3].

شۇنىڭدەك بۇ ئايەتتىمۇ شۇنداق دېدى: ﴿**بىز ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردا يەتتە قەۋەت ئاسمانىنى ياراتتۇق، بىز مەخلۇقاتتىن غاپىل ئەمەسمىز**﴾ يەنى الله تائالا زېمىنغا كىرىپ كېتىدىغان، زېمىندىن چىقىدىغان، ئاسماندىن چۈشىدىغان ۋە ئاسمانغا ئۆرلەپ چىقىپ كېتىدىغان نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. سىلەر قەيەردە بولماڭلار، الله تائالا سىلەر بىلەن بىللە. الله تائالا قىلمىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. ئاسمان يەنە بىر ئاسمانىنى، زېمىن يەنە بىر زېمىننى دالدا قىلىپ، الله تائالادىن ئۆزىنى يوشۇرۇپ قالالمايدۇ. الله تائالا تاغنىڭ چوققىسىدىكى ۋە دېڭىزنىڭ تېگىدىكى نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. الله تائالا تاغلاردىكى، دۆڭلەردىكى، قۇملاردىكى، دېڭىزلاردىكى، چۆللەردىكى ۋە دەرەخلەردىكى نەرسىلەرنىڭ سانىنى بىلگۈچىدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿غەيبنىڭ خەزىنىلىرى الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر، ئۇنى پەقەتلا الله بىلىدۇ، قۇرۇقلۇقتىكى،دېڭىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى الله بىلىدۇ، (دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن الله بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسە بولسۇن، ھەممىسى (الله غا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر﴾[4].

* * * * * * *

وَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّٰهُ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍۭ بِهِۦ لَقَٰدِرُونَ ﴿١٨﴾ فَأَنشَأْنَا لَكُم بِهِۦ جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَٰبٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَٰكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِن طُورِ سَيْنَآءَ تَنۢبُتُ بِٱلدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْءَاكِلِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِى ٱلْأَنْعَٰمِ لَعِبْرَةً ۖ نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِى بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَٰفِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى ٱلْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

بىز بۇلۇتتىن ھاجەتكە قاراپ يامغۇر ياغدۇردۇق، ئۇنى زېمىندا توختاتتۇق، ئۇنى قۇرۇتۇۋېتىشقا ئەلۋەتتە قادىرمىز[18]. شۇ يامغۇر بىلەن سىلەرگە خورما باغچىلىرى ۋە ئۈزۈم باغچىلىرىنى يېتىشتۇرۇپ بەردۇق، سىلەر ئۈچۈن ئۇ باغلاردا نۇرغۇن مېۋىلەر بار، ئۇلاردىن يەيسىلەر[19]. شۇ يامغۇر بىلەن

---

[1] سۈرە ئىسرا 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نۇھ 15 - ئايەت.
[3] سۈرە تالاق - 12 - ئايەت.
[4] سۈرە ئەنئام 59 - ئايەت.

www.munber.org

تۇرسنادىن چىقىدىغان (زەيتۇن) دەرىخىنى (ئۆستۇرۇپ بەردۇق)، ئۇنىڭدىن ماي چىقىدۇ، يېگۈچىلەر (نانلىرىنى شۇ ماي بىلەن) مايلايدۇ[20]. چارۋىلاردا ھەقىقەتەن سىلەرگە ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ قورسىقىدىكى نەرسىلەر (يەنى سۈتلەر) بىلەن سىلەرنى سۇغىرىمىز، ئۇلاردا سىلەر ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار، ئۇلارنىڭ گۆشىنى يەيسىلەر[21]. ئۇلار (يەنى تۆگە ۋە ئۆكۈزلەر)بىلەن (قۇرۇقلۇقتا)، كېمە بىلەن (دېڭىزدا) يۈك توشۇيسىلەر[22].

الله تائالانىڭ يامغۇرنى، ئۆسۈملۈكلەرنى، دەل - دەرەخلەرنى ۋە تۆت پۇتلۇق ھايۋانلارنى ياراتقانلىقى توغرىسىدا

﴿**بىز بۇلۇتتىن ھاجەتكە قاراپ يامغۇر ياغدۇردۇق**﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايىتىدە يامغۇرنى ياغدۇرۇپ بەرگەنلىكىدىن ئىبارەت بەندىلىرىگە بەرگەن، ساناپ بولغىلى بولمايدىغان نېمەتنى بايان قىلىدۇ. الله تائالا يامغۇرنى، ئۇنىڭغا بولغان ھاجەتكە قاراپ چۈشۈردى. ئۇنى زېمىنلارنى ۋە ئۆيلەرنى ۋەيرانە قىلۇېتىدىغان دەرىجىدە جىق ياكى زىرائەتلەرگە ۋە مېۋىلەرگە يېتىشمەيدىغان دەرىجىدە ئاز چۈشۈرمىدى. الله تائالا يامغۇرنى ئۇنىڭ بىلەن يەرلەرنى سۇغۇرۇش، ئىچىش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئىشلار ئۈچۈن پايدىلىنىشتا، ئۇلارنىڭ ھاجەتلىرىگە قاراپ چۈشۈردى. ھەتتا مىسىر زېمىنىدەك سۇنى كۆپ ئىچىدىغان ۋە لېكىن تۆپرىقى ئۈستىگە يامغۇرنىڭ يېغىشىنى كۆتۈرەلمەيدىغان زېمىنغا الله تائالا سۇنى باشقا شەھەرلەردىن كەلتۈرۈپ بەردى. مۇنداق زېمىن "بىرنەرسە ئۈنمەيدىغان زېمىن" دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن: مىسىر زېمىنغا الله تائالا "نىل دەريا‌سى" نىڭ سۈيىنى كەلتۈرۈپ بەردى. "نىل دەريا‌سى" نىڭ سۈيى ھەبەشىستاندىن كېلىدىغان بولۇپ، ھەبەشىستاندا يامغۇر ياغىدىغان پەسلىلەردە "نىل دەريا‌سى" نىڭ سۈيى ھەبەشىستاندىن سېرىق لاينى ئېقىتىپ كېلىپ مىسىرلىقلارنىڭ زىرائەت تېرىشى ئۈچۈن مىسىر زېمىنغا تاشلايدۇ. چۈنكى، مىسىر زېمىنى تۇزلۇق بولۇپ (زېمىندىن زىرائەتنىڭ ئۇنۇشىگە زىيانلىق بولغان) شور ئۆرلەپ تۇرىدىغان زېمىندۇر.

شەپقەتلىك، ھەممە نەرسىنى بىلىپ تورغۇچى، مېھرىبان ۋە گۈناھلارنى كەچۈرگۈچى زات الله تائالانى ھەممە كەمچىلىكلەردىن پاك دەپ تۇنۇيمىز.

﴿**ئۇنى زېمىندا توختاتتۇق**﴾ يەنى يامغۇر بۇلۇتتىن كۆچكەن ھامان ئۇنى زېمىندا توختاتتۇق. بىز زېمىندىن يامغۇرنى سۇمۇرۇۋېلىپ ئاندىن ئۇنى ئۈستىدىكى ئۈسۈملۈكلەرگە يەتكۈزۈپ بېرىدىغان قابىلىيەتنى قىلدۇق.

﴿**ئۇنى قۇرۇتۇۋېتىشقا ئەلۋەتتە قادىرمىز**﴾ يەنى مۇبادا بىز يامغۇر ياغدۇرماسلىقنى خالىغان بولساق، ئەلۋەتتە ئۇنى قىلاتتۇق. مۇبادا بىز يامغۇرنى سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلەرگە ياغدۇرماي، شورلۇق يەرلەرگە ۋە چۆل - باياۋانلارغا ياغدۇرۇشنى خالىغان بولساق، ئەلۋەتتە شۇنداق قىلاتتۇق. مۇبادا بىز يامغۇرنى ئىچىش ياكى يەرلەرنى سۇغۇرۇش ئۈچۈن پايدىلانغىلى بولمايدىغان تۇزلۇق قىلۇېتىشنى خالىغان بولساق، ئەلۋەتتە شۇنداق قىلاتتۇق. مۇبادا بىز يامغۇرنىڭ زېمىنغا چۈشمەي ئاسمانغا قايتىپ چىقىپ كېتىشىنى خالىغان بولساق، ئەلۋەتتە شۇنداق قىلاتتۇق. مۇبادا بىز يامغۇر زېمىنغا چۈشكەندە ئۇنىڭ سىلەر بارالمايدىغان ۋە پايدا ئالالمايدىغان يەرلەرگە ئېقىپ كېتىشىنى خالىغان بولساق، ئەلۋەتتە شۇنداق قىلاتتۇق. لېكىن، الله تائالا رەھمەت ۋە مەرھەمەت قىلىپ سىلەرگە ئاسماندىن ناھايىتى تاتلىق سۇ چۈشۈرۈپ، ئۇنى زېمىندا توختىتىپ بەردى ۋە ئۇنى يەرلەرگە سىڭدۈرۈپ بۇلاقلارنى پەيدا قىلدى. شۇنىڭ

www.munber.org

بىلەن زىرائەتلەر ۋە مېۋىلەر سۇغۇرىلىدىغان بۇلاقلار ۋە ئېرىق - ئۆستەڭلار بارلىققا كەلدى. سىلەرمۇ ۋە مالليرىڭلارمۇ شۇ سۇدىن ئىچىسىلەر. ئۇ سۇ بىلەن يۇيۇنىسىلەر ۋە پاكىزلىنىسىلەر.

اللە تائالانىڭ بىزلەرگە بەرگەن بۇ نېمەتلىرى ئۇچۇن اللە تائالاغا مىڭلارچە شۈكۈرلەر بولسۇن.

﴿**شۇ يامغۇر بىلەن سىلەرگە خورما باغچىلىرى ۋە ئۈزۈم باغچىلىرىنى پېتىشتۇرۇپ بەردۇق**﴾ يەنى سىلەرگە ئاسماندىن چۈشۈرۈلگەن يامغۇر ئارقىلىق خورمىلىق ۋە ئۈزۈملۈك چىرايلىق، بوستانلىق باغلارنى بەرپا قىلىپ بەردۇق. ئۈزۈم ۋە خورما ئەرەبلەر ياخشى كۆرىدىغان مېۋىلەر ئىدى. شۇنىڭدەك اللە تائالا ھەر بىر يۇرت كىشىلىرىگىمۇ شۈكرانىسىنى ئېيتىپ بولالمايدىغان دەرىجىدە ئۇلار ياخشى كۆرىدىغان مېۋىلەرنى بەردى.

﴿**سىلەر ئۇچۇن ئۇ باغلاردا نۇرغۇن مېۋىلەر بار**﴾ يەنى سىلەر ئۈچۇن ئۇ باغلاردا مېۋىلەرنىڭ ھەممە تۈرلىرىدىن بار. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللە سىلەرگە شۇ يامغۇر بىلەن زىرائەتلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ، زەيتۇن، خورما، ئۈزۈم ۋە تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ﴾[1].

﴿**ئۇلاردىن يەيسىلەر**﴾ يەنى سىلەر ئۇ باغلارنىڭ كۆركەم ۋە چىرايلىقىغا قاراپ ھۇزۇرلىنىسىلەر ۋە ئۇنىڭ مېۋىلىرىدىن يەيسىلەر.

﴿**شۇ يامغۇر بىلەن تۇرسىنادىن چىقىدىغان (زەيتۇن) دەرىخىنى (ئۆستۈرۈپ بەردۇق)**﴾ تۇرسىنا بىر تاغنىڭ ئىسمىدۇر. بەزى ئالىملار: ئۇ تاغدا دەرەخلەر بولغانلىقى ئۈچۈن "تۇرسىنا" دەپ ئاتالدى، مۇبادا ئۇنىڭدا دەرەخلەر بولمىغان بولسا، "تاغ" دەپلا ئاتىلاتتى، دېدى. اللە تائالا راستىنى بىلگۈچىدۇر. تۇرسىنا بولسا، ئۇستىدە اللە تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا سۆز قىلغان تاغدۇر. ئۇ ۋە ئۇنىڭ ئەتراپلىرىدىكى تاغلاردا زەيتۇن دەرەخلىرى باردۇر.

﴿**ئۇنىڭدىن ماي چىقىدۇ، يېگۈچىلەر (نانلىرىنى شۇ ماي بىلەن) مايلايدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭدىن يېگۈچىلەر نانلىرىغا قوشۇپ يېيىشى ئۈچۈن پايدىلىق بولغان ماي ۋە زەيتۇنلار چىقىدۇ.

ئابدى ئىبنى ھۇمەيد ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « سىلەر (نانلىرىڭلارنى) زەيتۇن مېيى بىلەن يەڭلەر. چۈنكى، ئۇ ماي بەركەتلىك بىر دەرەختىن چىقىدۇ » بۇ ھەدىسنى تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجىلەرمۇ رىۋايەت قىلدى.

﴿**چارۋىلاردا ھەقىقەتەن سىلەرگە ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ قورسىقىدىكى نەرسىلەر (يەنى سۈتلەر) بىلەن سىلەرنى سۇغىرىمىز، ئۇلاردا سىلەر ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار، ئۇلارنىڭ گۆشىنى يەيسىلەر، ئۇلار (يەنى تۆگە ۋە ئۆكۈزلەر)بىلەن (قۇرۇقلۇقتا)، كېمە بىلەن (دېڭىزدا) يۈك توشۇيسىلەر**﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، تۆت پۇتلۇق ھايۋانلاردا بەندىلىرى ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان پايدىلىنىش يوللىرىنى قىلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. ئۇلار بولسا بەندىلەرنىڭ ئۇ ھايۋانلارنىڭ مايىاق - تېزەك ۋە قاندىن ئايرىلىپ چىققان سۈتلىرىنى ئىچىشلىرى، گۆشلىرىدىن يېيىشلىرى، يۇڭلىرى، تۈتىلىرى ۋە تۈكلىرىدىن توقۇلغان كىيىملەرنى كىيىشلىرى، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە مىنىشلىرى ۋە يۈك - تاقلىرىنى ئۇلارغا ئارتىپ يىراق - يىراق يەرلەرگە ئېلىپ بېرىشلىرىدۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار يۈك - تاقلىرىڭلارنى سىلەر جاپا - مۇشەققەت بىلەن ئاران يېتىپ بارالايدىغان جايلارغا كۆتۈرۈپ بارىدۇ، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار سىلەرگە ھەقىقەتەن شەپقەتلىكتۇر ۋە مېھرىباندۇر﴾[2] ﴿ئۇلار بىلمەيدۇكى، ئۇلار ئۇچۇن ھايۋانلارنى (قۇدرەت) قولىمىز بىلەن

---

[1] سۈرە نەھل 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەھل - 7 - ئايەت.

www.munber.org

خەلق ئەتتۇق، ئۇلار ھايۋانلارنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچىلاردۇر، ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ، بەزىسىنى يەيدۇ، ئۇلار شۇ ھايۋانلاردىن پايدىلىنىدۇ ۋە سۈتلىرىنى ئىچىدۇ، ئۇلار (پەرۋەردىگارىنىڭ بۇ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلمامدۇ؟﴾[1].

* * * * * * *

وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦ فَقَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ ٱلۡمَلَؤُاْ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوۡمِهِۦ مَا هَٰذَآ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُكُمۡ يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ عَلَيۡكُمۡۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَٰٓئِكَةٗ مَّا سَمِعۡنَا بِهَٰذَا فِيٓ ءَابَآئِنَا ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ إِنۡ هُوَ إِلَّا رَجُلُۢ بِهِۦ جِنَّةٞ فَتَرَبَّصُواْ بِهِۦ حَتَّىٰ حِينٖ ﴿٢٥﴾

بىز ھەقىقەتەن نۇھنى قەۋمىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق، نۇھ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! (يالغۇز الله غا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوق، اللەنىڭ ئازابىدىن قورقمامسىلەر؟»[23]. ئۇنىڭ قەۋمىدىكى ئىمانسىز كاتتىلار ئېيتىشتى: «بۇ پەقەت سىلەرگە ئوخشاش بىر ئىنسانىدۇر، ئۇ سىلەردىن ئۈستۈن بولۇۋالماقچى، ئەگەر الله (پەيغەمبەر ئەۋەتىشنى) خالىسا ئىدى، ئەلۋەتتە، پەرىشتىلەرنى ئەۋەتەتتى، بۇنداق سۆزنى بۇرۇنقى ئاتا - بوۋىلىرىمىزدىن ئاڭلىغان ئەمەسمىز[24]. ئۇ پەقەت بىر مەجنۇندۇر، سىلەر ئۇنى بىر مەزگىل كۈتۈڭلار»[25].

نۇھ ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنى، ئۇنىڭ قەۋملىرىنى الله تائالانىڭ قاتتىق ئازابىدىن، الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن، بۇيرۇقىغا قارشىلىق كۆرسەتكەن ۋە پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغانلاردىن ئالىدىغان ئىنتىقامىدىن ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ۋاقىتىدىكى ئەھۋاللاردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز ھەقىقەتەن نۇھنى قەۋمىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق، نۇھ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! (يالغۇز الله غا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوق، اللەنىڭ ئازابىدىن) قورقمامسىلەر؟»**﴾ يەنى سىلەر الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشتىن قورقمامسىلەر؟

بۇ چاغدا ئۇلارنىڭ جاۋابى مۇنداق بولغان ئىدى: ﴿**ئۇنىڭ قەۋمىدىكى ئىمانسىز كاتتىلار ئېيتىشتى: «بۇ پەقەت سىلەرگە ئوخشاش بىر ئىنساندۇر، ئۇ سىلەردىن ئۈستۈن بولۇۋالماقچى**﴾ يەنى بۇ پەيغەمبەرلىكنى دەۋا قىلىش بىلەن سىلەردىن ئۈستۈن ۋە كاتتا بولۇۋالماقچى، بۇمۇ سىلەرگە ئوخشاش ئادەمدۇر، ئۇنداق بولغان ئىكەن، ۋەھيى سىلەرگە كەلمەستىن، قانداق بولۇپ بۇنىڭغا كەلسۇن.

﴿**ئەگەر الله (پەيغەمبەر ئەۋەتىشنى) خالىسا ئىدى، ئەلۋەتتە، پەرىشتىلەرنى ئەۋەتەتتى، بۇنداق سۆزنى بۇرۇنقى ئاتا - بوۋىلىرىمىزدىن ئاڭلىغان ئەمەسمىز**﴾ يەنى ئۇلار: مۇبادا الله تائالا پەيغەمبەر ئەۋەتىشنى خالىسا پەيغەمبەرنى ئىنساندىن ئەۋەتمەي بەلكى قېشىدىكى پەرىشتىلەردىن ئەۋەتەتتى. بىز زامانلاردىن بىرى ئەجدادلىرىمىزدىن پەيغەمبەرنىڭ ئىنسانلاردىن بولغىنىنى ئاڭلىمىغان ئىدۇق، دەيدۇ.

[1] سۈرە ياسىن 71 — 73 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿ئۇ پەقەت بىر مەجنۇندۇر﴾ يەنى ئۇ ئېلىشىپ قالغاچقا، الله تائالا مېنى سىلەرگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى ۋە ماڭا ۋەھيي چۈشۈردى، دەيدۇ.

﴿سىلەر ئۇنى بىر مەزگىل كۈتۈڭلار﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭ، زامانىنىڭ ھادىسىلىرىگە يولۇققىنىنى كۈتۈڭلار. بىر مەزگىلگىچە سەۋر قىلىڭلار. ئاخىرى ئۇنىڭدىن قۇتۇلىسىلەر.

* * * * * * *

قَالَ رَبِّ ٱنصُرۡنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ فَأَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡهِ أَنِ ٱصۡنَعِ ٱلۡفُلۡكَ بِأَعۡيُنِنَا وَوَحۡيِنَا فَإِذَا جَآءَ أَمۡرُنَا وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ فَٱسۡلُكۡ فِيهَا مِن كُلّٖ زَوۡجَيۡنِ ٱثۡنَيۡنِ وَأَهۡلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيۡهِ ٱلۡقَوۡلُ مِنۡهُمۡۖ وَلَا تُخَٰطِبۡنِي فِي ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْۖ إِنَّهُم مُّغۡرَقُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِذَا ٱسۡتَوَيۡتَ أَنتَ وَمَن مَّعَكَ عَلَى ٱلۡفُلۡكِ فَقُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي نَجَّىٰنَا مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣٨﴾ وَقُل رَّبِّ أَنزِلۡنِي مُنزَلٗا مُّبَارَكٗا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلۡمُنزِلِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ وَإِن كُنَّا لَمُبۡتَلِينَ ﴿٣٠﴾

نۇھ (ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتىشىدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەندىن كېيىن): «پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى يالغانغا چىقارغانلىقىنى ئۈچۈن ماڭا ياردەم بەرگىن» دېدى[26]. بىز نۇھقا: «بىزنىڭ كۆز ئالدىمىزدا ۋەھيىمىز بويىچە كېمە ياسىغىن، بىزنىڭ بۇيرۇقىمىز يېتىپ كەلگەن ۋە تونۇردىن سۇ ئېتىلىپ چىققان چاغدا، كېمىگە ھايۋانلاردىن (ئەركەك - چىشى بولۇپ) بىر جۈپتىنى ئېلىۋالغىن، ئائىلەڭدىكىلەرنىمۇ ئېلىۋالغىن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھالاك بولۇشقا ھۆكۈم قىلىنغانلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا. (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلار توغرىسىدا ماڭا سۆز ئاچمىغىن (يەنى ئۇلارغا شاپائەت قىلمىغىن)، ئۇلار چوقۇم (توپان بالاسىدا) غەرق قىلىنىدۇ» دەپ ۋەھيى قىلدۇق[27]. سەن بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەر بىلەن كېمىگە چىققان چېغىڭدا: «جىمى ھەمدۇسانا بىزنى زالىم قەۋمىدىن قۇتقۇزغان اللەغا خاستۇر» دېگىن[28]. ھەمدە: «ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى مۇبارەك مەنزىلگە چۈشۈرگىن، سەن (دوستلىرىڭنى) ئەڭ ياخشى ئورۇنلاشتۇرغۇچىسەن» دېگىن[29]. ھەقىقەتەن بۇنىڭدا (يەنى نۇھنىڭ ئۈممىتىنىڭ ئىشلىرىدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن) نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار، بىز بەندىلەرنى (پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتىش بىلەن) ئەلۋەتتە سىنايمىز[30].

الله تائالا بۇ يەردە، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالادىن قەۋمىگە قارشى ئۆزىگە ياردەم بېرىشىنى تىلەپ دۇئا قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**نۇھ (ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتىشىدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەندىن كېيىن): «پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى يالغانغا چىقارغانلىقىنى ئۈچۈن ماڭا ياردەم بەرگىن» دېدى**﴾ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە قارشى دۇئا قىلغانلىقى توغرىسىدا الله تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مەن بوزەك قىلىندىم، ياردەم قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى﴾[1].

بۇ چاغدا الله تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ناھايىتى پۇختا بىر كېمە ياساشقا، ئۆسۈملۈكلەردىن، مېۋىلەردىن ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ھەرخىل نەرسىلەردىن ئېلىپ كېمىگە سېلىشقا، ھەر تىپتىكى ھايۋانلار ۋە

[1] سۈرە قەمەر 10 - ئايەت.

www.munber.org

قۇشلاردىن ئەركەك - چىشى بولۇپ بىرەر جۈپتىن ئېلىشقا، ئائىلىسىدىكىلەردىن ئىمان ئېيتماي ھالاك بولۇشى ھۆكۈم قىلىنىپ كەتكەن ئايالى بىلەن ئوغلىدىن باشقىلىرىنى ۋە (ئىمان ئېيتقان ئازغىنا كىشىلەرنى) كېمىگە چىقىرىشقا بۇيرۇدى. الله راستىنى بىلگۈچىدۇر.

﴿**(ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلار توغرىسىدا ماڭا سۆز ئاچمىغىن (يەنى ئۇلارغا شاپائەت قىلمىغىن)، ئۇلار چوقۇم (توپان بالاسىدا) غەرق قىلىنىدۇ**﴾ يەنى سەن ئۇلارنىڭ ئۇستىگە قاتتىق يامغۇرنىڭ ياغدۇرۇلغانلىقىنى كۆرگەن ۋاقىتتىدا، ئۇلارغا شەپقەت ۋە مەرھىمەتلىك كۆرسەتكىڭ كېلىپ قالمىسۇن. ئۇلارنى ئىمان ئېيتىپ قالارمىكىن دەپ، ئۇلارغا كېلىدىغان ئازابنىڭ كېچىكىشىنىمۇ ئارزۇ قىلىپ يۈرمە. چۈنكى، مەن ئۇلارغا ئۇلار كۆپرى ھالىتىدە سۇ بالاسى بىلەن ھالاك قىلىنىدۇ، دەپ ھۆكۈم قىلىۋەتتىم. بۇ قىسسە سۈرە ھۇددا تەپسىلىي بايان قىلىندى.

﴿**سەن بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەر بىلەن كېمىگە چىققان چېغىڭدا: «جىمى ھەمدۇسانا بىزنى زالىم قەۋمىدىن قۇتقۇزغان اللەغا خاستۇر» دېگىن**﴾ قاتناش قۇراللىرىغا چىققاندا الله تائالانى ئەسلەش توغرىسىدا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿الله پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ تۈرلىرىنى ياراتتى، سىلەرگە ئۇستىگە چىقىشىڭلار ئۈچۈن كېمە ۋە مىنىشىڭلار ئۈچۈن ھايۋان قاتارلىقلارنى ياراتتى. ئاندىن سىلەر ئۇلارنىڭ ئۇستىگە چىققانلىرىڭلاردا پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ نېمىتىنى ئەسلەپ: «بىزگە بۇنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات پاكتۇر، بىز ئۇنىڭغا (مىنىشكە) قادىر ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز» دېگەيسىلەر﴾[1].

نۇھ ئەلەيھىسسالام الله تائالانىڭ بۇ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇپ ئۆزىگە ئەگەشكەن ئادەملەرگە مۇنداق دېدى: ﴿«كېمىگە چىقىڭلار، كېمىنىڭ مېڭىشى ۋە توختىشى الله نىڭ ئىسمى بىلەندۇر﴾[2] يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالام كېمىنىڭ قوزغىلىش ۋە توختىشىنىڭ الله تائالانىڭ ئىسمى بىلەن بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

الله تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنى كېمىدىن چۈشكەندىمۇ الله تائالانى ياد ئېتىشكە بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**ھەمدە: «ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى مۇبارەك مەنزىلگە چۈشۈرگىن، سەن (دوستلىرىڭنى) ئەڭ ياخشى ئورۇنلاشتۇرغۇچىسەن» دېگىن**﴾.

﴿**ھەقىقەتەن بۇنىڭدا (يەنى نۇھنىڭ ئۇممىتىنىڭ ئىشلىرىدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن) نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار**﴾ يەنى الله تائالانىڭ مۆمىنلەرنى قۇتۇلدۇرۇپ، كاپىرلارنى ھالاك قىلىشىدا، الله تائالا تەرىپىدىن ۋەھىي ئېلىپ كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئېلىپ كەلگەن ۋەھىيسىدە راستچىل ئىكەنلىكىنى، الله تائالانىڭ ئۆزى خالىغانىنى قىلىدىغانلىقىنى، ھەممىگە كۈچىنىڭ يېتىدىغانلىقىنى ۋە بارلىق نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان، نۇرغۇنلىغان ئۇچۇق پاكىت ۋە ھۆججەتلەر باردۇر. ﴿**بىز بەندىلەرنى (پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتىش بىلەن) ئەلۋەتتە سىنايمىز**﴾.

* * * * * * *

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا ءَاخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَكَذَّبُوا۟ بِلِقَآءِ ٱلْءَاخِرَةِ وَأَتْرَفْنَٰهُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا مَا هَٰذَآ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 12 — 14 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ھۇد 41 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

أَطَعۡتُم بَشَرٗا مِّثۡلَكُمۡ إِنَّكُمۡ إِذٗا لَّخَٰسِرُونَ ﴿٣٤﴾ أَيَعِدُكُمۡ أَنَّكُمۡ إِذَا مِتُّمۡ وَكُنتُمۡ تُرَابٗا وَعِظَٰمًا أَنَّكُم مُّخۡرَجُونَ ﴿٣٥﴾ ۞ هَيۡهَاتَ هَيۡهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ إِنۡ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنۡيَا نَمُوتُ وَنَحۡيَا وَمَا نَحۡنُ بِمَبۡعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ إِنۡ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا وَمَا نَحۡنُ لَهُۥ بِمُؤۡمِنِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ ٱنصُرۡنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٖ لَّيُصۡبِحُنَّ نَٰدِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّيۡحَةُ بِٱلۡحَقِّ فَجَعَلۡنَٰهُمۡ غُثَآءٗۚ فَبُعۡدٗا لِّلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤١﴾

ئۇلارنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن باشقا بىر قەۋمنى پەيدا قىلدۇق[31]. بىز ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدىن بىر پەيغەمبەرنى (يەنى ھۇدنى) ئەۋەتتۇق. (ئۇئېيتتى) اللە غىلا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە ئۆزىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر. اللە نىڭ (ئازابىدىن) قورقمامسىلەر؟[32]. ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ كاپىر بولغان، ئاخىرەت مۇلاقاتىنى يالغانغا چىقارغان ۋە بۇ دۇنيادا بىز تەرەپتىن بايلىقات تۇرمۇشقا ئىگە قىلىنغان كاتتىلىرى ئېيتتى: «بۇ پەقەت سىلەرگە ئوخشاش بىر ئىنساندۇر، ئۇ سىلەر يېگەننى يەيدۇ، سىلەر ئىچكەننى ئىچىدۇ[33]. ئەگەر سىلەر ئۆزەڭلارغا ئوخشاش بىر ئىنسانغا ئىتائەت قىلساڭلار، شۈبھىسىزكى، ئۇ چاغدا سىلەر چوقۇم زىيان تارتقۇچىلارسىلەر[34]. ئۇ سىلەرنى، سىلەر ئۆلۈپ توپىغا ۋە قۇرۇق ئۇستىخانغا ئايلانغاندىن كېيىن تىرىلدۈرۈلىسىلەر، دەپ ئاگاھلاندۇرامدۇ؟[35]. سىلەرگە ئاگاھلاندۇرۇلغان ئىش تولىمۇ يىراقتۇر[36]. بىزنىڭ مۇشۇ دۇنيادىكى ھاياتىمىزدىن باشقا ھايات يوقتۇر، بىز ئۆلىمىز ۋە تىرىلىمىز (يەنى بىر تەرەپتىن ئۆلۈپ تۇرىمىز ۋە بىر تەرەپتىن تۇغۇلۇپ تۇرىمىز)، بىز قايتا تىرىلمەيمىز[37]. ئۇ پەقەت اللە نامىدىن يالغانىنى توقۇغان ئادەمدۇر، بىز ئۇنىڭغا ئىشەنمەيمىز»[38]. ھۇد ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى يالغانغا چىقارغانلىقلىرى ئۈچۈن ماڭا ياردەم بەرگىن»[39]. اللە ئېيتتى: «ئۇلار ئۇزۇنغا قالماي (كاپىر بولغانلىقلىرىغا) نادامەت چېكىدۇ»[40]. ئۇلار ھەقلىق رەۋىشتە قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك بولدى. ئۇلارنى بىز لەۋجە قىلىۋەتتۇق، زالىم قەۋم اللەنىڭ رەھمىتىدىن يىراق بولسۇن[41].

ئاد ياكى سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتلەردە نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىدىن كېيىن باشقا بىر قەۋمنى پەيدا قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. (بۇ قەۋمنىڭ قايسى قەۋم ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئالىملار ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى) بەزى ئالىملار: بۇ قەۋم ئاد قەۋمىدۇر. چۈنكى، ئاد قەۋمى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ كەينىدىن كەلگەن قەۋمدۇر، دېدى. بەزى ئالىملار: بۇلار سەمۇد قەۋمىدۇر. چۈنكى، اللە تائالا بۇ قەۋمنىڭ قىسسىسىنىڭ ئايىغىدا: ﴿**ئۇلار ھەقلىق رەۋىشتە قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك بولدى**﴾ دېدى. (يەنى بۇ قەۋمنىڭ قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك قىلىنغانلىقىنى بايان قىلدى، قاتتىق ئاۋاز ئازابى بىلەن ھالاك بولۇپ كەتكەن قەۋم، سەمۇد قەۋمىدۇر، ئاد قەۋمى ئەمەستۇر، ئاد قەۋمى قاتتىق بوران بىلەن ھالاك بولغاندۇر) دېدى. اللە تائالا بۇ قەۋملەرگە پەيغەمبەر ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئۇلارنى شېرىكى يوق بىر اللە غىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىردى. ئۇلار پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلىپ، ئۇنىڭغا قارشىلىق كۆرسەتتى، پەيغەمبەر ئۆزلىرىگە ئوخشاش ئادەم بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئەگىشىشتىن باش تارتتى، قىيامەت كۈنى اللە تائالاغا

www.munber.org

ئۇچرىشىشقا ئىشەنمەي ۋە قايتا تىرىلىشنى ئىنكار قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ سىلەرنى، سىلەر ئۆلۈپ توپىغا ۋە قۇرۇق ئۈستىخانغا ئايلانغاندىن كېيىن تىرىلىسىلەر، دەپ ئاگاھلاندۇرامدۇ؟ سىلەرگە ئاگاھلاندۇرۇلغان ئىش تولىمۇ يىراقتۇر، بىزنىڭ مۇشۇ دۇنيادىكى ھاياتىمىزدىن باشقا ھايات يوقتۇر، بىز ئۆلىمىز ۋە تىرىلىمىز (يەنى بىر تەرەپتىن ئۆلۈپ تۇرىمىز ۋە بىر تەرەپتىن تۇغۇلۇپ تۇرىمىز)، بىز قايتا تىرىلمەيمىز، ئۇ پەقەت الله نامىدىن يالغاننى توقۇغان ئادەمدۇر، بىز ئۇنىڭغا ئىشەنمەيمىز**﴾ يەنى (ئۇ مەن الله تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن) پەيغەمبەر، (مەن سىلەرنى دوزاخنىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرىمەن ۋە قىيامەت كۈنىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر بېرىمەن دېگەن سۆزلىرىدە يالغانچىدۇر، (شۇڭا بىز ئۇنىڭغا ئىشەنمەيمىز).

بۇ چاغدا، پەيغەمبەر ئۇلارغا قارشى ئۆزىگە يارەدم تىلەپ الله تائالاغا دۇئا قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى يالغانغا چىقارغانلىقلىرى ئۈچۈن ماڭا يارەدم بەرگىن»**﴾.

الله تائالا ئۇنىڭ تىلىگىنى ئىجابەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**« ئۇلار ئۇزۇنغا قالماي (كاپىر بولغانلىقلىرىغا) نادامەت چېكىدۇ»**﴾ يەنى ئۇلار (ئۇزۇنغا قالماي) قارشىلىق كۆرسەتكەنلىكىگە ۋە تەرسالىق قىلىپ سەن ئېلىپ كەلگەن ۋەھيگە ئىشەنمىگەنلىكىگە پۇشايمان قىلىدۇ.

﴿**ئۇلار ھەقلىق رەۋىشتە قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك بولدى**﴾ يەنى بۇلار كاپىر بولغانلىقى ئۈچۈن مۇنداق ھالاك قىلىنىشقا لايىقتۇر. (ئەگەر بۇ قەۋمنى بەزى ئالىملار دېگەندەك ئاد قەۋمى دەپ پەرەز قىلساق) ئۇ چاغدا، ئاد قەۋمىنى قاتتىق ئاۋاز ۋە قاتتىق بوران بىرلىشىپ ھالاك قىلغان بولىدۇ. مانا بۇ، ئايەتتىكى ئاشكارا مەنىسىدۇر.

الله تائالا ئاد قەۋمىنىڭ ئىچىدە ئازاب بار بوران بىلەن ھالاك بولۇپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ۋادىسىغا سۇرۇلۇۋاتقان بۇلۇتنى كۆرۈپ: «مانا بۇ بىزگە يامغۇر ياغدۇرغۇچى بۇلۇتتۇر» دېيىشتى. (ھۇد ئېيتتى) «ئۇنداق ئەمەس، ئۇ سىلەر بالدۇرراق ئىشقا ئېشىشىنى تەلەپ قىلغان نەرسىدۇر، ئۇ بىر بوران بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدە قاتتىق ئازاب بار، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ بىر ئەمرى بىلەن ھەممە نەرسىنى ھالاك قىلىدۇ» (يەنى بوران كېلىپ ئۇلارنى ھالاك قىلدى)، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ جايلىرىنىڭ (يەنى تۇرغان ماكانلىرىنىڭ ئىزىدىن) باشقا نەرسە كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ قالدى، گۇناھكار قەۋمنى مۇشۇنداق جازالايمىز﴾[1].

﴿**ئۇلارنى بىز لۇججە قىلىۋەتتۇق**﴾ يەنى بىز ئۇلارنى ھالاك قىلىپ سەلنىڭ كۆپۈكلىرىدەك (كېرەكسىز قىلىپ) ياتقۇزۇۋەتتۇق.

﴿**زالىم قەۋم اللەنىڭ رەھمىتىدىن يىراق بولسۇن**﴾ چۈنكى، ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارغا بىز زۇلۇم قىلمىدۇق ۋە لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى﴾[2] يەنى ئۇلار كۈپۈرلۈق، تەرسالىق ۋە پەيغەمبەرلەرگە قارشى چىقىشى ئارقىلىق ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئۇۋال قىلدى. شۇڭا ئۇلارنىڭ بۇ ئەھۋاللىرىنى ئاڭلىغان ھەر بىر كىشى پەيغەمبىرى ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى (قوبۇل قىلىشى) ۋە ئۇنى ئىنكار قىلىشتىن ساقلىنىشى لازىمدۇر.

* * * * * * *

[1] سۈرە ئەھقاف 24 - 25 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە زۇخرۇف 76 - ئايەت.

www.munber.org

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنۢ بَعْدِهِمْ قُرُونًا ءَاخَرِينَ ﴿٤٢﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَـْٔخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا ۖ كُلَّ مَا جَآءَ أُمَّةً رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ ۚ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُم بَعْضًا وَجَعَلْنَـٰهُمْ أَحَادِيثَ ۚ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

ئۇلارنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن، باشقا بىر قەۋملەرنى پەيدا قىلدۇق[42]. ھەر قانداق ئۈممەت ھالاك بولۇش ۋاقتى كەلمەي تۇرۇپ ھالاك بولمايدۇ، ھالاك بولۇش ۋاقتىدىن ئۆتۈپمۇ كەتمەيدۇ[43]. ئاندىن بىزنىڭ پەيغەمبەرلىرىمىزنى ئارقىمۇ ئارقا ئەۋەتتۇق، ھەر ئۈممەتكە ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرى كەلگەن چاغدا، ئۇلار ئۆزى ئىنكار قىلغانلىقتىن، ئۇلارنى ئارقىمۇ ئارقا ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنى (كىشىلەرگە) ھېكايە قىلىپ قالدۇردۇق، ئىمان ئېيتمايدىغان قەۋم الله نىڭ رەھمىتىدىن) يىراق بولسۇن[44].

باشقا ئۈممەتلەرنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**ئۇلارنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن، باشقا بىر قەۋملەرنى پەيدا قىلدۇق**﴾ يەنى باشقا بىر ئۈممەتلەرنى پەيدا قىلدۇق.

﴿**ھەر قانداق ئۈممەت ھالاك بولۇش ۋاقتى كەلمەي تۇرۇپ ھالاك بولمايدۇ، ھالاك بولۇش ۋاقتىدىن ئۆتۈپمۇ كەتمەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ھەممە نەرسىلەر خاتىرىلەنگەن كىتابتا ۋە ئۇلارنىڭ قايسى ئۈممەتتىن كېيىن ئۈممەت بولۇپ كېلىشىنى، قايسى ئەسىرده كېلىشىنى ۋەقايسى ئەۋلاتتىن كېيىن ئەۋلات بولۇپ كېلىشىنى بىلىدىغان الله تائالانىڭ بىلىمىدە ئۇلارھالاك بولۇپ كېتىدۇ، دەپ پۈتۈلگەن ۋاقىت ئۇلارغا كەلگەن ھامان ھالاك بولۇپ كېتىدۇ.

﴿**ئاندىن بىزنىڭ پەيغەمبەرلىرىمىزنى ئارقىمۇ ئارقا ئەۋەتتۇق**﴾ الله تائالا ھەر بىر ئۈممەتكە پەيغەمبەر ئەۋەتكەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿بىز ھەقىقەتەن ھەر بىر ئۈممەتكە: «اللەغا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن (يەنى شەيتانغا، بۇتلارغا، كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا ئىبادەت قىلىشتىن) يىراق بولۇڭلار» دەپ پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا الله ھىدايەت قىلغانلىرىمۇ بار، گۇمراھلىققا تېگىشلىك بولغانلىرىمۇ بار﴾[1]

﴿**ھەر ئۈممەتكە ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرى كەلگەن چاغدا، ئۇلار ئۆزى ئىنكار قىلغانلىقتىن، ئۇلارنى ئارقىمۇ ئارقا ھالاك قىلدۇق**﴾ يەنى پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن ئۈممەتلەرنىڭ كۆپ سانىدىكىلىرى پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلدى ۋە ئۆزىنى مازاق قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(اللەنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغۇچى) بەندىلەرگە ئەپسۇسكى، ئۇلارغا بىرەر پەيغەمبەر كەلسىلا ئۆزىنى مەسخىرە قىلىشتى﴾[2].

الله تائالا نۇرغۇنلىغان ئۈممەتلەرنى ئارقىمۇ ئارقا ھالاك قىلغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿نۇھتىن كېيىن (پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان) نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق﴾[3].

---

[1] سۈرە نەھل 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ياسىن 30 - ئايەت.
[3] سۈرە ئىسرا 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئۇلارنى (كىشىلەرگە) ھېكايە قىلىپ قالدۇردۇق﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى بىز (كېيىنكى كىشىلەرگە) چۆچەك قىلىپ قالدۇردۇق. ئۇلارنى تېرىپسىن قىلىۋەتتۇق﴾[1] ﴿ئىمان ئېيتمايدىغان قەۋم الله نىڭ رەھمىتىدىن يىراق بولسۇن﴾.

* * * * * * *

ثُمَّ أَرۡسَلۡنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَٰرُونَ بِـَٔايَٰتِنَا وَسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ وَمَلَإِيْهِۦ فَٱسۡتَكۡبَرُواْ وَكَانُواْ قَوۡمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوٓاْ أَنُؤۡمِنُ لِبَشَرَيۡنِ مِثۡلِنَا وَقَوۡمُهُمَا لَنَا عَٰبِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُواْ مِنَ ٱلۡمُهۡلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡكِتَٰبَ لَعَلَّهُمۡ يَهۡتَدُونَ ﴿٤٩﴾

ئاندىن مۇسا ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشى ھارۇننى بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز بىلەن ۋە روشەن پاكىت بىلەن پىرئەۋنكە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق، ئۇلار ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ (ئىماندىن) باش تارتتى، ئۇلارمۇ تەكەببۇر قەۋم ئىدى[45 - 46]. ئۇلار: «بىزگە ئوخشاش ئىككى ئادەمنى ئىنسانغا ئىمان ئېيتامدۇق، ھالبۇكى، ئۇلارنىڭ قەۋمى بىزنىڭ (قۇلغا ئوخشاش) خىزمەتچىلىرىمىزدۇر» دېيىشتى[47]. ئۇلار ئۇ ئىككىسىنى (يەنى مۇسا بىلەن ھارۇننى) ئىنكار قىلىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھالاك بولدى[48]. ئۇلار (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادى) نى ھىدايەت تاپسۇن دەپ، بىز ھەقىقەتەن مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق[49].

مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە مۇسائەلەيھىسسالام بىلەن قېرىندىشى ھارۇن ئەلەيھىسسالامنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋملىرىگە ئوچۇق پاكىتلەر ۋە كەسكىن ھۆججەتلەر بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىمۇ خۇددى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرگە ئوخشاشلا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارنىڭ ئىنسانلاردىن بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇ ئىككىسىگە ئەگىشىشتىن ۋە بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنۇشتىن چوڭلۇق قىلىپ باش تارتتى. بۇلارنىڭ دىللىرىمۇ ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ دىللىرىغا ئوخشاپ كەتتى. شۇڭا الله تائالا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىنىڭ ھەممىسىنى بىر كۈننىڭ ئىچىدىلا سۇغا چۆكتۈرۈۋېتىپ ھالاك قىلدى.

الله تائالا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىنى ھالاك قىلىپ بولغاندىن كېيىن (ئىسرائىل ئەۋلادىغا ۋەز - نەسىھەت بولسۇن ئۈچۈن) مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئۆزىنىڭ ھۆكۈملىرى، بۇيرۇقلىرى ۋە چەكلىمىلىرى بار بولغان تەۋراتنى چۈشۈرۈپ بەردى. الله تائالا مۇسائەلەيھىسسالامغا تەۋراتنى چۈشۈرۈپ بەرگەندىن كېيىن بىر ئۈممەتنى بىراقلا ھالاك قىلىۋەتمەي بەلكى ئۇ ئۈممەتنىڭ ئىچىدىكى ئىمان ئېيتقانلىرىنى ئىمان ئېيتمىغانلىرى بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇدى.

الله تائالا تەۋراتنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا ۋەز - نەسىھەت بولسۇن ئۈچۈن چۈشۈرگەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿شۇبھىسىزكى، بىز (نۇھنىڭ قەۋمى ئاد، سەمۇد ۋە لۇتنىڭ قەۋمى قاتارلىق) ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن، كىشىلەر بەنى ئىسرائىل ئەۋلادى) نىڭ دىللىرىغا (ھەقىقەتنى

[1] سۈرە سەبەئ 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كۆرىدىغان) نۇر بېرىپ، ئۇلارغا ھىدايەت ۋە رەھمەت قىلىدۇق، ئۇلار ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن دەپ، مۇساغا كىتابنى (يەنى تەۋراتنى) بەردۇق﴾[1].

* * * * * * *

وَجَعَلْنَا ٱبْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥٓ ءَايَةً وَءَاوَيْنَٰهُمَآ إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

بىز مەريەمنىڭ ئوغلىنى (يەنى ئىسانى) ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنى (يەنى مەريەمنى) (كامالى قۇدرىتىمىزنىڭ) دەلىلى قىلدۇق، ئۇلارنى تۆپتۈز، ئېقىن سۇلۇق بىر ئېگىز جايغا ئورۇنلاشتۇردۇق﴾[50].

ئىسا ۋە ئانىسى مەريەم ئەلەيھىسسالاملار توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى بولغان مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى پۈتۈن جاھان كىشىلىرىگە ئۆزىنىڭ خالىغانىنى قىلالايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان بىر پاكىت قىلغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. الله تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى دادىسىز ۋە ئانىسىز ياراتتى. ھەۋۋا ئانىمىزنى ئايالدىن ئەمەس، بەلكى بىر ئەركىشىدىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ قوۋۇرغىسىدىن) ياراتتى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنى بولسا ئەرسىز ئانىدىن ياراتتى. ئۇلاردىن باشقا كىشىلەرنى بىر ئەر بىلەن بىر ئايالنىڭ ئارىلىقىدىن ياراتتى.

﴿**ئۇلارنى تۆپتۈز، ئېقىن سۇلۇق بىر ئېگىز جايغا ئورۇنلاشتۇردۇق**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە زەھھاك ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار ئورۇنلاشتۇرۇلغان يەر بولسا كۆپ ھوسۇل بېرىدىغان، يەر يۈزىدىن سەل ئېگىز كەلگەن يەردۇر. چۈنكى، مۇنداق يەردە ئوسۇملۇكلەر بەك ئايىنىيدۇ.

بۇ ھەقتە مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە قاتادە قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. ئىبنى ئەبۇھاتەم سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ: ئۇ يەر بولسا دەمەشقتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەتتە قىلدى.

بۇ ھەقتە ئابدۇللا ئىبنى سالام، ھەسەن، زەيد ئىبنى ئەسلەم ۋە خالىد ئىبنى مەئدانلاردىنمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلىنىدى. ئىبنى ئەبۇھاتەم ئىكرىمەدىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ ئېقىن سۇلۇق بولسا، دەمەشقنىڭ ئوستەڭلىرىدۇر.

لەيس ئىبنى ئەبۇسۇلەيم مۇجاھىدنىڭ: ئۇلار دەمەشقنىڭ غوتە دېگەن يەرلىرىگە ئورۇنلاشتۇرۇلدى، دېدى.

ئابدۇرازاق ئەبۇھۇرەيرىنىڭ: ئۇلار ئورۇنلاشتۇرۇلغان يەر ، پەلەستىندىكى بىر قۇملۇقتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئۇ "ئېقىن سۇلۇق" ھەققىدە دېيىلگەن كۆز قاراشلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ توغرا كۆز قاراش بولسا، ئىبنى ئابباسنىڭ: ئۇ ئېقىن سۇلۇقتىن الله تائالانىڭ: ﴿جىبرىئىل ئۇنىڭغا خورما دەرىخىنىڭ ئاستىدىن نىدا قىلدى: «غەم قىلمىغىن، پەرۋەردىگارىڭ سېنىڭ ئاستىڭدىن (ئېقىپ تۇرىدىغان) بىر ئېرىقنى پەيدا قىلدى﴾[2] دېگەن ئايىتىدە بايان قىلىنغان (مەريەم ئەلەيھىسسالامنى تولغاق تۇتقاندا، ئۇنىڭ ئاستىغا پەيدا قىلىنغان) ئېرىق كۆزدە تۇتۇلىدۇر، دېگەن سۆزىدۇر. بۇ كۆزقاراشنى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ

---

[1] سۈرە قەسەس 43 - ئايەت.
[2] سۈرە مەريەم 24 - ئايەت.

www.munber.org

ئەنھۇمادىن ئەۋفىي رىۋايەت قىلغان. بۇ ھەقتە زەھھاك ۋە قەتادىلەرمۇ شۇنداق دېدى. ئۇ ئۇرۇن بولسا پەلەستىندۇر.

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَأَنَا۠ رَبُّكُمۡ فَٱتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡ زُبُرٗاۖ كُلُّ حِزۡبِۭ بِمَا لَدَيۡهِمۡ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرۡهُمۡ فِي غَمۡرَتِهِمۡ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحۡسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِۦ مِن مَّالٖ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمۡ فِي ٱلۡخَيۡرَٰتِۚ بَل لَّا يَشۡعُرُونَ ﴿٥٦﴾

ئى پەيغەمبەرلەر! ھالال نەرسىلەرنى يەڭلار، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىڭلار، مەن ھەققىتەن سىلەرنىڭ قىلغان ئەمەللىرىڭلارنى ئوبدان بىلىمەن[51]. (ئى پەيغەمبەرلەر جامائەسى!) سىلەرنىڭ دىنىڭلار ھەقىقەتەن بىر دىندۇر، مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇرمەن، (مېنىڭ ئازابىمدىن) قورقۇڭلار[52]. ئۇلار (يەنى ئۇممەتلەر) دىنىي جەھەتتە نۇرغۇن پىرقىلەرگە بۆلۈندى، ھەر پىرقە ئۆز دىنى بىلەن خۇشالدۇر[53]. ئۇلارنى ئۆلكەنلىرىگە قەدەر گۇمراھلىقتا تەرك ئەتكىن[54]. (ئۇلار) بىزنىڭ ئۇلارغا مال - مۈلۈك ۋە ئەۋلاتلارنى بەرگەنلىكىمىزنى ئۆزلىرىگە تېز ياخشىلىق قىلغانلىق دەپ ئويلامدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار ئۇقمايدۇ[55 - 56].

ھالال نەرسىلەرنى يېيىشكە ۋە ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلىشقا بۇيرۇغان بويرۇق توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبەرلىرىنى ھالال نەرسىلەردىن يېيىشكە ۋە ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇدى. بۇنىڭدىن مەلۇمكى ھالال نەرسىلەر ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلىشقا ياردەمچى بولىدۇ. پەيغەمبەرلەر ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلىشنى تولۇق رەۋىشتە ئورۇنلىدى. ئۇلار ھەرقانداق ياخشى ئىشلاردا سۆزى بىلەن ھەرىكىتىنى بىرلەشتۈردى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا ئۇلارغا كۆپ مۇكاپاتلارنى بەردى.

ئىمام بۇخارى ۋە ئىبنى ماجەلەر مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەرقانداق بىرپەيغەمبەر(پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇن) قوي باققان، دېدى. ساھابىلەر: ئى ئاللاھ تائالانىڭ پەيغەمبىرى! سەنمۇ باققانمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەئە، مەنمۇ مەككىلىكلەرنىڭ (قويلىرىنى) قارارىت دېگەن يەردە باققان ئىدىم» دېدى.

ئىمام بۇخارى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئۆز ئەمگىكى بىلەن تۇرمۇش كەچۈرەتتى». ئىمام مۇسلىم، تىرمىزى ۋە ئىمام ئەھمەد ئىبنۇھۇرەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئى كىشىلەر! ئاللاھ تائالا ھەقىقەتەن پاكتۇر، پاكتىن باشقىسىنى قوبۇل قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا مۆمىنلەرنىمۇ پەيغەمبەرلەرنى بۇيرۇغان ئىشقا بۇيرۇدى. (ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرنى بۇيرۇپ مۇنداق دېدى) ﴿**ئى پەيغەمبەرلەر! ھالال نەرسىلەرنى يەڭلار، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىڭلار، مەن ھەققىتەن سىلەرنىڭ قىلغان ئەمەللىرىڭلارنى ئوبدان بىلىمەن**﴾

www.munber.org

ۋە (مۆمىنلەرنى بۈيرۈپ) ﴿ئى مۆمىنلەر! بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار، ئەگەر اللە غىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار، اللە غا (يەنى اللە نىڭ ھەددى - ھېسابسىز نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلىڭلار﴾[1] دېدى دەپ، ئاندىن تامىقى، ئىچىشى، كىيىشى ۋە يېيىشى ھارامدىن بولۇپ كىرلەشكەن ۋە (چىرايى تاتارغانلىقىدىن) رەڭگى ئۆزگەرگەن ھالدا ئۇزاق يەرلەرگە سەپەر قىلىپ قولىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ: ئى پەرۋەردىگارىم! ئى پەردىگارىم! دەپ دۇئا قىلىدىغان، (لېكىن) دۇئاسى ئىجابەت قىلىنمايدىغان بىر كىشىنى بايان قىلدى.

ھەممە پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنىنىڭ پەقەت اللە تائالانى بىر دەپ بىلىش ئەقىدىسى ئۈستىدە ئىكەنلىكى ۋە بۆلگۈنچىلىك قىلغانلارغا قىلىنغان تەھدىد توغرىسىدا

﴿**(ئى پەيغەمبەرلەر جامائەسى!) سىلەرنىڭ دىنىڭلار ھەقىقەتەن بىر دىندۇر**﴾ يەنى ئى پەيغەمبەرلەر گۇرۇھى! سىلەرنىڭ دىنىڭلار بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ شېرىكى يوق بىر اللە غىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىدىغان دىندىن ئىبارەتتۇر.

﴿**مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇرمەن، (مېنىڭ ئازابىمدىن) قورقۇڭلار**﴾ بۇ ھەقتىكى مەزمۇنلار سۈرە ئەنبىيادا سۆزلىنىپ بولدى. ﴿**ئۇلار (يەنى ئۇممەتلەر) دىنىي جەھەتتە نۇرغۇن پىرقىلەرگە بۆلۈندى**﴾ يەنى پەيغەمبەرلەر ئەۋەتىلگەن شۇ ئۇممەتلەركۆپلىگەن پىرقىلەرگە بۆلۈنۈپ كەتتى.

﴿**ھەر پىرقە ئۆز دىنى بىلەن خۇشالدۇر**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ئۆزلىرىنىڭ گۇمراھلىقلىرى بىلەن خۇشالدۇر. چۈنكى، ئۇلار ئۆزلىرىنى توغرا يولدا دەپ گۇمان قىلىشىدۇ.

﴿**ئۇلارنى ئۆلگەنلىرىگە قەدەر گۇمراھلىقتا تەرك ئەتكىن**﴾ اللە تائالا پەيغەمبىرئەلەيھىسسالامنى كاپىرلارغا مۆھلەت بېرىشكە بۈيرۈپ مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد!) كاپىرلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا ئالدىرىمىغىن، ئۇلارغا ئازراق مۆھلەت بەرگىن (ئۇزاققا قالمايلا ئۇلارغا قانداق قىلىدىغانلىقىمنى كۆرىسەن﴾[2] ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى (يەنى كۇففارلارنى مەيلىگە) قويۇۋەت، يەپ - ئىچىپ، ئويناپ - كۈلۈپ يۈرسۇن، ئۇلار بىھۇدە ئارزۇلار بىلەن بولۇۋەرسۇن، ئۇلار ئۇزاققا قالمايلا (ئۆز قىلمىشلىرىنىڭ يامانلىقىنى) بىلىدۇ﴾[3].

﴿**(ئۇلار) بىزنىڭ ئۇلارغا مال - مۈلۈك ۋە ئەۋلاتلارنى بەرگەنلىكىمىزنى ئۆزلىرىگە تېز ياخشىلىق قىلغانلىق دەپ ئويلامدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار ئۇقمايدۇ**﴾ يەنى گوللىنىپ كەتكەن ئۇ كىشىلەر بىزنىڭ ئۇلارغا مال - دۇنيا ۋە ئەۋلادلارنى بېرىشىمىزنى، ئۆزلىرىنىڭ ئالدىمىزدا ھۆرمەتلىك ۋە ئىززەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن بېرىلدى دەپ قارامدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق دەپ قارىمىسۇن ئىش ھەرگىز. ئۇلار ئۆزلىرىنى: ﴿«بىزنىڭ مالليرىمىز ۋە بالليرىمىز ئەڭ كۆپ، بىز ئازابلانمايمىز»﴾[4] دەپ ئويلىغاندەك ئەمەس. ھەقىقەتەن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بۇ قارىشىدا خاتالاشتى. بىزنىڭ ئۇلارغا مال - دۇنيا ۋە ئەۋلادلارنى بېرىشىمىز، پەقەت ئۇلارنى ئاستا ئاستا گۇمراھلىق يولىدا چوڭقۇرلاشتۇرۇش ۋە مۆھلەت بېرىش ئۈچۈندۇر.

﴿**ئۇلار ئۇقمايدۇ**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ مال - مۈلكى ۋە ئەۋلادى سېنى ئەجەبلەندۈرمىسۇن، اللە ئۇلارنى بۇ دۇنيادا شۇ نەرسىلەر بىلەن ئازابلاشنى ۋە ئۇلارنىڭ كاپىر پېتى جان

---

[1] سۈرە بەقەر 172 - ئايەت.
[2] سۈرە تارىق 17 - ئايەت.
[3] سۈرە ھىجر 3 - ئايەت.
[4] سۈرە سەبەئ 35 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇزۇشىنى ئىرادە قىلىدۇ﴾[1] ﴿ئۇلارغا مۆھلەت بېرىشىمىز (ۋە ئەجىلىنى كېچىكتۈرۈشىمىز) پەقەت ئۇلارنىڭ گۇناھىنىڭ كۆپىيىشى ئۈچۈندۇر. ئۇلار (ئاخىرەتتە) خار قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾[2] ﴿بۇ قۇرئاننى ئىنكار قىلغانلارنى ماڭا قويۇۋېتكىن، ئۇلارنى تۈيدۈرماستىن، ئاستا - ئاستا ھالاكەتكە يۈزلەندۈرىمىز، ئۇلارغا مۆھلەت بېرىمەن، شۈبھىسىزكى، مېنىڭ تەدبىرىم پۇختىدۇر﴾[3] ﴿(ئى مۇھەممەد!) مەن تەنھا ياراتقان كىشىنى (يەنى ۋەلىد ئىبن مۇغىرەنى) ماڭا قويۇۋەت، ئۇنىڭغا نۇرغۇن مال بەردىم، ئۇنىڭغا كۆز ئالدىدا تۇرىدىغان ئوغۇللارنى بەردىم، ئۇنىڭ ئابرۇيىنى ئۆستۈردۈم، ئاندىن ئۇ يەنە كۆپ بېرىشىمنى تەمە قىلىدۇ، ياق، (يەنى ئۇنىڭ خالىغىنى بولمايدۇ)، چۈنكى ئۇ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە قارشى چىقتى﴾[4] ﴿مالليرىڭلار ۋە بالليرىڭلار سىلەرنى بىزگە يېقىنلاشتۇرالمايدۇ، پەقەت ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل قىلغانلارغا قىلغان ئەمەللىرى ئۈچۈن ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىلىدۇ، ئۇلار (جەننەتنىڭ) ئېسىل ئۆيلىرىدە (ھەر قانداق كۆڭۈلسىزلىكتىن) ئەمىن بولغان ھالدا تۇرىدۇ﴾[5] بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ هُم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ هُم بِـَٔايَـٰتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَٱلَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ وَٱلَّذِينَ يُؤْتُونَ مَآ ءَاتَواْ وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَٰجِعُونَ ﴿٦٠﴾ أُوْلَـٰٓئِكَ يُسَـٰرِعُونَ فِى ٱلْخَيْرَٰتِ وَهُمْ لَهَا سَـٰبِقُونَ ﴿٦١﴾

ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىنىڭ ھەيۋىسىدىن قورقۇچى كىشىلەر[57]. پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرىگە ئىشەنگۈچى كىشىلەر[58]. پەرۋەردىگارىغا شېرىك كەلتۈرمەيدىغان كىشىلەر[59]. سەدىقە بېرىدىغان ئەمما پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) قايتىپ بارىدىغانلىقىدىن دىللىرى قورقۇپ تۇرىدىغان كىشىلەر[60]. ئەنە شۇلار ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىرىغۇچىلاردۇر، ياخشى ئىشلارنى (باشقىلارنىڭ) ئالدىدا قىلىشقا تىرىشقۇچىلاردۇر[61].

ياخشى كىشىلەرنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا

الله تائالا ياخشى كىشىلەرنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىنىڭ ھەيۋىسىدىن قورقۇچى كىشىلەر**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈش، ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەت قىلىش ۋە ياخشىلىق قىلىش بىلەن بىرگە الله تائالادىن قورقىدۇ ۋە الله تائالانىڭ ئۆزلىرىنى ئازدۇرۇۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ تۇرىدۇ. بۇ ھەقتە ھەسەن بەسرى مۇنداق دېدى: مۇمىن ھەم ياخشىلىق قىلىدۇ ھەم الله تائالادىن قورقۇپ تۇرىدۇ. كاپىر ھەم يامانلىق قىلىدۇ ھەم خاتىرجەم يۈرىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرىگە ئىشەنگۈچى كىشىلەر**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ كائىنات ۋە شەرىئەت ئەھكاملىرى توغرىسىدىكى ئايەتلىرىگە ئىشەنگۈچىلەردۇر. بۇ ھەقتە الله تائالا مەرىيەم

---

[1] سۈرە تەۋبە 55 - ئايەت.
[2] سۈرە ئالى ئىمران 178 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە قەلەم 44 - 45 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە مۇدەسسىر 11 - 16 - ئايەتكىچە.
[5] سۈرە سەبەئ 37 - ئايەت.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿ھەمدە ئىمرانىنىڭ قىزى مەريەمنى مىسال قىلىپ كۆرسەتتى، ئۇ نۇمۇسىنى ساقلىدى، ئۇنىڭغا بىزنىڭ تەرىپىمىزدىن بولغان روھنى پۈۋلىدۇق (دەم ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ، ئىساغا ھامىلدار بولدى)، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ سۆزلىرىنى ۋە (نازىل قىلغان) كىتابلىرىنى تەستىق قىلدى ۋە اللەغا ئىتائەت قىلغۇچىلاردىن بولدى﴾[1] يەنى مەريەم بولىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنىڭ الله تائالانىڭ ئۇرۇنلاشتۇرۇشى بىلەن بولىدىغانلىقىغا، ئەگەر الله تائالا يولغا قويغان ئىش بۇيرۇق بولسا، ئۇنىڭ الله تائالا ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ئىشلاردىن ئىكەنلىكىگە، ئەگەر الله تائالا يولغا قويغان ئىش چەكلەش بولسا، ئۇنىڭ الله تائالا يامان كۆرىدىغان ۋە رازى بولمايدىغان ئىشلاردىن ئىكەنلىكىگە، ئەگەر الله تائالا يولغا قويغان ئىش ياخشى بىر ئىش بولسا، ئۇنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ئىشەندى.

﴿**پەرۋەردىگارىغا شېرىك كەلتۈرمەيدىغان كىشىلەر**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالاغا قوشۇپ باشقا بىرسىگە ئىبادەت قىلماستىن، بەلكى الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىدۇ. الله تائالانى بىر دەپ قارايدۇ. الله تائالانى ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ يوق، ئۇ، ئۆزىگە ئايال ۋە بالا تۇتمىغان، ھەممە مەخلۇقاتلار ئۇنىڭغا موھتاج بولغان، ئۇنىڭ ئوخشىشى ۋە تەڭدىشى بولمىغان بىر زاتتۇر، دەپ بىلىدۇ.

﴿**سەدىقە بېرىدىغان ئەمما پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) قايتىپ بارىدىغانلىقىدىن دىللىرى قورقۇپ تۇرىدىغان كىشىلەر**﴾ يەنى ئۇلار سەدىقە ۋە مالىلىرىنىڭ زاكاتلىرىنى بەرسىمۇ، ئەمما سەدىقە ۋە زاكات بېرىشنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە تولۇق رىئايە قىلالىغاندىمىزمۇ دەپ ئەنسىرەپ، بەرگەن سەدىقە ۋە زاكاتلىرىنىڭ الله تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولماسلىقىدىن قورقۇپ تۇرىدۇ. بۇ پەقەت ئېھتىيات يۈزىسىدىن بولغان قورقۇشتۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! الله تائالانىڭ ﴿**سەدىقە بېرىدىغان ئەمما پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) قايتىپ بارىدىغانلىقىدىن دىللىرى قورقۇپ تۇرىدىغان كىشىلەر**﴾ دېگەن ئايەتتە بايان قىلىنغان كىشىلەر، ئوغرىلىق قىلىپ ياكى زىنا قىلىدىغان ۋە ھاراق ئىچىپ ئاندىن الله تائالادىن قورقۇپ تۇرىدىغان كىشىلەرمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئى ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى! ئى سىددىقنىڭ! قىزى ئۇنداق ئەمەس. ئۇلار نامىاز ئوقۇپ، روزا تۇتۇپ ۋە سەدىقە بېرىپ تۇرۇپ الله تائالادىن قورقۇپ تۇرىدىغان كىشىلەردۇر» دېدى.

بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزى ۋە ئىبنى ئەبۇھاتەملەرمۇ رىۋايەت قىلغان. لېكىن ھەدىس بۇلارنىڭ قىلغان رىۋايىتىدە: «ئى ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى! ئۇنداق ئەمەس. ئۇلار نامىاز ئوقۇيدىغان، روزا تۇتىدىغان ۋە سەدىقە بېرىدىغان، لېكىن بۇ ئىشلارنىڭ ئۇزلىرىدىن قوبۇل بولماسلىقىدىن قورقۇپ تۇرىدىغان كىشىلەردۇر. ئۇلار يەنە ﴿**ئەنە شۇلار ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىرىغۇچىلاردۇر، ياخشى ئىشلارنى (باشقىلارنىڭ) ئالدىدا قىلىشقا تىرىشقۇچىلاردۇر**﴾» دېگەن شەكىلدە كەلدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇھەممەد ئىبنى كەئب قۇرەزى ۋە ھەسەنبەسرى قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

* * * * * * *

[1] سۈرە تەھرىم 12 - ئايەت.

www.munber.org

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۖ وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنطِقُ بِالْحَقِّ ۚ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي
غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّن دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ
إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ ۖ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ
فَكُنتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

بىز ئىنساننى پەقەت تاقىتى يېتىدىغان (ئىش) قىلا تەكلىپ قىلىمىز، بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ھەقنى سۆزلەيدىغان كىتاب (يەنى بەندىلەرنىڭ ياخشى - يامان ئىشلىرى خاتىرىلەنگەن نامە - ئەمال) بار، ئۇلارغا (ساۋابنى كېمەيتىۋېتىش ياكى ئازابنى ئاشۇرۇۋېتىش بىلەن) قىلچە زۇلۇم قىلىنمايدۇ[62]. ئۇلار (يەنى گۇناھكار كۇففارلار) نىڭ دىللىرى بۇنىڭدىن (يەنى قۇرئاندىن) غەپلەتتىدۇر، ئۇنىڭدىن (يەنى كۇفرىدىن) باشقا ئۇلار كىلەچەكتە نۇرغۇن (يامان) ئىشلارنى قىلىدۇ[63]. ئۇلارنىڭ بايلىرىنى ئازاب بىلەن جازالىغان ۋاقتىمىزدا ناكاھ ئۇلار پەرياد قىلىدۇ[64]. (ئۇلارغا ئېيتىلىدۇ) «بۈگۈن پەرياد قىلماڭلار، ھەقىقەتەن سىلەر بىزنىڭ ياردىمىمىزگە ئېرىشەلمەيسىلەر»[65]. مېنىڭ ئايەتلىرىم سىلەرگە ئوقۇپ بېرىلەتتى، (ئۇنى ئاڭلاشتىن يۈز ئۆرۈپ) ئارقاڭلارغا چېكىنىۋالاتتىڭلار[66]. ئۇلار ھەرەم ئەھلى بولغانلىقى بىلەن پەخىرلىنىپ ئىماندىن يۈز ئۆرۈيدۇ، كەچلىك پاراڭلىرىدا يامان سۆزلەرنى قىلىدۇ، (يەنى قۇرئانغا تەنە قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سۆكىدۇ)[67].

الله تائالانىڭ ئادىللىقىنىڭ بايانى ۋە كاپىرلارنىڭ قىلمىشلىرى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە ئادىللىقىدىن، دۇنيادا بەندىلىرىگە يولغا قويۇپ بەرگەن ھۆكۈملىرىدە ئۇلارنى ئۇلارنىڭ كۈچى يەتمەيدىغان ئىشلارغا بۇيرۇمىغانلىقىدىن ۋە قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ (دۇنيادىكى) قىلمىشلىرىدىن كىچىككىنىمۇ بىر نەرسىنى قاچۇرۇپ قويمايدىغان، بەندىلەرنىڭ بارلىق قىلمىشلىرى خاتىرىلەنگەن كىتابتا يېزىلغانلىرىدىنلا ھېساب ئالىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ھەقنى سۆزلەيدىغان كىتاب (يەنى بەندىلەرنىڭ ياخشى - يامان ئىشلىرى خاتىرىلەنگەن نامە - ئەمال) بار**﴾ يەنى بەندىلەرنىڭ ياخشى - يامان ئىشلىرى خاتىرىلەنگەن كىتاب بار.

﴿**ئۇلارغا (ساۋابنى كېمەيتىۋېتىش ياكى ئازابنى ئاشۇرۇۋېتىش بىلەن) قىلچە زۇلۇم قىلىنمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلىرىدىن كىچىككىنىمۇ كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ. ئەمما مۆمىن بەندىلەرنىڭ قىلىپ سالغان كۆپلىگەن يامان ئىشلىرى كەچۈرۈلۈپ كېتىدۇ.

ئاندىن الله تائالا كاپىرلارنى ۋە قۇرەيشنىڭ مۇشرىكلىرىنى تەنقىتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار (يەنى گۇناھكار كۇففارلار) نىڭ دىللىرى بۇنىڭدىن (يەنى قۇرئاندىن) غەپلەتتىدۇر**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرى الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرگەن قۇرئاندىن غەپلەتتىدۇر.

﴿**ئۇنىڭدىن (يەنى كۇفرىدىن) باشقا ئۇلار كىلەچەكتە نۇرغۇن (يامان) ئىشلارنى قىلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ھەكەم ئىبنى ئابان ئىكرىمەدىن ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلارنىڭ بۇ شەرىك كەلتۈرۈشى ۋە كۆپۈرلۈقىدىن باشقا، كەلگۈسىدە چوقۇم قىلىدىغان نۇرغۇنلىغان يامان ئىشلىرى باردۇر.

www.munber.org

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە باشقىلار مۇنداق دېدى: ئۇلارنىڭ ئازابقا لايىق بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارئۆلۈشتىن بۇرۇن قىلىشى چوقۇم بولغان نۇرغۇنلىغان يامان ئىشلار ئۇلارغا پۈتۈلۈپ كەتتى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇقاتىل ئىبنى ھايىيان، سۇددى ۋە ئابدۇررااھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم قاتارلىقلاردىنمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلىندى. بۇ مەنە بۇ ئايەتكە بېرىلگەن مەنىلەرنىڭ توغرىسى ۋە ئايەتنىڭ ئاشكارا مەنىسىدۇر.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىندى: «ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ بولمىغان زات بىلەن قەسەمكى، سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئەھلى جەننىتىنىڭ ئەمەلىنى قىلىپ، ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن جەننەت ئارىلىقى بىر گەز قالغاندا، ئۇنىڭغا پۈتۈلگىنى ئىلگىرى كېلىپ ئەھلى دوزىخىنىڭ ئەمەلىنى قىلىدۇ - دە، دوزاخقا كىرىدۇ ۋە سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئەھلى دوزىخىنىڭ ئەمەلىنى قىلىپ، ھەتتا ئۇنىڭغا بىرگەز قالغاندا، ئۇنىڭغا پۈتۈلگىنى ئىلگىرى كېلىپ ئەھلى جەننىتىنىڭ ئەمەلىنى قىلىدۇ - دە، جەننەتكە كىرىدۇ». بۇ ئۇزۇن بىر ھەدىسنىڭ ئاخىرقى قىسمىدۇر.

﴿**ئۇلارنىڭ بايلىرىنى ئازاب بىلەن جازالىغان ۋاقتىمىزدا**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بايلىرىنى تۇرمۇشتا ياشاۋاتقان بەختلىك كىشىلەرگە اللە تائالانىڭ ئازابى ۋە ئىنتىقام ئېلىشى كەلگەن ۋاقتىدا ﴿**ناگاھ ئۇلار پەرياد قىلىدۇ**﴾ يەنى (ئۇلار ئازابنى كۆرۈپ) پەرياد قىلىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد! مېنىڭ ئايەتلىرىمنى) ئىنكار قىلغۇچى دۆلەتمەنلەرنى ماڭا قويۇۋەتكىن (يەنى ئۇلارنىڭ جازاسىنى ئۆزۈم بېرىمەن)، ئۇلارغا ئازغىنا مۆھلەت بەرگىن، شۇبھىسىزكى، بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا (ئۇلارغا) ئېغىر ئىشكەللەر ۋە (كۆيدۈرگۈچى) دوزاخ بار، (زەققۇم، زەررىدىن ئىبارەت) گالدىن ئۆتمەيدىغان تاماق ۋە قاتتىق ئازاب بار﴾[1] ﴿ئۇلاردىن ئىلگىرى (كۇفرى تۈپەيلىدىن) نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلار (ئازابنى كۆرگەندە) پەرياد قىلدى، ھالبۇكى، (بۇ) قاچىدىغان ۋاقىت ئەمەس﴾[2].

﴿**(ئۇلارغا ئېيتىلىدۇ) «بۈگۈن پەرياد قىلماڭلار، ھەقىقەتەن سىلەر بىزنىڭ ياردەمىمىزگە ئېرىشەلمەيسىلەر**»﴾ يەنى سىلەر مەيلى پەرياد چېكىڭلار ياكى چەكمەڭلار، بۇ سىلەر ئۈچۈن پايدىسىز. سىلەرنى سىلەرگە كەلگەن ئازابدىن ھېچكىم قۇتۇلدۇرالمايدۇ. سىلەرگە بۇ ئازابنى تېتىشتىن باشقا ھېچقانداق ئامال يوق. بۇ سىلەرگە پۈتۈلۈپ كەتكەن ئازابدۇر.

ئاندىن اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئۆتكۈزگەن ئەڭ چوڭ جىنايىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**مېنىڭ ئايەتلىرىم سىلەرگە ئوقۇپ بېرىلەتتى، (ئۇنى ئاڭلاشتىن يۈز ئۆرۈپ) ئارقاڭلارغا چېكىنىۋالاتتىڭلار**﴾ يەنى ئۇلار شۇ ئايەتلەر تەرىپىگە چاقىرىلسا، ئۇنىڭدىن باش تارتتى. ﴿بۇ شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، سىلەر اللەنى بىر دەپ بىلىشكە چاقىرىلغاندا (بۇنى) ئىنكار قىلدىڭلار، ئەگەر اللەغا شېرىك كەلتۈرۈلسە (يەنى لات، ئۇززا قاتارلىق بۇتلارغا چوقۇنۇشقا چاقىرىلساڭلار) ئۇنى تەستىق قىلسىلەر (يەنى ئۇلارنىڭ ئىلاھلىقىنى ئېتىراپ قىلسىلەر)، ھۆكۈم يۇكسەك، بۈيۈك اللەغا خاستۇر﴾[3].

﴿**ئۇلار ھەرەم ئەھلى بولغانلىقى بىلەن پەخىرلىنىپ ئىماندىن يۈز ئۆرۈيدۇ، كەچلىك پاراڭلىرىدا يامان سۆزلەرنى قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار كەبە بىلەن پەخىرلىنىدۇ ۋە ئۆزلىرىنى كەبىنىڭ ئىگىلىرى دەپ قارايدۇ. لېكىن، ئۇلار ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەستۇر.

---

[1] سۈرە مۇزەممىل 11 — 13 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ساد 3 - ئايەت.
[3] سۈرە غافىر 12 - ئايەت.

www.munber.org

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە نەسەئى ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت چۈشكەندىن كېيىن كېچىدە پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇش يامان كۆرۈلىدىغان بولدى. قۇرەيشلىكلەر ئۆزلىرىنى كەبىنىڭ ئىگىلىرى دەپ كەبە بىلەن پەخىرلىنەتتى. ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ كېچىدە پاراڭلىشاتتى ۋە لېكىن، ئۇلار كەبىنى (ياساپ) ئاۋاتلاشتۇرماي تاشلىۋەتكەن ئىدى.

* * * * * * *

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُواْ ٱلْقَوْلَ أَمْ جَآءَهُم مَّا لَمْ يَأْتِ ءَابَآءَهُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمْ لَمْ يَعْرِفُواْ رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِۦ جِنَّةٌۢ ۚ بَلْ جَآءَهُم بِٱلْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَٰرِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ ٱتَّبَعَ ٱلْحَقُّ أَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ بَلْ أَتَيْنَٰهُم بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَن ذِكْرِهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۖ وَهُوَ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ عَنِ ٱلصِّرَٰطِ لَنَٰكِبُونَ ﴿٧٤﴾ ۞ وَلَوْ رَحِمْنَٰهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِم مِّن ضُرٍّ لَّلَجُّواْ فِى طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾

ئۇلار (ھەق) كالام (يەنى ئۇلۇغ قۇرئان) ئۈستىدە چوڭقۇر پىكىر قىلمىدىمۇ؟ ياكى ئۇلارغا اللە تەرىپىدىن ئاتا - بوۋىلىرىغا كەلمىگەن (يېڭى) نەرسە كەلدىمۇ؟[68]. ياكى ئۇلار ئۆزلىرىگە كەلگەن ئەلچىنى تونۇمايدۇ ئۇنى ئىنكار قىلىۋاتامدۇ؟[69]. ياكى ئۇلار ئۇنى مەجنۇن دېيىشەمدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارغا ئۇ ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ تولىسى ھەقىقەتنى ياماق كۆرىدۇ[70]. ئەگەر ھەقىقەت (يەنى قۇرئان) ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا بويسۇنىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئاسمانلار، زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار خاراپ بولغان بولاتتى، ئۇنداق بولغىنى يوق، ئۇلارغا (ۋەز - نەسىھەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان) قۇرئاننى ئاتا قىلدۇق، ئۇلار ئۆزلىرىگە (ۋەز - نەسىھەت بولغان) قۇرئاندىن يۈز ئۆرۈيدۇ[71]. ياكى سەن ئۇلاردىن (ئەلچىلىكىنى يەتكۈزگەنلىكىڭگە) ھەق تەلەپ قىلامسەن؟ (يەنى ئۇلار شۇنداق گۇمان قىلامدۇ؟) پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ساڭا بەرگەن) ئەجرى ياخشىدۇر، اللە رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ياخشىسىدۇر[72]. سەن ئەلۋەتتە ئۇلارنى توغرا يولغا دەۋەت قىلىسەن[73]. ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلار ھەقىقەتەن توغرا يولدىن چەتنىگۈچىلەردۇر[74]. ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)غا رەھىم قىلساق، ئۇلارغا كەلگەن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتسەك، چوقۇم گۇمراھلىقلىرىدا داۋاملىق تەپتىرقاپ يۈرۈشەتتى[75].

مۇشرىكلەرگە بېرىلگەن رەددىيە ۋە ئۇلارنى ئەيىبلەش توغرىسىدا

﴿**ئۇلار (ھەق) كالام (يەنى ئۇلۇغ قۇرئان) ئۈستىدە چوڭقۇر پىكىر قىلمىدىمۇ؟ ياكى ئۇلارغا اللە تەرىپىدىن ئاتا - بوۋىلىرىغا كەلمىگەن (يېڭى) نەرسە كەلدىمۇ؟**﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلەر اللە تەرىپىدىن ھېچبىر پەيغەمبەرگە قۇرئاندەك مۇكەممەل ۋە شەرەپلىك بىر كىتاب چۈشۈرۈلمىگەن تۇرۇپ، ھەتتا ئۇلار ھېچقانداق بىر كىتاب ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچىنىڭ يوزىنى كۆرمەي ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋردە ئۆلۈپ كەتكەن ئاجدادلىرى ئېرىشەلمىگەن كىتاب بولغان قۇرئانغا ئېرىشكەن تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ

www.munber.org

قۇرئاننى چۈشەنمىگەنلىكى، ئۇ توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزمىگەنلىكى ۋە ئۇنى تەكشاشتىن يۈز ئۆرۈگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلارغا كايىدى. ئەسلىدە بۇلارنىڭمۇ خۇددى ئۆزلىرىنىڭ ئىچىلىرىدىكى ھۆرمەتكە سازاۋەر كىشىلەر ئىسلامنى قوبۇل قىلىپ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ، ئەگەشكەنلىكلىرى ئۈچۈن ئۇنى ئۆزلىرىدىن خۇرسەن قىلغانىدەك، الله تائالا ئۆزلىرىگە ئاتا قىلغان بۇ نېمەتنى خۇشاللىقچە قوبۇل قىلىپ، ئۇنى چۈشىنىپ، ببرىلگەن بۇ نېمەتكە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن كېچىمۇ - كۈندۈز قۇرئاننىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئىش تۇتۇشى لازىم ئىدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە مۇنداق دېدى: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، ئەگەر كىشىلەر قۇرئاننى ياخشى چۈشەنسە ۋە ئۇ توغرىسىدا ياخشى پىكىر يۈرگۈزسە، ئۇلار قۇرئاننىڭ الله تائالانىڭ دەرگاھىدا يامان بولىدىغان ئىشلاردىن توسقانلىقىنى بىلەلەيدۇ. لېكىن، ئۇلار قۇرئاننىڭ ئېچىدىكى مەنىسى ئوچۇق بولمىغان (يەنى مۇتەشابىھ) ئايەتلىرىگە ئېسىلىۋالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ھالاك بولىدۇ.

ئاندىن الله تائالا قۇرەيشنىڭ كاپىرلىرىغا كايىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ياكى ئۇلار ئۆزلىرىگە كەلگەن ئەلچىنى تونۇماي ئۇنى ئىنكار قىلىۋاتامدۇ؟**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدە راستچىل، ئىشەنچلىك ۋە ئىپپىەتلىك سۈپەتلىرى بىلەن تونۇلۇپ ئۆسكەن مۇھەممەدنى تۇنۇمايۋاتامدۇ؟ يەنى ئۇ كاپىرلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشۇ سۈپەتلىرىنى ئىنكار قىلالامدۇ؟

شۇڭا جەئفەر ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ھەبەشىستانىنىڭ پادىشاھى بولغان نەجاشىغا مۇنداق دېدى: ئى پادىشاھ! شەك شۇبھىسىزكى، الله تائالا بىزگە نەسەبنى، راستچىللىقنى ۋە ئىشەنچىلىك ئىكەنلىكىنى ھەممىمىز بىلىدىغان بىر پەيغەمبەرنى ئەۋەتتى.

مۇغىرە ئىبنى شۆئبەمۇ كىسرانىڭ ئادىمى بىلەن قىلىچۇازلىق قىلىش ئۈچۈن مەيدانغا چۈشكەن ۋاقىتىدا، ئۇنىڭغا شۇنداق دېگەن. رۇمنىڭ پادىشاھى بولغان ھىرەقىل ئەبۇسۇفيان ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرىدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىدىن سوربغان ۋاقىتىدا، ئەبۇسۇفيانمۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبىنىڭ ئېسىللىكىنى، ئۇنىڭ راستچىل ۋە ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىنى ئېيتقان. ئەبۇسۇفيان بۇ ۋاقىتدا تېخى مۇسۇلمان بولمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭدىكى راستچىللىق ئۇنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۈپەتلىرىدىن (بىرەرسىنىمۇ يوشۇرۇپ قالماي) ھەممىسىنى ئېتىراپ قىلىپ، راست سۆزلەشكە مەجبۇر قىلغان.

﴿**ياكى ئۇلار ئۇنى مەجنۇن دېيىشەمدۇ؟**﴾ يەنى الله تائالانىڭ بۇ ئايىتى كۆپ ساندىكى مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام توغرىسىدا سۆز قىلىپ: ئۇ قۇرئاننى ئۆزىنىڭ يېنىدىن توقۇپ چىققان ياكى ئۇ ئېلىشىپ قالغان، شۇڭا ئۇ ئۆزىنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلمەيدۇ، دەيدىغانلىقىدىن، ئۇلارنىڭ دىللىرىنىڭ قۇرئانغا ئىمان ئېيتىشقا بارمايدىغانلىقىدىن ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىمۇ قۇرئان توغرىسىدىكى بۇ سۆزلىرىنىڭ ھەق سۆز ئەمەسلىكىنى بىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. چۈنكى، قۇرئان ئۇلارغا كەلگەن قارشىلىق كۆرسىتىش مۇمكىن بولمايدىغان الله تائالانىڭ سۆزىدۇر. چۈنكى، قۇرئان ئۇلاردىن ۋە يەر يۈزىدىكى بارلىق كىشىلەردىن بىر سۈرىنىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلدى. لېكىن، ئۇلار ئۇنى كەلتۈرەلمىدى ۋە ھەم مەڭگۈ كەلتۈرەلمەيدۇ.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارغا ئۇ ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ تولىسى ھەقىقەتنى ياماق كۆرىدۇ**﴾.

www.munber.org

ھەقىقەتنىڭ ھاۋايى ھەۋەسلەرگە بويسۇنمايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئەگەر ھەقىقەت (يەنى قۇرئان) ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا بويسۇنىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئاسمانلار، زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار خاراپ بولغان بولاتتى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، ئەبۇسالىھ ۋە سۇددى قاتارلىقلار: ئايەتتىكى "ھەقىقەت" دېگەن سۆزدىن اللە تائالا كۆزدە تۇتۇلدۇ، دېدى. يەنى مۇبادا اللە تائالا ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا بويسۇنۇپ بارلىق ئەھكاملارنى شۇ بويىچە يولغا قويىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرى بۇزۇق ۋەبىرىنىڭ يەنە بىرىگە ئوخشىمايدىغان بولغانلىقى ئۈچۈن ﴿**ئەلۋەتتە ئاسمانلار، زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار خاراپ بولغان بولاتتى**﴾.

اللە تائالا ئىنسانلارنىڭ خاھىشلىرىنىڭ ئوخشاش بولمايدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «بۇ قۇرئان نېمىشقا ئىككى شەھەر (يەنى مەككە بىلەن تائىف ئادەملىرىدىن) بىر كاتتا ئادەمگە نازىل قىلىنمىدى؟» دېيىشتى﴾[1].

ئاندىن اللە تائالا ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىنى ئۇلار تەقسىم قىلىپ بېرەمدۇ؟﴾[2] ﴿«ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ رەھمەت خەزىنىلىرى سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا بولسا، چىقمىدىن (يەنى تۇگەپ كېتىشىدىن) قورقۇپ، چوقۇم بېخىللىق قىلاتتىڭلار، ئىنسان بېخىل كېلىدۇ» دېگىن﴾[3] ﴿ياكى ئۇلارنىڭ پادىشاھلىقتىن نېسىۋىسى بارمۇ؟ (ھېچقانداق نېسىۋىسى يوق) ئەگەر بولىدىغان بولسا (زىيادە بېخىللىقتىن)ئۇلار كىشىلەرگە قىلچىلىك نەرسە بەرمەيدۇ﴾[4].

بۇ ئايەتلەرنىڭ ھەممىسى بەندىلەرنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ قاراشلىرىنىڭ ۋە خاھىشلىرىنىڭ ئوخشاش ئەمەسلىكىنى، ئەمما اللە تائالا بولسا ئۆزىنىڭ بارلىق سۈپەتلىرىدە، سۆزلىرىدە، قىلمىشلىرىدا، يولغا قويغان ھۆكۈملىرىدە، بېكىتكەن ئىشلىرىدا ۋە مەخلۇقاتلارنىڭ ئىشلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇشلىرىدا كامالەتكە يەتكەن بىر زات ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. اللە تائالا بارلىق كەمچىلىكلەردىن پاكتۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ ۋە پەرۋەردىگار يوقتۇر. ﴿**ئۇنداق بولغىنى يوق، ئۇلارغا (ۋەز - نەسىھەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان) قۇرئاننى ئاتا قىلدۇق، ئۇلار ئۆزلىرىگە (ۋەز - نەسىھەت بولغان) قۇرئاندىن يۈز ئۆرۈيدۇ**﴾.

پەيغەمبەرنىڭ ھەق تەلەپ قىلماستىن توغرا يولغا چاقىرىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ياكى سەن ئۇلاردىن (ئەلچىلىكنى يەتكۈزگەنلىكىڭگە) ھەق تەلەپ قىلامسەن؟ (يەنى ئۇلار شۇنداق گۇمان قىلامدۇ؟) پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ساڭا بەرگەن) ئەجرى ياخشىدۇر**﴾ يەنى سەن ئۇلاننى توغرا يولغا چاقىرغانلىقىڭغا ئۇلاردىن كېچىككىنىمۇ ھەق تەلەپ قىلمايسەن. بەلكى، سەن بۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا ناھايىتى كۆپ مۇكاپاتقا ئېرىشىشنى ئويلايسەن.

پەيغەمبەرنىڭ ھەق تەلەپ قىلمايدىغانلىقى ھەققىدە اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئېيتقىنكى، «سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلغىنىم يوق، ئۇ سىلەرگە بولسۇن؛ ئەجرىمنى پەقەت اللەدىن

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 31 - ئايەت.
[2] سۈرە زۇخرۇف 32 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئىسرا 100 - ئايەت.
[4] سۈرە نىسا 53 - ئايەت.

www.munber.org

تىلەيمەن. اللە ھەممە نەرسىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر »﴾[1] ﴿ئىبيتقىنكى، «(اللە تەرىپىدىن كەلگەن ۋەھيىنى) تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچ ھەق تەلەپ قىلمايمەن، مەن (قۇرئاننى) ئىپتىرا قىلغۇچىلاردىن (يەنى يالغاندىن توقۇغۇچىلاردىن) ئەمەسمەن﴾[2] ﴿«(يەيغەمبەرلىكنى) تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھەق تەلەپ قىلمايمەن، پەقەت تۇغقانچىلىق ھەققى ئۈچۈن مېنى دوست تۇتۇشۇڭلارنى (يەنى پەرۋەردىگارىمنىڭ دەۋتىنى يەتكۈزۈشۈمگە چېقىلماسلىقىڭلارنى) تىلەيمەن» دېگىن﴾[3] ﴿شەھەرنىڭ يىراق جايىدىن بىر كىشى (يەنى ھەبىب نەجار) يۈگۈرۈپ كېلىپ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشىڭلار، توغرا يولدا بولغان، (ئىمانغا دەۋەت قىلغانلىقىغا) سىلەردىن ھەق سورىمايدىغان كىشىلەرگە ئەگىشىڭلار﴾[4].

﴿سەن ئەلۋەتتە ئۇلارنى توغرا يولغا دەۋەت قىلسەن، ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلار ھەقىقەتەن توغرا يولدىن چەتنىگۈچىلەردۇر﴾ ئىمام ئەھمەد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق بىر چۈش كۆرگەن ئۇنىڭ يېنىغا ئىككى پەرىشتە كېلىپ، بىرى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئايىغىدا، يەنە بىرى بېشىدا ئولتۇرىدۇ. ئايىغىدا ئولتۇرغان پەرىشتە بېشىدا ئولتۇرغىنىغا: بۇنىڭ بىلەن بۇنىڭ ئۈممىتى ئۈچۈن بىر مىسال كەلتۈرمەمسەن؟ دەيدۇ. بېشىدا ئولتۇرغان پەرىشتە مىسال كەلتۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: بۇنىڭ بىلەن بۇنىڭ ئۈممىتىنىڭ مىسالى سەپەر ئۈستىدىكى بىر قەۋمنىڭ مىسالىغا ئوخشاشتۇر. ئۇلار (سەپەر قىلىپ) بىيابان كەتكەن بىر چۆلگە بېرىپ قالىدۇ. ئۇ چۆلنى كېسىپ ئۆتۈش ئۈچۈن ۋە ياكى ئۇ يەردىن ئارقىغا قايتىپ كېلىشى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئۇزۇقى يېتەرلىك ئەمەستۇر. ئۇلار شۇنداق تۇرغان بىر پەيتتە يوللۇق پاختا رەختىن چىرايلىق كىيىم كىيگەن بىر كىشى ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇلارغا: ئېيتىپ بېقىڭلار، ئەگەر مەن سىلەرنى ھەممە مېۋە تېپىلىدىغان بىر باغقا ۋە تاتلىق سۇيى بار بىر كۆلگە باشلاپ ئاپارسام ماڭا ئەگىشەمسىلەر؟ دەيدۇ. ئۇلار: ئەگىشىمىز، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشى ئۇلارنى ھەممە مېۋە تېپىلىدىغان بىر باغقا ۋە تاتلىق سۇيى بار بىر كۆلگە باشلاپ ئاپىرىدۇ. ئۇلار (ئۇ يەردە) يەپ - ئىچىپ سەمرىپ كېتىدۇ. ئاندىن ئۇ كىشى ئۇلارغا: مەن سىلەرگە سىلەر ئاشۇ ھالىتىڭلاردا تۇرغاندا ئۇچرىشىپ سىلەرنى ھەممە مېۋە تېپىلىدىغان بىر باغقا ۋە تاتلىق سۇيى بار بىر كۆلگە باشلاپ ئېلىپ بارسام ماڭا ئەگىشەمسىلەر؟ دېسەم، سىلەر ماڭا ئەگەشىپ كەلمىدىڭلارمۇ؟ دەيدۇ. ئۇلار: شۇنداق قىلدۇق، دەيدۇ. ئۇ كىشى: ئۇنداق بولسا، سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا مېۋىسى بۇنىڭدىنمۇ مول بولغان بىر باغ، سۇيى بۇنىڭدىنمۇ تاتلىق بولغان بىر كۆل بار، (مەن سىلەرنى شۇ يەرگە باشلاپ ئېلىپ بارای) ماڭا ئەگىشىڭلار، دەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىر قىسمىلىرى: اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۇ راست سۆزلەيدۇ. ئەلۋەتتە بۇنىڭغا ئەگىشىمىز، دەيدۇ. يەنە بىر قىسمىلىرى: بىز مۇشۇنىڭغا رازى بولدۇق. بىز مۇشۇ يەردە قالىمىز، دەيدۇ.

كاپىرلارنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

﴿ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلار ھەقىقەتەن توغرا يولدىن چەتنىگۈچىلەردۇر﴾ ﴿ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)غا رەھىم قىلساق، ئۇلارغا كەلگەن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتسەك، چوقۇم گۇمراھلىقلىرىدا داۋاملىق تېخىرقاپ يۈرۈشەتتى﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، كاپىرلارنىڭ، ئەگەر اللە تائالا ئۇلاردىن ئۇلارغا كەلگەن

[1] سۈرە سەبەئ 47 - ئايەت.
[2] سۈرە ساد 86 - ئايەت.
[3] سۈرە شۇرا 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ياسىن 20 - 21 - ئايەتلەر.

www.munber.org

كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتكەن ۋە ئۇلارغا قۇرئاننى چۈشەندۈرگەن تەقدىردىمۇ يەنىلا ئۇلارنىڭ الله تائالاغا بويسۇنمايدىغان، ئۆزلىرىنىڭ كاپىرلىقلىرىدا، تەرسالىقلىرىدا ۋە ئازغۇنلۇقلىرىدا داۋاملىشىۋېرىدىغان دەرىجىدە ئېزىپ كەتكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر الله ئۇلاردا بىرەر ياخشىلىق بار دەپ بىلسە ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا (ھەقنى) ئاڭلىتاتتى؛ ئۇلارغا ئاڭلاتقان تەقدىردىمۇ، ئۇلار ھەقتىن ئەلۋەتتە يۈز ئۆرۈگەن ھالدا باش تارتاتتى﴾[1] ﴿ ئەگەر ئۇلارنى دوزاخ ئۈستىدە توختىتىلغان چاغدا كۆرسەڭ (دەھشەتلىك بىر ھالنى كۆرەتتىڭ). ئۇلار: «كاشكى دۇنياغا قايتۇرۇلساق ئىدۇق، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلمايتتۇق ۋە مۆمىنلەردىن بولاتتۇق» دەيدۇ، ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار نېمە ئىلگىرى يوشۇرغان ئىشلىرى (قەبىھ قىلمىشلىرى تۆپەيلىدىن شۇنداق ئىرزۇ قىلىشىدۇ) ئۇلارغا ئاشكارا بولدى، ئۇلار دۇنياغا قايتۇرۇلغان تەقدىردىمۇ مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى ئەلۋەتتە يەنە قىلاتتى. شۇبھىسىزكى، ئۇلار (ئىمان ئېيتاتتۇق دېگەن ۋەدىسىدە) يالغانچىلاردۇر، ئۇلار: «ھاياتلىق پەقەت مۇشۇ دۇنيادىكى ھاياتىمىزدۇر، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرۈلمەيمىز» دەيدۇ﴾[2] بۇ، الله تائالانىڭ تېخى بولمىغان ئىشلار، ئەگەر بولسا قانداق يوسۇندا بولىدىغانلىقىنى بىلگەنلىكىدىندۇر.

* * * * * * *

وَلَقَدْ أَخَذْنَٰهُم بِٱلْعَذَابِ فَمَا ٱسْتَكَانُوا۟ لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنشَأَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى ذَرَأَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ وَلَهُ ٱخْتِلَٰفُ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾ بَلْ قَالُوا۟ مِثْلَ مَا قَالَ ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوٓا۟ أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَءَابَآؤُنَا هَٰذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾

ئۇلارنى بىز ھەقىقەتەن ئازاب (يەنى قەھەتچىلىك) بىلەن جازالىدۇق، ئۇلار پەرۋەردىگارىغا بويسۇنمىدى، ئىلتىجا قىلىپ دۇئامۇ قىلمىدى[76]. تاكى ئۇلارغا قاتتىق ئازابنىڭ دەرۋازىسىنى ئاچقان چېغىمىزدا ناگاھان ئۇلار ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ[77]. الله سىلەر ئۈچۈن قۇلاقلارنى، كۆزلەرنى ۋە دىللارنى ياراتتى، سىلەر ناھايىتى ئاز شۈكۈر قىلىسىلەر[78]. الله سىلەرنى زېمىندا (نەسىللەندۈرۈش يولى بىلەن) ياراتتى، (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) ئۇنىڭ دەرگاھىغا يىغىلىسىلەر[79]. الله (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرىدۇ، (تىرىكنىڭ) جېنىنى ئالىدۇ، كېچە - كۈندۈزنىڭ ئۆزگىرىپ تۇرۇشى الله‌نىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر، چۈشەنمەمسىلەر؟[80]. (ئۇلار الله‌نىڭ قۇدرىتىنى ئويلاپ كۆرمىدى) بەلكى ئۇلار بۇرۇنقىلار نېمىدېگەن بولسا شۇنى دېدى[81]. ئۇلار ئېيتتى: «بىز ئۆلۈپ توپىغا ۋە (ئۇۋۇلۇپ كەتكەن) سۆڭەككە ئايلانغاندىن

[1] سۈرە ئەنفال 23 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 27 ـــ 29 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

كېيىن، چوقۇم قايتا تىرىلەمدۇق؟ [82]. ھەقىقەتەن بىز ۋە بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىلگىرى مۇشۇنداق ئاگاھلاندۇرۇلغان ئىدۇق، بۇ پەقەت قەدىمكىلەردىن قالغان ئەپسانىلەردۇر» [83].

﴿**ئۇلارنى بىز ھەقىقەتەن ئازاب (يەنى قەھەتچىلىك) بىلەن جازالىدۇق**﴾ يەنى بىز ئۇلارنى مۇسىبەتلەر ۋە قەھەتچىلىكلەر بىلەن سىنىدۇق.

﴿**ئۇلار پەرۋەردىگارىغا بويسۇنمىدى، ئىلتىجا قىلىپ دۇئامۇ قىلمىدى**﴾ يەنى بۇ ئىش ئۇلارنى كاپىرلىقلىرىدىن ۋە قارشىلىق كۆرسىتىشلىرىدىن ياندۇرالمىدى. ئۇلار ئازغۇنلۇقلىرىدا ۋە گۇمراھلىقلىرىدا داۋاملىشىۋەردى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇسۇفيان پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى مۇھەممەد! مەن سەندىن الله تائالانىڭ نامى ۋە ئۇرۇق - تۇغقانچىلىقىمىزنىڭ ھۆرمىتى بىلەن ئۆتۈنۈپ سورايمىز، بىز (قەھەتچىلىكتىن) يۇڭ بىلەن قانىنمۇ يېدۇق، دېدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى: ﴿**ئۇلارنى بىز ھەقىقەتەن ئازاب (يەنى قەھەتچىلىك) بىلەن جازالىدۇق، ئۇلار پەرۋەردىگارىغا بويسۇنمىدى، ئىلتىجا قىلىپ دۇئامۇ قىلمىدى**﴾ بۇ ھەدىسنى ئىمام نەسەئىمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، قۇرەيشلىكلەر پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا بەك ئاسىيلىق قىلىپ كەتكەن بىر ۋاقىتتا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇلارغا بەد دۇئا قىلىپ: «ئى الله! ئۇلارنىڭ يەتتە يىلىنى يۈسۈپنىڭ يەتتە يىلىدەك (قەھەتچىلىك قىلىۋېتىش بىلەن) ئۇلارغا قارشى ماڭا ياردەم بەرگىن» دەپ تىلىگەن. (شۇنىڭ بىلەن ئەبۇسۇفيان پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ يۇقىرىدىكى ھەدىستە بايان قىلىنغان سۆزلەرنى قىلغان).

﴿**تاكى ئۇلارغا قاتتىق ئازابنىڭ دەرۋازىسىنى ئاچقان چېغىمىزدا ناگاھان ئۇلار ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار تاكى ئۇلارغا الله تائالانىڭ (ئۇلارنى ئازابلاشقا بولغان) بۇيرۇقى، (قىيامەت) تۇيۇقسىز كەلگەن ۋاقىتدا ۋە ئۇلارنى ئۈيلاپ باقمىغان الله تائالانىڭ ئازابى تۇتقان ۋاقىتدا ھەممە ياخشىلىقلاردىن ۋە راھەت - پاراغەتتىن ئۈمىدسىزلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرى كېسىلىپ كېتىدۇ.

الله تائالانىڭ نېمەتلىرىنى ۋە كاتتا قۇدرىتىنى ئەسلىتىش توغرىسىدا

﴿**الله سىلەر ئۈچۈن قۇلاقلارنى، كۆزلەرنى ۋە دىللارنى ياراتتى**﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىلىرىگە قۇلاقلارنى، كۆزلەرنى ۋە دىللارنى قىلىپ بەرگەنلىكى بىلەن ئۇلارغا بەرگەن نېمىتىنى ئەسلىتىدۇ. بۇلار بولسا بىرنەرسىلەرنى ئۈيلاش، چۈشىنىش ۋە بىلىشنىڭ قوراللىرىدۇر. بۇلار بىلەن الله تائالانىڭ كائىناتتىكى بارلىقى، بىرلىكى ۋە ئۇنىڭ خالىغانىنى قىلىدىغان زات ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان مۆجىزىلەر بىلەن ئىبرەت ئالدۇ.

﴿**سىلەر ناھايىتى ئاز شۈكۈر قىلىسىلەر**﴾ يەنى الله تائالانىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمەتلىرى ئۈچۈن سىلەرنىڭ الله تائالاغا شۈكرى قىلىشىڭلار نېمىدېگەن ئاز؟!

﴿**الله سىلەرنى زېمىندا (نەسىللەندۈرۈش يولى بىلەن) ياراتتى، (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) ئۇنىڭ دەرگاھىغا يىغىلىسىلەر**﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ يەرشارىدا تۇرى، تىلى ۋە سۈپەتلىرى ئوخشاش بولمىغان ئىنسانلارنى ياراتقان، ئاندىن قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ بۇرۇن ۋە كېيىن ئۆتكەنلىرى بولسۇن، ئۇلارنىڭ ئېچىدىكى كىچىك ياكى چوڭ، ئەر ياكى ئايال، يۇقىرى ياكى تۆۋەن مەرتىۋىلىك كىشىلەردىن بىرىنمۇ قويماي، ئۇلارنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولسا شۇ ھالىتىدە ئەسلىگە قايتۇرۇپ،

www.munber.org

ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى مەلۇم بىر كۈننىڭ بىر ۋاقتىدا بىر يەرگە توپلايدىغان قۇدرىتىنىڭ بارلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**اللە (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرىدۇ، (تىرىكنىڭ) جېنىنى ئالىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى (يەنى ئۆلۈكلەرنى) تىرىلدۈرىدۇ ۋە تىرىكلەرنىڭ جېنىنى ئالىدۇ.

﴿**كېچە - كۈندۈزنىڭ ئۆزگىرىپ تۇرۇشى اللەنىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر**﴾ يەنى كېچە - كۈندۈز اللە تائالانىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى يەنە بىرىنى قوغلايدۇ. ئۇلار داۋاملىق بىرسى يەنە بىرسى بىلەن ئورۇن ئالماشتۇرۇپ تۇرىدۇ. ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىغا باشقا بىرسى كىرىۋالالمايدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كۈننىڭ ئايغا يېتىۋېلىشى (يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قېلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى (يەنى ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس، ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ تۇرىدۇ﴾[1].

﴿**چۈشەنمەمسىلەر؟**﴾ يەنى ھەممە نەرسىلەرنى بۇيسۇندۇرغان، ھەممە نەرسىدىن ئۈستۈن ۋە ھەممە نەرسىلەرنى باش ئەگدۈرگەن، بارلىق نەرسىلەرنى بىلگۈچى، ئىزىز بولغان اللە تائالا تەرىپىگە سىلەرنى باشلايدىغان ئەقىلسىزلار يوقمۇ؟

مۇشرىكلەرنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى يىراق دەپ قارىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئۆزلىرىدىن ئىلگىرى ئۆتكەن كىشىلەر ئىنكار قىلغاندەك ئىنكار قىلغۇچىلاردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى:﴿**(ئۇلار اللەنىڭ قۇدرىتىنى ئويلاپ كۆرمىدى) بەلكى ئۇلار بۇرۇنقىلار نېمىدېگەن بولسا شۇنى دېدى، ئۇلار ئېيتتى: «بىز ئۆلۈپ توپىغا ۋە (ئۈۋۈلۈپ كەتكەن) سۆڭەككە ئايلانغاندىن كېيىن، چوقۇم قايتا تىرىلەمدۇق؟**﴾ يەنى ئۇلار (جەسەتلىرى) چىرىپ كېتىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق دەپ قارايدۇ.

﴿**ھەقىقەتەن بىز ۋە بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىلگىرى مۇشۇنداق ئاگاھلاندۇرۇلغان ئىدۇق، بۇ پەقەت قەدىمكىلەردىن قالغان ئەپسانىلەردۇر**﴾ يەنى قايتا تىرىلىش مۇمكىن ئەمەس، قايتا تىرىلىش بىلەن پەقەت بۇرۇنقىلارنىڭ كىتابلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئوخشاشمىغان قاراشلىرىنى ئوقۇغان كىشىلەرلا خەۋەر بېرىدۇ.

اللە تائالا ئۇلارنىڭ قايتا تىرىلىشنى ئىنكار قىلغانلىقلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ بىزنىڭ چىرىگەن سۆڭەك بولۇپ قالغان ۋاقتىمىز ئەمەسمۇ؟»، ئۇلار ئېيتتى: «ئۇنداق بولىدىغان بولسا، بۇ (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) زىيانلىق قايتىشتۇر (يەنى بىز ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىدىغان بولساق، دوزاخ ئەھلى بولغانلىقىمىز ئۈچۈن زىيان تارتقۇچىلارمىز)»، بىر سەيھە (يەنى ئىسرافىلنىڭ سۇر چېلىشى) بىلەنلا ئۇلار (يەنى جەمى خالايىق) (يەر ئاستىدىن) زېمىننىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ﴾[2] ﴿ئىنسان بىلمەمدۇكى، بىز ھەقىقەتەن ئۇنى ئابىمەنىدىن ياراتتۇق. ئەمدى ئۇ (پەرۋەردىگارىغا) ئاشكارا خۇسۇمەتچى بولۇپ قالدى، ئۇ بىزگە (ئىنسانىنىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق ساناپ، چىرىگەن سۆڭەكلەرنى) مىسال قىلىپ كۆرسەتتى. ئۆزىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى بولسا ئۇنتۇدى، ئۇ: «چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى

[1] سۈرە ياسىن 40 - ئايەت.
[2] سۈرە نازىئات 11 - 14 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ؟» دېدى، ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئەڭ دەسلەپتە ياراتقان زات تىرىلدۈرىدۇ، ئۇ ھەر بىر مەخلۇقنى بىلگۈچىدۇر»﴿1﴾.

* * * * * * *

قُل لِّمَنِ ٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلۡ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبۡعِ وَرَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلۡ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيۡهِ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ فَأَنَّىٰ تُسۡحَرُونَ ﴿٨٩﴾ بَلۡ أَتَيۡنَٰهُم بِٱلۡحَقِّ وَإِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿٩٠﴾

ئېيتقىنكى، «زېمىن ۋە ئۇنىڭدىكى مەخلۇقاتلار كىمنىڭ؟ ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (ماڭا بۇنى ئېيتىپ بېرىڭلار)»﴿84﴾. ئۇلار: «الله نىڭ» دەيدۇ. (بۇنىڭدىن) پەند - نەسىھەت ئالمامسىلەر؟﴿85﴾. ئېيتقىنكى، «يەتتە ئاسمانىنىڭ ۋە ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى كىم؟»﴿86﴾. ئۇلار «الله» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنىڭ (ئازابىدىن) قورقمامسىلەر؟»﴿87﴾. ئېيتقىنكى، «ھەممە شەيئىنىڭ پادىشاھلىقى كىمنىڭ قولىدا؟ (ئىلتىجا قىلغانلارغا) پاناھ بولالايدىغان ۋە ئۇنىڭغا قارشى ھېچ نەرسە پاناھ بولالمايدىغان كىم؟ ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (ماڭا بۇنى ئېيتىپ بېرىڭلار)»﴿88﴾. ئۇلار: «الله» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «سىلەر قانداقمۇ قايمۇقتۇرۇلىسىلەر؟»﴿89﴾. ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارغا بىز ھەق سۆزنى ئېلىپ كەلدۇق،ئۇلار چوقۇم يالغانچىلاردۇر﴿90﴾.

مۇشرىكلارنىڭ الله تائالانىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغانلىقى، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلارنى الله تائالانىڭ ئىلاھلىق سۈپىتىنى ئېتىراپ قىلىشقا قىستىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە ئۆزىنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى ۋە مەخلۇقاتلارنى يارىتىش، باشقۇرۇش ۋە ئىگىدارچىلىق قىلىش ئىشلىرىدا ئۆزىنىڭ ھېچ قانداق شېرىكى يوقلۇقىنى ئىسپاتلايدۇ. بۇنداق قىلىشى (بەندىلەرگە) ئۆزىدىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى ۋە ئىبادەتنىڭ ئۆزىگىلا قىلىنىشىنىڭ لايىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈندۇر.

شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى الله تائالانىڭ پەرۋەردىگارلىق سۈپىتىنى ئېتىراپ قىلىپ بۇ سۈپىتىگە شېرىك كەلتۈرمەيدىغان، لېكىن الله تائالانىڭ ئىلاھلىق[2] سۈپىتىگە شېرىك كەلتۈرۈپ ئىبادەت قىلغان يالغان ئىلاھلىرىنىڭ كېچىككىنىمۇ بىر نەرسىنى يارىتالمايدىغانلىقىنى ۋە بىر نەرسىگە ئىگە بولالمايدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ، بەلكى ئۇ ئىلاھلارنىڭ ئۆزلىرىنى الله تائالاغا يېقىنلاشتۇرىدۇ، دەپ گۇمان قىلىپ الله تائالاغا باشقا يالغان ئىلاھلارنى قوشۇپ ئىبادەت قىلغان مۇشرىكلارغا مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇدى: ﴿**ئېيتقىنكى، «زېمىن ۋە ئۇنىڭدىكى**

---

(1) سۈرە ياسىن 77 — 79 - ئايەتكىچە.

(2) الله تائالانىڭ پەرۋەردىگارلىق سۈپىتى دېگىنىمىز، ئۇنىڭ ئاسمان - زېمىنلەرنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. الله تائالانىڭ ئىلاھلىق سۈپىتى دېگىنىمىز، ئۇنىڭ مەخلۇقاتلارنىڭ ئىبادىتىگە ئۆزىنىڭلا لايىق ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مۇشرىكلەر الله تائالانىڭ ئاسمان - زېمىنلارنى ئىدارە قىلغۇچى زات ئىكەنلىكىنى ۋە بۇنىڭدا الله تائالانىڭ ھېچ بىر شېرىكىنىڭ يوقلىقىنى ئېتىراپ قىلاتتى. ئەمما ئۇلار الله تائالانىڭ ئىبادەت قىلىنىشقا ئۆزىنىڭلا لايىق زات ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىماي، الله تائالاغا باشقا ئىلاھلارنى قوشۇپ ئىبادەت قىلاتتى.

www.munber.org

مەخلۇقاتلار كىمنىڭ؟ ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (ماڭا بۇنى ئېيتىپ بېرىڭلار)» يەنى زېمىننى ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدىكى ھايۋانلار، ئۆسۈملۈكلەر، مېۋىلەر ۋە ئۇلاردىن باشقا مەخلۇقاتلارنى يارىتىپ ئۇلارغا ئىگە بولۇپ تۇرغۇچى كىم؟

﴿ئۇلار: «الله نىڭ» دەيدۇ﴾ يەنى ئۇلار بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىگىسىنىڭ شېرىكى يوق بىر الله تائالا ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىدۇ.

﴿(بۇنىڭدىن) پەند - نەسىھەت ئالمامسىلەر؟﴾ يەنى ئۇنداق بولغان ئىكەن ئىبادەت ھەممە نەرسىلەرنى ياراتقان ۋە ئۇلارنى ئوزۇقلاندۇرۇپ تۇرغۇچى بولغان الله تائالاغىلا لايىق بولىدۇ.

﴿ئېيتقىنكى، «يەتتە ئاسمانىنىڭ ۋە ئۇلۇغ ئەرشىنىڭ پەرۋەردىگارى كىم؟»﴾ يەنى ئۇستۇن ئالەملەرنى، ئۇنىڭ ئىچىدىكى نۇرلۇق يۇلتۇزلارنى ۋە قەيەرده بولسۇن ئۆزىگە بويسۇنغۇچى پەرىشتىلەرنى ياراتقان زات ۋە كاتتا ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى كىم؟

الله تائالا بۇ يەرده ئەرشنىڭ كاتتا ئىكەنلىكىنى ۋە بۇ سۇرىنىڭ ئايىغىدا ئۇنىڭ ئۇلۇغ ئىكەنلىكىنى بايان قىلىش بىلەن ئەرشنىڭ كەڭ، ئېگىز ۋە چىرايلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى. شۇنىڭ ئۈچۈن بەزى كىشىلەر: ئەرش قىزىل ياقۇتتىندۇر، دېدى. ئىبنى مەسئۇد: پەرۋەردىگارىمىزنىڭ قېشىدا كېچە ياكى كۈندۈز بولمايدۇ. ئەرشنىڭ نۇرى ئۇنىڭ نۇرىدىندۇر، دېدى.

﴿ئۇلار «الله» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنىڭ (ئازابىدىن) قورقمامسىلەر؟»﴾ يەنى سىلەر الله تائالانىڭ ئاسمانلارنىڭ ۋە كاتتا ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغان بولساڭلار، ئۇنىڭغا باشقا بىرسىنى قوشۇپ ئىبادەت قىلغانلىقىڭلار ۋە ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرگەنلىكىڭلار ئۈچۈن ئۇنىڭ سىلەرنى جازالىشىدىن قورقمامسىلەر؟

﴿ئېيتقىنكى، «ھەممە شەيئىنىڭ پادىشاھلىقى كىمنىڭ قولىدا؟﴾ يەنى ھەممە نەرسىلەر الله تائالانىڭ قولىدىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: **﴿الله نىڭ باشقۇرۇشىدا بولمىغان بىرمۇ مەخلۇق يوقتۇر﴾**[1] يەنى الله تائالا مەخلۇقاتلاردا خالىغانىنى قىلغۇچىدۇر.

بارلىق مەخلۇقاتلارنى باشقۇرۇش الله تائالانىڭ قولىدا بولغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام (كىشىلەرگە بىر نەرسە توغرۇلۇق بەرگەن جاۋابىدا) مۇنداق دەيتتى: «ياق ئۇنداق ئەمەس، جەننەم ئىلكىدە بولغان زات الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى...» پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام چىڭ قەسەم قىلماقچى بولغاندا مۇنداق دەيتتى: «ياق ئۇنداق ئەمەس، دىللارنى ئۆزگەرتىپ تۇرغۇچى زات الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى...». بارلىق كەمچىلىكلەردىن پاك بولغان الله تائالا ھەممىنى ياراتقۇچى، ھەممىگە ئىگە بولغۇچى ۋە خالىغىنىنى قىلغۇچى زاتتۇر.

﴿(ئىلتىجا قىلغانلارغا) پاناھ بولالايدىغان ۋە ئۇنىڭغا قارشى ھېچ نەرسە پاناھ بولالمايدىغان كىم؟ ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (ماڭا بۇنى ئېيتىپ بېرىڭلار)» ئەرەبلەر ئىچىدىكى خوجايىنلاردىن بىرى بىرەر كىشىگە پاناھلىق بەرسە، ئۇ كىشى ئۇ خوجايىنىنىڭ پاناھلىقىدىلا قېلىپ قالاتتى. ھەتتا ئۇ خوجايىنىنى ئېتىبارغا ئالمىغاندەك بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىككىنچى بىر ئادەم كېلىپ ئۇ كىشىنى ئۆز پاناھلىقىغا ئالالمايتتى.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: **﴿(ئىلتىجا قىلغانلارغا) پاناھ بولالايدىغان ۋە ئۇنىڭغا قارشى ھېچ نەرسە پاناھ بولالمايدىغان كىم؟﴾** يەنى الله تائالا خوجىلارنىڭ خوجىسىدۇر. يارىتىش ۋە ھۆكۈم چىقىرىش

[1] سۈرە ھۇد 56 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇنىڭ قولىدىدۇر. ئۇنىڭ ھۆكمىگە ھېچكىشى قارشى تۇرالمايدۇ ۋە قارشىلىق بىلدۈرەلمەيدۇ. ئۇنىڭ خالىغىنى بولىدۇ، خالىمىغىنى بولمايدۇ.

اللە تائالا ئۆزىنىڭ قىلمىشلىرىدىن سوراليدىغان زات ئىكەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿اللەنىڭ قىلغانلىرىدىن سوئال - سوراق قىلىنمايدۇ، ئۇلاردىن سوئال - سوراق قىلىنىدۇ﴾[1] يەنى اللە تائالا كاتتا، چوڭ، غالىپ، ھەممە نەرسىنى تىزگىنلەپ تۇرغۇچى، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى ۋە ئادىل زات بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ نېمە قىلغانلىقلىرىدىن سۇئال - سوراق قىلىنمايدۇ. ئەمما بارلىق مەخلۇقاتلار بولسا ھەممە قىلمىشلىرىدىن سوئال - سوراق قىلىنىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلار (يەنى خالايىق) نىڭ ھەممىسىنىڭ (بۇ دۇنيادا) قىلغان ئىشلىرىنى چوقۇم سورايمىز﴾[2].

﴿**ئۇلار: «اللە» دەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئىلتىجا قىلغانلارغا پاناھ بولالايدىغان ۋە ئۇنىڭغا قارشى ھېچ نەرسە پاناھ بولالمايدىغان كاتتا خوجايىنىنىڭ ھېچ قانداق بىر شېرىكى بولمىغان اللە تائالا ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىدۇر.

﴿**ئېيتقىنكى، «سىلەر قانداقمۇ قايمۇقتۇرۇلىسىلەر؟»**﴾ يەنى سىلەر شۇنى ئېتىراپ قىلغان ئىكەنسىلەر ۋە اللە تائالانىڭ شۇنداق زات ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغىلا قىلىدىغان ئىبادەتكە باشقا بىرسىنى قوشۇپ قىلىشىڭلارنى ئەقلىڭلار قانداقمۇ قوبۇل قىلدى؟

﴿**ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارغا بىز ھەق سۆزنى ئېلىپ كەلدۇق**﴾ يەنى بىز اللە تائالادىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى بىلدۈردۇق. ئۇنىڭ شۇنداق ئىكەنلىكىگە تۇغرا، ئوچۇق ۋە كەسكىن پاكىتلارنى تۇرغۇزدۇق.

﴿**ئۇلار چوقۇم يالغانچىلاردۇر**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ اللە تائالاغا قوشۇپ باشقا بىرسىگە ئىبادەت قىلىشلىرىدا ئۇلارنىڭ ھېچقانداق بىر پاكىتى يوقتۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى ھېچقانداق دەلىلى بولمىغان ھالدا اللەغا قوشۇپ يەنە بىر مەبۇدقا ئىبادەت قىلىدىكەن، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ھېساب بېرىدۇ، كاپىرلار ھەقىقەتەن نىجات تاپمايدۇ﴾[3] يەنى مۇشرىكلار اللە تائالادىن باشقا بىرسىگە ئىبادەت قىلىشنى ئۆزلىرىنى شۇ ئازغۇنلىققا باشلاپ ئاپىرىدىغان بىر ئاساسقا تايىنىپ تۇرۇپ قىلمايدۇ. بەلكى، ئۇلار بۇ ئىشنى پەقەت ئۆزلىرىنىڭ نادان ئاتا - بوۋىلىرىغا ئەگىشىپلا قىلىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇنىڭدەك سەندىن ئىلگىرى ھەر قاچان بىرەر شەھەرگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) ئەۋەتسەكلا، ئۇنىڭ دۆلەتمەن ئادەملىرى: «بىز ھەقىقەتەن ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ بىر خىل دىنغا ئېتىقاد قىلغانلىقىنى بىلىمىز، شەك - شۈبھىسىزكى، بىز ئۇلارنىڭ ئىزلىرىدىن ماڭىمىز» دېيىشتى﴾[4].

* * * * * * *

[1] سۈرە ئەنبىيا 23 - ئايەت.
[2] سۈرە ھىجر 92 ـــ 93 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە مۆمىنۇن 117 - ئايەت.
[4] سۈرە زۇخرۇف 23 - ئايەت.

www.munber.org

مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنْ إِلَٰهٍ ۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

اللەنىڭ بالىسى يوق، ئۇنىڭغا باراۋەر باشقا بىر ئىلاھمۇ يوق، ئەگەر بۇنداق بولسا ئىدى، ئۇ چاغدا ھەر ئىلاھ ئۆزى ياراتقان مەخلۇقنى يالغۇز ئىگەللەيتتى، بەزىسى بەزىسىدىن غالىب كېلەتتى، اللە ئۇلارنىڭ اللەغا نىسبەت بەرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر[91]. اللە غەيبنى ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر، مۇشرىكلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن ئۇستۇندۇر[92].

اللە تائالانىڭ ھېچ شېرىكى يوقلۇقى توغرىسىدا

اللە تائالا ئۆزىنىڭ بالىسى ۋە ياكى نەرسىلەرگە ئىگىدارچىلىق قىلىشىدا، ئۇلاردا خالىغانىنى قىلىشىدا ۋە (بەندىلەرنىڭ قىلىدىغان) ئىبادەتلىرىدە ئۆزىنىڭ بىر شېرىكى بولۇشىدىن ئۆزىنى پاكلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**اللەنىڭ بالىسى يوق، ئۇنىڭغا باراۋەر باشقا بىر ئىلاھمۇ يوق، ئەگەر بۇنداق بولسا ئىدى، ئۇ چاغدا ھەر ئىلاھ ئۆزى ياراتقان مەخلۇقنى يالغۇز ئىگەللەيتتى**﴾ يەنى ئەگەر بىردىن جىق ئىلاھ بار دەپ پەرەز قىلىنسا، ئەلۋەتتە ھەر بىر ئىلاھ ئۆزى ياراتقان نەرسىنى يالغۇز ئىگەللىۋالىدۇ. بۇ چاغدا كائىناتنىڭ تەرتىۋى قالايمىقان بولۇپ كېتىدۇ. لېكىن، ھازىر كۆرۈلۈۋاتقىنى ئۇستۇنكى ئالەمدىن باشلاپ تۆۋەنكى ئالەمگىچە بولغان ھەممە كائىناتنىڭ چىرايلىق رېتىمغا چۈشۈشى ۋە بىرى يەنە بىرى بىلەن ئەڭ مۇكەممەل شەكىلدە باغلىنىشىدۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللە يەتتە ئاسمانىنى بىرىنى بىرىنىڭ ئۈستىدە قىلىپ يارىتتى، مېھرىبان اللەنىڭ يارىتىشىدا ھېچ نۇقسانىنى كۆرمەيسەن، سەن (ئاسمانلارغا) تەكرار قاراپ باققىنكى، بىرەر يوچۇقنى كۆرەمسەن﴾[1].

ئاندىن ئۇ ئىلاھلارنىڭ ھەر بىرى يەنە بىرىنى تىزگىنلەشنى ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدىن غالىپ كېلىشنى ئىزلەيتتى. بۇ ھەقتە ئىسلام پەيلاسوپلىرى ئىزدىنىپ بۇنىڭغا (ھەر ئىلاھ ئۆزىنى ئۆزى يەنە بىر ئىلاھتىن) "قوغداش دەلىلى" دېگەن ئاتالغۇنى بەردى.

بۇنىڭ تەپسىلاتى مۇنداق: (كائىناتتا) ئەگەر ئىككى ياكى ئىككىدىن ئارتۇق ئىلاھ بار دەپ پەرەز قىلىنسا، ئۇ ئىلاھنىڭ بىرى بىرەر جىسمنى ھەرىكەتلەندۈرۈشنى خالىسا، يەنە بىرى ئۇ جىسمنى ھەرىكەتلەندۈرمەسلىكنى خالايدۇ. مۇبادا ئۇ ئىككى ئىلاھنىڭ خالىغانلىرى بولماي قالسا، بۇ چاغدا ئۇ ئىككىسى ئاجىز بولغان بولىدۇ. ئەسلىدە ھەقىقىي ئىلاھ دېگەن ئاجىز ئەمەستۇر. ھەرىكەتلىنىش بىلەن ھەرىكەتلەنمەسلىك بىر - بىرىگە قارمۇ قارشى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ ئىككى ئىلاھنىڭ خالىغانلىرى بىرلا ۋاقىتتا بىرلا نەرسىدە كۆرىلىشىمۇ مۇمكىن ئەمەستۇر. شۇڭا بۇ مۇمكىنسىزلىكنى كەلتۈرۈپ چىقارغان ئىلاھنىڭ بىردىن ئارتۇق بولىشىمۇ مۇمكىن ئەمەستۇر. ئەگەر ئۇ ئىككى ئىلاھنىڭ بىرىنىڭ خالىغىنى بولۇپ يەنە بىرىنىڭ بولماي قالسا، بۇ چاغدا خالىغىنى ھەقىقىي ئىلاھ ھېسابلىنىپ، يەنە بىرسى ھەقىقىي

[1] سۈرە مۈلك 3 - ئايەت.

www.munber.org

ئىلاھ ھېسابلانمايدۇ. چۈنكى، ئىلاھنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ ئىچىدە باشقا بىرسىگە يېڭىلىپ بېرىش دەيدىغان سۈپەت يوقتۇر.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**اللەنىڭ بالىسى يوق، ئۇنىڭغا باراۋەر باشقا بىر ئىلاھمۇ يوق، ئەگەر بۇنداق بولسا ئىدى، ئۇ چاغدا ھەر ئىلاھ ئۆزى ياراتقان مەخلۇقنى يالغۇز ئىگىلەيتتى، بەزىسى بەزىسىدىن غالىب كېلەتتى، الله ئۇلارنىڭ اللەغا نىسبەت بەرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر**﴾ يەنى الله تائالا ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئۇۋال قىلغۇچىلارنىڭ ۋە ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ الله تائالانىڭ بالىسى ۋە يېكى شېرىكى بار دەپ چاپلىغان بوھتانلىرىدىن پاكتۇر.

﴿**الله غەيبنى ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا مەخلۇقاتلىرىنىڭ كۆزىگە كۆرۈنىدىغان ۋە كۆرۈنمەيدىغان ھەممە نەرسىنى بىلىدۇ.

﴿**مۇشرىكلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن ئۇستۇندۇر**﴾ يەنى الله تائالا ئۇلارنىڭ چاپلىغان بوھتانلىرىدىن پاكتۇر.

* * * * * * *

قُل رَّبِّ إِمَّا تُرِيَنِّى مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجۡعَلۡنِى فِى ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٩٤﴾ وَإِنَّا عَلَىٰٓ أَن نُّرِيَكَ مَا نَعِدُهُمۡ لَقَٰدِرُونَ ﴿٩٥﴾ ٱدۡفَعۡ بِٱلَّتِى هِىَ أَحۡسَنُ ٱلسَّيِّئَةَۚ نَحۡنُ أَعۡلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنۡ هَمَزَٰتِ ٱلشَّيَٰطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحۡضُرُونِ ﴿٩٨﴾

ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم! ئەگەر ماڭا ئۇلارغا (دۇنيادا) ۋەدە قىلغان ئازابنى كۆرسىتىدىغان بولساڭ[93]. پەرۋەردىگارىم! مېنى زالىم قەۋملەر ئىچىدە قىلمىغىن[94]. بىز ئۇلارغا ۋەدە قىلغان ئازابنى ساڭا كۆرسىتىشكە ئەلۋەتتە قادىرمىز[95]. (ئۇلارنىڭ قىلغان) يامانلىقىغا (ئەپۇ قىلىش بىلەن) ياخشىلىق قىلغىن، ئۇلارنىڭ (سېنى) سۈپەتلەشلىرىنى (يەنى ئۇلارنىڭ ساڭا قىلغان مەسخىرىسىنى) بىز ئوبدان بىلىمىز[96]. ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن پاناھ تىلەيمەن[97]. پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ شەيتانلارنىڭ ماڭا ھەمرا بولۇشىدىن پاناھ تىلەيمەن»[98].

ئازاب چۈشكەندە دۇئا قىلىشى، يامانلىققا ياخشىلىق قىلىشى ۋە شەيتاندىن پاناھ تىلەشكە بويرۇش توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرىنى ئازاب كەلگەندە ﴿**«پەرۋەردىگارىم! ئەگەر ماڭا ئۇلارغا (دۇنيادا) ۋەدە قىلغان ئازابنى كۆرسىتىدىغان بولساڭ، پەرۋەردىگارىم! مېنى زالىم قەۋملەر ئىچىدە قىلمىغىن**﴾ دەپ دۇئا قىلىشقا بۇيرۇدى. يەنى ماڭا كۆرسىتىپ ئۇلارنى ئازابلىماقچى بولساڭ، مېنى ئۇلارنىڭ ئىچىدە قىلمىغىن.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سەن بىرەر قەۋمگە بالا ئەۋەتمەكچى بولساڭ، مېنىڭ جېنىمنى ئۇ بالاغا تېقماستىن ئالساڭ».

﴿**بىز ئۇلارغا ۋەدە قىلغان ئازابنى ساڭا كۆرسىتىشكە ئەلۋەتتە قادىرمىز**﴾ يەنى ئەگەر بىز خالىساق ئۇلارغا چۈشكەن ئازابنى، بالانى ۋە قىينىچىلىقلارنى ساڭا ئەلۋەتتە كۆرسىتەتتۇق. ئاندىن الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى كىشىلەر بىلەن ئارلىشىشتا ئەڭ پايدىلىق بولغان يولغا باشلىدى. ئۇ يول

www.munber.org

بولسىمۇ دىلىنى ئۆزى تەرەپكە تارتىش ئۈچۈن ئۆزىگە ئەسكىلىك قىلغان كىشىگە ياخشىلىق قىلىشتۇر. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ دۈشمەنلىكى دوستلۇققا، نەپرەت مۇھەببەتكە ئايلىنىدۇ.

ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى شۇ يولغا باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئۇلارنىڭ قىلغان) يامانلىقىغا (ئەپۇ قىلىش بىلەن) ياخشىلىق قىلغىن**﴾.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ياخشى خىسلەت ئارقىلىق (يامان خىسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن، (شۇنداق قىلساڭ) سەن بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار ئادەم گويا سىرداش دوستۇڭدەك بولۇپ قالىدۇ، بۇ خىسلەتكە پەقەت سەۋرچان ئادەملەرلا ئېرىشەلەيدۇ، بۇ خىسلەتكە پەقەت بۈيۈك نېسىۋە ئىگىسىلا ئېرىشەلەيدۇ﴾[1] يەنى مۇشۇ تەۋسىيەگە ياكى مۇشۇ خىسلەتكە ياكى مۇشۇ سۈپەتكە پەقەت كىشىلەرنىڭ ئەزىيەتلىرىگە سەۋر قىلىپ، ئۇلارنىڭ قىلغان يامانلىقلىرىغا ياخشى مۇئامىلە قىلىدىغان كىشىلەرلا ئېرىشەلەيدۇ. بۇلارغا پەقەت دۇنيا ـ ئاخىرەتتە كاتتا نېسىۋە ئىگىسىلا ئېرىشەلەيدۇ.

﴿**ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن پاناھ تىلەيمەن**﴾ يەنى ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى شەيتانلاردىن پاناھ تىلەشكە بۇيرۇدى. چۈنكى، شەيتانلارغا (ئۇلارنىڭ يامانلىقىدىن ئاللاھ تائالاغا سېغىنىپ پاناھ تىلەشتىن) باشقا چارىلەر كار قىلمايدۇ ۋە ئۇلار ياخشىلىقنى قوبۇل قىلمايدۇ. يۇقىرىدا بىز پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئاڭلاپ، بىلىپ تۇرغۇچى ئاللاھ تائالاغا سېغىنىپ قوغلاندى شەيتانىڭ قەستىدىن، ۋەسۋەسىسىدىن ۋە كىبرىسىدىن پاناھ تىلەيمەن» دەپ شەيتاندىن پاناھ تىلىگەنلىكىنى بايان قىلىپ ئۆتتۇق.

﴿**پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ شەيتانلارنىڭ ماڭا ھەمرا بولۇشىدىن پاناھ تىلەيمەن**﴾ يەنى مېنىڭ قىلماقچى بولغان بىرەر ئىشىمغا شەيتانىڭ ھەمراھ بولۇشىدىن پاناھ تىلەيمەن. شۇڭا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام شەيتانىي قوغلۇپتىش ئۈچۈن يەپ ـ ئىچىش، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش، مال بوغۇزلاش ۋە شۇنىڭدەك باشقا ئىشلارنىڭ بېشىدا "بىسمىللاھ"نى دېيىشكە بۇيرۇلدى. شەيتاندىن پاناھ تىلەش توغرىسىدا ئەبۇداۋۇد مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئى ئاللاھ! مەن بەك قېرىپ كېتىشتىن، (تام) بېسىۋېلىپ (ئۆلۈشتىن)، سۇغا چۆكۈپ (ئۆلۈشتىن) ۋە سەكراتتىكى چاغدا شەيتانىڭ قەست قىلىشىدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن» دەيتتى.

* * * * * * *

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ٩٩ لَعَلِّيٓ أَعۡمَلُ صَٰلِحٗا فِيمَا تَرَكۡتُۚ كَلَّآۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَاۖ وَمِن وَرَآئِهِم بَرۡزَخٌ إِلَىٰ يَوۡمِ يُبۡعَثُونَ ١٠٠

ئۇلارنىڭ (يەنى كاپىرلارنىڭ) بىرىگە ئۆلۈم كەلسە ئېيتىدۇركى، «پەرۋەردىگارىم! مېنى (دۇنياغا) قايتۇرغىن[99]. مەن قويۇپ كەلكەن مال ـ مۈلكۈم بىلەن ياخشىلىق قىلىشىم مۇمكىن». (ئۇنىڭ دۇنياغا قايتىشى) مۇمكىن ئەمەس، ئۇ چوقۇم شۇ سۆزنى قىلغۇچىدۇر، ئۇلار قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنىگە قەدەر ئۇلارنىڭ ئالدىدا (ئۇلارنى دۇنياغا قايتىشتىن توسىدىغان) بىر توسما بولىدۇ[100].

[1] سۈرە فۇسسىلەت ـ 34 ـ 35 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

كاپىرلارنىڭ سەكراتقا چۈشكەن ۋاقتىدا دۇنياغا قايتىشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا، كاپىرلارنىڭ ياكى اللە تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىغا بىپەرۋالىق قىلغۇچىلارنىڭ سەكراتتىكى ھالىدىن خەۋەر بېرىپ، ئۇلارنىڭ سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندا بۇرۇن ئۆتكۈزگەن يامان قىلمىشلىرىنىڭ ئورنىنى (ياخشى ئىشلارنى قىلىش ئارقىلىق) تولدۇرۇش ئۈچۈن دۇنياغا قايتىشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنىڭ (يەنى كاپىرلارنىڭ) بىرىگە ئۆلۈم كەلسە ئېيتىدۇركى، «پەرۋەردىگارىم! مېنى (دۇنياغا) قايتۇرغىن، مەن قويۇپ كەلگەن مال - مۈلكۈم بىلەن ياخشىلىق قىلىشىم مۇمكىن». (ئۇنىڭ دۇنياغا قايتىشى) مۇمكىن ئەمەس**﴾.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىرىڭلارغا ئۆلۈم كېلىپ: «پەرۋەردىگارىم! نېمىشقا مېنى (يەنى ئەجىلىمنى) بىر ئاز كېچىكتۈرمىدىڭ، سەدىقە قىلىپ ياخشىلاردىن بولار ئىدىم» دېيىشتىن بۇرۇن، ئۆزەڭلارغا رىزىق قىلىپ بېرىلگەن نەرسىلەرنى سەدىقە قىلىڭلار، اللە ھېچ ئادەمنى ئەجىلى كەلگەندە ھەرگىز كېچىكتۈرمەيدۇ، اللە قىلىۋاتقان ئىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر﴾[1] ﴿ئى مۇھەممەد!﴾ كىشىلەرنى (يەنى كۇففارلارنى) ئازاب كېلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن ئاگاھلاندۇرغىن، (بۇ كۈندە) زالىملار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە قىسقىنا ۋاقىت مۆھلەت بەرگىن (يەنى دۇنياغا قايتۇرغىن)، دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلايلى، پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشەيلى» دەيدۇ. (ئۇلارغا) سىلەر ئىلگىرى، بىز ھەرگىز يوقالمايمىز، دەپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭلار؟ (دېيىلىدۇ)﴾[2] ﴿ئۇلار (يەنى كۇففارلار) پەقەت (ئۆزلىرىگە ۋەدە قىلىنغان ئازابنىڭ) نەتىجىسىنىلا كۈتىدۇ، ئۇنىڭ نەتىجىسى كەلگەن كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى)، ئىلگىرى كىتابقا ئەمەل قىلمىغانلار: «پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ئەلچىلىرى ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلگەن ئىدى (بىز ئۇلارغا ئىمان ئېيتمىدۇق، بۇگۈن) بىزگە شاپائەت قىلىدىغان شاپائەتچىلەر بارمىدۇ؟ ياكى گۇناھ قىلىشتىن قول ئۈزۈپ، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش ئۈچۈن دۇنياغا قايتۇرۇلۇشىمىزغا بولامدىغاندۇ؟» دەيدۇ﴾[3] ﴿ئەگەر سەن گۇناھكارلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغانلىقىنى كۆرىدىغان بولساڭ (ئەلۋەتتە قورقۇنچلۇق ھالەتنى كۆرگەن بولاتتىڭ)، ئۇلار ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! (ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى) كۆردۇق، ئاڭلىدۇق. بىزنى ياخشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن (دۇنياغا) قايتۇرغىن، بىز (ئەمدى) ھەقىقەتەن (سېنىڭ ۋەدەڭنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىشەنگۈچىلەرمىز»﴾[4].

﴿ئەگەر ئۇلارنى دوزاخ ئۈستىدە توختىتىلغان چاغدا كۆرسەڭ (دەھشەتلىك بىر ھالىنى كۆرەتتىڭ). ئۇلار: «كاشكى دۇنياغا قايتۇرۇلساق ئىدۇق، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلمايتتۇق ۋە مۆمىنلەردىن بولاتتۇق» دەيدۇ، ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار نېمىڭ ئىلگىرى يوشۇرغان ئىشلىرى (قەبىھ قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن شۇنداق ئارزۇ قىلىشىدۇ) ئۇلارغا ئاشكارا بولدى، ئۇلار دۇنياغا قايتۇرۇلغان تەقدىردىمۇ مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى ئەلۋەتتە يەنە قىلاتتى. شۇبھىسىزكى، ئۇلار (ئىمان ئېيتاتتۇق دېگەن ۋەدىسىدە) يالغانچىلاردۇر﴾[5] ﴿زالىملار ئازابنى كۆرگەن چاغدا، ئۇلارنىڭ «(دۇنياغا) قايتىشقا يول بارمىدۇ؟» دېگەنلىكىنى كۆرسەن﴾[6] ﴿ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ئىككى قېتىم ئۆلتۈرۈپ، ئىككى

---

[1] سۈرە مۇنافىقۇن - 10 - 11 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئىبراھىم - 44 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەئراف 53 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە سەجدە 12 - ئايەت.
[5] سۈرە ئەنئام 27 - 28 - ئايەتلەر.
[6] سۈرە شۇرا 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قېتىم تىرىلدۈرىدۇك، بىز گۇناھىمىزغا ئىقرار قىلدۇق، ئەمدى چىقىش يولى تېپىلارمۇ؟» دەيدۇ، بۇ شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، سىلەر اللەنى بىر دەپ بىلىشكە چاقىرىلغاندا (بۇنى) ئىنكار قىلدىڭلار، ئەگەر اللەغا شېرىك كەلتۈرۈلسە (يەنى لات، ئۇززا قاتارلىق بۇتلارغا چوقۇنۇشقا چاقىرىلساڭلار) ئۇنى تەستىق قىلىسىلەر (يەنى ئۇلارنىڭ ئىلاھلىقىنى ئېتىراپ قىلىسىلەر)، ھۆكۈم يۇكسەك، بۇيۇك اللەغا﴾[1] ﴿ئۇلار دوزاختا: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى چىقىرىۋەتسەڭ (دۇنيادىكى ۋاقتىتا) قىلغان ئەمەللىرىمىزدىن باشقا ئەمەللەرنى قىلساق» دەپ يالۋۇرۇپ تۇۋلايدۇ. (الله ئېيتىدۇ) «سىلەرگە ئۆمرۈڭلارنى ئۇزۇن قىلىپ، ۋەز - نەسىھەت ئالىدىغان ئادەم ۋەز - نەسىھەت ئالالىغۇدەك ۋاقىت بەرمىدىممۇ؟ سىلەرگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) كەلدىغۇ، ئەمدى ئازابنى تېتىڭلار، زالىملارغا ھېچقانداق ياردەم بەرگۈچى يوق»﴾[2] يەنى الله تائالا بۇ ئايەتلەردە كاپىرلارنىڭ سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندا، قەبرىدىن قوپۇرۇلغاندا، الله تائالاغا يۈزلەنگەندە ۋە دوزاختا تاشلانغاندا دۇنياغا قايتىشنى سورايدىغانلىقىنى بايان قىلدى.

﴿**(ئۇنىڭ دۇنياغا قايتىشى) مۇمكىن ئەمەس، ئۇ چوقۇم شۇ سۆزنى قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دۇنياغا قايتىش تەلىۋى قوبۇل قىلىنمايدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ ئەمەلىيتى يوق قۇرۇق سۆزىدۇر. ئەگەر ئۇلار دۇنياغا قايتۇرۇلسا، بىرەر ياخشى ئىشنى ھەرگىز قىلمايتتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ (بىز دۇنياغا قايتساق ياخشى ئىشلارنى قىلىشىمىز مۇمكىن) دېگەن سۆزلىرىدە ئۇلارنىڭ يالغان ئېيتقانلىقى ئاشكارا بولاتتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار دۇنياغا قايتۇرۇلغان تەقدىردىمۇ مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى ئەلۋەتتە يەنە قىلاتتى. شۇبھىسىزكى، ئۇلار يالغانچىلاردۇر﴾[3].

قەتادە: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، كاپىر (يۇقىرىقى ئەھۋاللاردا) خۇتۇن - بالىۋاقىلىرىنىڭ ياكى ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ قېشىغا كېلىشنى ۋە ياكى دۇنيا توپىلاپ ئۆزىنىڭ ھايۋانىي نەپسىنى قاندۇرۇشنى كۆزلەپ دۇنياغا قايتىشنى ئارزۇ قىلماستىن، بەلكى الله تائالاغا ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلىشنى كۆزلەپ دۇنياغا قايتىشنى ئارزۇ قىلدى. شۇڭا كاپىر دوزاختىكى ئازابنى كۆرگەن چاغدا دۇنياغا قايتىپ قىلىشنى ئارزۇ قىلغان، ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى ئەزەلدىنلا قىلىپ كېلىۋاتقان مۇسۇلمان كىشىگە الله تائالا رەھمەت قىلسۇن! دېدى.

توسما ۋە ئۇنىڭدىكى ئازاب توغرىسىدا

﴿**ئۇلار قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنگە قەدەر ئۇلارنىڭ ئالدىدا (ئۇلارنى دۇنياغا قايتىشتىن توسىدىغان) بىر توسما بولىدۇ**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ئۇ توسما دۇنيا بىلەن ئاخىرەتنىڭ ئارىلىقىدىدۇر.

مۇھەممەد ئىبنى كەئب بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ئۇ توسما دۇنيا بىلەن ئاخىرەتنىڭ ئارىلىقىدىدۇر، ياكى توسمدا تۇرغان كىشىلەر يەپ - ئىچىشتە دۇنيادىكى كىشىلەر بىلەن بىللە ئەمەستۇر، ياكى قىلمىشلىرىدىن ھېساب بەرگىلى ئاخىرەتتىكى كىشىلەر بىلەن بىللە ئەمەستۇر.

ئەبۇسەخرى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ئۇ توسمىدىن قەبرىلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇلار (قەبرىلەردە) دۇنيادىكى ياكى ئاخىرەتتىكى (ھاياتقا ئوخشىمىغان بىر ھالەتتە تۇرىدۇ). ئۇلار قەبرىلەردە تاكى قىيامەت كۈنى بولغىچە تۇرىدۇ.

---

[1] سۈرە مۆمىن 11 — 12 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە فاتىر 37 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 28 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

اللە تائالانىڭ: ﴿ئۇلارنىڭ ئالدىدا (ئۇلارنى دۇنياغا قايتىشتىن توسىدىغان) بىر توسما بولىدۇ﴾ دېگەن ئايىتى ھاياتنى گۈمراھلىقتا ئۆتكۈزۈپ سەكراتقا چۈشۈپ قالغان كىشىلەر ئۈچۈن، ئۇ توسمىدا ئۇلارغا تاييارلانغان ئازابنىڭ بارلىقى بىلەن ئۇلارغا قىلىنغان بىر تەھدىتتۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى ئالدىدا جەھەننەم (كۈتۈپ تۇرىدۇ)﴾[1] ﴿شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾[2].

اللە تائالانىڭ: ﴿ئۇلار قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنگە قەدەر﴾ دېگەن ئايىتى، ئۇلارغا (ئۇ توسمىدا) بولىدىغان ئازابنىڭ تاكى قىيامەت كۈنىگە قەدەر داۋاملىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

بۇ ھەقتە ھەدىستە مۇنداق كەلدى: «ئۇ زېمىندا (يەنى قەبرىسى ئىچىدە تاكى قىيامەت كۈنى بولۇپ ھېساب بېرىپ بولغۇچە) ئازابلىنىپ تۇرىدۇ».

* * * * * * *

فَإِذَا نُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيۡنَهُمۡ يَوۡمَئِذٖ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ١٠١ فَمَن ثَقُلَتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ١٠٢ وَمَنۡ خَفَّتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ فِي جَهَنَّمَ خَٰلِدُونَ ١٠٣ تَلۡفَحُ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ وَهُمۡ فِيهَا كَٰلِحُونَ ١٠٤

سۇر چىلىنغان كۈندە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىق مەۋجۇت بولماي قالىدۇ. بىر - بىرىنىڭ (ئەھۋالىنىمۇ) سوراشمايدۇ[101]. تارازىسى ئېغىر كەلگەنلەر (يەنى ياخشىلىقلىرىنى ياماناتلىقلىرىنى بېسىپ كەتكەنلەر) بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر[102]. تارازىسى يېنىك كەلگەنلەر (يەنى ياماناتلىقلىرى ياخشىلىقلىرىنى بېسىپ كەتكەنلەر) زىيان تارتقۇچىلاردۇر، جەھەننەمدە مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر[103]. ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى ئوت كۆيدۈرىدۇ، كالپۇكلىرى قورۇلۇپ، چىشلىرى ئېچىلىپ (بەتچىراي) بولۇپ قالىدۇ[104].

سۇرنىڭ چىلىنىشى ۋە قىلمىشلارنىڭ تارازىدا ئۆلچىنىشى توغرىسىدا

اللە تائالا كىشىلەرنى تىرىلدۈرۈپ قەبرىدىن تۇرغۇزۇش ئۈچۈن سۇر چىلىنغاندا ئۇلارنىڭ ئارىلىقىدا ئۇرۇق - تۇغقانچىلىقنىڭ تېپىلمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**سۇر چىلىنغان كۈندە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىق مەۋجۇت بولماي قالىدۇ. بىر - بىرىنىڭ (ئەھۋالىنىمۇ) سوراشمايدۇ**﴾ يەنى ئۇ كۈندە دادا بالىسىغا مېھرىبانلىق قىلالمايدۇ ۋە ئۇنى كۆتۈپمۇ تۇرالمايدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ھەر ئادەم ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ قالىدىغانلىقى ئۈچۈن) دوست دوستىدىن كۆرۈپ تۇرۇپ (ھال) سورىمايدۇ﴾[3] يەنى يېقىنى يېقىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن ھال - ئەھۋال سورىيالمايدۇ. يېقىنىنىڭ ئۇستىدە كۆتۈرەلمىگۈدەك گۇناھلار بولسا، ئۇ دۇنيادىكى ۋاقتىدا ئۇ يېقىنى ئۈچۈن ئەڭ ھۆرمەتلىك كىشى بولسىمۇ، ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويمايدۇ ۋە ئۇنىڭ ئۇستىدىكى گۇناھلاردىن چۈشىنىڭ قانىتچىلىكىنمۇ كۆتۈرۈشۈپ بەرمەيدۇ.

---

[1] سۈرە جاسىيە 10 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىبراھىم - 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مەئارىج 10 - 11 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئۇ كۈندە يېقىن يېقىنغا قارىمايدىغانلىقى توغرىسىدا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ كۈندە كىشى ئۆزىنىڭ قېرىندىشىدىن، ئانىسىدىن، ئاتىسىدىن، خوتۇنىدىن ۋە بالىلىرىدىن قاچىدۇ، ئۇ كۈندە ھەر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا (شۇ ھالى) يار بەرمەيدۇ﴾[1].

ئىبنى مەسئۇد مۇنداق دەيدۇ: قىيامەت كۈنى بولغاندا الله تائالا بۈرۈنقىلارنى ۋە كېيىنكىلەرنى بىرىدىلا توپلايدۇ. ئاندىن بىر چاقىرغۇچى: بىلىڭلاركى، كىمنىڭ (باشقا بىرسىدە) ھەققى بولسا كېلىپ ھەققىنى ئېلىۋالسۇن دەپ، چاقىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كىچىك بولسىمۇ ئاتا - ئانىسىدا ياكى بالىسىدا ۋە ياكى ئايالىدا ھەققىي بار كىشىلەر خۇش بولۇپ كېتىدۇ. مانا بۇ الله تائالانىڭ: ﴿**سۇر چىلىنغان كۈندە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتى بولماي قالىدۇ. بىر - بىرىنىڭ (ئەھۋالىنىمۇ) سوراشمايدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىدۇر. بۇ ھەدىسنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلغان.

﴿**تارازىسى ئېغىر كەلگەنلەر (يەنى ياخشىلىقلىرى يامانلىقلىرىنى بېسىپ كەتكەنلەر)**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: ياخشىلىقلىرى يامانلىقلىرىنى بىر تال بولسىمۇ بېسىپ كەتكەنلەر.

﴿**بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر**﴾ يەنى دوزاختىن قۇتۇلۇپ قېلىپ جەننەتكە كىرىش بىلەن بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: ئۇلار تىلىگەن نەرسىلىرىگە يېتىش ۋە يامانلىقىدىن قاچقان نەرسىنىڭ يامانلىقىدىن ساقلىنىپ قېلىش ئارقىلىق بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر.

﴿**تارازىسى يېنىك كەلگەنلەر (يەنى يامانلىقلىرى ياخشىلىقلىرىنى بېسىپ كەتكەنلەر) زىيان تارتقۇچىلاردۇر**﴾ يەنى زىيان تارتقان ۋە ھالاك بولغۇچىلاردۇر.

﴿**جەھەننەمدە مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر**﴾ يەنى ئۇلار باشقا يەرگە يۆتكەلمەستىن جەھەننەمدە مەڭگۈ قالىدۇ. ﴿**ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى ئوت كۆيدۈرىدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئوت ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى ئورىۋالىدۇ﴾[2] ﴿ئەگەر كاپىرلار ئۇ چاغدا يۈزلىرىدىن، دۈمبىلىرىدىن ئازابنى دەپئى قىلالمايدىغانلىقلىرىنى ۋە ھېچقانداق يارىدەمگە ئېرىشەلمەيدىغانلىقلىرىنى بىلسە ئىدى (ئازابنىڭ بالدۇر يۈز بېرىشىنى تەلەپ قىلمايتتى)﴾[3].

﴿**كالپۇكلىرى قورۇلۇپ، چىشلىرى ئېچىلىپ (بەتچىراي) بولۇپ قالىدۇ**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇلارنىڭ چىرايلىرى تۇرۇلۇپ كېتىدۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى.

* * * * * * *

أَلَمْ تَكُنْ ءَايَٰتِى تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا۟ رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَٰلِمُونَ ﴿١٠٧﴾

(ئۇلارغا) «سىلەرگە (دۇنيادا) مېنىڭ ئايەتلىرىم ئوقۇپ بېرىلمىدىمۇ، سىلەر ئۇنى (شۇنچە روشەن تۇرۇقلۇق) ئىنكار قىلغان ئەمەسمىدىڭلار» دېيىلىدۇ﴿105﴾. ئۇلار ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! بەتبەختلىكىمىز ئۈستىمىزدىن غالىب كېلىپ گۇمراھ قىلۇپ قالغان ئىدۇق﴿106﴾. پەرۋەردىگارىمىز!

[1] سۈرە ئەبەسە 34 - 37 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ئىبراھىم 50 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنبىيا 39 - ئايەت.

www.munber.org

بىزنى دوزاختىن چىقارغىن (ئاندىن دۇنياغا قايتۇرغىن)، ئەگەر بىز (شۇنىڭدىن كېيىن) يەنە گۇناھ قىلساق، بىز ھەقىقەتەن زالىم بولۇپ قالىمىز» [107].

دوزاختا كىرىپ قالغانلارنى تەنقىد قىلىش، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ بەتبەختلىكلىرىنى ئېتىراپ قىلىشى ۋە دوزاختىن چىقىشنى تەلەپ قىلىشى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا دوزاختا كىرىپ قالغانلارنىڭ ئۆزلىرىنى شۇ يەرگە ئېلىپ بارغان كاپىر بولۇش، گۇناھ ۋە چەكلەنگەن ھارام ئىشلاردەك ياماق ئىشلارنى قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلانى ئەيىبلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئۇلارغا) «سىلەرگە (دۇنيادا) مېنىڭ ئايەتلىرىم ئوقۇپ بېرىلگەن، سىلەر ئۇنى (شۇنچە روشەن تۇرۇقلۇق) ئىنكار قىلغان ئەمەسمىدىڭلار» دېيىلدۇ**﴾ يەنى مەن سىلەرگە پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتىم، كىتابلارنى چۈشۈردۈم ۋە سىلەرنىڭ (دىلىڭلاردىكى) شۈبھىنى تازىلىدىم. شۇڭا سىلەرنىڭ (ئەگەر بىزگە پەيغەمبەر كەلگەن بولسا ۋە كىتاب چۈشۈرۈلگەن بولسا بىزمۇ ئىمان ئېيتاتتۇق، دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىپ كاپىر بولغانلىقىڭلار ئۈچۈن) كۆرسىتىدىغان ھېچقانداق باناھىڭلار قالمىدى.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەردىن كېيىن ئاللاھ نىڭ ئالدىدا كىشىلەر (يەنى پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن بولسا ئەلۋەتتە ئىمان ئېيتاتتىم ۋە ئىتائەت قىلاتتىم دېگۈچىلەر) گە باھانە بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن، (ئىتائەت قىلغۇچىلارغا جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنى دوزاختىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق، ئاللاھ غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[1] ﴿پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق﴾[2].

﴿دوزاخ غەزەپتىن پارچىلىنىپ كېتىشكە تاس قالىدۇ. دوزاختا ھەر قاچان بىر توپ ئادەم تاشلانغان چاغدا، دوزاختا مۇئەككەل پەرىشتىلەر ئۇلاردىن: «سىلەرگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) كەلمىگەنمىدى؟» دەپ سورايدۇ، ئۇلار: «ئۇنداق ئەمەس، بىزگە ھەقىقەتەن ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلگەن، بىز (ئۇنى) ئىنكار قىلدۇق ھەمدە بىز: ‹ئاللاھ (ھېچ ئادەمگە ۋەھيدىن) بىرەر نەرسە نازىل قىلغىنى يوق، سىلەر پەقەت چوڭقۇر ئازغۇنلۇقتا› دېدۇق» دەيدۇ، ئۇلار: «ئەگەر بىز (پەيغەمبەرنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلىغان، ياكى چۈشەنگەن بولساق، ئەھلى دوزاخ قاتارىدا بولماس ئىدۇق» دەيدۇ، ئۇلار گۇناھىنى تونۇيدۇ، ئەھلى دوزاخ اللەنىڭ رەھمىتىدىن يىراق بولسۇن!﴾[3].

شۇڭا كاپىرلار مۇنداق دېدى:﴿**«پەرۋەردىگارىمىز! بەتبەختلىكىمىز ئۈستىمىزدىن غالىب كېلىپ گۇمراھ قەۋم بولۇپ قالغان ئىدۇق**﴾ يەنى بىزگە دەلىل ـ پاكىتلەر تۇرغۇزۇلدى. لېكىن، بىز ئۇ پاكىتلارنى قوبۇل قىلىشتىن ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىشتىن بەتبەختلىك قىلدۇق، شۇڭا بىز ئېزىپ كەتتۇق ۋە ئۇ پاكىتلارغا ئەگىشىشكە نىسىپ قىلىنمىدۇق.

ئاندىن ئۇلار مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى دوزاختىن چىقارغىن (ئاندىن دۇنياغا قايتۇرغىن)، ئەگەر بىز (شۇنىڭدىن كېيىن) يەنە گۇناھ قىلساق، بىز ھەقىقەتەن زالىم بولۇپ قالىمىز»**﴾ يەنى بىزنى دۇنياغا قايتۇرغىن، ئەگەر بىز بۇرۇن قىلغان گۇناھ ئىشلارنى قىلىشقا يەنە قايتساق، ئۇ چاغدا بىز سېنىڭ جازالىشىڭغا ھەقلىق بولغان زالىملاردىن بولغان بولىمىز.

---

[1] سۈرە نىسا 165 - ئايەت.
[2] سۈرە ئىسرا 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مۈلك 8 - 11 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

الله تائالا ئۇلارنىڭ دۇنياغا قايتىشنى تەلەپ قىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿بىز گۇناھىمىزغا ئىقرار قىلدۇق، ئەمدى چىقىش يولى تېپىلارمۇ؟﴾ دەيدۇ، بۇ شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، سىلەر اللەنى بىر دەپ بىلىشكە چاقىرىلغاندا (بۇنى) ئىنكار قىلدىڭلار، ئەگەر اللەغا شېرىك كەلتۈرۈلسە (يەنى لات، ئۇززا قاتارلىق بۇتلارغا چوقۇنۇشقا چاقىرىلساڭلار) ئۇنى تەستىق قىلسىلەر (يەنى ئۇلارنىڭ ئىلاھلىقىنى ئېتىراپ قىلسىلەر)، ھۆكۈم يۇكسەك، بۇيۇك اللەغا خاستۇر﴾[1] يەنى سىلەرنىڭ دۇنياغا قايتىشىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە يول يوق. چۈنكى، مۆمىنلەر الله تائالانى بىردەپ تونۇغان ۋاقتىدا سىلەر ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈردۈڭلار.

* * * * * * *

قَالَ ٱخۡسَـُٔواْ فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُۥ كَانَ فَرِيقٞ مِّنۡ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغۡفِرۡ لَنَا وَٱرۡحَمۡنَا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَٱتَّخَذۡتُمُوهُمۡ سِخۡرِيًّا حَتَّىٰٓ أَنسَوۡكُمۡ ذِكۡرِي وَكُنتُم مِّنۡهُمۡ تَضۡحَكُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيۡتُهُمُ ٱلۡيَوۡمَ بِمَا صَبَرُوٓاْ أَنَّهُمۡ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ ﴿١١١﴾

الله ئېيتىدۇ: «جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار، (ئۇستۇڭلاردىن ئازابنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ھەققىدە) ماڭا سۆز ئاچماڭلار»[108]. شۇبھىسىزكى، بەندىلىرىمدىن بىر تۈركۈم كىشىلەر: «پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، سەن بولساڭ ئەڭ رەھىم قىلغۇچىسەن» دەيتتى[109]. ئۇلارنى مەسخىرە قىلدىڭلار، ھەتتا ئۇلار سىلەرگە مېنىڭ زىكرىمنى ئۇنتۇلدۇردى (يەنى ئۇلارنى مەسخىرە قىلىش بىلەن بولۇپ كېتىپ ماڭا ئىتائەت قىلىشنى ئۇنتۇدۇڭلار)، سىلەر ئۇلاردىن كۈلەتتىڭلار[110]. (سىلەردىن يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) سەۋر قىلغانلىقىڭلارنى ئۈچۈن، مەن ئۇلارنى بۈگۈن مۇكاپاتلىدىم، ئۇلار ھەقىقەتەن مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر[111].

الله تائالانىڭ كاپىرغا بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا

الله تائالا دوزاختىن چىقىرىلىپ دۇنياغا قايتىشنى تەلەپ قىلغان كاپىرلارغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار»** يەنى سىلەر جەھەننەمدە ئىزىلگەن ۋە خارلانغان ھالدا قېلىڭلار.

﴿**(ئۇستۇڭلاردىن ئازابنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ھەققىدە) ماڭا سۆز ئاچماڭلار»** يەنى سىلەر بۇ سوئالنى قايتا سورىماڭلار. چۈنكى، بۇ سوئالىڭلارغا قايتا مەندە سىلەرگە بېرىدىغان جاۋاب يوق.

﴿**«جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار، (ئۇستۇڭلاردىن ئازابنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ھەققىدە) ماڭا سۆز ئاچماڭلار»**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفىي ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ، كاپىرلار الله تائالاغا دەيدىغان سۆزلىرىنى دەپ بولغاندىن كېيىن، الله تائالانىڭ ئۇلارغا بەرگەن جاۋابىدۇر.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئابدۇللا ئىبنى ئەمرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: دوزىخىي بولغانلار (دوزاختا ۋەكىل) پەرىشتىنى چاقىرىدۇ. پەرىشتە ئۇلارغا قىرىق يىل جاۋاب بەرمەي، كېيىن ﴿سىلەر ئازابتا

[1] سۈرە مۇمىن 11 — 12 - ئايەتلەر.

www.munber.org

چوقۇم قالىسىلەر﴾[1] دېگەن جاۋابنى بېرىدۇ. الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، ئۇلارنىڭ (پەريات قىلىپ چاقىرغان) چاقىرىقى پەرىشتىنىڭ ئالدىدا ھېچ ئىتىبارغا ئېلىنمايدۇ.

ئاندىن ئۇلار پەرۋەردىگارى بولغان الله تائالانى چاقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«پەرۋەردىگارىمىز! بەتبەختلىكىمىز ئۈستىمىزدىن غالىب كېلىپ گۇمراھ قەۋم بولۇپ قالغان ئىدۇق،پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى دوزاختىن چىقارغىن (ئاندىن دۇنياغا قايتۇرغىن)، ئەگەر بىز (شۇنىڭدىن كېيىن) يەنە گۇناھ قىلساق، بىز ھەقىقەتەن زالىم بولۇپ قالىمىز»**﴾ ئۇلارغا دۇنيا ئۆمرىنىڭ ئىككى ھەسسىسىگە تۇغرا كەلگۈدەك ۋاقىت ئۆتكۈچە جاۋاب بېرىلمەي كېيىن ﴿**«جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار، (ئۈستۈڭلاردىن ئازابنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ھەققىدە) ماڭا سۆز ئاچماڭلار»**﴾ دېگەن جاۋاب بېرىلىدۇ، الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار (الله تائالادىن بىر نەرسە تىلەش ئۈچۈن)ئاغزىنى مىدىرلىتالمايدۇ. ئۇلار جەھەننەمدە پەقەت ئېشەك ھاڭرىغاندەك توۋلاپ ناله پەريادلا چېكىدۇ.

ئاندىن الله تائالا ئۇلارنىڭ دۇنيادا ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىنى، ئۇلارنىڭ الله تائالانىڭ مۆمىن ۋە يېقىن بەندىلىرىنى مازاق قىلغانلىقىنى ئۇلارغا ئەسلىتىپ مۇنداق دېدى: ﴿**شۇبھىسىزكى، بەندىلىرىمدىن بىر تۈركۈم كىشىلەر: «پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، سەن بولساڭ ئەڭ رەھىم قىلغۇچىسەن» دەيتتى، ئۇلارنى مەسخىرە قىلدىڭلار**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ماڭا دۇئا قىلىشىنى ۋە ماڭا يېلىنىشىنى مازاق قىلدىڭلار.

﴿**ھەتتا ئۇلار سىلەرگە مېنىڭ زىكرىمنى ئۇنتۇلدۇردى (يەنى ئۇلارنى مەسخىرە قىلىش بىلەن بولۇپ كېتىپ ماڭا ئىتائەت قىلىشنى ئۇنتۇدۇڭلار)**﴾ يەنى سىلەرنىڭ ئۇ مۆمىنلەرنى يامان كۆرۈشۈڭلار سىلەرنىڭ ماڭا بويسۇنۇپ ئەمەل ـ ئىبادەت قىلىشنى ئۇنتۇپ قىلىشىڭلارغا ئېلىپ باردى.

﴿**سىلەر ئۇلاردىن كۈلەتتىڭلار**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ماڭا ئىبادەت قىلىشلىرىدىن ۋە ماڭا بويسۇنۇشلىرىدىن كۈلەتتىڭلار.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كاپىرلار ھەقىقەتەن مۆمىنلەرنى (مەسخىرە قىلىپ) كۈلەتتى، (مۆمىنلەر) ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، ئۇلار ئۆزئارا كۆز قىسىشاتتى﴾[2].

ئاندىن الله تائالا ياخشى بەندىلىرىگە بېرىدىغان مۇكاپاتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەردىن يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) سەۋر قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن**﴾ يەنى ئۇلارغا سىلەر كەلتۈرگەن ئەزىيەتلىرىڭلارغا ۋە مازاق قىلىشىڭلارغا سەۋر قىلغانلىقى ئۈچۈن ﴿**مەن ئۇلارنى بۈگۈن مۇكاپاتلىدىم**﴾. ﴿**ئۇلار ھەقىقەتەن مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر**﴾ يەنى مەن ئۇلارنى بەخت ـ سائادەت، جاتىرجەملىك ۋە جەننەتكە ئېرىشتۈرۈش شۇنداقلا دوزاختىن قۇتۇلدۇرۇش بىلەن مەقسەتلىرىگە يەتكۈزۈلدىم.

* * * * * * *

قَٰلَ كَمۡ لَبِثۡتُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُواْ لَبِثۡنَا يَوۡمًا أَوۡ بَعۡضَ يَوۡمٖ فَسۡـَٔلِ ٱلۡعَآدِّينَ ﴿١١٣﴾ قَٰلَ إِن لَّبِثۡتُمۡ إِلَّا قَلِيلٗاۖ لَّوۡ أَنَّكُمۡ كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿١١٤﴾ أَفَحَسِبۡتُمۡ أَنَّمَا خَلَقۡنَٰكُمۡ عَبَثٗا وَأَنَّكُمۡ إِلَيۡنَا لَا تُرۡجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلۡمَلِكُ ٱلۡحَقُّۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 77 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇتەففىفىن 29 - 30 - ئايەتلەر.

www.munber.org

الله (ئۇلارغا): «زېمىندا قانچە يىل تۇردۇڭلار؟ » دەيدۇ[112]. ئۇلار: «بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز تۇردۇق، (ئاي - كۈنلەرنى) ھېسابلىغۇچى (پەرىشتە) دىن سورىغىن » دەيدۇ (ئۇلار دوزاختا چېكىۋاتقان ئازاب تۈپەيلىدىن، زېمىندا قانچىلىك تۇرغانلىقلىرىنى ئۇنتۇيدۇ)[113]. الله «ئەگەر سىلەر بىلمەڭلار (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا تۇردۇڭلار» دەيدۇ[114]. ئى ئىنسانلار! بىزنى سىلەر ئۆزەڭلارنى بىكار يارىتتى (يەنى سىلەر بىزنى ھايۋاناتلارنى يارىتقىنىمىزدەك بىز ھېچقانداق ساۋابمۇ بەرمەيدىغان، جازامۇ بەرمەيدىغان قىلىپ يارىتتى)، ئۆزەڭلارنى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلمايدۇ دەپ ئويلامسىلەر؟[115]. ھەق پادىشاھ الله ئۇستۇندۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، الله ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر[116].

الله تائالا بۇ ئايەتلىرىدە ئۇلارنىڭ دۇنيادىكى قىسقىغىنا ھاياتىدا شېرىكى يوق بىرلا الله تائالاغىلا بويسۇنۇش ۋە ئىبادەت قىلىشنى قولدىن بەرگەنلىكىدىن، ئەگەردە ئۇلار مۇشۇ قىسقا دۇنيادا سەۋر قىلىپ (الله تائالانىڭ ئىبادىتى بىلەن بولغان بولسا) ئۇلارمۇ الله تائالانىڭ ياخشى بەندىلىرى بەخت - سائادەتكە ئېرىشكەندەك بەخت - سائادەتكە ئېرىشىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ﴿**الله (ئۇلارغا): «زېمىندا قانچە يىل تۇردۇڭلار؟» دەيدۇ**﴾ يەنى سىلەر دۇنيادا قانچىلىك ۋاقىت تۇردۇڭلار؟ ﴿**ئۇلار: «بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز تۇردۇق، (ئاي - كۈنلەرنى) ھېسابلىغۇچى (پەرىشتە) دىن سورىغىن» دەيدۇ (ئۇلار دوزاختا چېكىۋاتقان ئازاب تۈپەيلىدىن، زېمىندا قانچىلىك تۇرغانلىقلىرىنى ئۇنتۇيدۇ)**﴾

﴿**الله «ئەگەر سىلەر بىلمەڭلار (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا تۇردۇڭلار» دەيدۇ**﴾ يەنى ئەگەر سىلەر شۇنى بىلگەن بولساڭلار، يوقلىپ كېتىدىغان دۇنيانى مەڭگۈ قالىدىغان ئاخىرەتتىن ئەلا بىلمەيتتىڭلار، ئۆزەڭلارغا ياماڭ ئاقۇۋەت ئېلىپ كىلىدىغان بۇ ياماڭ ئىشلارنى قىلمايتتىڭلار، قىسقىغىنا شۇ ھاياتىڭلاردا الله تائالانىڭ غەزىپىگە يولۇقۇپ كېتىدىغان (ئىشلارنى قىلمايتتىڭلار)، ئەگەر سىلەرمۇ مۆمىنلەردەك الله تائالاغا بويسۇنۇش ۋە ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشلاردا كەلگەن چاپا - مۇشەققەتلەرگە سەۋر قىلغان بولساڭلار، ئەلۋەتتە ئۇلار نىجاتلىققا ئېرىشكەندەك سىلەرمۇ نىجاتلىققا ئېرىشكەن بولاتتىڭلار.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئەيپە ئىبنى ئابدۇ كالائىدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى قۇدۇسىدا مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۇبھىسىزكى، الله تائالا جەننەتكە كىرىدىغانلارنى جەننەتكە، دوزاختا كىرىدىغانلارنى دوزاختا كىرگۈزۈپ بولغاندىن كېيىن، (جەننەتكە كىرگەنلەرگە) ئى جەننەتلەر! سىلەر زېمىندا قانچە يىل تۇردۇڭلار؟ دەيدۇ. ئۇلار بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز تۇردۇق، دەيدۇ. ئاندىن الله تائالا: سىلەرنىڭ مۇشۇ بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز ۋاقىتتا قىلغان ئىشلىرىڭلار نېمە دېگەن ياخشى! سىلەر مېنىڭ رەھمىتىم، رازىلىقىم ۋە جەننىتىم ئۈچىدە مەڭگۈدىن مەڭگۈگە قېلىڭلار، دەيدۇ. ئاندىن الله تائالا (دوزاختا كىرگەنلەرگە) ئى دوزىخىلار! سىلەر زېمىندا قانچە يىل تۇردۇڭلار؟ دەيدۇ. ئۇلار بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز تۇردۇق دەيدۇ. ئاندىن الله تائالا: سىلەرنىڭ مۇشۇ بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز ۋاقىتتا قىلغان ئىشلىرىڭلار نېمە دېگەن ياماڭ! سىلەر مېنىڭ دوزىخىم ۋە غەزىبىم ئۈچىدە مەڭگۈدىن مەڭگۈگە قېلىڭلار، دەيدۇ».

الله تائالانىڭ بەندىلەرنى بىكارغا يارىتمىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئى ئىنسانلار! بىزنى سىلەر ئۆزەڭلارنى بىكار يارىتتى (يەنى سىلەر بىزنى ھايۋاناتلارنى يارىتقىنىمىزدەك بىز ھېچقانداق ساۋابمۇ بەرمەيدىغان، جازامۇ بەرمەيدىغان قىلىپ يارىتتى)، ئۆزەڭلارنى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلمايدۇ دەپ ئويلامسىلەر؟**﴾ يەنى سىلەر ئۆزەڭلارنى بىز ھېچقانداق بىر

www.munber.org

مەقسەتسىز، غايىسىز ۋە ھېكمەتسىز بىكارغا يارىتىلىپ قالدۇق دەپ ئويلامسىلەر؟ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، سىلەر ئۆزلىرىڭلارنى بىز خۇددى مۇكاپات بېرىلمەيدىغان، جازامۇ بېرىلمەيدىغان ھايۋانلاردەك ئويۇن - تاماشا ئۈچۈنلا بىكار يارىتىلدۇق دەپ ئويلامسىلەر؟ دېگەنلىك بولىدۇ، دېگەن كۆز - قاراشمۇ بار. بىلىڭلاركى، بىز پەقەت سىلەرنى ماڭا ئىبادەت قىلىش ۋە مېنىڭ بۇيرۇقلىرىمنى ئىجرا قىلىشىڭلار ئۈچۈنلا يارىتتۇق. ھەمدە سىلەر ئۆزۈڭلارنى ئاخىرەتكە قايتمايتىمىز دەپ ئويلامسىلەر؟

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىنسان ئۆزىنى بىكار قويۇپ بېرىلىدۇ (يەنى شەرىئەت ئىشلىرىغا تەكلىپ قىلىنماي، مەيلىگە قويۇپ ئېتىلگەن ھايۋانغا ئوخشاش) دەپ ئويلامدۇ؟﴾[1].

﴿**ھەق پادىشاھ اللە ئۇستۇندۇر**﴾ يەنى الله تائالا مەخلۇقاتلارنى ھېچقانداق بىر مەقسەتسىز يارىتىشتىن پاكتۇر. چۈنكى، ئۇ بارلىق كەمچىلىكلەردىن پاك بولغان ھەق - پادىشاھدۇر.

﴿**ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، اللە ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر**﴾ ئەرش بولسا بارلىق مەخلۇقاتلارنى ئۆلارنىڭ ئۈستۈن تەرىپىدىن يۆگەپ تۇرىدىغان بىر نەرسىدۇر. الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئەرش "ئۇلۇغ" يەنى كۆرۈنۈشى ۋە شەكلى چىرايلىق دەپ سۈپەتلىدى.

* * * * * * *

وَمَن يَدۡعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرۡهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓۚ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُل رَّبِّ ٱغۡفِرۡ وَٱرۡحَمۡ وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١١٨﴾

كىمكى ھېچقانداق دەلىلى بولمىغان ھالدا اللەغا قوشۇپ يەنە بىر مەبۇدقا ئىبادەت قىلىدىكەن، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ھېساب بېرىدۇ، كاپىرلار ھەقىقەتەن نىجات تاپمايدۇ[117]. «پەرۋەردىگارىم! مەغپىرەت قىلغىن، رەھىم قىلغىن، سەن رەھىم قىلغۇچىلارنىڭ ياخشىسىسەن» دېگىن[118]

الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشنىڭ ئەڭ ئېغىر گۇناھ ئىكەنلىكى ۋە شېرىك كەلتۈرگۈچىنىڭ نىجات تاپالمايدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىگە شېرىك كەلتۈرگەن، الله تائالاغا باشقا بىرسىنى قوشۇپ ئىبادەت قىلغان كىشىلەرگە تەھدىد سېلىپ ۋە الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەنلەرنىڭ (شېرىك كەلتۈرۈشىدە) ھېچقانداق ئاساسى يوقلۇقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىمكى ھېچقانداق دەلىلى بولمىغان ھالدا اللەغا قوشۇپ يەنە بىر مەبۇدقا ئىبادەت قىلىدىكەن، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ھېساب بېرىدۇ**﴾ يەنى بۇنىڭ ھېسابىنى الله تائالا ئالىدۇ.

﴿**كاپىرلار ھەقىقەتەن نىجات تاپمايدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى كاپىرلارغا قۇتۇلۇش ۋە نىجاتلىققا ئېرىشىش يولى يوقتۇر.

﴿**«پەرۋەردىگارىم! مەغپىرەت قىلغىن، رەھىم قىلغىن، سەن رەھىم قىلغۇچىلارنىڭ ياخشىسىسەن» دېگىن**﴾ يەنى بۇ، الله تائالانىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭ الله تائالادىن ئۆزىنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرۈشنى، گۇناھلارنى كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىدىن مەخپىي تۇتۇشنى، ئۆزىنى توغرا سۆز ۋە توغرا ئىش قىلىشتا ئۇتۇقلۇق قىلىشنى تىلەشكە قىلغان بىر تەۋسىيەسىدۇر[2].

الله تائالاغا مىڭلارچە شۈكرى! شۇنىڭ بىلەن سۈرە مۆئمىنۇننىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

---

[1] سۈرە قىيامەت 36 - ئايەت.

[2] بۇ ئەمەلىيەتتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئارقىلىق ئۇنىڭ ئۈممەتلىرىگە قىلغان الله تائالانىڭ تەۋسىيەسى بولىشى مۇمكىن.

www.munber.org

مەدىنىدە نازىل بولغان | سۈرە نۇر | 64 ئايەت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةٌ أَنزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾ الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ۖ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

(ئى مۇھەممەد!) بۇ بىر سۈرىدۇركى، ئۇنى بىز (ساڭا) نازىل قىلدۇق، ئۇنىڭدىكى (ئەھكاملارنى) پەرز قىلىپ بېكىتتۇق، (ئى مۆمىنلەر!) سىلەرنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن، ئۇنىڭدا (سىلەرنى ئەمەل قىلسۇن دەپ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان) روشەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدۇق[1]. زىنا قىلغۇچى ئايال ۋە زىنا قىلغۇچى ئەرنىڭ ھەر بىرىنى يۈز دەررىدىن ئۇرۇڭلار، ئەگەر سىلەر الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىدىغان بولساڭلار، الله نىڭ دىنىنىڭ (ئەھكامىنى ئىجرا قىلىشتا) ئۇلارغا رەھىم قىلماڭلار، ئۇلارنى جازالىغان چاغدا مۆمىنلەردىن بىر تۈركۈم كىشى ھازىر بولسۇن[2].

بۇ سۈرىنىڭ مۇھىملىقى توغرىسىدا

الله تائالانىڭ: ﴿**ئى مۇھەممەد!) بۇ بىر سۈرىدۇركى، ئۇنى بىز (ساڭا) نازىل قىلدۇق**﴾ دېگەن ئايىتى بۇ سۈرىنىڭ مۇھىملىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

﴿**ئۇنىڭدىكى (ئەھكاملارنى) پەرز قىلىپ بېكىتتۇق**﴾ مۇجاھىد ۋە قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىز ئۇنىڭدا ھالال - ھارامنى، بۇيرۇق - چەكلىمىلەرنى ۋە (جىنايەتلەرگە بېكىتىلگەن) بەلگىلىمىلەرنى بايان قىلدۇق دېگەنلىكتۇر، دېدى.

ئىمام بۇخارى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىز ئۇنىڭدىكى ئەھكاملارنى سىلەرگە ۋە سىلەردىن كېيىن كېلىدىغانلارغا پەرز قىلىپ بېكىتتۇق، دېگەن بولىدۇ دەيدىغانلارمۇ بار، دېدى.

﴿**(ئى مۆمىنلەر!) سىلەرنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن، ئۇنىڭدا (سىلەرنى ئەمەل قىلسۇن دەپ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان) روشەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدۇق**﴾.

زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ بايانى

﴿**زىنا قىلغۇچى ئايال ۋە زىنا قىلغۇچى ئەرنىڭ ھەر بىرىنى يۈز دەررىدىن ئۇرۇڭلار**﴾ بۇ ئايەتتە زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ ھۆكمى بار، زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان جازا (ئۇلارنىڭ ئەھۋالىغا

www.munber.org

قارىتا بولىدۇ) نىكاھ تەپسىلاتى مۇنداق: زىنا قىلغۇچىلار (مەيلى ئەر ياكى ئايال بولسۇن) توي قىلغان ۋە ياكى توي قىلمىغان، ئەقلى - ھۇشى جايىدا، ھۆر، بالاغەتكە يەتكەن تۇرۇپ زىنا قىلغان ئادەم بولىدۇ.

زىنا قىلغۇچى تېخى توي قىلمىغان بولسا، ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان جازا ئايەتتە بايان قىلىنغاندەك يۈز قامچا ئۇرۇشتۇر. ئۇرۇلغان يۈز قامچىغا قوشۇپ ئۇ يەنە بىر يىل باشقا يۇرتقا پالىنىدۇ. تۆۋەندىكى ھەدىس باشقا يۇرتقا بىر يىل پالىنىدىغانلىقىنىكاھ دەللىدۇر. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە ۋە زەيد ئىبنى خالىد جۇھەنىلەرنىكاھ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سەھرالىق ئىككى ئەرەب پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىكاھ قېشىغا دەۋالىشىپ كېلىپ، ئۇ ئىككىسىنىكاھ بىرى: ئى اللە تائالانىكاھ پەيغەمبىرى! مېنىكاھ ئوغلۇم بۇنىكاھ قېشىدا نىمكا (ئىشلەمچى) ئىدى. ئوغلۇم بۇنىكاھ ئايالى بىلەن زىنا قىلىپتۇ. شۇنىكاھ بىلەن مەن ئوغلۇمنىكاھ ئورنىغا، بۇنىڭغا يۈز قوي ۋە بىر چۆرە بەردىم. ئاندىن ئىلمىلىكاھ كىشىلەردىن (بۇ ھەقتە) سورىسام، ئۇلار ماڭا ئوغلۇمنى يۈز قامچا ئۇرۇش ۋە بىر يىل پالاشنى، بۇنىكاھ ئايالىنى چالما - كېسەك قىلىشنى ئېيتتى، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «جېنىم قولىدا بولغان زات اللە تائالانىكاھ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن ئىككىڭلارنىكاھ ئارىلىقىدا اللە تائالانىكاھ كىتابى بىلەن ھۆكۈم قىلىمەن[1]، چۆرە ۋە قويلار ساڭا قايتۇرلىدۇ. (ئەمما) ئوغلۇڭكاھ يۈز قامچا ئۇرۇلىدۇ ۋە بىر يىل پالىنىدۇ. ئاندىن ئەسلەم قەبىلىسىدىن بولغان بىر كىشىگە ئى ئۇنەيس! سەھەردە بۇ كىشىنىكاھ ئايالىنىكاھ قېشىغا بېرىپ (ئۇنىڭدىن ئۇنىكاھ زىنا قىلغانلىقىنى ياكى قىلمىغانلىقىنى سورىغىن) ئەگەر ئۇ ئايال (زىنا قىلغانلىقىنى) ئېتىراپ قىلسا، ئۇنى چالما - كېسەك قىلغىن» دېدى. ئەتىسى سەھەردە ئۇنەيس ئۇ ئايالىنىكاھ قېشىغا بېرىپ (ئۇنىڭدىن زىنا قىلغان ياكى قىلمىغانلىقىنى سورىدى) ئۇ ئايال ئۆزىنىكاھ (زىنا قىلغانلىقىنى) ئېتىراپ قىلدى. ئاندىن ئۇنەيس ئۇنى چالما - كېسەك قىلدى.

مانا بۇ ھەدىستە توي قىلماي تۇرۇپ زىنا قىلغۇچىنى يۈز قامچا ئۇرۇش بىلەن بىرگە بىر يىل[2] پالىنىدىغانلىقىغا دەلىل - پاكىت باردۇر[3].

---

(1) بىرەر ئادەم: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «مەن ئىككىڭلارنىكاھ ئارىلىقىدا اللە تائالانىكاھ كىتابى بىلەن ھۆكۈم قىلىمەن» دەپ ھېلىقى ئايالنى چالما - كېسەك قىلىشقا بۇيرۇدى. اللە تائالانىكاھ كىتابىدا چالما - كېسەك قىلىش ھەققىدە ئايەت بولمىسا، بۇ ھەدىستە دېيىلگەن كىتابتىن زادى نېمە مەقسەت قىلىنىدۇ؟ دەپ سورىسا، بىز ئۇنىڭغا جاۋابەن تۆۋەندىكىلەرنى بايان قىلىمىز:

ھەدىستىكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىكاھ: «اللە تائالانىكاھ كىتابى بىلەن» دېگەن سۆزىدىن مۇنداق ئىككى خىل ئىش مەقسەت قىلىنىدۇ:

1 - بەندىلەرنىكاھ ئېجرا قىلىشى ئۈچۈن چۈشۈرۈلگەن اللە تائالانىكاھ ھۆكۈملىرى مەقسەت قىلىنىدۇ.

2 - سۈرە نىسانىكاھ 15 - ئايىتى بولغان اللە تائالانىكاھ: ﴿ئايالىرىڭلاردىن پاھىشە قىلغانلارنى (ئىسپاتلاش ئۈچۈن) ئاراڭلاردىن تۆت گۇۋاھچى كەلتۈرۈڭلار؛ ئەگەر ئۇلار گۇۋاھلىق بەرسە (يەنى ئۇلار گۇۋاھلىق بېرىپ ئايالىنىكاھ جىنايىتىنى ئىسپاتلىسا) تاكى ئايالىرىڭلار ۋاپات بولغانغا ياكى اللە ئۇلارغا بىر چىقىش يولى بەرگەنگە قەدەر ئۇلارنى ئۆيدە تۇتۇڭلار﴾ دېگەن ئايىتىنىكاھ ھۆكمىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، زىنا قىلغۇچىلارنى 100 قامچا ئۇرۇشقا بۇيرىغان سۈرە نۇردىكى مەزكۇر ئايەت چۈشكەندە، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «سىلەر مەندىن بۇ (ھۆكۈمنى) ئېلىۋېلىڭلار، مەندىن بۇ (ھۆكۈمنى) ئېلىۋېلىڭلار، ھەقىقەتەن اللە تائالا زىنا قىلىپ قالغانلارغا بىر چىقىش يولى بەردى. توي قىلمىغان ئەر بىلەن توي قىلمىغان ئايالدىن بىرسى زىنا قىلىپ قالسا، ئۇلارنىكاھ جازاسى 100 قامچا ئۇرۇش ۋە بىر يىل پالاشتۇر. توي قىلغان ئەر بىلەن توي قىلغان ئايالدىن بىرسى زىنا قىلىپ قالسا، ئۇلارنىكاھ جازاسى 100 قامچا ئۇرۇش بىلەن چالما - كېسەك قىلىشتۇر» دېگەن سۆزىدۇر. شۇڭا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام توي قىلماي تۇرۇپ زىنا قىلغان خوتۇنەتكارنى 100 قامچا ئۇرۇش بىلەن بىر يىل پالاشقا، توي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغان ئايالنى چالما - كېسەك قىلىشقا بۇيرۇدى.

(2) بىر يىل پالاش، ھازىرقى زامانداا بىر يىل تۇرمىگە تاشلاش بىلەنمۇ ئىجرا قىلىنسا بولىدۇ.

(3) ئىمام مالىك، شافىئى ۋە ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل قاتارلىق ئىماملار: بىر يىل پالاش بولسا، زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان جازانىكاھ تۇرىدىنىدۇر، دەيدۇ. بۇلارنىكاھ دەلىل - پاكىتى بۇقىرىدا بايان قىلىنغان ھەدىستۇر.

ـــ ئەمما ھەنەپىي مەزھەبىدىكىلەر بولسا، بىر يىل پالاش زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىشى لازىم بولغان جازانىكاھ تۇرىدىن ئەمەس، ئۇ ئەسلى زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىش لازىم بولغان جازانىكاھ سىرتىدا ئەھۋالغا قاراپ بېرىلىدىغان بىر جازادۇر، بۇ جازانى ئەگەر ھاكىم خالىسا بېرىدۇ، خالىسا بەرمەيدۇ، دەيدۇ.

www.munber.org

ئەمما زىنا قىلغۇچى توي قىلغان، ئەقلى ھۇشى جايىدا، ھۆر، بالاغەتكە يەتكەن تۇرۇپ زىنا قىلغان ئادەم بولسا، ئۇنىڭ جازاسى چالما - كېسەك قىلىشتۇر. تۆۋەندىكى ھەدىس بۇنىڭ دەلىل - پاكىتىدۇر. ئىمام مالىك مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ (كىشىلەرگە) تەشۋىق قىلىشنى باشلاپ (ئاۋۋال) الله تائالاغا ھەمدۇسانا ئېيتتى. ئاندىن مۇنداق دېدى: مەقسەتكە كەلسەك، ئى خالايىقلار! شەك شۇبھىسىزكى، الله تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ھەقىقەت بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇنىڭغا كىتابنى چۈشۈردى. ئۇنىڭغا چۈشۈرۈلگەن ئايەتلەرنىڭ ئىچىدە زىنا خورنى چالما - كېسەك قىلىشقا بۇيرۇيدىغان ئايەتمۇ بار ئىدى. بىز ئۇ ئايەتنى ئوقۇغان ۋە مەنىسىنى چۈشەنگەن ئىدۇق. ئۆز ۋاقتىدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالاممۇ زىنا قىلغۇچىلارنى چالما - كېسەك قىلغان ئىدى ۋە بىزمۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن كېيىن زىنا قىلغۇچىلارنى چالما - كېسەك قىلدۇق. مەن زامانىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كىشىلەرنىڭ الله تائالانىڭ كىتابى بولغان قۇرئاندا زىنا قىلغۇچىلارنى چالما - كېسەك قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك ئايەتلەرنى كۆرمىدۇق دەپ، زىنا قىلغۇچىلارنى چالما - كېسەك قىلىشتىن ئىبارەت چۈشۈرگەن بىر پەرزىنى تاشلىۋېتىش ئارقىلىق ئېزىپ كېتىشىدىن قورقىمەن. بىلىپ قويۇڭلاركى، مەيلى ئەر بولسۇن ياكى ئايال بولسۇن، بىر كىشىنىڭ توي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغانلىقى دەلىل - پاكىت ئارقىلىق ياكى قورساق كۆتۈرۈش ۋە ياكى ئېتىراپ قىلىشى بىلەن ئىسپاتلانسا، ئۇنى چالما - كېسەك قىلىش الله تائالانىڭ كىتابىدا بار بولغان بىر ھەقىقەتتۇر. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلدى[1].

بۇلارنىڭ بۇنداق دېيىشىنىڭ دەلىل - پاكىتى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر:

بىرىنچى: ھەدىستە مۇنداق رىۋايەت قىلىندى: «ئەگەر چۆرىنىڭ زىنا قىلغانلىقى ئاشكارىلانسا، ئۇنى جازالاش يۈزىسىدىن قامچىلىسۇن ۋە لېكىن ئۇنىڭغا تاپا - تەنە قىلمىسۇن. ئەگەر ئۇ يەنە زىنا قىلسا، ئۇنى بىر تال ئارغامچا بولسىمۇ سېتىپ بېرىۋەتسۇن». مانا بۇ ھەدىستىن بىر يىل پالاش زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ قانارىدا بايان قىلىنمىغانلىقىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ. ئەگەر بىر يىل پالاش زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ ئىچىدە بولىدىغان بولسا، ئۇ بۇ يەردە ئەلۋەتتە بايان قىلىنغان بولاتتى.

ئىككىنچى، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئەگەر توي قىلمىغان قىز - ئوغۇل زىنا قىلسا، ئۇلار پەقەت قامچىلىنىدۇ، لېكىن پالانمايدۇ. چۈنكى، ئۇلارنى يىراقلارغا پالىۋېتىش ئۇلارنىڭ تېخىمۇ ئېزىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولىدۇ.

ئۇچىنچى، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رەسۇلە ئىبنى ئۇنىڭ ھاراق ئىچكەنلىكى ئۇچۇن خەيبەرگە پالىغان ئىدى. ئۇ (خەيبەردە) خىرىستىئان دىنىغا كىرىپ ھەرقلنىڭ قېشىغا كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: مەن بۇنىڭدىن كېيىن ھېچكىمنى پالمايمەن، دېگەن.

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ سۆزىنى قىلغاندا: زىنا قىلغۇچىلارنى پالايمەن، باشقىلارنى پالمايمەن، دېمەستىن: ھېچكىمنى پالمايمەن، دېدى.

تۆتىنچى، زىنا قىلغۇچىلارنى 100 قامچا ئۇرۇش ئايەتتە بايان قىلىندى. ئەمما بىر يىل پالاش بولسا، بىر ياكى ئىككى كىشى ئارقىلىق رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە بايان قىلىندى. ئەگەر بىر يىل پالاشنى زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىشى لازىم بولغان جازانىڭ تۈرىدىن دەپ قارىساق، بۇ قاراش مەزكۇر ئايەتنىڭ ھۆكمىنى ئەمەلدىن قالدۇرغان بولىدۇ. بىر ياكى ئىككى كىشى ئارقىلىق رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس بىلەن ئايەتنىڭ ھۆكمىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ھەرگىز دۇرۇس ئەمەستۇر. شۇڭا توي قىلمىغان تۇرۇپ زىنا قىلغۇچىلارنىڭ جازاسى يەقەت 100 قامچا ئۇرۇشتۇر. ئەمما بىر يىل پالاش بولسا، ئۇ جازادىن ئايرىم بىر جازادۇر. ئەگەر ھاكىم بۇ جازانى ئىجرا قىلغاندا، ئۇنىڭ بىرەر پايدا ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتسا، ئۇنى ئىجرا قىلسا بولىدۇ. ئەگەر ھاكىم ئۇ جازانىڭ بىرەر يامان ئاقىۋەتكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى كۆرۈپ يەتسە، بۇ جازانى يۇرگۈزمىسمۇ بولىدۇ.

[1] توي قىلىپ بولغاندىن كېيىن زىنا قىلغۇچىلارنى چالما - كېسەك قىلىش ھۆكمى مۇسۇلمانلارغا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىسىدا يولغا قويۇلغاندىن باشلاپ تاكى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا پەيدا بولۇپ چىققان خاۋارىجلارنىڭ زامانىغا كەلگەنگە قەدەر ھېچ بىر كىشىنىڭ ئىنكار قىلىشىغا ئۇچرىمايدىغان ئىجرا قىلىنىپ كېلىنگەن ئىدى. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا مۇسۇلمانلارنىڭ سېپىدىن ئايرىلىپ چىققان خاۋارىجلار ئۆز ئالدىغا پرىنسىپ تۈزۈپ دىن نامىدىن بەزى ھۆكۈملەرنى پەيدا قىلىش بىلەن بىرگە، ھېچبىر دەلىل - ئاساسى يوق تۆتامسىز سەپسەپىلىرى بىلەن توي قىلىپ بولغاندىن كېيىن زىنا قىلغان كىشىنى چالما - كېسەك قىلىشتىن ئىبارەت الله تائالانىڭ ھۆكمىنى ئىنكار قىلدى.

الله تائالاغا شۈكرى خاۋارىجلار تۈگەپ ئاساسىي جەھەتتىن ئېزىق قالمىغان بولسىمۇ لېكىن ئۇلار ئوتتۇرىغا چىقارغان ئۇ سەپسەپىلەر بەزەن ئاندا - ساندا ئۇ يەر بۇ يەرلەردە بېخلىنىپ تۇرىدىغانلىقى ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ قاراشلىرىنى بۇ يەردە كەلتۈرۈپ ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيەلەرنى بايان قىلىپ ئۆتمەكچىمىز.

خاۋارىجلار توي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغانلارنى چالما - كېسەك قىلىش ھۆكۈمىنى ئىنكار قىلىشتا ئۆزلىرىنىڭ مۇنداق ئۈچ خىل كۆز قارىشىغا ئاساسلىنىدۇ:

1 - چالما - كېسەك قىلىش جازاسى ئىسلام دىنىدا گۇناھكارلارغا بېرىلىدىغان جازالارنىڭ ئەڭ ئېغىرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنداقتا بۇ جازانىڭ ھۆكمى ئەلۋەتتە قۇرئان كەرىمدە ئوچۇق بايان قىلىنىشى لازىمدۇر. ئەمما ئۇ قۇرئاندە ئوچۇق بايان قىلىنمىغان ئىكەن، ئەلۋەتتە ئۇنى ئىسلام دىنىدا يوق بىر ھۆكۈم دەپ قاراشقا بولىدۇ.

www.munber.org

2 - الله تائالانىڭ: ﴿ئەگەر ئۇلار ئەرگە تەگكەندىن كېيىن پاھىشە قىلسا، ئۇلارغا ھۆر ئايالالارغا ببرىلىدىغان جازانىڭ يېرىمى ببرىلىشى كېرەك﴾ دېگەن سۆزە نىسانىڭ ئايىتىدە چۈرىگە، ئۇنىڭ زىنا قىلغانلىقى ئۈچۈن ببرىلىدىغان جازا ھۆرگە ببرىلىدىغان جازانىڭ يېرىمى بولىدىغانلىقى ئېنىقتۇر.

چالما - كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈش جازاسى بولسا يېرىم - يېرىمدىن قىلىپ ئىككىگە بۆلگىلى بولمايدىغان بىر جازادۇر. يەنى چالما - كېسەك قىلىپ بىر ئىنساننىڭ يېرىمىنى ئۆلتۈرۈپ يېرىمىنى تىرىك قويغىلى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئايەتتىكى جازادىن چالما - كېسەك قىلىش جازاسى ئەمەس، قامچا بىلەن ئۇرۇش جازاسى مەقسەت قىلىنىدۇ. تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغان چۈرىنىڭ جازاسى چالما - كېسەك قىلىش ئەمەس قامچىلاش بولغان ئىكەن، تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغان ھۆر ئايالنىڭمۇ جازاسى قامچىلاش بولىشى لازىمدۇر.

3 - قۇرئاندا ئۇچۇق بايان قىلىنغان زىنا قىلغانلارنى 100 قامچا ئۇرۇش ھۆكۈمى بولسا، مەيلى تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغانلار بولسۇن ياكى تۇي قىلمايى تۇرۇپ زىنا قىلغانلار بولسۇن زىنا قىلغان ھەممە كىشىلەرگە ئومۇمىيدۇر. تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغانلارنى 100 قامچا ئۇرۇش ھۆكۈمىدىن ئايرىپ چىقىرىپ چالما - كېسەك قىلىش بولسا قۇرئانغا ئەمەل قىلمىغانلىق بولىدۇ.

مانا بۇلار خاۋارىجلارنىڭ ئوتتۇرىغا قويغان سەپسەپىلىرىنىڭ دەللىلسىزدۇر.

ئۇلارغا ببرلىگەن رەددىيەلەر توغرىسىدا:

1 - چالما - كېسەك قىلىش ھۆكمىنىڭ قۇرئاندا ئوچۇق بايان قىلىنمىغانلىقى، ھەرگىزمۇ بۇ ھۆكۈمنىڭ ئىسلام دىنىدا يولغا قويۇلمىغان بىر ھۆكۈم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرمەيدۇ. چۈنكى، ئىسلام دىنىدا قۇرئان كەرىمدە ئوچۇق بايان قىلىنمىغان، ئەمما پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھەدىسلىرىدە بايان قىلىش ئارقىلىق يولغا قويغان نۇرغۇنلىغان ھۆكۈملەر بار. چالما - كېسەك قىلىش ھۆكۈمىمۇ شۇ ھۆكۈملەرنىڭ بىرىدۇر.

مەسىلەن: الله تائالا قۇرئاندا سۈت ئانىلارنى ۋە ئىمىلداش ھەمشىرىلەرنى ئېلىشنى ھارام قىلدى. ئەمما بىر ئايالنى ئەمگەن قىز بالىنى، ئۇنى ئېمىتكەن شۇ ئايالنىڭ ئېرىنىڭ ئېلىشىنىڭ ھالال ياكى ھاراملىقى ھەققىدە قۇرئاندا ئوچۇق بىر ھۆكۈم كەلمىدى. ئەمما پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھەدىسى ئارقىلىق ئۇ كىشىنىڭ شۇ قىزنى ئېلىشىنىڭ ھاراملىقىنى بايان قىلدى.

الله تائالا سۈرە ھەشىردىكى ئۆزىنىڭ: ﴿پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەنىنى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار﴾ دېگەن ئايىتى ئارقىلىق بىزلەرنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى قىلىشقا ۋە ئۇنىڭ دېگەنلىرىگە بويسۇنۇشقا بۇيرۇدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بولسا الله تائالانىڭ ھۆكۈملىرىنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن تاللانغان بىر زاتتۇر. ئۇنىڭ يولغا قويغان ھەر بىر ھۆكۈمى الله تائالانىڭ ھۆكۈمىدۇر. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ: «تۇي قىلغان ئەر بىلەن تۇي قىلغان ئايالدىن بىرسى زىنا قىلىپ قالسا، ئۇلارنىڭ جازاسى 100 قامچا ئۇرۇش بىلەن چالما - كېسەك قىلىشتۇر» دېگەن ھەدىسى ۋە زىنا قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغانلارنى چالما - كېسەك قىلىش ئارقىلىق سۆزى ۋە ئەملىيتى بىلەن بۇ ھۆكۈمنى رەسمىي يوسۇندا يولغا قويدى ۋە بۇنى ئىسلام دىنىنىڭ بىر ھۆكمى قىلىپ بېكىتتى.

شۇڭا خاۋارىجلار ئۆزەر ئېنىق ئەزىزنى ئۇنىڭ تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغانلار چالما - كېسەك قىلىنىدۇ، دېگەنلىكى ئۈچۈن تەنقىد قىلغاندا، ئۆزەر ئېنىق ئابدۇل ئەزىز ئۇلارنىڭ ئالدىغا قۇرئاندا بايان قىلىنمىغان، ئەمما ھەدىسلەردە بايان قىلىنغان نامازلارنىڭ رەكئەت سانىغا ۋە زاكاتنىڭ مىقدارلىرىغا ئوخشاش مەسىلىلەرنى قويۇش بىلەن ئۇلارنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلىغان ئىدى. يەنى ئۆزەر ئېنىق ئابدۇل ئەزىز خاۋارىجلارغا: ئەگەر سىلەر قۇرئاندا بايان قىلىنغان ھۆكۈمگىلا ئەمەل قىلمىز، ھەدىستە بايان قىلىنغان ھۆكۈمگە ئەمەل قىلمايمىز، دېسەڭلار، نامار ئوقۇش ۋە زاكات بېرىش قۇرئاندا بايان قىلىنىدى. ئەمما نامازنىڭ قايسىسىنىڭ قانچە رەكئەت ئىكەنلىكى، مال - مۈلۈكنىڭ قانچىلىك مىقدارىغا يەتكەندە ئۇنىڭدىن قانچىلىك زاكات بېرىدىغانلىقى ھەققىدە قۇرئاندا ھېچقانداق بايان كەلمىدى، سىلەر بۇلارغا قانداق قارايسىلەر؟ دېگەن سۆئالنى قويدى. ئۇلار: بۇلارنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھەدىسلىرى ئارقىلىق بايان قىلدى. بىز ھەدىستە قانداق بايان قىلىنغان بولسا، شۇنداق قارايمىز، دېدى. ئۆزەر ئېنىق ئابدۇل ئەزىز: ئۇنداق بولسا تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغانلارنى چالما - كېسەك قىلىش ھۆكمىمۇ ھەدىستە بايان قىلىنىدى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار سۆزدە يېڭىلىپ گەپ قىلالماي قالدى.

2 - الله تائالانىڭ: ﴿ئەگەر ئۇلار ئەرگە تەگكەندىن كېيىن پاھىشە قىلسا، ئۇلارغا ھۆر ئايالالارغا ببرىلىدىغان جازانىڭ يېرىمى ببرىلىشى كېرەك﴾ دېگەن سۆزە نىسانىڭ بۇ ئايىتىدە خاۋارىجلارنىڭ كۆزى قارىشىنى كۆچلەندۈرىدىغان ھېچقان دەلىل - پاكىت يوقتۇر. بۇ ئايەتنىڭ تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغان چۈرىلەرنىڭ جازاسىنى بايان قىلىپ كەلگەن بىر ئايەت ئىكەنلىكى راست. بىراق بىر ئىنسانىنىڭ يېرىمىنى ئۆلتۈرۈپ يېرىمىنى تىرىك قويۇش مۇمكىن بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئايەتتىن مەقسەت قىلىنىدىغان جازا بولسا چالما - كېسەك قىلىش جازاسى ئەمەس، بەلكى قامچىلاش جازاسىدۇر. ئەمما بۇ جازا خاۋارىجلار دېگەندەك تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغان چۈرىلەر ۋە ھۆر ئايالالارغا نىسبەتەن ئورتاق قوللىنىدىغان ئومۇمىي جازا ئەمەستۇر. ئەقىل ئارقىلىق ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسىنى خاسلاشتۇرۇش قائىدىسى بويىچە قارىغاندا، بۇ جازانىڭ پەقەت تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغان چۈرىگىلا ببرىلىدىغان جازا ئىكەنلىكىنى چۈشىنىۋالالايمىز ۋە ئايەتنىڭ ھۆكمىنى پەقەت تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغان چۈرىلەرگىلا خاسلاشتۇرمىز. ئەقىل ئارقىلىق ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسىنى خاسلاشتۇرۇش ئالىملار ئوتتۇرىسىدا قوبۇل قىلىنغان بىر مەسىلىدۇر. قۇرئاندا يەنە بۇنىڭدىن باشقا ئەقىل ئارقىلىق مەنىسى خاسلاشتۇرۇلغان ئايەتلەر بار.

يەنە بىر تەرەپتىن ئالغاندا، چالما - كېسەك قىلىنىدىغان زىناخورلاردا تېپىلىش لازىم بولغان شەرتلەر چۈرىلەردە تېپىلمايدۇ. تۆت مەزھەب ئىمامىلىرى بىر ئىنسانىنىڭ چالما - كېسەك قىلىنىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ بالاغەتكە يەتكەن، ئەقلى - ھۇشى جايىدا بولغان، ھۆر بولغان، زىنا قىلغان ۋە راستىنلا ئىلگىرى تۇي قىلىپ بولغان بولۇشتەك بەش خىل ئىشلارنىڭ بولۇشىنى شەرت قىلدى.

ئۇلارنىڭ بۇ شەرتى بويىچە بولغاندا كىمدە بۇ شەرتلەرنىڭ بىرەرسى تېپىلماي قالسا، ئۇ چالما - كېسەك قىلىنمايدۇ. چۈرىدە ھۆر بولۇش دېگەن شەرت بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ چالما - كېسەك قىلىنماستىن ئەكسىچە قامچا بىلەن ئۇرۇلدۇ.

3 - خەۋارىجلارنىڭ قۇرئاندا ئوچۇق بايان قىلىنغان زىناخورلارنى 100 قامچا ئۇرۇش، مەيلى تۇي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغان بولسۇن ياكى تۇي قىلمايى تۇرۇپ زىنا قىلغان بولسۇن بارلىق زىنا قىلغانلارغا ئومۇمىيدۇر دېگەن سۆزى شەرئىەت ھۆكۈملىرى ھەققىدە بىر نەرسە بىلمىگەنلىكتىن كېلىپ چىققان نادان سۆزدۇر.

www.munber.org

زىنا قىلغۇچىلارغا جازا بەرگەن ۋاقىتدا ئۇلارغا ئىچ ئاغرىتماسلىق توغرىسىدا

﴿الله نىڭ دىنىنىڭ (ئەھكامىنى ئىجرا قىلىشتا) ئۇلارغا رەھىم قىلماڭلار﴾ يەنى سىلەر الله تائالانىڭ ھۆكۈملىرىنى ئىجرا قىلىشتا ئۇ ئىككىسىگە رەھىمدىللىق قىلماڭلار. بۇ يەردە چەكلەنگىنى بۇ جازانى يۈرگۈزمەكچى بولغاندا ئىنساندا تەبىئى تېپىلىدىغان رەھىم دىللىق بولماسىتىن، بەلكى جازانى ئىجرا قىلىشقا مەسئۇل بولغان ھاكىم - قازىلارنى ئىجرا قىلىش پەرز بولغان بىر ھۆكۈمنى ئىجرا قىلماسلىققا ئېلىپ بارىدىغان رەھىمدىللىقتۇر. رەھىمدىللىق قىلىش يۈزىسىدىن ھۆكۈمنى ئىجرا قىلماسلىق توغرا ئەمەستۇر.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: ھۆكۈمنى ئىجرا قىلىش مەسىلىسى پادىشاھقا يەتكۈزۈلسا، ئۇ ھۆكۈمنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلماي ئىجرا قىلىنىشى لازىمدۇر.

بۇ ھەقتە سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە ئەتا ئىبنى ئەبۇرىباھ قاتارلىقلاردىنمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلىندى.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «(بىرەر جىنايەت ئۈچۈن ېبرىلىش لازىم بولۇپ قالغان) جازا ھۆكۈملىرىنى ئۆز - ئارا كەچۈرۈۋېتىشىڭلار. مۇبادا ئۇ ماڭا يەتكۈزۈلۈپ قالسا، ئۇنى ئىجرا قىلىش لازىم بولىدۇ».

ئىسلام دىنىدا قۇرئانىدا ئومۇمىي ھالىتىدە كەلگەن، ئەمما ھەدىس ئۇنى خۇسۇسىيلاشتۇرۇپ بايان قىلغان ھۆكۈملەر بار. مەسىلەن: الله تائالانىڭ: ﴿ئۇغرىلىق قىلغۇچى ئەرنىڭ ۋەئۇغرىلىق قىلغۇچى ئايالنىڭ قىلمىشىنى جازالاپ، الله تەرىپىدىن ئىبرەت قىلىش يۈزىسىدىن قوللىرىنى كېسىڭلار﴾ دېگەن سۈرە مائىدەدىكى بۇ ئايىتى ئومۇمىي بولغان ئايەتتۇر. بۇ ئايەتكە ئاساسەن ئوغرىلىق قىلغان كىشى مەيلى ئۇ ئەڭ ئادىيسى يېڭىنگە چاغلىق بىر نەرسە ئوغرىلىسۇن ياكى ئۇنىڭدىن چوڭ بىر نەرسە ئوغرىلىسۇن، ئوغرىلىق قىلغان بولسىلا، ئۇنىڭ قولىنى كېسىش لازىم بولىدۇ. لېكىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى بۇ ئايەتنىڭ بۇ ئومۇمىي مەنىسىنى خاسلاشتۇرۇپ، ئەگەر ئوغرى ئەڭ ئادىيسى ئون تەڭگىنىڭ قىممىتىگە باراۋەر كەلگۈدەك بىر نەرسە ئوغرىلىسا، ئۇنىڭ قولىنى كېسىشنى، ئەگەر ئۇنىڭدىن ئاز بىر نەرسە ئوغرىلىسا، ئۇنىڭ قولىنى كەسمەيدىغانلىقىنى بېكىتتى.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ توي قىلىپ بولۇپ زىنا قىلغانلارنى چالما - كېسەك قىلىش ھۆكمى زىناخورلارنى 100 قامچا ئۇرۇشقا بۇيرۇپ چۈشكەن سۈرە نۇرنىڭ ئايىتى چۈشۈشتىن بۇرۇن بولغان بولۇپ، سۈرە نۇردىكى مەزكۇر ئايەت چۈشۈپ چالما - كېسەك قىلىش ھۆكمىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇۋەتتى دەپ قارايدىغانلارمۇ بولۇشى مۇمكىن.

بىز بۇ ھەقتە ئازراق ئىزدەنسەكلا مەسلىنىڭ ئۇنداق ئەمەسلىكىنى بىلىۋالالايمىز.

زىناخورلارنى 100 قامچا ئۇرۇشقا بۇيرۇغان ئايەت ھىجرىيەنىڭ ئالتىنچى يىلى يۈزبەرگەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا بوھتان چاپلاش ۋەقەسىنىڭ سەۋەبى بىلەن چۈشكەن. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مائىز، غامىدىلىك ئايال ۋە ئۆزىنىڭ خىزمەتكارى بىلەن زىنا قىلغان ھېلىقى ئايال قاتارلىقلار بولۇپ بىر نەچچە ساھابىلارنى زىنا قىلغانلىقى سەۋەبى بىلەن چالما - كېسەك قىلدى.

بۇ چالما - كېسەك قىلىش جازالىرىنى ئىجرا قىلىشنىڭ بەزىسىگە ئەبۇھۇرەيرە ۋە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالارمۇ قاتناشتى. ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بولسا ھىجرىيەنىڭ يەتتىنچى يىلى مۇسۇلمان بولغان، ئىبنى ئابباس بولسا ھىجرىيەنىڭ 9 - يىلى مەدىنىگە ئانىسى بىلەن كەلگەن. دېمەك ئۇلارنىڭ يۇقىرقى ئىجرا قىلىشقا قاتناشقان ۋاقىتىدىن قارىغاندا چالما - كېسەك جازاسى 100 قامچا ئۇرۇشقا بۇيرۇپ ئايەت چۈشكەندىن كېيىنمۇ داۋام قىلغان.

ئۇنداق بولغان ئىكەن، 100 قامچا ئۇرۇش ھۆكۈمى چالما - كېسەك قىلىش ھۆكمىنى ئەمەلدىن قالدۇرمىغان بولىدۇ. چۈنكى، بىرەر ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرۇېتىدىغان ھۆكۈمنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغۇچى ھۆكۈمدىن كېيىن چۈشۈشى ۋە بۇ ھۆكۈم چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن ھۆكۈمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ھۆكۈمگە قايتا قەتئى ئەمەل قىلىنماسلىقى لازىمدۇر. ئەمما بۇ مەسىلىدىن چالما - كېسەك قىلىش ھۆكمىگە ئەمەل قىلىش، 100 قامچا ئۇرۇشقا بۇيرۇپ چۈشكەن ھۆكۈمدىن كېيىنمۇ داۋاملاشقانلىقىنى روشەن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېدى: «الله تائالادىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا ۋە مېنىڭ الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىمگە گۇۋاھلىق ېبرىتقانلاردىن تۆۋەندىكى ئۈچ تۈرلۈك كىشىدىن باشقا بىر مۇسۇلماننىڭ قېنىنى تۆكۈش ھالال بولمايدۇ: ئۇ ئۈچ تۈرلۈك كىشى، تۇرمۇشقا چىقىپ بولۇپ زىنا قىلغان كىشى، ناھەق ئادەم ئۆلتۈرگەن كىشى ۋە ئىسلام دىنىنى تاشلاپ مۇسۇلمانلارنىڭ سېپىدىن چىقىپ كەتكەن كىشىدۇر». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان. مانا بۇ ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلمىغان ھەدىستۇر.

چالما - كېسەك قىلىش ھۆكۈمى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن كېيىن تۆت خەلىپىنىڭ زامانىدىمۇ ئىجرا قىلىنغان. بۇنىڭ دەلىل - پاكىتى بۇ ئەسەردۇر، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر جۇمە كۈنى زىنا قىلغان بىر ئايالنى چالما - كېسەك قىلىپ بولۇپ: مەن بۇنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسىگە ئەمەل قىلىپ چالما - كېسەك قىلدىم، دېگەن. مانا بۇلار، چالما - كېسەك قىلىش ھۆكمىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ بافمىغانلىقىنى ۋە قىيامەت كۈنىگىچە ئەمەلدىن قالدۇرۇلمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ئىسپاتلاردۇر.

www.munber.org

﴿ئەگەر سىلەر الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىدىغان بولساڭلار﴾ يەنى سىلەر الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىپ، ئىشەنگەن كىشىلەر بولساڭلار، ھۆكۈملەرنى زىنا قىلغۇچىلارغا ئىجرا قىلىڭلار ۋە ئۇلار ۋە ئۇلاردەك زىنا قىلىشنى ئويلىشىپ تۇرۇۋاتقانلار ئىبرەت ئېلىپ، قىلماقچى بولغان ئىشلىرىدىن قايتىشى ئۈچۈن ئۇلارنى قاتتىق (ئۇرۇپ بىرەر يەرلىرىنى سۇندۇرۇۋەتكۈدەك دەرىجىدە ئەمەس) قاتتىق ئۇرۇڭلار.

ئىمام ئەھمەد مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: ساھابىلارنىڭ ئىچىدىن بىرى: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! مەن قوي بۇغۇزلاۋېتىپ ئۇنىڭغا رەھىم دىللىقىم تۇتىدۇ، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ ئۈچۈن ساڭا ساۋاب يېزىلىدۇ» دېدى.

جازا ھۆكۈملىرىنى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئىجرا قىلىشنىڭ لازىملىقى توغرىسىدا

﴿ئۇلارنى جازالىغان چاغدا مۆمىنلەردىن بىر تۈركۈم كىشى ھازىر بولسۇن﴾ يەنى زىنا قىلغۇچىلارنى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا قامچىلاش ئۇلارنى بىر خىجالەتچىلىككە تاشلايدىغان ۋە ئوسال ئەھۋالغا قويىدىغان بىر ئىش بولۇپ، بۇ ئىش ئۇلارنى شۇ يامان قىلمىشتىن يانىدۇرۇش ئۈچۈن بەك پايدىلىقدۇر. شۇڭا ھەسەن بەسرى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: (يەنى ئۇلارنى قامچىلاش) ئوچۇق - ئاشكارا بولسۇن دېگەنلىكتۇر، دېدى.

* * * * * * *

ٱلزَّانِى لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَٱلزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَآ إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

زىنا قىلغۇچى ئەر پەقەت زىنا قىلغۇچى ئايالنى ياكى مۇشرىك ئايالنىلا ئالىدۇ، زىنا قىلغۇچى ئايال پەقەت زىنا قىلغۇچى ئەرگە ياكى مۇشرىككىلا تېگىدۇ، ئۇ (يەنى زىنا) مۆمىنلەرگە ھارام قىلىندى[3].

﴿زىنا قىلغۇچى ئەر پەقەت زىنا قىلغۇچى ئايالنى ياكى مۇشرىك ئايالنىلا ئالىدۇ﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايەتتە زىنا قىلغۇچى ئەرنىڭ زىنا قىلىش تەلىپىگە، پەقەت (ئۆزىگە ئوخشاش ئىستىلى بۇزۇق) زىنا قىلىدىغان ئايال ۋە ياكى زىنانى ھارام دەپ قارىمايدىغان مۇشرىك ئايالىلا قوشۇلىدۇ، دەپ خەۋەر بەردى.

﴿زىنا قىلغۇچى ئايال پەقەت زىنا قىلغۇچى ئەرگە ياكى مۇشرىككىلا تېگىدۇ﴾ يەنى شۇنىڭدەك زىنا قىلغۇچى ئايالنىڭ زىنا قىلىش تەلىپىگە، پەقەت (ئۆزىگە ئوخشاش ئىستىلى بۇزۇق) زىنا قىلىدىغان ئەر ۋە ياكى زىنانى ھارام دەپ قارىمايدىغان مۇشرىك ئەرلا ماقۇل بولىدۇ.

﴿ئۇ (يەنى زىنا) مۆمىنلەرگە ھارام قىلىندى﴾ يەنى زىنا قىلىش، ئىستىلى بۇزۇق ئايالىلار بىلەن توي قىلىش ياكى ئىپپەتلىك ئايالىلارنى ئىستىلى بۇزۇق ئەرلەرگە ياتلىق قىلىشلارنىڭ ھەممىسى ھارامدۇر.

قەتادە ۋە مۇقاتىل ئىبنى ھەييان مۇنداق دېدى: الله تائالا مۆمىنلەرنىڭ ئىستىلى بۇزۇق ئايالىلارنى ئېلىشنى ھارام قىلدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەردىن مۆمىن ئايالىلاردىن ئېلىشقا قۇربى يەتمەيدىغانلار قول ئاستىدىكى مۆمىن چۆرىلەردىن ئالسۇن. الله ئىمانسىزلارنى ئوبدان بىلىدۇ (يەنى ئۇلارنىڭ سىرتقى كۆرۈنىشىگە قاراپ ئېلىۋېرىڭلار، ئىچكى ئەھۋالىنى الله غا تاپشۇرۇڭلار). سىلەر بىر - بىرىڭلار بىلەن دىنداشسىلەر، ئۇلارنىڭ خوجىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ئۇلارنى خوتۇنلۇققا ئالساڭلار بولىدۇ، ئۇلارغا مەھرىلىرىنى كېمەيتىۋەتمەستىن ۋە كېچىكتۈرمەستىن بېرىڭلار. لېكىن، ئۇلار ئاشكارا زىنا قىلمايدىغان،

www.munber.org

يوشۇرۇن ئاشنا تۇتمايدىغان ئەفىفە بولۇشلىرى كېرەك﴾[1] ﴿بۇلاردىن (يەنى يۇقىرىدىكى ئېلىش دۇرۇس بولمايدىغان ئاياللاردىن) باشقىلىرىنى زىنا دىن ساقلىنىپ، ئىپپەتلىك بولغىنىڭلار ھالدا، مالليرىڭلارنى سەرپ قىلىپ (يەنى مەھرىنى بېرىپ) نىكاھلاپ ئېلىشىڭلار ھالال قىلىندى﴾[2].

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇممۇمەھزۇل ئىسىملىك زىنا قىلىدىغان بىر ئايال بار ئىدى. مۆمىنلەرنىڭ ئىچىدىن بىر كىشى بۇ ئايال بىلەن تويي قىلىش توغرىسىدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن رۇخسەت سوراپ كەلدى. (ئەگەر ئۇ كىشى ئۇ ئايال بىلەن تويي قىلسا) ئۇ ئايال ئۇ كىشىنىڭ چېقىلىرىنى كۆتۈرۈپ، ئۇنى باقىدىغانغا كېلىشكەن ئىدى. شۇڭا ئۇ كىشى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ئۇ ئايالنى ئېلىش ئالماسلىق توغرىسىدا رۇخسەت سوراپ كەلگەنده. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ﴿**زىنا قىلغۇچى ئەر پەقەت زىنا قىلغۇچى ئايالنى ياكى مۇشرىك ئايالنىلا ئالىدۇ، زىنا قىلغۇچى ئايال پەقەت زىنا قىلغۇچى ئەرگە ياكى مۇشرىككىلا تېگىدۇ، ئۇ (يەنى زىنا) مۆمىنلەرگە ھارام قىلىندى**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ بەردى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قامچىلانغان زىناخور ئۆزىگە ئوخشاش زىناخور بىلەن تويي قىلىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇدمۇ مۇشۇنداق رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ثُمَّ لَمۡ يَأۡتُواْ بِأَرۡبَعَةِ شُهَدَآءَ فَٱجۡلِدُوهُمۡ ثَمَٰنِينَ جَلۡدَةٗ وَلَا تَقۡبَلُواْ لَهُمۡ شَهَٰدَةً أَبَدٗاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ۝ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ وَأَصۡلَحُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ۝

ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان، (بۇنىڭ راستلىقىغا ئادىل) تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن كىشىلەرنى 80 دەررە ئۇرۇڭلار (يەنى بىراۋغا زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىغان ھەربىر ئادەمنى قامچا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن 80 نى ئۇرۇڭلار،چۈنكى ئۇلار ئەفىفە ئاياللارغا يالغاندىن تۆھمەت چاپلىغان ۋە كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى تۆككەن ئادەملەردۇر)،ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنى (ئۇلار يالغانچىلىق ۋە تۆھمەت چاپلاش مەيدانىدا چىڭ تۇرىدىغانلا بولسا) ھەرگىز قوبۇل قىلماڭلار، ئۇلار پاسىقلاردۇر (يەنى ئۇلار بوھتان چاپلاشتىن ئىبارەت چوڭ گۇناھنى ئىشلىگەنلىكىلىرى ئۈچۈن، الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر)﴾[4]. كېيىن تەۋبە قىلغان ۋە (ئەھۋاللىرىنى) تۈزەتكەنلەر (يەنى ئەفىفە ئاياللارغا قايتا تۆھمەت چاپلىمىغانلار) بۇنىڭدىن مۇستەسنا (ئۇلارنى كەچۈرۈڭلار، گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىڭلار)، چۈنكى الله مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر (يەنى بەندە تەۋبە قىلىپ ئۆزىنى تۈزەتسە، ئۇنى الله مەغپىرەت قىلىدۇ)، تولىمۇ مېھرىباندۇر[5].

زىنا قىلدى دەپ بوھتان چاپلىغۇچىلارنىڭ جازاسى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە ھۆر، بالاغەتكە يەتكەن، ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا قىلدى دەپ قارىلىغۇچىلارنىڭ جازاسى بايانى قىلىنىدۇ. ئەگەر قارىلانغۇچى ئايال بولماي (ھۆر، بالاغەتكە يەتكەن، ئىپپەتلىك) ئەرلەر بولسىمۇ

---

[1] سۈرە نىسا 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نىسا 24 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قارىلىغۇچى يەنىلا قامچىلىنىدۇ. ئەگەر قارىلىغۇچى، دېگەن گېپىنىڭ راست ئىكەنلىكىگە پاكىت تۇرغۇزالىسا قامچىلانمايدۇ.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئېپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان، (بۇنىڭ راستلىقىغا ئادىل) تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن كىشىلەرنى 80 دەررە ئۇرۇڭلار (يەنى بىراۋغا زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىغان ھەربىر ئادەمنى قامچا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن 80 نى ئۇرۇڭلار،چۈنكى ئۇلار ئەفىفە ئاياللارغا يالغاندىن تۆھمەت چاپلىغان ۋە كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى تۆككەن ئادەملەردۇر)،ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنى (ئۇلار يالغانچىلىق ۋە تۆھمەت چاپلاش مەيدانىدا چىڭ تۇرىدىغانلا بولسا) ھەرگىز قوبۇل قىلماڭلار، ئۇلار پاسىقلاردۇر (يەنى ئۇلار بوھتان چاپلاشتىن ئىبارەت چوڭ گۇناھنى ئىشلىگەنلىكىلىرى ئۈچۈن، الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر)﴾** يەنى بۇ ئايەت، قارىلىغۇچى دېگەن گېپىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى پاكىت بىلەن ئىسپاتلىيالمىغان شارائىت ئاستىدا، ئۇنىڭغا ئۇچ تۈرلۈك ھۆكۈم بىلەن ھۆكۈم قىلىدى. بىرىنچىسى؛ سەكسەن قامچا ئۇرۇلىدۇ. ئىككىنچىسى؛ گۇۋاھلىقى مەڭگۈ قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئۈچىنچىسى؛ پاسىق دەپ قارىلىدۇ. يەنى الله تائالانىڭ ئالدىدا ۋە كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئادىل ھېسابلانمايدۇ.

بوھتان چاپلىغۇچىنىڭ تەۋبىسىنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**كېيىن تەۋبە قىلغان ۋە (ئەملىرىنى) تۈزەتكەنلەر (يەنى ئەفىفە ئاياللارغا قايتا تۆھمەت چاپلىمىغانلار) بۇنىڭدىن مۇستەسنا (ئۇلارنى كەچۈرۈڭلار، گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىڭلار)، چۈنكى الله مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر (يەنى بەندە تەۋبە قىلىپ ئۆزىنى تۈزەتسە، ئۇنى الله مەغپىرەت قىلىدۇ)، تولىمۇ مېھرىباندۇر**﴾ يەنى ئۇنىڭ تەۋبە قىلىشى بىلەن ئۇنىڭدىن ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنىڭ قوبۇل قىلىنماسلىقى ۋە ئۇنىڭغا بېرىلگەن پاسىقلىق سۈپىتى كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. ئەمما ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان قامچا جازاسى مەيلى ئۇ تەۋبە قىلسۇن مەيلى قىلمىسۇن ئۇنىڭغا ئىجرا قىلىنىدۇ. ئەگەر تەۋبە قىلسا ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن "پاسىق" دېگەن سۈپەت كۆتۈرۈلۈپ كېتىپ (ئادىل دېگەن سۈپەت بېرىلىدۇ)، بۇ ھۆكۈم تابىئىنلارنىڭ پېشۋاسى بولغان سەئىد ئىبنى مۇسەييەبتىن ۋە بىر تۈركۈم سەلەپ ئالىملىرىدىن رىۋايەت قىلىندى.

شەئبى ۋە زەھھاك: قارىلىغۇچى ھەتتا ئۆزىنىڭ قارا چاپلىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلمىغۇچە، تەۋبە قىلغان تەقدىردىمۇ، گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ قارا چاپلىغانلىقىنى ئېتىراق قىلسا، ئاندىن ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ، دېدى. الله راستىنى بىلگۈچىدۇر.

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ أَزۡوَٰجَهُمۡ وَلَمۡ يَكُن لَّهُمۡ شُهَدَآءُ إِلَّآ أَنفُسُهُمۡ فَشَهَٰدَةُ أَحَدِهِمۡ أَرۡبَعُ شَهَٰدَٰتِۭ بِٱللَّهِ ۙ إِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ۝٦ وَٱلۡخَٰمِسَةُ أَنَّ لَعۡنَتَ ٱللَّهِ عَلَيۡهِ إِن كَانَ مِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ۝٧ وَيَدۡرَؤُاْ عَنۡهَا ٱلۡعَذَابَ أَن تَشۡهَدَ أَرۡبَعَ شَهَٰدَٰتِۭ بِٱللَّهِ ۙ إِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ۝٨ وَٱلۡخَٰمِسَةَ أَنَّ غَضَبَ ٱللَّهِ عَلَيۡهَآ إِن كَانَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ۝٩ وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَتُهُۥ وَأَنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٞ ۝١٠

www.munber.org

خوتۇنلىرىنى زىنا بىلەن قارىلىغان ۋە ئۆزلىرىدىن باشقا گۇۋاھچىسى بولمىغانلار گۇۋاھلىق سۆزىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى دەللىلەش ئۈچۈن، اللە نىڭ نامى بىلەن تۆت قېتىم قەسەم قىلسۇن[6]. بەشىنچى قېتىمدا: «ئەگەر يالغانچى بولسام ماڭا اللە نىڭ لەنتى بولسۇن» دېسۇن[7]. خوتۇن كىشى ئېرىنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىگە اللە نىڭ نامى بىلەن تۆت قېتىم قەسەم ئىچسە،جازاغا تارتىلىشتىن ساقلاپ قېلىنىدۇ[8]. بەشىنچى قېتىمدا، ئۇ ئەگەر راستچىللاردىن بولسا (يەنى ئېرىمنىڭ گېپى راست بولىدىغان بولسا) ماڭا اللە نىڭ غەزىپى بولسۇن دەپ قەسەم قىلىدۇ[9]. ئەگەر سىلەرگە اللە نىڭ پەزلى ۋە رەھمىتى بولمىسا ئىدى (چوقۇم رەسۋا بولاتتىڭلار)، اللە تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[10].

لەنەت ئېيتىشىش توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە، ئاياللىرىنى زىنا قىلدى، دەپ قارىلىغان، لېكىن گېپىنىڭ راستلىقىغا پاكىت تۇرغۇزۇش قېيىن كەلگەن ئەرلەر ئۈچۈن چىقىش يولى باردۇر. ئۇ بولسىمۇ، اللە تائالا بۇيرۇغاندىكىدەك ئەر ئاياللىنى (مۇسۇلمانلىنىڭ) مەسئۇلىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىپ زىنا قىلدى دەپ، ئاياللىنىڭ ئۇستىدىن دەۋا ئاچىدۇ. مەسئۇل ئەرنى تۆت گۇۋاھچىنىڭ ئورنىدا ئۆزىنىڭ ئاياللىنى قارىلىغان دېگەن سۆزىدە راستچىل ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن اللە تائالانىڭ نامى بىلەن تۆت قېتىم قەسەم قىلدۇرىدۇ. ﴿**بەشىنچى قېتىمدا: «ئەگەر يالغانچى بولسام ماڭا اللە نىڭ لەنتى بولسۇن» دېسۇن**﴾ يەنى ئەر بەشىنچى قېتىمدا مۇشۇنداق دېگەن ھامانلا ئايالى بىلەن بولغان نىكاھ ئۆزۈلۈپ كېتىدۇ. ئۇ ئايالنى ئېلىش ئۇ كىشىگە مەڭگۈ ھارام بولۇپ كېتىدۇ. ئەر ئايالىنىڭ تويلىقىنى بېرىدۇ. ئايالغا زىنا قىلغۇچىغا بېرىلىدىغان جازا بېرىلىدۇ. بۇ جازا ئايالدىن كۆتۈرۈلمەيدۇ.

ئەمما ئايال ئەرنىڭ ئۆزىگە چاپلىغان بوھتانىدا يالغانچى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن، اللە تائالانىڭ نامى بىلەن تۆت قېتىم قەسەم ئىچىپ، بەشىنچى قېتىمدا: ئەگەر ئۇ دېگەن گېپىدە راستچىل بولسا، ماڭا اللە تائالانىڭ غەزىپى بولسۇن دەپ، قەسەم ئىچسە، ئۆنىڭدىن ئۆنىڭغا بېرىلىدىغان جازا كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھۆكۈمنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**خوتۇن كىشى ئېرىنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىگە اللە نىڭ نامى بىلەن تۆت قېتىم قەسەم ئىچسە،جازاغا تارتىلىشتىن ساقلاپ قېلىنىدۇ، بەشىنچى قېتىمدا، ئۇ ئەگەر راستچىللاردىن بولسا (يەنى ئېرىمنىڭ گېپى راست بولىدىغان بولسا) ماڭا اللە نىڭ غەزىپى بولسۇن دەپ قەسەم قىلىدۇ**﴾.

اللە تائالا ئايالنىڭ قەسمىنىڭ بەشىنچىسىدە ﴿**بەشىنچى قېتىمدا، ئۇ ئەگەر راستچىللاردىن بولسا (يەنى ئېرىمنىڭ گېپى راست بولىدىغان بولسا) ماڭا اللە نىڭ غەزىپى بولسۇن دەپ قەسەم قىلىدۇ**﴾ دەپ ئايالنى ئۆزىگە (ئەركىشىدەك لەنەت ئەمەس) غەزەپ تىلەشكە بۇيرۇدى. چۈنكى، ئەركىشى كۆپىنچە ھالەتتە زىنا قىلدى دەپ قارىلىشىدا راستچىل بولمىسا ۋە شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالمىسا، ئايالىنى رەسۋا قىلىشنى ۋە ئۇنى زىنا قىلدى دەپ قارىلاشنى ئويلىمايدۇ. ئايالمۇ ئەرنىڭ دېگەن سۆزىدە راستچىل ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ. شۇڭا ئايالنىڭ قەسمىنىڭ بەشىنچى قېتىملىقى (ئەگەر ئەركىشى راستچىل بولسا) اللە تائالانىڭ غەزىپىنىڭ ئايالغا بولىدىغانلىقى ھەققىدە بولدى. ئەسلىدە، اللە تائالانىڭ غەزىپىگە ھەقىقەتنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن (قەستەن) چەتكە چىقىۋالغان كىشى يولىقىدۇ.

www.munber.org

ئاندىن الله تائالا بەندىلىرىگە ئۆلار چۈشۈپ قالغان قىينىچىلىقلاردىن چىقىش يولىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئارقىلىق ئۇلارغا قىلغان شەپقىتىنى ۋە مەرھەمىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر سىلەرگە الله نىڭ پەزلى ۋە رەھمىتى بولمىسا ئىدى (چوقۇم رەسۋا بولاتتىڭلار)**﴾ يەنى ئەگەر سىلەرگە الله تائالانىڭ پەزلى ۋە رەھمىتى بولمىسا ئىدى، نۇرغۇنلىغان ئىشلاردا قىينىچىلىق تارتىپ قالاتتىڭلار ۋە نۇرغۇنلىغان ئىشلار سىلەرگە تەسلىشىپ قالاتتى.

﴿**الله تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا بەندىلىرى قەسەملەرنى ئېچىشىپ بولۇپ تەۋبە قىلسىمۇ يەنە ئۇنىڭ تەۋبىسىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى يولغا قويغان، بۇيرۇغان ۋە توسقان ئىشلىرىدا ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

بۇ ئايەتكە ئەمەل قىلىنغانلىقىنى، چۈشۈش سەۋەبىنى ۋە قايسى ساھابە ھەققىدە چۈشكەنلىكىنى بايان قىلىپ كەلگەن كۆپلىگەن ھەدىسلەر بار.

بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالانىڭ ﴿**ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان، (بۇنىڭ راستلىقىغا ئادىل) تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن كىشىلەرنى 80 دەررە ئۇرۇڭلار (يەنى بىراۋغا زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىغان ھەربىر ئادەمنى قامچا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن 80 نى ئۇرۇڭلار،چۈنكى ئۇلار ئەفىفە ئاياللارغا يالغاندىن تۆھمەت چاپلىغان ۋە كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى تۆككەن ئادەملەردۇر)،ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنى (ئۇلار يالغانچىلىق ۋە تۆھمەت چاپلاش مەيدانىدا چىڭ تۇرىدىغانلا بولسا) ھەرگىز قوبۇل قىلماڭلار، ئۇلار پاسىقلاردۇر (يەنى ئۇلار بوھتان چاپلاشتىن ئىبارەت چوڭ گۇناھنى ئىشلىگەنلىكىلىرى ئۈچۈن، الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىقىۋچىلاردۇر)﴾ دېگەن ئايىتى چۈشكەندە، ئەنسارىلارنىڭ بېشى بولغان سەئد ئىبنى ئۇبادە: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ ئايەت مۇشۇنداق چۈشۈرۈلدىمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئى ئەنسارىلارنىڭ گۇرۇھى! باشلىقىڭلار بولغان (سەئد ئىبنى ئۇبادەنىڭ) نېمە دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىڭلارمۇ؟» دېدى. ئەنسارىلار: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنى (ئۇنىڭ ئۇ گېپى ئۈچۈن) ئەيىبلىمىگىن. چۈنكى، ئۇ كۈندەشلىكى بەك قاتتىق كىشىدۇر. الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمىزكى، ئۇ توي قىلسا، پەقەت قىزلا ئالىدۇ. ئۇنىڭ كۈندەشلىكىنىڭ قاتتىقلىقىدىن ئېلىپ قويۇپ بەرگەن ئايالنى باشقا بىرى ئېلىشقا پېتىنالمايدۇ، دېدى. سەئد ئىبنى ئۇبادە: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن ئۇ ئايەتنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن چۈشكەنلىكىنى شەكسىز بىلىمەن. لېكىن، مەن بىر ئەر بىلەن زىنا قىلىۋاتقان ئەخمەقنى تېپىۋالسام تاكى (ئۇلارنىڭ شۇنداق قىلىۋاتقانلىقىغا گۇۋاھچى بولۇش ئۈچۈن) تۆت گۇۋاھچىنى ئېلىپ كەلمىگىچە مېنىڭ ئەرنى (ئايالىمنىڭ ئۈستىدىن) مىدىرلىتىۋېتىشقىمۇ ھەققىمنىڭ يوقلۇقىدىن ھەيرانمەن، الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن تۆت گۇۋاھچىنى ئېلىپ كېلىپ بولغۇچە، ئۇ ئىشنى تۈگىتىپ بولىدۇ، دېدى. ساھابىلار (مۇشۇ ھۆكۈم بويىچە) تاكى تەۋبىسى قوبۇل قىلىنغان ئۈچ كىشىنىڭ بىرسى بولغان ھىلال ئىبنى ئۇمەييەنىڭ ۋەقەسى يۈزبەرگەنگە قەدەر بىر مۇددەتلا ياشىدى.

ھىلال ئىبنى ئۇمەييە (بىر كۈنى) كەچتە ئېتىزلىقىدىن (ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندە) ئايالىنىڭ قېشىدا بىر ئەرنى ئۈچرىتىدۇ. ئۇ ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرىدۇ ۋە قىلىشقان

www.munber.org

پاراڭلىرىنى ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلايدۇ. ئۇ تاكى تاڭ ئاتقانغا قەدەر ئۇ ئەرگە بىر ئېغىز گەپ قىلالمايدۇ. ئۇ سەھەردىلا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئاخشام ئۆيگە كېلىپ ئايالىمنىڭ قېشىدا بىر ئەرنى ئۇچراتتىم. مەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم ۋە قىلىشقان پاراڭلىرىنى ئۆز قۇلقىم بىلەن ئاڭلىدىم، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھىلال ئىبنى ئۇمەييە دەپ كەلگەن بۇ ئىشنى ياماق كۆردى ۋە ھەم بۇ ئىش پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئېغىر كەلدى. ئەنسارلار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىغا توپلىشىپ: بىز سەئد ئىبنى ئۇبادە دېگەن مەسىلىگە دۇچ كېلىۋاتىمىز، ھازىر پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھىلال ئىبنى ئۇمەييەنى قامچىلايدۇ ۋە ئۇنىڭ كىشىلەرگە گۇۋاھلىق بېرىشىنى بىكار قىلىۋېتىدۇ، دېيىشتى. ھىلال: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن الله تائالانىڭ ماڭا بىر چىقىش يولى قىلىپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن، دېدى. ئاندىن ھىلال: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! مەن ساڭا دەپ كەلگەن بۇ ئىش ساڭا ئېغىر كەلگەندەك تۇرىدۇ، الله تائالا بۇ ئىشتا مېنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىمنى ئەلۋەتتە بىلىدۇ، دېدى. الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھىلالنى قامچىلاشقا بۇيراي دەپ تۇرغاندا، الله تائالا ئۇنىڭغا ۋەھيي چۈشۈردى. ساھابىلار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ۋەھيىنىڭ چۈشكەنلىكىنى، ئۇنىڭ چىرايىنىڭ ئۆزگىرىشىدىن بىلەتتى. ساھابىلار تاكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي چۈشۈپ بولغۇچە ھىلالنى ئۇرماي ساقلاپ تۇردى.

﴿خوتۇنلىرىنى زىنا بىلەن قارىلىغان ۋە ئۆزلىرىدىن باشقا گۇۋاھچىسى بولمىغانلار گۇۋاھلىق سۆزىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى دەللىلەش ئۈچۈن، الله نىڭ نامى بىلەن تۆت قېتىم قەسەم قىلسۇن﴾ دېگەن ئايەت پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا چۈشكەندە، ئۇ خۇشاللىنىپ: «ھىلال خۇش - بېشارەت ئالغىن. ھەقىقەتەن الله تائالا ساڭا بىر چىقىش يولى قىلىپ بەردى» دېدى. ھىلال: مەن پەرۋەردىگارىمنىڭ شۇنداق قىلىشىنى ئارزۇ قىلاتتىم، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئۇ ئايالىغا ئادەم ئەۋەتىپ ئېلىپ كېلىڭلار» دېدى. ساھابىلار ئايالىغا ئادەم ئەۋەتىپ ئۇنى ئەكەلدۈردى. ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھىلال بىلەن ئۇنىڭ ئايالىغا چۈشكەن ئايەتنى ئوقۇپ بەردى ۋە ئۇ ئىككىسىگە ئاخىرەتنىڭ ئازابىنىڭ دۇنيانىڭ ئازابىدىن قاتتىق ئىكەنلىكىنى ئەسلەتتى. ھىلال: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئۇنىڭ ھەققىدە قىلغان سۆزۈمدە راستچىلمەن، دېدى. ئايالى: ئۇ ماڭا بوھتان چاپلىۋاتىدۇ، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئىككىڭلار لەنەت ئېيتىشىڭلار» دېدى. ھىلالغا گۇۋاھلىق ئېيىت (يەنى قەسەم قىل) دېيىلدى. ھىلال الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىگە تۆت قېتىم گۇۋاھلىق ئېيتتى. بەشىنچى قېتىملىق گۇۋاھلىققا كەلگەندە، ئۇنىڭغا ئى ھىلال! الله تائالادىن قورققىن، دۇنيانىڭ ئازابى ئاخىرەتنىڭ ئازابىدىن يەڭگىلدۇر، بۇ قېتىملىق گۇۋاھلىق (ئەگەر سەن دېگەن گېپىڭدە راستچىل بولمىساڭ) ساڭا ئازاب ئېلىپ كېلىدىغان گۇۋاھلىقتۇر، دېيىلدى. ھىلال الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، الله تائالا خۇددى مېنى قامچىلاتتۇرمىغاندەك مېنى ئازابلىمايدۇ[1] دەپ، بەشىنچى قېتىمدا ئەگەر مەن دېگەن گېپىمدە يالغان ئېيتقان بولسام، الله تائالانىڭ لەنتى ماڭا بولسۇن، دەپ گۇۋاھلىق ئېيتتى. ئاندىن ئايالىغا: ھىلال دېگەن گېپىدە يالغانچى دەپ تۆت قېتىم گۇۋاھلىق ئېيتتىڭ، دېيىلدى. بەشىنچى قېتىملىق گۇۋاھلىقتا ئۇ ئايالىغا الله تائالادىن قورقۇڭ، بۇ قېتىملىق گۇۋاھلىق (ئەگەر سىز دېگەن گېپىڭىزدە راستچىل بولمىسىڭىز) سىزگە ئازاب ئېلىپ كېلىدىغان گۇۋاھلىقتۇر، دېيىلدى. ئايال

[1] يەنى مەن دېگەن گېپىمدە راستچىل بولغانلىق ئۈچۈن مېنى قامچىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ماڭا بىر چىقىش يولى بەرگەن الله تائالا، يەنە راستچىل بولغاندىكىن ئاخىرەتتىمۇ ئازابلىمايدۇ، دېمەكچى.

www.munber.org

ئازراق توختۇالغاندىن كېيىن جىنايىتىنى ئېتىراپ قىلىشنى ئويلىدىيۇ، يەنىلا الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن قەۋسىنى رەسۇلا قىلمايمەن، ئەگەر ئۇ دىگەن گېپىدە راستچىل بولسا، الله تائالانىڭ غەزىپىگە ماڭىدا بولسۇن، دەپ بەشىنچى قېتىملىق گۇۋاھلىقنى ئېيتىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىنى ئايرىۋەتتى. ئايالنىڭ قورسقىدىكى بالىنى (پالانىنىڭ بالىسى) دېگەندەك بىر كىشىگە نىسبەت بەرمەسلىككە، ئۇ بالىنى ھارامدىن بولغان دەپمۇ قارىلىماسلىققا ۋە كىمكى ئۇ ئايالىنى زىناخور دېسە ياكى ئۇنىڭ بالىسىنى ھارامدىن بولغان دېسە، ئۇنىڭغا قارىچىلىغانلىقىنىڭ جازاسى بېرىلىدىغانلىقى بىلەن ھۆكۈم قىلدى. ئايال ھالالىنىڭ تالاق قىلىۋېتىشى ياكى ھالالىنىڭ ۋاپات بولۇپ كېتىشى ئارقىلىق ئايرىلىپ كەتمىگەچكە، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالغا ئۆي تۇتۇپ بېرىشنى ۋە ئۇنىڭ خراجىتىنى بېرىشنى ھالالغا بۇيرىمىدى ۋە «مۇبادا ئايال بالىنى (چېچىنىڭ رەڭگى) قارا ئارلاش قىزىل، ساغرىسى كىچىك ۋە ئىنچىكە تۇغسا، بالا ھالالدىن بولغان بولىدۇ، مۇبادا ئايال بالىنى بوغداي ئۆڭلۈك، بۇدرە چاچ، ئۇستىخانلىرى چوڭ، يوتىسى توم ۋە ساغرىسى چوڭ تۇغسا، بالا قارا چاپلانغان كىشىدىن بولغان بولىدۇ» دېدى. ئايال بالىنى بۇغداي ئۆڭلۈك، بۇدرە چاچ، ئۇستىخانلىرى چوڭ، يوتىسى توم ۋە ساغرىسى چوڭ تۇغدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئەگەر (بۇنىڭ قىلغان قەسەملىرى بولمىغان بولسا ئىدى، مەن بۇ ئايالغا باشقا بىر ئىش قىلاتتىم» دېدى. ئىكرىمە مۇنداق دېدى: ئۇ بالا كېيىنچە مىسىرغا باشلىق بولغان ئىدى. ئۇ (ئى يالانى ئايالنىڭ بالىسى) دەپ ئانىسىغا نىسبەت بېرىلىپ، دادىسىغا نىسبەت بېرىلمەيتتى. بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇدمۇ قىسقىراق قىلىپ شۇنداق رىۋايەت قىلدى. ھەدىس كىتابلىرىدا بۇ ھەدىسنىڭ مەزمۇنىدا كەلگەن ھەدىسلار ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ جَآءُو بِٱلْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ ۚ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم ۖ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ لِكُلِّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُم مَّا ٱكْتَسَبَ مِنَ ٱلْإِثْمِ ۚ وَٱلَّذِى تَوَلَّىٰ كِبْرَهُۥ مِنْهُمْ لَهُۥ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾

شۇبھىسىزكى، سىلەردىن بىر گۇرۇھ ئادەم (ئائىشەگە) بوھتان چاپلىدى. بۇ سىلەر ئۇچۇن ياماندەمەستۇر، (سەۋر قىلغانلىقىڭلار بىلەن ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىقىڭلار ئۇچۇن ۋە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا، سەۋزانلارنىڭ پاكلىقى ئاشكارا بولىدىغانلىقى ئۇچۇن) بەلكى ياخشىدۇر، بوھتان چاپلىغۇچىلاردىن كىمنىڭ قانچىلىك گۇناھى بولسا، ئۇنىڭغا شۇنچىلىك جازا بېرىلىدۇ، بوھتانىنىڭ چوڭ قىسمىنى تارقاتقان ئادەم (يەنى ئابدۇللاھ ئىبن ئۇبەي) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ[11].

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا چاپلانغان بوھتان توغرىسىدا

تۆۋەندە كېلىدىغان ئون ئايەت مۇناپىقلارنىڭ بەزىسى مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى بولغان ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا بوھتان چاپلىغان ۋاقتىدا، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا توغرىسىدا چۈشكەندۇر. مۇناپىقلار ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا بوھتان چاپلىغاندا، الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ يۈز ئابرۇيىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ بوھتاندىن پاك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ ئايەت چۈشۈرۈپ مۇنداق دېدى: ﴿**شۇبھىسىزكى، سىلەردىن بىر گۇرۇھ ئادەم (ئائىشەگە) بوھتان چاپلىدى**﴾ يەنى بىر ياكى ئىككى كىشى ئەمەس، بەلكى بىر گۇرۇھ كىشى (ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا بوھتان چاپلىدى)، بۇ بوھتانىنىڭ بېشىدا مۇناپىقلارنىڭ بېشى بولغان ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ئىبنى سەلۇل بار ئىدى. چۈنكى، ئۇ بوھتانغا دائىر سۆزلەرنى ئىزدەپ سوراپ توپلايتتى. ھەتتا بۇ ئىش بەزى مۇسۇلمانلارنىڭ

www.munber.org

كاللىسىغمۇ كىرىپ قېلىپ، بۇ ئىش توغرىسىدا پاراڭلىشىدىغان بولدى. يەنە بىر قىسىم مۇسۇلمانلار بۇ بوھتانغا ئىشەندى. بۇ ئىش تاكى قۇرئان (ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ پاك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ چۈشكەنگە قەدەر) بىر ئايغا يېقىن داۋاملاشتى.

تۆۋەندىكى ھەدىسلەردە بۇنىڭ تەپسىلاتى بايان قىلىنغاندۇر.

ئىمام ئەھمەد زوھرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سەئىد ئىبنى مۇسەييەب، ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير، ئىلقەمە ئىبنى ۋاققاس ۋە ئۇبەيدۇللا ئىبنى ئابدۇللاھ قاتارلىقلار بوھتان چاپلىغۇچىلار ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا بوھتان چاپلىغاندا ئېيتقان سۆزلىرى ۋە اللە تائالانىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانى بوھتاندىن پاكلىغانلىقى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن ئاڭلىغان ھەدىسلەرنى ماڭا رىۋايەت قىلىپ بەردى. مەن ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا توغرىسىدىكى ھەدىسىنى ياخشى چۈشىنىۋالدىم. ئۇلارنىڭ بەزىسىنىڭ ھەدىسى بەزىسىنىڭ ھەدىسىنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلايدۇ. ئۇلار ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام سەپەرگە چىقماقچى بولسا، ئايالىرىنىڭ ئارىسىدا چەك تاشلايتتى. چەك قايسىسىغا چىقسا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۆزى بىلەن سەپەرگە بىللە ئېلىپ چىقاتتى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىر جەڭگە چىقماقچى بولۇپ، بىزنىڭ ئارىمىزدا چەك تاشلىدى. چەك ماڭا چىقتى. مەن (سەپەرگە) پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىللەن چىقتىم. بۇ چاغدا (ئايالالارنى پەردىلىنىشكە بۇيرۇغان ئايەت) چۈشۈپ بولغان چاغ ئىدى. شۇڭا مەن كاجۇۋانىڭ [1] ئىچىدە تۇرغۇزۇپلا (تۆگىنىڭ ئۈستىگە) مىندۈرۈلەتتىم ۋە (ئۇنىڭ ئۈستىدىن) چۈشۈرۈلەتتىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام قىلماقچى بولغان ئۇرۇشنىمۇ تۈگەتتى. بىز مەدىنە تەرەپكە قاراپ يولغان چىقىپ مەدىنىگە كېلىشكە ئاز قالغاندا، (بىر يەرگە چۈشكۈن قىلدۇق). پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇ يەردىن كېچىدىلا قوزغىلىشقا بۇيرۇق بەردى. مەن قوزغىلىشقا بۇيرۇق بېرىلىپ بولغاندىن كېيىن (ھاجىتىمنى ئادا قىلىش ئۈچۈن) ئەسكەرلەر تۇرغان يەردىن يىراقراق بىر يەرگە باردىم. مەن ھاجىتىمنى ئادا قىلىپ بولۇپ قۇنۇقۇمغا كېلىپ قارىسام مەيدەمدىكى سەندەل ياغىچىدىن ياسالغان بۇلاپكام چۈشۈپ قېلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەن قايتىپ بېرىپ ئۇنى ئىزدەيمەن دەپ، كېچىكىپ قالدىم. (شۇ ئارىلىقتا) كىشىلەر كېلىپ مېنىڭ كاجۇۋامنى مېنى ئىچىدە بار دەپ گۈمان قىلىپ مەن مىنىدىغان تۆگىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قوزغىلىپ كېتىپ بولۇپتۇ. ئۇچاغدا يەيدىغان نەرسە جاننى ئاران ساقلاپ قالغۇدەكلا بولغانلىقى ئۈچۈن، ئايالالار سېمىز ئەمەستى. مەن تېخى يېشى كىچىك قىز بولغانلىقىم ئۈچۈن، مېنىڭ كاجۇۋامنى (تۆگىنىڭ ئۈستىگە) كۆتۈرۈپ ئالغان كىشىلەر كاجۇۋامنى تۆگىنىڭ ئۈستىگە ئالغاندا، ئۇنىڭ يەڭگىللىكىدىن (مېنىڭ يوقلۇقۇمنى) ھېس قىلمايلا، تۆگىنى ھەيدەپ كېتىپتۇ. مەن بۇلاپكامنى ئەسكەرلەر قوزغىلىپ بولغاندىن كېيىن تاپتىم. ئۇنى تېپىپ قۇنۇقۇمغا كەلسەم، ئۇ يەردە بىرمۇ كىشى يوق. مەن، كىشىلەر مېنىڭ يوقلۇقۇمنى بىر ئازدىن كېيىن سېزىپ مېنى ئالغىلى كېلىدۇ، دەپ ئويلاپ ئورنۇمدا ئولتۇردۇم. مەن شۇنداق ھالەتتە ئولتۇرۇۋاتسام مېنى ئۇيقا باستى، شۇنىڭ بىلەن ئۇخلىدىم. (ئەسكەرلەرنىڭ ئۇنتۇلۇپ قالغان يىكى چۈشۈپ قالغان نەرسىلىرىنى) يىغىپ ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئورۇنلاشتۇرۇلغان سەفۋان ئىبنى مۇئەتتەل سەلمى ئاندىن زەكۋانى ئەسكەرلەرنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتاتتى. سەفۋان ئىبنى مۇئەتتەل كېچىنىڭ ئاخىرىدا يولغا [2] چىقىپ

---

[1] كاجۇۋا بولسا، ئايالالارنى ئىچىگە سېلىپ تۆگىنىڭ ئۈستىگە ئارتىدىغان، ئەترايى يېپىلىدىغان نەرسىدۇر.

[2] يەنى ئەسكەرلەر قونغان يەردە، ئەگەر ئۇلار ئونتۇپ قالغان نەرسىلەر بولسا ئۇلارنى يىغىپ ئېلىپ كېلىپ، ئىگىلىرىگە تاپشۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام سەفۋانىنى ئورۇنلاشتۇرىدۇ. سەفۋان ئەسكەرلەرنىڭ ھەممىسى يولغا چىقىپ كېتىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئورۇنلىرى ئاقتۇرۇپ چىقىپ، ئونتۇلۇپ قالغان نەرسىلەر بولسا يىغىپ، تاڭ ئاتاي دەپ قالغاندا ئەسكەرلەر چۈشكۈن قىلغان يەرنىڭ ئەڭ ئايىغىدىن يولغا چىقىدۇ.

www.munber.org

مەن تۇرغان يەرگە كەلگەندە تاڭ ئاتقان ئىكەن. ئۇ ئۇخلاۋاتقان بىر ئىنساننىڭ قارىسىنى كۆرۈپ قېشىمغا كەپتۇ - دە، مېنى كۆرۈپلا تونۇپتۇ. ئۇ مېنى مەن يۇزۇمنى ئوراشتىن بۇرۇن كۆرگەن ئىدى. مەن، ئۇ مېنى تونۇپ مېنى سىلكىشى بىلەن ئۇيقۇمدىن ئويغاندىم - دە، يۇزۇمنى كىيىمىم بىلەن يۆگىدىم. الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ ماڭا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى ۋە مەن ئۇنىڭدىن مېنى سىلكىشىدىن باشقا بىر نېمە ئاڭلىمىدىم. ئۇ تۆگىسىنى چۆكتۈرۈپ، ئالدى پوتىغا دەسسەپ تۇردى، مەن تۆگىگە مىندىم. ئۇ تۆگىنى يېتىلەپ ماڭدى. بىز ئەسكەرلەرنىڭ كەينىدىن چىڭ يەنى تىك چۈش ۋاقتىدا (ئۇلار بەك قىزىپ كەتكەنلىكتىن چۈشكۈن قىلغان يەردە) يېتىپ كەلدۇق. مېنىڭ ئىشىم توغرىسىدا ھالاك بولۇپ كەتكەنلەرمۇ بولدى. بوھتانىنىڭ چوڭ قىسمىنى تارقاتقان كىشى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۈبەي ئىبنى سەلۇل ئىدى. بىز مەدىنىگىمۇ كەلدۇق. مەن مەدىنىگە كىرىپ ئايدەك كېسەل بولۇپ قالدىم. كىشىلەر بوھتانچىلارنىڭ سۆزى بىلەنلا بولۇپ كېتىپتۇ. مەن بۇ ئىشتىن كېچىكىنىمۇ سەزمەپتىمەن. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ كېسىلىمگە بولغان مۇئامىلىسى مېنى گۇمانغا سالاتتى. مەن (بۇ قېتىم) پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن كېسەل بولۇپ قالغاندا، كۆرىدىغان مېھرىبانلىقنى كۆرمىدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام پەقەت قېشىمغا كىرىپ «ئەھۋالىڭز قانداق؟» دەپ سالام قىلىپلا قويياتتى. مېنى گۇمانغا سالىدىغىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشۇ مۇئامىلىسى ئىدى. مەن بۇ بوھتاننى ئازراق ياخشىلىنىپ ھاجىتىمنى ئادا قىلغىلى چىققۇدەك بولغانغا قەدەر ئاڭلىمىدىم. بىر كۈنى مەن ھاجىتىمنى ئادا قىلغىلى ئۈممۇمىستەھە دېگەن ئايال بىلەن ماناسىئى دېگەن تۈزلەڭلىككە چىقتىم. ئۇ يەر بىزنىڭ ھاجەت ئادا قىلىدىغان يىرىمىز ئىدى. بىز ھاجەتلىرىمىزنى ئادا قىلغىلى پەقەت كېچىدىلا چىقاتتۇق. بىز ئۆيىمىزگە يېقىن بىر يەرگە تەھارەتخانا قىلىشتىن بۇرۇن شۇ تۈزلەڭلىككە تەھارەت قىلغىلى چىقاتتۇق. بۇ چاغدا تېخى بىز بۇرۇنقى ئەرەبلەردەكلا تۈزلەڭلىككە تاھارەت قىلاتتۇق. بىز ئۆيلىرىمىزنىڭ يانلىرىغا تاھارەتخانا قىلىشنى بىر ئەزىيەت دەپ ھېس قىلاتتۇق. مەن ۋە ئۈممۇمىستەھە ھاجەتلىرىمىزنى ئادا قىلغىلى ماڭدۇق. ئۈممۇمىستەھە بولسا، ئەبۇرەھمى ئىبنى مۇتەللىب ئىبنى ئابدۇ مانافنىڭ قىزى ئىدى. ئۇنىڭ ئانىسى سەخرە ئىبنى ئامىرنىڭ قىزى ئىدى. ئۈممۇمىستەھە ئەبۇبەكرنىڭ ھاممىا ئاچىسى ئىدى. ئۇنىڭ ئوغلى بولسا مىستەھە ئىبنى ئۇساسە ئىبنى ئۇببىاد ئىبنى مۇتەللىب ئىدى. بىز ھاجەتلىرىمىزنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئۆيىمىز تەرەپكە قاراپ ماڭدۇق. ئۈممۇمىستەھە كىيىمىگە پۇتلىشىپ كېتىپ: مىستەھە ھالاك بولدى، دېدى. مەن ئۇنىڭغا: ئەجەبمۇ يامان گەپ قىلدىڭز، بەدرى ئۇرۇشىغا قاتناشقان بىر ئادەمنى تىللامسىز، دېدىم. ئۇ: ئى گۆدەك قىزىم! ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلىمىدىڭزمۇ؟ دېدى. مەن: ئۇ نېمە دېدى؟ دېدىم.

ئۇ ماڭا بوھتانچىلارنىڭ دېگەن گەپلىرىنىڭ ھەممىسىنى دەپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن كېسىلىم تېخىمۇ ئېغىرلاشتى. مەن ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام قېشىمغا كىرىپ «ئەھۋالىڭز قانداق؟» دەپ سالام بەردى. مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا: ماڭا ئاتا - ئانامنىڭ قېشىغا بېرىشىمغا رۇخسەت قىلامىلا، دېدىم. مېنىڭ مەقسىتىم بۇ ئىشنى ئۇلاردىن ئېنىقلاش ئىدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ماڭا رۇخسەت بەردى. مەن ئاتا - ئانامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئانامغا: ئى سۈيۈملۈك ئانا! كىشىلەر نېمە گەپلەرنى دېيىشۋاتىدۇ؟ دېدىم. ئانام: ئى قىزىم! ئۆزىڭزنى بېسىۋېلىڭ، الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، قېشىدا كۆندەشلىرى بار، ئىرى ياخشى كۆرىدىغان ھەرقانداق بىر چىرايلىق ئايالنىڭ ئۈستىدىن قېشىدىكى كۆندەشلىرى تۇلا گەپ تاپىدۇ، دېدى. مەن: سۇبھانەللاھ! كىشىلەر مۇشۇ گەپنىمۇ قىلىشىپتىمۇ؟ دېدىم. مەن شۇ كېچىسى تاكى تاڭ ئاتقانغا قەدەر يىغلاپ چىقتىم. ياشمۇ توختىمىدى.

www.munber.org

ئۇيقۇممۇ كەلمىدى. يىغلاش داۋام قىلاتتى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا (بۇ ئىش توغرىسىدا) ۋەھىمۇ كېچىكتى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مەندىن ئايرىلىپ كېتىش ـ كەتمەسلىك توغرىسىدا مەسلىھەتلىشىش ئۈچۈن ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب بىلەن ئۇسامە ئىبنى زەيدلارنى چاقىرتتى. ئۇسامە ئىبنى زەيد پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا مېنىڭ بوھتاندىن پاك ئىكەنلىكىم بىلەن ۋە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى توغرۇلۇق ئۆزى بىلىدىغان مېھرىبانلىق بىلەن مەسلىھەت بەردى. ئەمما ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب ئى اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى! اللە تائالا سېنىڭ رىزقىڭنى قىسىپ قويمىدى. ئائىشەدىن باشقا ئاياللارمۇ ناھايىتى كۆپ، ئەگەر سەن (بۇ ئىشنى) چۆرىدىن سورىساڭ ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى دەپ بېرىدۇ دەپ مەسلىھەت بەردى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بەررە ئىسمىلىك چۆرىنى چاقىرتىپ: «ئى بەررە! سىز ئائىشەدىن سىزنى گۇمانغا سالغۇدەك بىرەر ئىشنى كۆردىڭىزمۇ؟» دېدى. بەررە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا: سېنى ھەق بىلەن ئەۋەتكەن زات اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر مەن ئۇنىڭدا بىرەر ئىشنى كۆرۈپ قالسام، ئۇنى كۆرمەسكە سېلىپ يۈرەرمىدىم؟ ئۇ خېمىر يۇغۇرۇپ ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قېلىپ، ھايۋانلار كېلىپ خېمىرنى يەپكەتسىمۇ تۇيماي ئۇخلاۋېرىدىغان كىچىك بىر قىزدۇر، دېدى.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام شۇ كۈنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ئىبنى سەلۇلدىن ئىنتىقام ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنبەرگە چىقىپ: «ئى مۇسۇلمانلار گۇرۇھى! ئەزىيتى ئاياللمىغچە يەتكەن كىشىدىن مەن ئۇچۇن كىم ئىنتىقام ئالىدۇ، دېدى. اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن ئاياللمىدىن ياخشىلىقتىن باشقىنى كۆرمىدىم. بوھتانچىلار (بوھتاننى) مەن ئۇنى ياخشى دەپلا قارايدىغان ۋە ئاياللىرىمنىڭ قېشىغا (كېرمەكچى بولسا) پەقەت مەن بىلەنلا كىرىدىغان بىر كىشىگە چاتتى» دېدى. سەئد ئىبنى مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئورنىدىن تۇرۇپ: ئى اللە پەيغەمبىرى! ئۇ كىشىدىن سەن ئۇچۇن مەن ئىنتىقام ئالىمەن، ئەگەر ئۇ كىشى ئەۋس قەبىلىسىدىن بولسا، ئۇنىڭ گەردىنىگە (قىلىچ بىلەن) ئۇرىمىز، ئەگەر ئۇ كىشى خەزرەج قەبىلىسىدىكى قېرىنداشلىرىمىزدىن بولسا (سەن ئۇنى قانداق قىلىش توغرىسىدا) بىزگە بۇيرۇق بەرسەڭ، بىز سەن بۇيرۇغاندەك قىلىمىز، دېدى. ئاندىن خەزرەجنىڭ بېشى بولغان سەئد ئىبنى ئۇبادە قوپۇپ، ئۇ ئەسلىدە ياخشى، تەقۋادار كىشى ئىدى. لېكىن، ئۇنىڭ قەبىلىۋازلىقى تۇتۇپ سەئد ئىبنى مۇئازغا: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، (ئەگەر ئۇ كىشى خەزرەج قەبىلىسىدىن بولسا) ئۇنى سەن ئۆلتۈرەلمەيسەن ۋە ئۆلتۈرىمىز دەپمۇ پېتىنالمايسەن، دېدى. سەئد ئىبنى مۇئازنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى بولغان ئۇسەيد ئىبنى ھۇزەير قوپۇپ سەئد ئىبنى ئۇبادەگە: يالغان سۆزلەيسەن، اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەلۋەتتە بىز ئۇنى ئۆلتۈرىمىز، سەن مۇناپىق، شۇڭا مۇناپىق توغرىسىدا جېدەللىشىسەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەۋس ۋە خەزرەج ئىككى قەبىلە (بىرى يەنە بىرىنىڭ قارشىسىغا) قوزغىلىپ كەتتى. ھەتتا ئۇلار ئۆزئارا ئۇرۇش قىلماقچىمۇ بولۇشتى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنبەرنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ ئۇلارنى پەسىيىپ قىلىشقا بۇيرۇپ تۇردى. ئاخىر ئۇلار پەسەيدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامۇ گەپتىن توختىدى.

مەن شۇ كۈنى بىر كۈن يىغلىدىم. نە ياش توختىسۇن نە ئۇيقۇ كەلسۇن. ئانام بىلەن دادام يىغىنىڭ مېنىڭ جېگىرىمنى يەپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتى. مەن يىغلاۋاتقان ئانام ـ دادام يېنىمدا ئىدى. بىر پەيتتە ئەنسىرىلىق بىر ئايال قېشىمغا كىرىش ئۈچۈن رۇخسەت سورىدى. مەن ئۇنىڭغا رۇخسەت بەردىم. ئۇمۇ قېشىمدا ئولتۇرۇپ مەن بىلەن تەڭ يىغلىدى. بىز شۇ ھالەتتە ئىدۇق. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىزنىڭ قېشىمىزغا كىرىپ بىزگە سالام قىلىپ، ئولتۇردى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بوھتان ئىشى چىققاندىن بېرى

www.munber.org

قېشىمدا ئولتۇرۇپ باقمىغان ئىدى. مېنىڭ ئىشىم توغرىسىدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا بىر ئايچە ۋەھيي چۈشمىدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئولتۇرۇپ بولۇپ الله تائالاغا ھەمدى ئېيتتى. ئاندىن: «مەقسىتكە كەلسەك، ئى ئائىشە! ماڭا سىز توغرۇلۇق ماۋۇ - ماۋۇ سۆزلەر يەتتى. ئەگەر سىز پاك بولسىڭىز، الله تائالا سىزنىڭ پاكلىقىڭىزنى ئىسپاتلايدۇ. ئەگەر سىز بىرەر گۇناھ ئۆتكۈزۈپ سالغان بولسىڭىز، الله تائالادىن گۇناھىڭىزنىڭ كەچۈرۈلۈشىنى تىلەڭ ۋە ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭ. چۈنكى، بەندە گۇناھىنى تونۇپ ئۇنىڭغا تەۋبە قىلسا، الله تائالا ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ» دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام سۆزىنى تۈگىتىپ بولۇشىغا يېشىم پۈتۈنلەي توختىدى. ھەتتا مەن بىر تېمىمۇ ياشنىڭ (كەلگەنلىكىنى) ھېس قىلمىدىم. ئاندىن دادامغا: مېنىڭ ئورنۇمدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا جاۋاب بېرىڭ، دېدىم. دادام: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن، دېدى. ئانامغا: مېنىڭ ئورنۇمدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا جاۋاب بېرىڭ، دېدىم. ئانام: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن، دېدى. مەن: مەن تېخى قۇرئاندىن بەك جىق نەرسە بىلىپ كېتەلمىگەن يېشى كىچىك بىر قىزمەن، الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن سىلەرنىڭ مۇشۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا كۆڭلۈڭلاردا ئىشەنگەنلىكىڭلارنى بىلدىم. ئەگەر مەن سىلەرگە مەن پاك دېسەم - الله مېنىڭ پاكلىقىمنى بىلىدۇ، سىلەر ماڭا ئىشەنمەيسىلەر. ئەگەر مەن سىلەرگە الله تائالا مېنىڭ پاكلىقىمنى بىلدىرغان بىر ئىشنى قىلدىم دەپ ئېتىراپ قىلسام، سىلەر ماڭا ئىشىنىسىلەر. الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن سىلەرگە دېگىلى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ: ﴿بۇئىشنى نەپسىڭلار سىلەرگە چىرايلىق كۆرسەتتى قىلغۇزۇپتۇ. مەن پەقەت چىرايلىقچە سەۋر قىلىمەن، سىلەرنىڭ (مۇشۇ يالغان) سۆزۈڭلارنى كۆتۈرۈشۈمگە الله مەدەتكاردۇر﴾[1] دېگەن سۆزىدىن باشقا بىر سۆز تاپالمايمەن، دېدىم - دە ئۆرۈلۈپلا كۆرپەمگە ئۆزەمنى يېنىچە ئېتىپ: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن پاك، الله تائالا مېنىڭ پاكلىقىمنى ئىسپاتلايدۇ، دېدىم. لېكىن، مەن الله تائالانى مەن توغرۇلۇق داۋاملىق ئوقۇلۇپ تۇرىدىغان ئايەت چۈشۈرىدۇ، دەپ ئويلىمىغان ئىدىم. مەن ئۆزەمنى كۆڭلۈمدە الله تائالانىڭ مېنى داۋاملىق ئوقۇلۇپ تۇرىدىغان بىر ئايەتتە تىلغا ئېلىشىدىن بەكمۇ تەۋەن ئويلايتتىم. مەن الله تائالانىڭ مېنىڭ پاكلىقىمنى ئىسپاتلىغىنىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بىر چۈش ئارقىلىق كۆرۈشىنى ئۈمىد قىلاتتىم. الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالاممۇ تېخى ئورنىدىن مىدىرلىمىغان ئىدى ۋە ئۆيدە بار ئادەملەردىنمۇ بىرسىمۇ (ئۆيدىن) چىقىپ كەتمىگەن ئىدى. الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي چۈشۈردى.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدا ۋەھيي چۈشكەندە كۆرىلىدىغان ئالامەتلەر كۆرۈلۈشكە باشلىدى. ھەتتا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا چۈشكەن ۋەھيىنىڭ ئېغىرلىقىدىن قىشنىڭ كۈنلىرىمۇ ئۇنىڭدىن مارجانەك تەرلەر تۆكىلەتتى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ كۈلۈپ تۇرۇپ قىلغان بىرىنچى ئېغىز سۆزى: «ئى ئائىشە! خۇش - بېشارەت، بىلىڭكى، الله تائالا سىزنىڭ پاكلىقىڭىزنى ئىسپاتلىدى» دېدى. ئانام ماڭا: سەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا تۇرغىن، دېدى. مەن: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن ئۇنىڭغا تۇرمايمەن، مەن (ئاۋۇال) مېنىڭ پاك ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلىغان الله تائالاغا ھەمدۇ - سانا ئېيتىمەن، دېدىم. الله تائالا مەن توغرۇلۇق ﴿**شۇبھىسىزكى، سىلەردىن بىر گۇرۇھ ئادەم (ئائىشەگە) بوھتان چاپلىدى. بۇ سىلەر ئۈچۈن يامان ئەمەستۇر، (سەۋر قىلغانلىقىڭلار بىلەن**

[1] سۈرە يۈسۈپ 18 - ئايەت.

www.munber.org

ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىقىغا ئۇچۇن ۋە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا، سەفۋانلارنىڭ پاكلىقى ئاشكارا بولىدىغانلىقى ئۇچۇن) بەلكى ياخشىدۇر، بوھتان چاپلىغۇچىلاردىن كىمنىڭ قانچىلىك گۇناھى بولسا، ئۇنىڭغا شۇنچىلىك جازا بېرىلىدۇ، بوھتاننىڭ چوڭ قىسمىنى تارقاتقان ئادەم (يەنى ئابدۇللاھ ئىبن ئۇبەي) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾ دېگەن ئايەتتىن باشلاپ ئون ئايەتنى چۈشۈردى. (ماڭا بوھتان چاپلىغانلارنىڭ بىرى بولغان) مىستەھە بىزگە تۇغقان كەلگەنلىكى ۋە پېقىر بولغانلىقى ئۈچۈن، دادام ئەبۇبەكرى ئۇنىڭغا ياردەم قىلاتتى. مېنىڭ پاكلىقىم توغرىسىدىكى بۇ ئون ئايەت چۈشكەندە ئەبۇبەكرى: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مىستەھە ئائىشەگە بوھتان قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىزمۇ كېچىككىنە بىر نەرسە بولسىمۇ ياردەم قىلمايمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى: **﴿ئاراڭلاردا ئەھلى كەرەم ۋە دۆلەتمەن بولغانلار خىش - ئەقرىبالارغا، مىسكىنلەرگە ۋە دىن يولىدا ھىجرەت قىلغانلارغا (بىر نەرسە) بەرمەسلىككە قەسەم قىلمىسۇن، (ئۇلارنىڭ گۇناھىنى) ئەپۇ قىلسۇن، كەچۈرسۇن، اللە نىڭ سىلەرگە مەغپىرەت قىلىشىنى ياقتۇرمامسىلەر؟ اللە ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾.**

ئەبۇبەكرى: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن اللە تائالانىڭ مېنى مەغپىرەت قىلىشىنى ياقتۇرىمەن، دەپ مىستەھەگە بۇرۇن قىلىپ كېلىۋاتقان ياردىمىنى يەنە قىلىشقا باشلىدى ۋە اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن ئۇنىڭدىن بۇ ياردەمنى ھەرگىزمۇ توختاتىپ قويمايمەن، دېدى.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئاياللىرىنىڭ بىرى بولغان زەينەب بىنتى جەھشىدىن مېنىڭ ئىشىم توغرۇلۇق سوراپ، ئۇنىڭغا: «ئى زەينەب! (سىز ئائىشە توغرۇلۇق) بىرەر ئىشنى بىلەمسىز ياكى بىرەر ئىشنى كۆزدىڭىزمۇ؟» دەپ سوراپتۇ. زەينەب: ئى اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى! مەن قولىقىمنى ۋە كۆزۈمنى ساقلايمەن. (يەنى مەن ئاڭلىمىغان ۋە كۆرمىگەن بىر ئىشنى ئاڭلىدىم ۋە كۆردۈم دەپ بۇ ئەزالىرىمغا بوھتان چاپلىمايمەن) اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن ئۇنىڭ توغرىسىدا پەقەت ياخشىلىقلا بىلىمەن، دېدى. زەينەب پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىنىڭ ئىچىدە مەن بىلەن ئۈستۈنلۈك تالىشاتتى. لېكىن، ئۇنىڭ تەقۋالىقى سەۋەبىدىن اللە تائالا ئۇنى (مېنىڭ توغرامدا بىرەر يامان گەپ قىلىشتىن) ساقلاپ قالدى. ئۇنىڭ ھەمشىرىسى بولغان ھەمنەھ بىنتى جەھش ئۇنىڭغا قارشى چىقىپ بوھتانچىلارنىڭ سېپىغا كىرىپ كەتتى. ئىبنى شىھاب: مانا بۇ، بوھتانچىلار توغرىسىدا بىزگە يەتكەن ھەدىسلەردۇر، دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ زۇھرىدىن رىۋايەت قىلدى. شۇنىڭدەك ئىبنى ئىسھاقمۇ بۇ ھەدىسنى زۇھرىدىن رىۋايەت قىلدى.

﴿شۇبھىسىزكى، سىلەردىن بىر گۇرۇھ ئادەم (ئائىشەگە) بوھتان چاپلىدى﴾. ئى ئەبۇبەكرىنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر! **﴿بۇ سىلەر ئۈچۈن يامان ئەمەستۇر، (سەۋر قىلغانلىقىڭلار بىلەن ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىقىڭلار ئۈچۈن ۋە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا، سەفۋانلارنىڭ پاكلىقى ئاشكارا بولىدىغانلىقى ئۈچۈن) بەلكى ياخشىدۇر﴾** يەنى بۇ سىلەر ئۈچۈن دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىدۇر. دۇنيادا راستچىل ئىكەنلىكىڭلار ئوتتۇرىغا چىقىدۇ، ئەمما ئاخىرەتتە بولسا يۇقىرى ئورۇنغا (ئېرىشىسىلەر) اللە تائالا **﴿ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يۇزلەنمەيدۇ﴾**[1] دەپ سۈپەتلەنگەن قۇرئاندا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ پاكلىقى توغرىسىدا ئايەتلەرنى چۈشۈرگەنلىكى بىلەن سىلەر ئىززەتكە ئېرىشىسىلەر. شۇڭا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندا ئىبنى ئابباس

[1] سۈرە فۇسسىلەت 42 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئۇنىڭغا قېشىغا كىرىپ ئۇنىڭغا: خۇش - بېشارەت ئېلىڭ. چۈنكى، سىز پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئايالى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام سىزدىن باشقا قىز ئالمىغان ۋە سىزنىڭ پاكلىقىڭىزنى (ئىسپاتلاپ) ئاسماندىن ۋەھىيمۇ چۈشتى، دېدى.

﴿**بوھتان چاپلىغۇچىلاردىن كىمنىڭ قانچىلىك گۇناھى بولسا، ئۇنىڭغا شۇنچىلىك جازا بېرىلىدۇ**﴾ يەنى بۇ بوھتانىنىڭ ئىچىدە بار بولغان كىشىلەر يەنى مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا بوھتان چاپلىغان ھەر بىر كىشىنىڭ ئازابتىن چوڭ بىر نىسۋىسى بولىدۇ.

﴿**بوھتاننىڭ چوڭ قىسمىنى تارقاتقان ئادەم (يەنى ئابدۇللاھ ئىبن ئۇبەي) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى بوھتاننى باشلىغان دېگەن بولىدۇ، دېگەن كۆز - قاراشمۇ بار. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى بوھتانلارنى ئىزدەپ، سوراپ، يىغىپ، ئۇنى تارقاتقان دېگەن بولىدۇ، دېگەن كۆز - قاراشمۇ بار. ئۇ كىشى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ئىبنى سەلۇلدۇر. اللە تائالا ئۇنى رەسۋا قىلسۇن ۋە ئۇنىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلسۇن.

* * * * * * *

لَّوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ ٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا۟ هَٰذَآ إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ لَّوْلَا جَآءُو عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ ۚ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا۟ بِٱلشُّهَدَآءِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ عِندَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْكَٰذِبُونَ ﴿١٣﴾

بوھتاننى ئاڭلىغان چاغلىرىڭلاردا ئەر - ئايال مۆمىنلەر نېمىشقا ئۆزلىرىنى ياخشى دەپ قاراپ، بۇ ئېنىق بوھتان دېمىدى؟ [12]. ***ئۇلار نېمىشقا تۆت نەپەر گۇۋاھچىنى كەلتۈرمىدى؟ گۇۋاھچىلارنى كەلتۈرەلمىگەن ئىكەن، ئۇلار اللە نىڭ نەزىرىدە يالغانچى ھېسابلىنىدۇ*** [13].

اللە تائالانىڭ بوھتاننى تارقاتقان مۆمىنلەرگە كايىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا چاپلانغان بوھتانلارغا چېتىلىپ قالغان مۆمىنلەرگە كايىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بوھتاننى ئاڭلىغان چاغلىرىڭلاردا ئەر - ئايال مۆمىنلەر نېمىشقا ئۆزلىرىنى ياخشى دەپ قاراپ، بۇ ئېنىق بوھتان دېمىدى؟**﴾ يەنى ئۇلار مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى بولغان ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا چاپلانغان بۇ بوھتاننى ئاڭلىغان چاغدا، بۇ بوھتاننى ئۆزلىرىگە سېلىشتۇرۇپ بېقىپ، ئەگەر بۇ بوھتان ئۆزلىرىگە لايىق بولمىسا، مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى بولغان ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئەلۋەتتە بۇنىڭدىن پاك ئىكەنلىكىنى ئويلاپ يېتىپ (بۇنىڭ ئۈچۈچۈق بوھتان ئىكەنلىكىنى نېمە ئۈچۈن ئېيتمىدى).

بۇ ئايەت ئەنسارىلىق ئەبۇئەييۇب خالىد ئىبنى زەيد ۋە ئايالى ئۇممۇئەييۇبلارنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى ئۇلگە قىلىش توغرىسىدا چۈشكەن، دېگەن كۆز - قاراشمۇ بار.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئەنسارىلىق ئەبۇئەييۇب خالىد ئىبنى زەيدقا ئايالى ئۇممۇئەييۇب: ئى ئەبۇئەييۇب! سەن كىشىلەرنىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ توغرىسىدا قىلىشقان گەپلىرىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ دېدى. ئەبۇئەييۇب: ھەئە ئاڭلىدىم، بۇ بىر بوھتاندۇر، ئى ئۇممۇئەييۇب سەن مۇشۇ ئىشنى قىلامتىڭ، دېدى. ئۇممۇئەييۇب: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن بۇ ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن، دېدى. ئەبۇئەييۇب: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا سەندىن جىق ياخشى (ئۇنداق بولغان ئىكەن، ئۇ بۇ ئىشنى ھەرگىز قىلمايدۇ)، دېدى. اللە تائالا ھەسسان ۋە ئۇنىڭ بوھتانغا قېتىلىپ قالغان سەپداشلىرىنىڭ دېگەن گەپلىرى توغرىسىدا ﴿**شۇبھىسىزكى، سىلەردىن بىر گۇرۇھ ئادەم (ئائىشەگە) بوھتان چاپلىدى. بۇ سىلەر ئۈچۈن**

www.munber.org

ياماﻥ ئەمەستۇر، (سەۋر قىلغانلىقىڭلار بىلەن ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىقىڭلار ئۈچۈن ۋە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا، سەفۋانلارنىڭ پاكلىقى ئاشكارا بولىدىغانلىقى ئۈچۈن) بەلكى ياخشىدۇر، بوھتان چاپلىغۇچىلاردىن كىمنىڭ قانچىلىك گۇناھى بولسا، ئۇنىڭغا شۇنچىلىك جازا بېرىلىدۇ، بوھتاننىڭ چوڭ قىسمىنى تارقاتقان ئادەم (يەنى ئابدۇللاھ ئىبن ئۈبەي) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾ دېگەن ئايەتنىنى چۈشۈرگەن ئىدى، ئەبۇئەييۇب ۋە ئايالى ئۇممۇئەييۇب قاتارلىقلارنىڭ دېيىشكەن گەپلىرى توغرىسىدا ﴿**بوھتاننى ئاڭلىغان چاغلىرىڭلاردا ئەر - ئايال مۆمىنلەر نېمىشقا ئۆزلىرىنى ياخشى دەپ قاراپ، بۇ ئېنىق بوھتان دېمىدى؟**﴾ دېگەن ئايەتنىنى چۈشۈردى.

﴿**بۇ ئېنىق بوھتان دېمىدى؟**﴾ يەنى ئۇلار نېمىشقا: بۇ، مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا چاپلانغان ئوچۇق بىر بوھتاندۇر دېمىدى؟ ھەمدە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ چىڭ (يەنى تىك) چۈشتە سەفۋان ئىبنى مۇئەتتەلنىڭ تۆگىسىگە مىنىپ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ۋە بارلىق ئەسكەرلەرنىڭ قېشىغا ئاشكارا كېلىشىمۇ، بۇ ئىشنىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن يۈز بېرىپ قالمىغانلىقىدا شەك قىلدۇرمايدۇ. ئەگەر بۇ ئىش ئۇلاردىن يۈز بېرىپ قالدى دەپ پەرەز قىلىنسان، ئۇلار ئەسكەرلەرنىڭ قېشىغا بىللە ۋە ئاشكارا كەلمەستىن، بەلكى يوشۇرۇن (ئايرىم - ئايرىم ھالدا) كېلەتتى. ئۇلار بىللە ۋە ئاشكارا كەلگەن ئىكەن، بۇلارنىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا توغرىسىدا دېگەن گەپلىرىنىڭ ھەممىسى يالغان ۋە ئويۇچوقۇق بوھتان ئىكەنلىكى ئىسپاتلىنىدۇ.

﴿**ئۇلار نېمىشقا تۆت نەپەر گۇۋاھچىنى كەلتۈرمىدى؟ گۇۋاھچىلارنى كەلتۈرەلمىگەن ئىكەن، ئۇلار اللھ نىڭ نەزىرىدە يالغانچى ھېسابلىنىدۇ﴾** يەنى ئۇلار نېمىشقا دېگەن گەپلىرىنىڭ توغرىلىقىغا تۆت گۇۋاھچىنى ئېلىپ كېلەلمىدى؟ ئەگەر ئۇلار تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىسە اللھ تائالانىڭ دەرگاھىدا يالغانچى ۋە ھەقتىن چەتنەپ كەتكۈچى ھېسابلىنىدۇ.

* * * * * * *

وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِى مَآ أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُۥ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَٰهِكُم مَّا لَيْسَ لَكُم بِهِۦ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُۥ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

سىلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە اللھ نىڭ پەزلى ۋە مەرھەمىتى بولمىسا ئىدى، بوھتان چاپلىغىنىڭلار ئۈچۈن ئەلۋەتتە چوڭ ئازابقا دۇچار بولاتتىڭلار[14]. تىلىڭلار بىلەن تارقاتتىڭلار، بىلمەيدىغان نەرسىڭلارنى ئېغىزىڭلارغا ئالدىڭلار، ئۇنى سەل چاغلىدىڭلار، ھالبۇكى، اللھ نىڭ نەزىرىدە، ئۇ چوڭ گۇناھتۇر[15].

اللھ تائالانىڭ بوھتان چاپلىغۇچىلارنىڭ تەۋبە قىلىشقا ئۆتۈق ئاتا قىلىپ بېرىش بىلەن ئۇلارغا قىلغان مەرھەمىتى توغرىسىدا

﴿**سىلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە اللھ نىڭ پەزلى ۋە مەرھەمىتى بولمىسا ئىدى**﴾ يەنى ئى ئائىشەگە بوھتان چاپلىغۇچىلار! سىلەرنىڭ دۇنيادا قىلغان تەۋبەڭلەرنى قوبۇل قىلىش ۋە ئاخىرەتكە ئىمانىڭلار بولغانلىقى ئۈچۈن سىلەرنى كەچۈرۈۋېتىشتىن ئىبارەت اللھ تائالانىڭ سىلەرگە قىلغان مەرھەمىتى ۋە

www.munber.org

رەھمىتى بولمىسا ئىدى. ﴿بوھتان چاپلىغىنىڭلار ئۇچۇن ئەلۋەتتە چوڭ ئازابقا دۇچار بولاتتىڭلار﴾ بۇ كەچۈرۈلۈش مىستەھە، ھەسسان ۋە زەينەب بىنتى جەھشنىڭ ھەمشىرى ھەمنە بىنتى جەھشى قاتارلىقلاردەك الله تائالا ئىمانىنى رىزىق قىلىپ بەرگەن ئادەملەرنىڭ (بوھتان چاپلاپ قالغانلىقلىرى ئۇچۇن) الله تائالاغا تەۋبە قىلغانلىقى ئۇچۇندۇر. ئەمما مۇناپىقلارنىڭ ئىچىدىن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا بوھتان چاپلىغان ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ئىبنى سەلۇل ۋە ئۇنىڭ سەپداشلىرى بولسا، بۇ ئايەتتە گۇناھلىرى كەچۈرۈلۈپ كەتكەنلەرنىڭ قاتارىغا كىرمەيدۇ[1]. چۈنكى، بۇ مۇناپىقلارنىڭ چاپلىغان بوھتانغا تەڭ كەلگۈدەك ئىمانى ۋە بەرھەر ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلىرى يوقتۇر. شۇنىڭدەك مۇئمىنەن بىر يامان قىلمىشقا (بۇ قىلمىشقا مۇنداق ئازاب كېلىدۇ دەپ سېلىنغان) تەھدىتمۇ شۇ يامان قىلمىشقا تەۋبە قىلماسلىقىغا ۋە ياكى شۇ يامان قىلمىشقا تەڭ كېلىدىغان ياكى ئۇنى بېسىپ چۈشىدىغان، بەرھەر ياخشى ئەمەل - ئىبادەتنىڭ بولماسلىقىغا قارىتا بولىدۇ.

﴿ئۇنۇ ۋاقتىدا بوھتانىنى تىلىڭلار بىلەن تارقاتتىڭلار﴾ مۇجاھىد ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىر - بىرىڭلارغا سۆز يەتكۈزدۈڭلار دېگەنلىكتۇر، دېدى. يەنى، بىرسىڭلار: مەن بۇ گەپنى پالانىدىن ئاڭلىدىم ۋە پالانى مۇنداق دەپتىمىش، دېگەنگە ئوخشاش.

بۇ ئايەتنىڭ باشقا بىر خىل بىر ئوقۇلۇشى بولۇپ، ئۇ ئوقۇلۇشىغا ئاساسەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: سىلەر ئۇ بوھتانىنى تىللىرىڭلار بىلەن داۋاملاشتۇردۇڭلار دېگەنلىك بولىدۇ.

﴿بىلمەيدىغان نەرسەڭلارنى ئېغىزىڭلارغا ئالىدىڭلار﴾ يەنى سىلەر بىلمەيدىغان نەرسەڭلەرنى سۆزلىدىڭلار.

﴿ئۇنى سەل چاغلىدىڭلار، ھالبۇكى، الله نىڭ نەزىردە، ئۇ چوڭ گۇناھتۇر﴾ يەنى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ توغرىسىدا بوھتانلارنى ئوقۇدۇڭلار ۋە ئۇنى ئاددىي كۆردۈڭلار. ئەگەر ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى بولمىغان تەقدىردىمۇ بوھتان چاپلاش ئاددىي ئىش ئەمەس تۇرسا، ئۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ تۇغقىنچىسى ۋە ئۇلارنىڭ كاتتىسى بولغان ساۋاتسىز پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالىغا، بوھتان چاپلاش قانداقمۇ ئاددىي ھېسابلانسۇن؟ الله تائالانىڭ دەرگاھىدا ئەڭ چوڭ گۇناھ ھېسابلىنىدىغان ئىش بولسا، پەيغەمبەرنىڭ ئايالىنىڭ ئۇستىدىن گەپ تېپىشتۇر. شۇڭا الله تائالا بۇنداق بوھتانلارغا كايىيدۇ. الله تائالا پەيغەمبەرلىرىدىن بەرھەر پەيغەمبەرنىڭ ئايالىغا بۇنداق ئىشنى پۈتۈۋەتمىگەن. الله تائالا ھەرگىز ئۇنداق قىلمايدۇ. الله تائالا شۇنداق ئىشنى قىلىشنى پۈتۈۋەتمىگەن تۇرسا، دۇنيا - ئاخىرەتتە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئايالىرىنىڭ ئەڭ ئېسىلى ۋە ئادەم بالىلىرىنىڭ ئەڭ ئېسىلىنىڭ ئايالى بولغان ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادا بۇ ئىش قانداقمۇ يۈزبەرسۇن! شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنى سەل چاغلىدىڭلار، ھالبۇكى، الله نىڭ نەزىردە، ئۇ چوڭ گۇناھتۇر﴾

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىركىشى الله تائالانىڭ ئاچچىغىنى كەلتۈرۈپ قويىدىغان ۋە (گۇناھىنىڭ) قەيەرگىچە يېتىدىغانلىقىنى بىلمەيدىغان بىر سۆزنى قىلىپ قويىدۇ، الله تائالا ئۇ كىشىنى شۇ سۆزىنىڭ سەۋەبى بىلەن (چوڭقۇرلىقى) ئاسمان - زېمىنىڭ ئارىلىقىدىنمۇ چوڭقۇر بولغان دوزاختا تاشلايدۇ». يەنە بىر رىۋايەتتە «بىپەرۋالىق قىلىپ سۆزلەپ قويىدۇ» دەپ كەلدى.

* * * * * * *

[1] ھەمدە مىستەھە، ھەسسان ۋە زەينەب قاتارلىقلار بوھتان چاپلىغانلىقى ئۇچۇن 80 قامچا ئۇرۇلدى.

www.munber.org

وَلَوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَآ أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَٰنَكَ هَٰذَا بُهْتَٰنٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ ٱللَّهُ أَن تَعُودُواْ لِمِثْلِهِۦٓ أَبَدًا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

ئۇنى ئاڭلىغان چېغىڭلاردا، نېمىشقا مۇنداق سۆزلەرنى قىلىش بىزگە مۇناسىپ ئەمەس، ئى الله سەن پاكتۇرسەنكى، بۇ چوڭ بوھتاندۇر دېمىدىڭلار[16]. الله سىلەرگە نەسىھەت قىلىدۇكى، ئەگەر مۆمىن بولساڭلار، ھەرگىز قايتا مۇنداق سۆزلەرنى قىلماڭلار[17]. الله سىلەرگە (شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ۋە گۈزەل ئەدەب ـ ئەخلاقلارنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئايەتلەرنى بايان قىلىدۇ، الله (بەندىلەرگە پايدىلىق ئىشلارنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر، (تەدبىر قوللىنىشتا ۋە شەرىئىتنى بەرپا قىلىشتا) ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[18].

الله تائالانىڭ يەنە بىر قېتىم كايىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە مۆمىنلەرگە يەنە بىر قېتىم كايىدى. ئۇلار ئەڭ ئېسىل ۋە ياخشى كىشى توغرىسىدا ئۇنىڭغا مۇناسىپ كەلمەيدىغان گەپنى قىلماقچى بولغانىدا، ئۆزلىرىنى ياخشى دەپ گۇمان قىلىشى ۋە (كاللىلىرىغا) ئۆزلىرىنى ياخشى دەپ گۇمان قىلىشتىن باشقىسىنى كەلتۈرمەسلىكى لازىم ئىدى.[1] ئەگەر ئۇلارنىڭ دىللىرىغا شەيتاننىڭ ۋەسۋەسە قىلىشى ياكى يامان خىيال قىلىش بىلەن بىرەر يامان گۇمان كېلىپ قالغان بولسا، ئۇنى سۆزلىمەسلىك لازىم ئىدى. چۈنكى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «شەك ـ شۇبھىسىزكى، ئۇممىتىم دىللىرىغا كېچىپ قالغان يامان ئىشنى سۆزلىمىگەن ياكى ئەمەلىيەتتە قىلمىغانلا بولسا، الله تائالا ئۇلارنىڭ (يامان ئىشنى دىللىرىغا كەلتۈرگەن گۇناھىنى) كەچۈرۈۋېتىدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

﴿**ئۇنى ئاڭلىغان چېغىڭلاردا، نېمىشقا مۇنداق سۆزلەرنى قىلىش بىزگە مۇناسىپ ئەمەس، ئى الله سەن پاكتۇرسەنكى، بۇ چوڭ بوھتاندۇر دېمىدىڭلار**﴾ يەنى سىلەر نېمىشقا بىزگە بۇ سۆزلەرنى سۆزلەش ۋە بىر كىشىگە بۇ سۆزلەرنى قىلىش لايىق ئەمەس. ئى الله! سېنى ھەممە كەمچىلىكتىن پاك دەپ بىلىمىز، بۇ سۆزنىڭ پەيغەمبىرىڭ ۋە دوستۇڭنىڭ ئايالى توغرىسىدا دېيىلىشى چوڭ بوھتاندۇر، دېمىدىڭلار؟

﴿**الله سىلەرگە نەسىھەت قىلىدۇكى، ئەگەر مۆمىن بولساڭلار، ھەرگىز قايتا مۇنداق سۆزلەرنى قىلماڭلا**﴾ يەنى كەلگۈسىدە الله تائالا سىلەردىن مۇشۇنىڭدەك ئىشنىڭ يەنە يۈز بېرىپ قېلىشىدىن تەھدىت قىلىپ سىلەرنى توسىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر مۆمىن بولساڭلار**﴾ يەنى ئەگەر سىلەر الله تائالاغا ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈملىرىگە ئىمان ئېيتقان بولساڭلار ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى ھۆرمەتلىسەڭلەر. ئەمما بۇلارغا ئىمان ئېيتمىغانلار بولسا، ئۇنىڭ ھۆكمى باشقىچە بولىدۇ.

﴿**الله سىلەرگە (شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ۋە گۈزەل ئەدەب ـ ئەخلاقلارنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئايەتلەرنى بايان قىلىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا سىلەرگە شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ۋە ھېكمەتلىرىنى بايان قىلىپ

[1] چۈنكى ئىنسان باشقىلارنى ئۆزىگە سېلىشتۇرىدۇ، ئەگەر ئۆزى ياخشى ئادەم بولسا باشقىلارنىمۇ ياخشى دەپ گۇمان قىلىدۇ، ئەگەر ئۆزى ئەسكى ئادەم بولسا باشقىلارنىمۇ شۇنداق دەپ قارايدۇ.

www.munber.org

بېرىدۇ. ﴿الله (بەندىلەرگە پايدىلىق ئىشلارنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر، (تەدبىر قوللىنىشتا ۋە شەرىئەتنى بەرپا قىلىشتا) ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ ٱلْفَٰحِشَةُ فِى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

مۆمىنلەر ئۈستىدە يامان سۆزلەرنىڭ تارىلىشىنى ياقتۇرىدىغان ئادەملەر، شۇبھىسىزكى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا قالىدۇ، الله (سىرلارنى ۋە نىيەتلەرنى) بىلىپ تۇرىدۇ، سىلەر بىلمەيسىلەر[19].

مۆمىنلەر توغرىسىدا يامان سۆزلەرنىڭ تارقىلىشىنى ياقتۇرىدىغان كىشىلەرگە كايىش توغرىسىدا

الله تائالا، بۇ (ئۇچىنچى) قېتىملىق كايىشىدا، يامان سۆزلەرنى ئاڭلىغان، شۇ سۆز كاللىسىدا قېلىپ قالغان ۋە ئۇنى كىشىلەر ئارىسىدا تارقاتماستىن ۋە يايماستىن ئازراق سۆزلەپ قالغان كىشىلەرگە كايىشىنى كايىپ مۇنداق دېدى: ﴿**مۆمىنلەر ئۈستىدە يامان سۆزلەرنىڭ تارىلىشىنى ياقتۇرىدىغان ئادەملەر**﴾ يەنى مۆمىنلەر توغرىسىدا يامان سۆزلەرنىڭ مەيدانغا ئاشكارا بولۇپ چىقىشىنى خالايدىغانلار، ﴿**شۇبھىسىزكى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا قالىدۇ**﴾ يەنى دۇنيادا جازاغا ۋە ئاخىرەتتە ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

﴿**الله (سىرلارنى ۋە نىيەتلەرنى) بىلىپ تۇرىدۇ، سىلەر بىلمەيسىلەر**﴾ يەنى سىلەر بارلىق ئىشلارنى الله تائالاغا تاپشۇرۇڭلار. شۇنداق قىلساڭلار تۇغرا ئىش قىلغان بولىسىلەر. ئىمام ئەھمەد سەۋبانىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەر الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە ئەزىيەت بەرمەڭلار. ئۇلارنىڭ (قىلغان ئىشلىرىنى) سۆكمەڭلار. ئۇلانىڭ ئەيىبلىرىنى ئىزدىمەڭلار. چۈنكى، كىمكى مۇسۇلمان قېرىندىشىنىڭ ئەيىبىنى ئىزدىسە، الله تائالا ئۇنىڭ ئەيىبىنى ئىزدەيدۇ - ده، ئۇنىڭ ئەيىبىنى ھەتتا ئۇ ئۆيىدىكى چاغدا ئېچىۋېتىدۇ».

* * * * * * *

وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ وَأَنَّ ٱللَّهَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾ ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّبِعُوا۟ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۚ وَمَن يَتَّبِعْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ فَإِنَّهُۥ يَأْمُرُ بِٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۚ وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ مَا زَكَىٰ مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُزَكِّى مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾

الله نىڭ سىلەرگە پەزلى ۋە مەرھەمىتى بولمىسا ئىدى (سىلەرنى قاتتىق جازالايتتى)، الله شەپقەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[20]. *ئى مۆمىنلەر! شەيتاننىڭ كەينىگە كىرمەڭلار، كىمكى شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىدىكەن، شەيتان ئۇنى قەبىھ (سۆز - ھەرىكەتلەر)گە، يامان ئىشلارغا بۇيرۇيدۇ، الله نىڭ سىلەرگە پەزلى ۋە مەرھەمىتى بولمىسا ئىدى، سىلەردىن ھېچ ئادەم ئەبەدىي پاك بولماس ئىدى ۋە*

www.munber.org

لېكىن الله خالىغان بەندىسىنى پاك قىلىدۇ، الله سىلەرنىڭ (سۆزلىرىڭلارنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (نىيەتلىرىڭلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر[21].

الله تائالانىڭ مەرھەمىتىنى ئەسلىتىش ۋە شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ كېتىشتىن ئاگاھلاندۇرۇش توغرىسىدا

﴿**الله نىڭ سىلەرگە پەزلى ۋە مەرھەمىتى بولمىسا ئىدى (سىلەرنى قاتتىق جازالايتتى)، الله شەپقەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ يەنى ئەگەر الله تائالانىڭ مەرھەمىتى ۋە رەھمىتى بولمىسا ئىدى ئىش باشقىچە بولاتتى. لېكىن، الله تائالا بەندىلىرىگە شەپقەتلىكتۇر ۋە مېھرىباندۇر. شۇڭا بوھتان چاپلاپلىغانلىقىغا تەۋبە قىلغانلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇلارنىڭ ئىچىدىن جازا ئىجرا قىلىنىشقا تېگىشلىك بولۇپ جازا بىلەن ئۆزلىرىنى پاكلىماقچى بولغانلارنى شۇنداق پاكلىدى.

﴿**ئى مۆمىنلەر! شەيتاننىڭ كەينىگە كىرمەڭلار**﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭ يوللىرىغا ۋە ئۇ بۇيرۇغان ئىشلارغا ماڭماڭلار. ﴿**كىمكى شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىدىكەن، شەيتان ئۇنى قەبىھ (سۆز - ھەرىكەتلەر)گە، ياماندىن ئىشلارغا بۇيرۇيدۇ**﴾ يەنى بۇ، ئۆزى قىسقا، ئەمما مەنىسى ئېڭىر ۋە تۆۋلىشى ئەڭ چىرايلىق سۆز بىلەن مۆمىنلەرنى شەيتاننىڭ يوللىرىغا ئەگىشىشتىن ئاگاھلاندۇرۇشتۇر.

﴿**الله نىڭ سىلەرگە پەزلى ۋە مەرھەمىتى بولمىسا ئىدى، سىلەردىن ھېچ ئادەم ئەبەدىي پاك بولماس ئىدى**﴾ يەنى الله تائالا خالىغان كىشىگە ئۇنىڭ تەۋبە قىلىشىنى نېسىپ قىلمىغان ۋە دىللارنى شېرىكتىن، بۇزۇقلۇقتىن، مەنىۋى كىرلىكتىن ۋە ناچار ئەخلاقلاردىن پاكىزلىمىغان بولسا ئىدى، ھېچ كىشى ئۆزىگە پاكلىق ۋە ياخشىلىق كەلتۈرەلمەيتتى. ﴿**ۋە لېكىن الله خالىغان بەندىسىنى پاك قىلىدۇ**﴾ يەنى بەندىلىرىدىن خالىغانىنى پاك قىلىدۇ. خالىغانىنى ئازدۇرىدۇ ۋە خالىغانىنى ئازغۇنلۇق ھالاكەتلىرىگە ئاپىرىپ تاشلايدۇ.

﴿**الله سىلەرنىڭ (سۆزلىرىڭلارنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (نىيەتلىرىڭلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كىمنىڭ ھىدايەتكە، كىمنىڭ ئازغۇنلۇققا ھەقلىق ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

* * * * * * *

وَلَا يَأْتَلِ أُوْلُواْ ٱلْفَضْلِ مِنكُمْ وَٱلسَّعَةِ أَن يُؤْتُوٓاْ أُوْلِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱلْمُهَٰجِرِينَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُواْ وَلْيَصْفَحُوٓاْ ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾

ئاراڭلاردا ئەھلى كەرەم ۋە دۆلەتمەن بولغانلار خىش - ئەقرىبالارغا، مىسكىنلەرگە ۋە دىن يولىدا ھىجرەت قىلغانلارغا (بىر نەرسە) بەرمەسلىككە قەسەم قىلمىسۇن، (ئۇلارنىڭ گۇناھىنى) ئەپۇ قىلسۇن، كەچۈرسۇن، الله نىڭ سىلەرگە مەغپىرەت قىلىشىنى ياقتۇرمامسىلەر؟ الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[22].

قول ئىلكىدە بار كىشىلەرنى سەدىقە بېرىشكە ۋە كەچۈرۈمۈپتىشكە رىغبەتلەندۈرۈش توغرىسىدا

﴿**ئەھلى كەرەم ۋە دۆلەتمەن بولغانلار خىش - ئەقرىبالارغا، مىسكىنلەرگە ۋە دىن يولىدا ھىجرەت قىلغانلارغا (بىر نەرسە) بەرمەسلىككە قەسەم قىلمىسۇن**﴾ يەنى ئۇرۇق - تۇغقانلارغا بىر نەرسە بەرمەسلىككە قەسەم قىلماسلىق بولسا، ئۇرۇق - تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەتنى ئۈزۈنتىشقا مۇۋاپىق يولدۇر.

www.munber.org

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(ئۇلارنىڭ گۇناھىنى) ئەپۇ قىلسۇن، كەچۈرسۇن**﴾ يەنى ئۇلاردىن ئۆتۈلۈپ قالغان خاتالىقلارنى ۋە ئەزىيەتلەرنى كەچۈرۈۋەتسۇن. بۇ، بەندىلەر ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئۈۋال قىلغان بولسىمۇ، الله تائالانىڭ ئۇلارنى تېزلا جازاغا تارتماسلىقى ۋە ئۇلارغا قىلغان مەرھەمىتى ۋە مېھرىبانلىقىدۇر.

بۇ ئايەت بىز يۇقىرىدا ھەدىسە بايان قىلىپ ئۆتكەندەك مىستەھە ئىبنى ئۇساسە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۈستىدىن گەپ قىلىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پاكلانغاندىن كېيىن ئەبۇبەكرى مىستەھەگە قىلۋاتقان ياردىمىنى قىلماسلىققا قەسەم ئىچكەن ۋاقتىدا چۈشكەن. الله تائالا مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ پاكلىقىنى ئىسپاتلاپ ۋەھىي چۈشۈرۈپ، شۇنىڭ بىلەن بارلىق مۆمىنلەرنىڭ كۆڭلى خۇشاللىنىپ ئارامغا چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن، الله تائالا مۆمىنلەرنىڭ ئىچىدىن بۇ ھەقتە سۆز قىلىپ سالغانلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىپ ۋە ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بوھتان چاپلىغانلىقىنىڭ جازاسىغا ھەقلىق بولغانلارغا جازا ئىجرا قىلىپ بولۇپ، ئاندىن ئەبۇبەكرىنى ئۆزىنىڭ يېقىنى ۋە تۇغقىنى بولغان مىستەھە ئىبنى ئۇساسەگە مېھرىبانلىق قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈشكە باشلىدى. چۈنكى، ئۇ ئەبۇبەكرىنىڭ ھامما ئاچىسىنىڭ بالىسى ئىدى. ئۇ مىسكىن بولۇپ ئۇنىڭ ئەبۇبەكرى ياردەم قىلىپ بەرگەن مال - مۈلكىدىن باشقا نەرسىسى يوق ئىدى. ئۇ الله تائالانىڭ يولىدا ھىجرەت قىلغان مۇھاجىرلاردىن ئىدى. ئۇ بوھتان چاپلىغۇچىلارنىڭ سېپىگە كىرىپ قالدى. الله تائالا ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. ئۇنىڭغا (بوھتان چاپلىغانلىقىنىڭ) جازاسىمۇ ئىجرا قىلىندى. ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بولسا سېخىيلىك بىلەن تونۇلغان ئادەم ئىدى. ئۇ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا ۋە يات كىشىلەرگە بەك كۆپ ياردەم قىلاتتى.

الله تائالانىڭ: ﴿**ئاراڭلاردا ئەھلى كەرەم ۋە دۆلەتمەن بولغانلار خىش - ئەقرىبالارغا، مىسكىنلەرگە ۋە دىن يولىدا ھىجرەت قىلغانلارغا (بىر نەرسە) بەرمەسلىككە قەسەم قىلمىسۇن، (ئۇلارنىڭ گۇناھىنى) ئەپۇ قىلسۇن، كەچۈرسۇن، الله نىڭ سىلەرگە مەغپىرەت قىلىشىنى ياقتۇرمامسىلەر؟ الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىبانىدۇر**﴾ دېگەن ئايىتى چۈشۈپ، مۇكاپاتنىڭ قىلغان ئىشنىڭ تېپىدىن بولىدىغانلىقى بايان قىلدى. يەنى خۇددى سەن ساڭا خاتالىق ئۆتكۈزۈپ سالغان كىشىنى ئەپۇ قىلغىنىڭدەك ۋە كەچۈرۈپتكىنىڭدەك بىزمۇ سېنى ئەپۇ قىلىمىز ۋە كەچۈرۈۋەتىمىز، دەپ بايان قىلىپ ﴿**الله نىڭ سىلەرگە مەغپىرەت قىلىشىنى ياقتۇرمامسىلەر؟**﴾ دېدى. بۇ ۋاقتىدا ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىز سېنىڭ مەغپىرىتىڭنى شەكسىز ياقتۇرىمىز دەپ، مىستەھەگە قىلىپ كېلىۋاتقان ياردىمىنى قىلىشقا باشلىدى ۋە الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، مەن بۇنىڭدىن ياردەمنى ھەرگىزمۇ توختاتمايمەن، (بۇنىڭغا ياردەم قىلىش ئارقىلىق ئۇچۇن مەن الله تائالانىڭ مېنى مەغپىرەت قىلىشىدىن ئىبارەت ئەڭ چوڭ پايدىغا ئېرىشكەنلىكىم ئۈچۈن) مەن بۇنىڭدىن ئۆزەمگە پايدا يەتكۈزۈشنى ھەرگىز سوزىمايمەن، دېدى. شۇڭا ئەبۇبەكرى ھەقىقي راستچىل ھېسابلاندى. الله تائالا ئۇنىڭدىن ۋە ئۇنىڭ قىزىدىن رازى بولسۇن!

* * * * * * *

www.munber.org

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ٱلۡغَٰفِلَٰتِ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ لُعِنُواْ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ٢٣ يَوۡمَ تَشۡهَدُ عَلَيۡهِمۡ أَلۡسِنَتُهُمۡ وَأَيۡدِيهِمۡ وَأَرۡجُلُهُم بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ٢٤ يَوۡمَئِذٖ يُوَفِّيهِمُ ٱللَّهُ دِينَهُمُ ٱلۡحَقَّ وَيَعۡلَمُونَ أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ ٱلۡمُبِينُ ٢٥

يامان ئىشتىن بىخەۋەر ئىپپەتلىك مۆمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە چوقۇم لەنەتكە ئۇچرايدۇ (يەنى الله نىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنىدۇ)، ئۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ[23]. شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇلارنىڭ تىللىرى، قوللىرى ۋە پۇتلىرى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئۇلارنىڭ زىيىنىغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ[24]. شۇ كۈندە الله ئۇلارغا تولۇق تېكىشلىك جازاسىنى بېرىدۇ، ئۇلار الله نىڭ ئاشكارا ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ[25].

ياماق ئىشتىن بىخەۋەر ئىپپەتلىك مۆمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلارغا قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا

بۇ، الله تائالانىڭ ياماق ئىشتىن بىخەۋەر، ئىپپەتلىك مۆمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلارغا سالغان تەھدىدىدۇر. (باشقا مۆمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلارغا قىلىنغان) بۇ تەھدىدنىڭ ئىچىگە مۆمىنلەرنىڭ ئانىلىرىغا قارا چاپلايدىغانلارنىڭ كىرىشى ئەلۋەتتە ھەقلىقتۇر. خۇسۇسەن بۇ ئايەتلەرنىڭ چۈشۈشىگە سەۋەبچى بولغان ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا قارا چاپلىغان ۋە چاپلايدىغانلارنىڭ كىرىشى ئەلۋەتتە ھەقلىقتۇر. شۇڭا بارلىق ئالىملار بۇ ئايەتلەر چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانى تىللىغان ياكى ئۇنىڭغا بوھتان چاپلىغان كىشىنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقىدا بىرلىككە كەلدى. چۈنكى، ئۇ كىشى قۇرئانغا چوڭلۇق قىلغان ھېسابلىنىدۇ. شۇنداقلا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ياشقا ئايالىرىغا بوھتان چاپلىغانلارمۇ كاپىر بولىدۇ.

﴿**ياماق ئىشتىن بىخەۋەر ئىپپەتلىك مۆمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە چوقۇم لەنەتكە ئۇچرايدۇ (يەنى الله نىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنىدۇ)**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله نى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى رەنجىتىدىغانلار (يەنى الله ۋە رەسۇلۇللا ياماق كۆرىدىغان ئىشلارنى قىلىدىغانلار) نى الله دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ ۋە ئۇلارغا خار قىلغۇچى ئازابنى تەييارلايدۇ﴾[1] ئابدۇررەھمان ئىبنى زەيد مۇنداق دېدى: بۇ، الله تائالانىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا ۋە شۇنىڭدەك باشقا مۇسۇلمانلارغا بوھتان چاپلىغانلارغا بولىدىغان لەنىتىدۇر. لېكىن، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا بوھتان چاپلىغانلار بۇ لەنەتنىڭ بېشىدىدۇر.

بۇ ھەقتە ئىبنى ھاتەم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «سىلەر ھالاك قىلغۇچى يەتتە خىل گۇناھلاردىن ساقلىنىڭلار» دېدى. ساھابىلەر: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلار قايسىلار؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلار الله غا شېرىك كەلتۈرۈش، سېھرىگەرلىك قىلىش، الله تائالا ئۆلتۈرۈشنى چەكلىگەن جانلارنى بىگۇناھ ئۆلتۈرۈۋېتىش، جازانە يېيىش، يېتىملارنىڭ مال - مۈلكىنى يەۋېلىش، جىھاد مەيدانىدىن قېچىش، پاك،

[1] سۈرە ئەھزاب 57 - ئايەت.

www.munber.org

ئىپپەتلىك تەقۋادار ئاياللارغا بوھتان چاپلاشتۇر» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

﴿شۇ كۈنىدە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇلارنىڭ تىللىرى، قوللىرى ۋە پۇتلىرى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئۇلارنىڭ زىيىنىغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ﴾ ئىبنى ئەبۇھاتەم ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ كىشىلەر مۇشرىكلاردۇر. ئۇلار جەننەتكە پەقەت نامماز ئوقۇغان مۆمىنلەرنىڭلا كىرىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ بىر ـ بىرىگە بۇ ياقتا كېلىڭلار (بىز دۇنيادىكى قىلمىشلىرىمىزغا) تېنىۋالايلى دېيىشىدۇ ـ دە تېنىۋالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاللا ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىنى پېچەتلۇيتىدۇ. (ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىغا) ئۇلارنىڭ قوللىرى ۋە پۇتلىرى گۇۋاھلىق بېرىدۇ ۋە ئۇلار ئاللا تائالادىن بىر ئېغىز سۆزنىمۇ يوشۇرۇپ قالالمايدۇ.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئەنەسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا ئىدۇق. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھەتتا ئېغىز چىشلىرى كۆرىنىپ قالغۇچە كۈلدى. ئاندىن: «سىلەر مېنىڭ نېمىگە كۈلگەنلىكىمنى بىلەمسىلەر؟» دېدى. بىز: ئاللا تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدۇق. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «بەندە پەرۋەردىگارىغا: ئى پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى زۇلۇمدىن ساقلاپ قالمامسەن؟ دەيدۇ. پەرۋەردىگارى: «ساقلاپ قالىمەن» دەيدۇ. بەندە: مەن ئۆزەمگە ئۆزەم گۇۋاھچى بولۇشنى خالايمەن، دەيدۇ. پەرۋەردىگارى: «بۈگۈن ئۆزەڭگە ئۆزەڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭ ۋە (سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلارنى يازغان) ھۆرمەتلىك پەرىشتىلەرنىڭ گۇۋاھ بولۇشلىرى يېتەرلىك» دەيدۇ. ئاندىن بەندىنىڭ ئېغىزى پېچەتلۇيتىلىدۇ ۋە ئەزالىرىغا: سۆزلىگىن دېيىلىدۇ. ئەزالىرى بەندىنىڭ قىلمىشلىرىنى سۆزلەيدۇ. ئاندىن بەندىنىڭ (ئېغىزىدىكى پېچەت ئېلىۋېتىلىپ) سۆزلەشكە رۇخسەت قىلىنىدۇ. بەندە: (ئەزالىرىغا) يوقۇلۇڭلار. (مەندىن) يىراق بولۇڭلار. مەن ئۆزەمنى سىلەردىن قوغدىغانتىم، دەيدۇ» دېدى.

﴿شۇ كۈنىدە ئاللا ئۇلارغا تولۇق تېگىشلىك جازاسىنى بېرىدۇ، ئۇلار ئاللا نىڭ ئاشكارا ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئاللا تائالانىڭ ۋەدىسىدە، تەھدىدىدە ۋە ھېساب ئېلىشىدا ھېچ زۇلۇم قىلمايدىغان، ئادىل زات ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ.

* * * * * * *

ٱلْخَبِيثَٰتُ لِلْخَبِيثِينَ وَٱلْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَٰتِ ۖ وَٱلطَّيِّبَٰتُ لِلطَّيِّبِينَ وَٱلطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَٰتِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ ۖ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

يامان ئاياللار يامان ئەرلەرگە لايىقتۇر، يامان ئەرلەر يامان ئاياللارغا لايىقتۇر، ياخشى ئاياللار ياخشى ئەرلەرگە لايىقتۇر، ياخشى ئەرلەر ياخشى ئاياللارغا لايىقتۇر، ئەنە شۇلار ئۇلارنىڭ چاپلىغان بوھتانلىرىدىن پاكتۇر، ئۇلار مەغپىرەتتىن، (نازۇ نېمەتلىك جەننەتلەردىكى) ئېسىل رىزىقتىن بەھرىمەن بولىدۇ[26].

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئادەم ئەۋلادىنىڭ ئەڭ ياخشىسىنىڭ ئايالى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ياخشى ئايال ئىكەنلىكى توغرىسىدا

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس: يامان سۆز يامان ئەرلەرگە لايىقتۇر، يامان ئەرلەر يامان سۆزگە لايىقتۇر، ياخشى ئەرلەر ياخشى سۆزگە لايىقتۇر. بۇ ئايەت ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا بىلەن

www.munber.org

بوھتانچىلار توغرىسىدا چۈشكەندۇر، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، ئەتا، سەئىد ئىبنى جۇبەير، شەئبى، ھەسەن ئىبنى ئەبۇھەسەنبەسرىي، ھەبىب ئىبنى ئەبۇسابىت ۋە زەھھاك قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. بۇ مەنىنى ئىبنى جەرىر توغرا دەپ قارىدى. يەنى ئەسكى سۆز ئەسلىدە ئەسكى ئادەملەرگە لايىقتۇر. ياخشى سۆز ياخشى ئادەملەرگە لايىقتۇر. مۇناپىقلار ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۈستىدىن تاپقان سۆزلەرگە ئەسلىدە ئۆزلىرى لايىقتۇر. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا بولسا، ئۇلاردىن خالىيدۇر ۋە ئۇ پاكلىققا لايىقتۇر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەنە شۇلار ئۇلارنىڭ چاپلىغان بوھتانلىرىدىن پاكتۇر**﴾

يۇقىرىدىكى ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئابدۇررازاھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم: ياماندا ئايالالار ئەرلەرگە لايىقتۇر، ياماندا ئەرلەر ئايالالارغا لايىقتۇر، ياخشى ئايالالار ياخشى ئەرلەرگە لايىقتۇر، ياخشى ئەرلەر ياخشى ئايالالارغا لايىقتۇر، دېدى.

ئايەتكە بېرىلگەن بۇ مەنە بىلەن يۇقىرىدا بېرىلگەن مەنىنىڭ بېرىدىغان مەزمۇنى بىردۇر. يەنى اللە تائالانىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى قىلىپ بېرىشى، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ياخشى ئايال بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. چۈنكى ئۇ، ئادەم بالىسىنىڭ ئىچىدە ئەڭ ياخشىسىنىڭ ياخشىسى بولغان بىر كىشىنىڭ ئايالىدۇر. ئەگەر ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ياماندا ئايال بولغان بولسا، ئۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى بولۇشقا شەرئىەت قائىدىسى بويىچىمۇ لايىق بولمايتتى ۋە اللە تائالامۇ شۇنداق ئورۇنلاشتۇرمايتتى. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەنە شۇلار ئۇلارنىڭ چاپلىغان بوھتانلىرىدىن پاكتۇر**﴾ يەنى ئۇلار بوھتانچىلار ۋە دۈشمەنلەر چاپلىغان سۆزلەردىن يىراقتۇر.

﴿**ئۇلار مەغپىرەتتىن (بەھرىمەن بولىدۇ)**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدە يالغان توقۇلغانلىقى سەۋەبى بىلەن (ئۇلار اللە تائالانىڭ ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرۈۋېتىش بىلەن بەھرىمەن بولىدۇ). ﴿**نازۇ نېمەتلىك جەننەتلەردىكى) ئېسىل رىزىقتىن بەھرىمەن بولىدۇ**﴾ بۇ ئايەتتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالىلىرىنىڭ جەننەتكە كىرىدىغانلىقىغا ۋەدە بېرىلگەندۇر.

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ بُيُوتِكُمۡ حَتَّىٰ تَسۡتَأۡنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهۡلِهَاۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ٢٧ فَإِن لَّمۡ تَجِدُواْ فِيهَآ أَحَدٗا فَلَا تَدۡخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤۡذَنَ لَكُمۡۖ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ٱرۡجِعُواْ فَٱرۡجِعُواْۖ هُوَ أَزۡكَىٰ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ٢٨ لَّيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَن تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ مَسۡكُونَةٖ فِيهَا مَتَٰعٞ لَّكُمۡۚ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تُبۡدُونَ وَمَا تَكۡتُمُونَ ٢٩

ئى مۆمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيىدىكە (كىرىشكە) ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆي ئىگىسىگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار، ۋەز - نەسىھەت ئېلىشىڭلار (يەنى بۇ گۇزەل ئەخلاق - ئادەبكە ئەمەل قىلىشىڭلار) ئۈچۈن بۇ (يەنى ئىجازەت سوراپ ۋە سالام بېرىپ كىرىش ئۇشتۇمتۇت كىرىشتىن) سىلەرگە ياخشىدۇر[27]. ئەگەر باشقىلارنىڭ ئۆيىدىدە ھېچ ئادەم بولمىسا سىلەرگە ئىجازەت بېرىلمىگىچە كىرمەڭلار، ئەگەر سىلەرگە قايتىڭلار دېيىلسە قايتىپ كېتىڭلار، قايتىپ كېتىش سىلەر ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر، اللە سىلەرنىڭ قىلىدىغان ئەمەللىرىڭلارنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر[28]. شەخسى تۇرالغۇ بولمىغان (يەنى دۇكان - سارايلارغا ئوخشاش) ئۆيلەرگە ھاجىتىڭلار چۈشۈپ كىرسەڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ يوقتۇر اللە سىلەرنىڭ ئاشكارىلىغىنىڭلارنىمۇ، يوشۇرغىنىڭلارنىمۇ بىلىپ تۇرىدۇ[29].

www.munber.org

ئۆيگە كىرگەندە رۇخسەت سوراش ۋە ئۆيگە كىرىشتىكى قائىدىلەر توغرىسىدا

بۇ، الله تائالانىڭ مۆمىن بەندىلىرىگە ئۆگەتكەن شەرىئەت قائىدىلىرىدۇر. الله تائالا ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن باشقا ئۆيلەرگە كىرگەندە، كىرىشتىن بۇرۇن ئىزن سوراشقا، كىرگەندىن كېيىن سالام قىلىشقا بۇيرۇدى. كىرىشكە ئىزن سورىغاندا ئۇچ قېتىمغىچە ئىزن سوراش لازىمدۇر. ئەگەر (ئۇچ قېتىم ئىزن سورىغىچە) كىرىشكە ئىزن بەرسە كىرىدۇ. ئەگەر ئىزن بەرمىسە قايتىپ كېتىدۇ.

ئىمام بۇخارى بۇ ھەقتە مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇمۇسا (ئۆمەرنىڭ قېشىغا كىرىش ئۈچۈن) ئۈنۈچىدىن ئۇچ قېتىمغىچە ئىزن سورايدۇ. ئۇنىڭغا ئىزن بېرىلمەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇمۇسا قايتىپ كېتىدۇ. ئاندىن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: مەن ئابدۇللاھ ئىبنى قەيسنىڭ (يەنى ئەبۇمۇسانىڭ) ئىزن سورىغان ئاۋازىنى ئاڭلىمىدىمۇ؟ ئۇنىڭغا ئىزن بېرىڭلار، دەيدۇ. كىشىلەر ئەبۇمۇسانىڭ قايتىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىدۇ. ئەبۇمۇسا كېيىنكى قېتىم كەلگەندە، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا: سەن (ئۆتكەن قېتىم) نېمىگە قايتىپ كەتتىڭ، دەيدۇ. ئۇ: مەن ئۇچ قېتىم ئىزن سورىدىم ئىزنى بېرىلمىدى. مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «بىرسىڭلار ئۇچ قېتىم ئىزن سورىسىمۇ ئىزن بېرىلمىسە قايتىپ كەتسۇن» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم. (شۇڭا قايتىپ كەتتىم)، دەيدۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بۇ ھەدىسنى (پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغانلىقىڭغا) گۇۋاھچى ئەكىلىسەن، بولمىسا سېنى قامچىلايمەن[1] دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇمۇسا بىر تۈركۈم ئەنسارىلارنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇلارغا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دېگەن گەپلىرىنى دەيدۇ. ئەنسارىلار: ساڭا بىزنىڭ ئىچىمىزدىكى ئەڭ كىچىك بىرسى گۇۋاھچى بولۇپ بېرىدۇ، دەيدۇ. ئەبۇسەئىد خۇدرى ئەبۇمۇسا بىلەن بىللە ئۆمەرنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا ئۇ ھەدىسنى (پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەنلىكىدىن) خەۋەر بېرىدۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بازارلاردىكى سودا - سېتىقلار مېنى بۇ ھەدىسنى بىلىشمىدىم مەھرۇم قىلغان ئىكەن - دە، دەيدۇ.

ئىمام ئەھمەد ئەنەستىن يەنە ئۇنىڭ باشقىسىدىن مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام سەئد ئىبنى ئۇبادەدىن (ئۇنىڭ ئۆيگە كىرىشكە) ئىزنى سوراپ: «ئەسسالامۇ ئەلەيكە ۋە رەھمەتۇللاھى» دېدى. سەئد: ۋە ئەلەيكەسسالامۇ ۋە رەھمەتۇللاھى، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلىماي ھەتتا ئۇچ قېتىم سالام قىلدى. سەئد پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئاڭلىيالمىغىدەك پەس ئاۋازدا ئۇچ قېتىم سالام قايتۇردى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام قايتىپ ماڭدى. سەئد پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ كەينىدىن بېرىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ساڭا ئاتا - ئانام پىدا بولسۇن! سېنىڭ ھەر بىر قىلغان سالىمىڭ ماڭا ئاڭلاندى. مەن ساڭا سەن ئاڭلىيالمىغىدەك قىلىپ سالام قايتۇردۇم. مەن سېنىڭ ماڭا كۆپ سالام قىلىشىڭنى ۋە سېنىڭ بەرىكىتىڭنى ئىزدەپ شۇنداق قىلدىم، دېدى. ئاندىن ئۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى ئۆيىگە باشلاپ كىرىپ، ئالدىغا قۇرۇق ئۆزۈم قويدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن يەنە ۋە: «تاماقلىرىڭلارنى ياخشى كىشىلەر يېسۇن. پەرىشتىلەر سىلەرگە رەھمەت ئېيتسۇن ۋە روزا تۇتقانلار قېشىڭلاردا ئىپتار قىلسۇن» دېدى.

ئىزن سورىغۇچى ئىزن سورىغاندا ئىشىكنىڭ ئۇدۇلىدا تۇرماي، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ياكى سول تەرىپىدە تۇرۇشى لازىمدۇر. بۇ ھەقتە ئەبۇداۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى بۇسرەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام كىشىلەرنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلسە، ئۇدۇلىدا تۇرماي، ئۇنىڭ ئوڭ ياكى

---

[1] ساھابىلار، دىن دۇشمەنلىرىنىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىگە يالغان، توقۇلما ھەدىسلارنى كىرگۈزۈپ قويۇشىدىن ئىھتىيات قىلىپ ئۆزلىرى ئاڭلىمىغان بىرەر ھەدىسنى ئاڭلىسا، ئۇ ھەدىسنىڭ ھەقىقەتەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام دېگەن ھەدىس ئىكەنلىكىگە پاكىت تەلەپ قىلاتتى.

www.munber.org

سول تەرىپىدە تۇرۇپ: «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دەيتتى. چۈنكى، ئۇ چاغلاردا ئۆيلەرنىڭ پەردىلىرى يوق ئىدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «رۇخسەتسىز ئۆيۈڭگە كۆز تاشلىغان ئادەمنىڭ كۆزىگە تاش ئېتىپ، كۆزىنى قويۇۋەتسەڭمۇ ساڭا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ».

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار جابىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن دادامنىڭ ئۇستىدىكى بىر قەرز توغرىسىدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئىشىكنى قاقتىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «بۇ كىم؟» دېدى. مەن: بۇ مەن، دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام خوددى بۇ سۆزنى يامان كۆرگەندەك: «مەن، مەن» دېدى.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى يامان كۆردى. چۈنكى، بۇ سۆزنى دېگۈچى ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ياكى مەشھۇر لەقىبىنى ئوچۇق دېمىگۈچە، ئۇ سۆز بىلەن ئۇنىڭ كىملىكى بىلىنمەيدۇ. چۈنكى، ھەر بىر كىشى ئۆزىنى "مەن" دەپ ئاتىيالايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئايەتتە كەلگەن باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە ئىزن سورىمىغىچە كىرمەكلار دېگەن بۇيرۇقنىڭ مەقسىتى تېپىلماي قالىدۇ.

ئىمام ئەھمەد كەلەدە ئىبنى ھەنبەلنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەككىنى پەتھى قىلغان ۋاقتىدا سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە مېنى يېڭى ساغقان سۈت، ئوغلاق ۋە تەرخەمەك بىلەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئەۋەتتى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشكۈن قىلغان جايى جىلغىنىڭ ئۈستۈن تەرىپىدە ئىدى. مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا سالام قىلماستىن ۋە ئىزن سورىماستىن كىردىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «كەينىڭگە قايتىپ، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، كىرسەم بولامدۇ؟ دېگىن» دېدى. بۇ، سەفۋان مۇسۇلمان بولۇپ بولغاندىن كېيىن بولغان ئىش ئىدى. بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىبنى جۇرەيج ئەتا ئىبنى ئەبۇرىباھەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى ئابباس: كىشىلەر ئەمەل قىلىشتىن يىراقلىشىپ كەتكەن ئۇچ ئايەت باردۇر. الله تائالا: ﴿ھەقىقەتەن ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار اللەنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېسابلىنىسىلەر (يەنى كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىدىن ئارتۇق بولۇشى نەسەب بىلەن ئەمەس، تەقۋادارلىق بىلەن بولىدۇ)﴾[1] دەيدۇ. كىشىلەر بولسا ھەقىقەتەن ئۆيلىرى ئەڭ كاتتا بولغانلىرىڭلار اللەنىڭ دەرگاھىدا، ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېسابلىنىسىلەر، دەيدۇ ۋە ئۇلار ئۆيلەرگە كىرگەندە ئىزن سوراپ كىرىشكە بۇيرۇغان ئايەتلەرنىڭ ھەممىسگە ئەمەل قىلىشتىنمۇ يىراقلىشىپ كەتتى، دېدى. مەن: مېنىڭ ئالدىمدا قالغان مەن بىلەن بىر ئۆيدە ياشايدىغان يېتىم ھەمشىرىلىرىمنىڭ قېشىغا كىرسەممۇ ئىزن سورامدىمەن؟ دېدىم. ئىبنى ئابباس: ھەئە، دېدى. ئاندىن مەن ئىبنى ئاباسنىڭ قېشىغا ماڭا (ئىزن سورىماستىن كىرىشكە) رۇخسەت بېرىشى ئۈچۈن قايتا باردىم. ئۇ رۇخسەت بەرگىلى ئۇنىمىدى ۋە: سەن ھەمشىرىلىرىڭنى يالىڭاچ ھالىتىدە كۆرۈشنى ياقتۇرامسەن؟ دېدى. مەن: ياق، دېدىم. ئۇ: ئۇنداق بولسا ئىزن سوراپ كىرگىن، دېدى. ئاندىن مەن ئۇنىڭ قېشىغا يەنە باردىم. ئۇ: الله تائالاغا بويسونۇشنى ياخشى خالامسەن؟ دېدى. مەن: ھەئە، دېدىم. ئۇ: ئۇنداق بولسا ئىزن سوراپ كىرگىن، دېدى.

ئىبنى جۇرەيج ئىبنى تاۋۇستىن دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن باشقا ئاياللارنى يالىڭاچ ھالەتتە كۆرۈپ قېلىشنى (ئانام ۋە ھەمشىرىلىرىمدىكى) ئاياللارنى يالىڭاچ ھالىتىدە

[1] سۈرە ھۇجۇرات 13 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كۆرۈپ قېلىشنى يامان كۆرگەندەك يامان كۆرمەيمەن، دېدى. ئىبنى تاۋۇسنىڭ دادىسى بۇ ئىشتا (يەنى ئانىسى ۋە ھەمشىرلىرىدەك ئايالالارنى يالىڭاچ ھالىتىدە كۆرۈپ قالماسلىق ئۈچۈن ئۇلارنىڭ قېشىلىرىغا كىرگەندە ئىزن سوراپ كىرىش ئىشىدا) بەك چىڭ تۇراتتى.

ئىبنى جۇرەيج زۆھرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ھۇزەيل ئىبنى شۈرەھبىلنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. مەن ئىبنى مەسئۇدنىڭ: سىلەر ئانىلىرىڭلارنىڭ قېشىغا كىرگەندىمۇ ئىزن سوراپ كىرىڭلار، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم.

ئىبنى جۇرەيج مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئەتادىن ئەركىشى ئايالىنىڭ قېشىغا كىرسىمۇ ئىزن سورامدۇ؟ دەپ سورىدىم. ئەتا: ياق، دەپ جاۋاب بەردى.

ئەتا بۇ جاۋابىدا ئەركىشىنىڭ ئايالىنىڭ قېشىغا كىرگەندە ئىزنى سورىشى پەرز ئەمەس دېمەكچىدۇر. ئەر كىشى ئايالى ئۆزى ياقتۇرمايدىغان بىر ھالەتتە تۇرۇۋاتقاندا تۇيۇقسىز كىرىپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئايالىنىڭ قېشىغا كىرگەندىمۇ ئۆزىنىڭ كىرگەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇشى ياخشىدۇر.

ئىبنى جەرىر ئىبنى مەسئۇدنىڭ ئايالى بولغان زەينەبنىڭ قېرىندىشىنىڭ ئوغلىدىن زەينەبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى مەسئۇد ئىشىدىن قايتىپ كېلىپ ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە، بىزنىڭ قېشىمىزغا بىز ئۆزى ياقتۇرمايدىغان بىر ھالەتتە تۇرۇۋاتقان چاغدا كىرىپ قېلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن گېلىنى قاقاتتى ۋە تۇكۈرەتتى.

﴿**ئى مۆمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە (كىرىشكە) ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆي ئىگىسىگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇقاتىل ئىبنى ھەييان مۇنداق دېدى: ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى زامانىدا بىرسى قېرىندىشىغا ئۇچرىسا ئۇنىڭغا سالام قىلماي، ئەتىگەن ۋە كەچتە ھايات بولۇڭ، دەيتتى. بۇ، ئۇلارنىڭ سالىمى ھېسابلىناتتى. بىرسى يەنە بىرسىنىڭ ئۆيىگە بارسا، ئىزن سورىمايلا: مەن كىردىم، دېگەندەك ياكى شۇنىڭغا ئوخشىغان گەپلەرنى قىلىپ قويۇپلا، ئۆيگە كىرىپ كېتەتتى. (ئەرەبلەرنىڭ بۇ ئادىتى ئىسلام كەلگەندىن كېيىنمۇ داۋاملاشقان بولۇشى مۇمكىن) بۇ ئىش ئەرلەرگە ئېغىر كەلدى. (چۈنكى، ئۆيگە كىرگۈچى مەن كىردىم دەپ، قويۇپلا ئۆيگە كىرگەندە) ئۆي ئىگىسى ئايالى بىلەن بىر يەردە بولۇۋاتقان بولۇشى مۇمكىن. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا بۇ ئادەتنى ناھايىتى پەردە ئىچىدە ۋە ئېسىللىق بىلەن ئۆزگەرتىپ، ئۇنى بارلىق مەنىۋي كىر ۋە ناچار ھالىتىدىن پاك - پاكىزە ۋە ئېسىل ھالىتىگە كەلتۈرۈپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئى مۆمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە (كىرىشكە) ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆي ئىگىسىگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار**﴾». مۇقاتىل ئىبنى ھەييانىنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە دېگەن سۆزى بەكمۇ ئورۇنلۇقتۇر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ۋەز - نەسىھەت ئېلىشىڭلار (يەنى بۇ گۈزەل ئەخلاق - ئەدەبكە ئەمەل قىلىشىڭلار) ئۈچۈن بۇ (يەنى ئىجازەت سوراپ ۋە سالام بېرىپ كىرىش ئۇشتۇمتۇت كىرىشتىن) سىلەرگە ياخشىدۇر**﴾ يەنى ئىزن سوراپ كىرگۈچىگىمۇ ۋە ئۆي ئىگىسىگىمۇ ياخشىدۇر.

﴿**ئەگەر باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىدە ھېچ ئادەم بولمىسا سىلەرگە ئىجازەت بېرىلمىگىچە كىرمەڭلار**﴾ يەنى ئىجازەت بېرىشتىن بۇرۇن كىرىش باشقىلارنىڭ مۈلكىدە رۇخسەتسىز ئىش كۆرگەنلىك بولىدۇ. چۈنكى، ئىگىسى خالىسا ئىزن بېرىدۇ. خالىمىسا بەرمەيدۇ.

﴿**ئەگەر سىلەرگە قايتىڭلار دېيىلسە**﴾ يەنى مەيلى ئىزن بېرىشتىن بۇرۇن ياكى ئىزن بېرىپ بولغاندىن كېيىن بولسۇن، ئۆي ئىگىلىرى سىلەرنى ئىشىك ئالدىدىن قايتۇرۇۋەتسە، ﴿**قايتىپ كېتىڭلار، قايتىپ كېتىش سىلەر ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر، اللە سىلەرنىڭ قىلىدىغان ئەمەللىرىڭلارنى بىلىپ**

www.munber.org

تۇرغۇچىدۇر﴾ قەتادە مۇنداق دېدى: بەزى مۇھاجىرلار: مەن پۇتۇن ئۇمرۇم بويىچە بۇ ئايەتتە كۆرسىتىلگەن ھۆكۈمگە ئەمەل قىلىشنى ئىزدىدىم. لېكىن تاپالمىدىم. بۇ بولسىمۇ بەزى قېرىنداشلىرىمنىڭ ماڭا: قايتىپ كەت، دېيىشى ئىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن الله تائالانىڭ: ﴿**ئەگەر سىلەرگە قايتىڭلار دېيىلسە قايتىپ كېتىڭلار، قايتىپ كېتىش سىلەر ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر، الله سىلەرنىڭ قىلمىغان ئەمەللىرىڭلارنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾** دېگەن ئايىتىگە ئەمەل قىلغانلىقىم ئۈچۈن ئۇنىڭ نېمىتىگە ئېرىشكەنلىكىمدىن خۇشال ھالەتتە قايتىشىم ئۈچۈن، ئۇلاردىن ئۆيلىرىگە كىرىشكە ئىزن سورايمەن (لېكىن ئۇلارنىڭ بىرەرسىمۇ قايتىپ كەت دەپ باقمىدى) دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەئىد ئىبنى جۇبەير: سىلەر كىشىلەرنىڭ ئىشكىلىرىنىڭ ئالدىدا تۇرۇۋالماڭلار، دېدى.

﴿**شەخسى تۇرالغۇ بولمىغان (يەنى دۇكان - سارايلارغا ئوخشاش) ئۆيلەرگە ھاجىتىڭلار چۈشۈپ كىرسەڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ يوقتۇر. الله سىلەرنىڭ ئاشكارىلىغىنىڭلارنىمۇ، يوشۇرغىنىڭلارنىمۇ بىلىپ تۇرىدۇ﴾** بۇ ئايەتنىڭ ھۆكۈمى ئىلگىرىكىسىدىن خاسراقتۇر. چۈنكى، بۇ ئايەت نەرسىلەر جايلاشتۇرۇلغان، ئەمما بىر كىشى يوق (ئامبار ۋە دۇكانىدەك) ئۆيلەرگە ئىزنسىز كىرىشكە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. شۇنىڭدەك مېھمانخانىغمۇ دەسلەپ كىرگەندە ئىزن سوراپ كىرسە (كېيىن كىرگەنلەردە ئىزن سورىماي كىرىۋەرسىمۇ) بولىدۇ.

ئىبنى جۇرەيج ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالانىڭ: ﴿**ئى مۇمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە (كىرىشكە) ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆي ئىگىسىگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ ﴿**شەخسى تۇرالغۇ بولمىغان (يەنى دۇكان - سارايلارغا ئوخشاش) ئۆيلەرگە ھاجىتىڭلار چۈشۈپ كىرسەڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ يوقتۇر الله سىلەرنىڭ ئاشكارىلىغىنىڭلارنىمۇ، يوشۇرغىنىڭلارنىمۇ بىلىپ تۇرىدۇ﴾** دېگەن ئايىتى ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ئايەتلەرنىڭ ئىچىدىن چىقىرىۋېلىندى. ئىكرىمە ۋە ھەسەن بەسرى قاتارلىقلاردىنمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلىنىدى.

* * * * * * *

قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا۟ مِنْ أَبْصَٰرِهِمْ وَيَحْفَظُوا۟ فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

مۆمىن ئەرلەرگە ئېيتقىنكى، (نا مەھرەملەرگە) تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى (زىنادىن) ساقلىسۇن، مۇنداق قىلىش ئۇلار ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر، الله ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن تولۇق خەۋەردار﴾[30].

نامەھرەملەرگە قارىماسلىق توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە مۆمىنلەرنى نا مەھرەملەرگە قارىماي، بەلكى الله تائالا قاراشنى ھالال قىلىپ بەرگەن ئاياللىرىغا قاراشنى بۇيرۇدى. ئەگەر كۆز نامەھرەمگە مەقسەتسىز تاشلىنىپ قالغان بولسا، كۆزنى دەرھال ئۇنىڭدىن ئېلىپ قېچىش لازىمدۇر. بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم جەرىر ئىبنى ئابدۇللاھ بەجەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن تۇيۇقسىز قاراپ قېلىش توغرىسىدا سورىغان ئىدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مېنى دەرھال كۆزۈمنى ئېلىپ قېچىشقا بۇيرۇدى.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى ئەبۇسەئىد خۇدرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «سىلەر يوللاردا ئولتۇرۇشتىن ساقلىنىڭلار» دېدى. ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز پاراڭلىشىشىمىز ئۈچۈن يولدا ئولتۇرمىساق بولمايدۇ، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئەگەر سىلەر ئولتۇرماسلىقا ئۇنىمىساڭلار، يولنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىپ ئولتۇرۇڭلار» دېدى. ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! يولنىڭ ھەققى نېمە؟ دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «(يولنىڭ ھەققى) كۆزنى (نامەھرەمدىن) يىغىش، ئەزىيەت بەرمەسلىك، سالامنى قايتۇرۇش، ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇش قاتارلىق ئىشلاردۇر» دېدى.

ئەبۇ قاسىم بەغەۋي ئەبۇ ئۇمامەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «سىلەر ماڭا يالغان سۆزلىمەسلىك، ئامانەتگە خىيانەت قىلماسلىق، ۋەدىگە خىلاپلىق قىلماسلىق، كۆزلىرىڭلارنى (نامەھرەمدىن) يىغىش، قوللىرىڭلارنى (ئەزىيەت يەتكۈزۈشتىن) يىغىش ۋە ئەۋرەتلىرىڭلارنى ساقلاشتىن ئىبارەت ئالتە ئىشنى قىلىشقا كېپىل بولۇڭلار، مەن سىلەرنىڭ جەننەتكە كىرىشىڭلارغا كېپىل بولاي» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم. نامەھرەمگە قاراش بولسا، دىلنىڭ بۇزۇلۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. الله تائالا ئەۋرەتلەرنىڭ زىنا قىلىشىغا تۈرتكە بولىدىغان نامەھرەمگە قاراشتىن كۆزلەرنى ساقلاشقا بۇيرۇغانىدەك، ئەۋرەتلەرنىمۇ ساقلاشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**مۇمىن ئەرلەرگە ئېيتقىنكى، (نا مەھرەم‌لەرگە) تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى (زىنادىن) ساقلىسۇن**﴾ ئەۋرەتلەرنى ساقلاش دېگەنلىك ئۇنى زىنادىن ساقلاش ۋە باشقىلارنىڭ ئۇنىڭغا قارىشىدىن ساقلاش دېگەنلىكتۇر. ئەۋرەتلەرنى زىنادىن ساقلاش توغرىسىدا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى (ھارامدىن) ساقلىغۇچىلاردۇر﴾[1] ئەۋرەتلەرگە قاراشتىن ساقلاش توغرىسىدا ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: سەن ئەۋرىتىڭنى ئايالىڭ ۋەياكى چۆرەڭدىن باشقىلارنىڭ (قاراپ قېلىشىدىن) ساقلىغىن».

﴿**مۇنداق قىلىش ئۇلار ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر**﴾ يەنى مۇنداق قىلىش ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پاكلايدۇر دىنلىرىنى ساپلاشتۇرىدۇ. بۇ ھەقتە مۇنداق ھېكمەتلىك سۆز بار: كىمكى كۆزىنى (نامەھرەمدىن) ساقلىسا، الله تائالا ئۇنىڭ دىلىغا نۇر نۇرنى سالىدۇ.

﴿**الله ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن تولۇق خەۋەردار**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله كۆزلەرنىڭ خىيانىتىنى ۋە دىللاردىكى يوشۇرۇن نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[2].

ئىمام بۇخارى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئادەم بالىسىغا ئۇنىڭ زىنادىن بولغان نېسىۋىسى پۈتۈلگەن بولسا، ئۇنى قىلماسلىقا چارىسى بولمايدۇ. ئىككى كۆزنىڭ زىناسى قاراشتۇر. تىلنىڭ زىناسى زىناغا ئائىت سۆزنى قىلىشتۇر. ئىككى قۇلاقنىڭ زىناسى زىناغا ئائىت سۆزنى ئاڭلاشتۇر. ئىككى قولنىڭ زىناسى تۇتۇشتۇر. ئىككى پۇتنىڭ زىناسى زىناغا مېڭىشتۇر. كۆڭۈل زىنانى ئارزۇ قىلىدۇ ۋە خالايدۇ. جىنسىي ئەزا بۇ خاھىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىدۇ ياكى ئىنكار قىلىدۇ»

كۆپلىگەن سەلەپ ئالىملىرى: ئەر كىشىلەرنى (تېخى ساقال - بۇرۇتلىرى چىقمىغان) كىچىك ئوغۇل بالىلارغا يامان نىيەت بىلەن قاراشنى توسايتتى.

---

[1] سۈرە مۇئمىنۇن 5 - ئايەت.
[2] سۈرە غافىر 19 - ئايەت.

www.munber.org

ئىبنى ئەبۇدۇنيا ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «نامەھرەملەرگە (قاراشتىن) ساقلانغان، الله تائالانىڭ يولىدا ئۆخلىمغان ۋە الله تائالادىن قورقۇپ چۈننىڭ بېشىچىلىك چوڭلۇقتا ياش تامچىسى ئاققۇزغان كۆزلەردىن باشقا ھەممە كۆزلەر قىيامەت كۈنى يىغلىغۇچىدۇر».

* * * * * * *

وَقُل لِّلْمُؤْمِنَٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَٰرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ۖ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ ءَابَآئِهِنَّ أَوْ ءَابَآءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَآئِهِنَّ أَوْ أَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَٰنِهِنَّ أَوْ بَنِىٓ إِخْوَٰنِهِنَّ أَوْ بَنِىٓ أَخَوَٰتِهِنَّ أَوْ نِسَآئِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُنَّ أَوِ ٱلتَّٰبِعِينَ غَيْرِ أُو۟لِى ٱلْإِرْبَةِ مِنَ ٱلرِّجَالِ أَوِ ٱلطِّفْلِ ٱلَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا۟ عَلَىٰ عَوْرَٰتِ ٱلنِّسَآءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

مۆمىنلەرگە ئېيتقىنكى، نا مەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن، تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن، لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن، (تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا) زىننەتلىرىنى ئەرلىرىدىن، ئاتىلىرىدىن، يا قېيىن ئاتىلىرىدىن، يا ئوغۇللىرىدىن، يا ئەرلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ئۆز قېرىنداشلىرىدىن، يا قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا دىنداش ئاياللاردىن، يا قول ئاستىدىكى چۆرىلەردىن، يا خوتۇنلارغا ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەر (يەنى قېرى، دەلدۇش بولغانلىقتىن جىنسىي شەھۋىتى يوقلار) دىن، يا ئاياللارنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىنى ئۇقمايدىغان (يەنى بالاغەتكە يەتمىگەن) بالىلاردىن باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن، زىننەتلىرىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاياغلىرىنى يەرگە ئۇرمىسۇن، ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلار الله غا تەۋبە قىلىڭلار[31].

ئاياللارنىڭ ئورۇنىشى توغرىسىدا

الله تائالا مۆمىن ئاياللارنىڭ ئەرلىرى بولغان مۆمىنلەرگە ئۇ ئاياللارنى ياخشى ساقلاپ بېرىش ۋە ئۇلارنى ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى زامانلارنىڭ ئاياللىرىنى ۋە مۇشرىك ئاياللىرىنىڭ سۈپەتلىرىدىن ئايرىپ تۇرۇش ئۈچۈن مۆمىن ئاياللارنى يۇقىرىقى ھۆكۈملەرگە بۇيرۇدى.

بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا مۇقاتىل ئىبنى ھەييان ئەنسارىلىق جابىر ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەسمائ بىنتى مۇرشىدە ھاربىسە جەمەتىدىكى مەھەللىسىدە بولغان ئىدى. ئۇنىڭ قېشىغا ئاياللار، ئىشتان كەيمىگەنلىكتىن پاچاقلىرىغا سالغان ھالقىلار كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان، كۆكسى ۋە باش تەرەپلىرى ئوچۇق ھالەتتە كىرىشكە باشلىۋىدى، ئاسمائە: بۇ نېمە دېگەن سەتچىلىك، دېدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: ﴿**مۆمىنلەرگە ئېيتقىنكى، نا مەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن، تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن،**

www.munber.org

لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن، (تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا) زىننەتلىرىنى ئەرلىرىدىن، ئاتىلىرىدىن، يا قېيىن ئاتىلىرىدىن، يا ئوغۇللىرىدىن، يا ئەرلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ئۆز قېرىنداشلىرىدىن، يا قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا دىنداش ئاياللاردىن، يا قول ئاستىدىكى چۆرىلەردىن، يا خوتۇنلارغا ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەر (يەنى قېرى، دەلدۇش بولغانلىقتىن جىنسىي شەھۋىتى يوقلار) دىن، يا ئاياللارنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىنى ئۇقمايدىغان (يەنى بالاغەتكە يەتمىگەن) بالىلاردىن باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن، زىننەتلىرىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاياغلىرىنى يەرگە ئۇرمىسۇن، ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلار الله غا تەۋبە قىلىڭلار﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى.

الله تائالانىڭ: ﴿**مۆمىنلەرگە ئېيتقىنكى، نا مەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن**﴾ دېگەن ئايەتى ئاياللارنى ئۆزلىرىنىڭ ئەرلىرىدىن باشقا بىرسىگە قاراشتىن توسقان ئايەتلەرنىڭ بىرىدۇر.

بەزى ئالىملار: يامان غەرەز بولمىسا، ئاياللارنىڭ باشقا ئەرلەرگە قارىشى دۇرۇس، دېدى. بۇلارنىڭ پاكىتى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بۇ ھەدىستۇر: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھېيت كۈنى مەسچىتتە نەيزىلىرى بىلەن ئويۇن ئويناۋاتقان ھەبىشىلەرنىڭ ئويۇنىنى كۆردى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانى ئۇلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن توسۇپ تۇراتتى. ئۇمۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ قانغىچە ئۇلارغا قاراپ ئۇلارنىڭ ئويۇنلىرىنى كۆردى.

﴿**ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن**﴾ سەئىد ئىبنى جۇبەير بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئەۋرەتلىرىنى زىنا قىلىشىدىن ساقلىسۇن دېگەنلىكتۇر، دېدى. ئەبۇئالىيە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئەۋرەتلىرىنى باشقا بىرسىنىڭ كۆرۈپ قېلىشتىن ساقلىسۇن دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿**تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن**﴾ يەنى يۆگەش مۇمكىن بولمايدىغان زىننەتلىرىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن.

ئىبنى مەسئۇد: (يۆگەش مۇمكىن بولمايدىغان زىننەت بولسا) كۆينەكلىرىگە ئوخشىغان كىيىملىرىدۇر، دېدى. مەسىلەن پەلتۇ ۋە پەلتۇ شەكلىدىكى قېلىن كىيىملەرنى كىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئاستىدىن ئىچىگە كىيگەن كۆينىكى ۋە شۇنىڭدەك كىيىملىرى كۆرىنىپ قالغان بولسا، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

﴿**لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن**﴾ يەنى ئۇلار ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى زامانىنىڭ ئاياللىرىغا ئوخشاپ قالماسلىقى ئۈچۈن كۆكرەكلىرىنى ۋە بويۇنلىرىنى لېچەكلىرى بىلەن ياپسۇن. چۈنكى، ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى زامانىنىڭ ئاياللىرى ئۇنداق قىلمايتتى. ئۇلار ئەرلەرنىڭ ئالدىدىن كۆكرەكلىرى ئوچوق ئوتۇۋېرەتتى. ھەتتا بەزىلىرىنىڭ بويۇنلىرى، چاچلىرىنىڭ ئۇچى ۋە مۇنچاقلىرى كۆرىنىپ تۇرغان ھالەتتە ماڭاتتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا مۆمىن ئاياللارنى مۆمىنلىك قىياپىتىدە ئورىنىشقا بۇيرۇدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى پەيغەمبەر! ئاياللىرىڭغا، قىزلىرىڭغا ۋە مۆمىنلەرنىڭ ئاياللىرىغا ئېيتقىنكى، پۈركەنجە بىلەن بەدىنىنى ئورىۋالسۇن، بۇنداق قىلغاندا ئۇلارنىڭ (ھۇر ئاياللار ئىكەنلىكى) ئەڭ ئوڭاي تونۇلىدۇ - دە، باشقىلار ئۇلارغا چېقىلمايدۇ﴾[1] بۇ ھەقتە الله تائالا بۇ ئايەتتە مۇنداق دېدى: ﴿**لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن**﴾. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەئىد ئىبنى جۇبەير: كۆكرەكلىرى ۋە بويۇنلىرىنى كۆرىنىپ قالماسلىق ئۈچۈن لېچەكلىرى بىلەن ياپسۇن، دېدى.

[1] سۈرە ئەھزاب 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا دەسلەپ ھىجرەت قىلىپ كەلگەن ئاياللارغا رەھمەت قىلسۇن. اللە تائالا: ﴿**لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن**﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈرۈشى بىلەن ئۇ ئاياللار ئېتەكلىرىنى يىرتىپ، لېچەك قىلىپ ئوراندى.

ئىمام بۇخارى سەپىيە بىتنى شىبەدىن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا ﴿**لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن**﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈرۈشى بىلەن ئاياللار ئېتەكلىرىنىڭ ئۆزۈن يەرلىرىنى يىرتىپ، لېچەك قىلىپ ئوراندى.

﴿**(تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا) زىننەتلىرىنى ئەرلىرىدىن، ئاتىلىرىدىن، يا قېيىن ئاتىلىرىدىن، يا ئوغۇللىرىدىن، يا ئەرلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ئۆز قېرىنداشلىرىدىن، يا قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىنباشقا يا ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، (كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن)**﴾ يەنى بۇلار شۇ ئايال بىلەن ئېلىپ - تېگىشىش ھارام قىلىنىپ كەتكەن كىشىلەردۇر. شۇڭا ئايال بەك ئاشۇرۇۋەتمەي ئۆزىنىڭ (چېچى، بويۇنلىرىدەك) زىننەتلىرىنى[1] ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئاچسا بولىدۇ.

بۇ ئايەت توغرىسىدا ئىبنى مۇنزىر ئىكرىمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا بۇ كىشىلەرنىڭ ئىچىدە دادا تەرەپتىكى ۋە ئانا تەرەپتىكى تاغىلارنى (بۇلار ئايال بىلەن توي قىلالمايدىغان كىشىلەر بولسىمۇ)بايان قىلمىدى. چۈنكى، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئوغۇللىرىغا ئاياللارنىڭ زىننەتلىرىنى سۈپەتلەپ بېرىدۇ. شۇڭا ئايال ئۆزىنىڭ زىننەتلىك يەرلىرىنى تاغىلىرىنىڭ ئالدىدا ئاچماسلىقى لازىمدۇر.

ئەمما ئايال ئېرىغا ئېرىنىڭ قېشىدا باشقا كىشى بولمىغان شارائىتتا ئۆزىنىڭ چىرايلىق يەرلىرىنى كۆرسەتسە بولىدۇ. چۈنكى، ئايالنىڭ بارلىقى ئۇنىڭ ئېرىغا مەنسۇپتۇر.

﴿**يا دىنداش ئاياللاردىن(باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن)**﴾ يەنى ئاياللار زىننەتلىك يەرلىرىنى مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ قېشىدا ئاچسا بولىدۇ. كاپىر ئاياللارنىڭ مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ چىرايلىق يەرلىرىنى ئەرلىرىگە سۈپەتلەپ بەرمەسلىكى ئۈچۈن، مۇسۇلمان ئاياللار كاپىر ئاياللارنىڭ قېشىدا زىننەتلىك يەرلىرىنى ئېچىشقا بولمايدۇ. ئەرلىرىگە باشقا ئاياللارنىڭ زىننەتلىرىنى سۈپەتلەپ بېرىش مۇسۇلمان ئاياللاردا تېپىلسىمۇ، لېكىن بۇ ئىش كاپىر ئاياللاردا بەك ئېغىردۇر. ھەمدە كاپىر ئاياللارنىڭ ئالدىدا ئۇلارنى شۇ ئىشتىن ياندۇرىدىغان چەكلىمە يوق. ئەمما مۇسۇلمان ئايال بولسا، باشقا ئاياللارنىڭ زىننەتلىك يەرلىرىنى ئەرلىرىگە سۈپەتلەپ بېرىشنىڭ ھارامليقىنى بىلىدۇ - دە، بۇ ئىشنى قىلمايدۇ.[2]

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى مەسئۇددىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئايال يەنە بىر ئايالغا يالىڭاچلىنىپ بەرمىسۇن. ئۇنداق قىلسا ئىككىنچى ئايال ئېرىگە ئۇ ئايالنى سۈپەتلەپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەر ئۇ ئايالنى كۆرگەندەك بولىدۇ».

﴿**يا قول ئاستىدىكى چۆرىلەردىن، (باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن)**﴾ يەنى ئىبنى جەرىر: ئەگەر ئۇ چۆرىلەر مۇشرىكلارنىڭ ئاياللىرىدىن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا زىنەتلىك يەرلىرىنى كۆرسەتسە بولىدۇ. ئۇ مۇشرىك ئايال بولسىمۇ چۆرە بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇنىڭغا زىنەتلىك يەرلىرىنى كۆرسىتىشكە بولىدۇ، دېدى. سەئىد ئىبنى مۇسەييەبمۇ بۇ قاراشقا كەلدى.

﴿**يا خوتۇنلارغا ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەر (يەنى قېرى، دەلدۇش بولغانلىقتىن جىنسىي شەھۋىتى يوقلار) دىن، (باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن)**﴾ يەنى بۇلار جىنسىي شەھۋىتى يوق نىمكار ۋە

---

[1] بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان زىننەتلىرى دېگەن سۆز، چاچ، بويۇن، كۆكرەك، قۇلاق، پاچاق ۋە بىلەكتەك زىبۇ - زىننەت تاقىلىدىغان يەرلەرنى كۆرسىتىدۇ. زىننەتلىرىنى ئېچىش دېگەنلىك مۇشۇ يەرلىرىنى ئېچىشنى كۆرسىتىدۇ. يېپىش دېگەنلىك مۇشۇ يەرلىرىنى يېپىشنى كۆرسىتىدۇ.

[2] شۇڭا بەزى ئالىملار مۇسۇلمان ئايال ئېرىگە باشقىلارنىڭ زىننەتلىك يەرلىرىنى سۈپەت بېرىدىغان ئايال بولسا، ئاياللارنىڭ ئۇنىڭ قېشىدا زىننەتلىك يەرلىرىنى ئېچىشى دۇرۇس بولمايدۇ، دەيدۇ.

www.munber.org

خىزمەتچىلەرگە ئوخشاش كىشىلەردۇر. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇلارنىڭ ئەقلى - ھۇشى جايىدا ئەمەس كىشىلەردۇر. ئۇلاردا ئاياللارنى ئويلاش ۋە ئۇلارنى سېغىنىش دەيدىغان ھېسىيات يوقتۇر. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: ئۇلار جىنسىي شەھۋىتى يوق دەلدۇشلەردۇر، دېدى. ئىكرىمە: بۇلار ئەرلىكى كېرەككە كەلمەيدىغان قوش جىنسىلىق ئادەملەردۇر، دېدى. بۇ ھەقتە كۆپلىگەن سەلەپ ئالىملىرىمۇ ئىكرىمەگە ئوخشاش دېدى.

ئىمام مۇسلىم، ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە نەسەئى قاتارلىقلار ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قوش جىنسىلىق بىرى بار بولۇپ، ئۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىنىڭ قېشىغا كىرىۋېرەتتى. ئۇلار ئۇنى ئاياللارغا ئېھتىياجى يوق دەپ قارايتتى. (بىر كۈنى) ئۇ بىر ئايالىنى سۈپەتلەپ بېرىپ: ئۇ ئايالغا ئالدى تەرەپتىن قارىسا، تۆت خىل، كەينى تەرەپتىن قارىسا سەككىز خىل چىقىرىپ ماڭىدۇ، دەۋاتقاندا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام كىرىپ قېلىپ: «مەن بۇنى ئاياللارنى چۈشىنىدىكەن دەپ قاراۋاتىمەن. بۇ سىلەرنىڭ قېشىڭلارغا ھەرگىز كىرمىسۇن» دېدى. ئۇ بەيداۋ دېگەن يەردە تۇراتتى. ھەر جۈمە كۈنى تاماق يېيىش ئۈچۈن كىرەتتى.

﴿**يا ئاياللارنىڭ ئۈياتلىق جايلىرىنى ئۇقمايدىغان (يەنى بالاغەتكە يەتمىگەن) باللاردىن باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن**﴾ يەنى ئاياللارنىڭ ئەۋرەت يەرلىرىنى كۆپ چۈشىنىپ كەتمەيدىغان ۋە ئۇلارنىڭ گەپ قىلىش، ئولتۇرۇپ - قوپۇش ۋە يۈرۈش - تۇرۇشلىرىكى ئەركىلەشلىرىنى بىلىپ كەتمەيدىغان كىچىك باللارنىڭ قېشىدا (ئاياللار زىننەتلىك يەرلىرىنى ئاچسا بولىدۇ) ۋە شۇ باللار ئاياللارنىڭ قېشىغا كىرسە بولىدۇ. ئەمما باللار بالاغەتكە يېتىپ قالغىلى ئاز قالغان، ئاق - قارىنى ئايرىيالىغۇدەك ۋە ئاياللارنىڭ سەتى بىلەن ئۇزۇنى بىلەلىگۈدەك بولسا، بۇلار يات ئاياللارنىڭ قېشىغا كىرىشكە بولمايدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «سىلەر ئاياللارنىڭ قېشىغا كىرىشتىن ساقلىنىڭلار» دېدى. ساھابىلار: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! (ئەرنىڭ قېرىنداشلىرى، قېرىندىشى يوق چاغلاردا ئۇنىڭ ئايالىنىڭ قېشىغا كىرسە بولامدۇ؟) بۇلارنى چۈشەندۈرۈپ قويغىن، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئەرنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ (كىرىشى) يامان ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ» دېدى. (يەنى ئۇ يامان ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. شۇڭا سىلەر ئۇنىڭدىن خۇددى ئۆلۈمدىن ساقلانغاندەك ساقلىنىڭلار).

ئاياللار يولدا ماڭغاندا رىئايە قىلىدىغان ئەدەبلەر توغرىسىدا

﴿**زىننەتلىرىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاياغلىرىنى يەرگە ئۇرمىسۇن**﴾ يەنى ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋردە، ئاياللار پۇتلىرىغا شىرىقىشغان ئاۋازى چىقىدىغان زەنجىرلەرنى تاقاپ يوللاردا ماڭغاندا، ئەرلەرگە زەنجىرلىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىتىپ قويۇش ئۈچۈن پۇتلىرىنى يەرگە ئۇراتتى.

شۇڭا اللە تائالا مۇمىن ئاياللارنى ئۇنداق قىلىشتىن توسۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**زىننەتلىرىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاياغلىرىنى يەرگە ئۇرمىسۇن**﴾ شۇنىڭدەك ئاياللار(بىلەيزۈك ۋە مۇنجاقتەك) ئېچكىرى زىننەتلىرىدىن بىرەرسىنى ئەرلەرگە بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن ئۇنى مەدىرلىتىپ ئاۋازلىرىنى چىقىرىشىمۇ ئايەتتە توسالغان ئىشلارنىڭ قاتارىغا كىرىدۇ. ھەمدە ئاياللار ئۆيدىن چىققاندا ئەتىرلەرنى چېچىپ چىقىشقا بولمايدۇ. بۇ ھەقتە ئەبۇئىسا تىرمىزى ئەبۇمۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەممە كۆز زىنا قىلغۇچىدۇر. ئايالمۇ ئەتىر چېچىپ ئەرلەرنىڭ

www.munber.org

قېشىدىن ئۆتسە، ئۇمۇ زىنا قىلغۇچى ھېسابلىنىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

شۇنىڭدەك، ھەممە كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىگە چىلىقىپ قالىدىغانلىقى ئۈچۈن ئاياللارنىڭ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا مېڭىشىمۇ چەكلەنگەنىدۇر. بۇ ھەقتە ئەبۇداۋۇد ئەنسارىلىق ئەبۇئۇسەيدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يولدا ئاياللار بىلەن ئەرلەر ئارىلىشىپ تۇرۇۋاتاتتى. مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مەسچىتتىن چىققاچ ئاياللارغا: «سىلەر كېچىكىپراق مېڭىڭلار، سىلەر يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا ماڭماي ئۇنىڭ چېتى بىلەن مېڭىڭلار» دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئاياللار (يولنىڭ چەتلىرىدە) تامنى بويلاپ ماڭىدىغان بولدى. ھەتتا بەزى ۋاقىتلاردا ئاياللار تامغا بەك چاپلىشىپ ماڭغانلىقتىن كىيىملىرىنى تام ئىلىۋالاتتى.

﴿ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلار اللە غا تەۋبە قىلىڭلار﴾ يەنى سىلەر بۇيرۇلغان مۇشۇ چىرايلىق سۈپەتلەرنى ۋە ياخشى ئەخلاقلارنى ئۆزەڭلەردە ئۆزلەشتۈرۈڭلار. ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋرىدىكى كىشىلەرنىڭ ناچار ئەخلاق ۋە سۈپەتلىرىنى تاشلاڭلار. چۈنكى، بارلىق نىجاتلىق اللە تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بۇيرۇغان ئىشلارنى قىلىش، اللە تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى توسقان ئىشلاردىن يېنىش بىلەن بارلىققا كېلىدۇ. ھەممىزگە ياردەم بەرگۈچى زات اللە تائالادۇر.

* * * * * * *

وَأَنكِحُواْ ٱلۡأَيَـٰمَىٰ مِنكُمۡ وَٱلصَّـٰلِحِينَ مِنۡ عِبَادِكُمۡ وَإِمَآئِكُمۡۚ إِن يَكُونُواْ فُقَرَآءَ يُغۡنِهِمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٞ ٣٢ وَلۡيَسۡتَعۡفِفِ ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغۡنِيَهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦۗ وَٱلَّذِينَ يَبۡتَغُونَ ٱلۡكِتَـٰبَ مِمَّا مَلَكَتۡ أَيۡمَـٰنُكُمۡ فَكَاتِبُوهُمۡ إِنۡ عَلِمۡتُمۡ فِيهِمۡ خَيۡرٗاۖ وَءَاتُوهُم مِّن مَّالِ ٱللَّهِ ٱلَّذِيٓ ءَاتَىٰكُمۡۚ وَلَا تُكۡرِهُواْ فَتَيَـٰتِكُمۡ عَلَى ٱلۡبِغَآءِ إِنۡ أَرَدۡنَ تَحَصُّنٗا لِّتَبۡتَغُواْ عَرَضَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۚ وَمَن يُكۡرِههُّنَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ مِنۢ بَعۡدِ إِكۡرَٰهِهِنَّ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٣٣ وَلَقَدۡ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ ءَايَـٰتٖ مُّبَيِّنَـٰتٖ وَمَثَلٗا مِّنَ ٱلَّذِينَ خَلَوۡاْ مِن قَبۡلِكُمۡ وَمَوۡعِظَةٗ لِّلۡمُتَّقِينَ ٣٤

ئاراڭلاردىكى بويتاق ئەر، ئاياللارنىڭ ۋە ياخشى قۇل ۋە ياخشى چۆرىلىرىڭلارنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇڭلار؛ ئەگەر ئۇلار يوقسۇز بولىدىغان بولسا (ئۇلارنىڭ يوقسۇزلۇقى سىلەرنىڭ ئۇلارنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇشۇڭلارغا توسۇق بولمىسۇن)، اللە ئۇلارنى ئۆز كەرىمى بىلەن باي قىلىدۇ، اللە نىڭ (كەرىمى) كەڭدۇر، اللە بەندىلەرنىڭ مەنپەئىتىنى بىلگۈچىدۇر[32]. ئۆيلىنەلمەيدىغانلار اللە ئۇلارنى ئۆز كەرىمى بىلەن باي قىلغۇچە، ئۆزلىرىنى ئىپپەتلىك تۇتسۇن، قۇللىرىڭلاردىن توختام تۈزۈشنى تىلەيدىغانلار (يەنى خوجىسىغا مۇئەييەن پۇل ــ مال تۆلەش شەرتى بىلەن ئۆزىنىڭ ئازاد قىلىنىشىنى تىلەيدىغانلار) بىلەن، ئەگەر ئۇلارنىڭ ساداقىتىنى بايقىساڭلار، توختام تۈزۈڭلار، سىلەرگە اللە ئاتا قىلغان مال ـ مۈلۈكنىڭ بىر قىسمىنى (ئۆزلىرىنى ئازاد قىلىشقا ياردەم تەرىقىسىدە) ئۇلارغا بېرىڭلار، ئەگەر سىلەرنىڭ چۆرىلىرىڭلار ئىپپەتلىك بولۇشنى خالىسا، بۇ دۇنيانىڭ ئازغىنا مېلىنى دەپ ئۇلارنى پاھىشىغا مەجبۇرلىماڭلار، كىمكى ئۇلارنى پاھىشىغا مەجبۇرلايدىكەن، مەجبۇرلانغاندىن كېيىن اللە ئۇلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر،

www.munber.org

(ئۇلارغا) رەھىم قىلغۇچىدۇر (يەنى پاھىشىغا مەجبۇرلانغانلىقى ئۈچۈن، الله ئۇلارنى جاۋابكارلىققا تارتمايدۇ، مەجبۇرلىغۇچىلارنى قاتتىق جازالايدۇ)﴿33﴾. (ئى مۇھەممەد!) بىز سىلەرگە روشەن ئايەتلەرنى، سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەردىن مىساللارنى ۋە تەقۋادارلار ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەتلەرنى شەك - شۈبھىسىز نازىل قىلدۇق﴿34﴾.

توي قىلىشقا بۇيرۇش (رىغبەتلەندۈرۈش) توغرىسىدا

بۇ ئايەتلەر كەسكىن ۋە ئېنىق بولغان بىرنەچچە خىل ھۆكۈملەرنى ئۆزئىچىگە ئالدى. الله تائالانىڭ: ﴿**ئاراڭلاردىكى بويتاق ئەر، ئاياللارنىڭ ۋە ياخشى قۇل ۋە ياخشى چۆرىلىرىڭلارنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇڭلار**﴾ دېگەن ئايىتى ئۆيلىنىشكە بىرىلگەن بۇيرۇقتۇر. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى مەسئۇدتىن پەيغەمبىرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى ياشلار گۇرۇھى! ئىچىڭلاردىكى تۇى قىلىشقا ئىمكانىيىتى بارلار تۇي قىلسۇن. چۈنكى، تۇي قىلىش كۆزنى (نامەھرەمگە) قاراتمايدۇ ۋە ئەۋرەتنى (زىنا قىلىشتىن) ساقلايدۇ. توي قىلىشقا ئىمكانىيىتى يوقلار روزا تۇتسۇن. چۈنكى، روزا ئۇنى تىزگىنلەيدۇ».

پەيغەمبىرئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېدى: «توي قىلىڭلار، بالا يۇزى كۆرۈڭلار ۋە نەسىل قالدۇرۇڭلار. چۈنكى قىيامەت كۈنى مەن سىلەرنىڭ (كۆپلىكىڭلار بىلەن) باشقا ئۈممەتلەرگە پەخىرلىنىمەن».

﴿**ئەگەر ئۇلار يوقسۇز بولىدىغان بولسا (ئۇلارنىڭ يوقسۇزلۇقى سىلەرنىڭ ئۇلارنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇشۇڭلارغا توسۇق بولمىسۇن)، الله ئۇلارنى ئۆز كەرىمى بىلەن باي قىلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا بەندىلەرنى ئۆيلىنىشكە رىغبەتلەندۈردى. الله تائالا مەيلى ھۆر، مەيلى قۇل بولسۇن ئۆيلىنىشكە بۇيرۇدى ۋە ئۇلارغا ئۇلارنى باي قىلىدىغانلىقى بىلەن ۋەدە بەردى.

ئىبنى جەرىر ئىبنى مەسئۇدنىڭ: سىلەر بايلىقنى ئۆيلىنىشتىن ئىزدەڭلار. چۈنكى، الله تائالا: ﴿**ئەگەر ئۇلار يوقسۇز بولىدىغان بولسا (ئۇلارنىڭ يوقسۇزلۇقى سىلەرنىڭ ئۇلارنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇشۇڭلارغا توسۇق بولمىسۇن)، الله ئۇلارنى ئۆز كەرىمى بىلەن باي قىلىدۇ**﴾ دېدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بەغەۋىمۇ ئۆممەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن شۇنىڭدەك سۆزنى رىۋايەت قىلدى.

مۇھەممەد ئىبنى ئەجلان ئەبۇھۇرەيرەدىن پەيغەمبىرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالا ياردەم قىلىشنى ئۈستىگە ئالغان ئۈچ تۈرلۈك كىشى بار. ئۇلار بولسا ئىپپەتنى كۆزلەپ توي قىلغۇچى، بېرىشنى كۆزلەپ (مەلۇم مىقدارىدا بەرسە ھۆر بولۇپ كېتىشكە خوجايىنى بىلەن) پۈتۈشكەن قۇل ۋە الله تائالانىڭ يولىدا ئۇرۇش قىلغۇچىلاردۇر». بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلدى.

پەيغەمبىرئەلەيھىسسالام ئىشتىنىدىن باشقا نەرسىسى يوق ۋە تويلۇق ئۇچۇن ئاددىسى تۆمۈردىن سوقۇلغان ئۈزۈكمۇ تاپالمىغان بىر كىشىنى، ئۇ شۇنداق پېقىر تۇرسىمۇ، ئۇكىشى بىلدىغان بىر نەچچە سۈرىلەرنى ئۆگىتىپ قويۇشنى ئايالغا بېرىدىغان تويلۇقى قىلىپ ئۈيلەپ قويغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ. ھەممە كىشىلەر پېقىر بولسىمۇ ئۆيلەنگەنلەرگە الله تائالانىڭ يېتەرلىك رىزىق بەرگەنلىكىنى بىلىدۇ.

www.munber.org

ئۆيلىنىلمەيدىغانلارنى ئىپپەتلىك بولۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿ئۆيلىنىلمەيدىغانلار الله ئۇلارنى ئۆز كەرىمى بىلەن باي قىلغۇچە، ئۆزلىرىنى ئىپپەتلىك تۇتسۇن﴾ الله تائالا بۇ ئايەتتە ئۆيلىنىلمەيدىغانلارنى ئۆزلىرىنى ھارامدىن ساقلاشقا بۇيرۇدى. بۇ ھەقتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «ئى ياشلار گۇرۇھى! ئىچىڭلاردىكى توى قىلىشقا ئىمكانىيىتى بارلار توي قىلسۇن. چۈنكى، توي قىلىش كۆزنى (نامەھرەمگە) قاراتمايدۇ ۋە ئەۋرەتنى (زىنا قىلىشتىن) ساقلايدۇ. توي قىلىشقا ئىمكانىيىتى يوقلار روزا تۇتسۇن. چۈنكى، روزا ئۇنى تىزگىنلەيدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.

الله تائالانىڭ: ﴿ئۆيلىنىلمەيدىغانلار الله ئۇلارنى ئۆز كەرىمى بىلەن باي قىلغۇچە، ئۆزلىرىنى ئىپپەتلىك تۇتسۇن﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ ھۆكمى ئومۇمىيدۇر. ئەمما الله تائالانىڭ: ﴿سىلەردىن مۇمىن ئاياللاردىن ئىلىشقا قۇربى يەتمەيدىغانلار قول ئاستىدىكى مۇمىن چۆرىلەردىن ئالسۇن. الله ئىمانسىزلارنى ئوبدان بىلىدۇ (يەنى ئۇلارنىڭ سىرتقى كۆرۈنىشىگە قاراپ ئىلىۋېرىڭلار، ئىچكى ئەھۋالىنى الله غا تاپشۇرۇڭلار). سىلەر بىر - بىرىڭلار بىلەن دىنداشسىلەر، ئۇلارنىڭ خوجىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ئۇلارنى خوتۇنلۇققا ئالساڭلار بولىدۇ، ئۇلارغا مەھرىلىرىنى كېمەيتىۋەتمەستىن ۋە كېچىكتۈرمەستىن بېرىڭلار، لېكىن ئۇلار ئاشكارا زىنا قىلمايدىغان، يوشۇرۇن ئاشنا تۇتمايدىغان ئەپلىك بولۇشلىرى كېرەك. ئەگەر ئۇلار ئەرگە تەگكەندىن كېيىن پاھىشە قىلسا، ئۇلارغا ھۆر ئاياللارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ يېرىمى بېرىلىشى كېرەك. بۇ (يەنى چۆرىلەرنى نىكاھلاپ ئىلىش)، ئاراڭلاردا زىناغا مۇپتىلا بولۇپ قېلىشتىن قورققان كىشى ئۈچۈندۇر. سەۋر قىلالىسىڭلار سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر. الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾[1] دېگەن ئايىتى يۇقىرىدىكى ئايەتكە قارىغاندا خاسراقتۇر.

﴿سەۋر قىلالىسىڭلار سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر﴾[2] يەنى مۇمىن چۆرىلەرنى ئالمىغىنىڭلار سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر. چۈنكى، ئۇنىڭدىن تۇغۇلغان بالا قۇل بولىدۇ.

﴿ئۆيلىنىلمەيدىغانلار الله ئۇلارنى ئۆز كەرىمى بىلەن باي قىلغۇچە، ئۆزلىرىنى ئىپپەتلىك تۇتسۇن﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىكرىمە: بۇ، ئاياللىنى كۆرۈپ، ئۆزىدە ئاياللىغا قارىتا بىر ھېس - تۇيغۇنىڭ قوزغالغانلىقىنى ھېس قىلغان كىشىدۇر. ئەگەر ئۇنىڭ ھالال ئاياللى بولسا بېرىپ ئۆزىنىڭ ھاجىتىنى شۇنىڭ بىلەن قاندۇرسۇن. ئەگەر ئۇنىڭ ئاياللى بولمىسا تاكى الله تائالا ئۇنى باي قىلغۇچە ئۇ ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ئاجايىپلىرىغا قارىسۇن، دېدى.

قۇللارنىڭ ئېچىدىن توختام تۈزۈشنى خالايدىغانلار بىلەن توختام تۈزۈش توغرىسىدا

﴿قۇللىرىڭلاردىن توختام تۈزۈشنى تىلەيدىغانلار (يەنى خوجىسىغا مۇئەييەن پۇل - مال تۆلەش شەرتى بىلەن ئۆزىنىڭ ئازاد قىلىنىشىنى تىلەيدىغانلار) بىلەن، ئەگەر ئۇلارنىڭ ساداقىتىنى بايقىساڭلار، توختام تۈزۈڭلار﴾ الله تائالا بۇ ئايەتتە خوجايىنلارنى قۇللىرى ئۇلاردىن توختام تۈزۈشنى تەلەپ قىلسا، قۇللارنىڭ توختامدا كېلىشكەن پول - مالىلارنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھۈنىرى ۋە ياكى كەسپى بولۇش شەرتى ئاستىدا قۇللار بىلەن توختام تۈزۈشكە بۇيرۇدى.

---

[1] سۈرە نىسا 25 - ئايەت.
[2] سۈرە نىسا 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى رەۋھىتىن ئىبنى جۇرەيجنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئەتائىغا: مەن قۇلۇمنىڭ پول - مېلى بارلىقىنى بىلسەم، ئۇنىڭ بىلەن توختام تۈزۈشۈم پەرز بولامدۇ؟ دېدىم. ئۇ: مەن پەرز بولىدۇ دەپ قارايمەن، دېدى.

ئەمرى ئىبنى دىنار مۇنداق دەيدۇ: مەن ئەتاغا: سەن بۇ ھۆكۈمنى باشقا بىرسىدىن رىۋايەت قىلىۋاتەمسەن؟ دېدىم. ئەتائى: ياق. لېكىن، ماڭا مۇسا ئىبنى ئەنەس، ئىبنى سىرىنىڭ ئەنەستىن توختام تۈزۈشنى تەلەپ قىلغانلىقىنى، ئىبنى سىرىن پۇل - مالى چىق ئادەم بولسىمۇ، ئەنەسنىڭ ئۇنىڭغا ئۇنمىغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن ئىبنى سىرىنىڭ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قېشىغا بارغانلىقىنى، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئەنەسنى توختام قىلىشقا بۇيرۇغانلىقىنى، ئەنەسنىڭ يەنە ئۇنىمىغانلىقىنى ئاندىن ئۆمەرنىڭ ئۇنى قامچىلىغانلىقى الله تائالانىڭ: ﴿**قۇللىرىڭلاردىن توختام تۈزۈشنى تىلەيدىغانلار (يەنى خوجىسىغا مۇئەييەن پۇل - مال تۆلەش شەرتى بىلەن ئۆزىنىڭ ئازاد قىلىنىشىنى تىلەيدىغانلار) بىلەن، ئەگەر ئۇلارنىڭ ساداقىتىنى بايقىساڭلار، توختام تۈزۈڭلار**﴾ دېگەن ئايىتىنى ئوقۇغانلىقىنى، ئاندىن ئەنەسنىڭ ئىبنى سىرىن بىلەن توختام تۈزگەنلىكىدىن خەۋەر بەرگەن ئىدى، دېدى. بۇ ئەسەرنى ئىمام بۇخارىمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلدى.

ئابدۇررازاقمۇ ئىبنى جۇرەيجنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئەتاغا مەن قۇلۇمنىڭ پۇل - مېلى بارلىقىنى بىلسەم، ئۇنىڭ بىلەن توختام تۈزۈشۈم پەرز بولامدۇ؟ دېدىم. ئۇ: مەن پەرز بولىدۇ دەپ قارايمەن، دېدى.

ئىبنى جەرىر ئەنەس ئىبنى مالىكنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى سىرىن ئەنەستىن توختام تۈزۈشنى تەلەپ قىلدى. ئەنەس ئۇنىڭغا ئۇنمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر ئەنەسكە سەن ئىبنى سىرىن بىلەن توختامنى چوقۇم تۈزىسەن، دېدى.

﴿**ئەگەر ئۇلارنىڭ ساداقىتىنى بايقىساڭلار**﴾ بەزى ئالىملار: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، ئەگەر ئۇلارنىڭ خىيانەتچى ئەمەسلىكىنى بايقىساڭلار دېگەنلىكتۇر، دېدى. بەزىلەر: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، ئەگەر ئۇلارنىڭ ساداقىتىنى بايقىساڭلار دېگەنلىكتۇر، دېدى. يەنە بەزىلەر، بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، ئەگەر ئۇلارنىڭ مال - مۇلكى بارلىقىنى بايقىساڭلار دېگەنلىكتۇر، دېدى ۋە بەزىلەر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، ئەگەر ئۇلارنىڭ كەسپ - ھۇنىرى بارلىقىنى بايقىساڭلار دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿**سىلەرگە الله ئاتا قىلغان مال - مۇلۇكنىڭ بىر قىسمىنى (ئۆزلىرىنى ئازاد قىلىشقا ياردەم تەرىقىسىدە) ئۇلارغا بېرىڭلار**﴾ يەنى الله تائالا ئۇلارغا بېرىشنى پەرز قىلىپ بېكىتكەن زاكاتتىكى نېسىۋىسىنى بېرىڭلار. بۇ، ھەسەن، ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم، ئۇنىڭ ئاتىسى ۋە مۇقاتىل ئىبنى ھەييان قاتارلىقلارنىڭ كۆز - قارىشىدۇر. بۇ قاراشنى ئىبنى جەرىر تۇغرا دەپ قارىدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبراھىم نەخەئى مۇنداق دېدى: الله تائالا مەيلى قۇلنىڭ خوجايىنى بولسۇن، مەيلى باشقىسى بولسۇن كىشىلەرنى قۇلغا ياردەم قىلىشقا رىغبەتلەندۈردى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە بۇرەيدە ئىبنى ھۇسەيب ئەسلەمي ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس مۇنداق دېدى: الله تائالا مۇسۇلمانلارنى قۇللارغا ياردەم قىلىشقا بۇيرۇدى.

چۆرىلەرنى زىنا قىلىشقا مەجبۇرلاشتىن توسۇش توغرىسىدا

﴿**ئەگەر سىلەرنىڭ چۆرىلىرىڭلار ئىپپەتلىك بولۇشنى خالىسا، بۇ دۇنيانىڭ ئازغىنا مېلىنى دەپ ئۇلارنى پاھىشىغا مەجبۇرلىماڭلار**﴾ ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋردە چۆرىلىرى بار كىشىلەر چۆرىلىرىنى

www.munber.org

زىنا قىلىپ كەلگىلى ئەۋەتەتتى. ئۇلارغا سېلىق سېلىپ، سېلىقنى ھەرۋاقىت ئېلىپ تۇراتتى. ئىسلام دىنى كەلگەندىن كېيىن الله تائالا مۆمىن بەندىلەرنى بۇ ئىشتىن توستى.

كۆپلىگەن سەلەپ ۋە خەلەپ تەپسىرشۇناسلار: بۇ ئايەت ئابدۇللاھ ئىبنى ئۈبەي ئىبنى سەلۇل توغرىسىدا چۈشكەن دەيدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ چۆرىلىرى بار بولۇپ، ئۇ ئۇلاردىن كىرىم ئۈندۈرۈش، بالا ئېلىش ۋە ئۆزىنىڭ خوجايىن ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈن، ئۇلارنى پاھىشىۋازلىق قىلىشقا مەجبۇرلايتتى.

تۆۋەندىكىلىرى مۇشۇ توغرىسىدا كەلگەن ئەسەرلەردۇر:

ھاپىز ئەبۇبەكرى ـ الله تائالائۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن! ـ زۆھرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۈبەي ئىبنى سەلۇلنىڭ مۇئازە ئىسىملىك چۆرىسى بار ئىدى. ئۇ، ئۇچۆرىنى زىنا قىلىشقا مەجبۇرلايتتى. ئىسلام دىنى كېلىپ، الله تائالانىڭ: ﴿**ئەگەر سىلەرنىڭ چۆرىلىرىڭلار ئىپپەتلىك بولۇشنى خالىسا، بۇ دۇنيانىڭ ئازغىنا مېلىنى دەپ ئۇلارنى پاھىشىغا مەجبۇرلىماڭلار**﴾ دېگەن ئايىتى چۈشتى.

ئەئمەش ئەبۇسۇفياندىن جابىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۈبەي ئىبنى سەلۇلنىڭ مۇسەيكە ئىسىملىك چۆرىسى بولۇپ، ئۇ ئۇنى پاھىشىۋازلىق قىلىشقا مەجبۇرلايتتى. ئۇ (چىرايى ۋە تەققە تۇرقى) ياماق ئەمەس چۆرە ئىدى. ئۇ پاھىشىۋازلىق قىلىشقا ئۇنىمايتتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: ﴿**ئەگەر سىلەرنىڭ چۆرىلىرىڭلار ئىپپەتلىك بولۇشنى خالىسا، بۇ دۇنيانىڭ ئازغىنا مېلىنى دەپ ئۇلارنى پاھىشىغا مەجبۇرلىماڭلار، كىمكى ئۇلارنى پاھىشىغا مەجبۇرلايدىكەن، مەجبۇرلانغاندىن كېيىن الله ئۇلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى، دېدى. نەسەئىمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلدى.

مۇقاتىل ئىبنى ھەييان مۇنداق دېدى: بۇ ئايەت بىردىن چۆرىسىنى زىنا قىلىشقا مەجبۇرلايدىغان ئىككى كىشى توغرىسىدا چۈشتى. ئۇ چۆرىنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى مۇسەيكە ئىدى. ئۇ ئەنسارىلىق بىر كىشىنىڭ چۆرىسى ئىدى. مۇسەيكەنىڭ ئانىسى ئۇمەيمە ئابدۇللاھ ئىبنى ئۈبەي ئىبنى سەلۇلنىڭ چۆرىسى ئىدى. مۇئازە ۋە ئەرۋا ئىسىملىك چۆرىلەرمۇ مۇشۇلارنىڭ ئورنىدا ئىدى. شۇنىڭ بىلەن مۇسەيكە ۋە ئانىسى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئىشنى بايان قىلىدۇ، ئاندىن الله تائالا: ﴿**ئەگەر سىلەرنىڭ چۆرىلىرىڭلار ئىپپەتلىك بولۇشنى خالىسا، بۇ دۇنيانىڭ ئازغىنا مېلىنى دەپ ئۇلارنى پاھىشىغا مەجبۇرلىماڭلار**﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى، دېدى.

﴿**بۇ دۇنيانىڭ ئازغىنا مېلىنى دەپ ئۇلارنى پاھىشىغا مەجبۇرلىماڭلار**﴾ يەنى ئۇلاردىن كېلىدىغان كىرىم، تويلۇق ۋە ئۇلاردىن تۇغۇلىدىغان بالىنى دەپ ئۇلارنى پاھىشىۋازلىق قىلىشقا مەجبۇرلىماڭلار. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام كۇزا قويۇپ داۋالايدىغان كىشىنىڭ كىرىمىنى، پاھىشىۋاز ئايالنىڭ پاھىشىدىن تاپقان كىرىمىنى ۋە داخانغا بېرىلگەن ئىش ھەققىنى (باشقىلارنىڭ ئىشلىتىشتىن) توستى. يەنە بىر رىۋايەتتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «پاھىشىۋازنىڭ پاھىشتىن كىرگەن كىرىمى نىجىستۇر. قان ئالىدىغان كىشىنىڭ كىرىمى نىجىستۇر ۋە ئىتنىڭ پۇلى نىجىستۇر» دېدى.

﴿**كىمكى ئۇلارنى پاھىشىغا مەجبۇرلايدىكەن، مەجبۇرلانغاندىن كېيىن الله ئۇلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (ئۇلارغا) رەھىم قىلغۇچىدۇر (يەنى پاھىشىغا مەجبۇرلانغانلىقى ئۈچۈن، الله ئۇلارنى جاۋابكارلىققا تارتمايدۇ، مەجبۇرلىغۇچىلارنى قاتتىق جازالايدۇ)**﴾ يەنى مەجبۇرلانغان ئۇ چۆرىلەرنى الله تائالا مەغپىرەت قىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەگەر ئۇلارنى مەجبۇرلىساڭلار، شەك ـ شۇبھىسىزكى، الله تائالا ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرگۈچىدۇر ۋە

www.munber.org

ئۇلارغا رەھىم قىلغۇچىدۇر. ئۇلارنىڭ گۇناھى ئۇلارنى شۇ ئىشقا مەجبۇرلىغان كىشىگە بولىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، ئەتائى خۇراسانى، ئەئمەش ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

اللە تائالا بۇ ھۆكۈملەرنى يۇقىرىدا تەپسىلىي بايان قىلدى. بۇ يەردە مۆمىنلەرگە روشەن ئايەتلەر، ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ قىسسىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ اللە تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىغا قارشىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا چۈشكەن ئازابنىڭ خەۋەرلىرى ۋە اللە تائالادىن قورقىدىغان كىشىلەرنى گۈناھ ۋە ھارام ئىشلارنى قىلىشتىن توسىدىغان ۋەز - نەسىھەتلەر بار قۇرئاننى چۈشۈرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۆمىنلەر!) بىز سىلەرگە روشەن ئايەتلەرنى، سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەردىن مىساللارنى ۋە تەقۋادارلار ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەتلەرنى شەك - شۈبھىسىز نازىل قىلدۇق**﴾ ئىلگىرىكىلەرنىڭ خەۋەرلىرىنىڭ قۇرئانىدا بايان قىلىنغانلىقى توغرىسىدا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى بىز (كۇففارلارنىڭ ئازابقا تېگىشلىك بولۇشىدا) كېيىنكىلەرگە نەمۇنە ۋە ئىبرەت قىلدۇق﴾[1]

* * * * * * *

۞ ٱللَّهُ نُورُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ مَثَلُ نُورِهِۦ كَمِشۡكَوٰةٖ فِيهَا مِصۡبَاحٌۖ ٱلۡمِصۡبَاحُ فِي زُجَاجَةٍۖ ٱلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوۡكَبٞ دُرِّيّٞ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٖ مُّبَٰرَكَةٖ زَيۡتُونَةٖ لَّا شَرۡقِيَّةٖ وَلَا غَرۡبِيَّةٖ يَكَادُ زَيۡتُهَا يُضِيٓءُ وَلَوۡ لَمۡ تَمۡسَسۡهُ نَارٞۚ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٖۗ يَهۡدِي ٱللَّهُ لِنُورِهِۦ مَن يَشَآءُۚ وَيَضۡرِبُ ٱللَّهُ ٱلۡأَمۡثَٰلَ لِلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ٣٥

اللە ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ نۇرىدۇر، اللە نىڭ (مۆمىن بەندىسىنىڭ قەلبىدىكى) نۇرى خۇددى (چىراق قويىدىغان) تەكچىكە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭدا چىراق باردۇر، چىراق شىشىنىڭ ئىچىدىدۇر، شىشە گويا نۇرلۇق يۇلتۇزدۇر، چىراق مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ (يېغى) بىلەن يورۇتۇلغان، ئۇ (يەنى زەيتۇن دەرىخى) شەرق تەرەپتىمۇ ئەمەس، غەرب تەرەپتىمۇ ئەمەس (سەھرادا ئوچۇقچىلىقتا بولۇپ، كۈن بويى ئۇنىڭغا كۈن نۇرى چۈشۈپ تۇرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ مېۋىسى پىشىپ يېتىلگەن بولىدۇ)، يېغى (ئەڭ سۈزۈك بولىدۇ، سۈزۈكلۈكىدىن) ئوت تەگمىسىمۇ يورۇپ كېتەيلا دەپ قالىدۇ، (ئوت بىلەن يورۇتۇلسا) نۇر ئۈستىگە نۇر قوشۇلىدۇ، اللە خالىغان كىشىنى ئۇنىڭ نۇرىغا (يەنى قۇرئانغا) (ئەگىشىشكە) مۇۋەپپەق قىلىدۇ، اللە (ئىبرەت ئالسۇن دەپ) كىشىلەرگە مىساللارنى (ئۇلارنىڭ پەمىگە يېقىنلاشتۇرۇپ) بايان قىلىدۇ، اللە ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر﴿35﴾.

اللە تائالانىڭ نۇرىنىڭ مىسالى توغرىسىدا

﴿**اللە ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ نۇرىدۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا ئاسمانلار ۋە زېمىندىكى كىشىلەرنى تۇغرا يولغا باشلىغۇچى زاتتۇر. ئىبنى جۇرەيج مۇجاھىد ۋە ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا ئاسمان - زېمىندىكى يۇلتۇز، كۈن ۋە ئايدەك نەرسىلەرنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچى زاتتۇر. سۇددى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ئاسمان - زېمىنلار اللە

[1] سۈرە زۇخرۇف 56 - ئايەت.

www.munber.org

تائالانىڭ نۇرى بىلەن يورۇيدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام كېچىدە قوپقاندا: «ئى اللە! بارلىق ھەمدۇسانا ساڭا بولسۇن. سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇنىڭ ئىچىدىكى كىشىلەرنىڭ ئىگىسىدۇرسەن. بارلىق ھەمدۇسانا ساڭا بولسۇن. سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇنىڭ ئىچىدىكى كىشىلەرنىڭ نۇرىدۇرسەن» دەيتتى. ئىبنى مەسئۇد مۇنداق دېدى: پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دەرگاھىدا كېچە ياكى كۈندۈز دەيدىغان نەرسە يوق. ئەرشنىڭ نۇرى ئۇنىڭ جامالىنىڭ نۇرىدىندۇر.

﴿**اللە نىڭ (مۇمىن بەندىسىنىڭ قەلبىدىكى) نۇرى**﴾ يەنى ئەسلىدە بۇ ئايەتتە "ئۇ" دېگەن بىر ئالماش بولۇپ، ئالىملار بۇ ئالماشنىڭ قايتىش ئورنى توغرىسىدا ئىككى خىل كۆز قاراشقا كەلدى. بىرىنچى خىل قاراشتىكىلەر: بۇ ئالماش اللە تائالاغا قايتىش ئورنى، دەيدۇ. ئۇنداق بولغاندا ئايەتنىڭ مەنىسى: اللە تائالانىڭ مۇمىن بەندىسىنىڭ قەلبىدىكى نۇرى خۇددى (چىراقنىڭ پىلىكىنى تۇتۇپ تۇرىدىغان) نوكەشكە ئوخشايدۇ، دېگەنلىك، بولىدۇ. بۇ كۆز قاراش ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلىندى.

ئىككىنچى خىل قاراشتىكىلەر: بەندىنى كۆرسىتىدۇ دەيدۇ. ئۇنداق بولغاندا ئايەتنىڭ مەنىسى: مۇمىن بەندىنىڭ قەلبىدىكى نۇر خۇددى چىراغ پايغا ئوخشايدۇ دېگەنلىك، بولىدۇ. يەنى مۇمىننىڭ قەلبى ئۇنىڭ تەبىئىتىگە سىڭدۈرۈلگەن ھىدايەت ۋە تەبىئىتىدىكى ھىدايەتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان قۇرئاننى قوبۇل قىلىشتا، يېغىپ ئېيتقاندا مۇمىننىڭ قەلبى ساپلىقتا، نېپىز ۋە ئېسىل ئەينەكتىن ياسالغان چىراقنىڭ (پىلىكىنى تۇتۇپ تۇرىدىغان) نوكەشكە ئوخشايدۇ. مۇمىننىڭ قەلبىنىڭ قۇرئاندىن ۋە شەرىئەتتىن ھىدايەت ئىزدىشى بولسا يورۇتقان يورۇقىدا غۇۋالىق ۋە لەپىلدەش يوق بىر خىل يۇرۇقلۇق تاشلاپ تۇرىدىغان سۇپ - سۈزۈك ئېسىل ياغقا ئوخشايدۇ، دېگەنلىك بولىدۇ.

اللە تائالا تەبىئىتىگە ھىدايەت سىڭدۈرۈلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ ئاساسلىنىدىغىنى قۇرئان بولىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن روشەن دەلىل (يەنى قۇرئان) غا ئاساسلانغان ئادەم (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) (ھاياتىي دۇنيانى كۆزلەيدىغان كىشىلەر بىلەن ئوخشاشمۇ؟). ئۇنىڭغا اللە تەرىپىدىن كەلگەن گۇۋاھلىق بەرگۈچى (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام) قۇرئاننى تىلاۋەت قىلىدۇ﴾[1]

﴿**چىراق قويىدىغان) تەكچىگە ئوخشايدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، مۇھەممەد ئىبنى كەئب ۋە باشقىلار: چىراقنىڭ (پىلىكىنى تۇتۇپ تۇرىدىغان) نوكەشكە ئوخشايدۇ، دېدى. شۇڭا اللە تائالا بۇئايەتتىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇنىڭدا چىراق باردۇر**﴾ يەنى ئۇنىڭدا يورۇقلۇق تاشلاپ تۇرىدىغان پىلىك باردۇر. بەزى ئالىملار: يۇقىرىقى ئايەتنىڭ مەنىسى: خۇددى چىراق قويىدىغان تەكچىگە ئوخشايدۇ، دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. لېكىن بۇ ئايەتنىڭ يۇقىرىدىكى مەنىسى كۆچلۈكرەكتۇر.

بۇ، اللە تائالا ئۆزىنىڭ تائىتىگە كەلتۈرگەن مىسالدۇر. اللە تائالا تائىتىنى نۇر دەپ، ئاتىدى ۋە يەنە باشقا ئىسىملار بىلەنمۇ ئاتىدى. ئۇبەي ئىبنى كەئب: ئايەتتىكى چىراق دېگەن سۆزدىن نۇر كۆزدە تۇتۇلىدۇ، ئۇ نۇر بولسىمۇ قۇرئان ۋە مۇمىننىڭ قەلبىدىكى ئىماندۇر، دېدى.

﴿**چىراق شىشىنىڭ ئىچىدىدۇر**﴾ يەنى پىلەك سۈزۈك ئەينەكنىڭ ئىچىدە يورۇقلۇق چىقىرىپ تۇرغۇچىدۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئۇبەي ئىبنى كەئب ۋە باشقىلار: بۇ مۇمىننىڭ قەلبىگە كەلتۈرۈلگەن مىسالدۇر، دېدى.

---

[1] سۈرە ھۇد 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿شىشە گويا نۇرلۇق يۇلتۇزدۇر، چىراق مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ (يېغى) بىلەن يورۇتۇلغان﴾ يەنى چىراقنا قويۇلغان ياغ مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ يېغىدۇر.

﴿ئۇ (يەنى زەيتۇن دەرىخى) شەرق تەرەپتىمۇ ئەمەس، غەرب تەرەپتىمۇ ئەمەس (سەھرادا ئوچۇقچىلىقتا بولۇپ، كۈن بويى ئۇنىڭغا كۈن نۇرى چۈشۈپ تۇرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ مېۋىسى پىشىپ يېتىلگەن بولىدۇ)﴾ يەنى زەيتۇن دەرىخى كۈن چىققاندا ۋە كۈن كىرىپ كەتكەندە كۈن چۈشمەي قالىدىغان يەر شەرق ياكى غەرب تەرەپ بولماستىن، بەلكى كۈن چىققاندىن تارتىپ تاكى كىرىپ كەتكۈچە كۈن چۈشۈپ تۇرىدىغان (شەرق بىلەن غەربنىڭ) ئوتتۇرىغا كېلىدىغان يەردىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ دەرەخنىڭ يېغى سۈزۈك ۋە كۆيدۈرۈش ئىقتىدارى يۇقىرى بولىدۇ.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئەبۇھاتەم ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ، باشقا بىر دەرەخنىڭ، تاغنىڭ ياكى ئۆڭكۈرنىڭ سايىسى چۈشمەيدىغان ۋە ئەتراپىدا ئۇنى ئوراپ تۇرغان ھېچنەرسە يوق، سەھرادىكى دەرەختۇر. بۇنداق دەرەخنىڭ يېغىنىڭ سۈپىتى ياخشى بولىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير قاتارلىقلارمۇ يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتۈلگەن مەنىلەرگە ئوخشاش مەنىلەرنى بايان قىلدى.

﴿يېغى (ئەگە سۈزۈك بولىدۇ، سۈزۈكلۈكىدىن) ئوت تەگمىسمۇ يورۇپ كېتەيلا دەپ قالىدۇ﴾ ﴿(ئوت بىلەن يورۇتۇلسا) نۇر ئۈستىگە نۇر قوشۇلىدۇ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفىي ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەتتىن بەندىنىڭ ئىمانى ۋە ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. سۈددى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئوت بىلەن ياغنىڭ نۇرى بىرىگە كېلىپ ئاندىن يورۇق بېرىدۇ. بىرى يەنە بىرسىز يورۇقلۇق بېرەلمەيدۇ. قۇرئاننىڭ نۇرى بىلەن ئىماننىڭ نۇرىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاشتۇر. بۇ ئىككىسىنىڭ بىرى يەنە بېرىدىن ئايرىلىپ كېتەلمەيدۇ، دېدى.

﴿اللە خالىغان كىشىنى ئۇنىڭ نۇرىغا (يەنى قۇرئانغا) (ئەگىشىشكە) مۇۋەپپەق قىلىدۇ﴾ يەنى اللە تائالا ئۆزى خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «شەك - شۈبھىسىزكى، اللە تائالا بەندىلىرىنى مەنىۋي قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىچىگە يارىتتى. ئاندىن شۇ كۈنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنىڭ نۇرىدىن چاچتى. شۇ كۈنى كىمگە اللە تائالانىڭ نۇرى چېچىلغان بولسا، ئۇ ھىدايەت تاپتى. كىمگە نۇر چېچىلمىغان بولسا، ئۇ ئېزىپ كەتتى. شۇڭا مەن اللە تائالانىڭ ئىلمىنى يازىدىغان قەلەمنىڭ (سىياسى) قۇرۇپ كەتتى دەيمەن» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم.

اللە تائالا ئايەتنىڭ ئېشىدا مۆمىننىڭ قەلبىدىكى نۇرغا مىسال كەلتۈرۈپ ئۆتكەن ئىدى. ئايەتنىڭ ئاخىرىنى بولسا ئۆز سۆزى بىلەن تۈگەتتى: ﴿اللە (ئىبرەت ئالسۇن دەپ) كىشىلەرگە مىساللارنى (ئۇلارنىڭ پەمىگە يېقىنلاشتۇرۇپ) بايان قىلىدۇ، اللە ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر﴾ يەنى اللە تائالا ئازغۇنلۇققا لايىق بولغانلارنىڭ ئىچىدىن ھىدايەتكە كىمنىڭ لايىق بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ.

* * * * * * *

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ ٱللَّهُ أَن تُرۡفَعَ وَيُذۡكَرَ فِيهَا ٱسۡمُهُۥ يُسَبِّحُ لَهُۥ فِيهَا بِٱلۡغُدُوِّ وَٱلۡأٓصَالِ ۝ رِجَالٞ لَّا تُلۡهِيهِمۡ تِجَٰرَةٞ وَلَا بَيۡعٌ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَإِقَامِ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءِ ٱلزَّكَوٰةِ ۙ يَخَافُونَ يَوۡمٗا تَتَقَلَّبُ فِيهِ

www.munber.org

ٱلْقُلُوبُ وَٱلْأَبْصَٰرُ ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ ٱللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا۟ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

ئاللە نىڭ ئۇلۇغلىنىشى ۋە ئىسمىنىڭ ياد ئېتىلىشى بۇيرۇلغان مەسجىدلەردە (مۆمىنلەر) ئەتىگەن - ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ[36]. ئۇلار شۇنداق ئەرلەركى، سودا - سېتىق ئۇلارنى ئاللە نى زىكىر قىلىشتىن، نامازنى ئۆتەشتىن، زاكات بېرىشتىن غەپلەتتە قالدۇرمايدۇ، ئۇلار دىللار ۋە كۆزلەر قالايمىقانلىشىپ كېتىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن قورقىدۇ[37]. ئاللە نى ئۆزلىرىنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىگە مۇكاپات بەرسۇن ۋە ئۆزىنىڭ پەزلىدىن ئاشۇرۇپ بەرسۇن دەپ (ئۇلار شۇنداق ئىبادەتلەرنى قىلىدۇ) ئاللە خالىغان ئادەمگە ھېسابسىز رىزىق بېرىدۇ[38].

مەسچىتلەرنىڭ پەزىلىتى، ئۇنىڭغا كىرگەندە، چىققاندا رىئايە قىلىنىدىغان قائىدە يوسۇنلار ۋە ئۇنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىغۇچىلارنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

ئاللە تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتتە مۆمىننىڭ قەلبىنى ۋە ئۇنىڭدىكى ھىدايەت ۋە بىلىمنى سۆپ - سۈزۈك ئەينەكنىڭ ئىچىدە، سۈزۈك ياغدىن يورۇتۇلغان چىراقنىڭ پىلىكىگە ئوخشىشىپ ئۆتكەن ئىدى. ئاللە تائالا بۇ يەردە ئاللە تائالاغا ئىبادەت قىلىنىدىغان، ئاللە تائالا ئۇلۇغلىنىدىغان ۋە يەر يۈزىدە ئاللە تائالاغا ئەڭ ياخشى كۆرىلىدىغان يەر بولغان مەسچىتلەردىن ئىبارەت ئۇ چىراق قويۇلىدىغان ئورۇننى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئاللە نىڭ ئۇلۇغلىنىشى ۋە ئىسمىنىڭ ياد ئېتىلىشى بۇيرۇلغان مەسجىدلەردە (مۆمىنلەر) ئەتىگەن - ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى ئاللە تائالا مەسچىتلەرنى كىرلەردىن پاكىزلاشقا، ئۇنىڭدا پايدىسىز سۆز، قىلىق ۋە ئىشلارنى قىلماسلىققا بۇيرۇيدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئاللە تائالا بۇ ئايەتتە مەسچىتلەردە پايدىسىز ئىشلارنى قىلىشتىن توستى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىكرىمە، ئەبۇسالىھ، زەھھاك، ناپى ئىبنى جۇبەير، ئەبۇبەكرى ئىبنى سۇلايمان، سۇفيان ئىبنى ھۇسەين ۋە باشقا تەپسىر شۇناسلارمۇ شۇنداق دېدى.

مەسچىت سېلىش، ئۇنى ھۆرمەتلەش، ئۇنى پاكىز تۇتۇش ۋە ئۇنىڭغا خۇش بۇي نەرسىلەرنى چېچىش توغرىسىدا كۆپلىگەن ھەدىسلەر كەلدى. بۇ ھەدىسلەرنى ئايرىم بىر يەردە بايان قىلىمىز. مەن بۇ ھەقتە ئايرىم كىتاب يازغان ئىدىم. ئاللە تائالاغا ھەمدۇ - سانالار بولسۇن. ئاللە تائالا خالىسا ئاللە تائالانىڭ ياردىمى بىلەن بۇ يەردە شۇ ھەدىسلەرنىڭ بىر قىسمىنى بايان قىلىپ ئۆتىمىز. ئاللە تائالاغا ئىشەنچە باغلايمىز ۋە بارلىق ئىشلىرىمىزدا ئۇنىڭغا تاينىنمىز.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۆمىنلەرنىڭ باشلىقى بولغان ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى ئاللە تائالانىڭ رازىلىقىنى ئىزدەپ مەسچىت سېلىپ قويسا، ئاللە تائالا جەننەتتە ئۇنىڭ ئۈچۈن شۇنىڭدەك بىر ئۆيىنى سېلىپ قويىدۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم.

ئىبنى ماجە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئاللە تائالانىڭ ئىسمى يادا ئېتىلىپ تۇرىدىغان مەسچىت سېلىپ قويسا، ئاللە تائالا جەننەتتە ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئۆي سېلىپ قويىدۇ». نەسەئىمۇ بۇ ھەدىسنى شۇنىڭدەك رىۋايەت قىلدى.

www.munber.org

بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەر ناھايىتىمۇ كۆپتۇر. ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ماجە قاتارلىقلار ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز (يەنى ئايالالار) ئۆيلىرىمىزگە مەسجىت سېلىپ ئۇنى پاكىز ۋە خۇش بۇي تۈتۈشقا بۇيرۇلدۇق. ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد قاتارلىقلار سەمەر ئىبنى جۇندۇبدىن شۇنىڭغا ئوخشاش ھەدىس رىۋايەت قىلىدى. ئىمام بۇخارى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سىلەر (مەسچىتلەرنى) كىشىلەرگە سايە تاشلىغۇدەك قىلىپ سېلىڭلار. كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى چاچماسلىق ئۈچۈن ئۇنى قىزىل ياكى سېرىق رەڭدە بۇيىماڭلار.

ئەبۇداۋۇد ئىبنى ئابباستىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن مەسچىتلەرنى زىنەتلەشكە بۇيرۇلمىدىم». ئىبنى ئاببا س پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەدىسنى مۇنداق ئىزاھلىدى: يەنى مەن يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلار زىننەتلىگەندەك مەسجىدلەرنى زىننەتلەشكە بۇيرۇلمىدىم.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار ئەنەستىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەتتا كىشىلەر مەسچىت سېلىشىلىرى بىلەن پەخىرلەنمىگىچە قىيامەت قايىم بولمايدۇ».

بۇرەيدە مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كىشى مەسچىتدە يۇتۇپ كەتكەن نەرسىسىنى ئىلان قىلىپ: كىم ماڭا يۇتۇپ كەتكەن تۇغمىنى تېپىپ بېرىدۇ؟ دېدى. ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «تاپالمىغايسەن! مەسچىت ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن سېلىنغاندۇر» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلدى.

تىرمىزى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەر مەسچىتتە نەرسە ساتقان ياكى سېتىۋالغان ئادەمنى كۆرسەڭلار، الله تائالا تىجارىتىڭغا پايدا بەرمىسۇن، دەڭلار. سىلەر مەسچىتتە يۇتۇپ كەتكەن نەرسىسىنى ئېلان قىلغان ئادەمنى كۆرسەڭلار، الله تائالا ئۇ نەرسەڭنى قايتۇرۇپ بەرمىسۇن دەڭلار».

ئىمام بۇخارى سائىب ئىبنى يەزىد كىندىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن مەسچىتتە ئىدىم. ماڭا بىرسى تاش ئاتتى. مەن قارىغۇدەك بولسام ئۇ، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ئىكەن، ئۇ ماڭا: بېرىپ ئاۋۇ ئىككىسىنى چاقىرىپ كەل، دېدى. مەن بېرىپ ئۇ ئىككىسىنى چاقىرىپ كەلدىم. ئۆمەر: ئىككىڭلار كىم ياكى ئىككىڭلار قەيەرلىك (بۇ سۆزنىڭ بىرىنى قىلدى)؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: بىز تائىپىلىق، دېدى. ئۆمەر: ئەگەر سىلەر بۇ يەرلىك بولۇپ قالغان بولساڭلار، ئىككىڭلارنى قامچىلايتتىم، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مەسچىتتە ئاۋازلىرىڭلارنى كۆتۈرەمسىلەر؟ دېدى.

ئىمام نەسەئى ئىبراھىم ئىبنى ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋفنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەسچىتتە بىر كىشىنىڭ (ۋارقىرغان) ئاۋازىنى ئاڭلاپ قېلىپ: ئۇنىڭغا سەن ئۆزەڭنىڭ قەيەردە تۇرۇۋاتقانلىقىڭنى بىلەمسەن؟ دېدى. ھاپىز ئەبۇيەئلا مەۋسولى ئىبنى ئۆمەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەر جۈمە كۈنى (خۇش پۇراق نەرسىلەر بىلەن) پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مەسچىتىگە ئىس سالاتتى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىشىنىڭ (مەسچىتدە) جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامىزىنىڭ دەرىجىسى ئۇنىڭ ئۆيىدە ياكى بازىرىدا ئوقۇغان نامىزىدىن يىگىرمە بەش ھەسسە ئارتۇقتۇر».

ئۇنداق بولۇشى ئۇ كىشى تاھارەتنى تولۇق ئېلىپ مەسچىتكە ماڭسا، (ئۆيىدىن) پەقەت نامازئۈچۈنلا چىققان بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ سالغان ھەر بىر قەدىمى بىلەن بىر دەرىجە يېزىلىپ، بىر

www.munber.org

خاتالىق ئوچۇرۇلۇپ تۇرىدۇ. ئۇ نامازنى ئوقۇپ بولۇپ جايىدا جىم ئولتۇرسا، پەرىشتىلەر: ئى الله! ئۇنى مەغپىرەت قىلغىن ۋە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغىن، دەپ ئۇنىڭغا مەغپىرەت ۋە رەھمەت تىلەپ تۇرىدۇ. ئۇ، يەنە بىر نامازنى ساقلاپ ئولتۇرغان بولسا، خۇددى نامازنىڭ ئىچىدە تۇرغاندەك (ساۋابقا ئېرىشىدۇ).

ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزى مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: سەن قاراڭغۇدا مەسچىتلەرگە ماڭغانلارغا قىيامەت كۈنىدىكى تولۇق نۇر بىلەن خۇش - بەشارەت بەرگىن.

مەسچىتكە كىرگەن چاغدا ئوڭ پۇت بىلەن كىرىش ۋە تۆۋەندىكى ھەدىستە كەلگەن دۇئانى ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مەسچىتكە كىرگەندە: «مەن كاتتا الله تائالاغا، ئۇنىڭ ئۇلۇغ جامالىغا ۋە ئۇنىڭ بۇرۇنقى بار پادىشاھلىقىغا سېغىنىپ قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن»[1] دەيتتى. ئەگەر مۇشۇ دۇئانى ئوقۇسا، شەيتان: بۇ بۇگۈن مېنىڭ ئازدۇرۇشىمدىن ساقلىنىپ قالدى، دەيدۇ.

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەردىن بىرىڭلار مەسچىتكە كىرگەندە: ئى الله! ماڭا رەھمىتىڭنىڭ ئىشىكلىرىنى ئېچىپ بەرگىن، دىسۇن.[2] (مەسچىتتىن) چىققاندا: ئى الله! مەن سېنىڭ مەرھەمىتىڭدىن سورايمەن دېسۇن[3]». بۇ ھەدىسنى نەسەئىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام نەسەئى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىرىڭلار مەسچىتكە كىرگەندە، الله تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە سالام قىلسۇن (يەنى دۇرۇد ئوقۇسۇن) ۋە ئى الله! ماڭا رەھمىتىڭنىڭ ئىشىكلىرىنى ئېچىپ بەرگىن، دېسۇن. (مەسچىتتىن) چىققاندا: الله تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە سالام قىلسۇن ۋە ئى الله! مېنى قوغلاندى شەيتاندىن ساقلىغىن، دېسۇن»[4]. بۇ ھەدىسنى ئىبنى ماجە، ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئىبنى ھايبان قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿ۋە ئىسمىنىڭ ياد ئېتىلىشى بۇيرۇلغان مەسجىدلەردە (مۆمىنلەر) ئەتىگەن - ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى ئادەم بالىلىرى! ھەر نامازغا زىنەتلىرىڭلارنى (ياكى ساۋاپ ۋاقتىدا ئەۋرىتىڭلارنى سەترى قىلىپ تۇرىدىغان) كىيىڭلارنى، يەڭلار، ئىچىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار، الله ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ھەقىقەتەن ياقتۇرمايدۇ﴾[5] ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم مېنى ئادىل بولۇشقا بۇيرۇدى. ھەر بىر سەجدە قىلغاندا يۈزۈڭلارنى الله غا يۈزلەنگىلار، الله غا ئىخلاس بىلەن ئىبادەت قىلىڭلار﴾[6] ﴿مەسجىدلەر الله غا خاستۇر، الله غا قوشۇپ ھېچكىمگە ئىبادەت قىلماڭلار﴾[7].

﴿**ۋە ئىسمىنىڭ ياد ئېتىلىشى بۇيرۇلغان مەسجىدلەردە**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: الله تائالانىڭ كىتابى ئوقۇلىدىغان مەسچىتلەردە ﴿**(مۆمىنلەر) ئەتىگەن - ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ**﴾ دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

﴿ئۇلار شۇنداق ئەرلەركى، سودا - سېتىق ئۇلارنى الله نى زىكىر قىلىشتىن، نامازنى ئۆتەشتىن، زاكات بېرىشتىن غەپلەتتە قالدۇرمايدۇ﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى مۆمىنلەر! مالىلىرىڭلار ۋە

---

[1] ئەئۇزۇ بىللاھىل ئەزىمى ۋە بىۋەجھىھىل كەرىمى ۋە سۇلتانىھىل قەدىمى مىنەش شەيتانىر رەجىمى.
[2] ئەللاھۇممە ئىپتەھ لى ئەبۋابە رەھمەتىكە.
[3] ئەللا ھۇممە ئىننى ئەسئەلۇكە من پەزلىكە
[4] ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەش شەيتانىر رەجىمىم.
[5] سۈرە ئەئراف 31 - ئايەت.
[6] سۈرە ئەئراف 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[7] سۈرە جىن 18 - ئايەت.

www.munber.org

بالىلىرىڭلار سىلەرنى اللەنىڭ زىكرىدىن (يەنى اللەنىڭ تائىتە - ئىبادىتىدىن) غەپلەتتە قالدۇرمىسۇن، كىملەركى شۇنداق قىلىدىكەن، ئۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر﴾[1] ﴿ئى مۆمىنلەر!جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا ئەزان ئېيتىلسا، اللەنى ياد ئېتىشكە (يەنى جۈمە خۇتبىسىنى ئاڭلاشقا ۋە جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىشقا) ئالدىراپ بېرىڭلار، ئىلىم - سېتىمنى قويۇپ تۇرۇڭلار، ئەگەر بىلسەڭلار بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر﴾[2] يەنى دۇنيا ۋە ئۇنىڭ زىننەتلىرى، سودا - سېتىقنىڭ پايدا مەنپەئەتلىرى ئۇلارنى ياراتقان ۋە ئۇلارغا رىزق بېرىپ تۇرغۇچى پەرۋەردىگارىنى ئۇلارنىڭ ياد ئېتىپ تۇرۇشىدىن توسۇپ قويمىسۇن. ئۇلار بىلسۇنكى، اللە تائالانىڭ دەرگاھىدىكى نەرسە قوللىرىدىكى نەرسىلەردىن ياخشى ۋە پايدىلىقدۇر. چۈنكى، ئۇلارنىڭ قوللىرىدىكى نەرسىلەر تۈگەيدۇ. لېكىن اللە تائالانىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۈگىمەيدۇ.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار شۇنداق ئەرلەركى، سودا - سېتىق ئۇلارنى اللە نى زىكىر قىلىشتىن، ناماز ئۆتەشتىن، زاكات بېرىشتىن غەپلەتتە قالدۇرمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار اللە تائالاغا بويسۇنۇشنى، اللە تائالانىڭ مەقسىتىنى ۋە ئۇنىڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىشىنى ئۆزلىرىنىڭ مەقسەتلىرىنىڭ ۋە ياخشى كۆرۈدىغان ئىشىنىڭ ئالدىغا قويىدۇ.

سالىم مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بازاردا ئىدى. (نامازغا ئەزان ئوقۇلغان ئىدى) مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسى دۇكانلىرىنى تاقۇۋېتىپ، نامىز ئوقۇش ئۈچۈن مەسچىتكە كىرىشتى. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: مانا مۇشۇلار توغرىسىدا اللە تائالانىڭ ﴿**ئۇلار شۇنداق ئەرلەركى، سودا - سېتىق ئۇلارنى اللە نى زىكىر قىلىشتىن، ناماز ئۆتەشتىن، زاكات بېرىشتىن غەپلەتتە قالدۇرمايدۇ**﴾ دېگەن ئايىتى چۈشكەن، دېدى. بۇ ئەسەرنى ئىبنى ئەبۇھاتەم ۋە ئىبنى جەرىرمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**ئۇلار شۇنداق ئەرلەركى، سودا - سېتىق ئۇلارنى اللە نى زىكىر قىلىشتىن،(غەپلەتتە قالدۇرمايدۇ)**﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سودا - سېتىق ئۇلارنى پەرز نامازلارنى ئوقۇشتىن غەپلەتتە قالدۇرمايدۇ.

مۇقاتىل ئىبنى ھەييان ۋە رەبىئ ئىبنى ئەنەسمۇ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە شۇنداق دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سۈددى: سودا - سېتىق ئۇلارنىڭ نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇشىغا كاشىلا قىلمايدۇ، دېدى.

مۇقاتىل ئىبنى ھەييان بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: سودا - سېتىق ئۇلارنىڭ نامازغا كېلىشىگە، نامازنى اللە تائالا بۇيرۇغاندەك ئادا قىلىشقا، ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا ۋە ئۇنىڭ شەرتلىرىگە رىئايە قىلىپ ئوقۇشىغا كاشىلا قىلمايدۇ، دېدى.

﴿**ئۇلار دىللار ۋە كۆزلەر قالايمىقانلىشىپ كېتىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن قورقىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار قاتتىق قورقىنىلىقتىن ۋە ئەھۋالنىڭ ئېغىرلىقىدىن دىللار ۋە كۆزلەر قالايمىقانلىشىپ كېتىدىغان قىيامەت كۈنىدىن قورقىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى قىيامەت كۈنىدىن ئاگاھلاندۇرغىن، ئۇ چاغدا دىللار (قورقۇنچىنىڭ قاتتىقلىقىدىن) بوغۇزلارغا قاپلىشىۋالىدۇ، ئۇلار قايغۇ - ھەسرەتكە تولىدۇ﴾[3] ﴿زالىملارنىڭ قىلمىشلىرىدىن اللە نى بىخەۋەر دەپ ئويلىمىغىن، اللە ئۇلارنى جازالاشنى (شۇ كۈننىڭ دەھشىتىدىن) كۆزلەر چەكچىيىپ قالىدىغان كۈنگىچە (يەنى قىيامەت كۈنىگىچە)

[1] سۈرە مۇنافىقۇن 9 - ئايەت.
[2] سۈرە جۈمە 9 - ئايەت.
[3] سۈرە مۆمىن 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كېچىكتۈرىدۇ﴾[1] ﴿ئۆزى موھتاج تۇرۇقلۇق، مىسكىنگە، يېتىمگە ۋە ئەسىرگە تائام بېرىدۇ، (ئۇلار ئېيتىدۇ) «سىلەرگە بىز اللەنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن تائام بېرىمىز، سىلەردىن (بۇنىڭ بەدىلىگە) ھېچقانداق مۇكاپات ۋە تەشەككۈر تەلەپ قىلمايمىز، شۇبھىسىزكى، بىز پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن مەيدانغا كەلتۈرۈلگەن ئېغىر، قاتتىق كۈندىن قورقىمىز»، اللە ئۇلارنى شۇ كۈننىڭ شەررىدىن ساقلايدۇ، ئۇلارنىڭ (يۈزلىرىگە) نۇر، (دىللىرىغا) خۇشاللىق ئاتا قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ سەۋر - تاقەتلىرى ئۈچۈن اللە ئۇلارنى جەننەت بىلەن ۋە (ئۇ يەردىكى) يىپەك (لىباسلار) بىلەن مۇكاپاتلايدۇ﴾[2]

﴿**اللە نى ئۆزلىرىنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىگە مۇكاپات بەرسۇن ۋە ئۆزىنىڭ پەزلىدىن ئاشۇرۇپ بەرسۇن دەپ (ئۇلار شۇنداق ئىبادەتلەرنى قىلىدۇ)**﴾ يەنى ئۇلار بولسا، اللە تائالا ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلىرىنى قوبۇل قىلىدىغان، بىر ياخشى ئەمەل - ئىبادىتى ئۈچۈن كۆپلەپ ساۋاب بېرىدىغان ۋە قىلىپ سالغان يامان ئىشلىرىنى كەچۈرۈۋېتىدىغان كىشىلەردۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللە ھەقىقەتەن زەررىچە زۇلۇم قىلمايدۇ. ئەگەر كىشىنىڭ زەررىچە ياخشىلىقى بولسا، اللە ئۇنى ھەسسىلەپ زىيادە قىلىدۇ، ئۆز دەرگاھىدىن بۇيۇك ئەجر (يەنى جەننەت) ئاتا قىلىدۇ﴾[3] ﴿بىرەر ياخشىلىق قىلغان ئادەم ئون ھەسسە ئارتۇق ساۋابقا ئىگە بولىدۇ﴾[4] ﴿كىمكى اللە غا قەرزي ھەسەنە بېرىدىكەن (يەنى اللە نىڭ يولىدا پۇل - مېلىنى خۇشاللىق بىلەن سەرپ قىلىدىكەن)، اللە ئۇنىڭغا نەچچە ھەسسە (يەنى ئون ھەسسىدىن يەتتە يۈز ھەسسىگىچە) كۆپ قايتۇرىدۇ﴾[5] ﴿اللە خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىدۇ﴾[6] اللە تائالا بۇ ئايەتتە مۇنداق دېدى: ﴿**اللە خالىغان ئادەمگە ھېسابسىز رىزىق بېرىدۇ**﴾

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَعۡمَٰلُهُمۡ كَسَرَابِۭ بِقِيعَةٖ يَحۡسَبُهُ ٱلظَّمۡـَٔانُ مَآءً حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَهُۥ لَمۡ يَجِدۡهُ شَيۡـٔٗا وَوَجَدَ ٱللَّهَ عِندَهُۥ فَوَفَّىٰهُ حِسَابَهُۥۗ وَٱللَّهُ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ٣٩ أَوۡ كَظُلُمَٰتٖ فِي بَحۡرٖ لُّجِّيّٖ يَغۡشَىٰهُ مَوۡجٞ مِّن فَوۡقِهِۦ مَوۡجٞ مِّن فَوۡقِهِۦ سَحَابٞۚ ظُلُمَٰتُۢ بَعۡضُهَا فَوۡقَ بَعۡضٍ إِذَآ أَخۡرَجَ يَدَهُۥ لَمۡ يَكَدۡ يَرَىٰهَاۗ وَمَن لَّمۡ يَجۡعَلِ ٱللَّهُ لَهُۥ نُورٗا فَمَا لَهُۥ مِن نُّورٍ ٤٠

كاپىرلارنىڭ (ياخشى ئەمەل دەپ ئويلىغان) ئەمەللىرى باياۋاندىكى سەرابقا ئوخشايدۇ، تەشنا ئادەم ئۇنى سۇ دەپ گۇمان قىلىدۇ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلسە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيدۇ (يەنى سۇ كۆرمەيدۇ)، ئۇ اللە نىڭ ئۆز (ئەمەلىنىڭ) يېنىدا (كۆزىتىپ تۇرغۇچى) ئىكەنلىكىنى بايقايدۇ، اللە ئۇنىڭ قىلمىشىغا تېكىشلىك جازا بېرىدۇ، اللە تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر﴾[39]. ياكى ئۇلارنىڭ (ياخشى دەپ گۇمان قىلغان) ئەمەللىرى چوڭقۇر دېڭىزدىكى قاراڭغۇلۇققا ئوخشايدۇ، ئۇنى (يەنى دېڭىزنى) قاتمۇقات دولقۇنلار ۋە دولقۇنلارنىڭ ئۈستىدىكى قارا بۇلۇتلار قاپلاپ تۇرىدۇ. (مانا بۇ) قاتمۇقات قاراڭغۇلۇقلاردۇر، (بۇ

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 42 - ئايەت.
[2] سۈرە ئىنسان 8 — 12 - ئايەتكىچە.
[3] سۈرە نىسا 40 - ئايەت.
[4] سۈرە ئەنئام 160 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە بەقەر 245 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە بەقەر 261 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قارائغۇلۇققا گىرىپتار بولغۇچى) قولىنى ئۆزاتسا بارماقلىرىنى كۆرەلمەيدۇ، الله نۇر ئاتا قىلمىسا، كىم بولمىسۇن، نۇرنى كۆرەلمەيدۇ (يەنى الله ھىدايەت قىلمىغان ئادەم ھەرگىز ھىدايەت تاپمايدۇ)﴾[40].

ئىككى تۈرلۈك كاپىر ئۈچۈن كەلتۈرۈلگەن ئىككى مىسال توغرىسىدا

خۇددى الله تائالا سۈرە بەقەرەدە مۇناپىقلارغا ئوت بىلەن يامغۇرنىڭ مىسالىنى ۋە سۈرە رەئىددە دىللىرىدا ھىدايەت ۋە بىلىم ئورۇن ئالغان كىشىلەرگە ئوت بىلەن يامغۇرنىڭ مىسالىنى كەلتۈرگەنىدەك، بۇ يەردىمۇ ئىككى تۈرلۈك كاپىرغا ئىككى مىسالنى كەلتۈردى. بىز مۇناپىقلار بىلەن دىللىرىدا ھىدايەت ۋە بىلىم ئورۇن ئالغانلارنىڭ مىساللىرىنى ئۆز ئورنىدا بايان قىلىپ ئۆتكەنىدۇق، شۇڭا بۇ يەردە قايتا بايان قىلىپ ئولتۇرمايمىز. الله تائالاغا ھەمدۇ - سانالار بولسۇن.

بۇ يەردە كاپىرلارغا كەلتۈرۈلگەن ئۇ ئىككى مىسالنىڭ بىرىنچىسى بولسا، ئەمەلىيەتتە ھېچقانداق پايدىلىق ئىش ئۈستىدە بولمىسىمۇ ئۆزلىرىنى ياخشى ئەمەللەرنى قىلىۋاتىمىز ۋە توغرا ئېتىقادتىمىز دەپ ئويلايدىغان، باشقىلارنى كاپىرلىقىغا چاقىرىدىغان كاپىرلارغا كەلتۈرگەن مىسالدۇر. بۇ كاپىرلارنىڭ مىسالى ئېزىتقۇغا ئوخشايدۇ. ئېزىتقۇنى ئۈسساپ قالغان ئادەم كۆرسە، ئۇنى سۇ دەپ گۇمان قىلىدۇ - دە، ئىچكىلى بارىدۇ. ئۇنىڭ يېنىغا بارغاندا بولسا، ئۇنى تاپالمايدۇ. شۇنىڭدەك كاپىرمۇ ئۆزىنى ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلدىم ۋە پايدىلىق ئىشلارغا ئېرىشتىم دەپ گۇمان قىلىدۇ. ئۇ قىيامەت كۈنى الله تائالانىڭ ئالدىغا بارغاندا، الله تائالا ئۇنىڭ بىلەن ھېسابلاشقاندا ۋە قىلمىشلىرىدىن سورىغاندا ئۆزىنىڭ قىلغان ياخشى ئىشلىرىنىڭ بىرىنىڭمۇ قوبۇل بولمىغانلىقىنى كۆرىدۇ. قوبۇل بولماسلىقى ئىخلاسىنىڭ بولمىغانلىقىدىن ياكى قىلغان ئىشلىرىنىڭ شەرئىەتنىڭ ئۆلچىمىگە چۈشمىگەنلىكىدىندۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ، ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزانىدەك قىلىۋېتىمىز، (يەنى ئۇلار ئىمانسىز بولغانلىقتىن، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى يوققا چىقىرىمىز)﴾[1] الله تائالا بۇ ئايەتتە مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ الله نىڭ ئۆز (ئەمەلىنىڭ) يېنىدا (كۆزىتىپ تۇرغۇچى) ئىكەنلىكىنى بايقايدۇ، الله ئۇنىڭ قىلمىشىغا تېگىشلىك جازا بېرىدۇ، الله تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر**﴾. بۇ ھەقتە ئۇبەي ئىبنى كەئب، ئىبنى ئاببىاس، مۇجاھىد، قەتادە ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: قىيامەت كۈنى يەھۇدىيلارغا: سىلەر نېمىگە ئىبادەت قىلغان ئىدىڭلار؟ دېيىلىدۇ. ئۇلار: الله تائالانىڭ ئوغلى ئۇزەيرىگە ئىبادەت قىلغان ئىدۇق، دەيدۇ. ئۇلارغا: الله تائالانىڭ بالىسى يوق تۇرسا، سىلەر يالغان ئېيتتىڭلار، سىلەر نېمە تەلەپ قىلىسىلەر؟ دېيىلىدۇ. ئۇلار: ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئۇسساپ كەتتۇق، بىزگە سۇ بەرگەن بولساڭ، دەيدۇ. ئۇلارغا: قارىمامسىلەر؟ دېيىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئوت ئۇلارغا تۆپى تۆپىگە قاتلىنىپ كەتكەن ئېزىتقۇدەك قىلىنىپ بېرىلىدۇ. ئۇلار (ئۇنى سۇ دەپ گۇمان قىلىپ ئوت تەرەپكە) بارىدۇ - دە، بىر - بىرلەپ ئوتنىڭ ئىچىگە چۈشىدۇ.

مانا بۇ، ھەقىقەتكە قارشىلىق قىلغان، تەرسا، نادان كاپىرغا كەلتۈرۈلگەن مىسالدۇر. ئەمما ئاددىي، نادان كاپىرلار بولسا، تىلى تۇتۇق، نادان، باش بولغۇچى كاپىرلارغا ئەگىشىدىغان، بىر نەرسە ئويلىمايدىغان گاس ۋە گاچىدۇر. الله تائالا ئۇنىڭ مىسالى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿**ياكى ئۇلارنىڭ (ياخشى دەپ گۇمان قىلغان) ئەمەللىرى چوڭقۇر دېڭىزدىكى قاراڭغۇلۇققا ئوخشايدۇ، ئۇنى (يەنى**

---

[1] سۈرە فۇرقان 23 - ئايەت.

www.munber.org

دېگىنى) قاتمۇقات دولقۇنلار ۋە دولقۇنلارنىڭ ئۈستىدىكى قارا بۇلۇتلار قاپلاپ تۇرىدۇ. (مانا بۇ) قاتمۇقات قاراڭغۇلۇقلاردۇر، (بۇ قاراڭغۇلۇقتا گىرىپتار بولغۇچى) قولىنى ئۆزاتسا بارماقلىرىنى كۆرەلمەيدۇ﴾ مانا بۇ، ئاددىي، نادان، باشلاپ ماڭغۇچىسىنىڭ قانداق يولغا باشلىغانلىقى ئۈستىدە ئويلىمايلا قارىغۇلارچە ئەگىشىدىغان ۋە باشلىغان يولغا ماڭىدىغان كاپىرنىڭ قەلبىنىڭ مىسالىدۇر.

بۇ كاپىرنىڭ ھالى بۇ تەمسىلدە ناھايىتى ئوچۇق بايان قىلىنغاندۇر. ئۇنىڭغا: نەگە ماڭىدىڭ؟ دەپ سورالسا، ئۇ ئۆلار بىلەن بىللە ماڭىدىم، دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئۇنىڭ يەنە: قەيەرگە بارىسەن؟ دەپ سورالسا، ئۇ: بىلمەيمەن، دەيدۇ.

﴿(مانا بۇ) قاتمۇقات قاراڭغۇلۇقلاردۇر﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئۇبەي ئىبنى كەئب مۇنداق دېدى: ئۇ تۆۋەندىكى بەش خىل قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرىدۇ. يەنى ئۇنىڭ سۆزى ئىش، كىرىشى، چىقىشى قاراڭغۇلۇقتۇر ۋە قىيامەت كۈنى بارىدىغان يېرىنىڭ دوزاخنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سۇددى ۋە رەبىئ ئىبنى ئەنەسلەرمۇ شۇنداق دېدى.

﴿الله نۇر ئاتا قىلمىسا، كىم بولمىسۇن، نۇرنى كۆرەلمەيدۇ (يەنى الله ھىدايەت قىلمىغان ئادەم ھەرگىز ھىدايەت تاپمايدۇ)﴾ يەنى الله تائالا كىمنى ھىدايەت قىلمىسا، ئۇ ھالاك بولغۇچىدۇر، نادان قالغۇچىدۇر. گاڭگىراپ قالغۇچىدۇر ۋە كاپىر بولغۇچىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: **﴿الله ئازدۇرغان كىشىنى ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ﴾**[1] الله تائالا مۆمىنلەر توغرىسىدا مۇنداق دېدى: **﴿الله خالىغان كىشىنى ئۇنىڭ نۇرىغا (يەنى قۇرئانغا) (ئەگىشىشكە) مۇۋەپپەق قىلىدۇ﴾**[2].

بىز كاتتا الله تائالادىن دىللىرىمىزدە، ئوڭ ۋە سول تەرەپلىرىمىزدا نۇر قىلىشىنى ۋە نۇرلىرىمىزنى كاتتا قىلىپ بېرىشىنى سورايمىز - ئامىن!

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلطَّيْرُ صَٰٓفَّٰتٍ ۖ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُۥ وَتَسْبِيحَهُۥ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

الله غا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكىلەرنىڭ ۋە قانىتلىرىنى كەركەن ھالدا (ئۇچۇپ كېتىۋاتقان) قۇشلارنىڭ تەسبىھ ئېيتىدىغانلىقىنى سەن بىلمەمسەن؟ الله ھەر (مەخلۇق) نىڭ دۇئاسىنى ۋە تەسبىھىنى بىلىدۇ، الله ئۇلارنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر﴿41﴾. ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى الله غا خاستۇر، (خالايىقنىڭ) ئاخىر قايتىدىغان جايى الله نىڭ دەرگاھىدۇر﴿42﴾.

بارلىق نەرسىلەرنىڭ الله تائالاغا تەسبىھ ئېيتىدىغانلىقى ۋە پادىشاھلىقنىڭ الله تائالاغا خاس ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە ئاسمانلار ۋە زېمىندىكى پەرىشتىلەر، ئىنسانلار، جىنلار، ھايۋانلار ھەتتا جانسىز نەرسىلەرنىڭ الله تائالاغا تەسبىھ ئېيتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: **﴿يەتتە ئاسمان - زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار اللەنى پاك دەپ بىلىدۇ، (كائناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، اللەنى پاك دەپ مەدھىيىلەيدۇ (يەنى اللەنىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ)، لېكىن**

---

[1] سۈرە ئەئراف 186 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نۇر 35 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

سىلەر (تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ مەدھىيىسىنى سەزمەيسىلەر، اللە ھەقىقەتەن (بەندىلىرىگە) ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، (تەۋبە قىلغۇچىلارنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾[1]

﴿اللە غا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكىلەرنىڭ ۋە قاناتلىرىنى كەرگەن ھالدا (ئۈچۈپ كېتىۋاتقان) قۇشلارنىڭ تەسبىھ ئېيتىدىغانلىقىنى سەن بىلمەمسەن؟﴾ يەنى قۇشلار ئۈچۈپ كېتىۋېتىپ پەرۋەردىگارىغا تەسبىھ ئېيتىدۇ ۋە اللە تائالا ئۇلارنىڭ دىللىرىغا سالغان تەسبىھلەرنى ئېيتىپ اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىدۇ. اللە تائالا ئۇلارنىڭ نېمە دەۋاتقىنىنى ئوبدان بىلىدۇ. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: **﴿اللە ھەر (مەخلۇق) نىڭ دۇئاسىنى ۋە تەسبىھىنى بىلىدۇ﴾** يەنى اللە تائالا ھەر بىرىگە اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشتا ئۇلارغا مۇناسىب كېلىدىغان يولنى كۆرسەتتى. ئاندىن اللە تائالا ئۆزىنىڭ ئاسمان ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىدىن ۋە ئۆزىگە شۇ نەرسىلەردىن بىرىنىڭمۇ مەخپىي بولمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: **﴿اللە ئۇلارنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر﴾**

ئاندىن اللە تائالا ئاسمان ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئۆزىگىلا خاس ئىكەنلىكى، ئۆزىنىڭ ھۆكۈم قىلغۇچى، خالىغانىنى قىلغۇچى، ئىبادەت قىلىنىشقا يالغۇز ئۆزىلا لايىق ئىكەنلىكى ۋە قىلغان ھۆكمىگە ھېچ كىشىنىڭ قارشى تۇرۇلمايدىغان زات ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: **﴿ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى اللە غا خاستۇر، (خالايىقنىڭ) ئاخىر قايتىدىغان جايى اللە نىڭ دەرگاھىدۇر﴾** يەنى ئۇلارنىڭ قىيامەت كۈنى (قايتىدىغان جايى اللە تائالانىڭ دەرگاھىدۇر)، ئاندىن اللە تائالا ئۇ كۈندە يامانلارنى جازالاش ۋە ياخشىلارنى مۇكاپاتلاش ئۈچۈن خالىغىنى بىلەن ھۆكۈم چىقىرىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ (اللە) يامانلىق قىلغانلارنى قىلمىشىغا قاراپ جازالايدۇ، ياخشىلىق قىلغانلار چىرايلىق مۇكاپات بېرىدۇ﴾[2] يەنى اللە تائالا ياراتقۇچى ۋە پادىشاھ زاتتۇر. بىلىڭلارکى، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنلارنىڭ پادىشاھلىقى اللە تائالاغا خاستۇر، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ھەمدۇ - سەنالار اللە تائالاغا بولسۇن!

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُزْجِى سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُۥ ثُمَّ يَجْعَلُهُۥ رُكَامًا فَتَرَى ٱلْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَٰلِهِۦ وَيُنَزِّلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن جِبَالٍ فِيهَا مِنۢ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ وَيَصْرِفُهُۥ عَن مَّن يَشَآءُ ۖ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِۦ يَذْهَبُ بِٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٤٣﴾ يُقَلِّبُ ٱللَّهُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُو۟لِى ٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٤٤﴾

كۆرمەمسەنكى، اللە بۇلۇتلارنى ھەيدەيدۇ، ئاندىن ئۇلارنى بىر - بىرىگە قوشىدۇ، ئاندىن ئۇلارنى توپلايدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇلۇتنىڭ ئارىسىدىن يامغۇر ياغقانلىقىنى كۆرىسەن، اللە ئاسماندىكى تاغدەك بۇلۇتلاردىن مۆلدۈر ياغدۇرىدۇ، ئۇنى اللە خالىغان ئادەمگە يەتكۈزىدۇ (يەنى ئۇنىڭ بىلەن خالىغان ئادەمنىڭ زىرائىتى، مېۋىسى ۋە چارۋىلىرىغا زىيان يەتكۈزىدۇ) ۋە ئۇنىڭ (زىيىنىدىن) خالىغان ئادەمنى ساقلايدۇ، چاقماقنىڭ يورۇقى (قارىغۇچىلارنى) كۆزلىرىدىن ئايرىۋەتكىلى تاس قالىدۇ[43]. اللە كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالماشتۇرۇپ تۇرىدۇ، بۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئالۋەتتە ئىبرەت بار[44].

---

[1] سۈرە ئىسرا 44 - ئايەت.
[2] سۈرە نەجم 31 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

الله تائالانىڭ بۇلۇتلارنى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى ياراتقانلىقىنى ئەسلەتكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا قۇدرىتى بىلەن بۇلۇتلارنى ھەيدەيدىغانلىقى، ئۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ئاجىز ھالەتتە ئىكەنلىكى، ئاندىن ئۇلارنى بىر - بىرىگە قوشىدىغانلىقى، ئاندىن ئۇلارنى توپلايدىغانلىقى ۋە يامغۇر ياغدۇرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**كۆرمەمسەنكى، الله بۇلۇتلارنى ھەيدەيدۇ، ئاندىن ئۇلارنى بىر - بىرىگە قوشىدۇ، ئاندىن ئۇلارنى توپلايدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇلۇتنىڭ ئارىسىدىن يامغۇر ياغقانلىقىنى كۆرىسەن**﴾

ئۇبەيدە ئىبنى ئۇمەير لەيسى مۇنداق دېدى: الله تائالا قوزغىغۇچى شامالنى ئەۋەتىدۇ، ئۇ زېمىننى سىپاپ ماڭىدۇ. ئاندىن پەيدا قىلغۇچى شامالنى ئەۋەتىدۇ، ئۇ بۇلۇتلارنى پەيدا قىلىدۇ. ئاندىن قوشقۇچى شامالنى ئەۋەتىدۇ، ئۇ بۇلۇتلارنى بىر - بىرىگە قوشىدۇ. ئاندىن ھەيدىگۈچى شامالنى ئەۋەتىدۇ. ئۇ بۇلۇتلارنى ھەيدەيدۇ.

﴿**الله ئاسماندىكى تاغدەك بۇلۇتلاردىن مۆلدۈر ياغدۇرىدۇ، ئۇنى الله خالىغان ئادەمگە يەتكۈزىدۇ (يەنى ئۇنىڭ بىلەن خالىغان ئادەمنىڭ زىرائىتى، مېۋىسى ۋە چارۋىلىرىغا زىيان يەتكۈزىدۇ) ۋە ئۇنىڭ (زىيىنىدىن) خالىغان ئادەمنى ساقلايدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ ئىككى خىل تەپسىرى باردۇر:

بىرىنچى تەپسىرى: الله تائالا ئاسماندىن يامغۇر ۋە مۆلدۈر ياغدۇرۇپ ئۇنى خالىغان كىشىگە (ئۇنىڭ زىرائىتى، مېۋىسى ۋە چارۋىلىرىنى سۇغۇرۇشى ئۈچۈن) رەھمەت قىلىپ يەتكۈزىدۇ ۋە خالىغان كىشىگە يامغۇرنى كېچىكتۈرىدۇ.

ئىككىنچى تەپسىرى: الله تائالا ئاسماندىن يامغۇر ۋە مۆلدۈر ياغدۇرۇپ ئۇنى خالىغان كىشىگە (ئۇنىڭ زىرائىتى، مېۋىسى ۋە چارۋىلىرىغا زىيان سېلىش ئۈچۈن) ئازاب قىلىپ يەتكۈزىدۇ ۋە خالىغان ئادەمنى ئۇنىڭ (زىيىنىدىن) ساقلايدۇ.

﴿**چاقماقنىڭ يورۇقى (قارىغۇچىلارنى) كۆزلىرىدىن ئايرىۋەتكىلى تاس قالىدۇ**﴾ يەنى چاقماقنىڭ يورۇقى كۆچلۈكلىكىدىن ئۇنىڭغا قارىغۇچىلارنى كۆزلىرىدىن ئايرىۋەتكىلى تاس قالىدۇ.

﴿**الله كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالماشتۇرۇپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا ئۇ ئىككىسىدە خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر. ھەتتا ئۇ ئىككىسى باراۋەر بولۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۇزۇنلىقىدىن ئېلىپ بۇنىڭ قىسقىلىقىغا قوشىدۇ، ئاندىن قىسقىسى ئۇزۇن ۋە ئۇزۇنى قىسقا بولۇش ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئېلىپ بۇنىڭغا قويىدۇ. الله تائالا مۇشۇنداق قىلىشتا بۈيرۇقى، ھۆكمى، غالىبلىقى ۋە ئىلمى بىلەن ئىش كۆرگۈچىدۇر.

﴿**بۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئىبرەت بار**﴾ يەنى بۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئەلۋەتتە الله تائالانىڭ كاتتىلىقىنى كۆرسىتىدىغان پاكىتلار بار. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇبھىسىزكى، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ يارىتىلىشىدا، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا، ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ، ئەلۋەتتە،روشەن دەلىللەر بار﴾[1] تۆۋەندىكى ئايەت ۋە بۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن ئايەتلەر بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەردۇر.

* * * * * * *

[1] سۈرە ئال ئىمران 190 - ئايەت.

www.munber.org

وَٱللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِّن مَّآءٍ ۖ فَمِنْهُم مَّن يَمْشِى عَلَىٰ بَطْنِهِۦ وَمِنْهُم مَّن يَمْشِى عَلَىٰ رِجْلَيْنِ وَمِنْهُم مَّن يَمْشِى عَلَىٰٓ أَرْبَعٍ ۚ يَخْلُقُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾

الله ھەر بىر جاندارنى سۇدىن ياراتتى، ئۇلارنىڭ بەزىسى قورسىقى بىلەن ماڭىدۇ، بەزىسى ئىككى پۇت بىلەن ماڭىدۇ، بەزىسى تۆت پۇت بىلەن ماڭىدۇ، الله خالىغان مەخلۇقاتلارنى يارىتىدۇ، الله ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر﴿45﴾.

الله تائالانىڭ جانلىقلارنى ياراتقانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا شەكسىلىرى، رەڭلىرى، ھەربىرىگە قىلماي جىسم تۈرۈشلىرى ئوخشاشمايدىغان ھەر خىل ھايۋانلارنى بىر خىل سۇدىن ياراتقان كاتتا قۇدرىتىنى ۋە چوڭ ھۆكۈمرانلىقىنى ئەسلىتىپ مۇنداق دېدى: ﴿**الله ھەر بىر جاندارنى سۇدىن ياراتتى، ئۇلارنىڭ بەزىسى قورسىقى بىلەن ماڭىدۇ**﴾ مەسىلەن: يىلان ۋە شۇنىڭ تېپىدىكى ھايۋانلارغا ئوخشاش. ﴿**بەزىسى ئىككى پۇت بىلەن ماڭىدۇ**﴾ مەسىلەن: ئىنسان ۋە قۇشلارغا ئوخشاش. ﴿**بەزىسى تۆت پۇت بىلەن ماڭىدۇ**﴾ مەسىلەن: تۆت پۇتلۇق ھايۋانلارغا ئوخشاش. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**الله خالىغان مەخلۇقاتلارنى يارىتىدۇ**﴾ يەنى قۇدرىتى بىلەن خالىغانىنى يارىتىدۇ. چۈنكى، الله تائالانىڭ خالىغىنى بولىدۇ، خالىمىغىنى بولمايدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**الله ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر**﴾.

* * * * * * *

لَّقَدْ أَنزَلْنَآ ءَايَٰتٍ مُّبَيِّنَٰتٍ ۚ وَٱللَّهُ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾

شۈبھىسىزكى ، بىز روشەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدۇق، الله ئۆزى خالىغان كىشىلەرنى توغرا يولغا باشلايدۇ﴿46﴾.

الله تائالا بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ قۇرئاندا نۇرغۇنلىغان، ھۆكۈم، ھېكمەت، ئوچۇق ۋە چۈشىنىشلىك مىساللارنى بايان قىلغانلىقىنى ۋە ئەقىل ئىگىلىرىنى ئۇلارنى چۈشىنىش ۋە بىلىشكە يېتەكلەيدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**الله ئۆزى خالىغان كىشىلەرنى توغرا يولغا باشلايدۇ**﴾.

* * * * * * *

وَيَقُولُونَ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُم مِّنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ ۚ وَمَآ أُو۟لَٰٓئِكَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن يَكُن لَّهُمُ ٱلْحَقُّ يَأْتُوٓا۟ إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾ أَفِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَمِ ٱرْتَابُوٓا۟ أَمْ يَخَافُونَ أَن يَحِيفَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُۥ ۚ بَلْ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ

www.munber.org

لِيَحۡكُمَ بَيۡنَهُمۡ أَن يَقُولُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ٥١ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخۡشَ ٱللَّهَ وَيَتَّقۡهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ ٥٢

(مۇناپىقلار) «الله غا ۋە پەيغەمبەرگە ئىمان ئېيتتۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇق» دېيىشىدۇ، ئاندىن ئۇلاردىن بىر جامائە شۇنىڭدىن (يەنى ئىماننى دەۋا قىلغاندىن) كېيىن، (شەرىئەت ھۆكمىدىن) يۈز ئۆرۈيدۇ، ئۇلار (ھەقىقەتتە) مۆمىن ئەمەس[47]. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (پەيغەمبەر) ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، ئۇلار الله نىڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ (ھۆكمىگە) چاقىرىلسا، ئۇلاردىن بىر جامائە (پەيغەمبەرنىڭ ئالدىغا ھازىر بولۇشتىن) باش تارتىدۇ[48]. ئەگەر ھەقىقەت ئۇلارنىڭ تەرىپىدە بولىدىغان بولسا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق ھۆكۈم چىقىرىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلىقلىرى ئۈچۈن)، پەيغەمبەرگە بويسۇنغان ھالدا كېلىشىدۇ[49]. ئۇلارنىڭ دىللىرىدا (مۇناپىقلىق) ئىللىتى بارمۇ؟ يا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىدىن) گۇمانلىنامدۇ؟ يا الله نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارغا ئادىل بولماسلىقىدىن قورقامدۇ؟ ياق، ئۇلار (رەسۇلۇللانىڭ ھۆكمىدىن باش تارتقانلىقلىرى ئۈچۈن) زالىمدۇر[50]. (پەيغەمبەر) مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، ئۇلار الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە چاقىرىلغان چاغدائۇلار: «ئاڭلىدۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇق» دېيىشلىرى كېرەك، مانا شۇنداق كىشىلەر مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر[51]. الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلغان الله دىن قورققان ۋە ئۇنىڭغا تەقۋادارلىق قىلغان كىشىلەر بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر[52].

مۇناپىقلارنىڭ ھىيلىسى ۋە مۆمىنلەرنىڭ ھالى توغرىسىدا

الله تائالا كۆڭلىدىكى نەرسىنىڭ قارشىسىنى كۆرسىتىدىغان ۋە ئېغىزىدىلا الله تائالاغا، پەيغەمبەرگە ئىمان ئېيتتۇق ۋە بويسۇندۇق دەيدىغان مۇناپىقلارنىڭ سۆيەتلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(مۇناپىقلار) «الله غا ۋە پەيغەمبەرگە ئىمان ئېيتتۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇق» دېيىشىدۇ، ئاندىن ئۇلاردىن بىر جامائە شۇنىڭدىن (يەنى ئىماننى دەۋا قىلغاندىن) كېيىن، (شەرىئەت ھۆكمىدىن) يۈز ئۆرۈيدۇ**﴾ يەنى سۆزى بىلەن ئەمەلىيتى بىردەك ئەمەس. قىلمايدىغان ئىشنى قىلىمىز دەيدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار (ھەقىقەتتە) مۆمىن ئەمەس**﴾. ﴿**ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (پەيغەمبەر) ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، ئۇلار الله نىڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ (ھۆكمىگە) چاقىرىلسا، ئۇلاردىن بىر جامائە (پەيغەمبەرنىڭ ئالدىغا ھازىر بولۇشتىن) باش تارتىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالا پەيغەمبىرىگە چۈشۈرگەن ھەقىقەتكە ئەگىشىشكە چاقىرىلسا، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيدۇ ۋە ئەگىشىشتىن چوڭلۇق قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ساڭا نازىل قىلىنغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا) ۋە سەندىن بۇرۇن نازىل قىلىنغان كىتابلارغا (يەنى تەۋراتقا ۋە ئىنجىلغا) ئىمان كەلتۈردۇق، دەۋالغان كىشىلەر (يەنى مۇناپىقلار) نى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئۇلار ئەرزىنى شەيتاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارماقچى بولۇۋاتىدۇ؛ ھالبۇكى، ئۇلار شەيتاننى ئىنكار قىلىشقا بۇيرۇلغان، شەيتان ئۇلارنى چوڭقۇر ئازدۇرۇشنى خالايدۇ، ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار)غا: «الله نازىل قىلغان كىتاب تەرەپكە ۋە پەيغەمبەر تەرەپكە كېلىڭلار » دېيىلسە، مۇناپىقلارنىڭ سەندىن قاتتىق يۈز ئۆرۈگەنلىكىنى كۆرسەن﴾[1].

---

[1] سۈرە نىسا 60 — 61 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿ئەگەر ھەقىقەت ئۇلارنىڭ تەرىپىدە بولىدىغان بولسا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق ھۆكۈم چىقىرىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلىقلىرى ئۈچۈن)، پەيغەمبەرگە بويسۇنغان ھالدا كېلىشىدۇ﴾ يەنى ئەگەر ھەقىقەت ئۇلارنىڭ تەرىپىدە بولىدىغان بولسا، ئۇلار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا بويسۇنغان ۋە باش ئەگگەن ھالدا كېلىدۇ، ئەگەر ھەقىقەت ئۇلارنىڭ قارشى تەرىپىدە بولىدىغان بولسا، ئۇلار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن يۈز ئۆرۈيدۇ، ھەقنىڭ قارشىسىغا چاقىرىدۇ ۋە ئۆزلىرىنىڭ ھەقسىزلىكلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن باشقىسىنىڭ ھۆكۈم قىلىشىنى ياقتۇرىدۇ. (ھەقىقەت ئۇلارنىڭ تەرىپىدە بولغاندا ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا) بويسۇنغان ھالدا كېلىشى چىقىرىلغان ھۆكۈمنى ھەق دەپ قارىغانلىقى ئۈچۈن بولماستىن، بەلكى شۇ ھەقىقەت ئۆزلىرىنىڭ ھاۋايى - ھەۋەسلىرىگە توغرا كېلىپ قالغانلىقى ئۈچۈندۇر. شۇڭا، ئۇلار ھەقىقەت ئۆزلىرىنىڭ ھاۋايى - ھەۋەسلىرىگە توغرا كەلمىگەن ھامان (ھۆكۈم قىلدۇرۇش ئۈچۈن) پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن باشقىسىنىڭ قېشىغا بارىدۇ.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ دىللىرىدا (مۇناپىقلىق) ئىللىتى بارمۇ؟ يا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىدىن) گۇمانلىنامدۇ؟ يا الله نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارغا ئادىل بولماسلىقىدىن قورقامدۇ؟﴾ يەنى ئۇلارنىڭ شۇنداق قىلىشى ئۇلارنىڭ دىللىرىدا مۇناپىقلىق كېسىلى بارلىقىدىن ياكى دىندا شەك قىلىدىغانلىقلىرىدىن ياكى الله نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارغا قارشى ھۆكۈم چىقىرىپ قېلىشىدىن قورقىدىغانلىقىدىن باشقا بىر نەرسە ئەمەستۇر. مەيلى قايسى سەۋەبتىن بولسۇن، بۇ پەقەت ئۇلارنىڭ كاپىر بولغانلىقىدىنىدۇر. الله تائالا ئۇلارنىڭ دىللىرىدا نېمە بارلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە مۇشۇ سۈپەتلەردىن قايسىسىنىڭ سىڭىپ كەتكەنلىكىنى بىلىدۇ.

﴿ياق، ئۇلار (رەسۇلۇللانىڭ ھۆكمىدىن باش تارتقانلىقلىرى ئۈچۈن) زالىمدۇر﴾ يەنى ئەمەلىيەتتە ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئۇۋال قىلغان ۋە ھەقتىن چىقىپ كەتكەن كىشىلەردۇر. الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ئۇلارنىڭ الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىزلەرگە ئادىللىق قىلماي قالارمىكىن دەپ قىلغان گۇمانلىرىدىن پاكتۇر.

ئاندىن الله تائالا ھۆكۈمنى الله تائالانىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبىرىنىڭ بىلدۇرۇپ قويغان يولىدىن باشقىسىدىن ئىزدىمەيدىغان، الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە بويسۇنىدىغان مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿(پەيغەمبەر) مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، ئۇلار الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە چاقىرىلغان چاغدائۇلار: «ئاڭلىدۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇق» دېيىشلىرى كېرەك﴾ شۇڭا الله تائالا ئۇلانى مەقسەتلىرىگە ۋە خاتىرجەملىككە ئېرىشىدۇ، دەپ سۈپەتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿مانا شۇنداق كىشىلەر مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾.

﴿(پەيغەمبەر) مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، ئۇلار الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە چاقىرىلغان چاغدائۇلار: «ئاڭلىدۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇق» دېيىشلىرى كېرەك﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە مۇنداق دېدى: ئەنسارىلاردىن (مەككىدە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا بەرگەن بەيئەتكە قاتنىششىقا تاللانغان كىشىلەرنىڭ) بىرى بولغان ۋە بەدرى ئۇرۇشىغا قاتناشقان ئۇبادە ئىبنى سامىت سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندا قېرىندىشىنىڭ ئوغلى جۇنادە ئىبنى ئەبۇئۇمەييەگە: مەن ساڭا ئۇستىخىدە قايسى مەجبۇرىيەت ۋە سېنىڭ قانداق ھەققىڭنىڭ بارلىقىنى دەپ بېرەيمۇ؟ دېدى. قېرىندىشىنىڭ ئوغلى: شۇنداق قىل، دېدى. ئۇ: سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ بولسا قىيىن، ئاسان، ياقتۇرىدىغان ۋە ياقتۇرمايدىغان ئەھۋاللاردا (الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ بۇيرۇقلىرىنى) ئاڭلىشىڭ، ئۇنىڭغا بويسۇنۇشۇڭ، ئۇنى ئۆزەڭنىڭ

www.munber.org

پايدىسىدىن ئەلا بىلىشىڭ، ھەقنى سۆزلىشىڭ ۋە اللە تائالانىڭ ئالدىدا گۇناھلىقى ئېنىق بولغان يامان ئىشقا بۇيرىمىغانلا بولسا (مۇسۇلمان) باشلىقنا قارشى چىقماسلىقىڭ لازىمدۇر. ئەگەر سەن اللە تائالانىڭ كىتابىغا قارشى كېلىدىغان بىر ئىشقا بۇيرۇلساڭ، (بۇ چاغدا ئۇ ئىشنى قىلماي) اللە تائالانىڭ كىتابىغا ئەگەشكىن، دېدى.

قەتادە ئەبۇدارداندىن مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىسلام اللە تائالاغا بويسۇنۇش بىلەن بولىدۇ. بىرلىشىپ جامائەت بولۇشتا ياخشىلىق باردۇر. سەمىمىيلىك اللە تائالاغا، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە، مۇسۇلمانلارنىڭ باشلىقىغا ۋە بارلىق مۇسۇلمانلارغا بولىدۇ. قەتادە يەنە ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىسلامنىڭ تۈتقۇسى اللە تائالادىن باشقا ئىلاھ يوق (ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى) دەپ گۇۋاھلىق بېرىش، نامازنى ئوقۇش، زاكات بېرىش ۋە اللە تائالا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشىغا ئىگە قىلغان كىشىگە (يەنى مۇسۇلمانلارنىڭ باشلىقىغا) بويسۇنۇشتۇر. بۇ ئەسەرنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلغان.

اللە تائالانىڭ كىتابىغا، پەيغەمبىرىنىڭ كۆرسەتمىسىگە بەرگەن يوللىرىغا ۋە اللە تائالاغا بويسۇنۇشقىلا بۇيرۇغان مۇسۇلمانلارنىڭ باشلىقلىرىغا بويسۇنۇشقا بۇيرۇپ كەلگەن ھەدىس ۋە ئەسەر ناھايىتى كۆپتۇر.

﴿**اللە غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلغان اللە دىن قورققان ۋە ئۇنىڭغا تەقۋادارلىق قىلغان كىشىلەر**﴾ يەنى اللە تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بۇيرۇغان ئىشلارنى قىلغانلار ۋە اللە تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى توسقان ئىشلاردىن قايتقانلار، ئۆتكۈزۈپ سالغان گۇناھلىرى ئۈچۈن اللە تائالادىن قورققانلار ۋە كەلگۈسىدىكى ئىشلىرىدا اللە تائالاغا تەقۋادارلىق قىلىدىغانلار ﴿**بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر**﴾ يەنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بارلىق ياخشىلىققا ئېرىشكۈچى ۋە ھەممە يامانلىقتىن ساقلىنىپ قالغۇچىلاردۇر.

* * * * * * *

۞ وَأَقْسَمُواْ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّۖ قُل لَّا تُقْسِمُواْۖ طَاعَةٌ مَّعْرُوفَةٌۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَۖ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُم مَّا حُمِّلْتُمْۖ وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُواْۚ وَمَا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

(مۇناپىقلار) ئەگەر سەن ئۇلارنى (جىھادغا) چىقىشقا ئەمر قىلساڭ، چوقۇم چىقىدىغانلىقىغا اللە بىلەن كۈچلۈك قەسەم قىلىدۇ. ئېيتقىنكى، «قەسەم قىلماڭلار، (قەسىمىڭلار يالغان، سىلەردىن تەلەپ قىلىنىدىغىنى) ساداقەتلىك بىلەن ئىتائەت قىلىشتۇر، اللە سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن ھەققەتەن خەۋەردارىدۇر» [53]. ***ئېيتقىنكى، :«اللە غا ئىتائەت قىلىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار، ئەگەر ئۇلار (اللە غا ئىتائەت قىلىشتىن) باش تارتسا، پەيغەمبەرنىڭ ئەلچىلىكىنى يەتكۈزۈش مەسئۇلىيىتى بار، سىلەرنىڭ ئىتائەت قىلىش مەسئۇلىيىتىڭلار بار، ئەگەر پەيغەمبەرنىڭ (ئەمرىگە) ئىتائەت قىلساڭلار، ھىدايەت تاپسىلەر، پەيغەمبەرنىڭ پەقەت چۈشەنشلىك قىلىپ تەبلىغ قىلىش مەسئۇلىيىتى بار»*** [54].

اللە تائالا پەيغەمبىرىنى ئەگەر ئۇ ئۇلارنى جىھادغا چىقىشقا بۇيرىسا، چوقۇم چىقىدىغانلىقىغا اللە نىڭ نامى بىلەن كۈچلۈك قەسەم قىلىدىغان مۇناپىقلارغا مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇدى: ﴿**«قەسەم قىلماڭلار، (قەسىمىڭلار يالغان، سىلەردىن تەلەپ قىلىنىدىغىنى) ساداقەتلىك بىلەن ئىتائەت قىلىشتۇر**﴾ يەنى سىلەر قەسەم قىلماڭلار. سىلەر ئەمەلىيىتىڭلاردا ئەمەس پەقەت ئېغىزىڭلاردا بويسۇنىسىلەر. سىلەرنىڭ قىلغان ھەر بىر قەسىمىڭلار يالغاندۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەرنىڭ رازىلىقىڭلارغا ئېرىشىش ئۈچۈن،

www.munber.org

ئۇلار سىلەرگە قەسەم ئىچىپ بېرىدۇ، سىلەر ئۇلاردىن رازى بولساڭلار (بۇ ئۇلارغا پايدا بەرمەيدۇ)، چۈنكى الله پاسىق قەۋمدىن رازى بولمايدۇ﴾[1].

﴿ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يالغان قەسەملىرىنى قالقان قىلىۋالدى، (كىشىلەرنى) اللەنىڭ يولىدىن (يەنى اللەنىڭ دىنىدىن) توستى، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى نېمىدېگەن يامان!﴾[2] يەنى يالغانچىلىق ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە ئايلىنىپ كەتكەندۇر. ھەتتا ئۇلار ئادەتتىكى سۆزلىرىدىمۇ يالغان سۆزلەيدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿مۇناپىقلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى) ئىنكار قىلغان ئەھلى كىتاب بۇرادەرلىرىگە: «يۇرتۇڭلاردىن چىقىرىۋېتىلسەڭلار، بىز چوقۇم سىلەر بىلەن بىللە چىقىپ كېتىمىز، ھەرگىز سىلەرنىڭ زىيىنىڭلار ھېسابىغا باشقا ئادەمگە ئىتائەت قىلمايمىز، سىلەرگە ئۇرۇش ئېچىلسا چوقۇم سىلەرگە ياردەم بېرىمىز» دېيىشكەنلىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ اللە گۇۋاھلىق بېرىدۇكى، مۇناپىقلار چوقۇم يالغانچىلاردۇر، ئەگەر ئۇلار ھەيدەپ چىقىرىلسا، مۇناپىقلار ئۇلار بىلەن بىللە چىقمايدۇ، ئەگەر ئۇلارغا ئۇرۇش ئېچىلسا، مۇناپىقلار ئۇلارغا ياردەم بەرمەيدۇ، بەرگەن تەقدىردىمۇ يۈز ئۆرۈپ قاچىدۇ، ئەھلى كىتاب ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ﴾[3].

﴿ئېيتقىنكى: «**الله غا ئىتائەت قىلىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار**﴾ يەنى سىلەر الله تائالانىڭ كىتابىغا ۋە پەيغەمبىرىنىڭ كۆرسەتكەن يولىغا ئەگىشىڭلار.

﴿**ئەگەر ئۇلار (الله غا ئىتائەت قىلىشتىن) باش تارتسا**﴾ يەنى ئەگەر سىلەر پەيغەمبەر سىلەرگە ئېلىپ كەلگەن ھەقتىن باش تارتساڭلار ۋە ئۇنى تاشلىۋەتسەڭلار، ﴿**پەيغەمبەرنىڭ ئەلچىلىكىنى يەتكۈزۈش مەسئۇلىيىتى بار**﴾ يەنى ئۇنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ۋەزىپىنى ۋە ئامانەتنى يەتكۈزۈش مەسئۇلىيىتىلا باردۇر. ﴿**سىلەرنىڭ ئىتائەت قىلىش مەسئۇلىيىتىڭلار بار**﴾ يەنى سىلەرنىڭ ئۇنى قوبۇل قىلىش، ئۇلۇغلاش ۋە ئۇنىڭ تەلىۋى بويىچە ئىش كۆرۈش مەسئۇلىيىتىڭلار باردۇر.

﴿**ئەگەر پەيغەمبەرنىڭ (ئەمرىگە) ئىتائەت قىلساڭلار، ھىدايەت تاپسىلەر**﴾ يەنى پەيغەمبەرنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇش تۇغرا يول تېپىشقا باشلايدۇ. الله تائالا ئۇ تۇغرا يولنى سۆيەتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿(ئۇ) ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزىگە خاس بولغان اللەنىڭ يولىدۇر. بىلىڭلاركى، ھەممە ئىش اللەغا قايتىدۇ﴾[4].

﴿**پەيغەمبەرنىڭ پەقەت چۈشەندۈرۈش قىلىپ تەبلىغ قىلىش مەسئۇلىيىتى بار**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ پەقەت تەبلىغ قىلىشتۇر. بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز ھېساب ئېلىشتۇر﴾[5] ﴿سەن (ئۇلارغا) ۋەز - نەسىھەت قىلغىن، سەن پەقەت (ئۇلارغا) ۋەز - نەسىھەت قىلغۇچىسەن، سەن ئۇلارغا مۇسەللەت (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا مەجبۇرلىغۇچى) ئەمەسسەن﴾[6].

* * * * * * *

---

[1] سۈرە تەۋبە 96 - ئايەت.
[2] سۈرە مۇنافىقۇن 2 - ئايەت.
[3] سۈرە ھەشر 11 — 12 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە شۇرا 53 - ئايەت.
[5] سۈرە رەئىد 40 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە غاشىيە 21 — 22 - ئايەتلەر.

www.munber.org

وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنٗاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗاۚ وَمَن كَفَرَ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٥٥

الله ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىنىدا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى، ئۇلار ئۈچۈن تاللىغان دىنىنى چوقۇم مۇستەھكەم قىلىپ بېرىشنى ۋە ئۇلارنىڭ قورقۇنچىسىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىشنى ۋەدە قىلدى، ئۇلار ماڭا ئىبادەت قىلىدۇ، ماڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەيدۇ، شۇ ۋەدىدىن كېيىن كاپىر بولغانلار الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىقىۋېلاردۇر[55].

الله تائالانىڭ مۆمىنلەرنى ھۆكۈمران قىلىشقا بەرگەن ۋەدىسى توغرىسىدا

بۇ، الله تائالانىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۈممەتلىرىنى كىشىلەرگە يول باشچى ۋە ھۆكۈمران قىلىدىغانلىقى، شەھەرلەرنى بۇلار بىلەن تۇزەيدىغانلىقى، كىشىلەرنىڭ بۇلارغا بويسۇنىدىغانلىقى ۋە بۇلارغا كىشىلەردىن كېلىدىغان قورقۇنچىسىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىدىغانلىقى ۋە بۇلارنى شۇ كىشىلەرنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈم يۈرگۈزىدىغان قىلىپ قويىدىغانلىقى ھەققىدە پەيغەمبىرىگە بەرگەن ۋەدىسىدۇر. الله تائالاغا ھەمدۇسانالار بولسۇن! الله تائالا بۇ ۋەدىسىنى ئورۇنلىدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام تېخى ۋاپات بولماي تۇرۇپ الله تائالا پەيغەمبىرىگە مەككىنى، خەيبەرنى، بەھرەينىنى، ئەرەب يېرىم ئارىلىنى ۋە يەمەننىڭ ھەممە يەرلىرىنى پەتھى قىلىپ بەردى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھەجەر ۋە شامنىڭ بەزى يەرلىرىدىكى ئوت پەرەسلەردىن باش تارتىمى (يەنى جىزيە) ئالدى. رۇمنىڭ پادىشاھى ھىرەقل، مىسىر ۋە ئىسكەندىرىيەنىڭ پادىشاھى مۇقەۋقىس، ئاممانىنىڭ پادىشاھى ۋە ھەبەشىستانغا ئەسھەمەدىن كېيىن پادىشاھ بولغان نەجاشى قاتارلىقلار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ھەدىيەلەر ئەۋەتتى. الله تائالا نەجاشىغا رەھمەت قىلسۇن ۋە ئۇلۇغلىسۇن!

الله تائالا پەيغەمبىرىگە ئۆزىنىڭ قېشىدىكى ئىززەتنى خالاپ، ئۇنى ئۆز رەھمىتىگە ئېلىپ كېتىپ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى ۋاپات تاپتۇرغاندا، ئۇنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۇنىڭ خەلىپىسى ئەبۇبەكرى سىددىق ئۈستىگە ئالدى. ئەبۇبەكرى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئايرىلىپ چىقىشتىن كېلىپ چىققان چېچىلاڭغۇلۇقنى بىر يەرگە يىغدى. ئەرەب يېرىم ئارىلىنى مۇستەھكەملەشتۈردى ۋە خالىد ئىبنى ۋەلىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ باشچىلىقىدا ئىسلام قۇشۇنلىرىنى پارسلارنىڭ شەھرىگە ئەۋەتتى. ئۇلار پارسلارنىڭ شەھىرىدىن بىر قىسمىنى پەتھى قىلدى ۋە ئۇلاردىن نۇرغۇنلىرىنى ئۆلتۈردى. ئەبۇبەكرى ئەبۇئۇبەيدە ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان قۇماندانلارنىڭ ھەمراھلىقىدا بىر قىسىم ئەسكەرلەرنى شامغا ئەۋەتتى ۋە بىر قىسىم ئەسكەرلەرنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ باشچىلىقىدا مىسىرغا ئەۋەتتى. شامغا ئەۋەتىلگەن ئەسكەرلەر ئەبۇبەكرى ھايات ۋاقتىدىلا بۇسرا، دەمەشق ۋە بۇ ئىككى يەرگە قاراشلىق بولغان ھۇراننىڭ ھەممىسىنى پەتھى قىلدى.

الله تائالا ئەبۇبەكرىگە ئۆزىنىڭ قېشىدىكى ئىززەتنى خالاپ، ئۇنى ئۆز رەھمىتىگە ئېلىپ ئەبۇبەكرىنى ۋاپات تاپتۇرغاندا، (الله تائالا) ئەبۇبەكرىنىڭ دىلىغا ئۈمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى خەلىپە قىلىپ قويۇشنى سېلىش بىلەن مۇسۇلمانلارغا چوڭ نېمەت ئاتا قىلدى.

www.munber.org

ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەبۇبەكرىدىن كېيىن ئۆز مەسئۇلىيىتىنى تولۇق ئادا قىلدى. دۇنيا ھەقىقەتتە مۇستەھكەم تۇرۇشتا ۋە ئادىللىقتا پەيغەمبەرلەردىن قالسا ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدەكتىن بىرىنى كۆرمىدى. ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھاياتىدا شام شەھەرلىرىنىڭ ھەممىسى، مىسىر زېمىنىنىڭ ھەممىسى ۋە پارىسلارنىڭ زېمىنىنىڭ كۆپ قىسمى پەتھى قىلىندى. كىسرانىڭ ھەيۋىسىنى يەرگە ئۇردى. ئۇنىڭغا قاتتىق ئاھانەت قىلدى ۋە ئۇنىڭ دۆلىتىنىڭ ئېچكىرىگىچە ئېچكىرلەپ كىردى. قەيسەرنى قوغلاپ چىقىرىپ شامنى ئۇنىڭ قولىدىن تارتىۋالدى. پەتھى قىلىش ھەتتا قۇستانتىنيەگە قەدەر باردى. ئۇ ئىككى ھۆكۈمراننىڭ مال - دۇنياسىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا خەۋەر بەرگەندەك ۋە ۋەدە قىلغاندەك اللە تائالانىڭ يولىغا ئىشلەتتى.

ئاندىن ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا ئىسلام دۆلىتىنىڭ چېگرىسى شەرق ۋە غەرب تەرەپنىڭ ئەڭ ئېچكىرىسىگچە يېتىپ باردى. غەرب تەرەپتىن ئىسپانىيە، قىبرىس (سىپرۇس)، قىرۋان ۋە ئوكيانغا ياندىشىدىغان سەبتەتە شەھىرىگچىلىك بولغان شەھەرلەرنىڭ ھەممىسى پەتھى قىلىندى. شەرق تەرەپتىن جۇڭگونىڭ شەھەرلىرىگچىلىك يېتىپ باردى. كىسرا ئۆلتۈرۈلدى. ئۇنىڭ پادىشاھلىق دۆلىتى پۈتۈنلەي بەربات بولدى. ئىراق، خۇراسان ۋە ئەھۋاز شەھەرلىرى پەتھى قىلىندى. مۇسۇلمانلار تۈرك مىللىتىنىڭ ئېچىدە چوڭ قىرغىنچىلىك ئېلىپ باردى. ئۇلارنىڭ ئەڭ كاتتا پادىشاھى بولغان خاقانىنى اللە تائالا ھالاك قىلدى. شەرق ۋە غەربتىن تۆلەملەر مۇسىلمانلارنىڭ باشلىقى ئوسمان ئىبنى ئەففانغا يىغىپ كېلىندى. بۇ ئۇنىڭ قۇرئاننى ئوقۇغانلىقى، ئۇنى ئۆگەنگەنلىكى ۋە قۇرئاننى ھەممە مۇسۇلمانلارنىڭ يادا ئېلىشى ئۈچۈن (كىتاب قىلىپ) توپلىغانلىقىنىڭ بەرىكىتى بىلەن بولغاندۇر.

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا ماڭا زېمىننى قاتلاپ بەردى. مەن ئۇنىڭ شەرق ۋە غەرب تەرەپلىرىنى كۆردۈم. ئۇممىتىمنىڭ پادىشاھلىقى زېمىنىنىڭ ماڭا قاتلىنىپ بېرىلگەن يېرىگچە يېتىدۇ».

بىز اللە تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ۋەدە قىلغان ئىشلارنى كۆردۇق. اللە تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (قىلغان ۋەدە) راستقا چىقتى. اللە تائالادىن ئۆزىگە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە بولغان ئىمانىمىزدا مۇستەھكەم قىلىشىنى ۋە بىزدىن ئۆزى رازى بولىدىغان يول بىلەن شۈكرى ئېيتىشقا يېتەكلىشىنى تىلەيمىز!

﴿اللە ئۈچۈلارىدىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى، ئۇلار ئۈچۈن تاللىغان دىنىنى چوقۇم مۇستەھكەم قىلىپ بېرىشنى ۋە ئۇلارنىڭ قورقۇنچىسىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىشنى ۋەدە قىلدى، ئۇلار ماڭا ئىبادەت قىلىدۇ، ماڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەيدۇ، شۇ ۋەدىدىن كېيىن كاپىر بولغانلار اللە نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە رەبىئ ئىبنى ئەنەس ئەبۇئالىيەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرى مەككىدە 10 يىلغا يېقىن، اللە تائالا تەرەپكە ۋە شېرىكى يوق بىر اللە غىلا ئىبادەت قىلىشقا مەخپىي چاقىردى. ئۇلار (داۋاملىق) قورقۇنچ ئىچىدە ياشايتتى. ئۇلار ئۇرۇش قىلىشقىمۇ بۇيرۇلمىغان ئىدى. كېيىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشقا بۇيرۇلدى. مەدىنىگە كەلگەندىن كېيىن اللە تائالا ئۇلارنى كاپىرلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇدى. ئۇلار مەدىنىدىمۇ قورقۇنچ ئىچىدە ياشايتتى. ئۇلار ھەمىشە قوراللىرىنى يانلىرىدا ئېلىپ يۈرەتتى. بىر مەزگىل ئۇلار شۇنداق ياشىدى. ساھابىلاردىن بىرى: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بىز مەڭگۈ مۇشۇنداق قورقۇنچ ئىچىدە ياشامدىمىز؟ بىزگە خاتىرجەم ۋە قورالسىز ياشايدىغان كۈن كەلمەمدۇ؟ دېدى.

www.munber.org

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئاز بىر ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن بىرىڭلار (قولىدا) تۆمۈرنىڭ پۈچۈقى يوق ھالدا، بىر توپ كىشىلەرنىڭ ئىچىدە تىكلەنگەن تىزلىرىنىڭ ئۈستىگە قوللىرىنى قويۇپ، ئازادە ئولتۇرالايدىغان زامان كېلىدۇ» دېدى.

الله تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى. ئاندىن الله تائالا پەيغەمبىرىنى ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلدۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار خاتىرجەملىككە ئېرىشتى ۋە قوراللىرىنى تاشلىدى. ئاندىن الله تائالا پەيغەمبىرىنى ئۆز رەھمىتىگە ئېلىپ كەتتى. ئۇلار يەنە ئەبۇبەكرى ۋە ئۆمەر رەزىيەللاھۇئەنھۇمالارنىڭ زامانىدا ۋە ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا تاكى پىتنە يۈز بەرگەنگە قەدەر خاتىرجەم ھالدا ياشىدى. ئاندىن ئۇلارنىڭ ئىچىگە قورقۇنچ كىردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار توساقلارنى، تەكشۈرگۈچىلەرنى ۋە ئامانلىق ساقلىغۇچى خادىملارنى تەكشۈرگۈچىلەرنى، ئامانلىق ساقلىغۇچى خادىملارنى پەيدا قىلىپ ئۆزگىرىش كىرگۈزدى ۋە ئۇلارنىڭ ھالىمۇ ھەم ئۆزگەرتىلدى. بەزى سەلەپ ئالىملىرى: ئەبۇبەكرى ۋە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالارنىڭ ھۆكۈم سۈرگەن ۋاقتى قۇرئاندا كۆرسىتىلگەندەك ھەقتۇر دەپ، يۇقىرىقى ئايەتنى ئوقۇدى.

بەرا ئىبنى ئازىب: بۇ ئايەت بىز قورقۇنچ ئىچىدە ياشىغان ۋاقتىمىزدا چۈشكەن، دېدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ياد ئېتىڭلاركى، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر (مەككە) زېمىنىدا ئاز سانلىق بولۇپ، بوزەك قىلىنغان ئىدىڭلار، كىشىلەر (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ تالان - تاراج قىلىشىدىن قورقاتتىڭلار، شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن الله سىلەرنى (مەدىنىدە) يەرلەشتۈردى، (بەدرى ئۇرۇشىدا) ئۆز ياردىمى بىلەن سىلەرنى كۈچلەندۈردى. سىلەرگە ھالال نەرسىلەر (يەنى غەنىمەتلەر) نى رىزىق قىلىپ بەردى﴾[1].

﴿**الله ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك(ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى ۋەدە قىلدى)**﴾ الله تائالا ئىلگىرىكىلەرنى ھۆكۈمران قىلغانلىقى توغرىسىدا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە دېگەن سۆزىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿مۇسا: «پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دۈشمىنىڭلارنى ھالاك قىلىشى، (مىسىر) زېمىنىدا ئۇلارنىڭ ئورنىغا سىلەرنى دەسسىتىشى، سىلەرنىڭ قانداق ئىش قىلىدىغانلىقىڭلارغا قارشى مۇھەققەقتۇر» دېدى﴾[2].

﴿بىز (مىسىر) زېمىنىدا بوزەك قىلىنغانلارغا مەرھەمەت قىلىشنى ئىرادە قىلىمىز. ئۇلارنى يولباشچىلاردىن قىلىشنى، ئۇلارنى يېرىئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ (مۇلكىگە) ۋارىس قىلىشنى ئىرادە قىلىمىز، ئۇلارنى مىسىر زېمىنىدا كۈچ ـ قۇۋۋەتتىكە ئىگە قىلماقچىمىز، بىز يېرىئەۋنگە، (ۋەزىرى) ھامانغا ۋە ئۇلارنىڭ قوشۇنىغا ئۇلار (يەنى بوزەك قىلىنغانلار) دىن قورقىدىغان نەرسىنى (يەنى بەنى ئىسرائىلنى مىسىرغا ھۆكۈمران قىلىشنى) كۆرسىتىمىز﴾[3].

﴿**ئۇلار ئۈچۈن تاللىغان دىننىي چوقۇم مۇستەھكەم قىلىپ بېرىشنى (ۋەدە قىلدى)**﴾ بۇ ھەقتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئەدى ئىبنى ھاتەم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئەلچى بولۇپ كەلگەندە ئۇنىڭغا: «ھىرىنى[4] بىلەمسەن؟» دېدى. ئەدى: بىلمەيمەن ۋە لېكىن ئاڭلىدىم، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «جېنىم قولىدا بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، الله تائالا بۇ دىننى شۇنداق پەللىگە يەتكۈزىدۇكى، ھەتتا ئايالار، بىر كىشىنىڭ ھەمراھلىقىسىز ھىرىدىن چىقىپ

---

[1] سۈرە ئەنفال 26 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەئراف 129 - ئايەت.
[3] سۈرە قەسەس 5 ــ 6 - ئايەت.
[4] كۆپىنچا يېقىن بىر يەر.

www.munber.org

كەبىنى تاۋاپ قىلغىلى كېلەلەيدۇ ۋە سىلەر شەكسىز كىسرا ئىبنى ھۇرمۇزنىڭ بايلىقلىرىنى ئاچىسىلەر» دېدى. مەن: كىسرا ئىبنى ھۇرمۇزنىڭمۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەئە، كىسرا ئىبنى ھۇرمۇزنىڭ. مال - دۇنيا شۇنداق بېرىلىدۇكى، ھەتتا ئۇنى بىرمۇ كىشى قوبۇل قىلمايدۇ» دېدى. ئەدى ئىبنى ھاتەم: ھىرىدىن ئايال كىشى بىر كىشىنىڭ ھەمراھلىقىسىز چىقىپ كەبىنى تاۋاپ قىلغىلى كېلەلەيدىغان ئىشمۇ بولۇپ بولدى، مەن كىسرا ئىبنى ھۇرمۇزنىڭ بايلىقلىرىنى قولغا ئالغانلارنىڭ ئىچىدە بار ئىدىم. جېنىم قولىدا بولغان زات اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، ئۇچىنچىسىمۇ شەكسىز بولىدۇ. چۈنكى، ئۇنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام دېگەن، دېدى.

﴿**ئۇلار ماڭا ئىبادەت قىلىدۇ، ماڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەيدۇ**﴾ ئىمام ئەھمەد ئەنەستىن مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئېشەككە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىغا مىنگىشىۋالغان ئىدىم. مەن بىلەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىلىقىدا پەقەت ئېگەرنىڭ ئارقىسىدىكى ياغچىلا بارئىدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئى مۇئاز!» دېدى. مەن: خوش، ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن: «ئى مۇئاز ئىبنى جەبەل!» دېدى. مەن: خوش ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن يەنە: «ئى مۇئاز ئىبنى جەبەل!» دېدى. مەن: خوش، ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «اللە تائالانىڭ بەندىلەرنىڭ ئۈستىدىكى ھەققىنى بىلەمسەن؟» دېدى. مەن: اللە تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «شەك شۇبھىسىزكى، اللە تائالانىڭ بەندىلەرنىڭ ئۈستىدىكى ھەققى، ئۇلارنىڭ اللە تائالاغا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەي اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشىدۇر» دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن: «ئى مۇئاز ئىبنى جەبەل!» دېدى. مەن: خوش، ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «مۇبادا بەندىلەر اللە تائالاغا شۇنداق ئىبادەت قىلسا، بەندىلەرنىڭ اللە تائالانىڭ ئۈستىدە قانداق ھەققى بارلىقىنى بىلەمسەن؟» دېدى. مەن: اللە تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «شەك - شۇبھىسىزكى، بەندىلەرنىڭ اللە تائالانىڭ ئۈستىدىكى ھەققى، اللە تائالانىڭ ئۇلارنى ئازابلىماسلىقىدۇر» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**شۇ ۋەدىدىن كېيىن كاپىر بولغانلار اللە نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر**﴾ يەنى كىمكى ماڭا بويسۇنۇشتىن چىقىپ كەتسە، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ بۇيرۇقىدىن چىقىپ كەتكەن بولىدۇ ۋە شۇنىڭ بىلەن ئۇ يېتەرلىك چوڭ گۇناھ قىلغان بولىدۇ. ساھابىلار - اللە تائالا ئۇلاردىن رازى بولسۇن! - كىشىلەرنىڭ ئىچىدە اللە تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىنى جان دىلى بىلەن ئورۇنلايدىغانلار ۋە اللە تائالاغا پۈتۈنلەي بويسۇنىدىغانلار بولغاچقا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئۇلارنىڭ (دىنغا) قىلغان ياردىمىمۇ ئۆزلىرىگە يارىشا بولۇپ، اللە تائالانىڭ سۆزىنى شەرق ۋە غەربىلەردە ئۈستۈن قىلدى. اللە تائالا ئۇلارغىمۇ چوڭ ياردەم بەردى. شۇڭا ئۇلار باشقا كىشىلەرگە ۋە باشقا شەھەرلەرگە ھۆكۈمرانلىق قىلدى. ئەمما ئۇلاردىن كېيىنكى كىشىلەر اللە تائالانىڭ بەزى بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلاشتا سەل قارىغان ئىدى، ئۇلارنىڭ غەلبە قىلىپ چىقىشلىرىمۇ ئۆزلىرىگە يارىشا بولۇپ (بۇرۇنقىلارنىڭكىدىن) تۆۋەنلەپ كەتتى. (پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممەتلىرىنىڭ غەلبە قىلىشلىرى بۇرۇنقىدىن تۆۋەنلەپ كەتكەن بولسىمۇ، بۇ ھەرگىز يوقىلىپ كېتىدىغان دەرىجىگە چۈشۈپ قالمايدۇ) بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۈممىتىمدىن بىر تۈركۈم كىشىلەر ھەق ئۈستىدە بولىدۇ. ئۇلارنى يارەمسىز قويغانلار ۋە ئۇلارغا قارشى تۇرغانلار تاكى قىيامەت كۈنىگىچە ئۇلارغا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ».

www.munber.org

بىر رىۋايەتتە: «الله تائالانىڭ بۇيرۇقى كەلگىچە ئۇلار شۇنداق هالەتتە بولىدۇ» دەپ رىۋايەت قىلىندى. بىر رىۋايەتتە: ھەتتا ئۇلار دەججال بىلەن ئۇرۇش قىلغۇچە» دەپ رىۋايەت قىلىندى. يەنە بىر رىۋايەتتە: «ھەتتا مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا چۈشكىچە ئۇلار غالىب هالەتتە بولىدۇ» دەپ رىۋايەت قىلىندى. بۇ رىۋايەتلەرنىڭ ھەممىسى توغرا ۋە بۇلارنىڭ ئاربىسىدا مەزمۇن جەھەتتە ئۆزئارا قارىمۇ قارشىلىق يوقتۇر.

* * * * * * *

وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مُعۡجِزِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ وَمَأۡوَىٰهُمُ ٱلنَّارُۖ وَلَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

الله نىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن نامازنى ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار[56]. كاپىرلارنى زېمىندا الله نىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلالايدۇ دەپ ئويلىمىغىن، ئۇلارنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ، دوزاخ نېمىدېگەن يامان جاي![57].

نامازنى ئوقۇشقا، زاكات بېرىشكە ۋە الله تائالاغا بويسۇنۇشقا بۇيرۇش، كاپىرلارنىڭ ئاجىزلىقىنى بايان قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئاخىرقى جايى توغرىسىدا

الله تائالا مۆمىنلەرگە رەھمەت قىلىش ئۈچۈن ئۇلارنى بۇ ئايەتتە شېرىكى يوق بىر الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت بولغان نامازنى ئادا قىلىشقا، ئاجىز ۋە پېقىرلارغا ياردەم قىلىش مەقسەت قىلىنغان زاكاتنى بېرىشكە ۋە مۇشۇ ئىشلاردا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسىتىپ بەرگىنىنى قىلىشقا ۋە توسقىنىدىن يېنىشقا بۇيرۇدى.

كىمكى مۇشۇ ئىشلارنى قىلسا الله تائالا ئۇنىڭغا شەكسىز ياردەم قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿مۆمىن ئەرلەر، مۆمىن ئاياللار بىر - بىرى بىلەن دوستتۇر، ئۇلار (كىشىلەرنى) ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ، نامازنى (تولۇق) ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ، الله غا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىدۇ، ئەنە شۇلارغا الله رەھىم قىلىدۇ﴾[1].

﴿**كاپىرلارنى زېمىندا الله نىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلالايدۇ دەپ ئويلىمىغىن**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سەن ساڭا قارشىلىق كۆرسەتكەن ۋە سېنى ئىنكار قىلغانلارنى (ئۇلار) الله تائالانى ئاجىز هالەتكە كەلتۈرەلەيدۇ دەپ گۇمان قىلمىغىن. ئۇلار الله تائالانى ھەرگىزمۇ ئاجىز هالەتكە كەلتۈرەلمەيدۇ. الله تائالا ئۇلارغا (خالىغىنىنى قىلىشقا) قادىردۇر. الله تائالا ئۇلارنى شۇنىڭغا ئاساسەن ئەڭ قاتتىق ئازاب بىلەن ئازابلايدۇ، شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى:

﴿**ئۇلارنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ، دوزاخ نېمىدېگەن يامان جاي!**﴾ يەنى كاپىرلارنىڭ جايى نېمىدېگەن يامان جاي ۋە ئورنى نېمىدېگەن يامان ئورۇن!

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِيَسۡتَـٔۡذِنكُمُ ٱلَّذِينَ مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُكُمۡ وَٱلَّذِينَ لَمۡ يَبۡلُغُواْ ٱلۡحُلُمَ مِنكُمۡ ثَلَٰثَ مَرَّٰتٖۚ مِّن قَبۡلِ صَلَوٰةِ ٱلۡفَجۡرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُم مِّنَ ٱلظَّهِيرَةِ وَمِنۢ بَعۡدِ صَلَوٰةِ ٱلۡعِشَآءِۚ

---

[1] سۈرە تەۋبە 71 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ثَلَٰثُ عَوۡرَٰتٖ لَّكُمۡۚ لَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ وَلَا عَلَيۡهِمۡ جُنَاحُۢ بَعۡدَهُنَّۚ طَوَّٰفُونَ عَلَيۡكُم بَعۡضُكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلۡأٓيَٰتِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ٥٨ وَإِذَا بَلَغَ ٱلۡأَطۡفَٰلُ مِنكُمُ ٱلۡحُلُمَ فَلۡيَسۡتَـٔۡذِنُواْ كَمَا ٱسۡتَـٔۡذَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ ءَايَٰتِهِۦۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ٥٩ وَٱلۡقَوَٰعِدُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ ٱلَّٰتِي لَا يَرۡجُونَ نِكَاحٗا فَلَيۡسَ عَلَيۡهِنَّ جُنَاحٌ أَن يَضَعۡنَ ثِيَابَهُنَّ غَيۡرَ مُتَبَرِّجَٰتِۭ بِزِينَةٖۖ وَأَن يَسۡتَعۡفِفۡنَ خَيۡرٞ لَّهُنَّۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٞ ٦٠

ئى مۇمىنلەر! سىلەرنىڭ قۇللىرىڭلار، چۈرىلىرىڭلار ۋە ئۇيقۇلارىدىكى بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار نامازغا بامداتتىن بۇرۇن، چۈشتە (ئۇخلاش ئۈچۈن) كىيىمىڭلارنى سالغان چېغىڭلاردا ۋە خۇپتەندىن كېيىن (مۇشۇنداق) ئۈچ ۋاقىتتا (يېنىڭلارغا كىرىسە) سىلەردىن ئىجازەت سورىسۇن، (بۇ) ئۈچ ۋاقىت سىلەرنىڭ ئەۋرىتىڭلار (ئېچىلىپ قالىدىغان ۋاقىتتۇر)، بۇ ئۈچ ۋاقىتتىن باشقا ۋاقىتلاردا (ئۇلار سىلەرگە كىرسە) سىلەرگىمۇ، ئۇلارغىمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، سىلەر بىر - بىرىڭلار بىلەن بېرىش - كېلىش قىلىپ تۇرىسىلەر،ئاللاھ سىلەرگە ئايەتلەرنى (يەنى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى) ئەنە شۇنداق بايان قىلىدۇ، ئاللاھ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[58].كىچىك بالىلىرىڭلار بالاغەتكە يەتكەندە، ئۇلار ئىلگىرىكىلەر (يەنى چوڭلار كىرىشتە) ئىجازەت سورىغاندەك، (ئۆيگە كىرىشتە ھەممە ۋاقىت) ئىجازەت سورىسۇن، ئاللاھ ئايەتلىرىنى (دىنىڭ ئىشلىرىنى) سىلەرگە شۇنداق بايان قىلىدۇ، ئاللاھ ھەممىنى بىلگوچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[59].ياتلىق بولۇشنى خالىمايدىغان ياشانغان ئاياللار زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىغان ھالدا (رىدا،نىمچىغا ئوخشاش) تاشقى كىيىملىرىنى سېلىۋەتسە (ئەرلەرنىڭ ئالدىدا ئادەتتىكى كىيىملىرى بىلەن يۈرسە)، ھېچ گۇناھ يوقتۇر، تاشقى كىيىملىرىنى سېلىۋېتىشتىن ساقلانسا ئۇلار ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئاللاھ ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، بىلىپ تۇرغۇچىدۇر[60].

قۇل، چۆرىلەر ۋە نابالىغ بالىلارنىڭ كىرىشكە رۇخسەت سورايدىغان ۋاقىتلىرى توغرىسىدا

بۇ ئايەتلەر يېقىنلارنىڭ بىرى - بىرىدىن رۇخسەت سورىشى توغرىسىدىكى ھۆكۈمنى بايان قىلىپ كەلدى. بىز يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكەن ئايەتلەر يات كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىدىن ئىزن سورىشى توغرىسىدىكى ھۆكۈمنى بايان قىلىپ كەلگەن ئىدى. ئاللاھ تائالا مۆمىنلەرنىڭ قۇل، چۆرىلىرى ۋە بالاغەتكە يەتمىگەن نابالىغ بالىلارنى مۇنداق ئۈچ ۋاقىتتا ئىزن سوراشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: **﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەرنىڭ قۇللىرىڭلار، چۆرىلىرىڭلار ۋە ئۇيقۇلارىدىكى بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار نامازغا بامداتتىن بۇرۇن، چۈشتە (ئۇخلاش ئۈچۈن) كىيىمىڭلارنى سالغان چېغىڭلاردا ۋە خۇپتەندىن كېيىن (مۇشۇنداق) ئۈچ ۋاقىتتا (يېنىڭلارغا كىرسە) سىلەردىن ئىجازەت سورىسۇن﴾**. بۇ ئۈچ ۋاقىتنىڭ بىرى: نامازغا بامداتتىن بۇرۇنقى ۋاقىتتۇر. چۈنكى، كىشىلەر بۇ ۋاقىتتا ئورۇنلىرىدا ئۇخلاۋاتقان بولىدۇ. يەنە بىرى: چۈشلۈك ئۇيقۇدىكى ۋاقىتتۇر. چۈنكى، ئىنسان بۇ ۋاقىتتا كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ئايالى بىلەن بىللە تۇرۇۋاتقان بولۇشى مۇمكىن. ئۈچىنچىسى: نامازخۇپتەندىن كېيىنكى ۋاقىتتۇر. چۈنكى، بۇ ئۇخلايدىغان ۋاقىتتۇر. ئىنسان ئايالى بىلەن بىللە تۇرۇۋاتقاندا ياكى شۇنىڭدەك (ئىككىنچى بىرسىنىڭ كۆرۈپ قېلىشىنى خالىمايدىغان)

www.munber.org

ئىش قىلىۋاتقاندا، قۇل، چۆرىلەر ۋە كىچىك بالىلارنىڭ تۇيۇقسىز ئۆيگە كىرىپ قېلىشىدىن قورققانلىقى ئۈچۈن، (ئۇلار) مۇشۇ ئۇچ ۋاقىتلاردا ئىزن سوراپ كىرىشكە بۇيرۇلدى.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(بۇ) ئۈچ ۋاقىت سىلەرنىڭ ئەۋرىتىڭلار (ئېچىلىپ قالىدىغان ۋاقىتتۇر)، بۇ ئۈچ ۋاقىتتىن باشقا ۋاقىتلاردا (ئۇلار سىلەرگە كىرسە) سىلەرگىمۇ، ئۇلارغىمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ**﴾ يەنى مۇشۇ ئۈچ ۋاقىتتىن باشقا ۋاقىتلاردا سىلەرنىڭ ئۇلارنى كىرگىلى قويغانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگىمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. مۇبادا ئۇلار مۇشۇ ۋاقىتلاردىن باشقا ۋاقىتتا كىرىپ بىرەر ئىشنى كۆرۈپ قالسا، ئۇلارغىمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. چۈنكى، ئۇلار (ئەسلى ئۆيلىرىڭلارغا ئىزن سورىماي كىرىشكە) رۇخسەت قىلىنغان كىشىلەردۇر. چۈنكى، ئۇلار سىلەرنىڭ خىزمىتىڭلار ئۈچۈن بولامدۇ ياكى باشقا ئىش ئۈچۈن بولامدۇ، قېشىڭلارغا كىرىپ چىقىپ تۇرىدىغان كىشىلەردۇر. بۇلارغا باشقىلارغا بېرىلمىگەن كەڭچىلىك بېرىلگەندۇر.

بۇ ئايەت ھۆكمى ئەمەل قىلىشتىن قالدۇرۇلمىغان ئايەت بولۇپ، كىشىلەرنىڭ بۇ ئايەتكە ئەمەل قىلىشى ناھايىتى ئاز بولغاچقا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كىشىلەرنى بۇ ئىشتا تەنقىد قىلاتتى. ئەبۇداۋۇد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كۆپلىگەن كىشىلەرنىڭ بۇ ئايەتكە بولغان ئىمانى تولۇق ئەمەس، مەن چۆرەمنى قېشىمغا كىرىش ئۈچۈن ئىزنى سوراپ كىرىشكە بۇيرۇيمەن. ئەبۇداۋۇد: ئەتائىمۇ ئىبنى ئابباسنىڭ شۇنداق قىلىدىغانلىقىنى رىۋايەت قىلدى، دېدى.

سەۋرى مۇسا ئىبنى ئەبۇئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن شەئبىدىن: بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلدىمۇ؟ دەپ سورىدىم. شەئبى: ياق، ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلمىدى، دېدى. مەن: ئۇنداق بولسا كىشىلەر بۇ ئايەتكە ئەمەل قىلمايدىغۇ، دېدىم. شەئبى: الله تائالا (ئۇلارنىڭ بۇ ئايەتكە ئەمەل قىلىشىغا) ياردەمچى بولار، دېدى.

﴿**كىچىك بالىلىرىڭلار بالاغەتكە يەتكەندە، ئۇلار ئىلگىرىكىلەر (يەنى چوڭلار كىرىشتە) ئىجازەت سورىغاندەك، (ئۆيگە كىرىشتە ھەممە ۋاقىت) ئىجازەت سورىسۇن**﴾ يەنى بالىلار بالاغەتكە يەتمىگەن بولسا، يۇقىرىدا سۆزلەنگەن ئۈچ ۋاقىتتا ئىزنى سورايدۇ. ئەگەر بالاغەتكە يەتكەن بولسا، ئۇ ئۈچ ۋاقىتتىلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭدىن باشقا ھەممە ۋاقىتتا ئىزنى سورايدۇ.

قېرى ئاياللارنىڭ تاشقى كىيىملىرىنى كىيمىسىمۇ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ياتلىق بولۇشنى خالىمايدىغان ياشانغان ئاياللار زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىغان ھالدا (ردا،نىمچىغا ئوخشاش) تاشقى كىيىملىرىنى سېلىۋەتسە (ئەرلەرنىڭ ئالدىدا ئادەتتىكى كىيىملىرى بىلەن يۈرسە)، ھېچ گۇناھ يوقتۇر**﴾. سەئىد ئىبنى جۇبەير، مۇقاتىل ئىبنى ھەييان، زەھھاك ۋە قەتادە قاتارلىقلار: بۇ ھېيىز كۆرۈشتىن ئۈزۈلگەن، بالا تۇغۇشتىن توختاپ قالغان ۋە ئەرگە ئىشتىياقى يوق ئاياللاردۇر. بۇ ئاياللارغا كىيىنىشتە باشقا ئاياللارغا قويۇلغان چەكلىمە يوقتۇر، دېدى.

ئەبۇداۋۇد ئىبنى ئابباسنىڭ: الله تائالانىڭ: ﴿مۆمىنلەرگە ئېيتقىنكى، نا مەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن، تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن، لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ ھۆكمىنىڭ ئىچىدىن ئۇنىڭ: ﴿**ياتلىق بولۇشنى خالىمايدىغان ياشانغان ئاياللار زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىغان ھالدا (ردا، نىمچىغا ئوخشاش) تاشقى**

[1] سۈرە نۇر 31 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كىيىملىرىنى سېلىۋەتسە (ئەرلەرنىڭ ئالدىدا ئادەتتىكى كىيىملىرى بىلەن يۈرسە)، ھېچ گۇناھ يوقتۇر﴾ دېگەن ئايەتتىدە بايان قىلىنغان بۇ خىلدىكى ئاياللارنىڭ ھۆكمى چىقىرىۋېلىندى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

سەئىد ئىبنى جۇبەير: قېرى ئايال زىننەتلىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن (پەلتۇدەك) تاشقى كىيىملىرىنى سېلىۋەتمەيدۇ، دېدى.

﴿**تاشقى كىيىملىرىنى سېلىۋېتىشتىن ساقلانسا ئۇلار ئۈچۈن ياخشىدۇر﴾** يەنى تاشقى كىيىملىرىنى سېلىۋېتىش دۇرۇس بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى سالماسلىق ياخشىدۇر. ﴿**اللە ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾**.

* * * * * * *

لَّيْسَ عَلَى ٱلْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ أَن تَأْكُلُوا۟ مِنۢ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ ءَابَآئِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَٰنِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَٰمِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَٰلِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَٰلَٰتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُم مَّفَاتِحَهُۥٓ أَوْ صَدِيقِكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَأْكُلُوا۟ جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ۚ فَإِذَا دَخَلْتُم بُيُوتًا فَسَلِّمُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ مُبَٰرَكَةً طَيِّبَةً ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

(جىھادقا چىقالمىسا) ئەمانا گۇناھ يوقتۇر، توكۇرغا گۇناھ يوقتۇر، كېسەلكە گۇناھ يوقتۇر. (ئى ئىنسانلار!) سىلەر ئۆز ئۆيلىرىڭلاردا (يەنى ئەرلىرىڭلارنىڭ، ئاياللىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە) ئاتىلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە، ئانىلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە، قېرىنداشلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە، ھەمشىرەڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە، يا ئاتاڭلارنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، ئاتاڭلارنىڭ ھەمشىرىلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، ئۆيلىرىدە، يا ئاناڭلارنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، يا ئاناڭلارنىڭ ھەمشىرىلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، يا سىلەر ئاچقۇچلىرىنى باشقۇرىدىغانلارنىڭ ئۆيلىرىدە (يەنى ئۆي ئىگىسى سىرتقا چىقىپ كېتىپ، ئۆي بىلەن ئاچقۇچنى سىلەرگە تاپشۇرغانلارنىڭ ئۆيلىرىدە)، يا دوستلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە (ئىجازەتسىز) بىرەر نېمە يېسەڭلار گۇناھ يوقتۇر، سىلەر توپلىشىپ يېسەڭلارمۇ، يا يەككە يېسەڭلارمۇ گۇناھ يوقتۇر، سىلەر ئۆيلەرگە كىرگەن چېغىڭلاردا ئۆزەڭلارغا (يەنى ئۆيدىكى كىشىلەرگە) اللە بەلگىلىگەن مۇبارەك، پاك سالامنى بېرىڭلار (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دەڭلار)، اللە سىلەرنى چۈشەنسۇن دەپ ئايەتلەرنى مۇشۇنداق بايان قىلىدۇ﴾[61].

ئۇرۇق - تۇغقانلارنىڭ ئۆيلىرىدە رۇخسەتسىز بىر نېمە يېيىشنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكى توغرىسىدا

سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە مۇقسىملار: بىر قىسىم كىشىلەر كور تاماقنى ۋە تاماقنىڭ ياخشىسىنى كۆرەلمىگەچكە، توكۇر داستىخاندا ياخشى ئولتۇرالمىغاچقا، ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇرغىنى ئۈنىڭ يېيىشكە تېگىشلىك بولغان تامىقىنى يەپ بولىدىغانلىقى ۋە كېسەل تاماقنى باشقىلاردەك كۆپ يېيەلمەيدىغانلىقى ئۈچۈن

www.munber.org

ئۇلارنىڭ يېيىشىگە تېگىشلىك بولغان تامىقنى چىق يېۋىلىپ ئۇلارغا ئۇۋال قىلىپ سالمايلى دەپ، ئۇلار بىلەن بىللە تاماق يېيىشنى يامان كۆرەتتى. ئاندىن اللە تائالا (كىشىلەرگە ئۇلار بىلەن تاماقنى بىللە يېيىشكە) رۇخسەت قىلىپ بۇ ئايەتنى چۈشۈردى، دېدى.

زەھھاك: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كېلىشتىن بۇرۇن كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ شۇ كىشىلەرگە قارىتا (چوڭچىلىق قىلىپ قويۇشىدىن) ساقلىنىش ۋە ئۆزلىرىنى ئۇلاردىن ئۈستۈن چاغلاپ سېلىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئۇلار بىلەن بىللە تاماق يېيىشنى يامان كۆرەتتى. ئاندىن اللە تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى، دېدى.

ئابدۇرازاق مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كىشىلەر كور، توكۇر ياكى كېسەلنى ئاتىسىنىڭ، قېرىندىشىنىڭ، ھەمشىرىسىنىڭ ياكى ھامما ئاچىلىرىنىڭ ئۆيلىرىگە (تاماق يېگۈزۈش ئۈچۈن) ئاپارسا، ئۇلار بىزنى باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە باشلاپ ئاپىرىدىكەن دەپ، ئۇ ئۆيلەرگە بېرىشنى يامان كۆرەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ (باشلاپ بېرىلغان ئۆيگە) بېرىشنى رۇخسەت قىلىپ بۇ ئايەت چۈشتى، دېدى.

سۇددى: بىر كىشى ئاتىسىنىڭ، قېرىندىشىنىڭ ياكى ئوغلىنىڭ ئۆيلىرىگە (ئۇلار ئۆيدە يوق ۋاقتىدا) كىرسە، ئۆيدىكى ئايال ئالدىغا تاماق ئېلىپ كەلسە، كىرگۈچى ئۆينىڭ ئىگىسى بولغان ئەر يوق دەپ تاماقتىن يىمەيتتى. شۇنىڭ اللە تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى، دېدى.

﴿ئىنسانلار!) سىلەر ئۆز ئۆيلىرىڭلاردا (يەنى ئەرلىرىڭلارنىڭ، ئاياللىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە) ((ئىجازەتسىز) بىرەر نېمە يېسەڭلار گۇناھ يوقتۇر)﴾ بۇ ئايەت باللىرىنىڭ ئۆيلىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى، اللە تائالا باللارنىڭ ئۆيلىرىنىڭ ھۆكمىنى ئايرىم بايان قىلمىدى. شۇڭا بىر ئىنساننىڭ بالىسىنىڭ مال - دۇنياسى ئۆزىنىڭ مال - دۇنياسىنىڭ ئورنىدا دەيدىغان بەزى ئالىملار، ئۆزلىرىنىڭ بۇ كۆز - قارىشىغا يۇقىرىدىكى ئايەتنى دەلىل قىلىپ كەلتۈردى. بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ۋە ئىبنى ماجە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سەن ۋە مال - دۇنيايىڭ داداڭغا تەۋەدۇر».

﴿ئانىلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە، قېرىنداشلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە، ھەمشىرەڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە، يا ئاتاڭلارنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، ئاتاڭلارنىڭ ھەمشىرىلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، يا ئاناڭلارنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، يا ئاناڭلارنىڭ ھەمشىرىلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، ((ئىجازەتسىز) بىرەر نېمە يېسەڭلار گۇناھ يوقتۇر)﴾ يوقسۇل كىشىنىڭ خىراجىتىنى بېرىش ئۇنىڭ باي تۇغقىنىنىڭ ئۇستىگە پەرزدۇر دەيدىغان ئالىملار ئۆزلىرىنىڭ بۇ كۆز قارىشىغا يۇقىرىقى ئايەتنى دەلىل قىلىپ كەلتۈردى.

﴿ئۆيلىرىڭلاردا ياكى ئاتا-ئانىلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە، ياكى ئاتا-ئانىلىرىڭلارنىڭ ھەمشىرىلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، ياكى ئاتا-ئانىلىرىڭلارنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، ياكى ئاتا-ئانىلىرىڭلارنىڭ ھەمشىرىلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە، ((ئىجازەتسىز) بىرەر نېمە يېسەڭلار گۇناھ يوقتۇر)﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە سۇددى: بۇلار بىر كىشىنىڭ قۇل ۋە ئامبارچىسىدەك خىزمەتكارلىرىدۇر. ئۇلار خوجايىنلىرى ئۇلارغا قويۇپ كەتكەن تاماقلاردىن نورمال يېسە بولىدۇ، دېدى.

زۇھرى ئۇرۋەدىن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇسۇلمانلار جەڭگە ماڭغاندا ئۆيلىرىنىڭ ئاچقۇچلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ كېپىللىرىگە بېرىپ: بىز سىلەرنىڭ ئېھتىياجىڭلار چۈشكەن نەرسىلەرنى يېيىشىڭلارغا رۇخسەت قىلدۇق، دەيتتى. ئاندىن ئۇلار: بىزنىڭ (بۇلارنىڭ ئۆيلىرىدىن بىر نەرسە) يېيىشىمىز ھالال ئەمەس، ئۇلار بىزگە كۆڭلىدىن چىقىرىپ رۇخسەت قىلمىدى، بىز پەقەت (ئۇلارنىڭ نەرسىلىرىنى) ساقلاپ بېرىدىغان كىشىلەر، دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا بۇ ئايەتنى

www.munber.org

چۈشۈردى: ﴿**يا دوستلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە (ئىجازەتسىز) بىرەر نېمە يېسەڭلار گۇناھ يوقتۇر**﴾ يەنى سىلەر دوستلىرىڭلار ۋە سەبداشلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدىن بىر نەرسە يېسەڭلار، ئۇلارغا ئېغىر كەلمەيدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ شۇنداق قىلىشىڭلارنى يامان كۆرمەيدىغانلىقىنى بىلسەڭلەر، ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىدىن تاماق يېسەڭلار بولىدۇ.

﴿**سىلەر توپلىشىپ يېسەڭلارمۇ، يا يەككە يېسەڭلارمۇ گۇناھ يوقتۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئاببباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالانىڭ: ﴿ئى مۆمىنلەر! بىر-بىرىڭلارنىڭ مالىلىرىنى (ئوغرىلىق، خىيانەت قىلىش، بۇلاش، جازانخورلۇق، قىمار ئويناش قاتارلىق) ناھەق يول بىلەن يەۋالماڭلار﴾.[1] دېگەن ئايىتى چۈشكەندە، مۇسۇلمانلار بىرى - بىرىمىزنىڭ مالىلىرىمىزنى ناھەق يوللار بىلەن يەۋېلىشىمىزدىن توستى، تاماقلار بولسا مالىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، شۇڭا بىرىمىز يەنە بىرىمىزنىڭ ئۆيىدە تاماق يېيىشىمىز ھالال ئەمەس دەپ، بىرى - بىرىنىڭ قېشىدا تاماق يېمەيدىغان بولدى. ئاندىن اللە تائالا: ﴿**جىھادقا چىقالمىسا) ئەماغا گۇناھ يوقتۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى ﴿**يا دوستلىرىڭلارنىڭ ئۆيلىرىدە (ئىجازەتسىز) بىرەر نېمە يېسەڭلار گۇناھ يوقتۇر**﴾ دېگەن يەرگىچە چۈشۈردى. ئاندىن كىشىلەر قېشىدا بىرسى بولمىسا تامىقىنى يالغۇز يېيىشنى گۇناھ دەپ قارايدىغان بولدى. ئاندىن اللە تائالا ئۇلارغا تامىقىنى يالغۇز يېيىشكە رۇخسەت قىلىپ: ﴿**سىلەر توپلىشىپ يېسەڭلارمۇ، يا يەككە يېسەڭلارمۇ گۇناھ يوقتۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى.

قەتادە: كەنانە جەمەتىدە بىر كەنت بولۇپ بۇلار ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋردە تاماقنى ئۆزى يالغۇز يېيىشنى ئۆزلىرىگە خارلىق ھېسابلايتتى. ھەتتا ئۇلاردىن بىرى ئاچ بولسىمۇ تاكى تۆگىنىڭ گۆشىدىن يەپ، شورپىلىرىدىن ئىچىشىب بەرگىلى بىر ئادەمنى تاپقىچە بىر توپ تۆگىنى ھەيدەپ يۈرەتتى. ئاندىن اللە تائالا ئۇلار توغرىسىدا: ﴿**سىلەر توپلىشىپ يېسەڭلارمۇ، يا يەككە يېسەڭلارمۇ گۇناھ يوقتۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى، دېدى.

بۇ، اللە تائالانىڭ بىر كىشىنىڭ كۆپچىلىك بىلەن تاماق يېيىشى ياخشى ۋە بەرىكەتلىك بولسىمۇ، تاماقنى يالغۇز يېسىمۇ بولىدىغانلىقىغا بەرگەن رۇخسىتىدۇر. كۆپچىلىك بىلەن تاماق يېيىشنىڭ بەركىتىلىك ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئىمام ئەھمەد مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كىشى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا: بىز تاماق يەيمىز لېكىن تويمايمىز، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: « سىلەر تاماقلارنى چېچىلىپ يەيدىغان ئوخشايسىلەر، سىلەر تاماق يېگەندە بىر يەرگە توپلىشىپ ۋە اللە تائالانىڭ ئىسمىنى دەپ يەڭلار، تامىقىڭلاردا بەرىكەت بولىدۇ » دېدى. بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجەمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىبنى ماجە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « (تاماقنى) ھەممەڭلار بىر يەرگە توپلىشىپ يەڭلار. چېچىلىپ كەتمەڭلار. چۈنكى، بەرىكەت كۆپچىلىك بىلەن بولىدۇ ».

﴿**سىلەر ئۆيلەرگە كىرگەن چېغىڭلاردا ئۆزەڭلارغا (يەنى ئۆيدىكى كىشىلەرگە) اللە بەلگىلىگەن مۇبارەك، پاك سالامنى بېرىڭلار (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دەڭلار)**﴾ سەئىد ئىبنى جۇبەير، ھەسەن بەسرى، قەتادە ۋە زۆھرى قاتارلىقلار: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىرىڭلار يەنە بىرىڭلارغا سالام قىلسۇن دېگەنلىكتۇر، دېدى.

[1] سۈرە نىسا 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىبنى جەرىر ئەبۇزۇبەيرىنىڭ: مەن جابىر ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ: سىلەر بالىۋاقىلىرىڭلارنىڭ قېشىغا كىرسەڭلار، ئۇلارغا الله بەلگىلىگەن مۇبارەك، پاك سالامنى بېرىڭلار، (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دەڭلار)، دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. مەن جابىر ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ بالا ـ چاقىلىرىنىڭ قېشىغا كىرگەن كىشىنىڭ ئۇلارغا سالام قىلىپ كىرىشنى پەرز دەپ قارايدىغان ئوخشايدۇ دەپ، قارايمەن، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئىبنى جۇرەيج زىيادىدىن ئىبنى تاۋۇسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىرىڭلار ئۆيىگە كىرسە، سالام قىلىپ كىرسۇن.

مۇجاھىد: سەن مەسچىتكە كىرسەڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا سالام بولسۇن دەپ، كىرگىن. بالىۋاقاڭنىڭ قېشىغا كىرسەڭ، ئۇلارغا سالام قىل ۋە بىر كىشى يوق ئۆيگە كىرسەڭ، بىزگە ۋە الله تائالانىڭ ياخشى بەندىلىرىگە سالام بولسۇن دەپ كىرگىن، دېدى. قەتادە: (بىر كىشى يوق ئۆيگە كىرگۈچى) شۇنداق دېيىشكە بۇيرۇلغان، پەرىشتىلەرنىڭ شۇنداق دېگۈچىگە سالام قايتۇرىدىغانلىقى بىزگە سۆزلەپ بېرىلگەن ئىدى، دېدى.

﴿**الله سىلەرنى چۈشەنسۇن دەپ ئايەتلەرنى مۇشۇنداق بايان قىلىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا بۇ سۈرىدە ئىسلام دىنىنىڭ چوڭ ھۆكۈملىرىنى ۋە شەرىئەت تۈزۈملىرىنى چۈشىنىشلىك رەۋىشتە بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدى، بۇ يەردە بەندىلىرىگە ئايەتلىرىنى ئۇلارنىڭ چۈشىنىشى ۋە ئويلىنىشى ئۈچۈن مۇشۇنداق روشەن بايان قىلىپ بېرىدىغانلىقىنى ئەسكەرتتى.

* * * * * * *

إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَإِذَا كَانُوا۟ مَعَهُۥ عَلَىٰٓ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا۟ حَتَّىٰ يَسْتَـْٔذِنُوهُ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسْتَـْٔذِنُونَكَ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ فَإِذَا ٱسْتَـْٔذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمُ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٢﴾

الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتقان كىشىلەر كامىل مۆمىنلەردۇر، ئۇلار (مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق) بىر ئىش ئۈستىدە (مەسلىھەتلىشىش ئۈچۈن) پەيغەمبەر بىلەن جەم بولغان چاغلىرىدا، پەيغەمبەردىن ئىجازەت سورىمىغىچە كېتىپ قالمايدۇ، سەندىن ئىجازەت سورايدىغانلار الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتىدىغان كىشىلەردۇر، بەزى شەخسىي ئىش ئۈچۈن ئۇلار سەندىن ئىجازەت سورىسا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن سەن خالىغان ئادەملەرگە ئىجازەت بەرگىن، ئۇلارغا سەن الله دىن مەغپىرەت تىلىگىن، الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇ، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴿62﴾.

بىر يەرگە توپلىشىپ تۇرغان جايدىن قايتماقچى بولغاندا رۇخسەت سوراش توغرىسىدا

بۇ، الله تائالانىڭ مۆمىنلەرگە بىلدۈرگەن ئەدەب ـ قائىدىسىدۇر. الله تائالا ئۇلارنى خۇددى ئۇلار ئۆيگە كىرگەندە ئىزنى سوراشقا بۇيرۇغاندەك چىقاندىمۇ ئىزن سوراشقا بۇيرۇدى. خۇسۇسەن ئۇلار جۇمە، ھېيت نامازلىرى ياكى بىر يەرگە توپلاشقان، مەسلىھەت ياكى شۇنىڭدەك ئىشلار ئۈچۈن بىر يەرگە يىغىلغان چاغلاردا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە بولغانلىرىدا قايتماقچى بولغانلارنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ئىزن سوراپ ۋە ئۇنىڭ مەسلىھەتىنى ئېلىپ قايتىشقا بۇيرۇدى. كىمكى شۇنداق قىلسا، ئۇ كامىل مۆمىنلەردىن ھېسابلىنىدۇ. ئاندىن الله تائالا پەيغەمبىرىنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئىزن سورىغۇچىلارغا خالىسا ئىزن بېرىشكە بۇيرۇدى.

www.munber.org

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنىڭ ئىچىدىن سەن خالىغان ئادەملەرگە ئىجازەت بەرگىن، ئۇلارغا سەن الله دىن مەغپىرەت تىلىگىن**﴾ بۇ ھەقتە ئەبۇداۋۇد ئەبۇھۇرەيرەدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىرىڭلار سورۇنغا كەلسە، سالام قىلسۇن. قوپماقچى بولغاندا، يەنە سالام قىلسۇن. ئىلگىرىكىسى كېيىنكىسىدىن ئارتۇق ئەمەستۇر». بۇ ھەدىسنى تىرمىزى ۋە نەسەئىمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

لَّا تَجْعَلُوا۟ دُعَآءَ ٱلرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُم بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ ٱلَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِۦٓ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

(ئى مۆمىنلەر!) پەيغەمبەرنى سىلەر بىر - بىرىڭلارنى چاقىرغاندەك چاقىرماڭلار، سىلەردىن (پەيغەمبەرنىڭ سۆھبىتىدىن) ئاستا سۇغۇرۇلۇپ غىپىدە چىقىپ كەتكەنلەرنى الله ئەلۋەتتە بىلىدۇ، پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار (دۇنياداچوڭ بىر) پىتنىگە يولۇقۇشتىن، يا (ئاخىرەتتە) قاتتىق بىر ئازابقا دۇچار بولۇشتىن قورقسۇن﴾[63].

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا سۆز قىلغاندا رىئايە قىلىدىغان ئەدەبلەر توغرىسىدا

زەھھاك ئىبنى ئاببا سىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ساھابىلار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى ئى مۇھەممەد! ياكى ئى ئەبۇلقاسىم! دەپ چاقىراتتى. الله تائالا پەيغەمبىرىنى ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن ئۇلارنى شۇنداق چاقىرىشتىن توسۇپ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! دەپ چاقىرىشقا بۇيرۇدى.

بۇ ھەقتە مۇجاھىد ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەيرى قاتارلىقلاردىنمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلىنىدى. قەتادە: الله تائالا (ساھابىلارنى) پەيغەمبىرىنى ئۇلۇغلاشقا، چوڭ كۆرۈشكە ۋە ھۆرمەتلەشكە بۇيرۇدى، دېدى.

﴿**(ئى مۆمىنلەر!) پەيغەمبەرنى سىلەر بىر - بىرىڭلارنى چاقىرغاندەك چاقىرماڭلار**﴾ مۇقاتىل بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: سىلەر ئۇنى چاقىرغان ۋاقىتىڭلاردا ئى مۇھەممەد! ياكى ئى ئابدۇللاھنىڭ بالىسى! دەپ چاقىرماي، ھۆرمەتلەپ ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! دەپ چاقىرىڭلار دېگەنلىكتۇر، دېدى.

بۇ ئايەتكە بىرىلگەن يەنە بىر مەنە مۇنداقتۇر: سىلەر ئۇنىڭ قىلغان دۇئاسىنى باشقىلارنىڭ قىلغان دۇئاسىغا ئوخشاش دەپ قارىماڭلار. چۈنكى، ئۇنىڭ قىلغان دۇئاسى ئىجابەتتۇر، سىلەر ئۇنىڭ سىلەرگە قارشى دۇئا قىلىپ سېلىشتىرىن ساقلىنىڭلار، (ئەگەر ئۇ، سىلەرگە قارشى دۇئا قىلىپ سالسا) ھالاك بولۇپ كېتىسىلەر. بۇ ئايەتكە بىرىلگەن بۇ مەنىنى ئىبنى ئەبۇھاتەم ئىبنى ئاببىاس، ھەسەن بەسرى ۋە ئەتىيە ئەۋفى قاتارلىقلاردىن رىۋايەت قىلدى. راستىنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر.

﴿**سىلەردىن (پەيغەمبەرنىڭ سۆھبىتىدىن) ئاستا سۇغۇرۇلۇپ غىپىدە چىقىپ كەتكەنلەرنى الله ئەلۋەتتە بىلىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇقاتىل ئىبنى ھەييان مۇنداق دېدى: ئۇلار بولسا مۇناپىقلاردۇر. ئۇلارغا جۇمەنىڭ خۇتبىسىدە دېيىلگەن سۆزلەر ئېغىركېلەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بەزى ساھابىلارنى دالدا قىلىپ مەسچىتتىن چىقىپ كېتەتتى. ئەسلىدە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام جۇمە نامىزىنىڭ خۇتبىسىنى باشلاپ بولغاندىن كېيىن، بىر كىشى مەسچىتتىن چىقماقچى بولسا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ئىزنى سوراپ، ئاندىن چىقىشى لازىم ئىدى. بىرسى چىقماقچى بولسا، گەپ قىلماستىن بارمىقى بىلەن ئىشارەت قىلىپ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ئىزنى سوراپ چىقىپ كېتەتتى.

www.munber.org

چۈنكى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام خۇتبىنى باشلاپ بولغاندىن كېيىن، گەپ قىلغان كىشىنىڭ جۈمە نامىزى بىكار بولۇپ كېتىدۇ.

سۈددى: مۇناپىقلار توپلاشقان بىر سۇرۇندا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىللەن بىللە بولسا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرمەسلىكى ئۈچۈن بىر - بىرىنى دالدا قىلىشىپ ئۇ سورۇندىن يوقايتتى، دېدى.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقىغا قارشىلىق كۆرسىتىشتىن توسۇش توغرىسىدا

﴿**پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار**﴾ يەنى ئۇنىڭ يولىغا، پىرىنسىپىغا ۋە شەرىئىتىگە قارشىلىق قىلغۇچىلار ﴿**(دۇنياداچوڭ بىر) پىتنىگە يولۇقۇشتىن، يا (ئاخىرەتتە) قاتتىق بىر ئازابقا دۇچار بولۇشتىن قورقسۇن**﴾ چۈنكى بارلىق سۆز ۋە ئەمەللەر پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ۋە ئەمەلى بىلەن ئۆلچىنىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭكىگە تۇغرا كەلگىنى قوبۇل قىلىنىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭكىگە تۇغرا كەلمىگىنى كىم بولۇشتىن قەتئىينەزەر رەت قىلىنىدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى بىزنىڭ ئىشىمىزغا تۇغرا كەلمەيدىغان ئىشنى قىلىدىكەن، ئۇ ئىش قوبۇل قىلىنمايدۇ».

يەنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قارشىلىق كۆرسەتكەن كىشى، دىلىغا كاپىرلىق، مۇناپىقلىق ياكى بىدئەتخورلۇقتىن ئىبارەت پىتنىنىڭ يېتىپ قېلىشىدىن ياكى ئۆزىگە دۇنيادا ئۆلتۈرۈلۈش، جازالىنىش ياكى تۇرمىگە تاشلىنىشتەك ئازابنىڭ كېلىپ قېلىشىدىن ساقلانسۇن. بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ئىبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ ۋە سىلەرنىڭ مىسالىڭلار، ئوت قالغان بىر كىشىنىڭ مىسالىغا ئوخشاشتۇر. ئوت ئەتراپىنى يورۇتقاندا پەرۋانىلەر ۋە ئوتقا ئۆزلىرىنى ئاتىدىغان ھاشارەتلەر كېلىپ ئۆزلىرىنى ئوتقا ئېتىشقا باشلايدۇ. ئۇ كىشى ھاشارەتلەرنى قانچە توسۇپ باقسىمۇ، ئۇلار ئۇ كىشىدىن ئۈستۈن كېلىپ ئوتقا بۆسۈپ كىرىدۇ. مانا بۇ مېنىڭ مىسالىم بىلەن سىلەرنىڭ مىسالىڭلار. مەن سىلەرنى ئوتتىن قايتىپ كېلىڭلار دەپ ئوتقا چۈشۈپ كېتىشىڭلاردىن ساقلاش ئۈچۈن بىلىڭلاردىن تۇتۇۋالىمەن، (لېكىن) سىلەر مەندىن ئۈستۈن كېلىپ ئوتقا بۆسۈپ كىرىسىلەر». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

بىلىڭلارکى، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى اللە نىڭدۇر (يەنى اللە نىڭ مۈلكىدۇر، اللە نىڭ مەخلۇقاتىدۇر، اللە نىڭ تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر)، اللە سىلەرنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ، بەندىلەر اللە نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدىغان كۈنىدە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) اللە ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى ئۇلارغا ئېيتىپ بېرىدۇ، اللە ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر﴿64﴾.

اللە تائالانىڭ ھەممىمىزنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرۇدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ئىگىسى ئىكەنلىكىدىن، غەيبنى ۋە ھازىرنى بىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

www.munber.org

﴿الله سىلەرنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾ يەنى الله تائالا ئەھۋالىڭلارنى بىلىپ ۋە كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. الله تائالادىن زەررە چاغلىق نەرسە يوشۇرۇن بولمايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ناھايىتى غالىب، مېھرىبان الله غا يۆلەنگىن، الله سېنى (نامازغا) قوپقىنىڭدا كۆرۈپ تۇرىدۇ، نامىاز ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدىكى (سەجدىگە بارغانلىق، رۇكۇغا تۇرغانلىق ۋە قىيامدا تۇرغانلىق) ھەرىكىتىڭنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، شۇبھىسىزكى، الله ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾[1] ﴿سەن قايسى ھالەتتە بولمىغىن، قۇرئاندىن قايسى نەرسىنى ئوقۇمىغىن، سىلەر قايسى بىر ئىشنى قىلماڭلار، ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتقان ۋاقىتلارىدا ھامان بىز سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرىمىز، ئاسمان - زېمىندىكى زەررە چاغلىق نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچقايسىسى الله نىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى لەۋھۇلمەھپۇزدا خاتىرىلەنگەندۇر﴾[2] ﴿ھەر بىر كىشىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى الله (بۇتلارغا ئوخشامدۇ؟)﴾[3] يەنى الله تائالا بەندىلىرى مەيلى ياخشى ئىش قىلغان بولسۇن ياكى يامان ئىش قىلغان بولسۇن، ئۇلارنىڭ نېمە ئىش قىلۋاتقانلىقلىرىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر.

﴿راستلا ئۇلار كىيىملىرى بىلەن چۈمكىنىۋالغانلىرىدا، الله ئۇلارنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ، الله ھەقىقەتەن دىللاردىكىنى بىلگۈچىدۇر﴾[4] ﴿سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن يوشۇرۇن سۆز قىلغان، ئاشكارا سۆز قىلغان، كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى (الله ئۈچۈن ئېيتقاندا) ئوخشاشتۇر (يەنى الله ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ)﴾[5] ﴿يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى الله (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان، الله ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ۋە (ئۆلگەندىن كېيىن) كۆمۈلىدىغان جايىنى بىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى روشەن كىتابقا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزغا) يېزىلغاندۇر﴾[6] ﴿غەيبىنىڭ خەزىنىلىرى الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر، ئۇنى پەقەتلا الله بىلىدۇ، قۇرۇقلۇقتىكى،دېڭىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى الله بىلىدۇ، (دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن الله بىلمەيدىغان بىرەرسمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسە بولسۇن، ھەممىسى (الله غا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر﴾[7] ۋە بۇ توغرىسىدا كەلگەن ئايەت ۋە ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

﴿بەندىلەر الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) الله ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى ئۇلارغا ئېيتىپ بېرىدۇ﴾ يەنى الله تائالا ئۇلارنىڭ دۇنيادا قىلغان ئىشى مەيلى كاتتا، مەيلى ئاددىي، مەيلى چوڭ ياكى كىچىك بولسۇن، ھەممىسىنى ئۇلارغا ئېيتىپ بېرىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بۇ كۈندە ئىنسانغا (چوڭ بولسۇن،كىچىك بولسۇن، ياخشىلىق بولسۇن، يامانلىق بولسۇن) ئىلگىرى - ئاخىرى قىلغان ئەمەللىرى ئۇقتۇرۇلىدۇ﴾[8] ﴿كىشىلەرنىڭ نامە - ئەمالى ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ، گۇناھكارلارنىڭ ئۇنىڭدىكى خاتىرىلەردىن قورقىدىغانلىقىنى كۆرىسەن، ئۇلار: «ۋاي بىزگە! بۇ نامە - ئەمالغا چىقىپ كېتىپتىكەن، ھەممىسى خاتىرىلىنىپتىغۇ؟» دەيدۇ، ئۇلار قىلغان -

---

[1] سۈرە شۇئارا 217 — 220 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە يۇنۇس 61 - ئايەت.
[3] سۈرە رەئد 33 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھۇد 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە رەئد 10 - ئايەت.
[6] سۈرە ھۇد 6 - ئايەت.
[7] سۈرە ئەنئام 59 - ئايەت.
[8] سۈرە قىيامەت 13 - ئايەت.

www.munber.org

ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە - ئەمالىغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە زۇلۇم قىلمايدۇ﴾[1] شۇڭا الله تائالا بۇ ئايەتتە مۇنداق دېدى: ﴿**بەندىلەر الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدىغان كۈنىدە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) الله ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى ئۇلارغا ئېيتىپ بېرىدۇ، الله ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر**﴾

ئالەملەرنىڭ پەردىگارى بولغان الله تائالاغا ھەمدۇسانالار بولسۇن! شۇنىڭ بىلەن سۈرە نۇرنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org

[1] سۈرە كەھف 49 - ئايەت.

مەككىدە نازىل بولغان سۈرە فۇرقان 77 ئايەت

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

تَبَارَكَ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡفُرۡقَانَ عَلَىٰ عَبۡدِهِۦ لِيَكُونَ لِلۡعَٰلَمِينَ نَذِيرًا ۝١ ٱلَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَمۡ يَتَّخِذۡ وَلَدٗا وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٞ فِي ٱلۡمُلۡكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيۡءٖ فَقَدَّرَهُۥ تَقۡدِيرٗا ۝٢

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

پۈتۈن جاھان ئەھلىنى (الله نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشى ئۈچۈن، بەندىسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىغۇچى قۇرئاننى نازىل قىلغان الله نىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر[1]. ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى الله غا خاستۇر، الله نىڭ بالىسى يوقتۇر، پادىشاھلىقتا شېرىكىمۇ يوقتۇر، الله ھەممە نەرسىنى ياراتتى، ئاندىن (ئۇزىنىڭ خاھىشى بويىچە) ئۇنىڭغا مۇناسىپ ئۆلچەمنى بەلگىلىدى[2].

الله تائالانىڭ بەرىكىتىنىڭ كاتتىلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ھۆرمەتلىك پەيغەمبىرىگە كاتتا قۇرئاننى چۈشۈرگەنلىكى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئۈلۈغ زاتىغا ھەمدۇ ئېيتىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿جىمى ھەمدۇسانا اللەغا خاستۇركى، (الله ئىنسانلارنى) ئۆز تەرىپىدىن بولغان قاتتىق ئازابتىن ئاگاھلاندۇرۇش، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان مۆمىنلەرگە ئوبدان مۇكاپات (يەنى جەننەت) بېرىدىغانلىقى بىلەن خۇش - خەۋەر بېرىش ئۈچۈن، بەندىسى (يەنى پەيغەمبىرى مۇھەممەد) گە تۇغرا، ھېچقانداق قىڭغىرلىق (يەنى ئىختىلاپ، زىددىيەت) بولمىغان قۇرئاننى نازىل قىلدى﴾[1].

الله تائالا بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿**پۈتۈن جاھان ئەھلىنى (الله نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشى ئۈچۈن، بەندىسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىغۇچى قۇرئاننى نازىل قىلغان الله نىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر**﴾ يەنى قۇرئاننى بۆلۈپ - بۆلۈپ چۈشۈرگەن الله تائالانىڭ بەرىكىتى كاتتىدۇر. الله تائالا قۇرئاننى بىراقلا ئەمەس چۈشۈرۈۋەتمەي، بۆلۈپ - بۆلۈپ چۈشۈرگەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئى مۆمىنلەر! الله غا، الله نىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە الله ئۈنىڭغا نازىل قىلغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا) ۋە ئىلگىرى الله نازىل قىلغان كىتابلارغا (يەنى قۇرئاندىن

---

[1] سۈرە كەھف 1 — 2 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىلگىرى نازىل قىلىنغان ساماۋى كىتابلارغا) ئىمان كەلتۈرۈڭلار﴾[1] چۈنكى، قۇرئاندىن ئىلگىرى چۈشكەن كىتابلارنىڭ ھەممىسى بىر قېتىمدىلا چۈشكەن. ئەمما قۇرئان بولسا بىر قېتىمدىلا چۈشمەي، ئايرىم - ئايرىم، ئايەت - ئايەت، ھۆكۈم - ھۆكۈم، سۈرە - سۈرە ھالدا چۈشكەندۇر. بۇ، قۇرئان چۈشۈرۈلگەن كىشىگە بەك كۆڭۈل بۆلگەنلىكتۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كاپىرلار: «قۇرئان نېمىشقا ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىر قېتىمدىلا نازىل قىلىنمىدى؟» دېدى. سېنىڭ دىلىڭنى مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى پارچە - پارچە نازىل قىلدۇق، ئۇنى ئايرىم - ئايرىم نازىل قىلدۇق، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) قانداق بىر سوئالنى تاشلىمىسۇن، (ئۇنىڭغا قارىتا) بىز ساڭا ھەق جاۋابنى ۋە ھەممىدىن گۈزەل چۈشەندۈرۈشنى نازىل قىلدۇق﴾[2] شۇڭا الله تائالا قۇرئاننى بۇ يەردە "فۇرقان" (يەنى ئايرىغۇچى) دەپ ئاتىدى. چۈنكى، قۇرئان ھەق بىلەن ناھەقنىڭ، ھىدايەت بىلەن ئازغۇنلۇقنىڭ، توغرا بىلەن خاتانىڭ ۋە ھالال بىلەن ھارامنىڭ ئارىسىنى ئايرىدۇ.

﴿پۈتۈن جاھان ئەھلىنى (الله نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشى ئۈچۈن، بەندىسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىغۇچى قۇرئاننى نازىل قىلغان الله نىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر﴾ دېگەن ئايەتتە الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى "بەندىسىگە" دەپ ئاتىدى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن بىر مەدھىيە ۋە شەرەپتۇر. چۈنكى، الله تائالا "بەندىسىگە" دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەندىچىلىكىنى ئۆزىگە نىسبەت بەردى. الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، ئۇنى ھۆرمەتلەپ مەككىدىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلگەن كېچىسىدىمۇ مۇشۇنداق سۈپەت بىلەن سۈپەتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿اللە (بارچە نۇقساندىن) پاكتۇر، ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچىدە ھەرەم مەسچىتىدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلدى. ھەقىقەتەن الله ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾[3] الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبادەتكە تۇرغانلىقىنى بايان قىلغان ۋاقىتىدىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى شۇ سۈپەت بىلەن سۈپەتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿اللەنىڭ بەندىسى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) اللەغا ئىبادەت قىلىشقا تۇرغانىدا، (قۇرئان تېخىشاش ئۈچۈن) جىنلار (ئولىشىپ) ئۇنى بېسىۋېلىشقا تاس قالدۇ﴾[4] الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرئان ۋە پەرىشتە چۈشۈرگەن ۋاقىتىدىمۇ ئۇنى شۇنداق سۈپەتلەپ مۇنداق دېدى: **﴿پۈتۈن جاھان ئەھلىنى (الله نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشى ئۈچۈن، بەندىسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىغۇچى قۇرئاننى نازىل قىلغان الله نىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر﴾**.

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ﴿ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يوزلەنمەيدۇ، ئۇ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانىدۇر﴾[5] دەپ سۈپەتلەنگەن قۇرئاندىن ئىبارەت ھەممە نەرسىنى ئۇچۇق بايان قىلغان كاتتا كىتابنى چۈشۈردى. الله تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق كاتتا كىتابنى چۈشۈرۈشى ئۇنىڭ

www.munber.org

---

[1] - سۈرە نىسا 137 - ئايەت.
[2] سۈرە فۇرقان 32 — 33 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئىسرا 1 - ئايەت.
[4] سۈرە جىن 19 - ئايەت.
[5] سۈرە فۇسسىلەت 42 - ئايەت.

پۈتكۈل ئىنسانلارغا ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشى ئۈچۈندۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «مەن قىزىلغا ۋە قارىغا پەيغەمبەر قىلىنىپ ئەۋەتىلدىم» بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان.

ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ماڭا مەندىن ئىلگىرى كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھېچ قايسىغا بېرىلمىگەن بەش نەرسە بېرىلدى» دەپ بولۇپ ئاندىن «پەيغەمبەرلەر ئۆز قەۋمىگىلا پەيغەمبەر قىلىنىپ ئەۋەتىلەتتى، مەن بارلىق كىشىلەرگە پەيغەمبەر قىلىنىپ ئەۋەتىلدىم» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى مۇھەممەد!﴾ ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا الله تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنىنىڭ پادىشاھلىقى الله غا خاستۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، الله تىرىلدۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرىدۇ، ئۇنىڭ الله غا ۋە الله نىڭ سۆزلىرىگە ئىمان كەلتۈرىدىغان ئەلچىسى ئۈممى پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرۈڭلار، ھىدايەت تېپىشىڭلار ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار»﴾[1] يەنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكۈچى ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنىنىڭ پادىشاھلىقى، بىرەر نەرسىگە "بول" دېسە، شۇ ھامانلا بولىدىغان، تىرىلدۈرۈپ ۋە ئۆلتۈرىدىغان زات الله تائالادۇر، الله تائالا بۇ يەردىمۇ ئۆزىنى شۇنداق سۈپەتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنىنىڭ پادىشاھلىقى الله غا خاستۇر، الله نىڭ بالىسى يوقتۇر، پادىشاھلىقتا شېرىكىمۇ يوقتۇر**﴾ يەنى الله تائالا ئۆزىنى بالا تۇتۇشتىن ۋە شېرىك تۇتۇشتىن پاكلىدى. ئاندىن الله تائالا ئۆزىنىڭ بارلىق نەرسىلەرنى ياراتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**الله ھەممە نەرسىنى ياراتتى، ئاندىن (ئۆزىنىڭ خاھىشى بويىچە) ئۇنىڭغا مۇناسىپ ئۆلچەمنى بەلگىلىدى**﴾ يەنى الله تائالادىن باشقا ھەممە نەرسىلەر الله تائالا تەرىپىدىن يارىتىلغانلىقىدۇر ۋە يېتىشتۇرۇلگەنلىكىدۇر، الله تائالا ھەممە نەرسىنىڭ ياراتقۇچىسىدۇر، پەرۋەردىگارىدۇر، پادىشاھىدۇر ۋە ئىلاھىدۇر، ھەممە نەرسە ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقى، باشقۇرۇشى، كۆندۈرۈشى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشى ئاستىدىدۇر.

* * * * * * *

وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا ۝٣

مۇشرىكلار الله نى قويۇپ ھېچ نەرسىنى يارىتالمايدىغان ۋە ئۆزلىرى يارىتىلغان ئىلاھلار (يەنى بۇتلار) غا ئىبادەت قىلىدى. ئۇلار (يەنى بۇتلار) ئۆزلىرىدىن بىرەر زىياننى دەپئى قىلالمايدۇ. ئۆزلىرىگە بىرەر پايدىنى كەلتۈرەلمەيدۇ، (باشقىلارنىڭ) جېنىنى ئېلىشقا، (باشقىلارغا) ھايات بېغىشلاشقا ياكى (ئۆلۈكلەرنى) تىرىلدۈرۈشكە قادىر بولالمايدۇ[3].

مۇشرىكلارنىڭ ئەخمەقلىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله تائالا، ھەممە نەرسىنىڭ ياراتقۇچىسى، بارلىق نەرسىنىڭ ئىگىسى، خالىغىنى بولىدىغان، خالىمىغىنى بولمايدىغان زات الله تائالانى قويۇپ، پاشىنىڭ قانىتىنىمۇ يارىتالمايدىغان، بەلكى ئەسلىدە ئۆزلىرىدىن بىرەر زىياننى دەپئى قىلالمايدىغان، ئۆزلىرىگە بىرەر پايدىنى كەلتۈرەلمەيدىغان (ئىنسانلار تەرىپىدىن) ياسالغان بۇتلارنى ئىلاھ دەپ تىكلىۋېلىپ، ئۇلارغا ئىبادەت قىلغان مۇشرىكلارنىڭ نادانلىقىدىن

---

[1] سۈرە ئەئرافى 158 - ئايەت.

www.munber.org

خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇشرىكلار الله نى قويۇپ ھېچ نەرسىنى يارىتالمايدىغان ۋە ئۆزلىرى يارىتىلغان ئىلاھلار (يەنى بۇتلار) غا ئىبادەت قىلدى. ئۇلار (يەنى بۇتلار) ئۆزلىرىدىن بىرەر زىيانىنى دەپئى قىلالمايدۇ. ئۆزلىرىگە بىرەر پايدىنى كەلتۈرەلمەيدۇ، (باشقىلارنىڭ) جېنىنى ئېلىشقا، (باشقىلارغا) ھايات بېغىشلاشقا ياكى (ئۆلۈكلەرنى)تىرىلدۈرۈشكە قادىر بولالمايدۇ﴾.

بۇتلارنىڭ قولىدىن بۇ ئىشلارنىڭ بىرەرسىمۇ كەلمەيدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى تىرىلدۈرىدىغان ۋە ئۆلتۈرىدىغان، قىيامەت كۈنى ئىلگىرىكىلەرنى ۋە كېيىنكىلەرنى قايتا تىرىلدۈرىدىغان زات الله تائالا تەرىپىدىندۇر.

الله تائالا قىيامەت كۈنى قايتا تىرىلدۈرىدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە) يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر﴾[1] ﴿(بىرەر شەيئىنى ياراتماقچى بولساق) بىزنىڭ ئەمرىمىز پەقەت بىر سۆزدۇر، (ئۇ) كۆزنى يۇمۇپ ئاچقانىنىڭ ئارىلىقىدا (ئورۇنلىنىدۇ)﴾[2] ﴿بىر سەيھە (يەنى ئىسرافىلنىڭ سۇر چېلىشى) بىلەنلا ئۇلار (يەنى جىمى خالايىق) (يەر ئاستىدىن) زېمىننىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ﴾[3] ﴿بىر ئاۋازنى (يەنى ئىسرافىلنىڭ چالغان سۇرىنى) ئاڭلاش بىلەنلا (مەھشەرگاھقا) ھازىر بولۇپ (ئۆزلىرىگە نېمە قىلىنىدىغانلىقىغا) قارىشىپ تۇرىدۇ﴾[4] ﴿پەقەت بىر ئاۋاز بىلەنلا ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھۇزۇرىمىزغا ھازىر قىلىنىدۇ﴾[5] يەنى الله تائالا بولسا ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ ۋە پەرۋەردىگار يوق، ئىبادەت ئۇنىڭغىلا قىلىنىش ھەقلىق بولغان زاتتۇر. چۈنكى، الله تائالا خالىغىنى بولىدىغان ۋە خالىمىغىنى بولمايدىغان زاتتۇر. الله تائالانىڭ بالىسى، ئاتا - ئانىسى، تەڭتۇشى، ئورۇن باسارى ۋە ۋەزىرى يوقتۇر. الله تائالا يالغۇز بولغان، ھەممە نەرسىگە موھتاج بولغان، الله بالا تاپمىغان، تۇغۇلمىغان، ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدىغان سۈپەتكە ئىگە زاتتۇر.

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ إِفۡكٌ ٱفۡتَرَىٰهُ وَأَعَانَهُۥ عَلَيۡهِ قَوۡمٌ ءَاخَرُونَۖ فَقَدۡ جَآءُو ظُلۡمٗا وَزُورٗا ۝٤ وَقَالُوٓاْ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ٱكۡتَتَبَهَا فَهِيَ تُمۡلَىٰ عَلَيۡهِ بُكۡرَةٗ وَأَصِيلٗا ۝٥ قُلۡ أَنزَلَهُ ٱلَّذِي يَعۡلَمُ ٱلسِّرَّ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّهُۥ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ۝٦

كاپىرلار: «بۇ (يەنى قۇرئان) پەقەت ئۇ (يەنى مۇھەممەد) ئۆزى توقۇغان يالغاندۇر، ئۇنىڭغا ئۇنى توقۇشقا باشقا بىر قەۋم (يەنى ئەھلى كىتاب) ياردەم بەرگەن» دەيدۇ، ئۇلار (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بوھتان چاپلاش بىلەن ئۇنىڭغا) زۇلۇم قىلدى ۋە يالغاننى چاپلىدى[4]. ئۇلار ئېيتتى: «(بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرىدۇركى، ئۇلارنى ئۇ يازدۇرۇۋالغان، (ھېيزى قىلىۋېلىش ئۈچۈن) ئۇنىڭغا ئەتىگەن ـ ئاخشامدا ئوقۇپ بېرىلىۋاتىدۇ»[5]. ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىرنى

---

[1] سۈرە لۇقمان 28 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە قەمەر 50 - ئايەت.
[3] سۈرە نازىئات 13 — 14 - ئايەت.
[4] سۈرە سەففات 19 - ئايەت.
[5] سۈرە ياسىن 53 - ئايەت.

www.munber.org

بىلىپ تۇرىدىغان الله نازىل قىلدى، الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (بەندىلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر» [6].

كاپىرلارنىڭ قۇرئان توغرىسىدا دېگەن سۆزلىرى توغرىسىدا

الله تائالا ئەخمەق، نادان كاپىرلارنىڭ قۇرئان توغرىسىدا دېگەنلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**كاپىرلار: «بۇ (يەنى قۇرئان) پەقەت ئۆ (يەنى مۇھەممەد) ئۆزى توقۇغان يالغاندۇر، ئۇنىڭغا ئۇنى توقۇشقا باشقا بىر قەۋم (يەنى ئەھلى كىتاب) ياردەم بەرگەن» دەيدۇ**﴾ يەنى كاپىرلار مۇھەممەد قۇرئاننى ئۆزى توقۇغان ۋە ئۇنى توپلاشقا باشقا قەۋملەردىن ياردەم سورىغان دەيدۇ. الله تائالا كاپىرلار توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بوھتان چاپلاش بىلەن ئۇنىڭغا) زۇلۇم قىلدى ۋە يالغاننى چاپلىدى**﴾ يەنى يالغاننى توقۇغىنى بەلكى ئۇلاردۇر. ئۇلار بۇ سۆزىنىڭ بوھتان ئىكەنلىكىنى ۋە ئۆزلىرىنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ.

﴿**ئۇلار ئېيتتى: « (بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرىدۇركى، ئۇلارنى ئۆ يازدۇرۇۋالغان، (ھېيزى قىلىۋېلىش ئۈچۈن) ئۇنىڭغا ئەتىگەن ـ ئاخشامدا ئوقۇپ بېرىلىۋاتىدۇ»**﴾. بۇ سۆز ئۇلارنىڭ ئەخمەقلىقى، يالغانچىلىقى ۋە بوھتانخورلۇقىدىن ئېيتىلغاچقا، بۇ سۆزنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى ھەممە كىشى بىلىدۇ. چۈنكى، شەك قىلىشقا بولمايدىغان خەۋەرلەرگە قارىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەيلى ھاياتىنىڭ بېشىدا بولسۇن ياكى ئاخىرىدا بولسۇن خەت يېزىپ باقمىغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇغۇلغان ۋاقتىدىن باشلاپ، تاكى الله تائالا ئۇنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ۋاقتىغىچە بولغان 40 يىل ئىچىدە كاپىرلار بىلەن بىللە ياشاپ كەلدى. كاپىرلار بۇ ئارىلىقتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەگە كىرىپ، نەدىن چىقىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ راستچىل، پاك، ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىنى، يالغاندىن، يامان ئىشلاردىن ۋە ناچار ئەخلاقلاردىن يىراق تۇرىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. ھەتتا ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ راستچىل ۋە پاك ئىكەنلىكىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنى كىچىگىدىن باشلاپ تاكى پەيغەمبەر بولۇپ كەلگىچە بولغان ئارىلىقتا "ئىشەنچلىك" دەپ ئاتىشاتتى. الله تائالا ئۇنى پەيغەمبەر قىلىش بىلەن ئىززەتلىۋىدى، كاپىرلار ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك قىلىشقا باشلاپ ۋە ئۇنىڭغا ئۇنىڭ بۇ سۆزدىن پاك ئىكەنلىكىنى ھەر قانداق ئەقىللىق كىشى بىلىدىغان سۆزلەرنى چاپلىدى. ئۇلار ئۇنىڭغا چاپلايدىغان سۆزلىرىدە تېخىرقاپ قىلىشىپ، ئۇنى گاھى سېھىرگەر دېسە، گاھى شائىر، گاھى جىن چاپلىشىۋالغان دېسە، گاھى يالغانچى دېدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿مۇشىركلارنىڭ سېنىڭ ئۈچۈن نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈرگەنلىكىگە قارىغىن، ئۇلار ئازدى،توغرا يول تاپالمايدۇ﴾[1].

الله تائالا كاپىرلارنىڭ بوھتانلىرىغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىرنى بىلىپ تۇرىدىغان الله نازىل قىلدى**﴾ يەنى ئىلگىرىكىلەرنىڭ كىيىنكىلىرىنىڭ راستچىل، بۇرۇنمۇ ۋە كەلگۈسىدىمۇ ئەھلىيەتكە ئويغۇن كەلگەن ۋە كىلىدىغان خەۋەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرئاننى، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى غەيبنى ۋە سىرلارنى خۇددى ئاشكارا ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدىغاندەك بىلىپ تۇرىدىغان الله تائالا چۈشۈرگەندۇر.

﴿**الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (بەندىلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر»**﴾ يەنى الله تائالانىڭ بۇ ئايىتىدە ئۇلارنى تەۋبە قىلىشقا ۋە الله تائالا تەرىپىگە قايتىشقا چاقىرىدۇ، ئۇلارغا رەھمىتىنىڭ كاتتا ئىكەنلىكى ۋە تەۋبە قىلغان كىشىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىپ ئۇنى

[1] سۈرە فۇرقان 9 - ئايەت.

www.munber.org

كەچۈرۈڭبتدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا كاپىرلار مۇشۇنداق كاپىرلىقىدا، تەرسالىقىدا، ئەسكىلىكىدە تۇرسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە قۇرئانغا مۇشۇنداق يالغان ۋە بوھتانلارنى چاپلىغان بولسىمۇ يەنە ئۇلارنى تەۋبە قىلىشقا كاپىرلىقلىرىدىن ئىسلامغا ۋە ھىدايەت يولىغا قايتىشقا چاقىرىدۇ. الله تائالا مۇشۇنداق قىلغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿الله ئۇچ ئىلاھنىڭ بىرىدۇر، دېگۈچىلەر شەكسىز كاپىر بولدى. بىر ئىلاھتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. ئەگەر ئۇلار ئېيتىۋاتقان سۆزلىرىدىن قايتمىسا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى كاپىر بولغانلار (دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابقا قالىدۇ، ئۇلار الله غا تەۋبە قىلمامدۇ؟ الله دىن مەغپىرەت تەلەپ قىلمامدۇ؟ الله (تەۋبە قىلغۇچىلارغا) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾[1]

﴿مۇمىن ئەر ۋە مۇمىن ئاياللارغا زىيانكەشلىك قىلغانلىرىدىن كېيىن كۇفرىدىن قايتمىغانلار، شۇبھىسىزكى، جەھەننەمنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ، ئۇلارغا ئوت بىلەن ئازاب قىلىنىدۇ﴾[2] ھەمسەنبەسرى: سىلەر الله تائالانىڭ مۇشۇ مەرھەمىتىگە قارىغىلار. الله تائالا ئۆزىنىڭ يېقىن بەندىلىرى بولغان مۇمىن ئەر ۋە مۇمىن ئاياللارنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنلەرنى قىلمىشلىرىدىن قايتىپ تەۋبە قىلىشقا ۋە ئۆز رەھمىتى تەرىپىگە چاقىرىدۇ، دېدى.

* * * * * * *

وَقَالُواْ مَالِ هَٰذَا ٱلرَّسُولِ يَأۡكُلُ ٱلطَّعَامَ وَيَمۡشِي فِي ٱلۡأَسۡوَاقِۙ لَوۡلَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مَلَكٞ فَيَكُونَ مَعَهُۥ نَذِيرًا ۝٧ أَوۡ يُلۡقَىٰٓ إِلَيۡهِ كَنزٌ أَوۡ تَكُونُ لَهُۥ جَنَّةٞ يَأۡكُلُ مِنۡهَاۚ وَقَالَ ٱلظَّٰلِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلٗا مَّسۡحُورًا ۝٨ ٱنظُرۡ كَيۡفَ ضَرَبُواْ لَكَ ٱلۡأَمۡثَالَ فَضَلُّواْ فَلَا يَسۡتَطِيعُونَ سَبِيلٗا ۝٩ تَبَارَكَ ٱلَّذِيٓ إِن شَآءَ جَعَلَ لَكَ خَيۡرٗا مِّن ذَٰلِكَ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ وَيَجۡعَل لَّكَ قُصُورَۢا ۝١٠ بَلۡ كَذَّبُواْ بِٱلسَّاعَةِۖ وَأَعۡتَدۡنَا لِمَن كَذَّبَ بِٱلسَّاعَةِ سَعِيرًا ۝١١ إِذَا رَأَتۡهُم مِّن مَّكَانِۭ بَعِيدٖ سَمِعُواْ لَهَا تَغَيُّظٗا وَزَفِيرٗا ۝١٢ وَإِذَآ أُلۡقُواْ مِنۡهَا مَكَانٗا ضَيِّقٗا مُّقَرَّنِينَ دَعَوۡاْ هُنَالِكَ ثُبُورٗا ۝١٣ لَّا تَدۡعُواْ ٱلۡيَوۡمَ ثُبُورٗا وَٰحِدٗا وَٱدۡعُواْ ثُبُورٗا كَثِيرٗا ۝١٤

مۇشرىكلار (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەسخىرە قىلىپ) ئېيتتى: «بازارلاردا (بىز تاماق يېگەنىدەك) تاماق يەيدىغان، (بىز ماڭغانىدەك) مېڭىپ يۈرىدىغان بۇ قانداق پەيغەمبەر؟ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇش ئۈچۈن الله ئۇنىڭغا نېمىشقا بىر پەرىشتە ئەۋەتمىدى[7]. يا ئۇنىڭغا بىر خەزىنە بېرىلمىدى، يا ئۇنىڭغا مېۋىلىرىنى يەيدىغان بىر باغ بېرىلمىدى؟» زالىملار (يەنى كاپىرلار): «سىلەر پەقەت سېھىرلەنگەن بىر ئادەمگە ئەگىشىۋاتىسىلەر» دېدى[8]. مۇشرىكلارنىڭ سېنىڭ ئۈچۈن ئۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈرگەنلىكىگە قارىغىن، ئۇلار ئازدى،توغرا يول تاپالمايدۇ[9]. الله نىڭ بەرىكىتى بۇيۇكتۇركى، ئەگەر ئۇ خالىسا ساڭا ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىنمۇ ياخشى، ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ

---

[1] سۈرە مائىدە 73 — 74 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە بۇرۇج 10 - ئايەت.

www.munber.org

تۇرىدىغان باغلارنى ۋە چوڭ سارايلارنى ئاتا قىلاتتى[10]. ياق، ئۇلار قىيامەتنى ئىنكار قىلدى، قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلارغا بىز دوزاخنى تەييارلىدۇق[11]. دوزاخ ئۇلارنى يىراقتىن كۆرگەن چاغدا،ئۇلار دوزاخنىڭ غەزەپتىن قاينىغان ۋە (ئېشەكتەك) ھاڭرىغان ئاۋازنى ئاڭلايدۇ[12]. ئۇلار زەنجىر بىلەن باغلانغان ھالدا دوزاخنىڭ تار يېرىگە تاشلانغان چاغدا، بۇ يەردە ئۆلار (ئۆزلىرىنىڭ) ئۆلۈمىنى تىلەيدۇ[13]. (ئۇلارغا) بۇگۈن سىلەر بىر ئۆلۈمنى ئەمەس، تالاي ئۆلۈملەرنى تىلەڭلار (دېيىلىدۇ)[14].

كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا دېگەنلىرى، ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە ۋە ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە كاپىرلارنىڭ ئازغۇنلۇقتا تۇرۇۋېلىشىدىن، ئۇلارنىڭ تەرسالىق قىلىۋېرىشىدىن ۋە ھېچقانداق پاكىت ـ ئىسپاتسىز ھەقسىزلىك قىلىشىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بۇ قىلمىشىغا تۆۋەندىكى بۇ سەۋەبنى كۆرسىتىدۇ: ﴿**«بازارلاردا (بىز تاماق يېگەندەك) تاماق يەيدىغان**﴾ يەنى ئۇمۇ بىز ئېھتىياجلىق بولغان نەرسىگە ئېھتىياجلىق ئىكەن. ﴿**(بىز ماڭغاندەك) مېڭىپ يۈرىدىغان بۇ قانداق پەيغەمبەر ؟**﴾ يەنى ئۇمۇ تىجارەت قىلىش ۋە تۇرمۇشىنى قامداش ئۈچۈن بازارلارغا بېرىپ ـ كېلىپ يۈرىدىكەن.

﴿**ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇش ئۈچۈن الله ئۇنىڭغا نېمىشقا بىر پەرىشتە ئەۋەتمىدى**﴾ يەنى ئۇ دەۋا قىلغان نەرسىسىدە، ئۇنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىگە گۇۋاھچى بولۇشىغا، الله تائالا تەرىپىدىن نېمىشقا ئۇنىڭغا بىر پەرىشتە چۈشۈرۈلمىدى. پىرئەۋنمۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا شۇنداق دېگەن ئىدى. الله تائالا ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا (ئاسماندىن) ئالتۇن بىلەيزۈكلەر تاشلانمىدى؟ ياكى نېمىشقا (ئۇنىڭ راستلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىش ئۈچۈن) ئۇنىڭ بىلەن بىللە پەرىشتىلەر ھەمراھ بولۇپ كەلمىدى؟ »﴾[1].

كاپىرلارنىڭ دىلى بىرىنىڭكىگە ئوخشىشىپ كەتكەچكە قۇرەيش كاپىرلىرىمۇ مۇنداق دېدى: ﴿**يا ئۇنىڭغا بىر خەزىنە بېرىلمىدى**﴾ يەنى ياكى ئۇنىڭغا خىراجەت قىلىشى ئۈچۈن بىر خەزىنىنىڭ بار يىرى دەپ بېرىلمىدى. ﴿**يا ئۇنىڭغا مېۋىلىرىنى يەيدىغان بىر باغ بېرىلمىدى؟ »**﴾ يەنى ياكى ئۇنىڭغا ئۇ قەيەرگە بارسا بىللە بارىدىغان بىر باغ بېرىلمىدى. الله تائالانىڭ (كاپىرلارنىڭ دېگەن) بۇ ئىشلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىلىپ بېرىشى ناھايىتى ئاساندۇر. لېكىن، الله تائالانىڭ بۇلارنى قىلىپ بەرمەسلىكتە بىر ھېكمىتى باردۇر.

﴿**زالىملار (يەنى كاپىرلار): « سىلەر پەقەت سېھىرلەنگەن بىر ئادەمگە ئەگىشىۋاتىسىلەر » دېدى**﴾.

﴿**مۇشرىكلارنىڭ سېنىڭ ئۈچۈن نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈرگەنلىكىگە قارىغىن**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ساڭا بوھتان چاپلاش يۈزىسىدىن سېنىڭ توغرا ئادا سېھىرگەر، سېھىر قىلىنغۇچى، جىن چاپلىشىۋالغان، يالغانچى ۋە شائىر دېگەن سۆزلىرىنىڭ ھەممىسى يالغاندۇر ۋە بوھتاندۇر. بۇ سۆزلەرنىڭ شۇنداق ئىكەنلىكىنى ئازراقلا ئەقلى ۋە چۈشەنچىسى بار كىشى بىلىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار ئازدى**﴾ يەنى ئۇلار توغرا يولدىن ئازدى، ﴿**ئازدى،توغرا يول تاپالمايدۇ**﴾ چۈنكى، ھەقدىن ۋە توغرا يولدىن چىقىپ كەتكەن كىشى قەيەرگە يۈزلەنسە يۈزلەنسۇن ئۇ بەربىر ئازغۇنلىقتىدۇر. چۈنكى، ھەق دېگەن بىردۇر. ئۇنىڭ پرىنسىپلىرىمۇ بىر گەۋدە بولۇپ، بىرى ـ بىرىنى كۆچلاندۇرۇپ تۇرىدۇ.

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 53 - ئايەت.

www.munber.org

الله تائالا ئەگەر خالىسا پەيغەمبىرىگە دۇنيادا كاپىرلار دېگەن نەرسىلەردىنمۇ ياخشى ۋە ئېسىل نەرسىلەرنى بېرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**الله نىڭ بەرىكىتى بۇيۇكتۇركى، ئەگەر ئۇ خالىسا ساڭا ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىنمۇ ياخشى، ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان باغلارنى ۋە چوڭ سارايلارنى ئاتا قىلاتتى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دېدى: (الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بۇلارنى) دۇنيادا ئاتا قىلاتتى.

﴿**ياق، ئۇلار قىيامەتنى ئىنكار قىلدى**﴾ يەنى ئۇلار بۇ سۆزلەرنى ھەقىقەتكە قاراپ بېقىش ۋە ھىدايەتنى تەلەپ قىلىش يۈزىسىدىن ئەمەس، بەلكى ئىنكار ۋە تەرسالىق قىلىش يۈزىسىدىن دەيدۇ. ئۇلارنىڭ قىيامەت كۈنىنىڭ بولۇشىنى ئىنكار قىلىشى يۇقىرىدىكى سۆزلەرنى دېيىشكە سەۋەبچى بولدى. ﴿**قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلارغا بىز دوزاخنى تەييارلىدۇق**﴾ يەنى جەھەننەمنىڭ ئوتىدىن ئىبارەت چىدىغۇسىز ئاغرىتقۇچى، قىزىق ئازابنى تەييارلىدۇق.

﴿**دوزاخ ئۇلارنى يىراقتىن كۆرگەن چاغدا**﴾ يەنى جەھەننەم ئۇلارنى ئۇلار توپلانغان مەيداندىكى چاغدا كۆرگەندە، ﴿**ئۇلار دوزاخنىڭ غەزەپتىن قاينىغان ۋە (ئېشەكتەك) ھاڭرىغان ئاۋازنى ئاڭلايدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار دوزاخقا تاشلانغان چاغدا، قايناپ تۇرغان دوزاخنىڭ (ئېشەك ھاڭرىغاندەك) سەت ئاۋازىنى ئاڭلايدۇ، دوزاخ غەزەپتىن پارچىلىنىپ كېتىشكە تاس قالىدۇ﴾[1] يەنى دوزاخ الله تائالاغا ئىشەنمىگەن ئادەمگە قاتتىق غەزەبلەنگەنلىكتىن بەزىسى بەزىسىدىن ئاجراپ كەتكىلى تاسلا قالىدۇ.

ئىمام ئەبۇجەئپەر ئىبنى جەرىر ئىبنى ئابباسنىڭ: بىر كىشى دوزاخقا ئېلىپ كېلىنىدۇ - دە دوزاخ (قورۇلۇپ) دوزاخنىڭ بەزىسىسى بەزىسىگە يېغىلىدۇ. مەھرىبان الله تائالا دوزاخقا: ساڭا نېمە بولدى؟ دەيدۇ. دوزاخ: بۇ كىشى مەندىن پاناھ تىلەۋاتىدۇ، دەيدۇ. الله تائالا: (ئۇنداق بولسا) بەندەمنى قويۇپ بېرىڭلار، دەيدۇ. بىر كىشى دوزاخقا ئېلىپ كېلىنىدۇ، ئۇ كىشى ئى پەرۋەردىگارىم! سېنى مۇنداق قىلار دەپ ئويلىمىغان ئىدىم، دەيدۇ. الله تائالا: قانداق ئويلىغان ئىدىڭ؟ دەيدۇ. ئۇ كىشى: مېنى كاتتا رەھمىتىڭنىڭ ئۈز ئىچىگە ئېلىشىنى ئويلىغان ئىدىم، دەيدۇ. الله تائالا (ئۇنداق بولسا) بەندەمنى قويۇپ بېرىڭلار، دەيدۇ. بىر كىشى دوزاخقا ئېلىپ كېلىنىدۇ. دوزاخ ئۇنى خودىدى قېچىر ئارپىنى يالماپ يۇتقاندەك يۇتىدۇ ۋە قاتتىق بىر ئاۋاز چىقىرىدۇ. بۇ ئاۋازدىن قورقمىغان بىر ئادەممۇ قالمايدۇ، دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ.

﴿**دوزاخ ئۇلارنى يىراقتىن كۆرگەن چاغدا،ئۇلار دوزاخنىڭ غەزەپتىن قاينىغان ۋە (ئېشەكتەك) ھاڭرىغان ئاۋازنى ئاڭلايدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئابدۇرازاق ئۇبەيد ئىبنى ئۇمەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: جەھەننەم قاتتىق بىر ئاۋاز چىقىرىدۇ - دە بىرمۇ (الله تائالاغا ئەڭ) يېقىن پەرىشتە ۋە پەيغەمبەر مۇ قالماي (قورققانلىقتىن) پۈتۈن ئەزايى تىترىگەن ھالدا يەرگە دۈم چۈشىدۇ، (يەنى سەجدىگە باردۇ)، ھەتتا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامۇ (قورققانلىقتىن) تىزلىنىپ قېلىپ، ئى پەرۋەردىگارىم! مەن بۇ گۈن ئۆزەمنىلا (قوتۇلدۇرۇشنى) سورايمەن دەيدۇ.

﴿**ئۇلار زەنجىر بىلەن باغلانغان ھالدا دوزاخنىڭ تار يېرىگە تاشلانغان چاغدا، بۇ يەردە ئۇلار (ئۆزلىرىنىڭ) ئۆلۈمىنى تىلەيدۇ**﴾ يەنى ئېچىنىش ۋە ھەسرەت بىلەن (ئۆزلىرىنىڭ ئۆلۈمىنى تىلەيدۇ). ﴿**(ئۇلارغا) بۈگۈن سىلەر بىر ئۆلۈمنى ئەمەس، تالاي ئۆلۈملەرنى تىلەڭلار (دېيىلىدۇ)**﴾.

* * * * * * *

[1]- سۈرە مۇلك 7 - ئايەت ۋە 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قُلۡ أَذَٰلِكَ خَيۡرٌ أَمۡ جَنَّةُ ٱلۡخُلۡدِ ٱلَّتِي وُعِدَ ٱلۡمُتَّقُونَۚ كَانَتۡ لَهُمۡ جَزَآءٗ وَمَصِيرٗا ١٥ لَّهُمۡ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ خَٰلِدِينَۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعۡدٗا مَّسۡـُٔولٗا ١٦

ئۇلارغا ئېيتقىنكى، «شۇ (دوزاخ) ياخشىمۇ يا تەقۋادارلارغا ۋەدە قىلىنغان، (كىرگەن كىشى) مەڭگۈ قالىدىغان جەننەت ياخشىمۇ؟» جەننەت تەقۋادارلارغا بېرىلگەن مۇكاپاتتۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئاخىرى بارىدىغان جايىدۇر[15]. ئۇلار جەننەتتە خالىغان نېمەتلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ، جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ، بۇ پەرۋەردىگارىڭدىن ئىشقا ئاشۇرۇش تىلىنىدىغان ۋەدىدۇر[16].

جەننەت بىلەن دوزاخنىڭ پەرقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايىتىدە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا: ئى مۇھەممەد! ساڭا سۈپەتلەپ بەرگەن يۇزلىرىچە جەھەننەمگە ئېلىپ كېلىنىدىغان، جەھەننەم ئۇلارنى تۇرۇلگەن چىراي، غەزەپتىن قاينىغان ۋە (ئېشەكتەك) ھاڭرىغان ئاۋاز بىلەن كۈتۈۋالىدىغان، ئۇلار مىدىرلاشقا، يارىدەم سوراشقا ۋە قۇتۇلۇپ چىقىشقىمۇ مۇمكىن بولمايدىغان ھالدا زەنجىر بىلەن باغلىنىپ، دوزاخنىڭ تار يېرىگە تاشلانغان بەتبەختلەرنىڭ مۇشۇ ھالى ياخشىمۇ؟ ياكى ئۇنىڭدا بارلىق شىرىن يەيدىغان ۋە ئىچىدىغان نەرسىلەر، ئېسىل كىيىم - كېچەكلەر، ئالىي جايلار، چىرايلىق مەنزىرلەر، بۇلاردىن باشقا ئۇنىڭدا يەنە كۆز كۆرۈپ باقمىغان، قۇلاق ئاڭلاپ باقمىغان، بىرەر كىشىنىڭ كۆڭلىگە چۈشۈپ باقمىغان نەرسىلەر بار بولغان، الله تائالا مۆمىنلەرگە ۋەدە قىلغان، ئۇلار دۇنيادا الله تائالاغا بويسۇنغانلىقى ئۈچۈن الله تائالا ئۇلارغا مۇكاپات قىلىپ تەييارلىغان، ئۇلار ئۇنىڭدىن باشقا يەرگە يۆتكىلىپ كەتمەستىن ۋە يۆتكىلىپ كېتىشنى خالىماستىن، ئۇنىڭدا ئەبەدىلئەبەد مەڭگۈ قالىدىغان جەننەت ياخشىمۇ؟ دەيدۇ. بۇ الله تائالانىڭ مۆمىنلەرگە قىلغان مەرھەمىتىدۇر ۋە ياخشىلىقىدۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ پەرۋەردىگارىڭدىن ئىشقا ئاشۇرۇش تىلىنىدىغان ۋەدىدۇر**﴾ يەنى بۇ پەرۋەردىگارىڭدىن بولۇشى چوقۇم بولغان ۋەدىدۇر.

الله تائالانىڭ بۇ سۆزىنىڭ بېشىدا دوزاخنىڭ بايانىنى كەلتۈرۈپ بولۇپ ئاندىن جەننەتكە كىرگۈچىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىشى، سۈرە سەففاتتا بېشىدا جەننەتكە كىرگۈچىلەرنىڭ ئەھۋالىنى ۋە ئۇلار ھوزۇرلىنىۋاتقان نازۇ - نېمەتلەرنى بايان قىلىپ ئاندىن دوزاختا كىرگۈچىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىشىغا ئوخشايدۇ، الله تائالا سۈرە سەففاتتا جەننەتكە كىرگۈچىلەرنىڭ ئەھۋالى بىلەن دوزاختا كىرگۈچىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿بۇ (يەنى جەننەتنىڭ نېمەتلىرى) ياخشى زىياپەتمۇ؟ ياكى زەققۇم دەرىخىمۇ؟ زەققۇمنى بىز زالىملار (يەنى گۇمراھلار) ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) ئازاب قىلدۇق، شۇبھىسىزكى، ئۇ جەھەننەمنىڭ قەئرىدە ئۆسىدىغان دەرەختۇر، ئۇنىڭ مېۋىسى گويا شەيتانلارنىڭ باشلىرىغا ئوخشايدۇ، ئۇلار شۇبھىسىز شۇ مېۋىلەردىن يەيدۇ، ئۇنىڭ بىلەن قورساقلىرىنى تويغۇزىدۇ، ئاندىن ئۇلار ئۇنىڭ ئۈستىگە (يىرىڭ بىلەن) قاينىقسۇنىڭ ئارىلاشتۇرمىسىنى ئىچىدۇ، ئاندىن ئۇلارنىڭ قايتىدىغان جايى چوقۇم دوزاخ بولىدۇ، ئۇلار ھەقىقەتەن ئاتا - بوۋىلىرىنى گۇمراھ بىلدى، ئۇلار ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ ئىزلىرىدىن يۈگۈردى﴾[1].

* * * * * * *

[1] سۈرە سەففات 62 — 70 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هَٰٓؤُلَآءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا۟ ٱلسَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَكَ مَا كَانَ يَنۢبَغِى لَنَآ أَن نَّتَّخِذَ مِن دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَآءَ وَلَٰكِن مَّتَّعْتَهُمْ وَءَابَآءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا۟ ٱلذِّكْرَ وَكَانُوا۟ قَوْمًۢا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ كَذَّبُوكُم بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ۚ وَمَن يَظْلِم مِّنكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

شۇ كۈندە ئاللاھ ئۇلارغا قوشۇپ، ئۇلار ئاللاھ نى قويۇپ، چوقۇنغان نەرسىلىرىنى يېغىدۇ.ئاندىن ئاللاھ (ئۇلارغا): «مېنىڭ بۇ بەندىلىرىمنى سىلەر ئازدۇردۇڭلارمۇ؟يا (توغرا) يولدىن ئۇلار ئۆزلىرى ئازدىمۇ؟» دەيدۇ[17]. (ئىبادەت قىلىنغۇچىلار) ئېيتىدۇ: «ئى ئاللاھ! سەن پاكتۇرسەن، سېنى قويۇپ باشقىلارنى دوست تۇتۇش (يەنى سەندىن باشقىغا چوقۇنۇش) بىزگە (ۋە سېنىڭ مەخلۇقاتىڭدىن ھېچ ئەھەدىكە) لايىق ئەمەس، لېكىن سەن ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىنى شۇ قەدەر نېمەتكە چۆمدۈردۈڭكى، ئۇلار سېنى ياد ئېتىشىنى ئۇنتۇدى. ئۇلار ھالاك بولغۇچى قەۋم بولدى»[18]. شۇنىڭدىكى، ئىبادەت قىلىنغۇچىلار سىلەرنىڭ (ئۇلارنى مەبۇد دېگەن) سۆزۈڭلارنى ئىنكار قىلىدى، (ئى كۇففارلار!) سىلەر (ئۆزەڭلاردىن ئازابنى) دەپئى قىلىشقىمۇ ۋە (بۇ بالادىن ئۆزەڭلارنى قۇتۇلدۇرۇشقا) يارىدەم بېرىشكىمۇ قادىر بولالمايسىلەر، سىلەردىن كىمكى (ئاللاھ غا شېرىك كەلتۈرۈش بىلەن ئۆزىگە) زۇلۇم قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا بىز (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز[19].

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ قىيامەت كۈنى مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا كاپىرلارنىڭ ئاللاھ تائالانى تاشلاپ قويۇپ پەرىشتىلەرگە ۋە ئۇلاردىن باشقا نەرسىلەرگە ئىبادەت قىلغانلىقى ئۈچۈن قىيامەت كۈنى تەنقىد قىلىنىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**شۇ كۈندە ئاللاھ ئۇلارغا قوشۇپ، ئۇلار ئاللاھ نى قويۇپ، چوقۇنغان نەرسىلىرىنى يېغىدۇ**﴾ مۇجاھىد: ئۇلار ئىبادەت قىلغان نەرسىلەر بولسا، ئىسا ئەلەيھىسسالام، ئۇزەيىرە ئەلەيھىسسالام ۋە پەرىشتىلەردۇر، دېدى. ﴿**ئاندىن ئاللاھ (ئۇلارغا): «مېنىڭ بۇ بەندىلىرىمنى سىلەر ئازدۇردۇڭلارمۇ؟يا (توغرا) يولدىن ئۇلار ئۆزلىرى ئازدىمۇ؟» دەيدۇ**﴾ يەنى ئاللاھ تائالا ئىبادەت قىلىنغان نەرسىلەرگە سىلەر ئۇ بەندىلىرىمنى مېنى تاشلاپ قويۇپ ئۆزەڭلەرگە ئىبادەت قىلدۇرۇڭلارمۇ ياكى سىلەر ئۇلارنى چاقىرمىساڭلارمۇ ئۆزلىرى كېلىپ سىلەرگە ئىبادەت قىلدىمۇ؟ دەيدۇ.

ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق سورايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئاللاھ ئېيتتى: « ئى مەريەم ئوغلى ئىسا! سەن كىشىلەرگە،ئاللاھ نى قويۇپ مەن بىلەن ئانامنى ئىككى ئىلاھ قىلىۋېلىڭلار، دېدىڭمۇ؟ » ئىسا ئېيتتى: « (رەببىم!) شەنىڭگە لايىق ئەمەس نەرسىلەردىن سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەنكى، ماڭا ئېيتىشقا تېگىشلىك بولمىغان سۆزلەرنى مەن ئېيتمايمەن، ئەگەر مەن بۇ سۆزنى ئېيتقان بولسام، ئۇنى سەن چوقۇم بىلىسەن (يەنى مېنىڭ ئۇنداق دېمىگەنلىكىم ساڭا مەلۇملۇق). سەم مېنىڭ زاتىمدىكىنى بىلىسەن، مەن سېنىڭ زاتىڭدىكىنى بىلمەيمەن، غەيبلەرنى ناھايىتى ئوبدان بىلىسەن، مەن ئۇلارغا پەقەت سەن مېنى ئېيتىشقا بۇيرۇغان سۆزنى، يەنى مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار بولغان ئاللاھ غا ئىبادەت قىلىڭلار، دېدىم. مەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بولغان

www.munber.org

مۇددەتتە، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى كۆزىتىپ تۇرغان ئىدىم، مېنى قەبزى روھ قىلغىنىڭدىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى سەن كۆزىتىپ تۇرغان ئىدىڭ، سەن ھەممە نەرسىدىن خەۋەردارسەن﴾[1].

شۇڭا الله تائالا ئىبادەت قىلىنغان شۇ نەرسىلەرنىڭ قىيامەت كۈنى بېرىدىغان جاۋابىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئىبادەت قىلىنغۇچىلار) ئېيتىدۇ: «ئى الله! سەن پاكىتۇرسەن، سېنى قويۇپ باشقىلارنى دوست تۇتۇش (يەنى سەندىن باشقىغا چوقۇنۇش) بىزگە (ۋە سېنىڭ مەخلۇقاتىڭدىن ھېچ ئەھەدىگە) لايىق ئەمەس**﴾ يەنى بىز بولايلى ياكى ئۇلار بولسۇن ھېچ مەخلۇقنىڭ سەندىن باشقا بىرسىگە ئىبادەت قىلىشى دۇرۇس بولمايدۇ. بىز ئۇلارنى بىزگە ئىبادەت قىلىشقا چاقىرمىدۇق. لېكىن، ئۇلار بىزنىڭ بويرۇقىمىزسىز ۋە رازىلىقىمىزسىز ئۆزلىرىچىلا بىزگە ئىبادەت قىلىدى، بىز ئۇلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىدىن ئادا - جۇدادۇرمىز.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ كۈندە الله ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ ھەممىسىنى (ھېساب ئېلىش ئۈچۈن) يىغىدۇ، ئاندىن پەرىشتىلەرگە: «بۇ كىشىلەر سىلەرگە چوقۇنغانمىدى؟» دەيدۇ، ئۇلار ئېيتىدۇ: «سەن پاكىتۇرسەن، بىزنىڭ دوستىمىز ئۇلار ئەمەس، سەن. (ئۇلار بىزگە چوقۇنمايتتى) بەلكى جىنغا چوقۇناتتى. ئۇلارنىڭ تولىسى جىنغا ئىمان كەلتۈرەتتى﴾[2].

﴿**(ئىبادەت قىلىنغۇچىلار) ئېيتىدۇ: «ئى الله! سەن پاكىتۇرسەن، سېنى قويۇپ باشقىلارنى دوست تۇتۇش (يەنى سەندىن باشقىغا چوقۇنۇش) بىزگە (ۋە سېنىڭ مەخلۇقاتىڭدىن ھېچ ئەھەدىگە) لايىق ئەمەس**﴾ بۇ ئايەتنىڭ يەنە بىر خىل قىرائىتى بولۇپ، ئۇ قىرائەتكە ئاساسەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىر كىشىنىڭ بىزگە ئىبادەت قىلىشى لايىق ئەمەستۇر. چۈنكى، بىز ساڭا ئېھتىياجى چۈشىدىغان بەندىلەردۇرمىز، دېگەنلىك بولىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ بۇ مەنىسى بىلەن بۇنىڭ ئىلگىرىكى مەنىسى بىر - بىرىگە يېقىندۇر.

﴿**لېكىن سەن ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىنى شۇ قەدەر نېمەتكە چۆمدۈردۈڭكى، ئۇلار سېنى ياد ئېتىشنى ئۇنتۇدى**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئۆمۈرلىرى شۇنداق ئۇزۇن بولدىكى ھەتتا ئۇلار ھېچ شېرىك كەلتۈرۈلمەي ساڭا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت پەيغەمبەرلىرىڭنىڭ تىلى ئارقىلىق ئۇلارغا چۈشۈرگەن دەۋىتىڭنى ئۇنتۇدى.

﴿**ئۇلار ھالاك بولغۇچى قەۋم بولدى**»﴾ ھەسەنبەسرى ۋە مالىكلار زوھرىنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۇلار ياخشىلىق يوق قەۋم بولدى، دېگەنلىكتۇر دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

﴿**شۇبھىسىزكى، ئىبادەت قىلىنغۇچىلار سىلەرنىڭ (ئۇلارنى مەبۇد دېگەن) سۆزۈڭلارنى ئىنكار قىلدى**﴾ يەنى سىلەر الله تائالانى تاشلاپ قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسىلىرىڭلار، سىلەرنىڭ ئۇلارنى بىزنىڭ ئىگىلىرىمىز ۋە بىزنى الله تائالاغا يېقىنلاشتۇرىدۇ دېگەن سۆزۈڭلارنى ئىنكار قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله نى قويۇپ قىيامەتكىچە دۇئانى ئىجابەت قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان بۇتلارغا چوقۇنىدىغان ئادەمدىنمۇ گۇمراھ ئادەم بارمۇ؟ بۇتلار ئۇلارنىڭ دۇئاسىدىن غاپىلدۇر، (قىيامەت كۈنى) ئىنسانلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توپلانغان چاغدا، بۇتلار ئۇلارغا (يەنى بۇتپەرەسلەرگە) دۇشمەن بولىدۇ، ئۇلار تەرىپىدىن ئىبادەت قىلىنغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ﴾[3].

---

[1] سۈرە مائىدە 116 ــ 117 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە سەبەئ 40 ــ 41 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئەھقاف 5 ــ 6 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿(ئى كۇففارلار!) سىلەر (ئۆزەڭلاردىن ئازابنى) دەپئى قىلىشقىمۇ ۋە (بۇ بالادىن ئۆزەڭلارنى قۇتۇلدۇرۇشقا) ياردەم بېرىشكىمۇ قادىر بولالمايسىلەر﴾ يەنى كاپىرلار ئۆزلىرىدىن ئازابنى قايتۇرۇشقىمۇ ۋە ئۆزلىرىگە ياردەم بېرىشكىمۇ قادىر بولالمايدۇ.

﴿سىلەردىن كىمكى (الله غا شېرىك كەلتۈرۈش بىلەن ئۆزىگە) زۇلۇم قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا بىز (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴾.

* * * * * * *

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا قَبۡلَكَ مِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ إِلَّآ إِنَّهُمۡ لَيَأۡكُلُونَ ٱلطَّعَامَ وَيَمۡشُونَ فِي ٱلۡأَسۡوَاقِۗ وَجَعَلۡنَا بَعۡضَكُمۡ لِبَعۡضٖ فِتۡنَةً أَتَصۡبِرُونَۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرٗا ٢٠

بىز سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسلا ئەلۋەتتە تاماق يەيتتى، بازارلاردا مېڭىپ يۈرەتتى، بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىنىدۇق، سەۋر قىلامسىلەر؟ (يەنى سەۋر قىلىڭلار) پەرۋەردىگارىڭ (سەۋر قىلغۇچىلار بىلەن سەۋر قىلمىغۇچىلارنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر بىز سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسلا ئەلۋەتتە تاماق يەيتتى، بازارلاردا مېڭىپ يۈرەتتى، بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىنىدۇق، سەۋر قىلامسىلەر؟ (يەنى سەۋر قىلىڭلار) پەرۋەردىگارىڭ (سەۋر قىلغۇچىلار بىلەن سەۋر قىلمىغۇچىلارنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر[20].

ئىلگىرى ئۆتكەن ھەممە پەيغەمبەرلەرنىڭمۇ ئىنسان ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿بىز سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسلا ئەلۋەتتە تاماق يەيتتى، بازارلاردا مېڭىپ يۈرەتتى﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايەتتە ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ تاماق يەيدىغانلىقىدىن، تاماققا ئېھتىياجىنىڭ بارلىقىدىن، كەسىپ ۋە تىجارەت قىلىش ئۈچۈن بازارلاردا مېڭىپ يۈرىدىغانلىقىدىن، بۇلارنىڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ ھالىغا ۋە ئۇلارنىڭ ئورنىغا مۇناسىب كەلمەيدىغان ئىش ئەمەسلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. چۈنكى، الله تائالا ئەقلى ھوشى جايىدا ۋە توغرا تۇنۇشى بار ھەر بىر كىشى پەيغەمبەرلەرنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن ۋەزىپىسىدە ئۇلارنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋېلىشى ئۈچۈن ئۇلاردا ياخشى ئالامەتلەرنى، چىرايلىق سۈپەتلەرنى، ئېسىل سۈزلەرنى، مۆكەممەل ئەمەل - ئىبادەتلەرنى ۋە مۆجىزىلەرنى قىلدى.

الله تائالا ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭمۇ ئىنساندىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿بىز سەندىن ئىلگىرى پەقەت شەھەر ئاھالىسىدىن بولغان ئەرلەرنى پەيغەمبەر قىلىپ، ئۇلارغا ۋەھىي قىلدۇق﴾[1] ﴿پەيغەمبەرلەرنى تاماق يېمەيدىغان جەسەت قىلغىنىمىز يوق (يەنى ئۇلار بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش يەيدۇ، ئىچىدۇ) ھەمدە ئۇلار (دۇنيادا ئۆلمەي) مەڭگۈ قالىدىغان بولغىنى يوق (يەنى ئۇلارمۇ بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش ۋاپات بولىدۇ)﴾[2].

﴿بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىنىدۇق﴾ يەنى ئىچىڭلاردىن كىمنىڭ بويسۇنىدىغانلىقىنى ۋە ئاسىيلىق قىلىدىغانلىقىنى بىلىشىمىز ئۈچۈن بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىنىدۇق. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿سەۋر قىلامسىلەر؟ (يەنى سەۋر قىلىڭلار) پەرۋەردىگارىڭ (سەۋر قىلغۇچىلار بىلەن سەۋر

---

[1] سۈرە يۈسۈف 109 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنبىيا 8 - ئايەت.

www.munber.org

قىلمىغۇچىلارنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾ يەنى پەرۋەردىگارىڭلار كىمنىڭ ۋەھيي قىلىنىشقا ھەقلىق بولىدىغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى قەيەرگە ئورنىتىشنى (يەنى كىمنىڭ ئۇنىڭ ئەھلى بولىدىغانلىقىنى) ئوبدان بىلىدۇ﴾[1] الله تائالا پەيغەمبەرلىرى بىلەن ئەۋەتكەن ھەقىقەتكە باشلاشقا كىمنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىنى ۋە كىمنىڭ ھەقلىق ئەمەسلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ.

﴿بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىنىدۇق، سەۋر قىلامسىلەر؟﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق: الله تائالا ئەگەر بەندىلىرىم پەيغەمبەرلىرىمگە قارشى چىقمىسۇن دەپ دۇنيانى پەيغەمبەرلىرىمنىڭ (قولىدا) قىلاي دېگەن بولسام ئەلۋەتتە شۇنداق قىلاتتىم. لېكىن، مەن بەندىلىرىمنى پەيغەمبەرلىرىم بىلەن سىناشنى ۋە پەيغەمبەرلىرىمنى بەندىلىرىم بىلەن سىناشنى كۆزلىدىم دېگەنلىكتۇر، دېدى.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم ئىياز ئىبنى ھىماردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «الله تائالا: شەك شۇبھىسىزكى، مەن سېنى (بەندىلىرىم بىلەن) سىنايمەن، ۋە (بەندىلىرىمنى) سەن بىلەن سىنايمەن دېدى» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ (كىتاپ چۈشۈرۈلمىگەن) پەيغەمبەر ھەم پەرىشتە بولۇشى بىلەن (كىتاپ چۈشۈرۈلگەن) پەيغەمبەر ھەم بەندە بولۇشنى تاللاش ئىختىيارى بېرىلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (كىتاپ چۈشۈرۈلگەن) پەيغەمبەر ۋە بەندە بولۇشنى تاللىدى.

* * * * * * *

۞ وَقَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَرۡجُونَ لِقَآءَنَا لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡنَا ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَوۡ نَرَىٰ رَبَّنَاۗ لَقَدِ ٱسۡتَكۡبَرُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ وَعَتَوۡ عُتُوّٗا كَبِيرٗا ٢١ يَوۡمَ يَرَوۡنَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةَ لَا بُشۡرَىٰ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُجۡرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجۡرٗا مَّحۡجُورٗا ٢٢ وَقَدِمۡنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُواْ مِنۡ عَمَلٖ فَجَعَلۡنَٰهُ هَبَآءٗ مَّنثُورًا ٢٣ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِ يَوۡمَئِذٍ خَيۡرٞ مُّسۡتَقَرّٗا وَأَحۡسَنُ مَقِيلٗا ٢٤

بىزگە مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلمايدىغانلار(يەنى مۇشرىكلار): «نېمىشقا بىزگە پەرىشتىلەر چۈشۈرۈلمەيدۇ، ياكى (بىز نېمىشقا) پەرۋەردىگارىمىزنى كۆرمەيمىز» دېيىشتى. شۇنىڭدەك ئۇلار ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتتى ۋە تولىمۇ ھەددىدىن ئاشتى[21]. ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (ئۆزلىرىنىڭ جېنىنى ئېلىش ئۈچۈن چۈشكەن) پەرىشتىلەرنى كۆرگەن كۈنى گۇناھكارلارغا خۇش خەۋەر بولمايدۇ، پەرىشتىلەر ئۇلارغا: «(سىلەرگە جەننەت) ھارامدۇر» دەيدۇ[22]. بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ، ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزاندەك قىلىۋېتىمىز، (يەنى ئۇلار ئىمانسىز بولغانلىقتىن، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى يوققا چىقىرىمىز)[23]. ئەھلى جەننەت بۇ كۈندە ئەڭ ياخشى جايدا ۋە ئەڭ ياخشى ئارامگاھتا بولىدۇ[24].

---

[1] سۈرە ئەنئام 124 ئايەت.

www.munber.org

كاپىرلارنىڭ تەرسالىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله تائالا كاپىرلارنىڭ (ئىمان ئېيتىشتىن) تەرسالىق قىلىپ تۇرۇۋالغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بىزگە مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلمايدىغانلار(يەنى مۇشرىكلار): «نېمىشقا بىزگە پەرىشتىلەر چۈشۈرۈلمەيدۇ (دېيىشتى)**﴾ يەنى مۇھەممەدنىڭ الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىدىن بىزگە خەۋەر بېرىشى ئۈچۈن، بىزنىڭ كۆز ئالدىمىزغا نېمىشقا پەرىشتىلەر چۈشۈرۈلمەيدۇ؟ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان مۆجىزىلەرنى تەلەپ قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: ﴿ياكى (پەيغەمبەرلىكىگە) گۇۋاھچى قىلىپ اللەنى ۋە پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا كەلتۈرگىن﴾[1].

مۇشرىكلار مۇنداق دېدى: ﴿**ياكى (بىز نېمىشقا) پەرۋەردىگارىمىزنى كۆرمەيمىز» دېيىشتى**﴾. شۇڭا الله تائالا ئۇلار ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿**شۇبھىسىزكى ئۇلار ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتتى ۋە تولىمۇ ھەددىدىن ئاشتى**﴾. ﴿بىزئۇلارغا (يەنى كۇففارلارغا) پەرىشتىلەرنى چۈشۈرگەن، ئۆلۈكلەرنى ئۇلار بىلەن سۆزلەشتۈرگەن، بىز ھەممە نەرسىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا يىغىپ بەرگەن (يەنى ئۇلارنىڭ يۇقىرىقى تەلەپلىرىنى ئورۇنلىغان) تەقدىردىمۇ، الله خالىمىغىچە ئۇلار ئىمان ئېيتمايدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى (بۇنى) ئۇقمايدۇ﴾[2]

﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (ئۆزلىرىنىڭ جېنىنى ئېلىش ئۈچۈن چۈشكەن) پەرىشتىلەرنى كۆرگەن كۈنى گۇناھكارلارغا خۇش خەۋەر بولمايدۇ، پەرىشتىلەر ئۇلارغا: «(سىلەرگە جەننەت) ھارامدۇر» دەيدۇ**﴾ يەنى كاپىرلار پەرىشتىلەرنى ئۇلارغا خۇش خەۋەر بېرىلمىدىغان كۈندە كۆرمەستىن، بەلكى ئۇلارغا خۇش خەۋەر بېرىلمەيدىغان كۈندە كۆرىدۇ.

بەزى ئالىملار: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىدىن كاپىرلار سەكراتقا چۈشكەن ۋاقتىدىكى پەرىشتىلەرنىڭ ئۇلارغا دوزاخ ۋە الله تائالانىڭ غەزىۋى بارلىقىدىن خەۋەر بېرىشلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دەيدۇ. يەنى پەرىشتىلەر كاپىرغا ئۇنىڭ جېنىنى ئالىدىغان ۋاقتىدا: ئى پاسكىنا تەندىكى مەينەت جان! سەن (بەدەنىڭنىڭ تۆشۈكلىرىگە كىرىپ كېتىدىغان) ئاتەشلىك شامالنىڭ، زىيادە ھارارەتلىك قايناقسۇنىڭ ۋە قارا تۇتۇندىن بولغان سالقىنمۇ ئەمەس، كۆركەمەس سايىنىڭ تەرىپىگە چىققىن، دەيدۇ. كاپىرنىڭ جېنى چىقىشقا ئونماي، (كاپىرنىڭ) تېنىگە تاراپ كېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن پەرىشتىلەر كاپىرنى ئۇرغىلى باشلايدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرىشتىلەر (بەدرى ئۇرۇشىدا) كاپىرلارنىڭ جانلىرىنى ئېلىۋاتقاندا، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىگە ۋە ئارقىلىرىغا ئۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرسەڭ ئىدىڭ (ئەلۋەتتە قورقۇنچلۇق ھالنى كۆرگەن بولاتتىڭ). (پەرىشتىلەر ئۇلارغا) «دوزاخنىڭ كۆيدۈرگۈچى ئازابىنى تېتىڭلار!» (دەيتتى)﴾[3] ﴿(ئى مۇھەممەد!) زالىملارنى سەكراتقا چۈشكەن ۋاقتىلىرىدا كۆرسەڭ (ئەلۋەتتە، قورقۇنچلۇق ھالنى كۆرىسەن)، پەرىشتىلەر (يەنى ئازاب پەرىشتىلىرى) قوللىرىنى سوزۇپ﴾ يەنى ئۇلارنى ئۇرۇپ: ﴿«سىلەر جانلىرىڭلارنى چىقىرىڭلار! سىلەر الله توغرىسىدا ھەقسىز سۆزلەرنى قىلغانلىقىڭلار (يەنى ئېيتىرا قىلغانلىقىڭلار، شېرىك كەلتۈرگەنلىكىڭلار، بالا نىسبەت بەرگەنلىكىڭلار) ۋە الله نىڭ ئايەتلىرىنى مەنسىتمىگەنلىكىڭلار ئۈچۈن، بۈگۈن خورلىغۇچى ئازاب بىلەن جازالىنىسىلەر» دەيدۇ﴾[4]

---

[1] سۈرە ئىسرا 92 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنئام 111 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنفال 50 - ئايەت.
[4] سۈرە ئەنئام 93 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

شۇڭا الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (ئۆزلىرىنىڭ جېنىنى ئېلىش ئۈچۈن چۈشكەن) پەرىشتىلەرنى كۆرگەن كۈنى گۇناھكارلارغا خۇش خەۋەر بولمايدۇ**﴾.

سەكراتقا چۈشۈپ قالغان مۆمىنلەرنىڭ ھالى بۇلارنىڭ ھالىغا ئوخشىمايدۇ. مۆمىنلەرگە بولسا ياخشىلىق ۋە خۇشاللىقلارغا ئېرىشىش بىلەن خۇش بېشارەت بېرىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز الله دۇر» دېگەنلەر، ئاندىن تۇغرا يولدا بولغانلارغا پەرىشتىلەر چۈشۈپ: «قورقماڭلار، غەم قىلماڭلار، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۈچۈن خۇشال بولۇڭلار، بىز دۇنيادا، ئاخىرەتتە سىلەرنىڭ دوستلىرىڭلارمىز، جەننەتتە سىلەر ئۈچۈن كۆڭلۈڭلار تارتقان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ۋە تىلىگەن نەرسەڭلارنىڭ ھەممىسى بار، (ئۇلار) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان (الله) تەرىپىدىن بېرىلگەن زىيافەتتۇر» دەيدۇ﴾[1] بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم بەرا ئىبنى ئازىبدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق كەلدى: شەك شۇبھىسىزكى پەرىشتىلەر مۆمىن كىشىنىڭ جېنىغا: ئى پاك تەندىكى پاك جان، سىز ئۇ تەننى ئاۋاتلاشتۇرغان بولسىڭىزمۇ راھەت - پاراغەت، ياخشى رىزىق ۋە غەزەبلەنمىگەن پەرۋەردىگار تەرىپىگە چىقىڭ، دەيدۇ.

مۇجاھىد، زەھھاك ۋە باشقىلار الله تائالانىڭ: ﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (ئۆزلىرىنىڭ جېنىنى ئېلىش ئۈچۈن چۈشكەن) پەرىشتىلەرنى كۆرگەن كۈنى گۇناھكارلارغا خۇش خەۋەر بولمايدۇ**﴾ دېگەن ئايىتى توغرىسىدا (پەرىشتىلەرنىڭ كاپىرلارغا خۇش - خەۋەر بولماسلىقى) قىيامەت كۈنى بولىدۇ، دەيدۇ. بۇ ئايەتكە بېرىلگەن بۇ مەنا بىلەن ئىلگىرى بېرىلگەن مەنانىڭ ئارىلىقىدا ھېچ قارمۇ قارشىلىق يوق. چۈنكى، پەرىشتىلەر (بىرەر ئىنسانىنىڭ) ئۆلىدىغان كۈنىدىن ۋە قىيامەت كۈنىدىن ئىبارەت ئىككى كۈندە چۈشىدۇ. (ئۆلگۈچى) مۆمىن بولسا، پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا الله تائالانىڭ رەھمىتى ۋە رازىلىقى بىلەن خۇش بېشارەت بېرىدۇ. (ئۆلگۈچى) كاپىر بولسا، پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا نىجاتلىقنىڭ يوقلۇقىدىن ۋە زىيان تارتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. كاپىر پەرىشتىلەرنى كۆرگەن كۈنى گۇناھكارلارغا خۇش خەۋەر بولمايدۇ.

﴿**پەرىشتىلەر ئۇلارغا: «(سىلەرگە جەننەت) ھارامدۇر» دەيدۇ**﴾ يەنى پەرىشتىلەر كاپىرلارغا: بۇ گۈن سىلەرنىڭ نىجات تېپىشىڭلار ھارامدۇر، دەيدۇ.

مۇجاھىد، ئىكرىمە، ھەسەن، زەھھاك، قەتادە، ئەتىيە ئەۋپى، ئاتائى خۇراسانى، خۇسەيپ ۋە باشقىلار: "بۇ گۈن سىلەرنىڭ نىجات تېپىشىڭلار ھارامدۇر" دېگەن سۆزنى كاپىرلارغا دەيدىغانلار پەرىشتىلەردۇر، دەيدۇ. بۇ قاراشنى ئىبنى جەرىرمۇ توغرا دەپ قارىدى. ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جۇرەيجنىڭ: بۇ سۆز (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزى بولماستىن) كاپىرلارنىڭ سۆزىدۇر، كاپىرلار پەرىشتىلەرنى كۆرگەن كۈنى: بۈگۈن سىلەرنىڭ نىجات تېپىشىڭلار ھارامدۇر، دەيتتى. يەنى كاپىرلار پەرىشتىلەرنى كۆرۈشتىن پاناھ تىلەيتتى. چۈنكى، ئەرەبلەر ئۆزلىرىگە بىرەر مۇسىبەت ياكى قىيىنچىلىق كەلسە، بۈگۈن سىلەرنىڭ نىجات تېپىشىڭلار ھارامدۇر، دەيتتى[2] دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئىبنى جۇرەيجنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە دېگەن بۇ سۆزنىڭ تۇغرا تەرەپلىرى بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئايەتنىڭ باش ئايىغىدىكى مەزمۇنىغا قارىغاندا بۇ سۆزنىڭ تۇغرا بولۇشى تولىمۇ يىراقتۇر. ھەمدە كۆپ ساندىكى ئالىملار بۇ سۆزنى دېگۈچىلەرنىڭ پەرىشتىلەر ئىكەنلىكىنى ئۇچۇق بايان قىلدى.

﴿**بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ، ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزاندەك قىلىۋېتىمىز، (يەنى ئۇلار ئىمانسىز بولغانلىقتىن، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى يوققا چىقىرىمىز)**﴾ يەنى

---

[1]- سۈرە فۇسسىلەت 30 — 32 - ئايەتكىچە.

[2] يەنى كاپىرلار پەرىشتىلەرنى كۆرۈشنى بىر مۇسىبەت دەپ قارىغاچقا شۇ سۆزنى قىلاتتى دېمەكچى بولۇشى مۇمكىن.

www.munber.org

بۇ ئىش الله تائالا قىيامەت كۈنى بەندىلىرىنىڭ ياخشى - يامان قىلمىشلىرىدىن ھېساب ئالغان ۋاقتىدا بولىدۇ. يەنى الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارنىڭ ئۆزلىرىنى نىجاتلىققا ئېلىپ چىقىدۇ، دەپ ئويلاپ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ بىرىگىمۇ ئېرىشەلمەيدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. چۈنكى، ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرى (قىلىنغان ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن قويۇلغان) ئىخلاس ۋە شەرئىتكە ئۇيغۇن كېلىشتىن ئىبارەت شەرتلىرىنى يوقاتتى. ھەر قانداق ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەردە ئىخلاس ۋە ئۇنىڭ شەرئىتكەن ئۇيغۇن كېلىشى تېپىلمايدىكەن، ئۇ ئەمەل قوبۇل قىلىنمىغان بولىدۇ. كاپىرلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئەڭ ئاددىيسى بۇ ئىككى شەرتنىڭ بىرىنى يوقاتقان بولىدۇ. بەزەن ھەر ئىككىسىنى يوقىتىدۇ. بۇ چاغدا ئۇ ياخشى ئەمەل قوبۇل قىلىنىشتىن تولىمۇ يىراق بولىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ، ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزانىدەك قىلىۋېتىمىز، (يەنى ئۇلار ئىمانسىز بولغانلىقتىن، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى يوققا چىقىرىمىز)**﴾.

يەنى كاپىرلانىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرى، ئۇلار ئازراقمۇ ساۋابقا ئېرىشەلمەيدىغان ئەڭ ئاددىي نەرسىلەرگە ئايلىنىپ كېتىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى بورانلىق كۈندە شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەن بىر دۆۋە كۈلگە ئوخشايدۇ، كاپىرلار(بۇ دۇنيادا)قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۇچۇن ئازراقمۇ ساۋابقا ئېرىشەلمەيدۇ، بۇ چوڭقۇر ئېزىشتۇر (يەنى چوڭ زىياندۇر)﴾[1] ﴿ئى مۆمىنلەر! پۈل - مېلىنى كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان، الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرمەيدىغان كىشى (نىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلىۋەتكىنىگە) ئوخشاش، بەرگەن سەدىقىڭلارنى مىننەت قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش بىلەن بىكار قىلىۋەتمەڭلار. بۇنداق (پۈل - مېلىنى باشقىلارغا كۆرسىتىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان) ئادەم خۇددى ئۈستىگە توپا - چاڭ قونۇپ قالغان، قاتتىق يامغۇردىن كېيىن (يۇيۇلۇپ) بۇرۇنقىدەك بولۇپ قالغان سىلىق تاشقا ئوخشايدۇ. ئۇلار قىلغان ئەمەللىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) ھېچقانداق ساۋابقا ئىگە بولالمايدۇ﴾[2] ﴿كاپىرلارنىڭ (ياخشى ئەمەل دەپ ئويلىغان) ئەمەللىرى باياۋاندىكى سەرابقا ئوخشايدۇ، تەشنا ئادەم ئۇنى سۇ دەپ گۇمان قىلىدۇ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلسە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيدۇ (يەنى سۇ كۆرمەيدۇ)﴾[3].

جەننەتكە كىرىشكە تېگىشلىك بولغانلارنىڭ ياخشى ئورۇندا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئەھلى جەننەت بۇ كۈندە**﴾ يەنى قىيامەت كۈنىدە ﴿**ئەڭ ياخشى جايدا ۋە ئەڭ ياخشى ئارامگاھتا بولىدۇ**﴾. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەھلى دوزاخ بىلەن ئەھلى جەننەت (قىيامەت كۈنى) باراۋەر بولمايدۇ، ئەھلى جەننەت بولسا مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾[4] ئۇنداق بولۇشى جەننەتكە كىرگەنلەر كاتتا دەرىجىلەردە، خاتىرجەم ئۇيلەردە، مەنزىرىسى چىرايلىق ۋە ئېسىل ئورۇنلاردا بولىدۇ. ئۇلار بۇ يەردە مەڭگۇ قالىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار جەننەتتە مەڭگۇ قالىدۇ، جەننەت نېمىدېگەن گۈزەل قارارگاھ! نېمىدېگەن گۈزەل جاي!﴾[5].

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 18 - ئايەت.
[2] سۈرە بەقەر 264 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە نۇر 39 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھەشر 20 - ئايەت.
[5] سۈرە فۇرقان 76 - ئايەت.

www.munber.org

ئەمما دوزاخقا كىرگەنلەر بولسا جەھەننەمنىڭ ئەڭ تۆۋەن قاتلاملىرىدا، تۈگمەس پۈشايمان ھەسرەتلەردە ۋە خىلمۇ خىل ئازاب - ئوقۇبەتلەردە بولىدۇ. الله تائالا جەھەننەمنىڭ قانداق ئورۇن ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿جەھەننەم ھەقىقەتەن يامان قارارگاھتۇر، يامان جايدۇر »﴾[1] يەنى جەھەننەم مەنزىرە جەھەتتىنمۇ يامان، قارارگاھ جەھەتتىنمۇ يامان ئورۇندۇر.

﴿**ئەھلى جەننەت بۇ كۈندە ئەڭ ياخشى جايدا ۋە ئەڭ ياخشى ئارامگاھتا بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار (دۇنيادا) قوبۇل قىلىنىدىغان ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق جايلارغا ئېرىشتى. دوزاخقا كىرگەنلەر ئۇنداق ئەمەستۇر. چۈنكى، ئۇلارنىڭ جەننەتكە كىرىشىگە ۋە دوزاختىن قوتۇلۇپ قېلىشىغا سەۋەبچى بولىدىغان بىرەر ياخشى ئەمەل ئىبادىتى يوقتۇر. الله تائالا بۇ ئايەتتە، بەخت - سائادەتكە ئېرىشكەن كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىش بىلەن بەتبەختلەرنىڭ (ئەھۋالىنى ئوچۇق بايان قىلماستىن) ئۇلارنىڭ ئەھۋالىغا، ئۇلاردا ئېغىزغا ئالغۇدەك ياخشىلىق يوق دەپ ئىشارەت قىلدى.

سەئىد ئىبنى جۇبەير: الله تائالا ھېساب ئېلىشتىن چۈشتىن بۇرۇن بىكار بولۇپ بولىدۇ. جەننەتكە كىرىدىغانلار چۈشلۈك ئۇيقۇنى جەننەتكە كىرىپ ئوخلايدۇ. دوزاخقا كىرگەنلەرمۇ (چۈشتىن بۇرۇن) كىرىپ بولىدۇ. چۈنكى، الله تائالا: ﴿**ئەھلى جەننەت بۇ كۈندە ئەڭ ياخشى جايدا ۋە ئەڭ ياخشى ئارامگاھتا بولىدۇ**﴾ دېگەن. (يەنى چۈشلۈك ئوخلايدىغان ئارامگاھلىرىدا بولىدۇ).

ئىكرىمە: مەن جەننەتكە كىرمەكچى بولغانلارنىڭ قايسى ۋاقىتتا جەننەتكە كىرىدىغانلىقىنى ۋە دوزاخقا كىرمەكچى بولغانلارنىڭ قايسى ۋاقىتتا دوزاخقا كىرىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلمەن. بۇ ۋاقىت بولسا دۇنيادا كىشىلەر چۈشلۈك ئۇيقۇنى ئۇخلىماقچى بولۇپ ئۆيلىرىگە قايتىشقان، چۈش ۋاقتىغا ئازراق قالغان ۋاقىتتۇر. (بۇ ۋاقىتتا) دوزاخقا كىرىدىغانلارمۇ دوزاخقا كىرىدۇ. ئەمما جەننەتكە كىرىدىغانلار بولسا، ئۇلار جەننەتكە ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئۇلارنىڭ چۈشلۈك ئۇيقۇسى جەننەتتە بولىدۇ. ئۇلار بىر بىلىقنىڭ جىگىردىن يەيدۇ. ئۇنىڭغا ھەممىسى تويىدۇ. مانا بۇ الله تائالانىڭ: ﴿**ئەھلى جەننەت بۇ كۈندە ئەڭ ياخشى جايدا ۋە ئەڭ ياخشى ئارامگاھتا بولىدۇ**﴾[2] دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىدۇر، دېدى.

* * * * * * *

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ ٱلسَّمَآءُ بِٱلْغَمَـٰمِ وَنُزِّلَ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ تَنزِيلًا ﴿٢٥﴾ ٱلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ ٱلْحَقُّ لِلرَّحْمَـٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى ٱلْكَـٰفِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَـٰلَيْتَنِى ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَـٰوَيْلَتَىٰ لَيْتَنِى لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَّقَدْ أَضَلَّنِى عَنِ ٱلذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَآءَنِى ۗ وَكَانَ ٱلشَّيْطَـٰنُ لِلْإِنسَـٰنِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

شۇ كۈندە ئاسمان بۇلۇت بىلەن بىرلىكتە يېرىلىدۇ، پەرىشتىلەر بەندىلەرنىڭ نامە - ئەمالىنى ئېلىپ) ئارقىمۇ ئارقا چۈشىدۇ[25]. پادىشاھلىق بۇ كۈندە مەرھەمەتلىك الله غا خاستۇر، بۇ كۈن كاپىرلارغا قىيىندۇر[26]. شۇ كۈنى زالىم (يەنى كاپىر) ئىككى قولىنى چىشلەپ: «ئىسىت! پەيغەمبەر بىلەن (نىجاتلىق) يولىنى تۇتسامچۇ، ئىسىت! پالانىنى دوست تۇتمىغان بولسامچۇ؟ قۇرئان ماڭا

---

[1] سۈرە فۇرقان 66 - ئايەت.

[2] يەنى ئەسلىدە الله تائالانىڭ: ﴿ۋە ئەڭ ياخشى ئارامگاھتا بولىدۇ﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ ئەرەبچىسى جەننەت چۈشلۈك ئۇيقۇغا ئەڭ ياخشى ئورۇن دېگەن مەنىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان سۆز بىلەن بايان قىلىنغاندۇر. شۇڭا ئالىملار بۇ ئايەتكە ئاساسەن يوقىرىدىكى كۆز قاراشلارنى بايان قىلدى.

www.munber.org

يەتكەندىن كېيىن، ئۇ (يەنى پالانى) مېنى قۇرئاندىن، شەك ـ شۇبھىسىزكى، ئازدۇردى» دەيدۇ، شەيتان ئىنسانىنى (ئازدۇرۇپ بولۇپ) تاشلىۋېتىدۇ﴿27 - 29﴾.

قىيامەت كۈنىنىڭ قورقۇنچلۇق ئەھۋاللىرى ۋە ئۆزلىرىگە ئۆۋال قىلغۇچىلارنىڭ پۇشايمان قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەت كۈنىنىڭ قورقۇنچلۇق ئەھۋالىدىن ۋە ئۇ كۈندە بولىدىغان كاتتا ئىشلاردىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ كاتتا ئىشلارنىڭ قاتارىدىن كۆزلەرنى چاقنىتىپ تۇرىدىغان كاتتا نۇرنىڭ ساياسىنىڭ سەۋەبى بىلەن ئاسماننىڭ يېرىلىشى، ئاسمان پەرىشتىلىرىنىڭ چۈشۈپ توپلىنىش مەيدانىدىكى كىشىلەرنى قورشاپ تۇرۇشى، ئاندىن ھۆكۈم چىقىرىشى ئۈچۈن الله تائالانىڭ كېلىشىدۇر. مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى الله تائالانىڭ: **﴿ئۇلار (يەنى ئىسلامغا كىرىشنى تەرك ئەتكەنلەر) پەقەت الله نىڭ (قىيامەت كۈنى خالايىقنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىشى ئۈچۈن) بۇلۇت پارچىلىرى ئىچىدە كېلىشىنى، پەرىشتىلەرنىڭ كېلىشىنى ۋە (خالايىقنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىلىپ، بىر گۇرۇھ جەننەتى، بىر گۇرۇھ دوزىخى بولۇپ ئايرىلىش بىلەن خالايىقنىڭ) ئىشىنىڭ پۈتۈشىنى كۈتەمدۇ؟ (بەندىلەرنىڭ) ھەممە ئىشى الله غا قايتۇرۇلىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشاشتۇر، دېدى.

﴿پادىشاھلىق بۈ كۈندە مەرھەمەتلىك الله غا خاستۇر﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بۈگۈن پادىشاھلىق كىمگە خاس؟ غالىب بىر اللەغا خاستۇر﴾[1]

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دەپ بايان قىلىنىدى: «شەك شۇبھىسىزكى الله تائالا ئاسمانلارنى ئوك قولى بىلەن، زېمىنلارنى يەنە بىر قولى بىلەن قاتلاپ مەن پادىشاھدۇرمەن، مەن ھېساب ئالغۇچىدۇرمەن، زېمىننىڭ پادىشاھلىرى قەيەردە؟ زالىملار قەيەردە؟ ۋە چوڭچىلىق قىلغۇچىلار قەيەردە؟ دەيدۇ».

﴿بۈ كۈن كاپىرلارغا قىيىندۇر﴾ چۈنكى، ئۇ كۈن توغرا ۋە ئادىل ھۆكۈم چىقىرىلىدىغان كۈندۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سۈر چېلىنغان ۋاقىت ـ ئۇ كۈن قىيىن كۈندۇر، كاپىرلارغا ئاسان ئەمەستۇر﴾[2] مانا بۇ بۇ كۈندىكى كاپىرلارنىڭ ھالىدۇر. ئەمما بۇ كۈندىكى مۆمىنلەرنىڭ ھالى بولسا الله تائالا بۇ ئايىتىدە بايان قىلغاندەك بولىدۇ: ﴿چوڭ قورقۇنچ (يەنى قىيامەتنىڭ دەھشىتى) ئۇلارنى قايغۇغا سالمايدۇ، پەرىشتىلەر: «اللە سىلەرگە ۋەدە قىلغان كۈن مۇشۇ» (دەپ)، ئۇلارنى (جەننەتنىڭ دەرۋازىلىرى ئالدىدا) قارشى ئالىدۇ﴾[3].

﴿شۇ كۈنى زالىم (يەنى كاپىر) ئىككى قولىنى چىشلەپ: «ئىسىت! پەيغەمبەر بىلەن (نىجاتلىق) يولىنى تۇتسامچۇ(دەيدۇ)﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن شەك يوق ئوچۇق ھەقىقەتتىن ئايرىلىپ كېتىپ، باشقا يولدا مېڭىپ، ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئۆۋال قىلغۇچىلارنىڭ قىلىدىغان پۇشايمىنىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئۇ قىيامەت كۈنىدىن ئىبارەت پۇشايمان پايدا بەرمەيدىغان بىر ۋاقىتتا پۇشايمان قىلىدۇ. ھەسرەتلىنىپ ۋە ئەپسۇسلىنىپ ئىككى قولىنى چىشلەيدۇ. بۇ ئايەت مەيلى ئۇقبە ئىبنى ئەبۇمۇئىتئە توغرىسىدا چۈشسۇن

---

[1] سۈرە مۆمىن 16 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇددەسسىر 8 ــ 10 - ئايەتكىچە.
[3] سۈرە ئەنبىيا 103 - ئايەت.

www.munber.org

ياكى ئۇنىڭدىن باشقا بەتبەختلەر توغرىسىدا چۈشىسۈن، ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئۈۋال قىلغان بارلىق كىشىلەرگە ئومۇمىيدۇر.

الله تائالا بىز ھەققىنى مۇنداق دېدى: ﴿دوزاختا ئۇلارنىڭ يۈزلىرى تۇرۇلۇپ كېتىدىغان كۈندە، ئۇلار: «كاشكى بىز الله غا ئىتائەت قىلغان بولساقچۇ! پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلغان بولساقچۇ!» دەيدۇ، ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن باشلىقلىرىمىزغا، كاتتىلىرىمىزغا ئىتائەت قىلدۇق، ئۇلار بىزنى توغرا يولدىن ئازدۇردى، پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارغا ئازابنى ئىككى ھەسسە بەرگىن ۋە ئۇلارغا قاتتىق لەنەت قىلغىن» دەيدۇ﴾[1].

يەنى ھەر بىر ئۆزىگە ئۈۋال قىلغۇچى قىيامەت كۈنى قاتتىق پۇشايمان قىلىدۇ. ھەسرەتتە ئىككى قولىنى چىشلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«ئىسىت! پەيغەمبەر بىلەن (نىجاتلىق) يولىنى تۇتسامچۇ، ئىسىت! پالانىنى دوست تۇتمىغان بولسامچۇ؟ قۇرئان ماڭا يەتكەندىن كېيىن، ئۇ (يەنى پالانى) مېنى قۇرئاندىن، شەك ـ شۇبھىسىزكى، ئازدۇردى» دەيدۇ**﴾ يەنى كاپىر، ئازغۇنلۇق يولىغا چاقىرغۇچىلار مەيلى ئۇمەييە ئىبنى خەلەپ، مەيلى ئۇنىڭ قېرىندىشى ئۇبەييە ئىبنى خەلەپ ياكى ئۇ ئىككىسىدىن باشقىسى بولسۇن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئۇنى ھىدايەت يولىدىن ئېلىپ چىقىپ ئازغۇنلۇق يولىغا باشلىغان پالانىنى دوست تۇتمىغان بولسامچۇ؟ ئۇ قۇرئان ماڭا يەتكەندىن كېيىن مېنى قۇرئاندىن ھەقىقەتەن ئازدۇردى، دەيدۇ.

﴿**شەيتان ئىنسانىنى (ئازدۇرۇپ بولۇپ) تاشلۇۋېتىدۇ**﴾ يەنى شەيتان ئىنسانىنى ھەقىقەتتىن ئازدۇرۇپ، ھەقىقەتكە يەتكىلى قويمايدۇ. ئۇنى ناھەق ئىشلارغا ئىشلىتىدۇ ۋە ئۇنىڭغا چاقىرىدۇ.

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلرَّسُولُ يَٰرَبِّ إِنَّ قَوْمِى ٱتَّخَذُوا۟ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِىٍّ عَدُوًّا مِّنَ ٱلْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

پەيغەمبەر ئېيتتى: «ئى پەرۋەردىگارىم! شۇبھىسىزكى، مېنىڭ قەۋمىم بۇ قۇرئاننى تاشلاندۇق قىلىپ قويدى»[30]. ***شۇنىڭدەك (يەنى ساڭا قەۋمىڭنىڭ مۇشرىكلىرىدىن دۈشمەنلەرنى قىلغاندەك) ھەربىر پەيغەمبەرگە بىر قىسىم گۇناھكارلارنى ئۇنىڭ دۈشمىنى قىلىدۇق، پەرۋەردىگارىڭ يول كۆرسەتكۈچى ۋە ياردەمچى بولۇشقا ساڭا يېتەرلىكتۇر***[31].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىگە قارشى چىققۇچىلارنىڭ ئۈستىدىن شىكايەت قىلىشى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ: ﴿**«ئى پەرۋەردىگارىم! شۇبھىسىزكى، مېنىڭ قەۋمىم بۇ قۇرئاننى تاشلاندۇق قىلىپ قويدى»**﴾. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنداق دېيىشىدىكى سەۋەب مۇشرىكلار قۇرئانغا قۇلاق سالمايتتى ۋە ئۇنى تىڭشىمايتتى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كاپىرلار: «بۇ قۇرئانغا قۇلاق سالماڭلار، ئۇنى ئېلىشتۇرۇۋېتىڭلار، سىلەر غەلبە قىلىشىڭلار مۇمكىن» دەيدۇ﴾[2] يەنى كاپىرلارغا قۇرئان ئوقۇپ

---

[1] سۈرە ئەھزاب 66 ــ 68 - ئايەتكىچە.
[2] - سۈرە فۇسسىلەت 26 - ئايەت.

www.munber.org

بېرىلگەندە ھەتتا ئۇلار قۇرئاننى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن بىكار پاراڭنى ۋە باشقا نەرسە توغرىسىدىكى گەپلەرنى جىق قىلاتتى. مانا بۇ قۇرئاننى تاشلاندۇق قىلىپ قويغانلىق ۋە ئىمان ئېيتمىغانلىقدۇر.

قۇرئانغا ئىشەنمىگەنلىك، ئۇنىڭ توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزمىگەنلىك، ئۇنى چۈشەنمىگەنلىك، ئۇنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئەمەل قىلمىغانلىق، ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنمىغانلىق، ئۇنىڭ توسقان ئىشلىرىدىن يانمىغانلىق، ئۇنىڭدىن شېئىرگە ياكى بىكار پاراڭغا ياكى گەپ قىلىشقا ياكى ناخشىغا ياكى پايدىسى يوق ئىشلارغا ياكى سۆز - چۆچەكلەرگە بېرىلگەنلىكلەر بولسا قۇرئاننى تاشلاندۇق قىلىپ قويغانلىق ھېسابلىنىدۇ.

بىز خالىغىنىنى قىلالايدىغان، نېمەت بەرگۈچى ئۇلۇغ الله تائالادىن بىزنى ئۆزى يامان كۆرىدىغان ئىشلاردىن يىراق قىلىشنى، ئۇنىڭ كىتابى بولغان قۇرئاننى يادا ئېلىش، ئۇنى چۈشىنىش ۋە ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان رەۋىشتە ئەتىگەن - كەچتە قۇرئاننىڭ تەلىۋى بويىچە ئەمەل - ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت بىزنى ئۆزى رازى بولىدىغان ئىشلارغا ئىشلىتىشنى تىلەيمىز. شەك شۇبھىسىزكى الله تائالا ئۇلۇغ ۋە ئاتالارنى كۆپ قىلغۇچىدۇر.

﴿**شۇنىڭدەك (يەنى ساڭا قەۋمىڭنىڭ مۇشرىكلىرىدىن دۈشمەنلەرنى قىلغاندەك) ھەربىر پەيغەمبەرگە بىر قىسىم گۇناھكارلارنى ئۇنىڭ دۈشمىنى قىلدۇق**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! خۇددى سېنىڭ قەۋمىڭنىڭ ئىچىدە قۇرئاننى تاشلىۋېتىپ (سەن دۈشمەنلەشكەنلەر) بولغىنىدەك ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرنىڭ ئىچىدىمۇ (پەيغەمبەرلىرى بىلەن دۈشمەنلىشىدىغانلار) بولغان. چۈنكى، الله تائالا ھەربىر پەيغەمبەرگە بىر قىسىم گۇناھكارلارنى ئۇنىڭ دۈشمىنى قىلدى. ئۇلار بولسا كىشىلەرنى ئازغۇنلۇققا ۋە كاپىرلىققا چاقىرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇنىڭدەك (يەنى بۇ مۇشرىكلارنى ساڭا دۈشمەن قىلغاندەك) ئىنسانلار ۋە جىنلارنىڭ شەيتانلىرىنى ھەر بىر پەيغەمبەرگە دۈشمەن قىلدۇق، ئۇلار ئالداش ئۈچۈن شېرىن سۆزلەر بىلەن بىر - بىرىگە ۋەسۋەسە قىلىدۇ، ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا، ئۇلار بۇ ئىشنى (يەنى پەيغەمبەرلىرىگە دۈشمەنلىكنى) قىلمايتتى، ئۇلارنى ئۆزلىرى تۇزگەن ھېيلە - مىكىرلىرى بىلەن قويۇپ بەرگىن (الله ساڭا ئۇلارغا قارشى ياردەم بېرىدۇ)، ئاخىرەتكە ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ دىللىرى ئۇلارنىڭ شېرىن سۆزلىرىگە مايىل بولسۇن، ئۇنىڭدىن خۇرسەن بولسۇن ۋە ئۇلار قىلمۇاتقان گۇناھلارنى بۇلارمۇ قىلسۇن، دەپ ۋەسۋەسە قىلىدۇ﴾[1].

﴿**پەرۋەردىگارىڭ يول كۆرسەتكۈچى ۋە ياردەمچى بولۇشقا ساڭا يېتەرلىكتۇر**﴾ يەنى پەرۋەردىگارىڭ پەيغەمبىرىگە ئەگەشكەن، كىتابىغا ئىمان ئېيتقان، ئىشەنگەن ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن كىشىگە يول كۆرسەتكۈچى ۋە ياردەمچى بولۇشقا يېتەرلىكتۇر. چۈنكى، الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يول كۆرسەتكۈچىدۇر. ئۇنىڭغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياردەم بەرگۈچىدۇر.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ يول كۆرسەتكۈچى ۋە ياردەمچى بولۇشقا ساڭا يېتەرلىكتۇر**﴾ چۈنكى، مۇشرىكلار بىرەر كىشىنى قۇرئان بىلەن ھىدايەت تېپىپ قالمىسۇن ۋە ئۆزلىرىنىڭ يولىنى قۇرئاننىڭ يولىدىن ئۈستۈن كەلسۇن دەپ كىشىلەرنى قۇرئانغا ئەگىشىشتىن توساتتى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**شۇنىڭدەك (يەنى ساڭا قەۋمىڭنىڭ مۇشرىكلىرىدىن دۈشمەنلەرنى قىلغاندەك) ھەربىر پەيغەمبەرگە بىر قىسىم گۇناھكارلارنى ئۇنىڭ دۈشمىنى قىلدۇق**﴾.

* * * * * * *

[1] سۈرە مائىدە 112 — 113 - ئايەتلەر.

www.munber.org

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ ٱلْقُرْءَانُ جُمْلَةً وَٰحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِۦ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَٰهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُو۟لَٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

كاپىرلار: «قۇرئان نېمىشقا ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىر قېتىمدىلا نازىل قىلىنمىدى؟» دېدى. سېنىڭ دىلىڭنى مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى پارچە - پارچە نازىل قىلدۇق، ئۇنى ئايرىم - ئايرىم نازىل قىلدۇق[32]. ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) قانداق بىر سوئالنى تاشلىمىسۇن، (ئۇنىڭغا قارىتا) بىز ساڭا ھەق جاۋابنى ۋە ھەممىدىن گۈزەل چۈشەندۈرۈشنى نازىل قىلدۇق[33]. ئۇلار جەھەننەمگە يۈزلىرى بىلەن سۆرۈلىدۇ، ئۇلارنىڭ جايى ئەڭ يامان، يولى ئەڭ ئازغۇندۇر[34].

قۇرئاننى ئايرىم - ئايرىم چۈشۈرۈشتىكى ھېكمەت، كاپىرلارغا بېرىلگەن رەددىيە ۋە ئۇلارنىڭ يامان ئاقىۋىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە كاپىرلارنىڭ تولا ئېتىراز بىلدۈرىدىغانلىقىدىن، تەرسالىق قىلىشىدىن ۋە ئەھمىيەتسىز سۆزلەرنى كۆپ قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. كاپىرلار ئۆزلىرىگە ئەھمىيىتى بولمىغان سۆزلەرنى قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«قۇرئان نېمىشقا ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىر قېتىمدىلا نازىل قىلىنمىدى؟»**﴾ يەنى مۇھەممەدكە ۋەھىي قىلىنغان بۇ كىتاب، نېمىشقا ئۇنىڭغا خۇددى ئۇنىڭدىن ئىلگىرى چۈشۈرۈلگەن تەۋرات، ئىنجىل، زەبۇر ۋە باشقا كىتابلار بىر قېتىمدىلا چۈشۈرۈلگەندەك بىر قېتىمدىلا چۈشۈرۈلمىدى.

الله تائالا بۇنىڭغا جاۋابەن مۆمىنلەرنىڭ دىلىنى قۇرئان بىلەن مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن ئۇنى يۈزبەرگەن ۋەقەلەرگە ۋە ئېھتىياجلىق ھۆكۈملەرگە قارىتا يېگىرمە ئۆچ يىلدا چۈشۈرگەنلىكىنى بايان قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿قۇرئاننى كىشىلەرگە دانە - دانە ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن ئۇنى بۆلۈپ - بۆلۈپ نازىل قىلدۇق، ئۇنى تەدرىجى نازىل قىلدۇق﴾[1].

﴿**سېنىڭ دىلىڭنى مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى پارچە - پارچە نازىل قىلدۇق، ئۇنى ئايرىم - ئايرىم نازىل قىلدۇق**﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۇنى ئايرىم - ئايرىم بايان قىلدۇق دېگەنلىكتۇر، دېدى. ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەمە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۇنى ئايرىم - ئايرىم تەپسىر قىلدۇق دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) قانداق بىر سوئالنى تاشلىمىسۇن**﴾ يەنى ئۇلار قانداق بىر ھۆججەت ۋە شۇبھىنى تاشلىمىسۇن، ﴿**(ئۇنىڭغا قارىتا) بىز ساڭا ھەق جاۋابنى ۋە ھەممىدىن گۈزەل چۈشەندۈرۈشنى نازىل قىلدۇق**﴾ يەنى ئۇلار ھەقىقەتكە قارشى ھەرقانداق بىر سۆزنى دېسە، بىز ئۇلارغا ئۇلارنىڭ دېگەنلىرىدىن ناھايىتى ئوچۇق ۋە روشەن ھەقىقەت بىلەن جاۋاب بەردۇق.

ئابدۇراھمان نەسەئى ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قۇرئان قەدىر كېچىسىدە بىر قېتىمدىلا بىرىنچى ئاسمانغا چۈشۈرۈلدى. ئاندىن يېگىرمە يىل ئىچىدە ئۇ يەردىن (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا) چۈشۈرۈلدى. چۈنكى، الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)**

[1] سۈرە ئىسرا 106 - ئايەت.

www.munber.org

قانداق بىر سوئالنى تاشلىمىسۇن، (ئۇنىڭغا قارىتا) بىز ساڭا ھەق جاۋابنى ۋە ھەممىدىن گۈزەل چۈشەندۈرۈشنى نازىل قىلدۇق﴾. ﴿قۇرئاننى كىشىلەرگە دانە - دانە ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن ئۇنى بۆلۈپ - بۆلۈپ نازىل قىلدۇق، ئۇنى تەدرىجى نازىل قىلدۇق﴾[1].

ئاندىن الله تائالا كاپىرلارنىڭ قىيامەت كۈنى قايتا تىرىلگەندىكى ئەڭ يامان ھالىدىن، ئۇلارنىڭ ئەڭ سەت ھالەتتە ۋە ئەڭ سەت شەكىلدە جەھەننەمگە ئېلىپ بېرىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار جەھەننەمگە يۈزلىرى بىلەن سۆرۈلىدۇ، ئۇلارنىڭ جايى ئەڭ يامان، يولى ئەڭ ئازغۇندۇر**﴾.

ئىمام ئەھمەد ئەنەسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، بىر كىشى: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! قىيامەت كۈنى كاپىر (جەھەننەمگە) يۈزلىرى بىلەن قانداق توپلىنىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «(كاپىرنى) ئىككى پۇتىچە ماڭدۇرغان زات، قىيامەت كۈنى ئۇنى يۈزىچە ماڭدۇرۇشقا قادىردۇر» دېدى.

* * * * * * *

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ وَجَعَلْنَا مَعَهُۥٓ أَخَاهُ هَٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا ٱذْهَبَآ إِلَى ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا فَدَمَّرْنَٰهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا۟ ٱلرُّسُلَ أَغْرَقْنَٰهُمْ وَجَعَلْنَٰهُمْ لِلنَّاسِ ءَايَةً ۖ وَأَعْتَدْنَا لِلظَّٰلِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَأَصْحَٰبَ ٱلرَّسِّ وَقُرُونًۢا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ ٱلْأَمْثَٰلَ ۖ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ أَتَوْا۟ عَلَى ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِىٓ أُمْطِرَتْ مَطَرَ ٱلسَّوْءِ ۚ أَفَلَمْ يَكُونُوا۟ يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوا۟ لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

شۇبھىسىزكى، بىز مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق ھەمدە ئۇنىڭ قېرىنداشى ھارۇننى ئۇنىڭغا يارەمچى قىلدۇق[35]. ئۇلارغا: «بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان قەۋمگە بېرىڭلار» دېدۇق، (ئۇ قەۋم كۈفرىدا چىڭ تۇرغانلىقتىن) ئۇلارنى دەھشەتلىك تۈرده ھالاك قىلدۇق[36]. نۇھنىڭ قەۋمى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان چاغدا ئۇلارنى غەرق قىلدۇق ھەمدە ئۇلارنى كىشىلەرگە ئىبرەت قىلدۇق، زالىملارغا (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازاب تەييارلىدۇق[37]. ئاد قەۋمىنى، سەمۇد قەۋمىنى، رەس ئاھالىسىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نۇرغۇن ئۇممەتلەرنى ھەم (ھالاك قىلدۇق)[38]. ھەربىر قەۋمگە نۇرغۇن مىسالالارنى بايان قىلدۇق، (ۋەز - نەسىھەت ئۇنىۋم بەرمىگەنلىكتىن) ھەربىر قەۋمنى ھالاك قىلدۇق[39]. ئۇلار ھەقىقەتەن (شامغا بېرىپ كېلىشتە) يامان يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇرۇلغان شەھەردىن ئۆتىدۇ، ئەجەبا ئۇلار ئۇنى كۆرۈپ (ئىبرەت ئالمامدۇ؟) ياق (يەنى ئىبرەت ئالمايدۇ)، ئۇلار (قىيامەت كۈنى) قايتا تىرىلىشنى ئۈمىد قىلمايدۇ[40].

قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى قورقۇتۇش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۇنىڭغا قارشى چىققان ئۇنىڭ قەۋمىدىن بولغان مۇشرىكلارغا تەھدىت سالىدۇ، ئۇلارنى پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان ئىلگىركى ئۇممەتلەرگە چۈشۈرگەن جازاسىدىن ۋە قاتتىق ئازابىدىن ئاگاھلاندۇرىدۇ.

---

[1] سۈرە ئىسرا 106 - ئايەت.

www.munber.org

الله تائالا ئۇلارغا تەھدىد سېلىپ ۋە ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ، ئۇلارغا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىشقا باشلايدۇ. الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇنىڭ قېرىندىشى ھارۇننى پەيغەمبەر ھەمدە يارەملەشكۈچى قىلىپ ئەۋەتتى. پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرى ئۇ ئىككىسىنى ئىنكار قىلدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئۇلارنى ھالاك قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله ئۇلارنى ھالاك قىلدى. (مەككە) كاپىرلىرىمۇ شۇنداق ئاقىۋەتكە قالىدۇ﴾[1].

شۇنىڭدەك نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىمۇ نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغان ئىدى، الله تائالا ئۇلارنىمۇ ھالاك قىلدى. بىرەر پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلغان كىشى ھەممە پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان بولىدۇ. چۈنكى، بىر پەيغەمبەر بىلەن يەنە بىر پەيغەمبەرنىڭ ئارىسىدا ھېچبىر پەرق يوقتۇر. ئەگەر الله تائالانىڭ ئۇلارغا ھەممە پەيغەمبەرلەرنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتمىگەنلىقى پەرەز قىلىنغان تەقدىردىمۇ، يەنە ئۇلار ئۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىنكار قىلاتتى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**نۇھنىڭ قەۋمى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان چاغدا ئۇلارنى غەرق قىلدۇق**﴾ ئەمەلىيەتتە بولسا ئۇلارغا نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن باشقا ھېچ پەيغەمبەر كەلمىدى. نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئىچىدە **950** يىل تۇرۇپ، ئۇلارنى الله تائالا تەرىپىگە چاقىردى ۋە الله تائالانىڭ ئازابىدىن ئاگاھلاندۇردى، ﴿ئۇنىڭ بىلەن پەقەت ئازغىنا كىشىلەر ئىمان ئېيتتى﴾[2] شۇڭا الله تائالا ئۇلاردىن بىرنىمۇ قويماي سۇغا چۆكتۈرۈۋەتتى. يەر يۈزىدە ئادەم ئەۋلادىدىن پەقەت كېمىدىكىلەرلا قالدى.

﴿**ھەمدە ئۇلارنى كىشىلەرگە ئىبرەت قىلدۇق**﴾. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇبھىسىزكى، (نۇھنىڭ زامانىدا) چوڭ سۇ يامراپ كەتكەن چاغدا، سىلەرنى (يەنى ئەجدادىڭلارنى) بىز كېمىگە سالدۇق، سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، تۇتۇۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن (بىز شۇنداق قىلدۇق)﴾[3] يەنى سىلەرنى سۇغا چۆكۈپ كېتىشتىن قوتقۇزۇپ قالغانلىقتىن، سىلەرنى الله تائالاغا ئىمان ئېيتقان ۋە ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا ئىشەنگەن كىشىلەرنىڭ ئەۋلادىدىن قىلغانلىقتىن ئىبارەت الله تائالانىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمەتىنى ئەسلىشىڭلار ئۈچۈن دېڭىزنىڭ دولقۇنلىرىدا يۇرۇشۇڭلار ئۈچۈن سىلەرگە كېمە قالدۇرۇپ قويدى.

﴿**ئاد قەۋمىنى، سەمۇد قەۋمىنى، رەس ئاھالىسىنى (ھالاك قىلدۇق)**﴾ يەنى ئاد قەۋمى بىلەن سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسى سۈرە ئەئرافتا تەپسىلىي بايان قىلىندى. ئەمما رەس ئاھالىسىگە كەلسەك، ئىبنى جۇرەيج ئىبنى ئاببباسنىڭ: ئۇلار بولسا، سەمۇدنىڭ بىر كەنتىنىڭ ئاھالىسىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

سەۋرى ئەبۇبۇكەيرەدىن ئىكرىمەنىڭ: رەس بولسا ئۇلار پەيغەمبىرىنى دەپنە قىلغان قودۇقنىڭ ئىسمىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

﴿**ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھەم (ھالاك قىلدۇق)**﴾ يەنى يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئۈممەتلەرنىڭ ئارىسىدىكى نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھەم ھالاك قىلدۇق. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ھەربىر قەۋمگە نۇرغۇن مىساللارنى بايان قىلدۇق**﴾ يەنى بىز ئۇلارغا ھۆججەت - پاكىتلارنى بايان قىلدۇق ۋە دەللىلەرنى روشەنلەشتۈرۈپ بەردۇق. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىز ئۇلارنىڭ (ئىمان

---

[1] سۈرە مۇھەممەد 10 - ئايەت.
[2] سۈرە ھۇد 40 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ھاققە 11 — 12 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئېيتماسلىقا) بانا - سەۋەب كۆرسىتىشكە سەۋەبچى (بولىدىغان شۇبھىلەرنىڭ ھەممىسىنى) يوقاتتۇق دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿(ۋەز - نەسىھەت ئۇنۇم بەرمىگەنلىكتىن) ھەربىر قەۋمنى ھالاك قىلدۇق﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿نۇھتىن كېيىن (پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان) نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق﴾[1].

﴿ئۇلار ھەقىقەتەن (شامغا بېرىپ كېلىشتە) يامان يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇرۇلغان شەھەردىن ئۆتىدۇ﴾ يەنى ئۇلار لوت قەۋمىنىڭ شەھرىدىن ئۆتىدۇ. ئۇ شەھەر بولسا الله تائالا دۇم كۆمتۇرۇۋېتىش ۋە ساپال تاشلارنى ياغدۇرۇش بىلەن ھالاك قىلىۋەتكەن سەدۇم شەھرى ۋە ئۇنىڭغا تەۋە بولغان يەرلەردۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىز يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇردۇق، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارغا ياغدۇرۇلغان يامغۇر نېمىدېگەن يامان!﴾[2] ﴿(ئى ئەھلى مەككە!) سىلەر ئۇلارنىڭ يەرلىرىدىن ئەتىگەن-ئاخشامدا ئۆتۈپ تۇرىسىلەر، سىلەر چۈشەنمەمسىلەر؟﴾[3] ﴿ئۇ شەھەر (قۇرەيشىلەر شامغا باردىغان) يول ئۈستىدە ھەقىقەتەن ھېلىمۇ مەۋجۇت تۇرماقتا﴾[4] ﴿(شۇئەيبنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلار (يەنى بۇ ئىككى شەھەر) نىڭ ھەر ئىككىلىسى، شۇبھىسىزكى، ئاشكارا يول ئۈستىدىدۇر (ئى مەككە ئاھالىسى! ئۇلاردىن ئىبرەت ئالمامسىلەر؟)﴾[5].

﴿ئەجەبا ئۇلار ئۇنى كۆرۈپ (ئىبرەت ئالمامدۇ؟)﴾ يەنى قۇرەيشلەر ئۇ شەھەر كىشىلىرىنىڭ پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلغانلىقى ۋە الله تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىغا قارشى چىققانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلارغا چۈشكەن ئازابتىن ئىبرەت ئالمامدۇ؟

﴿ياق (يەنى ئىبرەت ئالمايدۇ)، ئۇلار (قىيامەت كۈنى) قايتا تىرىلىشنى ئۈمىد قىلمايدۇ﴾ يەنى ئۇ شەھەردىن ئۆتكەن كاپىرلار ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئالمايدۇ. چۈنكى، ئۇلار قىيامەت كۈنى قايتا تىرىلىشنى ئۈمىد قىلمايدۇ.

* * * * * * *

وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا ٱلَّذِى بَعَثَ ٱللَّهُ رَسُولاً ﴿٤١﴾ إِن كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ ءَالِهَتِنَا لَوْلَآ أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۚ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ ٱلْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلاً ﴿٤٢﴾ أَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلاً ﴿٤٣﴾ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۚ إِنْ هُمْ إِلَّا كَٱلْأَنْعَٰمِ ۖ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلاً ﴿٤٤﴾

ئۇلار سېنى كۆرسە پەقەت مەسخىرە قىلىۋېلىپ: «الله پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن مۇشۇمۇ؟ ئەگەر دىنىمىزدا چىڭ تۇرمىساق (مۇھەممەد) بىزنى ئىلاھلىرىمىزدىن ئازدۇرۇۋەتكىلى تاس قالاتتى» (دېدى).

---

[1] سۈرە ئىسرا 17 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇئارا 173 - ئايەت.
[3] سۈرە سەففات 137 — 138 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە ھىجر 76 - ئايەت.
[5] سۈرە ھىجر 79 - ئايەت.

www.munber.org

كىمنىڭ يولىنىڭ ئەڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئۇلار (ئاخىرەتتە) ئازابنى كۆرگەن چاغدا بىلىدۇ[41 - 42]. ئېيتىپ باقسىڭچۇ؟ نەپسى خاھىشىنى ئىلاھ قىلىۋالغان ئادەمگە (نەپسى خاھىشىغا ئەگىشىشتىن ئۆزنى ساقلاش ئۈچۈن) ھامىي بولالامسەن[43]. ئۇلارنىڭ تولىسىنى (گېپىڭنى) ئاڭلايدىغان ياكى چۈشىنىدىغان ئادەملەر دەپ گۇمان قىلامسەن؟ ئۇلار (چۈشەنمەسلىكتە) پەقەت چاھارپايلارغا ئوخشاشتۇر، بەلكى ئۇلاردىنمۇ بەتتەر گۇمراھتۇر[44].

كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مازاق قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇشىركلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن ۋاقتىدا ئۆزى مەسخىرە قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كاپىرلار سېنى كۆرگەن چاغدا: «سىلەرنىڭ مەبۇدلىرىڭلارنى ئەيىبلەيدىغان ئادەم مۇشۇمۇ؟» (دېيىشىپ) سېنى مەسخىرە قىلىشىدۇ﴾[1].

﴿**ئۇلار سېنى كۆرسە پەقەت مەسخىرە قىلىۋېلىپ: «الله پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن مۇشۇمۇ؟ (دېدى)**﴾ يەنى ئۇلار بۇ سۆزلىرىنى كەمىستىش ۋە مازاق قىلىش يۈزىسىدىن دەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا ئۇلارنى جازالىدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سەندىن ئىلگىرى ئۆتكەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ھەقىقەتەن مەسخىرە قىلىندى. كاپىرلارغا بېرىلىدىغان ئازابنى بىر مۇددەت كېچىكتۈردۇم، ئاندىن ئۇلارنى جازالىدىم، ئۇلارغا بەرگەن جازايىم قانداق ئىكەن؟﴾[2].

﴿**ئەگەر دىنىمىزدا چىڭ تۇرمىساق (مۇھەممەد) بىزنى ئىلاھلىرىمىزدىن ئازدۇرۇۋەتكىلى تاس قالاتتى» (دېدى)**﴾ يەنى ئۇلار بۇ سۆزىدىن ئەگەر ئۆزلىرى بۇتقا ئىبادەت قىلىشتا چىڭ، مۇستەھكەم تۇرمايدىغان ۋە داۋاملاشمايدىغان بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزلىرىنى بۇتقا ئىبادەت قىلىشتىن يۈز بۇرۇۋېتىشكە تاس قالاتتى دېگەنىنى، كۆزدە تۇتتى. الله تائالا ئۇلارغا تەھدىد قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىمنىڭ يولىنىڭ ئەڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئۇلار (ئاخىرەتتە) ئازابنى كۆرگەن چاغدا بىلىدۇ**﴾.

كاپىرلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ خاھىشلىرىنى ئىلاھ تۇتۇۋالغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ تۆت پۇتلۇق ھايۋانلاردىنمۇ بەك گۇمراھلىقتا ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرىگە الله تائالا تەرىپىدىن بەتبەختلىك ۋە گۇمراھلىق پۇتۇۋېتىلگەن كىشىنى الله تائالادىن باشقا بىرسى تۇغرا يولغا باشلىيالمايدۇ، دېگەنىنى ئەسكەرتىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئېيتىپ باقسىڭچۇ؟ نەپسى خاھىشىنى ئىلاھ قىلىۋالغان ئادەمگە (نەپسى خاھىشىغا ئەگىشىشتىن ئۆزنى ساقلاش ئۈچۈن) ھامىي بولالامسەن**﴾ يەنى ئۇ خاھىشىدا قانداق نەرسىنى چىرايلىق سانىسا ۋە چىرايلىق كۆرسە، ئۇ نەرسە ئۇنىڭ دىنى ۋە پرىنسىپى بولۇپ قالىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۆزىنىڭ يامان ئەمەلى چىرايلىق كۆرسىتىلگەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى چىرايلىق ھېسابلىغان كىشى (ھىدايەت تاپقان كىشى بىلەن ئوخشاشمۇ؟) الله ھەقىقەتەن خالىغان كىشىنى گۇمراھ قىلىدۇ (خالىغان كىشىنى ھىدايەت قىلىدۇ)﴾[3].

﴿**ئېيتىپ باقسىڭچۇ؟ نەپسى خاھىشىنى ئىلاھ قىلىۋالغان ئادەمگە (نەپسى خاھىشىغا ئەگىشىشتىن ئۆزنى ساقلاش ئۈچۈن) ھامىي بولالامسەن**﴾ ئىبنى ئابباس: ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋردە بىر كىشى

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە رەئىد 32 - ئايەت.
[3] سۈرە فاتىر 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئاق تاشقا ئىبادەت قىلاتتى. ئاندىن باشقا نەرسىنى ئۇنىڭدىن چىرايلىقراق كۆرسە، چىرايلىق دەپ قارىغانغا ئىبادەت قىلىپ بۇرۇنقىسىنى تاشلۇۋېتەتتى، دېدى.

﴿**ئۇلارنىڭ تولىسىنى (گېپىڭنى) ئاڭلايدىغان ياكى چۈشىنىدىغان ئادەملەر دەپ گۇمان قىلامسەن؟ ئۇلار (چۈشەنمەسلىكتە) پەقەت چاھارپايلارغا ئوخشاشتۇر، بەلكى ئۇلاردىنمۇ بەتتەر گۇمراھتۇر**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ھالى ئوتلاپ يۈرگەن تۆت پۇتلۇق ھايۋانلارنىڭكىدىنمۇ يامانداۇر. چۈنكى، ئۇ ھايۋانلار ئەسلى يارىتىلغان ۋەزىپىسىنى ئورۇنلايدۇ. ئەمما ئۇ كاپىرلار بولسا ئەسلى شېرىكى يوق بىر اللە غىلا ئىبادەت قىلىشقا يارىتىلغان ئىدى. ئۇلار بوندىق قىلماي، باشقىسىغا ئىبادەت قىلدى. ئۇلارغا ھۆججەت - پاكىتلار ۋە پەيغەمبەرلەر كەلگەن تۇرۇقلۇق اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈردى.

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ ٱلظِّلَّ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهُۥ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا ٱلشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَٰهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ لِبَاسًا وَٱلنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ ٱلنَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

پەرۋەردىگارىڭنىڭ سايىنى قانداق سوزغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئەگەر خالىسا ئۇنى ئەلۋەتتە مۇقىم قىلاتتى، ئاندىن قۇياشنى سايىگە دەلىل قىلدۇق (يەنى كۇننىڭ چىققانلىقىنى سايىنىڭ بارلىقىغا دەلىل قىلدۇق)[45]. ئاندىن ئۇنى ئاستا - ئاستا يوقاتتۇق[46]. اللە سىلەرگە كېچىنى لىباس، ئۇيقۇنى (بەدىنىڭلار ئۇچۇن) راھەت قىلدى، كۇندۇزنى (تىرىكچىلىك ئۇچۇن زېھنىدا) يېيىلىدىغان ۋاقىت قىلدى[47].

اللە تائالانىڭ بارلىقىنى ۋە ئۇنىڭ قۇدرىتىنىڭ كاتتىلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل - پاكىتلار توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ يەردىن باشلاپ ئۆزىنىڭ بارلىقىنى ۋە ئۆزىنىڭ خىلمۇخىل ۋە بىر - بىرىگە قارمۇقارشى كېلىدىغان نەرسىلەرنى ياراتقان مۇكەممەل قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل - پاكىتلارنى بايان قىلىشقا باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ سايىنى قانداق سوزغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟**﴾ ئىبنى ئابباس، ئىبنى ئۆمەر، ئەبۇئالىيە، ئۇبۇ مالىك، مەسرۇق، مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير، نەخەئى، زەھھاك، ھەسەن، قەتادە، سۇددى ۋە باشقىلار: بۇ تاڭدىن كېيىن كۈن چىققۇچە بولغان ئارىلىقدۇر، دېدى.

﴿**ئەگەر خالىسا ئۇنى ئەلۋەتتە مۇقىم قىلاتتى**﴾ يەنى يوقاپ كەتمەي داۋاملىق تۇرىدىغان قىلاتتى. اللە تائالا خالىسا شۇنداق قىلالايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿«ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! ئەگەر اللە كېچىنى سىلەر ئۈچۇن قىيامەت كۈنىگىچە ئۇزۇن سوزىدىغان بولسا، اللە دىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە يورۇقلۇق ئېلىپ كېلەلەيدۇ، سىلەر ئاڭلىمامسىلەر؟» دېگىن، «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ ئەگەر اللە كۈندۈزنى سىلەر ئۈچۇن قىيامەت كۈنىگىچە سوزىدىغان بولسا، اللە دىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە ئارام ئېلىشىڭلار ئۈچۇن كېچىنى ئېلىپ كېلەلەيدۇ؟ سىلەر كۆرمەمسىلەر؟» دېگىن﴾[1].

﴿**ئاندىن قۇياشنى سايىگە دەلىل قىلدۇق (يەنى كۇننىڭ چىققانلىقىنى سايىنىڭ بارلىقىغا دەلىل قىلدۇق)**﴾ يەنى قۇياش چىقمىغان بولسا ئىدى، سايە بىلىنمەيتتى. چۈنكى، ھەر نەرسە ئۇنىڭ

[1] سۈرە قەسەس 71 — 72 - ئايەتلەر.

www.munber.org

قارشىسىدىكى نەرسە بىلەن ياخشى تۇنۇلىدۇ. قەتادە ۋە سۇددىلار: الله تائالا قۇياشنى تاكى قۇياش سايىسىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۇستىگە چۈشۈپ بولغىچە، سايىغا ئەگىشىپ تۇرىدىغان دەلىل قىلدى، دېدى.

﴿**ئاندىن ئۇنى ئاستا ـ ئاستا يوقاتتۇق**﴾ يەنى سايىنى (ئاستا ـ ئاستا يوقاتتۇق). سۇددى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۇستىگە قۇياش چۈشۈپ تۇرغان ئۆگزىنىڭ ياكى دەرەخنىڭ ئاستىدىكى سايىدىن باشقا يەر يۈزىدە ھېچ سايە قالمىسۇن دەپ سايىنى يوشۇرۇن يوقاتتۇق دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿**الله سىلەرگە كېچىنى لىباس(قىلدى)**﴾ يەنى (الله تائالا كېچىنى قاراڭغۇلۇقى بىلەن) بار بولغان ھەممە نەرسىلەرنى يېپىپ تۇرىدىغان ياپقۇچى قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿قاراڭغۇلۇقى ئالەمنى قاپلىغان كېچە بىلەن قەسەمكى﴾[1].

﴿**ئۇيقۇنى (بەدىنىڭلار ئۈچۈن) راھەت قىلدى**﴾ يەنى الله تائالا ئۇيقۇنى تەننىڭ راھەت ئېلىشى ئۈچۈن ھەركەتلەرنى ئۆزىدىغان قىلدى. چۈنكى، ئىنسانىنىڭ جىسمى كۈندۈزدىكى تۇرمۇش يولىنى قامداش ئۈچۈن زېھنىغا يېيىلىشتا قىلغان كۆپ ھەركەتلەردىن چارچايدۇ. كېچە كېلىپ جاھان تىنچلانسا، ھەركەتلەرمۇ توختايدۇ. ئىنسانىنىڭ ئەزالىرىمۇ راھەت ئالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كېچىدىكى ئۇيقۇ بىلەن تەن ۋە جانىنىڭ راھىتى قولغا كېلىدۇ.

﴿**كۈندۈزنى (تىرىكچىلىك ئۈچۈن زېھنىدا) يېيىلىدىغان ۋاقىت قىلدى**﴾ يەنى الله تائالا كۈندۈزنى كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇش يوللىرىنى قامدىغىلى، كەسىپ ۋە تىجارەتلىرى ئۈچۈن يېيىلىدىغان ۋاقىت قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەرنى كېچىدە ئارام ئالسۇن، كۈندۈزدە (ھاياتلىق يولىدا ھەركەتلىنىپ) الله نىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلسۇن ۋە (الله نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلسۇن دەپ، سىلەر ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى يارىتىشى الله نىڭ رەھمىتىدىندۇر﴾[2].

* * * * * * *

وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ ٱلرِّيَٰحَ بُشۡرَۢا بَيۡنَ يَدَىۡ رَحۡمَتِهِۦۚ وَأَنزَلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِّنُحۡيِۦَ بِهِۦ بَلۡدَةً مَّيۡتًا وَنُسۡقِيَهُۥ مِمَّا خَلَقۡنَآ أَنۡعَٰمًا وَأَنَاسِىَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدۡ صَرَّفۡنَٰهُ بَيۡنَهُمۡ لِيَذَّكَّرُواْ فَأَبَىٰٓ أَكۡثَرُ ٱلنَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾

الله رەھمىتىنى (يەنى يامغۇرنى) ياغدۇرۇش ئالدىدا شامالنى خۇش خەۋەر قىلىپ ئەۋەتتى، يامغۇر بىلەن ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈرۈش ۋە بىز ياراتقان ھايۋانلارنى، نۇرغۇن ئىنسانلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن، بۇلۇتتىن پاك سۈنى چۈشۈرۈپ بەردۇق﴿48 - 49﴾. ئۇلارنى ۋەز ـ نەسىھەت ئالسۇن دەپ، يامغۇرنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تەقسىم قىلدۇق (يەنى گاھ ئۇ يەرگە، گاھ بۇ يەرگە ياغدۇردۇق)، ئىنسانلارنىڭ تولىسى (الله غا) كۇفرىلىق قىلىدۇ﴿50﴾.

بۇلارمۇ ھەم الله تائالانىڭ مۇكەممەل قۇدرىتىنى ۋە ئۇنىڭ كائىتا ھۆكۈمرانلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل ـ پاكىتلارنىڭ قاتارىدىندۇر. الله تائالا شامالالرنى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بۇلۇتلارنىڭ كېلىدىغانلىقى بىلەن خۇش بېشارەتچى قىلىپ ئەۋەتتى.

شامالالر ھەرخىل ۋەزنىگە تەينىلەنگەن بولۇپ ئۇلار ھەر تۈرلۈك بولىدۇ. شامالالرنىڭ ئىچىدە بۇلۇتنى قوزغايدىغان شامال، بۇلۇتنى كۆتۈرىدىغان شامال، بۇلۇتنى ھەيدەيدىغان شامال ، بۇلۇت

---

[1] سۈرە لەيل 1 - ئايەت.
[2] سۈرە قەسەس 73 - ئايەت.

www.munber.org

كېلىشتىن بۇرۇن خۇش بېشارەتچى بولۇپ كېلىدىغان شامال، ئۇنىڭدىن بۇرۇن يەر يۈزىنى سىپاپ ئۆتۈپ كېتىدىغان مەيىن شامال ۋە يامغۇرنىڭ يېغىشى ئۈچۈن بۇلۇتلارنى سىقىدىغان شامالار بار. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**يامغۇر بىلەن ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈرۈش ۋە بىز ياراتقان ھايۋانلارنى، نۇرغۇن ئىنسانلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن، بۇلۇتتىن پاك سۇنى چۈشۈرۈپ بەردۇق**﴾ يەنى پاكىزلىنىدىغان سۇنى چۈشۈردى.

ئەبۇسەئىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز بۇزائە قودۇقىنىڭ سۇيى بىلەن تاھارەت ئالساق بولامدۇ؟ ئۇ سېسىق نەرسىلەر ۋە ئىت گۆشلىرى تاشلىنىدىغان قودۇقتۇر، دېيىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك شۇبھىسىزكى، سۇ پاكتۇر. ئۇنى بىر نەرسە پاسكىنا قىلالمايدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام شاپىئى، ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلار رىۋايەت قىلدى.

الله تائالانىڭ يامغۇرنى ياغدۇرۇشى ھېچ قانداق ئۆسۈملۈكمۇ ئۆسمەي قاقاس ھالىتىدە يامغۇرنى ئۇزۇندىن بېرى ساقلاۋاتقان زېمىننى تىرىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر. ئۇ زېمىنغا يامغۇر ياققان ھامان، زېمىن ياشىرىدۇ ۋە خىلمۇخىل، رەڭگا - رەڭ چېچەكلەرنى ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ چىقىرىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(الله تائالانىڭ ئۆلگەنلەرنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان يەنە بىر دەلىل شۇكى) سەن زېمىننى قاقاس كۆرىسەن، ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ، تۈرلۈك چىرايلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ﴾[1].

الله تائالانىڭ يامغۇرنى ياغدۇرۇشى تۆت پۈتلۈق ھايۋانلارنىڭ ۋە سۇغا بەك ئېھتىياجلىق بولغان ئىنسانلارنىڭ ئېچىشى، ئۆلارنىڭ زىرائەت ۋە مېۋىلىرىنى سۇغۇرىشى ئۈچۈندۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار (يامغۇرنىڭ يېغىشىدىن ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن) الله يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ، رەھمىتىنى يايىدۇ، الله (ھەممىنىڭ) ئىگىسىدۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر﴾[2] ﴿الله نىڭ رەھمىتىنىڭ نەتىجىلىرىگە قارىغىنكى، ئۇ زېمىننى ئۆلگەندىن كېيىن قانداق تىرىلدۈرىدۇ، شۇبھىسىزكى، الله ھەقىقەتەن ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرگۈچىدۇر، الله ھەممە نەرسىگە قادىردۇر﴾[3].

﴿**ئۇلارنى ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن دەپ، يامغۇرنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تەقسىم قىلدۇق (يەنى گاھ ئۇ يەرگە، گاھ بۇ يەرگە ياغدۇردۇق)**﴾ يەنى بىز ئۇ زېمىننى يامغۇر ياغدۇرماستىن، بۇ زېمىنغا يامغۇر ياغدۇرىمىز، بىز بۇلۇتنى بىر زېمىننىڭ ئۈستىدىن ئۇنىڭغا بىرەر تېمىمۇ يامغۇر ياغدۇرماستىن ئاتلىتىپ ئۆتكۈزۈپ، باشقا بىر زېمىننىڭ ئۈستىگە ئېلىپ بارىمىز - دە بۇلۇت ئۇ زېمىنغا يېتەرلىك يامغۇر ياغدۇرىدۇ ۋە ئۇنى مولچىلىققا ئايلاندۇرۇپتىدۇ، بۇنداق قىلىشتا الله تائالانىڭ چوڭ پاكىتى ۋە كاتتا ھېكمىتى باردۇر.

ئىبنى ئابباس ۋە ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار: يامغۇر بىر يىلدا يەنە بىر يىلدىن جىق ياغمايدۇ. لېكىن، الله تائالا ئۇنى ئۆزى خالىغىنچە ياغدۇرىدۇ، دېگەن سۆزلىرىگە پاكىت قىلىپ الله تائالانىڭ بۇ ئايىتىنى ئوقۇدى: ﴿**ئۇلارنى ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن دەپ، يامغۇرنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تەقسىم قىلدۇق (يەنى گاھ ئۇ يەرگە، گاھ بۇ يەرگە ياغدۇردۇق)**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ ئۆلۈك زېمىنلارنى تىرىلدۈرگىنى بىلەن ئۇنىڭ ئۆلۈكلەرنى ۋە چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىكىدىن ئىبرەت ئالسۇن دەپ، ياكى يامغۇر ياغماي (قورغاقچىلىقتا قالغان) كىشىلەر، يامغۇرنىڭ

---

[1] سۈرە ھەج 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە شۇرا 28 - ئايەت.
[3] سۈرە رۇم 50 - ئايەت.

www.munber.org

ياغماسلىقى ئۈزلىرىنىڭ قىلىپ سالغان گۇناھلىرىنىڭ سەۋەبى بىلەن بولغانلىقىدىن ئىبارەت ئىپلىپ، قىلىۋاتقان گۇناھلىرىنى تاشلىسۇن دەپ (الله تائالا يامغۇرنى بەزىدە ئۇ يەرگە، بەزىدە بۇ يەرگە ياغدۇرىدۇ).

﴿ئىنسانلارنىڭ تولىسى (الله غا) كۇفرىلىق قىلىدۇ﴾ ئىكرىمە: بۇلار بولسا يامغۇر بىزگە ماۋۇ - ماۋۇ يۇلتۇزلارنىڭ چۈشۈشى سەۋەبى بىلەن ياغدى دەيدىغان كىشىلەردۇر، دېدى. ئىكرىمەنىڭ دېگەن بۇ گېپىنى تۆۋەندىكى ھەدىسمۇ كۈچلەندۈرىدۇ. ئىمام مۇسلىم مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىسى يامغۇر ياققان بىر كۈنىدە ساھابىلىرىگە: «پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟» دېدى. ساھابىلەر: الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله تائالا: بەندەمنىڭ ئىچىدە ماڭا ئىشەنگەنلەر ۋە ئىشەنمىگەنلەر بولدى. يامغۇر بىزگە الله تائالانىڭ مەرھەمىتى ۋە رەھمىتى بىلەن ياغدى دېگەنلەر، يۇلتۇزلارغا ئىشەنمەي ماڭا ئىشەنگەنلەردۇر. ئەمما يامغۇر بىزگە ماۋۇ - ماۋۇ يۇلتۇزلارنىڭ چۈشۈشى سەۋەبى بىلەن ياغدى دېگەنلەر بولسا، ماڭا ئىشەنمەي، يۇلتۇزغا ئىشەنگەنلەردۇر، دېدى» دېدى.

* * * * * * *

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَّذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُم بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ * وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾

ئەگەر خالىساق ئەلۋەتتە ھەر شەھەرگە بىر ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) ئەۋەتەتتۇق[51]. شۇنىڭ ئۈچۈن كاپىرلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، قۇرئان ئارقىلىق ئۇلارغا قارشى (پاكىتلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ) بارلىق كۈچۈڭ بىلەن كۈرەش قىلغىن[52]. الله (قۇدرىتى بىلەن) بىرى تاتلىق بولغان دەريانى، بىرى تۇزلۇق بولغان دېڭىزنى (ئۇلار بىر ـ بىرىگە تۇتىشاڭغۇ بولغان ھالدا) قويۇۋەتتى، (ئارلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پەردە، توسما بەرپا قىلدى[53]. الله ئىنسانىنى ئابمەنسەبدىن ياراتتى، ئۇنى بالىلار نىسبەت بېرىلىدىغان ئەر ۋە قۇدا ـ باجىلىق پەيدا قىلىدىغان ئايال (دېگەن ئىبارەت ئىككى خىل قىلىپ) ياراتتى، پەرۋەردىگارىڭ ھەممىگە قادىردۇر[54].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنىڭ ھەممىگە ئومۇمىي ئىكەنلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭدا مۇستەھكەم قىلىدىغانلىقى ۋە الله تائالانىڭ ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىنى ئەسلىتىش توغرىسىدا

﴿ئەگەر خالىساق ئەلۋەتتە ھەر شەھەرگە بىر ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) ئەۋەتەتتۇق﴾ يەنى (ئەگەر خالىساق ئەلۋەتتە ھەر شەھەرگە) شەھەر كىشىلىرىنى الله تائالا تەرىپىگە چاقىرىدىغان پەيغەمبەر ئەۋەتەتتۇق. لېكىن، بىز ئى مۇھەممەد! يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە پەيغەمبەر بولۇشنى ساڭا خاس قىلدۇق ۋە سېنى ئۇلارغا قۇرئاننى يەتكۈزۈشۈڭگە بۇيرىدۇق.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى مۇھەممەد !) ئېيتقىنكى، «(مېنىڭ پەيغەمبەرلىكىمنىڭ راستلىقى ئۈچۈن) قايسى نەرسە ئەڭ چوڭ گۇۋاھ؟» ئېيتقىنكى، «الله مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا

www.munber.org

گـۇۋاهتۇر (ماڭـا الله نـىڭ گـۇۋاهلىقى كۆپـايىدۇر). بـۇ قـۇرئان ماڭـا سـىلەرنى ۋە (قـيامەتكىچـە) قـۇرئان يەتكـەن كـىشـىلەرنى ئاگـاهلاندۇرۇش ئۈچـۈن ۋەهـيي قـىلـىندى﴾[1] ﴿جامائەلىرىدىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلىدىكـەن، ئـۇنـىڭغا ۋەده قـىلـىنغـان جـاي دوزاختـۇر﴾[2] ﴿بـۇ (قـۇرئان) مەككـە ئاهالىسـىنى ۋە ئـۇنـىڭ ئەتراپـىدىكىلەرنى ئاگاهلاندۇرۇشـۇڭ ئۈچـۈن بـىز نازىـل قـىلغـان﴾[3] ﴿(ئى مۇهەممەد!) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار مەن هەقىقەتەن سىلەرنىڭ هەممىڭلارغا الله تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن﴾[4].

بـۇ هەقتـە ئـىمـام بـۇخارى ۋە مۇسـلىم پـەيغەمبەر ئەلەيهىسسـالامنىڭ مۇنـداق دېگـەنلىكىنى رىۋايـەت قىلىدۇ: «مەن قىزىل رەڭلىك ۋە قارا رەڭلىك كىشىلەرگە پەيغەمبەر قىلىنىپ ئەۋەتىلدىم». ئۇ ئىككىسى رىۋايەت قىلغان يەنە بىر هەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دېدى: «هەر بىر پەيغەمبەر ئۆزىنىڭ قەۋمىگـىلا پـەيغەمبەر قـىلـىنىپ ئەۋەتىلـەتتى. مـەن پـۈتكۈل ئىنسـانلارغا كىشىلەرگـە پـەيغەمبەر قـىلـىنىپ ئەۋەتىلدىم». شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**شۇنىڭ ئۈچـۈن كاپـىرلارغا ئىتائەت قىلمىغـىن، قـۇرئان ئارقىلىق ئۇلارغا قارشى (پاكىتلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ) بارلىق كۈچۈڭ بىلەن كۈرەش قىلغىن**﴾.

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنى كاپىرلار بىلەن بارلىق كۈچى بىلەن كۈرەش قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿ئى پەيغەمبەر ! كاپىرلارغا ۋە مۇناپىقلارغا قارشى جىهاد قىلغىن، ئۇلارغا (قارشى غازات قىلىش ۋە قورقۇنچ سېلىش بىلەن) قاتتىق مۇئامىله قىلغىن﴾[5].

﴿**الله (قۇدرىتى بىلەن) بىرى تاتلىق بولغان دەريانى، بىرى تۇزلۇق بولغان دېڭىزنى (ئۇلار بىر ـ بىرىگە تۇتىشىۋالمىغۇ بولغان هالدا) قويۇۋەتتى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى هەققىده ئىبنى جۇرەيج: الله تائالا تاتلىق ۋە تۇزلۇق ئىككى خىل سۇنى يارىتتى. تاتلىق سۇ بولسا دەريالارنىڭ، بۇلاقلارنىڭ ۋە قۇدۇقلارنىڭ سۈلىرىدۇر. مانا بۇ سۇيى تاتلىق سۇزۇك بولغان دەريادۇر، دېدى. ئايەتكە بېرىلگەن بۇ مەنىنى ئىبنى جەرىر تۇغرا دەپ قارىدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنىڭ شۇنداق بولىدىغانلىقىدا شەك يوق. چۈنكى، جاهاندا تىنچ تۇرىدىغان ۋە سۇيى تـاتلىق دېڭـىز يوقتـۇر. الله تائـالا بەنـدىلىرىنى شۇكرى ئېيتسـۇن دەپ ئـۇلارغا بېرىلگـەن نېمەتلـەرنى ئەسكەرتىش ئۈچۈن ئۇلارغا جاهانـدا ئەمەلىيەتتە بـار بولغـان ئىشلاردىن خـەۋەر بـەردى. تـاتلىق دېڭـىز بولسا كـىشـىلەرنىڭ ئارىسـىدا ئېقىپ يۈرگـەن سـۇلاردۇر. الله تائـالا ئـۇنى كـىشـىلەرنىڭ ۋە ئـۇلارنىڭ زېمىنلىرىنىڭ يېتەرلىك سۇغا بولغان ئېهتىياجىغا قارىتا دەريالار ۋە بۇلاقلار قىلىپ ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلدى.

﴿**بىرى تۇزلۇق بولغان دېڭىزنى (ئۇلار بىر ـ بىرىگە تۇتىشىۋالمىغۇ بولغان هالدا) قويۇۋەتتى**﴾ يەنى سۇيى ئېچكىلى بولمايدىغان دەرىجىده تۇزلـۇق دېڭـىزدۇر. بـۇ بولسا شـەرق ۋە غەربتـە يېيىلغـان دېڭـىزلار بولـۇپ ئـۇنـىڭ تارمـاقلىرى، قـەلـزۇم دېڭـىزى، يەمـەن دېڭـىزى، بۇسـرا دېڭـىزى، پـارىس دېڭـىزى، بۇخـەي دېڭـىزى، هـىنـدى دېڭـىزى، رۇم دېڭـىزى ۋە خـەزەرە دېڭـىزى دەپ تۇنۇلـۇپ كەلگـەن ۋە شـۇنىڭدەك ئاقمـاي تېنىچ تۇرىدىغان. لېكىن، قىش ۋە قاتتىق شامال چىققاندا دولقۇنلايدىغان دېڭـىزلاردۇر. دېڭـىزلاردا سۇ تېشـىش ۋە سـۇ يىغىلىش يـۇز بېرىدۇ. دېڭـىزلاردا هـەر ئايىنـىڭ بېشـىدا سـۇنىڭ (قىرغاقلارغىچە) تېشـىپ چىقىشى يۇز بېرىدۇ. ئايىنىڭ ئاخىرلىرىغا كەلگەندە، سۇ يىغىلىشقا باشلاپ هەتتا ئەسلىدىكى هالىتىگە كېلىپ قالىدۇ. يىڭى ئاي كىرىپ 14 كۈن بولغۇچـە سـۇ ئـاۋۇپ (دېڭـىزنىڭ قىرغاقلىرىغىچە) چىقىشقا

---

[1] سۈرە ئەنئام 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە هۇد 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنئام 92 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەئراف 158 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە تەۋبە 73 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

باشلايدۇ. ئاينىڭ 14 - كۈنىدىن كېيىن سۇ يەنە يىغىلىشقا قاراپ ماڭىدۇ. قۇدرەتلىك الله تائالا دېڭىزلارنىڭ مۇشۇ ئادەت بىلەن داۋام ئېتىشىنى شەكىللەندۈردى.

الله تائالا دېڭىزلارنىڭ سەۋەبى بىلەن ھاۋانىڭ بولغىنىشى يۇز بېرىپ، دۇنيادىكى بارلىق نەرسىلەر ھالاك بولمىسۇن ۋە دېڭىزلارنىڭ ئىچىدىكى ھايۋانلارنىڭ ئۆلۈپ قېلىشى بىلەن يەر يۈزىدە بولغۇنۇش پەيدا بولمىسۇن دەپ بارلىق ئاقماي تېنىچ تۇرىدىغان مۇشۇ دېڭىزلارنىڭ سۈيىنى تۇزلۇق قىلىپ يارىتتى. دېڭىزنىڭ سۈيى تۇزلۇق بولسا ئۇنىڭ ھاۋاسى ساپ، ئۇنىڭدا ئۆلگەن ھايۋان پاكىز بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن دېڭىزنىڭ سۈيى بىلەن تاھارەت ئالساق بولامدۇ؟ دەپ سورالغاندا، ئۇ: «دېڭىزنىڭ سۈيى پاكىزدۇر. ئۆلۈكى ھالالدۇر» دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇ ھەدىسنى ئىمام مالىك، شافىئىي، ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجەلەر رىۋايەت قىلغان.

﴿**(ئارلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پەردە، توسما بەرپا قىلدى**﴾ يەنى تاتلىق سۇ بىلەن تۇزلۇق سۇ ئارلىشىپ كەتمىسۇن دەپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قۇرۇق زېمىندىن ئىبارەت توسما پەيدا قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ ئىككى دېڭىزنى (بىرى تاتلىق، بىرى ئاچچىق) ئاققۇزدى، ئۇلار ئۇچرىشىدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسما بولۇپ، بىر-بىرىگە قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ، (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾[1] ﴿زېمىننى (ئىنسانلارغا ۋە ھايۋانلارغا) تۇرالغۇ قىلغان، ئۇنىڭ تۈرلۈك تەرەپلىرىدە دەريالارنى ئاققۇزغان، ئۇنىڭ ئۈستىدە (تەۋرەپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) تاغلارنى ئورناتقان، ئىككى دېڭىز ئارىسىدا (يەنى تاتلىق سۇ بىلەن شورلۇق سۇ ئارىسىدا ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) توساقلارنى قىلغان كىم؟ الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ (باشقا ئىلاھ يوق) ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ تولىسى بىلمەيدۇ﴾[2].

﴿**الله ئىنسانىنى ئابىمەندىن ياراتتى**﴾ يەنى الله تائالا ئىنسانىنى ئاجىز بىر تامچە سۇدىن ياراتتى، ئاندىن ئۇنى ئۆزىنىڭ خالىغىنى بويىچە ئەر ياكى ئايال قىلىپ، ھەممە ئەزالىرى تولۇق مۇكەممەل بولغان ئىنسان قىلدى.

﴿**ئۇنى بالىلار نىسبەت بېرىلىدىغان ئەر ۋە قۇدا - باجىلىق پەيدا قىلىدىغان ئايال (دىن ئىبارەت ئىككى خىل قىلىپ) ياراتتى**﴾ يەنى ئىنسان كىچىك ۋاقتىدا پەقەت بالا دەپ ئاتىلىدۇ. (چوڭ بولۇپ) تۇي قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدا قۇدا - باجىلىق، قېينئاتا، قېينئانا، قېينئاكا - قېينئۇكا ۋە ئۇرۇق - تۇققانچىلىقلار پەيدا بولىدۇ. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاددىي بىر سۇدىن پەيدا بولغاندۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىڭ ھەممىگە قادىردۇر**﴾.

* * * * * * *

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَكَانَ ٱلْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِۦ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَن شَآءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْحَىِّ ٱلَّذِى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِۦ ۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ

---

[1] سۈرە راھمان 19 — 21 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە نەملە 61 - ئايەت.

www.munber.org

ٱلرَّحۡمَٰنُ فَسۡـَٔلۡ بِهِۦ خَبِيرٗا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسۡجُدُواْ لِلرَّحۡمَٰنِ قَالُواْ وَمَا ٱلرَّحۡمَٰنُ أَنَسۡجُدُ لِمَا تَأۡمُرُنَا وَزَادَهُمۡ نُفُورٗا ﴿٦٠﴾

ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) اللە نى قويۇپ ئۇلارغا پايدىمۇ يەتكۈزەلمەيدىغان، زىيانمۇ يەتكۈزەلمەيدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنىدۇ، كاپىر پەرۋەردىگارىغا ئاسىيلىق قىلىش بىلەن (شەيتانغا) ياردەم بەرگۈچىدۇر[55]. سېنى پەقەت (جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (دوزاختىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق[56]. ئېيتقىنكى، «مەن (اللە ئىگ ئەمرىنى) تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچ ھەق تەلەپ قىلمايمەن، پەقەت (مېنىڭ تىلەيدىغىنىم شۇكى، مېنىڭ دىنىمغا ئەگىشىش بىلەن) پەرۋەردىگارى تەرەپكە يول ئېلىشنى خالايدىغانلار (يول ئالسۇن)»[57]. (ھەممە ئىشىڭدا) ئۆلمەيدىغان مەڭگۈ ھايات اللە غا يۆلەنگىن، ئۇنىڭغا ھەمدۇ ئېيتىش بىلەن اللە نى پاك دەپ ئېيتقاد قىلغىن، ئۇ بەندىلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى تولۇق بىلىشتە يېتەرلىكتۇر[58]. اللە ئاسمانلارنى زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئالتە كۈندە ياراتتى، ئاندىن ئەرش ئۈستىدە (ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە) قارار ئالدى، اللە ناھايىتى مەرھەمەتلىكتۇر، بۇنى (يەنى اللە نىڭ بۇيۇكلۇكىنى) بىلىدىغان ئادەمدىن سورىغىن (ساڭا اللە نىڭ سۈپەتلىرىنى ئېيتىپ بېرىدۇ)[59]. ئۇلارغا (يەنى مۇشرىكلارغا): «رەھمانغا(يەنى مەرھەمەتلىك اللە غا) سەجدە قىلىڭلار!» دېيىلسە، ئۇلار: «رەھمان دېگەن نېمە؟ سەن بىزنى بۇيرۇغان نەرسىگە سەجدە قىلامدۇق؟» دەيدۇ. بۇ سۆز ئۇلارنى (ئىماندىن) تېخىمۇ يىراقلاشتۇرىدۇ[60].

مۇشرىكلارنىڭ نادانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ يەردە مۇشرىكلارنىڭ ھېچقانداق دەلىل - پاكىتقا ۋە ھۆججەتكە تايانماستىن، بەلكى ئۆزلىرىنىڭ خاھىشى ۋە نەپسىگە ئەگىشىپلا اللە تائالانى قويۇپ، پايدا يېكى زىيان كەلتۈرۈلمەيدىغان بۇتلارغا ئىبادەت قىلغانلىقىدىكى نادانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. مۇشرىكلار بۇتلارغا يېقىنلىق قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ يولىدا ئۆرۈش قىلىدۇ. ئۇلار بۇتلارنى دەپ اللە تائالاغا، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە دۈشمەنلىك قىلىدۇ. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**كاپىر پەرۋەردىگارىغا ئاسىيلىق قىلىش بىلەن (شەيتانغا) ياردەم بەرگۈچىدۇر**﴾ يەنى كاپىر شەيتانىنىڭ يولىدا اللە تائالانىڭ گۈرۈھلىرىغا قارشى ياردەمچى بولغۇچىدۇر. غەلبە اللە تائالانىڭ گۈرۈھلىرىغا بولىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ياردەمگە ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلىپ، اللەنى قويۇپ باشقا مەبۇدلارنى ئىلاھ قىلىۋالدى، ئۇ مەبۇدلار ئۇلارغا ياردەم بېرەلمەيدۇ. بۇلار شۇ مەبۇدلار ئۈچۈن (يەنى ئۇلارنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن) ھازىرلانغان قوشۇندۇر﴾[1] يەنى ئۇلارنىڭ اللە تائالانى تاشلاپ ئىلاھ تۇتۇۋالغان بۇتلىرى ئۇلارغا ياردەم بېرەلمەيدۇ. ئۇ نادان مۇشرىكلار بولسا بۇتلار ئۈچۈن ھازىرلانغان، ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ چېگرالىسىنى قوغداپ ئۇرۇش قىلىدىغان قوشۇندۇر. لېكىن، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئاخىرقى ئاقىۋەت ۋە غەلبە اللە تائالاغا، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە بولىدۇ. (ئى رەھمىتى كەڭ اللە! بىزلەرگە شۇ غەلبىنى ئاتا قىلغايسەن!)

---

[1] سۈرە ياسىن 74 — 75 - ئايەتلەر.

www.munber.org

مۇجاھىد الله تائالانىڭ: ﴿**كاپىر پەرۋەردىگارىغا ئاسىيلىق قىلىش بىلەن (شەيتانغا) ياردەم بەرگۈچىدۇر**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: كاپىر الله تائالاغا ئاسىيلىق قىلىپ شەيتانغا ياردەم بەرگۈچىدۇر، دېدى.

پەيغەمبەر نىڭ خۇش بېشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرىگە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سېنى پەقەت (جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (دوزاختىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق**﴾ يەنى بىز سېنى مۆمىنلەرگە خۇش بېشارەتچى، كاپىرلارنى ئاگاھلاندۇرغۇچى، الله تائالاغا بويسۇنغان كىشىگە جەننەت بىلەن خۇش بېشارەت بەرگۈچى ۋە الله تائالانىڭ بۇيرۇقىغا قارشى چىققۇچىغا، ئالدىدا قاتتىق ئازابنىڭ بارلىقى بىلەن ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق.

﴿**ئېيتقىنكى، «مەن (الله نىڭ ئەمرىنى) تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچ ھەق تەلەپ قىلمايمەن**﴾ يەنى مەن (الله تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىنى يەتكۈزگەنلىكىمگە) ۋە ئۇنىڭ (ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغانلىقىمغا سىلەرنىڭ مال - دۇنيايىڭلاردىن كېچىككىنىمۇ تەلەپ قىلمايمەن. مەن بۇلارنى پەقەت الله تائالانىڭ رازىلىقىنى ئىزدەپ، ﴿سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىن (دىن بارىسىدا) راۋۇرۇس بولۇشىنى خالايدىغانلارغا﴾[1] يەتكۈزىمەن.

﴿**پەقەت (مېنىڭ تىلەيدىغىنىم شۇكى، مېنىڭ دىنىمغا ئەگىشىش بىلەن) پەرۋەردىگارى تەرەپكە يول ئېلىشنى خالايدىغانلار (يول ئالسۇن)**﴾» يەنى مەن ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتكە ئەگىشىدىغان يولنى ۋە پرىنسىپنى ئالسۇن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالاغا يۈلۈنۈشكە بۇيرۇلغانلىقى ۋە الله تائالانىڭ بەزى سۈپەتلىرىنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**(ھەممە ئىشىڭدا) ئۆلمەيدىغان مەڭگۈ ھايات الله غا يۆلەنگىن**﴾ يەنى سەن بارلىق ئىشلىرىڭدا ئۆلمەيدىغان، مەڭگۈ ھايات بولىدىغان الله تائالاغا يۆلەنگىن. ئۇ الله تائالا مۇنداق زاتتۇر: ﴿اللەنىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر، (الله) ئاشكارىدۇر (يەنى مەۋجۇتلۇقىنى كۆرسەتكۈچى دەلىللەر بىلەن ئەقىللەرگە ئاشكارىدۇر)، مەخپىيدۇر (يەنى ئۇنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر ئېرىشەلمەيدۇ)، الله ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر﴾[2] يەنى الله تائالا ئەبەدتىن ئەبەدكە مەڭگۈ قالغۇچىدۇر. ھەمىشە تىرىكتۇر. ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ھەممە نەرسىنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر ۋە ئىگىسىدۇر. سەن ئۇنى يۆلەنچۈك ۋە تايانچ قىلىۋالغىن. ئۇ ھەممە ئىشلاردا يۆلىنىلىدىغان زاتتۇر. چۈنكى، ئۇ ساڭا يېتەرلىكتۇر. ساڭا ياردەم بەرگۈچىدۇر. ساڭا قۇۋۋەت ئاتا قىلغۇچىدۇر ۋە سېنى غەلىبىگە ئېرىشتۈرگۈچىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن،ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ، الله تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن. الله سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ﴾[3].

---

[1] سۈرە تەكۋىر 28 - ئايەت.
[2] سۈرە ھەدىد 3 - ئايەت.
[3] سۈرە مائىدە 67 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئۇنىڭغا ھەمدۇ ئېيتىش بىلەن الله نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلغىن﴾ يەنى سەن ئۇنىڭغا ھەمدە ئېيتىش بىلەن بىرگە ئۇنى پاك دەپ بىلگىن. (يەنى ئۇنىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن)، شۇڭا يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «پەرۋەردىگارىمىز بولغان ئى الله! سېنى پاك دەپ بىلىمەن ۋە ساڭا ھەمدە ئېيتىمەن»[1]. يەنى سەن ئىبادەتنى الله تائالاغىلا قىلغىن ۋە (ھەممە ئىشلىرىڭدا) ئۇنىڭغىلا يۆلەنگىن. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ مەشرىقنىڭ ۋە مەغرىبنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنى ھامىي قىلىۋالغىن (يەنى ھەممە ئىشىڭنى ئۇنىڭغا تاپشۇرغىن)﴾[2] ﴿ھەممە ئىش الله غا قايتۇرۇلىدۇ، الله غا ئىبادەت قىلغىن ۋە الله غا تەۋەككۇل قىلغىن (يەنى ھەممە ئىشىڭنى الله غا تاپشۇرغىن)﴾[3] ﴿ئېيتقىنكى، «ئۇ ناھايىتى مېھرىبان اللەدۇر، ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتتۇق ۋە ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلدۇق﴾[4].

﴿ئۇ بەندىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى تولۇق بىلىشتە يېتەرلىكتۇر﴾ يەنى الله تائالا ھېچ نەرسە يوشۇرۇن قالمايدىغان ۋە زەررە چاغلىق نەرسە چەتتە قالمايدىغان، كامالەتكە يەتكەن بىلىمى بىلەن (بەندىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى تولۇق بىلىشتە يېتەرلىكتۇر).

﴿الله ئاسمانلارنى زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئالتە كۈندە ياراتتى﴾ يەنى ئۆلمەيدىغان مەڭگۈ ھايات الله تائالا ھەممە نەرسىلەرنىڭ ياراتقۇچىسىدۇر. ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر ۋە ئۇنىڭ ئىگىسىدۇر. الله تائالا ئۇزىنىڭ قۇدرىتى بىلەن مۇشۇ ئېگىزلىك ۋە كەڭرىلىكتىكى يەتتە ئاسمانىنى، مۇشۇ چوڭقۇرلۇقتىكى ۋە قېلىنلىقتىكى يەتتە قات زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتتى. ﴿ئاندىن ئەرش ئۈستىدە (ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە) قارار ئالدى﴾ يەنى الله تائالا ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرىدۇ. ھەق ھۆكۈم قىلىدۇ ۋە الله تائالا ھۆكۈم قىلغۇچىلارنىڭ ياخشىسىدۇر.

﴿ئاندىن ئەرش ئۈستىدە (ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە) قارار ئالدى، الله ناھايىتى مەرھەمەتلىكتۇر، بۇنى (يەنى الله نىڭ بۇيۇكلۇكىنى) بىلىدىغان ئادەمدىن سورىغىن (ساڭا الله نىڭ سۈپەتلىرىنى ئېيتىپ بېرىدۇ)﴾ يەنى سەن الله تائالا توغرىسىدا الله تائالادىن خەۋەردار ۋە الله تائالانى ياخشى بىلىدىغان كىشىدىن سورىغىن. سەن شۇ كىشىگە ئەگەشكىن. الله تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا الله تائالانى ياخشى بىلىدىغان ۋە الله تائالادىن خەۋەردار بىرسى يوقتۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنيا - ئاخىرەتتە ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادىنىڭ كاتتىسىدۇر. ئۇ ئۆز خاھىشىدىن سۆزلىمەيدۇ. بەلكى، پەقەت ۋەھىينىلا سۆزلەيدۇ. ئۇنىڭ دېگەنلىرى ھەقتۇر. ئۇنىڭ خەۋەر بەرگەنلىرى راستۇر. ئەگەر كىشىلەر بىرەر مەسىلىدە تالاش - تارتىش قىلىپ قالسا، ئۇ ئۇنىڭ ھۆكۈم چىقىرىشى ئۈچۈن ھۆكۈم چىقىرىشقا تەينىلەنگەن يول باشچىدۇر. ئۇنىڭ دېگەنلىرىگە ۋە قىلغانلىرىغا ئۇيغۇن كەلگىنى ھەقتۇر. ئۇنىڭ دېگەنلىرىگە ۋە قىلغانلىرىغا ئۇيغۇن كەلمىگەن سۆز ۋە ئىشلارنىڭ قىلغۇچىسىنىڭ مەيلى كىم بولۇشىغا قارىماستىن بىردەك رەت قىلىندۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر سىلەر بىر شەيئىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ قالساڭلار، بۇ توغرىدا الله غا ۋە پەيغەمبەرگە مۇراجىئەت قىلىڭلار﴾[5] ﴿سىلەر (دىن ئۈستىدە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا) ھەر قانداق نەرسە ئۈستىدە ئىختىلاپ

---

[1] سۈبھانەكەللاھۇممە رەببەنا ۋە بىھەمدىكە دېيىشنى كۆرسۈتىدۇ.
[2] سۈرە مۇزەممىل 9 - ئايەت.
[3] سۈرە ھۇد 123 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە مۈلك 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە نىسا 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلىشماڭلار، ئۇنىڭغا الله ھۆكۈم چىقىرىدۇ﴾[1] ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ سۆزى ناھايىتى راستۇر، ناھايىتى توغرىدۇر﴾[2] يەنى پەرۋەردىگارىڭنىڭ سۆزى بەرگەن خەۋەرلىرىدە ناھايىتى راستۇر. قىلغان بۈيرۇقلىرى ۋە قويغان چەكلىمىلىرىدە ناھايىتى توغرىدۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بۇنى (يەنى الله نىڭ بۇيۇكلۇكىنى) بىلىدىغان ئادەمدىن سورىغىن (ساڭا الله نىڭ سۈپەتلىرىنى ئېيتىپ بېرىدۇ)**﴾.

مۇشرىكلارنى تەنقىد قىلغانلىق توغرىسىدا

الله تائالا الله تائالانى تاشلاپ قويۇپ بۇتلارغا ۋە الله تائالانىڭ تەختۈشلىرى دەپ قارىغان نەرسىلىرىگە سەجدە قىلغان كاپىرلارنى تەنقىدلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارغا (يەنى مۇشرىكلارغا): «رەھمانغا(يەنى مەرھەمەتلىك الله غا) سەجدە قىلىڭلار!» دېيىلسە، ئۇلار: «رەھمان دېگەن نېمە؟ سەن بىزنى بۇيرۇغان نەرسىگە سەجدە قىلامدۇق؟» دەيدۇ**﴾ يەنى بىز رەھماننى (يەنى شەپقەت ئىسىملىك الله تائالانى) تونۇمايمىز، دەيدۇ. كاپىرلار الله تائالانى، ئۇنىڭ شەپقەتلىك ئىسمى بىلەن ئاتاشنى ئىنكار قىلاتتى.

ھۆدھۇدنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كاتىبغا: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن دەپ يازغىن» دېگەندە، كاپىرلار: بىز ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نى تونۇمايمىز، سەن خۇددى بۇرۇنقىدەكلا: سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن باشلايمەن ئى الله! دەپ يازغىن، دېدى. شۇڭا الله تائالا تۆۋەندىكى بۇ ئايىتنى چۈشۈردى: ﴿«الله دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، رەھمان دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر). چۈنكى الله نىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار» دېگىن﴾[3] يەنى ئۇ الله تائالادۇر. ئۇ ناھايىتى شەپقەتلىك زاتتۇر.

﴿**ئۇلارغا (يەنى مۇشرىكلارغا): «رەھمانغا(يەنى مەرھەمەتلىك الله غا) سەجدە قىلىڭلار!» دېيىلسە، ئۇلار: «رەھمان دېگەن نېمە؟(دەيدۇ)**﴾ يەنى بىز ئۇنى تونۇمايمىز ۋە ئۇنى ئېتىراپمۇ قىلمايمىز. ﴿**سەن بىزنى بۇيرۇغان نەرسىگە سەجدە قىلامدۇق؟» دەيدۇ**﴾ يەنى سېنىڭ بۇيرۇقىڭ بىلەنلا (سەجدە قىلامدۇق) دەيدۇ. ﴿**بۇ سۆز ئۇلارنى (ئىماندىن) تېخىمۇ يىراقلاشتۇرىدۇ**﴾.

مۆمىنلەر ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئىسىملىك الله تائالاغا ئىبادەت قىلىدۇ. الله تائالاغا قىلغان ئىبادەتلىرىدە ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى شېرىك قىلمايدۇ ۋە الله تائالاغا سەجدە قىلىدۇ.

ھەممە ئالىملار - الله تائالا ئۇلارغا رەھمەت قىلسۇن - بۇ سۈرىدىكى سەجدە بار بۇ ئايەت بولسا ئوقۇغان ۋە ئاڭلىغان كىشىگە سەجدە قىلىش ۋاجىب بولىدىغان ئايەتلەرنىڭ قاتارىدىن ئىكەنلىكىگە بىرلىككە كەلدى. بۇ مەسىلە ئۆز ئورنىدا تەپسىلىي بايان قىلىندى. توغرىسىنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر.

* * * * * * *

تَبَارَكَ ٱلَّذِى جَعَلَ فِى ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَٰجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

[1] سۈرە شۇرا 10 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنئام 115 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئىسرا 110 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئاسماندا بۇرۇجلەرنى، يېنىپ تۇرىدىغان چىراقنى (يەنى كۈننى) ۋە نۇرلۇق ئاينى ياراتقان الله نىڭ بەرىكىتى بۇيۇكتۇر﴿61﴾. الله (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى﴿62﴾.

الله تائالانىڭ كائىناتنىڭ ۋە ئۇنىڭ قۇدرىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا

مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جەبەير، ئەبۇسالىھ، ھەسەن ۋە قاتادە قاتارلىقلارنىڭ قارىشىچە الله تائالا بۇ ئايىتىدە ئاسماندا چىرايلىق كائىنات يۇلتۇزلارنى ياراتقانلىقىغا ئۆز زاتىنى ئۇلۇغلايدۇ ۋە كائىناتلايدۇ. الله تائالا ئاسمانلاردا يۇلتۇزلارنى ياراتقانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿(بىزگە بارلىق ئاسمانلاردىن) ئەڭ يېقىن ئاسمانىنى چىراقلار (يەنى يورۇق يۇلتۇزلار) بىلەن بېزىدۇق ۋە ئۇلارنى (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە تىڭشاشقا ئۇرۇنغان) شەيتانلارنى ئاتىدىغان نەرسە قىلدۇق (يەنى شەيتانلار يۇلتۇزلاردىن چىققان شولا بىلەن ئېتىلىدۇ)﴾[1].

﴿**ئاسماندا بۇرۇجلەرنى، يېنىپ تۇرىدىغان چىراقنى (يەنى كۈننى) (ياراتقان الله نىڭ بەرىكىتى بۇيۇكتۇر)**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(سىلەر ئۈچۈن) يېنىپ تۇرغان چىراقنى (يەنى كۈننى) ياراتتۇق﴾[2].

﴿**ۋە نۇرلۇق ئاينى ياراتقان الله نىڭ بەرىكىتى بۇيۇكتۇر**﴾ يەنى باشقا بىر پىلانىتنىڭ نۇرى بىلەن يورۇپ تۇرىدىغان ئاينى (ياراتقان الله نىڭ بەرىكىتى بۇيۇكتۇر). الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله قۇياشنى نۇر چاچقۇچى ۋە ئاينى نۇرلۇق قىلىپ ياراتتى﴾[3] الله تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە دېگەنلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿سىلەر كۆرمىدىڭلارمىكىن، الله قانداق قىلىپ يەتتە ئاسمانىنى بىرىنىڭ ئۈستىدە بىرىنى قىلىپ ياراتتى، ئاينى ئۇلاردا (يەنى دۇنيانىڭ ئاسمىنىدا) نۇر قىلدى، كۈننى (نۇر چاچقۇچى) چىراق قىلدى﴾[4].

﴿**الله (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى**﴾ يەنى كېچە بىلەن كۈندۈز توختىماي بىرى - بىرىنىڭ ئارقىسىدىن كېلىپ تۇرىدۇ. بۇ كەتسە، ئۇ كېلىدۇ. بۇ كەلسە، ئۇ كېتىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەرگە ئاي بىلەن كۈننى تەرتىپلىك دەۋر قىلىپ تۇرىدىغان قىلىپ بويسۇندۇرۇپ بەردى، سىلەرگە كېچە بىلەن كۈندۈزنى بويسۇندۇرۇپ بەردى﴾[5] ﴿الله كېچە بىلەن (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ)؛ الله قۇياش، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنى الله نىڭ ئەمرىگە بويسۇندۇرۇلغۇچى قىلىپ ياراتتى﴾[6] ﴿كۈننىڭ ئايغا يېتىۋېلىشى (يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قىلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى (يەنى ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس، ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ تۇرىدۇ﴾[7].

---

[1] سۈرە مۇلك 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەبە 13 - ئايەت.
[3] سۈرە يۇنۇس 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە نۇھ 15 — 16 - ئايەتلەر.
[5] سۈرە ئىبراھىم 33 - ئايەت.
[6] سۈرە ئەئراف 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[7] سۈرە ياسىن 40 - ئايەت.

www.munber.org

الله تائالا بەندىلىرىگە ئىبادەت ۋاقتىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى. كىمكى كېچىنىڭ ئەمەل - ئىبادەتلىرىنى قىلالمىغان قالسا، ئۇ ئۇنى كۈندۈزدە قىلۇالسا بولىدۇ. كىمكى كۈندۈزنىڭ ئەمەل - ئىبادەتلىرىنى قىلالمىغان قالسا، ئۇنى كېچىدە قىلۇالسا بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «شەك شۈبھىسىزكى، الله تائالا كۈندۈزدە گۇناھ قىلغان كىشى تەۋبە قىلۇالسۇن دەپ قولىنى كېچىدە ئاچىدۇ. كېچىدە گۇناھ قىلغان كىشى تەۋبە قىلۇالسۇن دەپ قولىنى كۈندۈزدە ئاچىدۇ».

﴿**الله (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى**﴾ مۇجاھىد ۋە قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: (الله (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى) بىرىنى قارانغۇ قىلىپ، بىرىنى يورۇق قىلىپ، بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان قىلىپ ياراتتى دېگەنلىكتۇر، دېدى.

* * * * * * *

وَعِبَادُ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمۡشُونَ عَلَى ٱلۡأَرۡضِ هَوۡنٗا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلۡجَٰهِلُونَ قَالُواْ سَلَٰمٗا ٦٣ وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمۡ سُجَّدٗا وَقِيَٰمٗا ٦٤ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱصۡرِفۡ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَۖ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ٦٥ إِنَّهَا سَآءَتۡ مُسۡتَقَرّٗا وَمُقَامٗا ٦٦ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُواْ لَمۡ يُسۡرِفُواْ وَلَمۡ يَقۡتُرُواْ وَكَانَ بَيۡنَ ذَٰلِكَ قَوَامٗا ٦٧

مەرھەمەتلىك الله نىڭ (ياخشى كۆرىدىغان) بەندىلىرى زېمىندا ئۆزلىرىنى تۆۋەن تۇتۇپ تەمكىنلىك بىلەن ماڭىدۇ، نادانلار ئۇلارغا (ياقتۇرمايدىغان) سۆز قىلسا، ئۇلار: «سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمىز» دەيدۇ (يەنى گۇناھ بولمايدىغان سۆزلەرنى قىلىدۇ)[63]. ئۇلار كېچىلەرنى پەرۋەردىگارىغا سەجدە قىلىش ۋە قىيامدا تۇرۇش بىلەن (يەنى نامازغا ئوقۇش بىلەن) ئۆتكۈزىدۇ[64]. ئۇلار (يەنى الله ياخشى كۆرىدىغان بەندىلەر) ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن جەھەننەم ئازابىنى دەپئى قىلغىن، جەھەننەمنىڭ ئازابى ھەقىقەتەن (سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭنى) ئايرىلمايدۇ[65]. جەھەننەم ھەقىقەتەن يامان قارارگاھتۇر، يامان جايدۇر»[66]. ئۇلار (يەنى الله ياخشى كۆرىدىغان بەندىلەر) خىراجەت قىلغاندا،ئىسراپچىلىقمۇ قىلمايدۇ، بېخىللىقمۇ قىلمايدۇ، ئوتتۇراھال خىراجەت قىلىدۇ[67].

ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا

ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ سۈپەتلىرى تۆۋەندىكىدەكتۇر: ﴿**مەرھەمەتلىك الله نىڭ (ياخشى كۆرىدىغان) بەندىلىرى زېمىندا ئۆزلىرىنى تۆۋەن تۇتۇپ تەمكىنلىك بىلەن ماڭىدۇ**﴾ الله تائالا مەغرۇرانە مېڭىشتىن توسۇپ مۇنداق دېدى: ﴿سەن زېمىندا مەغرۇرانە يۈرمىگىن، (ھاكاۋۇرلۇقتىن ئايىغىڭ بىلەن) يەرنى تېشىۋېتەلمەيسەن﴾[1].

---

[1] سۈرە ئىسرا 37 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەمما ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرى بولسا زېمىندا چوڭلۇق، مەغرۇرلۇق ۋە تەكەببۇرلۇق قىلماستىن يۈرىدۇ. بۇنداق دېگەنلىك ئۇلار زېمىندا ياسالمىلىق ۋە رىيا قىلىپ كېسەللەردەك يۈرىدۇ، دېگەنلىك ئەمەستۇر. چۈنكى، ئادەم ئەۋلادىنىڭ كاتتىسى بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغۇ يول يۈرگەندە خۇددى ئېگىز يەردىن چۈشۈۋاتقاندەك ۋە خۇددى زېمىن ئۇنىڭغا قاتلىنىپ بېرىلىۋاتقاندەك ماڭاتتى.

ئۇنداق دېگەنلىك (يوللاردا كېسەللەردەك يۈرۈڭ دېگەنلىك ئەمەس) بەلكى تەمكىنلىك ۋە سالماقلىق بىلەن يۈرۈڭ، دېگەنلىكتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «سىلەر نامازغا كەلگەن ۋاقىتتىكلاردا، نامازغا ئالدىرىغان ھالەتتە كەلمەڭلار. سىلەر نامازغا تەمكىنلىك بىلەن كېلىڭلار. نامازدىن يېتىشەلمىگىنىڭلارنى ئوقۇڭلار، يېتىشەلمىگىنىڭلارنى (ئىمام سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن) تولۇقلىۋېلىڭلار».

﴿نادانلار ئۇلارغا (ياقتۇرمايدىغان) سۆز قىلسا، ئۇلار: «سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمىز» دەيدۇ (يەنى گۇناھ بولمايدىغان سۆزلەرنى قىلىدۇ)﴾ يەنى نادانلار ئۇلارغا يامان سۆزلەرنى قىلىش بىلەن ئۇڭال قىلسا، ئۇلار نادانلارغا يامان سۆز قىلماستىن بەلكى ئۇلارنى كەچۈرىدۇ ۋە ئۇلارغا ياخشى سۆزلەرنى قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغۇ بىرەر نادان تاپە - تەنە قىلىشقا ئەزۋەيلىگەنسېرى ئۇ تېخىمۇ ئېغىر - بېسىق بولاتتى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار بىھۇدە سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ (يەنى قۇلاق سالماي): «بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈن، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈن، سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، biz نادانلاردىن دوستلۇق تىلىمەيمىز» دەيدۇ﴾[1].

ئىمام ئەھمەد نۇئمان ئىبنى مۇقرىنىل مۇزەنىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا بىر كىشى يەنە بىر كىشىنى تىللىدى. تىللانغۇچى (تىللىغۇچىغا) ساڭا ئامانلىق بولسۇن! دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىلىپ قويۇڭلاركى، ئىككىڭلارنىڭ ئارىسىدا بىر پەرىشتە بولۇپ، ئۇ پەرىشتە سېنى (ئى تىللانغۇچى) قوغداپ تۇرغان ئىدى، بۇ سېنى ھەر قېتىم تىللىغانىدا، پەرىشتە ئۇنىڭغا: بەلكى سەن شۇنداق، ئۇنىڭغا سەن ھەقلىقسەن، دەپ تۇراتتى. سەن ئۇنىڭغا: ساڭا ئامانلىق بولسۇن دېگەن ۋاقىتتىدا، پەرىشتە: ياق، ئامانلىق ئۇنىڭغا ئەمەس ساڭا بولسۇن ۋە سەن ئۇنىڭغا ھەقلىقسەن دېدى» دېدى.

ئاندىن الله تائالا ئۇلارنىڭ كېچىسى ئەڭ ياخشى كېچىدۇر دەپ بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار كېچىلەرنى پەرۋەردىگارىغا سەجدە قىلىش ۋە قىيامدا تۇرۇش بىلەن (يەنى نامازغا ئوقۇش بىلەن) ئۆتكۈزىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار كېچىنى الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش بىلەن ئۆتكۈزىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار كېچىسى ئاز ئۇخلايتتى، ئۇلار سەھەرلەردە (پەرۋەردىگارىدىن) مەغپىرەت تىلەيتتى﴾[2] ﴿ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن - كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ (يەنى ئۇلار كېچىسى ئىبادەت قىلىپ ئاز ئۇخلايدۇ)، ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ (ئازابىدىن) قورقۇپ، (رەھمىتىنى) ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ، ئۇلارغا بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدۇ﴾[3] ﴿(اللەغا شېرىك كەلتۈرگەن ئادەم ياخشىمۇ؟) ياكى ئاخىرەت (ئازابىدىن)

---

[1] سۈرە قەسەس 55 - ئايەت.
[2] سۈرە زارىيات 17 — 18 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە سەجدە 16 - ئايەت.

www.munber.org

قورقۇپ، پەرۋەردىگارىنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىپ كېچىنىڭ سائەتلىرىنى سەجدە قىلغان ۋە قىيامدا تۇرغان ھالدا ئىبادەت قىلىپ ئۆتكۈزگەن ئادەم (ياخشىمۇ؟)»﴾[1] شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار (يەنى الله ياخشى كۆرىدىغان بەندىلەر) ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن جەھەننەم ئازابىنى دەپئى قىلغىن، جەھەننەمنىڭ ئازابى ھەقىقەتەن (سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭدىن) ئايرىلمايدۇ**﴾.

﴿**جەھەننەم ھەقىقەتەن يامان قارارگاھتۇر، يامان جايدۇر**»﴾ يەنى جەھەننەم ھەقىقەتەن كۆرۈنۈشى يامان قارارگاھتۇر ۋە يامان جايدۇر.

﴿**ئۇلار (يەنى الله ياخشى كۆرىدىغان بەندىلەر) خىراجەت قىلغاندا،ئىسراپچىلىقمۇ قىلمايدۇ، بېخىللىقمۇ قىلمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار خىراجەت قىلغاندا بۇزۇپ - چېچىپ، ھاجىتىدىن يۇقىرى پۇلنى خىراجەت قىلمايدۇ. بېخىللىق قىلىپ بالۇاقىلىرىنىڭ يېتەرلىك ھەقلىرىنى قىسىپمۇ قويمايدۇ. بەلكى، ئۇلار ئوتتۇراھال ياخشى يولنى تۇتىدۇ. ئىشلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى، بەكمۇ ئېشىپ كەتمەي ۋە بەكمۇ پەسلەپ كەتمەي ئوتتۇراھال بولغىنىدۇر.

﴿**ئوتتۇراھال خىراجەت قىلىدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿قولۇڭنى بوينۇڭغا باغلۇالمىغىن (يەنى بېخىللىق قىلمىغىن) قولۇڭنى تولىمۇ ئېچىپمۇ ئەتمىگىن (يەنى ئىسراپ قىلمىغىن)، (ئۇنداق قىلساڭ پۇلسىز قالىسەن) مالامەتكە، پۇشايمانغا قالىسەن﴾[2].

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامٗا ٦٨ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ٦٩ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلٗا صَٰلِحٗا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ٧٠ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابٗا ٧١

ئۇلار الله غا ئىككىنچى بىر مەبۇدنى شېرىك قىلمايدۇ، الله ھارام قىلغان ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈش ئىشىنى قىلمايدۇ، زىنا قىلمايدۇ، كىمكى بۇ (گۇناھلار)نى قىلىدىكەن، (ئاخىرەتتە) ئۇ جازاغا ئۇچرايدۇ[68]. قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا ھەسسىلەپ ئازاب قىلىنىدۇ، ئۇ مەڭگۈ ئازاب ئىچىدە خارلانغان ھالدا قالىدۇ[69]. پەقەت (ئۇلارنىڭ ئىچىدىن) (بۇ دۇنيادىكى چېغىدا) تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارلا بۇ ھالدا قالمايدۇ، الله ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى ياخشىلىققا ئالماشتۇرىدۇ، الله تولىمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر ۋە مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر[70]. كىمكى (گۇناھلىرىغا) تەۋبە قىلىدىكەن ۋە ئەمەلىنى تۈزەيدىكەن، ئۇ الله غا يۈزلەنگەن بولىدۇ (يەنى الله ئۇ نىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭدىن رازى بولىدۇ)[71].

---

[1] سۈرە زۇمەر 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 29 - ئايەت.

www.munber.org

شېرىكتىن، ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈشتىن ۋە زىنا قىلىشتىن ساقلىنىش ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ سۈيەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قايسى گۇناھ ئەڭ چوڭ؟ دەپ سورالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سېنى ياراتقان الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشىڭ» دەپ جاۋاب بەردى. ئاندىن قالسىچۇ؟ دەپ سورالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بالاڭنىڭ سەن بىلەن بىللە تاماق يېيىشىدىن قورقۇپ بالاڭنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىڭ»[1] دەپ جاۋاب بەردى. ئاندىن قالسىچۇ؟ دەپ سورالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قوشناڭنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشىڭ» دەپ جاۋاب بەردى. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد: الله تائالا بۇنى تەستىقلاپ: ﴿**ئۇلار الله غا ئىككىنچى بىر مەبۇدنى شېرىك قىلمايدۇ، الله ھارام قىلغان ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈش ئىشىنى قىلمايدۇ، زىنا قىلمايدۇ، كىمكى بۇ (گۇناھلار)نى قىلىدىكەن، (ئاخىرەتتە) ئۇ جازاغا ئۇچرايدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىنى چۈشۈردى، دېدى. بۇ ھەدىسنى نەسەئىمۇ مۇشۇنداق رىۋايەت قىلدى. بۇ ھەدىسنى ھەمدە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

سەئىد ئىبنى جۇبەير ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇشرىكلاردىن تولا ئادەم ئۆلتۈرگەن ۋە تولا زىنا قىلغان بىر تۈركۈم كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: سەن دېگەن ۋە چاقىرغان سۆز ناھايىتى ياخشى ئىكەن، بىزگە دەپ بەرگىن، بىزنىڭ قىلغان گۇناھلىرىمىزنى يۇيىدىغان بىرەر ئىش بارمۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرى چۈشتى: ﴿**ئۇلار الله غا ئىككىنچى بىر مەبۇدنى شېرىك قىلمايدۇ، الله ھارام قىلغان ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈش ئىشىنى قىلمايدۇ، زىنا قىلمايدۇ**﴾.

﴿(ئى مۇھەممەد! مېنىڭ تىلىمدىن) ئېيتقىنكى، «(گۇناھلارنى قىلىۋېرىپ) ئۆزلىرىگە جىنايەت قىلغان بەندىلىرىم! الله نىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلەنمەڭلار. الله ھەقىقەتەن (خالىغان ئادەمنىڭ) جەمى گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ، شۈبھىسىزكى، الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾[2].

﴿**قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا ھەسسىلەپ ئازاب قىلىنىدۇ، ئۇ مەڭگۈ ئازاب ئىچىدە خارلانغان ھالدا قالىدۇ. پەقەت (ئۇلارنىڭ ئىچىدىن) (بۇ دۇنيادىكى چېغىدا) تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارلا بۇ ھالدا قالمايدۇ**﴾ يەنى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتۈلگەن يامان ئىشلارنى قىلغانلىقنىڭ جازاسى قىيامەت كۈنىدە ھەسسىلەپ بېرىلىدىغان ئازاب بولىدۇ. لېكىن، بۇلارنىڭ ئىچىدىن قىلمۇاتقان شۇ گۇناھلىرىنىڭ ھەممىسىدىن تەۋبە قىلىپ الله تائالا تەرىپىگە قايتقان كىشىلەر بولسا، الله تائالا ئۇ كىشىلەرنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ.

بۇ ئايەتتە ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈپ قويغان كىشىنىڭ تەۋبىسىنىڭ قوبۇل بولىدىغانلىقىغا پاكىت باردۇر. بۇ ئايەت بىلەن الله تائالانىڭ سۈرە نىسادىكى: ﴿كىمكى بىر مۆمىننى قەستەن ئۆلتۈرىدىكەن، ئۇنىڭ جازاسى جەھەننەم بولىدۇ، ئۇ جەھەننەمدە مەڭگۈ قالىدۇ، الله نىڭ غەزىپىگە ۋە لەنىتىگە دۇچار بولىدۇ. الله ئۇنىڭغا (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازاب تەييارلايدۇ﴾[3] دېگەن ئايىتىنىڭ ئارىسىدا ھېچ قانداق قارمۇ -

---

[1] يەنى پېقىرلىقتىن قورقۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىشىڭ، دېمەكتۇر.
[2] سۈرە زۇمەر 53 - ئايەت.
[3] سۈرە نىسا 93 - ئايەت

www.munber.org

قارشىلىق يوقتۇر. چۈنكى، سۈرە نىسانىڭ ئايىتى مەدىنىدە چۈشكەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئايەتتە (قەستەن ئادەم ئۆلتۈرگەن كىشىنىڭ) تەۋبە قىلغانلىقىنىڭ بايانى يوقتۇر. يۇقىرىقى ئايەتتە (ئادەم ئۆلتۈرۈۋەتكەن كىشىنىڭ) تەۋبە قىلغانلىقىنىڭ بايانى باردۇر. شۇڭا سۈرە نىسادىكى ئايەتتە بايان قىلىنغان ئازاب، (ئادەم ئۆلتۈرۈۋېتىپ) تەۋبە قىلماي ئۆلگەن كىشىگە بېرىلىدىغان ئازابتۇر.

ھەمىدە اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿اللە ئۆزىگە بىرەر نەرسىنىڭ شېرىك كەلتۈرۈلۈشىنى (يەنى مۇشرىكلىك گۇناھىنى) ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلمايدۇ، بۇنىڭدىن باشقىنى (اللە ئۆزى) خالىغان ئادەمگە مەغپىرەت قىلىدۇ﴾[1] (يەنى اللە تائالا شېرىكتىن باشقا ئادەم ئۆلتۈرۈۋەتكەن ۋە زىنا قىلىپ سالغاندەك گۇناھلارنى خالىغان ئادەمدىن كەچۈرۈۋېتىدۇ). ئادەم ئۆلتۈرگەن كىشىلەرنىڭ تەۋبىسىنىڭ قوبۇل قىلىنىدىغانلىقى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىندى. بۇ ھەدىسلەرنىڭ بىرى مەسىلەن: يۇز كىشىنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ تەۋبە قىلىپ، اللە تائالا تەۋبىسىنى قوبۇل قىلغان كىشىنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلغان ھەدىستۇر.

﴿اللە ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى ياخشىلىققا ئالماشتۇرىدۇ، اللە تولىمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر ۋە مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر﴾ ئىمام ئەھمەد ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن دوزاختىن ئەڭ ئاخىردا چىقىپ، جەننەتكە ئەڭ ئاخىردا كىرىدىغان كىشىنى ئەلۋەتتە تونۇيمەن. بىر ئادەم كەلتۈرۈلىدۇ. اللە تائالا: ئۇ ئادەمنىڭ چوڭ گۇناھلىرىنى قالدۇرۇپ قويۇپ، ئۇنىڭ كىچىك گۇناھلىرىدىن سوراڭلار، دەيدۇ. ئۇ ئادەمگە: سەن پالانى، پالانى، پالانى كۈنى ماۋۇ، ماۋۇ گۇناھلارنى قىلدىڭ، سەن پالانى، پالانى، پالانى كۈنى ماۋۇ، ماۋۇ گۇناھلارنى قىلدىڭ دېيىلىدۇ. ئۇ ئادەم: شۇنداق دەيدۇ. ئۇ، ئۇ گۇناھلاردىن بىرىنمۇ ئىنكار قىلىشقا پېتىنالمايدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: مۇشۇ گۇناھلىرىڭنىڭ ھەربىرىنىڭ ئورنىغا بىر ياخشىلىق بېرىلدى، دېيىلىدۇ. ئاندىن ئۇ ئادەم: ئى پەرۋەردىگارىم! مەن نۇرغۇنلىغان گۇناھلارنى قىلغان ئىدىم، ئۇلارنى ھېچ بۇ يەردە كۆرمەيمەنغۇ، دەيدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىسنى بايان قىلىپ بولۇپ ھەتتا ئېغىز چىشلىرى كۆرىنىپ كەتكۈدەك دەرىجىدە كۈلۈپ كەتتى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئەبۇجابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مەكھۇلنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قىبرىلىقتىن ئىككى قاپىقى ئىككى كۆزىگە چۈشۈپ قالغان ناھايىتى قېرى بىر كىشى كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! چوڭ - كىچىك ئىشىنىڭ بىرىنمۇ قويماي ھەممىسىنى قىلغان، خىيانەتچى ۋە ئەسكى ئىش قىلغۇچى، ئەگەر خاتالىقلىرى جاھانىدىكى كىشىلەرگە تەقسىم قىلىنسا، ئۇلارنى ھالاك قىلىۋېتىدىغان بىر ئادەمگە تەۋبە بارمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئىمان ئېيتامسەن؟» دېدى. ئۇ ئادەم: بىلىپ قويۇڭلاركى، مەن شېرىكى يوق يالغۇز اللە تائالادىن باشقا ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئۇنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى دەپ گۇۋاھلىق ئېيتىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك شۈبھىسىزكى، اللە تائالا سېنىڭ يۇقىرىقىدەك گۇناھلىرىڭنى كەچۈرىدۇ، سېنىڭ يامانلىقلىرىڭنى ياخشىلىققا ئالماشتۇرۇپ بېرىدۇ» دېدى. ئۇ ئادەم: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ خىيانەتلىرىم ۋە ئەسكىلىكلىرىممۇ؟ (كەچۈرۈلۈپ، ياخشىلىققا ئالماشتۇرۇلۇپ بېرىلەمدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سېنىڭ خىيانەتلىرىڭ ۋە ئەسكىلىكلىرىڭمۇ (شۇنداق قىلىنىدۇ)» دېدى. ئۇ ئادەم "لا ئىلاھە ئىللەللاھ، ئەللاھۇ ئەكبەر" دېگەن ھالدا كەينىگە قايتىپ كەتتى.

[1] سۈرە نىسا 116 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

الله تائالا رەھمىتىنىڭ ھەممە بەندىسىگە ئومۇمىي ئىكەنلىكىدىن، بەندىلىرىدىن كىمكى ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىدىن تەۋبە قىلسا، مەيلى گۇناھلىرى كاتتا بولسۇن، ياكى ئاددىي بولسۇن، مەيلى چوڭ بولسۇن، ياكى كىچىك بولسۇن، ئۆزىنىڭ ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى (گۇناھلىرىغا) تەۋبە قىلىدىكەن ۋە ئەمەلىنى تۈزەيدىكەن، ئۇ الله غا يۈزلەنگەن بولىدۇ (يەنى الله ئۇ نىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭدىن رازى بولىدۇ﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى بىرەر يامانلىق ياكى ئۆزىگە بىرەر زۇلۇم قىلىپ قويۇپ، ئاندىن الله دىن مەغپىرەت تەلەپ قىلسا، ئۇ الله نىڭ مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى كۆرىدۇ﴾[1] ﴿ئۇلار (يەنى تەۋبە قىلغۇچىلار) الله نىڭ ئۆز بەندىلىرىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، (خالىس نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ) سەدىقىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى ۋە الله نىڭ تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى بىلمەمدۇ؟﴾[2] ﴿(ئى مۇھەممەد! مېنىڭ تىلىمدىن) ئېيتقىنكى، «(گۇناھلارنى قىلمۇپرىپ) ئۆزلىرىگە جىنايەت قىلغان بەندىلىرىم! اللەنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلەنمەڭلار. اللە ھەقىقەتەن (خالىغان ئادەمنىڭ) جىمى گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ، شۈبھىسىزكى، الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾[3].

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ ٱلزُّورَ وَإِذَا مَرُّواْ بِٱللَّغْوِ مَرُّواْ كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُواْ بِـَٔايَـٰتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّواْ عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَٰجِنَا وَذُرِّيَّـٰتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَٱجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

ئۇلار (يەنى الله ياخشى كۆرىدىغان بەندىلەر) يالغان گۇۋاھلىق بەرمەيدۇ، ياماندا سۆزنى ئاڭلاپ قالغان چاغدا ئالىيجانابلىق بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ[72]. ئۇلارغا پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنسا، گاس، كور بولۇۋالمايدۇ (يەنى ئۇنى بېرىلىپ ئىخلاس بىلەن ئاڭلايدۇ)[73]. ئۇلار: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئايالىلىرىمىز ۋە ئەۋلادلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى (يەنى بىزگە ساڭا ئىتائەتمەن پەرزەنت ئاتا قىلىشىڭنى) تىلەيمىز، بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشۋاسى (يەنى تەقۋادارلارنىڭ نەمۇنىسى، ياخشىلىققا دەۋەت قىلغۇچى) قىلغىن» دەيدۇ[74].

ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ بەزى سۈپەتلىرى توغرىسىدا

بۇلارمۇ ھەم ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ سۈپەتلىرىدىندۇر. يەنى ئۇلار يالغان ئېيتمايدۇ، يامانلىققا، كاپىرلىققا، بىكار ۋە ناھەق ئىشقا دائىر سۆزلەرنى ۋە ئىشلارنى قىلمايدۇ. ئەمرى ئىبنى قەيس بۇ ئايەتتىن: ئۇلار يامان كىشىلەرنىڭ سورۇنىغا بارمايدۇ، دېگەنلىك كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ ئايەتتىن: ئۇلار يالغان گۇۋاھلىق بەرمەيدۇ، دېگەنلىك كۆزدە تۇتۇلىدۇ دېگەن كۆز قاراشمۇ بار. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇبەكرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن سىلەرگە گۇناھلارنىڭ ئەڭ چوڭلىرىدىن خەۋەر بەرمەيمۇ؟» دەپ ئۈچ

---

[1] سۈرە نىسا 110 - ئايەت.
[2] سۈرە تەۋبە 104 - ئايەت.
[3] سۈرە زۇمەر 53 - ئايەت.

www.munber.org

قېتىم دېدى. بىز: شۇنداق قىلسىلا ئى الله نىڭ يەيغەمبىرى! دېدۇق. يەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «(گۇناهلارنىڭ ئەڭ چوڭلىرى بولسا) الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈش ۋە ئاتا - ئانىغا ئاسىيلىق قىلىشتۇر» دېدى. شۇ سۆزنى قىلغاندا يەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام يۆلىنىپ ئولتۇرغان ئىدى، ئۇ بىردىنلا رۇسلۇنۇپ ئولتۇرۇپ: «بىلىپ قويۇڭلاركى، يالغان گۇۋاهلىق بېرىشتۇر، بىلىپ قويۇڭلاركى يالغان گۇۋاهلىق بېرىشتۇر» دەپ بۇ سۆزنى قايتا - قايتا تەكرالارۋەردى. ھەتتا بىز كاشكى يەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام توختاپ قالسا بولۇپتىكەن، دەپ كەتتۇق. لېكىن بۇ ئايەتنىڭ باش - ئايىغىدىكى مەزمۇنغا قارىغاندا، بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ئۇلار يامان سۆز بار يەرگە بارمايدۇ، دېگەن بولىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**يامان سۆزنى ئاڭلاپ قالغان چاغدا ئالىيجانابلىق بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئۆتۈپ كېتىپ بېرىپ يامان سۆزنى ئاڭلاپ قالسا، ئۇنىڭغا يېقىن يولماي، ئالىيجانابلىق بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ.

﴿**ئۇلارغا پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنسا، گاس، كور بولۇۋالمايدۇ (يەنى ئۇنى بېرىلىپ ئىخلاس بىلەن ئاڭلايدۇ)**﴾ بۇ ھەم مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىدىندۇر. الله تائالا مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿پەقەت الله ياد ئېتىلسە دىللىرىدا قورقۇنچ پەيدا بولىدىغان، الله نىڭ ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنسا ئىمانى كۈچىيىدىغان، پەرۋەردىگارىغا تەۋەككۈل قىلىدىغان كىشىلەرلا (كامىل) مۆمىنلەردۇر﴾[1].

ئەمما كاپىر ئۇنداق ئەمەستۇر. چۈنكى، كاپىر الله تائالانىڭ سۆزىنى ئاڭلىسا، ئۇ سۆز، كاپىرغا تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ. كاپىر بۇرۇنقى قىلمىشىدىن ئۆزگەرمەستىن، بەلكى كاپىرلىقىدا، ھەددىدىن ئېشىشىدا، نادانلىقىدا ۋە گۇمراھلىقىدا قىلىپ قالىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(قۇرئاندىن) بىرەر سۈرە نازىل قىلىنسا، ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) نىڭ ئارىسىدا (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «بۇ (يەنى سۈرە) قايسىڭلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى» دەيدىغانلار بار، مۆمىنلەرگە كېلىدىغان بولساق، (ھەر سۈرىدە يېڭى دەلىل - ئىسپاتلار بولغانلىقى ئۈچۈن) بۇ (يەنى سۈرە) ئۇلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى، ئۇلار (سۈرىنىڭ نازىل بولۇشىدىن) خۇشال بولىدۇ، دىللىرىدا كېسەل بارلار (يەنى مۇناپىقلار) غا كېلىدىغان بولساق، بۇ (سۈرە) ئۇلارنىڭ كۇفرىغا كۇفرى قوشتى (يەنى ئۇلار مۇناپىقلىقتا تېخىمۇ ئەزۇەيلىدى، تېخىمۇ گۇمراھلاشتى)، ئۇلار كاپىر پېتى ئۆلدى﴾[2].

﴿**ئۇلارغا پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنسا، گاس، كور بولۇۋالمايدۇ (يەنى ئۇنى بېرىلىپ ئىخلاس بىلەن ئاڭلايدۇ)**﴾ يەنى كاپىر ئۇنداق قىلمايدۇ. كاپىر الله تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ئاڭلىسا، ئايەتلەر ئۇنىڭغا تەسىر قىلمايدۇ. ئۇ ئايەتلەرنى خۇددى ئاڭلىمىغان گاس، ئاڭلىمىغان گاس، كۆرمىگەن كوردەك ئۆز ھالىتىدە قىلىپ قالىدۇ.

﴿**ئۇلار: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئايالليرىمىز ۋە ئەۋلاتلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى (يەنى بىزگە ساڭا ئىتائەتمەن پەرزەنت ئاتا قىلىشىڭنى) تىلەيمىز،(دەيدۇ)**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالادىن ئۆز پۇشتىدىن بولغان ئەۋلادىدىن شېرىكى يوق الله تائالاغا بويسۇنىدىغان ۋە ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىدىغان بالىلارنى چىقىرىپ بېرىشنى تىلەيدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس مۇنداق دېدى: ئۇلار دۇنيا - ئاخىرەتتە شادلىق بېغىشلىنىشى ئۈچۈن الله تائالاغا ئەمەل - ئىبادەت قىلىدىغان پەرزەنت بېرىشنى تىلەيدۇ.

---

[1] سۈرە ئەنفال 2 - ئايەت.
[2] سۈرە تەۋبە 124 — 125 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىمام ئەھمەد جۇبەير ئىبنى نۇپەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، بىز بىر كۈنى مىقداد ئىبنى ئەسۋەدنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتۇق. ئۇنىڭ قېشىدىن بىر كىشى ئۆتۈپ كېتىپ بېرىپ، (ئۇنىڭغا): پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن بۇ ئىككى كۆزگە ياخشىلىق بولسۇن، بىزمۇ سەن كۆرگەن نەرسىنى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى) كۆرۈشنى ئارزۇ قىلاتتۇق، دېدى. (ئۇنىڭ دېگەن بۇ گېپىگە) مىقداد ئاچچىقلاپ كەتتى. مەن بۇنىڭدىن ھەيران قالدىم. چۈنكى، ئۇ كىشى ياخشى گەپ قىلغان ئىدى. ئاندىن مىقداد ئۇ كىشىگە قاراپ: بۇ كىشىگە ئاللە تائالا ئۇنىڭغا نېسىپ قىلمىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سورۇنىغا كېلىشىنى ئارزۇ قىلىشقا نېمە سەۋەبچى بولۇۋاتىدۇ؟ ئەگەر ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سورۇنىغا كەلگەن بولسا، قانداق بولۇپ كېتىشىنى بىلمەيدۇ؟ ئاللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سورۇنىغا قاتنىشىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتمىغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەنلىكى ئۈچۈن ئاللە تائالا يۈزىچە جەھەننەمگە دۇم كۆمتۇرىدىغان نۇرغۇنلىغان قەۋملەر بار. سىلەر ئاللە تائالاغا ھەمدە سانا ئېيتمامسىلەر؟ چۈنكى، ئاللە تائالا سىلەرنى ئاناڭلارنىڭ قورسىقىدىن پەرۋەردىگارىڭلارنى تونۇغان ۋە پەيغەمبىرىڭلار ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتگە ئىشىنىدىغان ھالىتىڭلاردا چىقاردى. سىلەر باشقىلارغا كېلىدىغان بالانى توسۇپ قالدىڭلار. ئاللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاش كىشىلەر ھەرقانداق بىر دىننى بۇتقا ئىبادەت قىلىشتىن ياخشى دەپ قارىمايدىغان، گۇمراھلىق قاپلاپ كەتكەن بىر ۋاقىتتا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەق بىلەن ناھەقنىڭ، ئاتا - ئانا بىلەن بالىنىڭ ئارىسىنى ئايرىدىغان ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى. (شۇنىڭ بىلەن) ئاللە تائالا دىلىنى ئىمانغا ئېچىۋەتكەن كىشى ئاتا - ئانىسىنىڭ يا بالىسىنىڭ يا قېرىندىشىنىڭ كاپىرلىقىنى كۆرسە، ئۇ كىشى ئەگەر شۇ يېقىن كىشىلىرى شۇ ھالىتىدە ئۆلسە دوزاختا كىرىدىغانلىقىنى ۋە دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغانلىقىنى بىلگەچكە، ئۇ كىشى شادلىنالمايدىغان بولدى. مانا بۇ ئاللە تائالانىڭ: ﴿**ئۇلار: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئاياللىرىمىز ۋە ئەۋلاتلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى (يەنى بىزگە ساڭا ئىتائەتمەن پەرزەنت ئاتا قىلىشىڭنى) تىلەيمىز (دەيدۇ)**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىدۇر، دېدى.

﴿**بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشۋاسى (يەنى تەقۋادارلارنىڭ نەمۇنىسى، ياخشىلىققا دەۋەت قىلغۇچى) قىلغىن» دەيدۇ**﴾ ئىبنى ئابباس، ھەسەن، سۇددى، قەتادە ۋە رەبىئ ئىبنى ئەنەس قاتارلىقلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىزنى ياخشىلىقتا كىشىلەرگە نەمۇنە قىلغىن دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىزنى تۇغرا يولدا، تۇغرا يولغا باشلىغۇچى ۋە ياخشىلىققا چاقىرغۇچى قىلغىن دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىبادەتلىرىنىڭ بالۇاقىلىرىنىڭ ئىبادەتلىرىگە باغلانغۇچى[1] بولۇشنى ۋە ئۆزلىرىنىڭ تۇغرا يولدا ئىكەنلىكى باشقىلارغىمۇ پايدا ئېلىپ كېلىشىنى ئارزۇ قىلدى. چۈنكى، بۇنداق بولۇشنىڭ ساۋابى كۆپتۇر. ئاقۇۋتى ياخشىدۇر.

شۇڭا ئىمام مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرىدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىر ئىنسان ئۆلسە، ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ تۇرىدىغان ياخشى بالىسىدىن، ياكى قويۇپ كەتكەن پايدىلىق بىلىمىدىن ياكى قىلىپ قويغان (ساۋابى) ئۆزۈلمەي بېرىلىپ تۇرىدىغان سەدىقىسىدىن باشقا ئۇنىڭ قىلغان بارلىق ئەمەللىرىنىڭ (ساۋابى) ئۈزۈلۈپ قالىدۇ» دېدى.

* * * * * * *

[1] يەنى ئۆزىمۇ ئاللە تائالاغا ئىبادەت قىلىدىغان ئادەم، بالۇاقىلىرىمۇ ئاللە تائالاغا ئىبادەت قىلىدىغان ئادەم بولۇشنى ئارزۇ قىلدى.

www.munber.org

أُوْلَٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ ٱلْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُواْ وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَٰمًا ﴿٧٥﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَؤُاْ بِكُمْ رَبِّى لَوْلَا دُعَآؤُكُمْۖ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًۢا ﴿٧٧﴾

ئەنە شۇلار سەۋرلىك بولغانلىقى ئۈچۈن جەننەت بىلەن مۇكاپاتلىنىدۇ، ئۇلار جەننەتتە (پەرىشتىلەر تەرىپىدىن قىلىنغان) دۇئا ۋە سالام بىلەن قارشى ئېلىنىدۇ[75]. ئۇلار جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ، جەننەت نېمىدېگەن گۈزەل قارارگاھ! نېمىدېگەن گۈزەل جاي![76]. ئېيتقىنكى، «ئەگەر سىلەرنىڭ دۇئايىڭلار بولمىسا، پەرۋەردىگارىم سىلەرگە پەرۋا قىلمايدۇ، (ئى كاپىرلار! پەيغەمبەر نى) ئىنكار قىلدىڭلار، (ئاخىرەتتە) سىلەر قۇتۇلالمايدىغان ئازابقا دۇچار بولۇسلەر»[77].

ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ مۇكاپاتى ۋە مەككىلىكلەرگە قىلىنغان تەھدىد توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ ياخشى سۈپەتلىرىنى، ياخشى سۆزلىرىنى ۋە ياخشى ئەمەللىرىنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدى، بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿**ئەنە شۇلار سەۋرلىك بولغانلىقى ئۈچۈن جەننەت بىلەن مۇكاپاتلىنىدۇ، ئۇلار جەننەتتە (پەرىشتىلەر تەرىپىدىن قىلىنغان) دۇئا ۋە سالام بىلەن قارشى ئېلىنىدۇ**﴾ يەنى يۇقىرىدىكى سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەنگەن كىشىلەر سەۋرلىك بولغانلىقى ئۈچۈن قىيامەت كۈنى جەننەت بىلەن مۇكاپاتلىنىدۇ. ئۇلار جەننەتتە دۇئا ۋە سالام بىلەن قارشى ئېلىنىدۇ. ئۇلارغا ھەر تەرەپتىن سالام ياغدۇ. چۈنكى، پەرىشتىلەر ئۇلارنىڭ قېشىغا جەننەتنىڭ ھەربىر دەرۋازىسىدىن كىرىپ: (دۇنيادا قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ يولىدا كەلگەن قىيىنچىلىقلارغا) سەۋر قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە سالام بولسۇن! ئاخىرەتلىكىڭلارنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان! دەيدۇ.

﴿**ئۇلار جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار جەننەتتىن باشقا يەرگە يۆتكىلىپ كەتمەستىن، ئۇلۇپ قالماستىن ۋە باشقا ياقتا يۆتكىلىشنى ئارزۇ قىلماستىن جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سائادەتمەنلەرگە كەلسەك، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ، (جەننەتنىڭ) ئاسمان - زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا، ئۇلار جەننەتتە پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ (بۇ ئۇلارغا قىلىنغان) ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان ئىنئامدۇر﴾[1] ﴿**جەننەت نېمىدېگەن گۈزەل قارارگاھ! نېمىدېگەن گۈزەل جاي!**﴾.

﴿**ئېيتقىنكى، «ئەگەر سىلەرنىڭ دۇئايىڭلار بولمىسا، پەرۋەردىگارىم سىلەرگە پەرۋا قىلمايدۇ**﴾ يەنى مەخلۇقاتلار ھەممىسى الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا، ئۇنى بىر دەپ بىلىشكە ۋە ئۇنىڭغا ئەتىگەن - كەچتە تەسبىھ ئېيتىشقا يارىتىلغانلىقى ئۈچۈن مۇبادا سىلەر الله تائالاغا ئىبادەت قىلمىساڭلار، الله تائالا سىلەرگە پەرۋا قىلمايدۇ ۋە سىلەرنىڭ سانىڭلارنىڭ كۆپ بولۇشىنى ئېتىبارغا ئالمايدۇ.

﴿**(ئى كاپىرلار! پەيغەمبەرنى) ئىنكار قىلدىڭلار، (ئاخىرەتتە) سىلەر قۇتۇلالمايدىغان ئازابقا دۇچار بولۇسلەر**﴾ يەنى سىلەرنىڭ پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلغانلىقىڭلار ئى كاپىرلار! دۇنيا - ئاخىرەتتە

[1] سۈرە ھۇد 108 - ئايەت.

www.munber.org

سىلەرگە ئازاب ۋە ھالاكەت ئېلىپ كېلىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد، ئۇبەي ئىبنى كەئب، مۇھەممەد ئىبنى قۇرەزى، مۇجاھىد، زەھھاك، قەتادە، سۇددى ۋە باشقىلار: بەدرى كۈنى كاپىرلارنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىمۇ، كاپىرلارغا بولىدىغان ئازابلاردىندۇر، دېدى.

ھەسەنبەسرى: بۇ ئايەتتە دېيىلگەن ئازابتىن قىيامەت كۈنى كاپىرلارغا بېرىلىدىغان ئازاب كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. ھەقىقەتتە بۇ ئىككى قاراشنىڭ ئارىسىدا ھېچقانداق قارمۇ - قارشىلىق يوقتۇر.

اللە تائالاغا مىڭلەرچە ھەمدە - سانالەر بولسۇن، شۇنىڭ بىلەن سۈرە فۇرقاننىڭ تەپسىرى ئاخىرلاشتى.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە شۇئەرا | 227 ئايەت

مالىكنىڭ تەپسىرىدە بۇ سۈرىنىڭ سۈرە جامىئە دەپ ئاتىلىدىغانلىقى بايان قىلىنغان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَٰخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ءَايَةً فَظَلَّتْ أَعْنَٰقُهُمْ لَهَا خَٰضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا۟ عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا۟ فَسَيَأْتِيهِمْ أَنۢبَٰٓؤُا۟ مَا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلْأَرْضِ كَمْ أَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٩﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

طا، سىم، مىم[1]. بۇ، روشەن كىتاب (يەنى قۇرئان) ئايەتلىرىدۇر[2]. (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن ئۆزۈڭنى ھالاك قىلىۋېتىشىڭ مۇمكىن[3]. ئەگەر بىز ئۇلارنىڭ (ئىمان ئېيتىشىنى) خالايدىغان بولساق، ئۇلارغا ئاسماندىن (ئۇلارنى ئىمانغا مەجبۇرلايدىغان) بىر ئايەتنى (ئالامەتنى) نازىل قىلاتتۇقتە، ئۇنىڭغا ئۇلار باش ئەگكەن بولاتتى[4]. ئۇلارغا مەرھەمەتلىك الله تەرىپىدىن قۇرئاندىن يېڭىدىن بىرنەرسە نازىل بولسىلا، ئۇلار ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيدۇ[5]. ئۇلار راستلا (قۇرئاننى) ئىنكار قىلدى، مەسخىرە قىلغان نەرسىنىڭ خەۋەرلىرى (يەنى ئاقىۋىتى) ئۇلارغا كېلىدۇ[6]. ئۇلار زېمىننى (يەنى زېمىننىڭ ئاجايىباتلىرىنى) كۆزەتمىدىمۇ؟ زېمىندا تۈرلۈك پايدىلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۇق[7]. بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (الله نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى[8]. سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[9].

قۇرئان، كاپىرلارنىڭ قۇرئاندىن يۈز ئۆرىگەنلىكى، الله تائالا خالىسا ئىدى ئۇلارنى ئىمان ئېيتىشقا زورلايدىغانلىقى توغرىسىدا

سۈرىلەرنىڭ بېشىدا كەلگەن ئۇزۇپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى توغرىسىدىكى بايانىمىز سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا بايان قىلىندى.

www.munber.org

﴿بۇ، روشەن كىتاب (يەنى قۇرئان) ئايەتلىرىدۇر﴾ يەنى بۇ ھەق بىلەن ناھەقنىڭ ئايرىسىنى، گۇمراھلىق بىلەن ھدايەتنىڭ ئايرىسىنى ئايرىدىغان ئوچۇق روشەن قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىدۇر.

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن ئۆزەڭنى ھالاك قىلۇېتىشىڭ مۇمكىن﴾ يەنى سەن ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن قايغۇرۇپ ۋە ئۇلارنى ئىمان ئېيتسا بولاتتى، دەپ ئۆزەڭنى ھالاك قىلۇېتىشىڭ مۇمكىن، بۇ الله تائالانىڭ كاپىرلارنىڭ ئېچىدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتمىغانلىرىنىڭ (بۇنىڭدىن كېيىن) ئىمان ئېيتمىسا (ئۇنىڭغا بىئارام بولماسلىقىغا) پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا بەرگەن تەسەللىسىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله ھەقىقەتەن خالىغان كىشىنى گۇمراھ قىلىدۇ (خالىغان كىشىنى ھدايەت قىلىدۇ). شۇڭا سەن ئۇلار ئۈچۈن (يەنى ئىمان ئېيتمىغانلىقلىرى ئۈچۈن) قايغۇرۇپ ئۆزەڭنى ھالاك قىلمىغىن﴾[1] ﴿ئەگەر ئۇلار قۇرئانغا ئىمان ئېيتمىسا، ئەپسۇسلىنىپ، ئۇلارنىڭ (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەنلىكىدىن ئۆزەڭنى ھالاك قىلۇېتىشىڭ مۇمكىن﴾[2].

مۇجاھىد، ئىكرىمە، قەتادە، ئەتىيە، زەھھاك، ھەسەن ۋە باشقىلار الله تائالانىڭ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن ئۆزەڭنى ھالاك قىلۇېتىشىڭ مۇمكىن﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى: (ئى مۇھەممەد!) (ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن) ئۆزەڭنى ئۆلتۈرۈۋېلىشىڭ مۇمكىن دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿ئەگەر بىز ئۇلارنىڭ (ئىمان ئېيتىشىنى) خالايدىغان بولساق، ئۇلارغا ئاسماندىن (ئۇلارنى ئىمانغا مەجبۇرلايدىغان) بىر ئايەتنى (ئالامەتنى) نازىل قىلاتتۇقتە، ئۇنىڭغا ئۇلار باش ئەگكەن بولاتتى﴾ يەنى ئەگەر بىز خالىساق، ئۇلارغا مەجبۇرىي ئىمان ئېيتىدىغان بىر ئايەتنى چۈشۈرەتتۇق. لېكىن، بىز ئۇنداق قىلمايمىز. چۈنكى، بىز بەندىلەرنىڭ ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئىمان ئېيتىشىنى خالايمىز. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالسا ئىدى، ئەلۋەتتە،يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتاتتى، سەن كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا مەجبۇرلامسەن؟﴾[3] ﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالسا ئىدى، يۇتۇن ئادەملەرنى ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا) قىلاتتى، ئۇلار (دىن توغرىسىدا) داۋاملىق ئىختىلاپ قىلىشقۇچىلاردۇر، پەقەت پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشكەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. الله ئۇلارنى شۇنىڭ ئۈچۈن (يەنى ئىختىلاپ ئۈچۈن) ياراتتى. پەرۋەردىگارىڭنىڭ: «مەن چوقۇم پۇتۇن جىنلار ۋە ئىنسانلار بىلەن دوزاخنى توشقۇزمەن» دېگەن سۆزى ئېنىق بەلگىلەندى﴾[4] يەنى الله تائالانىڭ ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرغىنى ئىشقا ئاشتى. الله تائالانىڭ ھېكمىتى ئورۇنلاندى. الله تائالا بەندىلىرىگە پەيغەمبەرلىرىنى ئەۋەتىش ۋە كىتابلىرىنى چۈشۈرۈش بىلەن ئۆزىنىڭ كاتتا پاكىتىنى ئۇلارغا تۇرغۇزدى.

﴿ئۇلارغا مەرھەمەتلىك الله تەرىپىدىن قۇرئاندىن يېڭىدىن بىرنەرسە نازىل بولسىلا، ئۇلار ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدۇ﴾ يەنى كىشىلەرگە ھەر زامان ئاسماندىن كىتاب چۈشۈرۈلسە، ئۇنىڭدىن كۆپلىگەن كىشىلەر يۈز ئۆرۈيدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سەن گەرچە كىشىلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ (لېكىن) ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ﴾[5] ﴿(اللەنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغۇچى) بەندىلەرگە ئەپسۇسكى، ئۇلارغا بىرەر پەيغەمبەر كەلسىلا ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى﴾[6] ﴿ئاندىن بىزنىڭ

---

[1] سۈرە فاتىر 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە كەھف 6 - ئايەت.
[3] سۈرە يۇنۇس 99 - ئايەت.
[4] سۈرە ھۇد 118 — 119 - ئايەتلەر.
[5] سۈرە يۇسۇف 103 - ئايەت.
[6] سۈرە ياسىن 30 - ئايەت.

www.munber.org

پەيغەمبەرلىرىمىزنى ئارقىمۇ ئارقا ئەۋەتتۇق، ھەر ئۈممەتكە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى كەلگەن چاغدا، ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلغانلىقتىن، ئۇلارنى ئارقىمۇ ئارقا ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنى (كىشىلەرگە) ھېكايە قىلىپ قالدۇردۇق، ئىمان ئېيتمايدىغان قەۋم الله نىڭ رەھمىتىدىن) يىراق بولسۇن﴾[1].

شۇڭا الله تائالا بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار راستلا (قۇرئاننى) ئىنكار قىلدى، مەسخىرە قىلغان نەرسىنىڭ خەۋەرلىرى (يەنى ئاقىۋىتى) ئۇلارغا كېلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە كەلگەن ھەقىقەتنى ئىنكار قىلدى، ئۇلار بۇ قىلمىشىنىڭ خەۋىرىنى (يەنى ئاقىۋىتىنى) بىر مەزگىلدىن كېيىن بىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿زۇلۇم قىلغۇچىلار ئۆزاققا قالماي قايسى جايغا قايتىدىغانلىقىنى بىلىدۇ﴾[2].

ئاندىن الله تائالا پەيغەمبىرىگە قارشىلىق كۆرسەتكەن ۋە كىتابىنى ئىنكار قىلىشقا پېتىنغان كاپىرلارغا ئۆزىنىڭ ھۆكۈمرانلىق ئىمتىيازى ۋە مەرتىۋىسىدە كاتتا ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتى. الله تائالا بولسا زېمىننى ياراتقان، ئۇنىڭدىن زىرائەتلەر، مېۋىلەر ۋە ھايۋانلاردىن ئىبارەت ھەرتۈرلۈك پايدىلىق نەرسىلەرنى پەيدا قىلغان زاتتۇر. (بەندىلەرنى) تىزگىنلەپ تۇرغۇچىدۇر. كاتتا ۋە (ھەممىگە) قادىر زاتتۇر.

سۈفيان سەۋرى بىر ئادەمدىن شەئبىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىنسانلار زېمىننىڭ ئۈستىدىكى ئۆسۈملۈكلىرىدىندۇر. كىمكى جەننەتكە كىرسە، ئۇ ھۆرمەتلىكتۇر. كىمكى دوزاخقا كىرسە، ئۇ مالامەت قىلىنغۇچىدۇر.

﴿**بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (الله نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەت بار ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى**﴾ يەنى (زېمىندىن ھەرتۈرلۈك ئۈستىملۈكلەرنى ئۈستۈرگەنلىكىدە) ھەممە نەرسىلەرنى ياراتقان، زېمىننى يايغان ۋە ئاسمانىنىڭ قۇرۇلۇشىنى ئۈستۈن قىلغان الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەر بار. شۇنداق تۇرسىمۇ يەنە كۆپلىگەن كىشىلەر ئىمان ئېيتماستىن ئەكسىچە الله تائالانى، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ۋە كىتابلىرىنى ئىنكار قىلدى. ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا قارشى چىقتى ۋە چەكلىگەن ئىشلارنى قىلدى.

﴿**سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن غالىبتۇر**﴾ يەنى ھەممە نەرسىدىن ئۈستۈن كەلگۈچىدۇر. ئۇنى تىزگىنلىگۈچىدۇر ۋە غالىبتۇر. ﴿**ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ يەنى مەخلۇقاتلىرىغا مېھرىباندۇر. ئاسىيلىق قىلغانىنى (ئازابلاشقا) ئالدىرىماستىن، ئەكسىچە ئۇنى (ئازابلاشنى) كېچىكتۈرىدۇ ۋە ئۇنىڭغا مۆھلەت بېرىدۇ. ئاندىن ئۇ، ئۇنى (ئاسىيلىق قىلىشى داۋاملىشىۋەرسە) ئۆزىنىڭ غالىب ۋە قۇدرەتلىك ھالى (سۈپىتى) بىلەن ھالاك قىلىدۇ.

ئەبۇئالىيە، قەتادە، رەبىئ ئىبنى ئەنەس، ئىبنى ئىسھاق قاتارلىقلار: الله تائالا بۇيرۇقىغا قارشى چىققان ۋە باشقا بىرسىگە ئىبادەت قىلغان كىشىدىن ئىنتىقام ئېلىشتا غالىبتۇر، دېدى. سەئىد ئىبنى جۇبەير: الله تائالا تەۋبە قىلغان كىشىگە ناھايىتى مېھرىباندۇر، دېدى.

* * * * * * *

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱئْتِ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِى فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَٰرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَىَّ ذَنۢبٌ

---

[1] سۈرە مۇئمىنۇن 44 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇئەرا 227 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّا ۖ فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا ۖ إِنَّا مَعَكُم مُّسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا
إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ
فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا
وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾
وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٢﴾

ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ مۇساغا نىدا قىلدى: «سەن زالىم قەۋمكە بارغىن[10]. (ئۇلار) پىرئەۋننىڭ قەۋمىدۇر، ئۇلار (اللە نىڭ جازالىشىدىن) قورقمامدۇ؟»[11]. مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن قورقىمەن[12]. (ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن يۈرىكىم سىقىلىدۇ، تىلىم كېكەچ، شۇڭا (ماڭا ياردەمدە بولۇش ئۈچۈن) ھارۇننى (پەيغەمبەر) قىلىپ ئەۋەتكىن[13]. (ئۇلارنىڭ دەۋاسىچە) ئۇلارنىڭ ئالدىدا مېنىڭ گۇناھىم بار، ئۇلارنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشىدىن قورقىمەن»[14]. اللە ئېيتتى: «ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى سېنى ئۇلار ھەرگىز ئۆلتۈرەلمەيدۇ)، سىلەر مېنىڭ مۆجىزىلىرىمنى ئېلىپ بېرىڭلار، بىز ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن بىللە (مۇنازىرەڭلارنى) ئاڭلاپ تۇرىمىز[15]. سىلەر پىرئەۋنگە بېرىپ: بىز ھەقىقەتەن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ ئەلچىسىمىز[16]. ئىسرائىل ئەۋلادىنى (قۇللۇقۇڭدىن) بوشاتقىن، ئۇلار بىز بىلەن (شامغا) كەتسۇن دەڭلار»[17]. (ئۇلار پىرئەۋنگە كېلىپ ئەلچىلىكنى يەتكۈزدى) پىرئەۋن (مۇساغا) ئېيتتى: «سېنى بىز ئۆيۈمىزدە كىچىكىڭدىن تەربىيەلەپ چوڭ قىلمىدۇقمۇ؟ ئارىمىزدا كۆپ يىللار تۇرمىدىڭمۇ؟[18]. سەن ھېلىقى قىلغان ئىشىڭنى قىلمىدىڭمۇ؟ (يەنى قىبتىنى ئۆلتۈرمىدىڭمۇ؟) سەن تۇزكورلاردىنسەن»[19]. مۇسا ئېيتتى: «مەن ئۇ ئىشنى قىلغان چېغىمدا نادانلاردىن ئىدىم[20]. سىلەردىن قورقۇپ، سىلەردىن قاچتىم، پەرۋەردىگارىم ماڭا ھېكمەت ئاتا قىلدى، مېنى پەيغەمبەر قىلدى[21]. سەن ئىسرائىل ئەۋلادىنى قۇل قىلدىڭ، سېنىڭ ماڭا مىننەت قىلغان نېمىتىڭ ئەنە شۇدۇر»[22]

مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ ئارىسىدا بولغان ئىشلار توغرىسىدا

اللە تائالا بەندىسى، پەيغەمبىرى ۋە بىۋاستە سۆزلىگەن كىشىسى بولغان مۇسا ئىبنى ئىمران ئەلەيھىسسالامنى تۇر تېغىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن چاقىرغاندا، ئۇنىڭ بىلەن پىچىرلاشقاندا، ئۇنى پەيغەمبەر قىلغاندا ۋە پەيغەمبەرلىككە تاللىغاندا، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىنىڭ قېشىغا بېرىشقا بۇيرۇغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ مۇساغا نىدا قىلدى: «سەن زالىم قەۋمكە بارغىن، (ئۇلار) پىرئەۋننىڭ قەۋمىدۇر، ئۇلار (اللە نىڭ جازالىشىدىن) قورقمامدۇ؟»، مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن قورقىمەن، (ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن) يۈرىكىم سىقىلىدۇ، تىلىم كېكەچ، شۇڭا (ماڭا ياردەمدە بولۇش ئۈچۈن) ھارۇننى (پەيغەمبەر) قىلىپ ئەۋەتكىن، (ئۇلارنىڭ دەۋاسىچە) ئۇلارنىڭ ئالدىدا مېنىڭ گۇناھىم بار، ئۇلارنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشىدىن قورقىمەن»**﴾ يەنى بۇلار مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزلىرى بولۇپ اللە تائالادىن بۇلارنى ئۆزىدىن يوقىتىۋېتىشىنى تىلىدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿مۇسا ئېيتتى:

www.munber.org

« پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ قەلبىمنى كەڭ قىلغىن، (يەنى ئىمان بىلەن ۋە پەيغەمبەرلىك بىلەن نۇرلاندۇرغىن)، مېنىڭ ئىشىمنى ئاسانلاشتۇرغىن، تىلىمدىن كېكەچلىكنى كۆتۈرۈۋەتكىن، ئۇلار مېنىڭ سۆزۈمنى چۈشەنسۇن، ماڭا ئائىلەمدىن قېرىندىشىم ھارۇننى يارەمچى قىلىپ بەرگىن، ئۇنىڭ بىلەن مېنى تېخىمۇ كۈچەيتكىن، مېنىڭ ئىشىمغا ئۇنى شېرىك قىلغىن، بۇنىڭ بىلەن بىز ساڭا كۆپ تەسبىھ ئېيتقايمىز، ساڭا كۆپ زىكرى ئېيتقايمىز، سەن ھەقىقەتەن بىزنى كۆرۈپ تۇرغۇچىسەن »، ﷲ ئېيتتى: « ئى مۇسا! سېنىڭ سورىغان نەرسىلىرىڭ ساڭا بېرىلدى »[1].

﴿**(ئۇلارنىڭ دەۋاسىچە) ئۇلارنىڭ ئالدىدا مېنىڭ گۇناھىم بار، ئۇلارنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشىدىن قورقىمەن**﴾ يەنى مەن ھېلىقى مىسىرلىقنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكىمنىڭ سەۋەبى بىلەن (ئۇلارنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشىدىن قورقىمەن)، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مىسىرلىقنى ئۆلتۈرۈۋېتىشى ئۇنىڭ مىسىردىن چىقىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولغانىدى.

﴿**ﷲ ئېيتتى: « ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى سېنى ئۇلار ھەرگىز ئۆلتۈرەلمەيدۇ)**﴾ يەنى سەن بۇلاردىن ئازراقمۇ قورقمىغىن. ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ﷲ ئېيتتى: « قېرىندىشىڭ ئارقىلىق سېنى كۈچەيتىمىز، ئىككىڭلارنى غالىب قىلىمىز، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ئىككىڭلارغا زىيانكەشلىك قىلالمايدۇ، سىلەر ئىككىڭلارۋە ئىگەشكەنلەر بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز ئارقىلىق غەلبە قىلىسىلەر »﴾[2].

﴿**سىلەر مېنىڭ مۆجىزىلىرىمنى ئېلىپ بېرىڭلار، بىز ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن بىللە (مۇنازىرەڭلارنى) ئاڭلاپ تۇرىمىز**﴾ ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ﷲ ئېيتتى: « سىلەر قورقماڭلار، مەن ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن بىللە (ئۇنىڭ سىلەرگە بەرگەن جاۋابىنى) ئاڭلاپ تۇرىمەن، (ئۇنىڭ سىلەرگە قىلىدىغانلىرىنى) كۆرۈپ تۇرىمەن﴾[3] يەنى ھەقىقەتەن مەن سىلەرنى قوغداش، يارەدەم بېرىش ۋە كۈچلەندۇرۇش ئارقىلىق سىلەر بىلەن بىللە بولىمەن.

﴿**سىلەر پىرئەۋنگە بېرىپ: بىز ھەقىقەتەن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ ئەلچىسىمىز (دەڭلار)**﴾ ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەر پىرئەۋننىڭ يېنىغا بېرىپ، "بىز ئىككىمىز پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىسى بولىمىز (دەڭلار)﴾[4] يەنى بىزنىڭ ھەر بىرىمىز ساڭا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەردۇرمىز.

﴿**ئىسرائىل ئەۋلادىنى (قۇللۇقۇڭدىن) بوشاتقىن، ئۇلار بىز بىلەن (شامغا) كەتسۇن دەڭلار**﴾ يەنى سەن ئۇلارنى ئىشكەنلىشىڭدىن، چىڭ تۇتۇۋېلىشىڭدىن، بېسىم ئاستىغا ئېلىشىڭدىن ۋە ئازابلىشىڭدىن قويۇۋەتكىن. چۈنكى، ئۇلار ﷲ تائالانىڭ مۆمىن بەندىلىرى ۋە ئىخلاسمەن گۈرۈھلىرىدۇر. ئۇلار قېشىڭدا خارلىغۇچى ئازابنىڭ ئىچىدە ياشاۋاتىدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام بۇلارنى پىرئەۋنگە دېگەن ۋاقتىدا، پىرئەۋن بۇلارنىڭ ھەممىسىنى رەت قىلىپ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ھاقارەتلەش ۋە كەمسىتىش نەزىرى بىلەن قاراپ مۇنداق دېدى: ﴿**« سېنى بىز ئۆيۈمىزدە كىچىكىڭدىن تەربىيلەپ چوڭ قىلمىدۇقمۇ؟ ئارىمىزدا كۆپ يىللار تۇرمىدىڭمۇ؟**﴾ يەنى بىلىپ قويغىنكى سېنى بىز ئىچىمىزدە، ئۆيۈمىزدە تۇرغۇزۇپ ۋە كۆرپىلىرىمىزدە ياتقۇزۇپ تەربىيلەپ چوڭ قىلدۇق. ساڭا بىر نەچچە يىل تاماق بەردۇق ۋە باشقا نېمەتلەردىنمۇ ھۇزۇرلاندۇردۇق. كېيىن سەن قىلغان مۇشۇ نېمەتلىرىمىزنىڭ ئورنىغا بىزنىڭ ئىچىمىزدىن

[1] سۈرە تاھا 25 — 36 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە قەسەس 35 - ئايەت.
[3] سۈرە تاھا 46 - ئايەت.
[4] سۈرە تاھا 47 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بىر كىشىنى ئۆلتۈرۈۋەتتىڭ ۋە بىزنىڭ قىلغان ياخشىلىقىمىزغا تۆزكورلۈق قىلدىڭ. شۇڭا پىرئەۋن مۇنداق دېدى: ﴿سەن تۆزكورلاردىنسەن»﴾.

﴿مۇسا ئېيتتى: «مەن ئۇ ئىشنى قىلغان چېغىمدا نادانلاردىن ئىدىم﴾ يەنى مەن بۇلارنى قىلغان ۋاقتىمدا، الله تائالا ماڭا تېخى ۋەھيي قىلمىغان ۋە پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى بەرمىگەن ئىدى.

﴿سىلەردىن قورقۇپ، سىلەردىن قاچتىم، پەرۋەردىگارىم ماڭا ھېكمەت ئاتا قىلدى، مېنى پەيغەمبەر قىلدى﴾ يەنى بۇ قېتىمدىكى ئىش بۇرۇنقىغا ئوخشمايدۇ. الله تائالا مېنى ساڭا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. ئەگەر مەن الله تائالاغا بويسۇنسام (الله تائالانىڭ غەزىۋىدىن) قوتۇلۇپ قالىمەن. ئەگەر الله تائالاغا قارشى چىقسام ھالاك بولىمەن.

ئاندىن مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋنگە يەنە مۇنداق دېدى: ﴿سەن ئىسرائىل ئەۋلادىنى قۇل قىلدىڭ، سېنىڭ ماڭا مىننەت قىلغان نېمىتىڭ ئەنە شۇدۇر»﴾ يەنى سەن ماڭا قىلغان ياخشىلىقىڭ ۋە مېنى تەربىيلەپ چوڭ قىلغانلىقىڭنىڭ ئورنىغا، ئىسرائىل ئەۋلادىغا ئەسكىلىك قىلدىڭ. ئۇلارنى خىزمەتلىرىڭگە ۋە قىيىن ئىشلىرىڭغا سالىدىغان قۇل ۋە خىزمەتكارلار قىلدىڭ. ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئىچىدىن بىر ئادەمگە قىلغان ياخشىلىقىڭ پۈتۈن ئىسرائىل ئەۋلادىغا قىلغان ئەسكىلىكىڭنىڭ ئورنىنى باسالامدۇ؟ سېنىڭ ماڭا قىلغان ياخشىلىقىڭ ئۇلارغا قىلغان يامانلىقىڭنىڭ ئالدىدا ھېچقانچە نەرسە ئەمەس.

* * * * * * *

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُۥٓ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ ٱلَّذِىٓ أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَآ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

پىرئەۋن ئېيتتى: «ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى دېگەن نېمە؟»[23]. مۇسا ئېيتتى: «ئۇ ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ پەرۋەردىگاردۇر. ئەگەر سىلەر ھەقىقىي ئىشىنىدىغان بولساڭلار»[24]. پىرئەۋن چۆرىسىدىكىلەرگە: «(ئۇنىڭ جاۋابىنى) ئاڭلاۋاتامسىلەر؟» دېدى[25]. مۇسا ئېيتتى: «(ئۇ) سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر ۋە سىلەرنىڭ ئاتا - بوۋاڭلارنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر»[26]. پىرئەۋن ئېيتتى: «سىلەرگە ئەۋەتىلگەن (بۇ) ئەلچى ئەلۋەتتە مەجنۇندۇر»[27]. مۇسا ئېيتتى: «(ئۇ) مەشرىقنىڭ، مەغرىبنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مەخلۇقاتنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر. ئەگەر سىلەر چۈشىنىدىغان بولساڭلار»[28].

الله تائالا پىرئەۋننىڭ كاپىرلىقىدىن، بەك ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىدىن ۋە ئىنكار قىلىشلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿پىرئەۋن ئېيتتى: «ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى دېگەن نېمە؟»﴾ پىرئەۋننىڭ مۇنداق دېيىشىدىكى سەۋەب بۇرۇن ئۇ قەۋمىگەن مۇنداق دەيدىغانلىقى ئۈچۈندۇر: ﴿پىرئەۋن ئېيتتى: «ئى كاتتىلار! مەن ئۆزەمدىن باشقا يەنە بىر ئىلاھىڭ بارلىقىنى بىلمەيمەن﴾[1]

[1] سۈرە قەسەس 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿پىرئەۋن قەۋمىنى گوللىغانلىقتىن، قەۋمى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلدى﴾[1] يەنى ئۇلار الله تائالانى ئىنكار قىلاتتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ پىرئەۋندىن باشقا پەرۋەردىگارى يوق دەپ ئويلايتتى. مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋنگە: ﴿مەن ھەقىقەتەن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئەۋەتكەن پەيغەمبەرمەن﴾[2] دېگەن ۋاقىتدا، پىرئەۋن ئۇنىڭغا: مەندىن باشقا ئۆزىنى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى دەپ ئويلىغان ئۇ كىشىڭ كىم؟ دېدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنىڭ مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى سەلەپ ۋە خەلەپ ئالىملىرى بايان قىلدى. ھەتتا سۇددى: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى الله تائالانىڭ: ﴿(ئۇلار پىرئەۋنگە كېلىپ الله تائالا تەرىپىدىن ۋەھيى قىلىنغان نەرسىلەرنى يەتكۈزگەندىن كېيىن) پىرئەۋن: «ئى مۇسا، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار كىم؟» دېدى، مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىمىز شۇنداق زاتتۇركى، ھەممە نەرسىگە (ئۆزىگە مۇناسىب) شەكىل ئاتا قىلدى، (ئاندىن ئۇلارغا ياشاش يوللىرىنى، پايدىلىنىدىغان نەرسىلىرىنى) كۆرسەتتى»﴾[3] دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى بىلەن ئوخشاشتۇر، دېدى.

مەنتىقشۇناش ياكى باشقا ئىلىم ئەھلىدىن بولغان ئالىملاردىن كىمكى پىرئەۋننىڭ سورىغان بۇ سوئالى پەرۋەردىگارىنىڭ قانداق زات ئىكەنلىكىدىن سورىغان سوئالىدۇر، دەپ قارىسا، ئۇ شەكسىز خاتالاشقان بولىدۇ. چۈنكى، پىرئەۋن (ئاسمان ۋە زېمىنىنى) ياراتقان بىر زاتنىڭ بارلىقىغا ئىشەنمەستىن، ئەكسىچە ئۇنىڭغا بارلىق پاكىت - ئىسپاتلار كەلتۈرۈلگەن تۇرۇقلۇق الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلغان تۇرسا، ئۇ يەنە قانداقمۇ پەرۋەردىگارىنىڭ زادى قانداق زات ئىكەنلىكى ھەققىدە سوئال سورايدۇ؟

پىرئەۋن مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ھەققىدە سوئال سورىغان ۋاقىتدا، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ﴿**«ئۇ ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، ئەگەر سىلەر ھەقىقىي ئىشىنىدىغان بولساڭلار»**﴾ يەنى ئەگەر سىلەردە ھەقىقىي ئىشەنگۈچى دىل ۋە چۈشەنگۈچى ئاقىل بولىدىغان بولسا، ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ياراتقۇچى، بۇلارنىڭ ئىگىسى ۋە بۇلاردا خالىغىنىنى قىلغۇچى زاتتۇر. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلاھىنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. ئۇ بارلىق نەرسىلەرنى، ئاسمان ۋە ئۇنىڭدىكى ھەرىكەتسىز ياكى ھەرىكەتلىنىدىغان نۇرلۇق يولتۇزلارنى، زېمىننى ۋە ئۇنىڭدىكى دېڭىز، چۆل - باياۋانلار، تاغ - دەريا، دەل - دەرەخلەر، ھايۋانلار، ئۆسۈملۈكلەر ۋە مېۋىلەرنى، ئاسمان - زېمىننىڭ ئارىسىدىكى ھاۋا، ئۇچار قوشلارنى ۋە بۇنىڭدىن باشقا نەرسىلەرنى ياراتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسى الله تائالانىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنغۇچى ۋە ئۇنىڭغا باش ئەگكۈچى نەرسىلەردۇر.

بۇ ۋاقىتدا پىرئەۋن قېشىدىكى دۆلەتمەن كىشىلىرىگە قاراپ، مۇسا ئەلەيھىسسالامنى مازاق قىلغان، مەسخىرە قىلغان ۋە ئۇنى ئىنكار قىلغان ئاساستا مۇنداق دېدى: ﴿**«(ئۇنىڭ جاۋابىنى) ئاڭلاۋاتامسىلەر؟»**﴾ يەنى سىلەر بۇنىڭ سىلەرگە مەندىن باشقا بىر ئىلاھ بار دېگەن گېپىدىن ھەيران قالمىدىڭلارمۇ؟ مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**«(ئۇ) سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر ۋە سىلەرنىڭ ئاتا - بوۋاڭلارنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر»**﴾ يەنى ئۇ سىلەرنى، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ زامانىسىدىن بۇرۇن ئۆتكەن ئاتا - بوۋاڭلارنى ياراتقان زاتتۇر.

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەئراف 104 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە تاھا 49 — 50 - ئايەتلەر.

www.munber.org

پىرئەۋن ئادەملىرىگە مۇنداق دېدى: ﴿«سىلەرگە ئەۋەتىلگەن (بۇ) ئەلچى ئەلۋەتتە مەجنۇندۇر»﴾ يەنى ئۇ ئۆزىنىڭ مەن پىرئەۋنىدىن باشقا بىر ئىلاھىنىڭ بارلىقىنى دەۋا قىلغان دەۋاسىدا ئەقىلسىزدۇر.

مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋن تەرىپىدىن شۇبھىلەندۈرۈلۈپ قايمۇقتۇرۇلغان كىشىلەرگە مۇنداق دېدى: ﴿«(ئۇ) مەشرىقنىڭ، مەغرىبنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مەخلۇقاتنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر. ئەگەر سىلەر چۈشىنىدىغان بولساڭلار»﴾ يەنى ئۇ، مەيلى ھەرىكەتلەنمەيدىغان يۇلتۇزلار بولسۇن ياكى ھەرىكەتلىنىدىغان يۇلتۇزلار بولسۇن، مەشرىقنى يۇلتۇزلارنىڭ چىقىش ئورنى، مەغرىبنى كىرىپ كېتىش ئورنى قىلدى. الله تائالا مۇشۇ قانۇنىيەت بىلەن يۇلتۇزلارنى بېكىتتى ۋە بويسۇندۇرۇپ بەردى. ئەگەر ئۆزىنى سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ۋە ئىلاھىڭلار دەپ ئويلىغان كىشى قىلغان بۇ دەۋاسىدا راستچىل بولسا، بۇ ئىشلارنى تەتۇرىسىگە قىلىپ مەشرىقنى يۇلتۇزلارنىڭ كىرىپ كېتىش ئورنى، مەغرىبنى ئۇلارنىڭ چىقىش ئورنى قىلىپ باقسۇن.

الله تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ شۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارى توغرىسىدا ئىبراھىم بىلەن مۇنازىرىلەشكەن، الله نېمە ئاتا قىلغان پادىشاھلىقى ئۈنى ئىبراھىم بىلەن مۇنازىرىلىشىشكە ئېلىپ كەلگەن ئادەم (يەنى نەمرۇد) نى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئەينى زامانىدا ئىبراھىم (الله نېمە بارلىقىغا دەلىل كۆرسىتىپ): « مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيدۇ، (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيدۇ » دېدى. ئۇ: « مەنمۇ (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيمەن، (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيمەن » دېدى (نەمرۇد ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان ئىككى ئادەمنى چاقىرتىپ كېلىپ بىرىنى ئۆلتۈردى، بىرىنى قويۇپ بەردى). ئىبراھىم (نەمرۇدنىڭ بۇنداق ھاماقەتلىكىنى كۆرۈپ): «الله ھەقىقەتەن كۈننى شەرقتىن چىقىرالايدۇ، (خۇدالىق دەۋاسى قىلىدىغان بولساڭ) سەن ئۈنى غەربتىن چىقىرىپ باققىن» دېدى. (بۇنداق پاكىت ئالدىدا) كاپىر ئېغىز ئاچالماي قالدى. الله زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴾[1] شۇڭا پىرئەۋن مەغلۇب بولۇپ ھېچقانداق پاكىت كەلتۈرەلمەي قالغاندا ئۆزىنىڭ يۈز ئابرۇيىنى، كۆچىنى ۋە ھۆكۈمرانلىقىنى ئىشلىتىشكە بۇرۇلۇپ، بۇنداق قىلىشىم ماڭا پايدا بېرىدۇ ۋە مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تەسىر قىلىدۇ دەپ ئويلىدى. الله تائالا پىرئەۋنىڭ بۇ قىلمىشىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى:

* * * * * * *

قَالَ لَئِنِ ٱتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِى لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ ٱلْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَىْءٍ مُّبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِۦٓ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُۥ فَإِذَا هِىَ بَيْضَآءُ لِلنَّٰظِرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُۥٓ إِنَّ هَٰذَا لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِۦ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَٱبْعَثْ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾

پىرئەۋن ئېيتتى: «ئەگەر مەندىن غەيرىنى ئىلاھ قىلىۋالىدىغان بولساڭ، سېنى چوقۇم زىندانغا تاشلايمەن» [29]. ***مۇسا ئېيتتى: «(مېنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلايدىغان) روشەن دەلىل***

[1] سۈرە بەقەر 258 - ئايەت.

www.munber.org

كەلتۇرسەممۇ (زىنداڭغا تاشلامسەن؟)» [30]. پىرئەۋن ئېيتتى: «ئەگەر سۆزۈڭ راست بولسا روشەن دەلىلىڭنى كەلتۈرگىن» [31]. مۇسا ھاسسىنى تاشلىۋىدى، ناگاھان ئوپئوچوق ئەجدىھاغا ئايلاندى [32]. مۇسا (قوينىدىن) قولىنى چىقىرىۋىدى، ناگاھان ئۇ قارىغۇچىلارغا (نۇر چاقناپ تۇرىدىغان) ئاپئاق بولۇپ كۆرۈندى [33]. پىرئەۋن چۆرىسىدىكى (قەۋمىنىڭ) چوڭلىرىغا ئېيتتى: «بۇ ھەقىقەتەن ئۇستا سېھىرگەر ئىكەن [34]. ئۇ سېھىر ئارقىلىق سىلەرنى زېمىنىڭلاردىن ھەيدەپ چىقارماقچى، (بۇ ھەقتە) نېمە مەسلىھەت بېرىسىلەر؟» [35]. ئۇلار ئېيتتى: «(ئۇنىڭ ئىشى) تېخىر قىلغىن، شەھەرلەرگە (سېھىرگەرلەرنى) يىققۇچى كىشىلەرنى ئەۋەتكىن [36]. ئۇلار سېنىڭ ھوزۇرۇڭغا ناھايىتى ئۇستا سېھىرگەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەلسۇن» [37].

پىرئەۋن دەلىل ۋە ئەقلىي پاكىتنىڭ ئالدىدا ئاجىز كەلگەندىن كېيىن مۇسا ئەلەيھىسسالامنى ئۆزىنىڭ كۆچى ۋە ھوقۇقى بىلەن بېسىقتۇرۇشقا ئۇتۇپ ۋە مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق (مۇسا ئەلەيھىسسالامنى) جىمقتۇرماقچى بولۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئەگەر مەندىن غەيرىنى ئىلاھ قىلىۋالىدىغان بولساڭ، سېنى چوقۇم زىندانغا تاشلايمەن»**﴾ بۇ ۋاقىتدا مۇسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿**«(مېنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلايدىغان) روشەن دەلىل كەلتۈرسەممۇ (زىنداڭغا تاشلامسەن؟)»**﴾ ﴿**پىرئەۋن ئېيتتى: «ئەگەر سۆزۈڭ راست بولسا روشەن دەلىلىڭنى كەلتۈرگىن»، مۇسا ھاسسىنى تاشلىۋىدى، ناگاھان ئوپئوچوق ئەجدىھاغا ئايلاندى**﴾ يەنى ناھايىتى روشەن بولغان، پۈتلىرى، چوڭ ئېغىزى بار ۋە قورقۇنچلۇق بىر يىلانغا ئايلاندى.

﴿**مۇسا (قوينىدىن) قولىنى چىقىرىۋىدى، ناگاھان ئۇ قارىغۇچىلارغا (نۇر چاقناپ تۇرىدىغان) ئاپئاق بولۇپ كۆرۈندى**﴾ يەنى قول خۇددى ئاينىڭ پارچىسىدەك نۇر چاقناپ تۇرىدىغان (ئاپئاق بولۇپ كۆرۈندى). پىرئەۋن بەتبەختلىكى بىلەن ئىنكار ۋە تەرسالىق قىلىشقا يۈزلىنىپ ئەتراپىدىكى ئادەملىرىنىڭ كاتتىباشلىرىغا مۇنداق دېدى: ﴿**«بۇ ھەقىقەتەن ئۇستا سېھىرگەر ئىكەن**﴾ يەنى پىرئەۋن: مۇسا سېھىر كۆرسىتىشتە ماھىر ئىكەن، دەپ ئۇلارغا بۇ ئىشنى مۆجىزە ئەمەس، سېھىر قىلىپ، كۆرسەتتى.

ئاندىن پىرئەۋن ئۇلارنى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قارشى تۇرۇشقا ۋە ئۇنى ئىنكار قىلىشقا قىزىقتۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ سېھىر ئارقىلىق سىلەرنى زېمىنىڭلاردىن ھەيدەپ چىقارماقچى، (بۇ ھەقتە) نېمە مەسلىھەت بېرىسىلەر؟»**﴾ يەنى ئۇ مۇشۇ ئىشى ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ دىللىرىنى ئۆزىگە تارتىپ، قېشىغا كۆپلىگەن يارەمچىلەر ۋە ئەگەشكۈچىلەرنى توپلاپ: دۆلىتىڭلار ئۇستىدىن غەلىبە قىلىپ، سىلەردىن دۆلىتىڭلارنى تارتىۋالماقچى. شۇڭا سىلەر ماڭا ئۇنىڭ توغرىسىدا قانداق ئىش قىلىشىمغا مەسلىھەت بېرىسىلەر؟ دېدى.

﴿**ئۇلار ئېيتتى: «(ئۇنىڭ ئىشى) تېخىر قىلغىن، شەھەرلەرگە (سېھىرگەرلەرنى) يىققۇچى كىشىلەرنى ئەۋەتكىن، ئۇلار سېنىڭ ھوزۇرۇڭغا ناھايىتى ئۇستا سېھىرگەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەلسۇن»**﴾ يەنى ئۇلار پىرئەۋنگە: سەن مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشىنىڭ ئىشىنى ھەتتا دۆلىتىڭنىڭ شەھەرلىرىدىن ۋە ھەرقايسى رايونلىرىدىن ئۇنىڭغا قارشى تۇرالايدىغان ۋە ئۇ قىلغان سېھىرنى قىلالايدىغان ناھايىتى ئۇستا سېھىرگەرلەر يىغىلىپ بولغانغا قەدەر كېچىكتۈرگىن. (سېھىرگەرلەر كەلسە) سەن غەلىبە قىلىسەن ۋە غەلىبە ساڭا مەنسۇپ بولىدۇ، دېدى. پىرئەۋن بۇلارنىڭ مەسلىھەتىگە قوشۇلدى.

www.munber.org

بارلىق كىشىلەرنىڭ بىر مەيدانغا توپلىنىشى ۋە اللە تائالانىڭ مۇجىزىلىرى، ھۇججەت - پاكىتلىرى كىشىلەرگە كۆپ - كۆندۈزدە ئاشكارا بولۇپ مەيدانغا چىقىشى ئۈچۈن اللە تائالا ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە مۇشۇنداق مەسلىھەت بېرىشنى سالدى.

* * * * * * *

فَجُمِعَ ٱلسَّحَرَةُ لِمِيقَٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنتُم مُّجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ ٱلسَّحَرَةَ إِن كَانُوا۟ هُمُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُوا۟ لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَّمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلْقُوا۟ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَأَلْقَوْا۟ حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا۟ بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَلْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿٤٨﴾

مۇئەييەن كۈندىكى بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا سېھىرگەرلەر توپلاندى[38]. كىشىلەرگە: «سىلەر يىغىلىپ بولدۇڭلارمۇ؟ ئەگەر سېھىرگەرلەر غالىب چىقسا ئۇلارغا بويسۇنۇشىمىز مۇمكىن» دېيىلدى[39-40]. سېھىرگەرلەر پىرئەۋننىڭ قېشىغا يېتىپ كەلگەندە، ئۇلار پىرئەۋنگە: «ئەگەر غالىب قىلساق بىزگە چوقۇم مۇكاپات بېرىلەمدۇ؟» دېدى[41]. پىرئەۋن: «ھەئە، ئۇ چاغدا (سىلەرگە مۇكاپات بېرىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە) سىلەر چوقۇم مېنىڭ يېقىن ئادەملىرىمدىن بولۇپ قالىسىلەر» دېدى[42]. مۇسا ئۇلارغا: «تاشلايدىغان نەرسەڭلارنى تاشلاڭلار!» دېدى[43]. ئۇلار ئارغامچىلىرىنى، ھاسىسلىرىنى تاشلىدى. ئۇلار: «پىرئەۋننىڭ كاتتىلىقى بىلەن قەسەمكى، بىز شەك - شۈبھىسىز غالىب قىلىمىز» دېدى[44]. مۇسا ھاسىسىنى تاشلىدى، (ئۇ ئەجدىھاغا ئايلىنىپ) ئۇلارنىڭ ئويدۇرما نەرسىلىرىنى يۇتۇۋەتتى[45]. سېھىرگەرلەر سەجدىگە باردى[46]. ئۇلار: «ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا - مۇسا ۋە ھارۇننىڭ پەرۋەردىگارىغا - ئىمان ئېيتتۇق» دېدى[47-48].

مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن سېھىرگەرلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغان ئىشلار توغرىسىدا

اللە تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن مىسىرلىق سېھىرگەرلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغان مۇنازىرىنى ئەئراف، تاھا سۈرىلىرىدە ۋە بۇ سۈرىدە بايان قىلدى. بۇنداق قىلىشى مىسىرلىقلار اللە نىڭ نۇرىنى (يەنى ئىسلام دىنىنى) ئېغىزلىرى (يەنى يالغان - ياۋىداق بوھتانلىرى) بىلەن ئۆچۈرمەكچى بولغاندا، كاپىرلار (بۇنى) يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ، اللە نىڭ ئۆز نۇرىنى ئۈستۈن قىلغانلىقى ئۈچۈندۇر. مانا بۇ كاپىرلىق بىلەن ئىماننىڭ ئىشىدۇر. كاپىرلىق بىلەن ئىمان قاچانكى يۈزمۇ - يۈز تۇرۇپ ئۈچراشسا ئىمان ھامان غەلىبە قىلىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز ھەق ئارقىلىق باتىلغا ھۇجۇم قىلىمىز، ھەق باتىلنى يوقتىدۇ، باتىل ناگاھان يوقلىدۇ، (ئى كۇففارلار جامائەسى! اللەنى بالىسى بار، خوتۇنى بار

www.munber.org

دەپ) سۈپەتلىگەن سۆزۈڭلاردىن سىلەرگە ۋاي!﴾[1] ﴿«ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى. باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ» دېگىن﴾[2].

سېھىرگەرلەرمۇ مىسىرنىڭ ھەر قايسى شەھەر رايونلىرىدىن كېلىپ يىغىلدى. ئۇلار شۇ زامانىنىڭ ئەڭ ئۇستا ۋە ماھىر سېھىرگەرلىرى ئىدى. ئۇلارنىڭ سانى ناھايىتىمۇ كۆپ ئىدى. ئۇلارنىڭ سانىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى اللە تائالا ئۆزى بىلىدۇ. كىشىلەرمۇ شۇ كۈنى (مەيدانغا) توپلىنىشقا ئىنتىلدى ۋە مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر سېھىرگەرلەر غالىب چىقسا ئۇلارغا بويسۇنۇشىمىز مۇمكىن»**﴾ يەنى كىشىلەر ھەق مەيلى سېھىرگەرلەر تەرەپتە بولسۇن ياكى مۇسا ئەلەيھىسسالام تەرەپتە بولسۇن بىز ھەقكە بويسۇنۇشىمىز مۇمكىن، دېمىدى. (چۈنكى) خەلق دېگەن پادىشاھنىڭ دىندا بولىدۇ.

﴿**سېھىرگەرلەر پىرئەۋننىڭ قېشىغا يېتىپ كەلگەندە**﴾ يەنى پىرئەۋنگە چىدىر تىكىلىپ بېرىلدى. ئۇ خىزمەتچىلىرىنى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى، ئەمىر - ۋەزىرلىرىنى، دۆلەتنىڭ كاتتىباشلىرىنى ۋە ئەسكەرلىرىنىڭ ھەممىسىنى يىغقان ئىدى. سېھىرگەرلەر ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن ئەگەر ئۇزلىرى بۇ ئىشتا غەلىبە قىلسا، ئۇزلىرىگە مۇكاپات بېرىشنى ۋە ئۇزلىرىنى ئۇزىنىڭ يېقىن كىشىلىرىدىن قىلىشنى تەلەپ قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئەگەر غەلىبە قىلساق بىزگە چوقۇم مۇكاپات بېرىلەمدۇ؟»**﴾ پىرئەۋن ئۇلارغا بۇ جاۋابنى بەردى: ﴿**«ھەئە، ئۇ چاغدا (سىلەرگە مۇكاپات بېرىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە) سىلەر چوقۇم مېنىڭ يېقىن ئادەملىرىمدىن بولۇپ قالىسىلەر»**﴾ يەنى سىلەر مېنىڭ ئەڭ يېقىن ئادەملىرىمدىن ۋە مېنىڭ سۆھبەتداشلىرىمدىن بولۇپ قالىسىلەر. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ماھارەت كۆرسىتىش مەيدانىغا كىردى.

﴿ئۇلار ئېيتتى: «ئى مۇسا! (ھاسىڭنى) سەن ئاۋال تاشلامسەن؟ ياكى (ئارغامچا - ھاسىلىرىمىزنى) بىز ئاۋال تاشلامدۇق؟»، مۇسا: «بەلكى سىلەر ئاۋال تاشلاڭلار!» دېدى﴾[3] بۇ بايان بۇ يەردە قىسقارتىلىپلا ئېلىندى (قىسقارتىۋېتىلدى).

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**«تاشلايدىغان نەرسەڭلارنى تاشلاڭلار!»**﴾ ﴿**ئۇلار ئارغامچىلىرىنى، ھاسىلىرىنى تاشلىدى. ئۇلار: «پىرئەۋننىڭ كاتتىلىقى بىلەن قەسەمكى، بىز شەك شۈبھىسىز غەلىبە قىلىمىز» دېدى**﴾ يەنى سېھىرگەرلەرنىڭ دېگەن بۇ گېپىي كىشىلەرنىڭ ئىچىدىكى نادانلارنىڭ: "بۇ ئىش پالانى كىشىنىڭ ھۆرمىتى بىلەن شۇنداق بولدى ياكى بولىدۇ" دېگەن سۆزىگە ئوخشاشتۇر.

اللە تائالا بۇ قىسسىنى سۈرە ئەئرافتا بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ھاسا، ئارغامچىلارنى تاشلاپ كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىنى باغلىدى، ئۇلارنى (يەنى كىشىلەرنى) قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى، ئۇلار (كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىگە) چوڭ (كۆرىنىدىغان) سېھىرنى كۆرسەتتى﴾[4] ۋە سۈرە تاھادا مۇنداق بايان قىلدى: ﴿(ئۇلار تاشلىغان ئىدى) ناگاھان ئۇلارنىڭ ئارغامچىلىرى، ھاسىلىرى ئۇلارنىڭ سېھرىدىن (يەنى سېھرىنىڭ تەسىرىدىن) ئۇنىڭغا ھەرىكەتلىنىپ مېڭىۋاتقاندەك تۇيۇلدى، (بۇنىڭدىن) مۇسا ئۆزىدە قورقۇنچ ھېس قىلدى، بىز (ئۇنىڭغا) ئېيتتۇقكى، «قورقمىغىن، سەن چوقۇم ئۈستۈنلۈك قازىنىسەن، قولۇڭدىكىنى تاشلىغىن، ئۇ ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋېتىدۇ، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكىنى سېھىرگەرلەرنىڭ ھىلىسىدۇر، سېھىرگەرلەر قەيەرگە بارسا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ»﴾[5].

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 18 - ئايەت.
[2] سۈرە ئىسرا 81 - ئايەت.
[3] سۈرە تاھا 65 - ئايەت ۋە 66 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] - سۈرە ئەئرافى 116 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە تاھا 66 — 69 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

الله تائالا بۇ سۈرىدە مۇنداق دېدى: ﴿**مۇسا هاسسىنى تاشلىدى، (ئۇ ئەجدىهاغا ئايلىنىپ ئۇلارنىڭ ئويدۇرما نەرسىلىرىنى يۇتۇۋەتتى)** يەنى مۇسا ئەلەيهىسسالامنىڭ هاسىسى مىسىر زېمىنىنىڭ هەممە تەرەپلىرىدىن يېغىپ ئېلىپ كېلىنگەن (سېهىرگەرلەرنىڭ) تاشلىغان نەرسىلىرىنىڭ بىرىنمۇ قويماي پۈتۈنلەي يۇتۇۋەتتى.

الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿هەقىقەت ئاشكارا بولدى، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېهىرلىرى بەربات بولدى، بۇ يەردە ئۇلار (يەنى پىرئەۋن بىلەن قەۋمى) مەغلۇپ بولدى، خار بولغان هالدا (شەهەرگە) قايتتى، سېهىرگەرلەر سەجدىگە باردى، ئۇلار دېدى: «ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىمان ئېيتتۇق، مۇسا ۋە هارۇننىڭ پەرۋەردىگارىغا (ئىمان ئېيتتۇق»)﴾[1] پىرئەۋن "غەلىبە قىلىدۇ" دېگەن ئۈمىد بىلەن ماهارەت مەيدانىغا يېغىپ ئەكەلگەن سېهىرگەرلەرنىڭ مەغلۇب بولۇشى بولسا، هېچقانداق بانا - سەۋەب كۆرسىتىشكە ئورۇن قويمايدىغان كاتتا بىر ئىش، پاكىت ۋە كۆچلۈك هۆججەت بولدى. سېهىرگەرلەر مۇشۇنداق هەل قىلغۇچ بىر پەيتته مۇسا ئىمان ئېيتتى ۋە ئۇنىڭغا بويسۇندى. مۇسا ۋە هارۇن ئەلەيهىسسالاملارنى هەقىقەت ۋە مۆجىزە بىلەن ئەۋەتكەن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان الله تائالاغا سەجدە قىلدى. پىرئەۋن بولسا هېچكىم قالمىغان سەت رەسۋاچىلىقتا چۈشۈپ قالدى.

پىرئەۋنگە الله تائالانىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ ۋە هەممە كىشىلەرنىڭ لەنىتى بولسۇن. پىرئەۋن يېڭىلگەندىن كېيىن چوڭلۇق، تەرسالىق تۆھمەت ۋە تۈزكورلۇق قىلىشقا ئۆتۈپ ئۇلارغا تەهدىد قىلىشقا باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿شۇبهىسىزكى، ئۇ چوقۇم سىلەرگە سېهىرنى ئۆگەتكەن چوڭ ئۇستاز ئىكەن، مەن چوقۇم سىلەرنىڭ قوللىرىڭلارنى، پۇتلىرىڭلارنى ئوڭ - چەپ قىلىپ (يەنى ئوڭ قول بىلەن سول پۇتنى، ئوڭ پۇت بىلەن سول قولنى) كېسىپ تاشلايمەن، سىلەرنى چوقۇم خورما دەرەخلىرىگە ئاسىمەن، سىلەر قايسىمىزنىڭ (يەنى مېنىڭ ياكى مۇسانىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ) ئازابىنىڭ ئەڭ قاتتىق ۋە ئەڭ ئۇزۇن ئىكەنلىكىنى چوقۇم بىلىسىلەر»﴾[2] ﴿بۇ چوقۇم سىلەرنىڭ شەهەر (يەنى مىسىر) دىكى چېغىڭلاردا ئاهالىنى شەهەردىن هەيدەپ چىقىرىش ئۈچۈن (مۇسا بىلەن بىرلىشىپ) ئالدىن پىلانلىغان هىيلەڭلاردۇر (سىلەرنى قانداق جازالايدىغانلىقىمنى) ئۇزاققا قالماي بىلىسىلەر﴾[3].

* * * * * * *

قَالَ ءَامَنتُمۡ لَهُۥ قَبۡلَ أَنۡ ءَاذَنَ لَكُمۡۖ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِي عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحۡرَۖ فَلَسَوۡفَ تَعۡلَمُونَۚ لَأُقَطِّعَنَّ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَرۡجُلَكُم مِّنۡ خِلَٰفٖ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُواْ لَا ضَيۡرَۖ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّا نَطۡمَعُ أَن يَغۡفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَٰيَٰنَآ أَن كُنَّآ أَوَّلَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٥١﴾

پىرئەۋن: «مەن رۇخسەت قىلماي تۇرۇپ سىلەر مۇساغا ئىمان ئېيتتىڭلار، ئۇ چوقۇم سىلەرگە سېهىرنى ئۆگەتكەن باشلىقىڭلار ئىكەن، (سىلەرنى قانداق جازالايدىغانلىقىمنى) ئۇزۇنغا قالماي بىلىسىلەر، قولۇڭلارنى، پۇتۇڭلارنى چوقۇم ئوڭ - چەپ قىلىپ (يەنى ئوڭ قولۇڭلار بىلەن سول پۇتۇڭلارنى ياكى سول قولۇڭلار بىلەن ئوڭ پۇتۇڭلارنى) كېسىمەن، هەممىڭلارنى چوقۇم دارغا ئاسىمەن» دېدى[49]. سېهىرگەرلەر: «(بۇنىڭدىمۇ بىزگە) هېچ زىيان يوق، بىز ئەلۋەتته پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاهىغا

---

[1] سۈرە ئەئرۇاف 118 — 122 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە تاها 71 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەئرۇاف 123 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قايتقۇچىلارمىز. بىز مۇساغا ھەممىدىن بۇرۇن ئىمان ئېيتقۇچىلار بولغانلىقىمىز ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ خاتالىقلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلىشىنى ئەلۋەتتە ئۈمىد قىلىمىز» دېدى[50 - 51].

پىرئەۋن بىلەن سېھىرگەرلەرنىڭ ئارىسىدا بولغان ئىشلار توغرىسىدا

پىرئەۋن سېھىرگەرلەرگە تەھدىد سالدى. سالغان تەھدىدى ئۇنىڭغا ھېچقانداق پايدا ئېلىپ كەلمىدى. پىرئەۋن ئۇلارغا تەھدىد سالغانسىرى ئۇلارنىڭ (اللە تائالاغا بولغان) ئىمانى ۋە بويسۇنۇشى تېخىمۇ كۈچەيدى. سەۋەبى ئۇلارنىڭ دىللىرىدىن كۈيۈرلۈقنىڭ پەردىسى كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن ئىدى. ئۇلار قەۋمى بىلمىگەن، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن نەرسىنى پەقەت اللە تائالا يارىدەم بەرگەن ۋە پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتتە ئۆزىنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ھۆججەت - پاكىت قىلىپ بەرگەن كىشىنىڭلا مەيدانغا چىقىرالايدىغان بىر ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى، ئۆزلىرىنىڭ سېھىرگەرلىككە دائىر بىلىملىرى ئارقىلىق چۈشىنىپ يەتكەن ئىدى.

شۇڭا پىرئەۋن ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**«مەن رۇخسەت قىلماي تۇرۇپ سىلەر مۇساغا ئىمان ئېيتتىڭلار**﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتماقچى بولغاندا مەندىن رۇخسەت سورۇشۇڭلار لازىم ئىدى. مېنىڭ مەسلىھەتىمنى ئالماستىن ئىمان ئېيتساڭلار بولمايتتى. مەن سىلەرگە رۇخسەت قىلسام ئاندىن ئىمان ئېيتىشىڭلار، بولمىسا ئېيتماسلىقىڭلار كېرەك ئىدى. چۈنكى، مەن (بارلىق كىشى ماڭا) بويسۇنىدىغان ھاكىممەن.

﴿**ئۇ چوقۇم سىلەرگە سېھىرنى ئۆگەتكەن باشلىقىڭلار ئىكەن، (سىلەرنى قانداق جازالايدىغانلىقىمنى) ئۇزۇنغا قالماي بىلىسىلەر**﴾ يەنى ئۇنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى ھەممە كىشى بىلىدىغان پىرئەۋننىڭ قىلغان چوڭچىلىقىدۇر. چۈنكى، سېھىرگەرلەر ئۆ كۈندىن بۇرۇن مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر يەرگە كېلىپ باقمىغان تۇرسا، مۇسا ئەلەيھىسسالام قانداق قىلىپ ئۇلارغا سېھىر ئۆگەتكەن سېھىرگەرلەرنىڭ باشلىقى بولسۇن؟ ئازراق ئەقلى بار كىشى بۇ گەپنى ھەرگىزمۇ دېمەيدۇ.

ئاندىن پىرئەۋن ئۇلارغا ئۇنىڭ قوللىرىنى ۋە پۇتلىرىنى كېسىۋېتىدىغانلىقى ۋە دارغا ئاسىدىغانلىقى بىلەن تەھدىد سېلىپ مۇنداق دېدى: ﴿قولۇڭلارنى، پۇتۇڭلارنى چوقۇم ئوڭ ـ چەپ قىلىپ (يەنى ئوڭ قولۇڭلار بىلەن سول پۇتۇڭلارنى ياكى سول قولۇڭلار بىلەن ئوڭ پۇتۇڭلارنى) كېسىمەن، ھەممىڭلارنى چوقۇم دارغا ئاسىمەن»﴾.

سېھىرگەرلەر مۇنداق دېدى: ﴿**«(بۇنىڭدىمۇ بىزگە) ھېچ زىيان يوق**﴾ يەنى بۇ بىزگە ھېچقانداق زىيان كەلتۈرەلمەيدۇ. بىز بۇنىڭغا پەرۋا قىلمايمىز.

﴿**بىز ئەلۋەتتە پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز**﴾ يەنى ئاخىر قايتىدىغان جاي بولسا اللە تائالا تەرىپىدۇر. اللە تائالا كىشىنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى يوققا چىقارمايدۇ. ئۇنىڭغا سېنىڭ بىزگە قىلغان قىلمىشلىرىڭمۇ مەخپىي قالمايدۇ. ئۇ پات ئاردا بىزگە تولۇق ئەجىر بېرىدۇ.

شۇڭا ئۇلار مۇنداق دېدى: ﴿**بىز مۇساغا ھەممىدىن بۇرۇن ئىمان ئېيتقۇچىلار بولغانلىقىمىز ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ خاتالىقلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلىشىنى ئەلۋەتتە ئۈمىد قىلىمىز»**﴾ يەنى بىز قىبتى قەۋمى ئىچىدە بۇرۇن ئىمان ئېيتقانلاردىن بولغانلىقىمىز ئۈچۈن اللە تائالانىڭ بىزنىڭ بۇندىن بۇرۇن قىلىپ سالغان گۇناھلىرىمىزنى ۋە سېنىڭ بىزنى مەجبۇرلىشىڭ ئارقىسىدا سېھىر كۆرسەتكەنلىكىمىزنى (مەغپىرەت قىلىشنى ئەلۋەتتە ئۈمىد قىلىمىز). شۇنىڭ بىلەن پىرئەۋن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرۈۋەتتى.

* * * * * * *

www.munber.org

۞ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِيٓ إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي ٱلْمَدَآئِنِ
حَٰشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَٰذِرُونَ ﴿٥٦﴾
فَأَخْرَجْنَٰهُم مِّن جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَٰهَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾

بىز مۇساغا: «كېچىدە بەندىلىرىمنى (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادىنى) ئېلىپ ئاتلانغىن. سىلەر ئەلۋەتتە قوغلىنىسىلەر، (يەنى پىرئەۋن ئۆز قەۋمى بىلەن سىلەرنى قوغلاپ چىقىدۇ)» دەپ ۋەھيى قىلدۇق[52]. پىرئەۋن شەھەرلەرگە (ئەسكەر) توپلىغۇچىلارنى ئەۋەتتى[53]. (پىرئەۋن ئېيتتىكى) «بۇ كىشىلەر ھەقىقەتەن بىر ئوچۇم ئادەملەردۇر[54]. ئۇلار ھەقىقەتەن بىزنىڭ ئاچچىقىمىزنى كەلتۈرۈپ قويىدى[55]. بىز ھەقىقەتەن ئېھتىياتچان جامائەمىز»[56]. بىز ئۇلارنى (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنى) باغلاردىن، بۇلاقلاردىن، خەزىنىلەردىن ۋە ئېسىل تۇرالغۇدىن ئايرىۋەتتۇق[57-58]. شۇنداق قىلىپ ئۇلارنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا مىراس قىلىپ بەردۇق[59].

ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ مىسىردىن چىقىپ كېتىشى توغرىسىدا

مۇسا ئەلەيھىسسالام مىسىردا خېلى ئۇزۇن بىر مەزگىلگىچە تۇردى. مۇسا ئەلەيھىسسالام مىسىردا تۇرغان شۇ ۋاقىتلاردا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىگە الله تائالانىڭ ھۆججەت - پاكىتلىرىنى كەلتۈردى. ئۇلار (شۇ ھۆججەت - پاكىتلارنىڭ ئالدىدىمۇ) يەنىلا چوڭلۇق ۋە تەرسالىق قىلدى. (شۇڭا) ئۇلار پەقەت ئازاب ۋە جازاغا لايىق بولدى. شۇڭا الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنى ئىسرائىل ئەۋلادىنى ئېلىپ كېچىدە مىسىردىن چىقىپ كېتىشكە ۋە ئۆزى تەرەپتىن قەيەرگە ئېلىپ بېرىشقا بۇيرۇلسا، ئۇلارنى شۇ يەرگە ئېلىپ بېرىشقا بۇيرۇدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام پەرۋەردىگارى بۇيرۇغان ئىشنى قىلدى. ئىسرائىل ئەۋلادى پىرئەۋنىنىڭ قەۋمىدىن نۇرغۇنلىغان زىبۇ - زىننەتلەرنى ئارىيەتكە ئېلىپ بولغاندىن كېيىن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

كۆپلىگەن تەپسىرشۇناس ئالىملار مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنى (مىسىردىن) ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ۋاقىت ئاي تۇغقان ۋاقىت ئىدى، دەيدۇ. ئەمما مۇجاھىد: ئۇ كېچىسى ئاي تۇتۇلۇپ قالغان ئىدى، دەيدۇ. توغرىسىنى بىلگۈچى الله تائالادۇر.

مۇسا ئەلەيھىسسالام يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى سورىغاندا، ئىسرائىل ئەۋلادى قەۋمىدىن بولغان بىر قېرى ئايال ئۇنىڭغا قەبرىنىڭ ئورنىنى كۆرسىتىپ بەردى. مۇسا ئەلەيھىسسالام تاۋۇتنى ئىسرائىل ئەۋلادى بىللە بىللە كۆتۈردى. بەزى رىۋايەتتە تابۇتنى مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىلا كۆتۈرگەن دەپ بايان قىلىنىدى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ۋاپاتىدىن بۇرۇن ئەگەر ئىسرائىل ئەۋلادى مىسىردىن چىقىپ كەتسە، ئۆزىنىڭ تاۋۇتىنى ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە ۋەسىيەت قىلغان ئىكەن. ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا (شەھەردە ئىسرائىل ئەۋلادىدىن) بىرمۇ ئادەمنىڭ قالمىغانلىقى كۆرگەن پىرئەۋن ناھايىتى ئاچچىقلاندى. الله تائالانىڭ پىرئەۋننى ھالاك قىلىشتىن ئىبارەت ھۆكمى بولغانلىقى ئۈچۈن، پىرئەۋنىنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىغا بولغان قاتتىق غەزىپى ئۈنى ئەسكەر توپلاپ كېلىش ئۈچۈن بارلىق ئاتارمەن چاپارمەنلىرىنى تىزلا شەھەرگە ئەۋەتىشكە سەۋەبچى بولدى ۋە ئۇلارنىڭ ئېچىدە مۇنۇلارنى ئىلان قىلدى: ﴿«**بۇ كىشىلەر ھەقىقەتەن بىر ئوچۇم ئادەملەردۇر**﴾ يەنى ئازغىنا كىشىلەردۇر.

www.munber.org

﴿**ئۇلار ھەقىقەتەن بىزنىڭ ئاچچىقىمىزنى كەلتۈرۈپ قويدى**﴾ يەنى ئۇلار دائىم بىزنىڭ ئاچچىقىمىزنى كەلتۈرۈپ قويىدۇ. ﴿**بىز ھەقىقەتەن ئېھتىياتچان جامائىمىز**﴾ يەنى بىز ھەر قانداق چاغدا ئۇلارنىڭ يامانلىقلىرىدىن ئېھتىيات قىلىپ تۇرۇشىمىز لازىمدۇر.

بىر تۈركۈم سەلەپ ئالىملىرى بۇ ئايەتنى باشقا بىر خىل قىرائەت بىلەن ئوقۇپ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: پىرئەۋن: بىز قورالالانغان كىشىلەردۇرمىز. مەن ئۇلارنىڭ ئەسلى - ۋەسىلىنى قويماي يوقاتماقچىمەن، دېگەن ئىدى. (لېكىن) ئىسرائىل ئەۋلادىغا يۈرگۈزمەكچى بولغان جازا بىلەن ئۆزى ۋە ئەسكەرلىرى جازالاندى دېگەنلىك بولىدۇ، دەيدۇ.

﴿**بىز ئۇلارنى (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنى) باغلاردىن، بۇلاقلاردىن، خەزىنىلەردىن ۋە ئېسىل تۇرالغۇدىن ئايرىۋەتتۇق**﴾ يەنى ئۇلار مۇشۇ نېمەتلەردىن ئايرىلىپ جەھەننەمگە كىردى. ئۇلار شۇ ئېسىل تۇرالغۇلارنى، باغۇ - بوستانلارنى، دەريالارنى، مال - دۇنيالارنى، رىزىقلارنى، پادىشاھلىقنى ۋە كاتتا شان - شۆھرەتلىرىنى دۇنيادا قالدۇرۇپ كەتتى.

﴿**شۇنداق قىلىپ ئۇلارنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا مىراس قىلىپ بەردۇق**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بۇزۇك قىلىنغان قەۋمنى (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادىنى) بىز بەرىكەتلىك قىلغان (شام) زېمىنىنىڭ شەرق تەرەپلىرىگە ۋە غەرب تەرەپلىرىگە (يەنى ھەممەتەرەپكە) ۋارىس قىلدۇق. ئىسرائىل ئەۋلادى سەۋر قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىنىڭ ئۇلارغا قىلغان چىرايلىق ۋەدىسى تولۇق ئىشقا ئاشتى؛ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ سالغانلىرى (يەنى ئىمارەتلىرى) نى ۋە ياسىغانلىرى (يەنى باغلىرى ۋە ئېكىنزارلىقلىرى) نى ۋەيران قىلدۇق﴾[1] ﴿بىز (مىسىر) زېمىنىدا بۇزۇك قىلىنغانلارغا مەرھەمەت قىلىشنى ئىرادە قىلىمىز، ئۇلارنى يولباشچىلاردىن قىلىشنى، ئۇلارنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ (مۇلكىگە) ۋارىس قىلىشنى ئىرادە قىلىمىز، ئۇلارنى مىسىر زېمىنىدا كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگە قىلماقچىمىز، بىز پىرئەۋنگە، (ۋەزىرى) ھامانغا ۋە ئۇلارنىڭ قوشۇنىغا ئۇلار (يەنى بۇزۇك قىلىنغانلار) دىن قورقىدىغان نەرسىنى (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادىنى مىسىرغا ھۆكۈمران قىلىشنى) كۆرسىتىمىز﴾[2].

* * * * * * *

فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَٰٓءَا ٱلْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَٰبُ مُوسَىٰٓ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّآ ۖ إِنَّ مَعِىَ رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾ فَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضْرِب بِّعَصَاكَ ٱلْبَحْرَ ۖ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَٱلطَّوْدِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ ٱلْـَٔاخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا ٱلْـَٔاخَرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

ئۇلار (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ قوشۇنى) ئۇلارنى كۈن چىققان چاغدا قوغلاپ چىقتى﴾[60]. ئىككى توپ (يەنى پىرئەۋن توپى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ توپى) بىر - بىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشقان چاغدا، مۇسانىڭ ئادەملىرى: «ئۇلار: (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنى) بىزگە چوقۇم يېتىشىۋالىدىغان بولدى» دېدى﴾[61]. مۇسا ئېيتتى: «ئۇنداق بولمايدۇ (يەنى ھەرگىز يېتىشەلمەيدۇ) پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە، مېنى (قۇتۇلۇش يولىغا) باشلايدۇ»﴾[62]. بىز مۇساغا: «ھاساڭ بىلەن دەريانى ئۇرغىن»

---

[1] سۈرە ئەئرافى 137 - ئايەت.

[2] سۈرە قەسەس 5 — 6 - ئايەتلەر.

www.munber.org

دەپ ۋەھيى قىلدۇق، (مۇسا ھاسسى بىلەن ئۇرۇۋېدى) دەريا يېرىلدى، (ھەر بىر يېرىلغان) قىسمى چوڭ تاغدەك بولۇپ قالدى[63]. ئىككىنچى بىر گۇرۇھنى بۇ يەرگە يېقىنلاشتۇردۇق (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنىنى ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئارقىسىدىن دەريا‌غا كىرگۈزدۇق)[64]. مۇسا بىلەن ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى پۈتۈنلەي قۇتقۇزدۇق[65]. ئاندىن ئىككىنچى گۇرۇھنى (يەنى پىرئەۋن بىلەن قەۋمىنى) غەرق قىلدۇق[66]. بۇنىڭدا (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ غەرق بولۇشىدا) ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى[67]. سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[68].

پىرئەۋننىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ كەينىدىن قوغلىشى، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ سۇغا چۆكتۈرۈلۈشى توغرىسىدا

نۇرغۇنلىغان تەپسىرشۇناسلار: پىرئەۋن باشلىقلار، ۋەزىرلەر، كاتتىلار، پېشقەدەملەر ۋە ئەسكەرلەردىن ئىبارەت شۇ چاغدىكى مىسىر دۆلىتىنىڭ يۇقىرى تەبىقىدىكى كىشىلەردىن تەركىپ تاپقان، زور كۆلەمدىكى ناھايىتى چوڭ قوشۇننىڭ ئىچىدە ئۇلارنى قوغلاپ چىقتى، دەيدۇ.

﴿**ئۇلار (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ قوشۇنى) ئۇلارنى كۆن چىققان چاغدا قوغلاپ چىقتى**﴾ يەنى پىرئەۋن ئادەملىرى بىلەن ئۇلارغا كۆن چىققاندا يېتىشۋالدى.

﴿**ئىككى توپ (يەنى پىرئەۋن توپى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ توپى) بىر - بىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشقان چاغدا، مۇسانىڭ ئادەملىرى: «ئۇلار: (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنى) بىزگە چوقۇم يېتىشۋالىدىغان بولدى» دېدى**﴾ ئۇلارنىڭ بۇنداق دېيىشىدىكى سەۋەب، ئۇلار يۈرۈپ قۇلزۇم دېڭىزىنىڭ قىرغىقىغا بېرىپ قالغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا دېڭىز بولۇپ (ئارقىسىدىن) پىرئەۋن ئەسكەرلىرى بىلەن يېتىشۋالايلا دېگەن ئىدى. شۇڭا ئۇلار مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار: (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنى) بىزگە چوقۇم يېتىشۋالىدىغان بولدى**»﴾.

﴿**مۇسا ئېيتتى: «ئۇنداق بولمايدۇ (يەنى ھەرگىز يېتىشەلمەيدۇ) پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە، مېنى (قۇتۇلۇش يولىغا) باشلايدۇ»**﴾ يەنى سىلەر ئەندىشە قىلغان نەرسىدىن كېچىكىنىمۇ يوق بەرمەيدۇ. چۈنكى، ماڭا سىلەرنى مۇشۇ يەردىن ئېلىپ مېڭىشقا بۇيرۇغان زات الله تائالادۇر. الله تائالا ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ. ھارۇن ئەلەيھىسسالام بىلەن يۇشەئ ئىبنى نۇن توپىنىڭ بېشىدا ئىدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ ئائىلە تاۋابىئاتىدىن ئىمان ئېيتقان كىشى توپىنىڭ ئارقىسىدا ئىدى. نۇرغۇنلىغان تەپسىرشۇناسلار: ئۇلار نېمە قىلىشلىرىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قېلىشتى. يۇشەئ ئىبنى نۇن يېنىدىكى پىرئەۋننىڭ ئائىلە تەۋەسىدىن ئىمان ئېيتقان كىشى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: ئى الله نېمە قىلىۋاتىسەن! پەرۋەردىگارىڭ سېنى مۇشۇ يەردىن مېڭىشقا بۇيرۇغانمۇ؟ دېدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ھەئە، دېدى. پىرئەۋن ئەسكەرلىرى بىلەن ئۇلارغا بارغانچە يېقىنلىشىپ كېلىۋاتاتتى. ئارىلىقتا پەقەت ئازغىنا مۇساپە قالغان ئىدى. بۇ ۋاقىتدا الله تائالا پەيغەمبىرى مۇسا ئەلەيھىسسالامنى ھاسسى بىلەن دېڭىزنى ئۇرۇشقا بۇيرۇدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام دېڭىزنى ھاسسى بىلەن ئۇردى ۋە الله تائالانىڭ ئىزنى بىلەن يېرىلغىن، دېدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿**بىز مۇسا‌غا: «ھاسىاڭ بىلەن دەريا‌غا ئۇرغىن» دەپ ۋەھيى قىلدۇق، (مۇسا ھاسسى بىلەن ئۇرۇۋېدى) دەريا يېرىلدى، (ھەر بىر يېرىلغان) قىسمى چوڭ تاغدەك بولۇپ قالدى**﴾ ئىبنى ئابباس: دېڭىز (ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ) ھەر بىر قەبىلىسىگە بىر يولدىن بولۇپ

www.munber.org

جەمى ئون ئىككى يولغا بۆلۈندى، دېدى. سۈددى ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ سۆزىگە: دېگىزنىڭ ئوستىگە ئېچىلغان بۇ يولدا ئۇلارنىڭ بىر ـ بىرىنى كۆرۈپ مېڭىشى ئۈچۈن دەرىزىلەر ئېچىلدى. سۇ توختىغان يېرىدە خۇددى تامدەكلا بولۇپ تۇردى دېگەنلەرنى قوشۇپ قويدى.

الله تائالا دېگىزنىڭ يۈزىگە شامالنى ئەۋەتتى ـ دە، شامال دېگىزنىڭ يۈزىنى سىپاپ ئۆتۈپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن دېگىزنىڭ يۈزى يەر يۈزىدەك قۇرۇق هالەتكە كەلدى. الله تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز شەك ـ شۇبھىسىز مۇساغا ۋەھيى قىلدۇقكى، «سەن مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە (مىسىردىن) ئېلىپ چىقىپ كەت، سەن (هاساڭنى) دېگىزغا ئۇرۇپ ئۇلارغا بىر قۇرۇق يول ئېچىپ بەرگىن، (پىرئەۋننىڭ ئارقاڭدىن قوغلاپ) يېتىۋېلىشىدىن قورقمىغىن، (دېگىزدا غەرق بولۇپ كېتىشتىنمۇ) قورقمىغىن»﴾[1].

﴿ئىككىنچى بىر گۇرۇھنى بۇ يەرگە يېقىنلاشتۇردۇق (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنىنى ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئارقىسىدىن دەريانىڭ كىرگۈزدۈق)، مۇسا بىلەن ئۇنىڭ هەمراهلىرىنى پۈتۈنلەي قۇتقۇزدۇق، ئاندىن ئىككىنچى گۇرۇھنى (يەنى پىرئەۋن بىلەن قەۋمىنى) غەرق قىلدۇق﴾ يەنى بىز مۇسا ئەلەيھىسسالام، ئىسرائىل ئەۋلادى ۋە ئۇلارنىڭ دىنىغا ئەگەشكەن كىشىلەرنىڭ ئىچىدىن بىرسىنمۇ سۇدا هالاك قىلىۋەتمەي قوتۇلدۇردۇق، ئەمما پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرىنى بولسا بىرىنمۇ قويماي سۇدا هالاك قىلدۇق.

﴿بۇنىڭدا (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ غەرق بولۇشىدا) ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار﴾ يەنى مۇشۇ قىسسىدا، ئۇنىڭدا يۇزبەرگەن ئاجايىب ئىشلاردا ۋە الله تائالانىڭ مۆمىن بەندىلىرىگە قىلغان ياردەملىرىدە، (الله تائالانىڭ بارلىقىغا ۋە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە) ئەلۋەتتە كەسكىن دەلىل ـ ئىسپاتلار ۋە كاتتا هېكمەتلەر باردۇر.

﴿ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ هەقىقەتەن غالىبتۇر، ناهايىتى مېھرىباندۇر﴾ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرى بۇ سۈرىنىڭ بېشىدا بايان قىلىنىپ ئۆتۈلدى.

* * * * * * *

وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا۟ نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَٰكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾ أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا۟ بَلْ وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ أَفَرَءَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمُ ٱلْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّىٓ إِلَّا رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٧﴾

ئۇلارغا ئىبراهىمنىڭ قىسسىسىنى ئوقۇپ بەرگىن[69]. ئۆز ۋاقتىدا ئۇ ئاتىسىغا ۋە قەۋمىگە: «نېمىگە ئىبادەت قىلىسىلەر؟» دېدى[70]. ئۇلار: «بۇتلارغا ئىبادەت قىلىمىز، بۇ ئىبادەتنى داۋاملاشتۇرىمىز» دېيىشتى[71]. ئىبراهىم ئېيتتى: «دۇئا قىلغان چېغىڭلاردا ئۇلار(دۇئايىڭلارنى ئاڭلامدۇ؟)[72]. يا سىلەرگە پايدا يەتكۈزەلەمدۇ؟ يا زىيان يەتكۈزەلەمدۇ؟»[73]. ئۇلار ئېيتتى: «ئۇنداق ئەمەس، ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ شۇنداق قىلغانلىقىنى بايقىدۇق»[74]. ئىبراهىم ئېيتتى: «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! سىلەرنىڭ ئىبادەت قىلغىنىڭلار نېمە؟[75]. سىلەرنىڭ ئەڭ قەدىمكى ئەجدادلىرىڭلارنىڭ

---

[1] سۈرە تاھا 77 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئىبادەت قىلغىنى نېمە؟﴾[76]. ﴿ئۇلار (يەنى بۇتلار) مېنىڭ دۈشمىنىمدۇر، پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى (مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر)﴾[77].

الله تائالانىڭ دوستى بولغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ شېرىكنى تاشلاشقا قىلغان ۋەز-نەسىھىتى توغرىسىدا

بۇ، الله تائالانىڭ ئۆزىنىڭ بەندىسى، پەيغەمبىرى، دوستى ۋە ھەق تەرەپدارلىرىنىڭ يول باشلامچىسى بولغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا بەرگەن خەۋىرىدۇر. الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭ ئۇممىتىنىڭ ئىخلاس قىلىشى، ھەممە ئىشىنى الله تائالاغا تاپشۇرۇشى، شېرىكى يوق بىر الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشى، شېرىكتىن ۋە مۇشرىكلاردىن ئادا - جۇدا بولۇش ئىشلىرىدا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئۆزلىرىگە ئۈلگە قىلىشلىرى ئۈچۈن، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ خەۋىرىنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىشكە بۇيرۇدى. چۈنكى، الله تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا كېچىك ۋاقتىدىن باشلاپ ھىدايەت ئاتا قىلغان بولۇپ، ئۆسمۈرلۈك چېغىدىلا ۋاقتىدىن تارتىپ قەۋمىنىڭ الله تائالاغا قوشۇپ بۇتلارنى ئىبادەت قىلىشىنى ئەيىبلەيتتى. الله تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ خەۋىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۆز ۋاقتىدا ئۇ ئاتىسىغا ۋە قەۋمىگە: «نېمىگە ئىبادەت قىلىسىلەر؟» دېدى**﴾ يەنى سىلەرنىڭ چوقۇنۇۋاتقان بۇ نەرسەڭلەر زادى نېمە؟

﴿**ئۇلار: «بۇتلارغا ئىبادەت قىلىمىز، بۇ ئىبادەتنى داۋالاشتۇرىمىز» دېيىشتى**﴾ يەنى بىز بۇتلارغا ئىبادەت قىلىمىز ۋە ئۇلارغا دۇئا قىلىپ تۇرىمىز.

﴿**ئىبراھىم ئېيتتى: «دۇئا قىلغان چېغىڭلاردا ئۇلار(دۇئايىڭلارنى ئاڭلامدۇ؟)، يا سىلەرگە پايدا يەتكۈزەلەمدۇ؟ يا زىيان يەتكۈزەلەمدۇ؟»، ئۇلار ئېيتتى: «ئۇنداق ئەمەس، ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ شۇنداق قىلغانلىقىنى بايقىدۇق»**﴾ يەنى ئۇلار بۇتلىرىنىڭ ھېچ ئىش قىلالمايدىغانلىقىنى، ئۇلار پەقەت ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ شۇنداق قىلغانلىقىنى كۆرگەنلىكى ئۈچۈنلا ئۆزلىرىنىڭ ئۇلارنىڭ ئىزلىرىدىن پالاقشىپ ماڭىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىشتى. بۇ ۋاقتىدا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**«ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! سىلەرنىڭ ئىبادەت قىلغىنىڭلار نېمە؟ سىلەرنىڭ ئەڭ قەدىمكى ئەجدادلىرىڭلارنىڭ ئىبادەت قىلغىنى نېمە؟ ئۇلار (يەنى بۇتلار) مېنىڭ دۈشمىنىمدۇر، پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى (مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر)**﴾ يەنى ئەگەر بۇ بۇتلارنىڭ قولىدىن بىر ئىش كەلسە، ماڭا ياماناتلىق قىلسۇن. چۈنكى، مەن ئۇلارنىڭ دۈشمىنى، مەن ئۇلارغا پەرۋا قىلمايمەن ۋە ئۇلار توغرىسىدا ئويلايمۇ قويمايمەن.

الله تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ شۇنداق دېگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەن الله غا تەۋەككۈل قىلدىم (يەنى الله غا يۆلەندىم، سىلەرگە پەرۋا قىلمايمەن). سىلەر بۇتلىرىڭلار بىلەن بىرلىكتە (مېنى قەستلەيدىغان) ئىشىڭلارنى قارار قىلىۋېرىڭلار، ئىشىڭلار سىلەرگە تۇتۇق بولۇپ قالمىسۇن (يەنى مېنى قەستلەيدىغان ئىشىڭلار ئاشكارا بولسۇن)، ئاندىن مېنى بىردەمۇ كېچىكتۈرمەي، مېنىڭ ھەققىمدە (خالىغىنىڭلارنى) ئىجرا قىلىۋېرىڭلار﴾[1].

الله تائالا ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەنلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿بىز پەقەت سېنى بەزى ئىلاھلىرىمىز سارىڭ قىلىپ قويۇپتۇ دەيمىز» ھۇد ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن الله نى گۇۋاھ قىلىمەن، سىلەرمۇ گۇۋاھ بولۇڭلاركى، مەن سىلەرنىڭ الله نى قويۇپ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىڭلاردىن ئادا -

---

[1] سۈرە يۇنۇس 71 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

جۈدامەن، ھەممىڭلار ماڭا سۈيىقەست قىلىڭلار، ماڭا مۆھلەت بەرمەڭلار، شۇبھىسىزكى، مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار بولغان الله غا مەن تەۋەككۈل قىلدىم، الله نىڭ باشقۇرۇشىدا بولمىغان بىرمۇ مەخلۇق يوقتۇر؛ پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن توغرا يولدىدۇر (يەنى ئادىل بولۇپ ھېچ كىشىگە قىلچە زۇلۇم قىلمايدۇ)﴾[1].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام شۇلاردەك قەۋمىنىڭ ئىلاھلىرىدىن ئادا - جۈدا بولغانلىقىنى جاكارلاپ مۇنداق دېدى: ﴿الله نىڭ شېرىكى بولۇش ھەققىدە الله سىلەرگە ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرمىگەن بۇتلارنى الله غا شېرىك كەلتۈرۈشتىن قورقمايۋاتساڭلار، سىلەرنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىڭلاردىن مەن قانداقمۇ قورقاتتىم!﴾[2] ﴿ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ بىللە بولغان (مۆمىنلەر) سىلەرگە ھەقىقەتەن ئوبدان نەمۇنىدۇر، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار قەۋمىگە: «ھەقىقەتەن بىز سىلەردىن ۋە سىلەر اللەنى قويۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلىرىڭلاردىن ئادا - جۈدامىز، بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئاداۋەت ۋە ئۆچمەنلىك تاكى سىلەر يالغۇز بىر اللەغا ئىمان ئېيتقىنىڭلارغا قەدەر ئەبەدىي ساقلىنىپ قالدۇ» دېدى﴾[3].

﴿ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم ئاتىسىغا ۋە قەۋمىگە ئېيتتى: «سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلاردىن مەن راستلا ئادا - جۈدامەن، پەقەت مېنى ياراتقان اللە مېنى (توغرا يولغا) باشلايدۇ»، ئىبراھىم كەلىمە تەۋھىدنى ئەۋلادىدىن (شېرىك كەلتۈرگەنلەر) ئىمانغا قايتسۇن دەپ ئەۋلادى ئىچىدە قالدۇرۇپ كەتتى﴾[4] يەنى «لائىلاھە ئىللەللاھۇ» نى قالدۇرۇپ كەتتى.

* * * * * * *

ٱلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهۡدِينِ ﴿٧٨﴾ وَٱلَّذِى هُوَ يُطۡعِمُنِى وَيَسۡقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضۡتُ فَهُوَ يَشۡفِينِ ﴿٨٠﴾ وَٱلَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحۡيِينِ ﴿٨١﴾ وَٱلَّذِىٓ أَطۡمَعُ أَن يَغۡفِرَ لِى خَطِيٓـَٔتِى يَوۡمَ ٱلدِّينِ ﴿٨٢﴾

ئۇ مېنى ياراتقان، ئۇ مېنى ھىدايەت قىلىدۇ[78]. ئۇ مېنى تاماق بىلەن تەمىنلەيدۇ، ئۇسسۇلۇق بىلەن تەمىنلەيدۇ[79]. ئاغرىپ قالسام ئۇ مېنى ساقايتىدۇ[80]. ئۇ مېنى قەبزى روھ قىلىدۇ، كېيىن يەنە تىرىلدۈرىدۇ[81]. قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ مېنىڭ خاتالىقلىرىمنى مەغپىرەت قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن[82].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالانىڭ مەرھەمىتىنى ۋە مېھرىبانلىقىنى بايان قىلىشى توغرىسىدا

يەنى مەن تۆۋەندىكى ئىشلارنى قىلغان زاتقا ئىبادەت قىلىمەن:

﴿**ئۇ مېنى ياراتقان، ئۇ مېنى ھىدايەت قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇ (ھەممە نەرسىنى) ياراتقان، ئورۇنلاشتۇرغان ۋە مەخلۇقاتلارنى ئۆزى تەرەپكە باشلىغان زاتتۇر. ھەممە نەرسىلەر الله تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرغىنى بويىچە ماڭىدۇ. الله تائالا خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ. خالىغان كىشىنى ئازدۇرۇۋېتىدۇ.

﴿**ئۇ مېنى تاماق بىلەن تەمىنلەيدۇ، ئۇسسۇلۇق بىلەن تەمىنلەيدۇ**﴾ يەنى ئۇ مېنى ياراتقان، ئاسمانىنىڭ ۋە زېمىننىڭ سەۋەبلىرىنى بويسۇندۇرۇپ بېرىش بىلەن ماڭا رىزىق بەرگەن زاتتۇر. الله تائالا (سۈغا ئېھتىياجلىق بولغان يەرلەرگە) بۇلۇتنى سۈرۈپ، سۇ چۈشۈرۈپ، شۇ سۇ بىلەن زېمىننى ياشارتتى،

---

[1] سۈرە ھۇد 54 — 56 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ئەنئام 81 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مۇمتەھىنە 4 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە زۇخرۇف 26 — 28 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

شۇ سۇ بىلەن بەندىلىرىگە ھەر خىل مېۋىلەردىن رىزىق چىقاردى. ئۆزى يارىتقان نۇرغۇنلىغان ئىنسانلارنى ھايۋانلارنى ۋە سۈغىرىش ئۈچۈن تاتلىق سۇ چۈشۈردى.

﴿**ئاغرىپ قالسام ئۇ مېنى ساقايتىدۇ**﴾ يەنى ئاغرىپ قېلىش الله تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى، ئۇنىڭ ھۆكمى ۋە ئۇنىڭ يارىتىشى بىلەن بولىدۇ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئەدەب يۈزىسىدىن (الله تائالا مېنى ئاغرىتىپ قويسا دەپ) ئاغرىتىپ قويۇشنى الله تائالاغا نىسبەت بەرمەستىن، «ئاغرىپ قالسام» دەپ ئاغرىپ قېلىشنى ئۆزىگە نىسبەت بەردى.

الله تائالا بۇ ھەقتە نامان ئوقۇغان كىشىنى مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇدى: ﴿بىزنى توغرا يولغا باشلىغىن، غەزىپىڭگە يولۇققانلارنىڭ ۋە ئازغانلارنىڭ يولىغا ئەمەس،سەن ئىنئام قىلغانلارنىڭ يولىغا (باشلىغىن)!﴾[1] يەنى بۇ ئايەتتە توغرا يولغا باشلاش ۋە ئىنئام قىلىشلار الله تائالاغا نىسبەت بېرىلدى. ئەدەب يۈزىسىدىن ئايەتتە كىمنىڭ غەزەپ قىلغانلىقى بايان قىلىنمىدى. ئازغۇنلۇق قىلىش بولسا بەندىلەرگە نىسبەت بېرىلدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە جىنلارنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلدى: ﴿بىز (جىنلار جامائەسى) زېمىندىكىلەرگە يامانلىق ئىرادە قىلىندىمۇ ياكى پەرۋەردىگارى ئۇلارغا ياخشىلىق ئىرادە قىلدىمۇ؟ بىلمەيمىز﴾[2] يەنى (ئايەتتە يامانلىقتا، يامانلىقنى ئىرادە قىلغۇچى ئوچۇق تىلغا ئېلىنمىدى. ئەمما ياخشىلىقتا "ياكى پەرۋەردىگارى ئۇلارغا ياخشىلىق ئىرادە قىلدىمۇ؟" دەپ پەرۋەردىگارنى ئوچۇق تىلغا ئالدى). شۇنىڭدەك ئىبراھىم ئەلەيھىسسالاممۇ مۇنداق دېدى: ﴿**ئاغرىپ قالسام ئۇ مېنى ساقايتىدۇ**﴾ يەنى مەن ئاغرىپ قالسام، الله تائالادىن باشقا بىرسى مېنى ساقايتالمايدۇ. ئۇ مېنى ئۆزى ئورۇنلاشتۇرغان، ساقايتىدىغان سەۋەبلەر بىلەن ساقايتىدۇ.

﴿**ئۇ مېنى قەبزى روھ قىلىدۇ، كېيىن يەنە تىرىلدۈرىدۇ**﴾ ئۇنداق قىلىشقا ئۇنىڭدىن باشقا بىرسى قادىر بولالمايدۇ. چۈنكى ئۇ (ھەممە نەرسىنى) ھەقىقەتەن يوقتىن بار قىلىدۇ (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن ئۇلارنى) تىرىلدۈرىدۇ.

﴿**قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ مېنىڭ خاتالىقلىرىمنى مەغپىرەت قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن**﴾ يەنى دۇنيا - ئاخىرەتتە گۇناھلارنى ئۇنىڭدىن باشقىسى كەچۈرۈشكە قادىر بولالمايدۇ. گۇناھلارنى پەقەت الله تائالالا كەچۈرىدۇ، ئۇ خالىغانىنى قىلغۇچىدۇر.

* * * * * * *

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَل لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِي مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئىلىم ھېكمەت ئاتا قىلغىن، مېنى ياخشىلارغا قوشقىن[83]. كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى نامىمنى قالدۇرغىن[84]. مېنى نازۇ نېمەتلىك جەننەتىنىڭ ۋارىسلىرىدىن قىلغىن[85]. ئاتامغا مەغپىرەت قىلغىن، ئۇ ھەقىقەتەن گۇمراھلاردىن بولدى[86]. ئۇلار (يەنى خالايىقلار) (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) تىرىلدۈرىلىدىغان كۈنده مېنى رەسۋا قىلمىغىن[87]. ئۇ كۈنى (ھېچ كىشىگە) مال ۋە

---

[1] سۈرە فاتىھە 6 — 7 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە جىن 10 - ئايەت.

www.munber.org

ئوغۇللار پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ﴾[88]. پەقەت (اللە نىڭ دەرگاهى) غا پاك قەلب بىلەن كەلگەن ئادەمگىلا پايدا يەتكۈزۈلىدۇ» ﴾[89].

ئىبراهىم ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۆزىگە ۋە دادىسىغا قىلغان دۇئاسى توغرىسىدا

ئىبراهىم ئەلەيهىسسالام پەرۋەردىگارىدىن ئۆزىگە هېكمەت بېرىشنى تەلەپ قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئىلىم هېكمەت ئاتا قىلغىن**﴾ ئىبنى ئابباس: ئىبراهىم ئەلەيهىسسالامنىڭ تىلىگىنى بىلىمدۇر، دېدى.

﴿**مېنى ياخشىلارغا قوشقىن**﴾ يەنى مېنى دۇنيا ـ ئاخىرەتتە ياخشىلار بىلەن بىللە قىلغىن. پەيغەمبەرئەلەيهىسسالام سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندا: «ئى اللە مېنى يۇقىرى دەرىجىدىكى كىشىلەر بىلەن قىلغىن» دېگەن سۆزنى ئۈچ قېتىم دېگەن.

﴿**كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى ناممنى قالدۇرغىن**﴾ يەنى ياخشىلىقتا نەمۇنە قىلىنىشىم ئۈچۈن مېنىڭ ياخشى ناممنى قالدۇرغىن. اللە تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كېيىنكىلەر ئىچىدە ئۇنىڭغا ياخشى نام قالدۇردۇق، ئىبراهىمغا سالام بولسۇن! بىز ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى مۇشۇنداق مۇكاپاتلايمىز﴾[1].

﴿**مېنى نازۇ نېمەتلىك جەننەتنىڭ ۋارىسلىرىدىن قىلغىن**﴾ يەنى سەن ماڭا دۇنيادا ياخشى ناممنى قالدۇرۇش بىلەن ۋە ئاخىرەتتە مېنى نازۇنېمەتلىك جەننەتنىڭ ۋارىسلىرىدىن قىلىش بىلەن مۇكاپاتلىغىن.

﴿**ئاتامغا مەغپىرەت قىلغىن**﴾ اللە تائالا ئىبراهىم ئەلەيهىسسالامنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا مەغپىرەت تىلىگەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! هېساب ئالىدىغان كۈندە(يەنى قىيامەت كۈنىدە)ماڭا،ئاتا ـ ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن»﴾[2].

ئىبراهىم ئەلەيهىسسالام كېيىنكى مەزگىلدە دادىسىغا مەغپىرەت تىلەشتىن يانغان. اللە تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىبراهىمنىڭ ئاتىسىغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى ئۇنىڭغا ئىلگىرى قىلغان ۋەدىسىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئىدى. ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ اللە نىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئاتىسى بىلەن ئادا ـ جۇدا بولدى. ئىبراهىم بولسا هەقىقەتەن كۆپ ئاھ چەككۈچى (يەنى كۆڭلى يۇمشاق)، (يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) چىداملىق ئىدى﴾[3] اللە تائالا ئىبراهىم ئەلەيهىسسالامنىڭ دادىسىغا مەغپىرەت تىلەشنى توختاتقۇزدى.

اللە تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىبراهىم ۋە ئۇنىڭ بىللە بولغان (مۆمىنلەر) سىلەرگە هەقىقەتەن ئوبدان نەمۇنىدۇر، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار قەۋمىگە: «هەقىقەتەن بىز سىلەردىن ۋە سىلەر اللەنى قويۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلىرىڭلاردىن ئادا ـ جۇدامىز، بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئاداۋەت ۋە ئۆچمەنلىك تاكى سىلەر يالغۇز بىر اللەغا ئىمان ئېيتقىنىڭلارغا قەدەر ئەبەدىي ساقلىنىپ قالىدۇ» دېدى. پەقەت ئىبراهىمنىڭ ئاتىسىغا ئېيتقان «ئەلۋەتتە ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، اللەنىڭ ئازابىدىن هېچ نەرسىنى سەندىن دەپئى قىلالمايمەن» دېگەن سۆزىنى سىلەرنىڭ نەمۇنە قىلىشىڭلارغا بولمايدۇ﴾[4]

﴿**ئۇلار (يەنى خالايىقلار) (هېساب بېرىش ئۈچۈن) تىرىلدۈرىلىدىغان كۈنىدە مېنى رەسۋا قىلمىغىن**﴾ يەنى ئىلگىرى ۋە كېيىنكى هەممە كىشى يىغىلىدىغان قىيامەت كۈنىدە مېنىڭ رەسۋا بولۇپ قېلىشىمدىن

---

[1] سۈرە سەففات 108 — 110 ـ ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ئىبراهىم 41 ـ ئايەت.
[3] سۈرە تەۋبە 114 ـ ئايەت.
[4] ـ سۈرە مۇمتەهىنە 4 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ساقلىغىن. ئىمام بۇخارى بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دادىسىنى چاڭ ـ توزاڭ باسقان ۋە قارىداپ كەتكەن ھالىتىدە كۆرىدۇ». ئىمام بۇخارى يەنە بىر رىۋايەتتە ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دادىسىغا يولۇقۇپ: ئى پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى قىيامەت كۈنى رەسۋا قىلماسلىقىڭغا ۋەدە بەرگەن ئىدىڭغۇ، دەيدۇ. ئاللاھ تائالا: ھەقىقەتەن مەن جەننەتنى كاپىرلارغا ھارام قىلدىم، دەيدۇ».

ئىمام بۇخارى پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرىنى بايان قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دادىسى ئازەر بىلەن ئۇچرىشىدۇ. ئازەرنىڭ يۈزى چاڭ ـ توزاڭ ۋە قارىداپ كەتكەن بولىدۇ. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: مەن ساڭا ماڭا ئاسىيلىق قىلمىغىن دېمىگەنمىدىم، دەيدۇ. ئازەر ئۇنىڭغا: بۈگۈن مەن ساڭا ئاسىيلىق قىلمايمەن دەيدۇ. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم! قىيامەت كۈنى مېنى مات قىلمايدىغانلىقىڭ توغرىسىدا ماڭا ۋەدە بەرگەن ئەمەسمىدىڭ؟ (نىجات تېپىشتىن) يىراق بولغان دادامنىڭ مات بولۇشىدىن. بەكرەك مات بولۇش بارمۇ؟ دەيدۇ. ئاللاھ تائالا شەك شۈبھىسىزكى، مەن جەننەتنى كاپىرلارغا ھارام قىلدىم، دەيدۇ. ئاندىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا: ئى ئىبراھىم! پۇتۇڭنىڭ ئاستىغا قارا دېيىلىدۇ. (ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام پۇتىنىڭ ئاستىغا قارىغۇدەك بولسا) قېنىغا يېقى تېزىكىگە بۇلغانغان بىر قاپلان تۇرغانلىقىنى كۆرىدۇ. شۇ چاغدا ئۇ قاپلانىڭ پۇتلىرىدىن سۆرىلىپ دوزاخقا تاشلىنىدۇ»[1] بۇ ھەدىسنى ئابدۇراھمان نەسەئىمۇ رىۋايەت قىلدى.

﴿**ئۇ كۈنى (ھېچ كىشىگە) مال ۋە ئوغۇللار پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنىدە ئىنسان يەر يۈزىگە بىر كىلىدىغان ئالتۇن فىدىيە بەرسىمۇ ۋە يەر يۈزىدىكى بارلىق كىشىلەرنى فىدىيە بەرسىمۇ، فىدىيە بەرگەن ئالتۇنى ۋە ئادەملىرى ئۇنى ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىدىن ساقلاپ قالالمايدۇ. قىيامەت كۈنى ئىنسانغا پەقەت ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىمانى ۋە ئىخلاسى، شېرىك ۋە مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدا بولغانلىقلىرىلا ئەسقاتىدۇ.

﴿**پەقەت (ئاللاھ نىڭ دەرگاھى) غا پاك قەلب بىلەن كەلگەن ئادەمگىلا پايدا يەتكۈزۈلىدۇ**»﴾ يەنى گۇناھلاردىن ۋە شېرىكتىن پاك قەلب بىلەنلا كەلگەن ئادەمگىلا پايدا يەتكۈزۈلىدۇ. ئىبنى سىرىن: پاك قەلب بولسا، ئاللاھ تائالانىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى، قىيامەتنىڭ شەكسىز مەيدانغا كېلىدىغانلىقىنى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ قەبرىدىكى كىشىلەرنى شەكسىز قايتا تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى بىلىدىغان قەلبىدۇر، دېدى.

سەئىد ئىبنى مۇسەييەب: پاك قەلب (مەنىۋى) كېسەللىكتىن خالىي قەلبىدۇر، دېدى. ئۇ بولسىمۇ مۇمىننىڭ قەلبىدۇر. چۈنكى، كاپىرلار ۋە مۇناپىقلارنىڭ قەلبلىرى كېسەلدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ دىللىرىدا كېسەل (يەنى مۇناپىقلىق ۋە شەكلىنىش) بار﴾[2].

ئەبۇئوسمان نىسابۇرى: پاك قەلب بولسا، دىنغا دىن نامىدىن يېڭىلىق كىرگۈزۈشتىن خالىي (ۋە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ) كۆرسىتىپ بەرگەن يولغا رازى بولۇپ تۇرىدىغان قەلبىدۇر، دېدى.

* * * * * * *

---

[1] ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دادىسى ئازەرنىڭ گۇناھىنىڭ كەچۈرۈلۈشى ئۈچۈن ئاللاھ تائالادىن شاپائەت تىلەپ ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىغا بارغانىدا، ئۇنىڭغا مۇشرىكلارغا جەننەتنىڭ ھارام قىلىنغانلىقىنى بايان قىلغاندىن كېيىن، ئازەرنى ئىنسانلىق شەكلىدە دوزاخقا تاشلىسا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئېغىر كېلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئەمەلىدە ئىنسانلىق تەبىئىتىدىن چىقىپ كەتكەن دادىسىنى يىرتقۇچ ھايۋان يەنى قاپلانىڭ شەكلىدە دوزاخقا تاشلاش ئارقىلىق ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭۈلىنى ئارام تاپقۇزىدۇ.

[2] سۈرە بەقەرنىڭ 10 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَأُزْلِفَتِ ٱلْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾
مِن دُونِ ٱللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ يَنتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُواْ فِيهَا هُمْ وَٱلْغَاوُۥنَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ
أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُواْ وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَٱللَّهِ إِن كُنَّا لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ
ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَآ أَضَلَّنَآ إِلَّا ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِن شَٰفِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ
لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ
ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

جەننەت تەقۋادارلارغا يېقىنلاشتۇرۇلىدۇ[90]. دوزاخ گۇمراھلارغا ئوچۇق كۆرسىتىلىدۇ[91]. ئۇلارغا: «سىلەر ئىلگىرى اللە نى قويۇپ چوقۇنغان نەرسىڭلار قەيەردە؟ ئۇلار سىلەرگە ياردەم بېرەلەمدۇ؟ يا ئۆزلىرىگە ياردەم بېرەلەمدۇ؟» دېيىلىدۇ[92-93]. بۇتلار، گۇمراھلار ۋە ئىبلىسنىڭ قوشۇنلىرىنىڭ ھەممىسى دوزاخقا ئۈستى - ئۈستىلەپ تاشلىنىدۇ[94-95]. ئۇلار دوزاختا جېدەللىشىپ ئېيتىدۇ: «اللە بىلەن قەسەمكى، بىز ئوپئوچوق گۇمراھلىقتا ئىدۇق[96-97]. ئۆز ۋاقتىدا بىز سىلەرنى (ئىبادەتتە) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بىلەن ئوخشاش ئورۇنىدا قويماتتۇق[98]. بىزنى پەقەت گۇناھكارلارلا ئازدۇردى[99]. شۇنىڭ ئۈچۈن بىزگە شاپائەت قىلغۇچىلار يوق[100]. ۋە يېقىن دوستىمۇ يوق[101]. ئەگەر بىزگە (دۇنياغا) قايتىشقا بولسا ئىدى، بىز مۆمىنلەردىن بولاتتۇق»[102]. شۇبھىسىزكى، بۇنىڭدا (يەنى ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسىدە) (ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن) ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى[103]. سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[104].

تەقۋادارلارنىڭ ۋە گۇمراھ بولغۇچىلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى ھالى، گۇمراھ بولغۇچىلارنىڭ جېدىلى ۋە ئۇلارنىڭ ھەسرىتى توغرىسىدا

﴿**جەننەت تەقۋادارلارغا يېقىنلاشتۇرۇلىدۇ**﴾ يەنى جەننەت ئۇنىڭغا كىرىشكە تېگىشلىك بولغان كىشىلەرگە نەقىشلەنگەن ۋە زىنەتلەنگەن ھالدا يېقىنلاشتۇرۇلىدۇ. ئۇلار بولسا دۇنيادىكى چاغلىرىدىلا جەننەتكە قىزىققان ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلغان تەقۋادارلاردۇر.

﴿**دوزاخ گۇمراھلارغا ئوچۇق كۆرسىتىلىدۇ**﴾ يەنى جەھەننەم گۇناھكارلارغا ئوپئوچوق كۆرسىتىلدى. جەھەننەمدىن بويۇنلار كۆرىنىپ (ئېشەك ھاڭرىغاندەك) توۋلاپ ناله - پەريات قىلىدۇ - ده (قورقۇنچتىن) يۈرەكلەر بۇغۇزلارغا تىقىلىپ قالىدۇ. جەھەننەمگە كىرىشكە لايىق بولغانلارغا تاپا - تەنە ۋە رەسۋا قىلىش يۈزىسىدىن مۇنداق دېيىلىدۇ: ﴿**«سىلەر ئىلگىرى اللە نى قويۇپ چوقۇنغان نەرسەڭلار قەيەردە؟ ئۇلار سىلەرگە ياردەم بېرەلەمدۇ؟ يا ئۆزلىرىگە ياردەم بېرەلەمدۇ؟»**﴾ يەنى اللە تائالانى قويۇپ ئىبادەت قىلغان بۇتلىرىڭلار ۋە (اللە تائالانىڭ) تەڭتۇشلىرى دەپ قارىغان نەرسىلىرىڭلار، بۈگۈن سىلەرگە ھېچ پايدا - زىيان كەلتۈرەلمەيدۇ ۋە ئۆزلىرىدىنمۇ ھېچ نەرسىنى توساپ قالالمايدۇ. چۈنكى، بۈگۈن سىلەر ۋە ئۇلار جەھەننەمگە يېقىلغۇ بولۇسىلەر. سىلەر جەھەننەمگە كىرىسىلەر.

www.munber.org

﴿بۇتلار، گۈمراهلار ۋە ئىبلىسنىڭ قوشۇنلىرىنىڭ هەممىسى دوزاختا ئۇستى - ئۈستىلەپ تاشلىنىدۇ﴾ يەنى كاپىرلار، ئۇلارنى الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشكە چاقىرغانلار ۋە ئىبلىسنىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ هەممىسى دوزاختا ئۈستى - ئۈستىلەپ تاشلىنىدۇ.

﴿ئۇلار دوزاختا جېدەللىشىپ ئېيتىدۇ: «الله بىلەن قەسەمكى، بىز ئوپئوچۇق گۇمراهلىقتا ئىدۇق، ئۇز ۋاقتىدا بىز سىلەرنى (ئىبادەتتە) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بىلەن ئوخشاش ئورۇندا قويياتتۇق﴾ يەنى بىز كىشىلەرنىڭ سىلەرنىڭ بۇيرۇقىغالارغا بويسۇنۇشنى خۇددى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇلىنىدىغىنىدەك كۆرگەن ئىدۇق ۋە ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا قوشۇپ سىلەرگە ئىبادەت قىلغان ئىدۇق.

﴿بىزنى پەقەت گۇناهكارلارلا ئازدۇردى﴾ يەنى پەقەت گۇناهكارلارلا بىزنى شۇنداق قىلىشقا چاقىردى.

﴿شۇنىڭ ئۈچۈن بىزگە شاپائەت قىلغۇچىلار يوق﴾ الله تائالا كاپىرلارنىڭ شۇنداق دەيدىغانلىقىنى باشقا بىر ئورۇندا بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار (يەنى كۇففارلار) پەقەت (ئۆزلىرىگە ۋەدە قىلىنغان ئازابنىڭ) نەتىجىسىنىلا كۆتىدۇ، ئۇنىڭ نەتىجىسى كەلگەن كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى)، ئىلگىرى كىتابقا ئەمەل قىلمىغانلار: «پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ئەلچىلىرى ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلگەن ئىدى (بىز ئۇلارغا ئىمان ئېيتمىدۇق، بۇگۈن) بىزگە شاپائەت قىلىدىغان شاپائەتچىلەر بارمىدۇ؟ ياكى گۇناھ قىلىشتىن قول ئۈزۈپ، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش ئۈچۈن دۇنياغا قايتۇرۇلۇشىمىزغا بولامدىغاندۇ؟» دەيدۇ﴾[1]

﴿شۇنىڭ ئۈچۈن بىزگە شاپائەت قىلغۇچىلار يوق، ۋە يېقىن دوستىمۇ يوق. ئەگەر بىزگە (دۇنياغا) قايتىشقا بولسا ئىدى، بىز مۆمىنلەردىن بولاتتۇق»﴾ يەنى ئۇلارنىڭ مۇنداق دېيىشىنىڭ سەۋەبى، ئۇلارنىڭ گۇمانىچە پەرۋەردىگارىنىڭ ئىبادىتىدە بولۇش ئۈچۈن دۇنياغا قايتۇرۇلۇشنى ئۈمىد قىلىدۇ. الله تائالا بىلىدۇكى، ئەگەر ئۇلار دۇنياغا قايتۇرۇلغان تەقدىردىمۇ چەكلەنگەن ئىشلارنى ئەلۋەتتە يەنە قىلاتتى. شۇبھىسىزكى، ئۇلار (بىز دۇنياغا قايتساق ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلاتتۇق) دېگەن سۆزىدە يالغانچىلاردۇر.

الله تائالا سۈرە سادتا دوزاختا كىرگەنلەرنىڭ جېدەللىشىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ ئاخىرىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئەھلى دوزاخنىڭ بۇ رەۋىشتە ئۆز ئارا جاڭجاللىشى چوقۇمدۇر﴾[2].

﴿شۇبھىسىزكى، بۇنىڭدا (يەنى ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسىدە) (ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن) ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار﴾ يەنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى بىلەن قىلغان مۇنازىرسىدە، ئۇلارغا الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان ھۆججەتلەردە ئەلۋەتتە الله تائالادىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوق ئىكەنلىكىگە ئوچۇق، روشەن پاكىتلار باردۇر. ﴿ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾.

* * * * * * *

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾

---

[1] سۈرە ئەئراف 53 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ساد 64 - ئايەت.

www.munber.org

نۇھنىڭ قەۋمى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى[105]. ئۇز ۋاقتىدا ئۇلارغا قېرىندىشى نۇھ ئېيتتى: «سىلەر (اللە دىن) قورقمامسىلەر؟[106]. مەن ھەقىقەتەن سىلەرگە سادىق بىر پەيغەمبەرمەن[107]. سىلەر اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار[108]. تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن، ئۇنى پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدىن تىلەيمەن[109]. اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار»[110].

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى، ئۇنىڭ قەۋمىگە قىلغان ۋەز- نەسىھىتى ۋە قەۋمىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا

بۇ اللە تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى نۇھ ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا بەرگەن خەۋىرىدۇر. نۇھ ئەلەيھىسسالام يەر يۈزىدىكى كىشىلەر بۇتلارغا ۋە (اللە تائالانىڭ) تەڭتۇشلىرى دەپ قارىغان نەرسىلەرگە ئىبادەت قىلىشنى باشلىغاندىن كېيىن اللە تائالا ئۇ كىشىلەرگە ئەۋەتكەن تۇنجى پەيغەمبەردۇر. اللە تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارنىڭ بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشلىرىدىن توسقۇچى ۋە بۇنىڭ يامان ئاقىۋىتىدىن ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇلار نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىپ اللە تائالاغا قوشۇپ بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت قەبىھ قىلمىشلىرىنى داۋاملاشتۇرىۋەردى. اللە تائالا ئۇلارنىڭ نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقلىرىنى ھەممە پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىق دەپ قارىدى.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**نۇھنىڭ قەۋمى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى، ئۇز ۋاقتىدا ئۇلارغا قېرىندىشى نۇھ ئېيتتى: «سىلەر (اللە دىن) قورقمامسىلەر؟**﴾ يەنى سىلەر اللە تائالادىن باشقا بىرسىگە ئىبادەت قىلىشقا اللە تائالادىن قورقمامسىلەر؟

﴿**مەن ھەقىقەتەن سىلەرگە سادىق بىر پەيغەمبەرمەن**﴾ يەنى مەن ھەقىقەتەن اللە تائالا تەرىپىدىن سىلەرگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەردۇرمەن. مەن اللە تائالا مېنى ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىدە ئىشەنچلىكتۇرمەن. مەن سىلەرگە پەرۋەردىگارىمنىڭ ماڭا تاپشۇرغان ئۇلۇغ ۋەزىپىسىنى كەم - زىيادە قىلماستىن يەتكۈزىمەن.

﴿سىلەر اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار، تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن، ئۇنى پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدىن تىلەيمەن﴾ يەنى مەن سىلەرگە ۋەز - نەسىھەت قىلغانلىقىم ئۈچۈن سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن. بۇنىڭ ساۋابىنىڭ پەقەت پەرۋەردىگارىمنىڭ قېشىدا ساقلىنىپ قىلىشنى ئۈمىد قىلىمەن.

﴿**اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار**»﴾ يەنى اللە تائالانىڭ مېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىدە ۋە ماڭا تاپشۇرغان ئامانەتتە مېنىڭ راستچىللىقىم، (شۇلار بىلەن سىلەرگە) ۋەز - نەسىھەت قىلىدىغانلىقىم ۋە ئىشەنچلىكلىكىم سىلەرگە ئاشكارا ۋە روشەن بولدى.

* * * * * * *

﴿ قَالُوٓاْ أَنُؤۡمِنُ لَكَ وَٱتَّبَعَكَ ٱلۡأَرۡذَلُونَ ١١١ قَالَ وَمَا عِلۡمِي بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ١١٢ إِنۡ حِسَابُهُمۡ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّيۖ لَوۡ تَشۡعُرُونَ ١١٣ وَمَآ أَنَا۠ بِطَارِدِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ١١٤ إِنۡ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٞ مُّبِينٞ ١١٥ ﴾

ئۇلار: «(ئى نۇھ!) ساڭا تۆۋەن تەبىقىدىكى ئادەملەر ئەگەشكەن تۇرسا، ساڭا بىز ئىمان ئېيتامدۇق؟» دېدى[111]. نۇھ ئېيتتى: «مەن ئۇلارنىڭ نېمە قىلغانلىقىنى ئۇقمايمەن[112]. ئەگەر

www.munber.org

بىلسەڭلار ئۇلاردىن ھېساب ئېلىشنى پەقەت پەرۋەردىگارىم ئۇستىگە ئالغان[113]. مەن مۆمىنلەرنى قوغلىۋەتمەيمەن[114]. مەن پەقەت ئوچۇق - ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن» [115].

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئۇنىڭغا: بىز ساڭا ئىمان ئېيتمايمىز، بىز ئىچىمىزدىن ساڭا ئەگەشكەن ۋە ئىشەنگەن ئەڭ تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشىلەر بىلەن بىللە ساڭا ئەگەشمەيمىز، دېدى. الله تائالا ئۇلارنىڭ دېگەنلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار: «(ئى نۇھ!) ساڭا تۆۋەن تەبىقىدىكى ئادەملەر ئەگەشكەن تۇرسا، ساڭا بىز ئىمان ئېيتامدۇق؟» دېدى، نۇھ ئېيتتى: «مەن ئۇلارنىڭ نېمە قىلغانلىقىنى ئۇقمايمەن**﴾ يەنى تۆۋەن تەبىقىدىكىلەرنىڭ ساڭا ئەگەشكەنلىكىدىن ساڭا بىرەر زىيان بولارمىدى؟ ئەگەر ئۇلار ھەقىقەتنى ئىزدەپ ساڭا ئەگەشكەن بولسا، ئىش شۇ بويىچە بولىدۇ. مېنىڭ ئۇلارنى سۈرۈشتە قىلىپ تەكشۈرۈپ بېقىشىم لازىم ئەمەس. مەن پەقەت ئۇلارنىڭ ساڭا بولغان ئىشەنچىسىنىلا قوبۇل قىلىمەن. ئەمما ئۇلارنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى الله تائالاغا تاپشۇرىمەن.

﴿**ئەگەر بىلسەڭلار ئۇلاردىن ھېساب ئېلىشنى پەقەت پەرۋەردىگارىم ئۇستىگە ئالغان، مەن مۆمىنلەرنى قوغلىۋەتمەيمەن، مەن پەقەت ئوچۇق ـ ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن**﴾ يەنى مەن ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىنىپ ئەۋەتىلدىم. كىم ماڭا بويسۇنىدىكەن، ئەگىشىدىكەن ۋە ماڭا ئىشىنىدىكەن، مەيلى ئۇ يۇز ئابرۇيلۇق كىشى بولسۇن، ياكى يۇز ئابرۇيى يوق ئادەتتىكى كىشى بولسۇن، ياكى مەرتىۋىلىك كىشى بولسۇن، ياكى تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشى بولسۇن، ئۇ مېنىڭ قاتارىمدىكى ۋە مەن ئۇنىڭ قاتارىدىكى ئادەم ھېسابلىنىمىز.

* * * * * * *

قَالُوٓاْ لَئِن لَّمۡ تَنتَهِ يَٰنُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡمَرۡجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوۡمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَٱفۡتَحۡ بَيۡنِي وَبَيۡنَهُمۡ فَتۡحٗا وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِيَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنجَيۡنَٰهُ وَمَن مَّعَهُۥ فِي ٱلۡفُلۡكِ ٱلۡمَشۡحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغۡرَقۡنَا بَعۡدُ ٱلۡبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

ئۇلار ئېيتتى: «ئى نۇھ! ئەگەر سەن (پەيغەمبەرلىك دەۋەتىدىن) يانمىساڭ، سەن چوقۇم تاش - كېسەك قىلىنىپ ئۆلتۈرۈلگۈچىلەردىن بولىسەن» [116]. نۇھ ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! قەۋمىم مېنى ھەقىقەتەن ئىنكار قىلدى[117]. مەن بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقارغىن، مېنى ۋە مەن بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەرنى قۇتقۇزغىن» [118]. بىز ئۇنى ۋە (ئادەملەر،ھايۋانلار بىلەن)لىق تولغان كېمىدە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغانلارنى قۇتقۇزدۇق[119]. (ئۇلارنى قۇتقۇزغاندىن) كېيىن ئاندىن قالغانلارنى غەرق قىلدۇق[120]. بۇنىڭدا (تەپەككۇر قىلغۇچىلار ئۈچۈن) ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلار (يەنى كىشىلەر) نىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى[121]. سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[122].

www.munber.org

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ نۇھ ئەلەيھىسسالامغا تەھدىد سالغانلىقى، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا قارشى دۇئا قىلغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا

نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئۇزۇن مۇددەت تۇرۇپ، ئۇلارنى الله تائالا تەرىپىگە كېچە - كۈندۈز، ئاشكارا - يوشۇرۇن چاقىردى. نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى قاچانكى الله تائالا تەرىپىگە چاقىرسا، ئۇلار كاپىرلىقتا ۋە چاقىرىقنى قوبۇل قىلماسلىقتا چىڭ تۇردى ۋە ئاخىردا مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى نۇھ! ئەگەر سەن يانمىساڭ** ﴾ يەنى ئەگەر سەن بىزنى دىنىڭغا چاقىرىشىڭدىن يانمىساڭ، ﴿**سەن چوقۇم تاش ـ كېسەك قىلىنىپ ئۆلتۈرۈلگۈچىلەردىن بولىسەن»** ﴾ يەنى ئەلۋەتتە بىز سېنى چالما - كېسەك قىلىمىز.

بۇ ۋاقىتتىدا نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا قارشى الله تائالا ئىجابەت قىلغان دۇئاسىنى قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«پەرۋەردىگارىم! قەۋمىم مېنى ھەقىقەتەن ئىنكار قىلدى، مەن بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقارغىن، مېنى ۋە مەن بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەرنى قۇتقۇزغىن»** ﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مەن بۇزەك قىلىندىم، ياردەم قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى، ئاسماننىڭ دەرۋازىلىرىنى قۇيۇلۇپ ياغقۇچى يامغۇر بىلەن ئېچىۋەتتۇق، زېمىندىن بۇلاقلارنى ئېتىلدۇرۇپ چىقاردۇق، (الله تەقدىر قىلغان ئۇلارنى غەرق قىلىپ ھالاك قىلىش) ئىشىغا بىنائەن، يامغۇر سۇيى بىلەن بۇلاق سۇيى (بىر ـ بىرىگە قوشۇلدى، نۇھنى تاختا ۋە مىخلار بىلەن ياسالغان كېمىگە سالدۇق، كېمە بىزنىڭ ھىمايىمىز ئاستىدا ماڭاتتى، ئىنكار قىلىنغانىنى (يەنى نۇھنى) مۇكاپاتلاش ئۈچۈن (نۇھنىڭ قەۋمىنى غەرق قىلدۇق)﴾[1].

﴿**بىز ئۇنى ۋە (ئادەملەر،ھايۋانلار بىلەن)لىق تولغان كېمىدە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغانلارنى قۇتقۇزدۇق، (ئۇلارنى قۇتقۇزغانىدىن) كېيىن ئاندىن قالغانلارنى غەرق قىلدۇق**﴾ يەنى بىز نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن بارلىق كىشىلەرنى قۇتقۇزدۇق. ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتمىغان ۋە ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا قارشى چىققان ھەممە كىشىلەرنى سۇغا چۆكتۈرۈۋەتتۇق.

﴿**بۇنىڭدا (تەپەككۇر قىلغۇچىلار ئۈچۈن) ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلار (يەنى كىشىلەر) نىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾.

* * * * * * *

كَذَّبَتۡ عَادٌ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذۡ قَالَ لَهُمۡ أَخُوهُمۡ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمۡ رَسُولٌ أَمِينٞ ﴿١٢٥﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍۖ إِنۡ أَجۡرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبۡنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ ءَايَةٗ تَعۡبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمۡ تَخۡلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا بَطَشۡتُم بَطَشۡتُمۡ

[1] سۈرە قەمەر 10 — 14 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُم بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُم بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾

ئاد (خەلقى) پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى[123]. ئۇز ۋاقتىدا ئۇلارغا قېرىندىشى ھۇد ئېيتتى: «سىلەر (اللە دىن) قورقمامسىلەر؟[124]. مەن ھەقىقەتەن سىلەرگە سادىق پەيغەمبەرمەن[125]. سىلەر اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار[126]. تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن، ئۇنى پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدىن تىلەيمەن[127]. سىلەر ھەر بىر ئېگىز جايغا ئويۇن - كۈلكە ئۈچۈن بىر ئالامەت (يەنى ئېگىز بىنا) سالامسىلەر[128]. (گويا سىلەر ئۇلمەيدىغاندەك) دۇنيادا مەڭگۈ قېلىشنى ئۈمىد قىلىپ پۈختا سارايلارنى سالامسىلەر[129]. ئەگەر (بىراۋنى) جازالىساڭلار، زالىملاردەك جازالايسىلەر[130]. سىلەر اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار[131]. سىلەرگە سىلەر بىلىدىغان نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان اللە دىن قورقۇڭلار[132]. ئۇ سىلەرگە چارۋىلارنى، ئوغۇللارنى، باغلارنى، بۇلاقلارنى ئاتا قىلدى[133 - 134]. مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ بۈيۈك كۈننىڭ ئازابىغا قېلىشىڭلاردىن قورقىمەن»[135].

ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمى ئادقا قىلغان ۋەز - نەسىھەتى توغرىسىدا

بۇ اللە تائالانىڭ ئۆزىنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى ھۇد ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا بەرگەن خەۋىرىدۇر. ئۇ قەۋمى ئادنى اللە تائالا تەرىپىگە چاقىردى. ئۇنىڭ قەۋمى يەمەن شەھەرلىرى بىلەن چېگىرداش، ھەزرەمەۋتكە يېقىن قۇملۇق تاغ يەرلەشكەن ئىدى. ئۇلارنىڭ ياشىغان دەۋرى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىدىن كېيىن ئىدى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۆز ۋاقتىدا نۇھنىڭ قەۋمى ھالاك بولغاندىن كېيىن، اللە نىڭ سىلەرنى ئۇلارنىڭ ئورۇنباسارلىرى قىلغانلىقىنى، ۋۇجۇدۇڭلارنى قامەتلىك، بەستلىك قىلغانلىقىنى ياد ئېتىڭلار، سىلەر بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن اللە نىڭ نېمەتلىرىنى ياد ئېتىڭلار﴾[1].

ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ تەن قۇرۇلۇشى، كۈچ - قۇۋۋەتتىلىك ۋە بويىنىڭ ئېگىزلىكى ئەڭ ۋايىغا يەتكەن ئىدى. ئۇلارنىڭ رىزىقلىرى مول، مال - دۇنياسى، بالا - چاقىلىرى، زىرائەت ۋە مېۋىلىرى كۆپ، (زېمىنلىرى) باغۇ - بوستان ۋە دەريالار بىلەن ئاۋات ئىدى. ئۇلار مۇشۇنداق نېمەتلەر ئىچىدە تۇرۇپمۇ يەنە اللە تائالاغا قوشۇپ باشقىسىغا ئىبادەت قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ھۇد ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارغا پەيغەمبەر، خۇش بېشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ تاللاپ ئەۋەتتى. ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى يالغۇز بىر اللە تائالا تەرىپىگە چاقىردى. ئۇ ئۇلارنى قارشىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن كېلىدىغان اللە تائالانىڭ غەزىپىدىن، ئازابىدىن ۋە اللە تائالانىڭ قاتتىق تۇتۇشىدىن ئاگاھلاندۇردى.

ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا خۇددى نۇھ ئەلەيھىسسالامدەك ۋەز - نەسىھەت قىلىپ ئاخىردا مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەر ھەر بىر ئېگىز جايغا ئويۇن - كۈلكە ئۈچۈن بىر ئالامەت (يەنى ئېگىز بىنا) سالامسىلەر**﴾ يەنى سىلەر يوللار ئۈستىگە ناھايىتى پۈختا، كاتتا بىنالارنى سالامسىلەر؟ سىلەر بۇنى ئۇنىڭغا ئېھتىياجىڭلار بولغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى پەقەت ئويۇن - تاماشا قىلىش ۋە كۆچ - قۇۋۋىتىڭلارنىڭ قالتىس ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىشىڭلار ئۈچۈنلا سالىسىلەر. شۇڭا ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشىنى

[1] سۈرە ئەئرافى 69 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەيىبلىدى. چۈنكى، بۇ ۋاقىتنى بىھۇدە ئۆتكۈزگەنلىك، تەنلىرىنى مەنپەئەتسىز ئىشلارنى قىلىش بىلەن چارچاتقانلىق ۋە دۇنيا - ئاخىرەتتە پايدا ئېلىپ كەلمەيدىغان ئىشلارنى قىلغانلىقتۇر.

شۇڭا ھۇد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿**گويا سىلەر ئۆلمەيدىغاندەك) دۇنيادا مەڭگۈ قېلىشنى ئۈمىد قىلىپ پۈختا سارايلارنى سالامسىلەر**﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭدا مەڭگۈ تۇرۇش ئۈچۈن (شۇنداق سارايلارنى سالامسىلەر؟) مەڭگۈ تۇرۇش سىلەرگە نىسىپ بولمايدۇ. بۇ نەرسىلەرمۇ ھامان بىر كۈنى سىلەردىن خۇددى سىلەردىن ئىلگىرىكى كىشىلەردىن يوقالغان نەرسىلەردەكلا يوقىلىدۇ.

﴿**ئەگەر (براۋنى) جازالىساڭلار، زالىملاردەك جازالايسىلەر**﴾ يەنى ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ناھايىتى كۈچلۈك، رەھىمسىز ئىكەنلىكى بىلەن سۆيەتلەيدۇ.

﴿**سىلەر الله دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار**﴾ يەنى سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار ۋە پەيغەمبىرىڭلارغا بويسۇنۇڭلار. ئاندىن ھۇد ئەلەيھىسسالام الله تائالانىڭ ئۇلارغا بەرگەن نېمەتلىرىنى ئەسلىتىشكە باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەرگە سىلەر بىلىدىغان نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان الله دىن قورقۇڭلار، ئۇ سىلەرگە چارۋىلارنى، ئوغۇللارنى، باغلارنى، بۇلاقلارنى ئاتا قىلدى، مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ بۇيۇك كۈنىنىڭ ئازابىغا قېلىشىڭلاردىن قورقىمەن**﴾ يەنى سىلەر ئىنكار قىلساڭلار ۋە قارشىلىق كۆرسەتسەڭلار. (مەن سىلەرنىڭ بۇيۇك كۈنىنىڭ ئازابىغا قېلىشىڭلاردىن قورقىمەن).

ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى (جەننەتكە) رىغبەتلەندۈرۈش ۋە (دوزاخنىڭ ئازابىدىن) قورقۇتۇش بىلەن الله تائالا تەرىپىگە چاقىردى. بۇ ئۇلارغا ھېچ پايدا بەرمىدى.

* * * * * * *

قَالُوا۟ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُن مِّنَ ٱلْوَٰعِظِينَ ﴿١٣٦﴾ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا خُلُقُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَٰهُمْ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

ئۇلار ئېيتتى: «نەسىھەت قىلامسەن، قىلمامسەن، بەربىر بىزگە ئوخشاش[136]. بۇ (يەنى بۇتلارغا چوقۇنۇش) پەقەت بۇرۇنقىلاردىن قالغان ئادەت[137]. بىز ھەرگىز جازالانمايمىز»[138]. ئۇلار ئۇنى (يەنى ھۇدنى) ئىنكار قىلدى، ئۇلارنى بىز ھالاك قىلدۇق، بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى[139]. سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىبانلىقتۇر[140].

ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ بەرگەن جاۋابى ۋە ئۇلارغا كەلگەن ئازاب توغرىسىدا

الله تائالا ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنى نېمىدىن ئاگاھلاندۇرغان، نېمىگە رىغبەتلەندۈرگەن، نېمىنىڭ ئازابىدىن قورقۇتقانلىقىنى ئۇلارغا ئوچۇق بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ھۇد ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن جاۋابىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار ئېيتتى: «نەسىھەت قىلامسەن، قىلمامسەن، بەربىر بىزگە ئوخشاش**﴾ يەنى بىز ھازىرقى يولىمىزدىن يانمايمىز.

﴿ئۇلار ئېيتتى: «ئى ھۇد! سەن بىزگە (ئۆزەڭنىڭ راستلىقىڭنى كۆرسىتىدىغان) ھېچقانداق روشەن دەلىل كەلتۈرمىدىڭ، سېنىڭ سۆزۈڭ بىلەن بىز ئىلاھلىرىمىزنى تاشلىۋەتمەيمىز ۋە سېنىڭ

www.munber.org

(پەيغەمبەرلىكىڭگە) ئىشەنمەيمىز﴾[1] ئەمەلىيەتمۇ شۇنداقتۇر. چۈنكى، الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿شۇبھىسىزكى، كاپىرلارنى ئاگاھلاندۇرامسەن، ئاگاھلاندۇرمامسەن، بەربىر، ئۇلار ئىمان ئېيتمايدۇ﴾[2] ﴿شۇبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ، ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەرگۆرستىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[3].

﴿**بۇ (يەنى بۇتلارغا چوقۇنۇش) پەقەت بۇرۇنقىلاردىن قالغان ئادەت**﴾ بۇ ئايەتتە ئىككى خىل قىرائەت باردۇر.

بىرىنچى خىل قىرائەتكە ئاساسەن ئىبنى مەسئۇد، ئەۋفى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس، ئىلقەمە ۋە مۇجاھىد قاتارلىقلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: سەن بىزگە ئېلىپ كەلگەن بۇ نەرسە پەقەت بۇرۇنقىلارنىڭ توقۇپ چىققان نەرسىلىرىدۇر، دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. قۇرەيشنىڭ مۇشرىكلىرىمۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا شۇنداق دېگەن.

الله تائالا قۇرەيشنىڭ مۇشرىكلىرىنىڭ دېگەنلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئېيتتى: « (بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرىدۇركى، ئۇلارنى ئۇ يازدۇرۇۋالغان، (ھېيزى قىلىۋېلىش ئۈچۈن) ئۇنىڭغا ئەتىگەن ـ ئاخشامدا ئوقۇپ بېرىلىۋاتىدۇ »﴾[4] ﴿كاپىرلار: « بۇ (يەنى قۇرئان) پەقەت ئۇ (يەنى مۇھەممەد) ئۆزى توقۇغان يالغاندۇر، ئۇنىڭغا ئۇنى توقۇشقا باشقا بىر قەۋم (يەنى ئەھلى كىتاب) ياردەم بەرگەن » دەيدۇ، ئۇلار (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بوھتان چاپلاش بىلەن ئۇنىڭغا) زۇلۇم قىلدى ۋە يالغاننى چاپلىدى، ئۇلار ئېيتتى: « (بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرىدۇركى، ئۇلارنى ئۇ يازدۇرۇۋالغان، (ھېيزى قىلىۋېلىش ئۈچۈن) ئۇنىڭغا ئەتىگەن ـ ئاخشامدا ئوقۇپ بېرىلىۋاتىدۇ »﴾[5] ﴿ئۇلارغا (يەنى مۇشىركلارغا): « پەرۋەردىگارىڭلار (پەيغەمبىرىگە) نېمىلەرنى نازىل قىلدى؟ » دېيىلسە، ئۇلار (مەسخىرەقىلىپ): « قەدىمكىلەرنىڭ ئەپسانىلىرىنى (نازىل قىلدى) » دەيىشىدۇ﴾[6].

ئىككىنچى خىل قىرائەتكە ئاساسەن باشقا ئالىملار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىز ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتقان بۇ دىن ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزدىن ئىبارەت ئىلگىرىكىلەرنىڭ دىنىدۇر. بىز ئۇلارغا ئەگەشكۈچىلەر ۋە ئۇلارنىڭ كەينىدىن ماڭىدىغان كىشىلەردۇرمىز. ئۇلار قانداق ياشىغان بولسا، بىزمۇ شۇنداق ياشايمىز. ئۇلار قانداق ئۆلگەن بولسا، بىزمۇ شۇنداق ئۆلىمىز. قايتا تىرىلىش ۋە قىيامەت دېگەنلەر يوق نەرسىدۇر، دېگەنلىك بولىدۇ. شۇڭا ئۇلار: ﴿**بىز ھەرگىز جازالانمايمىز »**﴾ دېدى.

﴿**ئۇلار ئۇنى (يەنى ھۇدنى) ئىنكار قىلدى، ئۇلارنى بىز ھالاك قىلدۇق**﴾ يەنى ئۇلار ھۇد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىشىپلا قالماي، ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇشىپلا قالماي ۋە تەرسالىق قىلىشىپلا داۋاملىشىۋەردى. شۇڭا الله تائالا ئۇلارنى ھالاك قىلدى. الله تائالا قۇرئاننىڭ نۇرغۇنلىغان يەرلىرىدە ئۇلارنى، ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران ئەۋەتىپ ھالاك قىلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ھالاك قىلىنىشىمۇ، ئۇلارنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ تېپىدىن بولدى. چۈنكى، ئۇلار ئەڭ كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولغان كىشىلەر ئىدى. الله تائالامۇ ئۇلارنى ناھايىتى قاتتىق ۋە سوغۇق بورانىنى ئەۋەتىش بىلەن ھالاك قىلدى.

---

[1] سۈرە ھۇد 53 - ئايەت.
[2] سۈرە بەقەر 6 - ئايەت.
[3] سۈرە يۇنۇس 96 — 97 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە فۇرقان 5 - ئايەت.
[5] سۈرە فۇرقان 4 — 5 - ئايەتلەر.
[6] سۈرە نەھل 24 - ئايەت.

www.munber.org

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاد ـ كۈچلۈك ئىرەملىرى قانداق جازالىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟﴾[1] بۇ قەدىمكى ئاد قەۋمىدۇر. اللە تائالا قەدىمكى ئاد قەۋمىنى ھالاك قىلغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ (يەنى اللە) قەدىمكى ئادنى ھالاك قىلدى﴾[2] قەدىمكى ئاد بولسا، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سامنىڭ ئوغۇللىرىدىن بىرى بولغان ئىرەملىرىنىڭ نەسلىدىندۇر. بۇلار چېدىرلاردا ياشايتتى. كىمكى "ئىرەم" دېگەن ئاتالغۇ (ئادەملىرىنىڭ ئىسمى ئەمەس) بىلكى شەھەرلىرىنىڭ ئىسمى دەپ ئويلاپ قالسا، ئۇ بۇ مەلۇماتنى كەئىب ۋە ۋەھب دېيىلىدىغان يەھۇدىيلارنىڭ سۆزلىرىدىن ئالغاندۇر. بۇ مەلۇماتنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوقتۇر.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿بۇنداق ئادەملەر باشقا شەھەرلەردە يارىتىلمىغان ئىدى﴾[3] يەنى كۆچلۈكلۈكتە، رەھىمسىزلىكتە قوپاللىقتا ۋە كۆچتە ئۇستۇن تۇرۇشتا مۇشۇ قەبىلىدىكى ئادەملەر (باشقا شەھەردە يارىتىلمىغان ئىدى). مۇبادا "ئىرەم" دېگەن ئاتالغۇدىن (ئادەملىرىنىڭ ئىسمى كۆزدە تۇتۇلماي) شەھەرلىرىنىڭ ئىسمى كۆزدە تۇتۇلىدىغان بولسا، اللە تائالا ئەلۋەتتە بۇنداق شەھەر باشقا شەھەرلەردە سېلىنمىغان ئىدى، دەيتتى.

اللە تائالا ئاد قەۋمى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ئاد بولسا زېمىندا (اللەنىڭ بەندىلىرى ھۇد ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئىمان ئېيتقانلارغا) ھەقسىز رەۋىشتە يوغانچىلىق قىلدى. ئۇلار: «كۈچ ـ قۇۋۋەتتە بىزدىن كىم ئارتۇق؟» دېدى. ئۇلار ئۆزلىرىنى ياراتقان اللەنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋەتتە ئۆزلىرىدىن ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلمىدىمۇ؟ ئۇلار بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلدى﴾[4] ﴿ئاد بولسا ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن ھالاك قىلىندى، اللە ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى، (ئاد) قەۋمىنىڭ (ئۆز ماكانلىرىدا ھالاك بولۇپ) خورما دەرىخىنىڭ پور كۆتەكلىرىدەك ياتقانلىقىنى كۆرىسەن﴾[5] يەنى ئۇلار بېشى يوق جەسەتكىلا ئايلىنىپ قالدى. ئۇنداق بولۇشى بوران ئۇلارنى (يەردىن) يۇلۇپ ئېلىپ ھاۋاغا كۆتۈرۈپ ئاندىن بېشىچىلاپ (يەرگە) ئۇرۇپ، مېڭىسىنى چۈۋۈپ، كاللىسىنى سۇندۇرۇپ خودىدى قومۇرۇۋېتىلگەن خورما كۆتەكلىرىدەك قىلىپ تاشلاپ قويغان ئىدى.

ئۇلار (بوراندىن ساقلىنىش ئۈچۈن) تاغلارنىڭ ئارىسىغا، ئۆڭكۈرلەرگە، تاغنىڭ كاۋاكلىرىغا ۋە يەرگە بەللىرىگە كەلگۈدەك ئۇۋا كولاپ كىرىۋالدى. بۇنداق ئامالار اللە تائالادىن ئۇلارغا كەلگەن ئازابتىن كېچىكتۈرمەي توسۇپ قالالمىدى. (چۈنكى، اللە تائالا ئۇلارغا پۈتۈۋەتكەن ئازابنىڭ مۇددىتى كەلگەن ھامان، ئۇلار ئازابنى تېتىتماي قالمايدۇ).

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇبھىسىزكى، ئەگەر بىلسەڭلار، اللەنىڭ (ئىنسانغا بېكىتكەن) ئەجىلى كەلگەن چاغدا (ئەجەل) كېچىكتۈرۈلمەيدۇ﴾[6].

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: **﴿ئۇلار ئۇنى (يەنى ھۇدنى) ئىنكار قىلدى، ئۇلارنى بىز ھالاك قىلدۇق، بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى﴾.**

* * * * * * *

---

[1] سۈرە فەجر 6 ــ 7 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە نەجم 50 - ئايەت.
[3] سۈرە فەجر 8 - ئايەت.
[4] سۈرە فۇسسىلەت 15 - ئايەت.
[5] سۈرە ھاققە 6 ــ 7 - ئايەتلەر.
[48] سۈرە نۇھ 4 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كَذَّبَتْ ثَمُودُ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَٰلِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٤٣﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٤٤﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٤٥﴾

سەمۇد (خەلقى) پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى[141]. ئۇز ۋاقتىدا ئۇلارغا قېرىندىشى سالىھ ئېيتتى: «(اللە دىن) قورقمامسىلار؟[142]. مەن ھەقىقەتەن سىلەرگە سادىق پەيغەمبەرمەن[143]. سىلەر اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار[144]. تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن، ئۇنى پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىكارىدىن تىلەيمەن[145].

سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

بۇ اللە تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى سالىھ ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا بەرگەن خەۋىرىدۇر. اللە تائالا سالىھ ئەلەيھىسسالامنى سەمۇد قەۋمىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. سەمۇد بولسا شام شەھەرلىرى بىلەن قۇرا جىلغىسى ئارىسىدىكى ھىجىر شەھرىدە ياشايدىغان ئەرەبلەردىن ئىدى. ئۇلارنىڭ ماكانلاشقان يەرلىرى (ھەممە كىشىلەرگە) تونۇشلۇق بولغان مەشھۇر يەرلەر ئىدى. بىز سۈرە ئەئرافنىڭ تەپسىرىدە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ شام بىلەن ۋادىلقۇرا ئارىلىقىدا ماكانلاشقانلىقىنى بايان قىلغان ئىدۇق. ئۇلارنىڭ ماكانلىرىدىن ئۆتكەنلىكى توغرىسىدا كەلگەن ھەدىسلەرنى بايان قىلدۇق. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام تەبۇكقا بېرىپ بولۇپ رۇملۇقلار بىلەن ئۇرۇشۇش ئۈچۈن قايتا تەييارلىق قىلىشقا مەدىنىگە قايتىپ كەلگەن ئىدى.

سەمۇد قەۋمى ئاد قەۋمىدىن كېيىن ۋە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن ئۆتكەن قەۋمدۇر. ئۇلارنى ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرى بولغان سالىھ ئەلەيھىسسالام شېرىكى يوق بىر اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا ۋە ئۇلارغا يەتكۈزگەن ھەقىقەتتە ئۆزىگە بويسۇنۇشقا چاقىردى. (لېكىن)، ئۇلار ئۇنىڭ چاقىرىغا ئۇنمىدى، ئۇنى ئىنكار قىلدى ۋە ئۇنىڭغا قارشى تۇردى. سالىھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئۆزىنىڭ بۇ چاقىرىقىغا ئۇلاردىن ھەق تەلەپ قىلمايدىغانلىقىدىن ۋە ئۇنىڭ ساۋابىنى پەقەت اللە تائالادىن تەلەپ قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

* * * * * * *

أَتُتْرَكُونَ فِى مَا هَٰهُنَآ ءَامِنِينَ ﴿١٤٦﴾ فِى جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُونَ مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا فَٰرِهِينَ ﴿١٤٩﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوٓا۟ أَمْرَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ ٱلَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾

سىلەر بۇ يەرلەردە، باغچىلاردىن، بۇلاقلاردىن، زىرائەتلەردىن، يۇمشاق پىشقان خورمىلاردىن بەھرىمەن بولۇپ خاتىرجەم ھالدا داۋاملىق قالمىز (دەپ ئويلامسىلار)[146 - 148]. خۇشال ھالدا تاغلارنى تېشىپ ئۆي ياسامسىلار[149]. اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار[150]. زېمىندا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، ئىسلاھ قىلمايدىغان ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلماڭلار»[151 - 152].

www.munber.org

سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن نېمەتلەرنى ئەسلەتكەنلىكى توغرىسىدا

سالىھ ئەلەيھىسسالام بۇ يەردە ئۇلارغا ۋەز - نەسىھەت قىلدى. ئۇلارنى اللە تائالانىڭ غەزىۋىنىڭ ئۇلارغا كېلىپ قېلىشىدىن ئاگاھلاندۇردى. اللە تائالانىڭ ئۇلارغا كۆپلەپ رىزىق بەرگەنلىكىدىن، ئۇلارنى خاتىرجەم يەردە ياشاتقانلىقىدىن، ئۇلارغا بوستانلارنى بەرپا قىلىپ، ئېقىپ تۇرىدىغان بۇلاقلارنى چىقىرىپ بەرگەنلىكىدىن، زىرائەتلەرنى ئۇنىدۇرۇپ بەرگەنلىكىدىن ئىبارەت اللە تائالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىنى ئەسلەتتى. شۇڭا سالىھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿**(سىلەر بۇ يەرلەردە) يۇمشاق پىشقان خورمىلاردىن بەھرىمەن بولۇپ خاتىرجەم ھالدا داۋاملىق قالمىز (دەپ ئويلامسىلەر)**﴾.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى توغرىسىدا ئەۋفى ئىبنى ئابباسنىڭ: ئۇ خورما تازا ئېسىل پىشقان خورمىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ: ئۇ قۇرۇغان خورمىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدى. ئىسمائىل ئىبنى ئەبۇخالىد ئەمرى ئىبنى ئەبۇئەمرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ساھابىلەر ئىبنى ئابباسنىڭ: ئۇ سۇلۇق ھالتىدە يوغىناپ ئاندىن ئۆزىنى قويۇپ بەرگەن خورمىدۇر، دېگەنلىكىنى بايان قىلدى. بۇنى ئىبنى ئۇبۇ ھاتەممۇ رىۋايەت قىلىپ بۇ ھەقتە ئۇبۇ سالھدىنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش سۆز رىۋايەت قىلىندى، دېدى.

﴿**خۇشال ھالدا تاغلارنى تېشىپ ئۆي ياسامسىلەر**﴾ ئىبنى ئابباس ۋە باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۇستىلىقىڭلارنى نامايەندە قىلغان ھالدا تاغلارنى تېشىپ ئۆي ياسامسىلەر؟ دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ھەۋەسلىنىش ۋە چوڭلۇق قىلىش يۈزىسىدىن تاغلارنى تېشىپ ئۆي ياسامسىلەر؟ دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ رىۋايىتىنى مۇجاھىد ۋە بىر تۈركۈم ئالىملار توغرا دەپ قارىدى.

بۇ ئىككى خىل رىۋايەتنىڭ ئارىلىقىدا ھېچبىر قارمۇ قارشىلىق يوقتۇر. چۈنكى، ئۇلار تاغلارنى تېشىپ ياسالغان ھېلىقى ئۆيلەرنى، ئۇلاردا ئولتۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى چوڭچىلىق قىلىش ۋە ئويۇن - تاماشا قىلىش يۈزىسىدىن سالاتتى. ئۇلار ئۆيلەرنى نەقىش قىلىشقا ۋە تاغلارنى ئويۇپ ئۆي ياساشقا ناھايىتى ئۇستا ئىدى. ئۇلارنىڭ ياسىغان شۇ ئۆيلىرىنى كۆرۈپ باققان كىشى ئۇلارنىڭ شۇنداق ئۇستا ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ.

شۇڭا سالىھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿**اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار**﴾ يەنى سىلەرنىڭ سىلەرنى ياراتقان اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشىڭلار، ئۇنى بىردەپ بىلىشىڭلار، ئەتىگەن - كەچتە ئۇنىڭغا تەسىبھ ئېيتىشىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە رىزىق بەرگەن پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىبادەت قىلىشقا يۈزلىنىشىڭلارلا، سىلەرگە دۇنيا - ئاخىرەتتە ھەقلىق پايدىسى يېتىدىغان ئىشتۇر.

﴿**زېمىندا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، ئىسلاھ قىلمايدىغان ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلماڭلار**﴾ يەنى سىلەر ئىچىڭلاردىكى شەرىككە، كاپىرلىققا ۋە ھەققە قارشى تۇرۇشقا چاقىرىدىغان چوڭلارغا ۋە كاتتىباشلارغا بويسۇنماڭلار.

* * * * * * *

قَالُوٓاْ إِنَّمَآ أَنتَ مِنَ ٱلۡمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُنَا فَأۡتِ بِـَٔايَةٍ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هَٰذِهِۦ نَاقَةٞ لَّهَا شِرۡبٞ وَلَكُمۡ شِرۡبُ يَوۡمٖ مَّعۡلُومٖ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٖ

www.munber.org

فَيَأۡخُذَكُمۡ عَذَابٞ يَوۡمٍ عَظِيمٖ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَأَصۡبَحُواْ نَٰدِمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَأَخَذَهُمُ ٱلۡعَذَابُۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

ئۇلار ئېيتتى: «سەن ھەقىقەتەن سېھىر قىلىنغانلاردىنسەن»[153]. سەن پەقەت بىزگە ئوخشاش بىر ئىنسانسەن، ئەگەر سەن راستچىللاردىن بولساڭ، بىرەر مۆجىزە كەلتۈرۈپ باققىن»[154]. سالىھ ئېيتتى: «بۇ چىشى تۆگە (سۇيۇقلاردىن بىر كۈن) ئىچىدۇ، سىلەرمۇ مۇئەييەن بىر كۈن ئىچىسىلەر[155]. ئۇنىڭغا يامانلىق قىلماڭلار، بولمىسا سىلەر بۇيۇك كۈننىڭ ئازابىغا دۇچار بولۇسىلەر»[156]. ئۇلار چىشى تۆگىنى بوغۇزلىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار نادامەتكە قالدى[157]. ئۇلارغا ئازاب چۈشتى، بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى[158]. سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[159].

سەمۇد قەۋمىنىڭ بەرگەن جاۋابى، ئۇلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلغانلىقى ۋە ئۇلارغا الله تائالانىڭ ئازابىنىڭ كەلگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ سەمۇد قەۋمىنى ئۆزلىرىنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرغان ۋاقىتدا ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرىگە بەرگەن جاۋابىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار ئېيتتى: «سەن ھەقىقەتەن سېھىر قىلىنغانلاردىنسەن**﴾ مۇجاھىد ۋە قەتادە: ئۇلار سالىھ ئەلەيھىسسالامنى سەن سېھىر قىلىنغۇچىلاردىنسەن، دېمەكچىدۇر دېدى.

ئاندىن ئۇلار مۇنداق دېدى: ﴿**سەن پەقەت بىزگە ئوخشاش بىر ئىنسانسەن**﴾ يەنى ۋەھىي بىزگە كەلمەي قانداق بولۇپ ساڭا كەلدى؟

الله تائالا ئۇلارنىڭ دېگەنلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئارىمىزدىن ئۇنىڭغا ۋەھيى نازىل قىلىندىمۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇ يالغانچىدۇر، مۇتەكەببىردۇر»، ئۇلار ئەتە (يەنى ئاخىرەتتە) كىمنىڭ يالغانچى، مۇتەكەببىر ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ﴾[1].

ئاندىن ئۇلار سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئۇلارغا ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتتە ئۆزلىرىنىڭ ئۇنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى ئۈچۈن ئۇنىڭ بىر مۆجىزە كەلتۈرۈشىنى تەلەپ قىلدى. ئۇلارنىڭ كاتتىباشلىرى بىر يەرگە يىغىلدى ۋە ئۆزلىرىنىڭ قېشىلىرىدىكى بىر قورام تاشنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، سالىھ ئەلەيھىسسالامدىن شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا ئۇ تاشتىن مۇنداق - مۇنداق سۈپەتلىك بىر بوغاز تۆگە چىقىرىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

بۇ چاغدا الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى بولغان سالىھ ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن ئەگەر ئۆزىنىڭ ئۇلارنىڭ تەلەپ قىلغانلىرىنى ئورۇنلىسا، ئۇلارنىڭ ئۆزىگە چوقۇم ئىمان ئېيتىش، ئىشىنىش ۋە ئەگىشىش كېرەكلىكى ھەققىدە ئەھدە ۋە ۋەدىلەر ئالدى. ئۇلارمۇ چوقۇم شۇنداق قىلىدىغانلىقىغا ۋەدە بەردى. الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى سالىھ ئەلەيھىسسالام نامازغا تۇرۇپ ئاندىن الله تائالادىن ئۇلارنىڭ ئۆزىدىن تەلەپ قىلغان مۆجىزىلەرنى ۋۇجۇدقا چىقىرىپ بېرىشىنى سورىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار كۆرسەتكەن ھېلىقى قۇرام تاشتىن ئۇلا تەلەپ قىلغان سۈپەتتىكى بىر تۆگە ئېتىلىپ چىقتى. بۇنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئاز قىسمىلا سالىھ ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتتى. كۆپ ساندىكىلىرى بولسا يەنىلا كاپىر ھالتىدە قېلىۋەردى.

[1] سۈرە قەمەر 25 — 26 - ئايەتلەر.

www.munber.org

سالىھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿«بۇ چىشى تۆگە (سۇيۇقلاردىن بىر كۇن) ئىچىدۇ، سىلەرمۇ مۇئەييەن بىر كۇن ئىچىسىلەر﴾ يەنى بۇ تۆگە سۇيۇقلاردىن بىر كۇن ئىچىدۇ، سىلەر بىر كۇن ئىچىسىلەر. ﴿ئۇنىڭغا ياماناتلىق قىلماڭلار، بولمىسا سىلەر بۇيۇك كۇننىڭ ئازابىغا دۇچار بولۇسىلەر»﴾ يەنى سالىھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئەگەر ئۇلار تۆگىگە بىرەر ياماناتلىق قىلىپ قويسا اللە تائالانىڭ ئازابىنىڭ كېلىدىغانلىقى ھەققىدە ئاگاھلاندۇرۇش بەردى. تۆگە ئۇلارنىڭ ئىچىدە سۇ ئىچىپ ئوتلاپ بىر مەزگىل تۇردى. ئۇلار تۆگىنىڭ سۈت قېتىقلىرىدىن قانغۇچە پايدىلاندى. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچىدە يامان ئادەملەر پەيدا بولدى. ئۇلار بىرلىشىپ تۆگىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە مەسلىھەتلىشىپ ئاخىرىدا (تۆگىنى ئۆلتۈرۈۋەتتى).

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار چىشى تۆگىنى بوغۇزلىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار نادامەتكە قالدى، ئۇلارغا ئازاب چۈشتى﴾ يەنى ئۇلارغا چۈشكەن ئازاب بولسا ئۇلارنىڭ زېمىنىنى قاتتىق تىترەتتى. ئۇلارغا يۈرەكلەرنى ئورنىدىن يولۇپ تاشلايدىغان قاتتىق ئاۋاز كەلدى ۋە ئۇلارغا ئۆزلىرى ئويلاپ باقمىغان بىر ئىش يۈزبەردى. (شۇنىڭ بىلەن) ئۇلار ئۆز ئۆيلىرىدە ئولتۇرغان پېتى قېتىپ قالدى.

﴿بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾

* * * * * * *

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٤﴾

لۇتنىڭ قەۋمى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى[160]. ئۇز ۋاقتىدا ئۇلارغا قېرىندىشى لۇت ئېيتتى: «سىلەر (اللە دىن) قورقمامسىلەر؟[161]. مەن ھەقىقەتەن سىلەرگە سادىق پەيغەمبەرمەن[162]. سىلەر اللە دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار[163]. تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن، ئۇنى پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدىن تىلەيمەن[164].

لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭ دەۋىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا

اللە تائالا بەندىسى، پەيغەمبىرى، ئازارنىڭ نەرۋىسى ۋە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىندىشىنىڭ ئوغلى لۇت ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا لۇت ئەلەيھىسسالامنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىسىدا كاتتا بىر قەۋمگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئىدى.

بۇ قەۋم سەدۇم ۋە ئۇنىڭغا تەۋە بولغان جايلاردا ياشايتتى. اللە تائالا ئۇ يەرنىمۇ ئۇلار بىلەن قوشۇپ ھالاك قىلىپ، ئۇ يەرنى پاسكىنا، سېسىق پۇرايدىغان بىر دېڭىزغا ئايلاندۇرۇۋەتتى. ئۇ غەۋرى شەھرىنىڭ پەلەستىنگە تەۋە تاغنىڭ قېشىدىكى بىر تەرەپتە نامى مەشھۇر بولغان ئۇلۇك دېڭىزدۇر. ئۇ دېڭىز پەلەستىننىڭ بىلەن كەرەك ۋە شەۋبەك شەھەرلىرىنىڭ ئارىسىغا جايلاشقاندۇر.

لۇت ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى شېرىكى يوق بىر اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا ۋە اللە تائالا ئۇلارغا ئەۋەتكەن پەيغەمبىرىگە بويسۇنۇشقا بۇيرۇدى. ھەمدە ئۇلارنى اللە تائالا چەكلىگەن گۇناھلاردىن ۋە ئايالىلىرىنىڭ تاشلاپ قويۇپ ئەرلەر بىلەن بىللە بولۇشتىن ئىبارەت تاكى شۇ دەۋرىگىچە ئىنسانلاردىن ھېچكىم قىلىپ باقمىغان، ئۆزلىرى پەيدا قىلىۋالغان يامان ئىشنى قىلىشتىن توستى.

* * * * * * *

www.munber.org

أَتَأْتُونَ ٱلذُّكْرَانَ مِنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُم مِّنْ أَزْوَٰجِكُم ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا۟ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَٰلُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّى لِعَمَلِكُم مِّنَ ٱلْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِى وَأَهْلِى مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِى ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا ٱلْءَاخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَآءَ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

سىلەر ئەھلى جاھان ئىچىدىن لىۋاتە قىلىپ، پەرۋەردىگارىڭلار سىلەر ئۈچۈن ياراتقان ئايالىلىرىڭلارنى تاشلاپ قويامسىلەر؟ سىلەر ھەقىقەتەن (بۇزۇقچىلىقتا) ھەددىدىن ئاشقۇچى قەۋمسىلەر» [165 - 166]. *ئۇلار ئېيتتى: «ئى لۇت! ئەگەر (دەۋىتىڭدىن) قايتمىساڭ، چوقۇم سۈرگۈن قىلىنىسەن»* [167]. *لۇت ئېيتتى: «مەن سىلەرنىڭ قىلمىقىڭلاردىن قاتتىق يىرگىنىمەن* [168]. *پەرۋەردىگارىم! قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن (ئۇلارغا كېلىدىغان ئازابتىن) مېنى ۋە تەۋەلىرىمنى قۇتقۇزغىن»* [169]. *ئۇنى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنىڭ ھەممىسىنى قۇتقۇزدۇق* [170]. *پەقەت موماينى (يەنى لۇتنىڭ ئايالىنى قالدۇرۇپ قويۇپ) ھالاك قىلدۇق* [171]. *ئاندىن قالغانلارنى ھالاك قىلدۇق* [172]. *ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىز يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇردۇق، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارغا ياغدۇرۇلغان يامغۇر نېمىدېگەن يامان!* [173]. *بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (چوڭ) بىر ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى* [174]. *سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر* [175].

لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ قىلمىشلىرىنى تەنقىد قىلىشى، ئۇلارنىڭ جاۋابى ۋە ئۇلارغا كەلگەن ئازابنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى لۇت ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى بۇزۇق ئىشلارنى قىلىشتىن ۋە ئەرلەر بىلەن بىر يەردە بولۇشتىن توسۇپ الله تائالا ئۇلار ئۈچۈن ياراتقان ئايالىلىرىنىڭ قېشىغا كېلىشكە بۇيرۇدى. ئۇلارنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن جاۋابى تۆۋەندىكىدەك بولدى: ﴿**«ئى لۇت! ئەگەر (دەۋىتىڭدىن) قايتمىساڭ**﴾ يەنى سەن بىزگە ئېلىپ كەلگەن دەۋىتىڭدىن قايتمىساڭ ﴿**چوقۇم سۈرگۈن قىلىنىسەن**﴾ يەنى بىز سېنى ئارىمىزدىن قوغلاپ چىقىرىمىز.

الله تائالا ئۇلارنىڭ بەرگەن جاۋابىنى باشقا يەردە بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ بىردىن بىر جاۋابى: «لۇتنىڭ تەۋەلىرىنى شەھىرىڭلاردىن ھەيدەپ چىقىرىڭلار، ئۇلار پاك كىشىلەردۇر» دېيىشتىن ئىبارەت بولدى﴾[1].

لۇت ئەلەيھىسسالام قەۋمىنىڭ قىلمىشلىرىدىن يانمايدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئازغۇنلۇقلىرىدا داۋاملىشىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەندە، ئۇلاردىن ئادا - جۇدا بولۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**«مەن سىلەرنىڭ قىلىقىڭلاردىن قاتتىق يىرگىنىمەن**﴾ يەنى مەن يامان كۆرىمەن. مەن بۇ قىلمىشلىرىڭلارنى ھەرگىز توغرا كۆرمەيمەن. ئۇنىڭغا رازى بولمايمەن ۋە مەن سىلەردىن ئادا - جۇدادۇرمەن دەپ، ئۇلارغا قارشى الله تائالاغا

[1] سۈرە نەمل 56 - ئايەت.

www.munber.org

دۇئا قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىم! قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن (ئۇلارغا كېلىدىغان ئازابتىن) مېنى ۋە تەۋەلىرىمنى قۇتقۇزغىن»﴾

الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنىڭ ھەممىسىنى قۇتقۇزدۇق، پەقەت موماينى (يەنى لۇتنىڭ ئايالىنى قالدۇرۇپ قويۇپ) ھالاك قىلدۇق﴾ ئۇ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ئىدى. ئۇ ئەسكى بىر موماي بولۇپ ئاقىۋەتتە لۇت ئەلەيھىسسالامدىن ئايرىلىپ قېلىپ قەۋمى بىلەن بىللە ھالاك بولۇپ كەتتى.

الله تائالا خۇددى ئەئراق، ھۇد ۋە شۇنىڭدەك ھەجىر سۈرىلىرىدە بايان قىلغانىدەك، الله تائالا لۇت ئەلەيھىسسالامنى پەقەت ئەسكى مومىينى تاشلاپ قويۇپ ئائىلىسىدىكى باشقىلارنى كېچىنىڭ ئاخىرىدا ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە ۋە قەۋمىگە ئاۋاز چۈشكەندە، ناۋادا ئۇلار ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالسا، ئارقىسىغا قارىماسلىقىغا بۇيرۇدى. ئۇلار مۇشۇ بۇيرۇق بويىچە يولغا چىقىپ الله تائالانىڭ ھۆكمىگە سەۋر قىلغان ھالدا يولىنى داۋام قىلدى. الله تائالا لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ھەممىسىگە ئومۇمىي بولغان ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئارقا - ئارقىدىن ساپال تاشلارنى ياغدۇرۇشتىن ئىبارەت ئازابنى چۈشۈردى.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئاندىن قالغانلارنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىز يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇردۇق، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارغا ياغدۇرۇلغان يامغۇر نېمىدېگەن يامان!، بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (چوڭ) بىر ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچى بولمىدى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾

* * * * * * *

كَذَّبَ أَصْحَٰبُ لْـَٔيْكَةِ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٨٠﴾

ئەيكىلىقلار پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلدى[176]. ئۇز ۋاقتىدا شۇئەيب ئۇلارغا ئېيتتى: «سىلەر (الله دىن) قورقمامسىلەر؟[177]. مەن ھەقىقەتەن سىلەرگە سادىق پەيغەمبەرمەن[178]. الله دىن قورقۇڭلار، ماڭا ئىتائەت قىلىڭلار[179]. تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن، ئۇنى پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدىن تىلەيمەن[180].

شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەيكىلىقلارغا قىلغان ۋەز - نەسىھىتى توغرىسىدا

تۇغرا بولغان مەلۇماتلارغا ئاساسەنلانغاندا ئەيكىلىقلار مەدىيانلىقلاردۇر. شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن ئىدى.

الله تائالا (خۇددى باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىسىدا قېرىندىشى نۇھ، سالىھ ۋە لۇت دېگىنىدەك) بۇ يەردە ئۇلارنىڭ قېرىندىشى شۇئەيب دەپ، دېمىدى. چۈنكى، ئۇلار ئەيكىگە ئىبادەت قىلاتتى. ئەيكە بولسا بىر دەرەخنىڭ ئىسمى ئىدى. ئۇ ناھايىتى بۈك - باراخسان ئۆسكەن بىر دەرەختۇر، دېگەن كۆز قاراشمۇ بار. قىسقىسى ئۇلار شۇ دەرەخقە ئىبادەت قىلاتتى.

شۇڭا الله تائالا: ﴿ئەيكىلىقلار پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلدى﴾ دېگەن چاغدا ئۆز ۋاقتىدا ئۇلارغا قېرىندىشى شۇئەيب ئېيتتى، دېمەي، پەقەت: ﴿ئۇز ۋاقتىدا شۇئەيب ئۇلارغا ئېيتتى﴾ دەپلا، گەرچە شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ئۇلار بىلەن قان جەھەتتە بىر مىللەت بولسىمۇ، ئۇلار دەرەخقە ئىبادەت قىلغانلىقى ئۈچۈنلا الله تائالا ئۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ ئارىسىدىكى قېرىنداشلىق مۇناسىۋەتنى تىلغا ئالمىدى.

www.munber.org

بەزىلەر بۇ نوقتىغا دىققەت قىلماي ئەيكىلىقلاردىن مەدياناىلقلار كۆزدە تۇتۇلمايدۇ، دەپ شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ئەيكىلىقلار ھەم مەدياناىلقلاردىن ئىبارەت ئىككى قەۋمگە پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن، دەپ قارايدۇ. بەزىلەر: شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ئۇچ قەۋمگە پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلدى، دېگەن قاراشنىمۇ ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

توغرىسى ئەيكىلىقلار بىلەن مەدياناىلقلار بىر قەۋمدۇر. ئۇلار بەزى يەرلەردە بىر مۇناسىۋەت بىلەن ئەيكىلىقلار دەپ ئاتالسا، بەزى يەردە مەدياناىلقلار دەپ ئاتالدى. ئۇلار بىر قەۋم بولغانلىقى ئۈچۈن ئەيكىلىقلارمۇ خۇددى مەدياناىلقلار بۇيرۇلغىنىدەك ئۆلچەم ۋە تارازىنى تولۇق بېرىشكە بۇيرۇلدى. بۇ ئۇلارنىڭ بىر ئۈممەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

* * * * * * *

﴿ أَوۡفُواْ ٱلۡكَيۡلَ وَلَا تَكُونُواْ مِنَ ٱلۡمُخۡسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُواْ بِٱلۡقِسۡطَاسِ ٱلۡمُسۡتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبۡخَسُواْ ٱلنَّاسَ أَشۡيَآءَهُمۡ وَلَا تَعۡثَوۡاْ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُفۡسِدِينَ ﴿١٨٣﴾ وَٱتَّقُواْ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ وَٱلۡجِبِلَّةَ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾

ئۆلچەمنى تولدۇرۇپ بېرىڭلار، كەم بەرگۈچىلەردىن بولماڭلار[181]. (نەرسىلەرنى) توغرا تارازىدا تارتىڭلار[182]. كىشىلەرگە نەرسىلىرىنى (يەنى قايسى يول بىلەن بولمىسۇن، كىشىلەرنىڭ ھەقلىرىنى) كەم بەرمەڭلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ يۈرمەڭلار[183]. سىلەرنى ۋە ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرنى ياراتقان الله دىن قورقۇڭلار»[184].

ئۆلچىگەندە تولۇق ئۆلچەپ بېرىشكە ۋە تارازىدا توغرا بولۇشقا بۇيرۇغانلىق توغرىسىدا

الله تائالا ئۆلچەمنى تولۇق بېرىشكە ۋە تارازىدا توغرا بولۇشقا بۇيرۇپ ۋە ئۇلارنى كەم تۇتۇشتىن توسۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۆلچەمنى تولدۇرۇپ بېرىڭلار، كەم بەرگۈچىلەردىن بولماڭلار**﴾ يەنى سىلەر كىشىلەرگە بەرگەن ۋاقىتلاردا ئۆلچەمنى تولدۇرۇپ بېرىڭلار. ئۆلچەمنى كەم تۇتماڭلار، بۇ چاغدا ئۇلارغا كەم بېرىپ قالىسىلەر. مۇبادا سىلەرنىڭ (باشقىلاردىن) ئېلىشىڭلار بولۇپ قالسا تولۇق ئالىسىلەر. سىلەرمۇ باشقىلاردىن خۇددى سىلەر بەرگىنىڭلاردەك ئېلىڭلار. ئۇلارغىمۇ سىلەر خۇددى سىلەر ئالغاندەكدە بېرىڭلار. ﴿**(نەرسىلەرنى) توغرا تارازىدا تارتىڭلار**﴾

﴿**كىشىلەرگە نەرسىلىرىنى (يەنى قايسى يول بىلەن بولمىسۇن، كىشىلەرنىڭ ھەقلىرىنى) كەم بەرمەڭلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ يۈرمەڭلار - پاسات تېرىماڭلار**﴾ يەنى يولدا ئولتۇرۇۋېلىپ كىشىلەرنى قورقۇتۇشتەك يىتنە - پاسات تېرىماڭلار. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەر الله غا ئىمان ئېيتقانلارنى قورقۇتقان، الله نىڭ يولىدىن توسقان ۋە ئۇ يولنىڭ ئەگرىلىكىنى تىلىگەن ھالدا يوللاردا ئولتۇرماڭلار﴾[1].

﴿**سىلەرنى ۋە ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرنى ياراتقان الله دىن قورقۇڭلار**»﴾ يەنى ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ ئەجدادلىرىنى ياراتقان الله تائالانىڭ قاتتىق ئازابىدىن قورقۇتىدۇ.

* * * * * * *

[1] سۈرە ئەئراف 86 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قَالُوٓاْ إِنَّمَآ أَنتَ مِنَ ٱلۡمُسَحَّرِينَ ١٨٥ وَمَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُنَا وَإِن نَّظُنُّكَ لَمِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ١٨٦ فَأَسۡقِطۡ عَلَيۡنَا كِسَفٗا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ١٨٧ قَالَ رَبِّيٓ أَعۡلَمُ بِمَا تَعۡمَلُونَ ١٨٨ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمۡ عَذَابُ يَوۡمِ ٱلظُّلَّةِۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَذَابَ يَوۡمٍ عَظِيمٍ ١٨٩ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ١٩٠ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ١٩١

ئۇلار ئېيتتى: «سەن سېھىر قىلىنغۇچىلاردىنسەن[185]. سەن پەقەت بىزگە ئوخشاش (ئاددى) ئادەمسەن، سېنى بىز ھەقىقەتەن يالغانچى دەپ گۇمان قىلىمىز[186]. ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن»[187]. شۇئەيب ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلارنى ئوبدان بىلىدۇ»[188]. ئۇلار شۇئەيبنى ئىنكار قىلدى، ئۇلارنى سايە كۈنىنىڭ ئازابى ھالاك قىلدى. ئۇ ھەقىقەتەن بۈيۈك كۈنىنىڭ ئازابى ئىدى[189]. بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچىلاردىن بولمىدى[190]. سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[191]».

شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى، ئۇلارنىڭ شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقى ۋە ئۇلارغا ئازابنىڭ كەلگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا كاپىرلارنىڭ دىللىرى ئوخشىشىپ كېتىدىغانلىقى ئۈچۈن شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭمۇ شۇئەيب ئەلەيھىسسالامغا خۇددى سەمۇد قەۋمى پەيغەمبىرىگە بەرگەندەك جاۋابنى بەرگەنلىكىدىن خەۋەر بەردى. شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«سەن سېھىر قىلىنغۇچىلاردىنسەن**﴾ ﴿**سەن پەقەت بىزگە ئوخشاش (ئاددى) ئادەمسەن، سېنى بىز ھەقىقەتەن يالغانچى دەپ گۇمان قىلىمىز**﴾ يەنى سەن دېگەن سۆزلىرىڭدە يالغانچىسەن. سېنى الله تائالا بىزگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتمىدى. ﴿**ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن»**﴾ زەھھاك بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىزگە ئاسماننىڭ بىر تەرىپىنى چۈشۈرگىن دېگەنلىكتۇر، دېدى. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىزگە ئاسماننىڭ بىر پارچىسىنى چۈشۈرگىن دېگەنلىكتۇر، دېدى. سۇددى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن دېگەنلىكتۇر، دېدى.

بۇلارنىڭ دېگەن بۇ سۆزلىرى قۇرەيشلىكلەرنىڭ دېگەن سۆزلىرىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. الله تائالا قۇرەيشلىكلەرنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئېيتتى: «تاكى سەن بىزگە يەر ئاستىدىن بىر بۇلاقنى ئېتىلدۇرۇپ چىقارمىغىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز، ياكى سېنىڭ خورمىلىق، تاللىق ۋە ئوتتۇرىسىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان بىر بېغىڭ بولسۇن، ياكى سەن ئېيتقانىدەك ئۇستىمىزگە ئاسمانىنى پارچە - پارچە قىلىپ چۈشۈرگىن، ياكى (پەيغەمبەرلىكىڭگە) گۇۋاھچى قىلىپ اللەنى ۋە پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا كەلتۈرگىن﴾[1] ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار: «ئەگەر بۇ (يەنى قۇرئان) سېنىڭ تەرىپىڭدىن نازىل بولغان ھەقىقەت بولىدىغان بولسا، ئاسماندىن ئۇستىمىزگە تاش ياغدۇرغىن، ياكى

[1] سۈرە ئىسرا 90 — 92 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

بىزنى قاتتىق ئازاب بىلەن جازالىغىن!» دېدى﴾[1]. قۇرەيشىلىكلەردەك نادان كاپىرلارمۇ شۇئەيب ئەلەيھىسسالامغا: ﴿ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن»﴾ دېگەندۇر، دېدى.

﴿شۇئەيب ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلارنى ئوبدان بىلىدۇ»﴾ يەنى اللە تائالا سىلەرنىڭ ھالىڭلارنى ياخشى بىلىدۇ. ئەگەر سىلەر ئۇ ئازابقا لايىق بولساڭلار، اللە تائالا سىلەرگە ئۇ ئازابنى چۈشۈرۈپ بېرىدۇ. اللە تائالا (سىلەرنىڭ تىلىگەن ئازابىڭلارنى چۈشۈرۈپ بەرمەي) سىلەرگە ئۆۋال قىلغۇچى ئەمەستۇر. ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇلار تىلىگەندەك ئۇلارغا ئۇلار ئارزۇ قىلغان ئازاب بېرىلدى.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار شۇئەيبنى ئىنكار قىلدى، ئۇلارنى سايە كۈننىڭ ئازابى ھالاك قىلدى. ئۇ ھەقىقەتەن بۈيۈك كۈننىڭ ئازابى ئىدى﴾ يەنى بۇ ئازاب ئۇلار ئاسماندىن چۈشۈرۈلۈشىنى تەلەپ قىلغان ئازابنىڭ تېپىدىن بولدى.

ئۇلارغا ئازابنىڭ كېلىشىنىڭ جەريانى مۇنداق: اللە تائالا دەسلەپ ئۇلارغا يەتتە كۈنگىچە قاتتىق ئىسسىقلىقنى بەردى. ھېچ نەرسە ئۇلارنى بۇ ئىسسىقتىن دالدا قىلالمىدى. ئاندىن ئۇلارغا سايە تاشلاش ئۈچۈن بىر پارچە بۇلۇت كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇلۇتنىڭ سايىسىدا سايىداش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئاستىغا بېرىشتى. ئۇنىڭ ئاستىغا ئۇلارنىڭ ھەممىسى توپلىنىپ بولغاندىن كېيىن اللە تائالا ئۇلارغا بۇلۇتتىن چوڭ بىر يالقۇننى ئەۋەتتى. زېمىن قاتتىق تىترەپ، ئۇلارغا قاتتىق بىر ئاۋاز كېلىش بىلەنلا ئۇلارنىڭ جانلىرى چىقىپ كەتتى. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ ھەقىقەتەن بۈيۈك كۈننىڭ ئازابى ئىدى﴾.

ھەقىقەتەن اللە تائالا ئۇلارنىڭ ھالاك قىلىنغانلىقىنىڭ جەريانىنى ئۇچ يەردە بايان قىلىدۇ. ھەر بىر يەردە شۇ يەرگە مۇناسىپ بولغان سۈپەت بىلەن بايان قىلىدۇ. مەسىلەن: اللە تائالا سۈرە ئەئرافتا ئۇلارغا زېمىننىڭ قاتتىق تىترىشى يۈزلەندى - دە،ئۇلار ئۆيلىرىدە ئولتۇرغان پېتى قېتىپ قېلىشتى. دەپ بايان قىلدى. چۈنكى، ئۇلار شۇئەيب ئەلەيھىسسالامغا: ﴿«ئى شۇئەيب! سېنى چوقۇم ئەگەشكۈچىلىرىڭ (يەنى ساڭا ئىمان ئېيتقانلار) بىلەن قوشۇپ شەھىرىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىمىز، ياكى چوقۇم بىزنىڭ دىنىمىزغا قايتىشىڭلار كېرەك»﴾[2] دەپ اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە تەھدىد سېلىپ ئۇلارنى تىترەتكەن ئىدى. ئۇلارغا زېمىننىڭ تىترىشى يۈزلەندى.

اللە تائالا سۈرە ھۇدتا ﴿(ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلارغا قاتتىق ئاۋاز (دىن پەيدا بولغان زىلزىلە) يۈزلەندى﴾[3] دەپ بايان قىلدى. چۈنكى، ئۇلار اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنى ئۆزلىرىنىڭ: ﴿سېنىڭ نامىزىڭ (يەنى دىنىڭ) سېنى ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىبادەت قىلىپ كېلىۋاتقان نەرسىلەرنى (يەنى بۇتلارنى) بىزنى تاشلاتقۇزۇشقا ياكى مالىلىرىمىزنى خالىغىنىمىزچە تەسەررۇپ قىلىشىمىزنى تەرك ئەتكۈزۈشكە بۇيرۇمىدۇ؟ سەن تازىمۇ كۆڭلى - كۆكسى كەڭ، تازىمۇ توغرا يول تاپقان ئادەمسەن - دە،»﴾[4] دېگەن سۆزلىرى بىلەن مازاق قىلغان ۋە كەمسىتكەن ئىدى. بۇلارنىڭ بۇ قىلمىشىغا قارىتا ئۇلارنى جىم تۇرغۇزۇپ قويىدىغان قاتتىق ئاۋازنىڭ كېلىشى، ئۇلارنىڭ قىلمىشىغا يۈزلىنىشى بەكمۇ مۇناسىپ كەلگەن ئازابتۇر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿(ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلارغا قاتتىق ئاۋاز (دىن پەيدا بولغان زىلزىلە) يۈزلەندى﴾[5].

---

[1] سۈرە ئەنفال 32 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەئراف 88 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ھۇد 94 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھۇد 87 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھۇد 94 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەمما ئۇلار بۇ يەردە تەرسالىق قىلىش يۈزىسىدىن: ﴿**ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن**﴾ دېگەن ئىدى، ئۇلارغا ئۇلار كېلىشىنى يىراق دەپ قارىغان ئازابنىڭ چۈشۈشى مۇناسىب بولدى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنى سايە كۈننىڭ ئازابى ھالاك قىلدى. ئۇ ھەقىقەتەن بۈيۈك كۈننىڭ ئازابى ئىدى**﴾.

مۇھەممەد ئىبنى جەريىر يەزىد باھىلىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن الله تائالانىڭ: ﴿**ئۇلارنى سايە كۈننىڭ ئازابى ھالاك قىلدى**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباستىن سورىدىم. ئىبنى ئابباس جاۋاب بېرىپ: الله تائالا ئۇلارغا قورقۇنچ ۋە قاتتىق ئىسسىق ئەۋەتتىدۇ - دە ئۇ ئۇلارنىڭ جانلىرىنى سىقتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆيلىرىگە كىرىۋالىدۇ. ئۇ ئىسسىق ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىگە كىرىپ جانلىرىنى سىقتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆيلىرىنى تاشلاپ تاشقىرىغا چىقىۋالىدۇ. ئاندىن الله تائالا ئۇلارغا بۇلۇت ئەۋەتىدۇ. بۇلۇت سايىسى بىلەن ئۇلارنى قۇياشنىڭ كۆيدۈرۈشىدىن ساقلاپ قالىدۇ. ئۇلار بۇلۇتنىڭ ئاستىدا تۇرۇپ سالقىنلىق ۋە راھەت ھېس قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بىر - بىرىنى (ئۇنىڭ تېگىگە كېلىشكە) چاقىرىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇلۇتنىڭ تېگىگە تولۇق يىغىلىپ بولغاندىن كېيىن، الله تائالا ئۇلارغا ئوت ئەۋەتىدۇ. مانا بۇ سايە كۈننىڭ ئازابىدۇر. ئۇ ھەقىقەتەن بۈيۈك كۈننىڭ ئازابى ئىدى، دېدى.

﴿**بۇنىڭدا ئەلۋەتتە (چوڭ) ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتقۇچىلاردىن بولمىدى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ يەنى پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن كاپىرلاردىن ئىنتىقام ئېلىشتا ناھايىتى غالىبتۇر، مۇمىن بەندىلىرىگە ناھايىتى مېھرىباندۇر.

* * * * * * *

وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ ﴿١٩٥﴾

شۇبھىسىزكى، قۇرئان ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانىدۇر[192]. ئاگاھلاندۇرغۇچىلاردىن بولۇشۇڭ ئۈچۈن، ئىشەنچلىك جىبرىئىل ئۇنى سېنىڭ قەلبىڭگە ئېلىپ چۈشتى[193-194]. (قۇرئان) ئوچۇق ئەرەبى تىلىدا (نازىل بولدى)[195].

قۇرئان كەرىمنى الله تائالانىڭ چۈشۈرگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرگەن كىتابتىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۇبھىسىزكى، قۇرئان ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر**﴾ يەنى قۇرئاننى الله تائالا ساڭا چۈشۈردى ۋە ۋەھيى قىلدى.

﴿**ئاگاھلاندۇرغۇچىلاردىن بولۇشۇڭ ئۈچۈن، ئىشەنچلىك جىبرىئىل ئۇنى سېنىڭ قەلبىڭگە ئېلىپ چۈشتى**﴾ يەنى الله تائالاغا قارشىلىق كۆرسىتىپ ئىنكار قىلغۇچىلارنى ئۇنىڭ قاتتىق ئازابىدىن ئاگاھلاندۇرۇش ۋە الله تائالاغا ئىمان ئېيتقان مۆمىنلەرگە خۇش بېشارەت بېرىشىڭ ئۈچۈن جىبرىئىل ئۇنى كەم - زىيادە قىلماستىن، ئۆز ھالىتىدە سېنىڭ قەلبىڭگە ئېلىپ چۈشتى.

ئىبنى ئابباس، مۇھەممەد ئىبنى كەئب، قەتادە، ئەتىيە ئەۋفى، سۇددى، زەھھاك، زۆھرى ۋە ئىبنى جۇرەيج قاتارلىق سەلەپ ئالىملىرى: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا قۇرئاننى ئېلىپ چۈشكەن پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامدۇر، دەيدۇ. بۇ ھەقتە قىلچە ئىختىلاپ يوقتۇر.

www.munber.org

زۆھرى مۇنداق دېدى: قۇرئاننى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېغىزىدىن چۈشكەنلىكى ھەققىدە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئېيتقىنكى،«جىبرىئىلغا دۈشمەن بولغان ئادەم (اللە غا دۈشمەندۇر)، چۈنكى ئۇ (يەنى جىبرىئىل) اللە نىڭ ئەمرى بىلەن ئۆزىدىن ئىلگىرىكىنى (يەنى ساماۋى كىتابلارنى) تەستىق قىلغۇچى، تۇغرا يول كۆرسەتكۈچى، مۆمىنلەرگە بېشارەت بەرگۈچى قۇرئاننى سېنىڭ قەلبىڭگە نازىل قىلدى﴾[1].

﴿(قۇرئان) ئوچۇق ئەرەبى تىلىدا (نازىل بولدى)﴾ يەنى بىز ساڭا چۈشۈرگەن بۇ قۇرئاننى، مەناسى ناھايىتى روشەن، ئوچۇق بولسۇن، ئىمان ئېيتماسلىققا بانا سەۋەب قالمىسۇن ۋە دەلىل - پاكىتنى ئېنىق تورغۇزسۇن دەپ، پاساھەتتە ئەڭ يۇقىرى پەللىگە چىققان تىلىڭ بولغان ئەرەب تىلى بىلەن چۈشۈردۇق.

* * * * * * *

وَإِنَّهُۥ لَفِى زُبُرِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ ءَايَةً أَن يَعْلَمَهُۥ عُلَمَٰٓؤُا۟ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَٰهُ عَلَىٰ بَعْضِ ٱلْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُۥ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾

ھەقىقەتەن قۇرئان ئىلگىرىكى (پەيغەمبەرلەرنىڭ) كىتابلىرىدا تىلغا ئېلىنغان[196]. (ئابدۇللا ئىبن سالام ۋە ئۇنىڭ ئىمان ئېيتقان ھەمراھلىرىغا ئوخشاش) ئىسرائىل ئەۋلادى ئۆلىمالىرىنىڭ قۇرئاننى بىلىشى مۇشرىكلارغا (قۇرئاننىڭ توغرىلىقىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل بولامدۇ؟[197]. ئەگەر بىز قۇرئاننى ئەرەب تىلىدا بولمىغان بىر ئادەمگە نازىل قىلغان بولساق، ئۇ قۇرئاننى ئۇلارغا ئوقۇپ بەرسە، ئۇلار ئۇنىڭغا ئىشەنمەيتتى[198 - 199].

قۇرئاننىڭ بايانىنىڭ ئىلگىرىكى كىتابلاردا بار ئىكەنلىكى توغرىسىدا

بۇ قۇرئاننىڭ بايانى ۋە ئۇنىڭ شۆھرىتى ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە چۈشكەن كىتابلاردا باردۇر. ئۇ پەيغەمبەر بۇرۇنقى زامانىدىن باشلاپ قۇرئاندىن ئىبارەت (اللە تائالا بىر كىتابنى چۈشۈرىدىغانلىقى بىلەن) خۇش بېشارەت بېرىپ كەلگەندۇر. ھەمدە اللە تائالا پەيغەمبەرلەردىن (قۇرئاننىڭ چۈشۈرۈلۈشى ۋە قۇرئان چۈشۈرۈلۈدىغان پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىشى بىلەن) خۇش بېشارەت بېرىشكە ۋەدە ئالغان. ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى ھېسابلىنىدىغان پەيغەمبەر (ئىسا ئەلەيھىسسالام) قەۋمىگە تەشۋىق قىلىپ، ئۆزىدىن كېيىن ئەھمەد ئىسىملىك بىر پەيغەمبەرنىڭ كېلىدىغانلىقى بىلەن قەۋمىگە خۇش بېشارەت بەردى. اللە تائالا ئۇنىڭ بەرگەن خوش بىشارىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۆز ۋاقتىدا مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا: «ئى ئىسرائىل ئەۋلادى! مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن اللە ئەۋەتكەن، مەندىن بۇرۇن كەلگەن تەۋراتنى تەستىق قىلغۇچى، مەندىن كېيىن كېلىدىغان ئەھمەد ئىسىملىك پەيغەمبەر بىلەن خۇش خەۋەر بەرگۈچى پەيغەمبەرمەن» دېدى﴾[2].

﴿(ئابدۇللا ئىبن سالام ۋە ئۇنىڭ ئىمان ئېيتقان ھەمراھلىرىغا ئوخشاش) ئىسرائىل ئەۋلادى ئۆلىمالىرىنىڭ قۇرئاننى بىلىشى مۇشرىكلارغا (قۇرئاننىڭ توغرىلىقىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل بولامدۇ؟﴾ يەنى ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ قوللىرىدىكى كىتابلىرىدا بار بولغان پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىنى، ئۇنىڭ قەيەردىن پەيغەمبەر قىلىنىپ ئەۋەتىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ ئۈممىتىنى ئېتىراپ

---

[1] سۈرە بەقەرە 97 - ئايەت.
[2] سۈرە سەف 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلىدىغان ئالىملىرىنىڭ، بۇ قۇرئاننىڭ بايانىنى ئۆزلىرىنىڭ دەرس قىلىپ ئوقۇۋاتقان كىتابلىرىدا ئۇچراتقانلىقى (كاپىرلارغا قۇرئاننىڭ ھەق كىتاب ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغانغا) يېتەرلىك پاكىت بولالمامدۇ؟

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ (ئىلگىرىكى كىتابلاردا بارلىقىنى) ئابدۇللاھ ئىبنى سالام، سالمان فارىسى ۋە ئۇلارنىڭ ساپداشلىرىغا ئوخشاش ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئىمان ئېيتىپ ئىسلام دىنىغا كىرگەنلەر خەۋەر بەردى. اللە تائالا ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ كىتابلىرىدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىنى ۋە قۇرئاننىڭ بايانىنى ئۇچرىتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئەلچىگە - ئۈممىي پەيغەمبەرگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئەگىشىدۇ، ئۇلار ئۆز ئىلكىدىكى تەۋرات، ئىنجىللاردا ئۇنىڭ (سۈپىتىنىڭ) يېزىلغانلىقىنى كۆرىدۇ. ئۇ ئۇلارنى ياخشى ئىش قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىش قىلىشتىن توسىدۇ، ئۇلارغا پاك نەرسىلەرنى ھالال قىلىدۇ، ناپاك نەرسىلەرنى ھارام قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئېغىر يۈكىنى يېنىكلىتىدۇ، ئۇلارنى سېلىنغان تاقاق، كويزا - كىشەنلەردىن بوشىتىدۇ (يەنى ئۇلارغا يۈكلەنگەن ئېغىر ۋەزىپىلەرنى ئېلىپ تاشلايدۇ)، ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتقانلار، ئۇنى ھۆرمەتلىگەنلەر، ئۇنىڭغا ياردەم بەرگەنلەر، ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان نۇر (يەنى قۇرئان)غا ئەگەشكۈچىلەر بەختكە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾[1].

قۇرەيشلىكلەرنىڭ كۇفۇرلۇقتا چىڭ تۇرۇۋېلىشى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ يەردە قۇرەيشلىكلەرنىڭ قۇرئانغا ئىشەنمەسلىكته ناھايىتى تەرسالىق قىلىپ چىڭ تۇرۇالغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ، مۇبادا بۇ قۇرئان ئەرەب تىلىدىن بىر ئېغىز سۆزنىمۇ بىلمەيدىغان بىر كىشىگە چۈشسە، ئۇ كىشى قۇرئاننى ئۇلارغا مۇشۇ ئىلغار ئەدەبىياتى ۋە پاساھىتى بىلەن ئوقۇپ بەرسىمۇ، يەنە ئۇلار قۇرئانغا ئىشەنمەيدۇ، دېدى[2]. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر بىز قۇرئاننى ئەرەب تىلىدا بولمىغان بىر ئادەمگە نازىل قىلغان بولساق، ئۇ قۇرئاننى ئۇلارغا ئوقۇپ بەرسە، ئۇلار ئۇنىڭغا ئىشەنمەيتتى**﴾.

اللە تائالا كاپىرلارنىڭ ئىمان ئېيتماي چىڭ تورۇالىدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار قۇرئانغا ئىشەنمەيدۇ، بۇ بۇرۇندىن ئادەت بولۇپ قالغان (يەنى بۇرۇندىن تارتىپ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان قەۋملەرنى اللەنىڭ ھالاك قىلىشى ئادەت بولۇپ كېلىۋاتقان) ئىش، بىز ئۇلارغا ئاسماندىن بىر ئىشىك ئېچىپ بەرگەن، ئۇلار ئۇنىڭدىن ئاسمانغا ئۆرلەپ (ئالەمنى ئەرۋاھنى، پەرىشتىلەرنى كۆرگەن تەقدىردىمۇ)، ئۇلار چوقۇم: «كۆزلىرىمىز باغلىنىپ قالدى، بەلكى سېھىرلەنگەن قەۋم بولۇپ قالساق كېرەك» دېيىشىدۇ﴾[3] ﴿بىزئۇلارغا (يەنى كۇففارلارغا) پەرىشتىلەرنى چۈشۈرگەن، ئۆلۈكلەرنى ئۇلار بىلەن سۆزلەشتۈرگەن، بىز ھەممە نەرسىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا يىغىپ بەرگەن (يەنى ئۇلارنىڭ يوقىرىقى تەلەپلىرىنى ئورۇنلىغان) تەقدىردىمۇ، اللە خالىمىغىچە ئۇلار ئىمان ئېيتمايدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى

---

[1] سۈرە ئەئرافى 157 - ئايەت.

[2] يەنى قۇرئاننىڭ ئەرەب تىلىدىن خەۋىرى يوق بىر كىشى تەرىپىدىن كەلتۈرۈلۈشى، ئۇنىڭ شەكسىز ھالدا اللە تائالا تەرىپىدىن چۈشكەنلىكىگە كەسكىن پاكىت بولىدۇ.

[3] سۈرە ھىجر 13 — 15 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

(بۇنى) ئۇقمايدۇ﴾[1] ﴿شۇبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ، ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[2].

* * * * * * *

كَذَٰلِكَ سَلَكْنَٰهُ فِى قُلُوبِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِۦ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا۟ هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَءَيْتَ إِن مَّتَّعْنَٰهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَآءَهُم مَّا كَانُوا۟ يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾ وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٠٩﴾

شۇنىڭدەك گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا قۇرئاننى سالدۇق (ئۇلار قۇرئاننى چۈشىنىپ، ئۇنىڭ پاساھەت ـ بالاغىتىنى ۋە مۆجىزە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئىمان ئېيتمىدى﴿200﴾. ئۇلار (الله نىڭ) قاتتىق ئازابىنى كۆرمىگىچە قۇرئانغا ئىشەنمەيدۇ﴿201﴾. ئۇ ئازاب ئۇلارغا ئۇشتۇمتۇت كېلىدۇ، ئۇلار ئۇنىڭ (كەلگەنلىكىنى) تۇيماي قالىدۇ﴿202﴾. (ئۇلارغا تۇيۇقسىز ئازاب كەلگەندە) ئۇلار: «بىزگە (ئىمان ئېيتىشۇبلىش ئۈچۈن) مۆھلەت بېرىلەمدۇ؟» دەيدۇ﴿203﴾. ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ بۇرۇنراق كېلىشىنى تىلەمدۇ؟﴿204﴾. ئېيتىپ باققىنا! ئەگەر ئۇلارنى (نۇرغۇن) يىللار (نېمەتلىرىمىزدىن) بەھرىمەن قىلساق، ئاندىن ئۇلارغا ئاگاھلاندۇرۇلغان ئازاب كەلسە، ئۇلارنىڭ بەھرىمەن بولغان نېمەتلىرى (ئۇلاردىن ئازابنى دەپئى قىلىشتا) ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ﴿205 - 207﴾. قانداقلىكى شەھەر بولمىسۇن، ۋەز ـ نەسىھەت قىلىش ئۈچۈن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتمىگىچە، ئۇنى ھالاك قىلمىدۇق، (ئۇلارنى جازالاشتا) بىز زالىم بولمىدۇق﴿208 - 209﴾.

ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ تاكى ئازابنى كۆرمىگىچىلىك ئىمان ئېيتمايدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا تاكى ئازابنى كۆرمىگىچە ئىمان ئېيتمايدىغان گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا ئىنكار قىلىش، كۇپۇرلۇق قىلىش، تېنىش ۋە تەرسالىق قىلىشتەك يامان ئىللەتلەرنى كىرگۈزۈۋەتكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۇنىڭدەك گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا قۇرئاننى سالدۇق (ئۇلار قۇرئاننى چۈشىنىپ، ئۇنىڭ پاساھەت ـ بالاغىتىنى ۋە مۆجىزە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئىمان ئېيتمىدى، ئۇلار (الله نىڭ) قاتتىق ئازابىنى كۆرمىگىچە قۇرئانغا ئىشەنمەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئازابنى كۆرگەن كۈندە كاپىرلارنىڭ ئۈزرىلىرى پايدا بەرمەيدۇ، ئۇلار لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلار ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ.

﴿**ئۇ ئازاب ئۇلارغا ئۇشتۇمتۇت كېلىدۇ، ئۇلار ئۇنىڭ (كەلگەنلىكىنى) تۇيماي قالىدۇ، ئۇلارغا تۇيۇقسىز ئازاب كەلگەندە) ئۇلار: «بىزگە (ئىمان ئېيتىشۇبلىش ئۈچۈن) مۆھلەت بېرىلەمدۇ؟» دەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئازابنى كۆرگەن چاغدا، ئەگەر ئۇزلىرىگە ئازراق مۆھلەت بېرىلگەن بولسا، الله تائالاغا ئۇزلىرىنىڭ ئويلىشىچە ئىبادەت قىلىۋېلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد!) كىشىلەرنى (يەنى كۇففارلارنى) ئازاب كېلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن ئاگاھلاندۇرغىن، (بۇ كۈندە) زالىملار: «پەرۋەردىگارىمىز!

[1] سۈرە ئەنئام 111 - ئايەت.
[2] سۈرە يۇنۇس 96 — 97 - ئايەتلەر.

www.munber.org

بىزگە قىسقىغىنا ۋاقىت مۆھلەت بەرگىن (يەنى دۇنياغا قايتۇرغىن)، دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلايلى، پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشەيلى» دەيدۇ. (ئۇلارغا) سىلەر ئىلگىرى، بىز ھەرگىز يوقالمايمىز، دەپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭلار؟ (دەيىلىدۇ)﴾[1] يەنى مەيلى زالىم بولسۇن ياكى پاسىق بولسۇن ھەرقانداق بىر كىشى ئازابنى كۆرگەندە قاتتىق پۇشايمان قىلىدۇ.

مۇسا ئەلەيھىسسالامۇ مۇنداق دېدى: ﴿«ئى پەرۋەردىگارىمىز! كىشىلەرنى يولۇڭدىن ئازدۇرۇشى ئۈچۈن - ئى پەرۋەردىگارىمىز! - پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا ھاياتىي دۇنيادا زىننەت بۇيۇملىرىنى، تۇرلۈك مال - مۈلۈكلەرنى بەردىڭ. پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ مال - مۈلۈكلىرىنى يوق قىلغىن، ئۇلارنىڭ دىللىرىنى قاتتىق قىلغىن، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىمان ئېيتماي قاتتىق ئازابنى كۆرسۇن»، الله ئېيتتى: «ئىككىڭلارنىڭ دۇئاسى ئىجابەت قىلىندى، دەۋىتىڭلارنى داۋاملاشتۇرۇڭلار، نادانلارنىڭ يولىغا ئەگەشمەڭلار»﴾[2] بۇ پىرئەۋنگە قىلىنغان بەتدۇئا ئىدى. بۇ دۇئا ئىجابەت قىلىندى. شۇنىڭ بىلەن پىرئەۋن تاكى ئازاب ئۇنىڭغا كەلمىگىچىلىك ئىمان ئېيتمىدى.

الله تائالا پىرئەۋننىڭ شۇنداق قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿بىز ئىسرائىل ئەۋلادىنى دېڭىزدىن ئوتكوزۇۋەتتۇق، ئۇلارنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى زۇلۇم ۋە زوراۋانلىق قىلىش يۈزىسىدىن قوغلىدى. پىرئەۋن غەرق بولىدىغان ۋاقىتتا: «ئىمان ئېيتتىمكى، ئىسرائىل ئەۋلادى ئىمان ئېيتقان ئىلاھتىن غەيرىي ئىلاھ يوقتۇر، مەن مۇسۇلمانلاردىنمەن» دېدى، (ئۇنىڭغا دېيىلدىكى)« (ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگىنىڭدە) ئەمدى (ئىمان ئېيتامسەن؟) ئىلگىرى الله غا ئاسىيلىق قىلغان ۋە بۇزغۇنچىلاردىن بولغان ئىدىڭ﴾[3] ﴿ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا: «بىز بىر اللەغا ئىمان ئېيتتۇق، بىز بۇرۇن (اللەغا) شېرىك قىلغان بۇتلارنى ئىنكار قىلدۇق» دېدى، بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا ئېيتقان ئىمانىنىڭ ئۇلارغا پايدىسى بولمىدى، بۇ (يەنى ئازابنى كۆرگەندە ئېيتقان ئىمانىنىڭ پايدىلىق بولماسلىقى) اللەنىڭ بەندىلىرى ئارىسىدا تۇتقان يولىدۇر، بۇ چاغدا كاپىرلار زىيان تارتقۇچى بولدى﴾[4].

﴿**ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ بۇرۇنراق كېلىشىنى تىلەمدۇ؟**﴾ يەنى بۇ ئۇلارنى ئەيىبلەشتۇر ۋە ئۇلارغا قىلىنغان تەھدىددۇر. چۈنكى، ئۇلار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىش يۈزىسىدىن ۋە (ئازابنىڭ كېلىشىنى) يىراق ساناپ: ﴿«ئەگەر سەن راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە اللە نىڭ ئازابىنى كەلتۈرگىن﴾[5] دەيتتى.

ئۇلارنىڭ ئازابنىڭ بۇرۇنراق كېلىشىنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقى ھەققىدە الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ چاپسان كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، الله (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىنىڭ) مۇئەييەن ۋاقتىنى بەلگىلىمىگەن بولسا ئىدى، ئۇلارغا ئازاب ئەلۋەتتە (ئۇلار تەلەپ قىلغان ۋاقتىتلا) كېلەتتى، ئۇلارغا ئازاب چوقۇم ئۇلار خەۋەرسىز ھالەتتە تۇرغانىدا ئۇشتۇمتۇت كېلىدۇ، ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، شەك ـ شۈبھىسىزكى، جەھەننەم (قىيامەت كۈنى) كاپىرلارنى قورشاپ تۇرغۇچىدۇر﴾[6].

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 44 - ئايەت.
[2] - سۈرە يۇنۇس 88 — 89 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە يۇنۇس 90 — 91 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە غافىر 84 — 85 - ئايەتلەر.
[5] سۈرە ئەنكەبۇت 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە ئەنكەبۇت 53 — 54 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿ئېيتىپ باققىنا! ئەگەر ئۇلارنى (نۇرغۇن) يىللار (نېمەتلىرىمىزدىن) بەھرىمەن قىلساق، ئاندىن ئۇلارغا ئاگاھلاندۇرۇلغان ئازاب كەلسە، ئۇلارنىڭ بەھرىمەن بولغان نېمەتلىرى (ئۇلاردىن ئازابنى دەپئى قىلمىشتا) ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ﴾ يەنى بىز ئۇلارغا ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىت مۆھلەت بەرسەك، ئاندىن ئۇلارغا اللە تائالانىڭ بۇيرۇقى (يەنى اللە تائالانىڭ ئازابى) كەلسە، ئۇلارنىڭ بەھرىمەن بولغان نېمەتلىرىدىن قايسى نەرسە، ئۇلاردىن ئازابنى توساپ قالىدۇ؟ (ئۇلارنىڭ بەھرىمەن بولغان نېمەتلىرى ئۇلاردىن ئازابنى توسۇپ قالالمايدۇ).

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار قىيامەتنى كۆرگەن كۆندە، گويا ئۆزلىرىنى (دۇنيادا) پەقەت بىر كەچقۇرۇن ياكى بىر ئەتىگەن تۇرغانىدەك (گۇمان قىلىدۇ)﴾[1] ﴿شۇبھىسىزكى، ئۇلارنى ھاياتقا ھەممە كىشىدىن، ھەتتا مۇشرىكلاردىنمۇ ھېرىس كۆرسەن؛ ھەر بىرى مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش ئۇلارنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالالمايدۇ﴾[2] ﴿ئۇ (دوزاخقا) تاشلانغان چاغدا، ئۇنىڭ مېلى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ﴾[3] شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ بەھرىمەن بولغان نېمەتلىرى (ئۇلاردىن ئازابنى دەپئى قىلمىشتا) ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ﴾.

بۇ ھەقتە ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنىدى: «(قىيامەت كۈنى) كاپىر كەلتۈرۈلۈپ، ئۇنى ئوتقا بىر كىرگۈزۈپلا ئېلىپ چىقىپ، ئۇنىڭغا: سەن بۇنىدىن بۇرۇن بىرەر ياخشى نەرسە كۆرۈپ باققانمىدىڭ؟ سەن بىرەر نېمەتلىك نەرسە كۆرۈپ باققانمىدىڭ؟ دەپ ئۇنىڭدىن سورىلىدۇ. ئۇ: ئى پەرۋەردىگارىم! سېنىڭ نامىڭ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ياق، دەيدۇ. دۇنيادا ئەڭ قىيىنچىلىق تارتقان بىر كىشى كەلتۈرۈلۈپ، ئۇنى جەننەتكە بىر كىرگۈزۈپلا ئېلىپ چىقىپ، ئۇنىڭغا: سەن بىرەر قىيىنچىلىق كۆرۈپ باققانمىدىڭ؟ دەپ، ئۇنىڭدىن سورىلىدۇ. ئۇ: ئى پەرۋەردىگارىم! سېنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ياق، يەنى قىيىنچىلىقتەك بىرەر ئىش بولمىغان ئىدى، دەيدۇ».

ئاندىن اللە تائالا ئادىللىقىدىن ھالاك قىلىۋەتكەن بىرەر قەۋمنى، (ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتماسلىقلا) بانا سەۋەب كۆرسىتىدىغان يوللارنى قويمىغان، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرغان، ئۇلارغا پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتكەن ۋە دەلىل - پاكىتلارنى تۇرغۇزۇپ بولغاندىن كېيىن ھالاك قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿قانداقلىكى شەھەر بولمىسۇن، ۋەز - نەسىھەت قىلىش ئۈچۈن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتمىگىچە، ئۇنى ھالاك قىلمىدۇق، (ئۇلارنى جازالاشتا) بىز زالىم بولمىدۇق﴾.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق﴾[4] ﴿پەرۋەردىگارىڭ شەھەرلەرنىڭ مەركىزىگە، ئۇلارنىڭ ئاھالىسىگە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئوقۇپ بېرىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتمىگىچە شەھەرلەرنى ھالاك قىلغۇچى بولمىدۇق، شەھەرلەرنىڭ ئاھالىسى زالىم بولمىغىچە شەھەرلەرنى ھالاك قىلغۇچىمۇ بولمىدۇق﴾[5].

* * * * * * *

[1] سۈرە نازىئات 46 - ئايەت.
[2] سۈرە بەقەرە 96 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە لەيل 11 - ئايەت.
[4] سۈرە ئىسرا 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە قەسەس 59 - ئايەت.

www.munber.org

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ إِنَّهُمْ عَنِ ٱلسَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

قۇرئاننى شەيتانلار ئېلىپ چۈشكىنى يوق[210].بۇ ئۇلارغا لايىق ئەمەس. ئۇلارمۇ (ئۇنىڭغا) قادىر بولالمايدۇ[211].شۇبھىسىزكى، ئۇلار (يەنى شەيتانلار) (ئوغرىلىقچە) تىڭشاشتىن مەنئى قىلىنغاندۇر[212].

قۇرئاننى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېلىپ چۈشكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ قۇرئاندىن ئىبارەت ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يوزلەنمەيدىغان، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان ئۇلۇغ كىتابىدىن خەۋەر بېرىپ، ئۇنى الله تائالا تەرىپىدىن يارىدەم بېرىلگەن، ئىشەنچلىك پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېلىپ چۈشكەنلىكىنى بايان قىلدى.

﴿**قۇرئاننى شەيتانلار ئېلىپ چۈشكىنى يوق**﴾ شەيتانلارنىڭ قۇرئاننى ئېلىپ چۈشمەسلىكىدە مۇنداق ئۇچ خىل سەۋەب بار.

ئۇنىڭ بىرى: شەيتانلار قۇرئاننى ئېلىپ چۈشۈشكە لايىق ئەمەستۇر. يەنى قۇرئاننى ئېلىپ چۈشۈش شەيتانلارنىڭ ئارزۇسى ۋە تەلۋى ئەمەستۇر. چۈنكى، بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بېرىش ۋە بەندىلەرنى ئازدۇرۇش شەيتانلارنىڭ تەبىئىتىدۇر. ئەكسىچە قۇرئان بولسا ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇشنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندۇر. ئۇ بەندىلەرگە نۇر، ھىدايەت ۋە كاتتا ھۆججەتتۇر. شۇڭا قۇرئان بىلەن شەيتانلارنىڭ ئارىسىدا قارىمۇ قارشىلىق بار. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ ئۇلارغا لايىق ئەمەس**﴾.

﴿**ئۇلارمۇ (ئۇنىڭغا) قادىر بولالمايدۇ**﴾ يەنى مۇبادا قۇرئاننى ئېلىپ چۈشۈش شەيتانلارغا لايىق دەپ قارىغاندىمۇ ئۇلار ئۇنى ئېلىپ چۈشۈشكە قادىر بولالمايدۇ. بۇ ئىككىنچى سەۋەبتۇر.

الله تائالا قورئان ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر بىز بۇ قۇرئاننى بىرەر تاغقا نازىل قىلساق، چوقۇم سەن ئۇنىڭ اللەدىن قورققانلىقتىن باش ئەگكەنلىكىنى، يېرىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرەتتىڭ﴾[1].

ئۈچىنچىسى: مۇبادا شەيتانلار قۇرئاننى ئېلىپ چۈشۈشكە لايىق بولغان ۋە ئۇنىڭغا قادىر بولغان تەقدىردىمۇ شەيتانلارنىڭ قۇرئان بار يەرگە يېتەلمەيدىغانلىقىنى الله تائالا ئۇچۇق بايان قىلدى. چۈنكى، قۇرئان چۈشۈۋاتقان ۋاقتىدا، شەيتانلار قۇرئاننى تىڭشاشتىن چەكلەنگەندۇر. قۇرئان پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا چۈشۈۋاتقان چاغدا، ئاسمانلار كۈچلۈك پەرىشتىلەردىن ئىبارەت مۇھاپىزەتچىلەر ۋە كۆيدۈرگۈچى يۇلتۇزلار بىلەن تولۇپ كېتىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىلاشتۇرۇپ قويماسلىقى ئۈچۈن شەيتانلاردىن بىرەرسىمۇ قۇرئاندىن بىرەر تال ھەرپنى تىڭشاشقىمۇ قادىر بولالمايدۇ.

مانا بۇ الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە قىلغان رەھمىتىدۇر. شەرىئىتىنى ساقلىشىدۇر ۋە كىتابىغا ۋە پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرگەنلىكىدۇر.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**شۇبھىسىزكى، ئۇلار (يەنى شەيتانلار) (ئوغرىلىقچە) تىڭشاشتىن مەنئى قىلىنغانىدۇر**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە جىنلاردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿(جىنلار ئېيتتى) «بىز (ئاسمان ئەھلىنىڭ سۆزلىرىنى تىڭشاش ئۈچۈن) ئاسمانغا (چىقىشنى) تىلىدۇق، ئاسماننىڭ كۈچلۈك مۇھاپىزەتچىلەر (يەنى پەرىشتىلەر) بىلەن ۋە (كۆيدۈرگۈچى) يۇلتۇزلار بىلەن تولۇپ كەتكەنلىكىنى

[1] سۈرە ھەشر 21 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بايقىدۇق، بىز ھەمىشە (ئوغرىلىقچە تىڭشاش ئۇچۇن) ئاسمانلىك ئولتۇرۇشقا بولىدىغان جايلىرىدا ئولتۇراتتۇق، كىمكى ئەمدى (ئوغرىلىقچە) ئاڭلاشقا ئۇرۇنسىدىكەن، ئۇنى كۆزىتىپ تۇرغان كۆيدۈرگۈچى يۇلتۇزلارنى بايقايدۇ، بىز (جىنلار جامائەسى) زېمىندىكىلەرگە يامانلىق ئىرادە قىلىندىمۇ ياكى پەرۋەردىگارى ئۇلارغا ياخشىلىق ئىرادە قىلدىمۇ؟ بىلمەيمىز﴾[1].

* * * * * * *

فَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَكُونَ مِنَ ٱلْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَٱخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْعَزِيزِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾ ٱلَّذِى يَرَىٰكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِى ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾

الله دىن باشقا ھېچ ئىلاھقا ئىبادەت قىلمىغىن، ئۇنداق قىلساڭ، ئازاب قىلىنغۇچىلاردىن بولۇپ قالسەن[213]. يېقىن خىش - ئەقرىبالىرىڭنى ئاگاھلاندۇرغىن[214]. ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە مۇلايىم بولغىن[215]. ئەگەر خىش - ئەقرىبالىرىڭ ساڭا ئاسىيلىق قىلسا: «مەن سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن ھەقىقەتەن ئادا - جۇدا مەن» دېگىن[216]. ناھايىتى غالىب، مېھرىبان الله غا يۆلەنگىن[217]. الله سېنى (نامازغا) قوپقىنىڭدا كۆرۈپ تۇرىدۇ[218]. نامازخانلاردا ئارىسىدىكى (سەجدىكە بارغانلىق، رۇكۇغا تۇرغانلىق ۋە قىيامدا تۇرغانلىق) ھەرىكىتىڭنى كۆرۈپ تۇرىدۇ[219]. شۈبھىسىزكى، الله ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر[220].

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى ئاگاھلاندۇرۇشىغا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا (كىشىلەرنى) ئاۋۋەل ئۆزىگە شېرىك كەلتۈرمەي ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇدى ۋە كىم الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرىدىكەن، ئۇنى ئازابلايدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

ئاندىن پەيغەمبىرىنى ئۇنىڭ يېقىن تۇغقانلىرىنى ئاگاھلاندۇرۇشقا بۇيرۇدى. ئۇلارنى پەقەت ئۇلارنىڭ الله تائالاغا بولغان ئىمانىلا قوتۇلدۇرۇپ قالىدىغانلىقىنى بايان قىلدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى ئۆزىگە ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە مۇلايىم بولۇشقا ۋە مەيلى قانداق ئادەم بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر ئۇنىڭغا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئاسىيلىق قىلغان ئادەمدىن ئادا - جۇدا بولۇپ كېتىشكە بۇيرۇدى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: **﴿ئەگەر خىش ـ ئەقرىبالىرىڭ ساڭا ئاسىيلىق قىلسا: «مەن سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن ھەقىقەتەن ئادا - جۇدا مەن» دېگىن﴾**

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى ئاگاھلاندۇرۇشقا بۇيرۇلغانلىقى ئۇنىڭ باشقا كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشقا بۇيرۇلغانلىقىغا زىت ئەمەستۇر. ئەكسىچە ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى ئاگاھلاندۇرۇشقا بۇيرۇلغانلىقى بولسا، ئۇنىڭ ھەممە كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشقا بۇيرۇلغان ۋەزىپىسىنىڭ بىر قىسمىدۇر.

[1] سۈرە جىن 8 — 10 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى هەممە كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿قۇرئان ئاتا - بۇۋىلىرى ئاگاھلاندۇرۇلمىغان (يەنى ئۇلارغا پەيغەمبەر كەلمىگەن)، غاپىل قالغان بىر قەۋمنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، غالىب، ناھايىتى مېھرىبان الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانىدۇر﴾[1] ﴿ مەككە ئاھالىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، (كىشىلەرنى) قىيامەت كۈنىدىن ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، ساڭا بىز مۇشۇنداق ئەرەبچە قۇرئاننى نازىل قىلدۇق﴾[2] ﴿پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا يىغىلىشتىن قورقىدىغانلارنىڭ (كۆڤىرىدىن، گۇناھتىن) ساقلىنىشلىرى ئۈچۈن،ئۇلارنى قۇرئان بىلەن ئاگاھلاندۇرغىن﴾[3] ﴿(ئى مۇھەممەد!) تەقۋادارلارغا خۇش خەۋەر بېرىشىڭ ۋە سەركەش قەۋمنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، بىز قۇرئاننى سېنىڭ تىلىڭ بىلەن چۈشىنىشلىك قىلىپ نازىل قىلدۇق﴾[4] ﴿ئېيتقىنكى، «الله مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا گۇۋاھتۇر (ماڭا الله نىڭ گۇۋاھلىقى كۇپايىدۇر). بۇ قۇرئان ماڭا سىلەرنى ۋە (قىيامەتكىچە) قۇرئان يەتكەن كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ۋەھىي قىلىندى﴾[5] ﴿ (كۆففار) جامائىلىرىدىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان جاي دوزاختۇر﴾[6].

بۇ ھەقتە ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مېنىڭ (پەيغەمبەر بولغانلىقىمنى) مەيلى يەھۇدىيي ياكى خرىستىئان بولسۇن، مۇشۇ قەۋمدىن بىرەرسى ئاڭلاپ تۇرۇپ، ماڭا ئىمان ئېيتمىغان بولسا، ئۇ دوزاختا كىرىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلدى.

بىز بۇ يەردە يۇقىرىدىكى ئايەتنىڭ چۈشكەنلىكىنى بايان قىلىپ كەلگەن بىر نەچچە ھەدىسنى كەلتۈرۈمىز:

ئىمام ئەھمەد - الله تائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن - ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالانىڭ: ﴿**يېقىن خىش - ئەقرىبالىرىڭنى ئاگاھلاندۇغىن**﴾ دېگەن ئايىتى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا چۈشكەندە، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ساپا تېغىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئى خالايىق! دەپ ۋاقىرىدى. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەرنىڭ ئىچىدىن ئۆزى كېلەلەيدىغانلىرى ئۆزى كەلدى. كېلەلمەيدىغانلار ئورنىغا باشقا بىرسىنى ئەۋەتىپ بولسىمۇ ھەممەيلەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يىغىلدى.

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئى ئابدۇل مۇتەللىپ جەمەتى! ئى فىھرى جەمەتى! ئى لۇئەي جەمەتى! ئېيتىڭلارچۇ ناۋادا مەن مۇشۇ تاغنىڭ كەينىدە ئۇستۈڭلارغا ھۇجۇم قىلماقچى بولۇپ تۇرۇۋاتقان بىر ئاتلىق قوشۇن بار دېسەم، سىلەر ماڭا ئىشىنەمسىلەر؟» دېدى. ئۇلار: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «(ئۇنداقتا) مەن ھەقىقەتەن قاتتىق ئازاب كېلىشتىن بۇرۇن سىلەرگە ئەۋەتىلگەن بىر ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇرمەن» دېدى. ئەبۇلەھەپ قوپۇپ: سەن بۈگۈندىن باشلاپ ھالاك بول، سەن بىز مۇشۇنىڭ ئۈچۈن چاقىرتقانمىدىڭ؟ دېدى. الله تائالا ئەبۇلەھەپ ھەققىدە مۇنداق دەپ ئايەتلەرنى چۈشۈردى:

---

[1] سۈرە ياسىن 5 — 6 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە شۇرا 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنئام 51 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە مەريەم 97 - ئايەت.
[5] سۈرە ئەنئام 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە ھۇد 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئەبۈلھەبنىڭ ئىككى قولى قۇرۇپ كەتسۇن! (ئەمەلدە) قۇرۇپ كەتتى﴾[1] بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىمام ئەھمەد ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالانىڭ: ﴿**يېقىن خىش - ئەقرىبالىرىڭنى ئاگاھلاندۇغىن**﴾ دېگەن ئايىتى چۈشكەندە، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام تۇرۇپ: «ئى مۇھەممەدنىڭ قىزى فاتىمە! ئى ئابدۇل مۇتەللىبنىڭ قىزى سەپىيە! ئى ئابدۇل مۇتەللىبنىڭ ئۇغۇللىرى! مەن سىلەر ئۈچۈن اللە تائالادىن ھېچ نەرسىگە ئىگە بولالمايمەن. سىلەر مېنىڭ مال - مۈلكىمدىن خالىغىنىڭلارنى سوراڭلار» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىمام ئەھمەد قۇبەيسە ئىسنى مەخارىق ۋە زۇھەيرە ئىسىنى ئەمرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالانىڭ: ﴿**يېقىن خىش - ئەقرىبالىرىڭنى ئاگاھلاندۇغىن**﴾ دېگەن ئايىتى چۈشكەندە، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام تاغنىڭ ئەڭ ئۈستىدىكى بىر قۇرام تاشقا چىقىپ يۇقىرى ئاۋازدا: «ئى ئابدۇ مانافنىڭ بالىلىرى! مەن پەقەت ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇرمەن. مېنىڭ بىلەن سىلەرنىڭ مىسالىمىز، دۈشمەننى كۆرۈپ، دۈشمەننىڭ ئۆزىنىڭ بالا - چاقىلىرىغا ھۇجۇم قىلىپ قېلىشىدىن قورقۇپ، بالىۋاقىلىرىنى ئاگاھلاندۇرۇپ "دۈشمەن ھۇجۇم قىلىپ كەلدى" دەپ ۋاقىراشقا باشلىغان ئادەمنىڭ مىسالىغا ئوخشاشتۇر» دېدى.

﴿**ناھايىتى غالىب، مېھرىبان اللە غا يۆلەنگىن**﴾ يەنى سەن بارلىق ئىشىڭدا اللە تائالاغا يۈزلەنگىن. چۈنكى، ئۇ ساڭا ياردەم بەرگۈچىدۇر، سېنى ساقلىغۇچىدۇر، سېنى غەلىبىگە ئېرىشتۈرگۈچىدۇر ۋە سۆزۈڭنى ئۇستۇن قىلغۇچىدۇر.

﴿**اللە سېنى (نامازغا) قوپقىنىڭدا كۆرۈپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا ساڭا كۆڭۈل بۆلگۈچىدۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى تەخىر قىلىش) ھۆكمىگە سەۋر قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن بىزنىڭ ھىمايىمىزدىدۇرسەن﴾[2].

﴿**اللە سېنى (نامازغا) قوپقىنىڭدا كۆرۈپ تۇرىدۇ**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: اللە تائالا سېنى نامازغا تۇرغىنىڭدا كۆرۈپ تۇرىدۇ، دېگەنلىكتۇر دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىكرىمە: اللە تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قىيامدا تۇرغىنىنى، رۇكۇ قىلغىنىنى ۋە سەجدىگە بارغىنىنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، دېدى. ھەسەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: اللە تائالا سېنى يالغۇز نامازغا ئوقۇغان ۋاقتىڭدا كۆرۈپ تۇرىدۇ، دېدى. زەھھاك بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: اللە تائالا سېنى ياتقان يېرىڭدىن ياكى ئولتۇرغان ئورنۇڭدىن تۇرغىنىڭدا كۆرۈپ تۇرىدۇ، دېگەنلىكتۇر دېدى. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: اللە تائالا سېنى ئولتۇرغان ۋاقتىڭدا، قوپۇپ تۇرغان ۋاقتىڭدا ۋە ھەممە ھالىتىڭدە كۆرۈپ تۇرىدۇ، دېگەنلىكتۇر دېدى.

﴿**نامازغا ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدىكى (سەجدىگە بارغانلىق، رۇكۇغا تۇرغانلىق ۋە قىيامدا تۇرغانلىق) ھەرىكىتىڭنى كۆرۈپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى قەتادە بۇ ۋە بۇنىڭدىن ئىلگىرى كەلگەن ئايەت ھەققىدە: اللە تائالا سېنى سەن يالغۇز نامازغا تۇرغىنىڭنى ۋە جامائەت بىلەن نامازغا تۇرغىنىڭنى كۆرۈپ تۇرىدۇ.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىكرىمە، ئەتائ خۇراسانىي ۋە ھەسەن بەسرى قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

---

[1] سۈرە تەببەت 1 - ئايەت.

[2] سۈرە تۇر 48 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿شۇبھىسىزكى، الله ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾ يەنى الله تائالا بەندىلىرى قىلغان ھەر بىر ئېغىز سۆزنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر. ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە ئۇ ھەربىرىنى ھالىتىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سەن قايسى ھالەتتە بولمىغىن، قۇرئاندىن قايسى نەرسىنى ئوقۇمىغىن، سىلەر قايسى بىر ئىشنى قىلماڭلار، ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتقان ۋاقتىڭلاردا ھامان بىز سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرىمىز، ئاسمان - زېمىندىكى زەررە چاغلىق نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچقايسىسى الله نىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى لەۋھۇلمەھپۇزدا خاتىرىلەنگەندۇر﴾[1].

* * * * * * *

هَلۡ أُنَبِّئُكُمۡ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٖ ﴿٢٢٢﴾ يُلۡقُونَ ٱلسَّمۡعَ وَأَكۡثَرُهُمۡ كَٰذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾ وَٱلشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ ٱلۡغَاوُۥنَ ﴿٢٢٤﴾ أَلَمۡ تَرَ أَنَّهُمۡ فِي كُلِّ وَادٖ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾ وَأَنَّهُمۡ يَقُولُونَ مَا لَا يَفۡعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَذَكَرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرٗا وَٱنتَصَرُواْ مِنۢ بَعۡدِ مَا ظُلِمُواْۗ وَسَيَعۡلَمُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ أَيَّ مُنقَلَبٖ يَنقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

(ئى مۇھەممەد! مەككە كۇففارلىرىغا ئېيتقىنكى) سىلەرگە مەن شەيتانلارنىڭ كىمگە چۈشىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟[221] ئۇلار ھەربىر ئىغۋا توقۇغۇچى، گۇناھكارغا چۈشىدۇ[222]. ئۇلار (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە) ئاڭلايدۇ، ئۇلار (يەنى شەيتانلار) نىڭ تولىسى يالغانچىلاردۇر[223]. شائىرلارغا گۇمراھلار ئەگىشىدۇ[224]. ئۇلارنىڭ (سۆز) ۋادىلىرىدا تېخىرقاپ يۈرگەنلىكىنى كۆرمەمسەن؟[225] ئۇلار قىلمايدىغان نەرسىلىرىنى قىلدۇق دەپ سۆزلەيدۇ[226]. پەقەت ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، الله نى كۆپ زىكرى قىلغان، زۇلۇمغا ئۇچرىغاندىن كېيىن ئۆزىنى قوغدىغان شائىرلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا، زۇلۇم قىلغۇچىلار ئۆزاققا قالماي قايسى جايغا قايتىدىغانلىقىنى بىلىدۇ[227].

مۇشرىكلارنىڭ بوھتانلىرىغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە سۆزنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ۋەھىينى ھەق ئەمەس، ئۇ ئۇنىڭ ئۆز ئىچىدىن توقۇۋالغان ياكى جىن ئۇنىڭغا ئېلىپ كەلگەن نەرسىدۇر، دېگەن مۇشرىكلارغا قارىتىپ پەيغەمبىرىنى مۇشرىكلارنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن پاكلىدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ۋەھىينىڭ پەقەت الله تائالا تەرىپىدىن كەلگەنلىكى، ئۇنى ئۆزىنىڭ چۈشۈرگەنلىكى، ۋەھىي قىلغانلىقى ۋە ئۇنى ئۇلۇغ، ئىشەنچلىك، كاتتا پەرىشتە جىبرىئىلنىڭ ئېلىپ چۈشكەنلىكىنى ئەسكەرتتى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا چۈشكەن ۋەھىي شەيتانلار تەرىپىدىن ئەمەستۇر. چۈنكى، ئۇلاردا مۇشۇنداق كاتتا قۇرئاننى ئېلىپ چۈشىدىغانغا رىغبەت يوقتۇر. ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىگە ئوخشاش يالغانچى جىنكەش داخانلارنىڭ قېشىغا چۈشىدۇ.

---

[1] سۈرە يۇنۇس 61 - ئايەت.

www.munber.org

﴿(ئى مۇھەممەد! مەككە كۇففارلىرىغا ئېيتقىنكى) سىلەرگە مەن شەيتانلارنىڭ كىمگە چۈشىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟ ئۇلار ھەربىر ئىغۋا توقۇغۇچى، گۇناھكارغا چۈشىدۇ﴾ يەنى شەيتانلار سۆزلىسە يالغان سۆزلەيدىغان، ئەخلاقى ناچار بولغان داخانلار ۋە شۇلارنىڭ تېپىدىكى دىن يولىدىن چەتنەپ كەتكەن فاسىقلارنىڭ قېشىغا چۈشىدۇ. چۈنكى، شەيتانلارمۇ (شۇلاردەك) يالغانچى ۋە پاسىقتۇر.

﴿ئۇلار (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە) ئاڭلايدۇ، ئۇلار (يەنى شەيتانلار) نىڭ تولىسى يالغانچىلاردۇر﴾ يەنى شەيتانلار ئاسماندا بولۇۋاتقان سۆزلەرگە قۇلاق سېلىپ كەلگۈسى توغرۇلۇق سۆزلەرنى ئوغرىلىقچە ئاڭلايدۇ. ئاندىن ئۇلار شۇ بىر ئېغىز سۆزگە يۈز يالغاننى قوشۇپ ئىنسانلار ئىچىدىكى (داخانلاردىن ئىبارەت) ئۆزلىرىنىڭ يېقىنلىرىغا يەتكۈزىدۇ. شۇنىڭ بىلەن داخانلار (شەيتانلاردىن ئاڭلىغان سۆزلىرىنى) كىشىلەرگە سۆزلەپ بېرىدۇ. كىشىلەر داخانلارنىڭ شەيتانلار ئاسماندىن ئاڭلىۋېلىپ ئۇلارغا يەتكۈزگەن ھېلىقى بىر ئېغىز سۆزنىڭ راست چىققانلىقى بىلەن، ئۇلارنىڭ قالغان گەپلىرىنىڭ ھەممىسىگە ئىشىنىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر تۈركۈم كىشىلەر داخانلار توغرىسىدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن سورىدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەقىقەتەن ئۇلار ھەق ئۇستىدە ئەمەس» دېدى. ئۇلار ئى اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى! داخانلار راست سۆزلەرنمۇ قىلىدىكەن، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئۇ ھەق سۆز بولسا، جىن ئوغرىلىقچە ئاڭلىۋېلىپ، ئۇنىڭغا يۈزدىن ئارتۇق يالغاننى ئارىلاشتۇرۇپ، توخۇدەك چىكىلداپ يېقىنىنىڭ قۇلقىغا يەتكۈزۈپ بەرگەن سۆزدۇر» دېدى.

ئىمام بۇخارى يەنە ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا ئاسماندا بىرەر ئىشقا ھۆكۈم چىقارسا، پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا بويسۇنغانلىقتىن (ۋە قورققانلىقتىن) قاناتلىرىنى ئۇرۇپ كېتىدۇ. (پەرىشتىلەرنىڭ قاناتلىرىدىن چىققان ئاۋاز) خۇددى تاشقا ئۇرۇلغان زەنجىردىن چىققان ئاۋازدەكتۇر. ئۇلارنىڭ دىللىرىدىن قورقۇنچ كۆتۈرۈلگەندە، ئۇلار (بىر - بىرىگە): پەرۋەردىگارىڭلار نېمە دېدى؟ دەيدۇ. ئۇلار سوربۇغۇچىغا: پەرۋەردىگارىمىز ھەقنى دېدى،دەيدۇ. اللە يۇكسەكتۇر، كاتتىدۇر. (پەرىشتىلەرنىڭ بۇ سۆزلىرىنى) گەپنى ئوغرىلىقچە ئاڭلايدىغان جىنلار ئاڭلىۋالىدۇ. ئەبۇسۇفيان گەپنى ئوغرىلىقچە ئاڭلايدىغان جىنلار، بىرى - بىرىنىڭ ئۈستىدە مانا مۇشۇنداق ئۈستى - ئۈستىلەپ تۇرىدۇ، دەپ بارماقلىرىنىڭ بىرىنى - يەنە بىرىنىڭ ئۈستىگە ئالماشتۇردى. (ئەڭ ئۈستۈندە تۇرۇپ) گەپنى ئاڭلىۋالغىنى، گەپنى ئاستىدىكىگە يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. ئۇ گەپنى ئۇنىڭ ئاستىدىكىگە يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. ئۇلار ئاخىرىدا گەپنى سېھىرگەر ياكى داخانغا يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. بەزىدە ئۇلار گەپنى (سېھىرگەر ياكى داخانغا) يەتكۈزۈپ بېرىپ بولغۇچە كۆيدۈرگۈچى يۇلتۇزلار ئۇلارغا يېتىشىۋېلىپ ئۇلارنى كۆيدۈرۋېتىدۇ. بەزىدە يېتىشىۋېلىپ بولغۇچە گەپنى يەتكۈزۈپ بېرىپ بولىدۇ. سېھىرگەر ياكى داخان ئۇ بىر ئېغىز راست گەپكە 100 يالغاننى قوشىدۇ. كىشىلەر بىر - بىرىگە: سېھىرگەر ياكى داخاننىڭ بىزگە پالانى، پالانى كۈنى ماۋۇ - ماۋۇ گەپلەرنى قىلمىغانمىدى؟ دەيدۇ. ئوغرىلىقچە ئاڭلىۋېلىنغان ئاسماندىن ئېلىپ چۈشۈلگەن شۇ بىر ئېغىز سۆزنىڭ سەۋەبى بىلەن سېھىرگەر ياكى داخان راستچىل ئادەمگە ئايلىنىپ قالىدۇ» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.

ئىمام بۇخارى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەرىشتىلەر بۇلۇتتا تۇرۇپ زېمىندا بولىدىغان ئىشلار توغرىسىدا سۆزلىشىدۇ. شەيتانلار

www.munber.org

(ئۇلارنىڭ گەپلىرىدىن) بىرەر ئېغىزنى ئاڭلاپ قېلىپ، ئۇنىڭغا يۈز يالغاننى قوشۇپ ئۇنىڭ بىلەن داخانلارنىڭ قۇلقىنى خۇددى قۇتا (سۇ بىلەن) تولدۇرۇلغىنىدەك تولدۇرۇۋېتىدۇ.

كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى شائىر دېگەنلىكىگە بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

﴿**شائىرلارغا گۇمراهلار ئەگىشىدۇ**﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ ئىچىدىكى ئازغۇنلۇق يولىدىكىلەر كاپىرلارغا ئەگىشىدۇ. مۇجاھىد - الله تائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن - ئابدۇ راھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى.

ئىكرىمە: بىرى - بىرىنى شېئىر بىلەن سۆكۈشىدىغان ئىككى شائىر بار، ئىدى. بىر بۇلەك كىشىلەر بىرىنى يەنە بىر بۇلەك كىشىلەر بىرىنى قوللىدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: ﴿**شائىرلارغا گۇمراهلار ئەگىشىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى، دېدى.

﴿**ئۇلارنىڭ (سۆز) ۋادىلىرىدا تېخىرقاپ يۈرگەنلىكىنى كۆرمەمسەن؟**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار بارلىق پايدىسىز ئىشلار بىلەنلا ھەپىلىشىپ يۈرىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە زەھھاك ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار سۆزلەرنىڭ ھەممە تۈرلىرىدە تېخىرقاپ يۈرىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى.

﴿**ئۇلار قىلمايدىغان نەرسىلەرنى قىلدۇق دەپ سۆزلەيدۇ**﴾ ئەۋفى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىسىدا بىرى ئەنسارلىق يەنە بىرى باشقا قەۋمدىن بولغان ئىككى شائىر بولۇپ، ئۇلار بىر - بىرىنى ئەيىبلىشەتتى. ئۇ ئىككىسىنىڭ ھەر بىرىنىڭ يېنىدا ئۆز قەۋمىدىن بولغان (ئۇلارنى قوللايدىغان) ئەخمەقلەر بار ئىدى. ئاندىن الله تائالا: ﴿**شائىرلارغا گۇمراهلار ئەگىشىدۇ، ئۇلارنىڭ (سۆز) ۋادىلىرىدا تېخىرقاپ يۈرگەنلىكىنى كۆرمەمسەن؟ ئۇلار قىلمايدىغان نەرسىلەرنى قىلدۇق دەپ سۆزلەيدۇ**﴾ دېگەن ئايەتلەرنى چۈشۈردى.

بۇ ئايەتلەردە كۆزدە تۇتۇلغان مەقسەد بولسا، قۇرئان چۈشۈرۈلگەن بۇ پەيغەمبەر، داخان ياكى شائىر ئەمەستۇر. چۈنكى، ئۇنىڭ ئەھۋالى داخان ۋە شائىرلارنىڭ ئەھۋالىغا پۈتۈنلەي ئوخشىمايدۇ دېگەنلىكتۇر.

الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا شېئىر ئۆگەتمىگەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنىڭغا (يەنى پەيغەمبەرگە) بىز شېئىر تەلىم بەرمىدۇق، ئۇنىڭغا شېئىر مۇناسىپمۇ ئەمەس. ئۇ پەقەت تىرىكلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش، كاپىرلارغا ئازابنىڭ تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى (بىلدۈرۈش ئۈچۈن نازىل بولغان) ۋەز - نەسىھەتتۇر ۋە روشەن قۇرئاندۇر﴾[1] ﴿بۇ قۇرئان ئەلۋەتتە ھۆرمەتلىك پەيغەمبەرنىڭ (الله تەرىپىدىن يەتكۈزگەن) سۆزىدۇر، ئۇ شائىرنىڭ سۆزى ئەمەستۇر، سىلەر ناھايىتى ئاز ئىشىنىسىلەر، ئۇ كاھىننىڭ سۆزىمۇ ئەمەس، سىلەر ئاز ۋەز - نەسىھەت ئالىسىلەر، (ئۇ) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر﴾[2].

---

[1] سۈرە ياسىن 69 — 70 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ھاققە 40 — 43 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

ئىسلام شائىرلىرىنىڭ ئۇنداق ئەمەسلىكى توغرىسىدا

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق ئەبۇھەسەن سالىم بۇرادىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالانىڭ: ﴿**شائىرلارغا گۇمراھلار ئەگىشىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتى چۈشكەندە، ھەسسان ئىبنى سابىت، ئابدۇللاھ ئىبنى راۋاھە ۋە كەئب ئىبنى مالىك قاتارلىق (ئىسلام شائىرلىرى) پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يىغلاشقان ھالىتىدە كېلىپ: ھەقىقەتەن اللە تائالا يۇقىرىدىكى ئايىتىنى چۈشۈرگەندە بىزنىڭ شائىر ئىكەنلىكىمىزنى بىلەتتى، دېيىشتى. ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: ﴿**پەقەت ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، اللە نى كۆپ زىكرى قىلغان، زۇلۇمغا ئۇچرىغاندىن كېيىن ئۆزىنى قوغدىغان شائىرلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ بېرىپ، سىلەر: اللە تائالانىڭ: ﴿**اللە نى كۆپ زىكرى قىلغان، زۇلۇمغا ئۇچرىغاندىن كېيىن ئۆزىنى قوغدىغان شائىرلار**﴾ دېگەن ئايەتلىرىدە تىلغا ئېلىنغان شائىرلاردۇرسىلەر، دېدى. بۇ ئەسەرنى ئىبنى ئەبۇھاتەم ۋە ئىبنى جەرىرمۇ ئىبنى ئىسھاقتىن شۇنداق رىۋايەت قىلدى.

لېكىن بۇ سۈرە مەككىدە چۈشكەن تۇرسا، قانداق بولۇپ ئەنسارلاردىن بولغان ئۇ شائىرلار بۇ ئايەتلەرنىڭ چۈشۈشىگە سەۋەبچى بولىدۇ؟ بۇ ئايەتلەرنىڭ ئۇ شائىرلار ھەققىدە چۈشكەنلىكى توغرىسىدا كەلگەن رىۋايەتلەرنى ئىزدىنىپ بېقىشقا تۇغرا كېلىدۇ. يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئەسەرلەر توغرۇلۇق دەرىجىسىگە يەتمىگەن ئەسەرلەردۇر. ئۇلارغا ئاساسلىنىشقا بولمايدۇ. توغرىسىنى بىلگۈچى اللە تائالادۇر.

اللە تائالانىڭ: ﴿**پەقەت ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، اللە نى كۆپ زىكرى قىلغان، زۇلۇمغا ئۇچرىغاندىن كېيىن ئۆزىنى قوغدىغان شائىرلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىنىڭ ئىچىگە مەيلى ئەنسارلىق ياكى باشقا يەرلىك شائىرلار بولسۇن (ئايەتتە بايان قىلىنغان خىسلەت تېپىلغان) ھەممە شائىر كىرىدۇ. ھەتتا ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋرىنىڭ شائىرلىرىدىن ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارغا قارشى شېئىر ئوقۇپ كېيىن تەۋبە قىلغان، قىلمىشلىرىدىن قايتقان، ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلغان، ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارغا قارشى شېئىر ئوقۇغانلىقى ئۈچۈن اللە تائالاغا كۆپ تەۋبە قىلغان، ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارنى بۇرۇن ئەيىبلىگەن بولسا، كېيىن مەدھىيىلىگەن شائىرلارمۇ بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ[1]. چۈنكى، شۇبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ.

شۇنىڭدەك ئەبۇسۇفيان ئىبنى ھارىس ئىبنى ئابدۇل مۇتەللىپمۇ، تاغىسىنىڭ ئوغلى بولغان پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا كىشىلەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ قاتتىق ئۆچمەنلىك قىلىدىغان ۋە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى ئەڭ قاتتىق ئەيىبلەيدىغان ئادەم ئىدى. ئۇ ئىمان ئېيتىپ ئىسلامغا كىرىشى بىلەنلا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئەڭ سۆيۈملۈك كۆرۈنىدىغان كىشىگە ئايلانىدى. ئۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى بۇرۇن ئەيىبلىگەن بولسا، كېيىن مەدھىيىلىدى ۋە ئىلگىرى يامان كۆرگەن بولسا كېيىن سۆيدى.

﴿**زۇلۇمغا ئۇچرىغاندىن كېيىن ئۆزىنى قوغدىغان شائىرلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: ئۇ شائىرلار مۇسۇلمانلارغا قارشى شېئىرلىرى بىلەن

[1] شۇنىڭدەك ھازىرقى دەۋرىمىزدىمۇ ئىسلام دىنىنى چۈشىنىشتىن بۇرۇن ئىسلام دىنى ياكى مۇسۇلمانلارغا قارشى شېئىر ئوقۇپ سالغانلار بولسا، چىن دىلى بىلەن اللە تائالاغا تەۋبە قىلسا، ئۇ شۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا كىرىدۇ. يازغۇچىلارنىڭمۇ ھۆكمى شۇنداق بولىدۇ.

www.munber.org

ئەيىبلىگەن كاپىرلارغا رەددىيە بەرگەن شائىرلاردۇر، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، قەتادە ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ھەسسانغا: «كاپىرلارغا (شېئىر بىلەن) ھۇجۇم قىلغىن، جىبرىئىل سەن بىلەن بىللە» دېگەنلىكى بايان قىلىندى.

ئىمام ئەھمەد مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ، كەئب ئىبنى مالىك پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا: شەك شۇبھىسىزكى، الله تائالا شائىرلار ھەققىدە ئايەت چۈشۈردى، دېدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ھەقىقەتەن مۆمىن كىشى (الله تائالانىڭ يولىدا) قىلىچى ۋە تىلى بىلەن جىھاد قىلىدۇ. جېنىم ئۇنىڭ قولىدا بولغان زات الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىلەر (ئى شائىرلار! تىلىڭلار بىلەن) ئاتقان شېئىرلىرىڭلار خۇددى نەيزىدۇر» دېدى.

﴿زۇلۇم قىلغۇچىلار ئۇزاققا قالماي قايسى جايغا قايتىدىغانلىقىنى بىلىدۇ﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ كۈنده كاپىرلارنىڭ ئۆزرىلىرى پايدا بەرمەيدۇ، ئۇلار لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلار ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ﴾[1].

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «زۇلۇم قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، ھەقىقەتەن زۇلۇم قىيامەت كۈنى نۇرغۇن زۇلۇملارغا ئايلىنىدۇ».

قەتاده ئىبنى دەئامە الله تائالانىڭ: ﴿زۇلۇم قىلغۇچىلار ئۇزاققا قالماي قايسى جايغا قايتىدىغانلىقىنى بىلىدۇ﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە: مەيلى شائىرلار بولسۇن ياكى باشقىلار بولسۇن (زۇلۇم قىلغۇچىلار قەيەرگە قايتىدىغانلىقىنى ئۇزاققا قالماي بىلىدۇ) دېدى.

بارلىق ھەمدۇسانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا بولسۇن. شۇنىڭ بىلەن سۈرە شۇئەرانىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org

[1] سۈرە غافىر 52 - ئايەت.

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە نەمل | 93 ئايەت

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

طسٓۚ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡقُرۡءَانِ وَكِتَابٖ مُّبِينٖ ۝١ هُدٗى وَبُشۡرَىٰ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ۝٢ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ يُوقِنُونَ ۝٣ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡأٓخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمۡ أَعۡمَٰلَهُمۡ فَهُمۡ يَعۡمَهُونَ ۝٤ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَهُمۡ سُوٓءُ ٱلۡعَذَابِ وَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ هُمُ ٱلۡأَخۡسَرُونَ ۝٥ وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى ٱلۡقُرۡءَانَ مِن لَّدُنۡ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ۝٦

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ا ل ر، سىن. بۇ، قۇرئاننىڭ ۋە روشەن كىتابنىڭ ئايەتلىرىدۇر[1]. مۆمىنلەر ئۈچۈن ھىدايەتتۇر ۋە خۇش خەۋەردۇر[2].(شۇنداق مۆمىنلەركى) ئۇلار نامازنى ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ ۋە ئاخىرەتكە جەزمەن ئىشىنىدۇ[3].ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارغا ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى ھەقىقەتەن چىرايلىق كۆرسەتتۇق، ئۇلار (گۇمراھلىقلىردا) تېخىرقاپ يۈرۈشىدۇ[4]. ئۇلار (دۇنيادا) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ. ئاخىرەتتە ئۇلار ئەڭ زىيان تارتقۇچىلاردۇر[5]. سانا قۇرئان ئەلۋەتتە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىنى بىلگۈچى الله تەرىپىدىن بېرىلىدۇ[6].

قۇرئاننىڭ الله تائالا تەرىپىدىن مۆمىنلەرگە ھىدايەت ۋە خۇش بېشارەتچى، كاپىرلارغا ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇپ چۈشكەنلىكى توغرىسىدا

سۈرىلەرنىڭ بېشىدا كەلگەن ئۇزۇپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى توغرىسىدىكى بايانىمىز سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا سۆزلىنىپ ئۆتۈلدى.

﴿**بۇ، قۇرئاننىڭ ۋە روشەن كىتابنىڭ ئايەتلىرىدۇر. مۆمىنلەر ئۈچۈن ھىدايەتتۇر ۋە خۇش خەۋەردۇر**﴾ يەنى بۇ ئايەتلەر قۇرئاننىڭ ۋە روشەن كىتابنىڭ ئايەتلىرىدۇر. قۇرئان پەقەت ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتقان، ئۇنىڭغا ئەگەشكەن، ئىشەنگەن، ئەمەل قىلغان، پەرز نامازلارنى ئوقۇغان، پەرز قىلىنغان زاكاتلارنى بەرگەن، قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا، ئۇلۇغلەندىن كېيىن تىرىلىشنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە، قىلغان قىلمىشلارنىڭ ياخشىسىغا مۇكاپات، يامىنىغا جازا بېرىلىدىغانلىقىغا، جەننەت ۋە دوزاخنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ئىشەنگەنلەر ئۈچۈن ھىدايەتتۇر ۋە خۇش - بېشارەتتۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك - شۇبھىگە) شىپادۇر، ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى

www.munber.org

قۇرئاننىڭ دەۋىتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)، قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھىدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)، ئەنە شۇلار يىراقتىن نىدا قىلىنغۇچىلاردۇر (يەنى ئۇلار ھەقنى قوبۇل قىلماسلىقتا ئىمانغا يىراقتىن چاقىرىلغان، مۇساپىنىڭ يىراقلىقىدىن چاقىرىقنى ئاڭلىمىغان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ)﴾[1] ﴿(ئى مۇھەممەد!) تەقۋادارلارغا خۇش خەۋەر بېرىشىڭ ۋە سەركەش قەۋمنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، بىز قۇرئاننى سېنىڭ تىلىڭ بىلەن چۈشەنشلىك قىلىپ نازىل قىلدۇق﴾[2].

﴿**ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارغا**﴾ يەنى ئاخىرەتنى ئىنكار قىلىدىغانلارغا ۋە ئۇنىڭ بولۇشىنى يىراق دەپ قارايدىغانلارغا ﴿**ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى ھەقىقەتەن چىرايلىق كۆرسەتتۇق، ئۇلار (گۇمراھلىقلىردا) تېخىرقاپ يۈرۈشىدۇ**﴾ يەنى بىز ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى ئۆزلىرىگە چىرايلىق كۆرسەتتۇق ۋە ئۇلارنى ئازغۇنلۇقلىردا چوڭقۇرلاشتۇردۇق. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئازغۇنلۇقلىردا تېخىرقاپ يۈرىدۇ. بۇ ئۇلارغا ئۇلارنىڭ ئاخىرەتنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن بېرىلگەن جازادۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ دىللىرىنى، كۆزلىرىنى ھەق (نى چۈشىنىش ۋە كۆرۈش) تىن بۇرىۋېتىمىز، ئۇلار دەسلەپتە مۆجىزىلەرگە ئىشەنمىگىنىدەك (يەنە ئىشەنمەيدۇ)، ئۇلارنى گۇمراھلىقلىردا تېخىرقاپ يۈرۈشكە قويۇۋېتىمىز﴾[3].

﴿**ئۇلار (دۇنيادا) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ. ﴿**ئاخىرەتتە ئۇلار ئەڭ زىيان تارتقۇچىلاردۇر**﴾ يەنى ھەممە ئادەم توپلانغان مەيدان (يەنى مەھشەرگاھ) دا مۇشۇ تىپتىكى كىشىلەردىن باشقا ھېچقانداق زىيان تارتقۇچى كىشىلەر يوقتۇر.

﴿**ساڭا قۇرئان ئالۇھتىن ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىنى بىلگۈچى الله تەرىپىدىن بېرىلىدۇ**﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئى مۇھەممەد! سەن قۇرئاننى ﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىنى بىلگۈچى الله تەرىپىدىن**﴾ تاپشۇرۇپ ئالىسەن دېگەنلىكتۇر، دېدى. يەنى الله تائالا بۇيرىغان ۋە توسقان ئىشلىرىدا ھېكمەت ئىگىسىدۇر. الله تائالا ئىشلارنىڭ كاتتىسىنى ۋە ئاددىيىسىنى بىلگۈچىدۇر. الله تائالانىڭ بەرگەن خەۋىرى ناھايىتى راستتۇر ۋە چىقارغان ھۆكمى ناھايىتى ئادىلدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ سۆزى ناھايىتى راستۇر، ناھايىتى توغرىدۇر﴾[4].

* * * * * * *

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِۦٓ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا سَـَٔاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ ءَاتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِىَ أَنۢ بُورِكَ مَن فِى ٱلنَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٨﴾ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنَّهُۥٓ أَنَا ٱللَّهُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٩﴾ وَأَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يَـٰمُوسَىٰ لَا تَخَفْ إِنِّى لَا يَخَافُ لَدَىَّ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾ إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًۢا بَعْدَ سُوٓءٍ

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مەريەم 97 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 110- ئايەت.
[4] سۈرە ئەنئام 115- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ ۖ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئەلەيسسىكە: «مەن ھەقىقەتەن ئوت كۆردۈم، مەن ئوتتىكى يېنىغا بېرىپ (يول توغرۇلۇق) بىرەر خەۋەر ئۇقۇپ كېلەي، ياكى سىلەرنىڭ ئىسسىنىشىڭلار ئۈچۈن ئوتتىن بىر چوغ ئېلىپ كېلەي» دېدى[7]. مۇسا ئوتنىڭ يېنىغا كەلگەندە (مۇنداق) نىدا ئاڭلاندى: «ئاللا ئوتنىڭ يېنىدىكى كىشىنى ۋە ئوتنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى مۇبارەك قىلدى. ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللا پاكتۇر[8]. ئى مۇسا! شۇبھىسىزكى، مەن غالىب، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى ئاللا دۇرمەن[9]. ھاساڭنى تاشلىغىن!» مۇسا ھاسىسىنىڭ گويا ئەجدىھادەك تېز ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ چېكىندى، كەينىگە (يەنى قورققىنىدىن ئەجدىھاغا) قارىيالمىدى. (ئاللا ئېيتتى) «ئى مۇسا! قورقمىغىن، مېنىڭ ھۇزۇرۇمدا پەيغەمبەرلەر ئەلۋەتتە قورقمايدۇ[10]. لېكىن كىمكى (ئۆزىگە) زۇلۇم قىلسا، ئاندىن ياماننى ئەمەللىرىنى ياخشى ئەمەلگە ئۆزگەرتسە، مەن (ئۇنىڭغا) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇرمەن، ناھايىتى مېھرىباندۇرمەن[11]. قولۇڭنى قوينۇڭغا سالغىن، ئۇ ھېچقانداق ئىللەتسىز ئاپئاق بولۇپ چىقىدۇ، (بۇ) مېنىڭ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىگە ئېلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن بەرگەن توققۇز مۆجىزەمنىڭ ئىچىدىدۇر، ئۇلار ھەقىقەتەن پاسىق قەۋم ئىدى» [12]. ئۇلارغا بىزنىڭ نۇرغۇن روشەن ئايەتلىرىمىز نازىل بولغان چاغدا، ئۇلار: «بۇ روشەن سېھىردۇر» دېدى[13]. ئۇلار ئۇ ئايەتلەرنى ئىچىدە ئېتىراپ قىلدى، لېكىن ئۇلار ئۇنى زۇلۇم ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىش يۈزىسىدىن ئىنكار قىلدى. بۇزغۇنچىلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا قارىغىن[14].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە پىرئەۋننىڭ ئاقىۋىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا

ئاللا تائالا ئۆزىنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەرلىككە قانداق تاللىغانلىقى، ئۇنىڭغا قانداق يوسۇندا بىۋاسىتە سۆزلىگەنلىكى، پېچىرلاشقانلىقى، ئۇنىڭغا قانداق كاتتا مۆجىزىلەرنى ۋە كەسكىن دەلىل - پاكىتلارنى بەرگەنلىكى، ئۇنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكى، ئۇلارنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن مۆجىزىلەرنى ئىنكار قىلغانلىقى، ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەنلىكى، ئۇنىڭغا ئەگىشىشتىن ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنۇشتىن چوڭلۇق قىلغانلىقىدىن ئىبارەت مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشلىرىنى پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئەھلىيسىگە**﴾ يەنى سەن مۇسا قاراڭغۇ بىر كېچىدە ئايالى بىلەن يولغا چىقىپ، يولدىن ئېزىپ كەتكەن ۋاقتىدا، تۇر تېغى تەرىپىدە لاۋۇلداپ كۆرىنىۋاتقان ئوتنى كۆرۈپ، ئايالىغا دېگەن ماۋۇ سۆزلىرىنى ئەسلىگىن: ﴿**«مەن ھەقىقەتەن ئوت كۆردۈم، مەن ئوتنىڭ يېنىغا بېرىپ (يول توغرۇلۇق) بىرەر خەۋەر ئۇقۇپ كېلەي، ياكى سىلەرنىڭ ئىسسىنىشىڭلار ئۈچۈن ئوتتىن بىر چوغ ئېلىپ كېلەي» دېدى**﴾.

ئىش مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگىنىدەك بولدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام (ئوت كۆرۈنگەن يەرگە بېرىپ) ئۇ يەردىن (پەيغەمبەرلىك بېرىلىشتىن ئىبارەت) چوڭ خەۋەر ۋە كاتتا نۇرنى ئېلىپ قايتتى.

www.munber.org

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**مۇسا ئوتنىڭ يېنىغا كەلگەندە (مۇنداق) نىدا ئاڭلاندى: «الله ئوتنىڭ يېنىدىكى كىشىنى ۋە ئوتنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى مۇبارەك قىلدى**﴾ يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالام ئوت يورۇقى كۆرۈنگەن يەرگە يېتىپ بارغانىدا، ئوتنىڭ ياپ - يېشىل بىر دەرەختە ھەدەپ ئۇلغىيىپ كۆيۈۋاتقانلىقىنى ۋە كۆيگەنسېرى دەرەخنىڭ تېخىمۇ يېشىللىشىپ بېرىۋاتقانلىقىدىن ئىبارەت ئاجايىپ بىر مەنزىرىنى كۆردى. مۇسا ئەلەيھىسسالام بېشىنى كۆتۈرۈپ (دەرەخنىڭ ئۇچىغا) قارىغۇدەك بولسا، ئۇ دەرەخنىڭ ئوچىدىكى نۇر ئاسمانىنىڭ قەھرىگە تۇتۇشقان ئىكەن.

ئىبنى ئابباس ۋە باشقىلار: دەرەختىكى ئوت ئەمەس ئىدى. ئۇ پەقەت پاقىراپ تۇرغان نۇر ئىدى، دېدى. ئىبنى ئابباس يەنە بىر رىۋايەتتە: ئۇ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ نۇرى ئىدى، دېدى.

مۇسا ئەلەيھىسسالام كۆز ئالدىدىكى بۇ ئىشتىن ھەيران قالغان ھالتىدە تۇرۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا: ﴿**(مۇنداق) نىدا ئاڭلاندى: «الله ئوتنىڭ يېنىدىكى كىشىنى ۋە ئوتنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى مۇبارەك قىلدى**﴾ ئىبنى ئابباس، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ھەسەن ۋە قەتادە قاتارلىقلار: ئوتنىڭ ئەتراپىدىكىلەردىن پەرىشتىلەر كۆزدە تۇتۇلدۇ، دېدى.

﴿**ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله پاكتۇر**﴾ يەنى الله تائالا خالىغانىنى قىلىدۇ. الله تائالاغا مەخلۇقاتلىرىنىڭ بىرەرسىمۇ ئوخشىمايدۇ. مەخلۇقاتلىرىدىن بىرەرسى ئۇنى تولۇق بىلىپ بولالمايدۇ. ئۇ يۇقىرى مەرتىۋىلىك، ھەممىدىن ئۇلۇغ زاتتۇر ۋە ئۇ ھېچقانداق بىر مەخلۇقاتقا ئوخشىمايدۇ. ئاسمان ۋە زېمىن ئۇنى قورشىۋالالمايدۇ. ئۇ بىردۇر، ھەممە ئۇنىڭغا موھتاجدۇر، ئۇ ئۆزى تەرىپىدىن يارىتىلغان نەرسىلەرگە ئوخشاپ قېلىشتىن پاكتۇر.

﴿**ئى مۇسا! شۇبھىسىزكى، مەن غالىب، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى الله دۇرمەن**﴾ يەنى الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭغا سۆز قىلغان، ئۇنىڭ بىلەن پىچىرلاشقان زاتنىڭ، ھەممە نەرسىدىن ئۈستۈن كەلگۈچى، ھەممە نەرسىنى تىزگىنلىگۈچى ۋە ھەممە نەرسىنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلغۇچى، سۆز ۋە قىلغان ئىشلىرىدا ھېكمەت ئىگىسى، مۇسانىڭ پەرۋەردىگارى بولغان زات الله ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويدى.

ئاندىن الله تائالا ئۆزىنىڭ خالىغانىنى قىلىدىغان ۋە ھەممە نەرسىگە كۈچى يېتىدىغان زات ئىكەنلىكىگە ئۇنىڭغا ئوچۇق پاكىت كۆرسەتىش ئۈچۈن مۇسا ئەلەيھىسسالامنى قولىدىكى ھاسىسىنى تاشلاشقا بۇيرۇدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام قولىدىكى ھېلىقى ھاسىنى تاشلىغان ئىدى، ھاسا شۇ ھامان ناھايىتى چوڭ ۋە بەك تېز ھەرىكەت قىلىدىغان كاتتا بىر يىلانغا ئايلاندى.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**مۇسا ھاسىسىنىڭ گويا ئەجدىھادەك تېز ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ چېكىندى، كەينىگە (يەنى قورقىنىدىن ئەجدىھاغا) قارىيالمىدى**﴾.

﴿**(الله ئېيتتى) «ئى مۇسا! قورقمىغىن، مېنىڭ ھۇزۇرۇمدا پەيغەمبەرلەر ئەلۋەتتە قورقمايدۇ**﴾ يەنى سەن ئالدىڭدا كۆرۈۋاتقان بۇ نەرسىدىن قورقما. چۈنكى، مەن سېنى پەيغەمبەرلىككە تاللىماقچى ۋە يۈزلۈك بىر پەيغەمبەر قىلماقچى بولۇۋاتىمەن.

﴿**لېكىن كىمكى (ئۆزىگە) زۇلۇم قىلسا، ئاندىن ياماننى ئەمەللىرىنى ياخشى ئەمەلگە ئۆزگەرتسە، مەن (ئۇنىڭغا) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇرمەن، ناھايىتى مېھرىباندۇرمەن**﴾ بۇ ئايەت پۈتۈن ئىنسانىيەتكە كاتتا بىر خۇش خەۋەردۇر. چۈنكى ئايەت، كىمكى ياماننى ئىشلارنى قىلىپ، ئاندىن ئۇنىڭدىن قولىنى ئۆزۈپ

www.munber.org

قايتىپ چىقىپ الله تائالاغا تەۋبە قىلسا، الله تائالانىڭ شەك - شۈبھىسىز ئۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈردىغانلىقىنى بايان قىلدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، ئاندىن توغرا يولدا ماڭغان ئادەمنى مەن ئەلۋەتتە ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىمەن»﴾[1] ﴿كىمكى بىرەر يامانلىق ياكى ئۇزنىگە بىرەر زۇلۇم قىلىپ قويۇپ، ئاندىن الله دىن مەغپىرەت تەلەپ قىلسا، ئۇ الله نىڭ مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى كۆرىدۇ﴾[2].

﴿**قولۇڭنى قوينۇڭغا سالغىن، ئۇ ھېچقانداق ئىللەتسىز ئاپئاق بولۇپ چىقىدۇ**﴾ مانا بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن يەنە بىر مۆجىزىدۇر. خالىغانىنى قىلىدىغان الله تائالانىڭ قۇدرىتىنىڭ كاتتىلىقىنى ۋە مۇشۇ مۆجىزە قىلىنىپ بېرىلگەن كىشىنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان چوڭ بىر دەلىل - پاكىتتۇر. ئۇنداق بولۇشى، الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنى قولىنى چاپىنىنىڭ يانچۇقىغا سېلىشقا بۇيرۇدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام قولىنى چاپىنىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ چىقارغاندا، قولى خۇددى كۆزنى چاقنىتىدىغان چاقماقتەك، پاقىراپ تۇرىدىغان ئاينىڭ پارچىسىدەك ئاپ - ئاق ھالىتىدە چىقتى.

﴿**(بۇ) مېنىڭ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىگە ئېلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن بەرگەن توققۇز مۆجىزەمنىڭ ئىچىدىدۇر، ئۇلار ھەقىقەتەن پاسىق قەۋم ئىدى**»﴾ يەنى ھاسىنىڭ يىلانغا ئايلىنىشى بىلەن قولىنىڭ چاپانىنىڭ يانچۇقىدىن ئاق ھالىتىدە چىقىشى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەرلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن الله تائالانىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن توققۇز مۆجىزىنىڭ ئىچىدىكى ئىككى مۆجىزىدۇر.

الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا توققۇز مۆجىزە بەرگەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿بىز مۇساغا ھەقىقەتەن توققۇز روشەن مۆجىزە ئاتا قىلدۇق﴾[3] بىز بۇ توققۇز مۆجىزە ھەققىدە يۇقىرىدا تولىتلىپ ئۆتتۇق.

﴿**ئۇلارغا بىزنىڭ نۇرغۇن روشەن ئايەتلىرىمىز نازىل بولغان چاغدا، ئۇلار: «بۇ روشەن سېھىردۇر» دېدى**﴾ يەنى ئۇلار مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئۆزلىرىنىڭ سېھىرلىرى بىلەن قارشى تۇرماقچى بولدى. ئۇلار شۇنداق قىلدى. لېكىن، مەغلۇپ بولدى، خار بولغان ھالدا (شەھەرگە) قايتتى.

﴿**ئۇلار ئۇ ئايەتلەرنى ئىچىدە ئېتىراپ قىلدى، لېكىن ئۇلار ئۇنى زۇلۇم ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىش يۈزىسىدىن ئىنكار قىلدى**﴾ يەنى ئۇلار ئۇ مۆجىزىلەرنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى كۆڭۈللىرىدە بىلدى. لېكىن، ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۇۋال قىلىش، مەجبۇر - خۇلۇقلىرىنىڭ ئوسالليقى سەۋەبىدىن الله تائالانىڭ رەھمىتىدىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكى ۋە ھەقىقەتكە ئەگىشىشكە چوڭلۇق قىلىش يۈزىسىدىن ئەمەلىيەتتە ئۇ مۆجىزىلەرنى ئىنكار قىلدى ۋە ئۇنىڭغا ئېتىۋار بەرمىدى.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بۇزغۇنچىلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا قارىغىن**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سەن ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ الله تائالانىڭ ئۇلارنى ھالاك قىلىۋېتىشى ۋە بىر ئەتىگەندىلا ئۇلارنىڭ بىرىنمۇ قويماي سۇغا چۆكتۈرۈۋېتىشى بولغانلىقىغا قارىغىن.

بۇ ئايەتتىن بولغان مەقسەت تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر: ئى (مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى) ئىنكار قىلغۇچىلار! پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىگە كەلگەن ئاقىۋەتنىڭ سىلەرگىمۇ كېلىپ قېلىشىدىن ساقلىنىڭلار. سىلەرنىڭ شۇنداق ئاقىۋەتكە قېلىشىڭلار بەكمۇ

---

[1] سۈرە تاھا 82 - ئايەت.
[2] سۈرە نىسا 110- ئايەت.
[3] سۈرە ئىسرا 101 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ھەقلىقتۇر. چۈنكى، (سىلەر ئىنكار قىلىۋاتقان) مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن شەرەپلىكتۇر ۋە كاتتىدۇر. الله تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ۋە ئەخلاقلىرىدا تېپىلىدىغان دەللىلەرنى بەرگەنلىكى، ئۇنىڭ پەيغەمبەر بولۇپ كېلىدىغانلىقىدىن بۇرۇن ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ خۇش بېشارەت بېرىپ كەتكەنلىكى ۋە ئۇ پەيغەمبەرلەردىن ئەگەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ كەلسە، ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتىشىغا ئەھدە ئالغانلىقى ئۈچۈن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېلىپ كەلگەن دەلىل - پاكىتلىرى مۇسا ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن دەلىل - پاكىتلاردىن كۆچلۈكتۇر.

* * * * * * *

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَـٰنَ عِلْمًا ۖ وَقَالَا ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمَـٰنُ دَاوُۥدَ ۖ وَقَالَ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ ٱلطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِن كُلِّ شَىْءٍ ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَهُوَ ٱلْفَضْلُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَـٰنَ جُنُودُهُۥ مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ وَٱلطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَوْا۟ عَلَىٰ وَادِ ٱلنَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّمْلُ ٱدْخُلُوا۟ مَسَـٰكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَـٰنُ وَجُنُودُهُۥ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِىٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَىَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَـٰلِحًا تَرْضَىٰهُ وَأَدْخِلْنِى بِرَحْمَتِكَ فِى عِبَادِكَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩﴾

بىز ھەقىقەتەن داۋۇدقا، سۇلايمانغا (دۇنيا ۋە دىن ئىلىملىرىدىن كەڭ) ئىلىم ئاتا قىلدۇق، ئۇلار ئېيتتى: «جىمى ھەمدۇسانا بىزنى نۇرغۇن بەندىلىرىدىن ئارتۇق قىلغان الله غا خاستۇر!»[15]. سۇلايمان (پەيغەمبەرلىكتە، ئىلىمدە، پادىشاھلىقتا ئاتىسى) داۋۇدقا ۋارىسلىق قىلدى. ئۇ: «ئى ئىنسانلار! بىزگە قۇشلارنىڭ تىلى تەلىم بېرىلدى. (دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) ھەممە نەرسە ئاتا قىلىندى، بۇ ئەلۋەتتە (الله نىڭ) روشەن ئىھسانىدۇر» دېدى[16]. سۇلايمانىنىڭ جىنلاردىن، ئىنسانلاردىن ۋە قۇشلاردىن بولغان قوشۇنلىرى توپلاندى (سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئالدىدا دەبدەبە بىلەن ماڭاتتى). ئۇلار تەرتىپلىك ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئىدى[17]. ئۇلار (شامدىكى بىر) چۆمۈلىلەر ۋادىسىغا يېتىپ كەلگەندە، بىر چۆمۈلە ئېيتتى: «ئى چۆمۈلىلەر! ئۆۋىلىرىڭلارغا كىرىپ كېتىڭلار، سۇلايمان ۋە ئۇنىڭ قوشۇنى ئۇقماستىن سىلەرنى يەنچىۋەتمىسۇن»[18]. سۇلايمان چۆمۈلىنىڭ سۆزىدىن تەبەسسۇم قىلىپ كۈلدى ۋە ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا - ئانامغا بەرگەن نېمەتنىڭكە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن، رەھمىتىڭ بىلەن مېنى ياخشى بەندىلىرىڭ قاتارىغا كىرگۈزگىن»[19].

www.munber.org

داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ تەرتىپلىنىشى ۋە ئۇنىڭ چۈمۈلىلەر ۋادىسىدىن ئۆتۈشى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى بولغان داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ ئوغلى سۇلايمان ئەلەيھىسسالاملارغا كاتتا نېمەتلەرنى، نۇرغۇن نەرسىلەرنى ۋە چىرايلىق سۈپەتلەرنى يەنى دۇنيالىقتا كۆچلۈك ۋە كاتتا پادىشاھ قىلىش، دىندا پەيغەمبەر ۋە دىننى يەتكۈزۈش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرۇش بىلەن دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ بەخت - سائادەتنى بىرگە بېرىشتىن ئىبارەت كاتتا نېمەتلەرنى ئاتا قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بىز ھەقىقەتەن داۋۇدقا، سۇلايمانغا (دۇنيا ۋە دىن ئىلىملىرىدىن كەك) ئىلىم ئاتا قىلدۇق، ئۇلار ئېيتتى: «جىمى ھەمدۇسانا بىزنى نۇرغۇن بەندىلىرىدىن ئارتۇق قىلغان الله غا خاستۇر!»**﴾.

﴿**سۇلايمان (پەيغەمبەرلىكتە، ئىلىمدە، پادىشاھلىقتا ئاتىسى) داۋۇدقا ۋارىسلىق قىلدى**﴾ يەنى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا پادىشاھلىقتا ۋە پەيغەمبەرلىكتە ۋارىسلىق قىلدى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا بولغان ۋارىسلىقى ھەرگىزمۇ مال - مۇلۇكتە بولغان ۋارىسلىق ئەمەستۇر. ئەگەر بۇ ۋارىسلىق مال - مۇلۇكتە بولغان ۋارىسلىق بولىدىغان بولسا، سۇلايمان ئەلەيھىسسالام داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلىرىنىڭ ئىچىدىن بۇ ۋارىسلىققا يالغۇز ئۆزىلا خاس قىلىنمىغان بولاتتى. چۈنكى، داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈز ئايالى بار ئىدى.

شۇڭا بۇ ۋارىسلىقتىن پادىشاھلىقتا ۋە پەيغەمبەرلىكتە بولغان ۋارىسلىق كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ھەمدە پەيغەمبەرلەرنىڭ مال - مۇلۇكلىرى ئۇنىڭ مىراسخورلىرىغا تەقسىم قىلىنىپ بېرىلمەيدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «بىز پەيغەمبەرلەرنىڭ گۇرۇھى مىراس قالدۇرۇلغانلاردىن قىلىنمايمىز. بىز قويۇپ كەتكەن مال - مۇلۇكلەر سەدىقە ھېسابلىنىدۇ».

﴿**ئۇ: «ئى ئىنسانلار! بىزگە قۇشلارنىڭ تىلى تەلىم بېرىلدى. (دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) ھەممە نەرسە ئاتا قىلىندى (دېدى)**﴾ يەنى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۆزىگە الله تائالانىڭ كاتتا پادىشاھلىق ۋە كۆچ - قۇدرەت بەرگەنلىكىدىن ئىبارەت نېمەتلەردىن خەۋەر بەردى. ھەتتا الله تائالا ئۇنىڭغا ئىنسان، جىن ۋە قۇشلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردى. ئۇنى قۇشلارنىڭ ۋە ھايۋانلارنىڭ تىللىرىنى بىلەلەيدىغان قىلدى. الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ بىزگە بەرگەن خەۋەرلىرىدىن بىلىشىمىزچە بۇ ھېچ بىر ئادەمگە بېرىلىپ باقمىغان ئالاھىدە بىر ئىشتۇر. الله تائالا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ھاۋادىكى قوشلارنىڭ ۋە ھەر تۈرلۈك ھايۋانلارنىڭ ئۆزئارا سۆزلىشىدىغان تىللىرىنى بىلدۈردى.

شۇڭا سۇلايمان ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى ئىنسانلار! بىزگە قۇشلارنىڭ تىلى تەلىم بېرىلدى. (دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) ھەممە نەرسە ئاتا قىلىندى**﴾ يەنى بىزگە بىر پادىشاھقا كېرەكلىك بولىدىغان ھەممە نەرسە بېرىلدى.

سۇلايمان ئەلەيھىسسالام: ﴿**بۇ ئەلۋەتتە (الله نىڭ) روشەن ئىھسانىدۇر»**﴾ دېدى. يەنى بۇ الله تائالانىڭ بىزگە بولغان ئاشكارا، ئوچۇق مەرھەمىتىدۇر.

﴿**سۇلايمانىنىڭ جىنلاردىن، ئىنسانلاردىن ۋە قۇشلاردىن بولغان قوشۇنلىرى توپلاندى (سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئالدىدا دەبدەبە بىلەن ماڭاتتى). ئۇلار تەرتىپلىك ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئىدى**﴾ يەنى

www.munber.org

سۇلايمانناڭ جىنلاردىن، ئىنسانلاردىن ۋە قۇشلاردىن بولغان قوشۇنلىرى توپلاندى. يەنى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام كاتتا بىر قوشۇننىڭ ئىچىدە ماڭدى. ئىنسانلار سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ياندىشىپ ماڭدى. جىنلار ئىنسانلارنىڭ كەينىدە ماڭدى. قۇشلار بولسا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈست تەرىپىدە ماڭدى. ئەگەر ھاۋا ئىسسىسا قۇشلار قاناتلىرى بىلەن ئۇنىڭغا سايە تاشلايتتى.

﴿**ئۇلار تەرتىپلىك ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئىدى**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ئۆزىگە بەلگىلەپ بېرىلگەن مېڭىش ئورنىدىن (ئىلگىرىلەپ كېتىپ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغان) ئۆتۈپ كېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن، قوشۇننىڭ ئالدىدا ماڭغانلار كەينىدىكىلەرنىڭ ئىتتىكلەپ كېتىشىنى توسۇپ ماڭاتتى.

مۇجاھىد: خۇددى ھازىرقى دەۋردىكى پادىشاھلار كەينىدىكىلەرنىڭ ئالدىغا ئىلگىرىلەپ چىقىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ماڭغانلارنى كەينىگە ئىتتىرىپ سەپلەرنى رەتلەيدىغانلارنى ئورۇنلاشتۇرغىنىدەك، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامۇ ھەر بىر تۈردىكى ھايۋانلارغا، ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئۇلارنى كەينىگە ئىتتىرىپ تىزگىنلەپ تۇرۇدىغانلارنى ئورۇنلاشتۇردى، دېدى.

﴿**ئۇلار (شامدىكى بىر) چۈمۈلىلەر ۋادىسىغا يېتىپ كەلگەندە**﴾ يەنى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام قوشۇنلىرى بىلەن چۈمۈلىلەر جىلغىسىدىن ئۆتكەندە ﴿**بىر چۈمۈلە ئېيتتى: «ئى چۈمۈلىلەر! ئۆۋىلىرىڭلارغا كىرىپ كېتىڭلار، سۇلايمان ۋە ئۇنىڭ قوشۇنى ئۇقماستىن سىلەرنى يەنچىۋەتمىسۇن»**﴾ ئۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالام چۈمۈلىنىڭ دېگەن گېپىنى چۈشىنىپ: ﴿**سۇلايمان چۈمۈلىنىڭ سۆزىدىن تەبەسسۇم قىلىپ كۈلدى ۋە ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا - ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن، رەھمىتىڭ بىلەن مېنى ياخشى بەندىلىرىڭ قاتارىغا كىرگۈزگىن»**﴾ يەنى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام: سەن مېنى مېنىڭ قۇشلار ۋە ھايۋانلارنىڭ تىلىنى بىلىشتىن ئىبارەت نېمەتلەرنى ماڭا بەرگەنلىكىڭگە، ئاتا - ئانامغا ئىسلامنى ۋە ئىمانىنى بەرگەنلىكىڭگە شۈكۈر قىلىشىمغا نېسىپ قىلساڭ، سەن خۇرسەن ۋە رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلىشىمدا ئۈتۈقلۇق قىلساڭ، جېنىمنى ئالغان ۋاقتىڭدا، مېنى ياخشى بەندىلىرىڭ ۋە ساڭا ئەڭ يېقىن بولغان يۇقىرى دەرىجىدىكى كىشىلەرنىڭ قاتارىغا كىرگۈزسەڭ، دېدى.

* * * * * * *

وَتَفَقَّدَ ٱلطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ أَرَى ٱلْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ ٱلْغَآئِبِينَ ﴿٢٠﴾ لَأُعَذِّبَنَّهُۥ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَا۟ذْبَحَنَّهُۥٓ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢١﴾

ئۇ قۇشلارنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ئېيتتى: «ماڭا نېمە بولدى؟ ھۆپۈپنى كۆرمەيمەنغۇ! يا ئۇ يوقاپ كەتتىمۇ[20]. ئۇنى چوقۇم قاتتىق جازالايمەن، يا ئۇنى چوقۇم بوغۇزلايمەن، يا چوقۇم (يوقاپ كەتكەنلىكىنى ئاقلايدىغان) بىر روشەن دەلىل كەلتۈرىدۇ»[21].

ھۆپۈپنىڭ يوق بولۇپ كېتىشى توغرىسىدا

مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە باشقىلار ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھۆپۈپ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنى سۇ بار يەرگە باشلاپ ئاپىرىدىغان (كۆرسەتكۈچى) ئىدى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام چۆل جەزىرىدە بولسا، ھۆپۈپنى چاقىراتتى. ھۆپۈپ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا يەر ئاستىدىكى سۇنى خۇددى ئىنسان يەر يۈزىدىكى ئوچۇق تۇرغان نەرسىنى كۆرگەندەك كۆرۈپ بېرەتتى ۋە ئۇ سۇنىڭ يەر يۈزىدىن قانچىلىك چوڭقۇرلۇقتا ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرەتتى. ھۆپۈپ

www.munber.org

سۈلايمان ئەلەيھىسسالامغا سۇ بار يەرنى كۆرسىتىپ بەرسە، سۈلايمان ئەلەيھىسسالام جىنلارنى شۇ يەرنى كولاپ سۇنى چىقىرىشقا بۇيرۇيتتى. بىر كۈنى سۈلايمان ئەلەيھىسسالام بىر چۆلدە ھۆپۈپنى ئىزدەپ، بارلىق قۇشلار ئارىسىغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى. لېكىن، ھۆپۈپنى كۆزىگە چېلىقتۇرماي: ﴿**ئۇ قۇشلارنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ئېيتتى: «ماڭا نېمە بولدى؟ ھۆپۈپنى كۆرمەيمەنغۇ! يا ئۇ يوقاپ كەتتىمۇ**﴾ دېدى.

بىر كۈنى ئىبنى ئاببىاس كىشىلەرگە مۇشۇ توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى. كىشىلەرنىڭ ئىچىدە نافئ ئىبنى ئەزرەق ئىسىملىك بىر خاۋارىج بار بولۇپ، بۇ خاۋارىج ئىبنى ئاببىاسنىڭ سۆزلىرىگە تولا قارشىلىق بىلدۈرەتتى. (ئىبنى ئاببىاس شۇ گەپلەرنى قىلىۋاتقاندا) ئۇ خاۋارىج ئىبنى ئاببىاسقا: ئى ئىبنى ئاببىاس! توختا، بۇگۈن سەن سۆزدە تۆتۈلدۈڭ، دېدى. ئىبنى ئاببىاس: قايسى سۆزدە تۆتۈلدۈم؟ دېدى. ئۇ: سەن ھۆپۈپنى يەرنىڭ ئاستىدىكى سۇنى كۆرۈپ بېرەتتى، دېدىڭ. (ئۇنداقتا) بىر كىچىك بالا باسماقتا دان سېلىپ، باسماقنىڭ ئۈستىگە توپا چېچىپ قويسا، ھۆپۈپ دانىنى ئېلىش ئۈچۈن باسماقتا چۈشسە، ئۇنى بالا تۆتۈۋالالايدىكەنغۇ؟ دېدى. ئىبنى ئاببىاس: ئەگەر بۇ كىشى بېرىپ، ئىبنى ئاببىاسقا رەددىيە بېرىپ ئۆتىۋالدىم دەپ يۈرمەيدىغان ئىش بولسا، مەن بۇنىڭغا ھەرگىز جاۋاب بەرمەيتتىم، دېدى ۋە ئۇنىڭغا قاراپ: ۋاي ساڭا! ئەگەر الله تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرغىنى كەلسە، كۆز كۆرمەس بولىدۇ ۋە قورقۇنچ يوق بولىدۇ، دېگەن جاۋابنى بەردى.[1] خاۋارىج ئىبنى ئاببىاسقا: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، بۇنىڭدىن كېيىن سەن بىلەن قۇرئاننىڭ بىرەر مەسىلىسى توغرىسىدا ھەرگىزمۇ مۇنازىرىلەشمەيمەن، دېدى.

﴿**ئۇنى چوقۇم قاتتىق جازالايمەن**﴾ ئەئمەش ئىبنى ئاببىاسنىڭ: (سۈلايمان ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزىدىن) ئۇنىڭ تۆكلىرىنى يوڭدايمەن دېمەكچىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئابدۇللاھ ئىبنى شەددات: (سۈلايمان ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزىدىن) ئۇنىڭ تۆكلىرىنى يۈڭدايمەن ۋە ئۇنى كۈن ئاستىغا تاشلاپ قويمەن دېمەكچىدۇر، دېدى. شۇنىڭدەك كۆپلىگەن سەلەپ ئالىملىرىمۇ: سۈلايمان ئەلەيھىسسالام ھۆپۈپنى يوڭداپ چۈمۈلىلەرنىڭ يېيىشى ئۈچۈن تاشلاپ قويماقچى بولدى، دېدى.

﴿**يا ئۇنى چوقۇم بوغۇزلايمەن**﴾ يەنى ئۇنى چوقۇم ئۆلتۈرىمەن. ﴿**يا چوقۇم (يوقاپ كەتكەنلىكىنى ئاقلايدىغان) بىر روشەن دەلىل كەلتۈرىدۇ**﴾ يەنى ئوچۇق بىر سەۋەب كەلتۈرىدۇ.

سۈفيان ئىبنى ئۇيەينە ۋە ئابدۇللاھ ئىبنى شەددات مۇنداق دېدى: ھۆپۈپ قايتىپ كەلگەندە، قۇشلار ئۇنىڭغا: قانداق خەۋەر ئېلىپ كەلدىڭ؟ سۈلايمان قېنىڭنى نەزىر قىلىۋەتتى (يەنى سېنى ئۆلتۈرمەكچى بولدى)، دېدى. ھۆپۈپ: سۈلايمان مېنى ئۆلتۈرۈشتىن باشقا جازانىڭ گېپىنى قىلدىمۇ؟ دېدى. قوشلار: ھەئە، ئۇ: ﴿**ئۇنى چوقۇم قاتتىق جازالايمەن، يا ئۇنى چوقۇم بوغۇزلايمەن، يا چوقۇم (يوقاپ كەتكەنلىكىنى ئاقلايدىغان) بىر روشەن دەلىل كەلتۈرىدۇ**﴾ دېدى، دېيىشتى. ھۆپۈپ: ئۇنداق بولسا قۇتۇلۇپ قالغۇدەكمەن، دېدى.

* * * * * * *

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ وَجِئْتُكَ مِن سَبَإٍۭ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾ إِنِّى وَجَدتُّ ٱمْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَىْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ فَهُمْ لَا

[1] يەنى بۇ ئىش الله تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن بولغاندۇر. الله تائالا ھۆپۈپنى شۇنداق قىلىشقا ئورۇنلاشتۇرغان بولغاچقا، ھۆپۈپ يەر ئاستىدىكى سۇنى كۆرەلەيدۇ، دېمەكچىدۇر.

www.munber.org

يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

ئۇزاق ئۆتمەي ھۆپۈپ كەلدى، ئۇ ئېيتتى: «مەن سەن بىلمىگەن ئىشنى بىلىپ (كەلدىم)، ساڭا مەن سەبەدىن (يەنى يەمەندىكى سەبە شەھرىدىن) بىر مۇھىم خەۋەر ئېلىپ كەلدىم[22]. مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا (يەنى سەبە ئاھالىسىگە) بىر ئاياللىق (يەنى بىلقىسنىڭ) پادىشاھلىق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم، ئۇنىڭغا (ئۆزىگە ۋە سەلتەنەتىگە كېرەكلىك) ھەممە نەرسە بېرىلگەن ئىكەن، ئۇ چوڭ ئەرشكە ئىگە ئىكەن[23]. ئۇنىڭ ۋە قەۋمىنىڭ اللە نى قويۇپ قۇياشقا چوقۇنىدىغانلىقىنى بايقىدىم، شەيتان ئۇلارغا قىلمىشلىرىنى (يەنى اللە نى قويۇپ، قۇياشقا چوقۇنغانلىقلىرىنى) چىرايلىق كۆرسەتتى، ئۇلارنى توغرا يولدىن توستى، ئۇلار ھىدايەت تاپمايدۇ[24]. ئۇلار ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىرلارنى ئاشكارىلىغۇچى، سىلەرنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشىڭلارنى بىلىپ تۇرغۇچى اللە غا سەجدە قىلمايدۇ[25]. اللە دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ بۈيۈك ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر»[26].

ھۆپۈپنىڭ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كەلگەنلىكى ۋە ئۇنىڭغا سەبە شەھرىنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزگەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئۇزاق ئۆتمەي ھۆپۈپ كەلدى**﴾ يەنى ھۆپۈپ ئازراق ۋاقىتلا يوقاپ كېتىپ، كېلىپ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**«مەن سەن بىلمىگەن ئىشنى بىلىپ (كەلدىم)، ساڭا مەن سەبەدىن (يەنى يەمەندىكى سەبە شەھرىدىن) بىر مۇھىم خەۋەر ئېلىپ كەلدىم**﴾ يەنى مەن سەن ۋە سېنىڭ ئەسكەرلىرىڭ بىلمىگەن بىر ئىشنى بىلىپ كەلدىم. ساڭا مەن يەمەننىڭ سەبە شەھرىدىن ئىشەنچلىك ۋە مۇھىم خەۋەر ئېلىپ كەلدىم دەپ، مۇنداق دېدى: ﴿**مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا (يەنى سەبە ئاھالىسىگە) بىر ئاياللىق (يەنى بىلقىسنىڭ) پادىشاھلىق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم**﴾ ھەسەن بەسرى مۇنداق دېدى: ئۇ ئايال شەراھىلنىڭ قىزى، سەبە شەھرىنىڭ پادىشاھى بىلقىس ئىدى.

﴿**ئۇنىڭغا (ئۆزىگە ۋە سەلتەنەتىگە كېرەكلىك) ھەممە نەرسە بېرىلگەن ئىكەن، ئۇ چوڭ ئەرشكە ئىگە ئىكەن**﴾ يەنى ئۇ ئاياللىغا دۇنيالىقتا كۆچلۈك بىر پادىشاھ ئېھتىياجلىق بولىدىغان ھەممە نەرسە بېرىلگەن ئىكەن ۋە ئۇنىڭ ئولتۇرىدىغان ئالتۇن ۋە ئۈنچە مەرۋايىتلار بىلەن بىزەلگەن ناھايىتى چوڭ بىر تەختى بار ئىكەن.

تارىخشۇناسلار مۇنداق بايان قىلىدۇ: ئۇ تەخت ناھايىتى ئېگىز، ۋە مۇستەھكەم سېلىنغان كاتتا بىر ساراينىڭ ئىچىدە ئىدى. ئۇ ساراينىڭ شەرق تەرىپىدە 360 دانە ۋە غەرب تەرىپىدە 360 دانە يورۇق چۈشىدىغان يۆمۈلاق شەكىللىك دەرىزە بار ئىدى. ساراينىڭ سېلىنىش شەكلى ھەر كۈنى كۈن (چىققاندا كۈننىڭ يورۇقى ساراينىڭ ئىچىگە) بىر دەرىزىدىن كىرىدىغان ۋە (كۈن كىرىپ كەتكەندە) يەنە بىر دەرىزىدىن كىرىدىغان شەكىلدە ئىدى[1]. ئۇلار كۈنگە ئەتىگەندە ۋە كەچتە سەجدە قىلاتتى.

---

[1] يەنى كۈننىڭ ھەر بىر كۈندە چىقىش ئورنىنىڭ ۋە ئولتۇرۇش ئورنىنىڭ يۆتكۈلۈش قانۇنىيىتى بويىچە ياسالغان بۇ 360 دەرىزىدىن، كۈن كۈندە بىر دەرىزىدىن يۆتكىلىپ كىرەتتى ۋە يۆتكىلىپ ئولتۇراتتى.

www.munber.org

شۇڭا ھۆپۈپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنىڭ ۋە قەۋمىنىڭ اللە نى قويۇپ قۇياشقا چوقۇنىدىغانلىقىنى بايقىدىم، شەيتان ئۇلارغا قىلمىشلىرىنى (يەنى اللە نى قويۇپ، قۇياشقا چوقۇنغانلىقلىرىنى) چىرايلىق كۆرسەتتى، ئۇلارنى توغرا يولدىن توستى، ئۇلار ھىدايەت تاپمايدۇ﴾.

﴿ئۇلار ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىنىدىكى سىرلارنى ئاشكارىلىغۇچى، سىلەرنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشىڭلارنى بىلىپ تۇرغۇچى اللە غا سەجدە قىلمايدۇ﴾ يەنى ئۇلار سەجدىنى يۇلتۇزلار ۋە ئۇنىڭدىن باشقا نەرسىلەرگە ئەمەس، شېرىكى يوق، ئاسمان ۋە زېمىنىدىكى ھەممە يوشۇرۇن نەرسىلەرنى بىلگۈچى، بەندىلەرنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا سۆز ۋە ئىش - ھەرىكەتلىرىنى بىلىپ تۇرغۇچى بىر اللە غىلا قىلىشتىن ئىبارەت ھەق يولنى بىلمەيدۇ.

اللە تائالا سەجدىنى باشقا نەرسىلەرگە ئەمەس، بىر اللە غىلا قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿كېچە بىلەن كۇندۇز، كۇن بىلەن ئاي اللەنىڭ (بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، قۇياشقا سەجدە قىلماڭلار، ئايغىمۇ سەجدە قىلماڭلار، ئۇلارنى ياراتقان اللەغا سەجدە قىلىڭلار، ئەگەر پەقەت اللەغىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار﴾[1].

اللە تائالا بەندىلەرنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن گەپ - سۆز ۋە ئىش - ھەرىكەتلىرىنى بىلىدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن يوشۇرۇن سۆز قىلغان، ئاشكارا سۆز قىلغان، كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۇندۇزى ئاشكارا يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى (اللە ئۇچۇن ئېيتقاندا) ئوخشاشتۇر (يەنى اللە ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ)﴾[2].

﴿اللە دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ بۈيۈك ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر﴾ يەنى ئەسلىدە ئىبادەت قىلىنىدىغان زات، ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ بولمىغان، ياراتقان نەرسىلىرىنىڭ ئىچىدە ئۆزىدىن چوڭى بولمىغان، كاتتا ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى اللە تائالادۇر.

ھۆپۈپ ياخشىلىققا، شېرىكى يوق بىر اللە غىلا ئىبادەت ۋە سەجدە قىلىشقا چاقىرغانلىقى ئۈچۈن (كىشىلەرنىڭ) ئۇنى ئۆلتۈرۈشى چەكلەندى. بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار ئەبۇھۇرەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام چۈمۈلە، ھەسەل ھەرىسى، ھۆپۈپ ۋە سۇرەددىن ئىبارەت تۆت خىل جانۋارنى ئۆلتۈرۈشتىن توستى.

* * * * * * *

﴿ قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ ٱذْهَب بِّكِتَٰبِى هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَٱنظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ إِنِّىٓ أُلْقِىَ إِلَىَّ كِتَٰبٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُۥ مِن سُلَيْمَٰنَ وَإِنَّهُۥ بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَّا تَعْلُوا۟ عَلَىَّ وَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾

سۇلايمان ئېيتتى: «سەن راست دەۋاتامسەن، يا يالغانمۇ؟ قارايمىز[27]. بۇ خېتىمنى ئېلىپ بېرىپ ئۇلارغا تاشلىغىن، ئاندىن ئۇلاردىن نېرىراق (جايدا يوشۇرۇنۇپ) تۇر، ئۇلارنىڭ قانداق جاۋاپ قايتۇرىدىغانلىقىغا قارىغىن»[28]. ئۇ (يەنى بىلقىس) ئېيتتى: «ئى ئۇلۇغلار! ماڭا ھەقىقەتەن سۇلايماندىن بىر پارچە قىممەتلىك خەت كەلدى. (ئۇنىڭ مەزمۇنى شۇكى)، ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 37 - ئايەت.
[2] سۈرە رەئىد 10 - ئايەت.

www.munber.org

مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن﴿29 - 30﴾. سىلەر ماڭا ھاكاۋۇرلۇق قىلماڭلار، مېنىڭ ئالدىمغا مۇسۇلمان بولغان ھالدا كېلىڭلار،»﴿31﴾.

سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ بىلقىسقا يازغان خېتى توغرىسىدا

الله تائالا، ھۆپۈپ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا سەبە شەھرىنىڭ ئادەملىرى ۋە ئۇنىڭ پادىشاھى ھەققىدە خەۋەر يەتكۈزگەندە، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۆپۈپىگە دېگەن سۆزىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«سەن راست دەۋاتامسەن، يا يالغانمۇ؟ قارايمىز**﴾ يەنى سەن يەتكۈزگەن بۇ خەۋىرىڭدە راستچىلمۇ يا كى ساڭا بېرىشنى ۋەدە قىلغان جازايىمىدىن قوتۇلۇش ئۈچۈن يالغان ئېيتىۋاتامسەن؟ قارايمىز. ﴿**بۇ خېتىمنى ئېلىپ بېرىپ ئۇلارغا تاشلىغىن، ئاندىن ئۇلاردىن نېرىراق (جايدا يوشۇرۇنۇپ) تۇر، ئۇلارنىڭ قانداق جاۋاپ قايتۇرىدىغانلىقىغا قارىغىن**»﴾.

ئەسلىدە سۇلايمان ئەلەيھىسسالام بىلقىس ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىگە بىر پارچە خەت يازغان بولۇپ، ئۇنى ھۆپۈپنىڭ يەتكۈزۈپ بېرىشىغا بەرگەن. بەزى رىۋايەتتە: ھۆپۈپ خەتنى قۇشلارنىڭ ئادىتى بويىچە قانىتىدا كۆتۈرۈپ بارغان دېيىلسە، بەزى رىۋايەتتە: ھۆپۈپ خەتنى تۆمۈشۈقى بىلەن كۆتۈرۈپ بارغان، دېيىلىدۇ. ھۆپۈپ ئۇلارنىڭ شەھرىگە يېتىپ بېرىپ، بىلقىسنىڭ ساراينىنىڭ بىلقىس ئۆزى يالغۇز ئولتۇرىدىغان يېرىگە كىرىپ، خەتنى ئۇنىڭ ئالدىغا بىر تۇشۇكتىن تاشلاپ قويۇپ، ئەدەب ۋە ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن بىر چەتكە بېرىپ تۇردى. بىلقىس خەتنى كۆرۈپ ھەيران قالدى ۋە قورقتى. ئاندىن خەتنى ئېلىپ ئوقۇدى.

خەتنىڭ مەزمۇنى مۇنداق ئىدى: ﴿**ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن. سىلەر ماڭا ھاكاۋۇرلۇق قىلماڭلار، مېنىڭ ئالدىمغا مۇسۇلمان بولغان ھالدا كېلىڭلار،»**﴾

شۇنىڭ بىلەن ئۇ قېشىغا ۋەزىر - ۋۇزىرالارنى ۋە دۆلەت چوڭلىرىنى چاقىرتىپ، ئۇلارغا: ئۆزىگە بىر ھۆپۈپنىڭ خەت ئېلىپ كېلىپ (تاشلاپ بېرىپ) ئەدەب يۈزىسىدىن بىر چەتكە بېرىپ تۇرغانلىقىنى، بۇنىڭ پادىشاھلارنىڭ بىرەرسىنىڭمۇ قىلالمايدىغانلىقىنى ۋە قىلىشقىمۇ مۇمكىن بولمايدىغان بىر ئىش ئىكەنلىكىنى دەپ، خەتنى ئۇلارغا ئوقۇپ بېرىشنى باشلاپ: ﴿**ماڭا ھەقىقەتەن سۇلايماندىن بىر پارچە قىممەتلىك خەت كەلدى. (ئۇنىڭ مەزمۇنى شۇكى)، ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن. سىلەر ماڭا ھاكاۋۇرلۇق قىلماڭلار، مېنىڭ ئالدىمغا مۇسۇلمان بولغان ھالدا كېلىڭلار،»**﴾ دەپتۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇ خەتنىڭ الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەن خەت ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭغا ئۆزلىرىنىڭ تاقابىل تۇرالمايدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى. بۇ، مەزمۇنى قىسقا، پاساھەتلىك ۋە ناھايىتى ئەدەبلىي قىلىپ يېزىلغان خەت ئىدى. خەت ئۆزىدىكى ئاشۇ قىسقىغىنا سۆزى بىلەن بارلىق مەقسەتنى ئۇلارغا ئىپادىلەپ بەرگەن ئىدى.

* * * * * * *

قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَفْتُونِى فِىٓ أَمْرِى مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا۟ نَحْنُ أُو۟لُوا۟ قُوَّةٍ وَأُو۟لُوا۟ بَأْسٍ شَدِيدٍ وَٱلْأَمْرُ إِلَيْكِ فَٱنظُرِى مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ إِنَّ ٱلْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا۟ قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓا۟ أَعِزَّةَ أَهْلِهَآ أَذِلَّةً ۖ وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّى مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌۢ بِمَ يَرْجِعُ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

www.munber.org

ئۇ (يەنى بىلقىس) ئېيتتى: «ئى ئۇلۇغلار! مېنىڭ (بۇ) ئىشىمدا مەسلىھەت بېرىڭلار، سىلەرنى ئۈستىدە قويماي تۇرۇپ ھېچ ئىشنى بېكىتكىنىم يوق»[32]. ئۇلار ئېيتتى: «بىز كۈچلۈك ۋە جەڭگىۋارمىز، ئىش سېنىڭ ئىختىيارىڭدىدۇر، (بىزنى) نېمىگە بۇيرۇيدىغانلىقىڭنى (ئويلاپ)كۆرگىن»[33]. ئۇ (يەنى بىلقىس) ئېيتتى: «شۇبھىسىزكى، پادىشاھلار بىرەر شەھەرگە ھۇجۇم قىلىپ كىرسە، ئۇنى خاراب قىلىدۇ، شەھەرنىڭ مۆتىۋەر ئادەملىرىنى (ئۆلتۈرۈش، ئەسىرگە ئېلىش ۋە سۈرگۈن قىلىش بىلەن) خار قىلىدۇ، ئۇلارمۇ شۇنداق قىلىدۇ[34]. مەن چوقۇم ئۇلارغا سوغا ئەۋەتىمەن، ئەلچىلەرنىڭ نېمە خەۋەر ئېلىپ كېلىدىغانلىقىغا قارايمەن»[35].

بىلقىسنىڭ دۆلەت چوڭلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىشى توغرىسىدا

بىلقىس ئۇلارغا سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ خېتىنى ئوقۇپ بېرىپ، بۇ ئىش ھەققىدە قانداق قىلىش توغرۇلۇق مەسلىھەت سېلىش تەرىقىسىدە مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى ئۇلۇغلار! مېنىڭ (بۇ) ئىشىمدا مەسلىھەت بېرىڭلار، سىلەرنى ئۈستىدە قويماي تۇرۇپ ھېچ ئىشنى بېكىتكىنىم يوق»**﴾ يەنى ئەزەلدىن سىلەر كېلىپ ماڭا بىر يولنى كۆرسەتمىگىچە ھېچ ئىشنى بېكىتكىنىم يوق.

﴿**ئۇلار ئېيتتى: «بىز كۈچلۈك ۋە جەڭگىۋارمىز»**﴾ يەنى ئۇلار بىلقىسقا ئۆزلىرىنىڭ سانىنىڭ كۆپلىكىنى، تاييارلىقلىرىنىڭ پۈختىلىقىنى ۋە كۈچلۈك ئىكەنلىكلىرىنى، دېدى. ھەم بۇ ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش ئۈنىڭ رايىچە بولىدىغانلىقىنى تەكىتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئىش سېنىڭ ئىختىيارىڭدىدۇر، (بىزنى) نېمىگە بۇيرۇيدىغانلىقىڭنى (ئويلاپ)كۆرگىن»**﴾ يەنى ئەگەر سەن سۈلايمان بىلەن ئۇرۇش قىلماقچى بولساڭ، بىز ساڭا قارشى چىقمايمىز ۋە ئۇنىڭغا باشقىچە قارىمايمىز. يەنە كېلىپ ئىش سېنىڭ ئىختىيارىڭدىدۇر. سەن بىزنى نېمىگە بۇيرۇساڭ، بىز شۇنىڭغا بويسۇنمىز.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: بىلقىس ﴿**«شۇبھىسىزكى، پادىشاھلار بىرەر شەھەرگە ھۇجۇم قىلىپ كىرسە، ئۇنى خاراب قىلىدۇ، شەھەرنىڭ مۆتىۋەر ئادەملىرىنى (ئۆلتۈرۈش، ئەسىرگە ئېلىش ۋە سۈرگۈن قىلىش بىلەن) خار قىلىدۇ»**﴾ دېگەن ئىدى، اللە تائالا: ﴿**ئۇلارمۇ شۇنداق قىلىدۇ**﴾ دېدى، دېدى.

بىلقىس سۈلايمان ئەلەيھىسسالام بىلەن سۈلھى تۈزمەكچى، ئۇرۇش قىلماي ھەر ئىككىلى تەرەپنىڭ تېنچ ياشىشى ئۈچۈن كېلىشىم پۈتۈشمەكچى ۋە يارىشىشماقچى بولۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**مەن چوقۇم ئۇلارغا سوغا ئەۋەتىمەن، ئەلچىلەرنىڭ نېمە خەۋەر ئېلىپ كېلىدىغانلىقىغا قارايمەن»**﴾ يەنى ئۇ: مەن سۈلايمانغا ئۇنىڭغا مۇناسىب كېلىدىغان ھەدىيە ئەۋەتىمەن ۋە ئۇنىڭ جاۋابىغا قارايمەن. يا ئۇ ھەدىيەنى قوبۇل قىلىپ بىزگە ھۇجۇم قىلماسلىقى ياكى بولمىسا بىزگە ھەر يىلى سېلىق تۆلىتىشى مۇمكىن، ئەگەر بىز سېلىق تۆلىسەك ئۇ بىز بىلەن ئۇرۇش قىلماسلىقى مۇمكىن، دېدى.

قەتادە: اللە تائالا بىلقىسقا رەھىم قىلسۇن ۋە ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن! ئۇ ئىسلامغا كىرگەن ۋە (ئىسلامغا كىرىشتىن بۇرۇنقى) مۇشرىك ۋاقتىدا نېمە دېگەن ئەقىللىق! ئۇ ھەدىيەنىڭ كىشىلەرنىڭ كۆڭلىدە ياخشى تەسىر قالدۇرىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن، دېدى.

ئىبنى ئابباس ۋە باشقىلار ئۇ ئادەملىرىگە: ئەگەر سۈلايمان پەقەت پادىشاھلا بولغان بولسا، ھەدىيەنى قوبۇل قىلىدۇ، بۇ چاغدا ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش قىلىڭلار. ئەگەر ئۇ پەيغەمبەر بولسا، ھەدىيەنى قوبۇل قىلمايدۇ، بۇچاغدا ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار دېدى، دېدى.

* * * * * * *

www.munber.org

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيۡمَٰنَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٖ فَمَآ ءَاتَىٰنِۦَ ٱللَّهُ خَيۡرٞ مِّمَّآ ءَاتَىٰكُم بَلۡ أَنتُم بِهَدِيَّتِكُمۡ تَفۡرَحُونَ ٣٦ ٱرۡجِعۡ إِلَيۡهِمۡ فَلَنَأۡتِيَنَّهُم بِجُنُودٖ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخۡرِجَنَّهُم مِّنۡهَآ أَذِلَّةٗ وَهُمۡ صَٰغِرُونَ ٣٧

ئەلچى سۈلايماننىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە، سۈلايمان ئېيتتى: «سىلەر ماڭا مال بىلەن ياردەم قىلماقچىمۇ؟ الله ئىنئام ماڭا بەرگەنلىرى سىلەرنىڭ بەرگەنلىرىڭلاردىن ياخشىدۇر، بەلكى سىلەر سوغاتلار بىلەن كۆرەڭلەپ كېتىسىلەر[36]. سەن قايتىپ كەتكىن، ئۇلارنىڭ ئۇستىگە ئۇلار تاقابىل تۇرالمايدىغان بىر قوشۇن بىلەن چوقۇم بارىمىز، ئۇلارنى يۇرتىدىن خار، كەمستىلگەن هالدا چوقۇم چىقىرىۋېتىمىز»[37].

ئەۋەتىلگەن ھەدىيە ۋە سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا

سەلەپ ۋە باشقا كۆپلىگەن تەپسىرشۇناسلار: بىلقىس سۈلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئالتۇن - كۈمۈش ۋە ئۇنچە - مەرۋايىتلاردىن بولۇپ ناھايىتى كاتتا بىر ھەدىيە يوللىغان ئىدى، دەيدۇ.

توغرىسى: سۈلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇلار ئېلىپ كەلگەن ھەدىيەگە پەقەت قاراپ قويمىغان ۋە ئۇنىڭغا كۆڭۈلمۇ بۆلمىگەن. ئەكسىچە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ ۋە ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرىنى ئەيىبلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەر ماڭا مال بىلەن ياردەم قىلماقچىمۇ؟**﴾ يەنى مېنىڭ سىلەرنىڭ شېرىك ئىتتىقادىڭلارغا ۋە دۆلىتىڭلارغا چېقالماسلىقىم ئۈچۈن، سىلەر مەن بىلەن مال ئارقىلىق كېلىشمەكچىمۇ؟

﴿**الله ئىنئام ماڭا بەرگەنلىرى سىلەرنىڭ بەرگەنلىرىڭلاردىن ياخشىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا ماڭا بەرگەن پادىشاھلىق، مال - دۇنيا ۋە ئەسكەرلەر سىلەر ئېلىپ كەلگەن نەرسىدىن ياخشىدۇر. ﴿**بەلكى سىلەر سوغاتلار بىلەن كۆرەڭلەپ كېتىسىلەر**﴾ يەنى سىلەر ھەدىيە ۋە سوغا - سالاملارنى چوڭ بىلىپ كېتىدىغان ئادەملەردىنكەنسىلەر. ئەمما مەن بولسام سىلەردىن پەقەت يا ئىسلامنى ۋە ياكى ئۈرۈشنى قوبۇل قىلىمەن.

﴿**سەن قايتىپ كەتكىن**﴾ يەنى سەن ئۇلارنىڭ ئەۋەتكەن ھەدىيەسىنى كۆتۈرۈپ قايتىپ كەتكىن. ﴿**ئۇلارنىڭ ئۇستىگە ئۇلار تاقابىل تۇرالمايدىغان بىر قوشۇن بىلەن چوقۇم بارىمىز، ئۇلارنى يۇرتىدىن خار، كەمستىلگەن هالدا چوقۇم چىقىرىۋېتىمىز»**﴾.

بىلقىسنىڭ ئەلچىسى ئۇنىڭغا ھەدىيەنى ۋە سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەن گەپلىرىنى كۆتۈرۈپ بارغاندا، ئۇ سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ گېپىگە كىرىپ ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ، باش ئېگىپ، سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنى ھۆرمەتلەپ ۋە ئىسلامغا ئەگىشىشنى نىيەت قىلىپ ئەسكەرلىرى بىلەن بىرگە سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ماڭىدى. سۈلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بويسۇنۇپ كەلگەنلىكىنى بىلىپ خۇشال بولۇپ كەتتى.

* * * * * * *

قَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَؤُاْ أَيُّكُمۡ يَأۡتِينِي بِعَرۡشِهَا قَبۡلَ أَن يَأۡتُونِي مُسۡلِمِينَ ٣٨ قَالَ عِفۡرِيتٞ مِّنَ ٱلۡجِنِّ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبۡلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَۖ وَإِنِّي عَلَيۡهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٞ ٣٩ قَالَ ٱلَّذِي عِندَهُۥ عِلۡمٞ مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبۡلَ أَن يَرۡتَدَّ إِلَيۡكَ طَرۡفُكَۚ فَلَمَّا رَءَاهُ مُسۡتَقِرًّا عِندَهُۥ قَالَ هَٰذَا مِن فَضۡلِ رَبِّي لِيَبۡلُوَنِيٓ ءَأَشۡكُرُ أَمۡ أَكۡفُرُۖ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشۡكُرُ لِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٞ ٤٠

www.munber.org

سۈلايمان ئېيتتى: «ئى ئۇلۇغلار! ئۇلارمېنىڭ قېشىمغا مۇسۇلمان بولۇپ كېلىشتىن بۇرۇن، (سىلەردىن) كىم ئۇنىڭ تەختىنى ئېلىپ كېلىدۇ»[38]. جىنلاردىن بولغان ئىفرىت ئېيتتى: «مەن ئۇنى ئورنۇڭدىن تۇرۇشتىن بۇرۇن ساڭا ئېلىپ كېلىمەن، مەن ئۇنى ئېلىپ كېلىشكە ئەلۋەتتە قادىرمەن، ئىشەنچلىكمەن»[39]. (نازىل بولغان) كىتابنى چۈشەنگەن زات (يەنى ئاسىف ئىبن بۇرخىيا): «ئۇنى مەن ساڭا كۆزۈڭنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئېلىپ كېلىمەن» دېدى (ئۇ دۇئا قىلىۋىدى، تەخت دەرھال ئالدىدا ھازىر بولدى). سۈلايمان تەختنىڭ يېنىدا تۇرغانلىقىنى كۆرگەندە: «بۇ پەرۋەردىگارىمنىڭ (ماڭا قىلغان) ئېھسانىدۇر، ئۇ شۈكۈر قىلامدىم، يا تۇزكورلۇق قىلامدىم، بۇنىڭ بىلەن مېنى سىنىدى، كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن شۈكۈر قىلىدۇ، كىمكى تۇزكورلۇق قىلىدىكەن، (بىلىش كېرەككى) ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم (ئۇنىڭ شۈكۈر قىلىشىدىن بىھاجەتتۇر)، (اللە نىڭ) كەرىمى كەڭدۇر» دېدى[40].

بىلقىسنىڭ تەختى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا ئېلىپ كېلىنگەنلىكى توغرىسىدا

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق يەزىد ئىبنى رومانىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىلقىسنىڭ قېشىغا ئەلچىلەر يېتىپ بېرىپ، سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەن گەپلىرىنى يەتكۈزگەندە، ئۇ: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، ئۇ پادىشاھ ئەمەسكەن، ئۇنداق بولغانكەن ئۇنىڭ بىلەن (ئۇرۇش قىلىشقا) بىزنىڭ كۈچىمىز يەتمەيدۇ. بىز ھەرگىز ئۇنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلالمايدىكەنمىز دەپ، ئويلاپ سۈلايمان ئەلەيھىسسالامغا: مەن سىزنىڭ ئىشىڭىزغا ۋە بىزنى چاقىرغان دىنىڭىزنىڭ قانداق دىن ئىكەنلىكىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن، قېشىڭىزغا قەۋمىمنىڭ كاتتىلىرى بىلەن كىچىكلىرىنى ئەۋەتتى. بىلقىس: ئۆزىنىڭ ياقۇت، قاش تېشى ۋە مەرۋايىتلار قادالغان پادىشاھلىق ئالتۇن تەختىنى يەتتە قات ئۆينىڭ ئىچىگە سولاپ، ئىشىكلەرگە قۇلۇپ سېلىۋېتىشكە بۇيرۇپ، دۆلەتنى ساقلاش ئۈچۈن ئۆز ئورنىدا قالدۇرغان ئادەمگە: سەن مەسئۇلىيىتىڭگە ئالغان نەرسىلەرنى ۋە دۆلىتىمنىڭ تەختىنى ياخشى ساقلىغىن، ئۇنىڭ قېشىغا ھېچكىم كىرمىسۇن ۋە ئۇنى تاكى مەن قايتىپ كەلگۈچە ھېچكىمۇ كۆرمىسۇن، دەپ تاپىلايدۇ.

ئاندىن سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بارماقچى بولۇپ قول ئاستىدا نەچچە مىڭدىن لەشكىرى بولغان 12 مىڭ قۇمانداندىن ۋە دۆلەت چوڭلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا يەمەندىن يولغا چىقتى. سۈلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ھەر كۈنى قەيەردىن قوزغىلىپ، قەيەرگە كېلىپ چۈشكەنلىكى ھەققىدىكى خەۋىرىنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن جىنلارنى ئەۋەتتى. ئۇلار يېقىنلىشىپ يېتىپ كېلەي دەپ قالغانىدا، سۈلايمان ئەلەيھىسسالام قول ئاستىدىكى جىن ۋە ئىنسانلارنى يېغىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى ئۇلۇغلار! ئۇلارمېنىڭ قېشىمغا مۇسۇلمان بولۇپ كېلىشتىن بۇرۇن، (سىلەردىن) كىم ئۇنىڭ تەختىنى ئېلىپ كېلىدۇ»**﴾.

﴿**جىنلاردىن بولغان ئىفرىت ئېيتتى**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: جىنلىڭ كەپسىزى ئېيتتى دېگەنلىكتۇر، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەبۇ سالىھ: ئۇ خۇددى تاغدەك چوڭ ئىدى، دېدى.

﴿**«مەن ئۇنى ئورنۇڭدىن تۇرۇشتىن بۇرۇن ساڭا ئېلىپ كېلىمەن**﴾.

سۇددى ۋە باشقىلار: سۈلايمان ئەلەيھىسسالام ھۆكۈم قىلىش، دۆلەت ئىشلىرىنى بىر تەرەپ قىلىش ۋە تاماق يېيىش ئۈچۈن ئەتىگەندىن باشلاپ كۈن ئېگىلگۈچە ئولتۇراتتى، دېدى.

﴿**مەن ئۇنى ئېلىپ كېلىشكە ئەلۋەتتە قادىرمەن، ئىشەنچلىكمەن**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ھەققىدە مۇنداق دېدى: ئۇنى كۆتۈرۈشكە مېنىڭ كۈچۈم يېتىدۇ ۋە ئۇنىڭدىكى ئالتۇنلارغا

www.munber.org

چېقىلمايمەن، دېدى. ئەمما سۇلايمان ئەلەيھىسسالام: مەن ئۇنى بۇنىڭدىنمۇ تېز ئېلىپ كېلىشنى خالايمەن، دېدى. دېگەنلىك بولىدۇ.

سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇ تەختنى ئېلىپ كېلىشتىكى مەقسىتى، ئۇنى ئېلىپ كېلىش بىلەن اللە تائالانىڭ ئۆزىگە ناھايىتى كاتتا پادىشاھلىق بەرگەنلىكىنى، ئۆزىگە بۇرۇن بېرەر كىشىگە بويسۇندۇرۇپ بەرمىگەن ۋە كېيىنمۇ بېرەر كىشىگە بويسۇندۇرۇپ بەرمەيدىغان ئەسكەرلەرنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىنى كۆرسىتىش ۋە ئۇنى ئېلىپ كەلگەنلىكىنى بىلقىس ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرى ئالدىدا ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە دەلىل - پاكىت قىلىش ئۈچۈندۇر. چۈنكى، بىلقىس نەچچە قات ئۆينىڭ ئىچىگە قويۇپ، قۇلۇپ سېلىپ قويغان ۋە ساقلايدىغان ئادەملەرنى ئورۇنلاشتۇرغان تەختنى، (شەھەردىن) ئۇ يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن ئېلىپ كېلىپ بولۇش بولسا، (مۆجىزە خاراكتېرلىك) ئادەتتىن تاشقىرى بىر ئىشتۇر.

سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئۇنى تېز ئېلىپ كېلىشنى خالايدىغانلىقىنى ئېتىمغاندا، ﴿**(نازىل بولغان) كىتابنى چوڭقۇر بىلىدىغان زات (يەنى ئاسەف ئىبن بۇرخىيا): «ئۇنى مەن ساڭا كۆزۈڭنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئېلىپ كېلىمەن» دېدى**﴾ ئىبنى ئابباس: ئۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ كاتىپى ئاسەف ئىبنى بۇرخىيا ئىدى، دېدى. بۇ ھەقتە مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق يەزىد ئىبنى رومانىنخمۇ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئۇ كىشى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ دوستى بولۇپ، ئىسمى ئەزەمنى بىلەتتى. قەتادە: ئۇ ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن ئىمان ئېيتقان، ئاسەف ئىسىملىك كىشى ئىدى، دېدى.

﴿**(نازىل بولغان) كىتابنى چوڭقۇر بىلىدىغان زات (يەنى ئاسەف ئىبن بۇرخىيا): «ئۇنى مەن ساڭا كۆزۈڭنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئېلىپ كېلىمەن» دېدى**﴾ يەنى ئۇ سەن كۆزۈڭنى (ئاسمان تەرەپكە) كۆزۈڭ يەتكەن يەرگىچە قاراتقىن. سەن نەرسىلەرنى ئۇبدان كۆرۈپ بولغىچە تەخت قېشىڭغا ئېلىپ كېلىنىپ بولىدۇ دەپ، تاھارەت ئېلىپ اللە تائالاغا دۇئا قىلدى. (تەخت شۇ ھامانلا كەلتۈرۈلدى). مۇجاھىد مۇنداق دېدى: ئۇ ئادەم ئى كاتتا ۋە كەرەملىك اللە! دەپ دۇئا قىلغان ئىدى، دېدى.

سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرى تەختنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ: ﴿**«بۇ پەرۋەردىگارىمنىڭ (ماڭا قىلغان) ئېھسانىدۇر**﴾ يەنى بۇ اللە تائالانىڭ ماڭا قىلغان نېمىتىدۇر. ﴿**ئۇ شۈكۈر قىلامدىم، يا تۈزكورلۈق قىلامدىم، بۇنىڭ بىلەن مېنى سىنىدى، كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن شۈكۈر قىلىدۇ**﴾ دېدى.

بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر ۋە يامان ئىش قىلىدىكەن زەرەرىمۇ ئۆزىگىدۇر﴾[1] ﴿كىملەركى ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۆزلىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) جاي راستلايدۇ﴾[2].

سۇلايمان ئەلەيھىسسالام سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىمكى تۈزكورلۈق قىلىدىكەن، (بىلىش كېرەككى) ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم (ئۇنىڭ شۈكۈر قىلىشىدىن بىھاجەتتۇر)، (اللە ئىگ) كەرىمى كەخشۇر» دېدى**﴾ يەنى اللە تائالا بەندىلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىدىن بىھاجەتتۇر. ئۇ ئۆزىگە بېرەرسى ئىبادەت قىلمىسىمۇ يەنە كەرەملىكتۇر. چۈنكى، ئۇنىڭ كاتتىلىقى باشقا بىرسىگە قاراشلىق ئەمەستۇر.

بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەن سۆزىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿مۇسا (ئۆز قەۋمىگە): «ئەگەر سىلەر ۋە پۈتۈن يەر يۈزىدىكى كىشىلەر كاپىر بولۇپ كەتسەڭلارمۇ (اللە غا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر)، چۈنكى اللە ئەلۋەتتە (ھەممىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيلەشكە لايىقتۇر» دېدى﴾[1].

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە رۇم 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىس قۇدسىدا مۇنداق بايان قىلىندى: «ئى بەندىلىرىم! سىلەردىن بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى ئىنسانلار ۋە جىنلارنىڭ ھەممىسى يىغىلىپ بىر تەقۋادار كىشىنىڭ قەلبىگە ئوخشاش بولۇپ كەتسەڭلارمۇ، مېنىڭ ئىلكىمدىكى كىچىككىنە نەرسىنىمۇ زىيادە قىلالمايسىلەر، ئى بەندىلىرىم! ئەگەر سىلەردىن بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى ئىنسانلار ۋە جىنلارنىڭ ھەممىسى يىغىلىپ بىر بۇزۇق ئادەمنىڭ قەلبىگە ئوخشاش بولۇپ كەتسەڭلارمۇ، مېنىڭ ئىلكىمدىكى ھېچ نەرسىنى كېمەيتەلمەيسىلەر. ئى بەندىلىرىم! پەقەت ئەمەللىرىڭلارنى سىلەر ئۈچۈن ساقلاپ قويىمەن. ئاندىن ئۇنى سىلەرگە تولۇق قايتۇرۇپ بېرىمەن. كىمكى ياخشىلىققا ئېرىشسە اللە غا شۈكرى قىلسۇن، كىمكى ئۇنىڭدىن باشقىغا ئېرىشىپ قالسا پەقەت ئۆزىدىن كۆرسۇن»[2].

* * * * * * *

قَالَ نَكِّرُواْ لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِيٓ أَمْ تَكُونُ مِنَ ٱلَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَآءَتْ قِيلَ أَهَٰكَذَا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُۥ هُوَ ۚ وَأُوتِينَا ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَٰفِرِينَ ﴿٤٣﴾ قِيلَ لَهَا ٱدْخُلِى ٱلصَّرْحَ ۖ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا ۚ قَالَ إِنَّهُۥ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَٰنَ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٤﴾

سۇلايمان (بىلقىسنىڭ يېتىپ كېلىشى يېقىنلاشقان ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئەقىلىنى سىناش يۈزىسىدىن ئېيتتى: «ئۇنىڭ (يەنى بىلقىسنىڭ) تەختىنىڭ (شەكلىنى) ئۆزگەرتىڭلار، ئۇ تەختىنى تونۇمىدۇ، تونىمامدۇ، قارايمىز»[41]. بىلقىس كەلگەندە (ئۇنىڭغا): «سېنىڭ تەختىڭ مۇشۇنداقمۇ؟» دېيىلدى. ئۇ: «شۇدەك تۇرىدۇ» دېدى. (سۇلايمان اللە نىڭ نېمەتىنى سۆزلەش يۈزىسىدىن ئېيتتى) ئۇنىڭدىن (يەنى بىلقىستىن) بۇرۇن بىزگە (اللە نى ۋە اللە نىڭ قۇدرىتىنى بىلدۇرىدىغان) ئىلىم بېرىلدى، بىز مۇسۇلمان بولدۇق[42]. ئۇنى اللە نى قويۇپ چوقۇنغان نەرسىلىرى (اللە غا ئىبادەت قىلىشتىن) توستى. چۈنكى ئۇ كاپىر قەۋمدىن ئىدى[43]. ئۇنىڭغا (يەنى بىلقىسقا): «سارايغا كىرگىن» دېيىلدى، ئۇ (يەنى بىلقىس) سارايىنى چوڭ سۇ دەپ گۇمانلىنىپ (كىيىمىنى كۆتۈرۈپ) ئىككى پاچقىنى ئاچتى، سۇلايمان ئېيتتى: «شۇبھىسىزكى، ئۇ ئەينەكتىن ياسالغان سارايدۇر». ئۇ (يەنى بىلقىس) ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم، مەن ھەقىقەتەن (اللە غا شېرىك كەلتۈرۈپ، قۇياشقا چوقۇنۇش بىلەن) ئۆزەمگە زۇلۇم قىلدىم، سۇلايمان بىلەن بىللە ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە غا بويسۇندۇم (يەنى سۇلايماننىڭ دىنىغا ئەگىشىپ ئىسلامغا كىردىم)»[44].

بىلقىسنى سىناپ بېقىش توغرىسىدا

بىلقىسنىڭ تەختى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا بىلقىس يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن ئېلىپ كېلىنگەن ئىدى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام بىلقىس ئۇنى كۆرگەندە، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ تەختى يېكى

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 8 - ئايەت.

[2] بۇ ئۆزۈن بىر ھەدىس بولۇپ ئاپتۇر مەۋزۇغا مۇناسىۋەتلىك يېرىنى بايان قىلغاندۇر.

www.munber.org

ئەمەسلىكىنى تونۇيالامدۇ ياكى تونۇيالمامدۇ دەپ، ئۇنىڭ ئەقلىنى سىناب بېقىش ئۈچۈن، تەختىنىڭ بەزى يەرلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىشكە بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئۇنىڭ (يەنى بىلقىسنىڭ) تەختىنىڭ (شەكلىنى) ئۆزگەرتىڭلار، ئۇ تەختىنى تونۇمدۇ، تونىمامدۇ، قارايمىز»**﴾ ئىبنى ئابباس: تەختىنىڭ مەرۋايىتلاردىن تاقىغان كۆزلىرى ۋە يۈلەنچۈكلىرى سوغۇرۇپ ئېلىۋېتىلدى، دېدى. مۇجاھىد: ئۇنىڭ قىزىل يەرلىرىنى سېرىققا، سېرىق ۋە يېشىل يەرلىرىنى قىزىلغا ئۆزگەرتىپ، ھەممە نەرسىنى ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى قىياپىتىدىن ئۆزگەرتىشكە بۇيرىدى، دېدى. ئىكرىمە: ئۇنىڭ بەزى يەرلىرىگە بەزى نەرسىنى بېكىتىپ بەزى يەرلىرىدىن ئېلىۋېتىشكە بۇيرۇدى، دېدى. قەتادە: ئۇنىڭ ئاست تەرىپىنى ئۈستۈنگە، ئۈستى تەرىپىنى ئاستىغا، ئالدىنى ئارقىسىغا قىلىشقا ۋە ئۇنىڭ بەزى يەرلىرىگە بەزى نەرسىنى بېكىتىپ، بەزى يەرلىرىدىن ئېلىۋېتىشكە بۇيرىدى، دېدى.

﴿**بىلقىس كەلگەندە (ئۇنىڭغا): «سېنىڭ تەختىڭ مۇشۇنداقمۇ؟» دېيىلدى**﴾ يەنى ئۇنىڭغا ھېلىقى يوسۇندا ئۆزگەرتىلگەن تەختنى كۆرسىتىلدى. ئۇ ئەقىللىق ۋە پاراسەتلىك ئايال بولغاچقا، تەختى ئۆزىدىن تولىمۇ يىراق بىر يەردە قالغانلىقى ئۈچۈن ئالدىدىكى تەختنى، بۇ مېنىڭ تەختىم ئىكەنغۇ دېمىدى، ھەمدە ئۆزگەرتىۋېتىلگەن بولسىمۇ ئۇنىڭدا تەختىنىڭ بەزى ئالامەتلىرىنى ۋە بەزى سۈپەتلىرىنى كۆرگەنلىكى ئۈچۈن بۇ مېنىڭ تەختىم ئەمەسكەنغۇمۇ دېمەي: ﴿**ئۇ: «شۇدەك تۇرىدۇ»**﴾ دېدى. يەنى بۇ مېنىڭكىگە ئوخشىشىپ قالىدىكەن دېگەنلىكتۇر. مانا بۇ ھۇشيارلىق ۋە زېرەكلىكتە ئەڭ يۇقىرى دەرىجىگە يەتكەنلىكىنىڭ ئالامىتىدۇر.

﴿**سۇلايمان اللە نىڭ نېمىتىنى سۆزلەش يۈزىسىدىن ئېيتتى) ئۇنىڭدىن (يەنى بىلقىستىن) بۇرۇن بىزگە (اللە نى ۋە اللە نىڭ قۇدرىتىنى بىلدۇرىدىغان) ئىلىم بېرىلدى، بىز مۇسۇلمان بولدۇق. ئۇنى اللە نى قويۇپ چوقۇنغان نەرسىلىرى (اللە غا ئىبادەت قىلىشتىن) توستى. چۈنكى ئۇ كاپىر قەۋمىدىن ئىدى**﴾ ﴿**ئۇنىڭغا (يەنى بىلقىسقا): «سارايغا كىرگىن» دېيىلدى، ئۇ (يەنى بىلقىس) سارايىنى چوڭ سۇ دەپ گۇمانلىنىپ (كىيىمىنى كۆتۈرۈپ) ئىككى پاچىقىنى ئاچتى**﴾ يەنى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام شەيتانلارنى ئاستىدىن سۇلار ئېقىپ تۇرىدىغان ئەينەك سارايى سېلىشقا بۇيرىغان بولۇپ، ئۇ سارايىنىڭ ئەينەكتىن سېلىنغانلىقىنى بىلمەيدىغان ئادەم ئۇنى سۇ دەپ ئويلاپ قالاتتى. ئەمەلىيەتتە بولسا، سارايدا ماڭغان ئادەم بىلەن سۇنىڭ ئارىلىقىدا ئەينەك بارئىدى.

سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇ ئەينەكتىن ياسالغان سارايى، دېگەنلىكى توغرىسىدا

سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ بىلقىس ئۈچۈن ئەينەكتىن مۇنداق كاتتا سارايىنى سالدۇرۇشى، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ كاتتا ۋە كۆچلۈك بىر پادىشاھ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈن ئىدى. بىلقىسمۇ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا اللە تائالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىنى، ئۇنىڭدىكى كاتتىلىقنى كۆرگەن ۋە ئۇنىڭ تۇتقان يولىنىڭ ھەقىقىتىنى تونىغان ئىدى. ئۇ اللە تائالانىڭ ھۆكمىگە بويسۇنۇپ، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېسىل پەيغەمبەر ۋە كاتتا پادىشاھ ئىكەنلىكىنى بىلىپ، اللە تائالاغا ئىمان ئېيتىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«پەرۋەردىگارىم، مەن ھەقىقەتەن (اللە غا شېرىك كەلتۈرۈپ، قۇياشقا چوقۇنۇش بىلەن) ئۆزەمگە زۇلۇم قىلدىم، سۇلايمان بىلەن بىللە ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە غا بويسۇندۇم (يەنى سۇلايماننىڭ دىنىغا ئەگىشىپ ئىسلامغا كىردىم)»**﴾ يەنى ھەممە نەرسىنى ياراتقان، ئاندىن (ئۆزىنىڭ خاھىشى بويىچە) ئۇنىڭغا مۇناسىپ ئۇلۇغمنى بەلگىلىگەن، شېرىكى يوق بىر اللە غىلا ئىبادەت قىلىشتا سۇلايماننىڭ دىنىغا ئەگىشىپ ئىسلامغا كىردىم.

www.munber.org

* * * * * * *

وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَآ إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمۡ صَٰلِحًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ فَإِذَا هُمۡ فَرِيقَانِ يَخۡتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ لِمَ تَسۡتَعۡجِلُونَ بِٱلسَّيِّئَةِ قَبۡلَ ٱلۡحَسَنَةِۖ لَوۡلَا تَسۡتَغۡفِرُونَ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُواْ ٱطَّيَّرۡنَا بِكَ وَبِمَن مَّعَكَۚ قَالَ طَٰٓئِرُكُمۡ عِندَ ٱللَّهِۖ بَلۡ أَنتُمۡ قَوۡمٞ تُفۡتَنُونَ ﴿٤٧﴾

بىز ھەقىقەتەن سەمۇدقا (يەنى سەمۇد قەبىلىسىگە نەسەب جەھەتتىن) قېرىندىشى سالىھنى (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق، (سالىھ) «اللە غا ئىبادەت قىلىڭلار» (دېدى)، ناگاھان ئۇلار جەبھەللىشىدىغان (يەنى دىن بارىسىدا جەبھەللىشىدىغان مۇئمىنلەر ۋە كاپىرلاردىن ئىبارەت) ئىككى گۇرۇھقا بۆلۈنۈپ كەتتى[45]. سالىھ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم، سىلەر نېمىشقا رەھمەتتىن بۇرۇن ئازابنىڭ كېلىشىنى تىلەيسىلەر؟ سىلەر رەھمەتكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن نېمىشقا اللە دىن مەغپىرەت تىلەپ قىلمايسىلەر؟»[46]. ئۇلار ئېيتتى: «(بىزگە كەلگەن قەھەتچىلىك) سېنىڭ ۋە سەن بىلەن بولغان كىشىلەرنىڭ شۇملۇقىدىن كەلدى». سالىھ ئېيتتى: «سىلەرگە كېلىدىغان ياخشى ياماناتلىق اللە تەرىپىدىن كېلىدۇ، بەلكى سىلەرنى اللە سىنايدۇ»[47].

سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

اللە تائالا سالىھ ئەلەيھىسسالامنى سەمۇد قەۋمىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ۋە ئۇ ئۇلارنى شېرىكى يوق بىر اللە غىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرغان ۋاقىتدا، سەمۇد قەۋمىدە كۆرۈلگەن ئىشلاردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز ھەقىقەتەن سەمۇدقا (يەنى سەمۇد قەبىلىسىگە نەسەب جەھەتتىن) قېرىندىشى سالىھنى (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق، (سالىھ) «اللە غا ئىبادەت قىلىڭلار» (دېدى)، ناگاھان ئۇلار جەبھەللىشىدىغان (يەنى دىن بارىسىدا جەبھەللىشىدىغان مۇئمىنلەر ۋە كاپىرلاردىن ئىبارەت) ئىككى گۇرۇھقا بۆلۈنۈپ كەتتى**﴾.

اللە تائالا بۇ ئىشنى باشقا بىر ئايەتتە بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ تەكەببۇر چوڭلىرى بۇزەك قىلىنغانلارغا يەنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى مۇئمىنلەرگە: «سىلەر سالىھنى ئۇنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر دەپ بىلەمسىلەر؟» دېدى. ئۇلار: «بىز ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئەلۋەتتە ئىشىنىمىز» دېدى. ھېلىقى تەكەببۇرلار: «سىلەر ئىشەنگەنگە بىز ھەرگىز ئىشەنمەيمىز» دېدى﴾[1].

﴿**سالىھ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم، سىلەر نېمىشقا رەھمەتتىن بۇرۇن ئازابنىڭ كېلىشىنى تىلەيسىلەر؟**﴾ يەنى سىلەر نېمىشقا ئازابنىڭ كېلىشىنى تىلەيسىلەر؟ ۋە نېمىشقا اللە تائالادىن ئۇنىڭ رەھمىتىنى تىلىمەيسىلەر؟. شۇڭا سالىھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەر رەھمەتكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن نېمىشقا اللە دىن مەغپىرەت تىلەپ قىلمايسىلەر؟»**﴾.

﴿**ئۇلار ئېيتتى: «(بىزگە كەلگەن قەھەتچىلىك) سېنىڭ ۋە سەن بىلەن بولغان كىشىلەرنىڭ شۇملۇقىدىن كەلدى»**﴾ يەنى بىز سېنىڭ ۋە ساڭا ئەگەشكەن ئادەملەرنىڭ يۇزلىرىدە بىرەر ياخشىلىقنىڭ بارلىقىنى كۆرمىدۇق. بۇلار شۇنداق دېيىشىدىكى سەۋەب شۇكى، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى بەتبەخت بولغانلىقى

[1] سۈرە ئەئراف 75 — 76 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئۇچۇن، ئۇلارنىڭ بىرەرسىگە بىرەر كۆڭۈلسىز ئىش يېتىپ قالسا، بۇ ئىشنى سالىھ ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكۈچىلىرىدىن كۆرەتتى. مۇجاھىد: كاپىرلار سالىھ ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكۈچىلەردىن يامان پال ئالدى، دېدى.

اللە تائالا كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەرلەردىن يامان پال ئالىدىغانلىقى ھەققىدە پىرئەۋننىڭ قەۋمىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئەگەر (پاراۋانلىق - مولچىلىقتەك) بىرەر ياخشىلىققا ئېرىشسە، بىز بۇنىڭغا ھەقلىمىز، دەيدۇ. ئەگەر ئۇلارغا بىرەر يامانلىق كەلسە، ئۇلار: بۇمۇسا ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان مۇسىلەرنىڭ شۇملۇقىدىن كەلدى، دەيدۇ. ئۇلارغا يەتكەن ياخشىلىق بىلەن يامانلىق (مۇسانىڭ شۇملۇقىدىن ئەمەس) اللە نىڭ تەقدىرىدۇر، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى بۇنى (يەنى ئۇلارغا كەلگەن بالا - قازانىڭ ئۆز گۇناھلىرى تۈپەيلى اللە تەرىپىدىن كەلگەنلىكىنى) ئۇقمايدۇ﴾[1] ﴿ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) بىرەر ياخشىلىققا ئېرىشسە، «بۇ اللە دىن بولدى» دەيدۇ، ئەگەر ئۇلار بىرەر زىيان زەخمەتكە ئۇچرىسا، «بۇ سەندىن (يەنى سېنىڭ دىنىڭغا كىرگەنلىكىمىزدىن) بولدى» دەيدۇ. (ئى مۇھەممەد! بۇ ئەخمەقلەرگە) ئېيتقىنكى، «(ياخشىلىق ۋە يامانلىقنىڭ) ھەممىسى اللە تەرىپىدىندۇر (يەنى ھەممىسىنى اللە يارىتقانىدۇر)»﴾[2] يەنى ياخشىلىق ۋە يامانلىقنىڭ ھەممىسى اللە تائالانىڭ ھۆكۈمى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن بولىدۇ.

اللە تائالا پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتكەن بىر كەنت كىشىلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار (ئەلچىلەرگە): «بىز سىلەردىن شۇم پال ئالدۇق. ئەگەر سىلەر (دەۋىتىڭلارنى) توختاتمىساڭلار، سىلەرنى چوقۇم تاش - كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمىز ۋە بىزنىڭ قاتتىق جازايىمىزغا ئۇچرايسىلەر» دېدى. ئەلچىلەر: «(كۇفرىڭلار سەۋەبىدىن) شۇملۇقۇڭلار ئۆزەڭلار بىلەن بىللىدۇر، سىلەرگە ۋەز - نەسىھەت قىلىنسا (شۇم پال ئالامسىلەر؟) ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئىش سىلەر گۇمان قىلغاندەك ئەمەس)، سىلەر (اللەغا شېرىك كەلتۈرۈش بىلەن) ھەددىدىن ئاشقۇچى قەۋمسىلەر» دېدى﴾[3].

(يۇقىرىدا بايان قىلغىنىمىزدەك) سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىمۇ مۇنداق دېدى: ﴿**«(بىزگە كەلگەن قەھەتچىلىك) سېنىڭ ۋە سەن بىلەن بولغان كىشىلەرنىڭ شۇملۇقىدىن كەلدى»**﴾.

﴿**سالىھ ئېيتتى: «سىلەرگە كېلىدىغان ياخشى يامانلىق اللە تەرىپىدىن كېلىدۇ**﴾ يەنى بۇ سىلەرنىڭ قىلغان يامانلىقىڭلار ئۈچۈن اللە تائالانىڭ سىلەرگە بەرگەن جازاسىدۇر.

﴿**بەلكى سىلەرنى اللە سىنايدۇ»**﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: سىلەر اللە تائالاغا بويسۇنۇش ياكى بويسۇنماسلىق بىلەن سىنىلىسىلەر دېگەنلىكتۇر، دېدى. لېكىن، بۇ ئايەتنىڭ تۇغرا مەنىسى: ئازغۇنلۇقىڭلاردا ئاستا - ئاستا چوڭقۇرلاشتۇرۇلىسىلەر دېگەنلىك، بولىدۇ.

* * * * * * *

وَكَانَ فِي ٱلْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي ٱلْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا۟ تَقَاسَمُوا۟ بِٱللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُۥ وَأَهْلَهُۥ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِۦ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِۦ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا۟ مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا

---

[1] سۈرە ئەئراف 131 - ئايەت.
[2] سۈرە نىسا 78 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ياسىن 18 — 19 - ئايەتلەر.

www.munber.org

دَمَّرۡنَٰهُمۡ وَقَوۡمَهُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلۡكَ بُيُوتُهُمۡ خَاوِيَةَۢ بِمَا ظَلَمُوٓاْۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَعۡلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنجَيۡنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

شەھەردە (يەنى ھىجرىدە) يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، ئىسلاھ قىلمايدىغان توققۇز نەپەر كىشى بار ئىدى[48]. ئۇلار: «ئۆز ئارا اللە بىلەن قەسەم قىلىشالى» دېدى. ئۇلار ئۇبېيتتى: «بىر كېچىدە سالىھنى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنى چوقۇم ئۆلتۈرەيلى، ئاندىن چوقۇم ئۇنىڭ (يەنى ئۇلارنىڭ) ئىگىسىگە، ئۇ ئۆلتۈرۈلگەن چاغدا بىز ئۇستىدە ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن راستچىلمىز، دەيلى»[49]. ئۇلار (سالىھقا قارشى) سۇيقەست پىلانلىدى. ئۇلارنى (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىنى تېزلىتىش ئۈچۈن) سۇيقەستى ئۈچۈن تۇيۇقسىز جازالىدۇق[50]. ئۇلارنىڭ سۇيقەستىنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قارىغىنكى، ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ قەۋمىنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلدۇق[51]. ئۇلار زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئەنە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى (ئادەمزاتتىن) خالى بولۇپ قالدى. اللە نىڭ (قۇدرىتىنى) بىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا (چوڭ) ئىبرەت بار[52]. (سالىھ بىلەن) ئىمان ئېيتقان ۋە تەقۋادارلىق قىلغانلارنى (ئازابتىن) قۇتقۇزدۇق[53].

بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ھىيلە - مىكرى ۋە سەۋد قەۋمىنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا

اللە تائالا سەۋد قەۋمىنىڭ ئىچىدىكى قەۋمىنى ئازغۇنلۇققا، كاپىرلىققا ۋە سالىھ ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىشقا چاقىرىدىغان، ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەن بىر تۈركۈم چوڭلىرىدىن خەۋەر بېرىپ، ئاخىرىدا ئۇلارنىڭ تۆگىسى ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكىنى، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىگە كېچىدە بېسىپ كىرىپ ئۇنى تۇيۇقسىزلا ئۆلتۈرۈۋېتىشنى، ئىش پۈتكەندە ئۇنىڭ ئورۇق - تۇغقانلىرىغا ئۆزلىرىنىڭ سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشى ھەققىدە راستىنلا ھېچبىر نەرسىنى بىلمەيدىغانلىقىنى ۋە بۇ گەپلىرىدە ئۆزلىرىنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىنى دېمەكچى بولغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شەھەردە (يەنى ھىجرىدە) يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، ئىسلاھ قىلمايدىغان توققۇز نەپەر كىشى بار ئىدى**﴾.

بۇلار سەۋد شەھرىدە ئىدى. بۇلار بولسا سەۋد قەۋمىنىڭ ئىشلىرىغا ئىگە بولۇۋالغان ئادەملەر ئىدى. چۈنكى، ئۇلار سەۋد قەۋمىنىڭ چوڭلىرى ۋە دۆلەتمەن كىشىلىرى ئىدى.

ئەۋفى ئىبنى ئابباسنىڭ: ئۇلار بولسا، سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىسىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن ئادەملەر ئىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. يەنى - اللە تائالا ئۇلارنى رەسۋا ۋە رەھمىتىدىن يىراق قىلسۇن - تۆگىسىنى ئۆلتۈرۈۋېتىش ئۇلارنىڭ پىلانى ۋە مەسلىھەتى بىلەن بولغان.

اللە تائالا بۇ ۋەقەلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار بۇرادىرىنى (تۆگىسىنى ئۆلتۈرۈشكە) چاقىردى. ئۇ قىلىچنى ئېلىپ تۆگىسىنى بوغۇزلىدى﴾[1] ﴿ئەينى زامانىدا سەۋدنىڭ ئەڭ بەد - بەخت ئادىمى (مۆجىزە بولۇپ كەلگەن تۆگىسىنى) ئۆلتۈرۈشكە ئالدىرىدى﴾[2].

﴿**شەھەردە (يەنى ھىجرىدە) يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، ئىسلاھ قىلمايدىغان توققۇز نەپەر كىشى بار ئىدى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئابدۇرازاق يەھيا ئىبنى رەبىئەدىن ئەتائىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار تىللا - تەڭگىلەرنى قەرز بېرەتتى. يەنى ئۇلار خۇددى ئەرەبلەر

---

[1] سۈرە قەمەر 29 - ئايەت.
[2] سۈرە شەمس 12 - ئايەت.

www.munber.org

قىلغاندەك ئالتۇن ـ تىللالارنى ئۆسۈمگە قەرزگە بىرەتتى. ئىمام مالىك يەھيا ئىبنى سەئىددىن سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئالتۇنلار ۋە پۇللارنى مونوپۇل قىلىۋېلىش زېمىنىدا ئېلىپ بېرىلغان بۇزغۇنچىلىقلاردىن سانىلىدۇ.

يەنى ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەن بۇ كاپىرلارنىڭ سۈپىتى بولسا، مەيلى ئۇلار ئالىملار يۇقىرىدا بايان قىلغان يول بىلەن بولسۇن ياكى باشقا يوللار بىلەن بولسۇن، كۆچى يەتكەن ھەممە ۋاستىلار بىلەن بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بېرىشتۇر.

﴿**ئۇلار: «ئۆز ئارا الله بىلەن قەسەم قىلىڭلار» دېدى. ئۇلار ئېيتتى: «بىر كېچىدە سالىھنى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنى چوقۇم ئۆلتۈرەيلى، ئاندىن چوقۇم ئۇنىڭ (يەنى ئۇلارنىڭ) ئىگىسىگە، ئۇ ئۆلتۈرۈلگەن چاغدا بىز ئۇستىدە ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن راستچىلمىز، دەيلى»**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كىمكى كېچىدە سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچرىشىپ قالسا، سالىھ ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە قەسەم ئىچىشتى ۋە ۋەدە قىلىشتى. الله تائالا بۇلارنىڭ بۇ يامان قەستىنى ئۇلارنىڭ ئۆزىگە قايتۇردى ۋە يامان ئاقىۋەتنى ئۇلارغا قىلىپ قويدى.

مۇجاھىد: ئۇلار سالىھ ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشكە قەسەم ئىچىشتى. لېكىن، ئۇلار ئۇنى ئۆلتۈرەلمىدى. ئاخىرىدا ئۇلار ۋە قەۋملىرىنىڭ ھەممىسى قوشۇلۇپ ھالاك قىلىنىپ كەتتى، دېدى.

ئابدۇ راھمان ئىبنى ئەبۇ ھاتەم: ئۇلار تۆگىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەندە، سالىھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: ﴿«ئۆيۈڭلاردا (ھاياتلىقتىن) ئۈچ كۈن بەھرىمەن بولۇۋېلىڭلار. بۇ ۋەدە يالغان ئەمەس»﴾[1] دېدى. ئۇلار: سالىھ ئۆزىنىڭ بىزنى ئۈچ كۈنگىچە يوق قىلىپ بولۇشىنى ئويلاۋاتىدۇ. بىز ئۇنى ئۈچ كۈن توشۇشتىن بۇرۇن يوق قىلىپ بولايلى، دېيىشتى.

ھىجر شەھىرىدىكى بىر جىلغىدا سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىز ئوقۇيدىغان بىر مەسچىت بار بولۇپ، ئۇلار شۇ يەرگە بېرىپ بىر ئۆڭكۈرگە كېرىپ ئولتۇردى ۋە ئەگەر سالىھ نامىز ئوقۇش ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلسە، ئۇنى ئۆلتۈرىمىز ئاندىن ئۇنىڭ تەۋەلىرىنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇلارنى ئۆلتۈرىمىز، دېيىشتى.

ئاندىن الله تائالا ئۇلارنىڭ قېشىدىكى ئوزۇنغا سوزۇلغان بىر تاغدىن بىر تاشنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئەۋەتتى. ئۇلار تاشنىڭ ئۆزلىرىنى مىجۇبتىشىدىن قورقۇپ ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى. تاش كېلىپ ئۆڭكۈرنىڭ ئېغىزىنى ئېتىۋالدى. ئۇلار ئۇنىڭ ئىچىدە قېلىپ قالدى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ قەۋمى ئۇلارنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلمەي، ئۇلارمۇ قەۋمىگە نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلمەي قالدى. الله تائالا بۇلارنى بۇ يەردە، قەۋمىنى ئۇ يەردە ئازابلاپ ھالاك قىلدى. سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ ئادەملىرىنى بولسا قۇتۇلدۇرۇپ قالدى، دەپ (سۆزىگە دەلىل قىلىش ئاساستا) بۇ ئايەتلەرنى ئوقۇدى: (ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبۇھاتەم) ﴿**ئۇلار (سالىھقا قارشى) سۇيىقەست پىلانلىدى. ئۇلارنى (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىنى تېزلىتىش ئۈچۈن) سۇيقەستى ئۈچۈن تۆيۈقسىز جازالىدۇق. ئۇلارنىڭ سۇيقەستىنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قارىغىنكى، ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ قەۋمىنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلدۇق. ئۇلار زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئەنە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى (ئادەمزاتتىن) خالى بولۇپ قالدى. الله نىڭ (قۇدرىتىنى) بىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا (چوڭ) ئىبرەت بار. (سالىھ بىلەن) ئىمان ئېيتقان ۋە تەقۋادارلىق قىلغانلارنى (ئازابتىن) قۇتقۇزدۇق**﴾.

* * * * * * *

[1] سۈرە ھۇد 65 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾ ۞ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوٓا۟ ءَالَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَٰهَا مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَآءَ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾

(لۇتنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلغىن) ئەينى زامانىدا لۇت ئۆزىنىڭ قەۋمىگە ئېيتتى: «سىلەر بىلىپ تۇرۇپ قەبىھ ئىشلارنى قىلامسىلەر[54]. سىلەر ئاياللارنى قويۇپ، جىنسىي تەلىۋىڭلارنى ئەرلەر بىلەن قاندۇرامسىلەر؟ بەلكى سىلەر نادان قەۋمسىلەر»[55]. ئۇلارنىڭ بىردىن - بىر جاۋابى: «لۇتنىڭ تەۋەلىرىنى شەھىرىڭلاردىن ھەيدەپ چىقىرىڭلار، ئۇلار پاك كىشىلەردۇر» دېيىشتىن ئىبارەت بولدى[56]. بىز ئۇنى ۋە خوتۇنىدىن باشقا تەۋەلىرىنى قۇتقۇزدۇق، تەقدىرىمىز بىلەن ئۇنى (يەنى خوتۇنىنى ئازابقا) قالغۇچىلاردىن قىلدۇق[57]. ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىز يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇردۇق. ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارغا ياغدۇرۇلغان يامغۇر نېمىدېگەن يامان![58].

لۇت ئەلەيھىسسالام بىلەن قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمىنى ئۇلارنىڭ ئايالالارنى تاشلاپ قويۇپ ئەرلەرنىڭ قېشىغا كېلىشىدىن ئىبارەت ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادىدىن ھېچبىر ئىنسان قىلىپ باقمىغان يامان بىر ئىشنى قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا الله تائالانىڭ غەزىپىنىڭ چۈشۈشىدىن قۇرقۇتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ يامان ئىش بولسا ئەربىلەن ئەر، ئايال بىلەن ئايال جىنسىي يېقىنچىلىق قىلىدىغان، رەزىل پاھىشۋازلىق ئىدى.

الله تائالا لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە دېگەن سۆزلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئەينى زامانىدا لۇت ئۆزىنىڭ قەۋمىگە ئېيتتى: «سىلەر بىلىپ تۇرۇپ قەبىھ ئىشلارنى قىلامسىلەر**﴾ يەنى بىرى - بىرىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغان ھالدا، سورۇنلىرىڭلاردا ئوپئوچۇق يامان ئىشلارنى قىلىۋېرەمسىلەر؟

﴿**سىلەر ئاياللارنى قويۇپ، جىنسىي تەلىۋىڭلارنى ئەرلەر بىلەن قاندۇرامسىلەر؟ بەلكى سىلەر نادان قەۋمسىلەر**»﴾ يەنى سىلەر ئىنسانىي تەبىئەت يېكى شەرىئەت ئارقىلىق بولسىمۇ بىرەر نەرسىنى بىلمەيدىغان نادان كىشىلەركەنسىلەر. الله تائالا ئۇلارنىڭ قىسسىسىنى باشقا بىر يەردە بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿سىلەر ئەھلى جاھان ئىچىدىن لۇاتە قىلىپ، پەرۋەردىگارىڭلار سىلەر ئۈچۈن يارىتقان ئايالىرىڭلارنى تاشلاپ قويامسىلەر؟ سىلەر ھەقىقەتەن (بۇزۇقچىلىقتا) ھەددىدىن ئاشقۇچى قەۋمسىلەر»﴾[1].

﴿**ئۇلارنىڭ بىردىن - بىر جاۋابى: «لۇتنىڭ تەۋەلىرىنى شەھىرىڭلاردىن ھەيدەپ چىقىرىڭلار، ئۇلار پاك كىشىلەردۇر» دېيىشتىن ئىبارەت بولدى**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ جاۋابى: بۇكىشىلەر سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلارنى ۋە بۇ قىلمىشلارنى قىلىشقا قوشۇلغانلىقىڭلارنى ئېغىر ئالىدۇ. شۇڭا سىلەر بۇلارنى ئاراڭلاردىن چىقىرىۋېتىڭلار. چۈنكى، بۇلار سىلەر بىلەن شەھىرىڭلاردا قوشنا بولۇپ ئولتۇرۇشقا

[1] سۈرە شۇئەرا 165 — 166 - ئايەتلەر.

www.munber.org

يارىمايدىغان كىشىلەردۇر، دېيىشى بولدى. ھەمدە ئۇلار شۇنداق قىلماقچى بولدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئۇلارنى ھالاك قىلىۋەتتى.كاپىرلار شۇنداق ئاقىۋەتكە قالدى.

﴿**بىز ئۇنى ۋە خوتۇنىدىن باشقا تەۋەلىرىنى قۇتقۇزدۇق، تەقدىرىمىز بىلەن ئۇنى (يەنى خوتۇنىنى ئازابقا) قالغۇچىلاردىن قىلدۇق**﴾ يەنى لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى قەۋمىدىن ھالاك بولغانلار بىلەن بىللە ھالاك بولۇپ كەتتى. چۈنكى، ئۇ ئۇلارنىڭ يامان قىلمىشلىرىغا رازى بولۇش بىلەن ئۇلارنىڭ يامان يوللاردا مېڭىشقا ۋە ئۇلارنىڭ ئۆز دىنلىرىدا قېلىپ قېلىشىغا ياردەمچى بولغان ئىدى. ئۇ قەۋمىنى لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ (ئۇيىگە كەلگەن مېھمانلار بىلەن) بىر يەردە بولسۇن دەپ، ئۇلارغا مېھمانىنىڭ كەلگەنلىكىنى ئۇقتۇرۇپ قويماتتى. لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئەمەس، الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن (ئۆزى) يامان ئىشلارنى قىلمايتتى.

﴿**ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىز يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇردۇق**﴾ يەنى ئۈستىلەپ ساپال تاشلارنى ياغدۇردۇق، ئۇ ساپال تاشلارغا پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا بەلگە سېلىنغان ئىدى، ئۇ يۇرتلار زالىملاردىن يىراق ئەمەس.

﴿**ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارغا ياغدۇرۇلغان يامغۇر نېمىدېگەن يامان!**﴾ يەنى دەلىل - پاكىتلار تۇرغۇزۇلغان، ئاگاھلاندۇرۇش يەتكەن تۇرۇپ پەيغەمبەرگە قارشى چىققان، ئۇنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۇنى ئارىسىدىن چىقىرىۋەتمەكچى بولغان كىشىلەرگە ياغدۇرۇلغان يامغۇر نېمىدېگەن يامان!

* * * * * * *

قُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ وَسَلَٰمٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ ٱلَّذِينَ ٱصۡطَفَىٰٓۗ ءَآللَّهُ خَيۡرٌ أَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٥٩﴾ أَمَّنۡ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَنۢبَتۡنَا بِهِۦ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهۡجَةٖ مَّا كَانَ لَكُمۡ أَن تُنۢبِتُواْ شَجَرَهَآۗ أَءِلَٰهٞ مَّعَ ٱللَّهِۚ بَلۡ هُمۡ قَوۡمٞ يَعۡدِلُونَ ﴿٦٠﴾

«جىمى ھەمدۇسانا الله غا خاستۇر! ئۇنىڭ (پەيغەمبەرلىككە) تاللىغان بەندىلىرىگە ئامانلىق تىلەيمەن!» دېگىن. الله ياخشىمۇ؟ ياكى ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرى ياخشىمۇ؟[59]. ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان، سىلەرگە بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگەن، ئۇنىڭ بىلەن گۈزەل باغلارنى يېتىشتۈرۈپ بەرگەن كىم؟ ئۇ باغلارنىڭ دەرەخلىرىنى ئۆستۈرۈش سىلەرنىڭ قولۇڭلاردىن كەلمەيدۇ، الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ باشقا ئىلاھ يوقتۇر، ئۇلار (ھەقىقەتتىن) بۇرۇلۇپ كەتكەن قەۋمدۇر[60].

الله غا ھەمدۇسانا ئېيتىشقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە دۇرۇت ئېيتىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى الله نىڭ بەندىلىرىگە سان - ساناقسىز نېمەت بەرگەنلىكى الله يوكسەك سۈپەت ۋە گۈزەل ئىسملار بىلەن سۈپەتلەنگەنلىكى ئۈچۈن جىمى ھەمدۇسانا الله غا خاستۇر، دېيىشكە ۋە الله تائالا تاللىغان ھۆرمەتلىك پەيغەمبەرلەر ۋە ئەلچىلەردىن ئىبارەت بەندىلىرىگە دۇرۇت يوللاشقا بۇيرۇدى. الله رەھمىتى ۋە سالىمى پەيغەمبەرلەرگە بولسۇن!

ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ۋە باشقىلار الله تائالا تاللىغان بەندىلەر دېگەندىن پەيغەمبەرلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ ھەقتە الله تائالا ﴿قۇدرەت ئىگىسى بولغان پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ سۈپەتلىگەنلىرىدىن پاكتۇر. پەيغەمبەرلەرگە سالام بولسۇن!جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى

www.munber.org

الله غا خاستۇر!﴾[1] دېگەن. سەۋرى ۋە سۈددى: يۇقىرىقى ئايەتتە دېيىلگەن "تاللانغان كىشىلەر" بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدۇر، دېدى. الله ئۇلاردىن رازى بولسۇن! ئىبنى ئاببباستىنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلىندى.

يۇقىرىقى ئىككى خىل تەپسىرنىڭ ئارىسىدا ئۆز ئارا زىتلىق يوقتۇر. چۈنكى، ساھابىلار الله نىڭ تاللىغان بەندىلىرى بولغان تەقدىردە پەيغەمبەرلەرنىڭ الله نىڭ تاللىغان بەندىلىرى ئىكەنلىكىدە شەك يوقتۇر. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله ياخشىمۇ؟ ياكى ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرى ياخشىمۇ**﴾ بۇ ئايەتتىكى سوئال مۇشرىكلارنىڭ الله غا باشقا ئىلاھلارنى قوشۇپ ئىبادەت قىلغانلىقىنى رەت قىلىشتۇر.

الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان بەزى دەلىللەر توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ يارىتىش، رىزىق بېرىش ۋە ئۇرۇنلاشتۇرۇشىدا ھېچ شېرىكى يوق ۋە يىگانە ئىكەنلىكىنى بايان قىلىشقا باشلاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان كىم؟**﴾ يەنى الله ئاسمانلارنى ئېگىز ۋە سۈزۈك قىلىپ ياراتتى. ئاسمانلاردا نۇرلۇق يۇلتۇزلار، ئاشكارا كۆرۈنگۈچى يۇلتۇزلار توپى ۋە ئوربىتالارنى ئايلىنىپ تۇرغۇچى يۇلتۇزلارنى قىلدى. زېمىننى ئاستى تەرەپتە ۋە زىچ قىلىپ ياراتتى. زېمىندا ئېگىز تاغلار، تۈزلەڭلىكلەر، قاتتىق يەرلەر، سەھرالار، چۆللەر، زىرائەتلەر، دەل - دەرەخلەر، مېۋە - چېۋىلەر، دېڭىز ئوكيانلار، تۇرلىرى، شەكىللىرى ۋە رەڭگىلىرى ھەرخىل بولغان ھايۋاناتلار ۋە ئۇلاردىن باشقا نەرسىلەرنى ياراتتى.

﴿**سىلەرگە بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگەن**﴾ يەنى يامغۇرنى سىلەرگە رىزىق مەنبەسى قىلىپ بەرگەن. ﴿**ئۇنىڭ بىلەن گۈزەل باغلارنى يېتىشتۇرۇپ بەرگەن**﴾ چىرايلىق، مەنزىرلىك ۋە كۆركەم. ﴿**ئۇ باغلارنىڭ دەرەخلىرىنى ئۆستۈرۈش سىلەرنىڭ قولۇڭلاردىن كەلمەيدۇ**﴾ شەك - شۇبھىسىزكى، مۇشرىكلارمۇ ئېتىراپ قىلغانىدەك دەل - دەرەخلەرنى ئۆستۈرۈشكە بۇتلار ۋە شېرىكلەر ئەمەس بەلكى ئۆزى ئاللىدىغان يالغۇز ياراتقۇچى رىزىق بەرگۈچى الله لا قادىر بولىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سەن ئۇلاردىن ئۇلارنى كىم خەلق ئەتكەنلىكلىرىنى سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم «الله» دەيدۇ﴾[2].

﴿ئەگەر سەن ئۇلاردىن: «بۇلۇتتىن يامغۇر سۈيىنى چۈشۈرۈپ ئۇنىڭ بىلەن ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرگەن كىم؟» دەپ سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم «الله» دەپ جاۋاپ بېرىدۇ. ئېيتقىنكى، «(سىلەرگە قارشى پاكىتلار بار بولغانلىقتىن) جىمى ھەمدۇسانا الله غا خاستۇر»، بەلكى ئۇلارنىڭ تولىسى (بۇ سۆزلىرىدىكى زىددىيەتنى) چۈشەنمەيدۇ﴾[3] يەنى مۇشرىكلار ھەقىقەتەن ئاشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز الله نىڭ قىلغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئاندىن ئۇلار ئۆزلىرى ئېتىراپ قىلغان ھېچ نەرسىنى يارىتالمايدىغان ۋە رىزىق بېرەلمەيدىغان نەرسىلەرنى الله غا قوشۇپ ئىبادەت قىلىدۇ. پەقەت يالغۇز ياراتقان ۋە رىزىق بەرگەن الله لا يالغۇزغا ئىبادەت قىلىنىشقا ھەقلىق بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ**﴾ يەنى الله غا قوشۇپ ئىبادەت قىلىدىغان باشقا ئىلاھلار بارمۇ؟ سىلەرگە ۋە ھەربىر ئەقىل ئىگىسىگە مۇشرىكلارنىڭ ئەقىل ئېتىراپ قىلغان نەرسىلىرىدىن الله نىڭ ياراتقۇچى ۋە رىزىق بەرگۈچى ئاشكارا بولدى.

---

[1] سۈرە سەففات 180 — 181 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە زۇخرۇف 87 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنكەبۇت 63 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۇلار (ھەقىقەتتىن) بۇرۇلۇپ كەتكەن قەۋمدۇر﴾ يەنى ئۇلار بۇتلارنى الله تائالاغا ئوخشىتىدۇ ۋە شېرىك كەلتۈرىدۇ.

* * * * * * *

أَمَّن جَعَلَ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَٰلَهَآ أَنْهَٰرًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَٰسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ ٱلْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

زېمىننى (ئىنسانلارغا ۋە ھايۋانلارغا) تۇرالغۇ قىلغان، ئۇنىڭ تۈرلۈك تەرەپلىرىدە دەريالارنى ئاققۇزغان، ئۇنىڭ ئۈستىدە (تەۋرەپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) تاغلارنى ئورناتقان، ئىككى دېڭىز ئارىسىدا (يەنى تاتلىق سۇ بىلەن شورلۇق سۇ ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) توسا قىلغان كىم؟ الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ (باشقا ئىلاھ يوق) ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نېمە تولىسى بىلمەيدۇ[61].

﴿زېمىننى (ئىنسانلارغا ۋە ھايۋانلارغا) تۇرالغۇ قىلغان كىم؟﴾ يەنى زېمىننى زېمىن ئەھلىگە ھەرىكەتلىنىپ تەۋرەپ كەتمەيدىغان مۇستەھكەم تۇرالغۇ جاي قىلىپ بەرگۈچى كىم؟ ئەگەر زېمىن تەۋرەپ كېتىدىغان بولسا، ئۇنىڭ ئۈستىدە ھايات كەچۈرۈش ۋە ياشاش مۇمكىن بولمىغان بولاتتى. بەلكى الله ئۆز پەزلى ۋە رەھمىتى بىلەن زېمىننى يېيىلغان ۋە تەۋرەپ كەتمەيدىغان مۇستەھكەم تۆشەك قىلىپ بەردى. الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله سىلەرگە زېمىننى تۇرالغۇ، ئاسمانىنى بىنا قىلدى. سىلەرنى سۈرەتكە كىرگۈزدى. سۈرىتىڭلارنى چىرايلىق قىلدى. سىلەرگە (تۈرلۈك) پاك نەرسىلەرنى رىزىق قىلىپ بەردى. ئەنە شۇ الله سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله نىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر﴾[1].

﴿ئۇنىڭ تۈرلۈك تەرەپلىرىدە دەريالارنى ئاققۇزغان﴾ يەنى الله تائالا زېمىننى يېرىپ ئاقىدىغان تاتلىق سۇلۇق چوڭ - كىچىك دەريالارنى ۋە ئېرىق - ئۆستەڭلارنى قىلدى. سۇنى غەرب، جەنۇب ۋە شىمالغا بەندىلەرنىڭ تۇرۇشاتقان ئىقلىملىرىغا ۋە رايونلىرىغا ئۇلار زېمىننىڭ قەيەردە بولسا، شۇ يېرىگە ئۇلارنىڭ ئېھتىياجىغا قارىتا ئاقتۇرۇپ بېرىدۇ.

﴿ئۇنىڭ ئۈستىدە (تەۋرەپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) تاغلارنى ئورناتقان﴾ يەنى زېمىننىڭ زېمىن ئەھلى بىلەن تەۋرەپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۈستىدە ئۇنى چىڭ ۋە مۇستەھكەم تۇتۇپ تۇرىدىغان ئېگىز تاغلارنى قىلدى.

﴿ئىككى دېڭىز ئارىسىدا (يەنى تاتلىق سۇ بىلەن شورلۇق سۇ ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) توسا قىلغان﴾ يەنى الله تاتلىق سۇ بىلەن تۇزلۇق سۇ ئارىسىدا تاتلىق سۇنىڭ تۇزلۇق سۇغا، تۇزلۇق سۇنىڭ تاتلىق سۇغا ئارىلىشىپ بىر - بىرىنىڭ سۈپىتىنى بۇزۇۋەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۇلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىپ تۇرىدىغان توسا قىلدى. دېمەك الله نىڭ ھېكمىتى ھەر ئىككى سۇنىڭ مەقسەت قىلغان سۈپىتى بويىچە ئۆز پېتى قېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. ھەقىقەتەن سۇيى تاتلىق دېڭىز دېگىنىمىز ئىنسانلار ياشايدىغان زېمىن ئارىسىدىن ئېقىپ ئۆتۈدىغان دەريا - ئۆستەڭلاردىن ئىبارەتتۇر. دەريا ئۆستەڭلارنىڭ سۇيىنى تاتلىق قىلىشتىكى مەقسەت پۈتۈن جانلىقلارنى ئۆسۈملۈكلەرنى ۋە باغۇ - بوستانلارنى سۇغىرىش ئۈچۈندۇر.

تۇزلۇق دېڭىزلار ئۆزىنىڭ ئەتراپىدىكى رايونلارنى ھەر تەرەپتىن قورشاپ تۇرغۇچىدۇر. دېڭىز سۇيىنى تۇزلۇق قىلىشتىكى مەقسەت ئۇنىڭ پۇرىقى بىلەن ھاۋانىڭ بۇلغىنىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈندۇر. بۇ ھەقتە الله

---

[1] سۈرە غافىر 64 - ئايەت.

www.munber.org

تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله (قۇدرىتى بىلەن) بىرى تاتلىق بولغان دەريانى، بىرى تۇزلۇق بولغان دېڭىزنى (ئۇلار بىر ـ بىرىگە تۇتىشاڭغۇ بولغان هالدا) قويۇۋەتتى، (ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پەردە، توسما بەرپا قىلدى﴾[1].

﴿**الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟**﴾ يەنى بۇنى كىم قىلدى؟ ياكى الله دىن باشقا ئىبادەت قىلىنىدىغان ئىلاھ بارمۇ؟ ﴿**(باشقا ئىلاھ يوق) ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ تولىسى بىلمەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ الله دىن باشقىغا قىلغان ئىبادەتلىرىدە ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى بىلمىگۈچىدۇر.

* * * * * * *

أَمَّن يُجِيبُ ٱلْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ ٱلسُّوٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ ٱلْأَرْضِ ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

بېشىغا كۈن چۈشكەن ئادەم دۇئا قىلسا (ئۇنىڭ دۇئاسىنى) ئىجابەت قىلىدىغان، ئۇنىڭ بېشىغا كەلكەن ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋېتىدىغان ۋە سىلەرنى زېمىننىڭ ئورۇنباسارلىرى قىلغان كىم؟ الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ سىلەر ئازغىنا ۋەز ـ نەسىھەت ئالىسىلەر﴿62﴾.

بۇ ئايەتتە الله تائالا بەندىلەرنىڭ ئېغىرچىلىقلاردا ئۆزىگە دۇئا قىلىدىغانلىقىدىن، بالايى مۇسىبەت يەتكەندە ئۇنى كۆتۈرۈۋېتىشتىن ئۇمىد قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ هەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر بەھرىمان بولۇۋاتقان نېمەتلەرنىڭ هەممىسىنى الله بەرگەن، سىلەرگە بىرەر ئېغىرچىلىق يەتسە، اللەغا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلىسىلەر﴾[2] ﴿سىلەر دېڭىزدا بىرەر ئاپەتكە يولۇققان چېغىڭلاردا، ئېسىڭلارغا سىلەر چوقۇنۇۋاتقان مەبۇدلار كەلمەي، پەقەت الله لا كېلىدۇ (يەنى ئىنسان مۇنداق چاغدا الله دىن باشقىغا ئىلتىجا قىلمايدۇ)، الله سىلەرنى (غەرق بولۇشتىن) قۇتقۇزۇپ، (ئامان ـ ئېسەن) قۇرۇقلۇققا چىقارغاندا يۈز ئۆرۈيسىلەر (يەنى ئىخلاسىڭلار تۈگەپ ئاڭالقى هالىتىڭلارغا قايتىۋالىسىلەر). ئىنسان كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر (يەنى الله نىڭ نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىش ئىنسانىنىڭ تەبىئىتىدۇر)﴾[3] شۇنىڭدە الله بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿**بېشىغا كۈن چۈشكەن ئادەم دۇئا قىلسا (ئۇنىڭ دۇئاسىنى) ئىجابەت قىلىدىغان**﴾ يەنى باشقا كەلگەن بالايىمۇسىبەتنى الله دىن باشقا هېچكىم كۆتۈرۈۋېتەلمەيدىغان تۇرسا، بېشىغا كۈن چۈشكەن چاغدا الله تائالاغا ئىلتىجا قىلمايدىغان كىم بار؟

ئىمام ئەهمەد، بەلھىمەجەملىك بىر ئادەمدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ، مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! كىمدىن سوراپ دۇئا قىلىسەن؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «مەن ئەگەر ساڭا مۇسىبەت يەتسە، سەن ئۇنىڭغا دۇئا قىلساڭ، ئۇ مۇسىبەتنى سەندىن كۆتۈرۈۋېتىدىغان، ئەگەر سەن چۆلدە مىنىدىغان بىر ئۇلۇغنى يۇتتۇرۇپ قويۇپ ئاندىن ئۇنىڭغا دۇئا قىلساڭ ئۇنى ساڭا قايتۇرۇپ بېرىدىغان. ئەگەر ساڭا قەھەتچىلىك يەتسە ئۇنىڭغا دۇئا قىلساڭ ئۆسۈملۈك ئۆستۈرۈپ بېرىدىغان بىر الله دىنلا تىلەيمەن» دېدى. مەن: ئۇنداقتا نەسىھەت قىلغىن دېدىم، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «هېچبىر ئادەمنى تىللىمىغىن، سەن قېرىندىشىڭغا ئوچۇق چىراي كۆلۈمسىرىگەن هالدا ئۇچرىشىپ بولسىمۇ، سەندىن سۇ سورىغان كىشىنىڭ قاچىسىغا چىلىكىڭدىن سۇ تۆكۈپ بېرىپ بولسىمۇ ياخشىلىق قىلىشنى تاشلاپ قويمىغىن. ئىشتىنىڭنى ئۇزۇنلىقىنى پارچىقىڭدىن ئاشۇرىۋەتمىگىن ئەگەر ئۇنىڭغا ئۇنىمىسا هوشۇقىڭدىن ئاشۇرۇۋەتمىگىن. شەك

---

[1] سۈرە فۇرقان 53 ـ ئايەت.
[2] سۈرە نەهل 53 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ئىسرا 67 ئايەت.

www.munber.org

ـ شۇبھىسىزكى، ئىشتانىنى ئۆزۈن كىيىش تەكەببۇرلۇقتۇر. الله ھەقىقەتەن تەكەببۇرلۇقنى ياقتۇرمايدۇ» دېدى.

الله يولىدا جىھاد قىلغۇچىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

ھافىز ئىبنى ئەساكىر، فاتىمە بىنتى ھەسەن ئۇممۇئەھمەد ئىجلىيەنىڭ تەرجىمھالىدا مۇنداق بايان قىلىدۇ، فاتىمە مۇنداق دېدى: بىر كۈنى جەڭدە كاپىرلار مۇسۇلمانلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى. ياخشى ۋە يۈگرۈك ئات چاپماي توختاپ تۇرىۋالدى. ئاتنىڭ ئىگىسى باي ۋە ياخشى ئادەم ئىدى. ئۇ ئادەم ئاتقا: ساڭا نېمە بولدى؟ ئۆلگۈر! سېنى مەن مۇشۇنداق كۈنگە تەييارلىمىدىممۇ؟ دېدى. ئات ئۇنىڭغا: مەن نېمىشقا ئۇنداق قىلماي؟ سەن ماڭا يەم ـ خەشەك بېرىشنى ئات باققۇچىلىرىڭغا تاپشۇرۇسەن، ئۇلار ماڭا زۇلۇم قىلىپ ئازغىنا بۇغۇز بېرىدۇ، دېدى. ئۇ ئادەم: الله نامى بىلەن ۋەدە قىلمەنكى، بۇگۈندىن باشلاپ يەم ـ خەشەكنى ساڭا ئۆزۈم بېرىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئات ئۇچقاندەك چاپتى. ئۇ، ئادەم قۇتۇلدى. شۇ كۈندىن باشلاڭ ئېتىغا يەم ـ خەشەكنى ئۆزى بېرىدىغان بولدى. ئۇ ئادەمنىڭ ئىشى كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا مەشھۇر بولۇپ كەتتى. كىشىلەر بۇ ئەھۋالنى ئۇ ئادەمدىن ئاڭلاش ئۈچۈن ئۇنىڭ قېشىغ كېلىشكە باشلىدى. ئۇ ئادەمنىڭ ئىشىنىڭ خەۋىرى رۇم پادىشاھىغمۇ يېتىپ باردى. رۇم پادىشاھى بۇ ئادەم بار شەھەرنى ئىشغال قىلغىلى بولمايدۇ، دېدى. پادىشاھ ئۇ ئادەمنى ئۆزىنىڭ شەھىرىگە ئېلىپ كېلىشكە ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىپ قېشىدىكى مۇرتەدلەردىن (ئىسلامدىن يېنىۋالغۇچى) بىر ئادەمنى ئۇنىڭ قېشىغا ئەۋەتتى.

ئۇ مۇرتەد ھېلىقى ئادەمنىڭ قېشىغا يېتىپ بېرىپ، ھەقىقەتەن ئۆزىنىڭ ۋە قەۋمىنىڭ ئىسلامغا نىسبەتەن نىيىتىنىڭ ياخشىلىقىنى بايان قىلىپ ھەتتا ئۇ ئادەمنى ئىشەندۈردى. ئاندىن بىر كۈنى ئۇ ئىككەيلەن پىيادە مېڭىپ دېڭىز قىرغىقىغا قاراپ يولغا چىقتى. ئۇ ئادەم رۇم پادىشاھى تەرىپىدىن كەلگەن بىر ئادەم بىلەن ئۇ ئادەمنى ئەسىر ئېلىشقا ھەمكارلىشىشقا كېلىشتى. بۇ ئىككىسى، ھېلىقى ئات ئېگىسىنى تۇتۇش ئۈچۈن قول سېلىۋىدى. ئات ئىگىسى بېشىنى ئاسمان تەرەپكە كۆتۈرۈپ:ئى الله! ئۇ مۇرتەد مېنى سېنىڭ نامىڭ بىلەن ئالدىدى. سەن خالىغان نەرسە بىلەن ئۇ ئىككەيلەننىڭ مىكىرىدىن مېنى قۇتقۇزغىن،دېدى. شۇنىڭ ئىككى يىرتقۇچ ھايۋان چېقىپ ئۇ ئىككەيلەننى يەپ كەتتى. ئات ئىگىسى ساق ـ سالامەت ئۆيىگە قايتتى.

زېمىنغا ئورۇنباسار بولۇشنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**ۋە سىلەرنى زېمىننىڭ ئورۇنباسارلىرى قىلغان**﴾ يەنى كېيىنكىلەرنى ئىگىرىكىلەرگە، بىر ئەسىرنىڭ ئادەملىرىنى يەنە بىر ئەسىرنىڭ ئادەملىرىگە ئورۇنباسار قىلىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇ خالىسا، سىلەرنى ھالاك قىلىپ، سىلەرنى باشقا بىر قەۋمنىڭ ئەۋلادىدىن پەيدا قىلغانىدەك، سىلەرنىڭ ئورنۇڭلارغا ئۆزى خالىغان (ئىتائەتمەن) باشقا بىر قەۋمنى قويىدۇ﴾[1] ﴿الله سىلەرنى (ئۆتكەنكى ئۇممەتلەرنىڭ) ئورۇنباسارلىرى قىلدى،الله سىلەرنى بەرگەن نېمىتىگە شۈكۈر قىلسۇن دەپ، بەزىڭلارنى بەزىڭلاردىن بىر قانچە دەرىجە يۇقىرى قىلىدى﴾[2] ﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ

---

[1] سۈرە ئەنئام 133 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنئام 165 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

پەرىشتىلەرگە: «مەن يەر يۈزىدە خەلىپە (يەنى ئورۇنباسار) يارىتىمەن» دېدى﴾[1] قەۋمىنىڭ بەزىسىنى - بەزىسىگە ئورۇنباسار قىلىدۇ.

﴿ۋە سىلەرنى زېمىننىڭ ئورۇنباسارلىرى قىلغان﴾ يەنى الله تائالا ئۇممەتنى ئۇممەتتىكە، ئەۋلادنى ئەۋلادقا، قەۋمنى قەۋمگە ئورۇنباسار قىلىدۇ. ئەگەر الله خالىسا ئۇلارنى بەزىسىنى بەزىسىنىڭ ئەۋلادىدىن قىلماي ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەلۋەتتە بىرلا ۋاقىتتا يارىتاتتى. ياكى الله خالىسا ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى تۇپراقتىن ياراتقىنىدەك بىر ۋاقىتتا ياراتقان بولاتتى. ئەگەر الله خالىسا ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىنىڭ ئەۋلادىدىن يارىتىپ ھېچ بىر ئادەم ئۇلمەي تاكى ھەممە ئادەم بىرلا ۋاقىتتا ئۆلۈدىغان قىلغان بولاتتى. بۇنداق بولغاندا زېمىن ئۇلارغا تار كېلەتتى - دە، ئۇلارنىڭ تىرىكچىلىك ۋە كەسپ يوللىرى تارلىشىپ، ئۆز ئارا بىر - بىرىگە زىيان سېلىشقا بولاتتى. لېكىن الله ئۆزىنىڭ ھېكمىتى ۋە قۇدرىتى بىلەن ئۇلاردىن ئۇلارنى بىر جاندىن يارىتىپ ئاندىن ئۇلارنى غايەت زور ساندا كۆپەيتىپ، يەر يۈزىدە ئاۋۇتۇپ، الله تائالا تەقدىر قىلغان ئەجىلى تۈگەپ زېمىن بىكار بولغىچە بىر ئەسىردىن كېيىن يەنە بىر ئەسىرنى، بىر ئۇممەتتىن كېيىن يەنە بىر ئۇممەتنى چىقىرىشنى ئىرادە قىلدى.

الله تائالا ئاندىن قىيامەتنى بەرپا قىلىدۇ، نام - ئەمال دەپتىرى ئېچىلغاندا ھەر بىر ئەمەل قىلغۇچىنىڭ ئەمەلىگە قارىتا تولۇق جاۋاب بېرىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بېشىغا كۇن چۈشكەن ئادەم دۇئا قىلسا (ئۇنىڭ دۇئاسىنى) ئىجابەت قىلىدىغان، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋېتىدىغان ۋە سىلەرنى زېمىننىڭ ئورۇنباسارلىرى قىلغان كىم؟ الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ سىلەر ئازغىنا ۋەز - نەسىھەت ئالىسىلەر**﴾ يەنى شۇنداق قىلىشقا كىم قادىر بولىدۇ. ياكى شۇنداق تۇرۇقلۇق الله تائالاغا قوشۇپ، ئىبادەت قىلىنىدىغان ئىلاھلار بارمۇ؟ ھەقىقەتەن الله نىڭ شۇ ئىشلارنى ئۆزى يالغۇز قىلىدىغانلىقى ھېچبىر شېرىكى يوقلۇقى ئاشكارىدۇر. ئۇلارنىڭ ھەقكە يېتەكلەيدىغان ۋە تۇغرا يولغا ھىدايەت قىلىدىغان دەلىللەردىن ۋەز - نەسىھەت ئالىدىغانلىرى ناھايىتى ئازدۇر.

* * * * * * *

أَمَّن يَهۡدِيكُمۡ فِي ظُلُمَٰتِ ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ وَمَن يُرۡسِلُ ٱلرِّيَٰحَ بُشۡرَۢا بَيۡنَ يَدَيۡ رَحۡمَتِهِۦٓۗ أَءِلَٰهٞ مَّعَ ٱللَّهِۚ تَعَٰلَى ٱللَّهُ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ٦٣

قۇرۇقلۇقنىڭ ۋە دېڭىزنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدا سىلەرگە يول كۆرسىتىپ بېرىدىغان، رەھمىتىدىن (يەنى يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشتىن) ئىلگىرى شامالالارنى بىشارەت قىلىپ ئەۋەتىدىغان كىم؟ الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ (ھېچ ئىلاھ يوقتۇر) الله ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر[63].

ئاسمان ۋە زېمىندا الله ياراتقان ﴿**سىلەرگە يول كۆرسىتىپ بېرىدىغان كىم؟**﴾ ﴿(يوللارغا) بەلگىلەرنى قىلدى. ئۇلار (كېچىسى قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزلاردا) يۇلتۇزلار بىلەن يول تاپىدۇ﴾[2] ﴿قۇرۇقلۇق ۋە دېڭىزنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدا (يەنى كېچىلىك يول يۈرگىنىڭلاردا) يول تېپىشىڭلار ئۈچۈن الله سىلەرگە يۇلتۇزلارنى يارىتىپ بەردى. (الله نىڭ ئۇلۇغلۇقىنى) بىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن، (الله نىڭ قۇدرىتىنىڭ) دەلىللىرىنى ھەقىقەتەن ئوچۇق بايان قىلدۇق﴾[3].

---

[1] سۈرە بەقەرە 30 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەھل 16 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 97 - ئايەت.

www.munber.org

﴿رەھمەتسىدىن (يەنى يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشتىن) ئىلگىرى شامالالارنى بېشارەت قىلىپ ئەۋەتىدىغان﴾ يەنى يامغۇردىن ئۇمىد ئۈزگەن، قورغاقچىلىق ۋە قېينىچىلىقتا قىلغان بەندىلىرىگە الله تائالا يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن يامغۇر تولدۇرۇلغان بۇلۇتنىڭ ئالدىدا. ﴿**الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ (ھېچ ئىلاھ يوقتۇر) الله ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر**﴾.

* * * * * * *

أَمَّن يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَمَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ قُلْ هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٦٤﴾

(ئىنسانىنى) دەسلەپتە خەلق ئەتكەن، ئاندىن ئۇنى تىرىلدۈرىدىغان كىم؟ سىلەرگە ئاسماندىن ۋە زېمىندىن رىزىق بېرىدىغان كىم؟ الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ (ھېچ ئىلاھ يوقتۇر) ئېيتقىنكى، «(ئەگەر دەۋايىڭلاردا) راستچىل بولىدىغان بولساڭلار، دەلىللىرىڭلارنى كەلتۈرۈڭلار» [64].

بۇ ئايەتتە الله تائالا ئۆز قۇدرىتى ۋە ھۆكۈمرانلىقى بىلەنلا ئىنسانىنى دەسلەپتە يوقلۇقتىن بارلىققا كەلتۈرۈدىغانلىقىدىن، ئاندىن ئۇنى تىرىلدۈرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ جازاسى شەك - شۇبھىسىز قاتتىقتۇر. الله (خالايىقنى) ھەقىقەتەن يوقتىن بار قىلىدۇ (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن ئۇلارنى) تىرىلدۈرىدۇ﴾[1] ﴿مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان الله ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) الله غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴾[2].

﴿**سىلەرگە ئاسماندىن ۋە زېمىندىن رىزىق بېرىدىغان كىم؟**﴾ يەنى ئاسماندىن چۈشۈرۈپ بەرگەن يامغۇر بىلەن زېمىن بەرىكەتلىرىدىن ئۇندۇرۇپ بەرگەن ئۆسۈملۈكلەر بىلەن. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يامغۇرلۇق بۇلۇت بىلەن قەسەمكى، يېرىلىپ (گىيالارنى ئۇنىدۇرۇپ بېرىدىغان) زېمىن بىلەن قەسەمكى﴾[3] ﴿الله زېمىننىڭ قوينىغا كىرىپ كېتىدىغان (يەنى يامغۇر، كان ۋە ئۆلۈكلەرگە ئوخشاش) نەرسىلەرنى، زېمىندىن چىقىدىغان (ئۆسۈملۈك، بۇلاق ۋە قۇدۇقلارنىڭ سۇلىرى قاتارلىق) نەرسىلەرنى، ئاسماندىن چۈشىدىغان (پەرىشتە، يامغۇر، ئەجەل، رىزىق قاتارلىق) نەرسىلەرنى، ئاسمانغا ئۆرلەيدىغان (ياخشى ئەمەللەر، مەقبۇل دۇئالار قاتارلىق) نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[4].

دېمەك الله تائالا ئاسماندىن بەرىكەتلىك سۇنى ياغدۇرۇپ زېمىندىكى سۇ مەنبەلىرىگە ئاقتۇرىدۇ. ئاندى ئۇ سۇ بىلەن زېمىندىن زىرائەتلەر، مېۋىلىك دەرەخلەر، گۈزەل چېچەكلەر ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ھەرخىل رەڭدىكى نەرسىلەرنى ئۈستۈرىدۇ. ﴿(ئۇلاردىن) يەڭلار ۋە مال چارۋىلىرىڭلارنى بېقىڭلار، ئۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن (الله نىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار﴾[5] شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ (ھېچ ئىلاھ يوقتۇر) ئېيتقىنكى، «(ئەگەر دەۋايىڭلاردا) راستچىل بولىدىغان بولساڭلار، دەلىللىرىڭلارنى كەلتۈرۈڭلار»**﴾ باشقا ئىلاھلارغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت داۋايىڭلارنىڭ توغرىلىقىغا ﴿**(ئەگەر دەۋايىڭلاردا) راستچىل بولىدىغان بولساڭلار**﴾

---

[1] سۈرە بۇرۇج 12 — 13 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە رۇم 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە تارىق 11 — 12 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە سەبەئ 2 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە تاھا 54 - ئايەت.

www.munber.org

ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ ھۆججەت ۋە پاكىتىنىڭ يوقلۇقى ئاشكارا بولدى. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى ھېچقانداق دەللىل بولمىغام ھالدا الله غا قوشۇپ يەنە بىر مەبۇدقا ئىبادەت قىلىدىكەن، پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ھېساب بېرىدۇ، كاپىرلار ھەقىقەتەن نىجات تاپمايدۇ﴾[1].

* * * * * * *

قُل لَّا يَعۡلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ٱلۡغَيۡبَ إِلَّا ٱللَّهُۚ وَمَا يَشۡعُرُونَ أَيَّانَ يُبۡعَثُونَ ٦٥ بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلۡمُهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ بَلۡ هُمۡ فِي شَكّٖ مِّنۡهَاۖ بَلۡ هُم مِّنۡهَا عَمُونَ ٦٦

الله دىن بۆلەك ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكىلەر غەيبنى بىلمەيدۇ﴾[65]. ئۇلارنىڭ ئاخىرەت توغرىسىدىكى ئىلمى پىشىپ يېتىلدىمۇ؟ ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار ئاخىرەت توغرۇلۇق گۇمانسىدۇر، ئۇلار ئاخىرەت توغرۇلۇق كوردۇر﴾[66].

غەيبنى پەقەت الله نىڭلا بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى جىمى ئىنسانغا ئاسمانلار ۋە زېمىن ئەھلىدىن ھېچبىر كىشىنىڭ غەيبنى بىلمەيدىغانلىقىنى، پەقەت الله نىڭلا بىلىدىغانلىقىنى ئۆگىتىشكە بۇيرۇپ مۇنداق دېدى. ﴿**الله دىن بۆلەك ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكىلەر غەيبنى بىلمەيدۇ**﴾ يەنى غەيبنى الله دىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيدۇ. ھەقىقەتەن ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز الله، غەيبنى پەقەت ئۆزىلا بىلگۈچىدۇر. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿غەيبنىڭ خەزىنىلىرى الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر، ئۇنى پەقەتلا الله بىلىدۇ، قۇرۇقلۇقتىكى، دېڭىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى الله بىلىدۇ، (دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن الله بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسە بولسۇن، ھەممىسى (الله غا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر﴾[2].

﴿قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ، بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بېجىرىممۇ، كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ، ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى - ياماننى ئىشلاردىن نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ، ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ، الله ھەقىقەتەن (پۈتۈن ئىشلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، (شەيئىلەرنىڭ ئېچكى ۋە تاشقى تەرەپلىرىدىن) تولۇق خەۋەردارىدۇر﴾[3] بۇ توغرۇلۇق كەلگەن ئايەتلەر كۆپتۇر.

﴿**ئۇلار (يەنى خالايىق) قاچان تىرىلىدىغانلىقلىرىنى بىلمەيدۇ**﴾ يەنى ئاسمانلار ۋە زېمىندىكى تۇرغۇچى مەخلۇقاتلار قىيامەتنىڭ بولىدىغان ۋاقتىنى بىلمەيدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى سورايدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى پەقەت پەرۋەردىگارىم (الله) بىلىدۇ، ئۇنى پەقەت ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقتىتا مەيدانغا چىقىرىدۇ، قىيامەت ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ (ئەھلىگە) ئېغىر (ۋەقەدۇر). ئۇ سىلەرگە تۇيۇقسىز

---

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 117 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 59 - ئايەت.
[3] سۈرە لوقمان 34 - ئايەت.

www.munber.org

كېلىدۇ »﴾[1] يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى بىلىش ئاسمانلار ۋە زېمىن ئەھلىگە ئېغىر كېلىدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ ئاخىرەت توغرىسىدىكى ئىلمى پىشىپ يېتىلدىمۇ؟ ئۇنداق ئەمەس﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىلمى قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى بىلىشتىن ئاجىز كەلدى. ياكى ئۇنىڭ ۋاقتىنى بىلىشتىن ئۇلارنىڭ ئىلمى ئاجىز كېلىشتە تەڭلىشىپ قالدى.

ئىمام مۇسلىم بىۋ ھەقتە مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىيامەتنىڭ ۋاقتى توغرىسىدا سورىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: « قىيامەتنىڭ ۋاقتىدىن سورالغۇچى سورىغۇچىدىن بىلمىلىكەرەك ئەمەس » دېدى. يەنى سورالغۇچى بىلەن سورىغۇچىنىڭ بىلىمى قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى بىلىشتىن ئاجىز كېلىشتە تەڭ كېلىپ قالدى.

﴿ئۇلار ئاخىرەت توغرۇلۇق گۇمانىدىدۇر﴾ يەنى كاپىرلىق ھالىتىدىدۇر. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار (يەنى جىمى خالايىق) سەپ - سەپ بولۇشۇپ پەرۋەردىگارىڭغا توغرىلىنىدۇ، (كاپىرلارغا) « سىلەر بىزنىڭ ئالدىمىزغا سىلەرنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولساق، شۇ ھالەتتە (مالسىز، بالىسىز، يالىڭاچ) كەلدىڭلار، بەلكى سىلەر، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان چاغنى بېكىتمەيدۇ، دەپ ئويلىغانسىلەر (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ھېساپ بېرىش، جازاغا تارتىلىش يوق دەپ ئويلىغانسىلەر) » دەيمىز﴾[2] يەنى سىلەردىن بولغان كاپىرلار.

شۇنىڭدەك الله تائالا بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئاخىرەت توغرۇلۇق گۇمانىدىدۇر﴾ يەنى قىيامەتنىڭ بولۇشى ۋە يۈز بېرىشىدە شەك قىلغۇچىلاردۇر. ﴿ئۇلار ئاخىرەت توغرۇلۇق كوردۇر﴾ يەنى ئۇلار قىيامەت ھەققىدە ناھايىتى بىلىمسىز ۋە ناداندۇر.

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا وَءَابَآؤُنَآ أَئِنَّا لَمُخۡرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدۡ وُعِدۡنَا هَٰذَا نَحۡنُ وَءَابَآؤُنَا مِن قَبۡلُ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلۡ سِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحۡزَنۡ عَلَيۡهِمۡ وَلَا تَكُن فِي ضَيۡقٖ مِّمَّا يَمۡكُرُونَ ﴿٧٠﴾

كاپىرلار (يەنى قايتا تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچى مەككە مۇشرىكلىرى) ئېيتتى: «بىز ۋە بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن (قەبرىمىزدىن تىرىلىپ) چوقۇم چىقىرىلامدۇق﴾[67]. ھەقىقەتەن بىزگە ۋە ئاتا - بوۋىلىرىمىزغا ئىلگىرى (قايتا تىرىلىش) ۋەدە قىلىنغان ئىدى. بۇ پەقەت بۇرۇنقىلارنىڭ قىسسىلىرىدۇر» ﴾[68]. سەن (بۇ كۇففارلارغا) ئېيتقىن: «زېمىندا سەير قىلىڭلار، گۇناھكارلار (يەنى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغۇچىلار) نىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قاراڭلار» (ئۇلارنى الله ھالاك قىلمىدىمۇ؟ ئىلگىركى كۇففارلارنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈن كېيىنكى كۇففارلارنىڭ بېشىغىمۇ كېلىدۇ) ﴾[69]. (ئى مۇھەممەد!) سەن ئۇلارنىڭ (ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن) قايغۇرمىغىن، ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكىرىدىن ئىچىڭ پۇشمىسۇن (الله سېنى ئۇلارنىڭ شەررىدىن ساقلايدۇ) ﴾[70].

---

[1] سۈرە ئەئراف 187 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە كەھف 48 - ئايەت.

www.munber.org

قايتا تېرىلىشنى يېراق ساناش ۋە ئۇنىڭغا ېېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە الله تائالا قايتا تېرىلىشنى ئىنكار قىلغان مۇشرىكلاردىن خەۋەر بېرىپ، ئۇلارنىڭ جەسەتلەر چىرىپ كەتكەن، سۆڭەكلەر تۆپراققا ئايلىنىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلارنى قايتا تېرىلدۇرۇشنى يېراق سانغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**هەقىقەتەن بىزگە ۋە ئاتا - بوۋىلىرىمىزغا ئىلگىرى (قايتا تىرىلىش) ۋەدە قىلىنغان ئىدى**﴾ يەنى بىز ئاتا - بوۋىلىرىمىز بۇنى ھەمىشە ئاڭلاپ كېلىۋاتىمىز. بىراق ئۇنىڭ ئەملگە ئاشقانلىقىنى كۆرمىدۇق.

﴿**بۇ پەقەت بۇرۇنقىلارنىڭ قىسسىلىرىدۇر**﴾ يەنى جەسەتلەرنى قايتا تېرىلدۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ ۋەدە ﴿**بۇرۇنقىلارنىڭ قىسسىلىرىدۇر**﴾ بۇ قىسسىنى كېينكىلەر بۇرۇنقىلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ كىتابلىرىدىن ئۆگىنىۋالغان بولۇپ ئۇنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق. الله تائالا ئۇلارنىڭ كۆپۈرلۈق قىلىش ۋە قايتا تېرىلىشكە ئىشەنمەسلىكىدىن ئىبارەت ئۇلار گۇمان قىلغان نەرسىگە جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**سەن (بۇ كۆففارلارغا) ئېيتقىن: «زېمىندا سەير قىلىڭلار، گۇناھكارلار (يەنى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغۇچىلار) نىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قاراڭلار»**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! ئەنە شۇلارغا ئېيتقىنكى، زېمىندا سەيرى قىلىڭلار! پەيغەمبەرلەرنى، قىيامەت ۋە باشقا ئىشلار توغرۇلۇق پەيغەمبەلەر ئېلىپ كەلگەن دەلىل - پاكىتلارنى يالغان دېگۈچىلەرنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا ئۇلارغا الله نىڭ ھالاك قىلغۇچى ئازابىنىڭ قانداق چۈشكەنلىكىگە، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ھۆرمەتكە سازاۋەر پەيغەمبەرلەرنى ئۇلارغا ئەگەشكەن مۆمىنلەرنى قانداق قۇتقازغانلىقىغا قاراڭلار ئەنە شۇلار پەيغەمبەر ئېلىپ كەلگەن نەرسىنىڭ راست بولغانلىقىغا ۋە توغرا بولغانلىقىغا پاكىتتۇر.

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تەسەللى بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) سەن ئۇلارنىڭ (ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن) قايغۇرمىغىن**﴾ يەنى سەن ئېلىپ كەلگەن نەرسىنى يالغان دېگۈچىلەرگە قايغۇرمىغىن ۋە ھەسرەت چەكمىگىن. كۆڭلۈڭ يېرىم بولمىسۇن.

﴿**ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكىرىدىن ئىچىڭ پۈشمىسۇن (الله سېنى ئۇلارنىڭ شەررىدىن ساقلايدۇ)**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ساڭا ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىشىگە، سەن ئېلىپ كەلگەن ھەقنى ئىنكار قىلغانلىقىغا ئىچىڭ پۈشمىسۇن. الله ھەقىقەتەن ساڭا كۈچ - قۇۋۋىتە ئاتا قىلغۇچىدۇر، ياردەم بەرگۈچىدۇر. سېنىڭ دىنىڭنى شەرق ۋە غەربتىكى دىنغا خلاپلىق قىلغان ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنمىغان كىشىلەر ئۈستىدىن غالىب قىلغۇچىدۇر.

* * * * * * *

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعْضُ ٱلَّذِى تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾

ئۇلار: «ئەگەر (سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، (سىلەر بىزگە ۋەدە قىلغان) ئازاب قاچان چۈشىدۇ» دەيىشىدۇ[71]. «سىلەر ئالدىراپ كەتكەن ئازابنىڭ بىر قىسمى سىلەرگە يېقىنلاشقان بولۇشى

www.munber.org

مۇمكىن» دېگىن (بۇ بەدرى سوقۇشىدا ئۇلارنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى ۋە ئەسىرگە ئېلىنىشىدۇر)[72]. ***پەرۋەردىگارىڭ ئىنسانلارغا ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى (پەرۋەردىگارىغا) شۈكۈر قىلمايدۇ***[73]. ***پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ دىللىرىدا يوشۇرغانلىرىنى ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىنى (يەنى ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارىتا ئاداۋەتىنى ۋە سۇيىقەستىنى) شەك - شۈبھىسىز بىلىدۇ***[74]. ***ئاسمان زېمىندا لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىلمىغان ھېچبىر سىر يوق***[75].

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە، قىيامەتنىڭ يۈز بېرىشىنى يېراق ساناپ قىيامەت كۈنى ھەققىدە سوئال سورىغان مۇشرىكلاردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار: «ئەگەر (سۆزۈڭلارنى) راستچىل بولساڭلار، (سىلەر بىزگە ۋەدە قىلغان) ئازاب قاچان چۈشىدۇ» دەيىشىدۇ**﴾ الله تائالا ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«سىلەر ئالدىراپ كەتكەن ئازابنىڭ بىر قىسمى سىلەرگە يېقىنلاشقان بولۇشى مۇمكىن» دېگىن (بۇ بەدرى سوقۇشىدا ئۇلارنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى ۋە ئەسىرگە ئېلىنىشىدۇر)**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى: سىلەر ئالدىراپ كەتكەن نەرسىنىڭ بەزىسى سىلەرگە يېقىنلاشقان بولۇشى مۇمكىن دېگەنلىكتۇر، دەپ تەپسىر قىلىدى ۋە شۇنىڭدەك مۇجاھىد، زەھھاك، ئەتا خۇراسانىي ۋە سۇددى قاتارلىقلارمۇ يۇقىرىقىغا ئوخشاش تەپسىر قىلىدى. الله تائالا تۆۋەندىكى ئايەتلىرىدىمۇ مۇشۇ مەنە كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

﴿«ئۇ قاچان بولىدۇ؟» دېيىشىدۇ، (سەن) «ئۇمىدكى، ئۇ يېقىندا بولىدۇ» دېگىن﴾[1] ﴿ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، شەك - شۈبھىسىزكى، جەھەننەم (قىيامەت كۈنى) كاپىرلارنى قورشاپ تۇرغۇچىدۇر﴾[2] الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**پەرۋەردىگارىڭ ئىنسانلارغا ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغان تۇرۇقلۇق الله ئۇلارغا نېمەتلەرنى تولۇق بېرىدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇ نېمەتلەر ئۈچۈن الله تائالاغا ئۇلارنىڭ ئېچىدىن پەقەت ئازغىنا بىر قىسىم كىشىلەرلا شۈكرى ئېيتىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ دىللىرىدا يوشۇرغانلىرىنى ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىنى (يەنى ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارىتا ئاداۋەتىنى ۋە سۇيىقەستىنى) شەك - شۈبھىسىز بىلىدۇ**﴾ يەنى الله ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرىدىكى يوشۇرۇن نەرسىلەرنى خۇددى ئاشكارا نەرسىلەرنى بىلگەندەك بىلىدۇ. ﴿سىلەرنىڭ ئېچىڭلاردىن يوشۇرۇن سۆز قىلغان، ئاشكارا سۆز قىلغان (الله ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ)﴾[3] ﴿چۈنكى ئۇ سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىيرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[4] ﴿راستلا ئۇلار كىيىملىرى بىلەن چۈمكىنىۋالغانلىرىدا، الله ئۇلارنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[5] ئاندىن الله تائالا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى غەيبنى، يوشۇرۇن نەرسىلەرنى كۆرەلەيدىغان ئاشكارا ۋە غەيب نەرسىلەرنى بىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

﴿**سىر يوق**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: الله بىلمەيدىغان ھېچقانداق نەرسە يوق. ﴿**ئاسمان زېمىندا لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىلمىغان ھېچبىر سىر يوق**﴾ الله تائالا بۇ

---

[1] سۈرە ئىسرا 51 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 54 - ئايەت.
[3] سۈرە رەئد 10 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە تاھا 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە ھۇد 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىلمەمسەنكى، الله ئاسمان، زېمىندىكى شەيئىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ، بۇ ھەقىقەتەن لەۋھۇلمەھپۇزدا (يېزىلغان)، بۇ (يەنى بىلىش) ھەقىقەتەن الله غا ئاسان﴾[1].

* * * * * * *

إِنَّ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَكْثَرَ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَإِنَّهُۥ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُم بِحُكْمِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى ٱلْحَقِّ ٱلْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ ٱلْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَآ أَنتَ بِهَٰدِى ٱلْعُمْىِ عَن ضَلَٰلَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

(پەيغەمبەرلەرنىڭ تۇڭەنچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان) بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن ئىسرائىل ئەۋلادىغا ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرىنىڭ كۆپىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ[76]. قۇرئان مۆمىنلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن ھىدايەتتۇر ۋە رەھمەتتۇر[77]. شۇبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ ئۇلار (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادى) نىڭ ئارىسىدا (قىيامەت كۈنى) ئادىل ھۆكۈم چىقىرىدۇ، الله غالىبتۇر، (بەندىلەرنىڭ ئىشلىرىنى) بىلگۈچىدۇر[78]. الله غا تەۋەككۈل قىلغىن (يەنى ئىشىڭنى الله غا تاپشۇرغىن، ھەممە ئىشىڭدا الله غا يۆلەنگىن، الله ساڭا مەدەتكاردۇر)، (ئى مۇھەممەد!) شۇبھىسىزكى، سەن روشەن ھەق (دىن) دىسەن[79]. سەن ئۆلۈكلەرگە ۋە يوز ئۆرۈگەن كاسلارغا (يەنى دىللىرىنىڭ ئۆلۈكلىكىدە ئۆلۈكلەرگە ۋە ھەقنى ئاڭلىماسلىقتا كاسلارغا ئوخشايدىغان كۇففارلارغا) دەۋەتنى ئاڭلىتالمايسەن[80]. سەن (دىلى) كورلارنى گۇمراھلىقتىن ئايرىپ، ھىدايەت قىلالمايسەن، سەن (دەۋىتىڭنى) پەقەت بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغانلارغىلا ئاڭلىتالايسەن[81].

قۇرئاننىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئىختىلاپىنى قىسسە قىلىپ بېرىدىغانلىقى ۋە الله نىڭ ئۇلار ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ كىتابى قۇرئاندىن ۋە بۇ قۇرئاننىڭ توغرا يولنى، بايانلارنى ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىيدىغان ھۆكۈملەرنى شۇنداقلا ئۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان تەۋرات ۋە ئىنجىلنىڭ ئەھلى بولغان ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ قىسسىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(پەيغەمبەرلەرنىڭ تۇڭەنچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان) بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن ئىسرائىل ئەۋلادىغا ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلغان نەرسىلىرىنىڭ كۆپىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا ئىختىلاپلاشقىنىدەك بىر - بىرى بىلەن دە تالاش قىلىشقىنىدەك يەھۇدىيلار ئىسا ئەلەيھىسسالامغا بەتنام چاپلىدى. خرىستىئانلار ئىسا ئەلەيھىسسالام توغرۇلۇق چېكىدىن ئاشۇرىۋەتتى. قۇرئان بولسا، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالانىڭ بەندىلىرىدىن بىر بەندە،

[1] سۈرە ھەج 70 - ئايەت.

www.munber.org

پەيغەمبەرلىرىدىن بىر پەيغەمبەر، ھۆرمەتلىك ئەلچىلىرىدىن بىر ئەلچى ئىكەنلىكىنى دەپ ئوتتۇرا ھال بولغان ئادىل سۆزنى ئېلىپ كەلدى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەنە شۇ ئىسا ئىبنى مەريەمنىڭ (قىسسىسىدۇر). ئىسا ئۇلار دە تالاش قىلىۋاتقان ئۆزىنىڭ ئىشىنىڭ (ھەقىقىتى) ئۈستىدە ھەق گەپنى قىلدى﴾[1] ﴿**قۇرئان مۆمىنلەرنىڭ ئۈچۈن ھەقىقەتەن ھىدايەتتۇر ۋە رەھمەتتۇر**﴾ يەنى قۇرئان كەرىم مۆمىنلەرنىڭ دىللىرىغا ھىدايەتتۇر، ئەمەللىرىگە رەھمەتتۇر.

﴿**شۇبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ ئۇلار (يەنى بەنى ئىسرائىل ئەۋلادى) نىڭ ئارىسىدا (قىيامەت كۈنى) ئادىل ھۆكۈم چىقىرىدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى ئىنتىقام ئېلىشتا. ﴿**اللە غالىبتۇر، (بەندىلىرىنىڭ ئىشىلىرىنى) بىلگۈچىدۇر**﴾ يەنى بەندىلەرنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىنى ۋە سۆزلىرىنى بىلگۈچىدۇر.

تەبلىغ قىلىشتا تەۋەككۈل قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿**اللە غا تەۋەككۈل قىلغىن (يەنى ئىشىڭنى اللە غا تاپشۇرغىن، ھەممە ئىشىڭدا اللە غا يۆلەنگىن، اللە ساڭا مەدەتكاردۇر)**﴾ يەنى جىمى ئىشلىرىڭدا اللە غا تەۋەككۈل قىلغىن! پەرۋەردىگارىڭنى ئەلچىلىكىنى يەتكۈزگىن. ﴿**(ئى مۇھەممەد) شۇبھىسىزكى، سەن روشەن ھەق (دىن) دىسەن**﴾ يەنى بەتبەختلىك پۈتلىپ كەتكەن ۋە پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەر كەلگەن تەقدىردىمۇ ئىمان ئېيتمايدۇ دېگەن سۆزى تېگىشلىك بولغان كىشىلەر ساڭا قارشىلىق قىلغان تەقدىردىمۇ، سەن يەنىلا ھەق ئۈستىدىدۇرسەن.

﴿**سەن ئۆلۈكلەرگە ۋە يۇز ئۆرۈگەن گاسلارغا (يەنى دىللىرىنىڭ ئۆلۈكلىكىدە ئۆلۈكلەرگە ۋە ھەقنى ئاڭلىماسلىقتا گاسلارغا ئوخشايدىغان كۇففارلارغا) دەۋەتنى ئاڭلىتالمايسەن**﴾ يەنى سەن ئۆلۈكلەرگە پايدىلىق نەرسىلەرنى ئاڭلىتالمايسەن. شۇنداقلا، ئەنە شۇ دىللىرى ھەقنى چۈشىنىشتىن پەردىلەنگەن، قۇلاقلىرىنى كۆپۈرلۈق قاپلىۋالغان كىشىلەرگە دەۋىتىڭنى ئاڭلىتالمايسەن.

﴿ **سەن (دىلى) كورلارنى گۇمراھلىقتىن ئايرىپ، ھىدايەت قىلالمايسەن، سەن (دەۋىتىڭنى) پەقەت بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغانلارغىلا ئاڭلىتالايسەن**﴾ يەنى سەن سېنىڭ دەۋىتىڭگە پايدىلىق نەرسىنى ئاڭلايدىغان دىلى يورۇق ھەقنى كۆرەلەيدىغان اللە تائالاغا ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ تىللىرى ئارقىلىق اللە تەرىپىدىن كەلگەن نەرسىلەرگە بويسۇنىدىغان كىشىلەرلا ئاڭلايدۇ.

* * * * * * *

﴿ وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

ئۇلار (يەنى كۇففارلار) غا ئالدىنئالا ئېيتىلغان سۆز ئىشقا ئاشقاندا (يەنى ئازاب ۋە قىيامەت يېقىنلاشقاندا)، ئۇلارغا زېمىندىن بىر تۈرلۈك ھايۋاننى چىقىرىمىزكى، ئۇ ئۇلارغا ئىنسانلارنىڭ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىشەنمىگەنلىكىنى سۆزلەيدۇ﴾[82].

---

[1] سۈرە مەريەم 34 - ئايەت.

www.munber.org

زېمىندىن بىر تۈرلۈك ھايۋاننىڭ چىقىدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ھايۋان ئاخىرقى زاماندا چىقىدۇ. كىشىلەر بۇزۇلغان، اللە نىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى تەرك ئەتكەن، ھەق دىننى ئۆزگەرتىۋەتكەن چاغدا، اللە ئۇلارغا زېمىندىن بىر تۈرلۈك ھايۋاننى چىقىرىدۇ. بۇ ھايۋان مەككىدىن چىقىدۇ، دېگەن كۆز قاراشمۇ بار. باشقا ئۇرۇندىن چىقىدۇ، دېگەن كۆز قاراشمۇ بار. اللە خالىسا تۆۋەندە تەپسىلى توختىلىپ ئۆتىمىز.

ئىبنى ئابباس، ھەسەن، قەتادە ۋە ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاتارلىقلار مۇنداق دېدى: بۇ ھايۋان ئىنسانلارغا، ئۇلارنىڭ اللە نىڭ ئايەتلىرىگە ئىشەنمىگەنلىكىگە خىتاب قىلىپ سۆزلەيدۇ. بۇ ھايۋان توغرۇلۇق كەلگەن ھەدىس ئەسەرلەر ناھايىتى كۆپتۇر. بىز پەقەت بىزگ چۈشىنىشلىك بولغانلىرىنلا سۆزلەيمىز ۋە بۇ ھەقتە اللە تائالادىن ياردەم سورايمىز.

ئىمام ئەھمەد ھۇزەيفە ئىبنى ئۇسەيد غىفارىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز قىيامەت توغرۇلۇق سۆزلىشۋاتاتتۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ قېشىمىزغا كېلىپ مۇنداق دېدى: «سىلەر 10 خىل ئالامەتنى كۆرمىگۈچە قىيامەت بولمايدۇ، بۇلار، كۈننىڭ غەربتىن چىقىشى، تۈتۈننىڭ ئالەمنى قاپلاپ كېتىشى، بىر تۈرلۈك ھايۋاننىڭ چىقىشى، يەجۈج - مەجۈجلارنىڭ چىقىشى، مەريەم ئوغلى ئىسانىڭ چۈشىشى، دەججالنىڭ چىقىشى، ئۈچ قېتىملىق يەر يۈتۈشنىڭ يۈزبېرىشى، ئۇنىڭ بىرى قېتىمى غەربتە، قېتىمى شەرقتە، يەنە بىر قېتىمى ئەرەب يېرىم ئارىلىدا بولىدۇ. يەمەننىڭ ئەدەن شەھىرىدىن بىر ئوت چىقىپ كىشىلەر نەدە قونسا، نەدە ئارام ئالسا، شۇ جايدا ئۇلار بىللەن بىللە توختاپ ئۇلارنىڭ مەھشەرگاھقا ھەيدەيدىغان ياكى توپلايدىغانلىقى قاتارلىقلاردۇر». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىر ھەدىسنى يادلىۋالغان ئىدىم، ئۇنى ھازىغىچە ئۇنتۇپ قالمىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن ئىدى: «قىيامەتنىڭ دەسلەپكى ئالامەتلىرى شۇكى، كۈن غەربتىن چىقىدۇ، چاشكا ۋاقتىدا بىر تۈرلۈك ھايۋان چىقىدۇ. ئۇ ئىككىسىدىن قايسى بىرى ئاۋۋال چىقسا، ئىككىنچىسىمۇ ئارقىدىنلا چىقىدۇ».

ئىمام مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئالتە خىل ئىش يۈز بەرگىچە ياخشى ئەمەل قىلىشقا ئالدىراڭلار! ئۇ ئالتە خىل ئىش بولسا، كۈننىڭ غەربتىن چىقىشى، تۈتۈننىڭ ئالەمنى قاپلاپ كېتىشى، دەججالنىڭ چىقىشى، بىر تۈرلۈك ھايۋاننىڭ چىقىشى، سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ ھەممە نەرسىنى ئۆزىنىڭ قىلۇۋېلىشى ۋە ئومۇملىشىشى قاتارلىقلاردۇر».

ئىمام ئەبۇداۋۇد، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسىسى ۋە سۇلايمان ئەلەيھىسسامنىڭ ئۈزۈكى بىلەن زېمىندىن بىر تۈرلۈك ھايۋان چىقىدۇ. ئاندىن ئۇ ھايۋان ھاسا بىلەن كاپىرلارنىڭ بۇرنىنى داغلاپ بەلگە سالىدۇ. ئۈزۈك بىلەن مۆمىنلەرنىڭ يۈزىنى يورۇتىدۇ. ھەتتاكى كىشىلەر بىر داستىخانغا يىغىلىپ ئولتۇرغاندا كاپىرلارنىڭ ئارىسىدىن مۆمىنلەرنى تونۇۋالغىلى بولىدۇ».

ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئىبنى زۇبەيردىن رىۋايەت قىلىدۇكى، ئۇ بۇ ھايۋاننى سۈپەتلەپ مۇنداق دېگەن: بۇ ھايۋاننىڭ بېشى ئۆكۈزنىڭ بېشىغا، كۆزى چوشقىنىڭ كۆزىگە، قۇلىقى پىلنىڭ قۇلىقىغا،

www.munber.org

مۆڭگۈزى بۇغىنىڭ مۆڭگۈزىگە، بويىنى تۆگىقۇشنىڭ بويىنىغا، كۆكسى شىرنىڭ كۆكسىگە، رەڭگى يولۋاسنىڭ رەڭگىگە، ببقىنى مۈشۈكنىڭ ببقىنىغا، قۇيرۇقى قوچقارنىڭ قۇيرۇقىغا، تۆت پۇتى تۆگىنىڭ پۇتلىرىغا ئوخشايدۇ. ھەر ئىككى ئۈگۈسىنىڭ ئارىلىقى 12 گەز كېلىدۇ. ئۇ ھايۋان بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسىسى ۋە سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈزۈكى بىللە چىقىدۇ. ئۇ ھاسا بىلەن بىر مۆمىننى قالدۇرماستىن ئۆلارنىڭ يۈزىگە بىر ئاق چېكىت چېكىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ چېكىت يوغۇناپ مۆمىننىڭ يۈزى ئاقىرىدۇ. ئۇ ئۈزۈك بىلەن بىرمۇ كاپىر قالدۇرۇلماستىن ئۆلارنىڭ يۈزىگە بىر قارا چېكىت قويۇلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ چېكىت يوغۇناپ ئۇلارنىڭ يۈزلىرى قارىداپ كېتىدۇ. ھەتتا كىشىلەر بازارلاردىمۇ، ئى مۆمىن! بۇ قانچە پۇل؟ ئى كاپىر! بۇ قانچە پۇل؟ دېيىشىپ ئېلىم - سېتىم قىلىشىدۇ. بىر ئائىلە كىشىلىرى بىر داستىخاندا ئولتۇرغاندىمۇ ئۇلاردىن قايسىلىرىنىڭ مۆمىن، قايسىلىرىنىڭ كاپىر ئىكەنلىكى تونۇلىدۇ. ئاندىن ئۇ ھايۋان ئۇلارغا: ئى پالانچى! ساڭا خۇش خەۋەر بولسۇن! سەن جەننەت ئەھلىدىنسەن. ئى پالانچى! دوزاخ ئەھلىدىن سەن دەيدۇ. ئەنەشۇ الله تائالانىڭ ﴿**ئۇلار (يەنى كۇففارلار)غا ئالدىنئالا ئېيتىلغان سۆز ئىشقا ئاشقاندا (يەنى ئازاب ۋە قىيامەت يېقىنلاشقاندا)، ئۇلارغا زېمىندىن بىر تۈرلۈك ھايۋاننى چىقىرىمىزكى، ئۇ ئۇلارغا ئىنسانلارنىڭ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىشەنمىگەنلىكىنى سۆزلەيدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسىدۇر.

* * * * * * *

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّن يُكَذِّبُ بِـَٔايَـٰتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُو قَالَ أَكَذَّبْتُم بِـَٔايَـٰتِى وَلَمْ تُحِيطُوا۟ بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا۟ فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّا جَعَلْنَا ٱلَّيْلَ لِيَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

ئۇ كۈندە ھەر ئۈممەتنىڭ ئىچىدىن بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلاردىن بىر توپ ئادەمنى (ھېساب ئېلىش ۋە جازالاش ئۈچۈن) يىغىمىز (ئالدى - كەينى يىغىلغۇچە) ئۇلار توختىتىپ تۇرۇلىدۇ[83]. ئۇلار (الله نىڭ دەرگاھىغا) كەلگەن چاغلىرىدا، الله ئۇلارغا: «سىلەر تولۇق بىلمەي تۇرۇپ مېنىڭ ئايەتلىرىمنى ئىنكار قىلدىڭلارمۇ؟ سىلەر (ئەمرى قىلىنغان نەرسىلەردىن) زادى نېمىلەرنى قىلدىڭلار؟» دەيدۇ[84]. ئۇلار (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئازاب ھەقلىق بولدى. ئۇلار (ئۆزرىلىرى بولمىغانلىقى ئۈچۈن) سۆز قىلالمايدۇ[85]. ئۇلارغا كېچىنى ئارام ئالىدىغان (ۋاقىت) قىلغانلىقىمىزنى، كۈندۈزنى (ھاياتلىق يولىدا ھەرىكەتلىنىش ئۈچۈن) يورۇق قىلغانلىقىمىزنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟ بۇنىڭدا ئىمان ئېيتىدىغان قەۋم ئۈچۈن (الله نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار[86].

قىيامەت كۈنىدە زۇلۇم قىلغۇچىلارنى بىر يەرگە يىغىدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە الله تائالا قىيامەت كۈنىدىن، الله نىڭ ئايەتلىرىنى ۋە پەيغەمبەرلىرىنى يالغان دېگۈچىلەرنىڭ ئىبارەت زۇلۇم قىلغۇچىلارنى تاپا تەنە قىلىش، كايىش، كەمسىتىش ۋە خارلاش يۈزىسىدىن ئۇلارنىڭ دۇنيادا قىلغان قىلمىشلىرىدىن سوراش ئۈچۈن غالىب ۋە بۈيۈك الله نىڭ ئالدىغا يىغىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

www.munber.org

﴿ئۇ كۈندە ھەر ئۈممەتنىڭ ئىچىدىن بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلاردىن بىر توپ ئادەمنى (ھېساب ئېلىش ۋە جازالاش ئۈچۈن) يىغىمىز﴾ بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله پەرىشتىلىرىگە ئېيتىدۇ) زۇلۇم قىلغۇچىلارنى، ئۇلارنىڭ (مۇشرىكلىكتىكى، كۇفرىدىكى) قايناشلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ الله نى قويۇپ چوقۇنغان بۇتلىرىنى (مەھشەرگاھقا) توپلاڭلار﴾[1] ﴿جانلار (ئۆز قاياشلىرىغا) قوشۇلغان چاغدا﴾[2].

﴿(ئالدى - كەينى يىغىلغۇچە) ئۇلار توختىتىپ تۇرۇلىدۇ﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئىتتىرىلىدۇ، دېگەنلىكتۇر دېدى. ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى: ئۇلار ھەيدىلىدۇ، دېگەنلىك بولىدۇ دېدى.

﴿ئۇلار (الله نىڭ دەرگاھىغا) كەلگەن چاغلىرىدا﴾ ئۇلار الله نىڭ ئالدىدا سوراق قىلىنىش ئورنىدا توختىتىلغان چاغدا.

﴿الله ئۇلارغا: «سىلەر تولۇق بىلمەي تۇرۇپ مېنىڭ ئايەتلىرىمنى ئىنكار قىلدىڭلارمۇ؟ سىلەر (ئەمرى قىلىنغان نەرسىلەردىن) زادى نېمىلەرنى قىلدىڭلار؟» دەيدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئېتىقادلىرىدىن ۋە ئەمەللىرىدىن سوراق قىلىنىدۇ. ئۇلار بەختكە ئېرىشكۈچىلەردىن بولمايدۇ. الله تائالا ئۇلار ھەققىدە: ﴿(كاپىر قۇرئانغا)ئىشەنمىدى، نامازئوقۇمىدى. لېكىن ئۇ (قۇرئاننى) ئىنكار قىلدى ۋە (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى﴾[3] دېگەن كىشىلەردىن بولۇپ قالىدۇ. شۇ كۈنىدە ئۇلارغا قارشى پاكىت تۇرغۇزلىدۇ. ئۇلاردا ئېيتقۇدەك بىرەر ئۆزرە بولمايدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿بۇ كۈنىدە ئۇلار سۆز قىلالمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆزرە ئېيتىشىغا ئىزنى بېرىلمەيدۇ﴾[4].

﴿ئۇلار (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئازاب ھەقلىق بولدى. ئۇلار (ئۆزلىرى بولمىغانلىقى ئۈچۈن) سۆز قىلالمايدۇ﴾ يەنى ئۇلار گاڭگىرىغان ھالدا تۇرۇپ قېلىپ ھېچقانداق جاۋاب بېرەلمەيدۇ. چۈنكى، ئۇلار دۇنيا ھايىتىدا ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغان ئىدى. مانا ئەمدى ئۇلار ھېچقانداق نەرسە ئۈنۈگۈغا مەخپىي قالمايدىغان يوشۇرۇن ۋە ئاشكارىنى بىلىپ تۇرىدىغان الله نىڭ دەرگاھىغا كەلدى. ئاندىن الله تائالا ئۆزىنىڭ تولۇق قۇدرىتىگە، كاتتا ھۆكۈمرانلىقىغا ۋە يۇكسەكلىكىگە ئىتائەت قىلىشقا، ئەمر - پەرمانلىرىغا بويسۇنۇشقا، تۇغرا يولدىن ئىبارەت ھەقنى ئېلىپ كەلگەن پەيغەمبەرلەرگە ئىشىنىشكە تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارغا كېچىنى ئارام ئالىدىغان (ۋاقىت) قىلغانلىقىمىزنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟﴾ يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى سەۋەبى بىلەن ئۇلارنىڭ ھەربىرىنى توختاپ، جانلىرىنى ئارام ئالدۇرۇپ، كۈندۈزنىڭ چاپا - مۇشەققەتلىرىدىن، چارچاشلىرىدىن ھاردۇقىنى چىقىرىۋېلىش ئۈچۈن كېچىنى قىلدۇق.

﴿كۈندۈزنى (ھاياتلىق يولىدا ھەربىكەتلىنىش ئۈچۈن) يورۇق قىلغانلىقىمىزنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟﴾ يەنى تۇرمۇشلىرىدا، سەپەرلىرىدە، تىجارەتلىرىدە ئۇلارنىڭ ئۇنىڭدىن باشقا موھتاج بولىدىغان ئەھۋاللىرىدا ھەربىكەتلىنىشى ئۈچۈن كۈندۈزنى يورۇق تۇرغۇچى نورلۇق قىلدۇق ﴿بۇنىڭدا ئىمان ئېيتىدىغان قەۋم ئۈچۈن (الله نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار﴾.

* * * * * * *

[1] سۈرە سەففات 22 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تەكۇير 7 - ئايەت.
[3] سۈرە قىيامەت 31 — 32 - ئايەتلەر.
[4] مۇرسەلات 36 — 37 - ئايەتلەر.

www.munber.org

وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَٰخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى ٱلْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ ٱلسَّحَابِ ۚ صُنْعَ ٱللَّهِ ٱلَّذِيٓ أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۚ إِنَّهُۥ خَبِيرٌۢ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ ءَامِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي ٱلنَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾

ئۇ كۈنده سۇر چىلىنىدۇ، الله خالىغانلاردىن (يەنى پەرىشتىلەر، پەيغەمبەرلەر ۋە شېھىتلاردىن) باشقا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممىنى قورقۇنچ باسىدۇ، ھەممە الله غا بويسۇنغان ھالدا كېلىدۇ[87]. تاغلارنى تۇرغۇن ھالەتتە كۆمان قىلىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار بۇلۇتتەك چۆگىلەپ تۇرىدۇ، (بۇ) ھەممە نەرسىنى پۇختا ياراتقان الله نىڭ ھۈنىرىدۇر، الله ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن تولۇق خەۋەردارىدۇر[88]. ياخشى ئىش قىلغانلار قىلغان ياخشىلىقىدىن ئوبدانراق مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ، ئۇلار بۇ كۈنده قورقۇنچىدىن ئەمىن بولىدۇ[89]. يامان ئىش قىلغانلار دوزاخقا يۈزى بىلەن تاشلىنىدۇ، سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارغا يارىشا جازالىنىسىلەر[90].

قىيامەت كۈنىدىكى قورقۇنچلار ۋە ئۇ كۈنده ياخشى ئەملگە مۇكاپات، يامان ئەملگە جازا بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتلەردە الله تائالا سۇر چېلىنىدىغان كۈنىدىكى قورقۇنچتىن خەۋەر بېرىدۇ. ھەدىستە: «سۇر مۇڭگۈزده چېلىنىدۇ» دەپ بايان قىلىنغان. سۇر ھەققىده كەلگەن ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: «شەك - شۇبھىسىزكى، ئىسرافىل الله نىڭ ئەمرى بىلەن سۇر چالىدۇ. تۇنجى قېتىملىق قورقۇنچلىق سۇرنى ئۇزۇپ چالىدۇ. ئەنە شۇ تۇنجى سۇر دۇنيانىڭ ئاخىرلىشىپ تىرىك قىلغان يامان ئىنسانلارغا قىيامەت قائىم بولغان چېغىدا چېلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى كىشىلەرنى قورقۇنچ باسىدۇ. ﴿**الله خالىغانلاردىن (يەنى پەرىشتىلەر، پەيغەمبەرلەر ۋە شېھىتلاردىن) باشقا**﴾ يەنى ئۇلار شېھىتلەردۇر. ئۇلار ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا تىرىك بولۇپ رىزىقلاندۇرۇلۇپ تۇرىدۇ».

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قېشىغا كېلىپ، سەن سۆزلىگىن، قىيامەت مۇنداق - مۇنداق ئىش بولغاندا قايسىم بولىدۇ دېگەن بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى نېمە؟ دېدى. ئابدۇللاھ: الله پاكتۇر! ياكى الله دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر! دېگەن سۆزنى ياكى ئۇ ئىككى سۆزگە ئوخشايدىغان سۆزنى قىلىپ ھەقىقەتەن ھېچبىر ئادەمگە بىر نەرسە سۆزلەپ بەرمەسلىكنى نىيەت قىلدى. مەن پەقەت، سىلەر ئازغىنا مۇددەتتىن كېيىن چوڭ بىر ئىشنى كۆرۈسىلەر ئۇ بولسىمۇ كەبە خاراب قىلىنىدۇ ۋە مۇنداق - مۇنداق ئىشلار يۈز بېرىدۇ دېدىم، دېدى. ئۇ سۆزنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە: «ئۇممىتىم ئىچىده دەججال چىقىپ 40 ۋاقىت تۇرىدۇ. 40 كۈنمۇ ياكى 40 ئايمۇ ياكى 40 يىلمۇ بۇنى بىلمەيمەن. ئاندىن الله تائالا مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئەۋەتىدۇ. ئۇ گويا ئۇرۋە ئىبنى مەسئۇدقىلا ئوخشايدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالام دەججالنى ئىزدەپ تېپىپ ئۇنى ھالاك قىلىدۇ. ئاندىن كېيىن ئىنسانلار ئۆز ئارا بىر - بىرىگە ھېچقانداق ئاداۋەتى بولمىغان ھالدا يەتتە يىل ياشايدۇ. ئاندىن الله تائالا

www.munber.org

شام تەرەپتىن سالقىن بىر شامالنى ئەۋەتىدۇ. بۇ شامال يەر يۈزىدىكى دىلىدا زەررىچىلىك ياخشىلىق ياكى ئىمانى بار كىشىنىڭ ھەممىسىنىڭ جېنىنى ئالىدۇ. ئەرگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار تاغنىڭ ئۆڭكۈرىگە كىرىۋالغان تەقدىردىمۇ بۇ شامال ئۇ ئۆڭكۈرگە كىرىپ ئۇنىڭ جېنىنى ئالىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن يەر يۈزىدە يامان ئىشلارنى قىلىشتا قۇشلارنىڭ ئۇچىشىدەك تېز بولغان، بىر - بىرىگە خىرس قىلىشتا يامان يىرتقۇچ ھايۋانلاردەك بولغان، ياخشى ئىشنى بىلمەيدىغان يامان ئىشنى ئەيبلىمەيدىغان ئەڭ ئەسكى ئادەملەرلا قالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن شەيتان ئۇلارنىڭ قېشىغا ئىنسان سۈرىتىدە بولۇپ كېلىپ: دەۋېتمىنى قوبۇل قىلمامسىلەر؟ دەيدۇ. كىشىلەر سەن بىزنى نېمىگە بۇيرۇيسەن؟ دەيدۇ. شەيتان ئۇلارنى بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشقا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ رىزقى تۇرمۇشى ياخشى بولىدۇ. ئاندىن كېيىن سۇر چېلىنىدۇ -

- سۇر ئاۋازى يەتكەن ھەر بىر ئادەم ئۇنى ياخشى ئاڭلاش ئۈچۈن بوينىنى سوزۇپ ئۇياق - بويىقا قارايدۇ. تۆگسىنىڭ ئوقۇرىنى ياسىۋاتقان بىر ئادەم بۇ ئاۋازنى تۇنجى بولۇپ ئاڭلايدۇ. ئۇ ئۇلىدۇ. ئاندىن كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆلىدۇ. ئاندىن اللە تائالا خۇددى شەبنەمدەك يامغۇر ياغدۇرىدۇ. ئىنسانلارنىڭ جەسەتلىرى شۇ يامغۇردىن ئۇنۇپ چىقىدۇ. ئاندىن يەنە بىر قېتىم سۇر چېلىنىدۇ. ئۇ ۋاقىتتا ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ نېمىگە بۇيرۇلىدىغانلىقىغا قاراپ تۇرىدۇ. ئاندىن ئى ئىنسانلار! سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قىشىغا كىلىڭلار دېيىلىدۇ. ﴿ئۇلارنى توختىتىپ تۇرۇڭلار، چۈنكى ئۇلار (جىمى سوئالى ـ سوراق قىلىنىدۇ﴾[1] ئاندىن دوزاخ ئەھلىنى تارتىپ چىقىرىڭلار، دېيىلىدۇ. قانچىدىن قانچىلىك تارتىپ چىقىرىلىدۇ، دەپ سورىلىدۇ. ھەر 1000 دىن 999 نى دېيىلىدۇ. ئەنە شۇ كۈن ﴿(دەھشەتلىك بالىلارنىڭ بېشىنى ئاقارتىۋېتىدىغان كۈندىن قانداق ساقلىنىسىلەر﴾[2] دېگەن كۈندۇر. ئەنە شۇ كۈن ﴿ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئىش قىيىنلىشىدۇ﴾[3] دېگەن كۈندۇر. ئاندىن كېيىن سۇر چېلىنىدۇ. سۇر ئاۋازى يەتكەن ئادەم ئۇنى ياخشى ئاڭلاش ئۈچۈن بوينىنى سوزۇپ ئۇياق - بۇياقتا قارايدۇ». قورقۇنچ سۇردىن كېيىن ئۆلۈم سۇرى چېلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممىسى قەبرىلىرىدىن تۇرۇپ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىغا يىغلىشى ئۈچۈن سۇر چېلىنىدۇ.

﴿**ھەممە اللە غا بويسۇنغان ھالدا كېلىدۇ**﴾ يەنى ھېچبىر ئادەم اللە نىڭ ئەمرىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇ كۈندە اللە سىلەرنى چاقىرىدۇ، سىلەر ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتىپ ئىجابەت قىلىسىلەر﴾[4] ﴿اللە نىڭ ئاسمان زېمىنىنى ئۆز ئەمرى بىلەن (مۇئەللەق) تۇرغۇزۇشى اللە نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، ئاندىن اللە (قەبرىلەردە كۆمۈلۈپ ياتقان) سىلەرنى يەر ئاستىدىن چاقىرسا، دەرھال چىقىسىلەر﴾[5].

سۇر ھەققىدە كەلگەن ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: ئۇچىنچى قېتىملىق سۇر چېلىنغان چاغدا اللە تائالا روھلارنى سۇرنىڭ ئاغزىغا قويۇشقا بۇيرۇيدۇ. جەسەتلەر قەبرىلىرىدە ۋە ئورۇنلىرىدا ئۇنگەندىن كېيىن ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام سۇرنى چالىدۇ. سۇر چېلىنغان ۋاقىتتا روھلار تارقىلىدۇ. مۆمىنلەرنىڭ روھلىرى نۇر بولۇپ يورۇيدۇ. كاپىرلارنىڭ روھلىرى قاراڭغۇ بولىدۇ. ئاندىن ئۇلۇغ ۋە كاتتا اللە: مېنىڭ ئىززىتىم ۋە ئۇلۇغلۇقىم بىلەن قەسەمكى، ئەلۋەتتە روھنىڭ ھەممىسى ئۆزىنىڭ جەستىگە قايتۇرۇلىدۇ،

---

[1] سۈرە سەففات 24 - ئايەت.
[2] سۈرە مۇزەممىل 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە قەلەم 42 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئىسرا 52 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە رۇم 25 - ئايەت.

www.munber.org

دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن روھلار ئۆز جەستلىرىگە كىلىپ زەھەر بەندىنگە تاراپ ماڭغانىدەك جەستلەرگە تارايدۇ. ئاندىن ئۇلار ئۈستى - بېشىدىكى توپا چاڭلارنى قاققان ھالەتتە قەبرىلەردىن تۇرىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇ كۈندە ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىقىپ، خۇددى تىكلەپ قويغان بۇتلىرىغا قاراپ يۈگۈرگەندەك (مەھشەرگاھقا) يۈگۈرىدۇ﴾[1].

﴿**تاغلارنى تۇرغۇن ھالەتتە گۈمان قىلسەن، ھالبۇكى، ئۇلار بۇلۇتتەك چۆگىلەپ تۇرىدۇ، (بۇ) ھەممە نەرسىنى پۈختا ياراتقان الله نىڭ ھۈنىرىدۇر، الله ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر**﴾ يەنى تاغلارنى ئۆز ئورنىدا چىڭ تۇرغان، مۇستەھكەم ھالەتتە كۆرىسەن ھالبۇكى، تاغلار بۇلۇت ماڭغاندەك مېڭىپ تۇرىدۇ. يەنى ئۆز ئورۇنلىرىدىن يوق بولىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ كۈندە ئاسمان قاتتىق تەۋرەيدۇ. تاغلار قاتتىق سەير قىلىدۇ (يەنى زېمىننىڭ ئۈستىدىن توزۇپ يوقلىپ كېتىدۇ)﴾[2] ﴿ئۇلار سەندىن تاغلار توغرۇلۇق (يەنى تاغنىڭ ئاقۇتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى توغرۇلۇق) سورايدۇ، ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم ئۇلارنى كۆكۈم تالقان قىلىپ (ئاندىن شامالنى ئەۋەتىپ ئۇنى سورۇيدۇ). ئۇلارنى تۈزلەڭلىككە ئايلاندۇرىدۇ. ئۇ يەرلەردە نە چوڭقۇرلۇقنى، نە ئېگىزلىكنى كۆرمەيسەن»﴾[3] ﴿ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بىز تاغلارنى يوق قىلىمىز، زېمىننى ئوچۇق، تۈپتۈز كۆرىسەن (يەنى ئۇنى توسۇپ تۇرىدىغان تاغ، دەرەخ، بىنالار بولمايدۇ)، ئۇلارنى (يەنى ئىنسانلارنى) (مەھشەرگاھقا) يىغمىز، ئۇلاردىن بىر كىشىنمۇ قالدۇرۇپ قويمايمىز﴾[4]

﴿**(بۇ) ھەممە نەرسىنى پۈختا ياراتقان الله نىڭ ھۈنىرىدۇر**﴾ يەنى ئەنە شۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ كائىتا قۇدرىتى بىلەن قىلىدۇ. الله ھەممە نەرسىنى پۈختا ياراتتى ۋە ئۇنىڭدا ھېكمەتنى ئورۇنلاشتۇردى.

﴿**الله ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر**﴾ يەنى بەندىلەرنىڭ قىلغان ياخشى ۋە يامان ئىشلىرىنى بىلگۈچىدۇر. ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرى ياخشى بولسا، تولۇق مۇكاپاتلايدۇ. يامان بولسا، تولۇق جازالايدۇ.

الله تائالا شۇ كۈندىكى بەختلىكلەر ۋە بەختسىزلەرنىڭ ھالىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ياخشى ئىش قىلغانلار قىلغان ياخشىلىقىدىن ئوبدانراق مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ﴾ بۇ ھەقتە قەتادە: ئىخلاس بىلەن، دېگەنلىك بولىدۇ دېدى. الله تائالا يەنە بىر يەردە بىر ياخشىلىققا **10** ھەسسە ئەجىر بار، دەپ بايان قىلدى.

﴿**ئۇلار بۇ كۈندە قورقۇنجىدىن ئەمىن بولىدۇ**﴾ الله تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن: ﴿چوڭ قورقۇنچ (يەنى قىيامەتنىڭ دەھشىتى) ئۇلارنى قايغۇغا سالمايدۇ﴾[5] ﴿شۇبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى بۇرمىلاپ چۈشەندۈرىدىغانلار بىزگە مەخپىي قالمايدۇ، قىيامەت كۈنى دوزاخقا تاشلىنىدىغان ئادەم ياخشىمۇ؟ ياكى قىيامەت كۈنى (الله نىڭ ئازابىدىن) ئەمىن بولغان ھالدا كېلىدىغان ئادەم ياخشىمۇ؟ خالىغىنىڭلارنى قىلىڭلار، شۇبھىسىزكى، الله قىلمىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾[6] ﴿مالىلىرىڭلار ۋە بالىلىرىڭلار سىلەرنى بىزگە يېقىنلاشتۇرالمايدۇ، پەقەت ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل قىلغانلارغا قىلغان ئەمەللىرى ئۈچۈن ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىلىدۇ، ئۇلار (جەننەتنىڭ) ئېسىل ئۆيلىرىدە (ھەر قانداق كۆڭۈلسىزلىكتىن) ئەمىن بولغان ھالدا تۇرىدۇ﴾[7]

---

[1] سۈرە مەئارىج 43 - ئايەت.
[2] سۈرە تۇر 9 — 10 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە تاھا 105 — 107 - ئايەتكىچە.
[4] سۈرە كەھف 47 - ئايەت.
[5] سۈرە ئەنبىيا 103 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە فۇسسىلەت 40 - ئايەت.
[7] سۈرە سەبەئ 37 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ياما‌ن ئىش قىلغانلار دوزاختا يۈزى بىلەن تاشلىنىدۇ، سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارغا يارىشا جازالىنىسىلەر﴾ يەنى الله تائالاغا ھېچقانداق ياخشى ئەملى يوق ھالەتتە. ياما‌ن ئەمەللىرى بىلەن ئۇچراشقان كىشى ياكى يامان ياخشى ئەمەللىرىنى بىپسىپ كەتكەن كىشى پەقەت ئۆز ئەمەللىرىگە چۈشلۈق جازاغا تارتىلىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارغا يارىشا جازالىنىسىلەر﴾.

* * * * * * *

إِنَّمَآ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ ٱلْبَلْدَةِ ٱلَّذِى حَرَّمَهَا وَلَهُۥ كُلُّ شَىْءٍ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾ وَأَنْ أَتْلُوَا۟ ٱلْقُرْءَانَ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ فَتَعْرِفُونَهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

(ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى) «مەن پەقەت الله ھۇرمەتلىك قىلغان بۇ شەھەر (يەنى مەككە مۇكەررەمە) نىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدۇم، ھەممە نەرسە الله نىڭ مۈلكىدۇر، مەن مۇسۇلمانلاردىن بولۇشقا، قۇرئان ئوقۇشقا بۇيرۇلدۇم». كىمكى ھىدايەت تاپسىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈندۇر، كىمكى ئازىسىكەن (ئۇنىڭ ئۇبالى ئۆزىگە بولىدۇ) سەن (ئۇنىڭغا) ئېيتقىنكى، «مەن پەقەت ئاگاھلاندۇرغۇچىلاردىنمەن» [91-92]. *(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا الله غا خاستۇر، الله سىلەرگە (قۇدرىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئالامەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ، سىلەر ئۇلارنى (تونۇش پايدا بەرمەيدىغان چاغدا) تونۇيسىلەر، پەرۋەردىگارىڭ سىلەرنىڭ قىلغان ئەمەللىرىڭلاردىن غاپىل ئەمەستۇر»*[93].

الله غا ئىبادەت قىلىشقا ۋە قۇرئان بىلەن دەۋەت قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە الله تائالا پەيغەمبىرىگە خەۋەر بېرىپ ۋە ئۇنى مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇيدۇ. ﴿(ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى) مەن پەقەت الله ھۇرمەتلىك قىلغان بۇ شەھەر (يەنى مەككە مۇكەررەمە) نىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدۇم﴾ بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿(ئى مۇھەممەد! قەۋمىڭنىڭ مۇشرىكلىرىغا) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار! ئەگەر سىلەر مېنىڭ دىنىمدىن گۇمانلىنىدىغان بولساڭلار، سىلەرنىڭ الله نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىڭلارغا مەن چوقۇنمايمەن، لېكىن مەن سىلەرنى قەبزى روھ قىلىدىغان الله غا ئىبادەت قىلىمەن، مەن مۆمىنلەردىن بولۇشقا بۇيرۇلدۇم»﴾[1].

﴿الله ھۇرمەتلىك قىلغان بۇ شەھەر (يەنى مەككە مۇكەررەمە)﴾ يەنى ئۇ شەھەر الله تائالانىڭ ھۇرمەتلىك قىلىشى بىلەن شەرىئەت جەھەتتىنمۇ ۋە قەدىر - قىممەت جەھەتتىنمۇ ھۇرمەتلىك قىلدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم بۇ ھەقتە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مەككە پەتھى بولغان كۈنىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى: «بۇ شەھەر مەككىنى الله ئاسمان ۋە زېمىن ياراتقان كۈندە ھۇرمەتلىك قىلدى. ئۇ شەھەر الله نىڭ ھۇرمەتلىك قىلىشى بىلەن تاكى قىيامەت كۈنىگىچە ھۇرمەتلىكتۇر. ئۇ شەھەرنىڭ تىكىنى چېپىلمايدۇ، ھايۋانلىرى ئوۋلانمايدۇ، چۈشۈپ قالغان نەرسىنى مەخسۇس تەينىلەپ قويغان كىشىدىن باشقىسى ئالمايدۇ. بۇ شەھەرنىڭ ئوت - چۆپلىرى يولۇنمايدۇ.

[1] سۈرە يۇنۇس 104 - ئايەت.

www.munber.org

﴿**هەممە نەرسە الله نىڭ مۇلكىدۇر**﴾ يەنى ئۇ، بۇ شەھەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر. هەممە نەرسىنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە پادىشاھىدۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر.

﴿**مەن مۇسۇلمانلاردىن بولۇشقا**﴾ يەنى الله نى بار ۋە بىر دېگۈچىلەردىن، ئىخلاسمەنلەردىن، الله نىڭ ئەمرىگە بويسۇنغۇچىلاردىن ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىلاردىن (بولۇشقا بۇيرۇلدۇم).

﴿**قۇرئان ئوقۇشقا بۇيرۇلدۇم**﴾ يەنى كىشىلەرگە قۇرئاننى ئوقۇپ بېرىشكە ۋە يەتكۈزۈشكە (بۇيرۇلدۇم). الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) بۇبولسا ساڭا بىز ئوقۇپ بېرىۋاتقان ئايەتلەردۇر ۋە ھېكمەتلىك قۇرئاندۇر﴾[1] ﴿ئىمان ئېيتقان قەۋم ئۈچۈن ساڭا مۇسا ۋە پىرئەۋن قىسسىسىنى ھەقلىق ئاساستا ئوقۇپ بېرىمىز﴾[2] يەنى مەن يەتكۈزگۈچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن.

﴿**كىمكى ھىدايەت تاپىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈندۇر، كىمكى ئازىدىكەن (ئۇنىڭ ۋابالى ئۆزىگە بولىدۇ) سەن (ئۇنىڭغا) ئېيتقىنكى، «مەن پەقەت ئاگاھلاندۇرغۇچىلاردىنمەن»**﴾ يەنى ئۆزلىرىنىڭ قەۋمىنى ئاگاھلاندۇرغان، ئۇلارغا پەيغەمبەرلىكنى يەتكۈزۈشتىن ئىبارەت ئۆزلىرىنىڭ ئۇستىدىكى مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلغان ۋە ئەھدىلىرىگە ئىخلاس قىلغان پەيغەمبەرلەر مەن ئۈچۈن ئۇلگىدۇر. ئۇلارنىڭ ئۇممەتلىرىدىن ھېساب ئېلىشقا الله كېپىلدۇر.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ پەقەت تەبلىغ قىلىشتۇر. بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز ھېساب ئېلىشتۇر﴾[3] ﴿سەن پەقەت (ئۇلارنى الله نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچىسەن، الله ھەممە نەرسىنى تەسەررۇپ قىلغۇچىدۇر﴾[4].

﴿**(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا الله غا خاستۇر**﴾ يەنى بىرەرنى ئازابلىماقچى بولسا، ئۇنىڭغا ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ ئۇنىڭ زىيىنىغا پاكىت تۇرغۇزغاندىن كېيىن ئازابلايدىغان الله غا بارلىق ھەمدۇسانالار بولسۇن!

الله تائالاغا مىڭلارچە شۈكۈرلەر بولسۇن، شۇنىڭ بىلەن سۈرە نەملىنىڭ تەپسىرى توگىدى.

www.munber.org

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 58 - ئايەت.
[2] سۈرە قەسەس 3 - ئايەت.
[3] سۈرە رەئد 40 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھۇد 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

مەككىدە نازىل بولغان	سۈرە قەسەس	88 ئايەت

ئىمام ئەھمەد، مەئىد يەكرەبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز ئابدۇللاھنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن بىزگە ﴿ طسٓمٓ ﴾ نى 200 قېتىم ئوقۇپ بېرىشىنى سورىدۇق، ئۇ: ئۇنى مەندىن ئەمەس، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆگەنگەن كىشى يەنى خەببابنىڭ ئىبنى ئەرەتتىن سوراڭلار، دېدى. ئاندىن بىز خەببابنىڭ ئىبنى ئەرەتنىڭ يېنىغا كەلدۇق، خەببابنىڭ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇ سۈرىنى بىزگە ئوقۇپ بەردى.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ نَتْلُوا۟ عَلَيْكَ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِٱلْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْىِۦ نِسَآءَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾ وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

طا، سن، مىم[1]. بۇ، روشەن كىتاب (يەنى قۇرئان) ئايەتلىرىدۇر[2]. ئىمان ئېيتقان قەۋم ئۈچۈن ساڭا مۇسا ۋە پىرئەۋن قىسسىسىنى ھەقلىق ئاساستا ئوقۇپ بېرىمىز[3]. شۇبھىسىزكى، پىرئەۋن (مىسىر) زېمىنىدا (زومىگەرلىكتە) ھەددىدىن ئاشتى، ئاھالىسىنى بۆلەكلەرگە بۆلۈپ، ئۇلاردىن بىر تائىپە (يەنى بەنى ئىسرائىل) نى بوزەك قىلدى. ئۇلاردىن ئوغۇللىرىنى ئۆلتۈرۈپ، قىزلىرىنى (خىزمەتكە سېلىش ئۈچۈن) تىرىك قالدۇردى، پىرئەۋن ھەقىقەتەن بۇزغۇنچىلاردىن ئىدى[4]. بىز (مىسىر) زېمىنىدا بوزەك قىلىنغانلارغا مەرھەمەت قىلىشنى ئىراده قىلىمىز، ئۇلارنى يولباشچىلاردىن قىلىشنى، ئۇلارنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ (مۇلكىگە) ۋارىس قىلىشنى ئىراده قىلىمىز[5]. ئۇلارنى مىسىر زېمىنىداكۇچ - قۇۋۋەتكە ئىگە قىلماقچىمىز، بىز پىرئەۋنگە، (ۋەزىرى) ھامانغا ۋە ئۇلارنىڭ قوشۇنىغا ئۇلار (يەنى بوزەك قىلىنغانلار) دىن قورقىدىغان نەرسىنى (يەنى بەنى ئىسرائىلنى مىسىرغا ھۆكۈمران قىلىشنى) كۆرسىتىمىز[6].

www.munber.org

مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋن ھەققىدىكى خەۋەر ۋە الله تائالانىڭ ئۇ ئىككىسى ھەققىدە نېمىنى ئىرادە قىلغانلىقى توغرىسىدا

ئۇزۇپ ئوقۇلىدىغان ئىلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە يۇقىرىدا سۆزلىنىپ ئۆتۈلدى. ﴿**بۇ، روشەن كىتاب (يەنى قۇرئان) ئايەتلىرىدۇر**﴾ يەنى بۇ سۆزلىرى ئوچۇق، مەنىلىرى روشەن بولغان، ھەقىقىي ئىشلارنى ئاشكارا بايان قىلىدىغان، بۇنىڭدىن بۇرۇن بولغان ۋە كەلگۈسىدە بولماقچى بولغان نەرسىلەرنىڭ ئىلمىنى ئېچىپ بېرىدىغان كىتاب قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىدۇر.

﴿**ئىمان ئېيتقان قەۋم ئۈچۈن ساڭا مۇسا ۋە پىرئەۋن قىسسىسىنى ھەقلىق ئاساستا ئوقۇپ بېرىمىز**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ساڭا ئەڭ چىرايلىق قىسسىنى بايان قىلىپ بېرىمىز﴾[1] يەنى بىز قىسسىنى ئۆز پېتى، خۇددى سەن ئۇنى كۆرۈپ تۇرغانىدەك، ۋە (زومىگەرلىكتە) ئۇنىڭ ئۈستىدە ھازىر بولغاندەك ساڭا سۆزلەپ بېرىمىز.

﴿**شۇبھىسىزكى، پىرئەۋن (مىسىر) زېمىنىدا ھەددىدىن ئاشتى**﴾ يەنى ئۇ يوغانچىلىق قىلدى. تەكەببۇرلۇق قىلدى ۋە چېكىدىن ئاشتى. ﴿**ئۇ زېمىن ئاھالىسىنى بۆلەكلەرگە بۆلۈپ**﴾ يەنى ئۇلارنى گۇرۇپپىلارغا بۆلۈپ، ھەر گۇرۇپپا ئادەملەرنى ئۆزلىرىنىڭ تۈرمۈشتىكى ئىشلىرىدىن خالىغان ئىشقا سالدى.

﴿**ئۇلاردىن بىر تائىپە (ئىسرائىل ئەۋلادىنى) نى بوزەك قىلدى**﴾ يەنى ئىسرائىل ئەۋلادىنى بوزەك قىلدى. ئۇلار شۇ ۋاقىتتا زامانداشلىرىنىڭ ئەڭ ياخشى كىشىلىرىدىن ئىدى. ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئۇچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز بۇ پادىشاھنى ھۆكۈمران قىلدى. ئۇ ئۇلارنى ئەڭ ناچار ئىشلارغا سالاتتى. ئۇلارنى كېچە - كۈندۈز ئۆز ئىشلىرىغا ۋە قول ئاستىدىكىلەرنىڭ ئىشلىرىغا سېلىپ، ئۇلارغا ئارام بەرمەيتتى. يەنە كېلىپ ئۇلارغا ئاھانەت قىلىش ۋە كەمسىتىش ئۈچۈن پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ دۆلىتىنىڭ، ئۆز قولى بىلەن ھالاك بولۇشىغا سەۋەبچى بولىدىغان بىر ئوغۇل بالىنىڭ ئۇلاردىن تۇغۇلۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ مەملىكىتىنىڭ ئادەملىرى ئۇلارنىڭ ئوغۇللىرىنى ئۆلتۈرەتتى. قىزلىرىنى خىزمەتكە سېلىش ئۈچۈن تىرىك قالدۇراتتى. پىرئەۋن بۇ بالىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئەركەكلىرىنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇق قىلدى.

پۈتۈلۈپ كەتكەن تەقدىردىن ھەزەر ئەيلەش ھەرگىز مەنپەئەت قىلمايدۇ. چۈنكى، الله تائالانىڭ بەلگىلىگەن ۋاقتى كەلسە، ئۇ ھەرگىز كېچىكتۈرۈلمەيدۇ. ھەر بىر ۋاقتىنىڭ ھۆكمى بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز (مىسىر) زېمىنىدا بوزەك قىلىنغانلارغا مەرھەمەت قىلىشنى ئىرادە قىلىمىز، ئۇلارنى يولباشچىلاردىن قىلىشنى، ئۇلارنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ (مۇلكىگە) ۋارىس قىلىشنى ئىرادە قىلىمىز. ئۇلارنى (مىسىر) زېمىنىدا كۈچ - قۇۋۋەتكە ئىگە قىلماقچىمىز، پىرئەۋنگە؛ (ۋەزىرى) ھامانغا ۋە ئۇلارنىڭ قوشۇنىغا ئۇلار (يەنى بوزەك قىلىنغانلار) دىن قورقىدىغان نەرسىنى (يەنى بەنى ئىسرائىلنى مىسىرغا ھۆكۈمران قىلىشنى) كۆرسىتىمىز**﴾. الله تائالا ھەقىقەتەن ئۇنى ئۇلارغا كۆرسەتتى.

الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بوزەك قىلىنغان قەۋمنى (يەنى بەنى ئىسرائىلنى) بىز بەرىكەتلىك قىلغان (شام) زېمىنىنىڭ شەرق تەرەپلىرىگە ۋە غەرب تەرەپلىرىگە (يەنى ھەممە تەرەپكە) ۋارىس قىلدۇق. ئىسرائىل ئەۋلادى سەۋرى قىلغانلىقىلىرى ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىنىڭ ئۇلارغا قىلغان چىرايلىق ۋەدىسى تولۇق ئىشقا ئاشتى؛ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ سالغانلىرى (يەنى ئىمارەتلىرى) نى ۋە ياسىغان (يەنى

[1] سۈرە يۈسۈف 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

باغلىرى ۋە ئېكىنزارلىقلىرى) نى ۋەيران قىلدۇق﴾[1] ﴿شۇنداق قىلىپ ئۇلارنى بەنى ئىسرائىلغا مىراس قىلىپ بەردۇق﴾[2] پىرئەۋن ئۆزىنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن قۇتۇلۇشنى ئىرادە قىلدى، ئۇزى بەلگىلىگەن ئىشقا خىلاپلىق قىلمايدىغان، ئۇنى ئىجرا قىلىشتا يېڭىلىپ قالمايدىغان بۈيۈك پادىشاھ الله تائالانىڭ قۇدرىتى بىلەن پىرئەۋننىڭ ئۇ قىلمىشى ئۈنىڭغا پايدا بەرمىدى. بەلكى، الله تائالانىڭ ئۇ ھۆكمى ئىجرا قىلىندى. ئەزەلدىن پىرئەۋننىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا ھالاك بولۇشى پۈتۈلگەن بويىچە ئەمەلگە ئاشتى.

* * * * * * *

وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّ مُوسَىٰٓ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي ٱلْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِىٓ ۖ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ فَٱلْتَقَطَهُۥٓ ءَالُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا۟ خَٰطِـِٔينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ ٱمْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّى وَلَكَ ۖ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ أَوْ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

مۇسانىڭ ئانىسىغا ئىلھام بىلەن بىلدۈرىدۇكى؛ «مۇسانى ئېمىتكىن، ئۇنىڭ زىيانكەشلىككە ئۇچرىشىدىن قورقساڭ، ئۇنى (ساندۇققا سېلىپ) دەريانىڭ (يەنى نىل دەرياسىغا) تاشلىغىن، ئۇنى (ھالاك بولارمىكىن دەپ) قورقمىغىن، (ئۇنىڭ پىراقىدىن) قايغۇرمىغىن، ئۇنى ساڭا چوقۇم قايتۇرىمىز ۋە ئۇنى پەيغەمبەرلەردىن قىلىمىز»[7]. پىرئەۋننىڭ ئائىلىسىدىكىلەر مۇسانى ئاقىۋەت ئۆزلىرىگە دۈشمەن، ۋە خاپىلىق (نىڭ مەنبەسى) قىلىش ئۈچۈن (نىل دەرياسىدىن) سۈزۈۋالدى. شۇبھىسىزكى، پىرئەۋن، ھامان ۋە ئۇلارنىڭ قوشۇنلىرى خاتالاشقان ئىدى[8]. پىرئەۋننىڭ ئايالى: «(بۇ بالا) ماڭا ۋە ساڭا كۆزنۇرى، (يەنى خۇشاللىق) بولسۇن، ئۇنى ئۆلتۈرمەڭلار، بەلكى ئۇ بىزگە پايدا يەتكۈزەر ياكى ئۇنى ئوغۇل قىلىۋالارمىز» دېدى. ھالبۇكى، ئۇلار (پىرئەۋننىڭ ۋە ئۇنىڭ ياردەمچىلىرىنىڭ ھالاكىتىنىڭ مۇسانىڭ قولىدا بولىدىغانلىقىنى) ئۇقمايتتى[9].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسىغا تەدبىر قوللىنىشنى ئىلھام قىلىش توغرىسىدا

تارىخچىلارنىڭ ئېيتىشىچە پىرئەۋن ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئوغۇللىرىنى كۆپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن، بۇنىڭ بىلەن قىبتىلار ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ زور تۈركۈمىدە ئۆلتۈرۈشتىن ئۇلارنىڭ ئەرلىرى قالماي ئۇلار قىلىدىغان جاپالىق ئىشلار ئۈزلىرىنىڭ ئۈستىلىرىگە يۈكلىنىشتىن قورققان. ئۇلار پىرئەۋنگە: ئەگەر بۇ ئەھۋال داۋام قىلىۋەرسە، ئۇلارنىڭ چوڭلىرى ئۆلۈپ تۈگەيدۇ. ئوغۇللىرى ئۆلتۈرۈلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئاياللىرى ئەرلىرى قىلىدىغان ئىشلارنى قىلالىشى مۇمكىن ئەمەس، شۇنىڭ بىلەن ئىشلار بىزگە قالىدۇ، دېدى.

شۇنىڭ بىلەن پىرئەۋن ئوغۇللارنى بىر يىل ئۆلتۈرۈپ، بىر يىل ئۆلتۈرمەسلىككە بۇيرۇق چىقاردى، ھارۇن ئەلەيھىسسالام ئوغۇللار ئۆلتۈرۈلمەيدىغان يىلى تۇغۇلدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام بولسا ئۆلتۈرۈلىدىغان يىلى تۇغۇلدى. پىرئەۋننىڭ بۇنىڭغا مەسئۇل قىلىنغان ئادەملىرى بار ئىدى .تۇغۇت ئانىلىرى ئاياللارنى

---

[1] سۈرە ئەئراف 137 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇئەرا 59 - ئايەت.

www.munber.org

تەكشۈرۈپ تۇراتتى. ئۇلار كىمنىڭ ھامىلدار ئىكەنلىكىنى كۆرسە، ئۇنى تىزىمغا ئالاتتى. ئۇنىڭ تۇغۇت ۋاقتى بولغاندا ئۇنىڭغا پەقەت قىبتى ئاياللارلا تۇغۇت ئانىسى بولاتتى.

ئەگەر ئۇ ئايال قىز تۇغسا، ئۇلار ئۇنىڭغا چېقىلماي كېتەتتى، ئەگەر ئوغۇل تۇغسا ئەنە شۇ قاسساپلار قوللىرىغا بىلەنگەن پىچاقلارنى ئېلىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتەتتى. الله ئۇلارنى رەسۋا قىلىۋەتسۇن!

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى مۇساغا ھامىلدار بولغاندا، ئۇنىڭدا ھامىلدارلىقنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلمىدى. تۇغۇت ئانىلىرى ئۇنىڭ ھامىلدار ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى. لېكىن، ئۇ مۇسانى تۇغقاندا ئۇنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشىدىن قاتتىق قورقۇپ ناھايىتى تىت ـ تىت بولدى ۋە بالىسىغا بەك ئىچى ئاغرىدى.

مۇسا ئەلەيھىسسامنى كۆرگەن ئادەم ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالاتتى. تەبئىي ۋە دىنىي جەھەتتە ئۇنى ياخشى كۆرگەن ئادەم بەختلىكتۇر. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ساڭا مەن تەرەپتىن بولغان مۇھەببەتنى سالدىم﴾[1].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋننىڭ ئۆيىدىكى تەربىيەسى توغرىسىدا

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى زىيانكەشلىككە ئۇچرىشىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭ قاتتىق تەشۋىش قىلىپ تۇرغان چاغدا خۇددى الله تائالا ئېيتقاندەك نېمە قىلىشى توغرىسىدا كۆڭلىگە ئىلھام بولدى، دىلىغا كەچتى، قەلبىگە مەلۇم بولدى. ﴿**مۇسانىڭ ئانىسىغا ئىلھام بىلەن بىلدۈردۇقكى، «مۇسانى ئېمىتكىن، ئۇنىڭ زىيانكەشلىككە ئۇچرىشىدىن قورقساڭ، ئۇنى (ساندۇققا سېلىپ) دەرياغا (يەنى نىل دەرياسىغا) تاشلىغىن، ئۇنى (ھالاك بولارمىكىن دەپ) قورقمىغىن، (ئۇنىڭ پىراقىدىن) قايغۇرمىغىن، ئۇنى ساڭا چوقۇم قايتۇرىمىز ۋە ئۇنى پەيغەمبەرلەردىن قىلىمىز**»﴾.

بۇ ئىش مۇنداق يۈز بەردى، مۇسانىڭ ئانىسىنىڭ ئۆيى نىل دەرياسىنىڭ قىرغىقىدا ئىدى. ئۇ بىر ساندۇقنى ياستىپ ئۇنى دەريانىڭ ئۈستىگە ئورۇنلاشتۇردى. ئۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنى ئېمىتەتتى. ئەگەر ئۇنىڭ يېنىغا بىرەر گۇمانلىق ئادەم كىرىپ قالسا، ئۇ مۇسانى دەريانىڭ قىرغىقىغا ئېلىپ بېرىپ ئۇنى ھېلىقى ساندۇققا سېلىپ، ساندۇقنى بىر ئارغامچىغا بىلەن باغلاپ دەرياغا قويۇپ بېرەتتى. بىر كۈنى ئۇنىڭ ئۆيىگە بىر ئادەم كىردى، ئۇنىڭ مۇسانى ئۇقۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئانىسى مۇسانى ئېلىپ بېرىپ يەنە شۇ ساندۇققا سېلىپ دەرياغا قويۇپ بېرىپ، ساندۇقنى باغلاپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قالغان ئىدى. سۇ ساندۇقنى ئېقىتىپ ئاپىرىپ پىرئەۋننىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىن ئۆتتى، كېنىزەكلەر ئۇنى دەريادىن سۈزىۋېلىپ پىرئەۋننىڭ ئايالىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىردى. كېنىزەكلەر ساندۇقنى ئېچىدە نېمە بارلىقىنى بىلەلمىگەن ھالدا ئېلىپ كېلىشتى. ئۇلار پىرئەۋننىڭ ئايالىدىن بۇرۇن ئېچىپ قويۇپ گەپكە قېلىشتىن قورقۇپ ئاچمىغان ئىدى. ساندۇق ئېچىلغاندا بەك چىرايلىق، بەك ئوماق، ئەڭ كېلىشكەن بىر ئوغۇل بالا تۇراتتى. ئۇ ئايال بۇ بالىغا قارىغان ۋاقتتا الله ئۇنىڭ قەلبىگە بۇ بالىنىڭ مۇھەببىتىنى سالدى، ئەنە شۇ بۇ ئايالنىڭ بەختلىك بولغانلىقىدىنۇر ۋە الله بۇ ئايالنىڭ ئىززەتلىك بولۇشىنى، ئىرىنىڭ بەتبەخت بولۇشىنى ئىرادە قىلغان ئىشتۇر.

شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**پىرئەۋننىڭ ئائىلىسىدىكىلەر مۇسانى ئاقىۋەت ئۆزلىرىگە دۇشمەن ۋە خاپىلىق (نىڭ مەنبەسى) قىلىش ئۈچۈن (نىل دەرياسىدىن) سۈزۈۋالدى**﴾ مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق ۋە باشقىلار: بۇ ئايەتتىكى "لام" ئاقىۋەتنى بىلدۈرىدىغان لامدۇر، ئۇ ئىللەتنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن ئەمەس. چۈنكى، ئۇلار شۇ ساندۇقنى سۈزۈۋېلىشنى ئىرادە قىلمىغان ئىدى، دېدى. ئايەتنىڭ تاشقى

---

[1] سۈرە تاھا 39 - ئايەت.

www.munber.org

مەنىسىگە قارىساق ئۇنىڭ ئۇلار دېگەن سۆزگە ئۈيغۇن ئىكەنلىكىدە شەك يوق. لېكىن، ئايەتنىڭ مەنىسىگە قارايدىغان بولساق، "لام" ئىللەت ئۈچۈن كەلگەن بولۇپ هېسابلىنىدۇ.

چۈنكى، ئۇنىڭ مەنىسى: الله تائالا مۇسا ئەلەيهىسسالامنى ئۇلارغا دۈشمەن ۋە خاپىلىقنىڭ مەنبەسى قىلىش ئۈچۈن ئۇلارغا ساندۇقنى سۈزۈۋېلىشنى تەقدىر قىلدى، بۇ ئۇلارنىڭ مۇسا ئەلەيهىسسالامدىن قورققانلىقىنىڭ بىمەنە، پايدىسىز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەشتە كۆچلۈك دەلىل بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۇبهىسىزكى، پىرئەۋن، هامان ۋە ئۇلارنىڭ قوشۇنلىرى خاتالاشقان ئىدى**﴾.

﴿**پىرئەۋننىڭ ئايالى ئېيتتىكى: «(بۇ بالا) ماڭا ۋە ساڭا كۆز نۇرى (يەنى خوشاللىق) بولسۇن ئۇنى ئۆلتۈرمەڭلار**﴾ يەنى پىرئەۋن مۇسانى كۆرگەندە ئۇنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىدىن بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ ئۇنى ئۆلتۈرىۋەتمەكچى بولىدۇ. پىرئەۋننىڭ ئايالى يەنى مۇزاهىمنىڭ قىزى ئاسىيە مۇسا توغرىسىدا پىرئەۋن بىلەن تالاش - تارتىش قىلىشقا باشلايدۇ. مۇسانى همايە قىلىدۇ، ئۇنى پىرئەۋنگە ياخشى قىلىپ كۆرسىتىدۇ. ئاسىيە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(بۇ بالا) ماڭا ۋە ساڭا كۆز نۇرى (يەنى خوشاللىق) بولسۇن**﴾ پىرئەۋن مۇنداق دەيدۇ: سېنىڭ ئۇنى قالدۇرۇشتا خالىغىنىڭنى دېمىسەم مېنىڭ ئۇنى قالدۇرغۇم يوق. ئىش ئەمەلىيەتتە شۇنداق بولدى.

الله تائالا مۇسا ئەلەيهىسسالامنىڭ سەۋەبى بىلەن ئاسىيەنى هىدايەت قىلدى. پىرئەۋن مۇسانىڭ قولى بىلەن هالاك قىلدى. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بەلكى ئۇ بىزگە پايدا يەتكۈزەر**﴾ هەقىقەتەن ئاسىيەگە ئۇنىڭ پايدىسى تەگدى. الله ئۇنى ئۇنىڭ دەۋتى بىلەن هىدايەت قىلدى. ئۇنىڭ سەۋەبى بىلەن ئۇنى جەننەتكە ئورۇنلاشتۇردى.

﴿**ياكى ئۇنى ئوغۇل قىلىۋالارمىز**﴾ يەنى ئاسىيە مۇسانى بالا قىلىپ بېقىۋېلىشنى نىيەت قىلدى. چۈنكى، ئۇنىڭ پىرئەۋندىن ئوغۇل بالىسى يوق ئىدى. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**هالبۇكى ئۇلار ئۇقمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مۇسانى سۈزۈۋېلىشى بىلەن الله تائالانىڭ بۇيرۇك ۋە نىهايەت هېكمەتلىرىدىن، كەسكىن دەللىلەردىن نېمىلەرنى ئىرادە قىلغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

* * * * * * *

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَٰرِغًا ۖ إِن كَادَتْ لَتُبْدِى بِهِۦ لَوْلَآ أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِۦ قُصِّيهِ ۖ فَبَصُرَتْ بِهِۦ عَن جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ ۞ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ ٱلْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰٓ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُۥ لَكُمْ وَهُمْ لَهُۥ نَٰصِحُونَ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَٰهُ إِلَىٰٓ أُمِّهِۦ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

مۇسانىڭ ئانىسى (مۇسانىڭ پىرئەۋننىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپ) ئەس - هوشىنى يوقاتتى، (ئۇنىڭ الله نىڭ بالىنى قايتۇرۇش ۋەدىسىگە) ئىشەنكۈچىلەردىن بولۇشى ئۈچۈن، ئۇنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلمىغان بولساق، ئۇ بالىنى ئاشكارىلاپ قويغىلى تاس قالغان ئىدى[10]. ئانىسى مۇسانىڭ هەمشىرىسىگە: «(خەۋەرنى ئۇقۇش ئۈچۈن) مۇساغا ئەگەشكىن» دېدى. هەمشىرىسى مۇسانى يىراقتىن كۆرۈپ تۇردى. هالبۇكى، ئۇلار (ئۇنى) تونۇمايتتى[11]. (ئۆز ئانىسى كېلىشتىن) ئىلگىرى مۇسانى سۈت

www.munber.org

ئەمكۇزگۈچى ئاياللارنىڭ ئېمتىشىدىن توستۇق، مۇسا نېمە دەمشىرىسى: «سىلەرگە مۇسانى باقىدىغان ئوبدان بىر ئائىلىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ ئۇلار مۇسانى ئىخلاس بىلەن باقىدۇ» دېدى[12]. ئانىسىنىڭ خۇشال بولۇشى، قايغۇرماسلىقى ۋە ئاللا نېمە ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىشى ئۈچۈن بىز مۇسانى ئۇنىڭغا قايتۇردۇق، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (ئاللا نېمە ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى) بىلمەيدۇ[13].

مۇسانىڭ ئانىسىنىڭ قاتتىق قايغۇرۇشى ۋە مۇسانىڭ ئۆز ئانىسىغا قايتۇرۇلۇشى توغرىسىدا

ئاللا تائالا بۇ ئايەتتە، مۇسانىڭ ئانىسىنىڭ ئوغلىنىڭ دەريادا ئېقىپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ ئەس - ھوشىنى يوقاتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئەبۇئۇبەيدە، زەھھاك، ھەسەنبەسرى، قەتادە ۋە باشقىلار مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭ كاللىسىغا پەقەت مۇسانى ئويلاشتىن باشقا، دۇنيانىڭ ئىشلىرىدىن ھېچ ئىش كىرمەيتتى. ئاللا تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئۇنىڭ اللە نېمە بالىنى قايتۇرۇش ۋەدىسىگە) ئىشەنگۈچىلەردىن بولۇشى ئۈچۈن، ئۇنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلمىغان بولساق، ئۇ بالىنى ئاشكارىلاپ قويغىلى تاس قالغان ئىدى. ئانىسى مۇسانىڭ ھەمشىرىسىگە: «مۇساغا ئەگەشكىن» دېدى**﴾ يەنى ئاللا تائالا ئۇنى چىداملىق قىلىپ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلمىغان بولسا، قاتتىق غەمگە، قايغۇ - ھەسرەتكە چۆمگەنلىكتىن بىر ئوغۇل بالىسى يوقاپ كەتكەنلىكىنى ئاشكارىلاپ قويغىلى ۋە ئۆز ھالىنى بىلدۇرۇپ قويغىلى تاس قالغان ئىدى. ئۇ سىر ساقلىيالمىغۇدەك چوڭ بولغان قىزىنى بۇيرۇپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ﴿**«مۇساغا ئەگەشكىن»**﴾ يەنى مۇسانىڭ ئىزىغا چۈشكىن، ئۇنىڭدىن خەۋەر ئالغىن، شەھەر ئەتراپلىرىدىن ئۇنىڭ نېمە بولغانلىقىنى ئۇققىن. مۇسانىڭ ھەمشىرىسى بۇ ئىش ئۈچۈن ئۆيىدىن چىقتى: ﴿**ئۇ مۇسانى يىراقتىن كۆرۈپ تۇردى**﴾.

ئىبنى ئابباس: ئۇنى بىر ياندىن كۆرۈپ تۇردى، دەيدۇ. مۇجاھىد: ئۇنى يىراقتىن كۆرۈپ تۇردى، دەيدۇ. قەتادە: خۇددى ئۇ مۇسا بىلەن كارى يوقتەك سەزدۈرمەي ئۇنىڭغا قاراشقا باشلىدى، دېدى.

بۇ ئىش مۇنداق ئىدى، مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋنىنىڭ ئۆيىدىن ئورۇن ئالدى، بۇ پادىشاھنىڭ ئايالى مۇساغا ئامراق بولۇپ قالغان ۋە ئۇنى پىرئەۋنىنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرىۋالغان چاغدا ئۇنى ئېمتىتىش ئۈچۈن ئوردىدىكى ئېنىك ئانىلارغا مۇسانى بەردى. مۇسا ئۇلارنىڭ بىرىنىمۇ ئەمگىلى ئۇنىمىدى. ئاندىن ئۇلار ئۇنى ئېمتىشكە مۇناسىپ بىرەر ئايال تېپىلىپ قالار دېگەن ئۈمىد بىلەن ئۇنى بازارغا ئېلىپ چىقتى. مۇسانىڭ ھەمشىرىسى ئۇنى ئۇلارنىڭ قولىدا كۆرگەن چاغدا ھەقىقي ئەھۋالنى ئاشكارىلاپ قويمىدى. ئۇلارمۇ بۇ قىزنىڭ نېمە ئىش بىلەن يۈرگەنلىكىنى سەزمىدى.

﴿**(ئۆز ئانىسى كېلىشتىن) ئىلگىرى مۇسانى سۈت ئەمگۈزگۈچى ئاياللارنىڭ ئېمتىشىدىن توستۇق**﴾ يەنى ئۇنى ۋاقتىلىق ھارام قىلدۇق. بۇ مۇسانىڭ اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا ئىززەت - ئىكراملىق بولغانلىقى ۋە اللە تائالانىڭ ئۇنى ئۆز ئانىسىدىن باشقا بىرىنى ئېمىشتىن ساقلىغانلىقى ئۈچۈندۇر. چۈنكى، پاك ۋە يۇكسەك اللە بۇنى ئۇنىڭ ئېمتىلىشى ئۈچۈن ئۆز ئانىسىغا قايتۇرۇلۇشىنىڭ سەۋەبى قىلغان ئىدى. شۇنداق بولغاندا ئانىسى ئىلگىرىكى قورقۇنچتىن خاتىرجەم بولاتتى.

مۇسانىڭ ھەمشىرىسى ئۇلارنى ئۇنى ئېمتىدىغان ئايال ئىزدەپ ھەيرانلىق ئىچىدە يۈرگەنلىكىنى كۆرگەندە: ﴿**«سىلەرگە مۇسانى ئوبدان باقىدىغان بىر ئائىلىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ ئۇلار مۇسانى ئىخلاس بىلەن باقىدۇ» دېدى**﴾.

ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: مۇسانىڭ ھەمشىرىسى بۇ سۆزنى قىلغاندا ئۇلار ئۇنى تونۇپ ئېلىپ بېرىپ ئۇستىدىن شىكايەت قىلدى. ئۇلار ئۇنىڭغا: ئۇ ئائىلىدىكىلەرنىڭ مۇسانى ئىخلاس بىلەن

www.munber.org

باقىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭغا كۆيۈنۈدىغانلىقىنى، سەن نەدىن بىلدىڭ؟ دېدى. ھەمشىرىسى ئۇلارغا: ئۇلارنىڭ ئۇنى ئىخلاس بىلەن بېقىشى، ئۇنىڭغا كۆيۈنۈشى ئۇلارنىڭ پادىشاھنىڭ خۇشاللىقىغا كۆڭۈل بۆلگەنلىكى ۋە پادىشاھنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلىگەنلىكىدۇر، دېدى. ئۇلار مۇسانىڭ ھەمشىرىسىنى قويۇپ بەردى. ئۇ، ئۇلارغا بۇ سۆزنى قىلىش بىلەن ئۇلارنىڭ ئەزىيەت يەتكۈزىشىدىن قۇتۇلۇپ ئۇلار بىلەن مۇسانى ئانىسىنىڭ يېنىغا ئېلىپ كىردى. ئانىسى مۇسانى ئېمىتىۋېدى، مۇسا ئۇنى ئەمدى. ئۇلار بۇنىڭ بىلەن قاتتىق خۇشال بولدى، خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى پادىشاھنىڭ ئايالىنىڭ يېنىغا قاراپ كەتتى.

ئاسىيە مۇسانىڭ ئانىسىنى چاقىرتىپ كېلىپ ئۇنىڭغا ئىلتىپات كۆرسەتتى. ئاسىيە ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ مۇسانىڭ ئانىسى ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى. بىراق مۇسانىڭ ئۇنى ئەمگەنلىكى ئۈچۈنلا ئۇنىڭغا نۇرغۇن ماللارنى بەردى. ئاندىن ئاسىيە ئۇنىڭدىن ئۆزىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇپ مۇسانى ئېمىتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. ئانىسى ئۇنىڭ تەلىپىگە قوشۇلمىدى. ئۇ: مېنىڭ ئېرىم ۋە بالىلىرىم بار، ھۆزۈرىڭىزدا تۇرالمايمەن، لېكىن سىز خالىسىڭىز مەن ئۇنى ئۆز ئۆيۈمدە ئېمىتىپ بېرەي، دېدى. پىرئەۋننىڭ ئايالى بۇ تەكلىپىنى قوبۇل قىلدى. ئاسىيە مۇسانىڭ ئانىسىغا: بالىنى ئېمىتىش ھەققى ئۈچۈن ھەدىيەلەر، كېيىم - كېچەكلەر ۋە نۇرغۇن ياخشى نەرسىلەرنى بەردى. مۇسانىڭ ئانىسى ئوغلى بىلەن رازى ۋە مەمنۇن بولغان ھالدا ئۆيىگە قايتىپ كەلدى.

اللە تائالا ھەقىقەتەن ئۇنىڭ قورقۇنچىنى، ئىزتىراب - ئابرۇي ۋە دۇنيانىڭ رىزقىغا چۆمۈلگەن، خاتىرجەم ھالەتكە ئۆزگەرتىپ بەردى. پىشكەنلىككە يولۇقۇپ ئۇنىڭدىن قوتۇلغۇچىلىك بولغان ۋاقىت پەقەت ئازغىنا ۋاقىت، يەنى بىر كېچە - كۈندۈز ياكى شۇنچىلىك بولغان ئىدى. - بۇنى اللە تائالا بىلگۈچىدۇر -، ئىشلار قول ئىلكىدە بولغان اللە پاكتۇر، اللە نېمىنى خالىسا شۇ بولىدۇ، نېمىنى خالىمىسا شۇ بولمايدۇ. اللە تائالادىن قورقىدىغان كىشىگە اللە ھەر قانداق غەم، ھەر قانداق قىينىچىلىقتىن كېيىن چىقىش يولى بېرىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئانىسىنىڭ خۇشال بولۇشى، قايغۇرماسلىقى ۋە اللە نىڭ ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىشى ئۈچۈن بىز مۇسانى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەردۇق**﴾. يەنى مۇسانىڭ ئانىسىغا مۇسانى قايتۇرۇپ بېرىدىغانلىقى، ئۇنى پەيغەمبەرلەردىن قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا قىلغان ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىشى ئۈچۈن اللە تائالا مۇسانى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەردى.

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئانىسىغا قايتۇرۇپ بېرىلگەن ۋاقىتتا، ئانىسى ئۇنىڭ اللە تائالانىڭ پەيغەمبەرلىرىدىن بىر پەيغەمبەر بولىدىغانلىقىنى جەزملەشتۈردى ۋە ئۇنى ئۇنىڭ تەبىئىتىگە ۋە شەرىئىتىگە ئۇيغۇن ھالدا تەربىيىلەشكە تىرىشىپ كەتتى.

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (اللە نىڭ ۋەدىسىنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىنى) بىلمەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار اللە تائالانىڭ ئىشلىرىنىڭ ھۆكمىنى، ئۇ ئىشلارنىڭ ياخشى ئاقىۋىتىنى، ئۇ ئىشلارغا اللە تائالانىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مەدھىيەگە لايىق ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ. ئادەملەر ياقتۇرمايدىغان بىرەر ئىش يۈز بېرىپ قېلىشى ۋە شۇ ئىشتا ئۆزىنىڭ ئاقىۋىتى ياخشى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿سىلەر بىرەر نەرسىنى ياقتۇرماسلىقىڭلار مۇمكىن، ئەمما ئۇ سىلەر ئۈچۈن يادىلىقتۇر؛ سىلەر بىرە نەرسىنى ياقتۇرۇشىڭلار مۇمكىن، ئەمما ئۇ سىلەر ئۈچۈن

www.munber.org

زىيانلىقتۇر﴾[1] ۋە مۇنداق دەيدۇ: ﴿چۈنكى، سىلەر ياقتۇرمايدىغان بىرەر ئىشتا الله كۆپ خەيرىيەتلەرنى پەيدا قىلىشى مۇمكىن﴾[2].

* * * * * * *

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥ وَٱسْتَوَىٰٓ ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ ٱلْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِن شِيعَتِهِۦ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۦ ۖ فَٱسْتَغَٰثَهُ ٱلَّذِى مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِى مِنْ عَدُوِّهِۦ فَوَكَزَهُۥ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ۖ قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۖ إِنَّهُۥ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى فَٱغْفِرْ لِى فَغَفَرَ لَهُۥٓ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

مۇسا ئۆسۈپ يېتىلگەندە، ئەقلى توشقاندا ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىكنى ۋە ئىلىمنى ئاتا قىلدۇق، بىز ياخشىلارغا مۇشۇنداق مۇكاپات بېرىمىز[14]. مۇسا شەھەر ئاھالىسىدىن ھېچ كىشىنى كۆرگىلى بولمايدىغان بىر ۋاقىتتا (يەنى چۈشلۈك ئۇيقىسىدىكى چاغدا) شەھەرگە كىردى، ئۇ شەھەردە ئىككى كىشىنىڭ ئۇرۇشۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. (ئۇرۇشۇۋاتقانلاردىن) بىرى ئۆز قەۋمىدىن بولسا، يەنە بىرى ئۇنىڭ دۈشمىنى ئىدى. ئۆز قەۋمىدىن بولغان ئادەم دۈشمىنىكە قارشى ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىدى. مۇسا ئۇنى مۇشت بىلەن بىرنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويىدى. مۇسا ئېيتتى: «بۇ شەيتاننىڭ ئىشىدۇر، شۈبھىسىزكى، شەيتان ئازدۇرغۇچى ئاشكارا دۈشمەندۇر»[15]. مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن ئۆزەمگە زۇلۇم قىلدىم. ماڭا مەغپىرەت قىلغىن». الله ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلدى، الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[16]. مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! ماڭا (مەغپىرەت قىلغانلىق) نېمىتىڭ سەۋەبى بىلەن مەن ھەرگىز گۇناھكارلارغا ياردەمچى بولمايمەن»[17].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىبتىلاردىن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ قويغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنىڭ باش تەرىپىنى بايان قىلغاندىن كېيىن ئۇ ئۆسۈپ يېتىلىپ ئەقلىگە توشقاندا، الله ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىكنى ۋە ئىلىمنى ئاتا قىلغانلىقىنى بايان قىلدى. ﴿**بىز ياخشىلارغا مۇشۇنداق مۇكاپات بېرىمىز**﴾ ئاندىن الله مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر قېتىنى ئۆلتۈرۈپ قويغانلىق ئىشىنىڭ، ئۇنىڭ مىسىر دىيارىدىن چىقىپ مەدىيەن شەھىرىگە بېرىشىغا، الله تائالا ئۇنىڭغا بەلگىلىگەن پەيغەمبەرلىكىگە ۋە الله بىلەن سۆزلىشىش شەرىپىگە يېتىشىنىڭ سەۋەبى ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مۇسا شەھەر ئاھالىسىدىن ھېچ كىشىنى كۆرگىلى بولمايدىغان بىر ۋاقىتتا (يەنى چۈشلۈك ئۇيقۇدىكى چاغدا) شەھەرگە كىردى**﴾ ئىبنى جەرىر، ئەتا خۇراسانىيدىن ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ ۋاقىت شام بىلەن خۇپتەننىڭ ئارىسىدىكى ۋاقىت ئىدى.

---

[1] سۈرە بەقەرە 216 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نىسا 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىبنى مۇنكەدىر، ئەتا ئىبنى يەساردىن ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ ۋاقىت چىڭ چۈش ۋاقتى ئىدى. سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئىكرىمە، سۇددى ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش، دېدى.

﴿**ئۇ شەھەردە ئىككى كىشىنىڭ ئۇرۇشۇۋاتقانلىقىنى كۆردى**﴾ يەنى ئۇلار بىر - بىرى بىلەن تاكاللىشىپ ئۇرۇشۇۋاتاتتى. ﴿**(ئۇرۇشۇۋاتقانلاردىن) بىرى ئۆز قەۋمىدىن بولسا، يەنە بىرى ئۇنىڭ دۈشمىنى ئىدى**﴾ ئىبنى ئاببىاس، قەتادە، سۇددى ۋە مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق: ئۇلارنىڭ بىرى ئىسرائىل يەنە بىرى قىبتى ئىدى، دېدى. ئىسرائىلدىن بولغان ئادەم مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن دۈشمىنىگە قارشى ياردەم تەلەپ قىلدى. مۇسا كىشىلەر كۆرمەيدىغان پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ قىبتىنى ئۇردى.

﴿**مۇسا ئۇنى مۇشت بىلەن بىرنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويدى**﴾ يەنى ئۇنىڭ ئەجىلى توشقان بولۇپ بىر مۇشت بىلەنلا ئۆلدى. ﴿**مۇسا ئېيتتى: «بۇ شەيتاننىڭ ئىشىدۇر، شۈبھىسىزكى، شەيتان ئازدۇرغۇچى ئاشكارا دۈشمەندۇر». مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن ئۆزەمگە زۇلۇم قىلدىم. ماڭا مەغپىرەت قىلغىن». ئاللە ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلدى. ئاللە ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ناھايىتى مېھرىباندۇر. مۇسا ئېيتتى: «ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا قىلغان نېمىتىڭ سەۋەبى بىلەن يەنى مېنى ئابرۇيلۇق، ئەزىز ۋە نېمەتدار قىلغانلىقىڭ سەۋەبى بىلەن (مەن ھەرگىز گۇناھكارلارغا ياردەمچى بولمايمەن»**﴾ يەنى ماڭا كاپىر بولغان ۋە بۇيرۇقىڭغا خىلاپلىق قىلغانلارغا ياردەم قىلمايمەن.

* * * * * * *

فَأَصۡبَحَ فِي ٱلۡمَدِينَةِ خَآئِفٗا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا ٱلَّذِي ٱسۡتَنصَرَهُۥ بِٱلۡأَمۡسِ يَسۡتَصۡرِخُهُۥۖ قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰٓ إِنَّكَ لَغَوِيّٞ مُّبِينٞ ١٨ فَلَمَّآ أَنۡ أَرَادَ أَن يَبۡطِشَ بِٱلَّذِي هُوَ عَدُوّٞ لَّهُمَا قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ أَتُرِيدُ أَن تَقۡتُلَنِي كَمَا قَتَلۡتَ نَفۡسَۢا بِٱلۡأَمۡسِۖ إِن تُرِيدُ إِلَّآ أَن تَكُونَ جَبَّارٗا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلۡمُصۡلِحِينَ ١٩

مۇسا ئەتىسى ئەتىگەندە قورقۇنچ ئىچىدە ئەتراپىغا قاراپ شەھەر ئارىلاپ يۈرەتتى، ناگاھان تۈنۈگۈن ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىگەن ئادەم (بىر قىبتى بىلەن ئۇرۇشۇپ تۇرغان ھالدا) مۇسادىن يەنە ياردەم تىلىدى، مۇسا ئۇنىڭغا: «سەن ھەقىقەتەن ئاشكارا گۇمراھ ئىكەنسەن» دېدى[18]. مۇسا ئىككىسىنىڭ (ئورتاق) دۈشمىنى بولغان ئادەم (يەنى قىبتى)گە قول ئۇزاتماقچى بولغاندا، ياردەم تىلىگەن ئادەم: «ئى مۇسا! سەن تۈنۈگۈن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرگەندەك مېنى ئۆلتۈرمەكچىمۇسەن، سەن زېمىندا تۇزىكىگە چىلەردىن بولۇشنى خالىمايلا، پەقەت زومىگەر بولۇشنىلا خالايسەن» دېدى[19].

ئۆلگۈچىنىڭ سىرىنىڭ پاش بولۇشى توغرىسىدا

ئاللە مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: مۇسا ئۇ قىبتىنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپ، ئەتىسى ئەتىگەندە ﴿**قورقۇنچ ئىچىدە ئەتراپىغا قاراپ شەھەر ئارىلاپ يۈرەتتى**﴾ يەنى بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتى نېمە بولاركىن دەپ ئويلاپ - بۇيانغا قاراپ شەھەرنى ئارىلاپ يۈرەتتى. ئۇ كوچىلارنىڭ بىرىگە كەلگەندە تۈنۈگۈن ئۇ قىبتىغا قارشى ئۆزىدىن ياردەم سورىغان ئادەمنىڭ يەنە بىر قىبتى بىلەن ئۇرۇشۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. مۇسا ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتسا، ئۇ مۇسانى قىبتىغا قارشى ياردەم بېرىشكە توۋلىدى. مۇسا

www.munber.org

ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ﴿سەن ھەقىقەتەن ئاشكارا گۇمراھ ئىكەنسەن﴾ يەنى ئاشكارا ئازغۇن، يامان ئىشنى كۆپ قىلىدىغان ئادەم ئىكەنسەن. ئاندىن مۇسا ئۇ قىبتىغا قول سالماقچى بولدى.

ئىسرائىللىك ئۇ ئادەم مۇسانىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقى، زەئىپلىكى ۋە خاتالاشقانلىقى ئۈچۈن مۇسانى چوقۇم ئۆزىنى ئۇرغىلى كەلدى دەپ ئويلاپ ئۆزىنى قوغداش ئۈچۈن مۇنداق دېدى: ﴿«ئى مۇسا! سەن تۈنۈگۈن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرگەندەك مېنى ئۆلتۈرمەكچىمۇ سەن؟»﴾ بۇ ۋەقەنى پەقەت ئۇنىڭ بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالاملا بىلەتتى. ئۇنى ئاڭلىغان بۇ قىبتى ئۇنى ئېسىدە چىڭ تۇتۇپ ئاندىن پىرئەۋننىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭغا بۇ خەۋەنى يەتكۈزدى. پىرئەۋن بۇنى بىلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى ۋە مۇسانى ئۆلتۈرمەكچى بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى نەدىن بولسا تۇتۇپ كېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئادەم ئەۋەتتى.

* * * * * * *

وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ ٱلْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَٱخْرُجْ إِنِّى لَكَ مِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴿٢٠﴾

بىر ئادەم شەھەرنىڭ يىراق يېرىدىن ئالدىراپ كېلىپ: «ئى مۇسا! شۇبھىسىزكى، كاتتىلار سېنى ئۆلتۈرۈشنى مەسلىھەت قىلىشۇاتىدۇ، (شەھەردىن دەرھال) چىقىپ كەتكىن، مەن ئەلۋەتتە ساڭا سادىق كىشىلەردىنمەن» دېدى[20]

﴿**بىر ئادەم كەلدى**﴾ الله بۇ ئادەمنى "بىر ئەر كىشى" دەپ سۈپەتلىدى. چۈنكى، ئۇ مۇسانى تۇتقىلى ماڭغانلارنىڭ يولىدىن ماڭماي ئۇنىڭدىن يېقىنراق بولغان باشقا بىر يول بىلەن مېڭىپ، مۇسانىڭ يېنىغا بۇرۇن يېتىپ بېرىپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ئى مۇسا! ﴿**شۇبھىسىزكى، كاتتىلار سېنى ئۆلتۈرۈشنى مەسلىھەت قىلىشۇاتىدۇ (شەھەردىن دەرھال) چىقىپ كەتكىن، مەن ئەلۋەتتە ساڭا سادىق كىشىلەردىنمەن**﴾.

* * * * * * *

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ ۖ قَالَ رَبِّ نَجِّنِى مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يَهْدِيَنِى سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ ٱلنَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ ٱمْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۖ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِى حَتَّىٰ يُصْدِرَ ٱلرِّعَآءُ ۖ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰٓ إِلَى ٱلظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّى لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾

مۇسا قورقۇنچ ئىچىدە ئەترايقا باققان ھالدا شەھەردىن چىقتى، ئۇ: «ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى زالىم قەۋمدىن قۇتقۇزغىن» دېدى[21]. *ئۇ مەدىيەن تەرەپكە يۈزلەنگەن چاغدا: «پەرۋەردىگارىم مېنى توغرا يولغا يېتەكلىشى مۇمكىن» دېدى*[22]. *مۇسا مەدىيەندىكى بىر بۇلاقنىڭ يېنىغا كەلگەندە (مالليرنى)*

www.munber.org

سۈغىرىۋاتقان بىر توپ كىشىلەرنى كۆردى. ئۇلاردىن باشقا يەنە (قويلىرىنى سۈدىن) توسۇپ تۇرغان ئىككى ئايالنى كۆردى. مۇسا ئۇلارغا: «سىلەرگە نېمە بولدى؟ (يەنى قويلىرىڭلارنى سۈدىن توسۇپ تۇرۇپ تۇرۇپسىلەرغۇ؟)» دېدى، ئۇلار: «پادىچىلار قويلىرىنى سۈغىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن بىز سۈغىرىمىز، ئاتىمىز بولسا ياشىنىپ قالغان بوۋايدۇر» دېدى[23]. مۇسا ئۇلارنىڭ قويلىرىنى سۈغۇرۇپ بەردى، ئاندىن ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ (بىر دەرەخنىڭ) سايىسىگە بېرىپ (ئولتۇرۇپ): «پەرۋەردىگارىم! ماڭا رىزىقتىن نېمىنىلا بەرسەڭ، مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا موھتاج» دېدى[24].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىيەن شەھىرىگە بېرىشى ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئايالنىڭ قويلىرىنى سۈغىرىپ بېرىشى توغرىسىدا

بۇ ئادەم مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭ ئىشى توغرۇلۇق پىرئەۋن ۋە دۆلەت بېشىدىكى كىشىلەر مۇسانى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن يىغىلىپ مەسلىھەت قىلغانلىقىنى خەۋەر قىلغاندا، مۇسا مىسىردىن ئۆزى يالغۇز چىقىپ كەتتى. بۇ ئۇنىڭ يۇرىكىنى ئەزمىدى. بەلكى، ئۇ غايىبتىن بولغان خاتىرجەملىك، نېمەت ۋە بىر باشقۇرۇشنىڭ ئىچىدە ئىدى.

﴿**مۇسا قورقۇنچ ئىچىدە ئەتراپىغا باققان ھالدا شەھەردىن چىقتى**﴾ يەنى ئەتراپىنى كۆزەتكەن ھالدا چىقتى ﴿**ئۇ: «ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى زالىم قەۋمدىن قۇتقۇزغىن» دېدى**﴾ يەنى پىرئەۋندىن ۋە ئۇنىڭ تەۋەسىدىكى كاتتىلاردىن قۇتقۇزغىن، دېدى. ئېيتىلىشىچە پاك ۋە يۇكسەك الله مۇساغا بىر ئاتلىق پەرىشتىنى ئەۋەتكەن. پەرىشتە ئۇنىڭغا يول باشلىغان ئىكەن. بۇنى الله بىلگۈچىدۇر.

﴿**ئۇ مەدىيەن تەرەپكە يۈزلەنگەن چاغدا**﴾ يەنى چوڭ يولنى بويلاپ مەدىيەن تەرەپكە يول ئالغاندا ئۇ بۇنىڭدىن خۇشال بولۇپ ﴿**«پەرۋەردىگارىم مېنى توغرا يولغا يېتەكلىشى مۇمكىن» دېدى**﴾ يەنى ئەڭ توغرا يولغا يېتەكلىشى مۇمكىن، دېدى. الله ئەمەلىيەتتە شۇنداق قىلدى. الله مۇسا ئەلەيھىسسالامنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە توغرا يولغا باشلىدى. ئۇنى ھىدايەت تاپقۇچى ۋە توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى قىلدى.

﴿**مۇسا مەدىيەندىكى بىر بۇلاقنىڭ يېنىغا كەلگەندە**﴾ يەنى ئۇ مەدىيەنگە يېتىپ بېرىپ ئۇنىڭدىكى پادىچىلار قويلىرىنى سۇغىرىدىغان بىر بۇلاقنىڭ يېنىغا كەلگەندە ﴿**(مالىلىرىنى) سۇغۇرۇۋاتقان بىر توپ كىشىلەرنى كۆردى**﴾ يەنى قويلىرىنى سۇغىرىۋاتقان بىر جامائەنى كۆردى.

﴿**ئۇلاردىن باشقا يەنە (قويلىرىنى سۈدىن) توسۇپ تۇرغان ئىككى ئايالنى كۆردى**﴾ يەنى ئۇ ئىككى ئايال قويلىرىنى ئەنە شۇ پادىچىلارنىڭ قويلىرى بىلەن ئارىلىشىپ بۇلاق بويىغا بېرىپ قالسا، ئۆزلىرىنىڭ ئۇلاردىن ئازار يېيىشىدىن قورقۇپ توسۇپ تۇراتتى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككى ئايالنى كۆرگەن چاغدا ئۇلارغا ئىچى ئاغرىپ يارەم قىلغۇسى كەلدى.

﴿**مۇسا ئۇلارغا: «سىلەرگە نېمە بولدى؟ (يەنى قويلىرىڭلارنى سۈدىن توسۇپ تۇرىسىلەرغۇ)» دېدى**﴾ يەنى پادىچىلار بىلەن بۇلاق بويىغا بارماسلىقىڭلارنىڭ سەۋەبى نېمە؟ ﴿**ئۇلار: «پادىچىلار قويلىرىنى سۇغىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن بىز سۇغىرىمىز ئاتىمىز بولسا ياشىنىپ قالغان بوۋايدۇر» دېدى**﴾ يەنى ئاۋۇلار بۇلاقنى بوشاتمىغۇچە بىزگە قويلىرىمىزنى سۇغىرىش نۆۋىتى كەلمەيدۇ.

مانا بۇ، سەن كۆرۈپ تۇرغاندەك قويلىرىمىزنى توسۇپ تۇرۇشىمىزنىڭ سەۋەبىدۇر دېدى. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مۇسا ئۇلارنىڭ قويلىرىنى سۇغىرىپ بەردى، ئاندىن ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ (بىر دەرەخنىڭ) سايىسىگە بېرىپ (ئولتۇرۇپ): «پەرۋەردىگارىم! ماڭا رىزىقتىن نېمىنىلا بەرسەڭ، مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا موھتاج» دېدى**﴾.

www.munber.org

ئەتا ئىبنى سائىب مۇنداق دەيدۇ، مۇسا ئەلەيھىسسالام: ﴿ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا رىزىقتىن نېمىنىلا بەرسەڭ، مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا موھتاج﴾ دېگەننى ئۇ ئاياللارنىڭ بىرىگە ئاڭلىتىپ تۇرۇپ، دېدى.

* * * * * * *

فَجَآءَتْهُ إِحْدَىٰهُمَا تَمْشِى عَلَى ٱسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِى يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا ۚ فَلَمَّا جَآءَهُۥ وَقَصَّ عَلَيْهِ ٱلْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ ۖ نَجَوْتَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ إِحْدَىٰهُمَا يَٰٓأَبَتِ ٱسْتَـْٔجِرْهُ ۖ إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنِّىٓ أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ٱبْنَتَىَّ هَٰتَيْنِ عَلَىٰٓ أَن تَأْجُرَنِى ثَمَٰنِىَ حِجَجٍ ۖ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِندِكَ ۖ وَمَآ أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ ۚ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ ذَٰلِكَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ ۖ أَيَّمَا ٱلْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَٰنَ عَلَىَّ ۖ وَٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾

ئۇلارنىڭ (يەنى ئۇ ئىككى ئايالنىڭ) بىرى مۇسانىڭ يېنىغا ئۇياتچانلىق بىلەن مېڭىپ كېلىپ: «(قويلىرىمىزنى) سۇغىرىپ بەرگەنلىكىڭنىڭ ھەققىنى بېرىش ئۈچۈن ئاتام سېنى راستلا چاقىرىدۇ» دېدى. مۇسا ئۇنىڭ (يەنى شۇ ئەيبىنىڭ) قېشىغا كېلىپ ئەھۋالنى ھېكايە قىلىپ بەردى، شۇ ئەيىب: «قورقمىغىن، زالىم قەۋمىدىن قۇتۇلدۇڭ» دېدى[25]. ئۇلارنىڭ (يەنى ئاياللارنىڭ) بىرى ئېيتتى: «ئى ئاتا،ئۇنى سەن ئىشلەتكىن، بۇ سەن ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك، ئىشەنچلىكتۇر»[26]. ئۇ (يەنى شۇ ئەيب) ئېيتتى: «ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشىڭ بەدىلىگە ساڭا بۇ ئىككى قىزىمنىڭ بىرىنى بېرىشنى خالايمەن، ئەگەر ئون يىلنى تولۇقلاپ ئوتسەڭ (ئۆزۈڭ) ئىختىيارىڭ، (ئون يىلنى شەرت قىلمىسىڭ) سېنى مۇشەققەتكە سېلىپ قويۇشنى خالىمايمەن، خۇدا خالىسا، مېنىڭ ياخشى ئادەم ئىكەنلىكىمنى بايقايسەن»[27]. مۇسا ئېيتتى: «بۇ ئىككىمىزنىڭ ئارىمىزدىكى توختامدۇر، ئىككى مۇددەت (يەنى سەككىز يىل بىلەن ئون يىل) نىڭ قايسىسىنى تولتۇرۇسام تولتۇرۇاي، ماڭا ئارتۇقچە تەلەپ قويۇلۇشقا بولمايدۇ، اللە بىزنىڭ سۆزىمىزگە گۇۋاھتۇر»[28].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ئىككى ئايالنىڭ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كېلىشى ۋە قوي بېقىپ بېرىش بەدىلىگە ئۇنىڭ ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرىگە ئۆيلەنگەنلىكى توغرىسىدا

بۇ ئىككى ئايال قويلىرىنى ھەيدەپ ئاتىسىنىڭ يېنىغا تېزلا قايتىپ كەلگەندە، ئۇلارنىڭ ئاتىسى ئۇلارنىڭ تېز قايتىپ كەلگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمەي ئۇلاردىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىدى. ئۇلار ئاتىسىغا بىر ئادەمنىڭ ئۆزلىرىگە ياردەم قىلغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. ئاتىسى ئىككى قىزىنىڭ بىرىنى ئۇ كىشىنى يېنىغا، چاقىرىپ كېلىشكە ئەۋەتتى. ﴿**ئۇلارنىڭ (يەنى ئۇ ئىككى ئايالنىڭ) بىرى مۇسانىڭ يېنىغا ئۇياتچانلىق بىلەن مېڭىپ كېلىپ**﴾ يەنى ھۆر ئاياللاردەك (ھۆر ئاياللار ھجاب ئېچىدە يۈرەتتى) مېڭىپ كەلدى. بۇ ھەقتە مۇمىنلەرنىڭ خەلپىسى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدى: ئۇ قىز ئىچ كىيىمىنى سىلەردىن يۇشۇرغان ھالدا مېڭىپ كېلىپ، دېدى. ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەمرى

www.munber.org

ئىبنى مەيمۇنەدىن ئۆمەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ قىز يۈزىنى كىيىمى بىلەن توسقان هالدا ئۇياتچانلىق بىلەن مېڭىپ كەلدى، ئۇ تولا گەپ قىلىدىغان ۋە تولا ماڭىدىغان ئاياللاردىن ئەمەس ئىدى».

﴿«(قويلىرىمىزنى) سۈغىرىپ بەرگەنلىكىڭنىڭ هەققىنى بېرىش ئۈچۈن ئاتام سېنى راستلا چاقىرىدۇ» دېدى﴾ ئۇ قىز ناهايىتى ئەدەب بىلەن سۆزلىدى. مۇسانىڭ شەكلىنىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئاتىسىنىڭ يېنىغا هېچقانداق سەۋەبسىز چاقىرمىدى. بەلكى، ئۇ مۇنداق دېدى: قويلىرىمىزنى سۈغىرىپ بەرگەنلىكىڭنىڭ هەققىنى بېرىش ئۈچۈن ئاتام سېنى راستىنلا چاقىرىدۇ، يەنى قويلىرىمىزنى سۈغىرىپ بەرگەنلىكىڭ ئۈچۈن، ئۇ ساڭا هەق بېرىدۇ.

﴿مۇسا ئۇنىڭ (يەنى شۇئەيبنىڭ) قېشىغا كېلىپ ئەھۋالىنى هېكايە قىلىپ بەردى﴾ يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولغانلىقىنى، ئۇنىڭ يۇرتىدىن نېمە سەۋەبتىن چىققانلىقىنى شۇئەيب ئەلەيهىسسالامغا سۆزلەپ بەردى.

﴿شۇئەيب: «قورقمىغىن، زالىم قەۋمىدىن قۇتۇلدۇڭ» دېدى﴾ ئۇ مۇساغا: كۆڭلۈڭنى خاتىرجەم ۋە خۇشال تۇتقىن. سەن هەقىقەتەن ئۇلارنىڭ مەملىكىتىدىن چىقىپ كەتتىڭ، ئۇلارنىڭ بىزنىڭ يۇرتىمىزغا هۆكۈمرانلىق قىلىش هەققى يوق، دەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ﴿زالىم قەۋمىدىن قۇتۇلدۇڭ﴾ دېدى.

﴿ئۇلارنىڭ (يەنى ئاياللارنىڭ) بىرى ئېيتتى: «ئى ئاتا! ئۇنى سەن ئىشلەتكىن، بۇ سەن ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك، ئىشەنچىلىكتۇر»﴾ يەنى شۇئەيب ئەلەيهىسسالامنىڭ ئىككى قىزىنىڭ بىرى شۇنداق، دېدى. ئېيتىلىشچە: ئۇ مۇسا ئەلەيهىسسالامنى چاقىرغىلى بارغان قىزى ئىكەن. ئۇ ئاتىسىغا: ﴿ئى ئاتا! سەن ئۇنى ئىشلەتكىن﴾ يەنى بۇ قويلارنى بېقىش ئۈچۈن ئىشلەتكىن، دېدى. ئۆمەر، ئىبنى ئابباس، شۇرەيھ قازى، ئەبۇمالىك، قەتادە، مۇهەممەد ئىبنى ئىسهاق ۋە بىر قانچە كىشىلەر مۇنداق دەيدۇ: ئۇ قىز: ﴿«بۇ سەن ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك، ئىشەنچىلىكتۇر»﴾ دېگەن چاغدا، ئاتىسى ئۇ قىزدىن: سەن بۇنى نەدىن بىلدىڭ؟ دەپ سورىدى. قىز ئاتىسىغا: ئۇ هەقىقەتەن ئون ئەركىشى ئاران كۆتىرىدىغان تاشنى يالغۇز كۆتەردى. شەك - شۇبهىسىزكى، مەن ئۇنىڭ بىلەن كېلىۋاتقىنىڭ ئالدىدا يول باشلاپ ماڭغان ئىدىم، ئۇ ماڭا: ئارقامدىن مېڭىڭ، ئەگەر مەن يولدىن ئېزىپ قالغۇدەك بولسام ئالدى تەرىپىمگە تاش ئېتىڭ، مەن بۇنىڭ بىلەن ماڭىدىغان يولنىڭ قايسى ئىكەنلىكىنى بىلىۋالىمەن، دېدى.

ئابدۇللاه ئىبنى مەسئۇد مۇنداق دەيدۇ: بۇرۇن ئۆتكەنلەردىن ئەڭ پاراسەتلىك ئىنسانلار ئۈچتۇر: بىرىنچىسى، ئەبۇبەكرىدۇر. ئۇ ئۆمەرگە (ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ۋاپاتىغا قايىل قىلىشتا) ئۆز پاراسىتىنى كۆرسەتكەن ئىدى. ئىككىنچىسى، يۈسۇف ئەلەيهىسسالامنىڭ خوجايىنىدۇر. ئۇ ئايالىغا: ﴿ئۇنى ياخشى كۈتكىن﴾ دېگەن ئىدى. ئۈچىنچىسى مۇسا ئەلەيهىسسالامنىڭ بۇ هەمراهىدۇر. ئۇ: ﴿ئى ئاتا! سەن ئۇنى ئىشلەتكىن، بۇ سەن ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك، ئىشەنچىلىكتۇر﴾ دېگەن، دېدى.

شۇئەيب ئەلەيهىسسالام: ﴿ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشىڭ بەدىلىگە ساڭا بۇ ئىككى قىزىمنىڭ بىرىنى بېرىشنى خالايمەن، ئەگەر ئون يىلنى توشقۇزۇۋەتسەڭ (ئۇمۇ) ئىختىيارىڭ﴾ دېدى. يەنى بۇ ياشىنىپ قالغان بۇۋاي مۇسادىن ئۇنىڭ قويلىرىنى بېقىپ بېرىش بەدىلىگە بۇئىككى قىزىنىڭ بىرىنى ئۇنىڭغا بېرىدىغانلىقىنى شەرت قىلدى. ئۇ مۇساغا: قويۇمنى سەككىز يىل بېقىپ بەرگىن، ئەگەر يەنە ئىككى يىلنى قوشۇپ بېقىۋەتسەڭ، ئۇمۇ سېنىڭ ئىختىيارىڭ، بىراق ماڭا سەككىز يىل يېتەرلىكتۇر، دېدى.

www.munber.org

﴿(ئون يىلنى شەرت قىلىپ) سېنى مۈشەققەتكە سېلىپ قويۇشنى خالىمايمەن، الله خالىسا، مېنىڭ ياخشى ئادەم ئىكەنلىكىمنى بايقايسەن﴾ يەنى ئون يىلنى شەرت قىلىپ ساڭا جاپا سالمايمەن، ئەزىيەت يەتكۈزمەيمەن، سەن بىلەن تالاشمايمەن. الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇسا ئېيتتى: «بۇ ئىككىمىزنىڭ ئارىمىزدىكى توختامدۇر، ئىككى مۇددەت (يەنى سەككىز يىل بىلەن ئون يىل) نىڭ قايسىسىنى توشقۇزسام توشقۇزۇلاي، ماڭا ئارتۇقچە تەلەپ قويۇشقا بولمايدۇ. الله بىزنىڭ سۆزىمىزگە گۇۋاھتۇر﴾ يەنى مۇسا ھەقىقەتەن قېينىناتىسىغا: ئىش سېنىڭ دېگىنىڭدەك بولسۇن، مېنى سەككىز يىل ئىشلەتكىن، ئەگەر مەن ئون يىلنى توشقۇزۇۋەتسەم، ئۇ مېنىڭ ئىختىيارىم بولسۇن، مەن قاچان ئۇ ئىككى مۇددەتنىڭ ئازراقىنى ئادا قىلسام، ساڭا بەرگەن ۋەدەمدىن قۇتۇلمەن ۋە ئارىمىزدىكى شەرتتىن چىقمەن، دېدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ: ﴿ئىككى مۇددەت (يەنى سەككىز يىل بىلەن ئون يىل) نىڭ قايسىسىنى توشقۇزسام توشقۇزۇلاي، ماڭا ئارتۇقچە تەلەپ قويۇشقا بولمايدۇ﴾ يەنى ماڭا گۇناھ بولمايدۇ. گەرچە كامىل توشقۇزۇش رۇخسەت يولى بىلەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ يەنە بىر تەرەپتىن تاشقى دەلىل بىلەن ئېيتقاندا ئەۋزەلدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(مىنادىن) ئالدىراپ ئىككى كۈندە قايتقان ئادەمگىمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، (تەخىر قىلىپ قايتقان ئادەمگىمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ)﴾[1] ھەمزە ئىبنى ئەمرى ئەسلەمىي روزىنى كۆپ تۇتىدىغان ئادەم ئىدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سەپەردە روزا تۇتۇش ھەققىدە سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «خالىساڭ روزا تۇتقىن، خالىساڭ تۇتمىغىن» دەپ جاۋاب بەرگەن ئىدى. ئەسلىدە روزا تۇتۇش باشقا دەلىلگە ئاساسلانغاندا ئەۋزەل بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا رۇخسەت يولىنى كۆرسىتىپ قويغان ئىدى. بۇ ئايەت ۋە ھەدىس مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ چوقۇم ئىككى مۇددەتنىڭ كامىلراقىنى، تولۇقراقىنى ئادا قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىلدۇر.

ئىمام بۇخارى، سەئىد ئىبنى جۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھىرە ئەھلىدىن بىر يەھۇدىي مەندىن مۇسا ئىككى مۇددەتنىڭ قايسىسىنى تاماملىدى؟ دەپ سورىدى. مەن: بىلمەيمەن، ئەرەب ئالىمىنىڭ يېنىغا بېرىپ سوراپ باقاي دېدىم. ئاندىن ئىبنى ئابباسنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن سورىدىم. ئۇ: مۇسا ئىككى مۇددەتنىڭ ئۇزاقراقىنى ۋە ياخشىراقىنى تاماملىدى، ئەگەر الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى بىر ئىشنى قىلىمەن دېسە ئۇنى قىلىدۇ» دېدى.

* * * * * * *

﴿ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى ٱلْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِۦٓ ءَانَسَ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ ٱمْكُثُوٓا۟ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا لَّعَلِّىٓ ءَاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِىَ مِن شَـٰطِئِ ٱلْوَادِ ٱلْأَيْمَنِ فِى ٱلْبُقْعَةِ ٱلْمُبَـٰرَكَةِ مِنَ ٱلشَّجَرَةِ أَن يَـٰمُوسَىٰٓ إِنِّىٓ أَنَا ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يَـٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ

[1] سۈرە بەقەرە 203 - ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

www.munber.org

وَلَا تَخَفۡۖ إِنَّكَ مِنَ ٱلۡأٓمِنِينَ ﴿٣١﴾ ٱسۡلُكۡ يَدَكَ فِي جَيۡبِكَ تَخۡرُجۡ بَيۡضَآءَ مِنۡ غَيۡرِ سُوٓءٖ وَٱضۡمُمۡ إِلَيۡكَ جَنَاحَكَ مِنَ ٱلرَّهۡبِۖ فَذَٰنِكَ بُرۡهَٰنَانِ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ وَمَلَإِيْهِۦٓۚ إِنَّهُمۡ كَانُواْ قَوۡمٗا فَٰسِقِينَ ﴿٣٢﴾

مۇسا (ئۆز ئارا كېلىشكەن) مۇددەتنى (يەنى كېلىشكەن مۇددەتنىڭ تولۇقراقى بولغان ئون يىلنى) توشقۇزغاندىن كېيىن ئايالىنى ئېلىپ (مىسىرغا قاراپ) يولغا چىقتى، ئۇ تۇر تېغى تەرىپىدە ئوت كۆردى، ئۇ ئايالىغا: «شۇبھىسىزكى، مەن (يىراقتىن) ئوت كۆردۈم، ئۇ يەردىن مەن سىلەرگە بىر خەۋەر ئېلىپ كېلەي، يا سىلەرنىڭ ئىسىنىشىڭلار ئۈچۈن ئوتتىن بىر پارچە چوغ ئېلىپ كېلەي» دېدى (مۇسا ئەلەيھىسسالام ئوتنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭ ئوت ئەمەس نۇر ئىكەنلىكىنى بىلدى)[29]. مۇسا ئوتنىڭ يېنىغا كەلگەندە ۋادىنىڭ ئوڭ تەرىپىنىڭ گىرۋىكىگە توغرا كېلىدىغان مۇبارەك جايدىكى دەرەخ تەرەپتىن (مۇنداق) نىدا ئاڭلانىدى: «ئى مۇسا، (ساڭا سۆز قىلىۋاتقان) مەن، ھەقىقەتەن، ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە دۇرمەن[30]. سەن ھاساڭنى تاشلىغىن». مۇسا ھاسىسىنىڭ گويا ئەجدىھادەك تېز ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قاچتى، كەينىگە قارىمىدى، (نىدا قىلىندىكى) «ئى مۇسا! ئالدىڭغا ماڭغىن، قورقمىغىن، سەن ھەقىقەتەن (قۇرقۇنچتىن) ئەمىن بولغۇچىلاردىنسەن[31]. قولۇڭنى قوينۇڭغا سالغىن، ئۇ ھېچقانداق ئىللەتسىز (بىر پارچە ئايدەك پارلاپ) ئاپئاق بولۇپ چىقىدۇ، قورقۇنچنى دەپئى قىلىش ئۈچۈن، قولۇڭنى يېغىۋالغىن (يەنى قوينۇڭغا سېلىۋالغىن)، بۇ ئىككىسى پىرئەۋنگە (ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ) چوڭلىرىغا پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن كەلگەن پاكىتتۇر، ئۇلار ھەقىقەتەن (بىزنىڭ ئىتائىتىمىزدىن چىققۇچى) پاسىق قەۋم ئىدى»[32].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مىسىرغا قايتىشى ۋە ئۇنىڭ يول ئۈستىدە پەيغەمبەرلىككە ۋە مۆجىزىلەرگە سازاۋەر بولۇشى توغرىسىدا

ئىلگىرىكى ئايەتتە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى مۇددەتنىڭ تولۇقراقىنى، مۇكەممەلراقىنى ۋە ياخشىراقىنى توشقۇزغانلىقى بايان قىلىندى. بۇنى ھەم بۇ ئايەتتىنمۇ چۈشىنىشكە بولىدۇ. چۈنكى، اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مۇسا مۇددەتنى توشقۇزغاندىن كېيىن**﴾ يەنى ئىككى مۇددەتنىڭ تولۇقراقىنى تامامىلىغاندىن كېيىن. ﴿**ئايالىنى ئېلىپ (مىسىرغا قاراپ) يولغا چىقتى**﴾ تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: مۇسا يۇرتىنى ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى سېغىنىدى، ئاندىن ئۇلارنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىدىن يوشۇرۇن ھالدا زىيارەت قىلىشقا بەل باغلىدى. ئۇ ئايالىنى ۋە قېيىناتىسى بەرگەن قويلارنى ئېلىپ يامغۇرلۇق، قاراڭغۇ، سۇغۇق بىر كېچىدە يولغا چىقتى. ئۇ بىر جايغا چۈشكۈن قىلدى، ئاندىن ئۇ ھەر قېتىم (ئىسىنىش ئۈچۈن) ئوت ياقسا، ئوت تۇتاشقىلى ئۇنىمىدى. مۇسا بۇنىڭدىن ھەيران قالدى. ئۇ شۇنداق تۇرغاندا ﴿**ئۇ تۇر تېغى تەرىپىدە ئوت كۆردى**﴾ يەنى ئۇ يىراقتا ئوتنىڭ يورۇپ تۇرغانلىقىنى كۆردى.

﴿**ئۇ ئايالىغا ئېيتتى: شۇبھىسىزكى، مەن (يىراقتىن) ئوت كۆردۈم، سىلەر ساقلاپ تۇرۇڭلار**﴾ يەنى مەن ئوتنىڭ يېنىغا بېرىپ كەلگۈچە سىلەر بۇ يەردە كۈتۈپ تۇرۇڭلار ﴿**مەن سىلەرگە بىر خەۋەر ئېلىپ كېلەي**﴾ مۇسانىڭ بۇنداق دېيىشىدىكى سەۋەب، چۈنكى، ئۇ چۆلدە يولدىن ئېزىپ كەتكەن ئىدى. ﴿**يا سىلەرنىڭ ئىسىنىشىڭلار ئۈچۈن ئوتتىن بىر پارچە چوغ ئېلىپ كېلەي**﴾ اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مۇسا**

www.munber.org

ئوتتىك يېنىغا كەلگەندە ۋادىنىڭ ئوڭ تەرىپىنىڭ گىرۋىكىگە توغرا كېلىدىغان مۇبارەك جايدىكى دەرەخ تەرەپتىن مۇنداق نىدا ئاڭلاندى﴾ يەنى ۋادىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە يېقىن كېلىدىغان غەربىي تاغ تەرەپتىن نىدا ئاڭلاندى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(ئى مۇھەممەد!) بىز غەربىي تاغنىڭ بىر تەرىپىدە مۇساغا ۋەھيي نازىل قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ﴾[1] بۇ شۇنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتىكى مۇسا ئوتنى كۆزلەپ قىبلە تەرەپكە ماڭغان ئىدى. غەربىي تاغ ئۇنىڭ ئوڭ يېنىدا ئىدى. ئوت بولسا ۋادىغا يېقىن يەردىكى تاغنىڭ ئېتىكىدىكى بىر تۈپ يېشىل دەرەختە كۆيۈپ تۇراتتى. مۇسا ئوتتىن ھەيران بولۇپ توختىدى. ئۇنىڭغا ئۇنىڭ پەرۋەردىگارى: ﴿**ۋادىنىڭ ئوڭ تەرىپىنىڭ گىرۋىكىگە توغرا كېلىدىغان مۇبارەك جايدىكى دەرەخ تەرەپتىن**﴾ نىدا قىلدى.

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«ئى مۇسا! (ساڭا سۆز قىلۇاتقان) مەن ھەقىقەتەن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله دۇرمەن»**﴾ يەنى ساڭا خىتاب قىلۇاتقان، ساڭا سۆزلەۋاتقان زات، ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر. ئۇ خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ پەرۋەردىگار يوقتۇر. الله ئۆز زاتىدا، سۈپەتلىرىدە، سۆزلىرىدە ۋە ئىشلىرىدا مەخلۇقاتلارغا ئوخشاپ قېلىشتىن ئۇستۇندۇر، ئۇلۇغ ۋە پاكتۇر.

﴿**سەن ھاساڭنى تاشلىغىن**﴾ يەنى قولۇڭدىكى ھاسىنى تاشلىغىن. الله تۆۋەندىكى ئايىتىدە مۇسانى قولىدىكى نەرسىنىڭ ھاسا ئىكەنلىكىگە ئىقرار قىلدۇرغان ئىدى: ﴿ئى مۇسا! ئوڭ قولۇڭدىكى نېمە ئۇ؟ مۇسا ئېيتتى: «ئۇ مېنىڭ ھاسام، ئۇنىڭغا تايىنىمەن، ئۇنىڭ بىلەن قويلىرىمغا غازاڭ قېقىپ بېرىمەن، ئۇنىڭدا مېنىڭ يەنە باشقا ئېھتىياجلىرىمۇ بار»﴾[2] ئايەتنىڭ مەنىسى: سەن بىلىدىغان بۇ ھاساڭنى ﴿**(يەرگە) تاشلىغىن**﴾، ﴿مۇسا ئۇنى تاشلۇۋىدى، ئۇ ناگاھان مېڭۇاتقان بىر يىلانغا ئايلاندى﴾[3] مۇسا ئۆزىگە گەپ قىلۇاتقان. خىتاب قىلۇاتقان زاتنىڭ بىرەر نەرسىگە "ۋۇجۇدقا كەل" دەپلا ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلەيدىغان الله ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى.

بۇ ھەقتە سۈرە تاھادا سۆزلەنگەن ئىدى. الله تائالا بۇ يەردىمۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مۇسا ھاسىسىنىڭ گويا ئەجدىھادەك تېز ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قاچتى**﴾ يەنى گويا ئۇ ناھايىتى چوڭ تۆت پۇتى ناھايىتى تۇم، ئاغزى كامارەك چوڭ، قۇزۇق ۋە ئېغىز چىشلىرى ناھايىتى يۇقىرى ئاۋازدا غۇچۇرلايدىغان، ئىنتايىن قورقۇنچلۇق بىر مەخلۇق بولۇپ، ئۇنىڭ ھەرىكىتى ناھايىتى تېز ئىدى. ئەگەر ئۇ ئۇچرىغان قۇرام تاشنى يۇتۇپ تاشلىسا، تاش ئۇنىڭ ئېغىزىدا دۇمۇلاپ خۇددى تاغدىن جىلغىغا قۇرام تاش دوملاپ چۈشۈاتقاندەك گۈلدۈر قاراس چىقىرىدىغان ھالەتتە ۋەھشىي ئىدى. شۇ ۋاقىتتا مۇسا ﴿**ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قاچتى، كەينىگە قارىمىدى**﴾ يەنى ئۇ ئارقىسىغا قاراپ سالمىدى، چۈنكى، ئىنسانىنىڭ تەبىئىتى ئۇنىڭدىن شۇركىنەتتى. الله تائالا مۇساغا: ﴿**«ئى مۇسا! ئالدىڭغا ماڭغىن، قورقمىغىن، سەن ھەقىقەتەن (قورقۇنچتىن) ئەمىن بولغۇچىلاردىن سەن**﴾ دېگەن چاغدا، ئۇ ئارقىسىغا يېنىپ، ئىلگىرىكى جايغا كېلىپ توختىدى. ئاندىن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**قولۇڭنى قوينۇڭغا سالغىن، ئۇ ھېچقانداق ئىللەتسىز ئاپئاق بولۇپ چىقىدۇ**﴾ يەنى قولۇڭنى قولتۇقىڭغا سېلىپ، ئاندىن ئۇنى چىقارساڭ، گويا ئۇ چاقماق چاققان چاغدىكى بىر پارچە پارلاق نۇردەك نۇر چېچىپ چىقىدۇ.

---

[1] سۈرە قەسەس 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تاھا 17 — 18 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە تاھا 19 — 20 - ئايەتلەر.

www.munber.org

شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئىللەتسىز**﴾ يەنى ھېچقانداق بىر كىشىلىنىڭ ئالامىتى يوق بولغان ئايئاق بولۇپ چىقىدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**قورقۇنچنى دەپئى قىلىش ئۈچۈن، قولۇڭنى يېغىۋالغىن**﴾ مۇسا ئەلەيھىسسالام بىرەر نەرسىدىن قورقسا، قورقۇنچنى كەتكۈزۈۋېتىش ئۈچۈن قولىنى كۆكرىكىنىڭ ئوستىگە يېغىۋېلىشقا بۇيرۇلدى. ئەگەر ئۇ شۇنداق قىلسا، ئۆزىدىكى قورقۇنچ كېتەتتى. بىرەر ئادەم بۇ ئۇسۇلنى پەيغەمبەرگە ئىقتىدا قىلغان ئاساستا ئىشلىتىپ قولىنى كۆكسىگە قويسا، الله خالىسا ئۇنىڭ قورقۇنچىسى تۈگىشى ياكى پەسىيىشى مۇمكىن. الله تائالاغا ئىشەنچ قىلىشىمىز لازىم.

﴿**بۇ ئىككىسى پىرئەۋنگە (ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ) چوڭلىرىغا پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن كەلگەن پاكىتتۇر**﴾ يەنى ھاسسىنى تاشلىسا، ئۇنىڭ مېڭىۋاتقان بىر يىلانغا ئايلىنىشى، ئۇ قولىنى قوينىغا سالسا، ئىللەتسىز ئاپئاق بولۇپ چىقىشى پەيغەمبەرنى تاللىغۇچى الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان، بۇ ئادەتتىن تاشقىرى ئىش قولىدا يۈز بەرگەن كىشىنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان كەسكىن ۋە ئوچۇق ئىككى دەلىلدۇر. (بۇلار پىرئەۋنگە، ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا ۋە ئۇلارغا ئەگەشكۈچىلەرگە الله تەرىپىدىن كەلگەن كەسكىن دەلىلدۇر. ﴿**ئۇلار ھەقىقەتەن پاسىق قەۋم ئىدى**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ ئىتائىتىدىن چىققان، الله تائالانىڭ ئەمرىگە ۋە دىنىغا ئاسىيلىق قىلغان كىشىلەر ئىدى.

* * * * * * *

قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي ۖ إِنِّي أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ۚ بِآيَاتِنَا أَنتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن ئۇلاردىن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ قويدۇم، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشىدىن قورقىمەن[33]. قېرىندىشىم ھارۇننىڭ تىلى مېنىڭدىن راۋاندۇر، ئۇنى مەن بىلەن (پەيغەمبەرلىكىمنى) تەستىقلايدىغان ياردەمچى قىلىپ ئەۋەتكىن، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن قورقىمەن» [34]. الله ئېيتتى: «قېرىندىشىڭ ئارقىلىق سېنى كۈچەيتىمىز، ئىككىڭلارنى غالىب قىلىمىز، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ئىككىڭلارغا زىيانكەشلىك قىلالمايدۇ، سىلەر ئىككىڭلارۋە ئىككىڭلارغا ئەگەشكەنلەر بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز ئارقىلىق غەلىبە قىلىسىلەر» [35].

مۇسانىڭ الله تائالادىن قېرىندىشى ھارۇننى ئۆزىگە ياردەمچى قىلىپ بېرىشىنى سورىشى ۋە ئۇنىڭ تىلىكىنىڭ ئىجابەت قىلىنىشى توغرىسىدا

مۇسا پەقەت پىرئەۋنىڭ قەھرىدىن قورقۇپ مىسىردىن قېچىپ چىققان ئىدى. الله تائالا ئۇنى پىرئەۋنگە دەۋەتچى بولۇپ بېرىشقا بۇيرۇغاندا: ﴿**مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن ئۇلاردىن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ قويدۇم»**﴾ يەنى ئەنە شۇ قېتىنى ئۆلتۈرۈپ قويدۇم. ئەگەر ئۇلار مېنى كۆرسە ﴿**ئۇلارنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈپ قويىشىدىن قورقىمەن. قېرىندىشىم ھارۇننىڭ تىلى مېنىڭدىن راۋاندۇر**﴾ بۇ ئىش مۇنداق ئىدى: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى سۆزلەشتە ئېغىر ئىدى. بۇنىڭ سەۋەبى، ئۇ كىچىك ۋاقتىدا ئالدىغا بىر تال چوغ بىلەن بىر تال خورمىنى تاللاشقا قويۇلغاندا، ئۇ چوغنى ئېلىپ ئېغزىغا

www.munber.org

سالغان ئىدى. شۇنىڭ بىلەن سۆزلەشتە ئۇنىڭ تىلى ئېغىر بولۇپ قالدى .شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿تىلىمدىن كېكەچلىكنى كۆتۈرۈۋەتكىن. ئۇلار مېنىڭ سۆزۈمنى چۈشەنسۇن. ماڭا ئائىلەمدىن قېرىندىشىم ھارۇننى يارەمچى قىلىپ بەرگىن. ئۇنىڭ بىلەن مېنى تېخىمۇ كۈچەيتكىن. مېنىڭ ئىشىمغا ئۇنى شېرىك قىلغىن﴾[1] يەنى سەن مېنى بۇيرۇغان بۇ بۇيۇك ئىشتا، پەيغەمبەرلىكنى ۋە دەۋەتنى بۇ ھاكاۋۇر، زالىم، ھەققە قارشى پادىشاھقا يەتكۈزۈش يوللىرىدىكى ئېغىرچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىشتە، ئۇ ماڭا ھەمنەپەس بولىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**قېرىندىشىم ھارۇننىڭ تىلى مېنىڭدىن راۋاندۇر، ئۇنى مەن بىلەن (پەيغەمبەرلىكىمنى) تەستىقلايدىغان يارەمچى قىلىپ ئەۋەتكىن**﴾ يەنى ئۇنى سۆزلىرىمنى ۋە اللە تائالادىن يەتكۈزگەن خەۋىرىمنى تەستىقلايدىغان، دەۋىتىمنى قوللايدىغان يارەمچى ۋەزىر قىلىپ ئەۋەتكىن. چۈنكى، ئىنسانلارغا ئىككى ئادەمنىڭ يەتكۈزگەن خەۋىرى بىر ئادەمنىڭ يەتكۈزگەن خەۋىرىگە قارىغاندا بەكرەك تەسىر قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مەن ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن قورقىمەن**﴾.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(پەيغەمبەرلىكىمنى) تەستىقلايدىغان يارەمچى قىلىپ ئەۋەتكىن**﴾ يەنى ئۇ مېنىڭ ئۇلارغا قىلغان سۆزلىرىمنى ئۇلارغا بايان قىلىپ بېرىدۇ. چۈنكى، ئۇ مەندىن ئۇلار چۈشۈنەلمىگەن نەرسىلەرنى چۈشىنىدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام يارەمچى تەلەپ قىلغاندا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**قېرىندىشىڭ ئارقىلىق سېنى كۈچەيتىمىز**﴾ يەنى سېنى، پەيغەمبەر بولۇشىنى تەلەپ قىلغان قېرىندىشىڭ بىلەن پەيغەمبەرلىكىڭنى كۈچەيتىمىز، دەۋىتىڭنى غەلىبىلىك قىلىمىز.

بۇھەقتە يەنە بىر ئايەتتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿«ئى مۇسا! سېنىڭ سورىغان نەرسىلىرىڭ ساڭا بېرىلدى﴾[2] اللە تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇنىڭغا بىز مەرھەمەت قىلىپ قېرىندىشى ھارۇننى پەيغەمبەر قىلىپ بەردۇق﴾[3] شۇنىڭ ئۈچۈن بەزى سەلەپلەر: ھېچكىممۇ مۇسا ئەلەيھىسسالام قېرىندىشىغا يارەم قىلغاندەك يارەم قىلغان ئەمەس. مۇسا ئۇنىڭغا شاپائەت تىلىدى، دەيدۇ. تاكى! اللە ئۇنى مۇسا بىلەن پەيغەمبەر ۋە ئەلچى قىلىپ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىگە ئەۋەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە مۇسا ھەققىدە مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿مۇسا اللە نىڭ دەرگاھىدا ئابرۇيلۇق ئىدى﴾[4].

﴿**ئىككىڭلارنى غالىب قىلىمىز**﴾ يەنى يېڭىلمەس پاكىت قىلىمىز. ﴿**شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز بىلەن ئىككىڭلارغا زىيانكەشلىك قىلالمايدۇ**﴾ يەنى اللە نىڭ ئايەتلىرىنى ئىككىڭلارنىڭ تەبلىغ قىلغانلىقىڭلار سەۋەبى بىلەن ئۇلارنىڭ سىلەرگە زىيانكەشلىك قىلىشىغا ھېچ يول قويۇلمايدۇ. اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ، اللە تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن. اللە سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ﴾[5] ﴿ئۇلار (يەنى پەيغەمبەرلەر) اللە نىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى يەتكۈزىدۇ، اللە دىن قورقىدۇ، اللە دىن باشقا ھېچ كىشىدىن قورقمايدۇ. (ئى مۇھەممەد! سەنمۇ اللە دىن غەيرىدىن قورقماسلىقتا شۇ پەيغەمبەرلەرگە ئەگەشكىن) اللە (ھەمىشە ئىشلاردىن ھېساب

[1] سۈرە تاھا 27 — 32 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە تاھا 36 - ئايەت.
[3] سۈرە مەريەم 53 - ئايەت.
[4] سۈرە ئەھزاب 69 - ئايەت.
[5] سۈرە مائىدە 67 - ئايەت.

www.munber.org

ئېلىشقا يېتەرلىكتۇر﴾[1] يەنى ياردەم قىلىشقا، قوللاشقا، قۇۋۋەتلەشكە الله يېتەرلىكتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن الله، دۇنيا - ئاخىرەتتىكى غەلىبە مۇسا بىلەن ھارۇن ئۈچۈن ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەنلەر ئۈچۈن بولىدىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەر ئىككىڭلار ۋە ئىككىڭلارغا ئەگەشكەنلەر غەلىبە قىلىسىلەر**﴾.

الله بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿الله (لەۋھۇلمەھپۇزدا): «مەن ۋە مېنىڭ پەيغەمبەرلىرىم چوقۇم غەلىبە قىلىمىز» دەپ يازدى، الله ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾[2] ۋە يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شەك - شۈبھىسىزكى، بىز پەيغەمبىرىمىزگە، مۆمىنلەرگە ھاياتى دۇنيادا ۋە (پەرىشتە، پەيغەمبەر ۋە مۆمىنلەردىن بەندىلىرىنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھ بولىدىغان) گۇۋاھچىلار ھازىر بولىدىغان كۈنىدە ئەلۋەتتە ياردەم بېرىمىز﴾[3].

* * * * * * *

فَلَمَّا جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِـَٔايَـٰتِنَا بَيِّنَـٰتٍ قَالُوا۟ مَا هَـٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَـٰذَا فِى ءَابَآئِنَا ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّىٓ أَعْلَمُ بِمَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ مِنْ عِندِهِۦ وَمَن تَكُونُ لَهُۥ عَـٰقِبَةُ ٱلدَّارِ ۖ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٣٧﴾

***مۇسا ئۇلارغا بىزنىڭ روشەن مۆجىزىلىرىمىزنى ئېلىپ كەلگەندە، ئۇلار: «بۇ ئويدۇرۇپ چىقىرىلغان سېھىردۇر، بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ (زامانىدا) بۇنداق نەرسىلەرنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىمىغان ئىدۇق» دېدى﴾[36]. مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم، ئۆزىنىڭ دەرگاھىدىن كىمنىڭ ھىدايەت ئېلىپ كەلگەنلىكىنى، ئاخىرەتنىڭ ياخشى ئاقىۋىتىنىڭ كىمنىڭ ئىكە بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ، زالىملار (يەنى الله غا يالغاننى چاپلىغۇچى فاجىرلار) چوقۇم مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ»﴾[37].*

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمى ئالدىدىكى ئەھۋالى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن قېرىندىشى ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ دۆلەت ئەربابلىرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۆزلىرىگە الله تەرىپىدىن بېرىلگەن، الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى ئىپتىراپ قىلىش، الله تائالانىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا ئەگىشىش ھەققىدە ئۇ ئىككىسىنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن يەتكۈزگەن دەۋەتنىڭ راست ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەنلىكى مۇستەھكەم دەلىللەرنى، غالىب مۆجىزىلەرنى پىرئەۋنگە تەڭلىگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ. بۇنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ دۆلەت ئەربابلىرى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرگەن، ئۇنىڭ الله تەرىپىدىن ئىكەنلىكىگە جەزم قىلغان ۋە ئىشەنگەن چاغدا، ئۇلارنىڭ كۆپۈرلۈقى ھەددىدىن ئېشىپ، ھەق بىلەن قارشىلىشىشقا، بوھتان چاپلاشقا بۇرۇلۇپ كەتتى. ئەنە شۇ ئۇلارنىڭ ھەددىدىن ئاشقانلىقى ۋە ھەقكە ئەگىشىشتىن تەكەببۇرلۇق قىلغانلىقى ئۈچۈندۇر، ئۇلار: ﴿**بۇ ئويدۇرۇپ چىقىلغان سېھىردۇر**﴾ دېدى. يەنى ياساپ چىقىلغان سېھىردۇر .ئۇلار مۇساغا ھىيلە - مىكىر، يوز - ئابرۇي بىلەن قارشى چىقماقچى بولدى. بۇ قىلمىشلىرىنىڭ ئۇلارغا قىلچە پايدىسى بولمىدى.

---

[1] سۈرە ئەھزاب 39 - ئايەت.
[2] سۈرە مۇجادىلە 21 - ئايەت.
[3] سۈرە مۇئمىنۇن 51 - ئايەت.

www.munber.org

﴿بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ (زامانىدا) بۇنداق نەرسىلەرنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىمىغان ئىدۇق﴾ يەنى ئۇلار: ھېچ شەرىكى بولمىغان يالغۇز الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىش دېگەن بۇنداق ئىشنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىمىغان ئىدۇق. بىز ئاتا - بوۋىلىرىمىزدىن بىرەر ئادەمنىڭ بۇ دىندا ئىكەنلىكىنى كۆرمىدۇق، بىز پەقەت كىشىلەرنىڭ الله غا باشقا ئىلاھلارنى شېرىك قىلغانلىقىنى بىلىمىز، دېيىشتى.

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋابەن مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىم ئۆزىنىڭ دەرگاھىدىن كىمنىڭ ھىدايەت ئېلىپ كەلگەنلىكىنى، ئاخىرەتنىڭ ياخشى ئاقىۋىتىگە كىمنىڭ ئىگە بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ**﴾ يەنى الله مەن ياكى سىلەردىن كىمنىڭ ھىدايەت ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ. كەلگۈسىدە ئارىمىزدا ئادىل ھۆكۈم چىقىرىدۇ ۋە كىمنىڭ ياردەمگە، زەپەرگە ۋە قوللاشقا ئېرىشىدىغانلىقىنىمۇ ئوبدان بىلىدۇ. ﴿**ئۇلار چوقۇم مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ**﴾ يەنى الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرگۈچىلەر ئاقىۋەت غەلىبە قازىنالمايدۇ.

* * * * * * *

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرِى فَأَوْقِدْ لِى يَٰهَٰمَٰنُ عَلَى ٱلطِّينِ فَٱجْعَل لِّى صَرْحًا لَّعَلِّىٓ أَطَّلِعُ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٣٨﴾ وَٱسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَٰهُ وَجُنُودَهُۥ فَنَبَذْنَٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنَٰهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى ٱلنَّارِ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَأَتْبَعْنَٰهُمْ فِى هَٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ هُم مِّنَ ٱلْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾

پىرئەۋن ئېيتتى: «ئى كاتتىلار! مەن ئۆزەمدىن باشقا يەنە بىر ئىلاھنىڭ بارلىقىنى بىلمەيمەن. ئى ھامان، مېنىڭ ئۈچۈن پىششىق خىش پىشۇرۇپ ئېكىز بىر بىنا سالغىن، مەن مۇسانىڭ ئىلاھىنى كۆرۈشۈم مۇمكىن، مەن ھەقىقەتەن ئۇنى (ئاسماندا بىر پەرۋەردىگار بار دېگەن دەۋاسىدا) يالغانچىلاردىن گۇمان قىلىمەن»[38]. *پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوشۇنى (مىسىر) زېمىنىدا زۇلۇم قىلىپ (ئىمان ئېيتىشقا) بويۇنتاۋلىق قىلدى. ئۇلار ئۆزلىرىنى بىزتەرەپكە قايتۇرۇلمايمىز (يەنى قىيامەت ۋە قايتا تىرىلىش يوق، ھېساب ئېلىنىشمۇ، جازاغا تارتىلىشمۇيوق) دەپ گۇمان قىلدى*[39]. *بىز پىرئەۋننى ۋە ئۇنىڭ قوشۇنلىرىنى جازالىدۇق، ئۇلارنى دېڭىزغا تاشلىۋەتتۇق (يەنى ئۇلارنى دېڭىزدا غەرق قىلىۋەتتۇق، ئۇلاردىن بىر ئادەممۇ ساق قالغىنى يوق)، (ئى مۇھەممەد!) زالىملارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا (ئىبرەت كۆزى بىلەن) قارىغىن*[40]. *ئۇلارنى بىز دوزاخقا ئۈندەيدىغان پېشۋالار قىلدۇق (يەنى ئۇلارنى بىز دۇنيادا گۇمراھلار ئەگىشىدىغان كۇفرىنىڭ باشلىقلىرى قىلدۇق)، قىيامەت كۈنى ئۇلار ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ (يەنى قىيامەت كۈنى ئۇلاردىن ئازابنى دەپئى قىلىدىغان مەدەتكار بولمايدۇ)*[41]. *ئۇلارغا بۇ دۇنيادا لەنەتنى ئەگەشتۈردۇق (يەنى ئۇلارغا بۇ دۇنيادا الله، پەرىشتىلەر ۋە مۆمىنلەر لەنەت ئوقۇيدۇ)، قىيامەت كۈنى ئۇلار الله نىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنغۇچىلاردۇر*[42].

www.munber.org

پىرئەۋننىڭ چوڭچىلىق قىلىشى ۋە ئۇنىڭ ياماق ئاقىۋىتى توغرىسىدا

ئاللە پىرئەۋننىڭ كۈپۈرلۈق قىلغانلىقى، چېكىدىن ئاشقانلىقى ۋە ئۆزىنى ئىلاھ قىلىپ كۆرسەتكەنلىكى يالغانىنى توقۇپ چىققانلىقى ھەققىدە خەۋەر بېرىدۇ. ئاللە تائالا پىرئەۋنگە لەنەت قىلسۇن! ئاللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پىرئەۋن قەۋمىنى گوللىغانلىقتىن، قەۋمى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلدى﴾[1] چۈنكى، ئۇ ئۇلارنى ئۆزىنىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشقا چاقىرغاندا ئۇلار ئەقلىنىڭ كاملىقى ۋە زېھنىنىڭ ئاجىزلىقىدىن ئۇنى قوبۇل قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ: ﴿**«ئى كاتتىلار! مەن ئۆزەمدىن باشقا يەنە بىر ئىلاھنىڭ بارلىقىنى بىلمەيمەن»**﴾ دېدى. ئاللە تائالا ئۇنىڭدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇ سېھىرگەرلىرىنى، ئەسكەرلىرىنى، تەۋەلىرىنى) توپلىدى ھەم نىدا قىلىپ، دېدى: «مەن سىلەرنىڭ بۈيۈك پەرۋەردىگارىڭلار بولىمەن». ئاللە ئۇنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ئازابى بىلەن جازالىدى. شەك - شۇبھىسىزكى، ئاللە دىن قورقىدىغانلار بۇنىڭدىن ئىبرەت ئالىدۇ﴾[2].

يەنى ئۇ قەۋمىنى يېغىپ ئۇلارغا يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ئىلاھ دەۋاسىدىكى سۆزىنى ئوچۇق قىلدى .ئۇلار قۇلاق سالغان ۋە ئىتائەت قىلغان ھالدا ئۇنىڭ ئىلاھلىق دەۋاسىنى قوبۇل قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللە ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئالدى ۋە باشقىلار ئۈچۈن ئۇنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئىبرەت ئىلىشقا تېگىشلىك قىلدى. تېخى پىرئەۋن بۇ سۆزىنى مۇساغا قارىتىپ مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿«ئەگەر مەندىن غەيرىنى ئىلاھ قىلىۋالىدىغان بولساڭ، سېنى چوقۇم زىندانغا تاشلايمەن»﴾[3].

﴿**ئى ھامان! مېنىڭ ئۈچۈن پىششىق خىش پىشۇرۇپ ئېگىز بىر بىنا سالغىن، مەن مۇسانىڭ ئىلاھىنى كۆرۈشۈم مۇمكىن**﴾ يەنى پىرئەۋن ئۆزىنىڭ ۋەزىرى، تەۋەسىدىكىلەرنى باشقۇرغۇچى، دۆلەت مەسلىھەتچىسى ھامانىنى ئۆزى ئۈچۈن پىششىق خىش پىشۇرۇپ ناھايىتى ئېگىز ۋە يۇكسەك بىر قەسىر سېلىشقا بۇيرۇدى.

بۇ ھەقتە ئاللە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پىرئەۋن (ۋەزىرى ھامانغا): «ئى ھامان! ماڭا بىر ئېگىز بىنا سالغىن، ئۇنىڭ بىلەن مەن دەرۋازىلارغا - ئاسمانىنىڭ دەرۋازىلىرىغا يېتىشىم مۇمكىن، شۇنىڭ بىلەن مەن مۇسانىڭ ئىلاھىنى كۆرەي، مەن ھەققىتەن مۇسانى يالغانچى دەپ گۇمان قىلىمەن» دېدى. پىرئەۋنگە ئۇنىڭ ياماق ئەمەلى شۇنداق چىرايلىق كۆرسىتىلدى. پىرئەۋن (گۇمراھلىقى تۈپەيلىدىن ھىدايەت) يولىدىن مەنئىي قىلىندى. پىرئەۋننىڭ ھىيلە - مىكرى پەقەت بىكاردۇر﴾[4].

شۇنىڭ بىلەن پىرئەۋن دۇنيادا ئەڭ ئېگىز قەسىرنى بىنا قىلدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ پەقەت تەۋەسىدىكىلەرگە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋندىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ بارلىقىغا قىلغان دەۋىتىدە ئۇنى يالغانچى قىلىپ كۆرسىتىشىنى ئىراده قىلغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ: ﴿**مەن ھەققەتەن ئۇنى يالغانچىلاردىن گۇمان قىلىمەن**﴾ دېدى. يەنى ئۇنىڭ مەندىن باشقا بىر پەرۋەردىگار بار دېگەن دەۋاسىدا ئۇنى يالغانچى دەپ گۇمان قىلىمەن.

پىرئەۋن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللە تەرىپىدىن كەلگەن پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلىپ ئەمەس. بەلكى، ئۇ ياراتقۇچى ئاللە تائالانىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمايتتى. ئۇ مۇنداق دېگەن

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نازىئات 23 — 26 - ئايەت.
[3] سۈرە شۇئەرا 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە غافىر 36 — 37 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىدى: ﴿ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى دېگەن نېمە؟﴾[1] ﴿ئەگەر مەندىن غەيرىنى ئىلاھ قىلىۋالىدىغان بولساڭ، سېنى چوقۇم زىندانغا تاشلايمەن﴾ ﴿ئى كاتتىلار! مەن ئۆزەمدىن باشقا يەنە بىر ئىلاھنىڭ بارلىقىنى بىلمەيمەن﴾.

﴿پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوشۇنى (مىسىر)زېمىنىدا زۇلۇم قىلىپ (ئىمان ئېيتىشقا) بويۇنتاۋلىق قىلدى. ئۇلار ئۆزلىرىنى بىز تەرەپكە قايتۇرۇلمايمىز (يەنى قىيامەت ۋە قايتا تىرىلىش يوق، ھېساب ئېلىشنىمۇ جازا تارتىلىشمۇ يوق) دەپ گۇمان قىلدى﴾ يەنى ئۇلار زۇلۇم قىلىشتا ۋە زومىگەرلىكتە چېكىدىن ئاشتى. مىسىر زېمىنىدا كۆپ بۇزغۇنچىلىق قىلدى. قىيامەت بولمايدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلدى. ﴿پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارغا قاتتىق ئازابىنى نازىل قىلدى. پەرۋەردىگارىڭ (بەندىلەرنى ئەلۋەتتە كۈزىتىپ تۇرغۇچىدۇر﴾[2] شۇنىڭ ئۈچۈن الله بۇ يەردە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز پىرئەۋننى ۋە ئۇنىڭ قوشۇنلىرىنى جازالىدۇق، ئۇلارنى دېڭىزغا تاشلىۋەتتۇق﴾ يەنى بىز ئۇلارنى بىر ئەتىگەندىلا دېڭىزغا غەرق قىلىۋەتتۇق، ئۇلاردىن ھېچبىرى ساق قالمىدى .

﴿(ئى مۇھەممەد!) زالىملارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا (ئىبرەت كۆزى بىلەن) قارىغىن. ئۇلارنى بىز دوزاخقا ئۇندەيدىغان پېشۋالار قىلدۇق﴾ يەنى زالىملارغا ئەگەشكەنلەر، پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلىشتا ۋە ياراتقۇچىنى تونىماسلىقتا ئۇلارنىڭ يولىنى تۇتقانلار ئۇچۇن ئۇلارنى دوزاخقا باشلىغۇچىلار قىلدۇق. ﴿قىيامەت كۈنى ئۇلار ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ﴾ يەنى ئۇلارغا بولغان دۇنيادىكى خارلىق ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا ئۇلىنىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارغا ھېچ ياردەم قىلغۇچى بولمايدۇ﴾[3] ﴿ئۇلارغا بۇ دۇنيادا لەنەتنى ئەگەشتۇردۇق (يەنى ئۇلارغا بۇ دۇنيادا الله، پەرىشتىلەر ۋە مۇمىنلەر لەنەت ئوقۇيدۇ﴾ يەنى الله پەيغەمبەرلىرىگە ئەگەشكەن مۇمىن بەندىلىرىنىڭ تىلى بىلەن ئۇلارغا ۋە ئۇلارنىڭ پادىشاھى پىرئەۋنگە لەنەت ياغدۇرۇشنى بەلگىلىدى. ئۇلار دۇنيادا پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەن مۇمىنلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق لەنەتكە ئۇچرىغۇچىلاردىن بولۇپلا قالماستىن، شۇنداقلا: ﴿قىيامەت كۈنى ئۇلار الله نىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنغۇچىلاردۇر﴾.

قەتادە: بۇ ئايەت الله تائالانىڭ ﴿ئۇلار بۇ دۇنيادىمۇ، قىيامەت كۈنىدىمۇ لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن (ئىككىلا دۇنيا لەنەتكە ئۇچراشتىن ئىبارەت) بۇ سوغا نېمىدېگەن يامان!﴾[4] دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ، دېدى.

* * * * * * *

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَهْلَكْنَا ٱلْقُرُونَ ٱلْأُولَىٰ بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

شۇبھىسىزكى، بىز (نۇھنىڭ قەۋمى ئاد، سەمۇد ۋە لۇتنىڭ قەۋمى قاتارلىق) ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن، كىشىلەر (يەنى بەنى ئىسرائىل) نىڭ دىللىرىغا (ھەقىقەتنى

---

[1] سۈرە شۇئەرا 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە فەجر 13 - 14 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە مۇھەممەد 13 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھۇد 99 - ئايەت.

www.munber.org

كۆرىدىغان) نۇر بېرىپ، ئۇلارغا ھىدايەت ۋە رەھمەت قىلدۇق، ئۇلار ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن دەپ، مۇساغا كىتابنى (يەنى تەۋراتنى) بەردۇق[43].

الله تائالانىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئىنئام قىلغان نېمەتلىرىنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله ئۆزىنىڭ بەندىسى، پەيغەمبىرى، سۆھبەتدېشى مۇساغا ئۇنىڭغا پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئەڭ ئەۋزەل مەرھەمەت ۋە سالام بولسۇن! پىرئەۋنىي ۋە ئۇنىڭ قوشۇنىنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن تەۋراتنى نازىل قىلغانلىقىدىن ئىبارەت ئىنئامنى خەۋەر قىلىدۇ.

﴿**(نۇھىنىڭ قەۋمى ئاد، سەمۇد ۋە لۇتنىڭ قەۋمى قاتارلىق) بىز ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن**﴾ يەنى تەۋراتنى نازىل قىلغاندىن كېيىن بىرەر ئۈممەتنى ئومۇميۈزلۈك جازالىمىدى، بەلكى مۆمىنلەرنى الله تائالانىڭ دۈشمەنلىرى بولغان مۇشرىكلارغا قارشى جىھاد قىلىشقا بۇيرۇدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پىرئەۋن ھەم ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكىلەر ۋە شەھەرلىرى دۈم كۆمتۈرۈۋېتىلگەنلەر (يەنى لۇت قەۋمى) خاتا ئىشلارنى قىلدى. ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى الله قاتتىق جازالىدى﴾[1] ﴿**كىشىلەر (يەنى بەنى ئىسرائىل) نىڭ دىللىرىغا (ھەقىقەتنى كۆرىدىغان) نۇر بېرىپ، ئۇلارغا ھىدايەت ۋە رەھمەت قىلدۇق**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ كورلۇقتىن، گۇمراھلىقتىن قۇتۇلسۇن ئۈچۈن دىللىرىنى يورىتىدىغان نۇر تەۋراتنى بەردۇق. ئۇلارغا رەھمەت قىلىپ ھەققە ھىدايەت قىلدۇق، يەنى ياخشى ئەمەل قىلىشقا تەۋراتتا يول كۆرسەتتۇق.

﴿**ئۇلار ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن**﴾ يەنى ئىنسانلار تەۋراتتىن ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن، ئۇنىڭ سەۋەبى بىلەن توغرا يول تاپسۇن ﴿**دەپ، مۇساغا كىتابنى (يەنى تەۋراتنى) بەردۇق**﴾.

* * * * * * *

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ ٱلْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَى ٱلْأَمْرَ وَمَا كُنتَ مِنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَٰكِنَّآ أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ ٱلْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِىٓ أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا وَلَٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ ٱلطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّآ أَتَىٰهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَآ أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا۟ رَبَّنَا لَوْلَآ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ وَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

(ئى مۇھەممەد!) بىز غەربىي تاغنىڭ بىر تەرىپىدە مۇساغا ۋەھى نازىل قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ، (بۇنى) ئۆز كۆزۈڭ بىلەنمۇ كۆرمىگەن ئىدىڭ[44]. لېكىن بىز نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ياراتتۇق، ئۇلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولدى، سەن مەدىيەن ئاھالىسىنىڭ ئىچىدە ئۇلارغا بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى تىلاۋەت قىلىپ تۇرغۇچى بولغىنىڭ يوق، لېكىن بىز (سېنى ئۇلاردىن باشقا بىر قەۋمكە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق[45]. بىز تۇر تېغىنىڭ بىر تەرىپىدە (مۇساغا) سۆز قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ، لېكىن بۇ سەندىن ئىلگىرى ھېچبىر ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلمىگەن قەۋمنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ۋەز -

[1] سۈرە ھاققە 9 — 10 - ئايەتلەر.

www.munber.org

نەسىھەت ئېلىشى ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان رەھمەتتۇر[46]. ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرى (يەنى كۇفرى ۋە گۇناھلىرى) تۈپەيلىدىن،ئۇلارغا بىرەر ئازاب كەلسە، «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتكەن بولساڭ ئىدىڭ، سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق ۋە مۆمىنلەردىن بولاتتۇق» دېمەسلىكلىرى ئۈچۈن (سېنى ئۇلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق)[47].

كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنىڭ دەلىلىگە بۇراش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنىڭ دەلىلى - پاكىتىغا بۇرايدۇ. چۈنكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام غەيبتىن بېرىلگەن خەۋەرنى ئاڭلىغۇچىدۇر. گويا ئىلگىرى بولغان ئىشلار ئۈستىدە ھازىردەك، ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرغاندەك ھېس قىلىدىغان ئۆتمۈشنىڭ غەيىب خەۋەرلىرىنى خەۋەر قىلىدۇ. ھالبۇكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ساۋاتسىز بىر ئادەم بولۇپ، كىتاب ئوقۇشنى بىلمەيتتى. ئۇ ئوقۇشنى ۋە يېزىشنى بىلمەيدىغان قەۋم ئارىسىدا چوڭ بولغان ئىدى. الله تائالا ئۇنىڭغا ھەزرىتى مەريەم ۋە مەريەمگە يۇز بەرگەن غەيىب ئىشلار ھەققىدىمۇ خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەريەمنى ئۇلارنىڭ قايسىسى تەربىيىسىگە ئېلىش (مەسلىسىدە چەك تاشلاش يۈزىسىدىن) قەلەملىرىنى (سۇغا) تاشلىغان چاغدا، سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ. (مەريەم كىمنىڭ تەربىيىسىدە بولۇشىنى) ئۆز ئارا جاڭجال قىلىشقانلىرىدا سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ﴾[1] يەنى شۇ ئىشلارنىڭ ئۈستىدە سەن يوق ئىدىڭ. لېكىن، الله ئۇنى ساڭا ۋەھيي قىلدى.

شۇنداقلا الله نۇھ ۋە ئۇنىڭ قەۋمى، الله تائالانىڭ نۇھنى قۇتقۇزۇشى، قەۋمىنى سۇدا غەرق قىلىشى ھەققىدە قىلغان خەۋىرىنى ئۇ بىلمەيتتى. ئاندىن الله مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئەنە شۇ (قىسسە) غەيبكە ئائىت خەۋەرلەردىندۇر. ساڭا ئۇنى ۋەھيي قىلدۇق، سەن ۋە سېنىڭ قەۋمىڭ بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇنى بىلمەيتتىڭلار، سەۋر قىلغىن، شۇبھىسىزكى، ياخشى ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا مەنسۇپتۇر﴾[2].

الله بۇ سۇرىنىڭ ئاخىرىدا يەنە مۇنداق دېدى: ﴿مانا بۇلار (ئاھالىسىنى بىز ھالاك قىلغان) يۇرتلارنىڭ خەۋەرلىرىدۇر. ساڭا (ۋەھيي ئارقىلىق) بايان قىلىمىز﴾[3] الله تائالا بۇ يەردە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى بېشىدىن ئاخىرىغىچە خەۋەر قىلغان ۋە ئۇنىڭغا الله نىڭ ۋەھيي قىلىشى، ئۇنىڭ بىلەن الله نىڭ سۆزلىشىشىنىڭ قانداق ياشلانغانلىقى ھەققىدە خەۋەر قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) بىز غەربىي تاغنىڭ بىر تەرىپىدە مۇساغا ۋەھيي نازىل قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! غەربىي تاغنىڭ بىر تەرىپىدە، ۋادىنىڭ كۇن چىقىش تەرىپىدىكى بىر تۈپ دەرەخ تەرەپتىن الله مۇساغا سۆزلىگەن يەردە سەن يوق ئىدىڭ.

﴿**(بۇنى) ئۆز كۆزۈڭ بىلەنمۇ كۆرمىگەن ئىدىڭ**﴾ لېكىن پاك ۋە يۇكسەك الله بۇنى ئۆمۈرى ئۇزۇن بولغان ئۆزلىرىگە الله تەرىپىدىن كەلگەن دەلىللەرنى ۋە ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە الله ۋەھيي قىلغان نەرسىلەرنى ئۇنتۇپ كەتكەن ئۇممەتلەرنىڭ بارلىقىغا دەلىل - پاكىت بولسۇن ئۈچۈن ساڭا ۋەھيي قىلدى.

﴿**سەن مەدىيەن ئاھالىسىنىڭ ئىچىدە ئۇلارغا بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى تىلاۋەت قىلىپ تۇرغۇچى بولغىنىڭ يوق**﴾ يەنى ساڭا مەدىيەن ئەھلىنىڭ پەيغەمبىرى شۇئەيبنىڭ قەۋمىگە نېمىدېگەنلىكى، ئۇلارنىڭ

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 44 - ئايەت.
[2] سۈرە ھۇد 49 - ئايەت.
[3] سۈرە ھۇد 100 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇنىڭغا قانداق جاۋاب قايتۇرغانلىقى خەۋەر قىلىنغاندا، سەن ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ تۇرغۇچى ئەمەس ئىدىڭ.

﴿**لېكىن بىز (سېنى ئۇلاردىن باشقا قەۋمگە پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق**﴾ يەنى لېكىن بىز ساڭا ئۇ خەۋەرلەرنى ۋەھىي قىلدۇق ۋە سېنى ئىنسانلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق ﴿**بىز تۇر تېغىنىڭ بىر تەرىپىدە (مۇساغا) سۆز قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد) بىز غەربىي تاغنىڭ بىر تەرىپىدە مۇساغا ۋەھىي نازىل قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ**﴾ الله بۇھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ مۇساغا نىدا قىلدى﴾[1] ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇنى پەرۋەردىگارى تۇۋا ناملىق مۇقەددەس ۋادىدا (مۇنداق دەپ) چاقىردى﴾[2] ﴿ئۇنىڭغا بىز تۇر تېغىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن نىدا قىلدۇق، ئۇنى بىز مۇناجات ئۇچۇن (دەرگاھىمىزغا) يېقىنلاشتۇردۇق﴾[3].

﴿**لېكىن بۇ سەندىن ئىلگىرى ھېچبىر ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلمىگەن قەۋمنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۇچۇن، ئۇلارنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشى ئۇچۇن، پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان رەھمەتتۇر**﴾. يەنى بۇنىڭدىن ھېچ نەرسىنى سەن ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرگىنىڭ يوق. لېكىن، الله تائالا ئۇنى ساڭا ۋەھىي قىلدى. الله تائالا ساڭا ۋە بەندىلەرگە رەھمەت قىلىپ، سەن ئۇلارغا ئېلىپ كەلگەن نەرسە بىلەن ئۇلارنىڭ ھىدايەت تېپىشى ئۇچۇن، سېنى ئۇلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىنى ساڭا خەۋەر قىلدى.

﴿**ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرى (يەنى كۇفرى ۋە گۇناھلىرى) تۇپەيلىدىن، ئۇلارغا بىرەر ئازاب كەلسە، «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتكەن بولسا ئىدىڭ، سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق ۋە مۆمىنلەردىن بولاتتۇق» دېمەسلىكى ئۇچۇن**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ كۇفرى تۇپەيلىدىن، ئۇلارغا بىرەر ئازاب كەلگەندە، ئۇلار ئۆزلىرىگە بىرەر پەيغەمبەر، بىرەر ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلمىگەنلىكىنى باھانە قىلىپ ئىمان ئېيتمىغانلىقلىرى ئۇچۇن، يەنە ئۇلارنىڭ ئۆزىرە ئېيتىشىغا يول قويماي ئۇلارغا قارشى دەلىل تۇرغۇزۇش مەقسىتىدە سېنى ئۇلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق.

الله بۇ ھەقتە مۇبارەك كىتابى قۇرئاننى نازىل قىلغانلىقىنى بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿(مېنىڭ قۇرئان نازىل قىلىشىم) سىلەرنىڭ، پەقەت بىزدىن ئىلگىرىكى ئىككى تائىپىگىلا (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالارغىلا) كىتاب نازىل قىلىنغان، ئۇلارنىڭ ئوقۇغان كىتابلىرىدىن بىزنىڭ زادىلا خەۋىرىمىز يوق، دېمەسلىكىڭلار ئۇچۇندۇر. ياكى سىلەرنىڭ ئەگەر بىزگە كىتاب نازىل قىلىنغان بولسا، بىز ئەلۋەتتە ئۇلاردىن ئارتۇق ھىدايەت تاپقان بولاتتۇق، دېمەسلىكىڭلار ئۇچۇندۇر. سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن ھەقىقەتەن پاكىت، ھىدايەت ۋە رەھمەت نازىل بولدى﴾[4] ﴿ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەردىن كېيىن الله نىڭ ئالدىدا كىشىلەر (يەنى پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن بولسا، ئەلۋەتتە ئىمان ئېيتاتتىم ۋە ئىتائەت قىلاتتىم دېگۈچىلەر) گە باھانە بولۇپ قالماسلىقى ئۇچۇن، (ئىتائەت قىلغۇچىلارغا جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنى دوزاختىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق﴾[5].

---

[1] سۈرە شۇئەرا 10 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نازىئات 16 - ئايەت.
[3] سۈرە مەريەم 52 - ئايەت.
[4] سۈرە ئەنئام 156 — 157 - ئايەتلەر.
[5] سۈرە نىسا 165 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئى ئەھلى كىتاب! (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) بىزگە (ساۋاب بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (ئازابتىن) ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلمىدى دېمەسلىكىڭلار ئۈچۈن پەيغەمبەرلەر ئۇزۇلۇپ قالغان بىر زاماندا سىلەرگە (شەرىئەتنى ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرىنى) بايان قىلىپ بېرىدىغان رەسۇلمىز كەلدى. ھەقىقەتەن سىلەرگە خۇش خەۋەر بەرگۈچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) كەلدى (ئەمدى سىلەرگە ئۇزرە قالمىدى)﴾[1]. بۇ ھەقتە ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلۡحَقُّ مِنۡ عِندِنَا قَالُواْ لَوۡلَآ أُوتِيَ مِثۡلَ مَآ أُوتِيَ مُوسَىٰٓۚ أَوَلَمۡ يَكۡفُرُواْ بِمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ مِن قَبۡلُۖ قَالُواْ سِحۡرَانِ تَظَٰهَرَا وَقَالُوٓاْ إِنَّا بِكُلّٖ كَٰفِرُونَ ٤٨ قُلۡ فَأۡتُواْ بِكِتَٰبٖ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ هُوَ أَهۡدَىٰ مِنۡهُمَآ أَتَّبِعۡهُ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ٤٩ فَإِن لَّمۡ يَسۡتَجِيبُواْ لَكَ فَٱعۡلَمۡ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهۡوَآءَهُمۡۚ وَمَنۡ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيۡرِ هُدٗى مِّنَ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ٥٠ ۞ وَلَقَدۡ وَصَّلۡنَا لَهُمُ ٱلۡقَوۡلَ لَعَلَّهُمۡ يَتَذَكَّرُونَ ٥١

ئۇلارغا بىز ۋەھى قىلغان ھەقىقەت نازىل بولغان چاغدا، ئۇلار: «ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) نېمىشقا مۇساغا بېرىلگەن مۆجىزە بېرىلمىدى» دېدى. ئۇلار ئىلگىرى مۇساغا بېرىلگەن مۆجىزىنى ئىنكار قىلمىدىمۇ؟ ئۇلار: «(تەۋرات بىلەن قۇرئان) بىر ـ بىرىنى تەستىق قىلىدىغان سېھىردۇر» دېدى. ئۇلار: «بىز ھەقىقەتەن (ئىككى كىتابنىڭ) ھەربىرىنى ئىنكار قىلغۇچىمىز» دېدى[48]. ئېيتقىنكى، «ئەگەر (ئۇ ئىككى كىتاب سېھىردۇر دېگەن سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولىدىغان بولساڭلار، ئۇ ئىككى كىتابقا قارىغاندا، ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل بولغان تېخىمۇ توغرا بىر كىتاب كەلتۈرۈپ بېقىڭلار، مەن ئۇنىڭغا ئەگىشەي»[49]. ئەگەر ئۇلار ساڭا جاۋاب بەرمىسە، بىلگىنكى، ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىنىڭ نەپسى خاھىشىغىلا ئەگىشىدۇ، ئاللاھ ۋەھيى قىلغان توغرا يولنى قويۇپ نەپسى خاھىشىغا ئەگەشكەن كىشىدىنمۇ ئازغۇن ئادەم بارمۇ؟ ئاللاھ ھەقىقەتەن زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ[50]. ۋەز ـ نەسىھەت ئالسۇن دەپ، شۇنىسىزكى، ئۇلارغا قۇرئاننى ئۇزۇلدۇرمەي چۈشۈردۇق[51].

كاپىرلارنىڭ خاتالاشتۇرۇش ئۈچۈن سوئال سورىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا

ئەگەر ئاللاھ ئۇلارنى ئايەت نازىل قىلىشتىن بۇرۇن جازالىسا، ئۇلار ئۇزلىرىگە پەيغەمبەر كەلمىگەنلىكىنى باھانە قىلىپ ئىمان ئېيتمايدىغانلىقلىرى ئۈچۈن ئۇزرە ئېيتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئۇلارغا ئاللاھ نېگە دەرگاھىدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى ئارقىلىق قۇرئان نازىل بولغاندا، ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى خاتالاشتۇرۇش، قۇرئان بىلەن قارشىلىشىش، ئۇنى ئىنكار قىلىش، نادانلىق قىلىش ۋە ئۇنىڭدىن تېنىش يۈزىسىدىن مۇنداق سوئال سورايدۇ: **﴿ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) نېمىشقا مۇساغا بېرىلگەن مۆجىزە بېرىلمىدى؟﴾**

[1] سۈرە مائىدە 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇلار بۇ سوئاللىرى ئارقىلىق ھاسسىنىڭ ئەجدىرھاغا ئايلىنىشى، قولىنىڭ قويىنىدىن ئاپئاق بولۇپ چىقىشى، سۇ ئاپىتى، چېكەتكە، پىت، پاقا، قان بالالىرى، زىرائەت ۋە مېۋە مەھسۇلاتلىرىنىڭ كېمىيىپ كېتىشى قاتارلىق الله نىڭ دۈشمەنلىرىگە قىينىچىلىق تۇغدۇرىدىغان ئاپەتلەر بىلەن؛ دېڭىزنىڭ يېرىلىشى، بۇلۇتنىڭ سايىۋەن بولۇشى، ئاسماندىن تەرەنجىبىن بىلەن بۆدۈنىنىڭ چۈشۈرۈلۈشى، بۇنىڭدىن باشقا مۆمىنلەرگە رەھمەت قىلىپ بېرىلگەن نۇرغۇن مۆجىزىلەردىن، الله مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قولى ئارقىلىق پىرئەۋنگە، ئۇنىڭ قەۋمىگە ۋە ئىسرائىل ئەۋلادىغا ئۆزىنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە دەلىل - پاكىت قىلىپ كۆرسەتكەن ئاجايىپ مۆجىزىلەر (ۋە يېڭىلمەس دەللىلەرنى كۆزدە تۇتىدۇ. مۇشۇنداق مۆجىزىلەر پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىگە قىلچە تەسىر قىلمايلا قالماستىن ئەكسىچە، ئۇلار مۇسا ۋە قېرىنداشى ھارۇننىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلدى. ئۇلار بۇ ئىككىسىگە مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿«سەن بىزگە ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىدىن بىزنى ۋاز كەچتۇرۇش ۋە زېمىن (يەنى مىسىر زېمىنى) نىڭ سەلتەنەتىنى ئىككىڭلارنىڭ قىلىۋېلىش ئۈچۈن كەلدىڭمۇ؟ بىز ئىككىڭلارغا ئىشەنمەيمىز»﴾[1] دېدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ئۇ ئىككىسىنى (يەنى مۇسا بىلەن ھارۇننى) ئىنكار قىلىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھالاك بولدى﴾[2].

ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنىڭ مۆجىزىلەرگە ئىشەنمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

شۇنىڭ ئۈچۈن الله بۇ يەردە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار ئىلگىرى مۇساغا بېرىلگەن مۆجىزىنى ئىنكار قىلمىدىمۇ؟**﴾ يەنى ئىنسانلار مۇساغا بېرىلگەن ئەنە شۇ بۇيۇك مۆجىزىلەرنى ئىنكار قىلمىدىمۇ؟ ﴿**ئۇلار: «ئۇ ئىككىسى بىر بىرىنى تەستىق قىلىدىغان ئىككى سېھىرگەردۇر» دېدى**﴾ يەنى مۇسا بىلەن ھارۇن بىر - بىرىگە ياردەملىشىدىغان سېھىرگەرلەردۇر.

﴿**ئۇلار: «بىز ھەقىقەتەن ھەر بىرىنى ئىنكار قىلىمىز» دېدى**﴾ يەنى بىز مۇسا بىلەن ھارۇننىڭ ھەر ئىككىلىسىنى ئىنكار قىلىمىز. مۇسا بىلەن ھارۇن بىر - بىرىدىن ئايرىلمايدىغان سۆھبەتداش تۇغقانلاردىن بولغانلىقى ئۈچۈن ئايەتتە ئىككىسىنىڭ بىرى تىلغا ئېلىنسىلا ئىككىلىسىگە ئومۇم بولىدۇ.

مۇسا ۋە ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارغا سېھىرگەر دەپ بوھتان چاپلاش توغرىسىدا

مۇجاھىد ئىبنى جەبىر مۇنداق دەيدۇ: يەھۇدىيلار قۇرەيشلەرنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا: ساڭا نېمىشقا مۇساغا بېرىلگەن مۆجىزە بېرىلمىدى؟ دېيىشكە بۇيرۇدى. ئاندىن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار ئىلگىرى مۇساغا بېرىلگەن مۆجىزىنى ئىنكار قىلمىدىمۇ؟ ئۇلار: «ئۇ ئىككىسى بىر بىرىنى تەستىقلايدىغان ئىككى سېھىرگەردۇر» دېدى**﴾.

مۇجاھىد يەنە مۇنداق دەيدۇ: يەنى مۇسا بىلەن ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارغا يەھۇدىيلار: ئۇ ئىككىسى بىر - بىرىگە ياردەم قىلىدىغان، بىر - بىرىنى قۇۋۋەتلەيدىغان، بىرى يەنە بىرىنىڭ "پەيغەمبەرلىكىنى" تەستىق قىلىدىغان سېھىرگەرلەردۇر، دەپ بوھتان چاپلىدى.

---

[1] سۈرە يۇنۇس 78 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۆئمىنۇن 48 - ئايەت.

www.munber.org

بوھتانغا قايتۇرۇلغان جاۋاب توغرىسىدا

ئەمما «سەھرانى تەزاھارا» دەپ ئوقۇلغان قىرائەتتە، ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ۋە ئەۋفي، ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلىپ: ئۇلار تەۋرات بىلەن قۇرئاننى كۆزدە تۇتىدۇ دېدى. چۈنكى، ئۇنىڭدىن كېيىن الله مۇنداق دېگەن: ﴿**ئېيتقىنكى: «ئەگەر (ئۇ ئىككى كىتاب سېھىردۇر دېگەن سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولىدىغان بولساڭلار، ئۇ ئىككى كىتابقا قارىغاندا، الله تەرىپىدىن نازىل بولغان تېخىمۇ توغرا بىر كىتاب كەلتۈرۈپ بېقىڭلار، مەن ئۇنىڭغا ئەگىشەي»**﴾ الله نۇرغۇن ئورۇندا تەۋرات بىلەن قۇرئاننى بىر يەردە بايان قىلىدۇ.

مەسىلەن: الله نېگە ﴿ئېيتقىنكى، «مۇسا ئېلىپ كەلگەن ۋە كىشىلەرگە نۇر، ھىدايەت بولغان كىتابنى كىم نازىل قىلدى؟»﴾[1] دېگەن ئايىتى بىلەن ﴿بۇ (قۇرئان) مەككە ئاھالىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن بىز نازىل قىلغان، ئۇنىڭدىن ئىلگىرى نازىل قىلىنغان (تەۋرات ۋە ئىنجىلغا ئوخشاش) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى مۇبارەك كىتابتۇر﴾[2] دېگەن ئايىتى بۇنىڭ مىسالىدۇر.

الله سۈرە ئەنئامنىڭ ئاخىرىدىمۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاندىن ئۇلار (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادى) ئۆز پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولىدىغانلىقىغا ئىشەنسۇن دەپ، ياخشىلىق قىلغان ئادەمگە بېرىدىغان نېمىتىمىزنى مۇكەممەللەشتۈرۈش، (ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ دىنىي ئىشلىرىدا ئېھتىياجلىق بولغان) ھەر بىر نەرسىنى تەپسىلىي بايان قىلىش، (ئىسرائىل ئەۋلادىنى) ھىدايەت قىلىش ۋە (ئۇلارغا) رەھمەت قىلىش يۈزىسىدىن، مۇسانىڭ كىتاب (يەنى تەۋرات) ئاتا قىلىدۇق. بۇ بىز نازىل قىلغان (قۇرئان) مۇبارەك كىتابتۇر، الله نېگە رەھمىتىنى ئۈمىد قىلغۇچىلاردىن بولۇش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار، (ئۇنىڭغا مۇخالىپەتچىلىك قىلىشتىن)﴾[3].

جىنلار مۇنداق دېدى: ﴿ھەقىقەتەن بىز مۇسادىن كېيىن نازىل بولغان، ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكى كىتابلارغا ئۇيغۇن كېلىدىغان، ھەق دىنغا ۋە تۇغرا يولغا باشلايدىغان كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) تىڭشىدۇق﴾[4].

ۋەرەقە ئىبنى نەۋفەل مۇنداق دەيدۇ: بۇ مۇسانىڭ نازىل قىلىنغان ۋەھىيدۇر. ئەقىل ئىگىلىرى شۇنى بىلىشى كېرەككى، الله تائالا ئاسماندىن پەيغەمبەرلىرىگە نازىل قىلغان سانسىز كىتابلار ئىچىدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلغان كىتاب بولغان قۇرئاندىن مۇكەممەل، ھەممە بىلىمنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، پاساھەتلىك، بۈيۈك، شەرەپلىك، بىرەر كىتاب نازىل قىلغىنى يوق. تەۋرات شان - شەرەپ ۋە بۈيۈكلۈكتە قۇرئاندىن قالسا ئىككىنچى كىتاب بولۇپ، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغاندۇر.

بۇ كىتاب توغرىسىدا الله مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ھەقىقەتەن (مۇساغا) تەۋراتنى نازىل قىلدۇق، تەۋراتتا (توغرا يولغان يېتەكلەيدىغان) ھىدايەت ۋە نۇر بار، (الله نېگە ھۆكمىگە) بويسۇنغان پەيغەمبەرلەر يەھۇدىيلار ئارىسىدا (تەۋرات بىلەن) ھۆكۈم قىلىدۇ، (يەھۇدىيلارنىڭ) زاھىتلىرى ۋە ئۆلىمالىرىمۇ

---

[1] سۈرە ئەنئام 91 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنئام 92 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنئام 154 — 155 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە ئەھقاف 30 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

(ئۆزگەرتىشتىن) ساقلاشقا بۇيرۇلغان كىتابۇللاھ (يەنى تەۋرات) بويىچە ھۆكۈم قىلىدۇ. ئۇلار تەۋراتنى (ئۆزگەرتىشتىن ساقلاشقا) نازارەتچى ئىدى﴾[1].

ئىنجىل بولسا پەقەت تەۋراتتىكى ئەھكاملارنى تولۇقلاش، ئىسرائىل ئەۋلادىغا ھارام قىلىنغان بەزى نەرسىلەرنى ھالال قىلىش يۈزىسىدىن نازىل قىلىنغان كىتابتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئېيتقىنكى، «ئەگەر (ئۇ ئىككى كىتاب سېھىردۇر دېگەن سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولىدىغان بولساڭلار، ئۇ ئىككى كىتابقا قارىغاندا، اللە تەرىپىدىن نازىل بولغان تېخىمۇ توغرا بىر كىتاب كەلتۈرۈپ بېقىڭلار، مەن ئۇنىڭغا ئەگىشەي**»﴾ يەنى سىلەر ھەقنى قوغدايدىغان، باتىلغا قارشى تۇرىدىغان بولساڭلار شۇنداق بىر كىتاب كەلتۈرۈپ بېقىڭلار.

نەپسى خاھىشىغا ئەگەشكەن كىشىنىڭ ئېزىپ كېتىشى توغرىسىدا

﴿**ئەگەر ئۇلار ساڭا جاۋاب بەرمىسە**﴾ يەنى ئەگەر ئۇلار سېنىڭ ئۇلارغا قىلغان سۆزۈڭگە جاۋاب بەرمىسە ۋە ھەقىقەتكە ئەگەشمىسە، ﴿**بىلگىنكى، ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىنىڭ نەپسى خاھىشىغىلا ئەگىشىدۇ**﴾ يەنى ھېچقانداق دەلىل - پاكىتسىز ئەگىشىدۇ. اللە نېڭ كىتابىدىن ئېلىنغان ھېچقانداق دەلىل بولماستىن ﴿**اللە ۋەھيي قىلغان توغرا يولنى قويۇپ نەپسى خاھىشىغا ئەگەشكەن كىشىدىنمۇ ئازغۇن ئادەم بارمۇ؟ اللە ھەقىقەتەن زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ**﴾.

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۇبھىسىزكى، ئۇلارغا قۇرئاننى ئۇزۇلدۇرمەي چۈشۈردۇق**﴾ مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارغا قۇرئاننى تەپسىلىي بايان قىلدۇق. سۇددى مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارغا قۇرئاننى روشەن بايان قىلدۇق. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: اللە ئۇلارنى ﴿**ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن دەپ**﴾ ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرنىڭ قانداق قىلىنغانلىقىنى، اللە نېڭ ئاسىيلارنى قانداق بىر تەرەپ قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى ئۇلارغا خەۋەر قىلدى. مۇجاھىد ۋە باشقىلار مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارغا چۈشۈردۇق**﴾ يەنى قۇرەيشلەرگە چۈشۈردۇق.

* * * * * * *

ٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلِهِۦ هُم بِهِۦ يُؤۡمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِهِۦٓ إِنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّنَآ إِنَّا كُنَّا مِن قَبۡلِهِۦ مُسۡلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُوْلَٰٓئِكَ يُؤۡتَوۡنَ أَجۡرَهُم مَّرَّتَيۡنِ بِمَا صَبَرُواْ وَيَدۡرَءُونَ بِٱلۡحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ يُنفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِذَا سَمِعُواْ ٱللَّغۡوَ أَعۡرَضُواْ عَنۡهُ وَقَالُواْ لَنَآ أَعۡمَٰلُنَا وَلَكُمۡ أَعۡمَٰلُكُمۡ سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمۡ لَا نَبۡتَغِي ٱلۡجَٰهِلِينَ ﴿٥٥﴾

قۇرئاندىن ئىلگىرى بىز كىتاب (يەنى ئىنجىل، تەۋرات) نازىل قىلغانلار (يەنى ناسارا ۋە يەھۇدىيلارنىڭ مۆمىنلىرى) قۇرئانغا ئىشىنىدۇ[52]. ئۇلارغا قۇرئان تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا، ئۇلار: «بىز قۇرئانغا ئىشەنىدۇق. شۇبھىسىزكى، ئۇ پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن نازىل بولغان ھەقىقەتتۇر. بىز ھەقىقەتەن بۇنىڭدىن بۇرۇن مۇسۇلمان ئىدۇق» دەيدۇ[53]. ئۇلارنىڭ قىلغان سەۋر - تاقىتى ئۈچۈن ئۇلارغا قوش ساۋاب بېرىلىدۇ، ئۇلار ياخشىلىق ئارقىلىق يامانلىقنى دەپئى قىلىدۇ، بىز ئۇلارغا رىزىق قىلىپ

[1] سۈرە مائىدە 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بەرگەن نەرسىلەردىن ياخشىلىق يوللىرىغا سەرپ قىلىدۇ[54]. ئۇلار بىھۇدە سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ (يەنى قۇلاق سالماي): «بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈن، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈن، سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، بىز نادانلاردىن دوستلۇق تىلىمەيمىز» دەيدۇ[55].

ئەھلى كىتابتىن مۆمىن بولغانلار توغرىسىدا

الله ئەھلى كىتابتىن ئەۋلىيا - ئۆلىمالارنىڭ قۇرئانغا ئىمان ئېيتىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئاتا قىلغان كىتابنى تېگىشلىك رەۋىشتە ئوقۇيدىغانلار بار، ئەنە شۇلار ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ﴾[1] ﴿ئەھلى كىتاب ئارىسىدا ھەقىقەتەن الله غا ئىمان كەلتۈرىدىغان، سىلەرگە نازىل بولغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا)، ئۆزلىرىگە نازىل بولغان كىتابقا (يەنى تەۋراتقا ۋە ئىنجىلغا) ئىشىنىدىغانلار بار، ئۇلار الله دىن قورقىدۇ﴾[2] ﴿شۇبھىسىزكى، قۇرئان نازىل بولۇشتىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا (تەسىرلىنىپ) دەرھال سەجدىگە بارىدۇ. ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز پاكتۇر، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ۋەدىسى چوقۇم ئورۇنلىنىدۇ» دەيدۇ﴾[3].

﴿بىز ناسارالار دېگەن كىشىلەرنىڭ دوستلۇق جەھەتتە مۆمىنلەرگە ھەممىدىن يېقىن ئىكەنلىكىنىمۇ چوقۇم بايقايسەن، بۇ، ناسارالارنىڭ ئىچىدە ئۆلىمالار، راھىبلار بولغانلىقى ۋە (ھەقنى قوبۇل قىلىشتا) تەكەببۇرلۇق قىلمايدىغانلىقلىرى ئۈچۈندۇر. ئۇلار پەيغەمبەرگە نازىل قىلىنغان قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا ھەقىقەتنى تونۇغانلىقلىرىدىن، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قويۇلغانلىقىنى كۆرىسەن، ئۇلار ئېيتىدۇ: «رەببىمىز، بىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزنى (پەيغەمبىرىڭنى، كىتابىڭنى) ئېتىراپ قىلغۇچىلار قاتارىدىن قىلغىن﴾[4].

سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دېدى: بۇ ئايەت نەجاشى ئەۋەتكەن يەتمىش ناسارا ئۆلىمالىرى ھەققىدە نازىل بولدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلگەن چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا سۈرە ياسىننى بېشىدىن ئاخىرغىچە ئوقۇپ بەردى. ئۇلار ئۇنى يىغلاپ تۇرۇپ ئاڭلىدى ۋە ئىسلامغا كىردى. ئۇلار ھەققىدە يەنە بۇ ئايەت نازىل بولدى: ﴿**قۇرئاندىن ئىلگىرى بىز كىتاب (يەنى ئىنجىل، تەۋرات) نازىل قىلغانلار (يەنى يەھۇدىي ۋە ناسارالارنىڭ مۆمىنلىرى) قۇرئانغا ئىشىنىدۇ. ئۇلارغا قۇرئان تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا، ئۇلار: «بىز قۇرئانغا ئىشەنىدۇق. شۇبھىسىزكى، ئۇ پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن نازىل بولغان ھەقىقەتتۇر. بىز ھەقىقەتەن بۇنىڭدىن بۇرۇن مۇسۇلمان ئىدۇق» دەيدۇ**﴾ يەنى قۇرئان نازىل بولۇشتىن ئىلگىرى بىز مۇسۇلمان ئىدۇق. الله تائالانى بىر ۋە بار دەپ ئېتىقاد قىلاتتۇق، الله تائالاغا ئىخلاس بىلەن ئىبادەت قىلاتتۇق. الله نىڭ ئىمانغا چاقىرغان دەۋىتىنى قوبۇل قىلغان ئىدۇق، دەيدۇ.

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنىڭ قىلغان سەۋرى تاقىتى ئۈچۈن ئۇلارغا قوش ساۋاب بېرىلىدۇ**﴾ يەنى بۇ سۈپەت بىلەن سۈپەتلەنگەن ئەنە شۇلار بىرىنچى كىتابقا ئاندىن كېيىن ئىككىنچى كىتابقا ئىمان ئېيتقانلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرىنچى پەيغەمبەرگە ئاندىن كېيىن ئىككىنچى پەيغەمبەرگە ئىمان ئېيتقانلىقلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا قوش ساۋاب بېرىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنىڭ قىلغان سەۋرى - تاقىتى ئۈچۈن**﴾ يەنى ھەقىقەتكە ئەگىشىشتە چىداملىق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا قوش ساۋاب بېرىلىدۇ. چۈنكى، بۇنىڭغا ئوخشاش ئىشنىڭ مۇشەققىتى ئىنسانلارغا ئېغىر تۇيۇلىدۇ.

---

[1] سۈرە بەقەرە 121 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئال ئىمران 199 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئىسرا 107 — 108 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە مائىدە 82 — 83 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى، ئەبۇمۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىرنچىسى: ئەھلى كىتابتىن ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتقان، ئاندىن كېيىن ماڭا ئىمان ئېيتقان ئادەمگە، ئىككىنچىسى: الله نىڭ ھەققىنى ۋە خوجايىنىنىڭ ھەققىنى ئۆز جايىدا ئادا قىلغان قۇلغا، ئۈچىنچىسى: بىر ئادەمنىڭ قولىدا بىر چۆرە قىز بولۇپ ئۇنى ياخشى تەربىيىلىگەن، ئاندىن ئۇنى ئازاد قىلغان، ئاندىن ئۇنى نىكاھىغا ئالغان ئادەمدىن ئىبارەت ئۈچ تۈرلۈك ئادەمگە، ساۋاب قوش بېرىلىدۇ».

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇئۇمامەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن مەككە پەتھى بولغان كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىسىنىڭ بېقىنىغا شاپىلىقىم بىلەن بىرنى ئۇردۇم، ئۇ ياخشى ۋە چىرايلىق بىر سۆزنى قىلدى. ئۇ سۆزنىدە مۇنداق دېدى: ئىككى كىتاب (يەنى تەۋرات بىلەن ئىنجىل) ئەھلىدىن كىمكى ئىسلامنى قوبۇل قىلسا، ئۇنىڭغا قوش ساۋاب بولىدۇ. بىزگە پايدىلىق نەرسە ئۇنىڭغىمۇ پايدىلىقتۇر، بىزگە زىيانلىق نەرسە ئۇنىڭغىمۇ زىيانلىقتۇر. مۇشرىكلاردىن كىم ئىسلامنى قوبۇل قىلسا، ئۇنىڭغا بىر ساۋاب بولىدۇ. بىزگە پايدىلىق نەرسە ئۇنىڭغىمۇ پايدىلىقتۇر، بىزگە زىيانلىق نەرسە ئۇنىڭغىمۇ زىيانلىقتۇر».

﴿**ئۇلار ياخشىلىق ئارقىلىق يامانلىقنى دەپئى قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار يامانلىققا يامانلىق بىلەن تاقابىل تۇرماستىن بەلكى ئەپۇ قىلىدۇ ۋە كەچۈرىدۇ: ﴿**بىز ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىدىن ياخشىلىق يوللىرىغا سەرپ قىلىدۇ**﴾ يەنى الله ئۇلارغا ھالال رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىدىن ئائىلىسىدىكىلەرگە، تۇغقانلىرىغا ۋە الله نىڭ مەخلۇقاتلىرىغا سەرپ قىلىش ۋاجىب بولغان نەپىقىلەر ئۈچۈن، پەرز زاكات بېرىش، ياخشى يوللارغا ئىشلىتىش، نەپىلە سەدىقە بېرىش ئۈچۈن ۋە الله رازىلىقىنى كۆزلەپ قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدۇ.

﴿**ئۇلار بىھۇدە سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ**﴾ يەنى ئۇنداق سۆزلەرنى قىلغانلار بىلەن ئارىلاشمايدۇ، ئۇلار بىلەن بىللە تۇرمايدۇ. بەلكى ئۇلار الله تائالانىڭ مۇنداق دېگىنىدەك قىلىدۇ، ئۇلار: ﴿ياماق سۆزنى ئاڭلاپ قالغان چاغدا ئالىيجانابلىق بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ﴾[1].

ئۇلار: ﴿**«بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈن، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈن، سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، بىز نادانلاردىن دوستلۇق تىلىمەيمىز» دەيدۇ**﴾ يەنى ئەگەر بىرەر ئەخمەق ئادەم ئەخمەقلىق قىلىپ ئۇلارغا ئۇلارنىڭ جاۋاب بېرىشىگە مۇناسىب كەلمەيدىغان ناچار سۆزنى قىلسا، ئۇلار ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيدۇ. ئۇلارغا ئۇنىڭغا ئوخشاش سەت سۆز بىلەن تاقابىل تۇرمايدۇ. ئۇلاردىن پەقەت ياخشى سۆزلا چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله ئۇلار ھەققىدە ئۇلارنىڭ مۇنداق دەيدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ: ﴿**«بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈن، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈن، سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، بىز نادانلاردىن دوستلۇق تىلىمەيمىز»**﴾ يەنى نادانلارنىڭ يولىنى خالىمايمىز، ئۇنى ھەم ياقتۇرمايمىز.

* * * * * * *

[1] سۈرە فۇرقان 72 - ئايەت.

www.munber.org

إِنَّكَ لَا تَهۡدِي مَنۡ أَحۡبَبۡتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهۡدِي مَن يَشَآءُۚ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُهۡتَدِينَ ٥٦ وَقَالُوٓاْ إِن نَّتَّبِعِ ٱلۡهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفۡ مِنۡ أَرۡضِنَآۚ أَوَلَمۡ نُمَكِّن لَّهُمۡ حَرَمًا ءَامِنٗا يُجۡبَىٰٓ إِلَيۡهِ ثَمَرَٰتُ كُلِّ شَيۡءٖ رِّزۡقٗا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ٥٧

شۇبھىسىزكى، سەن خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلالمايسەن، لېكىن اللە ئۆزى خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، اللە ھىدايەت تاپقۇچىلارنى ئوبدان بىلىدۇ[56]. ئۇلار: «ئەگەر بىز سەن بىلەن توغرا يولغا ئەگىشىدىغان بولساق، زېمىنىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىلىمىز» دېدى. ئۇلارنى بىز تىنچ ھەرەمگە يەرلەشتۈرمىدۇقمۇ؟ ھەرەمگە تۆرلۈك مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى كەلتۈرۈلىدۇ. (بۇ) بىزنىڭ دەرگاھىمىزدىن چۈشۈرۈلگەن رىزىقتۇر، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ[57].

اللە تائالانىڭ خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! ﴿**شۇبھىسىزكى، سەن خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلالمايسەن**﴾ يەنى ئۇنى ھمايە قىلىش سېنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگىنى يوق، سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ پەقەت تەبلىغ قىلىشتۇر. اللە خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ .بۇنىڭدىكى ھېكمەت ۋە دەلىل - پاكىت اللە تائالاغا خاستۇر.

اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى ھىدايەت قىلىش سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ ئەمەس، (ساڭا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە پەقەت كىشىلەرگە اللە تائالانىڭ ۋەھيىسىنى يەتكۈزۈشتۇر) لېكىن اللە خالىغان بەندىسىنى ھىدايەت قىلىدۇ﴾[1] ﴿سەن گەرچە كىشىلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ، (لېكىن) ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ﴾[2].

تۆۋەندىكى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى يۇقىرىدىكى ئىككى ئايەتكە قارىغاندا ئوچۇقراقتۇر ﴿**شۇبھىسىزكى، سەن خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلالمايسەن، لېكىن اللە ئۆزى خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، اللە ھىدايەت تاپقۇچىلارنى ئوبدان بىلىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا كىمنىڭ ھىدايەتكە لايىق ئىكەنلىكىنى ۋە كىمنىڭ ئازغۇنلۇققا لايىق ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىسلەرگە قارىغاندا، بۇ ئايەت اللە نىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ئەبۇتالىب ھەققىدە نازىل بولغان. ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ھمايە قىلاتتى. ئۇنىڭغا ياردەم بېرەتتى. ئۇنىڭ تەرىپىسىنى ئالاتتى. ئۇنى شەرئىت جەھەتتىن ئەمەس، بەلكى تۇغقانچىلىق جەھەتتىن قاتتىق ياخشى كۆرەتتى. ئەبۇتالىبنىڭ ئەجىلى توشۇپ ئۇنىڭغا ئۆلۈم ھازىر بولغاندا، اللە نىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئىمان ئېيتىشقا ۋە ئىسلامغا كىرىشكە دەۋەت قىلدى. بىراق ئۇنىڭ پىشانىسىگە يېزىلغىنى بۇرۇن كېلىپ ئۇنىڭ جېنىنى ئالدى. ئۇ كاپىر ھالەتتە جان ئۈزدى.

زۆھرى، سەئىد ئىبنى مۇسەييىبتىن، ئاتىسى مۇسەييەب ئىبنى ھەزن مەخزۇمىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇتالىبقا ئۆلۈم ھازىر بولغاندا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى، ئۇنىڭ يېنىدا ئەبۇجەھل ئىبنى ھىشام ۋە ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇئۇمەييە بار ئىدى. اللە نىڭ

---

[1] سۈرە بەقەرە 272 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە يۈسۈف 103 - ئايەت.

www.munber.org

پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «ئى تاغا! "اللە دىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر" دېگىن. بۇ شەھادەت كەلىمىسىدۇر. مەن ئۇ كەلىمە بىلەن اللە نىڭ دەرگاھىدا سېنىڭ مەنپەئەتىڭ ئۈچۈن مۇنازىرىلىشىمەن». ئەبۇجەھل ۋە ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇئۇمەييە ئېيتتىكى، ئى ئەبۇتالىب! ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈمسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇتالىبقا كەلىمە شەھادەتنى داۋاملىق تەڭلىدى، ئۇ ئىككىسىمۇ ئۇنىڭغا ئەنە شۇ سۆزنى تەكرار ئېيتىۋەردى. تاكى ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزى ئۆزىنىڭ ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ دىنىدا ئىكەنلىكىنى ئېيتىش بولدى. ئۇ: "لائىلاھە ئىللەللاھ" دېگىلى ئۇنىمىدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن ساڭا مەغپىرەت تىلەپ قىلىشتىن توسۇلۇپ قالمىساملا، سەن ئۈچۈن ئەلۋەتتە مەغپىرەت تىلەيمەن».

شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿پەيغەمبەرگە ۋە مۆمىنلەرگە مۇشرىكلارنىڭ ئەھلى دوزاخ ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، مۇشرىكلار ئۈلارنىڭ تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارغا مەغپىرەت تىلەپ قىلىش دۇرۇس ئەمەس﴾[1].

اللە تائالا ئەبۇتالىب ھەققىدە بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: «شۇبھىسىزكى سەن خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلالمايسەن، لېكىن اللە ئۆزى خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ﴾ بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

مەككە ئەھلىنىڭ ئىمان كەلتۈرۈشتىن ئۆزرە ئېيتىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

﴿**ئۇلار: «ئەگەر بىز سەن بىلەن تۇغرا يولغا ئەگىشىدىغان بولساق، زېمىنىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىلىمىز» دېدى**﴾ اللە تائالا بەزى كاپىرلارنىڭ تۇغرا يولغا ئەگەشمەسلىكىدە ئۆزرىسىنىڭ بارلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. چۈنكى، ئۇلار اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«ئەگەر بىز سەن بىلەن تۇغرا يولغا ئەگىشىدىغان بولساق، زېمىنىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىلىمىز**﴾ يەنى ئەگەر بىز سەن ئېلىپ كەلگەن تۇغرا يولغا ئەگىشىپ، ئەتراپىمىزدىكى مۇشرىك ئەرەب قەبىلىلىرى بىلەن جېدەل قىلساق، ئۇلارنىڭ بىزگە ئەزىيەت يەتكۈزىشىدىن ۋە ھۇجۇم قىلىشىدىن، بىزنى قەيەردە بولساق شۇ يەردىن ھەيدەپ چىقىرىشىدىن قورقىمىز. اللە ئۇلارغا جاۋابەن مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنى بىز تىنچ ھەرەمگە يەرلەشتۈرمىدۇقمۇ؟**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئېيتقان بۇ ئۆزرىسى پۈتۈنلەي ئورۇنسىز باھانىسىدۇر. چۈنكى، اللە ئۇلارنى بىنا قىلىنغاندىن تارتىپ تىنچ ئۇلۇغ بولغان شەھەر ھەرەمگە يەرلەشتۈردى. ئۇلارغا ئۇلارنىڭ كاپىر ۋە شېرىك كەلتۈرگەن ھالەتلىرىدە خاتىرجەم بولغان بۇ ھەرەم ئۇلار مۇسۇلمان بولغاندا، ھەقىقەتكە ئەگەشكەندە ئۇلارغا تىنچسىز بولۇپ قالارمۇ؟!

﴿**ھەرەمگە تۈرلۈك مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى كەلتۈرۈلىدۇ**﴾ يەنى ھەرەمدە چىقمايدىغان باشقا مېۋىلەر ھەرەمنىڭ ئەتراپىدىكى تائىف ۋە باشقا شەھەرلەردىن كەلتۈرۈلىدۇ. شۇنداقلا بازارلار ئېچىلىدۇ، مالالار كەلتۈرۈلىدۇ. ﴿**(بۇ) بىزنىڭ دەرگاھىمىزدىن چۈشۈرۈلگەن رىزىقتۇر، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ**﴾ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈيدۇ.

* * * * * * *

[1] سۈرە تەۋبە 113 - ئايەت.

www.munber.org

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ۖ فَتِلْكَ مَسَٰكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَن مِّنۢ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا ۖ وَكُنَّا نَحْنُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِىٓ أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى ٱلْقُرَىٰٓ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَٰلِمُونَ ﴿٥٩﴾

بىز نۇرغۇن شەھەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ئاھالىسى كەيىپ - ساپالىق تۇرمۇش كۆچۈرەتتى، بۇ ئۇلارنىڭ تۇرالغۇ جايلىرىدۇر، ئۇلار ھالاك بولغاندىن كېيىن، (ئۇ جايلاردا) ئازغىنا ۋاقىتتىن تاشقىرى ئادەم تۇرغان ئەمەس، ئۇلار (نىڭ مال - مۈلكى ۋە يۇرتىغا) بىز ۋارىسلىق قىلدۇق[58]. پەرۋەردىگارىڭ شەھەرلەرنىڭ مەركىزىگە، ئۇلارنىڭ ئاھالىسىگە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئوقۇپ بېرىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتمىگىچە شەھەرلەرنى ھالاك قىلغۇچى بولمىدۇق، شەھەرلەرنىڭ ئاھالىسى زالىم بولمىغىچە شەھەرلەرنى ھالاك قىلغۇچىمۇ بولمىدۇق[59].

شەھەرلەرنىڭ دەلىل بايان قىلىنمىغاندىن كېيىن ئاندىن ھالاك قىلىنىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇش توغرىسىدا

ئاللە تۆۋەندىكى ئايەتنى مەككە ئەھلىگە قارىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز نۇرغۇن شەھەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ئاھالىسى كەيپ - ساپالىق تۇرمۇش كەچۈرەتتى**﴾ يەنى ئۇلار چېكىدىن ئاشتى، كەيپ - ساپالىق تۇرمۇشقا بېرىلدى. ئاللە ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن ئاللە تائالانىڭ نېمەتلىرىگە كۆپ-كۆرلۈق قىلدى.

﴿ئاللە مۇنداق بىر مىسالنى كەلتۈرىدۇ: بىر شەھەر (يەنى مەككە ئاھالىسى) بولۇپ، (ئەسلىدە) تىنچ - خاتىرجەم ئىدى. ئۇنىڭ رىزقى تەرەپ - تەرەپتىن كەڭتاشا كېلىپ تۇراتتى، (ئۇنىڭ ئاھالىسى) ئاللە نىڭ نېمەتلىرىگە كۇپرىلىق قىلدى، ئاللە ئۇلارغا قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن ئاچلىقنىڭ ۋە قورقۇنچنىڭ ئەلىمىنى تېتىتتى. ئۇلارغا ئۆز ئىچىدىن بىر پەيغەمبەر (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) كەلدى، ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلدى. ئۇلارغا ئازاب (يەنى قاتتىقچىلىق ۋە ئوقۇبەت) يۈزلەندى، ئۇلار (گۇناھلارغا چۆمۈلگەنلىك تۈپەيلىدىن) زالىم ئىدى﴾[1].

﴿**بۇ ئۇلارنىڭ تۇرالغا جايلىرىدۇر، ئۇلار ھالاك بولغاندىن كېيىن، (ئۇ جايلاردا) ئازغىنا ۋاقىتتىن تاشقىرى ئادەم تۇرغان ئەمەس**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دىيارلىرى خارابلىققا ئايلانغان بولۇپ، تۇرالغۇ جايلىرىدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى. ئاللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار (نىڭ مال - مۈلكىگە ۋە يۇرتىغا) بىز ۋارىسلىق قىلدۇق**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ يۇرتىنى ئۇنىڭدا ھېچ بىر كىشى يوق، خاراب ھالەتتە قايتۇرۇۋالدۇق.

ئاندىن ئاللە تائالا ئۆزىنىڭ ئادىل ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئاللە ھېچ بىر كىشىگە زۇلۇم قىلىپ ئۇنى ھالاك قىلمايدۇ، ئاللە ھالاك قىلغان ئادەملەرنى چوقۇم ئۇلارغا دەلىل - پاكىت كەلتۈرگەندىن كېيىن ئۇلار ئۇنىڭغا قايىل بولمىسا ئاندىن ھالاك قىلىدۇ. ئاللە شۇنىڭ ئۈچۈن مۇنداق دەيدۇ: ﴿**پەرۋەردىگارىڭ شەھەرلەرنىڭ مەركىزىگە**﴾ يەنى مەككىگە، ﴿**ئۇلارنىڭ ئاھالىسىگە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئوقۇپ بېرىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتمىگىچە شەھەرلەرنى ھالاك قىلغۇچى بولمىدۇق**﴾ بۇ

[1] سۈرە نەھل 112 ـــ 113 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئايەتتە ساۋاتسىز پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىن ئەرەب ۋە غەيرى ئەرەب شەھەرلىرىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل باردۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «مەككە ئاھالىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، (كىشىلەرنى) قىيامەت كۈنىدىن ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، ساڭا بىز مۇشۇنداق ئەرەبچە قۇرئاننى نازىل قىلدۇق﴾[1].

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار! مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا اللە تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن﴾[2] ﴿بۇ قۇرئان ماڭا سىلەرنى ۋە (قىيامەتكىچە) قۇرئان يەتكەن كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ۋەھيي قىلىندى﴾[3] ﴿(كۇففار) جامائەلىرىدىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلسىكەن، ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان جاي دوزاختۇر﴾[4].

ئەڭ مۇكەممەل دەلىل اللە تائالانىڭ بۇ ئايىتىدۇر: ﴿(اللە غا ئاسىيلىق قىلغان) قانداق بىر شەھەر بولمىسۇن، ئۇنى بىز قىيامەت كۈنىدىن بۇرۇن ھالاك قىلمىز، ياكى ئۇنى قاتتىق ئازابلايمىز﴾[5]. قىيامەتتىن بۇرۇن ھەممە شەھەرنى ھالاك قىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. اللە ھەقىقەتەن مۇنداق دېدى: ﴿پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق﴾[6].

اللە تائالا ساۋاتسىز پەيغەمبەرنى زېمىنىڭ ھەممە يېرىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. چۈنكى، ئۇ شەھەرلەرنىڭ مەركىزى بولغان شەھەر مەككىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەندۇر.

ئىمام مۇسلىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن قىزىل، قارا ئىنسانلارنىڭ ھەممىسگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلدىم». شۇنىڭ ئۈچۈن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن پەيغەمبەرلىك ۋە ئەلچىلىك ئاخىرلاشتى، ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمەيدۇ، ئەلچىمۇ كەلمەيدۇ. بەلكى ئۇنىڭ شەرىئىتى تاكى قىيامەت كۈنىگىچە داۋام قىلىدۇ.

* * * * * * *

وَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَفَمَن وَعَدْنَٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَٰقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَٰهُ مَتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ مِنَ ٱلْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾

سىلەرگە قانداق نەرسە بېرىلمىسۇن، (ئۇ) دۇنياتىرىكچىلىكىدىكى پايدىلىنىدىغان نەرسىدۇر ۋە دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر، اللە نىڭ دەرگاھىدىكى ساۋاب ئەڭ ياخشىدۇر، ئەڭ باقىيدۇر،چۈشەنمەمسىلەر؟﴾[60]. بىز ياخشى ۋەدىنى قىلغان (يەنى جەننەتنى ۋەدە قىلغان) ئادەم ئۇنى تاپىدۇ، (ئۇ) دۇنيا تىرىكچىلىكىدىكى پايدىلىنىدىغان نەرسىلەر بىلەن بىز پايدىلاندۇرغان، ئاندىن قىيامەت كۈنى ئازابقا دۇچار بولغان ئادەم بىلەن ئوخشاشمۇ﴾[61].

---

[1] سۈرە شۇرا 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەئراف 158 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنئام 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھۇد 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە ئىسرا 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە ئىسرا 58 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

دۇنيانىڭ تۇگەيدىغانلىقى، دۇنيانى دوست تۇتقۇچىنىڭ ئاخىرەتنى دوست تۇتقۇچى بىلەن باراۋەر بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا

ئاللاھ بۇ ئايەتتە ياخشى بەندىلەرگە ئاخىرەتتە تەييارلىغان كاتتا ۋە تۇگەپ قالمايدىغان نېمەتلەرگە سېلىشتۇرغاندا دۇنيا ۋە ئۇنىڭ زىبۇزىننەتلىرىنىڭ، رەڭدارلىقىنىڭ، ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدىغان بىر ۋاقىتلىق تىرىكچىلىك دۇنياسى ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ ئىلكىڭلاردىكى نەرسىلەر تۇگەيدۇ، ئاللاھ نىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۇگىمەستۇر﴾[1] ﴿ئاللاھ نىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر (يەنى مۇكاپات ۋە ھۆرمەت) ياخشى بەندىلەر ئۈچۈن (كۇففارلار بەھرىمەن بولغان باقاسى يوق ئازغىنا راھەتتىن) ئارتۇقتۇر﴾[2] ﴿دۇنيا تىرىكچىلىكى ئاخىرەتكە قارىغاندا ئازغىنا نەرسىدۇر﴾[3] ﴿سىلەر دۇنيادىكى تىرىكچىلىكنى ئارتۇق كۆرىسىلەر. ئاخىرەت ياخشىدۇر ۋە باقىيدۇر﴾[4].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، دۇنيا تىرىكچىلىكى ئاخىرەتنىڭ نېمەتلىرىگە قارىغاندا پەقەت سىلەرنىڭ بىرىڭلار بىر بارمىقىنى دېڭىزغا چۆكۈرۈپ ئالغانچىلا ئاز نەرسىدۇر. ئاندىن ئۇ بارمىقىغا قانچىلىك سۇ يۇققانلىقىغا قاراپ باقسۇن».

﴿**چۈشەنمەمسىلەر؟**﴾ يەنى دۇنيانى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆرىدىغان ئادەم بۇنى ئويلانمامدۇ؟ ﴿**بىز ياخشى ۋەدىنى قىلغان (يەنى جەننەتنى ۋەدە قىلغان) ئادەم ئۇنى تاپىدۇ، (ئۇ) دۇنيا تىرىكچىلىكىدىكى پايدىلىنىدىغان نەرسىلەر بىلەن بىز پايدىلاندۇرغان، ئاندىن قىيامەت كۈنى ئازابقا دۇچار بولغان ئادەم بىلەن ئوخشاشمۇ؟**﴾ يەنى ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ياخشى ئەمەللىرىگە ئاللاھ نىڭ ساۋاب بېرىدىغانلىقى ھەققىدىكى ۋەدىسىگە ئىشەنگەن ۋە ئۇ ساۋابقا چوقۇم ئېرىشىدىغان مۆمىن ئادەم، ئاللاھ بىلەن ئۇچرۇشۇشنى، ئاللاھ نىڭ بۇ توغرىدىكى ۋەدىسىنى، ئاللاھ نىڭ ياماق ئاقىۋەتتىن ئاگاھلاندۇرۇشىنى ئىنكار قىلغان، دۇنيا تىرىكچىلىكىدىن ئازغىنا كۈنلەر بەھرىمەن بولغان ﴿**ئاندىن قىيامەت كۈنى ئازابقا دۇچار بولغان**﴾ كاپىر ئادەم بىلەن ئوخشاش بولامدۇ؟

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەبۇجەھل ھەققىدە نازىل بولغان. ئۇ يەنە باشقا بىر رىۋايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: ھەمزە، ئەلى ۋە ئەبۇجەھل ھەققىدە نازىل بولغان.

ئەمما ئايەتنىڭ مەزمۇنى ئومۇمىنى كۆزدە تۇتىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى ئاللاھ تائالانىڭ مۆمىن كىشى جەننەتنىڭ ئالىي دەرىجىلىرىدە تۇرۇپ دۇنيادىكى قەدىناس دوستىنىڭ دوزاخنىڭ ئەڭ تېگىدە تۇرغانلىقىنى كۆرگەندە: ﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ (مېنى ئىمانىمدا مۇستەھكەم قىلىشتىن ئىبارەت) مەرھەمىتى بولمىغان بولسا، ئەلۋەتتە مەن (سەن بىلەن بىللە دوزاخقا) ھازىر قىلىنغانلاردىن بولاتتىم﴾[5] دەيدىغانلىقىنى خەۋەر قىلغان ئايىتىنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشايدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿جىنلار شەك - شۈبھىسىز بىلىدۇكى، ئۇلار (دوزاخقا) چوقۇم ھازىر قىلىنىپ (شۇ يەردە ئازاب چېكىدۇ﴾[6].

---

[1] سۈرە نەھل 96 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئال ئىمران 198 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە رەئد 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەئلا 16 — 17 - ئايەتلەر.
[5] سۈرە سەففات 57 - ئايەت.
[6] سۈرە سەففات 158 - ئايەت.

www.munber.org

* * * * * * *

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِيَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْقَوْلُ رَبَّنَا هَـٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَغْوَيْنَآ أَغْوَيْنَـٰهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ۖ تَبَرَّأْنَآ إِلَيْكَ ۖ مَا كَانُوٓاْ إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ٱدْعُواْ شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُواْ لَهُمْ وَرَأَوُاْ ٱلْعَذَابَ ۚ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُواْ يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ أَجَبْتُمُ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَنۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَأَمَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَـٰلِحًا فَعَسَىٰٓ أَن يَكُونَ مِنَ ٱلْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾

شۇ كۈنى الله ئۇلارغا: «سىلەر گۈمان قىلغان مېنىڭ شېرىكلىرىم قەيەردە؟» دەپ نىدا قىلىدۇ[62]. ئۆزلىرىگە ئازاب تېگىشلىك بولغانلار (يەنى مۇشرىكلارنىڭ چوڭلىرى): «پەرۋەردىگارىمىز! بىز (سېنىڭ يولۇڭدىن) ئازدۇرغانلارنى (يەنى ئەگەشكۈچىلىرىمىزنى) ئۆزىمىز ئازغانىدەك ئازدۇردۇق، (پەرۋەردىگارىمىز!) ئۇلاردىن يىراقلىشىپ ساڭا يېقىنلاشتۇق، ئۇلار بىزگە ئىبادەت قىلمايتتى (پەقەت نەپسى خاھىشلىرىغا ئىبادەت قىلاتتى)» دېيىشىدۇ[63]. ئۇلارغا: «شېرىك كەلتۈرگەن مەبۇدلىرىڭلارنى چاقىرىڭلار» دېيىلگەن ھامان، ئۇلار شېرىك كەلتۈرگەن مەبۇدلىرىنى چاقىرىدۇ، ئۇلاردىن جاۋاب كەلمەيدۇ، ئۇلار ئازابنى كۆرگەن چاغدا، (كاپىر بولغانلىقلىرىغا نادامەت قىلىپ) (دۇنيادىكى ۋاقتىدا) ھىدايەت تاپقان بولۇشلىرىنى ئارزۇ قىلىدۇ[64]. ئۇ كۈنده الله ئۇلارغا نىدا قىلىپ ئېيتىدۇ: «پەيغەمبەرلەرگەنىمە بىلەن جاۋاب بەردىڭلار؟»[65]. ئۇ كۈنده ئۇلارغا بارلىق خەۋەرلەر قاراڭغۇ بولىدۇ، ئۇلار ئۆز ئارا سوراشمايدۇ[66]. تەۋبە قىلغان، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل قىلغان ئادەمكە كەلسەك، ئۇنىڭ مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردىن بولۇشى ئۈمىدلىكتۇر[67].

مۇشرىكلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ شېرىكلىرىنىڭ بىر - بىرىدىن ئادا - جۇدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا قىيامەت كۈنى الله غا شېرىك كەلتۈرگەن كاپىرلارغا مالامەت قىلىپ مۇنداق نىدا قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ: ﴿**سىلەر گۈمان قىلغان مېنىڭ شېرىكلىرىم قەيەردە؟**﴾ يەنى سىلەر دۇنيادىكى چېغىڭلاردا بۇتلارنى، شېرىكلەرنى ئىلاھ قىلىپ چوقۇنغان ئىلاھلىرىڭلار قەيەردە؟ ئۇلار سىلەرگە ياردەم قىلالامدۇ؟ ياكى ئۆزلىرى ياردەمگە ئېرىشەلامدۇ؟ بۇ سۆز ئۇلارنى قورقىتىش ۋە تەنە قىلىش ئۈچۈن دېيىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز دەسلەپتە سىلەرنى خەلق ئەتكەن بولساق، دەرگاھىمىزغا شۇنداق تەنھا كەلدىڭلار، سىلەرگە بىز ئاتا قىلغان نەرسىلەرنى ئارقاڭلاردا (يەنى دۇنيادا) قويۇپ كەلدىڭلار، (ئىبادەت قىلىنىشقا تېگىشلىك بولۇشتا) الله نىڭ شېرىكلىرى دەپ گۇمان قىلغان شاپائەتچىڭلارنى سىلەر بىلەن بىللە كۆرمەيمىزغۇ؟ ئۇلار بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى مۇناسىۋەت ھەقىقەتەن ئۈزۈلدى، سىلەر (شاپائەت قىلىدۇ) دەپ گۇمان قىلغان بۇتلار بەربات بولدى﴾[1].

---

[1] سۈرە ئەنئام 94 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۆزلىرىگە ئازاب تېگىشلىك بولغانلار﴾ يەنى شەيتانلار، ئىسيانكارلار ۋە كۇفرىغا چاقىرغانلار: ﴿«پەرۋەردىگارىمىز! بىز (سېنىڭ يولىڭدىن) ئازدۇرغانلارنى (يەنى ئەگەشكۈچىلىرىمىزنى) ئۆزىمىز ئازغاندەك ئازدۇردۇق، (پەرۋەردىگارىمىز!) ئۇلاردىن يىراقلىشىپ ساڭا يېقىنلاشتۇق، ئۇلار بىزگە ئىبادەت قىلمايتتى (پەقەت نەپسى خاھىشلىرىغا ئىبادەت قىلاتتى) دېيىشىدۇ»﴾ ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئۆزلىرىنىڭ ئەگەشكۈچىلەرنى ئازدۇرغانلىقىغا ئاندىن ئۇلارنىڭمۇ ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە ئەگەشكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىدۇ، ئاندىن ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىدىن ئادا - جۈدا بولىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) ئىززەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن (يەنى بۇتلىرىنىڭ شاپائىتى بىلەن الله نىڭ ئالدىدا ئىززەتلىك بولۇشلىرى ئۈچۈن)، الله نى قويۇپ ئىلاھلار (يەنى بۇتلار) غا چوقۇندى. ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس (يەنى بۇتلىرى ئۇلارنىڭ الله ئالدىدا ئىززەت تېپىشلىرىنىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ)، ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشىنى ئىنكار قىلىدۇ. ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ دۈشمىنىگە ئايلىنىدۇ﴾[1] ﴿الله نى قويۇپ قىيامەتكىچە دۇئانى ئىجابەت قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان بۇتلارغا چوقۇنىدىغان ئادەمدىنمۇ گۇمراھ ئادەم بارمۇ؟ بۇتلار ئۇلارنىڭ دۇئاسىدىن غاپىلدۇر. (قىيامەت كۈنى) ئىنسانلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توپلانغان چاغدا، بۇتلار ئۇلارغا (يەنى بۇتپەرەسلەرگە) دۈشمەن بولىدۇ، ئۇلار تەرىپىدىن ئىبادەت قىلىنغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ﴾[2].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام قەۋمىگە مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿«بۇ دۇنيادا (بۇتلارغا چوقۇنۇش مەقسىتىدە يىغىلىشىڭلارنىڭ) ئاراڭلاردىكى دوستلۇققا سەۋەب بولۇشى ئۈچۈن، الله نى قويۇپ بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋالدىڭلار، ئاندىن قىيامەت كۈنى بەزىڭلارنى بەزىڭلار ئىنكار قىلىسىلەر، بەزىڭلارغا بەزىڭلار لەنەت ئوقۇيسىلەر؟ (يەنى قىيامەت كۈنى مەزكۇر دوستلۇق دۈشمەنلىككە ئايلىنىدۇ، ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا - جۈدا بولىدۇ، ئەگەشكۈچىلەر ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە لەنەت ئوقۇيدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ دۇنيادىكى دوستلۇقى الله ئۈچۈن بولغان ئەمەس﴾[3] ﴿ئەينى ۋاقىتتا ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا - جۈدا بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتى (يەنى دۇنيادىكى دوستلۇقى) ئۈزۈلىدۇ. ئەگەشكۈچىلەر: «كاشكى بىزلەرگە (دۇنياغا) قايتىشقا بولسا ئىدى، ئۇلار بىزدىن ئادا - جۈدا بولغاندەك بىزمۇ ئۇلاردىن ئادا - جۈدا بولاتتۇق» دەيدۇ. الله ئۇلارغا (يامان) ئىشلىرىنىڭ ھەسرەت بولغانلىقىنى مۇشۇنداق كۆرسىتىدۇ، ئۇلار دوزاختىن چىقمايدۇ﴾[4].

شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارغا: «شېرىك كەلتۈرگەن مەبۇدلىرىڭلارنى چاقىرىڭلار» دېيىلىدۇ**﴾ يەنى سىلەر دۇنيادىكى چېغىڭلاردا ئۇلاردىن كۆتكىنىڭلاردەك، ئۇلار كېلىپ سىلەرنى سىلەرنىڭ تارتىۋاتقان ئازابىڭلاردىن قۇتقازسۇن. ﴿**ئۇلار شۇ ھامان شېرىك كەلتۈرگەن مەبۇدلىرىنى چاقىرىدۇ، ئۇلاردىن جاۋاب كەلمەيدۇ، ئۇلار ئازابنى كۆرگەن چاغدا**﴾ يەنى ئۇلار چوقۇم دوزاختا كىرىدىغانلىقىنى جەزملەشتۈرگەن چاغدا ﴿**ھىدايەت تاپقان بولۇشلىرىنى ئارزۇ قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئازابنى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرگەن چاغدا، ئۆزلىرىنىڭ دۇنيادىكى ۋاقتىدا ھىدايەت تاپقان بولۇشلىرىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇ كۈندە الله (ئۇلارغا) ئېيتىدۇ: «سىلەر مېنىڭ شېرىكلىرىم دەپ ئويلىغىنىڭلارنى چاقىرىڭلار» ئۇلار چاقىرىدۇ، لېكىن ئۇلار (نىڭ شېرىكلىرى) ئىجابەت قىلمايدۇ،

---

[1] سۈرە مەريەم 81 — 82 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەھقاف 5 — 6 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئەنكەبۇت 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە بەقەرە 166 — 167 - ئايەتلەر.

www.munber.org

بىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (ئۇلار ئۆتەلمەيدىغان) ھالاكەتلىك جايىنى پەيدا قىلدۇق. گۇناھكارلار دوزاخنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا كىرىدىغانلىقىغا جەزىم قىلىدۇ، دوزاختىن قاچىدىغان جاي تاپالمايدۇ﴾[1].

مۇشرىكلارنىڭ قىيامەت كۈنى پەيغەمبەر ھەققىدە قانداق جاۋاب بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئۇ كۈنده الله ئۇلارغا نىدا قىلىپ ئېيتىدۇ: «پەيغەمبەرلەرگە نېمە بىلەن جاۋاب بەردىڭلار؟»**﴾ ئاۋۋالقى نىدا تەۋھىد ھەققىدە سوراش ئۈچۈن قىلىنغان نىدادۇر. بۇ نىدا پەيغەمبەرلىكنى ئىسپاتلاش ئۈچۈندۇر. سىلەرگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرگە بەرگەن جاۋابىڭلار نېمە ئىدى؟ ئۇلارغا قانداق مۇئامىلىدە بولغانتىڭلار؟ بۇ سوئال بەندىدىن قەبرىسىدە: «پەرۋەردىگارىڭ كىم؟ پەيغەمبىرىڭ كىم؟ دىنىڭ نېمە؟» دەپ سورىلىدىغان سوئالغا ئوخشاپ كېتىدۇ.

مۇمىن ئادەم قەبرىدە سوئال سورالغاندا ئۇ: الله دىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام الله تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرىدۇر دەپ گۇۋاھلىق بېرىدۇ. ئەمما كاپىر ئادەم: نېمە، نېمە؟ بىلمەيمەن دەپ جاۋاب بېرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ سۆكۈت قىلىشىدىن باشقا بەرگىدەك جاۋابى بولمايدۇ. چۈنكى، بۇ دۇنيادا دىلى كور بولغان ئادەم ئاخىرەتتىمۇ كور ۋە تېخىمۇ گۇمراھ بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ كۈنده ئۇلارغا بارلىق خەۋەرلەر قاراڭغۇ بولىدۇ، ئۇلار ئۆز ئارا سوراشمايدۇ**﴾ مۇجاھىد: ئۇ كۈنده ئۇلارغا دەلىللەر قاراڭغۇ بولىدۇ، دېدى.

ئۇلار ئۇ كۈنده ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىقىنىمۇ سوراشمايدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: دۇنيادىكى چېغىدا ﴿**تەۋبە قىلغان ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل قىلغان ئادەمگە كەلسەك ئۇنىڭ مەقسىتىكە ئېرىشكۈچىلەردىن بولۇشى ئۈمىدلىكتۇر**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى ئۇ مەقسىتىكە يېتىدۇ. بۇ ھەقىقەتەن الله نىڭ پەزلى ۋە ئېھسانى بىلەن چوقۇم يۈز بېرىدۇ.

* * * * * * *

وَرَبُّكَ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخۡتَارُۗ مَا كَانَ لَهُمُ ٱلۡخِيَرَةُۚ سُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ٦٨ وَرَبُّكَ يَعۡلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمۡ وَمَا يُعۡلِنُونَ ٦٩ وَهُوَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ لَهُ ٱلۡحَمۡدُ فِي ٱلۡأُولَىٰ وَٱلۡأٓخِرَةِۖ وَلَهُ ٱلۡحُكۡمُ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ٧٠

الله (مەخلۇقاتىدىن) خالىغىنىنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللايدۇ، تاللاش ھوقۇقى ئۇلاردا ئەمەس، الله پاكتۇر، ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەنلىرىدىن ئۇستۇندۇر[68]. پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ دىللىرىدا يوشۇرۇن تۇتقانلىرىنى ۋە (ئېغىزلىرىدا) دېگەنلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ[69]. ئۇ الله دۇر، ئۇنىڭدىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە جىمى ھەمدۇسانا الله غا مەنسۇپتۇر، ھۆكۈم چىقىرىش الله غا مەنسۇپتۇر، سىلەر الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر[70].

يارىتىش، ھەممىنى بىلىش ۋە تاللاشنىڭ يالغۇز الله تائالاغىلا مەنسۇپ ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله خالىغىنىنى يارىتىش، خالىغىنىنى تاللاش ھوقۇقى يالغۇز ئۆزىدە ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ. بۇ ھەقتە الله بىلەن جېدەللەشكۈچى، الله تائالادىن ھېساب ئالغۇچى بولمايدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله**

---

[1] سۈرە كەھف 52 — 53 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿مەخلۇقاتىدىن) خالىغىنىنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمنى (پەيغەمبەرلىكىگە) تاللايدۇ﴾ الله نېمىنى خالىسا شۇ بولىدۇ. نېمىنى خالىمىسا ئۇ ۋۇجۇتقا كەلمەيدۇ. ياخشى - يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسى الله تائالانىڭ قول ئىلكىدىدۇر. ئۇنىڭ ئاخىرى قايتىدىغان جايى الله تائالانىڭ دەرگاھىدىدۇر.

﴿**تاللاش ھوقۇقى ئۇلاردا ئەمەس**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىرەر ئىشتا ھۆكۈم چىقارغان چاغدا، ئەر - ئايال مۆمىنلەرنىڭ ئۆز ئىشىدا ئىختىيارلىقى بولمايدۇ﴾[1].

﴿**پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ دىللىرىدا يوشۇرۇن تۇتقانلىرىنى ۋە (ئېغىزلىرىدا) دېگەنلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى الله ئۇلارنىڭ دىللىرىدا نېمىلەرنى يوشۇرغانلىقلىرىنى، نېمىلەرنى ئۆزىگە توپلىغانلىقلىرىنى ئوبدان بىلىپ تۇرىدۇ. شۇنداقلا ئىنسانلاردىن ئاشكارا سادىر بولغان نەرسىلەرنىمۇ بىلىدۇ: ﴿سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن يوشۇرۇن سۆز قىلغان ئاشكارا سۆز قىلغان، كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى (الله ئۈچۈن ئېيتقاندا) ئوخشاشتۇر (يەنى الله ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ)﴾[2].

﴿**ئۇ الله دۇر، ئۇنىڭدىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر**﴾ يەنى ئۇ تەنھا ئىلاھتۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر. شۇنداقلا ئۇنىڭدىن باشقا خالىغىنىنى يارىتىدىغان، خالىغىنىنى تاللايدىغان پەرۋەردىگارمۇ يوقتۇر.

﴿**دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە جىمى ھەمدۇسانا الله غا مەنسۇپتۇر**﴾ يەنى الله جىمى ئىشلىرىنى ئادالەت ۋە ھېكمەت بىلەن قىلغانلىقى ئۈچۈن مەدھىيەگە لايىقتۇر. ﴿**ھۆكۈم چىقىرىش الله غا مەنسۇپتۇر**﴾ يەنى الله كۆچلۈك، غالىب، ھېكمەت بىلەن ھۆكۈم قىلىدىغان، مەرھەمەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭدىن بىرەر ھېساب ئالغۇچى بولمايدۇ.

﴿**سىلەر الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى ھەممىڭلار الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، الله ھەر بىر ئادەمنىڭ ياخشى - يامان ئەمەلىگە قارىتا مۇكاپات ۋە جازا بېرىدۇ. الله تائالاغا ئۇلارنىڭ ئىشلىرىدىن ھېچقانداق نەرسە مەخپىي قالمايدۇ.

* * * * * * *

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ ۖ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلنَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِن رَّحْمَتِهِۦ جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

«ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! ئەگەر الله كېچىنى سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە ئۇزۇن سوزىدىغان بولسا، الله دىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە يورۇقلۇق ئېلىپ كېلەلەيدۇ، سىلەر ئاڭلىمامسىلەر؟» دېگىن[71]. «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ ئەگەر الله كۈندۈزنى سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە سوزىدىغان بولسا، الله دىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە ئارام ئېلىشىڭلار ئۈچۈن كېچىنى ئېلىپ كېلەلەيدۇ؟ سىلەر كۆرمەمسىلەر؟» دېگىن[72]. سىلەرنى كېچىدە ئارام ئالسۇن، كۈندۈزدە (ھاياتلىق يولىدا ھەرىكەتلىنىپ) الله نىڭ پەزلىنى

---

[1] سۈرە ئەھزاب 36 - ئايەت.
[2] سۈرە رەئد 10 - ئايەت.

www.munber.org

تەلەپ قىلسۇن ۋە (اللە نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلسۇن دەپ، سىلەر ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى يارىتىشى اللە نىڭ رەھمىتىدىندۇر﴾[73].

كېچە ۋە كۈندۈز نىڭ اللە تائالانىڭ نېمەتلىرى ۋە ئۇلارنىڭ اللە تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىللەر ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە بۇ ئايەتلەردە بەندىلىرىگە كېچە ۋە كۈندۈزنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىنى ئۇلارغا ئەسلىتىپ ئۆتىدۇ. ئادەم كېچە ـ كۈندۈزسىز ياشىيالمايدۇ. اللە ئەگەر كېچىنى ئۇلار ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە مەڭگۈ سوزىدىغان بولسا، بۇنىڭ ئۇلارغا ئەلۋەتتە زىيان كەلتۈرىدىغانلىقىنى، ئىنسانلار ئۈنىڭدىن ئەلۋەتتە زېرىكىدىغانلىقىنى، ئۈنىڭدىن قۇتۇلۇپ چىقالمايدىغانلىقىنى بايان قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە دىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە يورۇقلۇق ئېلىپ كېلەلەيدۇ؟**﴾ يەنى سىلەر ئۇ يورۇقلۇق بىلەن بىر ـ بىرىڭلارنى كۆرۈسىلەر. ھەم ئۆزئارا بىلەن بېرىش ـ كېلىش قىلىسىلەر.

﴿**سىلەر ئاڭلىمامسىلەر؟**﴾ ئاندىن ئەگەر كۈندۈزنى ئۇلار ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە مەڭگۈ سوزىدىغان بولسا، بۇنىڭ ئۇلارغا ئەلۋەتتە زىيان كەلتۈرىدىغانلىقىنى، ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ كۆپلىكىدىن بەدەنلەرنىڭ ئەلۋەتتە ھېرىپ چارچايدىغانلىقىنى، خەۋەر قىلدى.

﴿**اللە دىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە ئارام ئېلىشىڭلار ئۈچۈن كېچىنى ئېلىپ كېلەلەيدۇ؟**﴾ يەنى كېچىدە سىلەر ھەرىكەتلىرىڭلاردىن، قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلاردىن توختاپ ئارام ئالىسىلەر.

﴿**سىلەر كۆرمەمسىلەر؟ سىلەرنى كېچىدە ئارام ئالسۇن، كۈندۈزدە اللە نىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلسۇن دەپ، سىلەر ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى يارىتىشى اللە نىڭ رەھمىتىدىندۇر**﴾ يەنى اللە سىلەرگە مەرھەمەت قىلىپ كېچىنى سىلەرنىڭ ئارام ئېلىشىڭلار ئۈچۈن، كۈندۈزنى سىلەرنىڭ سەپەرلەر ئارقىلىق، ئىش ـ ھەرىكەتلەر ئارقىلىق اللە نىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلىشىڭلار ئۈچۈن يارىتىپ بەردى.

﴿**ئۇمىدكى سىلەر (اللە نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلىسىلەر**﴾ يەنى سىلەر كېچە ـ كۈندۈزدە تۇرلۇك ئىبادەتلەرنى قىلىش ئارقىلىق اللە تائالاغا شۈكۈر قىلىسىلەر. كىم كېچىدە بىرەر ئىبادەتنىڭ ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈپ قويسا، ئۇنى كۈندۈزدە ئادا قىلىدۇ. ياكى كۈندۈزدە ئۆتكۈزۈپ قويسا، ئۇنى كېچىدە ئادا قىلىدۇ.

اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿اللە (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى﴾[1] بۇ مەزمۇندا ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِيَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُواْ بُرْهَـٰنَكُمْ فَعَلِمُوٓاْ أَنَّ ٱلْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

ئۇ كۈنىدە اللە ئۇلارغا نىدا قىلىپ: «سىلەر گۇمان قىلغان مېنىڭ شېرىكلىرىم قەيەردە؟» دەيدۇ[74]. بىز ھەر ئۈممەتتىن (ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھلىق بېرىدىغان) بىر گۇۋاھچى (يەنى پەيغەمبەر) نى چىقىرىمىز، پاكىتىڭلارنى كەلتۈرۈڭلار دەيمىز، ئۇلار ھەقىقەتنىڭ اللە غا مەنسۇپ

---

[1] سۈرە فۇرقان 62 - ئايەت.

www.munber.org

ئىككىنلىكىنى ئاندىن بىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئويدۇرۇپ چىققان نەرسىلىرى (يەنى مەبۇدلىرى) ئۆزلىرىنى ئۇلاردىن چەتكە ئالىدۇ[75].

مۇشرىكلارنى ئەيىبلەش ۋە ئۇلارغا قاتتىق تېگىش توغرىسىدا

بۇ ھەم الله تائالاغا باشقا ئىلاھلارنى قوشۇپ چوقۇنغان ئادەمنى ئەيىبلەش ۋە قورقۇتۇش ئۈچۈن قىلىنغان ئىككىنچى نىدادۇر. يۈكسەك پەرۋەردىگار ئۇلارنى گۇۋاھچىلارنىڭ ئالدىغا چاقىرىپ ئېيتىدۇ: دۇنيادىكى چېغىڭلاردا ﴿**سىلەر گۇمان قىلغان مېنىڭ شېرىكلىرىم قەيەردە؟ بىز ھەر ئۈممەتتىن (ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھلىق بېرىدىغان) بىر گۇۋاھچى (يەنى پەيغەمبەر) نى چىقىرىمىز، پاكىتىڭلارنى كەلتۈرۈڭلار دەيمىز**﴾ يەنى الله تائالانىڭ شېرىكلىرى بار دېگەن دەۋايىڭلارنىڭ توغرىلىقىغا پاكىت كەلتۈرۈڭلار، دەيمىز.

﴿**ئۇلار ھەقىقەتنىڭ الله غا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئاندىن بىلىدۇ**﴾ يەنى الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى بىلىدۇ. ئۇلار سۆزلىيەلمەيدۇ، جاۋابمۇ تاپالمايدۇ.

﴿**ئۇلارنىڭ ئويدۇرۇپ چىققان نەرسىلىرى (يەنى مەبۇدلىرى) ئۆزلىرىنى ئۇلاردىن چەتكە ئالىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار كۆزدىن غايىب بولىدۇ، ئۇلارغا مەنپەئەت يەتكۈزەلمەيدۇ.

* * * * * * *

۞ إِنَّ قَٰرُونَ كَانَ مِن قَوۡمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيۡهِمۡۖ وَءَاتَيۡنَٰهُ مِنَ ٱلۡكُنُوزِ مَآ إِنَّ مَفَاتِحَهُۥ لَتَنُوٓأُ بِٱلۡعُصۡبَةِ أُوْلِي ٱلۡقُوَّةِ إِذۡ قَالَ لَهُۥ قَوۡمُهُۥ لَا تَفۡرَحۡۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡفَرِحِينَ ٧٦ وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ٧٧

قارۇن ھەقىقەتەن مۇسانىڭ قەۋمىدىن ئىدى. قارۇن ئۇلارغا يوغانلىق قىلدى، قارۇنغا خەزىنىلەردىن شۇ قەدەر بەرگەن ئىدۇقكى، ئۇلارنىڭ ئاچقۇچلىرىنى (كۆتۈرۈش) كۈچلۈك بىر جامائەگىمۇ ھەقىقەتەن ئېغىرلىق قىلاتتى، ئەينى ۋاقىتتا قارۇنغا قەۋمى ئېيتتى: «كۆرەڭلەپ كەتمە، الله ھەقىقەتەن كۆرەڭلەپ كەتكۈچىلەرنى دوست تۇتمايدۇ[76]***. الله ساڭا بەرگەن بايلىق بىلەن ئاخىرەت يۇرتىنى تىلىگىن، دۇنيادىكى نېسىۋەڭنىمۇ ئۇنتۇمغىن، الله ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەن (الله نىڭ بەندىلىرىگىمۇ) ياخشىلىق قىلغىن، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىقنى تىلىمىگىن، الله ھەقىقەتەن بۇزغۇنچىلىق قىلغۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ***[77].

قارۇن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ ئۇنىڭغا ۋەز - نەسىھەت قىلىشى توغرىسىدا

﴿**قارۇن ھەقىقەتەن مۇسانىڭ قەۋمىدىن ئىدى**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: قارۇن مۇسانىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى ئىدى. ئىبراھىم نەخەئىي، ئابدۇللاھ ئىبنى ھارىس، سەمماك ئىبنى ھەرب، قەتادە، مالىك ئىبنى دىنار، ئىبنى جۇرەيج ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى: قارۇن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى

www.munber.org

ئىدى. ئىبنى جۈرەيج مۇنداق دەيدۇ: قارۇن يەسھەرنىڭ ئوغلىدۇر، يەسھەر قاھىسنىڭ ئوغلىدۇر. مۇسا ئىمراننىڭ ئوغلىدۇر. ئىمران قاھىسنىڭ ئوغلىدۇر.

﴿**قارۇنغا خەزىنىلەردىن**﴾ يەنى مال - مۇلۇكتىن ﴿**شۇ قەدەر كۆپ بەرگەن ئىدۇقكى، ئۇلارنىڭ ئاچقۇچلىرىنى (كۆتۈرۈش) كۈچلۈك بىر جامائەگىمۇ ھەقىقەتەن ئېغىرلىق قىلاتتى**﴾ يەنى ئاچقۇچلارنىڭ كۆپلىكىدىن ئۇنى كۆتۈرۈش بىر جامائەت كىشىلەرگىمۇ ئەلۋەتتە ئېغىرلىق قىلاتتى.

ئەئمەش، خەيسەمەدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: قارۇننىڭ خەزىنىلىرىنىڭ ئاچقۇچلىرى تېرىلەردىن ياسالغان ئىدى. ھەر بىر ئاچقۇچ بىر بارماق مىقدارى ئىدى. ھەر بىر تال ئاچقۇچ مۇئەييەن كۆلەمدىكى بىر خەزىنە ئۈچۈن ئىدى. قارۇن بىرەر يەرگە بېرىش ئۈچۈن ئات ـ ئۇلاغقا مىنىسە ئاچقۇچلىرى ئاتمىش دانە ئاق تاپان قاشقا قېچىرغا ئارتىلاتتى. بۇ ھەقتە بۇنىڭدىن باشقا سۆزلەرمۇ قىلىندى. ھەقىقىتىنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر.

﴿**ئەينى ۋاقىتتا قارۇنغا قەۋمى ئېيتتى: «كۆرەڭلەپ كەتمە، الله ھەقىقەتەن كۆرەڭلەپ كەتكۈچىلەرنى دوست تۇتمايدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ ياخشى ئادەملىرى: ئۇنىڭ مال - دۇنياسى بىلەن كۆرەڭلەپ خۇدىنى يوقىتىپ قويغانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىش ۋە ئۇنى تۇغرا يولغا باشلاش ئۈچۈن مۇنداق دېدى: سەن ئېرىشكەن نەرسىلىرىڭ بىلەن كۆرەڭلەپ كەتمە، يەنى سەن ئېرىشكەن مال - مۈلكۈڭ بىلەن بەھۈدە يوغانلىق قىلما.

﴿**الله ھەقىقەتەن كۆرەڭلەپ كەتكۈچىلەرنى دوست تۇتمايدۇ**﴾ ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: يەنى الله يەخىرلىنىپ كەتكۈچىلەرنى دوست تۇتمايدۇ. مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: يەنى الله ئۇزى ئاتا قىلغان نېمەتلەرگە شۈكۈر قىلمايدىغان مۇتەكەببىر، ھاكاۋۇرلارنى دوست تۇتمايدۇ.

﴿**الله ساڭا بەرگەن بايلىق بىلەن ئاخىرەت يۇرتىنى تىلىگىن، دۇنيادىكى نېسىۋەڭنىمۇ ئۇنتۇمىغىن**﴾ يەنى الله تائالا ساڭا بەرگەن بۇ نۇرغۇن مال - دۇنيانى، ھاجىتىڭدىن ئارتۇق نازۇنېمەتنى، پەرۋەردىگارىڭغا تائەت - ئىبادەت قىلىش يولىغا، ساڭا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ساۋاب بولۇشى ئۈچۈن تۇرلۇك ياخشىلىقلارنى قىلىش ئارقىلىق پەرۋەردىگارىڭغا يېقىنلىشىش يولىغا ئىشلەتكىن.

﴿**دۇنيادىكى نېسىۋەڭنىمۇ ئۇنتۇمىغىن**﴾ يەنى الله ساڭا نېسىپ قىلغان يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك ، تۇرالغۇ - جاي، نىكاھلىنىش قاتارلىق نېسىۋەڭنى ئۇنتۇمىغىن. ھەقىقەتەن سېنىڭ ئۈستۈڭدە الله تائالانىڭ، ئۆزەڭنىڭ، پەرزەنتلىرىڭنىڭ، ئايالىڭ ۋە مېھمانلىرىڭنىڭ ھەققى بارىدۇر. ھەر بىر ھەق ئىگىسىنىڭ ھەققىنى ئۆز جايىدا ئادا قىلغىن.

﴿**الله ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەنمۇ الله نىڭ بەندىلىرىگە ياخشىلىق قىلغىن**﴾ يەنى الله ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەنمۇ الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە ياخشىلىق قىلغىن.

﴿**يەرىۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلمىغىن**﴾ يەنى سەن ئېرىشكەن پۇل - مال بىلەن سېنىڭ نىيىتىڭ يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىش، الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە يامانلىق يەتكۈزۈش بولمىسۇن ﴿**الله ھەقىقەتەن، بۇزغۇنچىلىق قىلغۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ**﴾.

* * * * * * *

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِىٓ ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِۦ مِنَ ٱلْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ وَلَا يُسْـَٔلُ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

www.munber.org

قارۇن: «مېنىڭ ئالاھىدە بىلىمىم بولغانلىقتىن بۇ بايلىققا ئېرىشتىم» دېدى. قارۇندىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەردىن ئۆزىنىڭغا قارىغاندا تېخىمۇ كۈچلۈك، توپلىغان (مېلى) تېخىمۇ كۆپ بولغان كىشىلەرنى الله نىڭ ھالاك قىلغانلىقىنى ئۇ بىلمىدىمۇ؟ گۇناھكارلارنىڭ گۇناھلىرىنىڭ سورىلىشى (الله بۇنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن) ھاجەتسىزدۇر﴿78﴾.

الله قارۇننىڭ قەۋمىگە (ئۇلار ئۆزىنىڭغا نەسىھەت قىلغان ۋە ياخشىلىق يولىنى كۆرسەتكەن چاغدا) بەرگەن جاۋابىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**قارۇن: «مېنىڭ ئالاھىدە بىلىمىم بولغانلىقتىن بۇ بايلىققا ئېرىشتىم» دېدى**﴾ يەنى مېنىڭ سىلەر دەۋاتقان نەرسىگە ھاجىتىم يوق، مېنىڭ بۇ مالغا تېگىشلىك ئادەم بولغانلىقىمنى الله نىڭ بىلگەنلىكى ئۈچۈن ۋە الله نىڭ ماڭا مۇھەببىتى بولغانلىقى ئۈچۈن الله ئۇنى ھەقىقەتەن ماڭا بەردى.

ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم بۇ ئايەتكە ناھايىتى لايىق بولغان تەپسىرنى قىلدى. ئۇ الله تائالانىڭ: ﴿**قارۇن: «بۇ بايلىققا مېنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىمنى الله نىڭ بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئېرىشتىم» دېدى**﴾ دېگەن ئايىتىنى مۇنداق تەپسىر قىلدى، قارۇن: ئەگەر الله مەندىن رازى بولمىغان ۋە مېنىڭ پەزلىمنى بىلمىگەن بولسا، ماڭا بۇ مال ـ دۇنيانى بەرمىگەن بولاتتى دېگەن، دېدى.

ئاندىن ئابدۇراھمان بۇ ئايەتنى ئوقۇدى: ﴿**قارۇندىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەردىن ئۆزىنىڭغا قارىغاندا تېخىمۇ كۈچلۈك، توپلىغان (مېلى) تېخىمۇ كۆپ بولغان كىشىلەرنى الله نىڭ ھالاك قىلغانلىقىنى ئۇ بىلمىدىمۇ؟ گۇناھكارلارنىڭ گۇناھلىرىنىڭ سورىلىشى (الله بۇنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن) ھاجەتسىزدۇر**﴾ مانا بۇنداق ئىلمى ئاز ئادەم الله مول رىزىق بەرگەن ئادەمنى كۆرگەندە، ئۇ بۇنىڭغا ھەقلىق بولمىغان بولسا، الله ئۇنى ئۇنىڭغا بەرمەيتتى، دەيدۇ.

* * * * * * *

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ فِى زِينَتِهِۦ ۖ قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا يَٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ أُوتِىَ قَٰرُونُ إِنَّهُۥ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَلَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلصَّٰبِرُونَ ﴿٨٠﴾

قارۇن ئۆز قەۋمىنىڭ ئالدىغا بارلىق زىننىتى بىلەن ھەشەمەتلىك ھالدا چىقتى. دۇنيا تىرىكچىلىكىنى كۆزلەيدىغانلار: «كاشكى بىزگە قارۇنغا بېرىلگەن بايلىق بېرىلسىچۇ، ئۇ ھەقىقەتەن (دۇنيالىقتىن) چوڭ نېسىۋىگە ئىگە ئىكەن» دېدى﴿79﴾. ئىلىملىك كىشىلەر: «ۋاي سىلەرگە! ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەلنى قىلغان كىشىگە الله نىڭ ساۋابى ياخشىدۇر. ئۇ ساۋاب پەقەت سەۋر قىلغۇچىلارغىلا بېرىلىدۇ» دېدى﴿80﴾.

قارۇننىڭ زىننەت بىلەن ھەشەمەتلىك ھالدا چىقىشى ۋە قەۋمىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن باھاسى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە قارۇندىن خەۋەر قىلىدۇ: قارۇن ۋە خىزمەتچىلىرى بىر كۈنى قەۋمىنىڭ ئالدىغا كاتتا زىننەت بۇيۇملىرىنى تاقىغان، چىرايلىق كىيىنگەن، ئېسىل جابدۇنغان، ئات ـ ئۇلاغلارغا مىنگەن ھالدا ناھايىتى ھەشەمەتلىك ۋە سۈلەت بىلەن چىقتى. دۇنيا تىرىكچىلىكىنى كۆزلەيدىغان، ئۇنىڭ ئالتۇن ـ

www.munber.org

كۈمۈش، زىبۇزىننەتلىرىگە مايىل ئادەملەر قارۇننى كۆرگەندە، ئۇنىڭغا بېرىلگەن مال - دۇنيانىڭ ئۆزلىرىگىمۇ بېرىلىشىنى ئارزۇ قىلىشىپ مۇنداق دېيىشتى: ﴿**كاشكى بىزگە قارۇنغا بېرىلگەن بايلىق بېرىلسىچۇ، ئۇ ھەقىقەتەن (دۇنيالىقتىن) چوڭ نېسىۋىگە ئىگە ئىكەن**﴾ يەنى دۇنيالىقتىن تولۇق نېسىۋىگە ئىگە ئىكەن.

پايدىلىق ئىلىم ئىگىلىرى ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**«ۋاي سىلەرگە؟ ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەلنى قىلغان كىشىگە اللە نىڭ ساۋابى ياخشىدۇر**﴾ يەنى اللە نىڭ ئاخىرەتتە مۆمىن، ياخشى بەندىلىرىگە تەييارلىغان مۇكاپاتى سىلەر كۆرگەن نەرسىدىن ياخشىدۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا مۇنداق دېدى: ياخشى بەندىلىرىمگە كۆز كۆرۈپ باقمىغان، قۇلاق ئاڭلىمىغان، ئىنسانىنىڭ كۆڭلىگە كېچىپ باقمىغان مۇكاپاتلارنى تەييارلىدىم، خالىساڭلار بۇ ئايەتنى ئوقۇڭلار: ﴿ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە مۇكاپات يۇزىسىدىن اللە نىڭ ھۇزۇرىدا ساقلانغان ۋە ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان كاتتا نېمەتنى ھېچكىم بىلمەيدۇ﴾[1]».

﴿**ئۇ ساۋاب پەقەت سەۋر قىلغۇچىلارغىلا بېرىلىدۇ**﴾ سۆزىدى مۇنداق دەيدۇ: جەننەت پەقەت سەۋر قىلغۇچىلارغىلا بېرىلىدۇ. سۆزىدى بۇ سۆزنى ئىلىملىك كىشىلەرنىڭ سۆزىنىڭ داۋامى دەپ ھېسابلىدى.

ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: بۇنداق ھېكمەتلىك سۆز پەقەت دۇنياغا بېرىلىپ كېتىشتىن ساقلانغان، ئاخىرەتنى كۆزلەيدىغان كىشىلەرگىلا بېرىلىدۇ. ئىبنى جەرىر بۇ سۆزنى ئەنە شۇ بىلىملىك كىشىلەرنىڭ سۆزى ئەمەس، بەلكى ئۇ اللە تائالانىڭ سۆزى بولۇپ اللە بۇنى خەۋەر قىلىش يۇزىسىدىن ئېيتتى، دەپ چۈشەندى.

* * * * * * *

فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ ٱلْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُۥ مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ وَأَصْبَحَ ٱلَّذِينَ تَمَنَّوْا۟ مَكَانَهُۥ بِٱلْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ ۖ لَوْلَآ أَن مَّنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۖ وَيْكَأَنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٢﴾

قارۇننى ئۆزىنىڭ ئۆيى بىلەن قوشۇپ يەرگە يۇتقۇزدۇق، ئۇنىڭدىن اللە نىڭ ئازابىنى دەپئى قىلىدىغان بىر جامائە بولمىدى. قارۇن ئۆزىنى قوغدىيالمىدى[81]. تۈنۈگۈن تېخى قارۇننىڭ دەرىجىسىنى ئارزۇ قىلغانلار دېيىشتىكى، «پاھ كۆردۈڭمۇ؟ اللە بەندىلىرىدىن خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدىكەن، (خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى) تار قىلىدىكەن، اللە بىزگە مەرھەمەت قىلمىغان (يەنى ئازۇ قىلغىنىمىزنى بەرگەن) بولسا ئىدى، بىزنى ئەلۋەتتە يەر يۇتاتتى، ۋاي كۆردۈڭمۇ؟ كاپىرلار نىجات تاپمايدۇ»[82].

قارۇننىڭ ئۆيى بىلەن قوشۇلۇپ يەرگە يۇتقۇزۇۋېتىلىشى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، قارۇننىڭ ئۆز قەۋمى ئالدىغا بارلىق زىننىتى بىلەن ھەشەمەتلىك ھالدا چىقىپ ئۇلارغا بايلىقىنى كۆز - كۆز قىلغانلىقىنى، پەخرلەنگەنلىكىنى ۋە ئۇلارغا قارىتا چېكىدىن ئاشقانلىقىنى بايان قىلغاندىن كېيىن شۇنىڭغا ئۇلاپلا ئۇنى ئۆيى بىلەن قوشۇپ يەر يۇتۇپ كەتكەنلىكىنى بايان قىلدى.

---

[1] سۈرە سەجدە 17 - ئايەت.

www.munber.org

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى سالىمنىڭ ئاتىسىدىن يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەم تەكەببۇرلۇق يۈزىسىدىن ئىشتىنىنى ئۇزۇن كىيىپ يۈرگەن ئىدى. ئۇنى تۇيۇقسىز يەر يۇتۇپ كەتتى، ھالبۇكى ئۇ قىيامەت كۈنىگىچە يەرنىڭ ئاستىغا چۆكۈپ بارىدۇ».

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇسەئىدتىن يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەردىن بىر ئادەم بىر قۆر يېشىل تون كىيىپ پەخرلەنگەن ھالدا كېشىلەرنىڭ ئالدىغا چىقتى. الله يەرگە بۇيرۇق بەردى، يەر ئۇنى يۇتۇپ كەتتى. ئۇ شەك - شۇبھىسىز قىيامەت كۈنىگىچە يەرنىڭ ئاستىغا چۆكۈپ بارىدۇ».

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇنىڭدىن الله نىڭ ئازابىنى دەپئى قىلىدىغان بىر جامائە بولمىدى. قارۇن ئۆزىنى قوغدىيالمىدى**﴾ يەنى ئۇنىڭ توپلىغان بايلىقى ۋە خىزمەتچىلىرى الله نىڭ ئازابىنى ئۇنىڭدىن دەپئى قىلالمىدى. قارۇن ھەتتا ئۆزىمۇ ئۆزىگە ياردەم قىلالمىدى. ئۇنىڭغا باشقىلارمۇ ياردەم بېرەلمىدى.

قارۇننى يەر يۇتۇپ كەتكەنلىكىدىن قەۋمىنىڭ ئىبرەت ئالغانلىقى توغرىسىدا

﴿**تۆنۈگۈن تېخى قارۇننىڭ دەرىجىسىنى ئارزۇ قىلغانلار**﴾ يەنى ئۇنى زىننىتى ئىچىدە ھەشەمەتلىك ھالدا كۆرۈپ: ﴿**كاشكى بىزگە قارۇنغا بېرىلگەن بايلىق بېرىلسىچۇ، ئۇ ھەقىقەتەن (دۇنيالىقتىن) چوڭ نېسىۋىگە ئىگە ئىكەن**﴾ دېگەنلەر قارۇننى يەر يۇتۇپ كەتكەن چاغدا ئېيتتىكى: ﴿**ياھ، كۆردىڭمۇ؟ الله بەندىلىرىدىن خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدىكەن (خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى) تار قىلىدىكەن**﴾ يەنى بايلىق، ئۇنىڭ ئىگىسىدىن الله تائالانىڭ رازى بولغانلىق نىشانى ئەمەس ئىكەن، الله ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمگە نېمەتلەر بېرىپ، خالىغان ئادەمدىن ئۇنى مەنئى قىلىدىكەن، خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى تار، خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدىكەن، خالىغان ئادەمنىڭ مەرتىۋىسىنى تۆۋەن، خالىغان ئادەمنىڭ مەرتىۋىسىنى يۇقىرى قىلىدىكەن.

بۇنىڭدىكى تولۇق ھېكمەتنى، پېتەرلىك دەلىلنى الله ئۆزى بىلگۈچىدۇر. بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد، ئىبنى مەسئۇدتىن يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله ھەقىقەتەن ئاراڭلاردا رىزقىڭلارنى تەقسىم قىلغاندەك، ئەدەب - ئەخلاقىڭلارنىمۇ تەقسىم قىلدى. الله بايلىقنى چوقۇم ئۆزى ياقتۇرغان ئادەمگىمۇ ياقتۇرمىغان ئادەمگىمۇ بېرىدۇ. ئىمانى بولسا پەقەت ئۆزى ياقتۇرغان ئادەمگىلا بېرىدۇ».

﴿**الله بىزگە مەرھەمەت قىلمىغان بولسا ئىدى، بىزنى ئەلۋەتتە يەر يۇتاتتى**﴾ يەنى الله بىزگە مېھرىبانلىق ۋە ياخشىلىق قىلمىغان بولسا ئىدى، بىزنى ئەلۋەتتە قارۇننى يەر يۇتقاندەك يەر يۇتاتتى، چۈنكى، بىز قارۇندەك بولۇشنى ئارزۇ قىلغان ئىدۇق: ﴿**ۋاي، كۆردىڭمۇ؟ كاپىرلار نىجات تاپمايدۇ**﴾ يەنى قارۇن كاپىر ئىدى. الله نىڭ دەرگاھىدا كاپىر دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە نىجات تاپالمايدۇ.

* * * * * * *

تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْأَخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى ٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

www.munber.org

ئەنە شۇ ئاخىرەت يۇرتىنى يەر يۈزىدە چوڭچىلىق قىلىشنى ۋە بۇزغۇنچىلىق قىلىشنى كۆزلىمەيدىغانلارغا خاس قىلدۇق، (ياخشى) ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا مەنسۇپتۇر﴿83﴾. كىمكى ياخشى ئىش قىلغان ئىكەن، ئۇ قىلغان ئىشلىرىدىنمۇ ياخشى مۇكاپاتقا (يەنى قىلغان ياخشىلىقىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق ساۋابقا) ئېرىشىدۇ، كىمكى يامان ئىش قىلىدىكەن، يامان ئىش قىلغانلارغا پەقەت قىلغان ئىشلىرىغا يارىشا جازا بېرىلىدۇ﴿84﴾.

كەمتەر مۆمىنلەرگە ئاخىرەتتە تەييارلانغان نېمەتلەر توغرىسىدا

ئاللاھ بۇ ئايەتتە ئاخىرەتنى ۋە ئۇنىڭ پۈتمەس - تۈگىمەس نېمەتلىرىنى يەر يۈزىدە ئۆزىنى ئاللاھ نىڭ بەندىلىرىدىن ئۈستۈن تۇتمايدىغان، ئۇلارغا يوغانلىق قىلمايدىغان، تەكەببۇرلۇق قىلمايدىغان، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بۇزغۇنچىلىق قىلمايدىغان، كەمتەر مۆمىن بەندىلىرىگە تەييارلىغانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ.

ئۇنىڭ جەرىر، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھەقىقەتەن بىر ئادەم ئەلۇەتتە ئۆزىنىڭ ئايىقىنىڭ يېنى چاغلىق نەرسىسىنىڭ دوستىنىڭكىدىن ياخشى بولۇشىنى ياخشى كۆرىدۇ. بۇنداق ئادەممۇ ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**ئەنە شۇ ئاخىرەت يۇرتىنى يەر يۈزىدە چوڭچىلىق قىلىشنى ۋە بۇزغۇنچىلىق قىلىشنى كۆزلىمەيدىغانلارغا خاس قىلدۇق، (ياخشى) ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا مەنسۇپتۇر**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ ئېچىگە كىرىدۇ.

ئەلىنىڭ بۇ سۆزىنى، ئۇ ئادەم شۇ نىيىتى بىلەن باشقىلار ئالدىدا پەخىرلىنىشنى، كۆز - كۆز قىلىشنى كۆزلىمىگەن بولسا بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا ئۇيغۇن كېلىدۇ، دەپ چۈشىنىشكە بولىدۇ. چۈنكى، باشقىلار ئالدىدا پەخىرلىنىش، كۆز - كۆز قىلىش تەنقىد قىلىنىدىغان ئىشتۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: « ماڭا كەمتەر بولۇڭلار، ھەتتاكى بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمنىڭ ئالدىدا پەخىرلەنمىسۇن، بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمگە زۇلۇم قىلمىسۇن دەپ ۋەھىي قىلىندى ». ئەمما ئۆزىنىڭ نەرسىسىنى پەخىرلىنىش ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت گۈزەللىك ئۈچۈن باشقىلارنىڭكىدىن ياخشى بولۇشىنى ياخشى كۆرسە، بۇنىڭغا گۇناھ بولمايدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ، بىر ئادەم: ئى ئاللاھ نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ھەقىقەتەن مېنىڭ تونىمنىڭ، ئايىقىمنىڭ چىرايلىق بولۇشىنى ياخشى كۆرىمەن، بۇ چوڭچىلىقمۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « ياق، ئاللاھ ھەقىقەتەن گۈزەلدۇر، گۈزەللىكنى ياخشى كۆرىدۇ » دەپ جاۋاب بەردى.

﴿**كىمكى ياخشى ئىش قىلغان ئىكەن، ئۇ قىلغان ئىشلىرىدىنمۇ ياخشى مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ**﴾ يەنى كىمكى قىيامەت كۈنى ياخشىلىق بىلەن كېلىدىكەن، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇنىڭغا بېرىدىغان ساۋابى بۇ بەندىنىڭ قىلغان ياخشىلىقىدىنمۇ ئارتۇقتۇر. نېمە ئۈچۈن ئۇنداق بولمىسۇن؟ ئاللاھ ئۇنىڭغا ھەسسىلەپ نۇرغۇن ساۋاب بېرىدۇ. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ پەزلىدۇر. ئاندىن ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كىمكى يامان ئىش قىلىدىكەن، يامان ئىش قىلغانلارغا پەقەت قىلغان ئىشلىرىغا يارىشا جازاب بېرىلىدۇ**﴾.

بۇ ھەقتە يەنە بىر ئايەتتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يامان ئىش قىلغانلار دوزاخقا يۈزى بىلەن تاشلىنىدۇ. سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارغا يارىشا جازالىنىسىلەر﴾[1] قىيامەت پەزل ۋە ئادالەت ئورنىدۇر.

* * * * * * *

[1] سۈرە نەھل 90 - ئايەت.

www.munber.org

إِنَّ ٱلَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ قُل رَّبِّىٓ أَعْلَمُ مَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنتَ تَرْجُوٓا۟ أَن يُلْقَىٰٓ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ ۖ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ ۘ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ ۚ لَهُ ٱلْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

ساڭا قۇرئاننى (يەنى ئۇنى تەبلىغ قىلىشنى ۋە ئۇنىڭ ئەھكامىغا ئەمەل قىلىشنى) پەرز قىلغان زات سېنى ئەلۋەتتە قايتىدىغان يەرگە (يەنى مەككىگە) قايتۇرىدۇ، ئېيتقىنكى، «كىمنىڭ ھىدايەت ئېلىپ كەلگەنلىكىنى، كىمنىڭ ئوپئوچۇق گۇمراھلىقتا ئىكەنلىكىنى پەرۋەردىگارىم ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇ»[85]. سەن (پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ساڭا نازىل قىلىنىشىنى ئۈمىد قىلمىغان ئىدىڭ، پەقەت پەرۋەردىگارىڭ رەھمىتى قىلىپ (ساڭا ئۇنى نازىل قىلدى)، كاپىرلارغا ياردەمچى بولمىغىن[86]. ساڭا اللە نىڭ ئايەتلىرى نازىل قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇ ئايەتلەرگە (ئەمەل قىلىش)تىن كاپىرلار سېنى توسمىسۇن، پەرۋەردىگارىڭغا (يەنى ئۇنى بىردەپ بىلىشكە ۋە ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشقا) دەۋەت قىلغىن، ھەرگىزمۇ مۇشرىكلاردىن بولمىغىن (يەنى ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ماسلاشمىغىن[87]. اللە غا قوشۇپ باشقا بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلما، اللە دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، اللە نىڭ زاتىدىن باشقا بارلىق نەرسە يوقىلىدۇ، (مەخلۇقاتنا ئىجرا بولىدىغان) ھۆكۈم پەقەت اللە غا خاستۇر، سىلەر اللە نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر[88].

تەبلىغ قىلىشقا ۋە تەۋھىدكە بۇيرۇش توغرىسىدا

اللە بۇ ئايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كىشىلەرگە دەۋەتنى يەتكۈزۈشكە ۋە قۇرئاننى ئوقۇپ بېرىشكە بۇيرۇيدۇ، ئۇنىڭ ئاخىرى قايتۇرۇلىدىغان جايى قىيامەت كۈنى ئىكەنلىكىنى، ئۇ كۈندە اللە ئۇنىڭدىن ۋە پەيغەمبەرلىكىنى يەتكۈزگەنگەن ياكى يەتكۈزمىگەنلىكى ھەققىدە سورايدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ساڭا قۇرئاننى پەرز قىلغان زات سېنى ئەلۋەتتە قايتىدىغان يەرگە قايتۇرىدۇ**﴾ يەنى ساڭا قۇرئاننى كىشىلەرگە يەتكۈزۈشنى پەرز قىلغان زات ﴿**سېنى ئەلۋەتتە قايتىدىغان جايغا قايتۇرىدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنىگە قايتۇرۇپ سەندىن ساڭا بېرىلگەن ۋەزىپە ھەققىدە سورايدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئەلۋەتتە پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن ئۈممەتلەردىن (پەيغەمبەرلەر تەبلىغ قىلدىمۇ؟ سىلەر جاۋاب بەردىڭلارمۇ؟ دەپ) سورايمىز، پەيغەمبەرلەردىنمۇ ئەلۋەتتە (اللە تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلدىڭلارمۇ؟ دەپ) سورايمىز﴾[1].

[1] سۈرە ئەئرافى 6 - ئايەت.

www.munber.org

الله تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله قىيامەت كۈنى پەيغەمبەرلەرنى يېغىپ: «(قەۋمىڭلارنى ئىمانغا دەۋەت قىلغىنىڭلاردا) قانداق جاۋابقا ئىگە بولدۇڭلار؟» دەپ سورايدۇ﴾[1] ﴿پەيغەمبەرلەر ۋە گۇۋاھچىلار كەلتۈرۈلىدۇ﴾[2].

ئىمام بۇخارى سەھىھ بۇخارىنىڭ تەپسىر بابىدا ئىبنى ئابباسنىڭ ﴿**سېنى ئەلۋەتتە قايتىدىغان يەرگە قايتۇرىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنى الله سېنى ئەلۋەتتە مەككىگە قايتۇرىدۇ، دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلدى. نەسەئى ۋە ئىبنى جەرىرمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلدى. ئەۋفىيمۇ ئىبنى ئابباستىن ئۇنىڭ: بۇ ئايەتنى الله سېنى خۇددى سەن مەككىدىن چىقىرىلغاندەك ئەلۋەتتە مەككىگە قايتۇرىدۇ، دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلدى.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، مۇجاھىدنىڭ الله تائالانىڭ: بۇ ئايەتنى "الله سېنى ئەلۋەتتە مەككىدىكى تۇغۇلغان يېرىڭگە قايتۇرىدۇ" دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى ئېيتتى. ئىبنى ئاببىاس بۇ ئايەتنى بىر يەردە: الله سېنى ئەلۋەتتە ۋاپات قىلدۇرىدۇ دەپ تەپسىر قىلسا، بىر يەردە: الله سېنى ئەلۋەتتە قىيامەت كۈنىگە قايتۇرىدۇ، دەپ تەپسىر قىلغان. ھالبۇكى قىيامەت كۈنى ئۆلۈمدىن كېيىن يۇز بېرىدۇ ۋە يەنە بىر يەردە: الله سېنى ئەلۋەتتە جەننەتكە قايتۇرىدۇ، دەپ تەپسىر قىلغان، ۋاھالەنكى جەننەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ الله نىڭ دەۋىتىنى يەتكۈزگەنلىكى، ئۇنى ئىنسانلارغا ۋە جىنلارغا تەبلىغ قىلغانلىقى ئۈچۈن بېرىلىدىغان مۇكاپاتتۇر ۋە باراز جايىدۇر. چۈنكى، ئۇ الله تائالانىڭ بەندىلىرى ئىچىدىن ئەڭ مۇكەممەل، ئەڭ پاساھەتلىك سۆزلەيدىغان، ئەڭ شەرەپلىك ئىنساندۇر.

﴿**ئېيتقىنكى، «كىمنىڭ ھىدايەت ئېلىپ كەلگەنلىكىنى، كىمنىڭ ئوپ - ئوچۇق گۇمراھلىقتا ئىكەنلىكىنى پەرۋەردىگارىم ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇ»**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! قەۋمىڭدىن ساڭا قارشى تۇرغان، پەيغەمبەرلىكىڭنى ئىنكار قىلغان مۇشرىكلارغا ۋە ئۇلارنىڭ كۆپۈرلۈق يولىغا ئەگەشكەنلەرگە ئېيتقىنكى، "پەرۋەردىگارىم سىلەردىن ۋە مەن تەرەپتىن ھىدايەت تاپقۇچىنى ئوبدان بىلىدۇ. ياخشى ئاقىۋەتنىڭ كىمگە مەنسۇپ بولىدىغانلىقىنى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ياخشى ئاقىۋەتنىڭ ۋە غەلبىنىڭ كىمگە تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى كەلگۈسىدە بىلىسىلەر". ئاندىن الله پەيغەمبىرىگە، ئۇنى ئىنسانلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىپ، ئۇنىڭغا ۋە بەندىلەرگە ئىنئام قىلغان بۇيۇك نېمەتنى ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سەن (پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ سېنىڭ نازىل قىلىنىشىنى ئۈمىد قىلمىغان ئىدىڭ**﴾ يەنى ساڭا ۋەھيي نازىل بولۇشىدىن ئىلگىرى ۋەھيىنىڭ ساڭا نازىل بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ باقمىغان ئىدىڭ لېكىن، ﴿**پەرۋەردىگارىڭ رەھمەت قىلىپ**﴾ يەنى شەك شۈبھىسىزكى، الله ساڭا ۋە سېنىڭ سەۋەبىڭ بىلەن بەندىلەرگە رەھمەت قىلىپ ۋەھيىنى ساڭا نازىل قىلدى. الله ساڭا بۇ كاتتا نېمەتنى بەرگەنلىكى ئۈچۈن ﴿**كاپىرلارغا ياردەمچى بولمىغىن**﴾ بەلكى ئۇلاردىن ئايرىلغىن، ئادا - جۇدا بولغىن ۋە ئۇلارغا قارشى تۇرغىن.

﴿**ساڭا الله نىڭ ئايەتلىرى نازىل قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇ ئايەتلەرگە (ئەمەل قىلىشتىن) كاپىرلار سېنى توسمىسۇن**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ساڭا قارشى تۇرۇشى، كىشىلەرنى سېنىڭ يولىڭدىن توسۇشى بىلەن سەن تەۋرىنىپ قالمىغىن، بوشۇشۇپ قالمىغىن. پەرۋا قىلمىغىن، الله چوقۇم سۆزىڭنى ئۈستۈنلىككە ئېرىشتۈرگۈچىدۇر. دىنىڭغا ياردەم قىلغۇچىدۇر. ئۇنى باشقا ھەممە دىنلارنىڭ ئۈستىدىن غەلىبىگە ئېرىشتۈرگۈچىدۇر.

---

[1] سۈرە مائىدە 109 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە زۇمەر 69 - ئايەت.

www.munber.org

﴿**پەرۋەردىگارىڭ تەرەپكە دەۋەت قىلغىن**﴾ يەنى ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز پەرۋەردىگارىڭغا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرغىن ﴿**ھەرگىزمۇ مۇشرىكلاردىن بولمىغىن (يەنى ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ماسلاشمىغىن) اللە غا قوشۇپ باشقا بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلما، اللە تىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر**﴾ يەنى ئىبادەت پەقەت اللە تائالاغىلا مەنسۇپتۇر. ئىلاھلىق پەقەت بۇيۇك اللە تائالاغىلا ياراشىدۇ.

﴿**اللە نىڭ زاتىدىن باشقا بارلىق نەرسە يوقلىدۇ**﴾ بۇ اللە نىڭ مەڭگۈ قالىدىغانلىقى، ھەمىشە تىرىك، ھەممىنى ئىداره قىلىپ تۇرىدىغانلىقى، بارلىق خالايىق ئۆلۈپ، اللە نىڭ زاتى ئۆلمەيدىغانلىقى ھەققىدىكى خەۋەردۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿زېمىننىڭ ئۈستىدىكى ھەممە يوقلىدۇ. ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ زاتى مەڭگۈ قالىدۇ﴾[1].

ئىمام بۇخارى، ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شائىرنىڭ ئەڭ راست سۆزى لەبىيدنىڭ "بىلگىنكى، اللە تائالادىن باشقا ھەممە نەرسە باتىلدۇر" دېگەن سۆزىدۇر».

﴿**(مەخلۇقاتتا ئىجرا بولىدىغان) ھۆكۈم پەقەت اللە غا خاستۇر**﴾ يەنى پادىشاھلىق، خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىش اللە غا خاستۇر. اللە قىلغان ھۆكۈمى ئۈچۈن ھېسابقا تارتىلمايدۇ: ﴿**سىلەر اللە نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى اللە نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، ئاندىن اللە ئەمەلىڭلارغا ياراشا ياخشى بولسا مۇكاپات، يامان بولسا جازا بېرىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن سۈره قەسەسنىڭ تەپسىرى مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتى، جەمى ھەمدۇسانا اللە تائالاغا خاستۇر.

www.munber.org

[1] سۈرە رەھمان 26 — 27 - ئايەتلەر.

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە ئەنكەبۇت | 69 ئايەت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتْرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾ أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن يَسْبِقُونَا ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئەلىف، لام، مىم[1]. ئىنسانلار «ئىمان ئېيتتۇق» دەپ قويۇش بىلەنلا سىنالماي تەرك ئېتىلىمىز، دەپ ئويلامدۇ؟[2]. ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى بىز ھەقىقەتەن سىنىدۇق، الله (ئىمانىدا) راستچىللارنى چوقۇم بىلىدۇ، (ئىمانىدا) يالغانچىلارنىمۇ چوقۇم بىلىدۇ[3]. يامان ئىش قىلىدىغانلار بىزدىن (يەنى ئازابىمىزدىن) قېچىپ قۇتۇلالايمىز دەپ ئويلايدۇ. ئۇلارنىڭ چىقارغان ھۆكمى نېمىدېگەن ياماندا![4].

كىمنىڭ راستچىل، كىمنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن مۆمىنلەرنىڭ سىنىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئۇزۇپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا سۆزلەنگەنلىكى ئۈچۈن بۇ يەردە قايتا تەكرارلاش ھاجەتسىز. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئىنسانلار: «ئىمان ئېيتتۇق» دەپ قويۇش بىلەنلا سىنالماي تەرك ئېتىلىمىز، دەپ ئويلامدۇ؟**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: پاك ۋە يۇكسەك الله مۆمىن بەندىلىرىنى ئۇلارنىڭ ئىمانىغا ياريشا چوقۇم سىنايدۇ دېگەندىن ئىبارەتتۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام تىرمىزى يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەڭ ئېغىر سىناقتا دۇچ كېلىدىغان ئىنسانلار پەيغەمبەرلەردۇر. ئۇلاردىن قالسا سالىھ ئادەملەردۇر. ئۇلاردىن قالسا ئۇلاردىن بىر دەرىجە تۆۋەن ئادەملەردۇر. ئاندىن قالسا ئۇلاردىن تۆۋەنكىلەردۇر. بىر ئادەم ئىمانىغا ياريشا سىنىلىدۇ، ئەگەر ئۇ ئىمانى مۇستەھكەم ئادەم بولسا، ئېغىرراق سىناقلارغا دۇچ كېلىدۇ».

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) الله سىلەردىن (ھەقىقىي) جىھاد قىلغانلارنى ۋە (جىھادنىڭ جاپا - مۇشەققەتلىرىگە) چىدىغۇچىلارنى بىلمەي (يەنى ئايرىماي تۇرۇپ)، (پەقەت ئاغزىڭلاردا ئىمان ئېيتتۇق دېيىش بىلەنلا) جەننەتكە كىرىشنى ئويلامسىلەر؟﴾[1] سۈرە تەۋبىدىمۇ ئوخشاش مەزمۇندا بىر ئايەت بار. الله سۈرە بەقەرەدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر تېخى ئىلگىرىكىلەر

[1] سۈرە ئال ئىمران 142 - ئايەت.

www.munber.org

ئۇچرىغان كۇلپەتلەرگە ئۇچرىماي تۇرۇپ جەننەتكە كىرىشنى ئويلامسىلەر؟ سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن (مۆمىن) لەر ئېغىرچىلىقلارغا، كۇلپەتلەرگە ئۇچرىغان ۋە چۆچۈتۈۋېتىلگەن ئىدى، ھەتتا پەيغەمبەر ۋە مۆمىنلەر: «اللە نىڭ (بىزگە ۋەدە قىلغان) ياردىمى قاچان كېلىدۇ؟» دېگەن ئىدى. بىلىڭلارکى، اللە نىڭ ياردىمى ھەقىقەتەن يېقىندۇر﴾[1].

شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا بۇ يەردىمۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى بىز ھەقىقەتەن سىنىدۇق، اللە (ئىمانىدا) راستچىللارنى چوقۇم بىلىدۇ، (ئىمانىدا) يالغانچىلارنىمۇ چوقۇم بىلىدۇ**﴾ يەنى ئىمان دەۋاسىدا راست ئېيتقانلارنى بىلىدۇ. يالغان سۆزلىگەنلەرنىمۇ بىلىدۇ. پاك ۋە يۇكسەك اللە ۋۇجۇدقا كەلگەن ۋە كېلىدىغان نەرسىنى بىلىدۇ. ۋۇجۇدقا كەلمىگەن، ئەگەر ۋۇجۇدقا كېلىپ قالسا قانداق كېلىدىغان نەرسىنىمۇ ئوبدان بىلىدۇ.

بۇ سۈننى مەزھەب ئەقىدىسىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىككە كەلگەن پىكرىدۇر. بۇنى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە باشقىلارمۇ اللە تائالانىڭ: ﴿**ئىبلىسنىڭ ئۇلار (يەنى ئەگەشكۈچىلەر) ئۈستىدىن (ۋەسۋەسە قىلىش بىلەن) ھۆكۈمرانلىق قىلىشى پەقەت بىزنىڭ ئاخىرەتكە ئىمان ئېيتقۇچىلار بىلەن ئۇنىڭغا شەك كەلتۈرگۈچىلەرنى بىلىۋېلىش ئۈچۈندۇر**﴾ دېگەن ئايىتىدىكى: "بىلىۋېلىشىمىز ئۈچۈندۇر" دېگەن سۆزنى كۆرۈۋېلىشىمىز ئۈچۈندۇر، دەپ تەپسىر قىلىپ تەكىتلىگەن ئىدى. چۈنكى، كۆرۈش پەقەت مەۋجۇت نەرسىگە قارىتىلغان بولۇپ، بىلىش كۆرۈشكە قارىغاندا ئاممىباب مەنىگە ئىگە، شۇڭا ئۇ مەۋجۇت بولغان ۋە بولمىغان نەرسىگە قارىتىلىدۇ.

ياماق ئىش قىلغۇچىلارنىڭ اللە تائالادىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ياماق ئىش قىلىدىغانلار بىزدىن قېچىپ قۇتۇلالايمىز دەپ ئويلايدۇ. ئۇلارنىڭ چىقارغان ھۆكمى نېمىدېگەن ياماق!**﴾ يەنى ئىماق ئېيتمىغانلار، بۇ سىناقتىن قېچىپ قۇتۇلمىز دەپ ئويلىمىسۇن، كەلگۈسىدە ئۇلارغا بېرىلىدىغان ئازاب - ئوقۇبەت بۇنىڭدىنمۇ ئېغىر ۋە قاتتىقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ياماق ئىش قىلىدىغانلار بىزدىن قېچىپ قۇتۇلالايمىز دەپ ئويلايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار بىزنى جازالاشقا قادىر بولالمايدۇ، دەپ ئويلايدۇ. ﴿**ئۇلارنىڭ چىقارغان ھۆكمى نېمىدېگەن ياماق!**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئويلىغان نەرسىسى نېمىدېگەن ياماق!

* * * * * * *

مَن كَانَ يَرۡجُواْ لِقَآءَ ٱللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ لَأٓتٖۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ۝٥ وَمَن جَٰهَدَ فَإِنَّمَا يُجَٰهِدُ لِنَفۡسِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ ٱلۡعَٰلَمِينَ ۝٦ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَحۡسَنَ ٱلَّذِي كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ۝٧

كىمكى اللە غا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىكەن، (بىلسۇنكى) اللە نىڭ (بۇنىڭغا بەلگىلىگەن) ۋاقتى چوقۇم يېتىپ كېلىدۇ، اللە (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (بەندىلىرىنىڭ تاشقى ۋە ئىچكى ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر[5]. كىمكى جىھاد قىلىدىكەن، ئۇنىڭ قىلغان جىھادى ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈندۇر، اللە ھەقىقەتەن تامامى ئەھلى جاھاندىن بىھاجەتتۇر[6]. شۇنىڭدەك، ئىمان ئېيتقان

---

[1] سۈرە بەقەرە 214 - ئايەت.

www.munber.org

ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنىڭ گۇناھلىرىنى يوققا چىقىرىمىز، ئۇلارنى ئەلۋەتتە قىلغان ئەمەللىرىنىڭ ئەڭ ياخشىسى بىلەن مۇكاپاتلايمىز[7].

الله ياخشى ئادەملەرنىڭ ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**كىمكى الله غا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىكەن**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى الله تائالاغا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلىپ ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ۋە الله تائالانىڭ هۇزۇرىدىكى كاتتا ساۋابنى ئارزۇ قىلغان ئادەمنىڭ ئارزۇسىنى الله هەقىقەتەن كەلگۈسىدە ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. ئەمىلىگە تولۇق ۋە كامىل مۇكاپات بېرىدۇ. بۇ چوقۇم ئىشقا ئاشىدۇ. چۈنكى، الله دۇئانى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر. هەرقانداق شەيئىلەرنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. ﴿**كىمكى جىهاد قىلىدىكەن، ئۇنىڭ قىلغان جىهادى ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈندۇر**﴾.

﴿**كىمكى الله غا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىكەن، (بىلسۇنكى) الله نىڭ (بۇنىڭغا بەلگىلىگەن) ۋاقتى چوقۇم يېتىپ كېلىدۇ، الله (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (بەندىلىرىنىڭ تاشقى ۋە ئىچكى ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ الله تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، ئۇنىڭ پايدىسى ئۆزى ئۈچۈندۇر﴾[1] يەنى كىم ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۇنىڭ ئەمەلىنىڭ پايدىسى چوقۇم ئۆزىگە قايتىدۇ. الله تائالا هەقىقەتەن بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن بىھاجەتتۇر.

ئەگەر ئۇلارنىڭ هەممىسى ئەڭ تەقۋا بىر ئادەمنىڭ قەلبىدەك تەقۋادارلاردىن بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ بۇ تەقۋالىقى الله نىڭ مۇلكىدىن قىلچە نەرسىنى زىيادە قىلمىغا تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كىمكى جىهاد قىلىدىكەن، ئۇنىڭ قىلغان جىهادى ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈندۇر، الله هەقىقەتەن تامامى ئەهلى جاهانىدىن بىھاجەتتۇر**﴾ ئاندىن الله تائالا، ئۆزىنىڭ تامامى ئىنسانلاردىن بىھاجەت تۇرۇقلۇق، ئۇلارغا ياخشىلىق ۋە ئېھسان قىلغان تۇرۇقلۇق، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ئادەملەرنى ئەڭ ياخشى مۇكاپات بىلەن مۇكاپاتلايدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

الله ئۇلارنىڭ ئەڭ يامان ئەمەللىرىنى يوققا چىقىرىدۇ. ئۇلارغا قىلغان ئەڭ ياخشى ئەمەللەر بويىچە ساۋاب بېرىدۇ. ئازراق ياخشى ئەمەللەرنىمۇ قوبۇل قىلىپ، بىر ياخشىلىققا ئوندىن يەتتە يۈز هەسسىگىچە زىيادە ساۋاب بېرىدۇ. بىر يامانلىققا ئۆزىگە ئوخشاش بىر جازا بېرىدۇ. ياكى ئۇنى ئەپۇ قىلىدۇ ۋە كەچۈرىدۇ. الله تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله هەقىقەتەن زەررىچە زۇلۇم قىلمايدۇ. ئەگەر كىشىنىڭ زەررىچە ياخشىلىقى بولسا، الله ئۇنى هەسسىلەپ زىيادە قىلىدۇ، ئۆز دەرگاهىدىن بۈيۈك ئەجىر (يەنى جەننەت) ئاتا قىلىدۇ﴾[2].

الله بۇ يەردە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۇبهىسىزكى، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنىڭ گۇناھلىرىنى يوققا چىقىرىمىز، ئۇلارنى ئەلۋەتتە قىلغان ئەمەللىرىنىڭ ئەڭ ياخشىسى بىلەن مۇكاپاتلايمىز**﴾.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نىسا 40 - ئايەت.

www.munber.org

وَوَصَّيۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيۡهِ حُسۡنٗاۖ وَإِن جَٰهَدَاكَ لِتُشۡرِكَ بِي مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٞ فَلَا تُطِعۡهُمَآۚ إِلَيَّ مَرۡجِعُكُمۡ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ٨ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَنُدۡخِلَنَّهُمۡ فِي ٱلصَّٰلِحِينَ ٩

ئىنساننى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق، ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، سىلەر مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىپ بارىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشلىرىڭلارنى خەۋەر قىلىمەن[8]. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل قىلغانلارنى چوقۇم ياخشىلار قاتارىغا كىرگۈزىمىز[9].

ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

الله تائالا بەندىلىرىنى تەۋھىدكە چاقىرىپ ئىلھاملاندۇرغاندىن كېيىن، ئۇلارنى ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. چۈنكى، ئىنسانىنىڭ ۋۇجۇدقا كېلىشىگە ھەقىقەتەن ئاتا ـ ئانا ئىككىسى سەۋەبچىدۇر. ئۇ ئىككىسى، ئاتا ئۇنىڭ تەمىناتىنى ھەل قىلىش بىلەن، ئانا ئۇنىڭغا كۆيۈنۈپ بېقىش بىلەن ئۇنىڭغا غايەت زور دەرىجىدە ياخشىلىق قىلىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يەرۋاھىدىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا ـ ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى، ئۇلارنىڭ بىرى، يا ئىككىلىسى سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولۇپ ياشىنىپ قالسا، ئۇلارغا ئوھوي دېمىگىن (يەنى مالالىقىنى بىلدۈرىدىغان شۇنچىلىك سۆزنىمۇ قىلمىغىن)، ئۇلارنى دۈشكەللىمىگىن، ئۇلارغا ھۆرمەت بىلەن يۇمشاق سۆز قىلغىن. ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن ۋە: «ئى پەرۋاھىدىگارىم! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن» دېگىن﴾[1].

الله ئاتا ـ ئانىنىڭ بۇرۇن قىلغان ياخشىلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا كۆيۈنۈش، مېھرىبانلىق قىلىش ۋە ياخشىلىق قىلىشقا تەۋسىيە قىلىش بىلەن بىرگە، مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن**﴾ يەنى ئەگەر ئۇلار مۇشرىك بولۇپ سېنى ئۆزلىرىنىڭ دىنىغا ئەگىشىشكە مەجبۇرلىسا، ئېسىڭدە بولسۇنكى، بۇ ھەقتە ئۇلارغا ھەرگىز ئىتائەت قىلمىغىن. سىلەر قىيامەت كۈنى چوقۇم مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىپ كېلىسىلەر، ئاندىن ساڭا سېنىڭ ئاتا ـ ئاناڭغا قىلغان ياخشىلىقىڭ ئۈچۈن، ئۆز دىنىڭدا سەۋرىچانلىق بىلەن چىڭ تۇرغانلىقىڭ ئۈچۈن مۇكاپات بېرىمەن. گەرچە سەن دۇنيادا ئاتا ـ ئاناڭغا ئەقىل يېقىن كىشىلەردىن بولساڭمۇ، سېنى ئاتا ـ ئاناڭنىڭ جامائەسى بىلەن ئەمەس ياخشى كىشىلەر بىلەن بىرگە يىغىمەن. چۈنكى، ئىنسان قىيامەت كۈنى چوقۇم ئۆزئارا دىنىي جەھەتتە ياخشى كۆرگەن ئادەم بىلەن بىرگە توپلىنىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل قىلغانلارنى چوقۇم ياخشىلار قاتارىغا كىرگۈزىمىز**﴾.

ئىمام تىرمىزى بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مېنىڭ ھەققىمدە تۆت ئايەت نازىل بولدى. ئۇ سۆزىنى داۋام قىلىپ ئېيتتى: ئانام ماڭا: الله سېنى

---

[1] سۈرە ئىسرا 23 ــ 24 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

ياخشىلىق قىلىشقا بۈيرۈمىدىمۇ؟ الله بىلەن قەسەمكى، مەن ئۆلگىچە بىر نەرسە يېمەيمەن، سۇ ئىچمەيمەن ياكى سەن كاپىر بولىسەن، دېدى. سەئىد مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئانامغا بىر نەرسە يېگۈزگەندە ئۇنىڭ ئېغىزىنى مەجبۇرىي ئېچىپ يېگۈزەتتى. ئاندىن الله بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿**ئىنسانغا ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۈيرۈدۇق، ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن**﴾. بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ فَإِذَآ أُوذِىَ فِى ٱللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ ٱلنَّاسِ كَعَذَابِ ٱللَّهِ وَلَئِن جَآءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ ۚ أَوَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِى صُدُورِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ ﴿١١﴾

بەزى كىشىلەر: «الله غا ئىمان ئېيتتۇق» دەيدۇ، الله ئىگە يولىدا بىرەر ئەزىيەت تارتسا، كىشىلەر تەرىپىدىن يەتكەن كۈلپەتنى الله ئىگە ئازابى بىلەن ئوخشاش بىلىدۇ، ئەگەر پەرۋەردىگارىڭدىن مەدەت كەلسە: «بىز ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن بىللە ئىدۇق» دەيدۇ. الله جاھان ئەھلىنىڭ دىللىرىدىكىنى ھەممىدىن ئوبدان بىلمەمدۇ؟﴿10﴾. الله مۆمىنلەرنى چوقۇم بىلىدۇ، مۇناپىقلارنىمۇ چوقۇم بىلىدۇ﴿11﴾.

مۇناپىقلارنىڭ ئادەتلىرى ۋە الله تائالانىڭ سىناش يوللىرى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە ئېغىزلىرىدا ئىمان ئېيتقانلىقلىرىنى دەۋا قىلغان، لېكىن ئىمان ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ئورنىمىغان يالغانچى قەۋمىنىڭ سۈپەتلىرىنى خەۋەر قىلىدۇ. دۇنيادا ئۇلارغا بىرەر ئەزىيەت ۋە كۈلپەت كەلسە، ئۇلار بۇنى ئۆزلىرىگە الله تەرىپىدىن كەلگەن ئازاب، دەپ ئېتىقاد قىلىپ ئىسلامدىن يېنىۋالىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بەزى كىشىلەر: «الله غا ئىمان ئېيتتۇق» دەيدۇ، الله ئىگە يولىدا بىرەر ئەزىيەت تارتسا، كىشىلەر تەرىپىدىن يەتكەن كۈلپەتنى الله ئىگە ئازابى بىلەن ئوخشاش بىلىدۇ**﴾.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭغا يەتكەن كۈلپەتنىڭ مەنىسى ئەگەر ئۇ الله ئىگە يولىدا بىرەر ئەزىيەت تارتسا، دىنىدىن يېنىۋالىدۇ دېگەنلىكتۇر. سەلەپ ئۆلىمالىرىمۇ مۇشۇنداق دېدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى الله ئىگە تۆۋەندىكى ئايىتىنىڭ مەزمۇنىغا تامامەن ئوخشايدۇ: ﴿بەزىلەر الله غا شەك ـ شۈبھە بىلەن (يەنى تۇراقسىز ھالدا) ئىبادەت قىلىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭغا ياخشىلىق يەتسە دىنىدا تۇرىدۇ (مۇنداق ئادەم مۇناپىق بولۇپ ،الله غا دىلى بىلەن ئەمەس، پەقەت تىلى بىلەن ئىبادەت قىلىدۇ)، ئەگەر ئۇنىڭغا بەختسىزلىك يەتسە دىنىدىن يېنىۋالىدۇ، ئۇ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتىدۇ، بۇ روشەن زىياندۇر. ئۇ الله نى قويۇپ پايدا ـ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بۇتقا چوقۇنىدۇ، بۇ چوڭقۇر گۇمراھلىقتۇر﴾[1].

﴿**ئەگەر پەرۋەردىگارىڭدىن مەدەت كەلسە: «بىز ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن بىللە ئىدۇق» دەيدۇ**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! ئەگەر پەرۋەردىگارىڭدىن يېقىندا مەدەت كېلىپ سىلەر غەلىبە قىلساڭلار ۋە غەنىمەت

[1] سۈرە ھەج 11 — 12 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

ئالساڭلار ئەنە شۇ مۇناپىقلار سىلەرگە: بىز ھەقىقەتەن سىلەر بىللە ئىدۇق. يەنى بىز سىلەرنىڭ دىنىي قېرىندىشىڭلارمىز، دەيدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) سىلەرگە ھادىسە كېلىشىنى كۈتىدۇ، ئەگەر سىلەر اللە نىڭ نۇسرىتىگە ئېرىشسەڭلار، ئۇلار: «بىز سىلەر بىلەن بىللە ئەمەسمىدۇق؟ (كاپىرلاردىن ئالغان غەنىمەتلەردىن بىزگىمۇ بېرىڭلار)» دەيدۇ. ئەگەر كاپىرلار زەپەر تاپسا، ئۇلار (كاپىرلارغا): «بىز سىلەردىن غالىب بولۇپ تۇرۇپ (سىلەرنى ئۆلتۈرمىدۇق) ئەمەسمۇ؟ سىلەرنى مۇسىنلەردىن ساقلىمىدۇقمۇ؟» دەيدۇ﴾[1].

﴿اللە (رەسۇلۇللاغا، مۇسۇلمانلارغا) غەلىبە ئاتا قىلىدۇ، ياكى بىر ئىشنى مەيدانغا كەلتۈرىدۇ - دە، كۆڭلىدە يوشۇرغىنى (يەنى مۇسىنلەرنىڭ دۇشمەنلەرنى دوست تۇتقانلىقى) ئۈچۈن ئۇلار نادامەت چېكىدۇ﴾[2]. اللە بۇ يەردە ئۇلاردىن خەۋەر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر پەرۋەردىگارىڭدىن مەدەت كەلسە: «بىز ھەقىقەتەن سىلەر بىلەن بىللە ئىدۇق» دەيدۇ، اللە جاھان ئەھلىنىڭ دىللىرىدىكىنى ھەممىدىن ئوبدان بىلمەمدۇ؟**﴾ يەنى گەرچە ئۇلار سىلەرگە ئۆزلىرىنىڭ سىلەر بىلەن بىر دىندا ئىكەنلىكىنى ئاشكارا قىلغان بولسىمۇ، اللە ئۇلارنىڭ دىللىرىدا يوشۇرغان، كۆڭۈللىرىدە مەخپىي تۇتقان نىپاقنى بىلمەمدۇ؟

﴿**اللە مۇسىنلەرنى چوقۇم بىلىدۇ، مۇناپىقلارنىمۇ چوقۇم بىلىدۇ**﴾ يەنى اللە كىشىلەرنى ئەلۋەتتە، مۇسىنلەردىن مۇناپىقلارنى ئايرىشى ئۈچۈن كۈلپەتلەر ۋە نېمەتلەر بىلەن سىنايدۇ. كىمكى اللە تائالاغا قىيىنچىلىقلاردا ۋە كەڭرىچىلىكلەردە ئىتائەت قىلسا، ئۇ پەقەت ئۆز پايدىسى ئۈچۈن اللە تائالاغا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز سىلەرنى ئەلۋەتتە (جىھادقا ئەمر قىلىش ۋە مۇشەققەتلىك ئىشلارغا تەكلىپ قىلىش بىلەن) سىنايمىز، تاكى سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن (اللە نىڭ يولىدا) جىھاد قىلغۇچىلارنى ۋە (جىھادنىڭ مۇشەققەتلىرىگە) چىداشلىق بەرگۈچىلەرنى بىلگەنگە، سىرلىرىڭلاردىن ۋاقىپ بولغانغا قەدەر﴾[3] اللە ناھايىتى چوڭ سىناق ۋە ئىمتىھان بولغان ئۈھۈد ئۇرۇشىدىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿اللە ياماننى (يەنى مۇناپىقنى) ياخشىدىن (يەنى مۇمىنىدىن) ئايرىمىغىچە مۇسىنلەرنى (يەنى سىلەرنى) ھازىرقى پېتىڭلارچە قويمايدۇ﴾[4].

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّبِعُواْ سَبِيلَنَا وَلۡنَحۡمِلۡ خَطَٰيَٰكُمۡ وَمَا هُم بِحَٰمِلِينَ مِنۡ خَطَٰيَٰهُم مِّن شَيۡءٍۖ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ١٢ وَلَيَحۡمِلُنَّ أَثۡقَالَهُمۡ وَأَثۡقَالٗا مَّعَ أَثۡقَالِهِمۡۖ وَلَيُسۡـَٔلُنَّ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ عَمَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ١٣

كاپىرلار مۇسىنلەرگە: «بىزنىڭ يولىمىز (يەنى دىنىمىز)غا ئەگىشىڭلار، سىلەرنىڭ گۇناھىڭلارنى بىز ئۈستىمىزگە ئالىمىز» دېدى. كاپىرلار مۇسىنلەرنىڭ گۇناھلىرىدىن ئازراقمۇ ئۈستىگە ئالالمايدۇ، ئۇلار ھەقىقەتەن يالغانچىلاردۇر﴿12﴾. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يۈكلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇپ باشقا يۈكلەرنى (يەنى

---

[1] سۈرە نىسا 141 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مائىدە 52 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مۇھەممەد 31 - ئايەت.
[4] سۈرە ئال ئىمران 179 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى ۋە ئازدۇرغانلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى) ئۈستىگە ئالىدۇ، قىيامەت كۈنى ئۇلار ئۆزلىرى ئويدۇرۇپ چىققان يالغان سۆزلىرى ئۈچۈن سوراققا تارتىلىدۇ﴾[13].

كاپىرلارنىڭ باشقىلارنىڭ گۇناھلىرىنى، ئۇلارنىڭ كۇفرىغا قايتىش شەرتى بىلەن ئۆز ئۈستىلىرىگە ئېلىشقا جۇرئەت قىلىشى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە قۇرەيش كاپىرلىرىدىن خەۋەر قىلىدۇ. ئۇلار ئىمان ئېيتقان ۋە تۇغرا يولغا ئەگەشكەنلەرگە: دىنىڭلاردىن بىزنىڭ دىنىمىزغا قايتىڭلار، بىزنىڭ يولىمىزغا ئەگىشىڭلار ﴿**«سىلەرنىڭ گۇناھىڭلارنى بىز ئۈستىمىزگە ئالىمىز»**﴾ دېدى. يەنى ئۇلار ئەگەر سىلەر شۇنداق قىلساڭلار سىلەرگە گۇناھ بولىدىغان بولسا، گۇناھىڭلار بىزنىڭ ئۈستىمىزگە، بىزنىڭ گەدىنىمىزگە يۈكلەنسۇن دېدى. ئۇلارنىڭ بۇ سۆزى خۇددى بىراۋنىڭ بۇ ئىشنى سەن قىلغىن، ئۇ ئىشنىڭ گۇناھىنى مېنىڭ گەدىنىمگە يۈكلەنسۇن دېگىنىگە ئوخشاشتۇر. الله تائالا ئۇلارنىڭ يالغانچىلىقىغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كاپىرلار مۆمىنلەرنىڭ گۇناھلىرىدىن ئازراقمۇ ئۈستىگە ئالالمايدۇ، ئۇلار ھەقىقەتەن يالغانچىلاردۇر**﴾ يەنى ئۇلار ئەنە شۇ مۆمىنلەرنىڭ گۇناھلىرىنى ئۆز ئۈستىمىزگە ئالىمىز دېگەن سۆزلىرىدە يالغانچىلاردۇر. چۈنكى، بىراۋنىڭ گۇناھىنى يەنە بىراۋ ئۈستىگە ئالالمايدۇ.

الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿گۇناھى ئېغىر بىر ئادەم باشقا بىراۋنى ئۆز گۇناھىنى ئۈستىگە ئېلىۋېلىشقا چاقىرسا، ئۇ يېقىن تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ گۇناھىدىن ئازراق نەرسىنى ئۈستىگە ئېلىۋالالمايدۇ﴾[1] ﴿ھەر ئادەم ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ قالىدىغانلىقى ئۈچۈن) دوست دوستىدىن كۆرۈپ تۇرۇپ (ھال) سورىمايدۇ﴾[2].

﴿**ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يۈكلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇپ باشقا يۈكلەرنى ئۈستىگە ئالىدۇ**﴾ بۇ كۈپۈرغا ۋە گۇمراھلىققا چاقىرغۇچىلارنىڭ ئۈستىگە قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىغا، ئۇلار سەۋەبىدىن گۇمراھ بولغان كىشىلەرنىڭ گۇناھلىرى ۋە ئەگەشكۈچىلەرنىڭ گۇناھلىرىدىن ئازراقمۇ كېمەيتىلمەي قوشۇلۇپ يۈكلىنىدىغانلىقى ھەققىدە قىلىنغان خەۋەردۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىغا تولۇق جاۋابكار بولۇشلىرى ۋە ئۆزلىرى تەرىپىدىن بىلمەستىن ئازدۇرۇلغانلارنىڭ بىر قىسىم گۇناھلىرىغا ئۆزلىرى جاۋابكار بولۇشلىرى ئۈچۈن (يۇقىرىقى بوھتان سۆزلەرنى قىلدى)﴾[3].

ئىمام مۇسلىم يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ھىدايەت يولىغا دەۋەت قىلسا، ئۇ يولغا قىيامەتكىچە ئەگەشكەن كىشىلەرنىڭ ساۋابىدىن ئازراقمۇ كېمەيتۈېتىلمەستىن ئۇ ئادەمگە ئۇلارنىڭ ساۋابىغا ئوخشاش ساۋاب بېرىلىدۇ. كىمكى، گۇمراھلىق يولىغا چاقىرسا، ئۇ يولغا قىيامەتكىچە ئەگەشكەن كىشىلەرنىڭ گۇناھلىرىدىن ئازراقمۇ كېمەيتۈېتىلمەستىن ئۇ ئادەمگە ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىغا ئوخشاش گۇناھلار يۈكلىنىدۇ».

ئىمام مۇسلىم يەنە يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىرەر ئادەم ناھەق ئۆلتۈرۈلسە، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇنجى ئوغلى قابىلغا بىر كىشىلىك گۇناھ يېزىلىدۇ. چۈنكى، ئۇ تۇنجى قېتىم ئادەم ئۆلتۈرۈشنى باشلاپ بەرگەن ئادەمدۇر».

---

[1] سۈرە فاتىر 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مائارىج 10 ـــ 11 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە نەھل 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿قىيامەت كۈنى ئۇلار ئۆزلىرى ئويدۇرۇپ چىققان يالغان سۆزلىرى ئۈچۈن سوراققا تارتىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلار يالغان سۆزلىرى ۋە ئويدۇرۇپ چىققان بوھتانلىرىدىن سورىلىدۇ.

بۇ يەردە ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەبۇئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبلىغ قىلىۋېتىپ ئاخىرىدا مۇنداق دېگەن: «كىشىلەرگە زۇلۇم قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، ھەقىقەتەن الله تائالا قىيامەت كۈنى: مېنىڭ ئىززىتىم ۋە جالالىتىم بىلەن قەسەمكى، بۈگۈن ماڭا زۇلۇم قىلىش دۈرۈس بولمايدۇ، دەيدۇ. ئاندىن بىر جاكارچى: پالانىنىڭ ئوغلى پالانى قەيەردە؟ دەپ نىدا قىلىدۇ. ئۇ ئادەم تاغلاردەك ياخشىلىقلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. كىشىلەر ئۇنىڭغا قاراپ كۆزلىرى چەكچىيىپ كېتىدۇ. ئۇ ئادەم ئاخىرى غالىب، بۈيۈك ۋە شەپقەتلىك الله نىڭ ئالدىغا كېلىپ توختايدۇ. ئاندىن الله جاكارچىغا بۇيرۇيدۇ، جاكارچى: پالانىنىڭ ئوغلى پالانى كىمگە يامانلىق ياكى زۇلۇم قىلغان بولسا بۇ ياققا كەلسۇن، دەپ توۋلايدۇ. ئۇنىڭدىن يامانلىق كۆرگەنلەر، زۇلۇم تارتقانلار الله نىڭ ئالدىغا كېلىپ يىغىلىپ ئۆرە تۇرىشىدۇ. ئاندىن الله: بۇ بەندەمگە ھۆكۈم قىلىڭلار، دەيدۇ. پەرىشتىلەر: ئۇنىڭغا قانداق ھۆكۈم قىلىمىز؟ دەيدۇ. الله: ئۇنىڭ ياخشىلىقىدىن ئۇلارغا ئېلىپ بېرىڭلار، دەيدۇ. پەرىشتىلەر ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى ئېلىشقا باشلايدۇ. تاكى ئۇنىڭ ياخشىلىقىدىن ھېچ نەرسە قالماي تۇگەپ كېتىپ زۇلۇم چەككەنلەر ئېشىپ قالىدۇ. ئاندىن الله: بۇ بەندەمگە ھۆكۈم قىلىڭلار، دەيدۇ. پەرىشتىلەر: ئۇنىڭ ياخشىلىقىدىن ئازراقمۇ قالمىدى، دەيدۇ. الله: زۇلۇمغا ئۇچرىغانلارنىڭ گۇناھلىرىدىن ئېلىپ ئۇنىڭ ئۈستىگە يۈكلەڭلار، دەيدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ ئايەتنى مىسال قىلىپ سۆزلىدى: ﴿**ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يۈكلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇپ باشقا يۈكلەرنى (يەنى ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى ۋە ئازدۇرغانلىقلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى) ئۈستىگە ئالىدۇ، قىيامەت كۈنى ئۇلار ئۆزلىرى ئويدۇرۇپ چىققان يالغان سۆزلىرى ئۈچۈن سوراققا تارتىلىدۇ**﴾».

بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم باشقا بىر سەنەد بىلەن مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۇبھىسىزكى، بىر ئادەم قىيامەت كۈنى تاغلاردەك ياخشىلىقلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. بىراق ئۇ ئادەم بەزىلەرگە زۇلۇم قىلغان، بەزىلەرنىڭ پۇل - مېلىنى ئېلىۋالغان، بەزىلەرنىڭ ئابرۇيىنى تۆككەن بولۇپ، ئۇنىڭ ياخشىلىقىدىن بۇمۇ كېلىپ ئالىدۇ. ئۇمۇ كېلىپ ئالىدۇ، ئۇنىڭ بىرمۇ ياخشىلىقى قالمىغاندا ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىدىن ئېلىپ ئۇنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ».

* * * * * * *

وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦ فَلَبِثَ فِيهِمۡ أَلۡفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمۡسِينَ عَامٗا فَأَخَذَهُمُ ٱلطُّوفَانُ وَهُمۡ ظَٰلِمُونَ ١٤ فَأَنجَيۡنَٰهُ وَأَصۡحَٰبَ ٱلسَّفِينَةِ وَجَعَلۡنَٰهَآ ءَايَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ١٥

بىز ھەقىقەتەن نۇھنى قەۋمىگە (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق، نۇھ (قەۋمىنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىپ) ئۇلارنىڭ ئىچىدە50 يىل كەم 1000 يىل تۇردى (نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى بۈتپەرەس بولۇپ، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە چىنپۈتمىدى). ئۇلار زالىم بولغانلىقلىرى (يەنى كۇفرىدا ۋە گۇمراھلىقتا چىڭ تۇرۇپ ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلىقلىرى) ئۈچۈن، الله ئۇلارنى توپان (بالاسى) بىلەن ھالاك قىلدى[14]. بىز نۇھنى ۋە كېمىدىكىلەرنى (غەرق بولۇپ كېتىشتىن) قۇتقۇزدۇق، توپانىنى پۈتۈن ئەھلى جاھان ئۈچۈن ئىبرەت قىلدۇق[15].

www.munber.org

نۇھ ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ بايانى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە اللە تائالا بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمى ئىچىدە ئۇزۇن مۇددەت تۇرۇپ ئۇلارنى اللە تائالا تەرەپكە كېچە - كۈندۈز يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا دەۋەت قىلغانلىقىنى، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلارنىڭ ھەقتىن تېخىمۇ قېچىپ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىگەنلىكى، نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقى، ئازغىنا كىشىلەردىن باشقا ئادەملەرنىڭ ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتمىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر قىلىش ئارقىلىق تەسەللى بېرىدۇ.

﴿**نۇھ (قەۋمىنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىپ) ئۇلارنىڭ ئىچىدە 50 يىل كەم 1000 يىل تۇردى (نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى بۈتپەرەس بولۇپ، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە چىنپۈتمىدى)، ئۇلار زالىم بولغانلىقلىرى (يەنى كۇفرىدا ۋە گۇمراھلىقتا چىڭ تۇرۇپ ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلىقلىرى) ئۈچۈن، اللە ئۇلارنى توپان (بالاسى) بىلەن ھالاك قىلدى**﴾ يەنى بۇ ئۇزۇن مۇددەت ئىچىدە نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنى تەۋھىدكە چاقىرىپ قىلغان تەبلىغى، يامان ئاقىۋەتتىن ئاگاھلاندۇرۇشى ئۇلارغا قىلچە تەسىر قىلمىدى.

ئى مۇھەممەد! سەن، قەۋمىڭدىن سېنى ئىنكار قىلغان كىشىلەرگە ئەپسۇسلىنىپ كەتمە، ئۇلار ئۈچۈن قايغۇرۇپمۇ كەتمە، شەك - شۈبھىسىزكى، اللە خالىغان ئادەمنى توغرا يولغا باشلايدۇ. خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ. ئىش اللە ئىلكىدىدۇر. ھەممە ئىش اللە تائالانىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدۇ، ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەر كۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە، (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[1] ئى مۇھەممەد! بىلگىنكى، اللە سېنى غالىب قىلىدۇ. ساڭا ياردەم ۋە مەدەت بېرىدۇ. دۈشمەنلىكنى خار قىلىدۇ، ئۇلارنى ھالاك قىلىدۇ ۋە دوزاخقا مەھكۇم قىلىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: نۇھ ئەلەيھىسسالام 40 ياشتا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلدى، ئۇ قەۋمى ئارىسىدا 50 يىل كەم 1000 يىل تۇردى. تۇپان بالاسىدىن كېيىن 60 يىل ياشىدى، ئىنسانلار تېزلىكتە كۆپىيىپ يەر يۈزىگە تارالدى.

﴿**بىز نۇھنى ۋە كېمىدىكىلەرنى (غەرق بولۇپ كېتىشتىن) قۇتقۇزدۇق**﴾ يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنى ئۇنىڭ بىلەن قوشۇپ قۇتقۇزدۇق. بۇ قىسسىنىڭ تەپسىلاتى سۈرە ھۇدتا يېتەرلىك سۆزلەنگەن بولۇپ بۇ يەردە ئۇنى تەكرارلاش ھاجەتسىز.

﴿**بىز توپاننى پۈتۈن ئەھلى جاھان ئۈچۈن ئىبرەت قىلدۇق**﴾ يەنى شۇ كېمىنىڭ ئۆزىنى ئىبرەت ئۈچۈن قالدۇردۇق.قەتادە بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ كېمە ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىگىچە جۇدىي تېغىنىڭ ئۈستىدە قالغان ئىدى. ياكى شۇ خىلدىكى كېمىنى ئىنسانلارغا؛ ئۇلارنى تۇپان بالاسىدىن قانداق قۇتقۇزغانلىق نېمەتلىرىنى ئەسلىتىش ئۈچۈن ئىبرەت قىلىپ قالدۇردى.

اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارغا (بىزنىڭ كامالى قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەت شۇكى، بىز ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىنى (نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ نەرسە - كېرەك ۋە ھايۋانلاتلار بىلەن) توشقۇزۇلغان كېمىسىگە چۈشۈردۇق. بىز ئۇلار ئۈچۈن شۇ كېمىگە ئوخشاش ئۇلار چۈشىدىغان نەرسىلەرنى ياراتتۇق. ئەگەر بىز خالىساق ئۇلارنى غەرق قىلىۋېتىمىز، ئۇلارغا ياردەم بەرگۈچىمۇ بولمايدۇ ۋە ئۇلارنى

[1] سۈرە يۇنۇس 96 — 97 - ئايەتلەر.

www.munber.org

قۇتۇلدۇرغۇچىمۇ بولمايدۇ. پەقەت بىز رەھىم قىلغانلىقىمىز ۋە ئۇلارنى مۇئەييەن مۇددەتكىچە (ھاياتتىن) بەھرىمەن قىلىدىغانلىقىمىز ئۈچۈن (ئۇلار قۇتۇلدۇرۇلىدۇ)﴾[1].

﴿شۇبھىسىزكى، (نۇھنىڭ زامانىدا) چوڭ سۇ يامراپ كەتكەن چاغدا، سىلەرنى (يەنى ئەجدادىڭلارنى) بىز كېمىگە سالدۇق، سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، تۇتۇۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن (بىز شۇنداق قىلدۇق)﴾[2] اللە بۇ يەردە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز نۇھنى ۋە كېمىدىكىلەرنى (غەرق بولۇپ كېتىشتىن) قۇتقۇزدۇق. توپاننى پۈتۈن ئەھلى جاھان ئۈچۈن ئىبرەت قىلدۇق﴾.

* * * * * * *

وَإِبْرَٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ ۖ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَٰنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَٱبْتَغُوا۟ عِندَ ٱللَّهِ ٱلرِّزْقَ وَٱعْبُدُوهُ وَٱشْكُرُوا۟ لَهُۥٓ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تُكَذِّبُوا۟ فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ۖ وَمَا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٨﴾

ئىبراھىمنىمۇ (قەۋمىگە يەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق)، ئۇنى ۋاقتىدا ئۇ قەۋمىگە ئېيتتى: «بىر اللە غا ئىبادەت قىلىڭلارۇە ئۇنىڭدىن قورقۇڭلار، ئەگەر بىلسەڭلار مۇنداق قىلىش سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر[16]. سىلەر اللە نى قويۇپ بۇتلارغىلا ئىبادەت قىلىسىلەر (بۇتلارنى ئۆز قولۇڭلار بىلەن ياسىۋالغانسىلەر، بۇتلارنىڭ قوللىدىن پايدا - زىيان كەلمەيدۇ) ۋە يالغانىلا ئويدۇرىسىلەر، سىلەرنىڭ اللە نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقىنىڭلار (يەنى بۇتلار) سىلەرگە رىزىق بېرىشكە قادىر ئەمەس، رىزىقنى اللە نىڭ دەرگاھىدىن تىلەپ قىلىڭلار (رىزىق بېرىشكە پەقەت اللە نىڭ ئۆزى قادىردۇر)، اللە غا ئىبادەت قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلىڭلار، اللە نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر[17]. سىلەر (مېنى) ئىنكار قىلساڭلار (ئىنكار قىلغانلىقىڭلار بىلەن ماڭا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر، پەقەت ئۆزەڭلارغا زىيان يەتكۈزىسىلەر)، سىلەردىن ئىلگىرىكى نۇرغۇن ئۈممەتلەرمۇ (پەيغەمبەرلىرىنى) ئىنكار قىلغان (شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا اللە نىڭ ئازابى نازىل بولغان، سىلەرگىمۇ شۇنداق ئازاب نازىل بولىدۇ)، پەيغەمبەرنىڭ مەسئۇلىيىتى پەقەت (اللە نىڭ ئەمرلىرىنى) چۈشەنشىلىك قىلىپ يەتكۈزۈشتۇر»[18].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە ۋەز ئېيتىشى توغرىسىدا

اللە بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ بەندىسى، پەيغەمبىرى، دوستى، تۇغرا يولدىكىلەرنىڭ يول باشچىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئۇ قەۋمىنى ھېچ شېرىكى بولمىغان يالغۇز اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا، اللە تائالاغا سەمىمي ھالدا تەقۋادارلىق قىلىشقا، ھېچ شېرىكى بولمىغان يالغۇز اللە دىنلا سەمىمي ھالدا رىزىق تىلەپ قىلىشقا، اللە تائالانى بار ۋە تەنھا دەپ بىلىپ، اللە نىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىشقا چاقىردى. بېرىلگەن نېمەتلەر ئۈچۈن اللە تائالاغا شۈكۈر قىلىش لازىم.

---

[1] سۈرە ياسىن 41 — 44 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ھاققە 11 — 12 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئالله تائالادىن باشقا ھېچ بىر ياخشىلىق قىلغۇچى يوقتۇر. ئىبراھىم قەۋمىگە مۇنداق دېدى: ﴿**بىر الله غا ئىبادەت قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭدىن قورقۇڭلار**﴾ يەنى الله تائالاغا ئىخلاس بىلەن ئىبادەت قىلىڭلار ئۇنىڭدىن سەمىمىي ھالدا قورقۇڭلار.

﴿**ئەگەر بىلسەڭلار بۇنداق قىلىش سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر**﴾ يەنى ئەگەر سىلەر شۇنداق قىلساڭلار، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىققا ئېرىشىسىلەر، سىلەردىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە يامانلىق دەپئى قىلىنىدۇ. ئاندىن الله ئۇلارنىڭ قولىدىن ھېچ پايدا ـ زىيان كەلمەيدىغان بۇتلارغا ئىبادەت قىلۇاتقانلىقىنى خەۋەر قىلدى: شەك ـ شۈبھىسىزكى، سىلەر بۇتلارغا ئىسىملارنى ئويدۇرۇپ چىقىپ ئۇلارنى ئىلاھ دەپ ئاتىۋالدىڭلار، ئۇ بۇتلار ھەقىقەتەن سىلەرگە ئوخشاش مەخلۇقتۇر.

ئەۋفي ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان، مۇجاھىد ۋە سۇددىمۇ بۇ ئايەت ھەققىدە يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش دېگەن. ۋالبى، ئىبنى ئاببىاستىن رىۋايەت قىلىپ: سىلەر يالغاننىلا ياساپ چىقىسىلەر، يەنى بۇتلارنى ئۆزەڭلار ياساپ چىقىپ ئىلاھ قىلىۋالىسىلەر، دېدى. بۇتلار سىلەرگە رىزىق بېرىشكە قادىر ئەمەس، ﴿**رىزىقنى الله نىڭ دەرگاھىدىن تەلەپ قىلىڭلار**﴾ يەنى الله تائالانىڭ غەيرىدىن رىزىق تەلەپ قىلماڭلار، چۈنكى، الله تائالادىن باشقىسى ھېچ نەرسىگە ئىگە ئەمەس.

﴿**الله غا ئىبادەت قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلىڭلار**﴾ يەنى الله تائالا بەرگەن رىزىقنى يەڭلار، تەنھا بىر الله تائالاغا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە بەرگەن نېمىتى ئۈچۈن الله تائالاغا شۈكۈر قىلىڭلار ﴿**الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى الله تائالانىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، ئاندىن الله ھەر بىر كىشىگە قىلغان ئەمەلىگە ياريشا مۇكاپات ۋە جازا بېرىدۇ.

﴿**سىلەر (مېنى) ئىنكار قىلساڭلار (ئىنكار قىلغانلىقىڭلار بىلەن ماڭا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر، پەقەت ئۆزەڭلارغا زىيان يەتكۈزۈسىلەر)، سىلەردىن ئىلگىرىكى نۇرغۇن ئۈممەتلەرمۇ (پەيغەمبەرلىرىنى) ئىنكار قىلغان**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلەرگە قارشىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا چۈشۈرۈلگەن ئازاب ـ ئوقۇبەت ھەققىدىكى خەۋەر سىلەرگە بايان يەتكۈزۈلدى.

﴿**پەيغەمبەرنىڭ مەسئۇلىيىتى پەقەت (الله نىڭ ئەمىرلىرىنى) چۈشىنىشلىك قىلىپ يەتكۈزۈشتۇر**﴾ يەنى پەيغەمبەرنىڭ ۋەزىپىسى الله بۇيرۇغان ۋەھىينى يەتكۈزۈشتۇر، الله خالىغان ئادەمنى گۈمراھ قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ھىدايەت ئاتا قىلىدۇ. بەختلىك كىشىلەردىن بولۇش ئۈچۈن ئۆزەڭلارغا كۆيۈمچان بولۇڭلار.

قەتادە الله تائالانىڭ: ﴿**سىلەر (مېنى) ئىنكار قىلساڭلار، سىلەردىن ئىلگىرىكى نۇرغۇن ئۈممەتلەرمۇ (پەيغەمبەرلىرىنى) ئىنكار قىلغان**﴾ دېگەن ئايىتىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ، دېدى. قەتادىنىڭ بۇ سۆزى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنىڭ بۇ يەردە ئۆزۈلۈپ الله تائالانىڭ: ﴿**ئىبراھىمنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى**﴾ دېگەن ئايىتىگىچە ئارىلىقتىكى سۆزلەرنىڭ قىستۇرما جۈملە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

بۇنى ئىبنى جەرىرمۇ شۇنداق تەپسىر قىلدى. بىراق بۇ ئايەتنىڭ سىرتقى مەزمۇنىغا قارىغاندا، بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسى الله تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ تۇرىدۇ. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام الله تائالانىڭ: ﴿**ئىبراھىمنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى**﴾ دېگەن ئايىتىگىچە ئارىلىقتىكى بارلىق سۆزلەرنى قىيامەتنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن قەۋمى بىلەن مۇنازىرە قىلغاندا ئېيتقان سۆزلەردۇر، دېدى. الله ھەقىقەتنى بىلگۈچىدۇر.

* * * * * * *

www.munber.org

أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ كَيۡفَ يُبۡدِئُ ٱللَّهُ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥٓۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ١٩ قُلۡ سِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱنظُرُواْ كَيۡفَ بَدَأَ ٱلۡخَلۡقَۚ ثُمَّ ٱللَّهُ يُنشِئُ ٱلنَّشۡأَةَ ٱلۡأٓخِرَةَۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ٢٠ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَيَرۡحَمُ مَن يَشَآءُۖ وَإِلَيۡهِ تُقۡلَبُونَ ٢١ وَمَآ أَنتُم بِمُعۡجِزِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِي ٱلسَّمَآءِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِيّٖ وَلَا نَصِيرٖ ٢٢ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَلِقَآئِهِۦٓ أُوْلَٰٓئِكَ يَئِسُواْ مِن رَّحۡمَتِي وَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ٢٣

ئۇلار (يەنى ئىنكار قىلغۇچىلار) الله نىڭ مەخلۇقاتىنى دەسلەپتە يوقتىن قانداق بارلىققا كەلتۈرگەنلىكىنى، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟ بۇ الله غا ھەقىقەتەن ئاساندۇر (ئۇلار بۇنى قانداقمۇ ئىنكار قىلىدۇ، دەسلەپتە يارىتىشقا قادىر بولغان زات قايتا ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە ئەلۋەتتە قادىردۇر)[19]. ئېيتقىنكى، «زېمىندا سەير قىلىڭلار، الله نىڭ مەخلۇقاتىنى قانداق قىلىپ (يوقتىن) بار قىلغانلىقىغا قارىڭلار، ئاندىن الله ئۇلارنى (قىيامەتتە) قايتا پەيدا قىلىدۇ، الله ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىگە قادىردۇر[20]. الله خالىغان ئادەمنى جازالايدۇ، خالىغان ئادەمگە رەھمەت قىلىدۇ، (قىيامەتتە) الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر[21]. سىلەر مەيلى زېمىندا بولسۇن، مەيلى ئاسماندا بولسۇن، الله (نىڭ ئازابى) دىن قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر، سىلەرگە الله دىن بۆلەك دوستمۇ يوق، مەدەتكارمۇ يوق»[22]. الله نىڭ ئايەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا مۇلاقات بولۇشنى (يەنى ئاخىرەتنى) ئىنكار قىلغانلار ئەنە شۇلار مېنىڭ رەھمىتىمدىن نائۈمىد بولىدى. ئەنە شۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ[23].

ئۆلگەندىن كېيىنكى ھاياتلىقنىڭ دەللىلىرى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىدۇ، ئۇ قەۋمىنى ئۇلار قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن، قىيامەتنى ئىسپاتلاشتا، ئۇلارنى الله تائالانىڭ ئۆزلىرىنى قانداق ياراتقانلىق قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان، ئۆزلىرىدە بار بولغان دەللىلەرگە قاراشقا تەۋسىيە قىلىدۇ.

ئۇلار تىلغا ئېلىنىدىغان مەۋجۇد نەرسە ئەمەس ئىدى. كېيىن الله ئۇلارنى يوقلىقتىن بار قىلدى. ئۇلار قۇلاقلىرى بىلەن ئاڭلايدىغان، كۆزلىرى بىلەن كۆرىدىغان ئىنسانلارغا ئايلاندى. دەسلەپتە بۇ ئىنسانىنى يوقتىن بار قىلغان الله ئۇنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە قادىردۇر. ئۇ ھەقىقەتەن الله تائالاغا ئاساندۇر.

ئاندىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى الله تائالانىڭ ئەتراپتىكى قۇدرىتىنى ئاشكارا كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەرگە، الله ياراتقان شەيئىلەرگە، ئاسمانلارغا، ئاسماندىكى تۈرغۇن ۋە ھەرىكەتچان يورۇق يۇلتۇزلارغا، زېمىنلارغا ۋە ئۇنىڭدىكى تۈزلەڭلىكلەرگە، تاغلار، ئويمانلىقلار، سەھرالار، چۆللەر، ئورمانلىقلار، دەريالار، مېۋىلىك دەرەخلەر ۋە دېڭىز - ئوكيانلارغا ئىبرەت كۆزى بىلەن قاراشقا تەۋسىيە قىلدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى يوقتىن پەيدا بولغانلىقىنى، ئۇنىڭ ياراتقۇچىسى مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى، ئۇ خالىغان نەرسىنى ياراتقۇچى الله ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇرىدۇ.

الله تائالا بىرەر نەرسىنى ۋۇجۇدقا كەل دېسە، ئۇ شۇ ھامان ۋۇجۇدقا كېلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلار (يەنى ئىنكار قىلغۇچىلار) الله نىڭ مەخلۇقاتىنى دەسلەپتە يوقتىن قانداق بارلىققا كەلتۈرگەنلىكىنى، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟ بۇ الله غا**

www.munber.org

ھەقىقەتەن ئاساندۇر﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندى ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان الله ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) الله غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴾[1].

﴿ئىبيتقىنكى: «زېمىندا سەير قىلىڭلار، الله نىڭ مەخلۇقاتنى قانداق قىلىپ (يوقتىن) بار قىلغانلىقىغا قاراڭلار، ئاندىن الله ئۇلارنى قايتا پەيدا قىلىدۇ» الله ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىگە قادىردۇر﴾، ﴿الله خالىغان ئادەمنى جازالايدۇ، خالىغان ئادەمگە رەھمەت قىلىدۇ﴾ يەنى الله تائالا مۇتلەق ھاكىمدۇر، خالىغانچە تەسەررۇپ قىلغۇچىدۇر، خالىغىنىنى قىلىدۇ. ئىرادە قىلغان نەرسىگە ھۆكۈم قىلىدۇ. قىلغان ھۆكمى ئۈچۈن ھېسابقا تارتىلمايدۇ. قىلغان ئىشىدىن سوئال ـ سوراقمۇ قىلىنمايدۇ. بەلكى، ئۇلارنى سوئال ـ سوراق قىلىدۇ. يارىتىش، ئەمر قىلىش الله تائالاغا مەنسۇپتۇر. ئۇ نېمە ئىش قىلسا، ئادالەت بىلەن قىلىدۇ. چۈنكى، الله تائالا زەررىچىلىكمۇ زۇلۇم قىلمايدىغان پادىشاھتۇر.

بۇ ھەقتە ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئەگەر الله ئاسمانلار ۋە زېمىن ئەھلىنى جازالاشنى خالىسا، ئۇلارنى ئەلۋەتتە جازالايتتى. ھالبۇكى الله ئۇلارغا زۇلۇم قىلمايدۇ».

﴿الله خالىغان ئادەمنى جازالايدۇ، خالىغان ئادەمگە رەھمەت قىلىدۇ. سىلەر الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر﴾ يەنى قىيامەت كۈنى الله تائالانىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر.

﴿سىلەرمەيلى زېمىندا بولسۇن، مەيلى ئاسماندا بولسۇن، الله دىن قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر﴾ يەنى ئاسمانلار ۋە زېمىن ئەھلىدىن بىرمۇ ئادەم قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. بەلكى الله بەندىلىرىنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچىدۇر. ھەر نەرسە الله تائالادىن قورقۇپ تۇرغۇچىدۇر. الله تائالاغا موھتاجدۇر. الله تائالا ئۆزىدىن باشقا ھەر قانداق نەرسىدىن بىھاجەتتۇر.

﴿سىلەرگە الله دىن بۆلەك دوستمۇ يوق، مەدەتكارمۇ يوق. الله تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا مۇلاقات بولۇشنى ئىنكار قىلغانلار﴾ يەنى الله تائالانىڭ ئايەتلىرىدىن تانغانلار، قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلار: ﴿ئەنە شۇلار مېنىڭ رەھمىتىمدىن نا ئۈمىد بولدى﴾ يەنى ئۇلارغا مېنىڭ رەھمىتىمدىن نېسىۋە يوقتۇر. ﴿ئەنە شۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾ يەنى ئۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق خارلىغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

* * * * * * *

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُواْ ٱقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَىٰهُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلنَّارِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ إِنَّمَا ٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَٰنًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ ثُمَّ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا وَمَأْوَىٰكُمُ ٱلنَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٥﴾

ئىبراھىمنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى: «ئىبراھىمنى ئۆلتۈرۈڭلار ياكى كۆيدۈرۈڭلار!» دېيىشتىن ئىبارەت بولدى. الله ئۇنى ئوتتىن قۇتۇلدۇردى (ئۇلار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئوتقا تاشلىغاندا، الله ئۇنىڭغا

[1] سۈرە رۇم 27 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئوتنى سۈرۈن ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردى). ھەقىقەتەن بۇنىڭدا ئىمان ئېيتقان قەۋم ئۈچۈن (اللە نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار[24]. ئىبراھىم ئېيتتى: «بۇ دۇنيادا (بۇتلارغا چوقۇنۇش مەقسىتىدە يىغىلىشىڭلارنىڭ) ئاراڭلاردىكى دوستلۇققا سەۋەب بولۇشى ئۈچۈن، اللە نى قويۇپ بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋالدىڭلار، ئاندىن قىيامەت كۈنى بەزىڭلارنى بەزىڭلار ئىنكار قىلىسىلەر، بەزىڭلارغا بەزىڭلار لەنەت ئوقۇيسىلەر (يەنى قىيامەت كۈنى مەزكۇر دوستلۇق دۈشمەنلىككە ئايلىنىدۇ، ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ، ئەگەشكۈچىلەر ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە لەنەت ئوقۇيدۇ، چۈنكى، ئۇلارنىڭ دۇنيادىكى دوستلۇقى اللە ئۈچۈن بولغان ئەمەس)، سىلەرنىڭ جايىڭلار دوزاخ بولىدۇ، سىلەرنى (دوزاختىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچقانداق يارەمچى بولمايدۇ»[25].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن جاۋابى، اللە تائالانىڭ ئوتقا تەدبىر قوللىنىشى توغرىسىدا

اللە بۇ ئايەتتە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ كۆپۈرلۈق قىلغانلىقى، ھەددىدىن ئاشقانلىقى، چوڭچىلىق قىلغانلىقى ۋە ھەقنى باتىل بىلەن رەت قىلغانلىقى ھەققىدە خەۋەر قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ تىوغرا يولىنى ۋە ھەقىقەتنى بايان قىلىدىغان ھەممىگە مەلۇملۇق بۇ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا بەرگەن جاۋابى: ﴿**«ئىبراھىمنى ئۆلتۈرۈڭلار ياكى كۆيدۈرۈڭلار» دېيىشتىن ئىبارەت بولدى**﴾ بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلارغا پاكىت تۇرغۇزۇلغان، دەلىل كۆرسىتىلگەندىن كېيىن دەلىل ـ پاكىتتا يېڭىلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۇلار يۇز ـ ئابرۇيىنى قوغداشتا پادىشاھنىڭ كۈچىدىن پايدىلانماقچى بولدى.

﴿ئۇلار: «ئىبراھىم ئۈچۈن بىر بىنا سېلىڭلار، (ئۇنى ئوتۇن بىلەن تولدۇرۇپ ئوت يېقىڭلار، ئوت يانغاندا) ئۇنى ئوتقا تاشلاڭلار» دېدى. (ئۇلار ئىبراھىمنى ئوتقا تاشلاش بىلەن) ئۇنىڭغا سۇيىقەست قىلماقچى بولدى. بىز (ئىبراھىمنى ئوتتىن سالامەت قۇتقۇزۇش بىلەن ئۇلارنى مەغلۇب قىلدۇق﴾[1] ئۇلار ئۇزۇن ۋاقىت سەرپ قىلىپ چوڭ بىر ئوتۇن دۆۋىسى ھاسىل قىلدى. ئوتۇنلارنىڭ ئەتراپىغا تام سوقتى، ئاندىن ئۇنىڭغا ئوت ياقتى. ئۇنىڭدىن چىققان ئوت يالقۇنى ئاسمان پەلەككە كۆتۈرۈلدى. بۇنىڭدىن بۇرۇن بۇنداق چوڭ ئوت يېقىلىپ باقمىغان ئىدى. ئۇلار ئىبراھىمنى تۇتۇپ كېلىپ قوللىرىنى ئارقىغا باغلاپ مەنجانىقتا سېلىپ ئوتقا تاشلىدى. اللە تائالا ئوتنى ئىبراھىمغا سالقىن ۋە ئامانلىق قىلىپ بەردى. ئىبراھىم ئوتنىڭ ئىچىدە بىر قانچە كۈن تۇرغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىن سالامەت چىقتى. بۇ ئىش ۋە بۇنىڭغا ئوخشىغان مىساللار ئارقىلىق اللە ئىبراھىمنى ئىنسانلارغا ئۈلگە قىلدى. ئۇ ئۆزىنى اللە تائالاغا ئاتاپ ئوتقا تاشلىنىشقا رازى بولدى. ئوغلىنى قۇربانلىق ئۈچۈن ئاتىدى. بايلىقىنى مېھمانلار ئۈچۈن ئاتىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بارلىق دىنلارنىڭ ئەھلى ئىبراھىمنى ياخشى كۆرىدۇ.

﴿**اللە ئۇنى ئوتتىن قۇتۇلدۇردى**﴾ يەنى ئوتنى ئۇنىڭغا سالقىن ۋە ئامانلىق قىلىپ ئۇنى ئوتتىن سالامەت چىقاردى. ﴿**ھەقىقەتەن بۇنىڭدا ئىمان ئېيتقان قەۋم ئۈچۈن (اللە نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار**﴾.

---

[1] سۈرە سەففات 97 ـــ 98 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە بۇتلارنىڭ ئاجىزلىقىنى بايان قىلغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئىبراھىم ئېيتتى: «بۇ دۇنيادا (بۇتلارغا چوقۇنۇش مەقسىتىدە يىغىلىشىڭلارنىڭ) ئاراڭلاردىكى دوستلۇققا سەۋەب بولۇشى ئۈچۈن، الله نى قويۇپ بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋالدىڭلار»﴾ ئىبراھىم قەۋمىنى ئاگاھلاندۇرۇپ ۋە ئۇلارنىڭ بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشتەك يامان قىلمىشلىرىنى ئەيىبلەپ مۇنداق دەيدۇ: «بۇ دۇنيادا بۇتلارغا چوقۇنۇش مەقسىتىدە يىغىلىشىڭلارنىڭ، دۇنيا تىرىكچىلىكىدە ئاراڭلاردىكى بىر - بىرىڭلارغا بولغان دوستلۇق ۋە ساداقەتكە سەۋەب بولۇشى ئۈچۈن بۇ بۇتلارنى ئىلاھ قىلىۋالدىڭلار.

﴿ئاندىن قىيامەت كۈنى﴾ بۇ ھالەت دەل ئەكسىچە بولۇپ، بۇ ساداقەت ۋە دوستلۇق غەزەپ - نەپرەتكە، دۈشمەنلىككە ئايلىنىدۇ، ﴿بەزىڭلارنى بەزىڭلار ئىنكار قىلىسىلەر﴾ يەنى ئاراڭلاردىكى دوستلۇقتىن تانىسىلەر ﴿بەزىڭلارغا بەزىڭلار لەنەت ئوقۇيسىلەر (يەنى قىيامەت كۈنى مەزكۇر دوستلۇق دۈشمەنلىككە ئايلىنىدۇ، ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا - جۇدا بولىدۇ، ئەگەشكۈچىلەر ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە لەنەت ئوقۇيدۇ، چۈنكى، ئۇلارنىڭ دۇنيادىكى دوستلۇقى الله ئۈچۈن بولغان ئەمەس)﴾ يەنى ئەگەشكۈچىلەر ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە، ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئەگەشكەنلەرگە لەنەت ئوقۇيدۇ، ﴿ھەر قاچان بىر ئۈممەت دوزاخقا كىرىدىكەن، ئۇ ئۆزىدىن ئىلگىرىكى ئۈممەتكە (ئۇنىڭغا ئەگىشىپ گۈمراھ بولغانلىقى ئۈچۈن) لەنەت ئوقۇيدۇ﴾[1] ﴿بۇ كۈندە دوستلار بىر - بىرىگە دۈشمەن بولىدۇ، پەقەت (خۇدالىق ئۈچۈن دوستلاشقان) تەقۋادارلارلا (ئۇنداق ئەمەستۇر)﴾[2].

﴿ئاندىن قىيامەت كۈنى بەزىڭلارنى بەزىڭلار ئىنكار قىلىسىلەر، بەزىڭلارغا بەزىڭلار لەنەت ئوقۇيسىلەر (يەنى قىيامەت كۈنى مەزكۇر دوستلۇق دۈشمەنلىككە ئايلىنىدۇ، ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا - جۇدا بولىدۇ، ئەگەشكۈچىلەر ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە لەنەت ئوقۇيدۇ، چۈنكى، ئۇلارنىڭ دۇنيادىكى دوستلۇقى الله ئۈچۈن بولغان ئەمەس)، سىلەرنىڭ جايىڭلار دوزاخ بولىدۇ﴾ يەنى قىيامەت مەيدانىدىن كېيىن بارار جايىڭلار، قايتار ئورنۇڭلار دوزاختۇر. سىلەرگە، ياردەم قىلىدىغان ھېچ ياردەمچى بولمايدۇ. سىلەرنى الله تائالانىڭ ئازابىدىن قۇتقۇزىدىغان ھېچ قۇتقۇزغۇچىمۇ بولمايدۇ. مانا بۇ كاپىرلارنىڭ ھالىدۇر. ئەمما مۇمىنلەرنىڭ ھالى دەل بۇنىڭ ئەكسىچە بولىدۇ.

* * * * * * *

۞ فَـَٔامَنَ لَهُۥ لُوطٞۘ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّيٓۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ٢٦ وَوَهَبۡنَا لَهُۥٓ إِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَجَعَلۡنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ ٱلنُّبُوَّةَ وَٱلۡكِتَٰبَ وَءَاتَيۡنَٰهُ أَجۡرَهُۥ فِي ٱلدُّنۡيَاۖ وَإِنَّهُۥ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ٢٧

لۇت ئىبراھىمغا ئىمان ئېيتتى. ئىبراھىم ئېيتتى: «مەن چوقۇم پەرۋەردىگارىم تەرىپىگە ھىجرەت قىلىمەن (يەنى الله نىڭ رازىلىقىنى ئىزدەش يۈزىسىدىن ۋەتىنىمنى تەرك ئېتىپ، الله ئەمر قىلغان جايغا ھىجرەت قىلىپ بارىمەن). الله ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر»[26]. ئىبراھىمغا ئىسھاقنى، يەئقۇبنى ئاتا قىلدۇق (يەنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام خۇدالىق ئۈچۈن قەۋمىدىن ئايرىلغانىدىن كېيىن، ياخشى پەرزەنت ئىسھاقنى بەردۇق ۋە ئىسھاقنىڭ ئوغلى بولغان نەۋرىسى يەئقۇبنى بەردۇق)،

---

[1] سۈرە ئەئراف 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە زۇخرۇف 67 - ئايەت.

www.munber.org

(ئۇنىڭدىن كېيىن) پەيغەمبەرلىكنى، كىتابنى (يەنى ساماۋى كىتابلارنى) ئۇنىڭ ئەۋلادىغا خاس قىلدۇق، دۇنيادىكى مۇكاپاتنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدۇق (يەنى جەمئىي دىنلاردا ئۇنى ياخشى نامغا ئىگە قىلدۇق)، ئۇ ھەقىقەتەن ئاخىرەتتە ياخشى بەندىلەردىندۇر﴾[27].

لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىمان ئېيتىشى ۋە ئۇنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ھىجرەت قىلىشى توغرىسىدا

اللە بۇ ئايەتتەئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىمان ئېيتقانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. ئېيتىلىشىچە: لۇت ئىبراھىمنىڭ قېرىندىشىنىڭ ئوغلى ئىكەن. ئۇلار: «لۇت ھارانىنىڭ ئوغلىدۇر. ھاران ئازەرنىڭ ئوغلىدۇر» دەيدۇ. يەنى ئىبراھىمنىڭ قەۋمىدىن لۇت ۋە ئىبراھىمنىڭ ئايالى سارەدىن باشقا ھېچكىم اللە تائالانىڭ دوستى ئىبراھىمغا ئىمان ئېيتمىدى. لېكىن، بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى بىلەن سەھەم بۇخاريدا كەلگەن: ئىبراھىم ھىلىقى زالىم پادىشاھنىڭ يېنىغا كەلگەندە، ئۇ ئىبراھىمدىن سارەنىڭ كىم ئىكەنلىكى ھەققىدە سوربغانلىقى، ئىبراھىمنىڭ ئۇ: ھەمشىرەم دېگەنلىكى، ئاندىن ئىبراھىم سارەنىڭ يېنىغا كېلىپ: مەن ھەقىقەتەن سىزنى ئۇنىڭغا ھەمشىرەم دېدىم. مېنى يالغانچى قىلىپ قويماڭ، يەر يۈزىدە مەن ۋە سىزدىن باشقا ئىمان ئېيتقانلار يوق. سىز مېنىڭ دىنىي ھەمشىرەم دېگەنلىكى ھەققىدىكى بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسىنى قانداق بىرلەشتۈرۈش مۇمكىن بولىدۇ؟ دېگەن سوئال قويۇلسا بۇنىڭغا ھەقىقىي ئەھۋالنى اللە بىلگۈچىدۇر.

بۇ ھەدىستە كۆزدە تۇتۇلغىنى يەر يۈزىدە مەن ۋە سىزدىن باشقا ئىمان ئېيتقان ئەر ـ خوتۇن يوق دېگەندىن ئىبارەتتۇر. ئۇنىڭ قەۋمىدىن لۇت ئەلەيھىسسالام ھەقىقەتەن ئىبراھىمغا ئىمان ئېيتتى ۋە ئۇنىڭ بىلەن شام زېمىنىغا ھىجرەت قىلدى. ئاندىن ئۇ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا سەدۇم ئەھلىگە ۋە شۇ رايوندىكى كىشىلەرگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلدى. ئۇلار ئۇستىدە يۈز بەرگەن ئىشلار ئىلگىرى سۆزلەنگەن ئىدى. ئالدىمىزدىمۇ يەنە سۆزلىنىدۇ.

﴿**ئىبراھىم ئېيتتى: «مەن چوقۇم پەرۋەردىگارىم تەرىپىگە ھىجرەت قىلىمەن**﴾ يەنى بۇ ئايەتتە اللە تائالا ئىبراھىمنىڭ، ئۆز دىنىنى ئاشكارا قىلىش ۋە ئۇنى ئۇستۇنلىككە ئېرىشتۈرۈش مەقسىتىدە قەۋمىدىن ئايرىلىپ ھىجرەت يولىنى تاللىغانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ. شۇڭا ئىبراھىم مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى غەلىبە اللە تائالاغا، اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە مەنسۇپتۇر. اللە سۆزلىرىدە، ئىشلىرىدا، ئالدىنئالا بىلگىلىگەن ۋە شەرىئەت قىلىپ كۆرسەتكەن ھۆكۈملىرىدە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. قەتادە: لۇت ۋە ئىبراھىم بىرگە كۇفىنىڭ "مۇۋسۇل" دېگەن يېرىدىن شامغا ھىجرەت قىلدى، دېدى.

اللە تائالانىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىسھاق ۋە يەئقۇبنى ئاتا قىلغانلىقى ۋە پەيغەمبەرلىكنى ئۇنىڭ ئەۋلادىغا خاس قىلغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئىبراھىمغا ئىسھاقنى، يەئقۇبنى ئاتاق قىلدۇق (...)**﴾ اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىبراھىم ئۇلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ اللە نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان نەرسىلىرىدىن يىراقلاشتى، ئۇنىڭغا بىز ئىسھاق بىلەن يەئقۇبنى ئاتا قىلدۇق. ئۇ ئىككىسىنىڭ ھەر بىرىنى پەيغەمبەر قىلدۇق﴾[1] يەنى ئىبراھىم قەۋمىدىن

[1] سۈرە مەريەم 49 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئايرىلغاندا، الله، پەيغەمبەر بولمىغان ياخشى بىر ئوغۇلنىڭ يەنى ئىسھاقنىڭ دۇنياغا كېلىشىغانلىقى بىلەن، ئۇنىڭ كۆڭلىنى خۇرسەن قىلدى. بۇۋىسى ھايات ۋاقتىدا ئىسھاقنىڭ ئوغلى يەنى پەيغەمبەر بولمىغان ياخشى پەرزەنت يەئقۇب توغۇلدى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئۇنىڭغا (يەنى ئىبراھىمغا) ئىسھاقنى بەردۇق، (ئۇ پەرۋەردىگارىمىز سورىمىسىمۇ) يەئقۇبنى ئوشۇق بەردۇق (يەنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنى نەۋرە قىلىپ ياكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلۈپىدىن زىيادە قىلىپ بەردۇق)﴾[1] ﴿بىز ئۇنىڭغا (يەنى سارەگە) ئىسھاق (ئاتلىق بالىسى بولمىغانلىقى) بىلەن ۋە ئىسھاقتىن كېيىن كېلىدىغان يەئقۇب (ئاتلىق نەۋرىسى بولمىغانلىقى) بىلەن خۇش - خەۋەر بەردۇق﴾[2] يەنى سىلەر ھايات چاغدا ئوغلۇڭلار ئىسھاققا بىر ئوغۇل بېرىلىدۇ، نەۋرەڭلارنى كۆرۈپ كۆڭلۈڭلار خۇرسەن بولىدۇ.

﴿**(ئۇنىڭدىن كېيىن) پەيغەمبەرلىكنى، كىتابنى (يەنى ساۋاۋى كىتابلارنى) ئۇنىڭ ئەۋلادىغان خاس قىلدۇق**﴾ الله تائالانىڭ ئۇنى دوست تۇتۇشى ئۇنىڭغا ئاتا قىلىنغان بۇيۇك ياخشىلىقتۇر. الله تائالا پەيغەمبەرلىكنى ۋە كىتابنى ئۇنىڭ ئەۋلادىغا خاس قىلىش بىلەن ئۇنى ئىنسانلارغا يولباشچى قىلدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن پەقەت ئۇنىڭ نەسلىدىنلا پەيغەمبەر كەلدى.

ئىسرائىل ئەۋلادىدىن كەلگەن بارلىق پەيغەمبەرلەر ئىبراھىمنىڭ ئوغلى ئىسھاق، ئىسھاقنىڭ ئوغلى يەئقۇبنىڭ نەسلىدىن بولدى. ئىسرائىل ئەۋلادىدىن كەلگەن ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبەر ھەزرىتى مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا ئىدى. ئىسا قەۋمىگە قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ ھاشىم جەمەتىدىن كېلىدىغان بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئادەم بالىسىنىڭ ئەڭ شەرەپلىكى بولغان پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن خۇش خەۋەر بەردى الله تائالا ئۇنى ئىبراھىمنىڭ ئوغلى ئىسمائىلنىڭ نەسلىدىن كېلىدىغان ساپ ئەرەبلەرنىڭ ئىچىدىن پەيغەمبەر قىلىپ تاللىدى. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەر كەلمىگەن ئىدى.

﴿**دۇنيادىكى مۇكاپاتنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدۇق (يەنى جەمئىي دىنلاردا ئۇنى ياخشى نامغا ئىگە قىلدۇق)، ئۇ ھەقىقەتەن ئاخىرەتتە ياخشى بەندىلەردىندۇر**﴾ يەنى الله ئىبراھىمغا دۇنيادىكى بەخت - سائادەتنى ئاخىرەتتىكى بەخت - سائادەتكە بىرلەشتۇرۇپ بەردى. دۇنيادا ئۇنىڭغا سىڭىشلىق كەڭ رىزىق، ئازادە تۇرالغۇ جاي، تاتلىق سۇ، چىرايلىق ۋە ياخشى ئايال، گۈزەل مەدھىيە ۋە ياخشى نامىلار بېرىلدى. ھەر قانداق ئادەم ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ ۋە دوست تۇتىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، قەتادە ۋە باشقىلار: شۇنداق بولۇشتىكى سەۋەب ئىبراھىمنىڭ ھەممە جەھەتتە الله تائالاغا بويسۇنىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەنلىكىدە، دېدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىبراھىم ۋاپادار كىشى ئىدى﴾[3] يەنى ئۇ الله بۇيرۇغان بارلىق ئىشلارنى بەجا كەلتۈردى. پەرۋەردىگارىغا قىلىدىغان ئىبادەتنى كامىل ئادا قىلدى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**دۇنيادىكى مۇكاپاتنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدۇق (يەنى جەمئىي دىنلاردا ئۇنى ياخشى نامغا ئىگە قىلدۇق)، ئۇ ھەقىقەتەن ئاخىرەتتە ياخشى بەندىلەردىندۇر**﴾ الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىبراھىم ھەقىقەتەن (ياخشى خىسلەتلەرنى ئۆزلەشتۇرگۈچى) پېشۋا، الله غا ئىتائەتمەن، (باتىل دىنلاردىن ھەق دىنغا) بۇرالغۇچى (يەنى ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچى) ئىدى. ئۇ الله غا شېرىك كەلتۈرگۈچىلەردىن ئەمەس ئىدى. ئىبراھىم الله نىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلغۇچى ئىدى. الله ئۇنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدى ۋە ئۇنى

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 72 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھۇد 71 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە نەجم 37 - ئايەت.

www.munber.org

تـوغرا يولغـا باشـلىدى، ئـۇنـىڭغا دۇنيـادا ياخشـىلىق ئاتـا قىلـدۇق، شـەك ـ شۈبھىسـىزكى، ئاخىرەتتە ئـۇ ياخشىلار قاتاردا بولىدۇ﴾[1].

* * * * * * *

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ ٱلسَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِى نَادِيكُمُ ٱلْمُنكَرَ ۖ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ ٱئْتِنَا بِعَذَابِ ٱللَّهِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

لۇتنى (قەۋمىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلدۇق)، ئەينى ۋاقىتتا ئۇ قەۋمىگە ئېيتتى: «سىلەر ھەقىقەتەن قەبىھ ئىش قىلىۋاتىسىلەر، سىلەردىن ئىلگىرى جاھان ئەھلىدىن بىرمۇ مۇنداق قەبىھ ئىشنى قىلغان ئەمەس[28]. سىلەر ھەقىقەتەن لىۋاتە قىلامسىلەر؟ يوللارنى توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلامسىلەر؟ سورۇنلىرىڭلاردا ئوپئوچۇق يامان ئىشلارنى قىلىۋېرەمسىلەر؟» ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى: «ئەگەر سەن راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە اللە نىڭ ئازابىنى كەلتۈرگىن» دېيىشتىنلا ئىبارەت بولدى[29]. لۇت: «پەرۋەردىگارىم! بۇزغۇنچى قەۋمىگە قارشى ماڭا ياردەم بەرگىن (يەنى ئۇلارنى ھالاك قىلىپ ماڭا ياردەم بەرگىن، ئۇلار بۇزغۇنچى ئەخمەقلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ تۇزلىشى ئۇمىد قىلىنمايدۇ، ئۇلار كۆمراھلىققا، بۇزۇقچىلىققا چۆمۈپ كەتكەن)» دېدى[30].

لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسىھەت قىلىشى ۋە قەۋمى بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن جېدەل توغرىسىدا

اللە تائالا بـۇ ئايەتتـە، پـەيغەمبىرى لـۇت ئەلەيھىسسـالامدىن خـەۋەر بېرىـدۇ، لـۇت ئەلەيھىسسـالام قەۋمىنىڭ يامان قىلمىشلىرىنى قاتتىق ئەيىبلىدى. چۈنكى، ئۇلار ئـەھلى جاھان ئىچىدىن لىۋاتە قىلىشتەك قەبىھ قىلمىشلارنى قىلاتتى. بۇ قەبىھ قىلمىشنى ئىلگىرى ئادەم ئەۋلادىدىن ھېچكىم قىلمىغان ئىدى. بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇلار اللە تائالاغا كاپىر بولدى. اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلدى. ئۇنىڭ ئەمرىگە قارشى چىقتى. يوللارنى توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلدى. يەنى ئۇلار كىشىلەرنىڭ ئۆتىدىغان يولىنى توسۇپ ئۇلارنى ئۆلتۈردى. مال ـ مۈلكىنى بۇلىدى.

﴿**سورۇنلىرىڭلاردا ئوپئوچۇق يامان ئىشلارنى قىلىۋېرەمسىلەر؟**﴾ يەنى ئۇلار يىغىلىش سورۇنلىرىدا ئىنسان ئەخلاقىغا ماس كەلمەيدىغان يامان سۆزلەرنى، قەبىھ قىلمىشلارنى قىلاتتى. ئـۇلار بـۇ يامان قىلمىشلارنى ئۆزئارا يامان كۆرمەيتتى.

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدا بەزىلىرى بەزىسى بىلەن لىۋاتە قىلاتتى، ئائىشە ۋە قاسىم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار مۇنداق دەيدۇ: ئـۇلار ئۆزئارامـۇ ئۇرۇشـاتتى ۋە قاقاھلاپ كۆلۈشەتتى. بەزىلەرنىڭ ئېيتىشچە: ئۇلار قوشقارلارنى سوقۇشتۇراتتى، خورازلارنى سوقۇشتۇراتتى. بۇنداق يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئۇلاردىن سادىر بولاتتى، تېخى ئۇلار بۇنىڭدىنمۇ يامان ئىشلارنى قىلاتتى.

---

[1] سۈرە نەھل 120 ــ 122 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

﴿ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى: «ئەگەر سەن راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە الله نىڭ ئازابىنى كەلتۈرگىن» دېيىشتىنلا ئىبارەت بولدى﴾ بۇ سۆزنى قىلىشى ئۇلارنىڭ كاپىر بولغانلىقى، لۇتنى مەسخىرە قىلغانلىقى ۋە هەددىدىن ئاشقانلىقى ئۈچۈندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى لۇت ئەلەيهىسسالام ئۇلارغا قارشى ياردەم تىلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىم! بۇزغۇنچى قەۋمگە قارشى ماڭا ياردەم بەرگىن**﴾.

* * * * * * *

وَلَمَّا جَآءَتۡ رُسُلُنَآ إِبۡرَٰهِيمَ بِٱلۡبُشۡرَىٰ قَالُوٓاْ إِنَّا مُهۡلِكُوٓاْ أَهۡلِ هَٰذِهِ ٱلۡقَرۡيَةِۖ إِنَّ أَهۡلَهَا كَانُواْ ظَٰلِمِينَ ٣١ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطٗاۚ قَالُواْ نَحۡنُ أَعۡلَمُ بِمَن فِيهَاۖ لَنُنَجِّيَنَّهُۥ وَأَهۡلَهُۥٓ إِلَّا ٱمۡرَأَتَهُۥ كَانَتۡ مِنَ ٱلۡغَٰبِرِينَ ٣٢ وَلَمَّآ أَن جَآءَتۡ رُسُلُنَا لُوطٗا سِيٓءَ بِهِمۡ وَضَاقَ بِهِمۡ ذَرۡعٗا وَقَالُواْ لَا تَخَفۡ وَلَا تَحۡزَنۡۖ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهۡلَكَ إِلَّا ٱمۡرَأَتَكَ كَانَتۡ مِنَ ٱلۡغَٰبِرِينَ ٣٣ إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَىٰٓ أَهۡلِ هَٰذِهِ ٱلۡقَرۡيَةِ رِجۡزَۢا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُواْ يَفۡسُقُونَ ٣٤ وَلَقَد تَّرَكۡنَا مِنۡهَآ ءَايَةَۢ بَيِّنَةٗ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ٣٥

ئەلچىلىرىمىز (يەنى پەرىشتىلەر) ئىبراهىمغا (پەرزەنت بېرىلىشتىن ئىبارەت) خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلگەن چاغدا، ئۇلار: «بىز بۇ شەهەر ئاهالىسىنى چوقۇم هالاك قىلىمىز، ئۇنىڭ ئاهالىسى هەقىقەتەن زالىم ئىدى» دېدى[31]. ئىبراهىم: «ئۇ شەهەردە لۇت بارغۇ (يەنى لۇتقا ئوخشاش بىر ياخشى پەيغەمبەر تۇرۇۋاتقان شەهەر ئاهالىسىنى قانداقمۇ هالاك قىلىسىلەر؟)» دېدى. پەرىشتىلەر ئېيتتى: «بۇ شەهەردە بار كىشىلەرنى بىز (يەنى لۇتنى ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن مۆمىنلەرنى) ئوبدان بىلىمىز، ئۇنى ۋە ئۇنىڭ ئايالىدىن باشقا كىشىلىرىنى ئەلۋەتتە قۇتۇلدۇرىمىز، پەقەت ئايالى (كۇفرىدا قەۋمىگە هەمنەپەس بولغانلىقى ئۈچۈن) قېلىپ هالاك بولغۇچىلاردىن بولىدۇ»[32]. بىزنىڭ ئەلچىلىرىمىز لۇتقا كەلگەن چاغدا، لۇت ئۇلارنى قوغداپ قالالمايدىغانلىقىدىن ئەنسىرەپ قايغۇردى ۋە يۇرىكى سقىلدى، ئۇلار ئېيتتى: «سەن قورقمىغىن ۋە قايغۇرمىغىن، بىز چوقۇم سېنى ۋە ئايالىڭدىن بۆلەك كىشىلىرىڭنى چوقۇم قۇتۇلدۇرىمىز، پەقەت ئۇ قېلىپ هالاك بولغۇچىلاردىن بولىدۇ»[33]. بۇ شەهەرنىڭ ئاهالىسى الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىققانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا بىز چوقۇم ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرىمىز[34]. چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (ئىبرەت قىلىپ) ئۇنىڭدىن (يەنى شەهەر خارابىسىنىڭ ئىزلىرىدىن) روشەن نىشانىنى هەقىقەتەن قالدۇردۇق[35].

پەرىشتىلەرنىڭ ئالدى بىلەن ئىبراهىم ئەلەيهىسسالامنىڭ ئاندىن لۇت ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىغا كەلگەنلىكى توغرىسىدا

لۇت ئەلەيهىسسالام قەۋمىگە قارشى غالىب ۋە هەممىدىن ئىززەتلىك الله تائالادىن ياردەم تەلەپ قىلغانىدىن كېيىن، الله ئۇنىڭغا ياردەم قىلىش ئۈچۈن پەرىشتىلەرنى ئەۋەتتى. پەرىشتىلەر ئىبراهىم ئەلەيهىسسالامنىڭ قېشىغا مېهمان سۈپىتىدە كەلدى. ئۇ ئۇلارنى مېهمانغا لايىق نەرسىلەر بىلەن

www.munber.org

كۈتۈۋالدى. ئىبراھىم ئۇلارنىڭ تاماقتا قىزىقمىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ قانداق ئادەملەر ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى. كۆڭلىدە ئۇلاردىن قورقتى. پەرىشتىلەر ئۇنى خاتىرجەم قىلىشقا، ئايالى سارەدىن بىر ياخشى ئوغۇل پەرزەنت توغۇلىدىغانلىقى بىلەن خۇش ـ خەۋەر بېرىشكە باشلىدى.

بۇ خەۋەر يەتكۈزۈلگەندە ئايالى ئۇنىڭ يېنىدا ئىدى. سارە بۇنىڭدىن ئەجەبلەندى. بۇ ھەقتە سۈرە ھۇد ۋە سۈرە ھىجىردا تەپسىلى بايان قىلىنغان. پەرىشتىلەر ئىبراھىمغا پەرزەنت بېرىلىشىدىن ئىبارەت خۇش خەۋەرنى ئېيتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا ئۆزلىرىنىڭ لۇتنىڭ قەۋمىنى ھالاك قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەنلەر ئىكەنلىكىنى دېگەندە ئىبراھىم ئۇلارغا مۆھلەت بېرىلىشىنى، اللە تائالانىڭ ئۇلارنى ھىدايەت قىلىپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلىپ، قەۋمىنى مۇداپىئە قىلىشقا باشلىدى. پەرىشتىلەر: بىز چوقۇم بۇ شەھەر ئاھالىسىنى ھالاك قىلىمىز دېگەن چاغدا ﴿**ئىبراھىم: «ئۇ شەھەردە لۇت بارغۇ؟ (يەنى لۇتقا ئوخشاش بىر ياخشى پەيغەمبەر تۇرۇۋاتقان شەھەر ئاھالىسىنى قانداقمۇ ھالاك قىلىسىلەر؟)» دېدى. پەرىشتىلەر ئېيتتى: «بۇ شەھەردە بار كىشىلەرنى بىز (يەنى لۇتنى ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن مۆمىنلەرنى) ئوبدان بىلىمىز، ئۇنى ۋە ئۇنىڭ ئايالىدىن باشقا كىشىلەرنى ئەلۋەتتە قۇتۇلدۇرىمىز، پەقەت ئايالى (كۇففىردا قەۋمىگە ھەمنەپەس بولغانلىقى ئۈچۈن) قېلىپ ھالاك بولغۇچىلاردىن بولىدۇ»**﴾ چۈنكى، ئۇ ئايال ئۇلارنىڭ كۇپۇرلۇق قىلىشىغا، ھەددىدىن ئېشىپ لۇۋاتە قىلىشىغا يارەملەشكەنلىكى ئۈچۈن ھالاك بولغۇچىلاردىن بولدى.

ئاندىن پەرىشتىلەر ئىبراھىمنىڭ يېنىدىن ئايرىلىپ يۇرۇپ كەتتى. ئۇلار چىرايلىق ياشلار سۈرىتىدە بولۇپ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كىرىپ كەلدى. لۇت ئۇلارنى بۇ ھالەتتە كۆرگەن چاغدا: ﴿**لۇت ئۇلارنى قوغداپ قالالمايدىغانلىقىدىن ئەنسىرەپ قايغۇردى ۋە يۇرىكى سىقىلدى**﴾ يەنى لۇت ئۇلارنىڭ غېمىنى قىلىپ بېشى قاتتى. ئەگەر ئۇ ئۇلارنى مېھمان قىلسا، قەۋمىنىڭ ئۇلارغا زىيانكەشلىك قىلىشىدىن قورقتى. ئەگەر ئۇ ئۇلارنى مېھمان قىلمىسا، يەنىلا قەۋمىنىڭ ئۇلارغا چېقىلىپ قويۇشىدىن قورقتى. لۇت ئۇلارنىڭ بۇ ھالقىلىق پەيتتە نېمە ئىش بىلەن كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتى: ﴿**ئۇلار ئېيتتى: «سەن قورقمىغىن ۋە قايغۇرمىغىن، بىز چوقۇم سېنى ۋە ئايالىڭدىن بۆلەك كىشىلىرىڭنى چوقۇم قۇتۇلدۇرىمىز، پەقەت ئۇ قېلىپ ھالاك بولغۇچىلاردىن بولىدۇ. بۇ شەھەرنىڭ ئاھالىسى اللە نىڭ ئىتائىتىدىن چىققانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا بىز چوقۇم ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرىمىز**﴾.

ئەھۋال مۇشۇنداق بولىدى: جىبرىئىل ئۇلارنىڭ شەھەرلىرىنى ۋە تەۋرەنمەس زېمىنىدىن يۇلۇپ ئاسمانىنىڭ قەرىگە ئېلىپ چىقىپ ئاندىن ئۇلارنىڭ ئۈستىگە دۈم كۆمتۈرۈپ تاشلىدى. اللە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئۈستى ـ ئۈستىلەپ ساپال تاشلارنى ياغدۇردى. ئۇ ساپال تاشلارغا پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا بەلگە سېلىنغان ئىدى. ئۇ شەھەرلەر مەككە زالىملىرىدىن ئانچە يىراق ئەمەس. اللە ئۇلارنىڭ ياشىغان ئورنىنى پاسكىنا ۋە سېسىق سۇ كۆلىگە ئايلاندۇردى ۋە ئۇلارنى ئىبرەت ئالىدىغانلار ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە ئىبرەت قىلدى.

ئۇلار قىيامەت كۈنى ئەڭ ئەشەددىي ئازابقا دۇچار بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (ئىبرەت قىلىپ) ئۇنىڭدىن (يەنى شەھەر خارابىسىنىڭ ئىزلىرىدىن) روشەن**﴾ يەنى ئاشكارا ﴿**نىشانىنى ھەقىقەتەن قالدۇردۇق**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئەھلى مەككە!) سىلەر ئۇلارنىڭ يەرلىرىدىن ئەتىگەن ـ ئاخشامدا ئۆتۈپ تۇرىسىلەر، سىلەر چۈشەنمەمسىلەر؟﴾[1].

* * * * * * *

[1] سۈرە سەففات 137 ــ 138 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

وَإِلَىٰ مَدۡيَنَ أَخَاهُمۡ شُعَيۡبٗا فَقَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱرۡجُواْ ٱلۡيَوۡمَ ٱلۡأٓخِرَ وَلَا تَعۡثَوۡاْ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُفۡسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلرَّجۡفَةُ فَأَصۡبَحُواْ فِي دَارِهِمۡ جَٰثِمِينَ ﴿٣٧﴾

مەدیەن (ئاھالىسىگە) ئۇلارنىڭ قېرىندىشى شۇئەيبنى (پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق)، شۇئەيب: «ئى قەۋمىم! بىر الله غا ئىبادەت قىلىڭلار، ئاخىرەت كۈنىدىن قورقۇڭلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ يۈرمەڭلار» دېدى[36]. ئۇلار شۇئەيبنى ئىنكار قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا قاتتىق زىلزىلە يۈزلەندى ـ دە، ئۇلار ئۆيلىرىدە ئولتۇرغان پېتى قېتىپ قېلىشتى[37].

شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر قىلىدۇ. شۇئەيب ئۆز قەۋمى بولغان مەدیەن ئاھالىسىنى ئاگاھلاندۇردى. ئۇلارنى ھېچ شېرىكى بولمىغان يالغۇز الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا، قىيامەت كۈنى الله تائالانىڭ ئازاب ـ ئوقۇبىتىگە ۋە غەزىپىگە دۇچار بولۇپ قېلىشتىن قورقۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى قەۋمىم! بىر الله ئىبادەت قىلىڭلار، ئاخىرەت كۈنىدىن قورقۇڭلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ يۈرمەڭلار»**﴾ شۇئەيب ئۇلارنى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىشقا ھەرىكەت قىلىپ يۈرمەڭ ـ پاسات تېرىشتىن، زېمىن ئەھلىگە زۇلۇم قىلىشتىن توستى. چۈنكى، ئۇلار ئۆلچەمنى، تارازىنى كەم تۇتاتتى، كىشىلەرنىڭ يولىنى توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلاتتى.

ئۇلارنىڭ الله تائالاغا كۇپۇرلۇق قىلغانلىقى ۋە پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن. الله ئۇلارنى قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك قىلدى. بىر ئاۋاز بىلەن تەڭ ئۇلارنىڭ يۈرتلىرىنى ناھايىتى كۈچلۈك بىر زىلزىلە قاپلاپ كەتتى. قاتتىق ئاۋاز بىلەن ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى ئېغىزلىرىغا قاپلىشىپ قالدى. بۇ دەھشەتلىك كۈننىڭ ئازابى ئۇلارنىڭ جانلىرىنى تەنلىرىدىن جۇدا قىلدى.

ئۇ ھەقىقەتەن بۇيۇك بىر كۈننىڭ ئازابى ئىدى. ئۇلارنىڭ قىسسىسى ئەئراف، ھۇد ۋە شۇئەرا سۈرىلىرىدە كەڭ دائىرىدە سۆزلەندى. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار ئۆيلىرىدە ئولتۇرغان پېتى قېتىپ قېلىشتى**﴾.

قەتادە: ئۇلار ئۆلۈپ شۇ پېتى قېتىپ قېلىشتى، دېدى. باشقىلار: ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەزىلىرىنىڭ ئۈستىگە يىقىلغان پېتى قېتىپ قېلىشتى، دېدى.

* * * * * * *

وَعَادٗا وَثَمُودَاْ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَٰكِنِهِمۡۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَعۡمَٰلَهُمۡ فَصَدَّهُمۡ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُواْ مُسۡتَبۡصِرِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَٰرُونَ وَفِرۡعَوۡنَ وَهَٰمَٰنَۖ وَلَقَدۡ جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَٱسۡتَكۡبَرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا كَانُواْ سَٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾ فَكُلّٗا أَخَذۡنَا بِذَنۢبِهِۦۖ فَمِنۡهُم مَّنۡ أَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِ حَاصِبٗا وَمِنۡهُم مَّنۡ أَخَذَتۡهُ ٱلصَّيۡحَةُ وَمِنۡهُم مَّنۡ خَسَفۡنَا بِهِ ٱلۡأَرۡضَ وَمِنۡهُم مَّنۡ أَغۡرَقۡنَاۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظۡلِمَهُمۡ وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ يَظۡلِمُونَ ﴿٤٠﴾

www.munber.org

ئادنى ۋە سەمۇدنى (ھالاك قىلدۇق)، (ئى ئەھلى مەككە!) سىلەرگە ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ (ھىجازدىكى، يەمەندىكى) تۇرالغۇ جايلىرىدىن ئۇلارنىڭ ھالاك بولغانلىقى مەلۇم بولدى، شەيتان ئۇلارغا (كۇفرىدىن ۋە گۇناھلاردىن ئىبارەت) ئەمەللىرىنى چىرايلىق كۆرسەتتى، ئۇلارنى توغرا يولدىن توستى، ئۇلار ئەقىل ئىگىلىرى ئىدى (لېكىن ئۇلار تەكەببۇرلۇق يۈزىسىدىن ئەقلىنى جايىدا ئىشلەتمىدى)[38]. (دۇنيا ـ دەپتىسى نۇرغۇن) قارۇننى، پىرئەۋنىنى ۋە (ئۇنىڭ زۇلۇمدا يارەمچى بولغان ۋەزىرى) ھامانىنى (ھالاك قىلدۇق)، شۇبھىسىزكى، مۇسا ئۇلارغا روشەن مۆجىزىلەرنى ئېلىپ كەلدى، ئۇلار زېمىندا چوڭچىلىق قىلدى (يەنى الله غا ئىبادەت قىلىشتىن، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشتىن بويۇنتاۋلىق قىلدى)، ئۇلار (ئازابىمىزدىن) قېچىپ كېتەلمىدى[39]. (بۇ گۇناھكارلارنىڭ) ھەربىرىنى گۇناھى تۇپەيلىدىن جازالىدۇق، ئۇلارنىڭ بەزىسىگە تاش ياغدۇردۇق، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى قاتتىق تاۋۇش ھالاك قىلدى، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (مال ـ مۈلكى بىلەن قوشۇپ) يەرگە يۇتقۇزدۇق، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (سۇدا) غەرق قىلدۇق، الله ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدى، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى[40].

پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان قەۋملەرنى ھالاك قىلغانلىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتلەردە ئەنە شۇ پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان ئۈممەتلەرنى ھەر تۈرلۈك ئازاب بىلەن قانداق يوقاتقانلىقى ھەققىدە خەۋەر بەردى. الله ئۇلاردىن ئىنتىقام ئالدى. ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئاد، يەمەن يۈرتلىرىنىڭ ھەزرەمەۋت دېگەن جايغا تەۋە ئەھقاف دېگەن شەھەردە ئولتۇراقلاشقان ئىدى.

سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى سەمۇد مەككە ۋادىلىرىغا يېقىن بولغان ھىجىر دېگەن يەردە ئولتۇراقلاشقان ئىدى. ئەرەبلەر ئۇ ئىككى قەۋمنىڭ تۇرالغۇ جايلىرىنى بەش قولدەك بىلەتتى ۋە ئۇلارنىڭ يۇرتلىرىدىن كۆپ ئۆتەتتى.

قارۇن بولسا، كۆپ بايلىقنىڭ، خەزىنىلىرىنىڭ نۇرغۇن ئاچقۇچلىرىنىڭ ئىگىسى ئىدى. پىرئەۋن بولسا، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا مىسىرنىڭ پادىشاھى ئىدى. پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ۋەزىرى ھامان قىبتى قەبىلىسىدىن بولۇپ، ئۇلار الله تائالانى ۋە پەيغەمبىرى مۇسا ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغان ئىدى.

﴿**(بۇ گۇناھكارلارنىڭ) ھەر بىرىنى گۇناھى تۇپەيلىدىن جازالىدۇق**﴾ يەنى بۇلارنىڭ ھەر بىرىگە مۇناسىب جازا بېرىلدى ﴿**ئۇلارنىڭ بەزىسىگە تاش ياغدۇردۇق**﴾ يەنى تاش ياغدۇرۇلغانلار ئاد قەۋمىدۇر. چۈنكى، ئۇلار: «كىم بىزدىن كۈچلۈك؟» دېگەن ئىدى.

ئۇلارغا شىددەتلىك ناھايىتى سوغۇق بوران چىقىپ، يەر يۈزىنىڭ تاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ كېلىپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ياغدۇردى. بوران ئۇلارنى يەر يۈزىدىن يۇلۇپ كېتەتتى. ئۇلاردىن بىرەر ئادەمنى يۇلۇپ كەتسە ئۇنى يەردىن ئاسمانىنىڭ قەرىگە كۆتۈرۈپ ئاندىن بېشىنى تۆۋەن قىلىپ تاشلاپ، بېشىنى ئىزىۋەتەتتى. گويا ئۇلارنىڭ تەنلىرى قومۇرۇۋېتىلگەن خورما كۆتەكلىرىدەك باشسىز ھالەتتە قېلىشتى.

﴿**ئۇلارنىڭ بەزىسى قاتتىق تاۋۇش ھالاك قىلدى**﴾ ئۇلار سەمۇد قەۋمىدۇر. ئۇلارغا دەلىل ـ پاكىت كۆرسىتىلدى. ئۇلار سالىھ ئەلەيھىسسالامدىن يۈزمۇ يۈز تۇرۇپ تەلەپ قىلغىنى بويىچە تاشتىن ئەنە شۇ تۆگە چىقىرىلىپ ئۇلارغا مۆجىزە قىلىپ كۆرسىتىلدى. ئۇلار مۇشۇنداق شانلىق مۆجىزىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئىمان ئېيتماستىن بەلكى، ئاسىيلىقنى، كۇپۇرلۇقنى داۋام قىلىۋەردى. ئۇلار الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى سالىھقا ۋە ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتقانلارغا تەھدىت سالدى. ئۇلارنى يۇرتتىن قوغلاپ چىقىرىمىز، چالما ـ كېسەك قىلمىز دەپ قورقۇتتى. ئاندىن قاتتىق بىر تاۋۇش كېلىپ ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرىنى ۋە ھەرىكەتلىرىنى جىمقتۇرىۋەتتى.

www.munber.org

﴿**ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (مال ـ مۈلكى بىلەن قوشۇپ) يەرگە يۇتقۇزدۇق**﴾ ئۇ قارۇن بولۇپ، چېكىدىن ئاشتى. باشقىلارغا زۇلۇم قىلدى. ھەق بىلەن قارشىلاشتى. يۈكسەك پەرۋەردىگارىغا ئاسىيلىق قىلدى. زېمىندا تەكەببۇرلۇق قىلىپ غادىيىپ ماڭدى. ئۇ ئۆزىچە خۇشال بولۇپ، ئۆزىچە غادىيىپ، ئۆزىنى قالتىس چاغلىدى. ئۆزىنى ھەممە نەرسىدىن ئۈستۈن دەپ ئېتىقاد قىلدى. مېڭىش ـ تۇرۇشىدا تولىمۇ ھاكاۋۇرلۇق قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللا ئۇنى ئۆيى بىلەن قوشۇپ يەرگە يۇتقۇزدى. ئۇ قىيامەت كۈنىگىچە شۇ ھالەتتە يەرگە چۆكۈپ تۇرىدۇ.

﴿**ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (سۇدا) غەرق قىلدۇق**﴾ ئۇ پىرئەۋن، ۋەزىرى ھامان ۋە ئۇ ئىككىسىنىڭ بارلىق قوشۇنى بولۇپ، ئۇلار ئەتىگەنلىكتە سۇغا غەرق قىلىندى. ئۇلاردىن خەۋەر بەرگۈدەك بىرەر كىشى قۇتۇلۇپ قالمىدى. ئۇلارنى جازالاشتا ﴿**اللە ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدى (لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى)**﴾ يەنى اللە پەقەت ئۇلارغا ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىغا قارىتا مۇۋاپىق جازا بەردى.

* * * * * * *

مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾

اللە نى قويۇپ بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋالغانلارنىڭ مىسالى ئۆيۈ ياسىغان ئۆمۈچۈكنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ (يەنى ئۆمۈچۈكنىڭ ئۆيى ئۆزى ئىسسىق ـ سوغۇقتىن قوغدىيالمىغانىدەك، ئۇلارنىڭ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىمۇ ئۇلارغا ھېچقانداق پايدا ـ زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ)، ئۆيلەرنىڭ ئەڭ ئاجىزى ئۆمۈچۈكنىڭ ئۆيىدۇر. ئەگەر ئۇلار (بۇ ھەقىقەتنى) بىلسە ئىدى (بۇتلارغا چوقۇنمايتتى)[41]. اللە ئۇلار اللە نى تاشلاپ ئىبادەت قىلىۋاتقان نەرسىنى ئوبدان بىلىدۇ، اللە غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[42]. بىز ئىنسانلارغا (قۇرئاندا) ئۇلارنىڭ زېھنىغا يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن) بايان قىلغان بۇ تەمسىللەرنى پەقەت ئالىملارلا چۈشىنەلەيدۇ[43].

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنى ئۆمۈچۈكنىڭ تورىغا ئوخشىتىش توغرىسىدا

بۇ مىسالنى اللە تائالا مۇشرىكلارغا، ئۇلارنىڭ اللە تائالانى قويۇپ بۇتلارنى ئىلاھ قىلىۋالغانلىقىرى، بۇتلاردىن يارىدەم ۋە رىزىق ئۈمىد قىلىدىغانلىقىرى، ئېغىر كۈنلەردە ئۇلارغا يېپىشىۋالىدىغانلىقىرى ئۈچۈن مىسال قىلىپ كۆرسەتتى. بۇتلىرى ئۇلارنىڭ كۈتكىنىنى بېرىشتە ئۆمۈچۈكنىڭ تورىغا ئوخشاش ئاجىز ۋە زەئىپتۇر. ئۇلارنىڭ ئەنە شۇ ئىلاھلىرى ھېچ نەرسىگە ئىگە ئەمەستۇر. ئۇنىڭغا چوقۇنغان كىشى پەقەت ئۆمۈچۈكنىڭ تورىغا ئېسىلغان كىشىگە ئوخشايدۇ. ئۇ ھەقىقەتەن ئۇنىڭدىن قىلچە مەنپەئەت ئالالمايدۇ. ئەگەر مۇشرىكلار بۇ ئەھۋالىنى بىلسە ئىدى، اللە تائالانى قويۇپ بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋالمايتتى. اللە تائالاغا چىن دىلىدىن ئىشەنگەن مۇسۇلمانىنىڭ ئەھۋالى دەل بۇنىڭ ئەكسىچە بولىدۇ. ئۇ اللە تائالاغا ئىشىنىپ تۇرۇپ، شەرىئەتكە ئەگىشىپ ياخشى ئەمەللەرنى قىلىدۇ. ئۇ چاڭ ۋە پۇختىلىقىدىن سۇنمايدىغان، مەھكەم تۇتقىغا ئېسىلىۋالغان بولىدۇ.

www.munber.org

ئاندىن الله تائالا ئۆزىدىن باشقىغا ئىبادەت قىلغان ۋە ئۆزىگە شېرىك كەلتۈرگەن مۇشرىكنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: الله ئۇلارنىڭ قانداق ئەمەللەرنى قىلۇاتقانلىقلىرىنى، الله تائالاغا نېمىلەرنى شېرىك قىلۇاتقانلىقلىرىنى ئوبدان بىلىدۇ. كەلگۈسىدە ئۇلارغا گۈزەل ساۋاب بېرىشنى جازا بېرىدۇ. الله ھەقىقەتەن ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. ھەممە نەرسىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

﴿**بىز ئىنسانلارغا (قۇرئاندا ئۇلارنىڭ زېھنىغا يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن) بايان قىلغان بۇ تەمسىللەرنى پەقەت ئالىملارلا چۈشىنەلەيدۇ**﴾ يەنى بۇ تەمسىللەرنى پەقەت ئىلمىدا توشقان ۋە كامالەتكە يەتكەن ئالىملارلا چۈشىنەلەيدۇ ۋە پىكىر يۈرگۈزەلەيدۇ.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەمر ئىبنى مۇررەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالانىڭ كىتابىدىن مەن چۈشىنەلمەيدىغان بىرەر ئايەتنى ئۇچراتسام، ئۇ مېنى قايغۇغا سالىدۇ. چۈنكى، مەن ھەقىقەتەن الله تائالانىڭ: ﴿**بىز ئىنسانلارغا (قۇرئاندا ئۇلارنىڭ زېھنىغا يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن) بايان قىلغان بۇ تەمسىللەرنى پەقەت ئالىملارلا چۈشىنەلەيدۇ**﴾ دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم.

* * * * * * *

خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ بِٱلۡحَقِّۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ ٤٤ ٱتۡلُ مَآ أُوحِيَ إِلَيۡكَ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِۗ وَلَذِكۡرُ ٱللَّهِ أَكۡبَرُۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تَصۡنَعُونَ ٤٥

الله ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ھەق ياراتتى، ھەقىقەتەن بۇنىڭدا مۆمىنلەر ئۈچۈن (الله نىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل بار[44]. (ئى مۇھەممەد!) ساڭا ۋەھيى قىلىنغان كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) تىلاۋەت قىلغىن، نامازنى (تەئدىل ئەركان بىلەن) ئوقۇغىن، نامازھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ، الله نى ياد ئېتىش ھەممىدىن (يەنى ئۇنىڭدىن باشقا ھەممە ئىبادەتتىن) ئۇلۇغدۇر، الله قىلىۋاتقان (ھەممە) ئىشىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ[45].

الله بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ بۈيۈك قۇدرىتىدىن خەۋەر قىلىدۇ، ئۇ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ھەق ياراتتى. يەنى بىكارغىلا، ئويۇنچۇق قىلىپ ياراتقىنى يوق: ﴿ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ ئەمەلىگە يارىشا مۇكاپاتلىنىشى ئۈچۈن﴾[1] ياراتتى. ﴿(الله) يامانلىق قىلغانلارنى قىلمىشلىرىغا قاراپ جازالايدۇ، ياخشىلىق قىلغانلارغا چىرايلىق مۇكاپات بېرىدۇ﴾[2].

﴿**ھەقىقەتەن بۇنىڭدا مۆمىنلەر ئۈچۈن (الله نىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل بار**﴾ يەنى بۇنىڭدا ئەلۋەتتە الله تائالانىڭ مەخلۇقاتلارنى تەنھا ئۆزى ياراتقانلىقىنى، ئۇلارنى يالغۇز ئىدارە قىلىدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ تەنھا ئىلاھ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان روشەن دەلىل بار.

تەبلىغ قىلىشقا، قۇرئان ئوقۇشقا ۋە نامازنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

الله يەيغەمبىرىنى ۋە مۆمىنلەرنى قۇرئان ئوقۇشقا ۋە ئۇنى ئىنسانلارغا يەتكۈزۈشكە بۇيرۇدى ﴿**نامازنى (تەئدىل ئەركان بىلەن) ئوقۇغىن، نامازھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ، الله نى ياد ئېتىش ھەممىدىن (يەنى ئۇنىڭدىن باشقا ھەممە ئىبادەتتىن) ئۇلۇغدۇر**﴾ يەنى نامازقەبىھ

---

[1] سۈرە تاھا 15 - ئايەت.
[2] سۈرە نەجم 31 - ئايەت.

www.munber.org

ئىشلارنى ۋە گۈناھلارنى تاشلىتىشتىن ئىبارەت ئىككى نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇنى داۋاملىق ئوقۇش شۇ يامان ئىشلارنى تاشلاشقا ئېلىپ بارىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: «پالانى ھەققەتەن كېچىدە نامار ئوقۇيدۇ، تاڭ ئاتسا ئوغرىلىق قىلىدۇ» دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «نامار ئۇنى يېقىندا سەن دەۋاتقان ئىشتىن چوقۇم توسىدۇ» دېدى. نامار ئوقۇش اللە تائالانى ياد ئېتىشتىن ئىبارەتتۇر، ئۇ بىر ئۇلۇغ بۇرچتۇر.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە نى ياد ئېتىش ھەممىدىن (يەنى ئۇنىڭدىن باشقا ھەممە ئىبادەتتىن) ئۇلۇغدۇر**﴾ يەنى اللە تائالانى ياد ئېتىش نامازدىنمۇ بۈيۈكتۇر. ﴿**اللە قىلىۋاتقان ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى جىمى ئىشلىرىڭلارنى ۋە سۆزلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ.

ئەبۇئالىيە اللە تائالانىڭ: ﴿**نامار ھەققەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «نامازدا ھەققەتەن ئۇچ خىسلەت بارىدۇر، بۇ خىسلەتلەردىن بىرەر خىسلەت تېپىلمىغان ھەر قانداق نامار - نامار ئەمەستۇر. بۇ خىسلەتلەر: ئىخلاس، قورقۇش ۋە اللە تائالانى ياد ئېتىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىخلاس ئىنساننى ياخشى ئىشقا بۇيرۇيدۇ، اللە تائالادىن قورقىدىغان قىلىپ، يامان ئىشتىن توسىدۇ. اللە تائالانى ياد ئېتىش، قۇرئان ئوقۇشتىن ئىبارەتتۇر. قۇرئان ئىنسانىنى ياخشىلىققا بۇيرۇيدۇ. يامان ئىشتىن توسىدۇ. ئىبنى ئەۋن ئەنسارى مۇنداق دەيدۇ: سەن نامازدا تۇرغان چاغدا ياخشىلىقنىڭ ئىچىدە تۇرغان بولىسەن، نامار ھەققەتەن سېنى قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توستى. سېنىڭ نامازدا تۇرۇپ اللە تائالانى ياد ئېتىشىڭ ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر.

* * * * * * *

۞ وَلَا تُجَٰدِلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ إِلَّا ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنۡهُمۡۖ وَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱلَّذِيٓ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَأُنزِلَ إِلَيۡكُمۡ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمۡ وَٰحِدٞ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ ٤٦

ئەھلى كىتاب بىلەن پەقەت ئەڭ چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلىشىڭلار، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى زۇلۇم قىلغۇچىلار (يەنى سىلەرگە قارشى ئۇرۇش قىلغۇچىلار ۋە فىدىيە بېرىشتىن باش تارتقۇچىلار) بۇنىڭدىن مۇستەسنا، ئېيتىڭلاركى، «بىزگە نازىل قىلىنغان كىتابقا ۋە سىلەرگە نازىل قىلىنغان كىتابقا ئىمان ئېيتتۇق، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار ۋە بىزنىڭ ئىلاھىمىز بىردۇر، بىز اللە غا بويسۇنغۇچىلارمىز» [46].

ئەھلى كىتاب بىلەن مۇنازىرىلىشىش توغرىسىدا

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئەھلى كىتابتىن كىمكى دىندا ئويلىنىپ بېقىشنى ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا تەسىر قالدۇرۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ بىلەن ئەڭ چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرە قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ، دېگەنلىكتۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ يولىغا (يەنى ئىسلام دىنىغا) ھېكمەتلىك ئۇسۇلۇبتا ياخشى ۋەز - نەسىھەت بىلەن دەۋەت قىلغىن، ئۇلار (يەنى مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن﴾[1] اللە تائالا مۇسا بىلەن ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارنى پىرئەۋنگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن چاغدا ئۇ ئىككىسىگە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنىڭغا

[1] سۈرە نەھل 125 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

يۈمشاق سۆز قىلىڭلار، ئۇ ۋەز - نەسىھەتنى قوبۇل قىلىشى ياكى (ھەددىدىن ئاشقانلىقىنىڭ ئاقىۋىتىدىن قورقۇشى مۇمكىن﴾[1].

﴿ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى زۇلۇم قىلغۇچىلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾ يەنى ھەقىقەتتىن بۇرۇلۇپ كەتكەنلەر، روشەن يولدىن ئازغۇنلۇققا ماڭغانلار، ھەق بىلەن قارشىلاشقانلار، يوغانلىق قىلغانلار بۇنىڭدىن مۇستەسنادۇر. بۇ چاغدا چىرايلىق مۇنازىرىلىشىشتىن قامچىغا يۆتكىلىدۇ. ئۇلارنى توسۇش، ھەقىقەتكە قايتۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش ئېچىلىدۇ. غالىب ۋە جەلالەتلىك الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە، ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق. تۆمۈرنى ياراتتۇق، (تۆمۈردىن ئۇرۇش قوراللىرى ياسىلىدىغانلىقى ئۈچۈن) تۆمۈر كۈچ - قۇۋۋەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، تۆمۈرده ئىنسانلار ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار. الله، الله نى كۆرمەي تۇرۇپ (قوراللارنى ئىشلىتىپ) الله تائالاغا ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ياردەم بەرگەنلەرنى بىلىش (مەلۇم قىلىش) ئۈچۈن (تۆمۈرنى ياراتتى)، الله ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾[2] جابىر مۇنداق دەيدۇ: الله بىزنى الله نىڭ كىتابىغا قارشىلىق قىلغانلارنى قىلىچ بىلەن چېپىشىمىزغا ئەمر قىلدى.

﴿ئېيتقىلاركى: «بىزگە نازىل قىلىنغان كىتابقا ۋە سىلەرگە نازىل قىلىنغان كىتابقا ئىمان ئېيتتۇق»﴾ يەنى ئەگەر ئەھلى كىتاب بىز راستلىقىنمۇ، يالغانلىقىنمۇ بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى خەۋەر قىلسا، بىز بۇنى ئىنكار قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايمىز. چۈنكى، ئۇ ھەق بولۇشى مۇمكىن. ئۇنى تەستىقمۇ قىلمايمىز. چۈنكى، ئۇ باتىل بولۇشىمۇ مۇمكىن. لېكىن بىز ئۇنىڭغا، ئۇنىڭ ئاسماندىن نازىل بولغان بولۇشى، ئۆزگەرتىلگەن ۋە بۇرمىلانغان بولماسلىقى شەرت قىلىنغان ئاساستا، ئومۇمىي رەۋىشتە ئىمان كەلتۈرىمىز.

ئىمام بۇخارى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەھلى كىتاب تەۋراتنى ئىبرانى تىلى بىلەن ئوقۇپ، ئۇنى ئىسلام ئەھلىگە ئەرەب تىلى بىلەن تەپسىر قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «ئەھلى كىتابنى تەستىق قىلماڭلار، ئۇلارنى ئىنكارمۇ قىلماڭلار، ئېيتىڭلاركى: بىز الله تائالاغا، بىزگە نازىل قىلىنغان كىتابقا ۋە سىلەرگە نازىل قىلىنغان كىتابقا ئىمان ئېيتتۇق، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار ۋە بىزنىڭ ئىلاھىمىز بىردۇر. بىز الله تائالاغا بويسۇنغۇچىلارمىز».

ئىمام بۇخارى، ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق سىلەرگە نازىل قىلىنغان سىلەرنىڭ كىتابىڭلار ئەڭ يېڭى تۇرسا، سىلەر ئۇنى ھېچ نەرسە ئارىلىشىپ قالمىغان ساپ ھالەتتە ئوقۇيدىغان تۇرساڭلار، قانداقمۇ ئەھلى كىتابتىن مەسىلە سورايسىلەر؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەقىقەتەن سىلەرگە ئەھلى كىتاب توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرگەن، ئۇلار الله تائالانىڭ كىتابىنى ئۆزگەرتتى. ئۇنىڭغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزدى. ئۇلار كىتابنى ئۆز قوللىرى بىلەن يېزىپ ئۇنى ئازغىنا پۇلغا سېتىش ئۈچۈن بۇ الله تائالانىڭ دەرگاھىدىن نازىل قىلىنغان كىتاب دېيىشتى. بىلمىڭلاركى، سىلەرگە كەلگەن ئىلىم سىلەرنى ئۇلاردىن مەسىلە سوراشتىن توسمىدىمۇ؟ الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلاردىن بىرمۇ ئادەمنىڭ سىلەرگە نازىل قىلىنغان كىتابتىن مەسىلە سوربىغانلىقىنى كۆرمىدۇق.

ئىمام بۇخارى، ھۇمەيد ئىبنى ئابدۇراھمانىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن مەدىنىدە مۇئاۋىيەنىڭ بىر قانچە قۇرەيش كىشىلىرىگە سۆزلەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم. مۇئاۋىيە، كەئب ئەھبارنى

[1] سۈرە تاھا 44 - ئايەت.
[2] سۈرە ھەدىد 25 - ئايەت.

www.munber.org

تىلغا ئېلىپ مۇنداق دەۋاتاتتى: كەئب ئەھبار ئەھلى كىتابنىڭ ئىچىدە ئەڭ تۇغرا سۆزلەيدىغانلاردىن بولسىمۇ، شۇنداق تۇرۇقلۇق بىز ئۇنىڭ راست ياكى يالغان سۆزلىگەنلىكىنى تەكشۈرۈشىمىز كېرەك. مەن (يەنى ئىبنى كەسىر) مۇنداق دەپ قارايمەن: تىل جەھەتتە مەقسەتسىز ھالدا ئۇنىڭدىن يالغان سۆز سادىر بولىدۇ. چۈنكى، ئۇ ساماۋى كىتابلاردىن ئۇنى تۇغرا دەپ ئويلاپ سۆزلەيدۇ، ئۇ كىتابلاردا كىرگۈزۈۋېتىلگەن نۇرغۇن يالغانلار باردۇر. چۈنكى، ئۇلارنىڭ مىللىتى ئىچىدىن بۇ بۇيۇك ئۈممەتكە (يەنى ئىسلام ئۈممىتىگە) ئوخشاش، كىتابلىرىنى پىششىق يادقا بىلىدىغان قارىلار يوق ئىدى.

ئىسلام دىنىنىڭ دۇنياغا كەلگىنىگە ئانچە ئۇزۇن بولمىغان ۋە ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئىچىدە قۇرئان ۋە ھەدىسنى پىششىق يادقا بىلىدىغان قارىلار تۇرۇقلۇق، نۇرغۇن ھەدىسلەر يالغاندىن توقۇپ چىقىلدى. ئۇنى پەقەت غالىب ۋە بۇيۇك الله تائالالا بىلىدۇ ۋە بۇ ساھەدە الله ئىلىم بەرگەن ھەر بىر كىشى ئۆزىنىڭ ئىقتىدارى يەتكەن رەۋىشتە بىلىدۇ. مەدھىيە ۋە گۈزەل ماختاشلار الله تائالاغا مەنسۇپتۇر.

* * * * * * *

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۖ وَمِنْ هَٰٓؤُلَآءِ مَن يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنتَ تَتْلُوا۟ مِن قَبْلِهِۦ مِن كِتَٰبٍ وَلَا تَخُطُّهُۥ بِيَمِينِكَ ۖ إِذًا لَّٱرْتَابَ ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ فِى صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٩﴾

(ئى مۇھەممەد!) شۇنىڭدەك (يەنى سەندىن ئىلگىرىكىلەرگە كىتاب نازىل قىلغانىدەك ساڭىمۇ كىتاب (يەنى قۇرئان) نازىل قىلدۇق، بىز كىتاب بەرگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار، ناسارالار) دىن قۇرئانغا ئىشىنىدىغانلار بار، بۇلاردىن(يەنى مەككە ئاھالىسىدىن) مۇ قۇرئانغا ئىشىنىدىغانلار بار، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت كاپىرلارلا ئىنكار قىلىدۇ[47]. ئىلگىرى سەن كىتاب ئوقۇشنى بىلمەيتتىڭ، خەت يېزىشنىمۇ بىلمەيتتىڭ، (مۇبادا سەن كىتاب ئوقۇغان، خەت يازىدىغان بولساڭ) ئۇ چاغدا ھەققە قارشى تۇرغۇچىلار چوقۇم گۇمانلىناتتى[48]. ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئىش زالىملار گۇمان قىلغانىدەك ئەمەس)، قۇرئان ئىلىم بېرىلگەنلەرنىڭ كۆڭۈللىرىدە ساقلانغان روشەن ئايەتلەردۇر، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت زالىملارلا ئىنكار قىلىدۇ[49].

قۇرئاننىڭ الله تائالانىڭ دەرگاھىدىن نازىل بولغانلىقى ۋە ئۇنىڭ دەلىلى توغرىسىدا

ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا، ئى مۇھەممەد! سەندىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە كىتابلارنى نازىل قىلغىنىمىزدەك، ساڭىمۇ بۇ كىتابنى نازىل قىلدۇق، دېدى. ئىبنى جەرىرنىڭ بۇ سۆزى ياخشى ئېيتىلغاندۇر. ئۇنىڭ ئايەت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ۋە باغلىنىشى مۇناسىپتۇر.

﴿**بىز كىتاب بەرگەنلەردىن (يەنى يەھۇدىيلار، ناسارالار) قۇرئانغا ئىشىنىدىغانلار بار**﴾ يەنى يەھۇدي ۋە ناسارالارنىڭ زېرەك ئۆلىمالىرىدىن ئۇ كىتابنى قوبۇل قىلىدىغان ۋە ئۇنى تېگىشلىك رەۋىشتە ئوقۇيدىغانلار بار. ئابدۇللاھ ئىبنى سالام، سەلمان فارىسى ۋە بۇ ئىككىسىگە ئوخشاشلار بۇنىڭ تېپىك مىسالىدۇر.

www.munber.org

﴿بۇلاردىنمۇ قۇرئانغا ئىشىنىدىغانلار بار﴾ يەنى قۇرەيش ۋە باشقا ئەرەبلەردىنمۇ ئىشىنىدىغانلار بار، ﴿بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت كاپىرلارلا ئىنكار قىلىدۇ﴾ يەنى الله تائالانىڭ ئايەتلىرىنى پەقەت ھەقنى باتىل بىلەن يوشۇرىدىغان، قۇياش نۇرىنى كىيىم بىلەن يۆگەشكە ئورۇنىدىغان كىشىلا ئىنكار قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ھەق ئىكەنلىكىدىن تانىدۇ.

﴿ئىلگىرى سەن كىتاب ئوقۇشنى بىلمەيتتىڭ، خەت يېزىشنىمۇ بىلمەيتتىڭ﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! بۇ قۇرئاننى ئېلىپ كېلىشتىن ئىلگىرى قەۋمىڭنىڭ ئارىسىدا بىر مۇددەت ئىچىدە ياشىدىڭ، سەن كىتاب ئوقۇشنى بىلمەيتتىڭ، خەت يېزىشنىمۇ بىلمەيتتىڭ. بەلكى قەۋمىڭدىكىلەردىن ھەربىر ئادەم ۋە باشقىلار سېنىڭ ئوقۇشنى بىلمەيدىغان، يېزىشنىمۇ بىلمەيدىغان ساۋاتسىز ئادەم ئىكەنلىكىڭنى ئوبدان بىلىدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپىتى بۇرۇنقى كىتابلاردىمۇ مۇشۇنداق ئىدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ئەلچىگە ئۈممى پەيغەمبەرگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئەگىشىدۇ. ئۇلار ئۆز ئىلكىدىكى تەۋرات، ئىنجىللاردا ئۇنىڭ (سۈپىتىنىڭ) يېزىلغانلىقىنى كۆرىدۇ. ئۇ، ئۇلارنى ياخشى ئىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىش قىلىشتىن توسىدۇ﴾[1] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى ئۈمرىگىچە ھەمىشە مۇشۇنداق ئىدى. ئۇ خەت يېزىشنى بىلمەيتتى. ئۇ بىر قۇر خەتنى، بىر تال ھەرپنىمۇ ئۆز قولى بىلەن يازغان ئەمەس. ئۇنىڭ كاتىبلىرى ئۇنىڭ ئالدىدا ۋەھىينى ۋە باشقا دۆلەتلەرگە ئەۋەتىلىدىغان مەكتۇب ۋە خەتلەرنى يازاتتى.

﴿ئۇ چاغدا ھەققە قارشى تۇرغۇچىلار چوقۇم گۇمانلىناتتى﴾ يەنى ئەگەر سەن خەت يېزىشنى بىلگەن بولساڭ بەزى نادان كىشىلەر ئەلۋەتتە گۇمانلىناتتى ۋە ئۇ بۇنى چوقۇم پەيغەمبەرلەردىن قالغان ئىلگىرىكى كىتابلاردىن ئۆگىنىۋالغان، دەيتتى. ئۇلار بۇ سۆزنى: ئۇنىڭ ئۈممىي، خەت يېزىشنى بىلمەيدىغان ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ دېگەن ئىدى. ﴿ئۇلار ئېيتتى: «(بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرىدۇركى، ئۇلارنى ئۇ يازدۇرۇۋالغان، (ھېيزى قىلىۋىلىش ئۈچۈن) ئۇنىڭغا ئەتىگەن ئاخشامدا ئوقۇپ بېرىلىۋاتىدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىرنى بىلىپ تۇرىدىغان الله نازىل قىلدى﴾[2].

﴿ئۇنداق ئەمەس، قۇرئان ئىلىم بېرىلگەنلەرنىڭ كۆكۈلىدىكى ساقلانغان روشەن ئايەتلەردۇر﴾ يەنى بۇ قۇرئان ھەقنى كۆرسىتىدىغان، ياخشىلىققا بۇيرۇيدىغان، يامانلىقتىن توسىدىغان ۋە ئىلگىرىكى، ھازىرقى، كېيىنكى ئىشلاردىن خەۋەر بېرىدىغان روشەن ئوچۇق ئايەتلەردۇر. ئۇنى ئۆلىمالار يادقا ئالىدۇ. ئۇنى الله ئۆلىمالارغا يادا قىلىشنى، ئوقۇشنى ۋە تەپسىر قىلىشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ھەقىقەتەن بىز قۇرئاننى ھېيزى ئۈچۈن ئاسان قىلدۇق ،ئىبرەت ئالغۇچى بارمۇ؟﴾[3].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بىرەر پەيغەمبەر كەلسىلا، ئۇنىڭغا چوقۇم ئىنسانلار ئىمان ئېيتىدىغان بىرەر مۆجىزە بېرىلدى، ھەقىقەتەن ماڭا بېرىلگەن مۆجىزە ۋەھىيدۇر. الله ئۇنى ماڭا ۋەھىي قىلدى. مەن ئەگەشكۈچىلىرى ئەڭ كۆپ پەيغەمبەر بولۇشۇمنى ئۈمىد قىلىمەن».

ئىمام مۇسلىم، ئەياز ئىبنى ھىماردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، «الله تائالا مۇنداق دەيدۇ؛ ھەقىقەتەن مەن سېنى سىنايمەن ۋە سەن ئارقىلىق باشقىلارنىمۇ سىنايمەن. ساڭا بىر كىتاب نازىل قىلدىم، ئۇنى سۇمۇ يۇيۇپ ئۆچۈرەلمەيدۇ. سەن ئۇنى ئۇخلاۋاتقان ۋە

---

[1] سۈرە ئەئراف 157 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە فۇرقان 5 ـــ 6 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە قەمەر 17 - ئايەت.

www.munber.org

ئويغـاق هالەتتـە ئوقۇيسـەن» يـەنى ئەگـەر قـۇرئان يېزىلغـان ئورۇنغـا سـۇ تېگـسـپ قالسـا سـۇ ئـۇنى ئۈچۈرۈۋېتەلمەيدۇ. چۈنكى، يەنە بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگـەن: «ئەگـەر قۇرئان تېرىغا يېزىلغان بولسىمۇ، ئۇنى ئوت كۆيدۈرمەيدۇ» چۈنكى، قۇرئان دىللاردا يادا قىلىنغاندۇر. تىللارغا ئاساندۇر ۋە دىللاردا ساقلىنىدۇ. ئۇنىڭ سۆزى ۋە مەنىسى مۆجىزىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئۈممەتنىڭ سۈپىتى بۇرۇنقى كىتابلاردا "ئۇلارنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرى ئۇلارنىڭ دىللىرىدا ساقلىنىدۇ" دەپ يېزىلغان.

﴿**بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت زالىملارلا ئىنكار قىلىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ھەققە تاجاۋۇز قىلغۇچى، ھەقنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن بۇرۇلۇپ كەتكۈچى، ئۇنىڭ بىلەن قارشىلاشقۇچى زالىملاردىن باشقا ھېچ كىشى ئىنكار قىلمايدۇ. ئۇنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە تىل تەككۈزمەيدۇ ۋە ئۇنى رەت قىلمايدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەر كۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[1].

* * * * * * *

وَقَالُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ ءَايَٰتٞ مِّن رَّبِّهِۦۖ قُلۡ إِنَّمَا ٱلۡأٓيَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٞ مُّبِينٌ ۝٥٠ أَوَلَمۡ يَكۡفِهِمۡ أَنَّآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ يُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحۡمَةٗ وَذِكۡرَىٰ لِقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ۝٥١ قُلۡ كَفَىٰ بِٱللَّهِ بَيۡنِي وَبَيۡنَكُمۡ شَهِيدٗاۖ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۗ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلۡبَٰطِلِ وَكَفَرُواْ بِٱللَّهِ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ۝٥٢

ئۇلار: «نېمىشقا ئۇنىڭغا پەرۋەردىگاردىن مۆجىزىلەر نازىل قىلىنمايدۇ» دېدى. ئېيتقىنكى، «مۆجىزىلەر ھەقىقەتەن اللە نىڭ دەرگاھىدىدۇر (مېنىڭ قولۇمدا ئەمەستۇر)، مەن پەقەت بىر ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن»﴿50﴾. بىزنىڭ ساڭا ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىنىپ تۇرىدىغان كىتابنى نازىل قىلغانلىقىمىز ئۇلارغا (مۆجىزە بولۇشقا) كۇپايە قىلمىدىمۇ؟ بۇ كىتابتا ئىمان ئېيتقان قەۋم ئۈچۈن شەك ـ شۇبھىسىز رەھمەت ۋە ۋەز ـ نەسىھەت بار﴿51﴾. ئېيتقىنكى، «مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئارىڭلاردا (مېنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىمگە) گۇۋاھ بولۇشقا اللە كۇپايىدۇر، اللە ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ، بۇتقا ئىشەنگەن، اللە نى ئىنكار قىلغان ئادەملەر زىيان تارتقۇچىلاردۇر»﴿52﴾.

مۇشرىكلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتلەردە مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇش مەقسىتىدە، ئۇنىڭدىن مۆجىزىلەرنى تەلەپ قىلغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. ئۇلار خۇددى سالىھ ئەلەيھىسسالام قەۋمىگە تۆگىسىنى مۆجىزە قىلىپ كۆرسەتكەندەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان، مۆجىزىلەرنى كۆرسىتىشىنى تەلەپ قىلدى. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ، ئى مۇھەممەد! ﴿**ئېيتقىنكى، مۆجىزىلەر ھەقىقەتەن اللە نىڭ دەرگاھىدىدۇر (مېنىڭ قولۇمدا ئەمەستۇر)**﴾ يەنى مۆجىزە كۆرسىتىش ھەقىقەتەن اللە تائالانىڭ ئىشىدۇر. اللە سىلەرنىڭ ھىدايەت

[1] سۈرە يۇنۇس 96 ــ 97 - ئايەتلەر.

www.munber.org

تېپىشىڭلارنى بىلسە ئىدى، سىلەرنىڭ سوربغىنىڭلارنى ئەلۋەتتە بەرگەن بولاتتى. چۈنكى، بۇ الله تائالاغا ئوڭاي ۋە ئاساندۇر. لېكىن، الله سىلەرنىڭ پەقەت مەقسەتلىك هالدا قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇش ۋە سىناش يۈزىسىدىن مۆجىزە تەلەپ قىلغانلىقىڭلارنى ئوبدان بىلىدۇ. شۇڭا تەلۈنىڭلارنى قوبۇل قىلمايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(قۇرەيش مۇشىركلىرى تەلەپ قىلغان) مۆجىزىلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەسلىكىمىز پەقەت بۇرۇنقىلار (يەنى ئىلگىركى ئۈممەتلەرنىڭ) مۆجىزىلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈندۇر. بىز سەمۇدقا چىشى تۆگىنى روشەن (مۆجىزە) قىلىپ بەردۇق. ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلدى﴾[1].

﴿**مەن پەقەت بىر ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن**﴾ يەنى مەن سىلەرگە پەقەت روشەن ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇپ ئەۋەتىلدىم، مېنىڭ مەسئۇلىيىتىم الله تائالانىڭ دەۋتىنى سىلەرگە يەتكۈزۈشتۇر. ﴿كىمكى الله ھىدايەت قىلىدىكەن، ئۇ (ھەقىقي) ھىدايەت تاپقۇچىدۇر. كىمنىكى (قىلغان يامان ئەمەلى تۈپەيلىدىن) الله ئازدۇرىكەن، ئۇنىڭغا يول كۆرسەتكۈچى دوستىنى ھەرگىزمۇ تاپالمايسەن﴾[2] ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى ھىدايەت قىلىش سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ ئەمەس (ساڭا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە پەقەت كىشىلەرگە الله تائالانىڭ ۋەھيىسىنى يەتكۈزۈشتۇر) لېكىن الله خالىغان بەندىسىنى ھىدايەت قىلىدۇ﴾[3].

ئاندىن الله تائالا ئۇلارنىڭ تولىمۇ نادان، ئەقلىنىڭ كەم بولغانلىقى ئۈچۈن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن نەرسىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان مۆجىزىلەرنى ئۇلارنىڭ تەلەپ قىلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ھەقىقەتەن ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ باتىل يۈزلەنمەيدىغان ئەزىز كىتاب قۇرئاننى ئېلىپ كەلدى. قۇرئان ھەر قانداق مۆجىزىدىن بۈيۈك بىر مۆجىزىدۇر. ئەينى زامانىدا پاساھەتتە ۋە بالاغەتتە كامالغا يەتكەن ئەدىبلەر ئۇنىڭ بىلەن قارشىلىشىشتىن ئاجىز كەلدى. بەلكى قۇرئاننىڭ ئوخشىشىدا ئۇنىڭغا قارشى 10 سۈرە ھەتتا بىر سۈرە كەلتۈرۈشتىنمۇ ئاجىز كەلدى.

﴿**بىزنىڭ ساڭا ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىنىپ تۇرىدىغان كىتابنى نازىل قىلغانلىقىمىز ئۇلارغا (مۆجىزە بولۇشقا) كۇپايە قىلمىدىمۇ؟**﴾ يەنى بىز ساڭا نازىل قىلغان، ئۇلاردىن ئىلگىركىلەرنىڭ ۋە ئۇلاردىن كېيىنكىلەرنىڭ خەۋىرى بولغان، ئۇلارنىڭ ئۆز ئارىسىدىكى ھۆكۈمنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بۇيۇك كىتاب قۇرئان ئۇلارغا مۆجىزە بولۇشقا يەتمىدىمۇ؟ سەن ئوقۇشنى ۋە يېزىشنى بىلمەيدىغان ساۋاتسىز ئادەمسەن. سەن ئەھلى كىتابتىن بىرەر ئادەمگىمۇ ئارىلاشمىدىڭ، سەن شۇنداق تۇرۇقلۇق كىتابلارنىڭ خەۋىرىنى، ئەھلى كىتاب ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىنىڭ تۇغرا بايانىنى، روشەن، ئوچۇق ھەقىقەتنى ئۇلارغا ئېلىپ كەلدىڭ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئابدۇللاھ ئىبنى سالام ۋە ئۇنىڭ ئىمان ئېيتقان ھەمراھلىرىغا ئوخشاش) بەنى ئىسرائىل ئۇلىمالىرىنىڭ قۇرئاننى بىلىشى مۇشىركلارغا (قۇرئاننىڭ توغرىلىقىنى كۆرسەتمىدىغان) دەلىل بولامدۇ؟﴾[4] ﴿ئۇلار (يەنى مۇشىركلار): «(مۇھەممەد) پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بىزگە بىرەر مۆجىزە كەلتۈرسىچۇ؟» دەيدۇ، ئۇلارغا بۇرۇنقى ئۈممەتلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرئان كەلمىدىمۇ؟﴾[5].

---

[1] سۈرە ئىسرا 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە كەھف 17 - ئايەت.
[3] سۈرە بەقەرە 272 - ئايەت.
[4] سۈرە شۇئەرا 197 - ئايەت.
[5] سۈرە تاھا 133 - ئايەت.

www.munber.org

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەرلەردىن بىرەر پەيغەمبەر كەلسىلا ئۇنىڭغا ئىنسانلارنىڭ ئىمان كەلتۈرۈشى ئۈچۈن مۆجىزىلەردىن بىرەر مۆجىزە ئۇنىڭغا بېرىلدى. ماڭا بېرىلگەن مۆجىزە ھەقىقەتەن ۋەھىيدۇر. اللە ئۇنى ماڭا ۋەھىي قىلدى. قىيامەت كۈنى ئەگەشكۈچىلىرى ئەڭ كۆپ پەيغەمبەر بولۇشىمنى ئۈمىد قىلىمەن» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**بۇ كىتابتا ئىمان ئېيتقان قەۋم ئۈچۈن شەك ـ شۈبھىسىز رەھمەت ۋە ۋەز ـ نەسىھەت بار**﴾ يەنى بۇ قۇرئاندا ئىمان ئېيتىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئەلۋەتتە ھەقىقەتنى بايان قىلىدىغان، باتىلنى يوقىتىدىغان رەھمەت، ھەقنى ئىنكار قىلغۇچىلارغا، اللە تائالاغا ئاسىيلىق قىلغۇچىلارغا نازىل بولغان ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن ئىبرەت ئالىدىغان ۋەز ـ نەسىھەت بار.

﴿**ئېيتقىنكى: «مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا (مېنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىمگە) گۇۋاھ بولۇشقا اللە كۇپايىدۇر»**﴾ يەنى اللە سىلەرنىڭ اللە ھەققىدىكى ئېغىزىڭلاردىن توكۇلۇپ تۇرىدىغان يالغان سۆزلىرىڭلارنى ئوبدان بىلىدۇ. اللە مېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكى ھەققىدە سىلەرگە يەتكۈزگەن خەۋىرىنمۇ ئوبدان بىلىدۇ. ئەگەر مەن يالغانچى بولسام، اللە مەندىن ئەلۋەتتە ئىنتىقام ئالىدۇ.

اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغانىنى توقۇيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق. ئاندىن ئۇنىڭ ئاساسىي قىزىل تومۇرىنى كېسىپ تاشلايتتۇق. سىلەردىن ھېچبىر ئادەم ئۇنى قوغداپ قالالمايتتى﴾[1] مەن اللە نامىدىن سىلەرگە يەتكۈزگەن خەۋىرىمدە شەك ـ شۈبھىسىزكى، راستچىلىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە مېنى روشەن مۆجىزىلەر ۋە كەسكىن دەلىللەر بىلەن كۈچلەندۈرىدۇ.

﴿**اللە ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالاغا ھېچنەرسە يوشۇرۇن قالمايدۇ. ﴿**بۇدقا ئىشەنگەن، اللە نى ئىنكار قىلغان ئادەملەر زىيان تارتقۇچىلاردۇر**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى اللە ئۆلارنى قىلمىشلىرىغا ياراشا جازالايدۇ. ئۆلارنىڭ ھەقنى ئىنكار قىلغانلىقى، باتىلغا ئەگەشكەنلىكى، اللە نىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئۆلارنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە دەلىل كۆرسىتىلىپ تۇرسىمۇ ئىنكار قىلغانلىقىدىن، شەيتانلارغا، بۇتلارغا ھېچقانداق دەلىلسىز ئىشەنگەنلىكىدىن ئۈچۈن اللە ئۆلارنى جازالايدۇ. اللە ھەقىقەتەن ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. بەندىلىرىنىڭ قىلمىشلىرىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

* * * * * * *

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِٱلْعَذَابِ ۚ وَلَوْلَآ أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَآءَهُمُ ٱلْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِٱلْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌۢ بِٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ چاپسان كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، اللە (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىنىڭ) مۇئەييەن ۋاقتىنى بەلگىلىمىگەن بولسا ئىدى، ئۇلارغا ئازاب ئەلۋەتتە (ئۇلار تەلەپ قىلغان ۋاقىتتىلا) كېلەتتى، ئۇلارغا ئازاب چوقۇم ئۇلار خەۋەرسىز ھالەتتە تۇرغاندا ئۇشتۇمتۇت كېلىدۇ﴿53﴾. ئۇلار سەندىن

[1] سۈرە ھاققە 44 ـــ 47 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، شەك ـ شۇبھىسىزكى، جەھەننەم (قىيامەت كۈنى) كاپىرلارنى قورشاپ تۇرغۇچىدۇر[54]. ***ئۇ كۈندە ئازاب ئۇلارنى ئۈستىلىرىدىن، ئاياغلىرىنىڭ ئاستىدىن ئورىۋالىدۇ. ﷲ ئۇلارغا: «(دۇنيادا قىلغان ئەمەللىرىڭلارنىڭ) جازاسىنى تېتىڭلار» دەيدۇ***[55].

مۇشرىكلارنىڭ ئۆزلىرىگە كېلىدىغان ئازابنىڭ تېزلىتىلىشىنى تەلەپ قىلغانلىقى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارنىڭ ئۆزلىرىگە ﷲ تائالانىڭ ئازابىنىڭ چاپسان كېلىشىنى، ﷲ تائالانىڭ جازاسىنىڭ تېز چۈشىشىنى تەلەپ قىلغانلىقىدىن ئىبارەت ئۇلارنىڭ نەقەدەر نادان ئىكەنلىكىدىن خەۋەر قىلىدۇ. ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار: «ئەگەر بۇ (يەنى قۇرئان) سېنىڭ تەرىپىڭدىن نازىل بولغان ھەقىقەت بولىدىغان بولسا، ئاسماندىن ئۈستىمىزگە تاش ياغدۇرغىن، ياكى بىزنى قاتتىق ئازاب بىلەن جازالىغىن!» دېدى﴾[1].

﴿**ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ چاپسان كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. ﷲ (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىنىڭ) مۇئەييەن ۋاقتىنى بەلگىلىمىگەن بولسا ئىدى، ئۇلارغا ئازاب ئەلۋەتتە (ئۇلار تەلەپ قىلغان ۋاقتىتلا) كېلەتتى**﴾ يەنى ﷲ تائالانىڭ ئازابىنى قىيامەت كۈنىگە كېچىكتۈرۈش ھۆكمى بولمىسا ئىدى، ئۇلارغا ئازاب ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ تەلەپ قىلغىنىدەك پات يېقىندا ناھايىتى تېز كەلگەن بولاتتى.

﴿**ئۇلارغا ئازاب چوقۇم ئۇلار خەۋەرسىز ھالەتتە تۇرغانىدا ئۇشتۇمتۇت كېلىدۇ**﴾ يەنى تۇيۇقسىز كېلىدۇ. ﴿**ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. شەك ـ شۇبھىسىزكى، جەھەننەم (قىيامەت كۈنى) كاپىرلارنى قورشاپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى ئۇلار ئازابقا ئالدىرايدۇ. ۋاھالەنكى ئازاب ئۇلارغا چوقۇم كېلىدۇ.

﴿**ئۇ كۈندە ئازاب ئۇلارنى ئۈستىلىرىدىن، ئاياغلىرىنىڭ ئاستىدىن ئورىۋالىدۇ**﴾ ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿دوزاختا ئۇلارنىڭ ئاستىغا سالىدىغان كۆرپىسىمۇ ئوتتىن، ئۈستىگە يېپىنىدىغان يوتقىنىمۇ ئوتتىن بولىدۇ﴾[2] ﴿ئۇلارنى ئۈستىدىنمۇ قاتمۇ قات ئوت، ئاستىدىنمۇ قاتمۇ قات ئوت ئورىۋالىدۇ﴾[3] ﴿ئەگەر كاپىرلار ئۇ چاغدا يۈزلىرىدىن، دۈمبىلىرىدىن ئازابنى دەپئى قىلالمايدىغانلىقىنى ۋە ھېچقانداق يارەمگە ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى بىلسە ئىدى. (ئازابنىڭ بالدۇر يۈز بېرىشىنى تەلەپ قىلمايتتى)﴾[4] ئوت ئۇلارنىڭ باشقا تەرەپلىرىدىنمۇ ئورىۋالىدۇ. بۇ ئەڭ ۋايىغا يەتكەن ھېسسىي ئازابتۇر.

﴿**ﷲ ئۇلارغا: «(دۇنيادا) قىلغان ئەمەللىرىڭلارنىڭ جازاسىنى تېتىڭلار» دەيدۇ**﴾ بۇ ئۇلارغا قىلىنغان تەھدىت، تاپا ـ تەنە ۋە مالامەت قىلىش ئۈچۈندۇر. بۇ جانغا تېگىدىغان مەنىۋى ئازابتۇر.

ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيشدۇ: ﴿ئۇلار دوزاختا دۇم ياتقۇزۇلۇپ سوراۋلىدىغان كۈندە، (ئۇلارغا): «دوزاخنىڭ ئازابىنى تېتىڭلار» (دېيىلىدۇ). بىز ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى ئۆلچەملىك ياراتتۇق﴾[5] يەنە ﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ كۈندە ئۇلار دوزاخقا قاتتىق ئىتتىرىلىدۇ. (ئۇلارغا): «مانا بۇ سىلەر يالغانغا چىقارغان دوزاختۇر» (دېيىلىدۇ). (ئۇلارغا): «(كۆزلىرىڭلار بىلەن كۆرۈپ تۇرىۋاتقان بۇ ئازاب) سېھىرمۇ؟ ياكى سىلەر كۆرمەيۋاتامسىلەر؟ دوزاخقا كىرىڭلار، (ئازابقا) مەيلى سەۋر قىلىڭلار، مەيلى

---

[1] سۈرە ئەنفال 32 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەئراف 41 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە زۇمەر 16 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەنبىيا 39 - ئايەت.
[5] سۈرە قەمەر 48 — 49 - ئايەتلەر.

www.munber.org

سەۋرى قىلمىغانلار، بەربىر سىلەرگە ئوخشاش (چۈنكى، سىلەر دوزاختا مەڭگۈ قالىسىلەر) سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارنىڭ جازاسىنى تارتىسىلەر» (دېيىلىدۇ)﴾[1].

* * * * * * *

يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ أَرۡضِي وَٰسِعَةٞ فَإِيَّٰيَ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفۡسٖ ذَآئِقَةُ ٱلۡمَوۡتِۖ ثُمَّ إِلَيۡنَا تُرۡجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمۡ مِّنَ ٱلۡجَنَّةِ غُرَفٗا تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ نِعۡمَ أَجۡرُ ٱلۡعَٰمِلِينَ ﴿٥٨﴾ ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَعَلَىٰ رَبِّهِمۡ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّن مِّن دَآبَّةٖ لَّا تَحۡمِلُ رِزۡقَهَا ٱللَّهُ يَرۡزُقُهَا وَإِيَّاكُمۡۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

ئى مۆمىن بەندىلىرىم! مېنىڭ زېمىنىم ھەقىقەتەن كەڭدۇر، ماڭا ئىبادەت قىلىڭلار[56]. ھەربىر جاندار ئۆلۈمنىڭ تەمىنى تېتىغۇچىدۇر، ئاندىن بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلىسىلەر[57]. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرنى جەننەتنىڭ ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان ئالىي جايلىرىغا ئورۇنلاشتۇرىمىز،ئۇ يەرلەردە ئۇلار مەڭگۈ قالىدۇ، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپات نېمىدېگەن ياخشى![58]. ئۇلار (ھىجرەت قىلىشنىڭ جاپا - مۇشەققەتلىرىگە، الله نىڭ يولىدا يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) سەۋر قىلىدۇ، (ھەممە ئىشلىرىدا) پەرۋەردىگارىغا يۆلىنىدۇ[59]. نۇرغۇن ھايۋانلار ئۆز رىزقىنى ئۈستىگە ئالالمايدۇ (يەنى ئۆز رىزقىنى تېپىپ يېيىشتىن ئاجىزدۇر)، ئۇلارنى ۋە سىلەرنى الله رىزىقلاندۇرىدۇ، الله (سۆزۈڭلارنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەھۋالىڭلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر[60].

ھىجرەت قىلىشقا ئىشارەت قىلىش، رىزىق ۋە ياخشى مۇكاپات بىلەن ۋەدە بېرىش توغرىسىدا

بۇ الله تەرىپىدىن الله تائالانىڭ مۆمىن بەندىلىرى ئۈچۈن، ئۇلار دىنىنى ئىجرا قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان يۇرتتىن الله تائالانى بىر ۋە بار دەپ تونۇپ، الله تائالاغا الله بۇيرۇغان رەۋىشتە ئىبادەت قىلىپ دىنىنى ئىجرا قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولىدىغان الله تائالانىڭ كەڭ زېمىنىغا ھىجرەت قىلىشقا قىلىنغان بۇيرۇقتۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئى مۆمىن بەندىلىرىم! مېنىڭ زېمىنىم ھەقىقەتەن كەڭدۇر، ماڭا ئىبادەت قىلىڭلار﴾**.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئاجىز مۇسۇلمانلار مەككىدە تۇرۇشقا چارىسىز قالغان چاغدا ئۇلار دىنىنى خاتىرجەم ئىجرا قىلىش ئۈچۈن، ھەبەش زېمىنىغا ھىجرەت قىلىپ چىقتى. ئۇلار ئۇ يەردە ياخشى ئورۇنلارغا ئېرىشتى. ھەبەشىستاننىڭ پادىشاھى ئەسھەمە نەجاشى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن) ئۇلارغا ئورۇن بەردى، ياردەم بېرىپ قوللىدى ۋە ئۇلارغا دۆلىتىدە خاتىرجەملىك بەردى. شۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە باشقا ساھابىلار مەدىنە مۇنەۋۋەرىگە، يەنى مۇقەددەس زېمىن يەسرىب شەھىرىگە ھىجرەت قىلدى.

﴿ھەر بىر جاندار ئۆلۈمنىڭ تەمىنى تېتىغۇچىدۇر. ئاندىن بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلىسىلەر﴾ يەنى قەيەردە بولماڭلار ئۆلۈم سىلەرنى تاپىدۇ. الله سىلەرنى بۇيرۇغان رەۋىشتە الله تائالاغا ئىتائەت قىلىڭلار، بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئۆلۈم چوقۇم كېلىدۇ، ئۇنىڭدىن قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس.

---

[1] سۈرە تۈر 13 — 16 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

ئاندىن قايتىدىغان جايىڭلار الله تائالانىڭ دەرگاھىدۇر. كىمكى الله تائالاغا ئىتائەت قىلىدىكەن، الله ئۇنى ئەڭ ياخشى مۇكاپات بىلەن مۇكاپاتلايدۇ، ئۇنىڭغا ئەڭ تولۇق ساۋاب بېرىدۇ.

﴿**ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرنى جەننەتنىڭ ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان ئالىي جايلىرىغا ئورۇنلاشتۇرىمىز**﴾ يەنى ئۇلارنى جەننەتتە ئاستىدىن سۇ، شاراب، ھەسەل، ۋە سۈتتىن ئىبارەت ھەر خىل ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان ئالىي تۇرالغۇ جايلارغا ئورۇنلاشتۇرىمىز. ئۇلار ئۇنىڭدىن خالىغانچە ئىشلىتىدۇ ۋە خالىغان يەرگە ئاقتۇرىدۇ.

﴿**ئۇ يەرلەردە ئۇلار مەڭگۈ قالىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئۇ ئالىي ئۆيلەردە ئەبەدى قالىدۇ، ئۇنىڭدىن يۆتكىلىشنى خالىمايدۇ. ﴿**ياخشى ئەمەللەرنى قىلغۇچىلارغا بېرىلگەن مۇكاپات نېمىدېگەن ياخشى!**﴾ يەنى مۆمىنلەرنىڭ ئەمەللىرىگە مۇكاپات قىلىپ بېرىلگەن بۇ ئالىي ئۆيلەر نېمىدېگەن ياخشى! ﴿**ئۇلار سەۋر قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار دىنىنى ئىجرا قىلىش يوللىرىدا تارتقان جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە سەۋر قىلىدۇ، ئۇلار الله تائالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ھىجرەت قىلىدۇ، دىن دۈشمەنلىرىگە قارشى تۇرىدۇ. الله تائالانىڭ رازىلىقىنى ئىزدەپ، الله تائالانىڭ دەرگاھىدىكى مۇكاپاتلارنى ئۈمىد قىلىپ ۋە الله تائالانىڭ ۋەدىسىگە ئىشىنىپ ئائىلە ـ بالىلىرىدىن تۇغقانلىرىدىن ئايرىلىدۇ.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەبۇمۇئانىق ئەشئەرىدىن يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەتتە ئالىي ئۆيلەر بار، ئۇ ئۆيلەرنىڭ ئىچىدىن قارىسا تېشى، تېشىدىن قارىسا ئىچى كۆرىنىپ تۇرىدۇ. الله تائالا ئۇ ئۆيلەرنى يوقسۇللارغا تائام بەرگەن، ياخشى سۆزلەرنى قىلغان، نامراز ۋە روزىنى داۋاملىق ئادا قىلغان، كىشىلەر ئوخلاۋاتقاندا كېچىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەن ئادەمگە تەييارلىدى».

﴿**پەرۋەردىگارىغا يۆلىنىدۇ**﴾ ھەممە ئىشلىرىدا، دىنىدا ۋە دۇنيالىقىدا الله تائالاغا تەۋەككۈل قىلىدۇ، ئاندىن الله ئۇلارغا رىزىقنىڭ بىرەر زىمىنغا خاس قىلىنمىغانلىقى، بەلكى الله مەخلۇقاتلىرىغا ئۇلار نەدە ۋە قەيەردە بولۇشىدىن قەتئىنەزەر ھەممىسىگە رىزىق بېرىدىغانلىقى. شۇنداقلا ھىجرەت قىلغۇچىلارنىڭ رىزىقلىرى ئۇلار ھىجرەت قىلغان يەرلەردە تېخىمۇ كۆپ، تېخىمۇ كەڭرى ۋە ياخشى بولىدىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر قىلىدۇ. ئۇلار ھەقىقەتەن ئاز مۇددەت ئۆتكەندىن كېيىن باشقا يۇرتلاردا ۋە شەھەرلەردە يۇرت ھاكىملىرىغا ئايلانىدى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**نۇرغۇن ھايۋانلار ئۆز رىزقىنى ئۈستىگە ئالالمايدۇ**﴾ يەنى رىزىق يىغىشقا، ئۇنىڭغا ئېرىشىشكە قادىر بولالمايدۇ، ئەتىسى ئۈچۈن ھېچنەرسى ساقلاپ قالالمايدۇ.

﴿**ئۇلارنى ۋە سىلەرنى الله رىزىقلاندۇرىدۇ**﴾ يەنى ھايۋانلار ئۆز رىزقىنى تېپىپ يېيىشتىن ئاجىز بولسىمۇ، الله ئۇلارغا ئۇلارنىڭ رىزقىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرىدۇ ۋە قولايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. الله ھەرقانداق مەخلۇققا مۇناسىپ رىزىق بېرىدۇ. ھەتتا يەردىكى چۈمۈلىلەر، ئاسماندىكى ئۇچار ـ قاناتلار، سۇدىكى بېلىقلارغىمۇ مۇناسىپ ھالدا رىزىق بېرىدۇ.

الله بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى الله (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان، الله ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ۋە (ئۆلگەندىن كېيىن) كۆمۈلىدىغان جايىنى بىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى روشەن كىتابقا (يەنى لەۋھۇلمەھفۇزغا) يېزىلغاندۇر﴾[1] ﴿**الله ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر. ئۇلارنىڭ ئىش ـ ھەرىكەتلىرىنى، ئىستىراھەتلىرىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

[1] سۈرە ھۇد 6 ـ ئايەت.

www.munber.org

* * * * * * *

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ ٱللَّهُ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَّزَّلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۚ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

ئەگەر سەن ئۇلاردىن: «ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى كىم ياراتتى، كۈننى ۋە ئاينى كىم (بەندىلەرنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن) بويسۇندۇردى؟» دەپ سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم: «الله» دەپ جاۋاب بېرىدۇ، ئۇلار قانداقمۇ (الله نىڭ ئىبادىتىدىن) باش تارتىدۇ![61]. الله بەندىلىرىدىن قايسى ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلماقچى بولسىدىكەن، ئۇنى كەڭ قىلىدۇ، (قايسى بەندىسىنىڭ رىزقىنى تار قىلماقچى بولسىدىكەن) ئۇنى تار قىلىدۇ، الله ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر[62]. ئەگەر سەن ئۇلاردىن: «ۋۇلۇتتىن يامغۇر سۇيىنى چۈشۈرۈپ ئۇنىڭ بىلەن ئۆلكەن زېمىننى تىرىلدۈرگەن كىم؟» دەپ سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم «الله» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئېيتقىنكى، «(سىلەرگە قارشى پاكىتلار بار بولغانلىقتىن) جىمى ھەمدۇسانا الله غا خاستۇر»، بەلكى ئۇلارنىڭ تولىسى (بۇ سۆزلىرىدىكى زىددىيەتنى) چۈشەنمەيدۇ[63].

تەۋھىدنىڭ دەلىللىرى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە الله تائالادىن باشقا ھېچ مەبۇدنىڭ بەرھەق يوقلۇقىنى جەزملەشتۈرۈپ بايان قىلىدۇ. چۈنكى، مۇشىركلار الله تائالانىڭ ئاسمانلارنى، زېمىننى، قۇياشنى ۋە ئاينى ئۆزى مۇستەقىل ياراتقانلىقىنى، كېچە بىلەن كۈندۈزنى مۇستەقىل بويسۇندۇرغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ الله تائالادىن باشقا نەرسىگە ئىبادەت قىلىدۇ. الله بەندىلىرىنى ياراتقۇچىدۇر ۋە ئۇلارغا رىزىق بەرگۈچىدۇر. ئۇلارنىڭ ئەجەللىرىنى ئەجەللىرىنىڭ ھەر خىل بولۇشىنى (يەنى يېڭى تۇغۇلغانلار، كېچىك، ياش، قېرى ھالەتلەردە ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىنى)، رىزقىنىڭ ھەر تۈرلۈك بولىدىغانلىقىنى، ئۆز ئارىسىدىكى مەرتىۋىنىڭ پەرقلىق بولىدىغانلىقىنى ئۇلارنىڭ بەزىلىرى باي بەزىلىرى كەمبەغەل بولىدىغانلىقىنى بەلگىلىگۈچىدۇر.

الله ئۇلاردىن كىمنىڭ نېمىگە مۇناسىپ ئىكەنلىكىنى، كىمنىڭ باي بولۇشقا، كىمنىڭ يوقسۇللۇققا لايىق بولىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. الله ئۆزىنىڭ شەيئىلەرنى مۇستەقىل ياراتقانلىقىنى، ئۇلارنى ئۆزى تەنھا ئىداره قىلىدىغانلىقىنى تىلغا ئالدى. ئىش بۇنداق ئىكەنۇ، نېمىشقا الله تائالادىن باشقا نەرسىگە ئىبادەت قىلىنىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن الله تائالادىن باشقىغا يۈلىنىدۇ؟ الله ئىگىدارچىلىقىدا يالغۇز بولغانلىقى ئۈچۈن ئىبادەتمۇ پەقەتلا يالغۇز الله تائالاغا قىلىنىشى كېرەك.

الله نۇرغۇن ئورۇندا ئۆزىنىڭ ئىبادەتكە لايىقلىق ماقامىنى، كىشىلەرگە ئۆزىنىڭ بىردىن بىر پەرۋىش قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇرۇش ئارقىلىق تونۇتىدۇ. شەك - شۇبھىسىزكى، مۇشىركلار، خۇددى ئۇلار تەلبىيىلىرىدە سېنىڭ دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلدۇق، سېنىڭ بىر شېرىكىڭدىن باشقا شېرىكىڭ يوق، سەن ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسىگە ئىگىسەن، دېگىنىمدەك پەرۋەردىگارىنىڭ بىرلىكىنى ئېتىراپ قىلاتتى.

* * * * * * *

www.munber.org

وَمَا هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ ۚ وَإِنَّ ٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ لَهِىَ ٱلْحَيَوَانُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَإِذَا رَكِبُوا۟ فِى ٱلْفُلْكِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا۟ بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا۟ ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

دۇنيا تىرىكچىلىكى پەقەت ئويۇن - كۆلكە ۋە غەپلەتتىن ئىبارەتتۇر، شۈبھىسىزكى، ئاخىرەت يۇرتى ھەقىقىي ھايات (يۇرتىدۇر)، ئەگەر ئۇلار بىلسە ئىدى (بۇ دۇنيانى ئۇ دۇنيادىن ئارتۇق كۆرمەيتتى)[64]. ئۇلار كېمىگە چىقىپ (غەرق بولۇشتىن قورققان) چاغلىردا، اللە غا كامالى ئىخلاس بىلەن ئىلتىجا قىلىدۇ، اللە ئۇلارنى ئامان ــ ئېسەن قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا (يالا - قازادىن قۇتۇلدۇرغان اللە نى ئۇنتۇپ)، ناگاھان (اللە غا) شېرىك كەلتۈرىدۇ[65]. ئۇلار بەرگەن نېمىتىمىز (يەنى دېڭىزدىن قۇتۇلدۇرغانلىقىمىزغا) ناشۈكۈرلۈك قىلىپ باقسۇن، (قالغان ئۆمۈرلىرىدىن) بەھرىمەن بولسۇن، بۇلار (ئىشىنىك ئاقىۋىتىنى) كەلگۈسىدە بىلىدۇ[66].

اللە بۇ ئايەتتە دۇنيانىڭ ئەرزىمەس بىر نەرسە ئىكەنلىكى، ئۇنىڭ زاۋاللىققا يۈزلىنىدىغانلىقى، تۇگەپ كېتىدىغانلىقى، مەڭگۈ داۋام قىلمايدىغانلىقى، دۇنيانىڭ نەرسىلىرىنىڭ پەقەت ئويۇن - كۆلكە ۋە غەپلەتتىن ئىبارەت ئىكەنلىكى ھەققىدە خەۋەر قىلىدۇ.

﴿**شۈبھىسىزكى، ئاخىرەت يۇرتى ھەقىقىي ھايات (يۇرتىدۇر)**﴾ يەنى زاۋاللىققا يۈزلەنمەيدىغان، تۇگىمەيدىغان مەڭگۈ داۋام قىلىدىغان ھەقىقىي ھايات يۇرتىدۇر. ﴿**ئەگەر ئۇلار بىلسە ئىدى**﴾ ئەلۋەتتە مەڭگۈلۈق دۇنيانى پانىي دۇنيادىن ئارتۇق كۆرەتتى. ئاندىن اللە مۇشرىكلارنىڭ قىيىن ئەھۋالدا ھېچ شېرىكى يوق،يالغۇز اللە تائالاغا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ. ئۇلار داۋاملىق شۇنداق دۇئا قىلسا بولمامدۇ؟ ﴿**ئۇلار كېمىگە چىقىپ (غەرق بولۇشتىن قورققان) چاغلىردا، اللە كامالى ئىخلاس بىلەن ئىلتىجا قىلىدۇ**﴾.

اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر دېڭىزدا بىرەر ئاپەتكە يولۇققان چېغىڭلاردا، ئېسىڭلارغا سىلەر چوقۇنۇۋاتقان مەبۇتلار كەلمەي، پەقەت اللە لا كېلىدۇ (يەنى ئىنسان مۇنداق چاغدا اللە دىن باشقىغا ئىلتىجا قىلمايدۇ)، اللە سىلەرنى (غەرق بولۇشتىن) قۇتقۇزۇپ، (ئامان - ئېسەن) قورۇقلۇققا چىقارغاندا يۈز ئۆرۈيسىلەر (يەنى ئىخلاسىڭلار تۈگەپ ئاۋۇالقى ھالىتىڭلارغا قايتىۋالسىلەر)﴾[1].

﴿**اللە ئۇلارنى ئامان - ئېسەن قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا (يالا - قازادىن قۇتۇلدۇرۇلغان اللە نى ئۇنتۇپ)، ناگاھان (اللە غا) شېرىك كەلتۈرىدۇ. ئۇلار بەرگەن نېمىتىمىز (يەنى دېڭىزدىن قۇتۇلدۇرغانلىقىمىزغا) نا شۈكۈرلۈك قىلىپ باقسۇن. (قالغان ئۆمۈرلىرىدىن) بەھرىمەن بولسۇن**﴾.

ئەرەب تىلشۇناسلىرى، تەپسىرشۇناسلار ۋە ئەقىدە ئۇلىمالىرى"لىيەكفۇرۇ" دېگەن ئايەتتىكى بۇ "لام"نى ئاقىۋەتنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن " لام" دەپ ئىسىم بېرىدى. چۈنكى، ئۇلار ناشۈكۈرلۈك قىلىشنى مەقسەت قىلمايتتى دېيىلدى. ئۇلارغا نىسبەتەن شۇنداق بولۇشىدا شەك يوق. ئەمما اللە تائالانىڭ ئۇلارغا ئۇنى بەلگىلىشىگە ۋە ئۇلارنى ئۇنىڭغا گىرىپتار قىلىشىغا نىسبەتەن ئۇ ئىللەت لېمى بولىدۇ. بىز

[1] سۈرە ئىسرا 67 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بۇنى الله تائالانىڭ: ﴿پىرئەۋننىڭ ئائىلىسىدىكىلەر مۇسانى ئاقىۋەت ئۆزلىرىگە دۈشمەن ۋە خاپىلىق (نىڭ مەنبەسى) قىلىش ئۈچۈن﴾[1] دېگەن ئايىتىنى تەپسىر قىلغاندا چۈشەندۈردۈق.

* * * * * * *

أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا ءَامِنًا وَيُتَخَطَّفُ ٱلنَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۚ أَفَبِٱلْبَٰطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ ٱللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِٱلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُۥٓ ۚ أَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٦٨﴾ وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُوا۟ فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) كۆرمەمدۇكى، بىز ھەرەمنى ئامان (جاي) قىلدۇق، ھالبۇكى، ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى كىشىلەر ئەسىر ئېلىنىۋاتىدۇ ۋە ئۇلتۇرۇلۇۋاتىدۇ، ئۇلار باتىلغا ئىشىنىپ، الله نىڭ نېمىتىنى ئىنكار قىلامدۇ؟﴾[67]. الله غا يالغاننى چاپلىغان ياكى ھەق كەلگەندە ئۇنى ئىنكار قىلغان ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟ جەھەننەمدە كاپىرلارغا جاي يوقمىدۇ؟ (ئەلۋەتتە بار)﴾[68]. بىز ئۇچۇن كۈرەش قىلغانلارنى ئەلۋەتتە يولىمىزغا يېتەكلەيمىز، الله ھەقىقەتەن ياخشى ئىش قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر﴾[69].

ھەرەمنىڭ ھۆرمەتلىك قىلىنغانلىقىدىن ۋەز ـ نەسىھەت ۋە ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە قۇرەيشلەرنى، ئۇلار مەككىدە ئولتۇرۇشلۇق بولسۇن ياكى سىرتتىن كەلگەن بولسۇن الله كىشىلەرگە خاتىرجەم قىلغان ھەرەمدە ئولتۇراقلاشتۇرغانلىقىدىن ئىبارەت ئۇلارغا قىلغان ياخشىلىقنى بايان قىلىدۇ. كىم ھەرەمگە كىرسە ئۇ خاتىرجەم بولىدۇ. قۇرەيشلەر كاتتا خاتىرجەملىك ئىچىدىدۇر. ھەرەمنىڭ ئەتراپىدىكى ئەئرابىيلارنىڭ بىر ـ بىرلىرىگە تىل ـ ئاھانەت قىلىدۇ. بىر ـ بىرلىرىنى ئۆلتۇرىشىدۇ.

الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿قۇرەيش قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلار قىشلىق ۋە يازلىق سەپىرىدە قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن بۇ ئۆيۈ (يەنى بەيتۇللاھ) نىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلسۇنكى، ئۇ ئۇلارنى ئاچلىقتا ئوزۇقلاندۇردى، ئۇلارنى قورقۇنچتىن ئەمىن قىلدى﴾[2].

﴿**ئۇلار باتىلغا ئىشىنىپ، الله نىڭ نېمىتىنى ئىنكار قىلامدۇ؟**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە بېرىلگەن بۇ كاتتا نېمەتكە، الله غا شېرىك كەلتۈرۈش، الله تائالانى قويۇپ بۇتلارغا، شېرىكلەرگە چوقۇنۇش بىلەن مۇشۇنداق شۇكۇر قىلامدۇ؟ ﴿الله نىڭ بەرگەن نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلىدىغان ۋە ئۆز قەۋمىنى (ئازدۇرۇش بىلەن) ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويغانلارنى كۆرمىدىڭمۇ؟﴾[3].

ئۇلار الله تائالانىڭ بەندىسى، ئەلچىسى ۋە پەيغەمبىرى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلدى. ئۇلار الله تائالاغا ئىخلاس بىلەن ئىبادەت قىلىشى الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرمەسلىكى، پەيغەمبەرنى تەستىق قىلىشى، ئۇنى ئىززەتلىشى ۋە ھۆرمەتلىشى لازىم ئىدى. ئەكسىچە ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلدى. ئۇنىڭغا قارشى ئۇرۇشۇپ، ئۇنى ئۆز ئىچىدىن ھەيدەپ چىقىرىۋەتتى. شۇڭا الله تائالا ئۇلارغا بەرگەن ئامان ـ

---

[1] سۈرە قەسەس 8 ـ ئايەت.
[2] سۈرە قۇرەيش 1 ــ 4 ـ ئايەتكىچە.
[3] سۈرە ئىبراھىم 28 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئېسىەنلىكىنى ئۇلاردىن تارتىۋالىدى. ئۇلاردىن نۇرغۇنلىرى بىەدرى ئۇرۇشىدا ئۆلتۈرۈلىدى. ئانىدىن الله تائالانىڭ، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ۋە مۆمىنلەرنىڭ دۆلىتى قۇرۇلىدى. الله پەيغەمبىرىگە مەككىنى پەتھى قىلىپ بەردى. ئۇلارنىڭ ئېغىز - بۇرۇنلىرىنى توپا باستى ۋە ئۇلارغا خارلىق يەتتى.

﴿**الله غا يالغاننى چاپلىغان ياكى ھەق كەلگەندە ئۇنى ئىنكار قىلغان ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟**﴾ يەنى الله تائالاغا يالغاننى چاپلىغان ئادەمدىنمۇ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدىغان ھېچبىر ئادەم يوق. ئۇلارنىڭ ئېچىدىن: «ھەقىقەتەن الله ئۇنىڭغا ۋەھىي قىلغانمىش، ئۇنىڭغا ھېچنەرسە ۋەھىي قىلغىنى يوق» دېگۈچىلەر ۋە: «كەلگۈسىدە الله نازىل قىلغان نەرسىگە ئوخشاش نەرسىنى مەنمۇ نازىل قىلىمەن» دېگۈچىلەرمۇ بولدى.

مانا مۇشۇنداق، ھەق كەلگەندە ئۇنى ئىنكار قىلغان ئادەمدىنمۇ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدىغان ئادەم يوق. چۈنكى، بىرىنچى خىلدىكىلەر الله تائالاغا يالغاننى چاپلىغۇچىدۇر. ئىككىنچى خىلدىكىلەر ھەقنى ئىنكار قىلغۇچىدۇر.

﴿**جەھەننەمدە كاپىرلارغا جاي يوقمىدۇ؟ (ئەلۋەتتە بار) بىز كۈرەش قىلغانلارنى**﴾ يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، ساھابىلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا قىيامەت كۈنىگىچە ئەگەشكەنلەرنى ﴿**ئەلۋەتتە يولىمىزغا يېتەكلەيمىز**﴾ يەنى ئەلۋەتتە ئۇلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە يولىمىزنى كۆرسىتىپ بېرىمىز.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئۇكالىق ئابباس ھەمدانىنىڭ، الله تائالانىڭ: ﴿**بىز ئۇچۇن كۈرەش قىلغانلارنى ئەلۋەتتە يولىمىزغا يېتەكلەيمىز، الله ھەقىقەتەن ياخشى ئىش قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىلگەن نەرسىلىرىگە ئەمەل قىلغانلارنى بىلمەي قالغان نەرسىلىرىنى بىلىشكە الله يېتەكلەيدۇ. ئەھمەد ئىبنى ئەبۇھەۋارى مۇنداق دەيدۇ: مەن يۇقىرىدىكى سۆزنى سۇلەيمان دارانىغا سۆزلەپ بەردىم، ئۇ بۇنىڭدىن ھەيران بولۇپ مۇنداق دېدى: كىمگە بىرەر ياخشىلىق ئىلھام بىلەن بىلدۇرۇلسە، ئۇنى ئەسەردىن ئاڭلىغۇچە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىش زۆرۈر ئەمەس، ئەگەر ئۇنى ئەسەردىن ئاڭلىسا، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىدۇ. الله تائالاغا ھەمدۇ سانا ئېيتىدۇ. تاكى ئاڭلىغان ئەسەر دىلىدىكى ئىلھام ئارقىلىق بىلدۇرۇلگەن ياخشىلىق بىلەن مۇڭاپىقلىشىدۇ.

﴿**الله ھەقىقەتەن ياخشى ئىش قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر**﴾ ئىنبى ئەبۇھاتەم، شەئبىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «شەك - شۇبھىسىزكى، سېنىڭ ساڭا ياخشىلىق قىلغان ئادەمگە ياخشىلىق قىلىشىڭ، ياخشىلىق قىلغان ھېسابلانمايدۇ. بەلكى، ساڭا يامانلىق قىلغان كىشىگە ياخشىلىق قىلغانلىقىڭ ھەقىقي ياخشىلىق قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ» ھەقنى بىلگۈچى الله دۇر.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە ئەنكەبۇتنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. جىمى ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيە الله تائالاغا خاستۇر.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە رۇم | 60 ئايەت

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ ٱلرُّومُ ﴿٢﴾ فِيٓ أَدۡنَى ٱلۡأَرۡضِ وَهُم مِّنۢ بَعۡدِ غَلَبِهِمۡ سَيَغۡلِبُونَ ﴿٣﴾ فِي بِضۡعِ سِنِينَۗ لِلَّهِ ٱلۡأَمۡرُ مِن قَبۡلُ وَمِنۢ بَعۡدُۚ وَيَوۡمَئِذٖ يَفۡرَحُ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصۡرِ ٱللَّهِۚ يَنصُرُ مَن يَشَآءُۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَعۡدَ ٱللَّهِۖ لَا يُخۡلِفُ ٱللَّهُ وَعۡدَهُۥ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

ئەلىف، لام، مىم[1]. رۇملۇقلار يېقىن بىر جايدا يېڭىلدى، ئۇلار يېڭىلگەندىن كېيىن بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ، ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش اللە نىڭ ياشقۇرۇشىدىدۇر، بۇ كۈندە مۆمىنلەر اللە نىڭ بەرگەن ياردىمى بىلەن خۇشال بولىدۇ، اللە خالىغان كىشىگە ياردەم بېرىدۇ، اللە غالىبتۇر، (مۆمىنلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر[2-5]. اللە (ئۇلارنى غالىب قىلىدىغانلىقىنى) ۋەدە قىلدى. اللە ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ (چۈنكى، اللە نىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر، سۆزى راستتۇر)، لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (بۇنى) بىلمەيدۇ[6]. ئۇلار ھاياتىي دۇنيانىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىنىلا بىلىدۇ، ئۇلار ئاخىرەتتىن (يەنى ئاخىرەت ئىشىدا ئويلىنىشتىن ۋە ئاخىرەت ئۈچۈن ئىشلەشتىن) غەپلەتتىدۇر[7].

رۇملۇقلارنىڭ غەلىبە قىلىشىنىڭ خەۋىرى توغرىسىدا

بۇ ئايەتلەر پارسلار پادىشاھى سابۇر، رۇملۇقلارنىڭ ئۇستىدىن غەلىبە قىلىپ رۇم تەۋەسىنىڭ چەت رايونلىرىنى، شامنى، ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ بىر قىسىم جايلىرىنى ئىشغال قىلىۋالغاندا نازىل بولغان. سابۇر، رۇم پادىشاھى ھىرەقلنى چېكىنىشكە مەجبۇرلاپ ئۇنى قۇستەنتىنىيەگىچە[1] قىستاپ بارىدى ۋە ئۇنى قۇستەنتىيىدە ئۇزاق مۇددەت مۇھاسىرگە ئالدى. تۆۋەندە دېيىلگىنىدەك، كېيىن ھىرەقل ئىشغال قىلىنغان يەرلىرىنى قايتۇرۇۋالدى.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**ئەلىف، لام، مىم. رۇملۇقلار يېقىن بىر جايدا يېڭىلدى**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: رۇملۇقلار يېڭىلدى ۋە يەڭدى. مۇشرىكلار، پارسلارنىڭ رۇملۇقلارنىڭ ئۇستىدىن غەلىبە قىلىشىنى خالايتتى. چۈنكى، پارسلار بۇدلارغا چوقۇناتتى. مۇسۇلمانلار رۇملۇقلارنىڭ پارسلارنىڭ ئۇستىدىن

[1] ھازىرقى ئىستانبۇلنى كۆرسىتىدۇ.

www.munber.org

غەلبىسى قىلىشىنى خالايىتتى. چۈنكى، ئۇلار ئەھلى كىتاب ئىدى. رۇملۇقلارنىڭ يېڭىلگەن خەۋىرى ئەبۇبەكرىگە يەتكۈزۈلدى. ئەبۇبەكرى بۇ خەۋەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەمما رۇملۇقلار كەلگۈسىدە چوقۇم غەلبە قىلىدۇ» دېدى.

ئەبۇبەكرى بۇنى مۇشرىكلارغا يەتكۈزدى. ئۇلار: ئۇنداق بولسا، بىز ئارىمىزدا ۋاقىت بەلگىلەيلى، ئەگەر بىز ئۇتۇپ چىقساق، پالان - پۇستان ئىشلار بىزنىڭ بولسۇن. ئەگەر سىلەر ئۇتۇپ چىقساڭلار، پالان - پۇكۇن ئىشلار سىلەرنىڭ بولسۇن، دېدى. ئەبۇبەكرى بەش يىلنى بەلگىلىدى. بىراق رۇملۇقلار غەلبە قىلالمىدى. ئەبۇبەكرى بۇ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بەلگىنكى، ئون يىلدىن تۆۋەنرەك ۋاقىت بەلگىلىسەڭ بوپتىكەن» دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن رۇملۇقلار غەلبە قىلدى.

بۇ ئەھۋال الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايىتىدە ئىپادىلىنىدۇ: ﴿**ئەلىف، لام، مىم. رۇملۇقلار يېقىن بىر جايدا يېڭىلدى. ئۇلار يېڭىلگەندىن كېيىن بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ، ئىلگىرى ۋە كېيىن هەممە ئىش الله نىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر. بۇ كۈندە مۆمىنلەر الله نىڭ بەرگەن ياردىمى بىلەن خۇشال بولىدۇ. الله خالىغان كىشىگە ياردەم بېرىدۇ. الله غالىبتۇر. (مۆمىنلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾. بۇ هەدىسنى تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنداق رىۋايەت قىلغان.

بۇ هەقتە يەنە بىر هەدىس رىۋايەت قىلىنغان. ئىمام تىرمىزى، نىيار ئىبنى مۇكرەم ئەسلەمىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**ئەلىف، لام، مىم. رۇملۇقلار يېقىن بىر جايدا يېڭىلدى، ئۇلار يېڭىلگەندىن كېيىن بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ**﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولغان بۇ كۈنلەردە، پارسلار رۇملۇقلارنىڭ ئۈستىدىن غالىب ئىدى.

مۇسۇلمانلار، رۇملۇقلارنىڭ پارسلارنىڭ ئۈستىدىن غالىب بولۇشىنى ياخشى كۆرەتتى. چۈنكى، رۇملۇقلارمۇ مۇسۇلمانلارغا ئوخشاش كىتاب ئېرىلگەنلەردىن ئىدى. الله تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بۇ كۈندە مۆمىنلەر الله تائالانىڭ بەرگەن ياردىمى بىلەن خۇشال بولىدۇ، الله خالىغان ئادەمگە ياردەم بېرىدۇ، الله غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾.

قۇرەيشلەر پارسلارنىڭ غەلبە قىلىشىنى ياخشى كۆرەتتى. چۈنكى، پارسلار ئەھلى كىتابتىن ئەمەس بولۇپ، شېرىك ئەقىدىدە ئىدى. الله بۇ ئايەتنى نازىل قىلغان چاغدا، ئەبۇبەكرى چىقىپ مەككە كوچىلىرىدا ئۇنلۇك ئاۋاز بىلەن: ﴿**ئەلىف، لام، مىم. رۇملۇقلار يېقىن بىر جايدا يېڭىلدى، ئۇلار يېڭىلگەندىن كېيىن بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ**﴾ دەپ توۋلىدى، قۇرەيشتىن بىر تۈركۈم كىشىلەر ئەبۇبەكرىگە: بۇ ئىش ئارىمىزدا مۇنداق بولسۇن، سىلەرنىڭ ھەمراھىڭلار رۇملۇقلارنىڭ بىر قانچە يىل ئىچىدە پارسلارنى يېڭىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بىز سەن بىلەن بۇ ئىشتا دو تىكىشەمدۇق؟ دېدى. ئەبۇبەكرى: بولىدۇ، دېدى. بۇ ئىش دو تىكىشىش چەكلىنىشتىن بۇرۇن بولغان ئىدى. ئەبۇبەكرى بىلەن مۇشرىكلار دو تىكىشتى ۋە دوغا تىكىلگەن نەرسىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. ئۇلار ئەبۇبەكرىگە: "مۇددەت" نى ئۇچ يىلدىن توققۇز يىلغىچە بولغان ئارىلىقتا قانچە يىل قىلمىز، سەن ئارىمىزدا ئوتتۇراھال بىر مۇددەتنى دېگىن، بىز ئۇنىڭغا قوشۇلايلى، دېدى. مۇنداق قىلىپ: ئۇلار ئارىسىدىكى مۇددەتنى ئالتە يىل قىلىپ بېكىتتى، رۇملۇقلار غەلبە قىلىشتىن بۇرۇن ئالتە يىل تۇغىپ قالدى. مۇشرىكلار ئەبۇبەكرىنىڭ دوغا تىككەن مېلىنى ئېلىپ كەتتى. يەتتىنچى يىلى كىرگەندە رۇملۇقلار پارسلارنىڭ ئۈستىدىن غەلبە قىلدى. مۇسۇلمانلار ئەبۇبەكرىنى مۇددەتنى ئالتە يىل بەلگىلىگەنلىكى ئۈچۈن ئەيىبلىدى. چۈنكى، الله بىر قانچە يىل ئىچىدە دېگەن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن كىشىلەر ئىسلامنى قوبۇل قىلدى.

www.munber.org

رۇملۇقلارنىڭ كىملەر ئىكەنلىكى توغرىسىدا

بۇ ئايەت كەرىملەرنىڭ سۆزلۈكلىرى ھەققىدە ئازراق توختىلايلى، الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەلىف، لام، مىم. رۇملۇقلار يېڭىلدى**﴾ سۈرىلەرنىڭ بېشىدىكى ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا سۆزلەنگەن ئىدى. ئەمما رۇملۇقلار دېگەن سۆزگە كەلسەك، ئۇلار ئىسھاق ئىبنى ئىبراھىمنىڭ ئوغلى ئىيسىنىڭ نەسلىدىندۇر .ئۇلار ئىسرائىل[1] ئەۋلادىنىڭ تاغىسىنىڭ بالىلىرى بولۇپ، ئەسىرىنىڭ ئەۋلادلىرى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇلار يۇنان دىندا ئىدى.

يۇنانلىقلار نۇھنىڭ ئوغلى يافەسنىڭ نەسلىدىن بولۇپ تۈركنىڭ تاغىسىنىڭ ئەۋلادى ئىدى. ئۇلار يەتتە سەييارە يولتۇزلارغا چوقۇناتتى. ئۇ يۇلتۇزلار ''ئەلمۇتەھەييرە'' دەپ ئاتىلاتتى. ئۇلار شىمالى قۇتۇبقا قاراپ ناماز ئوقۇيتتى، دەمەشىق شەھىرىنى ئۇلار قۇرغان بولۇپ، ئۇنىڭدىكى ئىبادەتخانىنىمۇ ئۇلار سالغان ئىدى. ئىبادەتخانىنىڭ شىمالى تەرەپكە قارايدىغان بىر قانچە دانە مېھرابى بار ئىدى. رۇملۇقلار ئىسا ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەندىن كېيىنمۇ تەخمىنەن 300 يىلغىچە يۇنانلىقلارنىڭ دىنىدا ئىدى.

شام بىلەن ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ئۇلارغا تەۋە يەرلەرنىڭ پادىشاھى قەيسەر دەپ ئاتىلاتتى. ئۇلارنىڭ پادىشاھلىرىدىن بىرىنچى بولۇپ خرىستىئان دىنىغا كىرگەن كىشى ھەيرانلىق قۇستەنتىن ئىبنى قۇستۇس ۋە ئۇنىڭ ئانىسى مەريەم ھىيلانىيە شەدقانىيە ئىدى. مەريەم ئوغلىدىن بۇرۇن خرىستىئان دىنىغا كىرىپ ئاندىن ئوغلىنى شۇ دىنغا دەۋەت قىلغان ئىدى. قۇستەنتىن ئىلگىرى پەيلاسوپ ئىدى. ئۇ ئانىسىغا ئەگەشتى. ناسارالار نەقىيە دېگەن يەردە يىغىن ئۆتكۈزدى. شۇ يىغىندا ئۆز زامانىدىكى ئابدۇللاھ ئىبنى ئارىيۇس بىلەن مۇنازىرە قىلدى. ئۇلار نۇرغۇن قېتىم ئىختىلاپ قىلىشىپ بىرلىككە كېلەلمىگەندىن كېيىن ئۇلاردىن پەقەت 318 ئەسقۇف[2] بىرلىشىپ قۇستەنتىننىڭ ئەقىدىسىنى بەلگىلەپ بەردى. ئۇلار بۇ ئەقىدىنى ''بۈيۈك ئامانەت'' دەپ ئاتىدى.

ئەمەلىيەتتە بولسا، ئۇ ھەقىقەتەن ''رەزىل خىيانەت'' ئىدى. ئۇلار ئۇنىڭغا ھالال ـ ھارام ۋە باشقا ئۇلار ئېھتىياجلىق بولغان نەرسىلەرگە دائىر ھۆكۈم ۋە قانۇنلارنى مۇقەددەس كىتاب ئىنجىلنىڭ نامى بىلەن بەلگىلەپ بەردى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىنى ئۆزگەرتتى. ئۇنىڭغا بەزى ھۆكۈملەرنى قوشتى ۋە بەزىلىرىنى چىقىرىۋەتتى. شەرقتە قاراپ ناماز ئوقۇدى. شەنبە كۈنلۈك دەم ئېلىشنى يەكشەنبىگە ئۆزگەرتتى. كرېست بەلگىسىگە چوقۇندى ۋە توشگۈز گۆشىنى ھالال قىلدى.

سەلىب بايرىمى، قەداس بايرىمى، غىتاس بايرىمى ۋە بائۇس، شەنائىن بايراملىرىغا ئوخشاش باشقا بايراملارنى پەيدا قىلىپ ئۆزلىرىگە بايرام قىلىۋالدى. پادىشاھقا پاپا بەلگىلەپ بەردى. پاپا ئۇلارنىڭ دىنى داھىسىدۇر. ئاندىن دەرىجە بويىچە بىترىق، ئاندىن مەتران، ئاندىن ئەسقەف ئاندىن قەسىس ئاندىن شەمماس قاتارلىق دىنى ئۇنۇانلارنى بەلگىلىدى. راھىبلىقنى پەيدا قىلدى. پادىشاھ راھىبلارغا چىركاۋ ۋە ئىبادەتخانىلارنى بىنا قىلىپ بەردى.

ئۆزىنىڭ ئىسمى بىرىلگەن شەھەر قۇستەنتىنى تەسىس قىلدى .ئىيتىلىشچە: ئۇ ھايات ۋاقتىدا 12 مىڭ چىركاۋ سالدۇرغان ۋە بەيتى لەھمى چىركاۋىنى ئۇچ مېھرابلىق قىلىپ سالدۇرغان ئىكەن. ئۇنىڭ ئانىسى قۇمامە[3] سالدۇرغان ئىكەن. ئۇلارنىڭ دىنى پادىشاھلىق دىنى دەپ ئاتىلاتتى. چۈنكى، ئۇلار

---

[1] ئىسرائىل يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنى كۆرسىتىدۇ.
[2] خرىستىئانلارنىڭ دىنى ئۇنۇانىنى كۆرسىتىدۇ.
[3] ئەخلاتخانىنى كۆرسىتىدۇ.

www.munber.org

پادىشاھنىڭ دىندا ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن يەئقۇب ئەسكافىنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى يەئقۇبىيە مەزھىپىنى، نەستۇرانىڭ ئەگەشكۈچىلىرى نەستۇرىيە مەزھىپىنى پەيدا قىلدى. ئۇلار نۇرغۇن پىرقە ۋە جامائىلەرگە بۆلۈنۈپ كەتتى. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن ئۇلار 72 پىرقىگە بۆلۈنۈپ كەتتى». بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ئۇلار خرىستىئان دىندا داۋام قىلىپ كېلىۋەردى. ھەر بىر قەيسەر[1] ئۆلسە، ئورنىغا يەنە بىرى چىقاتتى. ئۇلارنىڭ ئاخىرقى پادىشاھى ھىرەقل ئىدى. ئۇ ئەقىللىق ئادەم بولۇپ ئەڭ ھۇشيار، ئەڭ تەدبىرلىك، نەزەر دائىرىسى كەڭ، پىكرى ئۆتكۈر پادىشاھلاردىن ئىدى. ئۇ بۈيۈك ئالقىش، كاتتا داغ - دۇغا ئېچىدە ئۇلارغا پادىشاھ بولدى. كېيىن پارس پادىشاھى كىسرا، ئىراق، خۇراسان، رەي ۋە باشقا نۇرغۇن يۇرتلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلدى. ئۇنىڭ ئەسلى ئىسمى سابۇرزۇل ئەكتاف ئىدى. كېيىن قەيسەرگە ئۇرۇش ئاچتى. ئۇنىڭ مەملىكىتى قەيسەرنىڭ مەملىكىتىدىن چوڭ ئىدى. ئۇ باشقا نۇرغۇن مىللەتلەرنى ۋە پارسلارنى كونترول ئاستىغا ئالغان ئىدى. ئۇلار مەجۇسى بولۇپ ئوتقا چوقۇناتتى.

قەيسەرنىڭ كىسرانى قانداق يەڭگەنلىكى توغرىسىدا

كىسرا ئۆزى قوماندانلىق قىلىپ قەيسەرنىڭ دۆلىتىگە ھۇجۇم قىلىش ئارقىلىق ئۇنى يېڭىپ، مەغلۇب قىلدى. قورشاۋغا ئالدى. قەيسەرنىڭ قولىدا قۇستەنتىين شەھىرىدىن باشقا بىرمۇ شەھەر قالمىدى. كىسرا ئۇنى قۇستەنتىينىدە ئۆزۈن مۇددەت مۇھاسىرگە ئالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قېيىن ئەھۋالدا قالدى.

خرىستىئانلار ئۇنى ھەددىدىن زىيادە چوڭ بىلەتتى. كىسرا شەھەرنى ئىشغال قىلىشقا قادىر بولالمىدى. قۇستەنتىن پىششىق، مۇستەھكەم قورغان بولغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئۇنىڭغا مۇمكىن بولمىدى. چۈنكى، شەھەرنىڭ يېرىمى دېڭىزنىڭ ئۇ تەرىپىدە، يېرىمى بۇ تەرىپىدە بولۇپ ئۇلارغا ئۇ تەرەپلەردىن ئوزۇق - تۆلۈك ۋە ياردەم كېلەتتى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى قەيسەر بىر ھىيلە تېپىپ چىقتى. ئۇ دۇشمەننى ئالداشنى توغرا تاپتى. ئۇ كىسرادىن يۇرتىنى بوشىتىپ بېرىش بەدىلىگە ئۇنىڭ بىلەن توختاملىشىپ خالىغان شەرتى بويىچە ئۆزىنىڭ پۇل - مال تۆلەيدىغانلىقىنى دېدى. كىسرا بۇ تەلەپنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنىڭدىن دۇنيا پادىشاھلىرىنىڭ بىرىمۇ قادىر بولالمايدىغان نۇرغۇن بايلىقلارنى، ئالتۇن - جەۋھەرلەر، رەخت، دېدەكلەر، خىزمەتچىلەر ۋە تۇرلۈك، نۇرغۇن بايلىقنى تەلەپ قىلدى. قەيسەر ئۇنىڭغا قوشۇلدى ۋە ئۇنىڭ تەلەپ قىلغانلىرىنىڭ ھەممىسى ھۆزۈرىدا باردەك كىسرانى ۋەسۋەسىگە سېلىپ قويدى. كىسرا ئاز تەلەپ قىلىپ قاپتىمەن دەپ ئويلىدى.

ئەگەر ئۇ ئىككى پادىشاھ بىرلەشسىمۇ بۇ بايلىقنىڭ ئونىدىن بىرىنى يېغىشقا چوقۇم قۇدرىتى يەتمىگەن بولاتتى. ئۇ كىسرادىن ئۆزىنىڭ دۆلىتى شامغا ۋە دۆلەت تەۋەسىدىكى باشقا جايلارغا بېرىپ ئۇ يەردە ساقلىغان دەپئى - دۇنيالىرىنى، توپلاپ كېلىشى ئۈچۈن رۇخسەت قىلىشىنى سورىدى. ئۇ ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلدى.

قەيسەر قۇستەنتىين شەھىرىدىن چىقىشقا تەمشەلگەندە ئۆزىنىڭ تەۋەلىرىنى يىغىپ: مەن ھەقىقەتەن ئەسكەرلىرىمدىن بىر قوشۇن تۈزۈپ بىر ئىش بىلەن سىرتقا چىقىشنى نىيەت قىلدىم. ئەگەر مەن بىر يىلدىن بۇرۇن قايتىپ كېلەلىسەم، مەن سىلەرنىڭ پادىشاھىڭلار، ئەگەر ئۇنىڭدىن بۇرۇن قايتىپ كېلەلمىسەم، ئىختىيار سىلەرنىڭ، مېنى پادىشاھ دەپ تونۇپىرىڭلار، خالىساڭلار مەندىن باشقا پادىشاھ سايلىۋېلىڭلار دېدى. ئۇلار: ئەگەر سەن ئون يىل يوقاپ كەتسەڭمۇ، ھاياتلا بولىدىكەنسەن سەن بىزنىڭ

[1] رۇملۇقلارنىڭ پادىشاھلىرى، ئەسلى ئىسىم بىلەن ئاتىلىشى قەيسەر دەپ ئاتىلاتتى.

www.munber.org

پادىشاھىمىز دەپ جاۋاب بېرىشتى. ئۇ قۇستەنتىنىدىن چىققان چاغدا، ئوتتۇرا ھال بىر ئاتلىق قوشۇن بىلەن ئاتلاندى. كىسرا بولسا ئۇنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ قۇستەنتىين ئەتراپىدا چېدىر تىكىپ ياتتى.

قەيسەر دەرھال ئاتقا مىنىپ، تېز يۈرۈپ پارس دۆلىتىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ ئۇچرىغانلا ئەرلەرنى ۋە ئەسكەرلەرنى بىر - بىرلەپ ئۆلتۈرۈپ ئۇلارنىڭ يۈرتىنى ۋەيران قىلدى. داۋاملىق ئىلگىرىلەپ قىرغىن قىلىپ كىسرا دۆلىتىنىڭ پايتەختى مەدائىنغا يېتىپ كەلدى. مەدائىندىكى ئادەملەرنى ئۆلتۈرۈپ جەمى مال - مۈلكىنى ئولجا ئالدى. كىسرانىڭ ئايالىرىنى، چۆرىلىرىنى (كېنىزەكلىرىنى) ئەسىرگە ئالدى. ئوغلىنىڭ بېشىنى چۈشۈرۈپ ئېشەككە مىندۈرۈپ، قومانداىلىرى بىلەن قوشۇپ ئىنتايىن خار ھالەتتە كىسرانىڭ ئەۋەتىپ بەردى. ئۇ كىسرانىڭ خەت يېزىپ مۇنداق دېدى: بۇ سېنىڭ تەلەپ قىلغان نەرسىلىرىڭ، بۇنى تاپشۇرۇۋال، بۇ ئەھۋال كىسرانىڭ يېتىپ كەلگەندە ئۇنى اللە تائالادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدىغان تۈگەتكۈسىز غەم - قايغۇ بېسىۋالدى. دۆلىتى ئۇچۇن غەزىپى تاشتى، قورشاۋنى ئىمكان قەدەر كۈچەيتتى. لېكىن كۈچى يەتمىدى. ئۇ شەھەرنى ئالالمىغاندىن كېيىن قەيسەرگە قارشى جەيھۇن دەرياسىنىڭ سۇ كېچىكىنى كۆزلەپ ئاتلاندى. قەيسەرگە قۇستەنتىنگە كېلىش ئۈچۇن بۇنىڭدىن باشقا يول يوق ئىدى. قەيسەر بۇنى بىلىۋالغاندىن كېيىن ھېچكىم ئويلاپ باقمىغان چوڭ بىر ھىيلىنى تېپىپ چىقتى. قوشۇننى ۋە بايلىقلىرىنى كېچىك ئېغىزىنىڭ ئالدىدا كۆزۈتۈشكە قالدۇرۇپ، ئۆزى ئازراق ئەسكەرلىرى بىلەن ئاتلاندى. ئۇلارنى سامان، تۆگە مايىقى، ئات - ئېشەك، تېزىكى يىغىشقا بۇيرۇدى. بۇلارنى ئېلىپ سۇنىڭ يۇقىرى تەرىپىگە قاراپ يۈردى. ئاندىن بۇ نەرسىلەرنى دەريا غا تاشلاشقا بۇيرۇدى. بۇ نەرسىلەر ئېقىپ كىسرا ۋە ئۇنىڭ قوشۇنلىرىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، ئۇ ئۇلارنى سۇنىڭ يۇقىرىسىدىن ئۆتۈپتۇ، دەپ ئويلاپ، ئۇلارنى قوغلاشقا ئاتلاندى. كېچىك پارسلاردىن بوش قالدى. قەيسەر كېلىپ ئادەملىرىنى تېز تۇتۇش قىلىپ كېچىكتىن ئۆتۈشكە بۇيرۇدى. ئۇلار پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ ناھايىتى تېزلىكتە كېچىكتىن ئۆتۈپ يۈرۈپ كەتتى. ئۇلار كىسرا ۋە ئۇنىڭ قوشۇنلىرىدىن چاققان چىقتى. ئۇلار قۇستەنتىنگە زەپەر بىلەن قايتىپ كەلدى. بۇ كۈن خرىستىئانلارغا بايرام بولدى.

كىسرا ۋە قوشۇنى يولدىن ئاداشقان ھالەتتە نېمە قىلىشىنى بىلمەي قېلىشتى. ئۇلار قەيسەرنىڭ شەھەرلىرىگە ئېرىشمەكتە يوق، رۇملۇقلار ئۇلارنىڭ شەھەرلىرىنى ۋەيران قىلدى. تاپقان مال - دۇنيالىرىنى ئېلىپ كەتتى. پەرزەنتلىرىنى، ئايالىرىنى ئولجا ئالدى. مانا بۇ رۇملۇقلارنىڭ پارسلارنى يەڭگەنلىكىدۇر. بۇ غەلىبە پارسلار رۇملۇقلارنى يېڭىپ 9 يىلدىن كېيىن يۈز بەردى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ئىكرىمە ۋە باشقىلارنىڭ رىۋايىتىگە ئاساسلانغاندا رۇملۇقلار غەلىبە قىلغان بۇ ئۇرۇش "ئەزرۇئات" بىلەن "بۇسرا" دېگەن يەرنىڭ ئارىسىدا يۈزبەرگەن، ئۇ شامغا تەۋە بولغان ھىجاز يۇرتلىرىغا يېقىن كېلىدىغان بىر جايدۇر. مۇجاھىدنىڭ ئېيتىشىچە: بۇ ئۇرۇش ئەرەب يېرىم ئارىلىدا رۇم دۆلىتىنىڭ پارس دۆلىتىگە ئەڭ يېقىن زېمىنىدا يۈز بەرگەن.

﴿**ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش اللە نىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر**﴾ يەنى بۇنىڭدىن ئىلگىرىكى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى ھەممە ئىش اللە تائالانىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر. ﴿**بۇ كۈندە مۇمىنلەر اللە تائالانىڭ بەرگەن ياردىمى بىلەن خۇشال بولىدۇ**﴾ يەنى مۇمىنلەر اللە تائالانىڭ شامنىڭ پادىشاھى قەيسەرنىڭ ئادەملىرى بولغان رۇملۇقلارغا، مەجۇسى دىنىدىكى پارسلار يەنى كىسرانىڭ ئادەملىرىگە قارشى بەرگەن ياردىمى بىلەن خۇشال بولىدى.

www.munber.org

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، سەۋرى، سۇددى ۋە باشقىلارغا ئوخشاش كۆپ ساندىكى ئۆلىمالارنىڭ سۆزىگە قارىغاندا رۇملۇقلارنىڭ پارسلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشى بەدىر ئۇرۇشى بولغان كۈنى يۈزبەرگەن ئىدى.

ئىمام تىرمىزى، ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئەبۇھاتەم ۋە بەززار قاتارلىقلار ئەبۇسەئىدتىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: بەدرى ئۇرۇشى بولغان كۈنى رۇملۇقلارنىڭ پارسلارنى يەڭگەن كۈنىدۇر. بۇ ئىش مۆمىنلەرنى ھەيران قالدۇردى. مۆمىنلەر بۇنىڭ بىلەن خۇشال بولدى.

الله تائالا ﴿**بۇ كۈندە مۆمىنلەر الله نىڭ بەرگەن ياردىمى بىلەن خۇشال بولىدۇ. الله خالىغان كىشىگە ياردەم بېرىدۇ. الله غالىبتۇر، (مۆمىنلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، زۇبەير كىلابىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پارسلارنىڭ رۇملۇقلارنى يەڭگىنىنى، ئاندىن رۇملۇقلارنىڭ پارسلارنى يەڭگىنىنى، ئاندىن مۇسۇلمانلارنىڭ پارسلار بىلەن رۇملۇقلارنى يەڭگىنىنى كۆردۈم، بۇنىڭ ھەممىسى 15 يىل ئىچىدە يۈز بەردى.

﴿**الله غالىبتۇر**﴾ يەنى دۈشمەنلىرىدىن ئىنتىقام ئېلىشتا غالىبتۇر. ﴿**(مۆمىنلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر. الله (ئۇلارنى غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى) ۋەدە قىلدى. الله ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ (چۈنكى، الله نىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر، سۆزى راستۇر)**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! بىزنىڭ پارسلارغا قارشى رۇملۇقلارغا ياردەم بېرىدىغانلىقىمىز ھەققىدىكى ساڭا يەتكۈزگەن بۇ خەۋىرىمىز الله تائالانىڭ ھەق ۋەدىسىدۇر ۋە راست خەۋىرىدۇر. الله ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ. بۇ ۋەدە چوقۇم يۈز بېرىدۇ ۋە ئەمەلگە ئاشىدۇ. چۈنكى، ئۇرۇشۇاتقان ئىككى جامائەدىن ھەققە ئەڭ يېقىنراقىغا الله تائالانىڭ ياردەم بېرىدىغانلىقى ۋە ئۇلارغا ياخشى ئاقىۋەت ئاتا قىلىدىغانلىقى الله تائالانىڭ تۇتقان يولىدۇر.

﴿**لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (بۇنى) بىلمەيدۇ**﴾ يەنى الله تائالانىڭ كائىناتتىكى ۋە ئادالەتنى ياقىلاپ ئىجرا بولىدىغان پۈختا ئىشلىرىدىكى ھۆكمىنى بىلمەيدۇ.

﴿**ئۇلار ھاياتى دۇنيانىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىنىلا بىلىدۇ، ئۇلار ئاخىرەتتىن (يەنى ئاخىرەت ئىشلىرىدا ئويلىنىشتىن ۋە ئاخىرەت ئۈچۈن ئىشلەشتىن) غەپلەتتىدۇر**﴾ يەنى كىشىلەرنىڭ تولىسى پەقەت دۇنيانى، دۇنياغا قانداق ئېرىشىشنى، دۇنيانىڭ ئىشلىرىنى ۋە ئۇنىڭدا بار نەرسىلەرنىلا بىلىدۇ. ئۇلار دۇنياغا ئېرىشىشنى ۋە ئۇنى تېپىشنىڭ يولىنى بىلىشتە ئىنتايىن ھۇشيار ۋە ئەقىللىقتۇر. ئۇلار دىنىنىڭ ئىشلىرىدىن، ئاخىرەت يۇرتىدا ئۇلارغا ئەسقەتىدىغان نەرسىلەرنى تېپىشتىن غەپلەتتىدۇر. خۇددى ئۇلار ئۆتۈپ كەتكەن دۆت، ئەقلى يوق، پىكىر قىلىشنى بىلمەيدىغان ئادەملەرگە ئوخشايدۇ.

ھەسەنبەسرى مۇنداق دەيدۇ: الله بىلەن قەسەمكى، ئۇلاردىن بىرى دۇنيانىڭ ئىشلىرىنى بىلىشتە، دەرھەمنى تىرنىقىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، ئاندىن ئۇنىڭ ئېغىرلىقىنى، قانچىلىك دەرىجىدە ياخشى كۆيىدىغانلىقىنى ساڭا چوقۇم دەپ بېرىلىگۈدەك دەرىجىدە ياخشى بىلىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما الله تائالانىڭ: ﴿**ئۇلار ھاياتى دۇنيانىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىنىلا بىلىدۇ، ئۇلار ئاخىرەتتىن (يەنى ئاخىرەت ئىشلىرىدا ئويلىنىشتىن ۋە ئاخىرەت ئۈچۈن ئىشلەشتىن) غەپلەتتىدۇر**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېدى: يەنى كۇففارلار دۇنيانى گۈللەندۈرۈشنى بىلىدۇ. ئۇلار دىنىنىڭ ئىشىدىن غەپلەتتىدۇر.

* * * * * * *

www.munber.org

أَوَلَمۡ يَتَفَكَّرُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡۗ مَّا خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَمَا بَيۡنَهُمَآ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَأَجَلٖ مُّسَمًّىۗ وَإِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلنَّاسِ بِلِقَآيِٕ رَبِّهِمۡ لَكَٰفِرُونَ ٨ أَوَلَمۡ يَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ كَانُوٓاْ أَشَدَّ مِنۡهُمۡ قُوَّةٗ وَأَثَارُواْ ٱلۡأَرۡضَ وَعَمَرُوهَآ أَكۡثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَآءَتۡهُمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظۡلِمَهُمۡ وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ يَظۡلِمُونَ ٩ ثُمَّ كَانَ عَٰقِبَةَ ٱلَّذِينَ أَسَٰٓـُٔواْ ٱلسُّوٓأَىٰٓ أَن كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَكَانُواْ بِهَا يَسۡتَهۡزِءُونَ ١٠

ئۇلار (ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىشلىرى ئۈچۈن) ئۆزلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەمدۇ؟ ئاللا ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى (يۇلتۇز قاتارلىق) نەرسىلەرنى پەقەت ھەق ۋە مۇئەييەن ۋاقىتلىق قىلىپ يارىتتى، شەك ـ شۇبھىسىزكى، نۇرغۇن كىشىلەر پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشنى (قايتا تىرىلىدىغانلىقىنى، قىلغان ئەمەلىگە يارىشا مۇكاپاتلىنىدىغانلىقىنى ياكى جازالىنىدىغانلىقىنى) ئىنكار قىلغۇچىدۇر[8]. ئۇلار يەر يۈزىدە كېزىپ ئۆزلىرىدىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى كۆزەتمىدىمۇ؟ئۇلار (يەنى ئۆتكەنلەر) قۇۋۋەتتە بۇلاردىن كۈچلۈك ئىدى. ئۇلار زىرائەت تېرىشتا، ئىمارەت سېلىشتا بۇلار (يەنى قۇرەيشلەر) دىن ئۈستۈن ئىدى. ئۇلارغا پەيغەمبەرلىرى مۆجىزىلەرنى ئېلىپ كەلدى (ئۇلار مۆجىزىلەرنى ئىنكار قىلدى). ئاللا ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدى (يەنى ئاللا ئۇلارنى گۇناھسىز ھالاك قىلغىنى يوق)، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرى (كۇفرى ئۈچۈن ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلدى (شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھالاك بولۇشقا تېكىشلىك بولدى)[9]. ئاندىن يامان ئىش قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتى ئاق يامان بولدۇ، چۈنكى، ئۇلار ئاللا نىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە مەسخىرە قىلغان كىشىلەردۇر[10].

تەۋھىدنىڭ دەلىللىرى توغرىسىدا

ئاللا تائالا بۇ ئايەتلەردە ئىنسانلارنى ئاللا تائالانىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكى ۋە مەخلۇقاتلارنى يالغۇز ئاللا تائالانىڭ يارىتقانلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىللىرى ئۈستىدە ئويلىنىشقا تەشەببۇس قىلىدۇ. ئاللا تائالادىن باشقا ھېچ مەبۇد، بەرھەق يوقتۇر. ئاللا تائالادىن بۆلەك ھېچ پەرۋەردىگار يوقتۇر.

﴿**ئۇلار (ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىشلىرى ئۈچۈن) ئۆزلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەمدۇ؟**﴾ يەنى ئۈستۈنكى، تۆۋەنكى ئالەمدىكى شەيئىلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ھەر تۈرلۈك مەخلۇقاتلارنى ئاللا تائالانىڭ يارىتقانلىقىغا قاراپ بۇلار ئۈستىدە مۇلاھىزە قىلمامدۇ؟ ئويلىمامدۇ؟ شۇنداق قىلسا، مەخلۇقاتلارنىڭ بەھۇدە، بىكارغا ئەمەس بەلكى، ئۇلارنىڭ ھەق ۋە مۇئەييەن ۋاقىت قىيامەت كۈنىگىچە يارىتىلغانلىقىنى بىلەتتى.

﴿**شەك ـ شۇبھىسىزكى، نۇرغۇن كىشىلەر پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشنى (قايتا تىرىلىدىغانلىقىنى، قىلغان ئەمەلىگە يارىشا مۇكاپاتلىنىدىغانلىقىنى ياكى جازالىنىدىغانلىقىنى) ئىنكار قىلغۇچىلاردۇر**﴾ ئاندىن ئاللا، پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئاللا تائالا تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن نەرسىلەردە راستچىل ئىكەنلىكىگە، پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلارنى ھالاك قىلىش، ئۇلارغا ئىشەنگەنلەرنى قۇتقۇزۇشتىن ئىبارەت مۆجىزىلەر ۋە روشەن دەلىللەر ئارقىلىق ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرلەرگە يارەدەم بېرىدىغانلىقىغا

www.munber.org

كاپىرلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار يەر يۈزىدە كېزىپ**﴾ يەنى ئۇلار چۈشىنىش، ئويلىنىش، كۆزىتىش ۋە ئىلگىرىكىلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن سەير قىلمىدىمۇ؟

﴿**ئۆزلىرىدىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى كۆزەتمىدىمۇ؟ ئۇلار قۇۋۋەتتە بۇلاردىن كۈچلۈك ئىدى**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبىرى قىلىپ ئەۋەتىلگەن ئىنسانلار! ئىلگىرىكى ئۈممەتلەر، بۇرۇنقى قەۋملەر سىلەرگە قارىغاندا كۈچلۈك ئىدى. بايلىقى ۋە پەرزەنتلىرى كۆپ ئىدى. سىلەرگە ئۇلارغا بېرىلگەن نەرسىلەرنىڭ ئوندىن بىرى بېرىلدى، ئۇلار دۇنيادا سىلەر يېتەلمەيدىغان شەكىلدە يەرلەشكەن ئىدى ۋە ئېگىز بىنالارنى سالغان ئىدى. ئۇلار زېمىننى سىلەرگە قارىغاندا كۆپ ئاۋاتلاشتۇردى ۋە كۆپ پايدىلاندى. بىراق ئۇلارغا پەيغەمبەرلەر روشەن دەلىللەرنى ئېلىپ كەلگەن، ئۇلار ئۆزلىرىگە بېرىلگەن نەرسىلەر بىلەن ئالدانغان چاغدا، اللە ئۇلارنى گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن ھالاك قىلدى. ئۇلارنى اللە تائالادىن باشقا ھېچ قوتقازغۇچى بولمىدى. ئۇلارنىڭ بايلىقى، پەرزەنتلىرى ئۇلاردىن اللە تائالانىڭ ئازابىنى توسۇشقا ئەسقاتمىدى.

پەرزەنتلىرى ئۇلاردىن زەررىچىلىك ئازابنىمۇ دەپئى قىلالمىدى. اللە ئۇلارغا نازىل قىلغان ئازاب - ئوقۇبەت بىلەن ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدى. ﴿**لېكىن ئۇلار ئۆزلىرى (كۇفرى ئۇچۇن ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ مۇجىزىلىرىنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلدى**﴾ يەنى شەك - شۈبھىسىزكى، ئازاب ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ شۇملۇقىدىن كەلدى. چۈنكى، ئۇلار اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىنى مەسخىرە ۋە ئىنكار قىلدى. پەقەت ئۇلارنىڭ ئىلگىرى قىلغان گۇناھلىرى ۋە پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى تۈپەيلىدىن ئۇلار ھالاك بولۇشقا تېگىشلىك بولدى.

﴿**ئاندىن يامان ئىش قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتى ئەڭ يامان بولىدۇ. چۈنكى، ئۇلار اللە نىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە مەسخىرە قىلغان كىشىلەردۇر**﴾ اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلارنىڭ دىللىرىنى، كۆزلىرىنى ھەق (نى چۈشىنىش ۋە كۆرۈش) تىن بۇرۇپتىمىز، ئۇلار دەسلەپتە مۇجىزىلەرگە ئىشەنمىگەندەك (يەنە ئىشەنمەيدۇ)، ئۇلارنى گۇمراھلىقلىرىدا تېخىرقاپ يۈرۈشكە قويۇۋېتىمىز﴾[1] ﴿ئۇلار (ھەقتىن) بۇرۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن، اللە ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ھىدايەتتىن بۇرۇۋەتتى﴾[2] ﴿ئەگەر ئۇلار (اللە ساڭا نازىل قىلغان ھۆكۈمدىن) يۈزئۆرىسە، (ئى مۇھەممەد!) بىلگىنكى، ئۇلارنىڭ بىر قىسىم گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن اللە ئۇلارنى جازالاشنى ئىرادە قىلىدۇ﴾[3].

ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە قەتادىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**ئاندىن يامان ئىش قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتى ئەڭ يامان بولىدۇ**﴾ دېگەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى ئەڭ يامان بولىدۇ. چۈنكى، ئۇلار اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلاتتى ۋە مەسخىرە قىلاتتى دېگەندىن ئىبارەتتۇر.

بۇنى ئىبنى ئەبۇھاتەممۇ ئۇ ئىككىسىدىن ۋە زەھھاك ئىبنى مۇزاھىمدىن رىۋايەت قىلغان. ئۇ مەزمۇنىنى اللە تائالانىڭ: ﴿**ۋە مەسخىرە قىلغان كىشىلەردۇر**﴾ دېگەن ئايىتىدىن ئاشكارا كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

* * * * * * *

[1] سۈرە ئەنئام 110 - ئايەت.
[2] سۈرە سەف 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مائىدە 49 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ٱللَّهُ يَبۡدَؤُاْ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ثُمَّ إِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يُبۡلِسُ ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمۡ يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَآئِهِمۡ شُفَعَٰٓؤُاْ وَكَانُواْ بِشُرَكَآئِهِمۡ كَٰفِرِينَ ﴿١٣﴾ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يَوۡمَئِذٖ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَهُمۡ فِي رَوۡضَةٖ يُحۡبَرُونَ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا وَلِقَآءِ ٱلۡأٓخِرَةِ فَأُوْلَٰٓئِكَ فِي ٱلۡعَذَابِ مُحۡضَرُونَ ﴿١٦﴾

الله مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدۇ. ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدۇ، ئاندىن الله نىڭ دەرگاھىغا (ھېساب ئۈچۈن) قايتۇرۇلىسىلەر[11]. قىيامەت قايىم بولغان كۈندە گۇناھكارلار ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ[12]. ئۇلارغا شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىدىن شاپائەت قىلغۇچىلار بولمايدۇ، ئۇلار شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىدىن تانىدۇ[13]. قىيامەت قايىم بولغان كۈندە (مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلار) بىر-بىرىدىن ئايرىلىدۇ[14]. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار باغچىدا (يەنى جەننەتنىڭ باغچىلىرىدا) يايرىتىلىدۇ[15]. بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ۋە ئاخىرەتتىكى مۇلاقاتنى ئىنكار قىلغان ۋە يالغانغا چىقارغانلارغا كەلسەك، ئۇلار داۋاملىق ئازابتا قالىدۇ[16].

﴿**الله مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدۇ، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدۇ**﴾ يەنى الله مەخلۇقاتنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلىشقا قادىر بولغىنىدەك، ئۇنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرۈشكىمۇ قادىردۇر. ﴿**ئاندىن الله نىڭ دەرگاھىغا (ھېساب ئۈچۈن) قايتۇرۇلىسىلەر**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى، الله ھەر بىر ئادەمنىڭ ئەمەلىگە ياراشا مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ.

﴿**قىيامەت قايىم بولغان كۈندە گۇناھكارلار ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ**﴾ مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: ئۇ كۈندە گۇناھكارلار رەسۋا بولىدۇ. ئۇ يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دەيدۇ: گۇناھكارلارنىڭ قايغۇ-ھەسرەتتىن دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىدۇ.

﴿**ئۇلارغا شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىدىن شاپائەت قىلغۇچىلار بولمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ الله تائالانى قويۇپ چوقۇنغان يالغان ئىلاھلىرى ئۇلارغا شاپائەت قىلمايدۇ. ئۇلار شۇ ئىلاھلىرىغا ئەڭ ئېھتىياجلىق چاغدا، ئۇ ئىلاھلىرى ئۇلارنى تونۇمايدۇ ۋە خىيانەت قىلىدۇ، ﴿**قىيامەت قايىم بولغان كۈندە (مۆمىنلەر بىلە كاپىرلار) بىر-بىرىدىن ئايرىلىدۇ**﴾.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: الله بىلەن قەسەمكى، بۇ ئايرىلىشتىن كېيىن ئۇچرىشىش بولمايدۇ. يەنى مۆمىنلەر جامائەسى ئالىي جەننەتكە ئۆرلىتىلسە، كاپىرلار جامائەسى دوزاخنىڭ قەئرىگە تاشلىنىدۇ، بۇ ئۇلارنىڭ ئازىسىدىكى ئاخىرقى ئايرىلىش ۋاقتىدۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار باغچىدا (يەنى جەننەتنىڭ باغچىلىرىدا) يايرىتىلىدۇ**﴾ مۇجاھىد ۋە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار جەننەتنىڭ باغچىلىرى بىلەن بەھرىمەن قىلىنىدۇ.

* * * * * * *

www.munber.org

فَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ حِينَ تُمۡسُونَ وَحِينَ تُصۡبِحُونَ ١٧ وَلَهُ ٱلۡحَمۡدُ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَعَشِيّٗا وَحِينَ تُظۡهِرُونَ ١٨ يُخۡرِجُ ٱلۡحَيَّ مِنَ ٱلۡمَيِّتِ وَيُخۡرِجُ ٱلۡمَيِّتَ مِنَ ٱلۡحَيِّ وَيُحۡيِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۚ وَكَذَٰلِكَ تُخۡرَجُونَ ١٩

سىلەر ئاخشامدا ۋە ئەتىگەندە الله غا تەسبىھ ئېيتىڭلار[17]. ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى ھەمدۇسانا، كەچ ۋە پېشىن ۋاقىتلىرىدىكى ھەمدۇسانانىڭ ھەممىسى الله غا خاستۇر[18]. الله جانسىز نەرسىلەردىن جانلىق نەرسىلەرنى چىقىرىدۇ، جانلىق نەرسىلەردىن جانسىز نەرسىلەرنى چىقىرىدۇ، ئۆلۈكەن زېمىننى تىرىلدۈرىدۇ (يەنى قۇرغاق زېمىننى ئۈسۈملۈكلەر بىلەن كۆكەرتىدۇ)، سىلەرمۇ مۇشۇنداق تىرىلدۈرۈلىسىلەر[19].

بەش ۋاخ نامازنى ئوقۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

بۇ الله تەرىپىدىن مۇقەددەس زاتى ئۇچۇن ئېيتىلغان تەسبىھدۇر، كېچىنىڭ قاراڭغۇلىقىنى ئېلىپ كەلگەن ئاخشام بىلەن كۈندۈز يورۇپ نۇر چاچىدىغان ئەتىگەندىن ئىبارەت الله تائالانىڭ كامالى قۇدرىتىنى ۋە بۇيۇك پادىشاھلىقىنى كۆرسىتىدىغان بۇ توختاۋسىز ۋاقىتلاردا بەندىلىرىنىڭ الله تائالاغا تەسبىھ ۋە ھەمدۇسانا ئېيتىشى ئۈچۇن قىلىنغان كۆرسەتمىدۇر. ئاندىن تەسبىھگە مۇناسىب بولسۇن ئۈچۇن الله ھەمدۇسانا ئېيتىشنى كۆرسىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى ھەمدۇسانا**﴾ يەنى الله ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى ياراتقانلىقى ئۈچۇن مەدھىيىگە تېگىشلىكتۇر.

ئاندىن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**كەچ ۋە پېشىن ۋاقىتلىرىدىكى ھەمدۇسانانىڭ ھەممىسى الله غا خاستۇر**﴾ قاراڭغۇ كېچىنى ،يورۇق كۈندۈزنى ياراتقان، تاڭنى ئىشلەش ئۈچۇن يورۇتقان، كېچىنى ئارام ئالىدىغان ۋاقىت قىلغان الله پاكتۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿قۇياشنى ئاشكارا قىلغان كۈندۈز بىلەن قەسەمكى، قۇياشنى يوشۇرغان چاغدىكى كېچە بىلەن قەسەمكى﴾[1] ﴿قاراڭغۇلۇقى ئالەمنى قاپلىغان كېچە بىلە قەسەمكى، يورۇغان چاغدىكى كۈندۈز بىلەن قەسەمكى﴾[2] ﴿چاشكا ۋاقتى بىلەن قەسەمكى، قاراڭغۇلۇقى (ئەتراپنى قاپلىغان) چاغدىكى كېچە بىلە قەسەمكى﴾[3] يەنە بۇ توغرىدا نۇرغۇن ئايەتلەر باردۇر.

﴿**الله جانسىز نەرسىلەردىن جانلىق نەرسىلەرنى چىقىرىدۇ. جانلىق نەرسىلەردىن جانسىز نەرسىلەرنى چىقىرىدۇ**﴾ بۇ، الله تائالانىڭ قارىمۇ قارشى شەيئىلەرنى يارىتىشقا قادىر ئىكەنلىكى ھەققىدە بىز توختالماقچى بولغان نەرسىدۇر. تۆۋەندە ئارقا - ئارقىدىن كېلىدىغان ئايىتى كەرىملەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇ يوسۇندىدۇر. بۇ ئايەتلەردە الله ھەقىقەتەن مەخلۇقاتلارنى يارىتىشتا ئۆزىنىڭ كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىش ئۈچۇن شەيئىلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ زىددىنى ياراتقانلىقىنى تىلغا ئالىدۇ.

بۇ شەيئىلەر تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت: الله ئۆسۈملۈكلەرنى داندىن ئۇندۇرىدۇ، داننى ئۆسۈملۈكلەردىن چىقىرىدۇ. تۆخۈمنى توخۇدىن تۇغدۇرىدۇ، توخۇنى تۆخۈمدىن چىقىرىدۇ. ئىنسانىنى

---

[1] سۈرە شەمس 3 — 4 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە لەيل 1 — 2 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە زۇھا 1 — 2 - ئايەتلەر.

www.munber.org

مەنىيدىن يارىتىدۇ. مەنىنى ئىنساندىن چىقىرىدۇ. مۇمىن ئادەمنى كاپىر ئادەمدىن، كاپىر ئادەمنى مۇمىن ئادەمدىن دۇنياغا كەلتۈرىدۇ.

﴿**ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرىدۇ (يەنى قۇرغاق زېمىننى ئۆسۈملۈكلەر بىلەن كۆكەرتىدۇ)**﴾ اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۆلۈك (يەنى قۇرغاق) زېمىننى (يامغۇر بىلەن) تىرىلدۈرۈپ، ئۇنىڭدىن ئۈلار يەيدىغان ئاشلىقنى ئۆستۈرگەنلىكىمىز ئۈلارغا (اللە نىڭ قۇدرىتى كامىلەسىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتتۇر. بىز زېمىندا نۇرغۇنلىغان خورما باغلىرىنى، ئۈزۈم باغلىرىنى بەرپا قىلدۇق، شۇ زېمىندا بۇلاقلارنى ئېقىتتۇق﴾[1] ﴿ئى ئىنسانلار! ئەگەر سىلەر قايتا تىرىلىشتىن شەكلەنسەڭلار (گۇمانىڭلارنىڭ تۈگىشى ئۈچۈن ئەسلىدىكى يارىتىلىشىڭلارغا قاراڭلار)، بىز سىلەرگە (اللەنىڭ قۇدرىتىنى بايان قىلىش ئۈچۈن ئاتاڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) تۇپراقتىن، ئۇنىڭ ئەۋلادىنى (ئالدى بىلەن) ئابمەنىدىن، ئاندىن لەختە قاندىن، ئاندىن شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن ۋە كىرگۈزۈلمىگەن پارچە گۆشتىن يارىتتۇق. بىز خالىغان ئادەمنى بەچچىدانىدا مۇئەييەن مۇددەتكىچە قالدۇرىمىز، ئاندىن سىلەرنى (ئاناڭلارنىڭ قارنىدىن) بوۋاقلىق ھالىتىڭلاردا چىقىرىمىز (ئاندىن سىلەرنى ئاستا ـ ئاستا كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولدۇرىمىز)، سىلەر (كامالەت يېشى) قىران ۋاقتىڭلارغا يېتىسىلەر، بەزىلىرىڭلار ياشلىقىڭلاردا ۋاپات بولۇپ كېتىسىلەر، بەزىلىرىڭلار، (ئىلگىرى) بىلگەندىن كېيىن ھېچ نەرسىنى بىلمەس ھالىتىڭلارغا قايتۇرۇلۇشىڭلار ئۈچۈن، ناھايىتى قېرىپ كەتكۈچە (ھايات) قالدۇرۇلىسىلەر، (اللە تائالانىڭ ئۆلگەنلەرنى قايتا تىرۈلدۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان يەنە بىر دەلىل شۇكى) سەن زېمىننى قاقاس كۆرىسەن، ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ، تۈرلۈك چىرايلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇ (يەنى اللە تائالانىڭ ئىنسانىنى ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى يۇقىرىقىدەك يارىتىشى)، اللەنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى، ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىنى ۋە ھەر نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى سىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر. شۇنداقلا قىيامەتنىڭ شەكسىز بولىدىغانلىقىنى، قەبرىلەردىكى ئۆلۈكلەرنى (ئۆلۈك زېمىننى ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈش بىلەن تىرىلدۈرگەندەك) اللەنىڭ تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر﴾[2] ﴿اللە نىڭ رەھمىتى (يەنى يامغۇر) مەيدانغا كېلىش ئالدىدا، اللە بېشارەتچى قىلىپ شامالالارنى ئەۋەتىدۇ. شامالالار ئېغىر بۇلۇتلارنى كۆتۈرگەن چاغدا ئۇلارنى ئۆلۈك (يەنى قاغجىراپ ياتقان گىياسىز) جايلارغا سۈرىمىز، ئۇنىڭدىن يامغۇر ياغدۇرۇپ تۈرلۈك ـ تۈرلۈك مېۋىلەرنى چىقىرىمىز. ئىبرەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (زېمىنىدىن مېۋىلەرنى چىقارغانىدەك، قىيامەتتە) ئۆلۈكلەرنى قەبرىلىرىدىن چىقىرىمىز﴾[3] شۇڭا اللە بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەرمۇ مۇشۇنداق تىرىلدۈرىسىلەر**﴾.

* * * * * * *

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ إِذَآ أَنتُم بَشَرٌ تَنتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

---

[1] سۈرە ياسىن 33 ــ 34 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ھەج 5 ــ 7 - ئايەتكىچە.
[3] سۈرە ئەئرافى 57 - ئايەت.

www.munber.org

ئالله نىڭ سىلەرنى تۇپراقتىن ياراتقانلىقى، ئاندىن سىلەرنىڭ ئىنسان بولۇپ زېمىنداا تارىلىپ يۈرۈشۈڭلار ئالله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر[20]. ئاياللار بىلەن ئۇنسى – ئۇلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (ئالله نىڭ) ئۇلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا (يەنى ئەر – خوتۇن ئارىسىدا) مېھىر – مۇھەببەت ئورناتقانلىقى ئالله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن، شەك – شۈبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار[21].

ئالله تائالانىڭ ئالامەتلىرى توغرىسىدا

ئالله ئېيتىدۇكى، ئالله تائالانىڭ بۇيۇكلۈكىنى، كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ﴿**ئالله نىڭ ئالامەتلىرىدىن**﴾ ئالله تائالانىڭ ئاتاڭلار ئادەمنى تۇپراقتىن ياراتقانلىقىدۇر. ﴿**ئاندىن سىلەرنىڭ ئىنسان بولۇپ زېمىنداا تارىلىپ يۈرۈشىڭلار**﴾ لاردۇر. ئالله سىلەرنى تۇپراقتىن ئاندىن ئەرزىمەس سۇدىن (يەنى ئابىمەنىيدىن) ياراتتى. ئاندىن ئابىمەنىي لەختە قانغا، ئاندىن بىر پارچە گۆشكە ئايلاندى. ئاندىن ئۇ ئىنسان شەكلىدىكى سۆڭەككە ئايلاندى. ئالله ئۇ سۆڭەككە گۆش قوندۇردى. ئاندىن ئۇنىڭغا جان كىرگۈزدى. ھالبۇكى، ئۇ ئاڭلايدىغان ۋە كۆرىدىغان ئىنسان قىياپىتىگە كەلدى. ئاندىن ئۇ ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن كۆچسىز، ئاجىز بوۋاق ھالەتتە دۇنياغا كەلدى. ئاندىن ئۇنىڭ ئۆمرى ئۇزارغانسېرى، كۈچ - قۇۋۋەتتە تاكامۇللىشىپ جانلىق ھالەتتە شەھەرلەرنى ۋە قورغانلارنى بىنا قىلالايدىغان قابىل ئىنسانغا ئايلاندى.

ئۇ دۆلەتلەر ئارا سەپەر قىلىدۇ، دېڭىزلار ئۈستىدە قاتنايدۇ، زېمىندا شەھەرلەرنى ئايلىنىدۇ، بايلىقلارغا ئېرىشىدۇ ۋە ئۇنى توپلايدۇ، ھەر بىر كىشى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ئىشلىرىدا ئۆزىگە يارىشا پىكىر قىلىدۇ، چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلىدۇ، تەدبىر قوللىنىدۇ. ھىيلە ئىشلىتىدۇ، كۆز قاراشنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. ئۆگىنىدۇ ۋە ئەتراپىلىق نەزەر دائىرىگە ئىگە بولىدۇ. ئۇلارغا تىرىكچىلىك ۋە ئوقەت قىلىشنىڭ تۈرلۈك يوللىرىغا ئىگە قىلغان، بۇ يوللارغا ماڭىدۇرغان، بۇ يوللارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ ۋە ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەن زات الله پاكتۇر. الله ئۇلارنى ئىلىم ۋە پىكىر قىلىشتا، گۈزەللىك ۋە سەتلىكتە، بايلىق ۋە يوقسۇللۇقتا، بەختلىك ۋە بەختسىزلىكتە پەرقلىق ياراتتى. ﴿**الله نىڭ سىلەرنى تۇپراقتىن ياراتقانلىقى، ئاندىن سىلەرنىڭ ئىنسان بولۇپ زېمىنداا تارىلىپ يۈرۈشۈڭلار الله (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر**﴾.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇمۇسادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله ھەقىقەتەن ئادەمنى زېمىننىڭ جىمى يېرىدىن ئالغان بىر چاڭگال تۇپراقتىن ياراتتى. ئادەمنىڭ ئەۋلادلىرى شۇ تۇپراققا يارىشا دۇنياغا كەلدى، ئۇلاردىن ئاق تەنلىك، قوڭۇر تەنلىك، قارا تەنلىك ۋە باشقا تەنلىك ئادەملەر، يامان ئادەم ۋە ياخشى، ئادەم بەختلىك بولىدىغان ئادەم ۋە بەختسىز ئادەم ۋە بۇنىڭ ئارىسىدىكى ئادەملەر دۇنياغا كەلدى». بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

﴿**ئاياللار بىلەن ئۇنسى - ئۇلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (الله نىڭ) ئۇلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا (يەنى ئەر - خوتۇن ئارىسىدا) مېھىر - مۇھەببەت ئورناتقانلىقى الله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر**﴾ يەنى سىلەرگە جۈپ بولۇش ئۈچۈن الله ئۆزەڭلارنىڭ تىپىدىن ئاياللارنى ياراتتى.

www.munber.org

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇ سىلەرنى بىر جاندىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتتى. (ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ) ئۇنسى - ئۇلپەت ئېلىشى ئۈچۈن، خوتۇنىنى (يەنى ھەۋۋانى) ئۇنىڭ ئۆز جىنسىدىن ياراتتى﴾[1] يەنى الله ھەۋۋانى ئادەمنىڭ سول تەرەپتىكى يېتىم قوۋۇرغىسىدىن ياراتتى.

ئەگەر الله ئادەم ئەۋلادلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئەركەك قىلىپ يارىتىپ، ئۇلارنىڭ چىشلىرىنى باشقا جىنستىن؛ جىنىدىن ياكى ھايۋاندىن قىلىپ يارىتىپ قويغان بولسا، ئەرلەر بىلەن ئاياللارنىڭ ئارىسىدىكى بۇ ئۇنسى - ئۇلپەت چوقۇم ھاسىل بولمىغان بولاتتى. ناۋادا، ئاياللار ئەرلەرنىڭ ئۆز تېپىدىن بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا نەپرەت پەيدا بولاتتى. الله تائالا ئادەم ئەۋلادىغا تولۇق رەھمىتىنى يەتكۈزۈپ ئۇلارنىڭ ئاياللىرىنى ئۆز جىنسىدىن ياراتتى. ئۇلار بىلەن ئاياللىرىنىڭ ئارىسىدا دوستلۇق ۋە مېھرى - مۇھەببەت ئورناتتى.

شەك - شۇبھىسىزكى، ئەر كىشى خوتۇنىنى پەقەت ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مېھىر - مۇھەببىتى ۋە ئۇنىڭدىن پەرزەنت كۆرۈش ئۈمىدى بولغانلىقى ئۈچۈن ياكى، ئۇنىڭ تۇرمۇشتا ئەرگە ھاجىتى بولغانلىقى ۋە ياكى ئەر خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئۆزئارا ئۇنسى - ئۇلپەت ئېلىشى ۋە بۇنىڭدىن باشقا غەرەز ئۈچۈن ئالىدۇ. **﴿پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن، شەك - شۇبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار﴾**.

* * * * * * *

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّلْعَٰلِمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ مَنَامُكُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱبْتِغَآؤُكُم مِّن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

الله نىڭ ئاسمانلارنى، زېمىننى ياراتقانلىقى، تىللىرىڭلارنىڭ، رەڭگىلىرىڭلارنىڭ خىلمۇخىل بولۇشى الله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، بۇنىڭدا بىلىملىك كىشىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئالامەتلەر بار[22]. سىلەرنىڭ كېچىسى ۋە كۈندۈزى ئۇخلىشىڭلار، (كۈندۈزى) الله نىڭ مەرھەمىتىدىن (رىزىق) تەلەپ قىلىپ (ھەرىكەتلىنىشىڭلار) الله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، شەك ــ شۇبھىسىزكى، بۇنىڭدا ئاڭلايدىغان قەۋم ئۈچۈن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار[23].

﴿الله نىڭ ئاسمانلارنى، زېمىننى ياراتقانلىقى، تىللىرىڭلارنىڭ، رەڭگىلىرىڭلارنىڭ خىلمۇخىل بولۇشى الله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر﴾ يەنى الله نىڭ شۇنداق ئېگىز، شۇنداق كەڭرى، رەڭگى سۈپسۈزۈك تۇرغۇن ۋە سەييارە يۇلتۇزلىرى ئىنتايىن پارقىراق ئاسمانلارنى ياراتقانلىقى ۋە بىر - بىرى بىلەن تۇتۇشۇپ كەتكەن زېمىننى ئۇنىڭدىكى تاغلارنى ۋادىلارنى دېڭىزلارنى، چۆل جەزىرىلەرنى، ھايۋانلارنى ۋە دەرەخلەرنى ياراتقانلىقى الله تائالانىڭ بۈيۈك قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەردىندۇر.

﴿تىللىرىڭلارنىڭ، رەڭگىڭلارنىڭ خىلمۇ خىل بولۇشى﴾ يەنى ئەرەب تىلى، تاتار تىلى، كەرەج تىلى، رۇم تىلى، فرانسۇز تىلى، بەربەر تىلى، تۈرك تىلى، ھەبەش تىلى، ھىندى تىلى، ئەجەم تىلى، سەقالىبە تىلى، خەزەر تىلى، ئەرمەن تىلى، كوردى تىلى ۋە بۇنىڭدىن باشقا ئادەم ئەۋلادلىرىنىڭ الله دىن باشقا

[1] سۈرە ئەئرافى 189 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ھېچكىم بىلمەيدىغان خىلمۇ خىل تاللارنى، ئۇلارنىڭ رەڭگىلىرىنىڭ يەنى تاشقى رەڭگى - روۋىنىڭ خىلمۇ خىل بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ئاللاھ ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ياراتقاندىن تارتىپ قىيامەتكىچە بولغان ئەھلى دۇنيادىن ھەر بىر ئادەمنىڭ ئىككى كۆزى، ئىككى قېشى، بۇرنى، پېشانىسى، ئىغىزى، ئىككى مەڭزى بار. ئۇلارنىڭ بىرى يەنە بىرىگە ئوخشاپ قالغىنى يوق. ئوبدان مۇلاھىزە قىلىنسا چوقۇم ئۇنىڭ ئاشكارا ياكى يوشۇرۇن بىرەر شەكلى قامىتى ياكى گەپ - سۆزى بىلەن ئۇنى پەرقلەندۈرگىلى بولىدۇ. ھەرقانداق چىراي ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب ۋە شەكىلدە بولۇپ يەنە بىر چىرايغا ئوخشاپ قالمايدۇ. ئەگەر بىرەر گۈزەل ئادەم گۈزەللىك ۋە سەتلىكتە بىر - بىرى بىلەن ئوخشىشىپ قالسىمۇ، ئۇلاردىن ھەر بىرىنىڭ يەنە بىرىدىن چوقۇم پەرقلىنىدىغان يېرى بولىدۇ.

﴿**بۇنىڭدا بىلىملىك كىشىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئالامەتلەر بار. سىلەرنىڭ كېچىسى ۋە كۈندۈزى ئوخلىشىڭلار، (كۈندۈزى) ئاللاھ نىڭ مەرھەمىتىدىن (رىزىق) تەلەپ قىلىپ (ھەربىكەتلىنىشىڭلار) ئاللاھ نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر**﴾ يەنى كېچە ۋە كۈندۈزدە ئىش - ھەربىكەتتىن توختاپ راھەت تاپىدىغان، ھېرىپ چارچاشنى تۈگىتىدىغان ئويقۇنى ياراتقانلىقى ئاللاھ تائالانىڭ بۈيۈك قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەردىندۇر.

ئاللاھ تائالا سىلەرنىڭ كۈندۈزدە رىزىق يوللىرىنى ئىزدەپ ئەتراپىقا تارىلىشىڭلار ۋە سەپەرلەرگە چىقىشىڭلارنىڭ ئىمكانىيەتلىرىنى يارىتىپ بەردى. بۇ ئۇيقۇنىڭ دەل ئەكسىدۇر. ﴿**شەك - شۈبھىسىزكى، بۇنىڭدا ئاڭلايدىغان قەۋم ئۈچۈن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار**﴾ يەنى ئاڭلاپ ئېسىدە چىڭ ساقلايدىغان قەۋم ئۈچۈن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار.

* * * * * * *

وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦ يُرِيكُمُ ٱلْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَيُحْىِۦ بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ أَن تَقُومَ ٱلسَّمَآءُ وَٱلْأَرْضُ بِأَمْرِهِۦ ۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ إِذَآ أَنتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

ئاللاھ نىڭ سىلەرگە چاقماقنى قورقۇنچ ۋە ئۈمىد قىلىپ كۆرسىتىشى، بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرۈشى ئاللاھ نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، چۈشىنەلەيدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا، شەك - شۈبھىسىزكى، نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار[24] ئاللاھ نىڭ ئاسمان زېمىننى ئۆز ئەمرى بىلەن (مۇئەللەق) تۇرغۇزۇشى ئاللاھ نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، ئاندىن ئاللاھ (قەبرىلەردە كۆمۈلۈپ ياتقان) سىلەرنى يەر ئاستىدىن چاقىرسا، دەرھال چىقىسىلەر[25].

﴿**ئاللاھ نىڭ سىلەرگە چاقماقنى قورقۇنچ ۋە ئۈمىد قىلىپ كۆرسىتىشى، بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرۈشى ئاللاھ نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر**﴾ يەنى ياكى چاقماقتىن كېيىن ياغدىغان قورقۇنچلۇق قاتتىق يامغۇرلاردىن ۋە جاننى ئالىدىغان گۈلدۈرماماسلاردىن قورقىسىلەر. ياكى چاقماقنىڭ يەڭگىل چېقىشىنى، چاقماقتىن كېيىن ياغىدىغان ئېھتىياجلىق يامغۇرنى ئۈمىد قىلىسىلەر. زېمىن گىياسىز، ھېچنەرسە يوق قاقاسلىقتا

www.munber.org

ئايلانغانـدىن كېـيىن ئـۆزىنىڭغا يامغـۇر ياغسـا ﴿ئـۇ جانلىنىـدۇ ۋە كۆپىشـىدۇ، تۇرلـۈك چىرايلىـق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ﴾[1].

بۇنىڭدا قىيامەتنىڭ قايىم بولۇشىنى كۆرسىتىدىغان روشەن دەلىل ۋە ئىبرەت بار. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**چۈشىنەلەيدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا، شەك - شۈبھىسىزكى، نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار**﴾ ئاندىن الله مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله سىلەر ئاسمان زېمىننى ئۆز ئەمرى بىلەن (مۇئەللەق) تورغۇزۇشى الله سىلەر (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر**﴾.

الله تائالا بـۇ ھەقتـە مۇنـداق دەيـدۇ: ﴿(ئاسـمانىڭلار) زېمىنغـا چۈشـۈپ كەتمەسـلىكى ئۈچـۈن، الله ئاسمانىنى توختىتىپ تۇرىدۇ. يەقەت الله سىلەر ئىزنى بىلەن (ئاسمانىڭلار قىيامەت بولغان چاغدا) چۈشۈپ كېتىشى بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾[2] ﴿الله ھەقىقەتەن ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى (قۇدرىتى ۋە گـۈزەل ھېكمىتى بىلەن) چۈشۈپ كېتىشتىن توختىتىپ تۇرىدۇ﴾[3].

ئۇمـەر ئىبنى خـەتتاب رەزىيەللاھـۇ ئەنھـۇ قەسـەم قىلسـا مۇنـداق قەسـەم قىلاتتى: ئـۇز ئـەمرى بىلـەن ئاسمان - زېمىننى چۈشۈپ كېتىشتىن توختاتقان زات الله بىلەن قەسەم قىلىمەن. يەنى ئاسمان - زېمىن الله سىلەر ئەمرى ۋە بويسۇندۇرۇشى بىلەن مۇستەھكەم تۇرىدۇ. ئاندىن قىيامەت كۈنى بولسا زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ. ئۇلۇكلەر الله تائالانىڭ بۇيرۇقى ۋە چاقىرىقى بىلەن قەبرىلىرىدىن تىرىك ھالەتتە چىقىدۇ.

﴿**ئاندىن الله (قەبرىلەردە كۆمۈلۈپ ياتقان) سىلەرنى يەر ئاستىدىن چاقىرسا، دەرھال چىقىسىلەر**﴾ الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇ كۈندە، الله سىلەرنى چاقىرىدۇ، سىلەر ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتىپ ئىجابەت قىلىسىلەر ۋە (دۇنيادا) يەقەت ئازغىنا تۇرغانىدەك ئويلايسىلەر﴾[4] ﴿بىر سەيھە (يەنى ئىسرافىلنىڭ سۇر چېلىشى) بىلەنلا ئۇلار (يەنى جەمى خالايىق) (يەر ئاستىدىن) زېمىنىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ﴾[5] ﴿يەقەت بىر ئاۋاز بىلەنلا ھەممىسى ھۇزۇرىمىزغا ھازىر قىلىنىدۇ﴾[6].

* * * * * * *

وَلَهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە الله نىڭدۇر (يەنى الله سىلەر مۇلكىدۇر، الله سىلەر مەخلۇقاتىدۇر ۋە الله سىلەر تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر)، ھەممە الله غا بويسۇنغۇچىدۇر[26]. مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۇلۇكەندىن كېيىن) تىرىلدۇرىدىغان الله ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۇرۇش) الله غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر، ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا ئەڭ ئالىي سۈپەت الله غا خاستۇر، الله غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[27].

---

[1] سۈرە ھەج 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھەج 65 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە فاتىر 41 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئىسرا 52 - ئايەت.
[5] سۈرە نازىئات 13 – 14 – ئايەتلەر.
[6] سۈرە ياسىن 53 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە الله نىڭدۇر (يەنى الله نىڭ مۇلكىدۇر، الله نىڭ مەخلۇقاتىدۇر ۋە الله نىڭ تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر) ھەممە الله غا بويسۇنغۇچىدۇر﴾ يەنى ئىختىيارى ۋە ئىختىيارسىز ھالەتتە الله تائالاغا باش ئەگكىچىدۇر ۋە ئۇنىڭدىن قورقۇچىدۇر.

مەخلۇقاتنى قايتا تىرىلدۈرۈشنىڭ ئاسان ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان الله ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) الله غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴾. ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى ئۇ الله تائالاغا ئاساندۇر. مۇجاھىد: مەخلۇقاتنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلىش الله تائالاغا ئاساندۇر. ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرۈش دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا الله تائالاغا تېخىمۇ ئاساندۇر. ئىكرىمە ۋە باشقىلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش، دېدى.

ئىمام بۇخارى، ئەبۇھۇرەيرەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله مۇنداق دەيدۇ: ئادەم ئەۋلادى مېنى ئىنكار قىلدى. بۇ ئۇنىڭغا لايىق ئەمەس ئىدى. ئۇ ماڭا تىل تەككۈزدى، بۇ ئۇنىڭ ھەددى ئەمەس ئىدى. ئەمما ئۇنىڭ مېنى ئىنكار قىلغانلىقى، ئۇنىڭ: الله مېنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانىدەك، ئۆلگەندىن كېيىن مېنى ھەرگىز تىرىلدۈرەلمەيدۇ دېگەنلىكىدۇر. ئىنسانىنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرۈش مەن ئۈچۈن ئۇنى يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا تېخىمۇ ئاساندۇر. ئەمما ئۇنىڭ مېنى تىللىغانلىقى، ئۇنىڭ: الله ئۆزىگە بالا تۇتتى دېگەنلىكىدۇر. مەن بىردىن بىر ئىلاھتۇرمەن، ھەممە الله غا موھتاجدۇر. الله بالا تاپقان ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس. ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ».

﴿ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا ئەڭ ئالىي سۈپەت الله تائالاغا خاستۇر﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى الله تائالانىڭ ﴿ھېچ شەيئى الله غا ئوخشاش ئەمەستۇر﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: الله تائالانىڭ سۈپىتى؛ الله تائالادىن بۆلەك ھېچ ئىلاھ يوق، بىر پەرۋەردىگاردىن باشقا ھېچ پەرۋەردىگار يوق، دېگەندىن ئىبارەتتۇر.

* * * * * * *

ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ ۖ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُم مِّن شُرَكَآءَ فِى مَا رَزَقْنَٰكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَآءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ ٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ أَهْوَآءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ فَمَن يَهْدِى مَنْ أَضَلَّ ٱللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٩﴾

الله سىلەرگە ئۆزەڭلاردىن بىر مىسال كەلتۈرىدۇ، بىز سىلەرگە رىزىق قىلىپ بەرگەن مال ـ مۈلۈككە قۇللىرىڭلارنىڭ شېرىك بولۇشىغا، ئۇ بارىدا ئۇلارنىڭ سىلەر بىلەن باراۋەر بولۇشىغا، ئۇلاردىن ئۆزلىرىڭلار (يەنى ئازاد كىشىلەر)دىن قورققانىدەك قورقۇشقا رازىمۇسىلەر؟ (بۇنىڭغا رازى بولمىغان ئىكەنسىلەر، مەخلۇقاتنىڭ الله غا شېرىك بولۇشىغا قانداق رازى بولدۇڭلار؟) چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن

www.munber.org

ئايەتلەرنى مۇشۇنداق تەپسىلىي بايان قىلىمىز[28]. ئۇنداق ئەمەس (يەنى الله غا شېرىك كەلتۈرۈشتە ئۇلارنىڭ ھېچقانداق ئۆزرىسى يوق)، (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلار بىلىمسىزلىكتىن نەپسى خاھىشىغا ئەگەشتى. الله گۇمراھ قىلغان ئادەمنى كىم ھىدايەت قىلالايدۇ، ئۇلارغا ھەرگىز ياردەم قىلغۇچى بولمايدۇ[29].

الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان مىسال توغرىسىدا

الله بۇ مىسالنى الله تائالاغا شېرىك قىلىۋاتقانلارنىڭ، شېرىكلىرىنىڭ الله تائالانىڭ قۇللىرى ۋە مۈلۈكلىرى ئىكەنلىكلىرىنى ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپمۇ ئۇلارنى الله تائالاغا شېرىك قىلىۋاتقانلىقىدا، الله تائالاغا باشقا نەرسىلەرنى قوشۇپ ئىبادەت قىلغان مۇشرىكلار ئۈچۈن كەلتۈردى. ئۇلار تەلبىيە ئېيتقانلىرىدا مۇنداق دەيتتى: بىز سېنىڭ چاقىرىقىڭغا ئاۋاز قوشۇپ كەلدۇق. سېنىڭ بىر شېرىكىڭدىن باشقا شېرىكىڭ يوق. سەن ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسىگە ئىگىسەن.

﴿**الله سىلەرگە ئۆزەڭلاردىن بىر مىسال كەلتۈردۇ**﴾ يەنى سىلەر ئۆزەڭلاردىكى بۇ مىسالنى كۆرۈپ تۇرىسىلەر ۋە چۈشىنىپ تۇرىسىلەر. ﴿**بىز سىلەرگە رىزىق قىلىپ بەرگەن مال ــ مۈلۈككە قۇللىرىڭلارنىڭ شېرىك بولۇشىغا، ئۇ باردا ئۇلارنىڭ سىلەر بىلەن باراۋەر بولۇشىغا، ئۇلاردىن ئۆزلىرىڭلار (يەنى ئازاد كىشىلەر)دىن قورققاندەك قورقۇشقا رازىمۇسىلەر؟ (بۇنىڭغا رازى بولمىغان ئىكەنسىلەر، مەخلۇقاتنىڭ الله غا شېرىك بولۇشىغا قانداق رازى بولدۇڭلار؟)**﴾ يەنى سىلەردىن بىرمۇ ئادەم قۇلىنىڭ ئۆز مال ـ مۈلكىگە شېرىك بولۇشىغا، ئۇ مال ـ مۈلۈكتە ئۆزىنىڭ ۋە قۇلىنىڭ باراۋەر بولۇشىغا رازى بولمايدۇ.

﴿**ئۇلاردىن ئۆزلىرىڭلار (يەنى ئازاد كىشىلەردىن) قورققاندەك قورقۇشقا رازىمۇ سىلەر؟**﴾ ئۇلارنىڭ سىلەر بىلەن مال ـ مۈلۈكىنى بۆلۈشۈپ كېتىشىدىن قورقىسىلەر. ئەبۇمۇجلىز مۇنداق دەيدۇ: شەك ـ شۈبھىسىزكى، سەن قۇلۇڭنىڭ سېنىڭ مال ـ مۈلكۈڭنى سەن بىلەن بۆلۈشۈپ كېتىشىدىن قورقۇپ قالمايسەن. چۈنكى، ئۇنىڭ مۇنداق قىلىشىغا ھەققى يوق. الله تائالامۇ شۇنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. بۇنىڭ مەنىسى: سىلەرنىڭ بىرىڭلار مال ـ مۈلكىگە قۇلىنىڭ شېرىك بولۇشىنى ياقتۇرمايدۇ، ئۇنداقتا سىلەر الله تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرىنى الله تائالاغا قانداقمۇ شېرىك كەلتۈرىسىلەر؟ دېگەنلىكتۇر

تەبەرانى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇشرىكلار مۇنداق تەلبىيە ئېيتاتتى: ئى الله! بىز سېنىڭ چاقىرىقىڭغا ئاۋاز قوشۇپ كەلدۇق، سېنىڭ بىر شېرىكىڭدىن باشقا شېرىكىڭ يوق، سەن ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسىگە ئىگىسەن.

شۇنىڭ بىلەن الله تائالا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿**بىز سىلەرگە رىزىق قىلىپ بەرگەن مال ــ مۈلۈككە قۇللىرىڭلارنىڭ شېرىك بولۇشىغا، ئۇ باردا ئۇلارنىڭ سىلەر بىلەن باراۋەر بولۇشىغا، ئۇلاردىن ئۆزلىرىڭلار (يەنى ئازاد كىشىلەر) دىن قورققاندەك قورقۇشقا رازىمۇسىلەر؟ (بۇنىڭغا رازى بولمىغان ئىكەنسىلەر، مەخلۇقاتنىڭ الله غا شېرىك بولۇشىغا قانداق رازى بولدۇڭلار؟)**﴾ مانا بۇ مىسال ئەڭ ئەۋزەل ۋە ياخشى ئۇسلۇب بىلەن الله تائالانىڭ شېرىكتىن ئادا ـ جۇدا ۋە پاك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ. الله تائالا دەيدۇكى، ﴿**چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئايەتلەرنى مۇشۇنداق تەپسىلىي بايان قىلىمىز**﴾.

ئاندىن الله تائالا مۇشرىكلارنىڭ پەقەت ئۆزلىرىنىڭ دۆتلۈكىدىن ۋە بىلىمسىزلىكىدىن الله تائالادىن باشقىغا چوقۇنىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇنداق ئەمەس (يەنى الله غا شېرىك**

www.munber.org

كەلتۈرۈشتە ئۇلارنىڭ ھېچقانداق ئۆزرىسى يوق)، (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلار بىلىمسىزلىكتىن نەپسى خاھىشىغا ئەگەشتى﴾ يەنى مۇشرىكلار بۇتلارغا چوقۇنۇشتا بىلىمسىزلىكتىن نەپسى خاھىشىغا ئەگەشتى.

﴿**اللە گۈمراھ قىلغان ئادەمنى كىم ھىدايەت قىلالايدۇ**﴾ يەنى ئەگەر اللە ئۇلارنىڭ گۈمراھ بولۇشىنى پۈتۈۋەتكەن بولسا، ئۇلارنى ھېچ ئادەم ھىدايەت قىلالمايدۇ. ﴿**ئۇلارغا ھەرگىز ياردەم قىلغۇچى بولمايدۇ**﴾ يەنى اللە تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىدىن ئۇلارنى ھېچ قۇتۇلدۇرغۇچى بولمايدۇ ۋە ئۇلارغا پاناھ جاي بەرگۈچىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى، اللە خالىغان ئىش بولىدۇ، خالىمىغان ئىش بولمايدۇ.

* * * * * * *

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ ۞ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَٱتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَلَا تَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا۟ دِينَهُمْ وَكَانُوا۟ شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ ئىسلام دىنىغا يۈزلەنگىن، اللە نىڭ دىنىغا (ئەگەشكىنكى) اللە ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان، اللە نىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ، بۇ توغرا دىندۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ﴾[30]. اللە غا تەۋبە بىلەن قايتىڭلار، اللە دىن قورقۇڭلار، نامازنى ئادا قىلىڭلار، مۇشرىكلاردىن بولماڭلار﴾[31]. سىلەر دىندا ئىختىلاپ قىلىشىپ، پىرقە - پىرقە بولۇپ، ھەرپىرقە ئۆز دىنى بىلەن خوشاللىنىدىغانلاردىن (بولماڭلار)﴾[32].

تەۋھىدكە چىڭ يېپىشىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! توغرا دىنغا يۈزلەنگىن، اللە تائالا ساڭا بەلگىلەپ بەرگەن ئىبراھىمنىڭ توغرا دىنىدا داۋاملىق ماڭغىن. اللە سېنى ئۇ دىنغا ھىدايەت قىلدى. ئۇ دىننى ساڭا ئەڭ مۇكەممەل قىلىپ بەردى. سەن شۇ ساغلام دىنىڭنى ئۆزۈڭگە ئۆزلەشتۈرگىنكى، اللە ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان. اللە ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا اللە تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت بار ۋە بىرلىكىنى ئىقرار قىلدۇرۇپ ياراتقان ئىدى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: پەرۋەردىگارى ﴿«مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ئەمەسمۇ؟» دېدى (يەنى اللە ئۆزىنىڭ ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىگە ۋە بىرلىكىگە ئادەم بالىلىرىنى ئىقرار قىلدۇردى، ئۇلار ئىقرار قىلىپ بۇنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى). ئۇلار: «ھەئە، سەن بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىزدۇرسەن، گۇۋاھلىق بەردۇق» دېدى﴾[1].

ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «مەن ھەقىقەتەن بەندىلىرىمنى توغرا دىندا قىلىپ ياراتتىم ئاندىن شەيتانلار ئۇلارنى توغرا دىندىن بۇرىۋەتتى» بىز تۆۋەندە ھەدىسلەردە اللە تائالانىڭ ئىنسانلارنى ئىسلام دىنىنىڭ ئۈستىدە قىلىپ ياراتقانلىقىنى، ئاندىن يەھۇدىي دىنى،

[1] سۈرە ئەئراف 172 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

خرىستىئان دىنى ۋە مەجۇسى دىنىغا ئوخشاش بۇزۇق دىنلارنىڭ ئۇلار ئارىسىدا پەيدا بولغانلىقىنى سۆزلەيمىز؛

﴿**اللە نىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ**﴾ بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتكە مۇنداق تەپسىر قىلدى: اللە تائالانىڭ ياراتقان نەرسىسىنى ئۆزگەرتمەڭلار، بۇنداق قىلساڭلارئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ تۇغرا دىنىدىن ئۆزگەرتۇۋتىسىلەر، اللە ئۇلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان ئىدى. بۇ تۇغرا ۋە ياخشى قىلىنغان تەپسىردۇر. باشقا تەپسىرشۇناسلار مۇنداق تەپسىر قىلدى: اللە ئىنسانلارنى ساغلام دىن ئەقىدىسى بىلەن ياراۋەر قىلىپ ياراتتى. بىرەر ئادەم تۇغۇلسا پەقەت بۇ ئەقىدە بىلەن تۇغۇلىدۇ. بۇنىڭدا ئىنسانلارنىڭ ئارىسىدا ئېگىز ـ پەسلىك بولمايدۇ.

شۇڭا ئىبنى ئابباس، ئىبراھىم نەخەئي، سەئىد ئىبنى جۇبەير، مۇجاھىد، ئىكرىمە، قەتادە، زەھھاك ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار اللە تائالانىڭ: ﴿**اللە نىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىنى اللە تائالانىڭ دىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ، دەپ تەپسىر قىلدى.

ئىمام بۇخارىمۇ اللە تائالانىڭ: ﴿**اللە نىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىنى اللە تائالانىڭ دىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ، دەپ تەپسىر قىلدى ۋەئىلگىرىكىلەرنىڭ دىنى ئىسلامدىن ئىبارەتتۇر، دېدى. ئاندىن ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى: «بىرەر بوۋاق توغۇلسىلا، ئىسلام دىنى ئەقىدىسى ئۈستىدە تۇغۇلىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى ياكى يەھۇدىي قىلىدۇ، ياكى ناسارا قىلىدۇ، ياكى مەجۇسىي قىلىپ چوڭ قىلىدۇ. ئۇ خۇددى تۆت پۇتلۇق ھايۋان ھەممە ئەزاسى ساق تۇغۇلغىنىغا ئوخشايدۇ، ئۇ ھايۋاننىڭ قۇلاق، بۇرۇنلىرىنىڭ كېسىلگەنلىكىنى ھېس قىلامسىلەر؟» ﴿**اللە نىڭ دىنىغا ئەگەشكىنكى اللە ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان، اللە نىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ. بۇ تۇغرا دىندۇر**﴾ بۇ ھەدىسنى مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

اللە تائالانىڭ ئايىتى: ﴿**بۇ تۇغرا دىندۇر**﴾ يەنى چىڭ يېپىشىشقا تېگىشلىك شەرىئەت ۋە ساغلام دىن، تۇغرا بولغان ئىسلام دىنىدۇر. ﴿**لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ**﴾ يەنى ئىنسانلارنىڭ تولىسى بۇ تۇغرا دىننى بىلمەيدۇ. ئۇلار بۇ دىنىدىن بۇرۇلۇپ كەتكەندۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن گەرچە كىشىلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ، (لېكىن) ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ﴾[1] ﴿ئەگەر سەن يەر يۈزىدىكى كۆپچىلىك كىشىلەر (يەنى كۇففارلار) غا ئىتائەت قىلساڭ، ئۇلار سېنى اللە نىڭ يولىدىن ئازدۇرىدۇ﴾[2] ﴿**اللە غا تەۋبە بىلەن قايتىڭلار**﴾ ئىبنى زەيد ۋە ئىبنى جۇرەيج: اللە تەرەپكە قايتىڭلار، دېگەنلىكتۇر دېدى.

﴿**اللە دىن قورقۇڭلار، نامازنى ئادا قىلىڭلار**﴾ ئۇ بۇيۇك تائەت ئىبادەتتۇر. ﴿**مۇشرىكلاردىن بولماڭلار**﴾ بەلكى اللە دىن باشقىنى خالىمايدىغان، اللە تائالاغىلا ئىخلاس بىلەن ئىبادەت قىلىدىغان، اللە تائالانى بار ۋە بىر دەپ بىلگۈچىلەردىن بولۇڭلار.

ئىبنى جەرىر، يەزىد ئىبنى ئەبۇمەريەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، مۇئاز ئىبنى جەبەلنىڭ قېشىغا كېلىپ بۇ ئۇممەتنىڭ تۇغرا يولى نېمە؟ دەپ سورىدى. مۇئاز: ئۇلارنىڭ نىجاتلىق يولى ئۇچتۇر؛ بىرىنچىسى: ئىخلاستۇر. ئىخلاس دېمەك، دىن دېمەكتۇر. اللە تائالا ئىنسانلارنى شۇ دىن ئۈستىدە ياراتتى. ئىككىنچىسى: نامازدۇر. نامراز دېمەك، شەرىئەت دېمەكتۇر.

---

[1] سۈرە يۈسۈف 103 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 116 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇچىنچىسى: ئىتائەتتۇر. ئىتائەت دېمەك، گۇناھلاردىن ساقلانماق دېمەكتۇر، دەپ جاۋاب بېردى. ئۆمەر: راست ئېيتتىڭ، دېدى.

﴿سىلەر دىندا ئىختىلاپ قىلىشىپ، پىرقە - پىرقە بولۇپ ھەر پىرقە ئۆز دىنى بىلەن خوشاللىنىدىغانلاردىن (بولماڭلار)﴾ يەنى دىنىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇنى ئالماشتۇرۇپ، بەزىسىگە ئىمان ئېيتىپ بەزىسىنى ئىنكار قىلىپ، ئۆز دىنىنى پىرقە - پىرقىگە بۆلۈۋەتكەن مۇشرىكلاردىن بولماڭلار.

ئەنە شۇلار يەھۇدىيلار، خرىستىئانلار، مەجۇسىلار، بۈتپەرەسلەر ۋە ئىسلام دىنىدىن باشقا باتىل دىنلارغا چوقۇنىدىغان كىشىلەردۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿دىندا بۆلگۈنچىلىك قىلىپ تۇرلۇك پىرقىلەرگە ئايرىلغانلاردىن سەن ئادا - جۇدا سەن؛ ئۇلارنىڭ ئىشى پەقەت اللە غىلا خاستۇر (يەنى اللە نىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر﴾[1] بىزدىن ئىلگىرى دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچىلار ئۆز ئارا ئىختىلاپ قىلىشىپ تۇرلۇك ئەقىدىلەرگە، باتىل دىنلارغا بۆلۈنۈپ پىرقە - پىرقە بولۇپ كەتتى. ئۇلاردىن ھەر پىرقە ئۆزىنى توغرا دىندا دەپ گۇمان قىلىشىدۇ.

بۇ ئۇممەتمۇ ھەم ئۆز ئارا ئىختىلاپ قىلىشىپ پىرقىلەرگەر بۆلۈنۈپ كەتتى. پەقەت بىر پىرقە توغرا يولدا بولۇپ، قالغان پىرقىلەرنىڭ ھەممىسى گۇمراھلىقتىدۇر. توغرا يولدا بولغان بۇ پىرقە سۈننى مەزھىپىدىكى مۇسۇلمانلار بولۇپ، ئۇلار اللە تائالانىڭ كىتابىغا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە چىڭ يېپىشقۇچىلاردۇر.

ئۇلار ئىسلام دىنىنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدىكى ساھابىلارنىڭ، تابىئىنلارنىڭ ۋە قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە بولغان ئارىلىقتىكى مۇسۇلمانلارنىڭ يېتەكچىلىرىنىڭ تۇتقان يولىنى مەھكەم تۇتقۇچىلاردۇر. بۇ ھەقتە ئىمام ھاكىم "مۇستەدرەك" دېگەن كىتابىدا مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇلارنىڭ قايىسىسىنىڭ نىجاتلىققا ئېرىشكۈچى پىرقە ئىكەنلىكى توغرىسىدا سورالغاندا: «مەن ۋە مېنىڭ ساھابىلىرىم تۇتۇپ ماڭغان يولىنى تۇتقانلار» دەپ جاۋاب بەردى.

* * * * * * *

وَإِذَا مَسَّ ٱلنَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا۟ رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَآ أَذَاقَهُم مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا۟ بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا۟ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا۟ بِهِۦ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَآ أَذَقْنَا ٱلنَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا۟ بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

ئىنسانلارغا بىرەر زىيان - زەخمەت يەتكەن چاغدا، ئۇلار پەرۋەردىگارىغا ئىخلاس بىلەن ئىلتىجا قىلىدۇ، ئاندىن اللە ئۇلارغا رەھمىتىنى تېتىتقان چاغدا، ئۇلاردىن بىر پىرقە دەرھال پەرۋەردىگارىغا شېرىك كەلتۈرىدۇ[33]. ئۇلار بىزنىڭ بەرگەن نېمەتلىرىمىزگە ناشۇكۇرلۇك قىلىپ باقسۇن، (ئى مۇشرىكلار!) (دۇنيا تىرىكچىلىكىدە سىلەرگە بەرگەن نېمەتلىرىمىزدىن) بەھرىمەن بولۇڭلار، سىلەر (پانىي دۇنيانىڭ

[1] سۈرە ئەنئام 159 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

نېمىتىدىن بەھرىمەن بولغانلىقىڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى) كەلگۈسىدە بىلىسىلەر﴿34﴾. ياكى ئۇلارغا ئۇلارنىڭ بۇتلارغا چوقۇنۇشىنىڭ توغرىلىقىنى سۆزلەيدىغان بىرەر كىتاب نازىل قىلدۇقمۇ؟ (مۇنداق بولغىنى يوق)﴿35﴾. ئىنسانلارغا رەھمەتنى تېتىتساق، ئۇلار بۇنىڭدىن خۇشاللىنىپ كېتىدۇ، ئەگەر ئۇلارغا قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن بىرەر كۈڭۈلسىزلىك يەتسە، دەرھال ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ﴿36﴾. ئۇلار بىلمەمدۇكى، اللە خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ، (خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى) تار قىلىدۇ، ھەقىقەتەن بۇنىڭدا (رىزىق بەرگەن اللە نىڭ ھېكمىتىگە) ئىشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (اللە نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار﴿37﴾.

ئىنساننىڭ زامانغا بېقىپ تەۋھىد ئەقىدىسىدىن شېرىك ئەقىدىسىگە، خۇشاللىقتىن ئۈمىدسىزلىككە ئۆزگىرىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنسانلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر قىلىدۇ: ئۇلار قىيىن ئەھۋالدا ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز اللە تائالاغا يېلىنىپ ئىلتىجا قىلىدۇ. اللە ئۇلارغا تولۇق نېمەت ئاتا قىلغان چاغدا ئۇلاردىن بىر پىرقە ئىختىيارى ھالدا اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرىدۇ ۋە اللە تائالاغا باشقا بىرسىنى قوشۇپ ئىبادەت قىلىدۇ. اللە تائالانىڭ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار بىزنىڭ بەرگەن نېمەتلىرىمىزگە ناشۇكۇرلۇك قىلىپ باقسۇن**﴾.

ئاندىن اللە ئۇلارنى قورقىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەر (پانىي دۇنيانىڭ نېمىتىدىن بەھرىمەن بولغانلىقىڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى) كەلگۈسىدە بىلىسىلەر**﴾ بەزىلەر مۇنداق دەيدۇ: اللە بىلەن قەسەمكى، ئەگەر مېنى دەرۋازىڭىزدىن قورقاتسىڭىز، ئۇنىڭدىن چوقۇم قورقىشىڭىز كېرەك. بىرەر شەيئىنى ئۈچۈتقا كەل دەپلا ئۈچۈتقا كەلتۈرەلەيدىغان زات اللە تۇرسا، ئىنسانلار قانداقمۇ قورقمىسۇن؟ اللە تائالا مۇشرىكلارنى ئۇلارنىڭ ھېچقانداق دەلىل - پاكىتسىز اللە تائالادىن باشقا نەرسىگە ئىبادەت قىلىشىنى ئۈيدۈرۈپ چىقارغانلىقى ئۈچۈن ئەيىبلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ياكى بىز ئۇلارغا ئۇلارنىڭ بۇتلارغا چوقۇنۇشىنىڭ توغرىلىقىنى سۆزلەيدىغان بىرە كىتاب نازىل قىلدۇقمۇ؟**﴾ يەنى ئۇلارغا دەلىل - ئىسپاتتىن ھېچ نەرسە نازىل بولغىنى يوق.

﴿**ئىنسانلارغا رەھمەتنى تېتىتساق ئۇلار بۇنىڭدىن خۇشاللىنىپ كېتىدۇ. ئەگەر ئۇلارغا قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن بىرەر كۈڭۈلسىزلىك يەتسە، دەرھال ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ**﴾ بۇ ئىش، اللە ساقلىغان ۋە تەۋپىق بەرگەن كىشىدىن باشقا ئىنسان، ئۇ ئىنسان بولغانلىق يۈزىسىدىن دۇچار بولىدىغان ئەھۋالدۇر.

شەك - شۈبھىسىزكى، ئىنسانغا نېمەت بېرىلسە ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ ﴿مەندىن بالالار كۆتۈرۈلۈپ كەتتى (ئەمدى كەلمەيدۇ) دەپ شەك - شۈبھىسىز ئۇ خۇشاللىنىپ، مەغرۇرلىنىپ كېتىدۇ﴾[1] يەنى ئۆز ئۆزىدىن خۇشاللىنىپ، باشقىلارغا ھاكاۋۇرلۇق قىلىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا بىرەر قاتتىقچىلىق يەتسە، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇ مۇتلەق ياخشىلىققا ئېرىشەلمەيدىغاندەك ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ.

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەقەت (بالاغا ئۇچرىغاندا) سەۋر قىلغان، (نېمەتكە يولۇققاندا) ياخشى ئىشلارنى قىلغان كىشىلەر (ياخشىلاردۇر)﴾[2] يەنى قىيىنچىلىقتا سەۋر قىلغان، كەڭرىچىلىكتە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرلا ياخشى كىشىلەردۇر.

ئىمام مۇسلىم، بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۆمىننىڭ ئىشى ھەيران قالارلىقتۇر. اللە ئۇنىڭغا بىرەر ھۆكۈم قىلسىلا، ئۇ ئۇنىڭغا ياخشىلىق بولىدۇ.

---

[1] سۈرە ھۇد 10 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھۇد 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەگەر ئۇنىڭغا نېمەت يەتسە شۈكۈر قىلىدۇ، بۇ ئۇنىڭغا ياخشىلىق بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا ئېغىرچىلىق يەتسە، سەۋر قىلىدۇ. بۇمۇ ئۇنىڭغا ياخشىلىق بولىدۇ».

﴿**ئۇلار بىلمەمدۇكى، اللە خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ، (خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى) تار قىلىدۇ**﴾ يەنى اللە بۇنىڭدا ئۆز ھېكمىتى ۋە ئادالىتى بىلەن خالىغانچە تەسەررۇپ قىلغۇچىدۇر. بىر قەۋمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلسا، يەنە بىر قەۋمنىڭ رىزقىنى تار قىلىدۇ: ﴿**بۇنىڭدا ئىشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (اللە نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار**﴾.

* * * * * * *

فَـَٔاتِ ذَا ٱلۡقُرۡبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلۡمِسۡكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجۡهَ ٱللَّهِۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ٣٨ وَمَآ ءَاتَيۡتُم مِّن رِّبٗا لِّيَرۡبُوَاْ فِيٓ أَمۡوَٰلِ ٱلنَّاسِ فَلَا يَرۡبُواْ عِندَ ٱللَّهِۖ وَمَآ ءَاتَيۡتُم مِّن زَكَوٰةٖ تُرِيدُونَ وَجۡهَ ٱللَّهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُضۡعِفُونَ ٣٩ ٱللَّهُ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ ثُمَّ رَزَقَكُمۡ ثُمَّ يُمِيتُكُمۡ ثُمَّ يُحۡيِيكُمۡۖ هَلۡ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَفۡعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَيۡءٖۚ سُبۡحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ٤٠

خىش ـ ئەقرىبالارغا، مىسكىنلەرگە، ئىبن سەبىللەرگە (سىلە ـ رەھىم ۋە ياخشىلىقتىن تېگىشلىك) ھەققىنى بەرگىن، اللە نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەيدىغانلار ئۈچۈن مۇنداق قىلىش ياخشىدۇر، ئەنە شۇلار مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر[38]. سىلە كىشىلەرنىڭ پۇل ـ مېلى ئىچىدە ئۆستۈرۈش ئۈچۈن بىرەر پۇل ـ مال بەرسەڭلار، اللە نىڭ دەرگاھىدا ئۇ ئۆسمەيدۇ (يەنى كىشىلەر بەرگىنىمىدىن جىقراق قايتۇرسۇن دېگەن نىيەت بىلەن بېرىلگەن سوغىنىڭ اللە نىڭ دەرگاھىدا ساۋابى بولمايدۇ)، اللە نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ بەرگەن سەدىقەڭلار (ياكى ئېھسانىڭلار)غا ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىلىدۇ[39]. اللە سىلەرنى خەلق ئەتتى، ئاندىن سىلەرگە رىزىق بەردى. ئاندىن سىلەرنى قەبزى روھ قىلىدۇ، ئاندىن سىلەرنى تىرىلدۈرىدۇ، شېرىك كەلتۈرگەنلىرىڭلاردىن قايسىسى بۇ ئىشلارنىڭ قايسىسىنى قىلالايدۇ، اللە پاكتۇر،ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن ئالىيدۇر[40].

سىلە ـ رەھىم قىلىشقا بۇيرۇش، جازانىخورلۇقتىن توسۇش توغرىسىدا

اللە تائالا بەندىلىرىنى ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**خىش ـ ئەقرىبالارغا، مىسكىنلەرگە**﴾ مىسكىن دېگەن خىراجەت قىلغۇدەك ھېچ نەرسىسى يوق، ياكى ئازراق نەرسىسى بولۇپ تۇرمۇشىغا يەتمەيدىغان ئادەمدۇر.

﴿**ئىبنى سەبىللەرگە**﴾ ئىبنى سەبىللەرگە يول خىراجىتىگە ۋە سەپىرىدە ئېھتىياجلىق نەرسىگە موھتاج بولغان يولۇچى ئادەمدۇر. يەنى مەزكۇر كىشىلەرگە سىلە ـ رەھىم ۋە ياخشىلىقتىن تېگىشلىك ﴿**ھەققىنى**﴾ بېرىڭلار.

﴿**اللە نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەيدىغانلار ئۈچۈن مۇنداق قىلىش ياخشىدۇر**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى اللە تائالانىڭ جامالىنى كۆرۈشنى كۆزلەيدىغانلار ئۈچۈن مۇنداق قىلىش ياخشىدۇر. بۇ ئەڭ ئاخىرقى غايىدۇر. ﴿**ئەنە شۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر**﴾.

www.munber.org

﴿سىلەر كىشىلەرنىڭ پۇل مېلى ئىچىدە ئۆستۈرۈش ئۈچۈن بىرەر پۇل - مال بەرسەڭلار، اللە نىڭ دەرگاھىدا ئۇ ئۆسمەيدۇ (يەنى كىشىلەر بەرگىنىمدىن جىقراق قايتۇرسۇن دېگەن نىيەت بىلەن بېرىلگەن سوغىنىڭ اللە نىڭ دەرگاھىدا ساۋابى بولمايدۇ)﴾ يەنى كىمكى كىشىلەر بەرگىنىمدىن جىقراق قايتۇرسۇن دېگەن نىيەتتە سوغات بېرىدىكەن، بۇنىڭغا اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا ساۋاب بېرىلمەيدۇ.

بۇ ئايەتنى ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، زەھھاك، قەتادە، ئىكرىمە، مۇھەممەد ئىنبى كەئب ۋە شەئبى قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنداق تەپسىر قىلىدى. ﴿اللە تائالانىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ بەرگەن سەدىقەڭلارغا ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىلىدۇ﴾ يەنى اللە ئۆلارغا ساۋاب ۋە مۇكاپاتنى ھەسسىلەپ بېرىدۇ.

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەم ھالال كەسپىتىن بىر تال خورما چاغلىق نەرسىنى سەدىقە قىلسا، شەپقەتلىك اللە ئۇنى ئوڭ قولى بىلەن قوبۇل قىلىدۇ. ئاندىن ئۇنى خۇددى سىلەرنىڭ بىرىڭلار تېيىنى ياكى موزىيىنى پەرۋىش قىلىپ ئۈستۈرگەندەك ئۆستۈرىدۇ - دە، تاكى بۇ خورما ئۇھۇد تېغىدىنمۇ چوڭىيىپ كېتىدۇ».

ياراتىش، رىزىق بېرىش، ئۆلتۈرۈش ۋە تىرىلدۈرۈش قاتارلىقلارلانىڭ اللە تائالانىڭ قولىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿اللە سىلەرنى خەلق ئەتتى. ئاندىن سىلەرگە رىزىق بەردى﴾ يەنى اللە بەندىلەرنى ياراتقۇچىدۇر، رىزىق بەرگۈچىدۇر. ئۇ ئىنسانىنى ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن يالىڭاچ، بىلىمسىز، ئاڭلىمايدىغان، كۆرمەيدىغان، كۈچسىز ھالەتتە چىقىرىدۇ. ئاندىن كېيىن ئوزۇق - تۈلۈك، كىيىم - كېچەك، مال - مۈلك ۋە ھۈنەر - كەسىپ قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا رىزىق قىلىپ بېرىدۇ.

﴿ئاندىن سىلەرنى﴾ دۇنيا تىرىكچىلىكىدىن كېيىن ﴿قەبزى روھ قىلىدۇ﴾ يەنى دۇنيا تىرىكچىلىكىدىن كېيىن ﴿ئاندىن سىلەرنى﴾ قىيامەت كۈنى ﴿تىرىلدۈرىدۇ﴾ ﴿شېرىك كەلتۈرگەنلىكىڭلاردىن﴾ يەنى سىلەر اللە تائالانى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلاردىن ﴿قايسىسى بۇ ئىشلارنىڭ قايسى بىرىنى قىلالايدۇ﴾ يەنى ئۇلاردىن بىرىمۇ بۇ ئىشلاردىن ھېچ بىرىنى قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ. بەلكى، پاك ۋە يۇكسەك اللە ياراتىش، رىزىق بېرىش، تىرىلدۈرۈش ۋە قەبزى روھ قىلىش ئىشلىرىدا ئۆزى مۇستەقىلدۇر.

ئاندىن قىيامەت كۈنى مەخلۇقاتلارنى تىرىلدۈرىدۇ. شۇڭا بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿اللە پاكتۇر، ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن ئالىيدۇر﴾ يەنى اللە تائالا ئۆزىنىڭ شېرىكى، ئوخشىشى، تەڭدىشى، بالىسى، ياكى دادىسى بولۇشىدىن پاكتۇر، اللە ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر، يۇكسەكتۇر، بۇيۇكتۇر، جالالەتلىكتۇر ۋە ئەزىزدۇر، اللە تائالا تەنھادۇر، ھەممە ئۇنىڭغا موھتاجدۇر. اللە بالا تاپقانمۇ ئەمەس، توغۇلغانمۇ ئەمەس. ھېچكىمى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ.

* * * * * * *

ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِى ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ ٱلَّذِى عَمِلُوا۟ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلُ ۚ كَانَ أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

www.munber.org

ئىنسانلارنىڭ قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن، قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزدا ئاپەت يۈزبەردى، ئاللاھ ئۇلارنى تەۋبە قىلسۇن دەپ قىلمىشلىرىنىڭ بىر قىسمىنىڭ (جازاسىنى) ئۇلارغا تېتىتتى[41]. (ئى مۇھەممەد! مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، يەر يۈزىدە سەير قىلىڭلار، ئۆتكەنكىلەرنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قارىڭلار (ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلارنىڭ جايلىرىغا قارىڭلارکى، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقلىرىنىڭ ئاقىۋىتى قانداق بولغان، ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ دىيارلىرىنى خاراپ قىلىپ، ئۇلارنى ئىبرەت ئالغۇچىلار ئۈچۈن ئىبرەت قىلدى)، ئۇلارنىڭ تولىسى مۇشرىك ئىدى[42].

گۇناھلارنىڭ دۇنياغا تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن ئىكرىمە، زەھھاك، سۇددى ۋە باشقىلار: «بۇ ئايەتتىكى ”قۇرۇقلۇق“ دېگەن سۆزدىن كەڭ كەتكەن سەھرالار. ”دېڭىز“ دېگەن سۆزدىن شەھەرلەر ۋە يېزاقىشلاقلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە ئىكرىمەدىن قىلىنغان يەنە بىر رىۋايەتتە: ”دېڭىز“ دېگەن سۆزدىن دەريا ياقىلىرىدىكى شەھەرلەر ۋە يېزا قىشلاقلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېيىلدى. قالغان تەپسىرشۇناسلار: بەلكى ”قۇرۇقلۇق“ بىزگە تونۇشلۇق بولغان قۇرۇقلۇق. ”دېڭىز“ بىزگە تونۇشلۇق بولغان دېڭىزدىن ئىبارەتتۇر، دېدى.

زەيد ئىبنى رەفىي: ﴿**ئاپەت يۈزبەردى**﴾ دېگەنلىك يەنى قۇرۇقلۇققا يامغۇر ياغماسلىقى بىلەن ئاچارچىلىق يۈز بېرىدۇ. دېڭىزنىڭ قاتناش قوراللىرى نىشانىنى پەرق ئېتەلمەيدۇ، دېگەنلىكتۇر، دېدى. بۇ سۆزنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلىپ ۋە سۆزنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزدا ئاپەت يۈزبەردى**﴾ دېگەنلىك قۇرۇقلۇقنىڭ ئاپىتى ئادەم ئەۋلادىنىڭ ئادەم ئۆلتۈرۈشىدۇر. دېڭىز ئاپىتى كېمىلەرنى بۇلاپ كېتىشتۇر، دېگەنلىكتۇر.

بىرىنچى سۆزگە (يەنى زەيد ئىبنى رەفئىنىڭ سۆزىگە) بىنائەن اللە تائالانىڭ: ﴿**ئىنسانلارنىڭ قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن، قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزدا ئاپەت يۈز بەردى**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى مۇنداق بولىدۇ: گۇناھ ـ مەسىيەتلەرنىڭ سەۋەبى بىلەن ئاشلىق ۋە مېۋە ـ چېۋىلەرنىڭ ھوسۇلى كېمەيىپ كېتىدۇ. ئەبۇئالىيە مۇنداق دەيدۇ: يەر يۈزىدە كىم اللە تائالاغا ئاسىيلىق قىلسا، ئۇ جەزمەن يەر يۈزىنى بۇزىدۇ. چۈنكى، زېمىن ۋە ئاسماننىڭ ياخشى بولۇپ تۇرۇشى تائەت ـ ئىبادەتكە باغلىقتۇر.

ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «زېمىندا ئىجرا قىلىنغان ھەد (يەنى گۇناھكارلارغا يۈرگۈزىلىدىغان جازا) ئەھلى زېمىنغا قىرىق كۈن (تاش) ياغقانىدىن چوقۇم ياخشىدۇر». بۇنىڭدىكى سەۋەب ئەگەر جازا ئىجرا قىلىنسا، كىشىلەر ياكى ئۇلارنىڭ تولىسى ۋە ياكى نۇرغۇن كىشىلەر ھارام ئىشلارنى قىلىشتىن يانىدۇ. ئەگەر گۇناھ ـ مەسىيەتلەر تاشلانسا، ئاسمان ـ زېمىندا بەرىكەت بولۇشقا سەۋەب بولىدۇ.

شۇڭا ئاخىر زامانىدا ھەزرىتى مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالام چۈشكەن چاغدا بۇ پاك شەرىئەت ئىسلام بىلەن ھۆكۈم قىلىدۇ. شۇ ۋاقىتتا توشقۇز ئۆلتۈرۈلىدۇ. كرىست بەلگىسى سۇندۇرۇلىدۇ. جىزىيە بىكار قىلىنىدۇ. پەقەت ئىسلام دىنىلا قوبۇل قىلىنىدۇ ياكى ئۇنى قوبۇل قىلمىغانلارنىڭ بېشى كېسىلىدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا اللە دەججال ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنى، يەجۈج ـ مەجۈجنى ھالاك قىلغان چاغدا، زېمىنغا: «بەرىكىتىڭنى چىقىرىڭ» دېيىلىدۇ. بىر تال ئانارنى بىر جامائە يەيدۇ ۋە ئۇنىڭ شۆپۈكىنى ئۆزلىرىگە سايىۋەن قىلىدۇ. سۈتلۈك بىر تۆگىنىڭ سۈتى كىشىلەردىن بىر جامائەتكە يېتىدۇ.

www.munber.org

بۇ پەقەت مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىنى يۇرگۈزگەنلىكىنىڭ بەرىكىتىدۇر. ھەر ۋاقىت يەر يۈزىدە ئادالەت ئورنىتىلسا، بەرىكەت ۋە ياخشىلىق كۆپ بولىدۇ. شۇڭا ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىسىدە مۇنداق بايان قىلىنغان: «گۇناھكار ئادەم ئۆلسە، ئۇنىڭدىن بەندىلەر، يۇرتلار، دەل - دەرەخلەر ۋە ھايۋاناتلارمۇ راھەتكە چىقىپ قالىدۇ».

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل ئەبۇقەھزەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: زەييات ياكى ئىبنى زەييادنىڭ زامانىدا بىر ئادەم چوڭلۇقى ئۇرۇقچىلاردەك بۇغداي بار بىر خالتىنى تېپىۋالدى. بۇغدايلارغا: «بۇ ئادالەت بىلەن ئىش قىلىنىدىغان زاماننىڭ ھوسۇلىدۇر» دەپ يېزىلغان ئىدى.

﴿**اللە ئۇلارنى تەۋبە قىلسۇن، دەپ قىلمىشلىرىنىڭ بىر قىسمىنىڭ (جازاسىنى) ئۇلارغا تېتىتىدۇ**﴾ يەنى اللە تەرىپىدىن ئۇلارغا قىلىنغان سىناق ۋە ئۇلارنىڭ يامان قىلمىشلىرىغا بولغان جازاسى بولسۇن ئۈچۈن ۋە ئۇلارنىڭ گۇناھ - مەسىيەتلىرىدىن يېنىشى ئۈچۈن اللە ئۇلارنى مالىلىرىغا، جانلىرىغا ۋە زىرائەتلىرىگە يېتىدىغان زىيان بىلەن سىنايدۇ. اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ (كۇفرىدىن ۋە گۇناھتىن) قايتىشلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنى قاتتىقچىلىق ۋە كەڭچىلىك بىلەن سىنىدۇق﴾[1].

﴿**(ئى مۇھەممەد! مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، يەر يۈزىدە سەير قىلىڭلار، ئۆتكەنكىلەرنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قارىڭلار (ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلارنىڭ جايلىرىغا قارىڭلارکى، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقلىرىنىڭ ئاقىۋىتى قانداق بولغان، اللە تائالا ئۇلارنىڭ دىيارلىرىنى خاراپ قىلىپ، ئۇلارنى ئىبرەت ئالغۇچىلار ئۈچۈن ئىبرەت قىلدى) ئۇلارنىڭ تولىسى مۇشرىك ئىدى**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى، بېرىلگەن نېمەتلەرگە تۆزكورلۇق قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا چۈشكەن ئازاب - ئوقۇبەتكە قارىڭلار.

* * * * * * *

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ ٱلْقَيِّمِ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ ۖ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۥ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٤٥﴾

اللە تەرىپىدىن كېلىدىغان، قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان كۈن (يەنى قىيامەت) كېلىشتىن ئىلگىرى تۇغرا دىنغا يۈزلەنگىن، بۇ كۈنىدە ئۇلار (ئىنكار بىر پىرقىسى جەننەتكە، بىر پىرقىسى جەھەننەمگە) ئايرىلىدۇ[43]. كىمكى كاپىر بولسا (دوزاختا ئەبەدىي قېلىپ) كۇفرىنىڭ جازاسىنى ئۆزى تارتىدۇ، كىملەركى ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۆزلىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) جاي راستلايدۇ[44]. اللە ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى مەرھەمىتىدىن مۇكاپاتلايدۇ، اللە ھەقىقەتەن كاپىرلارنى دوست تۇتمايدۇ[45].

قىيامەت كېلىشتىن ئىلگىرى توغرا دىنغا يۈزلىنىشكە بۇيرۇش توغرىسىدا

اللە تائالا بەندىلىرىنى ئۆزىگە ئىتائەت قىلىپ توغرا دىنغا تېز يۈزلىنىشكە، ياخشىلىقلارنى قىلىش ئۈچۈن ئالدىراشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە تەرىپىدىن كېلىدىغان، قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان كۈن**

[1] سۈرە ئەئرافى 168 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

(قىيامەت) كېلىشتىن ئىلگىرى توغرا دىنغا يۈزلەنگىن﴾ يەنى الله قىيامەت كۈنىنىڭ كېلىشىنى ئىراده قىلسا، ھېچكىم ئۇنىڭغا قارشى تۇرالمايدۇ.

﴿**بۇ كۈندە ئۇلار ئايرىلىدۇ**﴾ يەنى پىرقە - پىرقىگە ئايرىلىدۇ. بىر پىرقە جەننەتتە، يەنە بىر پىرقە دوزاختا بولىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كىمكى كاپىر بولسا، (دوزاختا ئەبەدىي قېلىپ) كۇفرىنىڭ جازاسىنى ئۆزى تارتىدۇ. كىملەركى ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۆزلىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) جاي راستلايدۇ. الله ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى مەرھەمىتىدىن مۇكاپاتلايدۇ**﴾ يەنى الله ئۇلارنى بىر ياخشىلىققا ئون ھەسسىدىن 700 ھەسسىگىچە، بەلكى، الله خالىغان مىقدارىدا، ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ بولغان ئارتۇق مۇكاپات بىلەن مۇكاپاتلايدۇ. ﴿**الله ھەقىقەتەن كاپىرلارنى دوست تۇتمايدۇ**﴾ شۇنداق تۇرۇقلۇق الله ئۇلارغا ئادىللىق قىلىدۇ، زۇلۇم قىلمايدۇ.

* * * * * * *

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَن يُرْسِلَ ٱلرِّيَاحَ مُبَشِّرَٰتٍ وَلِيُذِيقَكُم مِّن رَّحْمَتِهِۦ وَلِتَجْرِىَ ٱلْفُلْكُ بِأَمْرِهِۦ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَآءُوهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَٱنتَقَمْنَا مِنَ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا۟ ۖ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

الله نىڭ سىلەرگە ئۆزىنىڭ رەھمىتىنى تېتىتىش ئۈچۈن، ئەمرى بويىچە كېمىلەرنى دېڭىزلاردا ماڭدۇرۇش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ مەرھەمىتىدىن تىلىشىڭلار ئۈچۈن، شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن، شامالالارنى يامغۇر بىلەن خۇش خەۋەر بەرگۈچى قىلىپ ئەۋەتىشى الله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر[46]. (ئى مۇھەممەد!) شۇبھىسىزكى، سەندىن ئىلگىرى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى قەۋمىگە (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق، ئۇ پەيغەمبەرلەر ئۇلارغا (ئۆزلىرىنىڭ راست پەيغەمبەرلىكلىرىنى ئىسپاتلايدىغان) نۇرغۇن روشەن مۆجىزىلەرنى ئېلىپ كەلدى (ئۇلار مۆجىزىلەرنى ئىنكار قىلىپ ئاسىيلىق قىلدى)، ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالىدۇق، مۆمىنلەرگە ياردەم قىلىش بىزگە تېگىشلىك بولدى[47].

شامالالارنىڭ الله تائالانىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنسانلارغا بەرگەن نېمەتلىرىنى بايان قىلىدۇ. الله، رەھمىتى بولغان يامغۇر يېغىشتىن بۇرۇن يامغۇرنىڭ ياغدىغانلىقى بىلەن خۇش - خەۋەر بەرگۈچى شامالالارنى ئەۋەتىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله نىڭ سىلەرگە ئۆزىنىڭ رەھمىتىنى تېتىتىش ئۈچۈن**﴾ يەنى الله يامغۇرنى ياغدۇرىدۇ. ئاندىن يامغۇر بىلەن بەندىلەرگە ھاياتلىق بېغىشلايدۇ ۋە يۇرتلارنى كۆكەرتىدۇ.

﴿**ئەمرى بويىچە كېمىلەرنى دېڭىزلاردا ماڭدۇرۇش ئۈچۈن**﴾ يەنى دېڭىزدا كېمىلەر پەقەت شامال بىلەن ماڭىدۇ. ﴿**ئۆزىنىڭ مەرھەمىتىدىن تىلىشىڭلار ئۈچۈن**﴾ يەنى تىجارەتلەرده، تۇرمۇش يوللىرىدا رايوندىن رايونغا، يۇرتتىن يۇرتقا قىلغان سەپەر قىلىشلىرىڭلاردا، ﴿**شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن**﴾ يەنى سىلەرگە بېرىلگەن سان - ساناقسىز، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا نېمەتلەر ئۈچۈن الله تائالاغا شۈكۈر قىلىسىلەر.

﴿**(ئى مۇھەممەد!) شۇبھىسىزكى، سەندىن ئىلگىرى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى قەۋمىگە (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق، ئۇ پەيغەمبەرلەر ئۇلارغا (ئۆزلىرىنىڭ راست پەيغەمبەرلىكلىرىنى ئىسپاتلايدىغان) نۇرغۇن روشەن مۆجىزىلەرنى ئېلىپ كەلدى (ئۇلار مۆجىزىلەرنى ئىنكار قىلىپ ئاسىيلىق قىلدى)، ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالىدۇق**﴾ بۇ الله تائالا تەرىپىدىن بەندىسى ۋە ئەلچىسى مۇھەممەد

www.munber.org

ئەلەيھىسسالامغا ببرىلگەن تەسەللىدۇر، چۈنكى، ئۇنى ئۆز قەۋمىدىن ۋە باشقا ئىنسانلاردىن نۇرغۇن كىشىلەر ئىنكار قىلغان بولسىمۇ ئۇ ئىنكار قىلىنغان يالغۇز پەيغەمبەر ئەمەس ئىدى، شەك - شۇبھىسىزكى، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرمۇ ئۆز قەۋملىرىگە روشەن دەللىلەرنى ئېلىپ كەلگەن تۇرۇقلۇق ئىنكار قىلىنغان ئىدى. لېكىن الله پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلارنى ۋە ئۇلارغا قارشى چىققانلارنى جازالىدى. مۆمىنلەرنى پەيغەمبەرلەر بىلەن بىللە قۇتۇلدۇردى.

﴿**مۆمىنلەرگە ياردەم قىلىش بىزگە تېگىشلىك بولدى**﴾ يەنى بۇ ھەقىقەتتۇر. كەرەملىك الله ئىكرام ۋە مەرھەمەت قىلىش يۈزىسىدىن ئۇنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿پەرۋەردىگارىڭلار (بەندىلىرىگە) رەھمەت قىلىشنى (ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن) ئۆز ئۈستىگە ئالدى﴾[1].

* * * * * * *

ٱللَّهُ ٱلَّذِى يُرۡسِلُ ٱلرِّيَٰحَ فَتُثِيرُ سَحَابٗا فَيَبۡسُطُهُۥ فِى ٱلسَّمَآءِ كَيۡفَ يَشَآءُ وَيَجۡعَلُهُۥ كِسَفٗا فَتَرَى ٱلۡوَدۡقَ يَخۡرُجُ مِنۡ خِلَٰلِهِۦۖ فَإِذَآ أَصَابَ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦٓ إِذَا هُمۡ يَسۡتَبۡشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن كَانُواْ مِن قَبۡلِ أَن يُنَزَّلَ عَلَيۡهِم مِّن قَبۡلِهِۦ لَمُبۡلِسِينَ ﴿٤٩﴾ فَٱنظُرۡ إِلَىٰٓ ءَاثَٰرِ رَحۡمَتِ ٱللَّهِ كَيۡفَ يُحۡىِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحۡىِ ٱلۡمَوۡتَىٰۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٥٠﴾ وَلَئِنۡ أَرۡسَلۡنَا رِيحٗا فَرَأَوۡهُ مُصۡفَرّٗا لَّظَلُّواْ مِنۢ بَعۡدِهِۦ يَكۡفُرُونَ ﴿٥١﴾

الله شامالالارنى ئەۋەتىپ بۇلۇتنى قوزغايدۇ، ئاندىن ئۇنى ئاسماندا خالىغىنى بويىچە تارقىتىدۇ، (گاھى) ئۇنى تارقاق پارچىلارغا بۆلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن يامغۇرنىڭ بۇلۇتنىڭ ئارىسىدىن چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن، الله يامغۇرنى خالىغان بەندىلىرىنىڭ ئۈستىگە ياغدۇرغان چاغدا، ئۇلار دەرھال خۇشال بولۇپ كېتىدۇ[48]. ھالبۇكى، ئۇلار يامغۇر يېغىشتىن بۇرۇن ھەقىقەتەن ئۈمىدسىزلىنىپ كەتكەن ئىدى[49]. الله نىڭ رەھمىتىنىڭ نەتىجىلىرىگە قارىغىنىكى، ئۇ زېمىننى ئۆلگەندىن كېيىن قانداق تىرىلدۈرىدۇ، شۇبھىسىزكى، الله ھەقىقەتەن ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرگۈچىدۇر، الله ھەممە نەرسىگە قادىردۇر[50]. ئەگەر بىز (زىرائەتكە زىيانلىق) شامالنى ئەۋەتسەك، ئۇلار (شامالنىڭ تەسىرىدىن) زىرائەتنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرسە، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار (الله نىڭ ئىلگىرىكى نېمەتلىرىگە) كۇفرىلىق قىلىدۇ[51].

زېمىننى تىرىلدۈرۈش ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىدىغانلىقىنىڭ دەلىلى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا يامغۇر ياغدۇرىدىغان بۇلۇتنى قانداق يارىتىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله شامالالارنى ئەۋەتىپ بۇلۇتنى قوزغايدۇ**﴾ بىر قانچە كىشىلەرنىڭ بايان قىلغىنىدەك غالىب ۋە بۈيۈك الله بۇلۇتنى دېڭىز يۈزىدىن ياكى ئۆزى خالىغان ئورۇندىن قوزغايدۇ.

﴿**ئاندىن ئۇنى ئاسماندا خالىغىنى بويىچە تارقىتىدۇ**﴾ يەنى ئۇ بۇلۇتنى ئۇزارتىپ، كۆپەيتىپ، ئاۋۇتىدۇ، چېچىلاڭغۇ بۇلۇتنى ئاۋۇتۇپ، سەن ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرۈپ تۇرغان قالقاندەك بۇلۇتنى پەيدا

[1] سۈرە ئەنئام 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلىدۇ، ئاندىن ئۇنى تارقىتىدۇ. تاكى ئۇ ئۇيۇق ئەتراپىنى قاپلايدۇ. سۇ بىلەن توشقۇزۇلغان ئېغىر بۇلۇت بەزىدە دېڭىز تەرەپتىن كېلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله نىڭ رەھمىتى (يەنى يامغۇر) مەيدانغا كېلىش ئالدىدا الله بېشارەتچى قىلىپ شامالالارنى ئەۋەتىدۇ. شامالالار ئېغىر بۇلۇتلارنى كۆتۈرگەن چاغدا ئۇلارنى ئۆلۈك (يەنى قاغجىراپ ياتقان گىياسىز) جايلارغا سۈرىمىز. ئۇنىڭدىن يامغۇر ياغدۇرۇپ تۇرلۇك - تۇرلۇك مېۋىلەرنى چىقىرىمىز، ئىبرەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (زېمىنىدىن مېۋىلەرنى چىقارغانىدەك، قىيامەتتە) ئۆلۈكلەرنى قەبرىلىرىدىن چىقىرىمىز﴾[1].

﴿**الله شامالالارنى ئەۋەتىپ بۇلۇتنى قوزغايدۇ، ئاندىن ئۇنى ئاسماندا خالىغىنى بويىچە تارقىتىدۇ (گاھى) ئۇنى تارقاق پارچىلارغا بۆلىدۇ**﴾ زەھھاك: الله ئۇنى قاتمۇقات بۇلۇتقا ئايلاندۇرىدۇ، دېدى. باشقىلار: الله ئۇنى سۇيى كۆپ قارا بۇلۇتقا ئايلاندۇرىدۇ. سەن ئۇنى سۇيى مول، ئېغىر، يەر يۈزىگە يېقىن ھالەتتە كۆرىسەن، دېدى.

﴿**شۇنىڭ بىلەن يامغۇرنىڭ بۇلۇتنىڭ ئارىسىدىن چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن**﴾ يەنى يامغۇرنىڭ ئەنە شۇ بۇلۇتنىڭ ئارىسىدىن تامچىلاپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن. ﴿**الله يامغۇرنى خالىغان بەندىلىرىنىڭ ئۈستىگە ياغدۇرغان چاغدا، ئۇلار دەرھال خۇشال بولۇپ كېتىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ يامغۇرغا ئېھتىياجى بولغانلىقتىن، يامغۇرنىڭ يېتىپ كېلىپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە يېغىشى بىلەن ئۇلار خۇشال بولۇپ كېتىدۇ.

﴿**ھالبۇكى، ئۇلار يامغۇر - يېغىشتىن بۇرۇن ھەقىقەتەن ئۈمىدسىزلىنىپ كەتكەن ئىدى**﴾ ئايەتنىڭ مەنىسى: بۇ يامغۇر ئۈستىگە ياغقان ئەنە شۇ قەۋم بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۆزلىرىگە يامغۇرنىڭ يېغىشىدىن ئۈمىدسىزلىنىپ قاتتىق قۇرغاقچىلىقتا قالغان ئىدى. يامغۇر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە قاتتىق ئېھتىياجلىق چاغدا ياغدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا كاتتا خۇشاللىق بولدى. بۇ خۇشاللىقنىڭ سەۋەبى: ئۇلار يامغۇر يېغىشتىن ئىلگىرى ھەقىقەتەن يامغۇرغا ئېھتىياجلىق ئىدى. ئۇنىڭدىن بۇرۇن ئۇلارغا ئۇزۇن ۋاقىتقىچە يامغۇر ياغمىدى. ئۇلار يامغۇرنى كۈتتى. لېكىن، يامغۇر كېچىكتى. ئاندىن ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتتى. ئۇلار يامغۇرنىڭ يېغىشىنى يەنە كۈتتى. يامغۇر يەنە ياغمىدى. ئاندىن ئۇلار يامغۇردىن ئۈمىدىنى ئۈزگەن چاغدا يامغۇر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە تۇيۇقسىزلا يېغىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ چۆلدەرەپ قاقاس بولۇپ كەتكەن يەرلىرى بىردىنلا جانلىنىپ كۆپۈشۈپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن الله ئۇلارغا تۇرلۇك چىرايلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بەردى.

شۈبھىسىزكى الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله نىڭ رەھمىتىنىڭ نەتىجىلىرىگە قارىغىنكى**﴾ يەنى يامغۇرغا قارىغىنكى ﴿**ئۇ زېمىننى ئۆلگەندىن كېيىن قانداق تىرىلدۈرىدۇ**﴾ ئاندىن الله زېمىننى تىرىلدۈرگەنلىكى بىلەن ئۆلگەندىن كېيىن پارچە - پارچە بولۇپ تىتىلىپ كەتكەن جەسەتلەرنى تىرىلدۈرىدىغانلىقىغا ئىشارەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۈبھىسىزكى، الله ھەقىقەتەن ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرگۈچىدۇر**﴾ يەنى شەك - شۈبھىسىزكى، زېمىننى تىرىلدۈرگەن زات ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە ئەلۋەتتە قادىردۇر. ﴿**الله ھەممە نەرسىگە قادىردۇر**﴾.

﴿**ئەگەر بىز (زىرائەتكە زىيانلىق) شامالنى ئەۋەتسەك، ئۇلار (شامالنىڭ تەسىرىدىن) زىرائەتنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرسە، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار (الله نىڭ ئىلگىرىكى نېمەتلىرىگە) كۇفرىلىق قىلىدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار تېرىغان، ئۈسۈپ يېتىلىپ، ياشىرىپ ئۆز غولى بىلەن ئۈرە تۇرغان زىرائەتكە قۇرۇتۇپ تاشلىغۇچى شامالنى ئەۋەتسەك، ئاندىن ئۇلار ئۇ زىرائەتنىڭ شامالنىڭ

[1] سۈرە ئەئرافى 57 - ئايەت.

www.munber.org

تەسىرى بىلەن سارغىيىۋاتقانلىقىنى، قۇرۇشقا باشلاۋاتقانلىقىنى كۆرسە، بۇ ھالدا ئۇلار ئۆزلىرىگە ئىلگىرى بېرىلگەن نېمەتلەرگە ھەقسىزلىقىنى كۆپۈرلۈق قىلىپ تاشلايدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر تېرىغان زىرائەتنى دەپ بېقىڭلارچۇ؟ ئۇنى سىلەر ئۈندۈرۈدىڭلارمۇ ياكى بىز ئۈندۈرۈپ (دان چىقىدىغان زىرائەت قىلىپ ئۆستۈرۈدۈقمۇ) ئەگەر بىز خالىساق ئەلۋەتتە ئۇنى دانسىز قۇرۇق چۆپكە ئايلاندۇراتتۇق - دە، سىلەر ئەجەبلىنىپ قايغۇراتتىڭلار. سىلەر: «بىز ھەقسىزلىكىمىز (ئەمگەك بىلەن ئۇرۇقنى) زىيان تارتتۇق. بەلكى بىز (رىزىقتىن) مەھرۇم قالدۇق» (دەيتتىڭلار)﴾[1].

* * * * * * *

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ ٱلْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا وَلَّوْا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَآ أَنتَ بِهَٰدِ ٱلْعُمْىِ عَن ضَلَٰلَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

شۇبھىسىزكى، سەن ئۆلۈكلەرگە (سۆزۈڭنى) ئاڭلىتالمايسەن، ئارقىسىغا قاراپ يۈز ئۆرۈگەن كاساللارغىمۇ چاقىرىقىڭنى ئاڭلىتالمايسەن[52]. كورلارنىمۇ گۇمراھلىقتىن قۇتقۇزۇپ توغرا يولغا سالالمايسەن، سەن پەقەت بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىشىنىدىغانلارغىلا (سۆزۈڭنى) ئاڭلىتالايسەن، ئۇلار مۇسۇلمانلاردۇر[53].

كاپىرلارنىڭ ئۆلۈككە، گاسقا ۋە قارىغۇغا ئوخشايدىغانلىقى توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: خۇددى قەبرىلەردىكى ئۆلۈكلەرگە سۆزۈڭنى ئاڭلىتىش سېنىڭ قولۇڭدىن كەلمىگىنىدەك، ھەقنى ئاڭلاشتىن قۇلاقلىرى گاس بولغان كىشىلەرگىمۇ سۆزۈڭنى يەتكۈزەلمەيسەن. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار سەندىن يۈز ئۆرىدۇ. شۇنداقلا ھەقنى كۆرۈشكە كورلۇق قىلغان ئادەملەرنى توغرا يولغا باشلاشقا ۋە ئۇلارنى گۇمراھلىقلىرىدىن قايتۇرۇشقا قادىر بولالمايسەن. بەلكى ئۇنداق قىلىش ئاللاھ تائالاغا مەنسۇبتۇر.

ئاللاھ خالىسىلا ھەقسىزلىكىمىز بىلەن تىرىكلەرنىڭ ئاۋازلىرىنى ئۆلۈكلەرگە ئاڭلىتىدۇ. خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ. خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ. بۇ ئاللاھ تائالادىن باشقا بىرمۇ ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس. شۇڭا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سەن پەقەت بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىشىنىدىغانلارغىلا (سۆزۈڭنى) ئاڭلىتالايسەن، ئۇلار مۇسۇلمانلاردۇر**﴾ يەنى ئۇلار ئاللاھ تائالاغا بويسۇنغۇچىلاردۇر. دەۋەتنى قوبۇل قىلغۇچىلاردۇر. ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلغۇچىلاردۇر. ئەنە شۇلار ھەقنى ئاڭلايدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىدۇ. بۇ مۆمىنلەرنىڭ ئەھۋالىدۇر. يۇقىرىسىدىكى كاپىرلارنىڭ مىسالىدۇر.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(سۆزۈڭگە) ھەقىقىي قۇلاق سالىدىغانلار (سېنىڭ دەۋىتىڭنى) قوبۇل قىلىدۇ (سۆزۈڭگە قۇلاق سالمىغانلار ئۆلۈكلەرنىڭ ئورنىدا) ئۆلۈكلەرنى ئاللاھ تىرىلدۈرىدۇ. ئاندىن ئۇلار ئاللاھ نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدۇ﴾[2].

---

[1] سۈرە ۋاقىئە 63 — 67 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ئەنئام 36 - ئايەت.

www.munber.org

مۇمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: ﴿**شۇبھىسىزكى، سەن ئۆلۈكلەرگە (سۆزۈڭنى) ئاڭلىتالمايسەن**﴾ دېگەن بۇ ئايەتنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەرنىڭ خاتا چۈشەنچىسىنى توغرىلاش ئۈچۈن دەلىل قىلغان ئىدى. ۋەقە مۇنداق بولغان: بەدرى ئۇرۇشىدا ئۆلتۈرۈلگەن مۇشرىكلار ئوچ كۈندىن كېيىن بەدرى قۇدۇقىغا تاشلانغاندا، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلۈكلەرگە تاپا - تەنە ۋە مالامەت قىلىپ خىتاب قىلغانلىقى ھەتتا ئۆمەرنىڭ ئۇنىڭغا: «ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئۆلۈپ تاپقا ئايلىنىپ كەتكەن قەۋمگە خىتاب قىلامسەن؟ دەپ سورىغانلىقى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات اللە بىلەن قەسەمكى، ئۇلار مېنىڭ دەۋاتقان سۆزۈمنى سىلەردىن ياخشىراق ئاڭلايدۇ. لېكىن ئۇلار جاۋاب قايتۇرالمايدۇ» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان ئىدى.

شۇنىڭ بىلەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۇ ھەدىسنى چۈشەندۈرۈپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلدى: «شەك - شۇبھىسىزكى، ئۇلار ھازىر مېنىڭ ئۇلارغا يەتكۈزگەن سۆزۈمنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى چوقۇم بىلىدۇ».

قەتادە: اللە ئۇلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاپا - تەنە، مالامەت ۋە لەنەت قىلىش يۈزىسىدىن قىلغان سۆزىنى ئۇلارنىڭ ئاڭلىشى ئۈچۈن تىرىلدۈرىدۇ، دېدى.

* * * * * * *

۞ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنۢ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنۢ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾

اللە سىلەرنى ئاجىز ياراتتى، ئاندىن سىلەرنى ئاجىزلىقتىن كۈچلۈك قىلدى، ئاندىن (سىلەرنى) كۈچلۈكلۈكتىن ئاجىز قىلدى ۋە (سىلەرگە) قېرىلىقنى يەتكۈزدى، اللە نېمىنى خالىسا شۇنى ياراتىدۇ، ئۇ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر﴿54﴾.

ئىنسانىنىڭ ياراتىلىش ۋە ياشاش باسقۇچلىرى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنسانىنىڭ باسقۇچتىن باسقۇچقا يۆتكىلىپ بىر قانچە باسقۇچلاردا ياراتىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. ئىنسانىنىڭ ئەسلى تۇپراقتىن ياراتىلدى. ئاندىن ئابى مەنىيدىن، ئاندىن لەختە قاندىن، ئاندىن بىر پارچە گۆشتىن ياراتىلدى. ئاندىن ئۇ سۆڭەككە ئايلىنىدۇ. ئاندىن سۆڭەككە گۆش قوندۇرۇلىدۇ. ئۇنىڭغا جان كىرگۈزىلىدۇ. ئاندىن ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن زەئىپ، ئاجىز ۋە كۆچسىز ھالەتتە تۇغۇلىدۇ. ئاندىن ئاستا - ئاستا ئۆسۈپ كىچىك بالىغا ئايلىنىدۇ. ئاندىن ئۆسمۈرگە، ئاندىن قىرانىغا يەتكەن يىگىتكە ئايلىنىدۇ.

بۇ ئۇنىڭ ئاجىزلىقتىن كېيىن كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغان ۋاقتىدۇر. ئاندىن كۈچى ئازلاشقا باشلاپ ئوتتۇرا ياشلىق ھالىتىگە كېلىدۇ، ئاندىن قېرىيدۇ. ئۇ ئۇنىڭ كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغاندىن كېيىن ئاجىزلىغان ۋاقتىدۇر. بۇ ۋاقىتتا ئىراده، ھەرىكەت ۋە كۈچ ئاجىزلايدۇ، چاچ ئاقىرىدۇ، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا سۇپەتلەر ئۆزگىرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئاندىن سىلەرنى كۈچلۈكتىن ئاجىز قىلدى ۋە سىلەرگە قېرىلىقنى يەتكۈزدى. اللە نېمىنى خالىسا شۇنى ياراتىدۇ**﴾ يەنى نېمىنى خالىسا شۇنى قىلىدۇ. بەندىلىرىگە نېمىنى ئىراده قىلسا شۇ بويىچە ئىش قىلىدۇ. ﴿**ئۇ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر. ھەممىگە قادىردۇر**﴾.

* * * * * * *

www.munber.org

وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يُقْسِمُ ٱلْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا۟ غَيْرَ سَاعَةٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَانُوا۟ يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ وَٱلْإِيمَٰنَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِى كِتَٰبِ ٱللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْبَعْثِ ۖ فَهَٰذَا يَوْمُ ٱلْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنفَعُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

قىيامەت قايىم بولغان كۈندە مۇشرىكلار (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا ۋاقىت تۇرغانلىقىغا قەسەم قىلىدۇ، ئۇلار دۇنيادىكى چاغلىرىدىمۇ مۇشۇنداق يالغانچىلىق قىلاتتى[55]. ئىلمى بار، ئىمانى بار ئادەملەر ئېيتتى: «سىلەر الله نىڭ تەقدىرى بويىچە (دۇنيادا ۋە قەبرىلەردە) قىيامەت كۈنىگىچە قالدىڭلار، مانا بۇ قىيامەت كۈنىدۇر، لېكىن سىلەر بىلمەيتتىڭلار (يەنى قىيامەتنىڭ ھەقلىقىغا ئىشەنمەيتتىڭلار)[56]. بۇ كۈندە زالىملارنىڭ (ئېيتقان) ئۆزرىسىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ، ئۇلاردىن ئۇلارنىڭ (تەۋبە قىلىشى يا ئىتائەت قىلىشى بىلەن) الله نى رازى قىلىشمۇ تەلەپ قىلىنمايدۇ[57].

كاپىرلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە نادانلىق قىلىشى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە كاپىرلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى دۆتلۈكىنى خەۋەر قىلىدۇ. ئۇلار دۇنيادا بۆتلارغا چوقۇنۇشتەك رەزىل قىلمىشلارنى قىلدى. ئاخىرەتتە ئۇلار ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ دۆتلۈك قىلىدۇ. مەسىلەن ئۇلار: دۇنيادا پەقەت ئازغىنا بىر سائەتلا تۇرىدۇق دەپ الله تائالاغا قەسەم ئىچىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇنداق دېيىشتىكى مەقسىتى ئۆزلىرىگە قارشى پاكىت تۇرغۇزۇلماسلىقى ئۈچۈندۇر. لېكىن ئۇلارنىڭ ئۆزىرە ئېيتىشىغا مۆھلەت بېرىلمەيدۇ.

﴿**ئۇلار دۇنيادىكى چاغلىرىدىمۇ مۇشۇنداق يالغانچىلىق قىلاتتى. ئىلمى بار، ئىمانى بار ئادەملەر ئېيتتى: «سىلەر الله نىڭ تەقدىرى بويىچە (دۇنيادا ۋە قەبرىلەردە) قىيامەت كۈنىگىچە قالدىڭلار»**﴾ يەنى مۆمىن ئالىملار خۇددى دۇنيادا ئۇلارغا قارشى پاكىت تۇرغۇزغانىدەك، قىيامەتتىمۇ ئۇلار دۇنيادا پەقەت ئازغىنا ۋاقىت تۇردۇق دەپ قەسەم قىلغان چاغدا، ئۇلارغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەر الله نىڭ تەقدىرى بويىچە (دۇنيادا ۋە قەبرىلەردە) قىيامەت كۈنىگىچە قالدىڭلار**﴾ يەنى الله بەلگىلىگەن ئەمەللىرىڭلارنىڭ تەقدىرى بويىچە سىلەر يارىتىلغان كۈندىن تارتىپ قەبرىلىرىڭلاردىن چىقىرىلغان كۈنگە قەدەر دۇنيادا تۇردۇڭلار ﴿**لېكىن سىلەر بىلمەيتتىڭلار (يەنى قىيامەتنىڭ ھەقلىقىغا ئىشەنمەيتتىڭلار)**﴾.

﴿**بۇ كۈندە**﴾ يەنى قىيامەت كۈنىدە ﴿**زالىملارنىڭ (ئېيتقان) ئۆزرىسىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ**﴾ يەنى يامان قىلمىشلىرىدىن ئۇلارنىڭ ئېيتقان ئۆزرىلىرى ئۇلارغا پايدىسىزدۇر. ﴿**ئۇلاردىن ئۇلارنىڭ الله نى رازى قىلىشمۇ تەلەپ قىلىنمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلىپ ۋە الله تائالاغا ئىتائەت قىلىپ الله تائالانى رازى قىلىشى ئۈچۈن ئۇلار دۇنياغىمۇ قايتۇرۇلمايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇلار (الله دىن) رازىلىق تىلىسە، ھەرگىز رازىلىققا ئېرىشەلمەيدۇ﴾[1].

* * * * * * *

[1] سۈرە فۇسسىلەت 24 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَلَقَدۡ ضَرَبۡنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٖۚ وَلَئِن جِئۡتَهُم بِـَٔايَةٖ لَّيَقُولَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا مُبۡطِلُونَ ٥٨ كَذَٰلِكَ يَطۡبَعُ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلَّذِينَ لَا يَعۡلَمُونَ ٥٩ فَٱصۡبِرۡ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞۖ وَلَا يَسۡتَخِفَّنَّكَ ٱلَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ٦٠

شەك - شۇبھىسىزكى، بۇ قۇرئاندا كىشىلەرگە تۈرلۈك مىساللارنى بايان قىلدۇق، ئەگەر سەن ئۇلارغا (قۇرئان ئايەتلىرىدىن) بىرەر ئايەتنى كەلتۈرسەڭ، كاپىرلار (دىللىرى قەساۋەتلىشىپ كەتكەنلىكتىن) چوقۇم ئېيتىدۇكى، «سىلەر پەقەت يالغانچىلار سىلەر»[58]. (اللە نەڭ بىرلىكىنى) بىلمەيدىغان (كۇففار) لارنىڭ دىللىرىنى مۇشۇنداق پېچەتلەيمىز[59]. (ئى مۇھەممەد!) (مۇشرىكلارنىڭ ئەزىيەتلىرىگە) سەۋر قىلغىن، اللە نەڭ (ساڭا نۇسرەت ئاتا قىلىش ۋە دىنىڭنى ئۈستۈنلۈككە ئىگە قىلىش) ۋەدىسى ھەقىقەتەن ھەقتۇر، (ئاخىرەتكە) ئىشەنمەيدىغانلار سېنى دىققەت قىلىپ قويمىسۇن[60].

قۇرئاندا تەمسىللەرنىڭ كەلتۈرۈلىشى، كاپىرلارنىڭ بۇ تەمسىللەردىن ئىبرەت ئالمايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**شەك - شۇبھىسىزكى، بۇ قۇرئاندا كىشىلەرگە تۈرلۈك مىساللارنى بايان قىلدۇق**﴾ يەنى شۇبھىسىزكى، بىز قۇرئاندا ئۇلارغا ھەقنى بايان قىلدۇق ۋە ئۇنى روشەنلەشتۈرۈپ بەردۇق. ئۇلارغا ھەقىقەت ئايدىڭلاشسۇن ۋە ئۇلار ئۇنىڭغا ئەگەشسۇن دەپ تۈرلۈك مىساللارنى كەلتۈردۇق.

﴿**ئەگەر سەن ئۇلارغا (ئۇلارغا ئايەتلىرىدىن) بىرەر ئايەتنى كەلتۈرسەڭ، كاپىرلار چوقۇم ئېيتىدۇكى: «سىلەر پەقەت يالغانچىلار سىلەر»**﴾ يەنى ئەگەر ئۇلار قانداقلىكى مۆجىزىنى كۆرسە، ئۇ مۆجىزە مەيلى ئۇلارنىڭ تەلىپى بويىچە بولسۇن ياكى باشقا بىر مۆجىزە بولسۇن، ئۇلار ئۇنىڭغا ئىشەنمەيدۇ، ئۇنى سېھىر ۋە يالغان دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. ئۇلار ئاينىڭ يېرىلىشى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشىغان مۆجىزىلەر ھەققىدىمۇ سۆزلەرنى قىلغان اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿شۇبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەر كۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[1].

﴿**(اللە نەڭ بىرلىكىنى) بىلمەيدىغان (كۇففار) لارنىڭ دىللىرىنى مۇشۇنداق پېچەتلەيمىز. (ئى مۇھەممەد!) (مۇشرىكلارنىڭ ئەزىيەتلىرىگە) سەۋر قىلغىن، اللە نەڭ (ساڭا نۇسرەت ئاتا قىلىش ۋە دىنىڭنى ئۈستۈنلۈككە ئىگە قىلىش) ۋەدىسى ھەقىقەتەن ھەقتۇر**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! ئۇلارنىڭ مۇخالىپەتچىلىك قىلغانلىقىغا ۋە ھەق بىلەن قارشىلاشقانلىقىغا سەۋر قىلغىن، اللە تائالا چوقۇم مۇشرىكلارغا قارشى ساڭا ياردەم بېرىش، ساڭا ۋە ساڭا ئەگەشكەنلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشى ئاقىۋەت بېرىش ھەققىدە ساڭا بەرگەن ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ.

﴿**(ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلار سېنى دىققەت قىلىپ قويمىسۇن**﴾ يەنى اللە سېنى ئەۋەتكەن نەرسە ئۈستىدە چىڭ تۇرغىن، ئۇ ھەقتۇر. ئۇنىڭدا شەك يوقتۇر. ئۇنىڭدىن بۇرۇلۇپ كەتمىگىن. ئۇنىڭدىن باشقا نەرسىدە ئەگىشىشكە تېگىشلىك ھىدايەت يولى بولمايدۇ، بەلكى ھەقنىڭ ھەممىسى قۇرئانغا ئىخچاملانغاندۇر.

---

[1] سۈرە يۇنۇس 96 — 97 - ئايەت.

www.munber.org

بۇ ئۇلۇغ سۈرىنىڭ پەزىلىتى ۋە ئۇنى بامدات نامىزىدا ئوقۇشنىڭ ياخشى ئىكەنلىكى ھەققىدىكى رىۋايەت توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىنىڭ بىرىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلار بىلەن بامدات نامىزىنى ئوقۇدى. نامازدا سۈرە رۇمنى ئوقۇپ قىرائەتتە سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قالدى ـ دە، ئاندىن مۇنداق دېدى: «بەزى كىشىلەرنىڭ تاھارەتنى ياخشى ئالماي بىز بىلەن نامازغا ئوقۇغانلىقى سەۋەبىدىن بىز قىرائەتتە ئېلىشىپ كېتىمىز، سىلەردىن كىمكى، بىز بىلەن نامازغا ئوقۇسا، تاھارەتنى ياخشى ئالسۇن». بۇ ھەدىستە ئاجايىپ سىر، ھەيران قالارلىق خەۋەر باردۇر. ئۇ بولسىمۇ ئىقتىدا قىلغان كىشىلەرنىڭ تاھارىتىدىكى نۇقسانىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەسىر قىلىشىدۇر. بۇ ئىش ئىمامغا ئىقتىدا قىلغۇچىلارنىڭ نامىزىنىڭ ئىمامنىڭ نامىزى بىلەن ئالاقىدار ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە رۇمنىڭ تەپسىرى ئاخىرلاشتى. جىمى ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيە الله تائالاغا خاستۇر.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە لوقمان | 34 ئايەت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْحَكِيمِ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ ۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

ناھايىتى شەپقەت ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

ئەلىف، لام، مىم[1]. بۇ، ھېكمەتلىك كىتابنىڭ ئايەتلىرىدۇر[2]. (ئۇ) (تەئدىل ئەركان بىلەن) نامازنى ئوقۇيدىغان، (اللەنىڭ رەزاسىنى تىلەش يۈزىسىدىن كۆڭۈل ئازادىلىكى بىلەن) زاكات بېرىدىغان ۋە ئاخىرەتكە جەزمەن ئىشىنىدىغان ياخشى ئىش قىلغۇچى كىشىلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە رەھمەتتۇر[3 - 4]. ئاشۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە كىشىلەر) پەرۋەردىگارىنىڭ توغرا يولىدا بولغۇچىلاردۇر، ئەنە شۇلار مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر[5].

بۇ سۈرىنىڭ بېشىدىكى ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرىگە مۇناسىۋەتلىك سۆزلەر ئومۇمەن قىلىپ سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا سۆزلەندى. اللە پاك ۋە يۇكسەكتۇر. اللە بۇ قۇرئاننى ياخشى ئىش قىلغۇچىلارغا ھىدايەت، كۆڭۈللىرىگە شىپا ۋە رەھمەت بېغىشلىغۇچى قىلىپ نازىل قىلدى. ئۇلار شەرىئەتكە ئەگىشىشتە ياخشى ئەمەل قىلىدۇ. پەرز نامازنى تەئدىل ئەركانلىرى بىلەن ۋە ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇيدۇ. پەرز نامازغا ئەگەشتۈرۈپ سۈننەت نامازلارنى ۋە باشقا نەفلە نامازلارنى ئادا قىلىدۇ. ئۇستىلىرىگە پەرز بولغان زاكاتنى زاكات ئېلىشقا تېگىشلىك كىشىلەرگە بېرىدۇ. خىش - ئەقرىبالارغا سىلە - رەھىم قىلىدۇ. ئاخىرەت يۈرتىدىكى مۇكاپات ۋە جازاغا ئىشىنىدۇ.

بۇ ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىنى اللە تائالادىن كۈتىدۇ. ئەمەلىنى رىيا ئۈچۈن قىلمايدۇ. ياخشى ئەمەلىنىڭ بەدىلىگە كىشىلەردىن مۇكاپات ۋە رەھمەت تەلەپ قىلمايدۇ. كىم بۇنىڭغا مۇشۇنداق ئەمەل قىلالىسا، ئۇ، اللە تائالانىڭ مۇنۇ ئايىتىدە تۇتۇلغان كىشىلەردىن بولغان بولىدۇ: ﴿**ئەنە ئاشۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە كىشىلەر) پەرۋەردىگارىنىڭ توغرا يولىدا بولغۇچىلاردۇر**﴾ يەنى توغرا، تەپسىلىي بايان قىلىنغان، روشەن يولىنىڭ ئۈستىدە بولغۇچىلاردۇر. ﴿**ئەنە ئاشۇلار**﴾ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ﴿**مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر**﴾.

* * * * * * *

www.munber.org

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشۡتَرِي لَهۡوَ ٱلۡحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٖ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًاۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٞ مُّهِينٞ ۝٦ وَإِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِ ءَايَٰتُنَا وَلَّىٰ مُسۡتَكۡبِرٗا كَأَن لَّمۡ يَسۡمَعۡهَا كَأَنَّ فِيٓ أُذُنَيۡهِ وَقۡرٗاۖ فَبَشِّرۡهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝٧

بەزى كىشىلەر بىلىمسىزلىكتىن، (كىشىلەرنى) اللەنىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن بىھۇدە گەپلەرنى سېتىۋالىدۇ ۋە اللەنىڭ يولىنى مەسخىرە قىلىدۇ، ئەنە شۇلار خور قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ[6]. ئەگەر ئۇنىڭغا بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز (يەنى قۇرئان ئايەتلىرى) ئوقۇلۇپ بېرىلسە، گويا ئۇنى ئاڭلىمىغاندەك، ئىككى قۇلىقى ئېغىرلىشىپ قالغاندەك (اللەنىڭ ئايەتلىرىگە قۇلاق سېلىشتىن) تەكەببۇرلۇق بىلەن يۈز ئۆرۈيدۇ، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنىڭغا قاتتىق ئازاب بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن[7].

بەتبەخت كىشىلەرنىڭ بىھۇدە گەپلەر بىلەن ھەپىلىشىدىغانلىقى ۋە اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىدىن يۈز ئۆرۈيدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە يۇقىرىدىكى ئايەتلەردە بەختلىك كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ ئۆتتى. ئۇلار اللە نىڭ كىتابى بىلەن ھىدايەت تاپقان، ئۇنى ئاڭلاپ مەنپەئەت ئالغان كىشىلەردۇر. بۇ ھەقتە اللە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە سۆزلەرنىڭ ئەڭ چىرايلىقى بولغان قۇرئاننى نازىل قىلدى. (پاساھەتتە، بالاغەتتە) ئۇنىڭ بەزىسى - بەزىسىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. (ۋەز - نەسىھەتلەر، ئەھكاملار، قىسسىلەر ئۇنىڭدا) تەكرارلىنىدۇ، (قۇرئانىدىكى ئازاب ئايەتلىرىدە تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا) پەرۋەردىگاردىن قورقىدىغان كىشىلەرنىڭ بەدەنلىرى تىترەيدۇ. ئاندىن اللە نىڭ زىكرى ئۇچۇن (يەنى اللە نىڭ رەھمىتى، مەغپىرىتىگە دائىر ئايەتلەر تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا)، ئۇلارنىڭ بەدەنلىرى ۋە دىللىرى يۇمشاپ (ئارام تاپىدۇ)﴾[1].

بەختلىك كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىدىن كېيىن بەتبەخت كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلدى. ئۇلار اللە تائالانىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ بىلەن مەنپەئەت ئېلىشتىن يۈز ئۆرۈيدۇ. مۇزىكا ۋە كۆڭۈل ئېچىش ئەسۋابلىرى بىلەن ئورۇندالغان ناخشا، ئۇسسۇل، نەغمە - ناۋالارنى ئاڭلاشقا بېرىلىپ كېتىدۇ.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ اللە تائالانىڭ: ﴿**بەزى كىشىلەر بىلىمسىزلىكتىن كىشىلەرنى اللە نىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن بىھۇدە گەپلەرنى سېتىۋالىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىنى: اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇنىڭدىن ناخشا - مۇزىكىلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دەپ تەپسىر قىلدى.

قەتادە بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېدى: اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئادەم بىھۇدە گەپلەرنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن پۇل خەجلىمەسلىكى مۇمكىن، لېكىن بىرەر ئادەمنىڭ ئۆز خاھىشى بويىچە گۇمراھلىقنى ياخشى كۆرگەنلىكى ئۇنىڭ بىھۇدە گەپلەرنى سېتىۋالغانلىقى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇ ھەق سۆزنى قويۇپ باتىل سۆزنى، پايدىلىق نەرسىنى قويۇپ زىيانلىق نەرسىنى تاللايدۇ.

بەزىلەر مۇنداق دەيدۇ: اللە تائالانىڭ ﴿**بىھۇدە گەپلەرنى سېتىۋالىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىدىن: ناخشىچى قىزلارنى سېتىۋېلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئىبنى جەرىر مۇنداق دېدى: اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ئاڭلاشتىن، اللە تائالانىڭ يولىغا ئەگىشىشتىن توسىدىغان ھەرقانداق سۆز بىھۇدە سۆز ھېسابلىنىدۇ.

---

[1] سۈرە زۇمەر 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**اللّٰه نىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن**﴾ يەنى بۇنى قىلغۇچىلار پەقەت ئىسلامغا ۋە مۇسۇلمانلارغا دۈشمەنلىك قىلىش ئۈچۈن قىلىدۇ. ﴿**اللّٰه نىڭ يولىنى مەسخىرە قىلىدۇ**﴾ مۇجاھىد: ئۇلار اللّٰه تائالانىڭ يولىنى مەسخىرە قىلىدىغان يول قىلىۋالىدۇ، دېدى.

﴿**ئەنە شۇلار خور قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار اللّٰه نىڭ ئايەتلىرىنى ۋە اللّٰه تائالانىڭ يولىنى خارلىغىنىدەك، ئۇلارمۇ قىيامەت كۈنى مەڭگۈلۈك داۋام قىلىدىغان ئازابتا خورلىنىدۇ.

﴿**ئەگەر ئۇنىڭغا بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز (يەنى قۇرئان ئايەتلىرىنى) ئوقۇپ بېرىلسە، گويا ئۇنى ئاڭلىمىغاندەك، ئىككى قۇلىقى ئېغىرلىشىپ قالغاندەك (اللّٰه نىڭ ئايەتلىرىگە قۇلاق سېلىشتىن تەككەببۇرلۇق بىلەن يۈز ئۆرۈيدۇ**﴾ يەنى بىھۇدە گەپلەرگە، ئويۇن - تاماشاغا، كۆڭۈل ئېچىشقا بېرىلىپ كەتكۈچى بۇ ئادەمگە قۇرئاننىڭ ئايەتلىرى ئوقۇپ بېرىلسە، گويا ئۇنى ئاڭلىمىغاندەك، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيدۇ، ئارقىنى قىلىدۇ. پاك بولۇۋالىدۇ. ۋاھالەنكى ئۇ پاك ئەمەس. چۈنكى، ئۇ ئۇنى ئاڭلاشتىن بىئارام بولىدۇ، ئۇنىڭدىن پايدىلانمايدۇ. ئۇنىڭغا موھتاجمۇ بولمايدۇ. ﴿**ئى مۇھەممەد!) ئۇنىڭغا قاتتىق ئازاب بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن**﴾ يەنى ئۇ دۇنيادا اللّٰه تائالانىڭ كىتابىنى، ئايەتلىرىنى ئاڭلاشتىن ئازابلانغاندەك، قىيامەت كۈنىمۇ شۇ قاتتىق ئازاب بىلەن ئازابلىنىدۇ.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمۡ جَنَّٰتُ ٱلنَّعِيمِ ۝٨ خَٰلِدِينَ فِيهَاۖ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٗاۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ۝٩

شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقانلار ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار نازۇنېمەتلىك جەننەتلەرگە كىرىدۇ[8]. ئۇ جەننەتلەردە ئۇلار مەڭگۈ قالىدۇ. بۇ اللّٰەنىڭ راست ۋەدىسىدۇر (اللّٰه ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ)، اللّٰه غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[9].

مۆمىنلەرنىڭ ياخشى ئاقىۋىتكە ئېرىشىدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە بەختلىك، ياخشى كىشىلەرنىڭ ئاخىرەت يۇرتىدىكى ئورنى بايان قىلىنىدۇ. ئۇلار اللّٰه تائالاغا ئىمان ئېيتقان، پەيغەمبەرلەرنى تەستىق قىلغان، اللّٰه تائالانىڭ شەرىئىتىگە مۇۋاپىق ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ئادەملەردۇر. ئۇلار ﴿**نازۇنېمەتلىك جەننەتلەرگە كىرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار جەننەتلەرنىڭ تۆرلۈك لەززەتلىرىدىن، ھۇزۇر بېغىشلايدىغان يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك، تۇرالغۇ جايلاردىن، مىنىدىغان ۋە چىقىدىغان قاتناش قوراللىرىدىن، ئايالالاردىن، نېمەتلەردىن ۋە بىرەر كىشىنىڭ دىلىغا كېچىپ باقمىغان نەرسىلەرنى ئاڭلاشتىن ھۇزۇرلىنىدۇ. ئۇلار بۇ نېمەتلەر ئىچىدە مەڭگۈ قالىدۇ. ئۇنى تاشلاپ كېتىشنى ۋە ئۇنىڭدىن يۈتكىلىشنى مەڭگۈ خالىمايدۇ.

﴿**بۇ اللّٰه نىڭ راست ۋەدىسىدۇر**﴾ يەنى بۇ ۋەدە چوقۇم ئىشقا ئاشىدۇ. چۈنكى، ئۇ اللّٰه نىڭ ۋەدىسىدۇر. اللّٰه ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ. چۈنكى، اللّٰه ناھايىتى مەرھەمەتلىكتۇر، كۆپ ئېھسان قىلغۇچىدۇر. اللّٰه نېمىنى خالىسا شۇنى قىلغۇچىدۇر، ھەر نەرسىگە قادىردۇر.

﴿**اللّٰه غالىبتۇر**﴾ اللّٰه ھەر نەرسە ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدۇ. ھەر نەرسە اللّٰه تائالاغا ئىتائەت قىلىدۇ. سۆزلىرىدە ۋە ئىشلىرىدا ﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾، اللّٰه قۇرئاننى مۆمىنلەر ئۈچۈن ھىدايەت يولىنى كۆرسەتكۈچى قىلدى.

www.munber.org

﴿ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك - شۈبھىگە) شىپادۇر، ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى قۇرئاننىڭ دەۋىتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)، قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)، ئەنە شۇلار يىراقتىن نىدا قىلىنغۇچىلاردۇر (يەنى ئۇلار ھەقنى قوبۇل قىلماسلىقتا ئىمانغا يىراقتىن چاقىرىلغان، مۇساپىنىڭ يىراقلىقىدىن چاقىرىقنى ئاڭلىمىغان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ)﴾[1] ﴿بىز مۆمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كاپىرلارغا زىيانىدىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ (يەنى ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ كۇفرى تېخىمۇ ئاشىدۇ)﴾[2]

* * * * * * *

خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ بِغَيۡرِ عَمَدٖ تَرَوۡنَهَا وَأَلۡقَىٰ فِي ٱلۡأَرۡضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمۡ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٖۚ وَأَنزَلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوۡجٖ كَرِيمٍ ۝١٠ هَٰذَا خَلۡقُ ٱللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦۚ بَلِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ۝١١

الله ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز ياراتتىكى، سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر، يەر تەۋرەپ سىلەرنى خاتىرجەمسىز قىلمىسۇن دەپ، يەردە تاغلارنى ئورناتتى، زېمىندا تۈرلۈك جاندارلارنى تاراتتى، بۇلۇتتىن يامغۇر سۈيىنى چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن زېمىندا تۈرلۈك پايدىلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۈق[10]. مانا بۇلار اللەنىڭ (يارىتىقان) مەخلۇقاتلىرىدۇر، ماڭا كۆرسىتىپ بېرىڭلارکى، اللەدىن باشقا مەبۇدلىرىڭلار زادى نېمىلەرنى ياراتتى؟ بەلكى زالىملار ئوپئوچۇق گۇمراھلىقتىدۇر[11].

تەۋھىدنىڭ دەللىلىرى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە اللە تائالا ئۆزىنىڭ ئاسمانلارنى ۋەزىمىنىنى، ئۇ ئىككىسىدىكى نەرسىلەرنى ۋە ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى يارىتقانلىقىنى كۆرسىتىدىغان بۇيۇك قۇدرىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز ياراتقان سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر**﴾ ھەسەن ۋە قەتادە: ئاسمانلارنىڭ كۆرۈنمە يدىغان ياكى كۆرۈنمەيدىغان تۈۋرىكى يوق، دېدى.

﴿**سىلەرنى خاتىرجەمسىز قىلمىسۇن دەپ يەردە تاغلارنى ئورناتتى**﴾ يەنى سۇ ئۈستىگە قۇرۇلغان زېمىنىنىڭ تەۋرەپ، زېمىن ئەھلىنى خاتىرجەمسىز قىلماسلىقى ئۈچۈن، اللە زېمىننى بېسىپ مۇستەھكەم تۇتۇپ تۇرىدىغان تاغلارنى ئورناتتى.

﴿**زېمىندا تۈرلۈك جاندارلارنى تاراتتى**﴾ يەنى اللە يەر شارىدا شەكىل ۋە رەڭلىرىنىڭ سانىنى پەقەت ياراتقان اللە ئۆزى بىلىدىغان خىلمۇخىل ھايۋاناتلارنى ياراتتى.

پاك اللە ئۆزىنىڭ ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى مۇقەررەرلەشتۈرگەندىن كېيىن تۆۋەندىكى ئايەتتى بىلەن ئۆزىنىڭ رىزىق بەرگۈچى ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى: ﴿**بۇلۇتتىن يامغۇر سۈيىنى چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن زېمىندا تۈرلۈك پايدىلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۈق**﴾ يەنى ھەر خىل تۈردىكى پايدىلىق ۋە مەنزىرىسى گۈزەل ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۈق.

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 82 - ئايەت.

www.munber.org

شەئبي: ئىنسانلارمۇ ھەم زېمىننىڭ ئۈستۈملۈكلىرىدىن ھېسابلىنىدۇ. كىمكى جەننەتكە كىرسە، ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ. كىمكى دوزاخقا كىرسە لەنەتكە ئۇچرايدۇ، دېدى.

﴿**مانا بۇلار الله نىڭ (ياراتقان) مەخلۇقاتلىرىدۇر**﴾ يەنى ئاسمانلارنى ـ زېمىننى ۋە ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ياراتقانلىقىدىن ئىبارەت الله تىلغا ئالغان بۇ نەرسىلەر الله تەرىپىدىن تائالانىڭ يارىتىشى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن ۋۇجۇدقا كەلگەندۇر. بۇلارنى ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز الله ئۆزى ياراتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ماڭا كۆرسىتىپ بېرىڭلاركى، الله دىن باشقا مەبۇدلىرىڭلار زادى نېمىلەرنى ياراتتى؟**﴾ يەنى سىلەر چوقۇنۇۋاتقان ۋە يېلىنىپ ئىلتىجا قىلىۋاتقان بۇدلىرىڭلار، الله تائالاغا شېرىك قىلىۋالغان مەبۇدلىرىڭلار نېمىلەرنى ياراتتى. ﴿**بەلكى زالىملار**﴾ يەنى الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرگۈچىلەر، الله تائالاغا باشقا نەرسىنى قوشۇپ چوقۇنغۇچىلار ﴿**ئوپئوچۇق گۇمراھلىقتىدۇر**﴾ يەنى ئۇلار ھېچ يوشۇرۇن بولمىغان، ئوچۇق ـ ئاشكارا نادانلىق ۋە كورلۇقتىدۇر.

* * * * * * *

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَٰنَ ٱلْحِكْمَةَ أَنِ ٱشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾

بىز لوقمانغا ھەقىقەتەن ھېكمەت ئاتا قىلدۇق، (ئۇنىڭغا ئېيتتۇقكى) «اللەغا شۈكۈر قىلغىن، كىمكى شۈكۈر قىلسىدىكەن، ئۆزى ئۈچۈن قىلغان بولىدۇ، كىمكى كۇفرىلىق قىلسىدىكەن، شۈبھىسىزكى، الله (بەندىلەردىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر» [12].

لوقمان توغرىسىدا

سەلەپ ئۆلىمالىرى لوقمانىڭ پەيغەمبەر ياكى ئەمەسلىكى ۋە ياكى ئۇنىڭ بىر ياخشى بەندە ئىكەنلىكى ھەققىدە ئىككى خىل قاراشتا ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى ۋە كۆپلىگەن سەلەپ ئالىملىرى ئىككىنچى خىل قاراشنى توغرا دەپ قاردى.

سۇفيان سەۋرى ئىكرىمەدىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: لوقمان ھەبەشىيلىك ياغاچچى ئادەم ئىدى. ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير مۇنداق دەيدۇ:مەن جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: لوقمان ھەققىدە سەن قانداق قارايسەن؟ دەپ سوردىم. جابىر: ئۇ بويى پاكار، پاناق بۇرۇن ئادەم بولۇپ، پەيغەمبەرلەردىن ئىدى، دەپ جاۋاب بەردى.

يەھيا ئىبنى سەئىد ئەنسارى، سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: لوقمان مىسرنىڭ قارا تەنلىك ئادەملىرىدىن بولۇپ، ئۇ قاۋۇل ئادەم ئىدى. الله ئۇنىڭغا ھېكمەت بېرىپ، پەيغەمبەرلىكنى بەرمىگەن ئىدى، دېدى.

ئەۋزائىي، ئابدۇراھمان ئىبنى ھەرمەلنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قارا تەنلىك بىر ئادەم سەئىد ئىبنى مۇسەييەبتىن مەسىلە سوراپ كەلدى، سەئىد ئۇنىڭغا: سەن ئۆزەڭنىڭ قارا تەنلىك ئادەم بولغانلىقىدىن قايغۇرۇپ كەتمە، ئەڭ ياخشى كىشىلەردىن ئۈچ ئادەم قارا تەنلىك ئىدى. ئۇلار: بىلال، ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ خىزمەتكارى مۇھجەئ ۋە لوقمان ھەكىمدۇر. لوقمان قارا تەنلىك، نۇبىيەلىك[1]، قاۋۇل ئادەم ئىدى، دېدى.

---

[1] نۇبىيە ھازىرقى سۇداندىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى.

www.munber.org

ئىبنى جەررىر، خالىد ئىبنى رەبىئىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: لوقمان ھەبەشىيلىك ياغاچچى ئادەم ئىدى. بىر كۈنى ئۇنىڭ خوجايىنى ئۇنىڭغا بۇ قوينى بىزگە سويۇپ بەرگىن، دېدى. لوقمان ئۇ قوينى سويدى. خوجايىنى: قويدىكى ئەڭ پاك ئىككى پارچە گۆشنى چىقارغىن، دېدى. لوقمان تىل بىلەن يۈرەكنى چىقاردى. مەلۇم بىر مەزگىل ئۆتتى. خوجايىنى ئۇنىڭغا: بۇ قوينى بىزگە سويۇپ بەرگىن، دېدى. لوقمان ئۇ قوينى سويدى. خوجايىنى: ئۇنىڭدىن ئەڭ پاسكىنا ئىككى پارچە گۆشنى چىقارغىن، دېدى. لوقمان يەنىلا تىل بىلەن يۈرەكنى چىقاردى. خوجايىنى ئۇنىڭغا: ساڭا قويدىن ئەڭ پاك ئىككى پارچە گۆشنى چىقارغىن، دەپ بۇيرۇق قىلسام، تىل بىلەن يۈرەكنى چىقاردىڭ، ئۇنىڭدىن ئەڭ پاسكىنا ئىككى پارچە گۆشنى چىقارغىن دەپ بۇيرۇسام، يەنىلا تىل بىلەن يۈرەكنى چىقاردىڭغۇ؟ دېدى. لوقمان مۇنداق دېدى: ئەگەر تىل بىلەن يۈرەك پاك بولسا، ئۇنىڭدىن پاك ھېچنەرسە يوق، ئەگەر ئۇ ئىككىسى پاسكىنا بولسا، ئۇ ئىككىسىدىن پاسكىنا ھېچنەرسە يوق. دەپ جاۋاب بېردى. شۇنىڭ ھەكەمدىن مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: لوقمان ياخشى ئادەملەردىن ئىدى. ئەمما ئۇ پەيغەمبەرلەردىن ئەمەس ئىدى.

﴿**بىز لوقمانغا ھەقىقەتەن ھېكمەت ئاتا قىلدۇق**﴾ يەنى ئىلىم، تەپەككۇر ۋە سۆزلەش قابىلىيىتىنى بەردۇق. ﴿**(ئۇنىڭغا ئېيتتۇقكى)، اللە غا شۈكۈر قىلغىن**﴾ يەنى بىز ئۇنى اللە ئۇنىڭغا بەرگەن نەرسىلەر ئۈچۈن اللە تائالاغا شۈكۈر قىلىشقا بۇيرۇدۇق.

اللە ئۇنى ئۆز قەۋمىنىڭ ئوغلانلىرى ۋە ئەھلى زامانىدىشى ئىچىدىن، تاللاپ ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئارتۇقچىلىقلارنى ئاتا قىلدى. ﴿**كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۆزى ئۈچۈن قىلغان بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭ پايدىسى ۋە ساۋابى پەقەت شۈكۈر قىلغۇچىلارغا قايتىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىملەركى، ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۆزلىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) جاي راسلايدۇ﴾[1].

﴿**كىمكى كۇفرىلىق قىلىدىكەن، شۇبھىسىزكى، اللە (بەندىلەردىن) بىھاجەتتۇر. مەدھىيىگە لايىقتۇر**﴾ يەنى اللە بەندىلەردىن بىھاجەتتۇر ئەگەر يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى كاپىر بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ بىلەن اللە قىلچە زىيان تارتمايدۇ. اللە باشقا نەرسىدىن ھەقىقەتەن بىھاجەتتۇر. اللە تائالادىن باشقا مەبۇد بەرھەق يوقتۇر. بىز پەقەت اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىمىز.

* * * * * * *

وَإِذْ قَالَ لُقْمَٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾
وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُۥ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَٰلُهُۥ فِى عَامَيْنِ أَنِ ٱشْكُرْ لِى وَلِوَٰلِدَيْكَ
إِلَىَّ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٤﴾ وَإِن جَٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا
فِى ٱلدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَٱتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىَّ ۚ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

ئۆز ۋاقتىدا لوقمان (ھەكىم) ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ: «ئى ئوغۇلچىقىم، اللەغا شېرىك كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر» دېدى[13]. ئىنسانىنى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۇستى - ئۇستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى. ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى. (ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا - ئانىڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر

---

[1] سۈرە رۇم 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر[14]. ئەگەر ئاتا - ئانىڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، ئۇلارغا دۇنيادا ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن (يەنى دىنىڭغا زىيان يەتمەيدىغان ئاساستا ياخشىلىق قىلغىن)، ماڭا تائەت بىلەن قايتقان ئادەمنىڭ يولىغا ئەگەشكىن، ئاندىن مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىمەن[15].

لوقماننىڭ ئوغلىغا قىلغان ۋەز - نەسىھىتى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە لوقماننىڭ ئوغلىغا قىلغان ۋەسىيىتىنى بايان قىلىدۇ. سۈھەيلىنىڭ رىۋايىتىگە ئاساسلانغاندا، لوقمان ئەنقانىڭ ئوغلى بولۇپ، لوقماننىڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى ساران ئىكەن. الله ھەققەتەن ئۇنى گۈزەل سۆز بىلەن تىلغا ئالدى. الله ئۇنىڭغا ھېكمەت ئاتا قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئەڭ ئۇماق، ئەڭ سۆيۈملۈك ئوغلىغا ۋەز - نەسىھەت قىلىدۇ. ئۆزى بىلگەن ئەڭ ياخشى نەرسىنى ئوغلىغا بېرىش بۇ تەبىئىي ئەھۋالدۇر.

شۇڭا لوقمان بىرىنچى قىلىپ ئوغلىغا يالغۇز الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا، الله تائالاغا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە نەسىھەت قىلدى. ئاندىن ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر**﴾ يەنى ئۇ ئەڭ چوڭ گۇناھتۇر.

ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿ئىمان ئېيتقان، ئىمانىغا مۇشىرىكلىكنى ئارىلاشتۇرمىغان ئادەملەر﴾[1] دېگەن ئايەت نازىل بولغان چاغدا، بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىگە ئېغىر تۇيۇلدى. ئۇلار: كىم ئىمانىغا گۇناھ ئارىلاشتۇرماسلىقتىن ساقلىنالمايدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك - شۈبھىسىزكى، ئۇ سىلەر چۈشەنگەن بۇ گۇناھ ئەمەس، لوقماننىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىمىدىڭلارمۇ؟» دېدى. ﴿**ئى ئوغۇلچىقىم! الله غا شېرىك كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر**﴾ بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

لوقمان ئوغلىنى يالغۇز الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش ھەققىدە قىلغان تەۋسىيەسىگە ئۇلاپلا ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا نەسىھەت قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى﴾[2].

الله قۇرئاندا نۇرغۇن ئورۇندا الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشنى ۋە ئارقىدىن ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى تىلغا ئالىدۇ. ﴿**ئىنساننى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى (قورسقىدا) ئۇستى - ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەت ھەققىدە: ئانا بالىنىڭ ئاجىزلىق مۇشەققىتىنى تارتىدۇ، دېدى. قەتادە: ئانىسى ئۇنى جاپانىڭ ئۈستىگە جاپا بىلەن كۆتۈرىدۇ، دېدى.

﴿**ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى**﴾ يەنى ئۇ تۇغۇلغاندىن كېيىن ئۇنى تەربىيەلەپ ئېمىتىش مۇددىتى ئىككى يىل بولىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم﴾[3].

بۇ ئايەتتىن ئىبنى ئابباس ۋە باشقا ئىمامىلار ھامىلدارلىقنىڭ ئەڭ ئاز مۇددىتىنى ئالتە ئاي قىلىپ بېكىتىپ چىقتى. چۈنكى، الله يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿ئۇنىڭغا قورساق كۆتۈرۈش مۇددىتى

---

[1] سۈرە ئەنئام 82 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە بەقەرە 233 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ۋە ئۇنى سۈتتىن ئايرىش مۇددىتى 30 ئايدۇر﴾[1] شەك - شۇبھىسىزكى، ئاننىڭ بالىسىغا ئىلگىرى قىلغان ياخشىلىقىنى بالىنىڭ ئەسلىشى ئۈچۈن، اللە ئاننىڭ ئۇنى تەربىيىلەپ بېقىپ چوڭ قىلغانلىقىنى، كېچە - كۈندۈز ئۇيقۇسىز تارتقان جاپا - مۇشەققىتىنى ئەسلىتىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿«ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگىنىدە ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن» دېگىن﴾[2] ﴿**(ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا - ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر**﴾ يەنى شۇ ئەمەلىگە ئاساسەن مەن سېنى كەلگۈسىدە چوقۇم ئەڭ تولۇق مۇكاپات بىلەن مۇكاپاتلايمەن.

﴿**ئەگەر ئاتا - ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دىنىغا سېنىڭ ئەگىشىشىڭ ئۈچۈن، ئۇلار ساڭا ئىنتايىن ھېرىسمەن بولسىمۇ سەن ئۇلاردىن بۇنى قوبۇل قىلمىغىن، مۇنداق قوبۇل قىلىشىڭ سېنىڭ دۇنيادا ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن ھەمراھ بولۇشۇڭنى چەكلىمەيدۇ. ﴿**ماڭا تائەت بىلەن قايتقان ئادەمنىڭ يولىغا ئەگەشكىن**﴾ يەنى مۆمىنلەرنىڭ يولىغا ئەگەشكىن. ﴿**ئاندىن مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىمەن**﴾.

ئىمام تەبەرانىي سەئىد، ئىبنى مالىكنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**ئەگەر ئاتا - ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن**﴾ دېگەن بۇ ئايەت مېنىڭ ھەققىمدە نازىل بولغان. مەن ئانامغا ياخشىلىق قىلاتتىم، مەن مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن ئانام ماڭا: ئى سەئىد! قاراپ باقسام سەن دىنىڭنى ئۆزگەرتكەنىدەك قىلىسەن، ئەگەر بۇ دىنىڭنى تاشلىمايدىغان بولساڭ، مەن تاكى ئۆلگىچە ھېچنەرسە يېمەيمەن ۋە ئىچمەيمەن، ئاندىن سەن مېنىڭ سەۋەبىمدىن ئەيىبلىنىسەن، كىشىلەر سېنى: ئى ئانىسىنى ئۆلتۈرگەن قاتىل! دەپ چاقىرىدۇ، دېدى. مەن: ئى ئانا! ئۇنداق قىلمىغىن، مەن بۇ دىنىمنى ھەرگىز بىرەر ئىش ئۈچۈن تاشلىمايمەن، دېدىم. ئانام بىر كېچە - كۈندۈزنى ھېچنەرسە يېمەي ئۆتكۈزدى. ئەتىسىمۇ نىيىتىدە چىڭ تۇرۇپ بىر نەرسە يېمەي يەنە بىر كېچە - كۈندۈزنى ئۆتكۈزدى. ئۈچىنچى كۈنمۇ نىيىتىدىن يانماي، بىرەر نەرسە يېمەستىن يەنە بىر كېچە - كۈندۈزنى ئۆتكۈزۈۋەتتى. تۆتىنچى ئەتىگەنلىكى ئۇنىڭ ھاياتى قېيىن ئەھۋالدا قالدى. مەن بۇ ئەھۋالنى كۆرگەندىن كېيىن: ئى ئانا! بىلىپ قويۇڭكى، اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئەگەر سىزنىڭ يۈز جېنىڭىز بولۇپ، بىردىن بىردىن چىقىپ كەتسىمۇ بۇ دىنىمنى بىرەر ئىش ئۈچۈن تاشلىمايمەن، خالىسىڭىز يەڭ، خالىمىسىڭىز يېمەڭ، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن ئانام تاماق يېدى.

* * * * * * *

يَٰبُنَيَّ إِنَّهَآ إِن تَكُ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٖ فَتَكُن فِي صَخۡرَةٍ أَوۡ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ أَوۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ يَأۡتِ بِهَا ٱللَّهُۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٞ ١٦ يَٰبُنَيَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأۡمُرۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَٱنۡهَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَٱصۡبِرۡ عَلَىٰ مَآ أَصَابَكَۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنۡ عَزۡمِ ٱلۡأُمُورِ ١٧ وَلَا تُصَعِّرۡ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمۡشِ فِي ٱلۡأَرۡضِ

[1] سۈرە ئەھقاف 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 24 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مَرَحًا ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٖ ﴿١٨﴾ وَٱقۡصِدۡ فِي مَشۡيِكَ وَٱغۡضُضۡ مِن صَوۡتِكَۚ إِنَّ أَنكَرَ ٱلۡأَصۡوَٰتِ لَصَوۡتُ ٱلۡحَمِيرِ ﴿١٩﴾

(لوقمان ئېيتتى) « ئى ئوغۇلچىقىم! قىلمىشىڭ قېچا چاغلىق نەرسە بولۇپ، ئۇ ئۈيۈل تاشىنىڭ ئىچىدە (يەنى ئەڭ مەخپىي جايدا) يا ئاسمانلارنىڭ قېتىدا ياكى زېمىننىڭ ئاستىدا بولسىمۇ، الله ئۇنى ھازىر قىلىدۇ (ئۇنىڭ ھېسابىنى ئالىدۇ). الله ھەقىقەتەن ئىنچىكە كۆزەتكۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەردارىدۇر[16]. ئى ئوغۇلچىقىم! نامازنى (ۋاقتىدا تەئدىل ئەركان بىلەن) ئوقۇغىن، (كىشىلەرنى) ياخشىلىققا بۇيرۇغىن، يامانلىقتىن توسقىن، ساڭا يەتكەن كۈلپەتلەرگە سەۋر قىلغىن (چۈنكى، ھەقىقەتكە دەۋەت قىلغۇچى ئەزىيەتلەرگە ئۇچرايدۇ)، بۇ ھەقىقەتەن قىلىشقا ئىرادە تىكلەشكە تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر[17]. كىشىلەردىن مەنسىتمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرۈمىگىن، زېمىندا غادىيىپ ماڭمىغىن، الله ھەقىقەتەن ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ[18]. ئوتتۇراھال ماڭغىن، ئاۋازىڭنى پەسلەتكىن، ئاۋازلارنىڭ ئەڭ زېرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر »[19].

بۇ پايدىلىق نەسىھەتلەر بولۇپ، ئۇنى كىشىلەرنىڭ ئۆزلىرىگە ئۆلگە قىلىشى ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىشى ئۈچۈن پاك الله ئۇنى لوقمانىنىڭ تىلى بىلەن بايان قىلدى. لوقمان مۇنداق دېدى: ﴿**« ئى ئوغۇلچىقىم! قىلمىشىڭ قېچا چاغلىق نەرسە بولۇپ »**﴾ يەنى ھەقىقەتەن گۇناھ ياكى خاتالىق قېچىنىڭ دېنىچىلىك بولسىمۇ ﴿**الله ئۇنى ھازىر قىلىدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى ئادالەت تارازىلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلغان چاغدا، الله ئۇنى ھازىر قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ ياخشىلىق بولسا مۇكاپات، يامانلىق بېرىدۇ.

الله بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿قىيامەت كۈنى بىز (ئەمەللەر تارتىلىدىغان) ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز، ھېچ ئادەمگە قىلچە ئۆزۈل قىلىنمايدۇ (يەنى ياخشى ئادەمنىڭ ياخشىلىقى كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ، يامان ئادەمنىڭ يامانلىقى ئاشۇرۇۋېتىلمەيدۇ)﴾[1] ﴿كىمكى زەررىچىلىك ياخشى ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى كۆرىدۇ. كىمكى رەزىرىچىلىك يامان ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ﴾[2] ئەگەر ئەنە شۇ زەررىچىلىك ئىش سىلىق ئۈيۈل تاشىنىڭ قېتىدا يوشۇرۇلغان ھالدا ساقلانغان تەقدىردىمۇ ياكى ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ئەتراپىغا چېچىلىپ يوقاپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، الله ئۇنى چوقۇم ھازىر قىلىدۇ. چۈنكى، ھېچ قانداق بىر سىر الله تائالاغا يوشۇرۇن قالمايدۇ. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى زەررە چاغلىق نەرسە الله تائالانىڭ بىلىشىدىن يىراق ئەمەستۇر.

﴿**الله ھەقىقەتەن ئىنچىكە كۆزەتكۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەردارىدۇر**﴾ يەنى ئىنچىكە نەرسىلەرنى بىلگۈچىدۇر. شەيئىلەر گەرچە ئىنچىكە، نازۇك ۋە ئىنتايىن كىچىك بولسىمۇ الله تائالاغا يوشۇرۇن قالمايدۇ. ﴿**ھەممىدىن خەۋەردارىدۇر**﴾ يەنى الله قاراڭغۇ كېچىدىكى چۈمۈلىلەرنىڭ ماڭغىنىدىنمۇ خەۋەردارىدۇر.

ئاندىن لوقمان مۇنداق دېدى: ﴿**ئى ئوغۇلچىقىم! نامازنى ئوقۇغىن**﴾ يەنى نامازنى ۋاقتىدا تەئدىل ئەركانلىرى بىلەن ئوقۇغىن. كۆچۈڭنىڭ ۋە تىرىشچانلىقىڭنىڭ يېتىشىچە ﴿**(كىشىلەرنى) ياخشىلىققا بۇيرۇغىن، يامانلىقتىن توسقىن، ساڭا يەتكەن كۈلپەتلەرگە سەۋر قىلغىن**﴾ لوقمان ياخشىلىققا بۇيرۇغۇچى، يامانلىقتىن توسقۇچى كىشىنىڭ چوقۇم كىشىلەر تەرىپىدىن ئەزىيەتكە ئۇچرايدىغانلىقى ۋە جاپا - مۇشەققەت تارتىدىغانلىقىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئوغلىنى سەۋر قىلىشقا بۇيرۇدى.

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 47 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە زىلزىلە 7 — 8 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿بۇ ھەقىقەتەن قىلىشقا ئىرادە تىكلەشكە تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر﴾ يەنى كىشىلەرنىڭ يەتكۈزگەن ئەزىيەتلىرىگە سەۋر قىلىش، ئەلۋەتتە، ئىرادە تىكلەشكە تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر.

﴿كىشىلەردىن مەنسىتمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرىمىگىن﴾ يەنى كىشىلەرگە گەپ قىلغان ياكى ئۇلار ساڭا گەپ قىلغان چاغدا، ئۇلارنى كۆزگە ئىلماسلىق بىلەن يوغانچىلىق قىلىپ ئۇلارغا ئارقاڭنى قىلمۇالمىغىن، ئەكسىچە ئۆزەڭنى كەمتەر تۇتۇپ ئۇلارغا خۇش چىراي بىلەن قارىغىن.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ئەگەر قېرىندىشىڭ بىلەن ئۇچراشساڭ، ئۇنىڭغا كۆلۈمسىرىگەن ھالدا قارىغىن، ئىشتانىنى ئۆزۈن كېيىشتىن قەتئى ساقلانغىن، ئۇ ھەقىقەتەن كىبىرلىكتۇر، اللە كىبىرلىكنى ياقتۇرمايدۇ».

﴿زېمىندا غادىيىپ ماڭمىغىن﴾ يەنى زېمىندا ھاكاۋۇرلۇق، تەكەببۇرلۇق، يوغانچىلىق ۋە چوڭچىلىق بىلەن ماڭمىغىن، ھەرگىز ئۇنداق قىلمىغىن، ئۇنداق قىلساڭ اللە ساڭا غەزەپلىنىدۇ. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە ھەقىقەتەن ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ﴾ يەنى اللە ئۆز ئۆزىدىن پەخىرلىنىپ ھاكاۋۇرلۇق قىلغۇچىنى، باشقىلارغا چوڭچىلىق قىلغۇچىنى دوست تۇتمايدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن زېمىندا مەغرۇرانە يۈرمىگىن، (ھاكاۋۇرلۇقتىن ئايىغىڭ بىلەن) يەرنى تېشىۋېتەلمەيسەن، (ھەر قانچە گېدەيگىنىڭ بىلەن) ئېگىزلىكتە تاغلارغا تەڭلىشەلمەيسەن﴾[1].

ئوتتۇرا ھال مېڭىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿ئوتتۇرا ھال ماڭغىن﴾ يەنى مىسىلداپ ئاستا ماڭماي، سوكۇلداپ تېزمۇ ماڭماي، بەلكى ئۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئوتتۇرا ھال ماڭغىن.

﴿ئاۋازىڭنى پەسلەتكىن﴾ يەنى گەپ - سۆزدە مۇبالىغە قىلمىغىن، پايدىسىز سۆزلەردە ئاۋازىڭنى كۆتەرمىگىن ﴿ئاۋازلارنىڭ ئەڭ زېرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر﴾. بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىد ۋە بىر قانچە كىشى مۇنداق دېدى: شەك - شۇبھىسىزكى، ئاۋازلارنىڭ ئەڭ يېقىمسىزى ئەلۋەتتە ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر. يەنى ئاۋازىنى ناھايىتى يۇقىرى چىقارغان كىشىنىڭ ئاۋازى ئېشەكنىڭ ئاۋازىغا ئوخشايدۇ. بۇنداق ئاۋازنى اللە ئۆچ كۆرىدۇ.

بۇ يەردىكى ئاۋازنى ئېشەكنىڭ ئاۋازىغا ئوخشىتىش يۇقىرى ئاۋازنىڭ ھارامىلىقىنى ۋە ناھايىتى چوڭ ئەيىب ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ياماق ئىشلار بىزگە ئۇلۇغ قىلىنمايدۇ، بەرگەن سوغىتىنى قايتۇرۇۋالغۇچى ئىتقا ئوخشايدۇ، ئىت قۇسىدۇ، ئاندىن قۇسقىنى قايتا ئىچىدۇ».

لوقماننىڭ نەسىھەتلىرى توغرىسىدا

بۇ ئىنتايىن پايدىلىق نەسىھەتلەر بولۇپ، قۇرئان كەرىمنىڭ لوقمان ھەكىم توغرىسىدىكى قىسسىلىرىدىندۇر. دانىشمەنلەر ۋە ۋەز ئېيتقۇچىلار تەرىپىدىن لوقمان ھەققىدە نۇرغۇن رىۋايەتلەر بايان قىلىندى. بىز ئۇنىڭدىن تۆۋەندىكىلەرنى بايان قىلماقچىمىز:

---

[1] سۈرە ئىسرا 37 - ئايەت.

www.munber.org

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە مۇنداق دېدى: «لوقمان ھەكىم ھەقىقەتەن مۇنداق دەيتتى: شەك - شۈبھىسىزكى، ئەگەر اللە بىرەر نەرسىنى ئامانەتكە ئالسا ئۇنى پۈختا ساقلايدۇ».

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئەبۇمۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۆز ۋاقتىدا لوقمان ھەكىم ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ: ئى ئوغۇلچىقىم! بېشىڭنى ئورىۋېلىشتىن قەتئىي ساقلانغىن، ئۇ ھەقىقەتەن كېچىدە قورقۇنچلۇق، كۈندۈزدە ئەيىبتۇر، دېدى».

سەرى ئىبنى يەھيانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، لوقمان ئوغلىغا: ئى ئوغۇلچىقىم! ھېكمەت ھەقىقەتەن مىسكىنلەرنى پادىشاھلارنىڭ سورۇنلىرىغا ئېلىپ كىرىدۇ، دېدى.

ئەۋن ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، لوقمان ئوغلىغا: ئى ئوغۇلچىقىم! ئەگەر بىرەر قەۋمنىڭ سورۇنىغا كەلسەڭ، ئۇلارغا ئىسلامى سالام بىلەن سالام قىلغىن، ئاندىن ئۇلارنىڭ بىر تەرىپىگە بېرىپ ئولتۇرغىن، ئۇلار سۆزلىمىگىچە سەن سۆز قىلمىغىن، ئەگەر ئۇلار اللە تائالانىڭ زىكرىگە بېرىلگەن بولسا، سەنمۇ ئۇلارغا قېتىلغىن، ئەگەر ئۇلار ئۇنىڭدىن باشقىغا بېرىلگەن بولسا، ئۇلارنىڭ يېنىدىن باشقىلارنىڭ يېنىغا يۆتكىلىپ كەتكىن، دەيتتى.

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِى ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَٰبٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّبِعُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُوا۟ بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ۚ أَوَلَوْ كَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٢١﴾

بىلمەمسىلەركى، اللە ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممىنى سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەردى (يەنى سىلەرنىڭ پايدىلىنىشىڭلارغا مۇۋاپىقلاشتۇرۇپ بەردى). سىلەرگە ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن (يەنى ماددىي ۋە مەنىۋى) نېمەتلەرنى كامالەتكە يەتكۈزۈپ بەردى. بەزى كىشىلەر ھېچقانداق ئىلىمسىز، ھىدايەتسىز ۋە نۇرلۇق كىتابسىز ھالدا اللە بارىسىدا جېدەللىشىدۇ[20]. ئەگەر ئۇلارغا: «اللە نازىل قىلغان نەرسە (يەنى قۇرئان)غا ئەگىشىڭلار» دېيىلسە، ئۇلار: «ياق، بىز ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىغا ئەگىشىمىز» دەيدۇ، شەيتان ئۇلارنى دوزاخ ئازابىغا چاقىرغان تۇرسا (ئۇلار يەنىلا ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ دىنىغا ئەگىشەمدۇ؟)[21].

نېمەتلەرنى ئەسلىتىش توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتلەردە ئىنسانلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئۇلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلەرنى ئەسلەشكە تەۋسىيە قىلىدۇ. اللە ئۇلارغا ئاسمانلاردىكى يۇلتۇزلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردى. ئۇلار كېچە - كۈندۈز يۇلتۇزلارنىڭ نۇرىدىن پايدىلىنىدۇ. اللە ئاسماندا ياراتقان بۇلۇت، يامغۇر، قار ۋە مۆلدۈرلەرنىمۇ ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردى، ئاسماننى بىخەتەر ئۆگزە قىلىپ بەردى. زېمىندىكى تۇرالغۇ جايلارنى، دەرەخلەرنى، دەريالارنى، زىرائەتلەرنى ۋە مېۋىلەرنى ئۇلارغا بويسۇندىغان قىلىپ ياراتتى. ئۇلارغا يەيغەمبەرلەرنى

www.munber.org

ئـەۋەتـىش، كـتـابلارنى نازىـل قىلـىش، يامـان ئىللەتلـەرنى يـوقـتـىش قاتـارلىق ئاشـكارا ۋە يوشـۇرۇن نېمـەتلىرىنى كامالەتكـە يـەتكۈزۈپ بـەردى. لـېكـىن، ئىنسـانلار مۇشـۇنىڭ ھەممىسـىگـە ئېرىشـىپ تۇرۇپـمۇ، كۆپـىنچىسى ئىمان ئېيتمىدى. تېخى ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ھېچقانداق تايانغـدەك تـوغرا دەلـىل ـ پاكـىتسـىز، ئىلىمسىز ۋە ياكى بۇرۇنقىلاردىن قالدۇرۇلغان بىرەر راۋۇرۇس كىتابى بولمىغان ئاساستا الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكى توغرىسىدا ۋە الله نىڭ پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتكەنلىكى توغرىسىدا جېدەللىشىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بەزى كىشىلەر ھېچقانداق ئىلىمسىز، ھىدايەتسىز ۋە نۇرلۇق كىتابسىز ھالدا الله بارىسىدا جېدەللىشىدۇ**﴾.

﴿**ئەگەر ئۇلارغا الله نازىل قىلغان نەرسە (يەنى قۇرئان) غا ئەگىشىڭلار دېيىلسە**﴾ يەنى الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكى ھەققىدە جېدەللەشكۈچىلەرگە الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى ئېيتىپ كەلگەن پاك شەرىئەتكە ئەگىشىڭلار دېيىلسە: ﴿**ئۇلار: «ياق، بىز ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىغا ئەگىشىمىز» دەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ بۇرۇن ياشىغان ئاتا ـ بوۋىلىرىغا ئەگىشىشتىن باشقا دەلىلى يوق.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاتا ـ بوۋىلىرى ھېچ نەرسىنى چۈشەنمىگەن ۋە توغرا يولدا بولمىغان تۇرسا، يەنە ئۇلارغا ئەگىشەمدۇ؟﴾[1] يەنى ئى ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ قىلمىشلىرى بىلەن دەلىل كۆرسەتكۈچىلەر! شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇلار گۈمراھلىقتا تۇرسا سىلەر ئۇلارغا ۋارىسلىق قىلىپ ئۇلارنىڭ ماڭغان يولىغا ئەگەشسەڭلار، بۇنى قانداق چۈشەندۈرىسىلەر؟ ﴿**شەيتان ئۇلارنى دوزاخ ئازابىغا چاقىرغان تۇرسا (ئۇلار يەنىلا ئاتا بوۋىلىرىنىڭ دىنىغا ئەگىشەمدۇ؟)**﴾.

* * * * * * *

۞ وَمَن يُسۡلِمۡ وَجۡهَهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَهُوَ مُحۡسِنٞ فَقَدِ ٱسۡتَمۡسَكَ بِٱلۡعُرۡوَةِ ٱلۡوُثۡقَىٰۗ وَإِلَى ٱللَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ٢٢ وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحۡزُنكَ كُفۡرُهُۥٓۚ إِلَيۡنَا مَرۡجِعُهُمۡ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ٢٣ نُمَتِّعُهُمۡ قَلِيلٗا ثُمَّ نَضۡطَرُّهُمۡ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٖ ٢٤

ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا ئىخلاس بىلەن اللەغا بويسۇنغان ئادەم مەھكەم تۇتقىغا ئېسىلغان بولىدۇ، ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى اللەغا مەنسۇپتۇر[22]. كىمكى كاپىر بولىدىكەن، ئۇنىڭ كۇفرى سېنى قايغۇغا سالمىسۇن، ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ، ئۇلارغا (دۇنيادىكى) قىلمىشلىرىنى ئېيتىپ بېرىمىز، الله ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر[23]. ئۇلارنى (دۇنيادىن) ئازغىنا (مۇددەت) بەھرىمەن قىلىمىز، ئاندىن ئۇلارنى قاتتىق ئازابىنى (تېتىشقا) مەجبۇرلايمىز[24].

الله بۇ ئايەتتە الله تائالاغا ئىخلاس بىلەن ئەمەل قىلغان، ئۇنىڭ ئەمرىگە بويسۇنغان ۋە شەرىئىتىگە ئەگەشكەن كىشىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا**﴾ يەنى بۇيرۇلغان نەرسىگە ئەگىشىشىگە، چەكلەنگەن نەرسىنى تەرك قىلماسلىققا ئەمەل قىلغان ﴿**مەھكەم تۇتقىغا ئېسىلغان بولىدۇ**﴾ يەنى بۇ ئادەم ھەقىقەتەن الله تائالادىن الله نىڭ ئۇنى ئازابلىماسلىققا ئىشەنچلىك ۋەدە ئالغان بولىدۇ.

﴿**ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى الله غا مەنسۇپتۇر. كىمكى كاپىر بولىدىكەن، ئۇنىڭ كۇفرى سېنى قايغۇغا سالمىسۇن**﴾ يەنى، ئى مۇھەممەد! ئۇلارنىڭ الله تائالاغا ۋە سەن ئېلىپ كەلگەن نەرسىگە كۇپۇرلۇق

[1] سۈرە بەقەرە 170 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلغانلىقىغا قايغۇرۇپ كەتمىگىن، الله تائالانىڭ ئۇلار ھەققىدىكى ئۇرۇنلاشتۇرۇشى شەكسىز ئىجرا بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بارار جايى الله تائالانىڭ دەرگاھىدۇر. ئاندىن الله ئۇلارغا قىلمىشلىرىنى ئېيتىپ بېرىپ، شۇنىڭغا يارىشا ئۇلارنى جازالايدۇ.

﴿**الله ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ الله تائالاغا ھېچ سىر مەخپىي قالمايدۇ. ئاندىن الله مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنى (دۇنيادىن) ئازغىنا (مۇددەت) بەھرىمەن قىلىمىز، ئاندىن ئۇلارنى قاتتىق ئازابنى (تېتىشقا) مەجبۇرلايمىز**﴾ ئۇ جانلارغا قاتتىق، تەس ۋە مۇشەققەتلىك تۇيۇلىدىغان ئازابتۇر.

الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله تەلاغا يالغانىنى چاپلايدىغانلار ھەقىقەتەن (دوزاخ ئازابىدىن) قۇتۇلالمايدۇ. ئۇلار بۇ دۇنيادىن (ئازغىنا ۋاقىتلا) بەھرىمەن بولىدۇ. ئاندىن ئۇلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ. ئاندىن كاپىر بولغانلىقلىرى سەۋەبىدىن ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴾[1].

* * * * * * *

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۚ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

ئەگەر سەن ئۇلاردىن: «ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى كىم خالق ئەتتى؟» دەپ سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم «الله» دەپ جاۋاب بېرىدۇ، ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا اللەغا خاستۇر!» بەلكى ئۇلارنىڭ تولىسى ئۇقمايدۇ[25]. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەر اللەنىڭ مۈلكىدۇر، الله ھەقىقەتەن (مەخلۇقاتىدىن ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادىتىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر[26].

مۇشرىكلارنىڭ الله تائالانىڭ ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتلەردە ئۆزىگە شېرىك كەلتۈرگۈچى ئەنە شۇ مۇشرىكلاردىن مۇنداق خەۋەر بېرىدۇ: مۇشرىكلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ياراتقۇچىسىنىڭ ھېچ شېرىكى بولمىغان يالغۇز الله ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار الله تائالاغا شېرىكلەرنى قوشۇپ ئىبادەت قىلىدۇ. ئۇلار شېرىكلەرنىڭ الله تائالانىڭ مەخلۇقاتى ۋە مۈلكى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر سەن ئۇلاردىن: «ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى كىم خالق ئەتتى؟» دەپ سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم «الله» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا الله غا خاستۇر!»**﴾ يەنى شۇنداق بولغاچقا، سىلەرنىڭ الله تائالانىڭ ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىڭلار بىلەن ئۇستىڭلارغا دەلىل ـ پاكىت تۇرغۇزۇلدى.

﴿**بەلكى ئۇلارنىڭ تولىسى ئۇقمايدۇ**﴾ ئاندىن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىلەر الله نىڭ مۈلكىدۇر**﴾ يەنى الله تائالانىڭ مەخلۇقاتى ۋە مۈلكىدۇر.

﴿**الله ھەقىقەتەن (مەخلۇقاتىدىن ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادىتىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر**﴾ يەنى الله ئۆزىدىن باشقا نەرسىدىن بىھاجەتتۇر. ھەممە نەرسە الله تائالاغا موھتاجدۇر. جىمى نەرسىنى ياراتقانلىقى ئۈچۈن مەدھىيەگە لايىقتۇر. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىنى ياراتقان ۋە مۇناسىپ

[1] سۈرە يۇنۇس 69 — 70 - ئايەتلەر.

www.munber.org

قانۇنىيەتنى ئورناتقانلىقى ئۈچۈن ھەمدۈسانا الله تائالاغا خاستۇر، ھەممە ئىشلاردا مەدھىيلىنىشكە تېگىشلىكتۇر.

* * * * * * *

وَلَوْ أَنَّمَا فِي ٱلْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَٰمٌ وَٱلْبَحْرُ يَمُدُّهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَٰتُ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَّا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَٰحِدَةٍ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

ئەگەر يەر يۈزىدىكى دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قەلەم بولغان، دېڭىز (سيا) بولغان، ئۇنىڭغا يەنە يەتتە دېڭىز(نىڭ سياسى) قوشۇلغان تەقدىردىمۇ اللەنىڭ سۆزلىرىنى (يېزىپ) تۈگەتكىلى بولمايدۇ، الله ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[27]. (ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە) يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر. اللە ھەقىقەتەن (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەمەللىرىنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر[28].

الله تائالانىڭ سۆزلىرىنىڭ ساناپ تۈگەتكۈسىز ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ بۈيۈكلۈكى، ئۇلۇغلۇقى ۋە كاتتىلىقىدىن، گۈزەل ئىسىملىرى ۋە يۈكسەك سۈپەتلىرىدىن، ھەقىقىتىنى ۋە سانىنى ھېچكىم بىلمەيدىغان، بىرەر ئىنسانىنىڭ خەۋىرى بولمىغان، تولۇق كامالەتكە يەتكەن سۆزلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ ھەقتە ئىنسانلارنىڭ ئۇلۇغى، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئى الله! مەن ساڭا ئاتاپ ئوقۇغان سانانى خۇددى سەن ئۆزەڭگە ئوقۇغان سانادەك ھېسابلاپ بولالمايمەن».

﴿**ئەگەر يەر يۈزىدىكى دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قەلەم بولغان، دېڭىز (سيا) بولغان، ئۇنىڭغا يەنە يەتتە دېڭىز (نىڭ سياسى) قوشۇلغان تەقدىردىمۇ الله نىڭ سۆزلىرىنى (يېزىپ) تۈگەتكىلى بولمايدۇ**﴾ يەنى ئەگەر يەر يۈزىدىكى جىمى دەرەخلەر قەلەم قىلىنغان، دېڭىز سيا قىلىنغان، ئۇنىڭغا يەنە يەتتە دېڭىزنىڭ سۇيى سيا قىلىنىپ قوشۇلغان، ئاندىن ئۇلار بىلەن الله تائالانىڭ بۈيۈكلۈكىنى، يۈكسەك سۈپەتلىرىنى ۋە كاتتىلىقىنى كۆرسىتىدىغان الله تائالانىڭ سۆزلىرى يېزىلغان تەقدىردىمۇ، قەلەملەر ئەلۋەتتە سۇنغان، دېڭىزنىڭ سۇيى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇلغان سۇ ئەلۋەتتە تۈگىگەن بولاتتى.

بۇ ئايەتتە يەتتە دېڭىزنىڭ تىلغا ئېلىنىشى پەقەت مۇبالىغە ئۈچۈندۇر. دۇنيادا يەتتە دېڭىزنىڭ بارلىقىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن تىلغا ئېلىنغان ئەمەس. چۈنكى، راست دېگىلىمۇ بولمايدىغان، يالغان دېگىلىمۇ بولمايدىغان ئىسرائىل رىۋايەتلىرىدىن پايدىلانغان كىشىلەر ئالەمدە يەتتە دېڭىز بار دەپ قارايدۇ[1]. بەلكى يەنە بىر ئايەتتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئېيتقىنكى: «پەرۋەردىگارىمنىڭ سۆزلىرىنى يېزىش ئۈچۈن، ئەگەر دېڭىز (سۇيى) سيا بولۇپ كەتسە، پەرۋەردىگارىمنىڭ سۆزلىرى تۈگىمەي تۇرۇپ، دېڭىز (سۇيى) چوقۇم تۈگەپ كەتكەن بولاتتى. مۇبادا يەنە شۇنچىلىك دېڭىز (سۇيىنى) كەلتۈرسەكمۇ»﴾[2].

---

[1] بۇ تەپسىرنىڭ مۇئەللىپى بۇندىن 700 يىل ئىلگىرى ياشىغان بولغاچقا دۇنيادىكى دېڭىزلارنىڭ سانى توغرىسىدا ئېنىق مەلۇمات بېرەلمىگەن.

[2] سۈرە كەھف 109 - ئايەت.

www.munber.org

اللە تائالانىڭ: "يەنى شۇنچىلىك" دېگەن بۇ سۆزدىن پەقەت يەنە بىر دېڭىز سۈيى دېگەنلىك مەقسەت قىلىنغان ئەمەس. بەلكى يەنە شۇنچىلىك دېڭىز سۈيى، ئاندىن يەنە شۇنچىلىك، ئاندىن يەنە شۇنچىلىك دەپ بىرىنىڭ كەينىدىن يەنە بىرى ئۇلاپ كەلتۈرىلىدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. چۈنكى، اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىنىڭ ۋە سۆزلىرىنىڭ چېكى يوقتۇر.

﴿**اللە ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى ھەممە نەرسىدىن ئۈستۈن، كۈچلۈك ۋە غالىبتۇر. اللە ئىرادە قىلغان نەرسىنى ھېچ توسۇپ قالغۇچى بولمايدۇ. اللە تائالانىڭ ھۆكمىگە ھېچ مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچى ۋە قارشى چىققۇچى بولمايدۇ. مەخلۇقاتنى يارىتىش، ئەمر قىلىش، شەرىئەت بەلگىلەش قاتارلىق جىمى سۆزلىرى ۋە ئىشلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر.

﴿**(ئى ئىنسانلار!) (دەسلەپتە) سىلەرنىڭ يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر**﴾ يەنى جىمى ئىنسانلارنى يارىتىش، قىيامەت كۈنى ئۇلارنى تىرىلدۈرۈش اللە تائالانىڭ قۇدرىتىگە نىسبەتەن پەقەت بىر ئادەمنى ياراتقانچىلىكلا ئىشتۇر. بۇلارنىڭ ھەممىسى اللە تائالاغا ئاساندۇر.

﴿اللە بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇدقا كەل» دەيدۇ - دە، ئۇ ۋۇجۇدقا كېلىدۇ﴾[1] ﴿(بىرەر شەيئىنى ياراتماقچى بولساق) بىزنىڭ ئەمرىمىز پەقەت بىر سۆزدۇر، (ئۇ) كۆزنى يۇمۇپ ئاچقانىنىڭ ئارىلىقىدا (ئورۇنلىنىدۇ)﴾[2] يەنى اللە بىرەر شەيئى ياراتماقچى بولسا، پەقەت بىرلا قېتىم ئەمر قىلىدۇ - دە، ئۇ شەيئى ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. ئەمرىنى تەكرارلاش ۋە تەكىت قىلىش ھاجەتسىزدۇر. ﴿بىر سەيھە (يەنى ئىسرافىلنىڭ سۇر چېلىشى) ئاۋاز بىلەنلا ئۇلار (يەنى جىمى خالايىق) (يەر ئاستىدىن) زېمىننىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ﴾[3].

﴿**اللە ھەقىقەتەن (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەمەللىرىنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى اللە تائالانىڭ ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئەمەللىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشى بىر ئادەمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئەمەلىنى كۆرۈپ تۇرغىنىغا ئوخشاشتۇر. شۇنداقلا اللە تائالانىڭ ئۇلارنى يارىتىشقا بولغان قۇدرىتى پەقەت بىر ئادەمنى يارىتىش قۇدرىتى بىلەن ئوخشاشتۇر. ﴿**(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە) يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىرەر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر**﴾.

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيْلِ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِيٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ ٱلْبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْعَلِيُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

اللەنىڭ كېچىنى كۈندۈزگە ۋە كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىلىدىغانلىقىنى، كۈن بىلەن ئاينى بويسۇندۇرىدىغانلىقىنى كۆرمەمسەن؟ (كۈن بىلەن ئاينىڭ) ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەت (يەنى قىيامەت) كەچە (ئۆز پەلىكىدە) سەير قىلىدۇ. اللە سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەردارىدۇر﴾[29]. بۇ شۇنىڭ

---

[1] سۈرە ياسىن 82 - ئايەت.
[2] سۈرە قەمەر 50 - ئايەت.
[3] سۈرە نازىئات 13 — 14 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئۇچۇنكى، الله ھەق (ئىلاھ)دۇر، ئۇلارنىڭ اللەنى قويۇپ ئىبادەت قىلغانلىرى (يەنى بۇتلىرى) باتىلدۇر، الله ئالىيدۇر، بۈيۈكتۈر[30].

الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى ۋە بۇيۇكلۇكىنى زىكىر قىلىش توغرىسىدا

﴿**الله نىڭ كېچىنى كۈندۈزگە ۋە كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىدىغانلىقىنى**﴾ يەنى كېچىدىن كۈندۈزگە ئېلىپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كۈندۈز ئۇزىراپ، كېچە قىسقىرايدۇ. بۇ ياز پەسلىدە بولۇپ. كۈندۈز ناھايىتى ئۇزىرايدۇ. ئاندىن كۈندۈز كېمىيىشكە باشلاپ كېچە ئۇزىرايدۇ، كۈندۈز قىسقىرايدۇ، بۇ قىش پەسلىدە بولىدۇ.

﴿**كۇن بىلەن ئايىنى بويسۇندۇرۇدىغانلىقىنى كۆرمەمسەن؟ (كۇن بىلەن ئاينىڭ) ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەت (يەنى قىيامەت) كېچە ئۆز پەلىكىدە سەير قىلىدۇ**﴾ بەزىلەر بۇ ئايەتنى كۇن بىلەن ئاينىڭ بىرى چەكلىك نىشانغىچە سەير قىلىدى دەپ تەپسىر قىلدى ۋە بەزىلەر قىيامەت كۈنىگىچە دەپمۇ تەپسىر قىلدى. ھەر ئىككىسى توغرىدۇر.

چەكلىك نىشانغىچە دېگەن سۆزگە سەھەل بۇخارى ۋە مۇسلىمدا رىۋايەت قىلىنغان ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەدىسى بىلەن دەلىل كۆرسىتىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئەبۇزەر! كۇننىڭ قەيەرگە بارىدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟» دەپ سورىدى. مەن: الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدىم. ئۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، ئەرشنىڭ ئاستىغا بېرىپ (الله تائالاغا) سەجدە قىلىدۇ. ئاندىن پەرۋەردىگاردىن (قايتا چىقىشقا) ئىزنى سورايدۇ، كۇنگە: كەلگەن جايىڭدىن قايتقىن (يەنى مەغرىبتىن چىققىن) دېيىلىدىغان ۋاقىت ئاز قالدى» دېدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كۇن (سۇ تارتىدىغان) چاقىيەلەككە ئوخشايدۇ، كۇندۈزى ئاسماندا ئۆز ئوقى ئەتراپىدا سەير قىلىدۇ، كۇن ئولتۇرغان چاغدا، شەرقتىن چىقىش ئۇچۇن كېچىسى زېمىننىڭ ئاستىدا ئۆز ئوقى ئەتراپىدا ماڭىدۇ. ئايمۇ كۇنگە ئوخشاش سەير قىلىدۇ، دېدى.

﴿**الله سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەردارىدۇر**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىلمەمسەنكى، الله ئاسمان، زېمىنىدىكى شەيئىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[1] بۇنىڭ مەنىسى الله جىمى شەيئىلەرنى ياراتقۇچىدۇ، دېگەنلىكتۇر. ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. الله بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿الله يەتتە ئاسمانىنى ياراتتى، زېمىننىمۇ ئاسمانلارغا ئوخشاش (يەنى يەتتە قىلىپ) ياراتتى﴾[2].

﴿**بۇ شۇنىڭ ئۇچۇنكى، الله ئىلاھتۇر، ئۇلارنىڭ الله نى قويۇپ ئىبادەت قىلغانلىرى (يەنى بۇتلىرى) باتىلدۇر**﴾ يەنى سىلەرنىڭ الله تائالانىڭ ھەقىقىي مەۋجۇت، ھەق ئىلاھ ئىكەنلىكىنى، الله تائالادىن باشقا ھەممە نەرسىنىڭ باتىل ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىشىڭلار ئۇچۇن الله تائالانىڭ دەلىل - پاكىتلىرى سىلەرگە ھەقىقەتەن ئاشكارا بولدى.

الله ھەقىقەتەن ئۆزىدىن باشقا نەرسىدىن بىھاجەتتۇر. ھەر نەرسە الله تائالاغا موھتاجدۇر. چۇنكى، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىنىدىكى جىمى نەرسە الله تائالانىڭ مەخلۇقاتىدۇر، ئۇنىڭ قۇللىرىدۇر. ئۇلاردىن بىرەرسىمۇ الله تائالانىڭ ئىزنىسىز زەررە چاغلىق نەرسىنى مىدىرلىتىشقا قادىر ئەمەس. ئەگەر پۈتكۈل ئەھلى زېمىن بىر تال چۆپنى يارىتىشقا توپلانغان تەقدىردىمۇ، ئۇنى ئەلۋەتتە يارىتالمايدۇ.

---

[1] سۈرە ھەج 70 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تالاق 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، الله ئىلاھتۇر، ئۇلارنىڭ الله نى قويۇپ ئىبادەت قىلغانلىرى (يەنى بۇتلىرى) باتىلدۇر. الله ئالىيدۇر، بۈيۈكتۇر﴾ يەنى الله تائالادىن ئالىي ھېچنەرسە يوقتۇر، الله ھەرقانداق نەرسىدىن بۈيۈكتۇر ۋە ھەممە نەرسە الله تائالاغا بويسۇنغۇچىدۇر. الله تائالانىڭ بۈيۈكلۈكىگە سېلىشتۇرغاندا ئەرزىمەستۇر.

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱلْفُلْكَ تَجْرِى فِى ٱلْبَحْرِ بِنِعْمَتِ ٱللَّهِ لِيُرِيَكُم مِّنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَٱلظُّلَلِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَـٰتِنَآ إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

كۆرمەمسەنكى، كېمىلەرنىڭ الله نىڭ مەرھەمىتى بىلەن دېڭىزدا يۈرۈشى اللەنىڭ سىلەرگە (ئۆز قۇدرىتىنىڭ) بىر قىسىم دەلىللىرىنى كۆرسىتىشى ئۈچۈندۇر. بۇنىڭدا ھەر بىر سەۋر قىلغۇچى، شۈكۈر قىلغۇچى (بەندە ئۈچۈن ھەقىقەتەن) (چوڭ) ئىبرەت بار[31]. (دېڭىزدا) ئۇلارنى تاغلاردەك دولقۇنلار ئورىۋالغان چاغدا، ئۇلار كامالى ئىخلاس بىلەن اللەغا ئىلتىجا قىلىدۇ، الله ئۇلارنى (دېڭىز خەتەرلىرىدىن) قۇتۇلدۇرۇپ قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا، ئۇلارنىڭ بەزىسى توغرا يولدا بولىدۇ. بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت خىيانەتكار (اللەنىڭ نېمەتلىرىدىن تانغان) ئادەملا ئىنكار قىلىدۇ[32].

الله تائالا بۇ ئايەتتە كېمىلەرنىڭ دېڭىزدا ئۈزۈ مەرھەمىتى ۋە باشقۇرۇشى بىلەن يۈرۈشى ئۈچۈن دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ. ئەگەر الله سۇدا كېمىلەرنى كۆتۈرىدىغان كۈچ ياراتمىغان بولسا، كېمىلەر يۈرمىگەن بولاتتى.

﴿**الله نىڭ سىلەرگە (ئۆز قۇدرىتىنىڭ) بىر قىسىم دەلىللىرىنى كۆرسىتىشى ئۈچۈندۇر**﴾، ﴿**بۇنىڭدا ھەر بىر سەۋر قىلغۇچى، شۈكۈر قىلغۇچى (بەندە ئۈچۈن ھەقىقەتەن) (چوڭ) ئىبرەت بار**﴾ يەنى قىيىنچىلىقلاردا سەۋر قىلغۇچى، كەڭرىچىلىكتە شۈكۈر قىلغۇچىلار ئۈچۈن ئىبرەت بار.

﴿**(دېڭىزدا) ئۇلارنى تاغلاردەك دولقۇنلار ئورىۋالغان چاغدا**﴾ يەنى تاغلاردەك ۋە بۇلۇتلاردەك دولقۇنلار ئورىۋالغان چاغدا ﴿**ئۇلار كامالى ئىخلاس بىلەن الله غا ئىلتىجا قىلىدۇ**﴾ الله بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿سىلەر دېڭىزدا بىرەر ئاپەتكە يولۇققان چېغىڭلاردا ئېسىڭلارغا سىلەر چوقۇنۇۋاتقان مەبۇدلار كەلمەي پەقەت الله لا كېلىدۇ (يەنى ئىنسان مۇنداق چاغدا اللەدىن باشقىغا ئىلتىجا قىلمايدۇ)﴾[1] ﴿ئۇلار كېمىگە چىقىپ (غەرق بولۇشتىن قورققان) چاغلىردا، الله غا كامالى ئىخلاس بىلەن ئىلتىجا قىلىدۇ﴾[2].

﴿**الله ئۇلارنى (دېڭىز خەتەرلىرىدىن) قۇتۇلدۇرۇپ قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا، ئۇلارنىڭ بەزىسى توغرا يولدا بولىدۇ**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنى: ئۇلارنىڭ بەزىسى يەنىلا كاپىر بولىدۇ، دەپ تەپسىر قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ئۇلارنى ئامان - ئېسەن قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا (بالا - قازادىن قۇتۇلدۇرغان الله نى ئۇنتۇپ) ناگاھان (الله غا) شېرىك كەلتۈرىدۇ﴾[3].

---

[1] سۈرە ئىسرا 67 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 65 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنكەبۇت 65 - ئايەت.

www.munber.org

﴿بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت خىيانەتكار (اللە نىڭ نېمەتلىرىدىن تانغان) ئادەملا ئىنكار قىلىدۇ﴾ يەنى ئۇنداق ئادەم قاچانلا ئەھدىسىنى بۇزىدۇ. بۇ ئەڭ ئۇچىغا چىققان خىيانەتتۇر. ئۇ نېمەتلەردىن تانىدۇ، ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلمايدۇ، ئەكسىچە ئۇنى ئۇنتۇيدۇ.

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمۡ وَٱخۡشَوۡاْ يَوۡمٗا لَّا يَجۡزِي وَالِدٌ عَن وَلَدِهِۦ وَلَا مَوۡلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِۦ شَيۡـٔٗاۚ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلۡغَرُورُ ﴿٣٣﴾

ئى ئىنسانلار! پەرۋەردىگارىڭلارغا (بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلاش، مەنئى قىلغان ئىشلاردىن چەكلىنىش بىلەن) تەقۋادارلىق قىلىڭلار، شۇنداق بىر كۈندىن قورقۇڭلاركى، (ئۇ كۈندە) ئاتا بالىسىغا ئەسقاتمايدۇ، بالىمۇ ئاتىسىغا ئەسقاتمايدۇ، اللەنىڭ ۋەدىسى ھەقىقەتەن ھەقتۇر، سىلەرنى ھەرگىز دۇنيا تىرىكچىلىكى مەغرۇر قىلمىسۇن، شەيتاننىڭ سىلەرنى اللەنىڭ ئەپۇسىنىڭ كەڭلىكى بىلەن مەغرۇر قىلىشىغا يول قويماڭلار[33].

اللە تائالاغا تەقۋادارلىق قىلىشقا ۋە قىيامەت كۈنىدىن قورقۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

اللە بۇ ئايەتتە ئىنسانلارنى قىيامەت كۈنىدىن ئاگاھلاندۇرىدۇ. ئۇلارنى اللە تائالاغا تەقۋادارلىق قىلىپ، اللە تائالادىن ۋە قىيامەت كۈنىدىن قورقۇشقا بۇيرۇيدۇ. قىيامەت كۈنى شۇنداق بىر كۈندۇركى: ﴿**ئاتا بالىسىغا ئەسقاتمايدۇ**﴾ يەنى ئەگەر ئاتىسى بالىسى ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلماقچى بولسىمۇ، بۇ ئۇنىڭدىن قوبۇل قىلىنمايدۇ. شۇنداقلا بالىمۇ ئاتىسى ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلماقچى بولسىمۇ، بۇمۇ ئۇنىڭدىن قوبۇل قىلىنمايدۇ.

ئاندىن اللە ئۇلارغا ۋەز - نەسىھەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەرنى ھەرگىز دۇنيا تىرىكچىلىكى مەغرۇر قىلمىسۇن**﴾ يەنى دۇنيادىكى خاتىرجەملىك سىلەرنى ئاخىرەت يۇرتىدىن غەپلەتتە قالدۇرمىسۇن. ﴿**شەيتاننىڭ سىلەرنى اللە نىڭ ئەپۇسىنىڭ كەڭلىكى بىلەن مەغرۇر قىلىشىغا يول قويماڭلار**﴾.

شەيتان ھەقىقەتەن ئادەم ئەۋلادىنى مەغرۇرلاندۇرىدۇ، ئۇنىڭغا يالغان ۋەدىلەرنى قىلىدۇ. ئۇنىڭغا خام خىيال قىلدۇرىدۇ. لېكىن ئۇ ھېچ نەرسىگە ئىگىدارچىلىق قىلالمايدۇ. بەلكى ئۇ خۇددى اللە تائالا مۇنداق دېگەندەك بولىدۇ: ﴿شەيتان ئۇلارغا (يالغان) ۋەدىلەرنى بېرىدۇ ۋە ئۇلارنى خام خىيالغا سالىدۇ. (يەنى ئەمەلدە ئىشقا ئاشمايدىغان ئارزۇلارنى كۆڭلىگە سالىدۇ) شەيتان ئۇلارغا پەقەت يالغاننىلا ۋەدە قىلىدۇ﴾[1].

ۋەھب ئىبنى مۇنەببەھ مۇنداق دەيدۇ: ئۇزەير ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: قەۋمىم يولۇققان بالانى كۆرگەن چېغىمدا قاتتىق قايغۇردۇم، غېمىمنى كۆپەيدى، ئۇيقۇم قاچتى، پەرۋەردىگارىمغا يېلىنىپ دۇئا قىلدىم، نامىز ئوقۇدۇم، روزا تۇتتۇم، مەن شۇ يالۇڭۇرۇش بىلەن يېغلاپ تۇرغان بىر ۋاقىتتا جىبرىئىل كەلدى. مەن ئۇنىڭغا: سەددىقلار (يەنى يۇقىرى دەرىجىلىك پەيغەمبەرلەر ۋە شېھىتلار) نىڭ روھلىرى گۇناھكارلارغا، ئاتا - ئانىلارنىڭ روھلىرى پەرزەنتلەرگە شاپائەت قىلالامدۇ؟ ماڭا بۇنىڭدىن خەۋەر بەرگىن!

[1] سۈرە نىسا 120 - ئايەت.

www.munber.org

دېدىم. جىبرىئىل: شەك - شۇبھىسىزكى، قىيامەتتە ئادىل ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ، پادىشاھلىق ئاشكارا بولىدۇ. ئۇ كۈندە بىرەر ئىشقا رۇخسەت قىلىنمايدۇ. الله تائالانىڭ رۇخستىسىز بىرمۇ ئادەم سۆز قىلمايدۇ. ئۇ كۈندە ئاتا بالىسى ئۈچۈن، بالا ئاتىسى ئۈچۈن، قېرىنداش قېرىندىشى ئۈچۈن، قۇل خوجايىنى ئۈچۈن جازالانمايدۇ. بىر ئادەمگە باشقا بىر ئادەم كۆڭۈل بۆلمەيدۇ. قايغۇسى ئۈچۈن قايغۇرمايدۇ. ئۇنىڭغا ھېچكىم ئېچ ئاغرىتمايدۇ. ھەر قانداق ئادەم ئۆزىگە ئېچ ئاغرىتىدۇ، بىر ئىنسان يەنە بىر ئىنسان ئۈچۈن جازاغا تارتىلمايدۇ، ھەر ئادەم ئۆز غېمى بىلەن بولىدۇ. يىغىسىنى ئۆزى يىغلايدۇ، گۇناھى ئۆزىگە يۈكلىنىدۇ، ئۇنىڭ گۇناھىنى باشقا بىرى ئۈستىگە ئالالمايدۇ، دەپ جاۋاب بەردى. بۇ ھەدىسنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلۡغَيۡثَۖ وَيَعۡلَمُ مَا فِي ٱلۡأَرۡحَامِۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسٞ مَّاذَا تَكۡسِبُ غَدٗاۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسُۢ بِأَيِّ أَرۡضٖ تَمُوتُۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ٣٤

قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن اللەنىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ، بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بېجىرىممۇ، كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ، ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى - يامان ئىشلاردىن نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ، ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ، الله ھەقىقەتەن (پۈتۈن ئىشلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، (شەيئىلەرنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى تەرەپلىرىدىن) تولۇق خەۋەرداردۇر[34].

غەيبنى پەقەت الله تائالانىڭلا بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

غەيبنىڭ ئاچقۇچلىرى بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئىلمىنى الله ئۆزىگە خاس قىلدى. ئۇنى الله بىلدۇرۇشتىن بۇرۇن ھېچ ئادەم بىلمەيدۇ. قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغان ۋاقتى توغرىسىدىكى بىلىمنى پەيغەمبەرمۇ، الله تائالاغا يېقىن پەرىشتىلەرمۇ بىلمەيدۇ: ﴿ئۇنى پەقەت ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا مەيدانغا چىقىرىدۇ﴾[1].

شۇنداقلا يامغۇرنىڭ قاچان، قەيەرگە يېغىشىنى پەقەت الله تائالالا بىلىدۇ. لېكىن الله يامغۇرنى يېغىشقا ئەمرى قىلسا، ئۇنى يامغۇرغا مۇئەككەل پەرىشتىلەر ۋە الله تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرىدىن الله خالىغان كىشىلەر بىلىدۇ. شۇنداقلا بەچچىدانلاردىكى الله يارىتىشنى ئىرادە قىلغان نەرسىنى الله تائالادىن باشقا ھېچ ئادەم بىلمەيدۇ. لېكىن، الله ئۇنىڭ ئوغۇل ياكى قىزلىقىنى، بەختسىز ياكى بەختلىكىنى بەلگىلەشنى ئەمرى قىلغان چاغدا، ئاندىن ئۇنىڭغا مەسئۇل پەرىشتىلەر ۋە الله تائالانىڭ خالىغان بەندىلىرى بىلىدۇ.

شۇنىڭدەك ھېچ ئادەم دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكى ئۇچۇن ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. ﴿**ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ**﴾ ئۆز يۇرتلىرىدا بولسۇن ياكى الله تائالانىڭ زېمىنىدىكى باشقا بىر يۇرتتا بولسۇن، بۇ توغرىدا ھېچ ئادەمنىڭ بىلىمى يوق. ﴿غەيبنىڭ خەزىنىلىرى الله

---

[1] سۈرە ئەئرافى 187 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

نىڭ دەرگاھىدىدۇر، ئۇنى پەقەتلا الله بىلىدۇ﴾[1] ھەدىستە بۇ بەش نەرسىنىڭ «غەيبنىڭ ئاچقۇچلىرى» دەپ ئاتالغانلىقى رىۋايەت قىلىندى.

ئىمام ئەھمەد، بۇرەيدىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: «بەش ئىش بار، ئۇنى پەقەت غالىب ۋە ئۇلۇغ الله لا بىلىدۇ ﴿**قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ. بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بىرجىرىممۇ كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ. ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى - ياماننى ئىشلاردىن نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ. ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. الله ھەقىقەتەن (پۈتۈن ئىشلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، (شەيئىلەرنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى تەرەپلىرىدىن) تولۇق خەۋەردارىدۇر**﴾».

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «غەيبنىڭ ئاچقۇچلىرى بەشتۇر، ئۇنى پەقەت الله لا بىلىدۇ ﴿**قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ. بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بىرجىرىممۇ كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ. ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى - ياماننى ئىشلاردىن نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ. ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. الله ھەقىقەتەن (پۈتۈن ئىشلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، (شەيئىلەرنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى تەرەپلىرىدىن) تولۇق خەۋەردارىدۇر**﴾».

ئىمام بۇخارى تەپسىر بابىدا يەنە ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «غەيبنىڭ ئاچقۇچلىرى بەشتۇر»، ئاندىن ئۇ بۇ ئايەتنى ئوقۇدى: ﴿**قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ. بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بىرجىرىممۇ كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ**﴾.

ئىمام بۇخارى، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى كىشىلەر ئارىسىدا تۇراتتى. توساتتىنلا بىر ئادەم ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئىمان دېگەن نېمە؟ دەپ سورىدى. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: الله تائالاغا، الله نىڭ پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا، پەيغەمبەرلىرىگە، الله تائالاغا مۇلاقات بولۇشقا ئىشىنىشىڭ ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشىنىشىڭ ئىماندۇر» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ ئادەم: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئىسلام دېگەن نېمە؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشىڭ الله غا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىكىڭ، نامازنى ئوقۇشۇڭ، پەرز زاكاتنى ئادا قىلىشىڭ ۋە رامىزاننىڭ روزىسىنى تۇتىشىڭ ئىسلامدۇر» دېدى. ئۇ ئادەم: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئېھسان (يەنى ياخشىلىق) دېگەن نېمە؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن الله تائالاغا گويا سەن الله نى كۆرۈپ تۇرغاندەك ئىبادەت قىلىشىڭ ئېھساندۇر. ئەگەر سەن الله تائالانى كۆرمىسەڭمۇ، الله سېنى ھەقىقەتەن كۆرۈپ تۇرىدۇ» دېدى. ئۇ ئادەم: ئى

[1] سۈرە ئەنئام 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

الله نىڭ پەيغەمبىرى! قىيامەت قاچان بولىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىدىن سورالغۇچى سوئال سورىغۇچىدىن بىلىملىك ئەمەس. لېكىن مەن ساڭا قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىن سۆزلەپ بېرەلەيمەن: قاچانكى دېدەك خوجايىننى تۇغسا (يەنى قىزى ئانىسىنى باشقۇرىدىغان ۋە خىزمىتىگە سالىدىغان زامان كەلسە)، مانا بۇ قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. قاچانكى، يالاڭئاياق، يالاڭ تۆش (يەنى ئۇچىسىغا كىيىم تېپىپ كېيەلمىگەن، قارا قورساق، بىلىمسىز) كىشىلەر ئىنسانلارغا باشلىق بولسا، مانا بۇ قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. بەش ئىش بار. ئۇنى پەقەت الله لا بىلىدۇ: ﴿**قىيامەت توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى ياغدۇرىدۇ. بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى الله بىلىدۇ**﴾» دېدى. ئاندىن ئۇ ئادەم قايتىپ كەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى يېنىمغا قايتۇرۇپ كېلىڭلار» دېدى. ساھابىلار ئۇنى قايتۇرۇپ كەلمەكچى بولۇپ ئارقىدىن چىققان بولسىمۇ، بىراق ئۇنى تاپالمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ جىبرىئىلدۇر، ئىنسانلارغا ئۇلارنىڭ دىنىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن كەلدى» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ**﴾ قەتادە مۇنداق دەيدۇ: بەزى نەرسىلەرنى الله ئۆزىگە خاس قىلدى. شۇ نەرسىلەردىن الله تائالاغا يېقىن تۇرىدىغان مەرتىۋىسى يۇقىرى پەرىشتىنىمۇ، ئىنسانلارغا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرنىمۇ خەۋەردار قىلمىدى.

﴿**قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر**﴾ ئىنسانلاردىن بىرمۇ ئادەم قىيامەتنىڭ قاچان، قايسى يىلدا ياكى قايسى ئايدا، قايسى كېچىدە ياكى قايسى كۈندۈزدە قايىم بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

﴿**الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ**﴾ يەنى الله تائالادىن باشقا ھېچكىم يامغۇرنىڭ قاچان ياغىدىغانلىقىنى، يەنى كېچىدە ياغامدۇ ياكى كۈندۈزدىمۇ بۇنى بىلمەيدۇ.

﴿**بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، ھېچىرىمۇ، كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ**﴾ ھېچكىم بەچچىداندىكى نەرسىلەرنى، ئوغۇلمۇ، قىزمۇ[1]، قىزىلمۇ، قارىمۇ، ئۇ كەلگۈسىدە قانداق ئەھۋالدا بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

﴿**ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى - ياماں ئىشلاردىن نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ**﴾ يەنى ياخشى ئىش قىلامدۇ ياكى يامان ئىش قىلامدۇ، بۇنى بىلمەيدۇ؟ ئى ئادەم ئەۋلادى! سەن قاچان ئۆلۈشىڭنى بىلمەيسەن، ئەتە ئۆلۈپ قالامسەن تېخى! ئەتە ساڭا مۇسىبەت يېتىشمۇ مۇمكىن. سەن بۇنى بىلمەيسەن.

﴿**ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ**﴾ ئىنسانلاردىن ھېچ ئادەم ئۆلگەندە ئۆزىنىڭ زېمىنىنىڭ قەيسىرىدە ياتىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. يەنى دېڭىزدىمۇ ياكى قۇرۇقلۇقتىمۇ، تۇزلاقلىكتىمۇ ياكى تاغدىمۇ قەيەردە ياتىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: الله بىرەر بەندىنى بىرەر زېمىندا قەبزى روھ قىلىشنى ئىرادە قىلسا، ئۇنى ئۇ زېمىنغا بىرەر ھاجەت ئۈچۈن چوقۇم موھتاج قىلىپ قويىدۇ. ئىمام ئەبۇقاسىم تەبەرانى ئۇسامە ئىبنى زەيدتىن ئۇسۇلىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ:

---

[1] - ھازىرقى ھاملىنىڭ، قىز ئوغۇللىقىنى پەرقلەندۈرۈپ دېئاگنوز قويۇش بولسا ھاملە بەش ئايلىقتىن ئاشقاندا بولىدۇ. لېكىن بۇ يەردىكى بىلەلمەسلىك جان كىرگۈزۈلۈشنىڭ ئالدىدىكى ھالەتنى كۆرسىتىدۇ.

www.munber.org

«الله بىرەر بەندىنىڭ ئۆلۈمىنى بىرەر زېمىندا بەلگىلىگەن بولسا، ئۇنى ئۇ زېمىنغا بىرەر ھاجەت ئۈچۈن چوقۇم موھتاج قىلىپ قويىدۇ».

شۇنىڭ بىلەن سۈرە لوقمانىڭ تەپسىرى ئاخىرلاشتى. جىمى مەدھىيە ۋە ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله تائالاغا خاستۇر.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان	سۈرە سەجدە	30 ئايەت

بۇ سۈرىنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمە كۈنلىرى بامدات نامىزىدا سەجدە ۋە ئىنسان سۈرىسىنى ئوقۇيتتى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈرە سەجدە بىلەن سۈرە مۈلكنى ئوقۇمىغىچە ئۇخلىمايتتى.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ ٱلْكِتَٰبِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰهُ ۚ بَلْ هُوَ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّآ أَتَىٰهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

ئەلىف، لام، مىم[1]. (بۇ) كىتاب (يەنى قۇرئان)نىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانلىقىدا ھېچ شەك يوقتۇر[2]. مۇشرىكلار: «مۇھەممەد ئۇنى ئۆزى توقۇدى» دەيدۇ. ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، بەلكى ئۇ سەندىن ئىلگىرى ھېچقانداق بىر پەيغەمبەر كەلمىگەن بىر قەۋمنى ھىدايەت تاپسۇن دەپ، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەتتۇر[3].

قۇرئاننىڭ شەكسىز اللە نىڭ كىتابى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئۇزۇپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا سۆزلەپ ئۆتكەن ئىدۇق. شۇڭا بۇ يەردە قايتا تەكرارلىمايمىز.

﴿(بۇ) كىتاب (يەنى قۇرئان) نىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانلىقىدا شەك يوقتۇر﴾ يەنى بۇ كىتابنىڭ اللە تائالا تەرىپىدىن نازىل قىلىنىدىغانلىقىدا ھېچ شەك - شۈبھە يوقتۇر. ئاندىن اللە مۇشرىكلاردىن خەۋەر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿مۇشرىكلار: «مۇھەممەد ئۇنى ئۆزى توقۇدى» دەيدۇ﴾** يەنى مۇھەممەد ئۇنى ئۆزى ئويدۇرۇپ توقۇپ چىقتى، دەيدۇ.

﴿ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، بەلكى ئۇ سەندىن ئىلگىرى ھېچقانداق بىر پەيغەمبەر كەلمىگەن بىر قەۋمنى ھىدايەت تاپسۇن دەپ﴾ يەنى ئۇلارنى ھەقىقەتكە ئەگەشسۇن دەپ **﴿ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەتتۇر﴾**

* * * * * * *

www.munber.org

ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ مَا لَكُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَلِىٍّ وَلَا شَفِيعٍ ۚ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ إِلَى ٱلْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُۥٓ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٦﴾

الله ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئالتە كۈندە ياراتتى، ئاندىن ئەرش ئۈستىدە (ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە) قارار ئالدى. سىلەرگە اللەدىن باشقا ھېچقانداق ئىگە يوق، شاپائەت قىلغۇچىمۇ يوق (بۇنى) پىكىر قىلىپ (ئىمان ئېيتمامسىلەر؟)[4]. الله ئاسماندىن زېمىنغىچە بولغان (مەخلۇقاتىنىڭ) ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىپ تۇرىدۇ، ئاندىن ئۇ ئىشلار ئۆزۈنلۇقى سىلەر ساناۋاتقان مىڭ يىلدەك كېلىدىغان بىر كۈندە اللەنىڭ دەرگاھىغا ئۆرلەيدۇ[5]. ئۇ (الله) يوشۇرۇننى ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر، غالىبتۇر. (بەندىلىرىگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر[6].

الله تائالانىڭ كائىناتنى ياراتقۇچى ۋە ئىدارە قىلغۇچى زات ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ شەيئىلەرنىڭ ياراتقۇچىسى ئىكەنلىكىدىن خەۋەر قىلىدۇ. الله ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئالتە كۈندە ياراتتى. ئاندىن ئەرش ئۈستىدە ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە قارار ئالدى. بۇ توغرۇلۇق يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكەن ئىدۇق.

﴿**سىلەرگە الله دىن باشقا ھېچ قانداق ئىگە يوق. شاپائەت قىلغۇچىمۇ يوق**﴾ يەنى الله ھەممە قىيىن ئىشلارنىڭ ئىگىسىدۇر. ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچىدۇر. ھەممە نەرسىنى ئىدارە قىلغۇچىدۇر. ھەممە نەرسىگە قادىردۇر. ئىنسانلارغا الله دىن باشقا ھېچقانداق ئىگە يوق. الله ئىزنى بەرگەن كىشىدىن باشقا شاپائەت قىلغۇچىمۇ يوق.

﴿**(بۇنى) پىكىر قىلىپ (ئىمان ئېيتمامسىلەر؟)**﴾ ئى الله تائالادىن باشقىغا چوقۇنغۇچىلار! الله تائالادىن باشقا بىرىگە تەۋەككۇل قىلغۇچىلار! بۇ ھەقتە ئويلانمامسىلەر؟ الله ھەممە نەرسىدىن ئالىيدۇر، ئۇلۇغدۇر. الله ئۆزىنىڭ ئوخشىشى، شېرىكى، يارەمچىسى، تەڭدىشى ياكى باراۋىرى بولۇشتىن پاكتۇر. الله تائالادىن باشقا ھېچ مەبۇد يوقتۇر. الله تائالادىن بۆلەك ھېچ پەرۋەردىگارمۇ يوقتۇر. نېمە ئۈچۈن بۇلار ھەققىدە ئويلىنىپ باقمايسىلەر؟

﴿**الله ئاسماندىن زېمىنغىچە بولغان (مەخلۇقاتىنىڭ) ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىپ تۇرىدۇ، ئاندىن ئۇ ئىشلار ئۆزۈنلۇقى سىلەر ساناۋاتقان مىڭ يىلدەك كېلىدىغان بىر كۈندە**﴾ يەنى الله نىڭ ئەمرى ئەڭ يۇقىرى قەۋەت ئاسماندىن يەتتىنچى قات زېمىننىڭ ئەڭ چېتىغىچىلىك ئىجرا بولۇپ تۇرىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله يەتتە ئاسمانىنى ياراتتى. زېمىننىمۇ ئاسمانلارغا ئوخشاش (يەنى يەتتە قىلىپ) ياراتتى. الله نىڭ ئەمرى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جارى بولۇپ تۇرىدۇ﴾[1].

[1] سۈرە تەلاق 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەمەللەر دۇنيا ئاسمىنىنىڭ (يەنى بىرىنچى قەۋەت ئاسمانىنىڭ) ئۈستىدىكى نامە - ئەماللەر يېزىلىدىغان دەپتەرگە ئۆرلەيدۇ. ئاسمان بىلەن زېمىنىنىڭ ئارىلىقىدىكى مۇساپە 500 يىللىق يولدۇر. ئاسمانىنىڭ قېلىنلىقىمۇ 500 يىللىق يولدۇر.

مۇجاھىد، قەتادە ۋە زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: ئاسماندىن چۈشۈشكە 500 يىل، ئاسمانغا ئۆرلەشكە 500 يىل كېتىدۇ. لېكىن پەرىشتىلەر بۇ مۇساپىنى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە باسىدۇ.

﴿**ئۇ (الله) يوشۇرۇننى ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر**﴾ يەنى الله بۇ ئىشلارنى ئىداره قىلغۇچىدۇر. بەندىلىرىنىڭ قىلمىشلىرىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. الله تائالانىڭ دەرگاھىغا ئەمەللەرنىڭ كاتتىلىرىمۇ، ئەرزىمەسلىرىمۇ، كىچىكىمۇ، چوڭىمۇ ئۆرلەيدۇ.

الله ھەممە نەرسىدىن كۈچلۈك، يېڭىلمەس ۋە غالىبتۇر. جىمى بەندىلەر ۋە ئىنسانلار الله تائالاغا ئىتائەت قىلىدۇ. الله مۇمىن بەندىلىرىگە شەپقەت قىلغۇچىدۇر. الله مەرھەمەتلىك سۈپىتى بىلەن غالىبتۇر. غالىب سۈپىتى بىلەن شەپقەتلىكتۇر. مانا بۇ تولۇق كامالەتكە يەتكەنلىكتۇر. غەلبە مەرھەمەت بىلەن، مەرھەمەت غەلبە بىلەن بىرگىدۇر. الله ئاجىزلىقىدىن ئەمەس بەلكى كامالى مەرھەمىتىدىن شەپقەت قىلغۇچىدۇر.

* * * * * * *

ٱلَّذِىٓ أَحۡسَنَ كُلَّ شَىۡءٍ خَلَقَهُۥۖ وَبَدَأَ خَلۡقَ ٱلۡإِنسَٰنِ مِن طِينٍ ۝٧ ثُمَّ جَعَلَ نَسۡلَهُۥ مِن سُلَٰلَةٖ مِّن مَّآءٖ مَّهِينٖ ۝٨ ثُمَّ سَوَّىٰهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِۦۖ وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡأَبۡصَٰرَ وَٱلۡأَفۡـِٔدَةَۚ قَلِيلٗا مَّا تَشۡكُرُونَ ۝٩

ئۇ ھەممە نەرسىنى چىرايلىق (يەنى ھېكمەتكە مۇۋاپىق، جايىدا) ياراتتى. دەسلەپتە ئىنسانىنى (يەنى ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) لايدىن ياراتتى[7]. ئاندىن ئۇنىڭ نەسلىنى ئەرزىمەس سۇنىڭ جەۋھىرى (يەنى مەنى)دىن ياراتتى[8]. ئاندىن ئۇنى راۋۇرۇس ياراتتىپ، ئۇنىڭغا ئۆزىگە مەنسۇپ روھنى كىرگۈزدى (يەنى جانىنى كىرگۈزدى). يەنە سىلەر ئۈچۈن قۇلاقلارنى، كۆزلەرنى ۋە يۈرەكلەرنى ياراتتى، سىلەر ئاز شۈكۈر قىلىسىلەر[9].

الله تائالانىڭ ئىنسانىنى باسقۇچمۇ باسقۇچ يارىتىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، بارلىق شەيئىلەرنى چىرايلىق، پۇختا ۋە مۇكەممەل ياراتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقانلىقىنى تىلغا ئالغاندىن كېيىن ئىنسانىنى ياراتقانلىقىنى تىلغا ئېلىشقا باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**دەسلەپتە ئىنسانىنى (يەنى ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) لايدىن ياراتتى. ئاندىن ئۇنىڭ نەسلىنى ئەرزىمەس سۇنىڭ جەۋھىرى (يەنى مەنىي) دىن ياراتتى**﴾ يەنى ئۇلارنى ئەرنىڭ ئومۇرتقىسى بىلەن ئايالنىڭ قوۋۇرغۇسى ئارىسىدىن چىقىدىغان مەنىيدىن نەسىل قالدۇرۇدىغان قىلىپ ياراتتى.

﴿**ئاندىن ئۇنى راۋۇرۇس يارىتىپ**﴾ يەنى ئادەمنى تۇپراقتىن ياراتقان چاغدا، ئۇنى راۋۇرۇس، قامەتلىك قىلىپ يارىتىپ، ﴿**ئۇنىڭغا ئۆزىگە مەنسۇپ روھنى كىرگۈزدى (يەنى جان كىرگۈزدى). يەنە سىلەر ئۈچۈن قۇلاقلارنى، كۆزلەرنى ۋە يۈرەكلەرنى ياراتتى، سىلەر ئاز شۈكۈر قىلىسىلەر**﴾ يەنى غالىب ۋە بۈيۈك الله

www.munber.org

سىلەرگە رىزىق قىلىپ بەرگەن بۇ نەرسىلەر ئۈچۈن ئاز شۈكۈر قىلىسىلەر، بەختلىك كىشى ئۇ نەرسىلەرنى غالىب ۋە بۈيۈك پەرۋەردىگارىنىڭ تائەت - ئىبادىتى ئۈچۈن ئىشلەتكەن كىشىدۇر.

* * * * * * *

وَقَالُوٓاْ أَءِذَا ضَلَلۡنَا فِي ٱلۡأَرۡضِ أَءِنَّا لَفِي خَلۡقٖ جَدِيدِۭۚ بَلۡ هُم بِلِقَآئِ رَبِّهِمۡ كَٰفِرُونَ ۝١٠ قُلۡ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلۡمَوۡتِ ٱلَّذِي وُكِّلَ بِكُمۡ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمۡ تُرۡجَعُونَ ۝١١

ئۇلار: «يەر ئاستىدا يوقالغانىدىن كېيىن (يەنى كۆرە توپىغا ئايلىنىپ كەتكەندىن كېيىن) راستلا قايتا يارىتىلامدۇق؟» دەيدۇ، بەلكى ئۇلار پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشنى ئىنكار قىلغۇچىلاردۇر[10]. ئېيتقىنكى، «سىلەرنىڭ (جېنىڭلارنى ئېلىشقا) مۇئەككەل قىلىنغان پەرىشتە سىلەرنىڭ جېنىڭلارنى ئالىدۇ، ئاندىن پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر»[11].

قىيامەتنى يىراق سانىغۇچىلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارنىڭ قىيامەتنىڭ قايىم بولىدىغانلىقىنى يىراق سانىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. چۈنكى، ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: ﴿**يەر ئاستىدا يوقالغانىدىن كېيىن**﴾ يەنى بەدەنلىرىمىز تىتىلىپ، تۆپراققا ئارىلىشىپ يوق بولۇپ كەتكەندىن كېيىن ﴿**راستلا قايتا يارىتىلامدۇق؟**﴾ يەنى ئەنە شۇھالەتتىن كېيىن بىز ئەسلىدىكى ھايات ھالىتىمىزگە يانامدۇق؟ ئۇلار بۇنى يىراق سانايدۇ. قايتا يارىتىش ئۇلارنىڭ ئاجىز ئىقتىدارىغا نىسبەتەن يىراقتۇر. بىراق ئۇلارنى دەسلەپتە يوقلىقتىن بار قىلغان زات الله تائالانىڭ قۇدرىتىگە نىسبەتەن ھېچ نەرسە ئەمەستۇر.

الله بىرەر شەيئىنى يارىتىشنى ئىراده قىلسا، ئۇنىڭغا ۋۇجۇتقا كەل دەيدۇ - دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بەلكى ئۇلار پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشنى ئىنكار قىلغۇچىلاردۇر**﴾.

﴿**ئېيتقىنكى: «سىلەرنىڭ (جېنىڭلارنى ئېلىشقا) مۇئەككەل قىلىنغان پەرىشتە سىلەرنىڭ جېنىڭلارنى ئالىدۇ**﴾ بۇ ئايەتتىن شۇ مەنە مەلۇم بولىدۇكى، جان ئالغۇچى پەرىشتە، پەرىشتىلەرنىڭ ئىچىدىن مۇئەييەن بىر شەخستۇر.

سۈرە ئىبراھىمنىڭ تەپسىرىدە بايان قىلىپ ئۆتۈلگەن بەرانىڭ ھەدىسىدىنمۇ بۇ مەزمۇننى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. قەتادە ۋە بىر قانچە كىشىلەر بەزى ئەسەرلەردە: جان ئالغۇچى پەرىشتە ئەزرائىل دەپ ئاتالغان پەرىشتىدۇر دەيدۇ، بۇ مەشھۇر رىۋايەتتۇر. ئەزرائىلنىڭ يارەمچىلىرى بارلىقى، دەپ رىۋايەت قىلىدى. بىر ھەدىستە مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىنغان: ئەزرائىلنىڭ يارەمچىلىرى جاننى بەدەننىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن تارتىپ چىقىرىدۇ. جان ھەلقۇمغا يەتكەن چاغدا، ئۇنى جان ئالغۇچى پەرىشتە ئالىدۇ.

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: زېمىننى جان ئالغۇچى پەرىشتىگە بويسۇندۇرۇپ داسقا ئوخشاش قىلىپ بەرگەن بولۇپ، الله قاچان خالىسا جان ئالغۇچى پەرىشتە شۇ چاغدا جاننى ئالىدۇ.

﴿**ئاندىن پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر**﴾ يەنى سىلەرگە مۇكاپات ۋە جازا بېرىلىشى ئۈچۈن، قىيامەتتە قەبرىلىرىڭلاردىن تۇرغان كۈندە پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر.

* * * * * * *

www.munber.org

وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلۡمُجۡرِمُونَ نَاكِسُواْ رُءُوسِهِمۡ عِندَ رَبِّهِمۡ رَبَّنَآ أَبۡصَرۡنَا وَسَمِعۡنَا فَٱرۡجِعۡنَا نَعۡمَلۡ صَٰلِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَوۡ شِئۡنَا لَأٓتَيۡنَا كُلَّ نَفۡسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنۡ حَقَّ ٱلۡقَوۡلُ مِنِّي لَأَمۡلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجۡمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُواْ بِمَا نَسِيتُمۡ لِقَآءَ يَوۡمِكُمۡ هَٰذَآ إِنَّا نَسِينَٰكُمۡۖ وَذُوقُواْ عَذَابَ ٱلۡخُلۡدِ بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿١٤﴾

ئەگەر سەن گۇناھكارلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغانلىقىنى كۆرىدىغان بولساڭ (ئەلۋەتتە قورقۇنچلۇق ھالەتنى كۆرگەن بولاتتىڭ)، ئۇلار ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! (ئىشىنىڭ ھەقىقىتىنى) كۆردۇق، ئاڭلىدۇق. بىزنى ياخشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن (دۇنياغا) قايتۇرغىن، بىز (ئەمدى) ھەقىقەتەن (سېنىڭ ۋەدەڭنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىشەنگۈچىلەرمىز»[12]. ئەگەر بىز خالىساق، ھەر بىر كىشىگە ئەلۋەتتە ھىدايەت بېرەتتۇق، لېكىن مېنىڭ (گۇناھكارلارنى ئازاب قىلىشتىن ئىبارەت) ھۆكمىم بېكىپ كەتتى. مەن چوقۇم جىنلار ۋە ئىنسانلار (يەنى ئۇلارنىڭ گۇناھكارلىرى) ـ ھەممىسى بىلەن جەھەننەمنى تولدۇرىمەن[13]. (ئەھلى دوزاخقا ئېيتىلىدۇ) «مۇشۇ كۈندىكى ئۇچرىشىشىڭلارنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىڭلار ئۈچۈن (بۇ خورلىغۇچى ئازابنى) تېتىڭلار، بىز ھەقىقەتەن سىلەرنى ئۇنتۇدۇق، قىلمىشىڭلار تۈپەيلىدىن مەڭگۈلۈك ئازابنى تېتىڭلار»[14].

مۇشرىكلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى يامان ھالى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى ھالىدىن ۋە ئۇلارنىڭ نېمىلەرنى دەيدىغانلىقىدىن مۇنداق خەۋەر بېرىدۇ. ئۇلار قىيامەتنى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرگەن، الله تائالانىڭ ئالدىدا قىلمىشلىرىدىن نومۇس قىلىپ، خجالەت ۋە ھاقارەت ئىچىدە خارلانغان، باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغان ھالدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«پەرۋەردىگارىمىز! (ئىشىنىڭ ھەقىقىتىنى) كۆردۇق، ئاڭلىدۇق»**﴾ يەنى بىز ئەمدى سۆزۈڭنى ئاڭلايمىز. بۇيرۇقۇڭغا ئىتائەت قىلىمىز.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا كەلگەن كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) قۇلاقلىرى تازا ئاڭلايدىغان، كۆزلىرى تازا كۆرىدىغان بولىدۇ﴾[1] شۇنداقلا ئۇلار دوزاختا كىرگەن چاغدا، تۆۋەندىكى سۆزلىرى بىلەن ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى مالامەت قىلىشىدۇ: ﴿ئەگەر بىز (پەيغەمبەرنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلىغان، ياكى چۈشەنگەن بولساق، ئەھلى دوزاخ قاتارىدىن بولماس ئىدۇق﴾[2].

ئۇلار يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«پەرۋەردىگارىمىز! (ئىشىنىڭ ھەقىقىتىنى) كۆردۇق، ئاڭلىدۇق. بىزنى ياخشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن (دۇنياغا) قايتۇرغىن، بىز (ئەمدى) ھەقىقەتەن (سېنىڭ ۋەدەڭنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىشەنگۈچىلەرمىز»**﴾ يەنى قىيامەتتە ۋەدەڭنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە، ساڭا مۇلاقات بولۇشنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ئىشەندۇق ۋە ئەمەلىيەتتە كۆردۇق.

يۇكسەك پەرۋەردىگار ئەگەر ئۇلارنى دۇنياغا قايتۇرسا، ئۇلارنىڭ ئىلگىرى دۇنيادا الله تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلىدىغان، الله تائالانىڭ پەيغەمبەرلىرىگە مۇخالىپەتچىلىك قىلىدىغان كاپىرلاردىن بولغىنىدەك، چوقۇم يەنە كاپىر بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. الله

---

[1] سۈرە مەريەم 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇلك 10 - ئايەت.

www.munber.org

تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇلارنى دوزاخ ئۈستىدە توختىتىلغان چاغدا كۆرسەڭ (دەھشەتلىك بىر ھالنى كۆرەتتىڭ)، ئۇلار: «كاشكى دۇنياغا قايتۇرۇلساق ئىدۇق، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلمايتتۇق ۋە مۆمىنلەردىن بولاتتۇق» دەيدۇ﴾[1].

﴿**«پەرۋەردىگارىمىز! (ئىشىنىڭ ھەقىقىتىنى) كۆردۇق، ئاڭلىدۇق. بىزنى ياخشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن (دۇنياغا) قايتۇرغىن، بىز (ئەمدى) ھەقىقەتەن (سېنىڭ ۋەدەڭنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىشەنگۈچىلەرمىز»**﴾ اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر پەۋرەردىگارىڭ خالىسا ئىدى، ئەلۋەتتە يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتاتتى﴾[2] ﴿**لېكىن مېنىڭ (گۇناھكارلارنى ئازاب قىلىشتىن ئىبارەت) ھۆكمىم بېكىپ كەتتى. مەن چوقۇم جىنلار ۋە ئىنسانلار (يەنى ئۇلارنىڭ گۇناھكارلىرى) ھەممىسى بىلەن جەھەننەمنى تولدۇرىمەن**﴾ يەنى بۇ ئىككى تۈرلۈك كىشىلەرنىڭ تۇرالغۇ يۇرتى دوزاختىن ئىبارەتتۇر. ئۇلار ئۇنىڭدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ئۇلارغا ئۇنىڭدىن يۈتكىلىپ كېتىشمۇ بولمايدۇ. ئۇنىڭدىن اللە تائالاغا ۋە اللە تائالانىڭ كامالى سۈزىگە سېغىنىپ پاناھ تىلەيمىز!

﴿**(ئەھلى دوزاخقا ئېيتىلىدۇ) مۇشۇ كۈندىكى ئۇچرىشىشىڭلارنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىڭلار ئۈچۈن (بۇ خورلىغۇچى ئازابنى) تېتىڭلار**﴾ يەنى ئەھلى دوزاخ ئۈچۈن تاپا - تەنە ۋە مالامەت قىلىش يۈزىسىدىن مۇنداق دېيىلىدۇ: سىلەرنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلغانلىقىڭلار، ئۇنىڭ يۈز بېرىشىنى ئۇزاق (يەنى ئىمكانسىز) دەپ قارىغانلىقىڭلار ۋە ئۇنى ئۇنتۇپ، ئۇنىڭغا خۇددى ئۇنتۇپ كەتكەن كىشىدەكلا مۇئامىلە قىلغانلىقىڭلار تۈپەيلىدىن ئازابنى تېتىڭلار.

﴿**بىز ھەقىقەتەن سىلەرنى ئۇنتۇدۇق**﴾ يەنى كەلگۈسىدە بىز سىلەرگە ئۇنتۇپ كەتكۈچى كىشىنىڭ مۇئامىلىسىنى قىلمىز. لېكىن، اللە ھېچ نەرسىنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ. اللە تائالادىن ھېچ نەرسە مەخپىي بولمايدۇ. بۇ ھەقتە اللە مۇنداق دەيدۇ: ﴿«سىلەرنىڭ مۇشۇ كۈندىكى مۇلاقاتنى ئۇنتۇغانلىقىڭلارغا ئوخشاش، بۈگۈن سىلەرنى ئۇنتۇيمىز (يەنى سىلەرنى ئازابقا تاشلاپ قويۇپ ئۇنتۇپ قالغانىدەك مۇئامىلە قىلىمىز)﴾[3]. ﴿**قىلمىشىڭلار تۈپەيلىدىن مەڭگۈلۈك ئازابنى تېتىڭلار**﴾ يەنى اللە تائالاغا كۈپۈرلۈق قىلغانلىقىڭلار، پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقىڭلار سەۋەبىدىن مەڭگۈلۈك ئازابنى تېتىڭلار.

اللە تائالا بۇ ھەقتە يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار جەھەننەمدە (جەھەننەمنىڭ ھارارىتىنى يېنىكلىتىغان) بىرەر سوۋۇنلۇككە ۋە (تەشنالىقنى قاندۇرىدىغان) بىرەر ئىچىملىككە ئېرىشەلمەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئېرىشىدىغىنى پەقەت يۇقىرى ھارارەتلىك قاينىقسۇ ۋە يىرىڭدىنلا ئىبارەت بولىدۇ. بۇ (ئۇلارغا بېرىلىدىغان) مۇڭاپىق جازادۇر. چۈنكى ئۇلار (قىلمىشلىرىدىن) ھېساب ئېلىنىشتىن قورقمايتتى. ھەمدە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى قاتتىق ئىنكار قىلاتتى. ھەر نەرسىنى تولۇق خاتىرىلەپ قويىمىز. (ئۇلارغا ئېيتىمىزكى) «تېتىڭلار! سىلەرگە پەقەت ئازابنىلا زىيادە قىلىمىز»﴾[4].

* * * * * * *

[1] سۈرە ئەنئام 27 - ئايەت.
[2] سۈرە يۇنۇس 99 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە جاسىيە 34 - ئايەت.
[4] سۈرە نەبە 24 — 30 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

إِنَّمَا يُؤۡمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُواْ بِهَا خَرُّواْ سُجَّدٗا وَسَبَّحُواْ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَهُمۡ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ ۩ ١٥ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمۡ عَنِ ٱلۡمَضَاجِعِ يَدۡعُونَ رَبَّهُمۡ خَوۡفٗا وَطَمَعٗا وَمِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ يُنفِقُونَ ١٦ فَلَا تَعۡلَمُ نَفۡسٞ مَّآ أُخۡفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعۡيُنٖ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ١٧

بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ھەقىقەتەن شۇنداق كىشىلەر ئىمان كېلىدۇكى، ئۇلارغا شۇ ئايەتلەر بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنسا (اللەنىڭ ئايەتلىرىنى ئۇلۇغلاش يۈزىسىدىن اللەغا) سەجدە قىلغان ھالدا يىقىلىدۇ، پەرۋەردىگارىغا تەسبىھ كېلىدۇ، ھەمدى كېلىدۇ. ئۇلار (پەرۋەردىگارىنىڭ تائەت - ئىبادىتىدىن) چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتمايدۇ[15]. ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن - كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ (يەنى ئۇلار كېچىسى ئىبادەت قىلىپ ئاز ئۇخلايدۇ)، ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ (ئازابىدىن) قورقۇپ، (رەھمىتىنى) ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ، ئۇلارغا بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدۇ[16]. ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە مۇكاپات يۈزىسىدىن اللەنىڭ ھۇزۇرىدا ساقلانغان ۋە ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان كاتتا نېمەتنى ھېچكىم بىلمەيدۇ[17].

ئىماندارلارنىڭ ئەھۋالى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن مۇكاپات توغرىسىدا

﴿**بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ھەقىقەتەن شۇنداق كىشىلەر**﴾ يەنى ئۇنى ھەقىقەتەن تەستىقلايدۇكى، ﴿**ئۇلارغا شۇ ئايەتلەر بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنسا (اللەنىڭ ئايەتلىرىنى ئۇلۇغلاش يۈزىسىدىن اللەغا) سەجدە قىلغان ھالدا يىقىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇنى ئاڭلىغان ۋە ئۇنىڭغا گەپ - سۆزى ۋە ئىش - ھەرىكەتلىرىدە ئىتائەت قىلغان ھالدا الله تائالاغا سەجدە قىلىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىغا تەسبىھ كېلىدۇ، ھەمدى كېلىدۇ. ئۇلار (پەرۋەردىگارىنىڭ تائەت - ئىبادىتىدىن) چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتمايدۇ**﴾ يەنى شۇ ئايەتلەرگە ئەگىشىشتىن، ئۇنىڭغا بويسۇنۇشتىن نادان كاپىرلار ۋە گۇناھكارلار باش تارتقاندەك باش تارتمايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿شۇبھىسىزكى، مېنىڭ ئىبادىتىمدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتىدىغانلار خار ھالدا جەھەننەمگە كىرىدۇ﴾[1].

﴿**ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن - كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئۇيقىنى، ماموق كۆرپىلەرنىڭ ئۈستىدە ياتىشلاپ يېتىشنى تەرك ئېتىپ، كېچىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزىدۇ. مۇجاھىد ۋە ھەسەن الله تائالانىڭ: ﴿**ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن - كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىدىن: كېچىدە ئىبادەت ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇش كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. زەھھاك: بۇ ئايەتتىن جامائەت بىلەن ئوقۇلغان خۇپتەن نامىزى بىلەن جامائەت بىلەن ئوقۇلغان بامدات نامىزى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

﴿**ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ (ئازابىدىن) قورقۇپ، (رەھمىتىنى) ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ**﴾ يەنى الله تائالانىڭ ئازابىنىڭ قاتتىقلىقىدىن قورقىدۇ. كاتتا ساۋابنى ئۈمىد قىلىپ دۇئا قىلىدۇ. ﴿**ئۇلارغا بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەسىلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدۇ**﴾ ئۇلار ئۆزلىرىگە پايدىسى بولىدىغان ۋە باشقىلارغىمۇ مەنپەئەت بولىدىغان ياخشى

[1] سۈرە غافىر 60 - ئايەت.

www.munber.org

ئىشلارنى بىرلەشتۈرۈپ قىلىدۇ. يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنە شۇلارنىڭ ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدۇ. ئۇ ئۇلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكى، شەرەپلىك ۋە ئىپتىخارلىقدۇر.

ئىمام ئەھمەد، مۇئاز ئىبنى جەبەلنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن بىر سەپەردە يەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدىم. بىر كۈنى ئەتىگەنلىكى بىز يول يۈرۈپ كېتىۋاتاتتۇق، مەن ئۇنىڭغا يېقىن ماڭدىم ۋە: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ماڭا مېنى جەننەتكە ئېلىپ كىرىدىغان، دوزاختىن يىراقلاشتۇرىدىغان بىر ئىشنى دەپ بەرگىن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ھەقىقەتەن كاتتا بىر ئىشنى سورىدىڭ، ئۇ ئىشنى قىلىش، اللە ئۇنى قىلىشقا ئاسان قىلغان ئادەمگە، ئەلۋەتتە ئاساندۇر. اللە تائالاغا ئىبادەت قىلغىن، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى شېرىك قىلمىغىن. نامازنى ئادا قىلغىن، زاكاتنى بەرگىن، رامىزاننىڭ روزىسىنى تۇتقىن ۋە بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلغىن» دېدى. ئاندىن: «ساڭا ياخشىلىقنىڭ يوللىرىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ روزا تۇتۇش قالقاندۇر (يەنى روزا روزى تۇتقۇچىنى دوزاختىن ساقلايدۇ)، سەدىقە خاتالىقنى ئۆچۈرىدۇ. بىراۋنىڭ كېچىنىڭ يېرىمىدا ئوقۇغان نامىزى ئۇنى ياخشىلىق قىلىشقا يېتەكلەيدۇ» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: **﴿ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن - كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ (يەنى ئۇلار كېچىسى ئىبادەت قىلىپ ئاز ئۇخلايدۇ)، ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ (ئازابىدىن) قورقۇپ، (رەھمىتىنى) ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ، ئۇلارغا بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە مۇكاپات يۈزىسىدىن اللەنىڭ ھۇزۇرىدا ساقلانغان ۋە ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان كاتتا نېمەتنى ھېچكىم بىلمەيدۇ﴾** دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى. ئاندىن: «بۇ ئىشنىڭ بېشىنى، ئۇنىڭ تۈۋرۈكىنى ۋە ئەڭ يۇقىرى پەللىسىنى ساڭا دەپ بېرەيمۇ؟» دېدى. مەن: ماقۇل، دەپ بەرگىن، ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ ئىشنىڭ بېشى ئىسلامدۇر. ئۇنىڭ تۈۋرۈكى نامازدۇر، ئۇنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسى اللە نىڭ يولىدا جىھاد قىلىشتۇر» دېدى. ئاندىن: «بۇنىڭ ھەممىسىگە كېپىللىك قىلىدىغان نەرسىنى ساڭا دەپ بېرەيمۇ؟» دېدى. مەن: ھەئە، دەپ بەرگىن، ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تىلىنى تۇتۇپ تۇرۇپ ئاندىن: «بۇنى يىغقىن» دېدى. مەن: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بىز ھەقىقەتەن تىلىمىز بىلەن سۆزلىگەن نەرسىگىمۇ جازالىنامدۇق؟ دېدىم. ئۇ: «ئاناڭ ساڭا يىغلاپ قالسۇن (يەنى سەن ئۆلگىن، ئاناڭ ساڭا يىغلاپ قالسۇن دېگەن مەنىدە) كىشىلەرنى دوزاختا دۇم چۈشۈرىدىغان» يەنە بىر رىۋايەتتە «بۇرنىچە يىقىتىدىغان نەرسە پەقەت ئۇلارنىڭ تىللىرىنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنى يوققا چىقىرىدىغان سۆزلەرنى قىلىشىدۇر» دېدى. بۇ ھەدىسنى تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە مۇكاپات يۈزىسىدىن اللە نىڭ ھۇزۇرىدا ساقلانغان ۋە ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان كاتتا نېمەتنى ھېچكىم بىلمەيدۇ﴾ يەنى اللە ئۇلارغا جەننەتلەردە يوشۇرۇن ساقلىغان، ئۇنىڭغا ئوخشاش نازۇنېمەتلەردىن ھېچكىم خەۋەر تاپمىغان. تۇڭمەس نېمەتلەرنىڭ ۋە لەززەتلەرنىڭ كاتتىلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئۇلار ئەمەللىرىنى يوشۇرۇن قىلغانلىقى (يەنى كېچىدە تەھەججۇد نامىز ئوقۇغانلىقى، كىشىلەرگە بىلدۈرمەي سەدىقە قىلغانلىقى، روزا تۇتقانلىقى قاتارلىق ئەمەللەرنى ۋە باشقا ياخشى ئىشلارنى يوشۇرۇن قىلغانلىقى) ئۈچۈن اللە تائالامۇ ئۇلارغا بېرىلىدىغان ساۋابنى ئۇلارغا مۇۋاپىق مۇكاپات بولۇشى ئۈچۈن يوشۇرۇپ ساقلىدى. مۇكاپات ھەقىقەتەن ئەمەلنىڭ ئۆز خىلىدىن بولىدۇ.

www.munber.org

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ھەسەنبەسرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كىشىلەر ئەمەللىرىنى يوشۇرۇن قىلىدى. الله تائالامۇ ئۇلارغا كۆزى كۆرۈپ باقمىغان، ئىنسانىنىڭ دىلىغا كېچىپ باقمىغان مۇكاپاتنى يوشۇرۇپ ساقلىدى.

ئىمام بۇخارى الله تائالانىڭ ﴿**ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە مۇكاپات يۇزىسىدىن الله نىڭ ھۇزۇرىدا ساقلانغان ۋە ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان كاتتا نېمەتنى ھېچكىم بىلمەيدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنى تەپسىر قىلىپ، ئاندىن ئەبۇھۇرەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدى: «الله ئېيتىدۇكى، سالىھ (يەنى ياخشى) بەندىلىرىمگە كۆز كۆرمىگەن، قۇلاقلار ئاڭلىمىغان ۋە ئىنسانىنىڭ دىلىغا كېچىپ باقمىغان مۇكاپاتلارنى تەييارلىدىم».

ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە مۇنداق دېدى: ئەگەر خالىساڭلار بۇ ئايەتنى ئوقۇڭلار: ﴿**الله نىڭ ھۇزۇرىدا ساقلانغان ۋە ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان كاتتا نېمەتنى ھېچكىم بىلمەيدۇ**﴾ بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم ۋە تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلگەن: «... ئىنسانىنىڭ دىلىغا كېچىپ باقمىغان مۇكاپاتلارنى تەييارلىدىم، سىلەرگە بىلدۈرگەن ئەرزىمەس نېمەتلەرگە بېرىلىپ كەتمەڭلار». ئىمام مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى جەننەتكە كىرسە نېمەتتىن بەھرىمەن بولىدۇ. جايا چەكمەيدۇ. كىيىمى كونىرمايدۇ. ياشلىقى تۈگىمەيدۇ. جەننەتتە كۆز كۆرۈپ باقمىغان، قۇلاقلار ئاڭلىمىغان، ئىنسانىنىڭ دىلىغا كېچىپ باقمىغان نەرسىلەر بار».

* * * * * * *

أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا ۚ لَّا يَسْتَوُۥنَ ﴿١٨﴾ أَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمْ جَنَّٰتُ ٱلْمَأْوَىٰ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فَسَقُوا۟ فَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ ۖ كُلَّمَآ أَرَادُوٓا۟ أَن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَآ أُعِيدُوا۟ فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلنَّارِ ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَدْنَىٰ دُونَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَآ ۚ إِنَّا مِنَ ٱلْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

مۇمىن ئادەم پاسىق ئادەمكە ئوخشامدۇ؟ ئۇلار (ئاخىرەتلىك ساۋابتا) باراۋەر ئەمەس[18]. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا كەلسەك، ئۇلارنىڭ قارارگاھى جەننەت بولىدۇ، (ئۇ) ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىنى مۇكاپاتلاش يۇزىسىدىن ئۇلارئۈچۈن تەييارلانغان جايدۇر[19]. اللەنىڭ ئىتائەتىدىن چىققانلارغا كەلسەك، ئۇلارنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ، ھەر قاچان ئۇلار دوزاختىن چىقماقچى بولسا، ئۇلار دوزاخقا قايتۇرۇلىدۇ. ئۇلارغا: «سىلەر ئىنكار قىلغان دوزاخنىڭ ئازابىنى تېتىڭلار» دېيىلىدۇ[20]. ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلىشى ئۈچۈن بىز ئۇلارغا چوقۇم ئاڭ چوڭ ئازابتىن (يەنى ئاخىرەت ئازابىدىن) ئىلگىرى ئاڭ يېقىنقى ئازاب (يەنى دۇنيا ئازابى)نى تېتىتىمىز[21]. پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز-نەسىھەت قىلىنغان، ئاندىن ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەن ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟ بىز گۇناھكارلارنى چوقۇم جازالايمىز[22].

www.munber.org

مۆمىن بىلەن پاسىقنىڭ باراۋەر بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا

ئاللاھ بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ ئادالىتى ۋە مەرھەمىتىدىن خەۋەر قىلىدۇ، ئاللاھ قىيامەت كۈنى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە ئىشەنگەن ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ئەگەشكەن كىشى بىلەن پەرۋەردىگارىنىڭ ئىتائىتىدىن چىققان، ئاللاھ تائالانىڭ ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان پاسىق كىشى بىلەن باراۋەر ھۆكۈم قىلمايدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياماڭ ئىشلارنى قىلغانلار (يەنى گۇناھكار كۇففارلار) ئۆزلىرىنى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلاردەك قىلىشىمىزنى، ھاياتلىقتا، ماماتلىقتا ئۇلار بىلەن ئوخشاش قىلىشىمىزنى ئويلامدۇ؟ (يەنى ئۇلارنى ئوخشاش قىلىشىمىز مۇمكىن ئەمەس) ئۇلارنىڭ چىقارغان ھۆكمى نېمىدېگەن ياماڭ!﴾[1] ﴿ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلغانلار بىلەن ئوخشاش قىلامدۇق؟ ياكى تەقۋادارلارنى فاجىرلارغا ئوخشاش قىلامدۇق؟﴾[2] ﴿ئەھلى دوزاخ بىلەن ئەھلى جەننەت (قىيامەت كۈنى) باراۋەر بولمايدۇ﴾[3].

﴿**مۆمىن ئادەم پاسىق ئادەمگە ئوخشامدۇ؟ ئۇلار (ئاخىرەتلىك ساۋابتا) باراۋەر ئەمەس**﴾ يەنى ئۇلار قىيامەت كۈنى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا باراۋەر ئەمەس. ئەتا ئىبنى يەسار، سۈددى ۋە باشقىلار: بۇ ئايەت ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن ئۇقبە ئىبنى ئەبۇمۇئىيد ھەققىدە نازىل بولغانلىقىنى تىلغا ئالغان.

شۇڭا ئاللاھ ئۇلارنىڭ ھۆكمىنى ئايرىپ چىقىرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا كەلسەك**﴾ يەنى دىللىرى ئاللاھ تائالانىڭ ئايەتلىرىنى تەستىقلىغان، ئۆزلىرى شۇ ئايەتلەرنىڭ تەلىۋىگە مۇۋاپىق ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە كەلسەك ﴿**ئۇلارنىڭ قارارگاھى جەننەت بولىدۇ**﴾ يەنى جەننەتتىكى تۇرالغۇ جايلار، ئېسىل ئۆيلەر ۋە ئالىي قەسىرلەردە بولىدۇ.

﴿**(ئۇلار ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىنى) مۇكاپاتلاش يۈزىسىدىن ئۇلار ئۇچۇن تەييارلانغان جايدۇر**﴾ يەنى زىيادەت ۋە ھۆرمەت كۆرسىتىش يۈزىسىدىن تەييارلانغان جايدۇر. ﴿**اللە نىڭ ئىتائىتىدىن چىققانلارغا كەلسەك**﴾ يەنى ئىتائەتتىن چىققانلارنىڭ قارارگاھى دوزاخ بولىدۇ. ھەرقاچان ئۇلار دوزاختىن چىقماقچى بولسا، ئۇلار دوزاختا قايتۇرۇلىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ھەرقاچان ئۇلار (يېتىۋاتقان) غەم - قايغۇنىڭ قاتتىقلىقىدىن دوزاختىن چىقماقچى بولسا، ئۇلار دوزاختا قايتۇرۇلىدۇ﴾[4] فەزل ئىبنى ئەياز مۇنداق دەيدۇ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار قوللىرى باغلانغان ۋە پۇتلىرىغا كېشەن سېلىنغان ھالدا بولىدۇ. ئوت يالقۇنى ئۇلارنى يالماپ تۇرىدۇ. پەرىشتىلەر ئۇلارنى توقماق بىلەن ئۇرۇپ ئارقىغا قايتۇرىدۇ. ﴿**ئۇلارغا: «سىلەر ئىنكار قىلغان دوزاخنىڭ ئازابىنى تېتىڭلار» دېيىلىدۇ**﴾ يەنى بۇ سۆز ئۇلارغا تاپا - تەنە قىلىش ۋە مالامەت قىلىش ئۈچۇن دېيىلىدۇ.

﴿**(ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلىش ئۈچۇن) بىز ئۇلارغا چوقۇم ئەڭ چوڭ ئازابتىن (يەنى ئاخىرەت ئازابىدىن) ئىلگىرى ئەڭ يېقىنقى ئازاب (يەنى دۇنيا ئازابى) نى تېتىمىز**﴾ ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: ئەڭ يېقىن ئازابتىن دۇنيانىڭ مۇسىبەتلىرى، كېسەللىرى، ئاپەتلىرى ۋە ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنى، ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالاغا تەۋبە قىلىشلىرى ئۈچۇن سىناش يۈزىسىدىن ئەھلى دۇنياغا چۈشۈرگەن تۇرلۇك كۇلپەتلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

---

[1] سۈرە جاسىيە 21 - ئايەت.
[2] سۈرە ساد 28 - ئايەت.
[3] سۈرە ھەشر 20 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھەج 22 ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇبەي ئىبنى كەئب، ئەبۇئالىيە، ھەسەن، ئىبراھىم نەخەئىي، زەھھاك، ئەلقەمە، ئەتىييە، مۇجاھىد، قەتادە، ئابدۇلكەرىم ئەلجەزەرى ۋە خەسەن قاتارلىقلارمۇ بۇ ئايەتنى ئىبنى ئابباسقا ئوخشاش تەپسىر قىلغان.

﴿**پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنغان ئاندىن ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىگەن ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟**﴾ يەنى اللە تائالانىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىنغان، شۇ ئايەتلەرنى روشەن ۋە ئوچۇق بايان قىلىپ بېرىلگەندىن كېيىن شۇ ئايەتلەرنى تەرك ئەتكەن، ئۇنىڭدىن تېنىپ، يۈز ئۆرۈگەن ۋە ئۇنى ھېچ بىر بىلمەيدىغاندەك ئۇنتۇپ كەتكەن ئادەمدىنمۇ ھېچ زالىم ئادەم يوق.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: اللە تائالانىڭ ۋەز - نەسىھەتلىرىدىن يۈز ئۆرۈشتىن قەتئىي ساقلىنىڭلار، كىمكى اللە تائالانىڭ ۋەز - نەسىھەتلىرىدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇ ھەقىقەتەن ئەڭ چوڭ غەپلەتتە، ئەڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋالدا قالغان ۋە ئەڭ چوڭ گۇناھ قىلغان ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا اللە تائالا ئۇ جىنايەتنى قىلغان ئادەمنى قورقۇتۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز گۇناھكارلارنى چوقۇم جازالايمىز**﴾ يەنى بۇ جىنايەتنى قىلغان ئادەمدىن كەلگۈسىدە ئەڭ قاتتىق ئىنتىقام ئالىمەن.

* * * * * * *

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَلَا تَكُن فِى مِرْيَةٍ مِّن لِّقَآئِهِۦ ۖ وَجَعَلْنَٰهُ هُدًى لِّبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا۟ ۖ وَكَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

شەك - شۇبھىسىزكى، بىز مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق. (ئى مۇھەممەد!) سەن (مىراج كېچىسىدە، يا قىيامەت كۈنىدە) مۇساغا مۇلاقات بولۇشتىن شەكلەنمىگىن، بىز تەۋراتنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا يېتەكچى قىلدۇق[23]. ئۇلار (كۇلپەتلەرگە) سەۋر قىلغان، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە جەزمەن ئىشەنگەن چاغدا، ئۇلاردىن بىر قىسىم كىشىلەرنى بىزنىڭ ئەمرىمىز بىلەن تۇغرا يول كۆرسىتىدىغان پېشۋالار قىلدۇق[24]. سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان (دىنىي) ئىشلار ئۈستىدە ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىدۇ[25].

مۇسانىڭ كىتابى ۋە ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ توغرا يولغا باشلامچىلىق قىلغانلىقى توغرىسىدا

اللە بۇ ئايەتتە بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تەۋراتنى بەرگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) سەن (مىراج كېچىسىدە يا قىيامەت كۈنىدە) مۇساغا مۇلاقات بولۇشتىن شەكلەنمىگىن**﴾ ئىبنى ئابباستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن ئىسرا كېچىسى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئۆرلىتىلگەن كېچىسى) مۇسا ئىبنى ئىمراننى كۆردۈم، ئۇ بۇغداي ئۆڭ، بويى ئېگىز، چېچى دولقۇنسىمان ۋە ئورۇق يۈزلۈك ئادەم بولۇپ، گويا ئۇ شەنۇئە قەبىلىسىنىڭ ئادەملىرىگە ئوخشاپ قالاتتى. ئىسانى كۆردۈم. ئاق سېرىق ئوتتۇرا بوي، تۈز چاچلىق ئادەم ئىدى. دوزاخنى باشقۇرغۇچى پەرىشتىنى ۋە دەججالنى كۆردىم». اللە ئۇلارنى ئۇنىڭغا مۆجىزە قاتارىدا كۆرسەتتى، اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ﴿**سەن مۇساغا مۇلاقات بولۇشتىن شەكلەنمىگىن**﴾ دېگىنىدەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئۆرلىتىلگەن كېچىسى مۇسا ئەلەيھىسسالامنى كۆردى ۋە ئۇنىڭ بىلەن مۇلاقات بولدى.

www.munber.org

﴿بىز تەۋراتنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا يېتەكچى قىلدۇق﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە سۈرە ئىسرادا مۇنداق دېگەن: ﴿مۇساغا كىتابنى (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق، كىتابنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا يېتەكچى قىلدۇق. (ئۇلارغا) «مەندىن غەيرىنى ھامى (يەنى پەرۋەردىگار) قىلىۋالماڭلار (دېدۇق)﴾[1].

﴿ئۇلار (كۇلپەتلەرگە) سەۋر قىلغان، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە جەزمەن ئىشەنگەن چاغدا، ئۇلاردىن بىر قىسىم كىشىلەرنى بىزنىڭ ئەمرىمىز بىلەن توغرا يول كۆرسىتىدىغان پېشۋالار قىلدۇق﴾ يەنى ئۇلار سەۋرچانلىق بىلەن الله تائالانىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى بەجا كەلتۈرگەن، الله تائالا توسقان ئىشلارنى تەرك قىلغان، پەيغەمبەرلىرىنى تەستىق قىلغان، پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن تۇغرا يولغا ئەگەشكەن چاغدا، ئۇلاردىن بىر قىسىم كىشىلەر الله تائالانىڭ ئەمرى بىلەن ھەقنى كۆرسىتىدىغان، ياخشىلىققا چاقىرىدىغان، ياخشى ئىش قىلىشقا بۇيرۇيدىغان، يامان ئىشتىن توسىدىغان پېشۋالار قىلىندى. ئاندىن ئۇلار ھەقنى ئۆز ئورنىدىن ئالماشتۇرۇپ ئۇنى قەستەن ئۆزگەرتكەن ۋە بۇرمىلىغاندىن كېيىن، ئۇلار ئەنە شۇ شەرەپتىن قۇرۇق قالدى. ئۇلارنىڭ دىللىرى قېتىپ كەتكەنلىكتىن. تەۋراتنىڭ سۆزلىرىنى ئۆز ئورنىدىن قەستەن ئۆزگەرتىۋەتتى، ئۇلار ياخشى ئەمەلنى قىلمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئېتىقادىمۇ دۇرۇس ئەمەس.

سۇفيان: ئۇلار ئەينى ۋاقىتتا ئەنە شۇنداق پېشۋالاردىن ئىدى. كىشىلەر ئەگىشىدىغان، پېشۋا بولغان ئادەمگە دۇنيانىڭ كۇلپەتلىرىدىن ئۆزىنى ئېلىپ قېچىش مۇناسىپ ئەمەس، دېدى. ﴿شەك - شۇبھىسىزكى، بىز ئىسرائىل ئەۋلادىغا كىتابنى (يەنى تەۋراتنى)، ھېكمەتنى ۋە پەيغەمبەرلىكنى ئاتا قىلدۇق، ئۇلارغا پاك نەرسىلەرنى رىزىق قىلىپ بەردۇق، ئۇلارنى (زامانىدىكى) جاھان ئەھلىدىن ئۈستۈن قىلدۇق. ئۇلارغا دىن ئىشىدا روشەن دەلىللەرنى بەردۇق﴾[2].

﴿سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان (دىننى) ئىشلار ئۈستىدە ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان ئېتىقاد ۋە ئەمەللەر ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ.

* * * * * * *

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ ٱلْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَٰكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّا نَسُوقُ ٱلْمَآءَ إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِۦ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَٰمُهُمْ وَأَنفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەن قانچىلىغان ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلغانلىقىمىزنى ئۇلار بىلمەمدۇ؟ ئۇلار (يەنى مەككىلىكلەر) ئۇلار (يەنى ھالاك بولغانلار)نىڭ يۇرتىدىن ئۆتۈپ تۇرىدۇ، بۇنىڭدا (بىزنىڭ قۇدرىتىمىزنىڭ چوڭلۇقىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار، ئۇلار ئاڭلىمامدۇ؟[26]. ئۇلار كۆرمەمدۇكى، بىز گىياھسىز زېمىنغا يامغۇر سۈيىنى سۈرۈپ ئېلىپ بارىمىز، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ھايۋاناتلىرى ۋە ئۆزلىرى يەيدىغان زىرائەتلەرنى ئۈندۈرۈپ چىقىرىمىز، ئۇلار (بۇنى) كۆرمەمدۇ؟[27].

[1] سۈرە ئىسرا 2 - ئايەت.
[2] سۈرە جاسىيە 16 – 17 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىلگىرى ئۆتكەنلەردىن ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغۇچىلار ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرنى، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقى، پەيغەمبەرلەر ئۇلارغا ئېلىپ كەلگەن توغرا يول ئۈستىدە قارشىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلارنى ھالاك قىلغانلىقىنى بىلمەيدۇ. ئۇلاردىن ھېچ قانداق بىر ئىز، يا ئەسەر قالمىدى. ﴿ئۇلاردىن ئىلگىرى نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلاردىن بىرەر ئەھەدىنى كۆرەلەمسەن؟ ياكى ئۇلاردىن بىرەر پەس ئاۋاز ئاڭلىيالامسەن؟ (يەنى ئۇلار شۇنداق تەلتۆكۈس ھالاك قىلىنىدىكى، ئۇلاردىن كۆرگىلى ۋە ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى ھېچ ئەھەدى قالمىدى)﴾[1].

﴿ئۇلار (يەنى مەككىلىكلەر) ئۇلار (يەنى ھالاك بولغانلارنىڭ) نىڭ يۇرتىدىن ئۆتۈپ تۇرىدۇ﴾ يەنى پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغۇچىلار ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ تۇرالغۇ جايلىرىدىن ئۆتۈپ تۇرىدۇ. ئۇلار ئۇ جايدا ئولتۇراقلاشقان ۋە ئۇ جايىنى ئاۋاتلاشتۇرغان ھېچ ئادەمنى كۆرمەيدۇ. ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئىزى ناھايىتى تېز يوقالدى. ﴿گويا ئۇلار ئۆيلىرىدە تۇرمىغاندەك (يەنى ئۇلارنىڭ تۇرغان جايلىرى ئادەمزات تەرىپىدىن ئاۋات قىلىنمىغاندەك) بولۇپ قالدى﴾[2].

﴿ئۇلار زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئەنە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى (ئادەمزاتتىن) خالىي بولۇپ قالدى﴾[3] ﴿نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم بولغانلىقلىرى ئۈچۈن (شەھەرنىڭ ئۆيلىرىنىڭ) ئۆگزىلىرى ئۆرۈلۈپ، ئۇستىگە تاملىرى يېقىلغان، نۇرغۇن تاشلاندۇق قۇدۇقلار ۋە ئېگىز ئىمارەتلەر (ئاھالىسىز) قالغان. ئۇلار زېمىندا سەير قىلمىدىمۇ؟ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار (يەنى سەير قىلىپ) چۈشىنىدىغان دىللارغا، ياكى ئاڭلايدىغان قۇلاقلارغا ئىگە بولمىدىمۇ؟ ھەقىقەتەن كۆزلەرلا كور بولمايدۇ. لېكىن كۆكرەكلەردىكى قەلبلەر كور بولىدۇ (يەنى ھەقىقىي كورلۇق كۆزنىڭ كورلۇقى ئەمەس، دىلنىڭ كورلۇقىدۇر، كور ئادەم ئىبرەت ئالمايدۇ ۋە چۈشەنمەيدۇ)﴾[4].

﴿**بۇنىڭدا (بىزنىڭ قۇدرىتىمىزنىڭ چوڭلۇقىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار**﴾ يەنى شەك - شۈبھىسىزكى، ئەنە شۇ قەۋمنىڭ يوقۇلۇشى، تۇرالغۇ جايلىرىنىڭ خانىۋەيران بولۇشى، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلارغا ئازاب چۈشۈشى ۋە پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرگەنلەرنىڭ نىجاتلىققا ئېرىشىشى قاتارلىقلاردا جەزمەن ئاللاھ تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان نۇرغۇن ئالامەتلەر ئىبرەت ئېلىشقا تېگىشلىك ۋەز - نەسىھەتلەر ۋە بىر - بىرىگە ئوخشاپ كەتكەن مىساللار بار. ﴿**ئۇلار ئاڭلىمامدۇ؟**﴾ يەنى ئىلگىرى ئۆتكەنلەر ھەققىدە ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى ئۇلار ئاڭلىمامدۇ؟

زېمىننى سۇ بىلەن تىرىلدۈرۈش قىيامەتنىڭ دەلىلى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئۇلار كۆرمەمدۇكى، بىز گىياسىز زېمىنغا يامغۇر سۈيىنى سۈرۈپ ئېلىپ بارىمىز**﴾ ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، يامغۇر ياكى كەلكۈن سۈيىنى ئەۋەتىپ ئىنسانلارغا قىلغان شەپقىتىنى ۋە ئۇلارغا قىلغان

---

[1] سۈرە مەريەم 98 - ئايەت.
[2] سۈرە ھۇد 68 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە نەمل 52 - ئايەت.
[4] سۈرە ھەج 45 — 46 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ياخشىلىقنى بايان قىلىدۇ. كەلكۈن سۈيى تاغلاردىن چۈشۈپ، سۇغا ئېھتىياجلىق يەرلەرگە ئۆز ۋاقتىدا دەريالار بىلەن ئېقىپ كېلىدۇ.

﴿**گىياسىز زېمىنغا**﴾ يەنى ئۇ ھېچقانداق ئۆسۈملۈك يوق زېمىندۇر. ﴿بىز چوقۇم يەر يۈزىدىكى (دەل ـ دەرەخ، تاغ ۋە باشقا قاتارلىقلار) نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يوق قىلىپ، يەر يۈزىنى تۈپتۈز باياۋانغا ئايلاندۇرىمىز﴾[1] يەنى ھېچقانداق نەرسە ئۇنمەيدىغان چۆل زېمىنغا ئايلاندۇرىمىز.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار كۆرمەمدۇكى، بىز گىياسىز زېمىنغا يامغۇر سۈيىنى سۈرۈپ ئېلىپ بارىمىز، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ھايۋانلىرى ۋە ئۆزلىرى يەيدىغان زىرائەتلەرنى ئۈندۈرۈپ چىقىرىمىز، ئۇلار (بۇنى) كۆرمەمدۇ؟**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(بۇ كاپىر) ئىنسان ئۆزىنىڭ يېمەكلىكلىرىگە (ئىبرەت نەزىرى بىلەن) قارىسۇن. (بىز بۇلۇتتىن) زور مىقدارلا يامغۇرنى ياغدۇرىدۇق﴾[2].

* * * * * * *

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ ٱلْفَتْحِ لَا يَنفَعُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِيمَٰنُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَٱنتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

ئۇلار (يەنى مەككە كۇففارلىرى مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «(بىز بىلەن سىلەرنىڭ ئارىڭلاردا چىقىرىلىدىغان) بۇ ھۆكۈم قاچان ئەمەلگە ئاشىدۇ؟ ئەگەر سىلەر (دەۋايىڭلاردا) راستچىل بولساڭلار (ئېيتىپ بېرىڭلار)» دەيدۇ[28]. ئېيتقىنكى، «ھۆكۈم چىقىرىلىدىغان كۈنىدە كاپىرلارنىڭ ئېيتقان ئىمانىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ، ئۇلارغا مۆھلەتمۇ بېرىلمەيدۇ»[29]. سەن ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈگىن (يەنى سۆزلىرىگە پەرۋا قىلىپ كەتمىگىن). سەن (اللەنىڭ ئۇلارغا چۈشىدىغان ئازابىنى) كۈتكىن، ئۇلارمۇ ھەقىقەتەن (سىلەرگە چۈشىدىغان نەرسىلەرنى) كۈتكۈچىلەردۇر[30].

كۇففارلارنىڭ ئازابىنىڭ تېزلىتىلىشىنى تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتتە كۇففارلارنىڭ ئۆزلىرىگە بولىدىغان الله تائالانىڭ ئازابىنىڭ تېزلىتىلىشىنى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئۈستىگە چۈشىدىغان الله تائالانىڭ غەزىپى ۋە قەھرىنىڭ تېز چۈشۈشىنى تەلەپ قىلغانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ. ئۇلار بۇ ئازابنى يىراق ساناپ، ئۇنى ئىنكار قىلىپ ۋە ئۇنىڭغا قارشى چىقىپ شۇنداق قىلىدۇ.

﴿**ئۇلار (يەنى مەككە كۇففارلىرى مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «(بىز بىلەن سىلەرنىڭ ئارىڭلاردا چىقىرىلىدىغان) بۇ ھۆكۈم قاچان ئەمەلگە ئاشىدۇ؟ ئەگەر سىلەر (دەۋايىڭلاردا) راستچىل بولساڭلار (ئېيتىپ بېرىڭلار)» دەيدۇ**﴾ يەنى مەككە كاپىرلىرى: ئى مۇھەممەد! قاچان بىزنىڭ ئۈستىمىزدىن نۇسرەتكە ئېرىشىسەن؟ سېنىڭ ئېيتىشىڭچە سېنىڭ بىزنىڭ ئۈستىمىزدىن غەلىبە قازىنىدىغان، بىزدىن سەن ئۇچۇن ئىنتىقام ئېلىپ بېرىلىدىغان ۋاقتىڭ بارمىش، بۇ ۋاقىت قاچان بولىدۇ؟ بىز سېنى ۋە سېنىڭ ھەمراھلىرىڭنى پەقەت يوشۇرۇنغان، قورققان ۋە خارلانغان ھالدا كۆرىۋاتىمىزغۇ؟ دەيدۇ.

﴿**ئېيتقىنكى، ھۆكۈم چىقىرىلىدىغان كۈندە**﴾ يەنى سىلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە الله تائالانىڭ ئازابى ۋە قەھرى ـ غەزىپى چۈشكەن چاغدا، ﴿**كاپىرلارنىڭ ئېيتقان ئىمانىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ. ئۇلارغا مۆھلەتمۇ**

[1] سۈرە كەھف 8 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەبەسە 24 — 25 - ئايەتلەر.

www.munber.org

بېرىلمەيدۇ﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلارغا پەيغەمبەرلىرى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن كەلگەندە، ئۆزلىرىدە بار ئىلىم بىلەن پەخىرلىنىپ (پەيغەمبەلەرنى ئىنكار قىلدى ۋە مەسخىرە قىلدى)، ئۇلارغا ئۆزلىرى مەسخىرە قىلغان (ۋە كەلسە دەپ ئالدىرىغان) ئازاب نازىل بولدى. ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا: «بىز بىر الله غا ئىمان ئېيتتۇق. بىز بۇرۇن (الله غا) شېرىك قىلغان بۇتلارنى ئىنكار قىلدۇق» دېدى﴾[1].

كىمكى بۇ ئايەتتىكى "ئەلفەتھ" دېگەن سۆزدىن مەككىنىڭ پەتھى بولۇشى كۆزدە تۇتۇلغان دېسە، ئۇ ھەقىقەتەن ئەسلى مەقسەتتىن يىراقلىشىپ كەتكەن ۋە خاتا چۈشەنگەن بولىدۇ. مەككە پەتھى بولغان كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسلامغا مەجبۇرى كىرگەنلەرنىڭ ئېيتقان ئىمانىنى قوبۇل قىلغان ئىدى. ئۇلار 2000 ئەتراپىدا ئادەم ئىدى. ئەگەر ئۇلار يۇقىرىقى "ئەلفەتھ" دېگەن سۆزدىدن مەككىنىڭ پەتھىسىنى كۆزدە تۇتقان بولسا، الله تائالانىڭ: ﴿**ئېيتقىنكى، «ھۆكۈم چىقىرىلىدىغان كۈندە كاپىرلارنىڭ ئېيتقان ئىمانىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ. ئۇلارغا مۆھلەتمۇ بېرىلمەيدۇ**﴾ دېگەن ئايىتى بولغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئېيتقان ئىمانىنى ئەلۋەتتە قوبۇل قىلمىغان بولاتتى.

بۇ "ئەلفەتھ" دېگەن سۆزدىن پەقەتلا ھۆكۈم قىلىش، ئۇيان - بۇيان ئايرىش مەقسەت قىلىنمىدۇ: بۇ مەنىنى الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرى تەكىتلەيدۇ: ﴿مەن بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقارغىن﴾[2] ﴿ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىمىز بىزنى (قىيامەت كۈنى) يىغىدۇ، ئاندىن بىزنىڭ ئارىمىزدا ھەقلىق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىدۇ﴾[3] ﴿پەيغەمبەرلەر الله دىن مەدەت تىلىدى، ھەر بىر ئۈچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز (يەنى الله غا ئىتائەت قىلىشقا گەدەنكەشلىك قىلىپ ھەقىقەتتىن باش تارتقۇچى) ھالاك بولدى﴾[4] ۋە ﴿ئىلگىرى ئۇلار (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ۋاستە قىلىپ) كاپىرلارغا قارشى ئۆزلىرىگە ياردەم كېلىشنى تىلەيتتى﴾[5] ۋە ﴿(ئى كۇففارلار جامائەسى!) ئەگەر سىلەر غەلىبىنى تىلىسەڭلار، غەلىبە ئاللىقاچان سىلەرگە كەلدى (يەنى ئۇ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا كەلدى)﴾[6]. بۇ ئايەتلەردە "ئەلفەتھ" دېگەن سۆز ھۆكۈم، مەدەت، ياردەم ۋە غەلىبە دېگەن مەنىلەردە ئىلىنىدى.

﴿**سەن ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈگىن (يەنى سۆزلىرىگە پەرۋا قىلىپ كەتمىگىن). سەن (اللەنىڭ ئۇلارغا چۈشىدىغان ئازابىنى) كۈتكىن، ئۇلارمۇ ھەقىقەتەن (سىلەرگە چۈشىدىغان نەرسىلەرنى) كۈتكۈچىلەردۇر**﴾ يەنى ئەنە شۇ مۇشرىكلاردىن يۈز ئۆرۈگىن، پەرۋەردىگارىڭدىن ساڭا نازىل قىلىنغان نەرسىنى تەبلىغ قىلغىن. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ساڭا پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ۋەھىي قىلىنغان قۇرئانغا ئەمەل قىلغىن، الله تائالادىن باشقا مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر. مۇشرىكلار بىلەن تەڭ بولمىغىن﴾[7].

ئى مۇھەممەد! سەن كۈتۈپ تۇرغىن، كەلگۈسىدە الله تائالا ھەقىقەتەن ساڭا بەرگەن ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ، ساڭا قارشىلىق قىلغان ئادەمنىڭ ئۈستىدىن ساڭا ياردەم قىلىدۇ. الله تائالا ھەقىقەتەن ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارمۇ ھەقىقەتەن كۈتكۈچىلەردۇر**﴾ يەنى سەن

---

[1] سۈرە مۆمىن 83 — 84 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە شۇئەرا 118 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە سەبەئ 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئىبراھىم 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە بەقەرە 89 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە ئەنفال 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[7] سۈرە ئەنئام 106 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

الله تائالانىڭ ئۇلارغا چۈشىدىغان ئازابىنى كۆتۈپ تۇرغۇچىسەن، ئۇلارمۇ سىلەرنىڭ هادىسگە ئۇچرىشىڭلارنى كۆزىتىپ، كۆتۈپ تۇرغۇچىلاردۇر.

﴿ئۇلار ئېيتىدۇ: «ئۇ شائىردۇر، بىز ئۇنىڭ زامانىنىڭ هادىسلىرىگە (يولۇقۇشىنى) كۈتىمىز»﴾[1] سەن كەلگۈسىدە سېنىڭ ئۇلار يەتكۈزگەن ئەزىيەتلەرگە سەۋر قىلغانلىقىڭنىڭ ياخشى ئاقىۋىتىنى، الله تائالانىڭ رىسالىسىنى يەتكۈزۈش يولىدا نۇسرەتكە ۋە قوللاشقا ئېرىشكىنىڭدە كۆرۈسەن. ئۇلارمۇ كەلگۈسىدە الله تائالانىڭ ئازابى ئۆزلىرىگە چۈشكەن، ئۆزلىرى الله تائالانىڭ قاتتىق ئازابىغا دۇچار بولغان چاغدا، سېنىڭ ۋە ساهابىلىرىڭنىڭ هەققىدە كۆتكەنلىرىنىڭ ئاقىۋىتىنى بىلىدۇ.

بىزگە الله كۇپايە، الله نېمىدېگەن ياخشى هامىي! شۇنىڭ بىلەن سۈرە سەجدەنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. الله تائالاغا سانسىز هەمدىلەر بولسۇن!

[1] سۈرە تۇر 30 - ئايەت.

www.munber.org

سۈرە مەريەم

زەكەريا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭ بالا تەلەپ قىلغان دۇئاسى توغرىسىدا 1
زەكەريا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنىڭ ئىجابەت بولغانلىقى توغرىسىدا 3
زەكەريا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇزۇنىڭ قىلغان دۇئاسىنىڭ ئىجابەت بولغانلىقىغا ھەيران قالغانلىقى توغرىسىدا 4
ھاملدار بولغانلىقىنىڭ ئالامىتى توغرىسىدا 4
بالىنىڭ تۇغۇلۇشى ۋە ئۇنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا 5
ھەزرىتى مەريەم ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 7
ھەزرىتى مەريەمنىڭ ھاملدار بولۇپ، ئاندىن تۇغقانلىقى توغرىسىدا 10
بالا تۇغۇلۇپ بولغاندىن كېيىن ھەزرىتى مەريەمگە دېيىلگەن سۆز توغرىسىدا 11
ھەزرىتى مەريەم ئىسا ئەلەيھىسسالامنى كىشىلەرنىڭ ئالدىغا كۆتۈرۈپ كەلگەندە ئۇلارنىڭ ئۇنى ئەيىبلىگەنلىكى ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا رەددىيە بەرگەنلىكى توغرىسىدا 13
ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ﷲ تائالانىڭ بەندىسى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 16
ئىسانىڭ ﷲ تائالانى بىر دەپ تونۇش ئەقىدىسىگە بۇيرۇغانلىقى، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭدىن كېيىن ئىختىلاپ قىلىشىپ قالغانلىقى توغرىسىدا 16
كاپىرلارنى ھەسرەتلىك كۈن بولغان قىيامەت كۈنىدىن قورقۇتۇش توغرىسىدا 18
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دادىسىغا قىلغان نەسىھىتى توغرىسىدا 20
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىنىڭ بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا 21
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىغا بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا 21
ﷲ تائالانىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىسھاق ۋە يەئقۇب ئەلەيھىسسالاملارنى ئاتا قىلغانلىقى توغرىسىدا 23
مۇسا ۋە ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 24
ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 26
ئىدرىس ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 27
كىشىلەرنىڭ ئېچىدىن پەيغەمبەرلىككە تاللانغانلار توغرىسىدا 28
ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن ياخشى ـ يامان كىشىلەر توغرىسىدا 29
ھەقىقىي تەۋبە قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان جەننەتنىڭ سۈپىتى توغرىسىدا 31
پەرىشتىلەرنىڭ ﷲ تائالانىڭ بۇيرۇقى بىلەن چۈشىدىغانلىقى توغرىسىدا 33
ئۇلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە ھەيران قالغانلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 34
ھەر بىر ئىنسانىنىڭ جەھەننەمنىڭ قېشىغا بىر قېتىم كېلىدىغانلىقى، ئاندىن تەقۋادارلارنىڭ ئۇنىڭدىن قوتۇلۇپ قالىدىغانلىقى توغرىسىدا 36
كاپىرلارنىڭ دۇنيالىقىنىڭ ياخشى بولغانلىقىدىن پەخىرلىنىشى توغرىسىدا 37
ئازغۇنلۇقتىكى كىشىلەرگە مۆھلەت بېرىلىدىغانلىقى ۋە ئۇلاردىن ھېساب ئېلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا 38
ﷲ تائالانىڭ توغرا يولدا ماڭغانلارغا ھىدايىتىنى تېخىمۇ ئارتۇق قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 39
ئاخىرەتتە بىزگە مال ـ مۈلۈك ۋە بالا بېرىلىدۇ دەپ گۇمان قىلغان كاپىرلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 40
مۇشرىكلارنىڭ چوقۇنغان بۇتلىرىنىڭ ئۇزلىرىگە ئىبادەت قىلىنغانلىقىغا ئىنكار قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 41
كاپىرلارغا شەيتانلارنىڭ ھۆكۈمدار ئىكەنلىكى توغرىسىدا 41
تەقۋادارلار ۋە گۇناھكارلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى ئەھۋالى توغرىسىدا 42
ﷲ تائالاغا بالا نىسبەت بەرگەنلەرنىڭ قاتتىق ئەيىبلەنگەنلىكى توغرىسىدا 44
ﷲ تائالانىڭ كىشىلەرنىڭ دىللىرىغا تەقۋادار كىشىلەرنى ياخشى كۆرۈشنى سالىدىغانلىقى توغرىسىدا 45

www.munber.org

سۈرە تاھا

قۇرئان كەرىمنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن ۋەز ـ نەسىھەت ئۈچۈن چۈشۈرۈلگەنلىكى توغرىسىدا 47
مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئۇلۇغ ۋەزىپىگە دائىر قىسسە توغرىسىدا 49
مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تۇنجى قېتىم كەلگەن ۋەھيي توغرىسىدا 50
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسىسىنىڭ يىلانغا ئۆزگەرگەنلىكى توغرىسىدا 52
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىنىڭ ئۆزىنىڭ قولتۇقىدىن نۇقسانسىز ئاپئاق نۇرلۇق بولۇپ چىققانلىقى توغرىسىدا 53
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋننى دىنغا چاقىرىش ئۈچۈن ئۇنىڭ قېشىغا بېرىشقا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا 54
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالادىن تىلىگەن تىلەكلىرى توغرىسىدا 54
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىگەن تىلەكلىرىنىڭ قوبۇل بولغانلىقىغا خۇش بېشارەت بېرىلگەنلىكى ۋە بۇرۇنقى ئىنئاملارنىڭ ئەسلىتىلىپ ئۆتۈلگەنلىكى توغرىسىدا 56
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىككە تالالانغانلىقى ۋە ئۇنىڭ پىرئەۋننىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا يۇمشاق سۆزلەرنى قىلىپ، دىنغا چاقىرىشقا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا 58
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋندىن قورقمىغانلىقى ۋە الله تائالانىڭ ئۇنى خاتىرجەم قىلغانلىقى توغرىسىدا 59
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋنگە قىلغان نەسىھىتى توغرىسىدا 60
مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ ئۆزئارا قىلىشقان مۇنازىرىسى توغرىسىدا 61
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋنگە بەرگەن جاۋابىنىڭ داۋامى توغرىسىدا 62
الله تائالا پىرئەۋنگە پۈتۈن پاكىتلارنى كۆرسەتكەن، بولسىمۇ ئۇنىڭ ئىمان كەلتۈرمىگەنلىكى توغرىسىدا 63
پىرئەۋننىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ كەلتۈرگەن مۆجىزىلىرىنى سېھىر دەۋېلىشى ۋە ئۇنىڭغا قارشىلىق قىلىشقا بىرلىشىشى توغرىسىدا 63
ئىككى تەرەپنىڭ يىغىلىشى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى ۋە سېھىرگەرلەرنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا 65
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇتقانلىقى ۋە سېھىرگەرلەرنىڭ ئىمان كەلتۈرگەنلىكى توغرىسىدا 66
سېھىرگەرلەرنىڭ سانى توغرىسىدا 67
پىرئەۋننىڭ سېھىرگەرلەرگە قارشىلىق بىلدۈرۈپ، ئۇلارغا تەھدىت سېلىشى ۋە سېھىرگەرلەرنىڭ پىرئەۋنگە قايتۇرغان جاۋابى توغرىسىدا 68
سېھىرگەرلەرنىڭ پىرئەۋننىڭ ئالدىدا تۇرۇپ قىلغان نەسىھىتى توغرىسىدا 70
ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ مىسىردىن چىقىپ كېتىشى توغرىسىدا 71
الله تائالانىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىغا بەرگەن نېمەتلىرىنى ئەسلەتكەنلىكى توغرىسىدا 72
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالاغا ۋەدە بەرگەن يەرگە كېتىشى ۋە ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ موزايغا ئىبادەت قىلغانلىقى توغرىسىدا 74
ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنى موزايغا ئىبادەت قىلىشتىن توسقانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادەت قىلمىز دەپ چىڭ تۇرۇۋالغانلىقى توغرىسىدا 77
مۇسا ئەلەيھىسسالام قايتقاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىسىدىكى مۇنازىرە توغرىسىدا 78
سامىرىنىڭ موزاينى قانداق ياساپ چىققانلىقى توغرىسىدا 79
سامىرىغا بېرىلگەن جازا ۋە موزاينىڭ كۆيدۈرۈۋېتىلگەنلىكى توغرىسىدا 79
قۇرئاننىڭ مۇكەممەل بولغان الله تائالانىڭ كىتابى ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىنىڭ جازاسى توغرىسىدا 81
سۈرنىڭ چېلىنىشى ۋە قىيامەت كۈنىدىكى ئەھۋاللار توغرىسىدا 82
تاغلارنىڭ كۆكۈم تالقان بولىدىغانلىقى ۋە زېمىننىڭ تۆپتۈز بىر تۈزلەڭلىككە ئايلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا 83
كىشىلەرنىڭ بىر يەرگە يىغىلىش ئۈچۈن چاقىرغۇچىغا ئەگىشىپ ماڭىدىغانلىقى توغرىسىدا 84
شاپائەت ۋە مۇكاپات توغرىسىدا 85
قۇرئاننىڭ كىشىلەرنىڭ تەقۋادار بولۇشى ۋە ۋەز ـ نەسىھەت قوبۇل قىلىشى ئۈچۈن نازىل قىلىنغانلىقى توغرىسىدا 87
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئان چۈشكەن ۋاقىتتا ئۇنى ئوقۇشقا ئالدىراپ كەتمەي تىڭشاشقا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا 87

www.munber.org

ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىبلىسنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 88
ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ زېمىنغا چۈشۈرۈلگەنلىكى، تۇغرا يولىدا ماڭغان كىشىنىڭ مۇكاپاتلىنىش، يامان يولدا ماڭغان كىشىنىڭ جازالىنىشىغا ۋەدە قىلىنغانلىقى توغرىسىدا 91
ھەددىدىن ئاشقانلارغا قاتتىق ئازابنىڭ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 92
الله تائالانىڭ بۇرۇنقى ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلىپ يوقىتىۋېتىشىدە ۋەز ـ نەسىھەت قوبۇل قىلىدىغان كىشىلەر ئۈچۈن بىر ئىبرەتنىڭ بار ئىكەنلىكى توغرىسىدا 93
سەۋر قىلىشقا ۋە بەش ۋاخ نامازنى ئوقۇشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا 94
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بايلار بەھرىمەن بولۇۋاتقان نېمەتلەرگە كۆز سالماسلىققا ۋە الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش جەريانىدا كەلگەن جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە سەۋر قىلىشقا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا 95
قۇرئان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە دالالەت قىلغان ئوچۇق ئالامەت بولسىمۇ، مۇشرىكلارنىڭ يەنە ئۇنىڭ راستچىل پەيغەمبەرلىكىگە دالالەت قىلىدىغان ئالامەتلەرنى تەلەپ قىلغانلىقى توغرىسىدا 98

سۈرە ئەنبىيا

بۇ سۈرىنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا 101
قىيامەتنىڭ ناھايىتى يېقىنلىشىپ قالغانلىقى، لېكىن كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭدىن بىخەۋەر يۈرۈۋاتقانلىقى توغرىسىدا 102
كاپىرلارنىڭ قۇرئان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا دېگەنلىرى، ئۇلارنىڭ مۇجىزىلەرنى تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 103
پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىنسانلاردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 104
قۇرئاننىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا 106
زالىملارنىڭ قانداق ھالاك قىلىنىپ يوقىتىلغانلىقى توغرىسىدا 106
دۇنيانىڭ بىر ھېكمەت ئۈچۈن يارىتىلغانلىقى توغرىسىدا 107
ھەممە نەرسىنىڭ الله تائالانىڭ ئىگىدارچىلىقىدا ئىكەنلىكى ۋە الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 108
يالغان ئىلاھلارغا رەددىيە بېرىش توغرىسىدا 109
پەرىشتىلەرنى الله تائالانىڭ قىزلىرى دەپ گۇمان قىلغانلارغا رەددىيە بېرىش ۋە پەرىشتىلەرنىڭ ۋەزىپىلىرىنى ۋە دەرجىلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 111
ئاسمان ـ زېمىن ۋە كېچە ـ كۈندۈزنىڭ الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىگە دالالەت قىلىدىغان ئالامەتلەردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 112
ھېچبىر كىشىنىڭ دۇنيادا مەڭگۈ ياشىمايدىغانلىقى توغرىسىدا 114
مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مازاق قىلغانلىقى توغرىسىدا 115
مۇشرىكلارنىڭ ئازابنىڭ چۈشۈشىگە ئالدىراپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا 116
ئىلگىرى مازاق قىلىنغان پەيغەمبەرلەردىن ئىبرەت ئېلىش ۋە تەسەللى تېپىش توغرىسىدا 117
مۇشرىكلارنىڭ دۇنيادىن ئۈزۈن ۋاقىت بەھرىمەن بولغانلىقى ئۈچۈن گوللىنىپ كەتكەنلىكى ۋە ئۇلارغا ھەقىقەتنى بايان قىلىپ قويۇش توغرىسىدا 119
تەۋرات ۋە قۇرئاننىڭ نازىل قىلىنغانلىقى توغرىسىدا 121
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 122
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇتلارنى چېقىۋەتكەنلىكى توغرىسىدا 123
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ بۇتتىن ئىبارەت ئۈزلىرىنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئېتىراپ قىلغانلىقى ۋە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا ۋەز ـ نەسىھەت قىلغانلىقى توغرىسىدا 125
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوتقا تاشلانغانلىقى ۋە الله تائالانىڭ كۆرسەتكەن مۇجىزىسى توغرىسىدا 126
الله تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۈزى بىلەن بىللە لۇت ئەلەيھىسسالامنى ئېلىپ شامغا كۆچۈپ كەلگەنلىكى توغرىسىدا 128

www.munber.org

لۇت ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا 129
نۇھ ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 130
داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن سۇلايمان ئەلەيھىسسالاملارغا بېرىلگەن ئالامەتلەر ۋە كېچىسى زىرائەتنى يەپ قويغان قوينىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 131
سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ تەكەببۇرلۇق پادىشاھلىقى توغرىسىدا 133
ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 134
ئىسمائىل، ئىدرىس ۋە زۇلكىفللارنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 136
يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 136
زەكەرىيا ۋە يەھيا ئەلەيھىسسالاملارنىڭ قىسسىلىرى توغرىسىدا 139
راستچىل ئايال ھەزرىتى مەريەم ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنىڭ بايانى توغرىسىدا 140
ھەممە ئىنسانلارنىڭ بىر ئۇممەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا 141
بىز ھالاك قىلغان شەھەر ئاھالىسىنىڭ دۇنياغا ھەرگىز قايتۇرۇلمايدىغانلىقى توغرىسىدا 143
يەجۇج ـ مەجۇج توغرىسىدا 143
مۇشرىكلار ۋە ئۇلارنىڭ چوقۇنغان نەرسىلىرىنىڭ جەھەننەمنىڭ ئوتونى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 147
ئىمان ئېيتىش ئارقىلىق بەخت ـ سائادەتكە ئېرىشكەنلەرنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا 147
قىيامەت كۈنى ئاسماننىڭ يۇگلىدىغانلىقى توغرىسىدا 150
زېمىنغا ياخشى بەندىلەرنىڭ ۋارىسلىق قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 151
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتكۈل ئالەمگە رەھمەت قىلىنىپ ئەۋەتىلگەنلىكى توغرىسىدا 152
ۋەھيىنىڭ غايىسىنىڭ الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا 153
قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى پەقەت الله تائالانىڭلا بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 154

سۈرە ھەج

قىيامەت ۋاقتىدا بولىدىغان قورقۇنچلۇق ئەھۋاللار توغرىسىدا 155
شەيتانغا ئەگەشكۈچىلەرنى ئەيىبلەش توغرىسىدا 158
ئىنسانلار ۋە ئۇسۇلۇكلەرنىڭ يوقلۇقتىن بارلىققا كېلىشى قىيامەت كۈنى قەبرىدىن قايتا تىرىلىپ قوپۇشنىڭ ھەقلىقىنىڭ پاكىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 160
ئىسپېرمىنىڭ ۋە بالىنىڭ بالىياتقۇدا تەرەققى قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 160
ئىنسان تېنىنىڭ بالىلىقتىن قېرىغىچە ئۆزگىرىپ تۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا 160
الله تائالانىڭ قىيامەت كۈنى ئۇلۇكلەرنى قايتا تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئۇسۇلۇكلەردىن كەلتۈرگەن مىسالى توغرىسىدا 161
دىن نامىدىن دىنغا كىرگۈزۈش، كىرگۈزگۈچىلەرنىڭ ۋە ئازغۇنلۇقتىكىلەرنىڭ كاتتىباشلىرىنىڭ ھالى توغرىسىدا 162
تۇراقسىز ھالدا ئىبادەت قىلىش دېگەن سۆزنىڭ بايانى توغرىسىدا 164
ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەت قىلغانلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپات توغرىسىدا 165
الله تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە چوقۇم ياردەم قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 165
الله تائالانىڭ قىيامەت كۈنى دىنسىز كۇرۇھلارنىڭ ئارسىدا ھۆكۈم چىقىرىدىغانلىقى توغرىسىدا 166
بارلىق نەرسىلەرنىڭ الله تائالاغا سەجدە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 167
بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا 169
كاپىرلارنىڭ جازاسى توغرىسىدا 170
مۇمىنلەرنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا 171

www.munber.org

كىشىلەرنى الله نىڭ يولىدىن ۋە ھەرەم مەسچىتىدىن توسقانلارغا قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا 173
مەككىنىڭ ئۆيلىرىنى ئىجارىگە قويۇش مەسلىسى توغرىسىدا 173
ھەرەمدە قەستەن گۇناھ ئىشلارنى قىلماقچى بولغان كىشىلەرگە قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا 175
كەبىنىڭ سىلىنغانلىقى ۋە كىشىلەرنىڭ ھەجگە چاقىرىلغانلىقى توغرىسىدا 176
ھەجدە دۇنيا ۋە ئاخىرەت مەنپەئەتلىرىنىڭ بارلىقى توغرىسىدا 179
يامان ئىشلاردىن ساقلانغانلار ئۈچۈن بېرىلىدىغان ئەجر توغرىسىدا 182
الله تائالانىڭ بەندىلەرنى شېرىك كەلتۈرۈش ۋە يالغان سۆزلەشتىن يىراق بولۇشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا 183
قۇربانلىقنىڭ بايانى توغرىسىدا 184
قۇربانلىق قىلىشقا ئاتىغان مالالاردىن پايدىلىنىشقا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 185
قۇربانلىق قىلىشنىڭ بارلىق قەۋلەردە يولغا قويۇلغان ئىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا 186
قۇربانلىق ئۈچۈن ئاتىغان تۇغقىنى بوغۇزلاشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 187
الله تائالانىڭ دەرگاھىدا قۇربانلىقتىن مەقسەت قىلىنىدىغىنى بەندىنىڭ ئىخلاس ۋە تەقۋادارلىق قىلىشى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 190
مۆمىنلەرگە ئۆلارنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن قوغدىلىدىغانلىقى بىلەن خۇش بېشارەت بېرىش توغرىسىدا 192
ئۇرۇش قىلىشقا بېرىلگەن رۇخسەت ۋە بۇ رۇخسەت ھەققىدە ئېلىپ چۈشكەن ئايەتنىڭ جىھاد ھەققىدە چۈشكەن ئايەتلەرنىڭ دەسلەپكىسى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 192
مۇسۇلمانلارنىڭ الله تائالانىڭ ھۆكۈملىرىنى تۇرغۇزۇش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشكەندە قانداق مەجبۇرىيەتلەرنى ئۆتىشى كېرەكلىكى توغرىسىدا 196
ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئاقۇبىتى توغرىسىدا 197
كاپىرلارنىڭ ئازابىنىڭ كېلىشىنى تەلەپ قىلىشلىرى توغرىسىدا 199
ياخشى كىشىلەرنىڭ مۇكاپاتى ۋە يامان كىشىلەرنىڭ جازاسى توغرىسىدا 201
شەيتاننىڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ قىرائىتىگە ئارىلىشىدىغانلىقى ۋە الله تائالانىڭ ئۇنى بىكار قىلىۋېتىدىغانلىقى توغرىسىدا 202
مۇشرىكلارنىڭ داۋاملىق تۇرمە شەكلىنىش ۋە ئىككىلىنىش ئۈستىدە ياشايدىغانلىقى توغرىسىدا 204
الله تائالانىڭ يولىدا ھىجرەت قىلىپ چىققان كىشى ئۈچۈن كاتتا ئەجر بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 205
الله تائالانىڭ دۇنيانى ياراتقان ۋە ئۇنىڭدا خالىغىنىنى قىلىدىغان زات ئىكەنلىكى توغرىسىدا 208
الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان دەلىللەر توغرىسىدا 209
ھەر بىر ئۈممەت ئۈچۈن بىر شەرىئەتنىڭ يولغا قويۇلۇپ بېرىلگەنلىكى توغرىسىدا 212
مۇشرىكلارنىڭ الله تائالادىن باشقىغا ئىبادەت قىلىشى ۋە ئۆلارنىڭ الله تائالانىڭ ئايەتلىرىنى قاتتىق ئىنكار قىلىشى توغرىسىدا 214
بۇتلارنىڭ ئاجىزلىقى ۋە ئۆلارغا ئىبادەت قىلغۇچىلارنىڭ ئەخمەقلىقى توغرىسىدا 216
الله تائالانىڭ ئەلچىلەرنى پەرىشتىلەردىن ۋە ئىنسانلاردىن تاللىغانلىقى توغرىسىدا 217
ئىبادەت قىلىشقا ۋە جىھاد قىلىشقا بېرىلگەن بۇيرۇق توغرىسىدا 219

سۈرە مۆئمىنۇن

نىجاتلىقنىڭ مۆمىنلەرگە بولىدىغانلىقى ۋە ئۆلارنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ بايانى توغرىسىدا 223
الله تائالانىڭ ئادەم ئەلەيھىسسالامنى تۇپراقتىن ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان ئىنسانلارنى بىر تامچە سۇدىن باسقۇچمۇ باسقۇچ تەرەققى قىلدۇرۇپ يارىتىشنى ئۆزىنىڭ بارلىقىغا بىر پاكىت قىلغانلىقى توغرىسىدا 227
الله تائالانىڭ ئاسمانلارنى ياراتقانلىقى توغرىسىدا 229
الله تائالانىڭ يامغۇرنى، ئۆسۈملۈكلەرنى، دەل ـ دەرەخلەرنى ۋە تۆت پۇتلۇق ھايۋانلارنى ياراتقانلىقى توغرىسىدا 231
نۇھ ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 233
ئاد ياكى سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 236

www.munber.org

باشقا ئۈممەتلەرنىڭ بايانى توغرىسىدا 238
مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 239
ئىسا ۋە ئانىسى مەريەم ئەلەيھىسسالاملار توغرىسىدا 240
ھالال نەرسىلەرنى يېيىشكە ۋە ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى قىلىشقا بۇيرۇغان بويرۇق توغرىسىدا 241
ھەممە پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنىنىڭ پەقەت ﷲ تائالانى بىر دەپ بىلىش ئەقىدىسى ئۈستىدە ئىكەنلىكى ۋە بۇلگۇنچىلىك قىلغانلارغا قىلىنغان تەھدىد توغرىسىدا 242
ياخشى كىشىلەرنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا 243
ﷲ تائالانىڭ ئادىللىقىنىڭ بايانى ۋە كاپىرلارنىڭ قىلمىشلىرى توغرىسىدا 245
مۇشرىكلەرگە بېرىلگەن رەددىيە ۋە ئۇلارنى ئەيىبلەش توغرىسىدا 247
ھەقىقەتنىڭ ھاۋايى ھەۋەسلەرگە بويسۇنمايدىغانلىقى توغرىسىدا 249
پەيغەمبەرنىڭ ھەق تەلەپ قىلماستىن تۇرغا يولغا چاقىرىدىغانلىقى توغرىسىدا 249
كاپىرلارنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 250
ﷲ تائالانىڭ نېمەتلىرىنى ۋە كائىنات قۇدرىتىنى ئەسلىتىش توغرىسىدا 252
مۇشرىكلەرنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى يىراق دەپ قارىغانلىقى توغرىسىدا 253
مۇشرىكلارنىڭ ﷲ تائالانىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغانلىقى، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلارنى ﷲ تائالانىڭ ئىلاھلىق سۈپىتىنى ئېتىراپ قىلىشقا قىستىغانلىقى توغرىسىدا 254
ﷲ تائالانىڭ ھېچ شېرىكى يوقلۇقى توغرىسىدا 257
ئازاب چۈشكەندە دۇئا قىلىشى، ياماناتقا ياخشىلىق قىلىشى ۋە شەيتاندىن پاناھ تىلەشكە بويرۇش توغرىسىدا 258
كاپىرلارنىڭ سەكراتقا چۈشكەن ۋاقتىدا دۇنياغا قايتىشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 260
تۇسما ۋە ئۇنىڭدىكى ئازاب توغرىسىدا 261
سۇرنىڭ چېلىنىشى ۋە قىلمىشلارنىڭ تارازىدا ئۇلچىنىشى توغرىسىدا 262
دوزاخقا كىرىپ قالغانلارنى تەنقىد قىلىش، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ بەتبەختلىكلىرىنى ئېتىراپ قىلىشى ۋە دوزاختىن چىقىشنى تەلەپ قىلىشى توغرىسىدا 264
ﷲ تائالانىڭ كاپىرغا بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا 265
ﷲ تائالانىڭ بەندىلەرنى بىكارغا ياراتمىغانلىقى توغرىسىدا 267
ﷲ تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشنىڭ ئەڭ ئېغىر گۇناھ ئىكەنلىكى ۋە شېرىك كەلتۈرگۈچىنىڭ نىجات تاپالمايدىغانلىقى توغرىسىدا 268

سۈرە نۇر

بۇ سۈرىنىڭ مۇھىملىقى توغرىسىدا 269
زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ بايانى 269
زىنا قىلغۇچىلارغا جازا بەرگەن ۋاقتىدا ئۇلارغا ئېچ ئاغرىتماسلىق توغرىسىدا 273
جازا ھۆكۈملىرىنى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئېچىرا قىلىشنىڭ لازىملىقى توغرىسىدا 274
زىنا قىلدى دەپ بوھتان چاپلىغۇچىلارنىڭ جازاسى توغرىسىدا 275
بوھتان چاپلىغۇچىنىڭ تەۋبىسىنىڭ بايانى توغرىسىدا 276
لەنەت ئېيتىشىش توغرىسىدا 277
بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا 278
ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ چاپلانغان بوھتان توغرىسىدا 280
ﷲ تائالانىڭ بوھتانىنى تارقاتقان مۇسۇلمانلارغا كايىغانلىقى توغرىسىدا 286
ﷲ تائالانىڭ بوھتان چاپلىغۇچىلارنىڭ تەۋبە قىلىشقا ئۈندەش ئاتا قىلىپ بېرىش بىلەن ئۇلارغا قىلغان مەرھەمىتى توغرىسىدا 287

www.munber.org

ﷲ تائالانىڭ يەنە بىر قېتىم كايىغانلىقى توغرىسىدا 289
مۆمىنلەر توغرىسىدا يامان سۆزلەرنىڭ تارقىلىشىنى ياقتۇرىدىغان كىشىلەرگە كايىش توغرىسىدا 290
ﷲ تائالانىڭ مەرھەمىتىنى ئەسلىتىش ۋە شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ كېتىشتىن ئاگاھلاندۇرۇش توغرىسىدا 291
قول ئىلكىدە بار كىشىلەرنى سەدىقە بېرىشكە ۋە كەچۈرۈمۈپتىشكە رىغبەتلەندۈرۈش توغرىسىدا 291
يامان ئىشتىن بىخەۋەر ئىپپەتلىك مۆمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلارغا قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا 293
ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئادەم ئەۋلادىنىڭ ئەڭ ياخشىسىنىڭ ئايالى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ياخشى ئايال ئىكەنلىكى توغرىسىدا 294
ئۆيگە كىرگەندە رۇخسەت سوراش ۋە ئۆيگە كىرىشتىكى قائىدىلەر توغرىسىدا 296
نامەھرەملەرگە قارىماسلىق توغرىسىدا 299
ئاياللارنىڭ ئورۇنىشى توغرىسىدا 301
ئاياللار يولدا ماڭغاندا رىئايە قىلىدىغان ئەدەبلەر توغرىسىدا 304
تۇي قىلىشقا بۇيرۇش (رىغبەتلەندۈرۈش) توغرىسىدا 306
ئۆيلىنىلمەيدىغانلارنى ئىپپەتلىك بولۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 307
قۇللارنىڭ ئېچىدىن توختام تۈزۈشنى خالايدىغانلار بىلەن توختام تۈزۈش توغرىسىدا 307
چۆرىلەرنى زىنا قىلىشقا مەجبۇرلاشتىن توسۇش توغرىسىدا 308
ﷲ تائالانىڭ نۇرىنىڭ مىسالى توغرىسىدا 310
مەسچىتلەرنىڭ پەزىلىتى، ئۇنىڭغا كىرگەندە، چىققاندا رىئايە قىلىنىدىغان قائىدە يوسۇنلار ۋە ئۇنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىغۇچىلارنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا 313
ئىككى تۇرلۇك كاپىر ئۈچۈن كەلتۈرۈلگەن ئىككى مىسال توغرىسىدا 318
بارلىق نەرسىلەرنىڭ ﷲ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىدىغانلىقى ۋە پادىشاھلىقنىڭ ﷲ تائالاغا خاس ئىكەنلىكى توغرىسىدا 319
ﷲ تائالانىڭ بۇلۇتلارنى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى ياراتقانلىقىنى ئەسلەتكەنلىكى توغرىسىدا 321
ﷲ تائالانىڭ جانلىقلارنى ياراتقانلىقى توغرىسىدا 322
مۇناپىقلارنىڭ ھىيلىسى ۋە مۆمىنلەرنىڭ ھالى توغرىسىدا 323
ﷲ تائالانىڭ مۆمىنلەرنى ھۆكۈمران قىلىشقا بەرگەن ۋەدىسى توغرىسىدا 327
نامازنى ئوقۇشقا، زاكات بېرىشكە ۋە ﷲ تائالاغا بويسۇنۇشقا بۇيرۇش، كاپىرلارنىڭ ئاجىزلىقىنى بايان قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئاخىرقى جايى توغرىسىدا 331
قول، چۆرىلەر ۋە نارىسىدىلەرنىڭ كىرىشكە رۇخسەت سورايدىغان ۋاقىتلىرى توغرىسىدا 332
قېرى ئاياللارنىڭ تاشقى كىيىملىرىنى كىيىمسىمۇ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 333
ئۆرۈق ـ تۇغقانلارنىڭ ئۆيلىرىدە رۇخسەتسىز بىر نېمە يېيىشنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكى توغرىسىدا 334
بىر يەرگە توپلىشىپ تۇرغان جايدىن قايتىماقچى بولغاندا رۇخسەت سوراش توغرىسىدا 337
پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا سۆز قىلغاندا رىئايە قىلىدىغان ئەدەبلەر توغرىسىدا 338
پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقىغا قارشىلىق كۆرسەتكەنلىكىنىڭ توسۇش توغرىسىدا 339
ﷲ تائالانىڭ ھەممىنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرۇدىغانلىقى توغرىسىدا 339

سۈرە فۇرقان

ﷲ تائالانىڭ بەرىكىتىنىڭ كاتتىلىقى توغرىسىدا 343
مۇشرىكلارنىڭ ئەخمەقلىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا 345
كاپىرلارنىڭ قۇرئان توغرىسىدا دېگەن سۆزلىرى توغرىسىدا 347
كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا دېگەنلىرى، ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە ۋە ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا 349
جەننەت بىلەن دوزاخنىڭ پەرقى توغرىسىدا 351

www.munber.org

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ قىيامەت كۈنى مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 352
ئىلگىرى ئۆتكەن ھەممە پەيغەمبەرلەرنىڭمۇ ئىنسان ئىكەنلىكى توغرىسىدا 354
كاپىرلارنىڭ تەرسالىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا 356
جەننەتكە كىرىشكە تېگىشلىك بولغانلارنىڭ ياخشى ئورۇندا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 358
قىيامەت كۈنىنىڭ قورقۇنچلۇق ئەھۋاللىرى ۋە ئۇزۇلۇرگە ئۇۋال قىلغۇچىلارنىڭ پۇشايمان قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 360
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇزۇگە قارشى چىققۇچىلارنىڭ ئۇستىدىن شىكايەت قىلىشى توغرىسىدا 361
قۇرئاننى ئايرىم ـ ئايرىم چۈشۈرۈشتىكى ھېكمەت، كاپىرلارغا بېرىلگەن رەددىيە ۋە ئۇلارنىڭ يامان ئاقىۋىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا 363
قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى قورقۇتۇش توغرىسىدا 364
كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مازاق قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 367
كاپىرلارنىڭ ئۇزۇلرىنىڭ خاھىشلىرىنى ئىلاھ تۇتۇۋالغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ تۆت پۇتلۇق ھايۋانلاردىنمۇ بەك گۇمراھلىقتا ئىكەنلىكى توغرىسىدا 367
الله تائالانىڭ بارلىقىنى ۋە ئۇنىڭ قۇدرىتىنىڭ كاتتىلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل ـ پاكىتلار توغرىسىدا 368
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنىڭ ھەمىگە ئومۇمىي ئىكەنلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭدا مۇستەھكەم قىلىدىغانلىقى ۋە الله تائالانىڭ ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىنى ئەسلىتىش توغرىسىدا 371
مۇشرىكلارنىڭ نادانلىقى توغرىسىدا 374
پەيغەمبەر نىڭ خۇش بېشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 375
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالاغا يۈلۈنۈشكە بۇيرۇلغانلىقى ۋە الله تائالانىڭ بەزى سۈپەتلىرىنىڭ بايانى توغرىسىدا 375
مۇشرىكلارنى تەنقىد قىلغانلىق توغرىسىدا 377
الله تائالانىڭ كاتتىلىقىنىڭ ۋە ئۇنىڭ قۇدرىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا 378
ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا 379
شېرىكتىن، ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈشتىن ۋە زىنا قىلىشتىن ساقلىنىش ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ سۈپەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 382
ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ بەزى سۈپەتلىرى توغرىسىدا 384
ناھايىتى شەپقەتلىك الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ مۇكاپاتى ۋە مەككىلىكلەرگە قىلىنغان تەھدىد توغرىسىدا 387

سۈرە شۇئەرا

قۇرئان، كاپىرلارنىڭ قۇرئاندىن يۈز ئۆرىگەنلىكى، الله تائالا خالىسا ئىدى ئۇلارنى ئىمان ئېيتىشقا زورلايدىغانلىقى توغرىسىدا 389
مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ ئارىسىدا بولغان ئىشلار توغرىسىدا 392
مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن سېھىرگەرلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغان ئىشلار توغرىسىدا 398
پىرئەۋن بىلەن سېھىرگەرلەرنىڭ ئارىسىدا بولغان ئىشلار توغرىسىدا 401
ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ مىسىردىن چىقىپ كېتىشى توغرىسىدا 402
پىرئەۋننىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ كەينىدىن قوغلىشى، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ سۇغا چۆكتۈرۈلۈشى توغرىسىدا 404
الله تائالانىڭ دوستى بولغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ شېرىكنى تاشلاشقا قىلغان ۋەز ـ نەسىھىتى توغرىسىدا 406
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالانىڭ مەرھەمىتىنى ۋە مېھرىبانلىقىنى بايان قىلىشى توغرىسىدا 407
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇزۇگە ۋە دادىسىغا قىلغان دۇئاسى توغرىسىدا 409
تەقۋادارلارنىڭ ۋە گۇمراھ بولغۇچىلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى ھالى، گۇمراھ بولغۇچىلارنىڭ جېدىلى ۋە ئۇلارنىڭ ھەسرىتى توغرىسىدا 411
نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى، ئۇنىڭ قەۋمىگە قىلغان ۋەز ـ نەسىھىتى ۋە قەۋمىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا 413
نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ نۇھ ئەلەيھىسسالامغا تەھدىد سالغانلىقى، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا قارشى دۇئا قىلغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا 415

www.munber.org

هۈد ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمى ئادقا قىلغان ۋەز ـ نەسىھەتى توغرىسىدا 416
هۈد ئەلەيهىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ بەرگەن جاۋابى ۋە ئۇلارغا كەلگەن ئازاب توغرىسىدا 417
سالىھ ئەلەيهىسسالام بىلەن سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 420
سالىھ ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۇلارغا ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن نېمەتلەرنى ئەسلەتكەنلىكى توغرىسىدا 421
سەمۇد قەۋمىنىڭ بەرگەن جاۋابى، ئۇلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلغانلىقى ۋە ئۇلارغا الله تائالانىڭ ئازابىنىڭ كەلگەنلىكى توغرىسىدا 422
لۇت ئەلەيهىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭ دەۋەتنىنىڭ بايانى توغرىسىدا 423
لۇت ئەلەيهىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ قىلمىشلىرىنى تەنقىد قىلىشى، ئۇلارنىڭ جاۋابى ۋە ئۇلارغا كەلگەن ئازابنىڭ بايانى توغرىسىدا 424
شۇئەيب ئەلەيهىسسالامنىڭ ئەيكىلىقلارغا قىلغان ۋەز ـ نەسىھىتى توغرىسىدا 425
ئۇلچىگەندە تولۇق ئۆلچەپ بېرىشكە ۋە تارازىدا توغرا بولۇشقا بۇيرۇغانلىق توغرىسىدا 426
شۇئەيب ئەلەيهىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى، ئۇلارنىڭ شۇئەيب ئەلەيهىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقى ۋە ئۇلارغا ئازابنىڭ كەلگەنلىكى توغرىسىدا 427
قۇرئان كەرىمنى الله تائالانىڭ چۈشۈرگەنلىكى توغرىسىدا 429
قۇرئاننىڭ بايانىنىڭ ئىلگىرىكى كىتابلاردا بار ئىكەنلىكى توغرىسىدا 430
قۇرەيشلىكلەرنىڭ كۇفۇرلۇقتا چىڭ تۇرۇۋېلىشى توغرىسىدا 431
ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ تاكى ئازابنى كۆرمىگىچىلىك ئىمان ئېيتمايدىغانلىقى توغرىسىدا 432
قۇرئاننى جىبرىئىل ئەلەيهىسسالامنىڭ ئېلىپ چۈشكەنلىكى توغرىسىدا 435
پەيغەمبەرئەلەيهىسسالامنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىنى ئاگاھلاندۇرۇشىغا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا 436
مۇشرىكلارنىڭ بوھتانلىرىغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 439
كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەرئەلەيهىسسالامنى شائىر دېگەنلىكىگە بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 441
ئىسلام شائىرلىرىنىڭ ئوندىق ئەھمىيىتى توغرىسىدا 442

سۈرە نەمل

قۇرئاننىڭ الله تائالا تەرىپىدىن مۇسۇلمانلارگە ھىدايەت ۋە خۇش بېشارەتچى، كاپىرلارغا ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇپ چۈشكەنلىكى توغرىسىدا 445
مۇسا ئەلەيهىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە پەرئەۋننىڭ ئاقىۋىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا 447
داۋۇد ئەلەيهىسسالام بىلەن سۇلايمان ئەلەيهىسسالامنىڭ قىسسىسى، سۇلايمان ئەلەيهىسسالامنىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ تەرتىپلىنىشى ۋە ئۇنىڭ چۈمۈلىلەر ۋادىسىدىن ئۆتۈشى توغرىسىدا 451
ھۇدھۇدنىڭ يوق بولۇپ كېتىشى توغرىسىدا 452
ھۇدھۇدنىڭ سۇلايمان ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا كەلگەنلىكى ۋە ئۇنىڭغا سەبە شەھرىنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزگەنلىكى توغرىسىدا 454
سۇلايمان ئەلەيهىسسالامنىڭ بىلقىسقا يازغان خېتى توغرىسىدا 456
بىلقىسنىڭ دۆلەت چوڭلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىشى توغرىسىدا 457
ئەۋەتىلگەن ھەدىيە ۋە سۇلايمان ئەلەيهىسسالامنىڭ بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا 458
بىلقىسنىڭ تەختى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا ئېلىپ كېلىنگەنلىكى توغرىسىدا 459
بىلقىسنى سىناپ بېقىش توغرىسىدا 461
سۇلايمان ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۇ ئەينەكتىن ياسالغان سارايغا، دېگەنلىكى توغرىسىدا 462
سالىھ ئەلەيهىسسالام بىلەن سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 463
بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ھىيلە ـ مىكرى ۋە سەمۇد قەۋمىنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا 465
لۇت ئەلەيهىسسالام بىلەن قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 467
الله غا ھەمدۇسانا ئېيتىشقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە دۇرۇت ئېيتىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 468
الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان بەزى دەلىللەر توغرىسىدا 469

www.munber.org

ئالله يولىدا جىهاد قىلغۇچىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 472
زېمىنغا ئورۇنباسار بولۇشنىڭ بايانى توغرىسىدا 472
غەيبنى پەقەت ئالله نىڭلا بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 475
قايتا تېرىلىشنى يىراق ساناش ۋە ئۇنىڭغا ېېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 477
قۇرئاننىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئىختىلاپىنى قىسسە قىلىپ ېېرىدىغانلىقى ۋە ئالله نىڭ ئۇلار ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىدىغانلىقى توغرىسىدا 479
تەبلىغ قىلىشتا تەۋەككۈل قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 480
زېمىندىن بىر تورلۇك ھايۋاننىڭ چىقىدىغانلىقى توغرىسىدا 481
قىيامەت كۈنىدە زۇلۇم قىلغۇچىلارنى بىر يەرگە يىغىدىغانلىقى توغرىسىدا 482
قىيامەت كۈنىدىكى قورقۇنچلار ۋە ئۇ كۈندە ياخشى ئەملىگە مۇكاپات، يامان ئەملىگە جازا ېېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 484
ئالله غا ئىبادەت قىلىشقا ۋە قۇرئان بىلەن دەۋەت قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 487

سۈرە قەسەس

مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋن ھەققىدىكى خەۋەر ۋە ئالله تائالانىڭ ئۇ ئىككىسى ھەققىدە نېمىنى ئىرادە قىلغانلىقى توغرىسىدا 490
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسىغا تەدبىر قوللىنىشنى ئىلھام قىلىش توغرىسىدا 491
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋننىڭ ئۆيىدىكى تەربىيەسى توغرىسىدا 492
مۇسانىڭ ئانىسىنىڭ قاتتىق قايغۇرۇشى ۋە مۇسانىڭ ئۆز ئانىسىغا قايتۇرۇلۇشى توغرىسىدا 494
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىبتىلاردىن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ قويغانلىقى توغرىسىدا 496
ئۇلۇغچىنىڭ سىرىنىڭ پاش بولۇشى توغرىسىدا 497
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىيەن شەھىرىگە ېېرىشى ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئايالىنىڭ قويلىرىنى سۇغىرىپ ېېرىشى توغرىسىدا 499
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ئىككى ئايالىنىڭ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كېلىشى ۋە قوي بېقىپ ېېرىش بەدىلىگە ئۇنىڭ ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرىگە ئۆيلەنگەنلىكى توغرىسىدا 500
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مىسىرغا قايتىشى ۋە ئۇنىڭ يول ئۈستىدە پەيغەمبەرلىككە ۋە مۆجىزىلەرگە سازاۋەر بولۇشى توغرىسىدا 503
مۇسانىڭ ئالله تائالادىن قېرىنىدىشى ھارۇننى ئۆزىگە ياردەمچى قىلىپ ېېرىشىنى سورىشى ۋە ئۇنىڭ تىلىكىنىڭ ئىجابەت قىلىنىشى توغرىسىدا 505
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمى ئالدىدىكى ئەھۋالى توغرىسىدا 507
پىرئەۋننىڭ چوڭچىلىق قىلىشى ۋە ئۇنىڭ يامان ئاقىۋىتى توغرىسىدا 509
ئالله تائالانىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئىنئام قىلغان نېمەتلىرىنىڭ بايانى توغرىسىدا 511
كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنىڭ دەلىلىگە بۇراش توغرىسىدا 512
كاپىرلارنىڭ خاتالاشتۇرۇش ئۈچۈن سوئال سورىشى ۋە ئۇلارغا ېېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا 514
ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنىڭ مۆجىزىلەرگە ئىشەنمەيدىغانلىقى توغرىسىدا 515
مۇسا ۋە ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارغا سېھىرگەر دەپ بوھتان چاپلاش توغرىسىدا 515
بوھتانغا قايتۇرۇلغان جاۋاب توغرىسىدا 516
نەپسى خاھىشىغا ئەگەشكەن كىشىنىڭ ئېزىپ كېتىشى توغرىسىدا 517
ئەھلى كىتابتىن مۆمىن بولغانلار توغرىسىدا 518
ئالله تائالانىڭ خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 520
مەككە ئەھلىنىڭ ئىمان كەلتۈرۈشتىن ئۆزرە ئېيتىشى ۋە ئۇلارغا ېېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 521
شەھەرلەرنىڭ دەلىل بايان قىلىنغاندىن كېيىن ئاندىن ھالاك قىلىنىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇش توغرىسىدا 522
دۇنيانىڭ تۇگەيدىغانلىقى، دۇنيانى دوست تۇتقۇچىنىڭ ئاخىرەتنى دوست تۇتقۇچى بىلەن باراۋەر بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا 524
مۇشرىكلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ شېرىكلىرىنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئادا ـ جۇدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 525

www.munber.org

مۇشرىكلارنىڭ قىيامەت كۈنى پەيغەمبەر ھەققىدە قانداق جاۋاب بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا 527
يارىتىش، ھەمىنى بىلىش ۋە تالاشنىڭ يالغۇز الله تائالاغىلا مەنسۇپ ئىكەنلىكى توغرىسىدا 527
كېچە ۋە كۈندۈز نىڭ الله تائالانىڭ نېمەتلىرى ۋە ئۇلارنىڭ الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىللەر ئىكەنلىكى توغرىسىدا 529
مۇشرىكلارنى ئەيىبلەش ۋە ئۇلارغا قاتتىق تېگىش توغرىسىدا 530
قارۇن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ ئۇنىڭغا ۋەز ـ نەسىھەت قىلىشى توغرىسىدا 530
قارۇننىڭ زىننەت بىلەن ھەشەمەتلىك ھالدا چىقىشى ۋە قەۋمىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن باھاسى توغرىسىدا 532
قارۇننىڭ ئۆيى بىلەن قوشۇلۇپ يەرگە يۇتقۇزۇۋېتىلىشى توغرىسىدا 533
قارۇننى يەر يۇتۇپ كەتكەنلىكىدىن قەۋمىنىڭ ئىبرەت ئالغانلىقى توغرىسىدا 534
كەمتەر مۆمىنلەرگە ئاخىرەتتە تەييارلانغان نېمەتلەر توغرىسىدا 535
تەبلىغ قىلىشقا ۋە تەۋھىدكە بۇيرۇش توغرىسىدا 536

سۈرە ئەنكەبۇت

كىمنىڭ راستچىل، كىمنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن مۆمىنلەرنىڭ سىنىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 539
يامان ئىش قىلغۇچىلارنىڭ الله تائالادىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقى توغرىسىدا 540
الله ياخشى ئادەملەرنىڭ ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا 541
ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 542
مۇناپىقلارنىڭ ئادەتلىرى ۋە الله تائالانىڭ سىناش يوللىرى توغرىسىدا 543
كاپىرلارنىڭ باشقىلارنىڭ گۇناھلىرىنى، ئۇلارنىڭ كۇفرىغا قايتىش شەرتى بىلەن ئۆز ئۈستىلىرىگە ئېلىشقا جۇرئەت قىلىشى توغرىسىدا 545
نۇھ ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ بايانى توغرىسىدا 547
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە ۋەز ئېيتىشى توغرىسىدا 548
ئۇلگەندىن كېيىنكى ھاياتلىقنىڭ دەلىللىرى توغرىسىدا 550
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن جاۋابى، الله تائالانىڭ ئوتقا تەدبىر قوللىنىشى توغرىسىدا 552
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە بۇتلارنىڭ ئاجىزلىقىنى بايان قىلغانلىقى توغرىسىدا 553
لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىمان ئېيتىشى ۋە ئۇنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ھىجرەت قىلىشى توغرىسىدا 554
الله تائالانىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىسھاق ۋە يەئقۇبنى ئاتا قىلغانلىقى ۋە پەيغەمبەرلىكنى ئۇنىڭ ئەۋلادىغا خاس قىلغانلىقى توغرىسىدا 554
لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسىھەت قىلىشى ۋە قەۋمى بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن جېدەل توغرىسىدا 556
پەرىشتىلەرنىڭ ئالدى بىلەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاندىن لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلگەنلىكى توغرىسىدا 557
شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ بايانى توغرىسىدا 559
پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان قەۋملەرنى ھالاك قىلغانلىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا 560
مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنى ئۆمۈچۈكنىڭ تورىغا ئوخشىتىش توغرىسىدا 561
تەبلىغ قىلىشقا، قۇرئان ئوقۇشقا ۋە نامازنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 562
ئەھلى كىتاب بىلەن مۇنازىرىلىشىش توغرىسىدا 563
قۇرئاننىڭ الله تائالانىڭ دەرگاھىدىن نازىل بولغانلىقى ۋە ئۇنىڭ دەلىلى توغرىسىدا 565
مۇشرىكلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا 567
مۇشرىكلارنىڭ ئۆزلىرىگە كېلىدىغان ئازابنىڭ تېزلىتىلىشىنى تەلەپ قىلغانلىقى توغرىسىدا 570
ھىجرەت قىلىشقا ئىشارەت قىلىش، رىزىق ۋە ياخشى مۇكاپات بىلەن ۋەدە بېرىش توغرىسىدا 571
تەۋھىدنىڭ دەلىللىرى توغرىسىدا 573
ھەرەمنىڭ ھۆرمەتلىك قىلىنغانلىقىدىن ۋەز ـ نەسىھەت ۋە ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا 575

www.munber.org

سۈرە رۇم

رۇملۇقلارنىڭ غەلىبە قىلىشىنىڭ خەۋىرى توغرىسىدا 577
رۇملۇقلارنىڭ كىملەر ئىكەنلىكى توغرىسىدا 579
قەيسەرنىڭ كىسرانى قانداق يەڭگەنلىكى توغرىسىدا 580
تەۋھىدنىڭ دەلىللىرى توغرىسىدا 583
بەش ۋاخ نامازنى ئوقۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 586
الله تائالانىڭ ئالامەتلىرى توغرىسىدا 588
مەخلۇقاتنى قايتا تىرىلدۈرۈشنىڭ ئاسان ئىكەنلىكى توغرىسىدا 592
الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان مىسال توغرىسىدا 593
تەۋھىدكە چىڭ يېپىشىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 594
ئىنسانىنىڭ زامانغا بېقىپ تەۋھىد ئەقىدىسىدىن شېرىك ئەقىدىسىگە، خۇشاللىقتىن ئۈمىدسىزلىككە ئۆزگىرىدىغانلىقى توغرىسىدا 597
سىلە ـ رەھىم قىلىشقا بۇيرۇش، جازانىخورلۇقتىن توسۇش توغرىسىدا 598
يارىتىش، رىزىق بېرىش، ئۆلتۈرۈش ۋە تىرىلدۈرۈش قاتارلىقلارلانىڭ الله تائالانىڭ قولىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا 599
گۇناھلارنىڭ دۇنياغا تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقى توغرىسىدا 600
قىيامەت كېلىشتىن ئىلگىرى توغرا دىنغا يۈزلىنىشكە بۇيرۇش توغرىسىدا 601
شامالالارنىڭ الله تائالانىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 602
زېمىننى تىرىلدۈرۈش ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىدىغانلىقىنىڭ دەلىلى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 603
كاپىرلارنىڭ ئۆلۈككە، گاسقا ۋە قارغۇغا ئوخشايدىغانلىقى توغرىسىدا 605
ئىنسانىنىڭ يارىتىلىش ۋە ياشاش باسقۇچلىرى توغرىسىدا 606
كاپىرلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە نادانلىق قىلىشى توغرىسىدا 607
قۇرئاندا تەمسىللەرنىڭ كەلتۈرۈلۈشى، كاپىرلارنىڭ بۇ تەمسىللەردىن ئىبرەت ئالمايدىغانلىقى توغرىسىدا 608
بۇ ئۇلۇغ سۈرىنىڭ پەزىلىتى ۋە ئۇنى بامدات نامىزىدا ئوقۇشنىڭ ياخشى ئىكەنلىكى ھەققىدىكى رىۋايەت توغرىسىدا 609

سۈرە لوقمان

بەختىكە كىشىلەرنىڭ بەھرىدە گەپلەر بىلەن ھەپىلىشىدىغانلىقى ۋە الله تائالانىڭ ئايەتلىرىدىن يۈز ئۆرۈيدىغانلىقى توغرىسىدا 612
مۆمىنلەرنىڭ ياخشى ئاقىۋىتىكە ئېرىشىدىغانلىقى توغرىسىدا 613
تەۋھىدنىڭ دەلىللىرى توغرىسىدا 614
لوقمان توغرىسىدا 615
لوقمانىنىڭ ئوغلىغا قىلغان ۋەز ـ نەسىھىتى توغرىسىدا 617
ئوتتۇرا ھال مېڭىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 620
لوقمانىنىڭ نەسىھەتلىرى توغرىسىدا 620
نېمەتلەرنى ئەسلىتىش توغرىسىدا 621
مۇشرىكلارنىڭ الله تائالانىڭ ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 623
الله تائالانىڭ سۆزلىرىنىڭ ساناپ تۈگەتكۈسىز ئىكەنلىكى توغرىسىدا 624
الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى ۋە بۈيۈكلۈكىنى زىكر قىلىش توغرىسىدا 626
الله تائالاغا تەڭدادارلىق قىلىشقا ۋە قىيامەت كۈنىدىن قورقۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 628
غەيبنى پەقەت الله تائالانىڭلا بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 629

www.munber.org

سۈرە سەجدە

بۇ سۈرىنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا 633
قۇرئاننىڭ شەكسىز ئاللاھ نىڭ كىتابى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 633
ئاللاھ تائالانىڭ كائىناتنى يارىتىقوچى ۋە ئىدارە قىلغوچى زات ئىكەنلىكى توغرىسىدا 634
ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانىنى باشقوچمۇ باشقوچ يارىتىدىغانلىقى توغرىسىدا 635
قىيامەتنى يېراق سانىغوچىلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 636
مۇشرىكلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى يامان ھالى توغرىسىدا 637
ئىماندارلارنىڭ ئەھۋالى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن مۇكاپات توغرىسىدا 639
مۇمىن بىلەن پاسىقنىڭ باراۋەر بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا 642
مۇسانىڭ كىتابى ۋە ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ توغرا يولغا باشلامچىلىق قىلغانلىقى توغرىسىدا 643
ئىلگىرى ئۆتكەنلەردىن ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا 645
زېمىننى سۇ بىلەن تىرىلدۈرۈش قىيامەتنىڭ دەلىلى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 645
كۇففارلارنىڭ ئازابىنىڭ تېزلىتىلىشىنى تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا 646

www.munber.org